

New Testament

Mixtec, Ayultla Language

Mixtec, Ayultla - Bible - New Testament

San Mateo	3
San Marcos	87
San Lucas	140
San Juan	228
Hechos	291
Romanos	370
1 Corintios	405
2 Corintios	439
Gálatas	461
Efesios	473
Filipenses	485
Colosenses	493
1 Tesalonicenses	501
2 Tesalonicenses	508
1 Timoteo	512
2 Timoteo	522
Tito	529
Filemón	533
Hebreos	535
Santiago	560
1 Pedro	569
2 Pedro	578
1 Juan	584
2 Juan	592
3 Juan	594
Judas	596
El Apocalipsis	599

Mixtec, Ayultla - Bible - New Testament

San Mateo

San Mateo 1

Ñaq yo'q' nduu' kivi' ne' ichi' yata' Jesucristo
(Lc. 3:23-38)

1 Ñaq yo'q' nduu' kivi' ne' ichi' yata' Jesucristo, ñaq nduu' siqani' xika' David, te nduu' tu a siqani' xika' Abraham.

2 Abraham jaqan' ni nduu yuva' Isaac, te Isaac jaqan' ni nduu yuva' Jacob, te Jacob jaqan' ni nduu yuva' Judá, te saqan' tu ñaqni ra.

3 Te Judá jaqan' ni nduu yuva' Fares xiin' Zara, te Tamar ni nduu si'i' ra. Te Fares jaqan' ni nduu yuva' Esrom, te Esrom jaqan' ni nduu yuva' Aram.

4 Te Aram jaqan' ni nduu yuva' Aminadab, te Aminadab jaqan' ni nduu yuva' Naasón, te Naasón jaqan' ni nduu yuva' Salmón.

5 Te Salmón jaqan' ni nduu yuva' Booz. Te si'i' Booz ni nduu Rahab, te Booz jaqan' ni nduu yuva' Obed. Te si'i' Obed jaqan' ni nduu Rut, te Obed jaqan' ni nduu yuva' Isaí.

6 Te Isaí jaqan' ni nduu yuva' rey David, te rey David jaqan' ni nduu yuva' Salomón. Te si'i' Salomón jaqan' ni nduu ña' si'i Urías.

7 Te Salomón jaqan' ni nduu yuva' Roboam, te Roboam jaqan' ni nduu yuva' Abías, te Abías jaqan' ni nduu yuva' Asa.

8 Te Asa jaqan' ni nduu yuva' Josafat, te Josafat jaqan' ni nduu yuva' Joram, te Joram jaqan' ni nduu yuva' Usías.

9 Te Usías jaqan' ni nduu yuva' Jotám, te Jotám jaqan' ni nduu yuva' Acaz, te Acaz jaqan' ni nduu yuva' Ezequías.

10 Te Ezequías jaqan' ni nduu yuva' Manasés, te Manasés jaqan' ni nduu yuva' Amón, te Amón jaqan' ni nduu yuva' Josías.

11 Te Josías jaqan' ni nduu yuva' Jeconías, xiin' saquu' ñaqni ra, kii' ni tiiin te xín' Babilonia ne' ta'an' e', ne' Israel, te kuan ndiakä ñaq'a' ra ñuu jaqan'.

12 Te kii' ndi'i ni xan ndiakä ñaq'a' ra ñuu Babilonia jaqan' ndii, Jeconías jaqan' ni nduu yuva' Salatiel, te Salatiel jaqan' ni nduu yuva' Zorobabel.

13 Te Zorobabel jaqan' ni nduu yuva' Abiud, te Abiud jaqan' ni nduu yuva' Eliaquím, te Eliaquím jaqan' ni nduu yuva' Azor.

14 Té Azor jaan' ni nduu yuva' Sadoc, té Sadoc jaan' ni nduu yuva' Aquim, té Aquim jaan' ni nduu yuva' Eliud.

15 Té Eliud jaan' ni nduu yuva' Eleazar, té Eleazar jaan' ni nduu yuva' Matán, té Matán jaan' ni nduu yuva' Jacob.

16 Té Jacob jaan' ni nduu yuva' José, té ni nduu ii' María. Té María jaan' ni nduu si'i' Jesús, ña nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakanú né yivi'.

17 Sakan' na kuii', ndee kii' ni tuvi Abraham té ndee kii' ni tuvi David ndii, uxí kumi' kuu' té ichi' yata' Jesús. Té ndee kii' ni tuvi David té ndee ni xan ndiaká té xín' Babilonia né ta'an' e' jaan' ndii, uxí kumi' kuu' té ichi' yata' a. Té ndee kii' ni xan ndiaka rá ne jaan' té ndee ni tuvi Cristo ndii, uxí kumi' kuu' té ichi' yata' a.

So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesús

(Lc. 2:1-7)

18 So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesucristo. María, si'i' a ndii, xá ni taxi a' kuento a' té tunda'a' a' xiin' José. Té kii' kuní ká kundiee inga' niá ndii, xá ni nakuiso a' sakan' ña Espíritu Santo ni xikui'nu ña'a'.

19 Té xa'a' a ña té xachuun' ndaku nduu' José jaan' ndii, ni xanini rá ña nataví' ta'an' si'e nia xa'a' a ña ni kuni rá sakuchani ña'a' rá nuu' né yivi'.

20 Té kii' xanini rá xa'a' ña jaan' ndii, ni xani rá ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' rá. Té ni ka'an a xiin' rá ndii: —José, si'ani' xika' David, kuän yi'vi un' natuin un' María kundu ña' si'i un', sakan' ña Espíritu Santo ni xikui'nu ña'a' sakan' na ni nakuiso a'.

21 Ña' jaan' ndii, sakanu' a' iin té kuañu'u si'e a'. Té chindu'u' un' kivi' a Jesús. Kuachi ndii ña jaan' sakanú né ta'an' a nuu' kuachi niá —ni kachi a.

22 Té sakuu' a jaan' ni yoo, té xinu ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' iin té ni ka'an tiakú tu'un a kii' ni ka'an rá ndii:

23 In ña' ndu'u' sie ndii nakuiso a', té sakanu' a' iin tiaa si'e a'. Té chindu'u' niá kivi' a Emanuel. Sakan' ni kachi a. Té kivi' a jaan' kuni kachi a ndii: Ndiosí yoo xiin' e'.

24 Té kii' ni ndotó José ndii, ni saxonu rá ña ni ka'an chuun' ángele jaan' xiin' rá, sakan' na ni naku rá María, té ni tunda'a' rá xiin' a'.

25 Té ni yoo ii' rá xiin' a' ndee kii' ni sakanu' a' té kuañu'u jaan'. Té ni chindu'u' rá kivi' a, Jesús.

San Mateo 2

So'o ni xaa a kii' ni xan koto té xini tuní Jesús

1 Kii' ni xka'ndia ña ni kaku Jesús ñuu Belén, ña kandu'u' ñu'u' Judea, mii' ni xá'ndia chuun' rey Herodes ndii, ni xaa iin tiví té xini tuní xa'a' tiuun' ñuu Jerusalén, té ni kiee ndee mii' keta' ñu'u.

²Té ni ndatu'un' rä ne ñuu jaan' ndii: —¿Mii' ndu'u' ñä nduu' rey nuu' ndo'ó, ne judío, ñä ni kaku? Kuachí ndii ni xinj ndu tiuun', ti' nia'á ñä xä ni kaku a, ni ketä ri' mii' keta' ñu'u. Té kuaxi koto ka'nu' ñä'a' ndu —ni kachi ra.

³Kii' ni xinj so'o rey Herodes ñä ni ka'an te jaan' ndii, ni ndi'ni va nimá rä, te ni ndi'ni tu nimá sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén.

⁴Sakan' na ni nakanä rä sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni ndatu'un' ñä'a' rä mii' kitu' Cristo, ñä tianu' Ndiosí sakkakú ne yivi'.

⁵Té ni nakuuin te jaan' ndii: —Ñuu Belén, ñä kandu'u' nuu' ñu'u' Judea yo'o', kitu' a. Kuachí ndii sakan' yoso' a mii' ni ke'i iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt'an' ndii:

⁶Yo'ó, ñuu Belén, ñä kandu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii, süü' iin ñuu nda'vi so'o nduu' un' nuu' inga ñuu ñä ñu'u' nuu' ñu'u' Judea jaan', sakan' ñä nuu' yo'ó kitu' iin te ka'ndia chuun', te kii' in ichi' nuu' ne nduu' kuenta i, ne Israel. Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

⁷Sakan' te ni kana siin' Herodes sakuu' te xini tuní jaan', te ni ndatu'un' ndi'i ñä'a' rä amaq kuiti' ni tuvi tiuun' jaan'.

⁸Sakan' te ni ti'vi' ñä'a' rä ñuu Belén ka'án rä xiin' te jaan' ndii: —Kua'an ndo' ikan', te ndatu'un' ndi'i ndo' xa'a' te lulu jaan'. Te kii' kuni ñä'a' ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' i kii' nandiko' ndo', te ku'un koto ka'nu' tu ñä'a' yu'u —ni kachi ra.

⁹Kii' ndi'i ni xinj so'o rä ñä ni ka'an rey jaan' ndii, ni kiee rä kua'an ra. Te tiuun', ti' ni xinj rä mii' keta' ñu'u ndee mii' ni kiee rä ndii, ni'i ichi' ri' nuu' rä kua'an ri'. Te kii' ni xäa ri' xini' vi'e mii' kandu'u' te lulu jaan' ndii, ni xikuiin ri' ikan'.

¹⁰Té kii' ni xinj rä mii' ni xikuiin ri' ndii, va'a va ni kuni rä.

¹¹Té kii' ni ko'nj rä vi'e jaan', te ni xinj rä te kuañu'u xiin' María, si'i' te kuañu'u jaan' ndii, ni xikuita xiti' rä, te ni xaka'nu' rä te kuañu'u jaan'. Ikan' te ni nunia' rä xatun', tun' ni'i' rä ni xäa rä, te ni xamanj' ñä'a' rä ñä nduu' oro, xiin' suxä chú'ma ya'vi va, xiin' suxä xavixín', ñä nani' mirra.

¹²Ndisu ni sakuuni' ñä'a' Ndiosí xiin' xani ñä nandiko' rä nuu' Herodes, sakan' na ni nandiko' rä ñuu rä ichi' ñä kua'an tuku xaan'.

So'o ni xäa a kii' ni xä'nj' Herodes kua'a' te kuali'

¹³Té kii' ni kiee te xini tuní jaan' kua'an rä ndii, ni xani José ñä ni tuvi iin ángele, ñä xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' rä, te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' rä, te kunu ndo' ku'un ndo' ndee ñu'u' Egipto. Kandu'u' un' xiin' ni ja ikan' ndee kii' ka'an tukuu i xiin' un'. Kuachí ndii nanduku' Herodes te lulu ñaa' te ka'nj' ñä'a' rä —ni kachi a.

¹⁴Té ni ndokoo rä, te ni na'in rä te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan'. Te xä ñuu sakan' ni kiee ni ja kua'an ni ja ndee ñu'u' Egipto.

15Te ikan' ni ndiee nia ndee ni xi'i Herodes jaan', sakan' te ni xinu ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a mii' ka'án a ndii: "Ndeé ñu'u' Egipio ni kana i tiaq si'e i", kachi a.

16Te kii' ni xinj Herodes jaan' ña ni xinj xa'an' ña'a' te xini tuní xa'a' tiuun' jaan' ndii, ni nasaq' va ra, sahan' na ni ka'an chuun' ra xiin' te xinj' ra, te ku'un ka'ni' ra sahan' tiaq kuali', te ndiee' ñu'u Belén xiin' yatin ñu'u jaan', ndee te sahan' ni tuvi te ndee te kumi' uví kuiyá, sahan' ña ni natava' ra kuenta kivi' ña ni ka'an te xini tuní jaan' xiin' ra xa'a' tiuun'.

17Sahan' te ni xinu ña ni ka'an tiakú Jeremías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ka'an ra ndii:

18Tiakú kuaa' ne yivi' ñu'u Ramá. Xaku' suchi' ini nia, te xaku' ndii u'vi nia. Raquel nduu' ña' xaku' xa'a' si'e a'. Ndeé iin ne yivi' kuví sahi'ví ña'a', sahan' ña ki'in' si'e a' ni xi'i. Sahan' kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an ne vi'e José ñu'u Nazaret

19Te kii' ni xi'i Herodes ndii, tukú ni ni xani José ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra kii' ndu'u' ka ra ñu'u' Egipio jaan'.

20Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naqá un' si'i' ra, te nandiko' ndo' nuu' ñu'u' Israel. Kuachí ndii xá ni xi'i te ni xiká ka'ni' te lulu ñaa' —ni kachi a.

21Te ni ndokoo José, te ni na'in ra te lulu, te ni naqá tu ra si'i' te jaan', te ni kiee nia kua'an nu'u nia nuu' ñu'u' Israel.

22Ndisu kii' ni xinj José kuento ña Arquelao nduu' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yi'vi ra nandiko' ra ñu'u' jaan', sahan' ña Arquelao jaan' ndii, si'e Herodes nduu' ra. Te tukú ni ni sakuni' Ndiosí José xiin' xani, te ni kiee nia kua'an nia ñu'u' Galilea.

23Te ni xa'an nia ni ndiee nia iin ñu'u ña nani' Nazaret. Ni xaa nia sahan', te ni xinu ña ni ka'an Ndiosí xiin' iin uví te ni ka'an tiakú tu'un a mii' yoso' ña ka'án ndii: "Kundu a iin te ni kiee ñu'u Nazaret", kachi a.

San Mateo 3

So'o ni xaa a kii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itiá Jordán

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

1Te kii' sahan' ndii, ni ndetá Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, mii' taxin' kaa' nuu' ñu'u' Judea, te ka'án ndoso' ra nuu' ne yivi' ndii:

2—Náma ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ña xaa' ndo', sahan' ña xá kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —ni kachi ra.

³Té xa'a' Juan jaqan' ni saka'án Ndiosí Isaías, té ni ka'an tiakú tu'un a kii' ni ka'an räxta'an' ndii: Tiakú ka'an ti'e' iin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii: "Ndasava'a ndo' jichi' mii' kixin xto'o e', té ndasandaku tu ndo' a." Ni kachi a.

⁴Toto Juan ndii, xiin' ixi' camello ni ku'a a, té ki'i iin' toko' rä, té tik'a xiin' ñuñu' itun' ni xaxi' rä.

⁵Té ne yivi', ne ndiee' ñuu Jerusalén xiin' nda'a' a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ndiee' yoso' yatín itia Jordán jaqan' ndii, ni xa'an ni a mii' iin' Juan jaqan' ka'an ndoso' rä té kuni so'o ña'a' ni a.

⁶Té na'má ni a kuachí ni a, té ni sakuichi' ña'a' rä kuenta Ndiosí itia jaqan'.

⁷Té kii' ni xini Juan jaqan' ña kua'a' té fariseo xiin' té saduceo ni ndekuije ikan' te kuchí rä kuenta Ndiosí ndii, ni ka'an Juan jaqan' xiin' rä ndii: —Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koq' nduu' ndo'! ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuví kakú ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e' sakan' kuiti?

⁸Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xä ni namä xnä'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí, ña ni xäa ndo'.

⁹Té ká'án ñuñu' ndo' ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', té xiin' ña jaqan' kuví kakú ndo'. Sakan' ña ka'án kaxi' i xiin' ndo' ña kuví sananduu' Ndiosí yuu', ña ndiee' kaa', siani' xika' Abraham jaqan'.

¹⁰Ndiosí ndii, xä yoo tu'va a té sando'o' a ne xaa' kuachí ndee naa yoo tu'va iin té yivi' xiin' yacha té kändia rä itun', tun' köö' nduu' kuun' nda'a', sakan' ña sakuu' tun' köö' nduu' va'a kuun' nda'a' ndii, kändia rä ndee tio'o sakuu' tun' jaqan', té kämä rä ny'. Sakan' tu saa Ndiosí.

¹¹Yu'u ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikui, té xiin' ña jaqan' nia'a ndo' ña ni namä xnä'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ña ni xäa ndo'. Ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' kä nduu' a té sakan' yu'u. Té yu'u ndii, ni ndee vä'a i kundu' té koni'i ndixan' a. Ña jaqan' ndii, sakuichi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, té sakuichi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u.

¹²Ña jaqan' ndii, xä yoo tu'va a té nata'vi' a ne yivi' naa xaa' té yivi' kii' nativi rätrigo, té tavä' rä mi'in' a xiin' ña tiin' rä té kisi' rä a. Trigo va'a ndii, tåxa'a rä yaka, té mi'in' a ndii, kämä rä nuu' ñu'u ña köö' kivi' ndavá —ni kachi Juan xiin' té yivi' jaan'.

So'o ni xäa a kii' ni chichi tu Jesús itia Jordán

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³Té kii' sakan' ndii, ni ketä Jesús ñu'u' Galilea, té ni xäa a itia Jordán té sakuichi' ña'a' Juan kuenta Ndiosí.

¹⁴Ndisu ñaq nuu' ndii, ni kuni Juan səkuchi' ñaq'a' ra, səkan' na ni ka'an ra xiin' a ndii: —Yu'u kuní a kuchí kuenta Ndiosí saa yo'ó, tákui'e. Səkan' na kuii', qndichun na kuaxi yo'ó nuu' yu'u te kuchí un' saa i? —ni kachi ra.

¹⁵Té ni ka'an a xiin' ra ndii: —Taxi un' ñaq səxinú e' ñaq yo'ó vitin, səkan' ñaq kuní a səxinu e' səkuu' ñaq ka'an chuun' Ndiosí —ni kachi a. Té ni nəkuuin yu'u ra.

¹⁶Té ndi'i so'o ni chichí Jesús ikan', té ni ketá a tıkui. Ikan' té ni nunja' ndivi', té ni xini a nuu' Espíritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, té ni ndoo a xiin' a.

¹⁷Səkan' té ni ka'an iin tachí' yu'u' ndee ndivi' ndii: —Ñaq ñaa' nduu' si'e mani' i, té va'a va kuni i xini ñaq'a' i —ni kachi Ndiosí.

San Mateo 4

Sə'o ni xaa a kii' ni kuni ñaq ndiva'a sənama' a Jesús nuu' kuächí
(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹Ndi'i jaan', té ni naka Espíritu jaan' Jesús té kua'an a mii' taxin' kaa' té koto ku'a ñaq'a' ñaq ndiva'a.

²Té ni xikə nditja Jesús uvı xikə kivi' xiin' uvı xikə ñuu ikan'. Té səkan' vi' ni xi'i a sokö.

³Té ni kuyatın ñaq ndiva'a, ñaq xito' ku'a jaan', mii' iin' Jesús. Té ni ka'an a ndii: —Naa' ndixə xnə'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yu'u ñaa' té nanduu a xita' va'a, té kuxi un' —ni kachi a.

⁴Té ni nəkuuin Jesús nuu' ñaq jaan' ndii: —Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Süu' xita' va'a kuiti' kuní nuu' ne yivi' té kutiakü niə, süu' jaan' ndii kuní tu a səkuu' tu'un ñaq kiee' yu'u' Ndiosí té kutiakü xnə'a niə", kachi a —ni kachi Jesús.

⁵Səkan' té ni naka ñaq ndiva'a jaan' Jesús, té kua'an a xiin' a ñuu su'un Jerusalén. Te ni səkaa' a Jesús xini' yukun' ka'nur' mii' sukun kə.

⁶Té ni ka'an a xiin' Jesús ndii: —Naa' ndixə xnə'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sənama' xiin' mii' un' ndee ndienü. Kuächí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele, ñaq xika' nuu' nuu' a, té koto a yo'ó. Té tiin ñaq jaan' nda'a' un' té näma' un' ndee ñu'u', té tükü'ví xa'a' un' saa yu'u. Səkan' kachi a —ni kachi ñaq ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

⁷Té ni nəkuuin Jesús nuu' a ndii: —Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Koto ku'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí", kachi a —ni kachi a.

⁸Té so'o' ndi'i, té ni naka tukuu ñaq'a' ñaq ndiva'a, té kua'an a xiin' a iin iku' sukun va. Té ikan' ni sənia'a ñaq'a' ñaq ndiva'a jaan' səkuu' ñuu kanii' iin yivi', xiin' səkuu' ñaq vika' ñuu jaan'.

⁹Té ni ka'an a xiin' Jesús ndii: —Səkuu' ñaq kaa' taxi i nda'a' yo'ó naa' kuiin xiti' un' nuu' i té koto ka'nur' un' yu'u —ni kachi a.

10 Té ni ka'án Jesús ndii: —Kua'an, ñaq ndiv'a'a, sakan' ñaq yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', té nuu' ñaq jaan' kuiti' kaka' nuu' ndo'", kachi a —ni kachi a.

11 Sakan' té ni keta ñaq ndiv'a'a jaan' kua'án a, té ni ndekuié ángele ikan', té ni xika nuu' a nuu' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni x'a'a' Jesús ka'án ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea
(Mr. 1:14-20; Lc. 4:14-15; 5:1-11; 6:17-19)

12 Té kii' ni xini Jesús kuento ñaq naá Juan vi'e kaa'ndikó' a ñu'u' Galilea.

13 Té ni keta a ñuu' a Nazaret, té kua'án a kundu'u' a ñuu' Capernaum, ñaq kandu'u' yu'u' mini ka'nu' yatin ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí.

14 Ni xaa a sakan', té ni xinu' ñaq ni ka'án Isaías, té ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí xt'a'an', kii' ni ka'án ra'ndii:

15 Ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí, ñaq ñu'u' yatin yu'u' mini ka'nu' tukú ta'vi' itia Jordán, ñu'u' ñuu' jaan' nuu' ñu'u' Galilea, mii' ndiee' ne tuku'.

16 Né xika' iin yaví nuu' Ndiosí nduu' ne ndiee' ikan', ndisu' vitin ndii, xaq ni xini nia iin ñu'u' ndatun' va'. Tee' ndee ni xika' iin yaví nia, té ne xaq yoo kuvi ni nduu' nia ndii, ni yi'e ñu'u' ndatun' va' jaan' nuu' nia. Sakan' ni ke'i ra.

17 Té ndee kii' sakan' ni x'a'a' Jesús ka'án ndoso' a nuu' ne yivi' ndii: —Náma ndo' nimá ndo' xaa' a kuachi' ñaq xaa' ndo', sakan' ñaq xaq kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni kana' Jesús kumi' ta'an té yivi' té kunduú rä nda'a' x'a'a' a
(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

18 Té kii' xika' Jesús yu'u' mini Galilea ndii, ni xini a uví ta'an té tavá' tia'ka'. Iin ra' nani' Simón, té nani' tu'ra' Pedro, té inga'ra' nani' Andrés. Té jaan' ndii, ñani' ra' kuni' ta'an' ra'. Té skó'ni' ra' ñunu' ra' tixin' tikui mini jaan'.

19 Té ni ka'án a xiin' ra'ndii: —Nia'a ndo', té kundikun ndo' ichi' i, té sania'á i ndo'ó tavá' ndo' ne yivi' nuu' kuachi' nia té kundikun nia yu'u —ni kachi a.

20 Xaka'án e' té ni nako'ra' ñunu' ra', té ni xikundikun ra' Jesús.

21 Té kii' ni ya'a a ndoso' kaa'ndikó' a ndii, ni xini a uví ta'an kaa'ndikó' a té yivi'. Té jaan' ndii, ñani' ra' kuni' ta'an' ra'. Iin ra' nani' Jacobo, té inga'ra' nani' Juan. Té uví saa' té jaan' nduu' si'e Zebedeo. Té jaan' ndii, ndiee' ra' xiin' yuva' ra' jaan' tixin' tundoo' ra' na'ma' ra' ñunu' ra'. Té ni kana' ña'a' a,

22 té xaka'án e' té ni nako'ra' yuva' ra' xiin' tundoo', té ni xikundikun ña'a' a,

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Lc. 6:17-19)

23Té ni xinu'ni Jesús kənii' nuu' ñu'u' Galilea sania'á a iche' Ndiosí tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', té ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saq kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', té sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' jaan'.

24Xa'a' a jaan' na ni kikü kuento xa'a' a kənii' nuu' ñu'u' Siria. Té ni kixin ndiaká ne yivi' sakuu' nuu' ne kuni kuví, ne ndo'o' ndee kə nuu' kui'e, mii' iin' Jesús, naa kuu' ne kumi' kui'e ña u'vi va, xiin' ne ñu'u' ña ndivá'a nimá, xiin' ne kumi' kui'e ña xa'nj' i'i, xiin' ne kuví káká, té ni sanda'a ña'a' a.

25Té kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a, naa kuu' ne Galilea, xiin' ne ndiee' ñu'u' Decápolis, xiin' ne ndiee' ñuu Jerusalén, xiin' nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee tukü ta'vi' itja Jordán.

San Mateo 5

Ña yo'o' sania'á Jesús xíni' iin tindu' (Lc. 6:20-23)

1Té kii' ni xini Jesús ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kaa a iin tindu', té ni xikundu'u' a ikan'. Té ni kuyatín té nda'a' xa'a' a nuu' a.

2Té ni xa'a' sania'á ña'a' a ka'án a ndii:

3—Sañu'u' va Ndiosí ne nda'vi kuu' nimá nuu' a, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá nia.

4'Sañu'u' va Ndiosí ne suchi' ini, sakan' ña saki'ví ña'a' a.

5'Sañu'u' va Ndiosí ne maso, sakan' ña natii nia ñu'u' iin yivi' yo'o' kunduu ña'a' nia.

6'Sañu'u' va Ndiosí ne kuní va ña koo ña ndaku iin yivi' ndee naa xaa' a kii' xi'í va e' sokó té ichí va tu ini e', sakan' ña sanda'ni ña'a' a xiin' ña ndaku.

7'Sañu'u' va Ndiosí ne kuvita ini xa'a' ne yivi', sakan' ña kuvita tu ini ña jaan' xa'a' nia.

8'Sañu'u' va Ndiosí ne ya nimá nuu' a, sakan' ña kuni nuu' ña'a' nia.

9'Sañu'u' va Ndiosí ne chindiee' ne yivi' té kundiee mani' nia, sakan' ña kuna'i' nia si'e a.

10'Sañu'u' va Ndiosí ne mij' kuu' ne yivi' xiin' xa'a' a ña xachuun' ndaku nia, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá nia.

11'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kii' ka'án kiní ne yivi' xiin' ndo', té mij' kuu' nia xiin' ndo', té ka'án nia sakuu' nuu' ña nia'a xiin' tun vixi xa'a' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u.

12Vä'a na vä'a kuni ndo', sakan' ña iin ña vä'a koo' chukuu' nätiin ndo' nda'a' Ndiosí ndivi'. Kuachi ndii iin kachi ni sando'o' ne yivi' te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an'.

Yo'o' ka'án Jesús ña ne ndikún ichi' a ndii, nduu' niña ndee naa iin' xiin' ñu'u
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

13'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa iin' iin yivi' yo'o', ndisu naa' tivi' iin jaan' ndii, küvi' kā ndasavä'a e'. Sakan' na kuii' vä'a xachi' kā a kaxi' e', süu' jaan' ndii ndee katiä kuiti' e' e, te kuaiñ ndoso' ne yivi' a.

14'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa ñu'u nuu' ne yivi' iin yivi'. Sakan' ña nduu' ndo' ndee naa iin ñu'u ña kandu'u' xini' iin iku', ña küvi' kandu'u' si'e.

15Ndee iin ne yivi' näkun' kā tuún, te kāni niña a tixin iin xatun', süu' jaan' ndii nakun' niña a, te xani' niña a mii' sukun te tuvi' nuu' ne ndiee' tixin vi'e.

16Nii' sakan' tu kuní a kōtuun ña vä'a ña xaa' ndo'ó nuu' ne yivi' te kuni niña a, te saka'nu' niña Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' sasa ka'án tu'un ndei' Ndiosí

17'Känjinj ndo' naa' kuaxi i te sanundia'á i tu'un ndei' Ndiosí, ni ndee ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a. Kuäxi i te sanundia'á i ña jaan', süu' jaan' ndii kuaxi i te saxinu' i sakuu' ña ka'án a.

18Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña, ña kandu'u' kā ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndee iin yu'u' te ndee iin letra lulu tu'un ndei' jaan' ndöñu'u' ndee skachi' xinu' sakuu' a.

19Sakan' na kuii' yoo kā xka'ndiá ña ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, tee' ndee ña sie kuiti' nduu' a, te nii' sakan' sania'á niña ne yivi' ndii, sie kuiti' kondia ya'vi' niña tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Ndisu yoo kā xaa' ña ka'án chuun' tu'un ndei' jaan', te nii' sakan' sania'á niña ne yivi' ndii, ne ka'nu' nduu' niña tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

20Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, köö' kivi' kunduú ndo' kuenta ne kāndia chuun' Ndiosí nimá naa' xächuun' ndaku kā ndo' nuu' a te sakan' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nasaq' e' kuní e' ñaní ta'an' e'
(Lc. 12:57-59)

21Xa ni xini so'o ndo' ña ni ka'an Ndiosí xiin' ne xii' yata' e' xta'an' ndii: "Kä'ni' ta'an' ndo', te yoo kā xa'ni' ne yivi' ndii, kuní a nacha'vi niña xa'a' ña jaan'", kachi a.

22Ndisu yu'u ka'án xiin' ndo' ña yoo kā nduu' ne xi'é xini ñaní ta'an' niña ndii, kuní a nacha'vi niña xa'a' ña jaan'. Te yoo kā ka'án: "Ne küü' kaxi' nduu' un", xiin' ñaní ta'an' niña ndii, kuní a nacha'vi niña xa'a' ña jaan' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u. Te yoo kā ka'án: "Ne kuäsa' kuní xachi' nduu' un", xiin' ñaní ta'an' niña ndii, koo niña tundo'o' vi'e ndiaya' mii' xixí ñu'u.

23'Sakan' na kuii' yoo ką nduu' ndo'ó, naa' kua'ān násoko' ndo' iin ña'ā nuu' Ndiosí, te sava ni ikan' nákā'an' ndo' ña yoo ndo' ña mani' xiin' ta'an' ndo' ndii,

24nákoo ndo' ña jaan' ikan', te ku'un nákoo ndo' ña mani' xiin' ta'an' ndo' jaan', te sakan' vi' nándiko' ndo' te násoko' ndo' ña jaan' nuu' Ndiosí.

25'Numi' ndo' te nákoo ndo' ña mani' xiin' iin né chindu'u' kuächi xa'a' ndo' kii' kua'ān ndo' ichi' xiin' niā, saa' iin kii' ku'un ndiákā niā ndo'ó nuu' te xa'nú kuächi, te sánakua'a te jaan' ndo'ó nda'a' te xito' vi'e kaa, te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa jaan'.

26Ña ndáku ka'án i xiin' ndo' ndii, köo' kivi' keta ndo' ikan' ndee nacha'vi' ndo' sakuu' ña kuní a cha'vi' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a koo musa e'

27'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'ān chuun' Ndiosí ndii: "Kumi' ndo' musa ndo'", kachi a.

28Ndisu ka'án tu yu'u xiin' ndo' ña yoo ką xito' ndi'e' iin ña'a', te ka'án ndiée' nimá rā kändu'u' rā xiin' a' ndii, xa ni xaa rā kuächi xiin' a' nuu' Ndiosí xiin' nimá rā.

29'Sakan' na kuii', naa' xiin' nduchi' nuu' kuä'ā ndo' xaa' ndo' kuächi ndii, xtä'ni' ndo' a, te skana' ndo' a. Kuächi ndii ndee chaa' ką naa' ndoñu'u' iin nduchi' nuu' ndo' te sakan' ña sko'ni' iin känii' ndo' vi'e ndiaya'.

30Te naa' xiin' nda'a' kuä'ā ndo' xaa' ndo' kuächi ndii, kā'ndiā ndo' a, te skana' ndo' a. Kuächi ndii ndee chaa' ką naa' ndoñu'u' iin nda'a' ndo', te sakan' ña sko'ni' iin känii' ndo' vi'e ndiaya'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' te yivi' xiin' ña' si'i' rā

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

31'Te ni ka'ān chuun' tu Ndiosí ndii: "Yoo ką kuni nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' rā ndii, kuni a ña tāxi rā iin tutu nda'a' a', ña ka'án ña xā ni nákoo ña'a' rā", kachi a.

32Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ña yoo ką nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' rā naa' süu' xa'a' a ña ni kändu'u' a' xiin' inga te yivi' nduu' a ndii, iil' a' jaan' xaa' sakan' te xaa' a' kuächi jaan' xiin' inga te yivi'. Te yoo ką tunda'á' xiin' ña' jaan' ndii, xaa' tu rā kuächi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a tiin ndiaa e' Ndiosí kii' tāxi e' kuento e'

33'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'ān Ndiosí xiin' te xii' yata' e' ndii: "Tāxi saka ndo' kuento ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, süu' jaan' ndii sāxinú ndo' sakan' ña ni ka'ān ndo' jaan'", kachi a.

34Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ña tiin ndiaa ndo' Ndiosí kii' taxi' ndo' kuento ndo'. Ni ndee tiin ndiaa tu ndo' ndivi', sakan' ña ikan' xa'ndia chuun' Ndiosí.

35Te sakan' tu t̄in ndiaq̄ ndo' ñu'u iin yivi', sakan' ña mii' ita' xa'a' Ndiosí nduu' a, te t̄in ndiaq̄ tu ndo' ñu Jerusalén, sakan' ña ñu mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, ña nduu' Rey kuu' ñu', nduu' a.

36Te ni ndee t̄in ndiaq̄ tu ndo' xini' ndo', sakan' ña kūvi ndasayaq̄ ndo' ndee iin ixi' xini' ndo', ni ndee kūvi tu ndasandiaa' ndo' a.

37Te kij' taxi' ndo' kuento ndo' ña saa ndo' iin ña'ndii, ka'an kuiti' ndo' ndii: "Uun, saa i ña jaan", uun "Ú'un", säa i ña jaan." Te naa' ka'án kā ndo' inga ña'ndii, ña ndiva'a saka'án ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ña sänandiko' e' ña nia'a ña xaa' ne yivi' xiin' e'
(Lc. 6:27-36)

38Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Naa' ni xta'ni' yoo kā iin nduchi' nuu' ndo' ndii, xta'ni' tu ndo'ó iin nduchi' nuu' nia, te naa' ni xta'ni' yoo kā iin nu'u ndo' ndii, xta'ni' tu ndo'ó iin nu'u nia", kachi a.

39Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ña sänandiko' ndo' ña nia'a ña xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii, naa' yoo kā sa'ndia' nuu' ku'a ndo' ndii, taxi tu ndo' tuk̄ ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' nia.

40Te naa' chindu'u' iin ne yivi' kuachī xa'a' iin ndo'ó nuu' kuesí, ña kuni tu'un nia ndinj' ndo' ndii, taxi tu ndo' na na'in nia toto titi' ndo'.

41Te naa' yoo kā tiin' u'vi' ndo'ó, te kui'so' ndo' ña'ndii nia ku'un ndo' xiin' nia iin mií metro ndii, ku'un ndo' uví mií metro xiin' a.

42Yoo kā nduu' ne xikán ña'ndii nuu' ndo' ndii, taxi ndo' a nda'a' nia. Te yoo kā nduu' ne kuni tatu' ña'ndii nuu' ndo' ndii, nändiko' ni'i' ndo' xata' ndo' nuu' nia, süu' jaan' ndii s̄atatu ña'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuní a kündani e' ne ndasi' yoo'
(Lc. 6:27-28,32-36)

43Xa ni xini so'o tu ndo' ña ka'án rā ndii: "Kündani ndo' ne yivi' xiin' ndo', te kündasi' ndo' ne ndasi' ta'an' xiin' ndo'", kachi rā.

44Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ña kündani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó, te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne mij' kuu' xiin' ndo' xiin' xa'a' ne sando'o' ndo'ó.

45Sakan' saa ndo', te nia'a ndo' ña nduu' ndo' si'e Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndiv', ña xaa' sakan' te nandii' nuu' ne nia'a xiin' nuu' ne va'a. Te sakuun' tu a savi' nuu' ne xaa' ña ndaku xiin' nuu' ne xaa' a.

46Kuachī ndii, naa' kundai' ndo' ne yivi' ne kundai' ndo'ó kuiti' ndii, köö' ña va'a natii'ndoo'xa'a'ñajaan', sakan' ña ndee te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñu Roma kundai' ne kundai' ña'a' kuiti'.

47 Tę naa' nakuatu' ndo' ñaqi ta'an' kuiti' ndo' ndii, kōq' ña va'a ką xaa' ndo' te sakan' tukü ne yivi', sakan' ña ndee ne xiní yoo Ndiosí xaa' sakan'.

48 Sakan' na kuii' kuní a kakä ndäku ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

San Mateo 6

Yo'o' sania'á Jesús sāq̄a kuní a chindiee' e' ne nda'vi kuu'

1'Säq̄a ndo' ña va'a nuu' ne yivi' te ka'an va'a niq̄a xa'a' ndo', sakan' ña naa' sāq̄a ndo' sakan' ndii, kōq' ndee iin ña va'a natq̄in ndo' nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

2Tę kii' taxi ndo' limuxtan ndii, täxi ndo' tivi te yivi' ndächuun' tun' nichi' nuu' ndo' ndee naa xaa' te xasuvi' xiin' mii' vi'e mii' nakayá e', xiin' ya'ya te koto ka'nu' ña'a' ne yivi'. Ña ndäku ka'an i xiin' ndo' ña xä ni natq̄in te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'.

3Ndisu kii' taxi ndo'ó limuxtan ndii, na küní nda'a' itin ndo' ña xaa' nda'a' kuä'a ndo'.

4Sakan' te ña taxi' ndo' jaan' ndii, kōq̄ si'e a, te Ndiosí, ña xiní ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús sāq̄a ka'an e' xiin' Ndiosí

(Lc. 11:2-4)

5'Kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, sāq̄a ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mii', sakan' ña te jaan' ndii, xtani rä kuita ndichí rä, te ka'an rä xiin' Ndiosí vi'e mii' nakayá e' xiin' xiki' ya'ya te küní ña'a' ne yivi'. Ña ndäku ka'an i xiin' ndo' ña xä ni natq̄in te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'.

6Ndisu ndo'ó, kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, ndi'vi ndo' vi'e ndo', te ndasi ndo' yi'e, te ka'an ndo' xiin' yuva' e', ña xiní ña yoo si'e. Te Ndiosí, ña xini ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

7"Tę kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, süu' xä iin ndaq̄a' kuiti' yu'u' ka'an te ka'an ndo' ndee naa xaa' ne xiní yoo Ndiosí. Sakan' ña xanini ne jaan' ña küní so'o a ña ka'an niq̄a jaan' xa'a' a ña kua'a' kuento ka'an niq̄a xiin' a.

8Sakan' na kuii' sāq̄a ndo' naa xaa' ne yivi' jaan'. Kuachí ndii, ña kuní ką ka'an ndo' xiin' yuva' e' ndii, xä xiní a ndee ña kuní nuu' ndo'.

9Ndo'ó ndii, so'o ka'an ndo' xiin' Ndiosí: Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi', na tjin ka'nu' sakan' ne yivi' kivi' un'.

10Tę na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu. Tę na sāq̄a un' ña ka'an nimá un' iin yivi' yo'o' sāq̄a nii' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

11Tę i'in kivi' kua'an taxi un' ña xaxi', ña kuní nuu' ndu.

12Tę na koo ka'nu' ini un' xa'a' kuəchị ndu ndee naa xaa' ndu'u yoo ka'nu' ini ndu xa'a' ne xaa' ña vä'a xiin' ndu.

13Tę täxi un' koto kua'a tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuəchị, süu' jaan' ndii səkakú un' ndu nuu' ña ndiyə'a. Səkan' ña yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nūu', te yo'ó tu nduu' ña kumi' səkuu' ña ndiee', te yo'ó tu xata'an tii ka'nu' ne yivi' ndee ndi'i ni kivi'. Səkan' na kunduu a.

14'Səkan' ña naa' yoo ka'nu' ini ndo' xa'a' ne xaa' ña vä'a xiin' ndo' ndii, koo ka'nu' tu ini Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' ndo'.

15Ndisu naa' yoo ka'nu' ini ndo' xa'a' ne yivi', ne xaa' ña vä'a xiin' ndo' ndii, koo ka'nu' tu ini Ndiosí, yuva' e' jaan', xa'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús səa kuní a koo nditia e'

16Kii' yoo nditia ndo' ndii, köto tamə ndo' naa xaa' te xasuv'i xiin' mii'. Te jaan' ndii, nda'vi və xto'ni' rə kii' yoo nditia rə te nia'a rə ña xaa' rə ña jaan'. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña xə ni natia te jaan' ya'vi rə xa'a' ña jaan'.

17Ndisu ndo'ó, kii' koo nditia ndo' ndii, kəkən ndo' xə'an xini' ndo', te natia ndo' nuu' ndo',

18te küni ne yivi' ña yoo nditia ndo', süu' jaan' ndii Ndiosí, yuva' e', ña küvi küni e', ña xini ña xaa' si'e e', nəcha'vi tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a kə taxə'a e' ña vika' e' ndivi' (Lc. 12:33-34)

19'Täxa'a ndo' ña vika' ndo' iin yivi' yo'o' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' kuv'i tu ki'vi te kui'na' te səkui'na' rə ña jaan'.

20Və'a kə taxə'a ndo' ña vika' ndo' jaan' ndivi' mii' səndəñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' küvi tu ki'vi te kui'na' te səkui'na' rə a.

21Kuəchị ndii, mii' ndiee' ña ndioo' ini ndo' xa'a' ndii, ikan' tu koo nimá ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña nduu' nduchi' nuu' e' ndee naa ñu'u (Lc. 11:33-36)

22'Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kəa tuún xa'a' ñu'u' nde'i e' nduu' a. Səkan' na kuii' naa' yoo və'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u, ña taxi' Ndiosí.

23Ndisu naa' yoo və'a a ndii, kənii' ñu'u' nde'i e' yoo iin' yaví. Səkan' na kuii' naa' kuəsa' xəchi' yi'é ñu'u' jaan' ñu'u' nde'i e' ndii, ya'a iin yaví a.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a ndioo' ini e' xa'a' ña vika' (Lc. 16:13)

24'Ndeee iin ne yivi' küvi kəkə nūu' uv'i ta'an xto'o. Kuəchị ndii kundasi' ni a iin rə, te kundani ni a ingə rə, uun koto'nii ni a yu'u' iin rə, te səa ni a kuenta kuu' ingə rə. Xa'a' a jaan' na küvi kəkə nūu' ndo' nuu' Ndiosí te kəkə nūu' tu ndo' nuu' ña vika' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ñä vä'a kundi'ni e' xa'a' ñä kuní nuu' e' te kutiakü e'
 (Lc. 12:22-31)

25'Sakan' na ka'án i xiin' ndo' ñä kundi'ni ndo' xa'a' ñä kaxi' ndo' uun ñä ko'o ndo' te kutiakü ndo', ni ndee xa'a' toto ñä kuní kui'nü ndo'. Kuachij ndii yoo ñä ka'nu' ka xa'a' kivi' ñüü e' te sakan' ñä xaxi' e', te yoo ñä ka'nu' kaxi' ñü'u' nde'i e' te sakan' toto ñä ni'nü' e'.

26Chüün xa'a' va ndo' saa xaa' saa ti' ta'nu' ndivi'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te näkaya ri' ñä savi', te täxa'a' tu ri' a yakä. Ndisu yuva' e' Ndiosí, ñä ndu'u' ndivi', xamaní ñä'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a kaxi' ñä ndo'ó te sakan' ti' jaan'.

27Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mii' kaxi' ñä ndo' ni ndee iin kondo nda'a'.

28?Ndichun na ndi'ni ndo' xa'a' toto ndo'? Chüün xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xächuun' a, te kunu' a toto.

29Ndisu ka'án i xiin' ndo' ñä ni ndee rey Salomón ni ni'nü toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu rä.

30Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita ñä yoo xa'a' ku'u, ñä ita' vitin, te tiaan xixi a nuu' ñu'u ndii, saa ka vi' tu ndo'ó, taxi a ñä va'a kaxi' ñä ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ñä'a' ndo'.

31Xa'a' a jaan' na kundi'ni ndo' ka'án xiin' ta'an' ndo' ndii: "¿Yoo nduu' a kaxi' e', uun yoo nduu' a ko'o e', uun ndee toto kui'nü e'?"

32Kuachij ndii sakuu' ñä jaan' xika' nduku' ne xini yoo Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xä xini yuva' e' Ndiosí, ñä ndu'u' ndivi', ñä kuní sakuu' ñä jaan' nuu' ndo'.

33Sakan' na kuii' ndee chaa' kaxi' ñä nduku' ndo' ñä kaxi' ndiä chuun' Ndiosí nimá ndo' xiin' ñä sachuun' ndaku ndo' nuu' a, te taxi tu a sakuu' ñä jaan' nda'a' ndo'.

34Xa'a' a jaan' na kundi'ni ndo' xa'a' ñä xka'ndiä tiaan. Kuachij ndii xä yoo ñä kundi'ni ndo' xa'a' tiaan. Sakan' ñä iin kivi' ndii, xä yoo, xä yoo ñä ndi'ni e' xa'a' xiin' a.

San Mateo 7

Yo'o' sania'á Jesús ñä vä'a nätava' e' kuenta kuu' ne yivi'
 (Lc. 6:37-38,41-42)

1'Nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nätava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó xa'a' ñä jaan'.

2Kuachij ndii, saa nii' nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' ndii, nii' sakan' tu nätava' Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó, te xiin' kaxi' ñä nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' jaan', nätava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó.

3 Ndichun na xito' un' xi'e itun' ñaq naá nduchi' nuu' ñaqi un', te xito' un' tıkundu, tun' naá nduchi' nuu' mii' un'?

4 Saa kuví ka'an un' xiin' ñaqi un' ndii: "Taxi un' na xta'ni' i xi'e itun' nduchi' nuu' un'", kii' naá iin tıkundu chie ká nduchi' nuu' mii' un'?

5 Ndo'ó, te xasushi' xiin' mii', xi'ná ká tıkundu chie, tun' naá nduchi' nuu' mii' ndo' xta'ni' ndo', sakan' te kuví koto kaxi' ndo', te xta'ni' ndo' xi'e itun' ñaq naá nduchi' nuu' ñaqi ndo' jaan'.

6 Kó'ni' ndo' ñaq nduu' nditja Ndiosí nuu' naya', koto ká ndiko kuiín ri' te tijin ri' ndo'ó, ni' ndee kó'ni' tu ndo' yuu' ñaq ndiaa ya'vi' va ñaq nani' perla nuu' kinj, koto ká kue'ni' ri' a.

Yo'o' ka'án Jesús ñaq xini so'o Ndiosí ñaq ka'án e' xiin' a
(Lc. 11:9-13; 6:31)

7 Kakán ndo' ñaq a nuu' Ndiosí, te taxi ñaq'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ñaq jaan' nuu' a, te natijin ndo' a. Sákaxan' ndo' yi'e' a, te nunia' ñaq'a' a nuu' ndo'.

8 Kuachi' ndii, sakuu' ne xikán ñaq'a nuu' Ndiosí ndii, taxi a ñaq jaan' nda'a' nia, te sakuu' ne nduku' ñaq jaan' nuu' a ndii, natijin nia a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ñaq'a' a nuu' nia.

9 Kuachi' ndii koo' ndee iin ndo'ó taxi iin yuu' nda'a' tiaq si'e ndo' kii' xikán ra iin xita' va'a kuxi' ra.

10 Ni' ndee täxi tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kii' xikán ra iin tiaka' nuu' ndo' kuxi' ra.

11 Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi ndo' ñaq va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ká vi' tu' yuva' e' Ndiosí, ñaq ndu'u' ndivi' ndii, taxi a ñaq va'a nda'a' ne xikán ñaq'a nuu' a.

12 Sakan' na kuii' sakuu' ñaq kuní ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, nii' sakan' tu saa ndo'ó xiin' nia. Kuachi' ndii ñaq jaan' ka'án tu'un ndei' Ndiosí, te ñaq jaan' tu ni' ka'an te ni' ka'an tiakú tu'un a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' uví nuu' ichi' ñaq yoo iin yivi'
(Lc. 13:24)

13 Yi'e' tein' ko'ni' ndo', sakan' ñaq ndiká va yi'e', te ndiká va tu ichi' mii' ko'ni' ne kua'an mii' nduxin xachi' nia. Te kua'a' va ne yivi' ko'ni' ichi' jaan'.

14 Te yi'e' tein' jaan' nduu' mii' nda'ni' ichi' tein', ñaq kua'an mii' yoo kivi' ñuu, ñaq koo' kivi' ndi'i, te koo' kua'a' ne yivi' ko'ni' ikan'.

Yo'o' sania'á Jesús ñaq xiin' ñaq xaa' ne yivi' kuví nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nia
(Lc. 6:43-44)

15 Koto xiin' mii' ndo' nuu' te ka'án tiakú tu vixi, te jaan' ndii, kuaxi ra nuu' ndo' nduu' ra ndee naa mbeé, ndisú nimá ra ndii, nduu' a ndee naa lobo nia'a.

16 Tę xiin' ña xaa' rą küyü nąkunij ndo' ndee nuu' tę yivi' nduu' rą. Sąkan' ña küyü ką'ndia e' uva nda'a' tun' iñu', tę ni ndee küyü tu ką'ndia e' higo nda'a' tun' tıka'a'.

17 Sąkan' tu tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', tę tun' vä'a ndii, nduu' vä'a kuun' nda'a' nu'.

18 Sąkan' ña tun' va'a ndii, küyü kuyen nduu' nja'a nda'a' nu', ni ndee küyü tu kuyen nduu' va'a nda'a' tun' nja'a.

19 Sąkuu' tun' kuyen nduu' va'a nda'a' ndii, tia'ndia nu', tę xixí nu' nuu' ñu'u.

20 Sąkan' na kuii' xiin' ña xaa' tu ne yivi' nąkunij ndo' ndee nuu' ne yivi' nduu' nja'.

Yo'o' sania'á Jesús ña süy' sakuu' ne yivi' ndi'vi' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí
(Lc. 13:25-27)

21 Süy' sakuu' ne ka'án xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i" ndi'vi' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'. Süy' jaan' ndii ne xaa' ña kuní yuva' e', ña ndu'u' ndivi' kuiti' ndi'vi' ikan'.

22 Kua'a' va ne yivi' ka'an xiin' i kii' xaa' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' kuachi nja' ndii: "Xto'o i, Xto'o i, ni ka'an tiakú ndu xiin' ña ndiee' un' nuu' ne yivi', tę xiin' ña ndiee' un' jaan' ni tava' ndu ña ndiva'a nimá ne yivi', tę xiin' ña ndiee' un' jaan' ni xaa' tu ndu kua'a' chuyen ka'nu'", kachi nja'.

23 Sąkan' tę ka'an i xiin' ne jaan' ndii: "Köö' kivi' ni xini i nuu' ndo'ó, ne xaa' ña nja'a. Kuxioo ndo' nuu' i", kachi i xiin' nja'.

Yo'o' ka'án ndiaa' Jesús xa'a' uvı' ta'an nuu' tę xa'a' vi'e
(Lc. 6:47-49)

24 Xa'a' a jaan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo ką xini so'o ña ka'án i yo'o', tę saxonú nja' a ndii, nąkata ña'a' i xiin' ndee naa iin tę kuu' kaxi', tę ni xaa' vi'e xata' yuu'.

25 Tę ni kuyen va savi', tę ni nąkaya va tę ñu'u' itia, tę ni xika va tu tachi', tę ndiee' va ni kani a vi'e jaan', ndisü ni nduva vi'e jaan', sakan' ña xata' yuu' ni kua'a a.

26 Ndisü ne xini so'o ña ka'án i yo'o', tę saxonú nja' a ndii, nąkata ña'a' i xiin' ndee naa iin tę kuu' kaxi', tę ni xaa' vi'e nuu' ñuti'.

27 Ni kuyen va savi', tę ni nąkaya va tę ñu'u' itia, tę ni xika va tu tachi', tę ndiee' va ni kani a vi'e jaan', tę ni nduva a, tę ni nduxin xachi' a —ni kachi a.

28 Tę kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni nąndanij va ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' ña ni ka'an a.

29 Sąkan' ña ni ka'an a ña jaan' xiin' ña ndiee' ką tę sakan' tę sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

San Mateo 8

So'ó ni xaa a kii' ni s̄anda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i
 (Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

- 1**Kii' ni nākaa' Jesús xiki' jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' ni ndikun ña'a'.
- 2**Ikan' te ni kuyatín iin te kumi' kui'e te'i mii' iin' Jesús, te ni nākāndu'u' ndiee' ra nuu' a, te ni ka'an rā xiin' a ndii: —Tákui'e, naa' kuní un' ndii, kuví s̄anda'a un' yu'u —ni kachí ra.
- 3**Sakan' te ni chikánu' a nda'a' a xíni' rā, te ni ka'an a xiin' rā ndii: —Kuni s̄anda'a i yo'ó. Nda'a kii' un' —ni kachí a. Te xā numi' sakan', te ni kiee ña'a' kui'e jaan'.
- 4**Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Chūn xa'a' un' ña ka'an i xiin' un', kā'an un' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña kaa'. Süu' jaan' ndii kua'an te nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xā ni nda'a un', te nāsoko' un' ña'a' nuu' Ndiosí naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña xā ni nda'a xnā'a un' —ni kachí a.
- So'ó ni xaa a kii' ni s̄anda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xa'ndia chuun' nuu'**
ciento te xíin'
 (Lc. 7:1-10)
- 5**Té kii' nda'ni' Jesús ñuu Capernaum kua'an a ndii, ni kuyatín iin te xíin', te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xíin', te ni ka'an nda'vi rā xiin' a ndii:
- 6**—Tákui'e, te xika' nuu' nuu' i ndii, kuni kuví rā kandu'u' rā vi'e i, ni kuu itun' rā, te u'vi xāva'a xini rā —ni kachí rā xiin' a.
- 7**Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Yu'u ku'un te s̄anda'a ña'a' i —ni kachí a.
- 8**Té ni ka'an te xíin' jaan' xiin' a ndii: —Tákui'e, yu'u ndii, iin te nda'vi so'o kuiti' nduu' i, sakan' na kui' vā'a yoo a ña ndi'vi un' vi'e i. Kuví ka'an chuun' kuiti' un' te nda'a te xika' nuu' nuu' i jaan'.
- 9**Kuachi ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo tu te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Té kii' ka'án i xiin' iin rā: "Kua'an" ndii, kua'an rā. Té kii' ka'án i xiin' inga rā: "Nia'a" ndii, kuaxi rā. Té kii' ka'án i xiin' te xika' nuu' nuu' i: "Saq un' ña yo'o" ndii, xaa' rā ña jaan' —ni kachí rā xiin' a.
- 10**Té ni nāndaní va Jesús kii' ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, tiā'an kuni i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne iní xini yu'u ndee naa iní te kaa'.
- 11**Ka'án i xiin' ndo' ña kua'a' ne kiee sākuu' xaan' iin yivi', mii' keta' ñu'u xiin' mii' ketá a ndii, kixin nia, te kundiee nia xiin' Abraham, xiin' Isaac, xiin' Jacob, te kuxi nia mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'.
- 12**Ndisu ne ni kuni a kundiee mii' xa'ndia chuun' a jaan' ndii, tāva' ña'a' a ki'e, te ku'un nia mii' iin yaví va, te kuakú u'vi va nia ikan' ndee ke'i vi' nākaxi' nu'u nia —ni kachí a.

13Saqan' te ni ka'an qa Jesús xiin' te xíin' jaan' ndii: —Kua'an vi'e un', te na xinu ña kuní un' jaan' saa nii' iní un' xini un' yu'u —ni kachí a. Te sava ni hora jaan' ni nda'a te xika' nuu' nuu' te xíin' jaan'!

So'o ni xaa a kii' ni sonda'a Jesús ña' tiso Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-41)

14Te kii' ni ki'vi Jesús vi'e Pedro ndii, ni xini a kandu'u' ña' tiso ra nuu' yivi' tiin' ña'a' ka'ni'.

15Saqan' te ni tiin Jesús nda'a' a', te ni kjee ña'a' ka'ni', te ni ndokoq a', te ni xa'a' nduku' a' ña kuxi a.

So'o ni xaa a kii' ni sonda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

16Te kii' ni kuqa'ndii, ni kixin ndiakä ne yivi' kua'a', ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, nuu' Jesús. Te xiin' iin nda'a' yu'u' kuiti' ni tava' a ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi' jaan'. Te ni sonda'a tu a saquu' ne kuni kuví ndiee jaan'!

17Ni xaa a saqan' te xinu ña ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ka'an ra ndii: "Mii' ra ni nakuiso kui'e ña ndo'o' yoo', te ni na'in tu ra ña u'vi xini e", ni kachí Isaías.

So'o ni ka'an Jesús xiin' te ni kuni kundikun ña'a'

(Lc. 9:57-62)

18Kii' ni xini Jesús ña kua'a' ya'a ne yivi' yoo saa xinunduu mii' iin' a ndii, ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ña xka'ndia ra xiin' a tukú ta'vi' yu'u' minjí.

19Ikan' te ni kuyatin iin te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Tákui'e, ku'un i xiin' un' mii' kua'an un' —ni kachí ra.

20Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ingui ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'o ri' yoo, ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, köö' ndee iin xaan' mii' kuví kandu'u' i —ni kachí a.

21Ikan' te ni ka'an tu iin te ndikún ichi' a xiin' a ndii: —Tákui'e, xi'nä taxi un' na ku'un nataan' i yuva' i, saqan' te kixin i te kundikun i yo'ó —ni kachí ra.

22Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Nakuoo un' na nataan' ne xä ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' niqä. Ndisu yo'ó ndii, kundikun kii' yu'u —ni kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachi' ndee

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

23Saqan' te ni sko'nu' Jesús tixin iin tundoo', te ni keta a kua'an a, te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a.

24Saqan' te ndee' va ni xa'a' xika' tachi' nuu' minjí jaan', saqan' na kuii' ni nuta tikui ndee' ndasi ra' tundoo' jaan'. Ndisu Jesús ndii, kixin a.

25Ikan' te ni xa'an sandoto' ña'a' ra ka'án ra ndii: —¡Tákui'e, sákakú un' ndu, xa kuni ndoñu'u' e! —ni kachi ra.

26Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —¿Ndichun na yi'vi ndo'? Sie va ini ndo' xini ndo' yu'u —ni kachi a. Te ni ndondichi a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' jaan' xiin' tikui minji jaan'. Te ni xikuijn ndoqo tachi' jaan', te ni naqunaq taxin' tu tikui minji jaan'.

27Te ni nandani va ra ka'án xiin' ta'an' ra ndii: —¿Yoo nduu' tu te yivi' kaq', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui minji ka'án chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kii' ni tava' Jesús ña ndiva'a nimá uví ta'an te ñu'u' Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

28Sakan' te kii' ni xaa Jesús tuku ta'vi' yu'u' minji jaan' nuu' ñu'u' ne ndiee' ñuu Gadara ndii, ni naata'an' uví ta'an te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii, ñu'u' ña ndiva'a nimá ra. Te ni kiee rä yavi ndii mii' ndiee' ra, te iyo va kuu' ra, sakan' na ndee iin ne yivi' ni kuvi xka'ndia ikan' jaan'.

29Te ni kuqa' ra ka'án ra ndii: —¿Ndichun kuaxi un' sañana'a' un' ndu'u, Jesús, si'e Ndiosí? ¿Ñáá kuaxi un' te sando'o' u'vi un' ndu'u ña kuní ka xaa kivi' so'o' ndi'i? —ni kachi ra.

30Sie ndoso' mii' iin' Jesús xiin' uví saa' te jaan' ndii, ñu'u' iin ti'vi chié kini xaxi' ri' ku'u.

31Te ni ka'an nda'vi ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii: —Naa' tava' un' ndu'u nimá te yo'o' ndii, taxi un' ña ku'un ko'ní ndu tixin kini kaq' —ni kachi a.

32Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a ndii: —Kua'an ndo' —ni kachi a. Sakan' na kuii' ni kiee a nimá te yivi' jaan', te ni ko'ní a tixin kini jaan'. Ikan' te ni taxta'an' ri' kua'an ri', te ni naakaq' ri' mii' nako' itun, te ni koyo ri' tixin tikui minji jaan', te ni ndoñu'u' ri'.

33Te yivi', te ndiee' xito' kini jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra sakuu' ña ni xka'ndia ikan', ña ni ndo'o te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'.

34Te sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni kiee niq xan koto niq Jesús. Te kii' ni xini ña'a' niq ndii, ni ka'an nda'vi niq xiin' a ña ketä a nuu' ñu'u' niq jaan'.

San Mateo 9

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'
(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

1Te ni sko'nu' Jesús tixin tundoo', te ni xka'ndia a tuku ta'vi' minji, te ni xaa a ñuu mii' ndu'u a.

2Te ni xaa ndia'vi' te yivi' xiin' iin te kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' tun' xto. Te kii' ni xini Jesús ña in te yivi' jaan' xini ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvi jaan' ndii: —Käkä nimá un', piq'un, xaq ni ndoyó kuachí un' —ni kachi a.

³Sakan' te ni ka'an sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ita' ikan' xiin' nimá ra ndii: "Kania'a te ka'a' xa'a' Ndiosí", ni kachi ra.

⁴Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña ka'án te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Vä'a ka'án ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i.

⁵Sakan' ña, ¿ndee ña nduu' ña xaku' ká vixi ka'an i xiin' te ka'a', tuu ndo'ó? ¿Náá ña xá ni ndoyo kuachí ra, uun ñáá ña ndokoq rä te ku'un ra?

⁶Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachí ne yivi' —ni kachi Jesús. Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii: —Xiin' yo'ó ka'án i. Ndokoq un', te na'in un' tun' xtó un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

⁷Sakan' te ni ndondichi ra te kuan nu'u ra vi'e ra.

⁸Te kii' ni xini ne yivi' kua'a' jaan' ña ni yoo ikan' ndii, ni nandani va nia, te ni xaka'nu' niá Ndiosí xa'a' ña ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' te yivi'.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹Te kii' xka'ndía Jesús kua'an a ndii, ni xini a ndu'u iin te nani' Mateo mii' kendiaa' ya'vi' ra xa'a' ñu Roma. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ni'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a. Sakan' te ni ndondichi ra, te ni xikundikun ña'a' ra.

¹⁰Te kii' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e te jaan' ndii, ni xaa tu kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñu Roma xiin' kua'a' tu ne ká'án va'a ne yivi' xa'a', te ni xikundiee' inga' niá nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' ra.

¹¹Te kii' ni xini te fariseo ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Vä'a xachi' xaa' te sania'á ndo'ó ka'a' ña xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi' ka'a', xiin' inga te xaa' tu kuachí kaa' —ni kachi ra.

¹²Te ni ka'an Jesús xiin' ra kii' ni xini so'o a ña ni ka'an ra jaan' ndii: —Ne va'a kuni ndii, küní te tatan' nuu' niá, süu' jaan' ndii ne kuni kuvi kuiti' küní ra nuu'.

¹³Ndisu kua'an ndo', te sakuatan ndo' ndee ña kuni kachi tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Küní i ña násoko' ndo' ña'a' kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii küní tu i ña kuyita ini ndo' xa'a' ne yivi'", kachi a. Sakan' ña kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku niá, süu' jaan' ndii kuaxi i te kana i ne xiní ña yoo kuachí niá te namá niá nimá niá —ni kachi a xiin' ra.

Yo'o' ka'án Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'a'

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴Sakan' te ni kuyatin te nda'a' xa'a' Juan nuu' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Tákui'e, ndu'u xiin' te fariseo ndii, yoo nditia chito va ndu. Te, ¿ndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi ra xiin' a.

15Səkan' tə ni ka'ən ə xiin' rə ndii: —Ñáá kuyi kusuchi' inı ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', kii' ndu'u' kə tə tunda'á' xiin' nią? Kuäsa' tuu yu'u, ndisü xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' tə tunda'á' jaan', tə kii' səkan' ndii, kunı ə koo nditja ne jaan' —ni kachı a.

16Tə ni ka'ən kə ə xiin' nią ndii: —Ndée iin ne yivi' nä'ma' iin totö yata' xiin' iin tu'un' totö xaa'. Kuachı ndii, kii' ndoo totö jaan' ndii, nändii totö xaa' jaan', tə kuachı ndi'i kə totö yata' jaan'.

17"Tə ndee iin tu ne yivi' ndii, täan' nią vino xaa' tixin iin yata'. Səkan' ña naa' saa nią səkan' ndii, tia'ndja iin jaan' kii' kuiya' ra'. Tə kuitja ndoo ra', tə ndoñu'u' saka tu iin jaan'. Səkan' na kui' kunı ə ña täan' e' vino xaa' tixin iin xaa', səkan' tə ndoñu'u' saka ndee iin ña jaan' —ni kachı a.

So'o ni xaa ə kii' ni sənatıaku Jesús ña' si'e Jairo, tə ni sənda'a tu ə iin ña' ndo'o' kui'e nií'

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18Tə kii' ka'án kə Jesús ña jaan' xiin' tə yivi' jaan' iin ə ndii, ni kuyatın iin tə xa'ndia chuun', tə ni xikuijn xiti' rə nuu' ə ka'án rə ndii: —Ña'a' si'e i ndii, sakən' ni xi'i kuitjı a'. Ndisü naa' ku'un un' tə chikənu' un' nda'a' un' xata' ñu'u' nde'i a' ndii, natıakı a' —ni kachı rə xiin' a.

19Səkan' tə ni ndondichı a, tə ni xikundikun ña'a' ə xiin' tə nda'a' xa'a' a.

20Səkan' tə ni kuyatın iin ña'a' xata' Jesús, ña' jaan' ndii, xə kua'ən uxı uvi kuiya ña ndo'o' a' kui'e nií', tə ni tondja nda'a' a' yu'u' totö a.

21Səkan' ña ni ka'ən a' xiin' nimá a' ndii: "Naa' kuyi tondja i tee' totö kuiti' a ndii, nda'a i", ni kachı a'.

22Ikan' tə ni nändiko' kuiín Jesús, tə ni xini ə ña'a' jaan', tə ni ka'ən ə xiin' a' ndii: —Kündi'ni kə un', pią'un, xə ni nda'a un' xa'a' ña inı un' xini un' yu'u —ni kachı a. Tə ndee kii' səkan' ndii ni nda'a a'.

23Tə kii' ni xaa Jesús, tə ni ki'vi a vi'e tə xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni xini ə ndiee' te tivi yaq ndii xiin' tun' yoo'. Tə ni xini tu ə ndiee' ne kuaa' xaku' ti'e'.

24Səkan' tə ni ka'ən ə xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Kua'an kiee səkuu' ndo'. Kuachı ndii kuäsa' ni xi'i ña' sie kaq', süu' jaan' ndii kixín kuitjı a' —ni kachı a. Tə ni xaku ndjaa ichı ña'a' ne yivi' jaan'.

25Ndisü kii' ndi'i ni tavə' Jesús ne yivi' jaan' ndii, ni ki'vi a mii' kəndu'u' ña' ni xi'i jaan', tə ni tiin ə nda'a a', tə ni natıakı a', tə ni ndokoo a'.

26Tə ni tiakı kuento xa'a' ña ni yoo ikan' səkuu' ñu'u' ña ñu'u' jaan'.

So'o ni xaa ə kii' ni sənda'a Jesús uvi ta'an tə kui'e nduchi' nuu'

27Tę kii' ni ketä Jesús ikan' kua'än a ndii, ndikún uvı ta'an te kui'e nuu' xata' a kua'än rą kuaa' ti'e' rą ka'án rą ndii: —Yo'ó, ña nduu' sian'i xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu —ni kachi rą.

28Tę kii' ni nda'nı a tixın vi'e a ndii, ni kuyatın te kui'e nuu' jaan' nuu' a. Tę ni ka'än a xiin' rą ndii: —Ñáá ini ndo' ña kuvı sanda'a i ndo'ó? —ni kachi a. Sakan' te ni naakuiin rą nuu' a ndii: —Uun ndo', takui'e —ni kachi rą.

29Sakan' te ni tondią nda'a' a nduchi' nuu' uvı saa' rą. Tę ni ka'än a xiin' rą ndii: —Saa nii' ini ndo' xini ndo' yu'u ndii, nda'a ndo' —ni kachi a.

30Sakan' te ni natuvı nduchi' nuu' rą. Tę ni ka'än ndiee' a xiin' rą ndii: —Koto va ndo' te kuni ndee iin ne yivi' ña ni yoo yo'o' —ni kachi a.

31Sakan' te ni kiee rą kua'än rą, te ni səkikú ndoq rą kuento kənii' nuu' ñu'u' jaan' xa'a' ña ni xaa a xiin' rą.

So'o ni xaa a kii' ni xtə'ni' Jesús ña ndiva'a nimá iin te yivi'

32Tę kii' ni kiee te jaan' kua'än rą ndii, ni kixın ndiakə ne yivi' nuu' a iin te i'in'. Te jaan' ndii, ña ndiva'a, ña xaa' i'in' ne yivi', naá nimá rą.

33Tę kii' ni xtə'ni' Jesús ña jaan' nimá te jaan' ndii, numi' te ni naaka'än rą. Tę ni nəndəni va ne yivi' kua'a' ya'a jaan', te ni ka'än niq ndii: —Ndee iin kivi' tia'an kuni e' ña kaq' tein ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi niq.

34Ndisu ni ka'än te fariseo ndii: —Xiin' ña ndiee' ña ndiva'a kuu' nuu' tava' te kaa' nda'a' xa'a' ña ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi rą.

Yo'o' sania'á Jesús ña kakən e' nuu' Ndiosí te ti'vi' kə a ne sachuun' xa'a' tu'yun a

35Tę ni xa'än xinu'ni tu Jesús saa ñu'u xiin' nda'a' ñu'u jaan' sania'á a ne yivi' vi'e mii' nakayá niq, te ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí kəndią chuun' a nimá e', te sanda'a tu a səkuu' nuu' kui'e xiin' səkuu' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' ñu'u jaan'.

36Kii' ni xini a ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kuvita ini a xa'a' niq. Sakan' ña xavi va nimá niq, te köo' yoo kə chindiee' ña'a' ndee naa ndo'o' mbęe kii' köo' te paxto xito' ña'a'.

37Sakan' te ni ka'än a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Ña ndixə nduu' a ndii, yoo kua'a' ña savi', ndisu köo' kua'a' te tatú xachuun' xa'a' a.

38Xa'a' a jaan' na ka'än nda'vi ndo' xiin' te xiin' ña'a' ña savi' na ti'vi' kua'a' kə rą te tatú xa'a' ña savi' rą —ni kachi a.

San Mateo 10

So'o ni xaa a kii' ni naakaxin Jesús uxı uvı ta'an te nda'a' xa'a' a
(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

1Səkan' tə ni kənə Jesús uxı uvı ta'an tə ndə'a' xa'a' a. Tə ni təxi a ndiee' rə tə təva' rə ñə ndiva'a ñə ñu'u' nimá nə yivi'. Tə ni təxi tu a ndiee' rə, tə sənda'a rə səkuu' nuu' kui'e ñə ndo'o' nə yivi', xiin' səkuu' ñə u'vi xini niə.

2Ñə yo'o' nduu' kivi' i'in tə uxı uvı ta'an jaan': iin te jaan' nəni' Simón, tə ni chindu'u' Jesús inga kivi' rə Pedro, xiin' ñəni rə, tə nəni' Andrés, tə inga rə nəni' Jacobo, xiin' ñəni rə, tə nəni' Juan. Tə si'e Zebedeo nduu' uvı saa' tə jaan'.

3Tə inga tukü rə nəni' Felipe, tə inga tukü rə nəni' Bartolomé, tə inga tukü rə nəni' Tomás, tə inga tukü rə nəni' Mateo, tə kendiaq' ya'vi' xa'a' ñu Roma nduu' tə jaan'. Tə inga tukü rə nəni' Jacobo, tə jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' rə, tə inga tukü rə nəni' Lebeo, tə nəni' tu rə Tadeo,

4tə inga tukü rə nəni' Simón, tə jaan' ndii, kuenta iin ti'vi tə nəni' cananista nduu' rə. Tə inga tukü rə nəni' Judas Iscariote, tə jaan' nduu' tə ni sənəkua'a Jesús so'o' ndi'i' ndə'a' tə kuu' ka'nu'.

So'o ni xaa a kii' ni tianu' Jesús te ndə'a' xa'a' a tə ku'un ka'án ndoso' rə tu'un a
(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

5Ni tianu' a tə uxı uvı ta'an tə ndə'a' xa'a' a jaan', ka'án a xiin' rə ndii: —Kü'un ndo' ñu mii' ndiee' nə tuku', ni ndee kū'un tu ndo' ñu mii' ndiee' nə Samaria.

6Süu' jaan' ndii va'a kə ku'un ndo' ñu mii' ndiee' nə ta'an' e', nə Israel, səkan' ñə nə jaan' nduu' ndee naa mbeę, ti' ni xitiə i'nü.

7Tə kii' kua'án ndo' ndii, ka'án ndoso' ndo' ñə xə kuyatin' kuii kə'ndia chuun' Ndiosí nimá niə.

8Sənda'a ndo' nə kuni kuvı, sənətiaku ndo' nə ni xi'i, sənda'a ndo' nə kumi' kui'e te'i, tə təva' ndo' ñə ndiva'a, ñə ñu'u' nimá nə yivi'. Ki'in ndo' xu'un' xa'a' ñə jaan' na ni xamanı' mii' Ndiosí ñə ndiee' jaan' ndə'a' ndo'.

9'Köni'i ndo' xu'un' oro, ni ndee xu'un' yuu' yaqa, ni ndee xu'un' yuu' ya'a,

10ni ndee köni'i tu ndo' tindaa' ndo', ni ndee inga ndini ndo', ni ndee inga na'a ndixan' ndo', ni ndee itun' katuvi' ndo'. Səkan' ñə tə xachuun' ndii, kuní a ñə təxi e' ñə kuxı rə.

11Tə ndee kə ñu na'nü uun ñu kuali' xaa' ndo' ndii, ndətu'un' ndo' ndee tə yivi' nduu' tə ka'án va'a nə yivi' xa'a' ikan'. Tə kundięe ndo' vi'e tə jaan' ndee kiee ndo' ñu jaan'.

12Tə kii' ndekuię ndo' vi'e tə jaan' ndii, ka'án ndo' ñə Ndiosí na təxi ñə manı' koo xiin' niə.

13Naa' xata'án ndoo ñə manı' jaan' xiin' niə ndii, ndoo a xiin' niə, ndisü naa' xäta'án ñə ndoo a xiin' nə jaan' ndii, nəndiko' a xiin' ndo'ó.

14Te naa' yoo kā nätiin' ndo'ó, uun täxi so'o niā ñā ka'ān ndoso' ndo' ndii, kiee' ndo' vi'e ne jaan' uun ñuu jaan', te sākoyó ndo' yāka' ndixān' ndo'.

15Ñā ndaku ka'ān i xiin' ndo' ndii, chiē kā tundo'o' kundo'o' ne ñuu jaan' kivi' ñā sāna'má Ndiosí ne yivi', te sākan' ne nī ndiee ñuu Sodoma xiin' ne nī ndiee ñuu Gomorra.

Yo'o' ka'ān Jesús ñā sāndo'o' ne yivi', ne ndikún ichi' a

16Kōto ndo', tianu' i ndo'ó te ku'un ndo' ndee naa mbēe, ti' kua'ān mii' ñu'u' kua'a' lobo. Sākan' na kuii' kuní a ñā kāma kōo ndo' ndee naa koo', ndisú ndasun kōo ini ndo' ndee naa paloma.

17Te kōto xiin' mii' ndo' nuu' te yivi', kuāchī ndii sānakua'a rā ndo'ó nda'a' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, te kūtun' tu rā ndo'ó tixin vi'e mii' nakayá rā.

18Te sānakua'a tu rā ndo'ó ndee nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' nda'a' rey xa'a' a ñā ndikún ndo' ichi' yu'u. Sākan' te kūvi ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te jaan' xiin' nuu' ne tuku'.

19Te kii' sānakua'a rā ndo'ó ndii, kündi'ni ndo' ndee ñā ka'ān ndo', uun sāa ka'ān ndo', sākan' ñā mii' Ndiosí tāxi ñā ka'ān ndo' kivi' jaan'.

20Kuāchī ndii, sūu' ndo'ó nduu' te ka'ān kii' sākan', sūu' jaan' ndii Espíritu yuva' e' nduu' ñā tāxi ñā ka'ān ndo'.

21Te kii' sākan' ndii, xā ta'an' mii' ne yivi' kunduu' ne sānakua'a ñā'a' te ka'ni' ñā'a' te yivi', te yuva' kunduu' te sānakua'a si'e rā te ka'ni' ñā'a' te yivi', te si'e ndii, ndon'i nda'a' niā nuu' yuva' si'i' niā te ka'ni' ñā'a' niā.

22Te sākuu' ne yivi' kundai' ndo'ó xa'a' a ñā ndikún ndo' ichi' yu'u, ndisú ne kundai'ne nuu' ñā jaan' ndee so'o' ndi'i' nduu' ne kakū sāa Ndiosí.

23Te kii' sāndo'o' ne yivi' ndo'ó iin ñuu ndii, kūnu' ndo' ñuu jaan', te ku'un ndo' tukū ñuu. Sākan' ñā, ñā ndaku ka'ān i xiin' ndo' ñā ndi'i' ñuu ne ta'an' e', ne Israel, ka'ān ndoso' ndo' xa'a' i, te xaa' kivi' ñā nāndiko' tukuu' yu'u, ñā nduu' tu te yivi'.

24Sākan' ñā sūu' te ka'nu' kā nduu' te nda'a' xa'a' te sākan' te sānia'á ñā'a', te nī ndee sūu' te ka'nu' kā tu nduu' te xika' nuu' te sākan' xto'o rā.

25Xā va'a ndiva'a naa' nāni'i' te nda'a' xa'a' jaan' te nī sānia'á ñā'a', te te xika' nuu' jaan' nāni'i' xto'o rā. Naa' ka'ān ne yivi' ñā Beelzebú nduu' yu'u, ñā nduu' xto'o ndo' ndii, sāa ka vi' tu' ka'ān niā xa'a' ndo'ó, ne nduu' kuenta i?

Kūyi'vi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuní a kuyi'vi e'

(Lc. 12:2-9)

26Sākan' na kuii' kuān yi'vi ñā'a' ndo', sākan' ñā kōo' ndee iin ñā iin' sa'ví ñā nātuvi, te kōo' tu ndee iin ñā ñu'u' si'e ñā nātuvi sāa Ndiosí.

27Ñaq ka'án si'e i xiin' ndo' ndii, ka'an ndo' ñaq jaqan' mii' kuyi' kuni so'o sakuu' ne yivi' a. Te sakan' tu ñaq ka'án yaa' i xiin' ndo' ndii, ka'an ndoso' ti'e' ndo' a ndee xini' vi'e.

28Tę kuän yi'vi ndo' ne xa'ni' ne yivi', sakan' ñaq kuyi' sandoñu'u' nia nimá ne yivi'. Va'q kā kuyi'vi ndo' Ndiosí, ñaq kuyi' sandoñu'u' ñu'u' nde'i ne yivi' xiin' nimá nia vi'e ndiaya'.

29Ñaq ndäku nduu' a ndii, xiin' xu'un' kuachi' kuitj' satä' ne yivi' uvı' ta'an saa, ndee saa kā ni ndii, ndee iin ndaa' ti' jaqan' näma kuein' ñu'u' naa' täxi' yuva' e'.

30Tę ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xiní Ndiosí saa ta'an kuu'.

31Sakan' na kuii' kuän yi'vi ndo'ó, sakan' ñaq ndiaa ya'vi' kā ndo' nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

32'Yoo kā ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee' yu'u' tu yu'u' xa'a' nia nuu' yuva' e' Ndiosí, ñaq ndu'u' ndiv'i'.

33Ndisu yoo kā ka'án nuu' ne yivi' ñaq xiní nia yu'u' ndii, ka'an tu yu'u' nuu' yuva' e', ñaq ndu'u' ndiv'i', ñaq xiní i ne jaqan'.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Lc. 12:49-53; 14:26-27)

34'Känini' ndo' ñaq ni xaa i te natandiee' mani' i ne yivi' iin yivi'. Süu' ni xaa i te natandiee' mani' i ne yivi', süu' jaqan' ndii ni xaa i te sakunta'an' ña'a' i.

35Kuachi' ndii ni xaa i te sakunta'an' i iin tiaq si'e xiin' yuva' ra, uun iin ña' si'e xiin' si'i' a', uun iin ña' xanu' xiin' ña' tiso' a'.

36Sakan' na kuii' ne ndasi' ta'an' xiin' i'in ne jaqan' ndii, xaa suvi' kunduú ne xaa ndiee' vi'e mii' nia.

37'Yoo kā kundani' ya'a kā yuva' nia uun si'i' nia te sakan' ñaq kundani' nia yu'u' ndii, xäta'an kunduú nia ne ndikún ichi' i. Te yoo kā kundani' ya'a kā tiaq si'e nia uun ña'a' si'e nia te sakan' ñaq kundani' nia yu'u' ndii, xäta'an tu kunduú ne jaqan' ne ndikún ichi' i.

38Tę na yoo kā yoo tu'və, te kundo'o nia ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun nia yu'u' ndii, xäta'an kunduú nia kuenta i.

39Kuachi' ndii, yoo kā kuni sakkakú xiin' mii' mii' ndii, kuyi' nia. Ndisu yoo kā taxi' kivi' ñu'u nia xa'a' ichi' yu'u' ndii, natiiin nia kivi' ñu'u ñaq köö' kivi' ndi'i'.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' ñaq va'a, ñaq natiiin ne ndikún ichi' a

(Mr. 9:41)

40'Yoo kā natiiin' va'a ndo'ó ndii, ndee naa yu'u natiiin' va'a nia, te yoo kā natiiin' va'a yu'u ndii, natiiin' va'a tu nia ñaq ni tianu' yu'u.

41 Té yoo ką natiin' va'a iin té ka'án tiakú tu'un Ndiosí xa'a' a ña nduu' rą té ka'án tiakú tu'un a ndii, ña va'a, ña taxi Ndiosí nda'a' té jaan', natiin tu né jaan' saa a. Té yoo ką natiin' va'a iin té xachuun' ndaku xa'a' ña nduu' rą té xachuun' ndaku ndii, ña va'a, ña taxi Ndiosí nda'a' té jaan', natiin tu né jaan' saa a.

42 Té yoo ką taxi' tee' tikui vixin tio' ko'o iin té kuali' kuso'o yo'o' xa'a' ña nduu' rą té ndikún ichi' i ndii, ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña natiin niq ña va'a saa Ndiosí -ni kachi Jesús.

San Mateo 11

Ka'án Jesús xiin' né yivi' xa'a' Juan, té ni sakan' né yivi' kuenta Ndiosí
(Lc. 7:18-35)

1 Té kii' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a, té uxí uví ta'an, ndee ña kuní a saa rą ndii, ni keta a kua'an a te sania'a a, té ka'an ndoso' tu a nuu' né ndiee' ñuu ña ñu'u' ikan'.

2 Kii' naá Juan vi'e kaa, té ni xini rą kuento xa'a' ña xaa' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí ndii, ni ti'vi' rą uví ta'an té nda'a' xa'a' rą nuu' a,

3 té ndatu'un' ña'a' rą ndii: -¿Ñáá yo'o' nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakan' ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? -ni kachi ra.

4 Sakan' té ni ka'an Jesús xiin' té jaan' ndii: -Kua'an té ka'an ndo' xiin' Juan ña xini so'o ndo' xiin' ña xini nduchi' nuu' ndo',

5 ña né kui'e nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' niq, né kui'e xa'a' ndii, nakaka' niq, né kumi' kui'e te'i ndii, nda'a niq, né so'o' ndii, nuniá' so'o niq, né ni xi'i ndii, natiaku niq, té né nda'vi kuu' ndii, ka'án ndoso' i tu'un va'a nuu' niq.

6 Té sañu'u' va Ndiosí né näkoo ña iní niq xini niq yu'u -ni kachi a.

7 Té kii' kiee' té jaan' kua'an rą ndii, ni xaa' Jesú ndatu'un' a né yivi' xa'a' Juan ndii: -¿Yoo ni xaa' koto ndo' kii' ni xaa' ndo' mii' taxin' kaa? ¿Ñáá ni xaa' koto ndo' iin té yivi', té xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi?

8 Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin té yivi', té ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña té yivi', té ni'nu' toto ndatun' jaan' ndii, vi'e rey ndiee' té jaan'.

9 Sakan' na kuii, ¿yoo nduu' rą ni xan koto ndo'? ¿Ñáá iin té ka'án tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, suví xna'a rą, ndisu ya'a ką té sakan' té ka'án tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' té jaan'.

10 Sakan' ña xaa' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Koto un', ti'vi' i xi'na iin té xika' nuu' nuu' i, té té jaan' sakan' tu'va né yivi' xa'a' un'. Sakan' yoso' a.

11Ñaq ndaku ka'án i xiin' ndo' ñaq tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xaq xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi', ne nda'vi so'o kuiti', nduu' ne ka'nu' ka te sakan' Juan jaan'.

12Ndee kivi' ña ni xaq'a' ka'án ndoso' Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ndee vitin ndii, ndiee' va xika' ne yivi' kuni ko'ni ñia nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ñia, te ne xandieni xiin' mii' kuiti' nduu' ne ko'ni' ikan'.

13Kuachij ndii, ndee ñaq kuní ka tuvi Juan, te ni ka'án sakuu' te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí xiin' ñaq ka'án tu'un ndei' a xa'a' ñaq xka'ndia vitin.

14Té naa' kuni kandixa' ndo' ñaq ka'án i xiin' ndo' ndii, Juan jaan' nduu' Elías, te ni ka'án Ndiosí ti'vi' a.

15Naa' yoo so'o ndo' ndii, chyun xa'a' va ndo' ñaq ni ka'án i xiin' ndo'.

16'¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Nakuitá ñia xiin' ndee naa ne kuachij', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi'.

17Té ka'án xiin' ta'an' ñia ndii: "Ni tivi ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu ya'a nda'vi kua'án, te ni xaku ndo'", kachi xiin' ta'an' ñia.

18Sakan' kuu' ñia, kuachij ndii ni kixin Juan, te ni xixi va'a ra, te ni ndee ni xi'i tu ra vino, te ni ka'án ndo' ñaq ña ndiva'a naá nimá ra.

19Ikan' te ni xaq yu'u, ñaq nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i i, te ka'án ndo' ñaq iin te xixi' ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xini, te ka'án tu ndo' ñaq nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaq' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, xiin' tuku te xaa' kuachij, kachi ndo'. Ndisu ne kumi' ñaq ndichi ndii, nia'a ñia a xiin' ñaq xaa' ñia —ni kachi Jesús.

**Yo'o' ka'án Jesús ña nda'vi va kundo'o ne ndiee' ñuu mii' ni xiin ñia iní ñia kuni
ñaq'a' ñia**
(Lc. 10:13-16)

20Sakan' te ni xaq'a' ka'án kuachij Jesús xa'a' ne ndiee' ñuu mii' ni xaa a kua'a' ka chyun ka'nu' koo' chukuu', xa'a' a ñaq ni namä ñia nimá nia te saa ñia ñaq kuní Ndiosí, ka'án a ndii:

21—Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida. Naa' ni xaa' i chyun ka'nu', ñaq ni xaa' i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xt'an' vi' ni namä ne jaan' nimá ñia ni'nu' ñia totó ndei' te ndiee' ñia nuu' ya'a' nu'u.

22Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' ñaq sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'.

23Té ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ñaq kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó. Sakan' ñaq naa' ni xaa' i chyun ka'nu' ñaq ni xaa' i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Sodoma ndii, xaq ni namä ne jaan' nimá ñia, te kandu'u' ñuu ñia ndee vitin.

24Sákan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, chiē ká tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' ña sána'má Ndiosí nē yivi' té sákan' nē ni ndieē ñuu Sodoma jaan' —ni kachi Jesús.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espíritu Santo

(Lc. 10:21-22)

25Xá kivi' jaan' ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa' Espíritu Santo, té ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii: —Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó. Yo'ó nduu' xto'o' nuu' ndivi' xiin' nuu' ñu'u' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' nē xini tuní xiin' nuu' nē ndichi, ndisú ni nia'a un' ña jaan' nuu' nē nda'vi kuu' nimá.

26Un ndo', tataa, ni xaa' un' sákan' xa'a' a ña ña jaan' ni xtani mii' un' —ni kachi a xiin' Ndiosí.

27Té ni ka'an Jesús xiin' nē yivi', nē ita' ikan' ndii: —Ni sánakua'a yuva' i sákuu' ña yoo nda'a' i. Té ndee iin kóo' xiní yoo' nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii, yuva' i jaan' kuiti' xiní yoo' nduu' i. Té ndee iin kóo' xiní yoo' nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a kuiti', xiní ña'a' xiin' nē kuní yu'u nia'a ña'a' i nuu'.

28Yoo' ká nduu' ndo'ó, nē xá ni xávi vā xachuun', té ni xávi vā tu ndo' xiin' ña ndiso' ndo' ndii, nia'a ndo' nuu' i té taxi i nandiee' ndo'.

29Natiin ndo' chūn ña taxi' yu'u saa' ndo' té künduu' a ndee naa yoko', tun' kanu' siki' toro nuu' ndo', té kuni' ndo' kuu' ndo' ndee naa yu'u, ña iin té vā'a nimá nduu' i, té maso tu i, té taxi i nandiee' nimá ndo'.

30Nia'a ndo', sákan' ña chūn nuu' yu'u ndii, süu' chūn vié nduu' a, té vīta tu ña ndiso' i —ni kachi Jesús.

San Mateo 12

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e'
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

1Kii' sákan' ndii, xka'ndiá Jesús kua'an a iin xaan' mii' yoo trigo kivi' sábado, ña xinandiee' nē yivi', té ni xá'a' xi'i té nda'a' xa'a' a soko, sákan' na tu'un' rā yoko' trigo jaan', té xaxi' rā a kua'an rā.

2Kii' ni xini té fariseo ña xaa' rā ña jaan' ndii, ni ka'an rā xiin' Jesús ndii: —Koto un', ñdichun na xaa' té nda'a' xa'a' un' ña xäta'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi rā.

3Té ni ka'an Jesús xiin' té fariseo jaan' ndii: —Ñáá tia'an ká'ví ndo' tutu Ndiosí mii' ka'án a xa'a' ña ni xaa David xtā'an' kii' ni xi'i rā soko xiin' té ndiaka' ta'an' xiin' rā?

4Sákan' ña ni xka'ndiá rā tixin vi'e Ndiosí, té ni xixi rā xita' va'a su'un, tee' ndee xäta'an kuxi rā ña jaan', ni ndee te ndiaka' ta'an' xiin' rā jaan', sákan' ña sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan'.

⁵Uun, ¿ñáá tĩa'an kã'ví ndo' tu'un nde'i Ndiosí ña xa'nú tu sutu kivi' sábado, ña xinändiee' e', xa'a' chuyun ña xaa' rã tixin yûkun' ka'nu'? Té süu' kuachí nduu' a nuu' rã.

⁶Ndisu ka'án i xiin' ndo' ña yu'u, té iin' nuu' ndo' yo'o', nduu' té ka'nu' kã té sakan' yûkun' jaan'.

⁷Kündani ndo' ña ka'án tu tu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Küní i ña násoko' ndo' ña'a kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuní tu i ña kuvita iní ndo' xa'a' ne yivi'." Naa' ni kundani ndo' ña jaan' ndii, kätun' ndo' ne köö' kuachí kumi'.

⁸Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu té yivi' ndii, kumi' i ndiee' xa'a' kivi' sábado, ña xinändiee' e' —ni kachi a xiin' rã.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin té kui'e nda'a'

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹Kua'an Jesús ikan' xiin' té nda'a' xa'a' a, té ni ko'ni rã vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'.

¹⁰Té ka'ni iin té kui'e nda'a' ikan'. Té xa'a' a ña ni kuni té fariseo jaan' tjin kuachí rã Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' rã ka'án rã ndii: —Ka'an un' xiin' ndu, ¿ñáá taxi' tu'un nde'i Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuví kivi' sábado, ña xinändiee' e'? —ni kachi rã.

¹¹Té ni ka'an Jesús xiin' rã ndii: —Naa' iin ndo'ó kumi' iin mbeé, té namá ri' yavi iin kivi' sábado, ña xinändiee' e' ndii, ¿ñáá tjin ndo' ri', té xtã'ni' ndo' ri' ikan'?

¹²Kachi kã e' ne yivi' ndii, ndiaa ya'vi' kã ne jaan' té sahan' iin mbeé. Sakan' na kuii' taxi' tu'un nde'i Ndiosí ña saa e' ña va'a xa'a' ne yivi' kivi' sábado, ña xinändiee' e' —ni kachi a.

¹³Sakan' té ni ka'an a xiin' té kui'e nda'a' jaan' ndii: —Sañakaá un' nda'a' un' —ni kachi a. Sakan' té ni sañakaá rã nda'a' rã, té ni nda'a a ndee naa kaa' inga a.

¹⁴Ni kiee so'o té fariseo jaan' ikan', té ni xaa' ndatu'un' tuní rã saa kuví ka'ni' rã Jesús.

So'o ka'án ña ni ke'i Isaías xa'a' Jesús

¹⁵Té kii' ni xini Jesús ña jaan' ndii, ni keta a ikan', té kua'a' va ne yivi' ni ndikun xata' a kua'an niña, té ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuví.

¹⁶Té ni ka'an ndiee' a xiin' ne jaan' ña kä'an niña xiin' ndee iin ne yivi' yoó nduu' a.

¹⁷Ni ka'an a sahan' té xinu tu'un Ndiosí ña ni ka'an tiakú Isaías xtã'an' kii' ka'an rã ndii:

¹⁸Koto ndo', yo'o' iin' té nda'a' xa'a' i, té ni nakaxin i. Té yo'o' nduu' té kundani i, té va'a va kuni i xini i ña'a' i. Sko'ni' i Espíritu i nimá rã, té ka'an ndoso' rã nuu' ne tuku' ña koo ña ndaku saa i.

¹⁹Käni ta'an' kuento rã xiin' ne yivi', té ndee i loco ti'e' tu rã, té ni ndee küní so'o tu ndee iin ne yivi' tachi' yu'u' rã ya'ya.

20Te sāndo'o' rā ne kuni kuyi nimá, ne nduu' ndee naa tun yoo' tun' xā kua'an ta'nú, ni ndee täxi tu rā ñā nda'vā ndi'i ndee sie ñā ndiatu' iní ne yivi', süu' jaan' ndii täxi rā ndiee' ne kōo' ndiee' ndee ketā va'a ñā ndaku saa ra,

21te iní sākuu' ne tuku' kūni ñā'a' niā. Sākan' kachi a.

Kanja'a te fariseo xa'a' Jesús

(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

22Sākan' te ni kixin ndiakā ne yivi' iin te naá ñā ndiva'a nimá nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te i'in' nduu' rā, te kui'e tu nduchi' nuu' rā. Te ni sanda'a ñā'a' a, te ni naka'an tukuu' rā, te ni natuvi' tu nduchi' nuu' rā.

23Te sākuu' ne yivi' kua'a' ya'a, ne yoo ikan' ndii, ni nandani va niā ka'án xiin' ta'an' niā ndii: —Tee' te kaa' tu nduu' ñā tianu' Ndiosí sākakú yoo', ñā nduu' siāni' xika' David ni —ni kachi niā.

24Kii' ni xini so'o te fariseo ñā ka'án ne yivi' jaan' ndii, ni ka'an rā ndii: —Xiin' ndiee' Beelzebú tava' te kaa' ñā ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi rā.

25Ndisu' Jesús ndii, ni xini a sāq xanini te jaan', te ni ka'an a ndii: —Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu' ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' niā ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan'. Te naa' nata'vi' ne ndiee' iin ñuu' uun ne ndiee' tixin iin vi'e, te kunta'an' niā ndii, nduxin tu ñā jaan'.

26Te nii' sākan' nduu' tu a naa' kunta'an' ñā ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a, te nata'vi' ta'an' a ndii, sāndoñu'u' xiin' mii' mii' a.

27Naa' ndixā xnā'a ñā xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ñā ndiva'a ñā ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó te tava' rā ñā ndiva'a jaan' nimá ne yivi'? Sākan' na kui' te jaan' nia'á ñā süu' ñā ndaku nduu' ñā ka'án ndo' xa'a' i.

28Ndisu' naa' tava' i ñā ndiva'a jaan' xiin' ñā ndiee' Espíritu Ndiosí ndii, xiin' ñā jaan' nia'á i ñā xā ni xā'a' xnā'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tein ndo'.

29Sākan' ñā, ¿sāq kuyi ki'vi iin ne yivi' te sākui'na' niā vi'e iin te ndiee' va naa' sātiín ñā'a' niā ñā nuu'? Te sākan' vi' kuyi ki'vi niā vi'e rā te sākui'na' niā ñā'a' rā jaan'.

30Yoo kā xächuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' niā, te yoo kā chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' niā.

31'Sākan' na kui' ka'án i xiin' ndo' ndii, sākuu' nuu' kuachi ñā xaa' ndee kā ne yivi' xiin' sākuu' nuu' ñā kanja'a niā ndii, kōo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' niā. Ndisu' yoo kā kanja'a xa'a' Espíritu Santo ndii, kōo' kivi' kōo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' ne jaan'.

32Te yoo kā kanja'a xa'a' yu'u, ñā nduu' tu te yivi' ndii, kuyi kōo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' niā. Ndisu' yoo kā kanja'a xa'a' Espíritu Santo ndii, kōo' kivi' kōo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' ne jaan', ni ndee iin yivi' yo'o', te ni ndee inga iin yivi' nuu' ku'un e'.

Yo'o' sania'á Jesús ñā xiin' ñā ka'án ne yivi' nākuní e' ndee nuu' ne yivi' nduu' niā

(Lc. 6:43-45)

33'Iin tun' tata vā'a ndii, nduu' vā'a kuun' nda'a' nu', te iin tun' tata vā'a ndii, nduu' vā'a kuun' nda'a' nu'. Kuachí ndii, xiin' nduu' ña kuun' nda'a' nu' xiní e' ndee nuu' tun' tata nduu' nu'.

34Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Saq kuvi kiee ña vā'a yu'u' ndo' kii' ne ni'a nduu' ndo'? Kuachí ndii ña ñu'u' chitu' nimá ne yivi' nduu' ña ka'án nia.

35Né yivi' vā'a ndii, ña vā'a, ña taxa'a ni'a nimá ni'a, ka'án ni'a, te ne ni'a ndii, ña ni'a, ña taxa'a ni'a nimá ni'a, ka'án ni'a.

36Ndisu ka'án i xiin' ndo' ña kivi' ña sana'má Ndiosí né yivi' ndii, sakuu' ni'a nataxi kuenta nuu' a xa'a' i'in yu'u' ña kuäsa' kuní ña ni ka'an ni'a.

37Sakan' ña xa'a' tu'un yu'u' mii' ndo' sandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a, te xa'a' tu'un yu'u' mii' tu ndo' kätun' a ndo'ó —ni kachi Jesús.

Ña yo'o' ka'án Jesús xa'a' te xikán ña saa a iin chüun ka'nu' nuu' ni'a

(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

38Sakan' te ni ndekuié savá te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' savá te fariseo, te ni ka'an rä xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, kuni kuni ndu iin chüun ka'nu' ña xaa' yo'ó —ni kachi rä.

39Té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Ndo'ó, né ni'a, né xa'ní ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni kuni ndo' iin chüun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu täxi kä Ndiosí kuni ndo' inga chüun ka'nu', süu' jaan' ndii, ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' ni'a i nuu' ndo'.

40Kuachí ndii, naa ni naq Jonás tixin iin tåka' chié vā uní ta'an kivi' xiin' uní ta'an ñuu ndii, sakan' kunaq tu ñu'u' nde'i yu'u, ña nduu' tu te yivi', tixin ñu'u' uní ta'an kivi' xiin' uní ta'an ñuu.

41Né ni ndiee xtä'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tian kuachí ni'a ndo'ó, né ndiee' iin yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' né yivi', sakan' ña ni namä ne jaan' nimá ni'a kii' ni xini so'o ni'a tu'un vā'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' kä nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

42Té sakan' tu ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xtä'an' ndii, tian kuachí a' ndo'ó, né ndiee' iin yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' né yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i iin yivi' ni kiee a', te ni kixin a', te ni xini so'o a' ña xini tuní te ni nduu' rey Salomón. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' kä nduu' a te sakan' Salomón jaan'.

Ka'án Jesús ña ndo'o' kä iin né yivi' kii' nandiko' ña ndiva'a nimá ni'a mii' xä ni naa a

(Lc. 11:24-26)

43Kii' keta' iin ña ndiva'a nimá iin né yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kii' kuäsa' ni'i ña'a' a,

44 Sakan' te ka'án a xiin' mii' a ndii: "Nandiko' tukuu' i nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta i", kachí a. Te kii' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan' ndee naa kaa' iin vi'e ña xá ni nat'i'vi' te ni ndasandoó ne yivi' tixin a, te ni ndasandatun' tu nia a.

45 Sakan' te kua'an nakaya a inga uxá ta'an ña ndiva'a, ña kiní ká kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuii' te yivi' jaan' ndii, kiní ká kuu' ra so'o' ndi'l' te sakan' ña nuu'. Te sakan' tu kundo'o ndo'ó, ne nia'a, ne ndiee iin yivi' vitin –ni kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nia
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

46 Te kii' iin ká Jesús ka'án a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii, ni xaa si'i' a xiin' ñani a, te ita' nia ki'e kuni ka'an nia xiin' a.

47 Te ni ka'an iin ne yivi' xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nia te kuni ka'an nia xiin' un' —ni kachí nia.

48 Sakan' te ni ka'an a xiin' ne ni ka'an xiin' a jaan' ndii: —Ñáá xiní ndo' yoó nduu' ndee naa si'i' i uun ñani i? —ni kachí a.

49 Sakan' te ni nia'a nda'a a mii' ita' ne ndikún ichi' a, te ni ka'an a ndii: —Koto ndo', ne yo'o' nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i.

50 Kuachí ndii, yoó ká xaa' ña kuní yuva' i Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, ne jaan' nduu' si'i' i xiin' ku'vá i xiin' ñani i —ni kachí a.

San Mateo 13

So'o kua'an ña ni sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

1 Te xá kivi' jaan' ni keta Jesús vi'e mii' ndu'u' a, te ni xaa a yu'u' miní, te ni xikundu'u' a ikan'.

2 Te ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni sko'nu' a tixin iin tundoo', te ni xikundu'u' a ikan'. Te sakuu' ne yivi' ndii, ita' nia yu'u' miní te kuni so'o nia ña ka'an a.

3 Te ni xaa' a sania'á ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ña ka'án ndiaa ka'án a ndii: —Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra.

4 Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sawa a ni koyo nuu' ichi'. Te ni ndekuié saa, te ni xaxi' ri' a.

5 Te sawa tukú ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi va ni ndutia a sakan' ña köö' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'.

6 Ndisu kii' ni keta ñu'u ndii, ni saxii ña'a' a, te xaa' a ña kuali' tio'o a ndii, ni ichi a.

7 Te sawa tukú a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kii' ni ndutia iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xanji' ndi'l' ña'a' a.

⁸Te sava kə tukə a ni koyə nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni kuuñ ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaqan' ni taxi ciento ndikin', te sava a ni taxi uni xiko ndikin', te sava tukə a ni taxi oko uxj ndikin'.

⁹Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'án ndiaa

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰Te ni kuyatın te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' rə ndii: —Tákui'e, ñdichun na xiin' ña ka'án ndiaa ka'án un' nuu' ne yivi' kaa'? —ni kachi rə.

¹¹Te ni nəkuijin a ka'án a xiin' rə ndii: —Sakan' ña ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xiní mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu ne jaqan' ndii, süu' sakan' nduu' a.

¹²Sakan' ña ne taxi' Ndiosí ña kundani ni a ña xiní mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, taxi a te kundani kua'a' kə ni a ña jaqan'. Ndisu ne sie kuiti' kundani xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, ndee ña sie ña kundani ni a sənəndoso' ndi'i ña'a' a.

¹³Sakan' na ka'án i nuu' ne jaqan' xiin' ña ka'án ndiaa kuiti'. Sakan' te tee' ndee xito' ni a ndii, kōo' xəchi' a kuvı kuni ni a. Te tee' ndee xini so'o, te xini so'o ni a ndii, kündani ni a.

¹⁴Sakan' te xinu ña ni ka'an tiakú Isaías xa'a' ne jaqan' xta'an' ndii: Tee' ndee xini so'o te xini so'o ni a ndii, kündani ni a. Tee' ndee xito' ni a ndii, kōo' xəchi' a kuvı kuni ni a.

¹⁵Sakan' ña ni kuxii va nimá ni a, te ni ndasi kutu' so'o ni a, te ni ndasi tu nduchi' nuu' ni a. Sakan' te kuni xəchi' ni a xiin' nduchi' nuu' ni a jaqan', te ni ndee kuni so'o tu ni a xiin' so'o ni a, te ni ndee kündani tu ni a xiin' nimá ni a, te nəndiko' ni a nuu' i, te sanda'a ña'a' i. Sakan' ni kachi rə.

¹⁶Ndisu ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' yu'u, te xini so'o tu ndo' tu'un i.

¹⁷Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xiin' kua'a' te ni xəchuun' ndaku ndii, ni kuni rə kuni nduchi' nuu' rə ña xini nduchi' nuu' ndo'ó vitiñ, ndisu ni xini rə a. Te ni kuni tu rə kuni so'o rə ña xini so'o ndo'ó vitiñ, ndisu ni xini so'o rə a.

Ka'án Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'án xa'a' te kiku' ndikin' jaqan'

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸Kuni so'o ndo' ndee ña kuni kachi ña ka'án ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaqan'.

¹⁹Kii' xini so'o yoq kə tu'un ña ka'án xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kündani ni a ña ka'án a ndii, kuaxi ña ndiya'a, te tu'un' a ña jaqan' nimá ni a. Te ne jaqan' nduu' ndee naa ndikin' ña ni koyə nuu' ichi'.

20 Té sakan' tu, ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyó savá ndíkin' ña ni kíku' té jaan' nduu' ndee naa nimá savá tukú ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, té va'a kuni niq a iin xa'a'.

21 Ndisu koo' tio'o a nimá niq, xa'a' a jaan' na iin kani' tio' kandixa' niq a. Té kii' ndo'o' nimá niq uun kii' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' niq tu'un jaan' ndii, nakoo' niq a.

22 Té ñu'u' mii' yoo ku'u iñu', mii' ni koyó savá ndíkin' jaan' nduu' ndee naa nimá savá ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu ndi'ni va nimá niq xa'a' ña yoo iin yivi', té xini xa'an' ña'a' ña vika'. Té taví sakan' ña jaan' tu'un jaan', té nanduu' niq ndee naa ña koo' ndíkin' kuun' nda'a'.

23 Té ñu'u' ña'ma mii' ni koyó ndíkin', ña ni kíku' té jaan', nduu' ndee naa nimá savá ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí té kundaní niq a. Té kua'a' va xachuun' niq nuu' Ndiosí. Sakan' ña savá ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxí ciento ndíkin', té savá niq nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxí uní xikó ndíkin', té savá tukú niq nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxí okó uxí ndíkin' –ni kachi Jesús.

Yo'o' sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' itia niq a

24 Té ni ka'an Jesús inga ña ka'án ndiaa nuu' ne yivi' kua'a' jaan' ndii: —Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin té yivi', té ni chí'i iin nuu' ndíkin' va'a nuu' ñu'u' ra.

25 Ndisu kii' kixín sakan' ne yivi' ñu'u ndii, ni kixín té ndasi' ta'an' xiin' ra, té ni kíku' rä ndíkin' itia niq a mii' xä ni chí'i té xiin' ña'a' ndíkin' trigo jaan', té kua'an ra.

26 Té kii' ni nakun trigo, té ni xä'nu a, té ni xä'a' a kiee' yoko' a ndii, ni xini té tatú ña ni kiee' yoko' tu itia niq a xiin' a.

27 Sakan' té ni ndekui, té xika' nuu' nuu' xto'o jaan', té ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: "Tákui'e, naa' ndíkin' va'a ni kíku' un' mii' xika' un' ndii, ¿ndichun na kuii' ni nakun tu itia niq a xiin' a na sakan'?" ni kachi ra.

28 Té ni nakuiin té xiin' ña'a' a ndii: "Lin té ndasi' ta'an' xiin' e' ni xaa ña jaan", ni kachi ra. Sakan' té ni ndatu'un' kä té xika' nuu' jaan' ka'án rä ndii: "¿Ñáá kuní un' ku'un ndu, té tu'un ndu itia niq a jaan?", ni kachi ra.

29 Té ni nakuiin té xiin' ña'a' jaan' ndii: "Ü'un', koto kä naa' saa ndo' sakan' ndii, kuain' tu'un tu ndo' savá itia trigo xiin' itia niq a jaan'.

30 Taxí ndo' na ku'a'nü inga' uví saa' nuu' a ndee nakuixa ña savi'. Sakan' vi' té ka'an i xiin' té nakaya ña savi' i ndii: Xí'nä kä itia niq a kä'ndia ndo', té satiín nu'ní ndo' a, té kä'mi ndo' a. Sakan' té kä'ndia ndo' trigo, té taxä'a ndo' a tixin yakä i, kachi i xiin' ra", kachi té xiin' ña'a jaan' –ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' ndíkin' ma'a ña nani' mostaza

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

31 Té ni ka'án tu Jesús inga ña ka'án ndiaa nuu' ne yivi' jaan' ndii: —Saqxa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña ni kí'in iin te yivi', té ni chí'i ra a mii' xika' ra.

32 Ndikin' jaan' ndii, ña lulu ma'á ká nduu' a té sa'kan' sakuu' nuu' ndikin' ña chí'i' e', ndisú kí'i' xa'nu' a ndii, sukun ká itun' a té sa'kan' sakuu' nuu' ku'u xitín', té nanduu' a iin itun' ko'ó xava'a nda'a', té ndee saq, ti' ta'nu' ndiví', kuví' xa'a' cho'o ri' nda'a' nu' —ni kachi Jesú.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' yuchi' levadura, ña saki'ví pachí xita' va'a

(Lc. 13:20-21)

33 Té ni ka'án ká Jesú inga ña ka'án ndiaa nuu' ne jaan' ndii: —Saqxa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa yuchi' levadura kí'i' kí'in' iin ña'a' a, té nasaka' a xiin' uní ta'an yaxin' yuchi' harina, té saki'ví pachí a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús xiin' ne yivi' xá mii' ndi'i' ña ka'án ndiaa

(Mr. 4:33-34)

34 Té ni ka'án Jesú sakuu' ña jaan' xiin' ña ka'án ndiaa nuu' ne yivi' jaan'. Té xa xiin' ña jaan' kuití' ni ka'án a xiin' nja.

35 Sa'kan' ni xaq a té xinu ña ni ka'án té ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kí'i' ni ka'án ra ndii: Xiin' ña ka'án ndiaa tio' ka'án i, té satuví i ña yoo si'e nda'a' Ndiosí ndee kí'i' ni xaq a iin yivi'. Sa'kan' ni kachi ra.

Yo'o' ka'án Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'án ndiaa xa'a' ndikin' itia nja'a

36 Sa'kan' té ni ndei' Jesú ne yivi' kua'a' jaan', té kua'án nu'u a vi'e a. Té ni kuyatín té nda'a' xa'a' a nuu' a, té ni ka'án ra xiin' a ndii: —Saq un' ña va'a té sanakuachi' un' ña ka'án ndiaa xa'a' itia nja'a jaan' nuu' ndu —ni kachi ra.

37 Sa'kan' té ni ka'án Jesú xiin' ra ndii: —Té kiku' ndikin' va'a jaan' ndii, ndee naa yu'u, ña nduu' tu té yivi', nduu' ra.

38 Té ñu'u' mii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, ndee naa iin yivi' nduu' a. Té ndikin' va'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nduu' a. Té ndikin' itia nja'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' ña ndiva'a nimá nduu' a.

39 Té té ndasi' ta'an' xiin' e', té ni kiku' ndikin' nja'a jaan' ndii, ndee naa ña ndiva'a nduu' a. Té kivi' ña nachii' nja ña savi' ndii, ndee naa kivi' ña kun ndiko' iin yivi' nduu' a. Té té nakaya ña savi' jaan' ndii, ndee naa ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a.

40 In kachi naa ni xaq té jaan' ni tu'un ra itia nja'a jaan', té ni xamí ra a nuu' ñu'u ndii, sa'kan' tu xka'ndia a kí'i' kun ndiko' iin yivi'.

41 Yu'u, ña nduu' tu té yivi' ndii, t'i'vi' i ki'in' ángele, ña xika' nuu' nuu' i, té tava' ndoo' a ne xaa' kuachí xiin' ne sakoyó ne yivi' nuu' kuachí tein ne nduu' kuenta i.

42Te ko'ni ña'a' a yavi mii' xixí ñu'u, te ikan' kuaku niq ndee ke'i vi' naakaxi' nu'u niq.

43Sakan' te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii, yi'e ndatun' niq mii' xa'ndia chuun' yuva' e' Ndiosí ndee naa yi'é ñu'u. Ndo'ó, ne xini so'qo ndii, chuu'n xa'a' ndo' ña ni ka'an j.

Yo'ó sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' ña ndiaa ya'vi'

44Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin ña ndiaa ya'vi', ña naá si'e nuu' ñu'u mii' xika' iin te yivi'. Te kii' ni xini inga te yivi' naá a ndii, ni tisi'e tukuu' rä a, te va'a va kuni rä xa'a' a, sakan' na kuii' kua'an rä te ni xiko' rä sakuu' ña ni kumi' rä, te ni satä' rä ñu'u jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' te ni na'ín iin yuu' ndatun'

45Sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' ña ni xaa iin te yivi', te satä' ña'a te naxiko' rä a. Te jaan' ndii, xika' nduku' rä yuu' ndatun' koo' chukuu'.

46Te kii' ni xini rä iin ndaq' yuu', ña iin ndiaa ya'vi' koo' chukuu' jaan' ndii, kua'an rä te ni xiko' rä sakuu' ña kumi' rä, te ni satä' rä a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin ñunu'

47Te sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' iin ñunu' ña tavä' te yivi' tjaaka' kii' skó'ni' rä a tixin minj, te tavä' a sakuu' nuu' tjaaka'.

48Te kii' chitu' a ndii, xtá'ni' rä a ndee yu'u minj, te xikundieé rä nakaxin rä ti' va'a, te taan' rä ri' tixin íka', te xatia rä ti' vä'a.

49Sakan' tu xka'ndia a kii' kun ndiko' iin yivi' ndii, kixin ángele te saxioo a ne niq a tein ne ndaku nimá nuu' Ndiosí,

50te ko'ni a ne niq a jaan' yavi mii' xixí ñu'u, te ikan' kuaku niq ndee ke'i vi' naakaxi' nu'u niq —ni kachij a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' ña xaa' xiin' ña yata'

51Te ni ndatu'un' Jesús te nda'a' xa'a' a ndii: —Ñáá kundaní ndo' sakuu' ña ni ka'an j kaal? —ni kachij a. Te ni nakuuin rä ndii: —Uun ndo', tákui'e —ni kachij rä.

52Sakan' te ni ka'an kä a xiin' rä ndii: —I'in te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, kii' nanduu' rä iin te xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, nduu' rä ndee naa iin te xiin' vi'e. Te xiin' vi'e jaan' ndii, mii' taxa'a rä ña ndiaa ya'vi' ña kumi' rä, tavä' rä ña xaa' xiin' ña yata' —ni kachij a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

53Kii' ndi'ni ka'an Jesús sakuu' ña ka'án ndiaa jaan', te ni keta a kua'an a.

54te ni naxaq a ñuu mii' ni xa'nq a. Te ni xa'a' q sənia'á q ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ni nandanq va niq ka'án niq ndii: —¿Mii' kq vi' tu' kuaxi ña xini tuní te kaq'? Te, ¿mii' kq vi' tu' kuaxi chqun ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' ra?

55Si'e te tuxi' itun' viti' nduu' ra. Te xiní e' ña María nani' si'i' ra. Te ñani ra nduu' Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón.

56Te ñuu yo'o' ndiee' tu sakuu' ña'a' ta'an' ra. Na sakan' ndii, ¿mii' kq vi' tu ni sakuaan te kaq' ña jaan'? —ni kachi niq.

57Xa'a' q jaan' na ni nasaq' niq, te ni kandixa' ña'a' niq. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' niq ndii: —Te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' niq —ni kachi a.

58Te ni xaa a kua'a' chqun ka'nu' koo' chukuu' ñuu jaan', sakan' ña ni ini niq xini ña'a' niq.

San Mateo 14

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

1Kii' sakan' ndii, ni xini so'o Herodes, te ni xaqndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'án ne yivi' xa'a' Jesús.

2Te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: —Te jaan' nduu' Juan, te ni sakuchi' ne yivi', te ni natiaaku ra. Sakan' na kuii' kumi' ra ndiee' ña taxi' xaa' ra kua'a' chqun ka'nu' —ni kachi ra.

3Ni ka'an Herodes jaan' sakan', kuachiq ndii suvi ra ni ka'an chuun', te ni tijin te xin' ra Juan jaan'. Te ni satiín ña'a' ra xiin' karena, te ni chinaá ña'a' ra vi'e kaa' xa'a' q ña ni kuni ra ndoo vaa' ra xiin' ña' Herodías. Kuachiq ndii ni tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñani ra, nduu' a'.

4Sakan' na kuii' ni ka'an Juan jaan' xiin' Herodes ndii: "Vä'a yoo a ña ni tunda'a' un' xiin' ña' si'i' ñani un'", ni kachi ra.

5Xa'a' q jaan' na ni kuni Herodes kqni' ra Juan, ndisu ni yi'vi ra ne yivi' kua'a', sakan' ña kandixa' ne jaan' ña te ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' Juan jaan'.

6Te kii' ni nakuijn kivi' ña ni kakü Herodes ndii, ni xaqra ijin viko'. Te ña' si'e ña' Herodías jaan' ndii, ni taxaa'a' sii' a' nuu' ra xiin' nuu' ne ni tatü ra. Te ni xtani va ra ña ni xaa a'.

7Xa'a' jaan' na ni chikandia ra kuento ra ña taxi ra ndaa'a' a' ndee kq ña kakaa' a' nuu' ra.

8Te kii' ndi'i ni tianu' ña'a' si'i' a' ndii, ikan' te ni ka'an a' xiin' Herodes ndii: —Xini' Juan, te sakuchi' ne yivi', taxi un' ndaa'a' i tixin ijin ko'o' —ni kachi a'.

9Té ni kusuchi' va ini te jaan', ndisu xa'a' ña xá ni chikandia rä kuento rä, té ni xini so'o tu sakuu' te ndiee' xixi' xiin' rä jaan' ndii, ni ka'an chuun' rä ña taxi te xín' ña jaan' nda'a' a'.

10Té ni ka'an chuun' rä, té ni kendoso' te xín' jaan' sukun' Juan tixin vi'e kaa.

11Té ni sko'ni' rä a tixin iin ko'o', sakan' te ni xan ndiakä rä a nda'a' ña' savá jaan'. Té ni taxi ña' jaan' a' nda'a' si'i' a'.

12Té ni ndekuié te nda'a' xa'a' Juan, té ni ndani'i rä ñu'u' nde'i te jaan', té ni nataan' rä a. Sakan' te ni kiee rä kua'an ka'an rä xiin' Jesús ña ni xka'ndia ikan'.

Só'o ni xaa a kii' ni sákuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

13Kii' ni xini Jesús ña ni yoo ikan' ndii, ni ketä a ikan' xiin' iin tundoo' te kua'an siin' a iin xaan' mii' taxin' kaa'. Kii' ni xini ne yivi' kuento ña xá kua'an a ndii, ni kiee ni a ki'in' ñuu te kua'an xa'a' ni a mii' kua'an a jaan'.

14Kii' keta' a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ne yivi' kua'a' jaan', té ni kuvita ini a xa'a' ni a, té ni sanda'a a ne kuni kuví ndiee' xiin' ni a.

15Té kii' ni kuqa' kua'an ndii, ni kuyatín te nda'a' xa'a' a nuu' a, té ni ka'an rä xiin' a ndii: —Tákui'e, mii' koo' yoo ndiee' e', té xá ni kuqa' va vitin. Vá'a ká sandutíá un' ne yivi' te kiku ni a ku'un ni a ñuu kuali' kaq' te satá' ni a ña kuxi ni a —ni kachí ra xiin' a.

16Té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Küní a ndutia ni a, sakan' ña ndo'ó taxi ña kuxi ni a —ni kachí a.

17Té ni nakuuin rä ndii: —U'un ta'an só'o xita' va'a xiin' uví ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu —ni kachí rä.

18Té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Taxi ndo' a nda'a' i —ni kachí a.

19Sakan' te ni ka'an chuuun a ña kundiée ne yivi' nuu' itia. Té ni ki'in a u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uví saa' tiaka' jaan'. Té ni nako to a ndivi', té ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uví saa' tiaka' jaan', té ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Té ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'.

20Sakan' te ni xixi sakuu' ni a ndee ni nda'ní ni a. Ndi'i jaan', té ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Té ni chitu' uxí uví ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'.

21Té ne ni xixi jaan' ña mii' ndi'i te yivi' kuiti' ndii, u'un mií ni kuu rä, ña kuu kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'.

Só'o ni xaa a kii' ni xika' Jesús nuu' tikui míni

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

22Xaq ka'án e', te ni ka'an Jesús xiin' te ndaq'a' xa'a' a, te ni ko'ní rä tixin tundoo' te kí'in ichi' rä ku'un rä tukü ta'vi' yu'u' miní jaan'. Te kii' kua'an rä ndii, ni ndoo a sandutia a ne yivi' kua'a' jaan'.

23Kii' ndi'i ni sandutia ña'a' a ndii, ni kaq a iin xiki' kua'an a te ndatu'un' siin' a xiin' Ndiosí. Te kii' ni kuyuu ndii, iin ndaq'a' sakan' ndu'u' xiki' jaan'.

24Te xaq ma'in' miní kua'an te ndaq'a' xa'a' jaan' xiin' tundoo', te ndiee' kani' tikui tun' jaan', sakan' ña kuaxi suma' tachi'.

25Te kii' xaq kitú' kua'an ndii, kua'an xa'a' Jesús nuu' tikui miní jaan' ndee mii' ñu'u' te jaan'.

26Te kii' ni xini rä ña kuaxi xa'a' a nuu' tikui jaan' ndii, ni yi'vi koo' chukuu' rä ka'án rä ndii: —I'na' kuaxi! —ni kachí rä. Kuaa' rä yi'vi rä.

27Ndisu numi' te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Sandieni xiin' mii' ndo' te kuän yi'vi ndo', sakan' ña yu'u nduu' i! —ni kachí a.

28Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, naa' yo'ó xna'a' nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' te xaa' xa'a' i nuu' tikui ndee mii' iin' un' ñaa' —ni kachí rä.

29Te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Nia'a —ni kachí a. Sakan' te ni ketä Pedro tixin tundoo', te ni xaa' kua'an xa'a' rä nuu' tikui mii' iin' Jesús.

30Ndisu kii' ni xini rä ña ndiee' xika' tachi' ndii, ni yi'vi rä, te ni xaa' ndeka'nú rä, te ni ka'an ti'e' rä ndii: —Tákui'e, sakan' un' yu'u! —ni kachí rä.

31Numi' te ni sanakaá Jesús ndaq'a' a, te ni natuin ña'a' a, te ni ka'an a xiin' rä ndii: —In te sie va iní xini yu'u nduu' un'. ¿Ndichun na ni iní kua'a' un' xini un' yu'u? —ni kachí a.

32Kii' ni sko'nu' a xiin' rä tixin tundoo' jaan' ndii, ni xikuiin tachi'.

33Te ni xikuita xiti' rä nuu' a ka'án rä xiin' a ndii: —Ndixa xna'a ndii, si'e Ndiosí nduu' un' —ni kachí rä.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ne kuni kuví nuu' ñu'u' Genesaret
(Mr. 6:53-56)

34Te kii' ni xka'ndia Jesús xiin' te jaan' miní jaan' ndii, ni xaa a iin ñu'u' ña nani' Genesaret.

35Te kii' ni nakuni te ndiee' jaan' Jesús ndii, ni ti'vi' rä kuento kañii' nuu' ñu'u' jaan', te ni kixin ndiakä ne yivi' sakan' ne kuni kuví nuu' a.

36Te ni ka'an nda'vi njä ña taxi a tondia ndaq'a' kuiti' ne kuni kuví jaan' yu'u' totó a. Te ni ndaq'a' sakan' ne ni tondia ndaq'a' yu'u' totó a jaan'.

San Mateo 15

Yo'o' sania'a Jesús ña va'a ká sáa e' ña kuní Ndiosí, te sáa e' ña kuní te yivi'

(Mr. 7:1-23)

¹Sákan' te ni kuyatín sava te fariseo xiin' sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni kiee ñuu Jerusalén, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

²—Te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, säxinú ra ña xi xaá e', ña ni nakoó te xii' yata' e'. Kuachi ndii näitia' ra nda'a' ra ki'in' ichi' ña kuní ka kuxi ra naa ni xaa te xixa jaan' —ni kachi ra xiin' a.

³Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Te, indichun na xa'nú tu ndo'ó ña ka'án chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'?

⁴Kuachi ndii ka'án chuun' Ndiosí ndii: "Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'." Te ka'án tu a ndii: "Yoo ka kanja'a xiin' yuva' si'i' ni a ndii, kuní a ña kuví ni a", kachi a.

⁵Ndisu ndo'ó ka'án ndii, kuví ka'an iin ne yivi' xiin' yuva' si'i' ni a ndii: "Küvi chindiee' i ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña a i ndii, x a ni taxi kuento i ña nditia Ndiosí kunduu a."

⁶Te ndo'ó ka'án ndii, naa' ka'án iin ne yivi' sakan' ndii, küní a ña chindiee' ka ni a yuva' si'i' ni a xiin' ña a ni a. Te xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'án chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'.

⁷Ndo'ó, te xasuví xiin' mii' ndii, ndaku va ni ka'an Isaías xa'a' ndo' kii' ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí mii' ka'án a ndii:

⁸Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kuiti' ni a xito' ka'nu' ni a yu'u. Ndisu nimá ni a ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁹Tiin' ka'nu' saka ni a yu'u, kuachi ndii ka'án chuun' ni a ña xini tuní ne yivi' kuiti'. Te ka'án ni a ña tu'un ndei' yu'u nduu' a, kachi a. —ni kachi Jesús.

¹⁰Sakan' te ni kana ni tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuyatín ni a nuu' a, te ni ka'an a xiin' ni a ndii: —Kuni so'o va sakuu' ndo' te kundaní ndo' ña ka'an i xiin' ndo'.

¹¹Ndeé iin ña xaxi' ne yivi' sätivi' nimá ni a nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii kuento ña kiee' yu'u ni a nduu' ña sativi' nimá ni a nuu' a —ni kachi a.

¹²Sakan' te ni kuyatín te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Tákui'e, te fariseo ndii, ni xtäni ra ña ni ka'an un' jaan' —ni kachi ra.

¹³Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Sakuu' ña ta, ña ni chi'l yuva' i Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, tu'un a ndee tio'o a.

¹⁴Säa ndo' kuenta kuu' ra. Sakan' ña ndee naa te kui'e nuu' ndiaka' ne kui'e nuu' nduu' te jaan'. Te naa' iin ne kui'e nuu' ndiaka' inga ne kui'e nuu' ndii, koyó uvi sáa' ni a ta'vi' —ni kachi a.

¹⁵Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Säa un' ña va'a te sanakuachi' un' nuu' ndu ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa un' jaan' —ni kachi ra.

16Sákan' tē ni ka'ān a xiin' rā ndii: —;Na sákan' ndii, ni ndee ndo'ó nī kundanī nā ni ka'ān i jaan', un?

17¿Ñáá xiní ndo' nā sakuu' nā xaxi' e' jaan' ndii, xiti e' ko'ni' a, te xitíá a kii' kua'ān e' nuu' ku'u?

18Ndisu nā ka'ān ne yivi' ndii, tixin nimá nīa kuaxi a, te nā jaan' nduu' nā sativi' nimá nīa nuu' Ndiosí.

19Sákan' nā nimá nīa kuaxi nā nīa'a, nā xanini nīa, naa kuu' nā xa'ni' nīa ne yivi', xiin' nā kumi' nīa musa nīa, xiin' nā xiín nīa, xiin' nā xakui'na' nīa, xiin' nā ndiee' yu'u' siki' nīa xa'a' ne yivi', xiin' nā kanīa'a nīa xa'a' ne yivi'.

20Nā jaan' sativi' nā'a' nuu' Ndiosí. Ndisu nā nätsia' ne yivi' nda'a' nīa ki'in' ichi' nā kuní kā kuxi nīa ndii, sätivi' nā'a' nā jaan' nuu' Ndiosí —ni kachī a xiin' rā.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús si'e iin nā' tuku'

(Mr. 7:24-30)

21Tē ni keta Jesús ikan', te kua'ān a xiin' tē nda'a' xa'a' a nū'u' yatiñ nūu Tiro xiin' nūu Sidón.

22Ikan' tē iin nā'a', nā' ndu'u' nū'u' jaan', nā' nduu' kuenta ne Canaán ndii, ni xaa a' mii' kua'ān Jesús, te ni ka'ān ti'e' a' xiin' a ndii: —;Tákui'e, nā nduu' siāni' xika' David, kuvita inī un' xa'a' i! Ña' si'e i ndii, nā ndiva'a naá nimá a', te sando'o' va nā'a' a —ni kachī a'.

23Ndisu nī nākuuin Jesús ndee iin yu'u'. Sákan' tē ni kuyatiñ tē nda'a' xa'a' a, te ni ka'ān nda'vi rā xiin' a ndii: —Tákui'e, saa un' nā va'a te nativ'i nā'a' un', sákan' nā ti'e' va ka'ān a' ndikún a' xata' e' —ni kachī rā.

24Tē ni nākuuin a ndii: —Ni tianu' Ndiosí yu'u' nuu' ne ta'an' e', ne Israel kuiti', ne nduu' ndee naa mbée, ti' ni xitía i'nū —ni kachī a.

25Sákan' tē ni kuyatiñ nā' jaan', te ni xikuiñ xiti' a' nuu' a, te ni ka'ān a' xiin' a ndii: —Saa va un' nā va'a te chindiee' un' yu'u', tákui'e —ni kachī a'.

26Tē ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Vä'a na'in e' nā xaxi' nuu' ne kuali' te ko'ni' e' nā jaan' nuu' naya' —ni kachī a.

27Tē ni ka'ān nā' jaan' xiin' a ndii: —Ña ndaku ka'ān un', tákui'e, ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e nā koyó tixin mesa yu'u' xtq'o ri' —ni kachī a'.

28Sákan' tē ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Nakui'e kua'a, yo'ó ndii, inī kua'a' va un' xini un' yu'u. Na saa Ndiosí nā kuní nimá un' jaan' —ni kachī a. Sákan' tē numi' te ni nda'a nā'a' si'e a' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mr. 1:32-34)

29Te ni ketə Jesús ikan' te kua'an a yu'u' mīni Galilea. Ikan' te ni kaa a iin xiki', te ni xikundu'u' a ikan'.

30Te ni ndekuię kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' a ndiaka' nia ne kuni kuvı, naa kuu' ne kuvı kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu', xiin' ne i'in', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kumi' kua'a' nuu' tuku kui'e. Te ni tandiee nia ne jaan' nuu' a. Te ni sanda'a ña'a' a.

31Te kii' ni xinj ne kua'a' jaan' ña ni yoo ikan' ndii, ni nandani va nia, sakan' ña ni naka'an ne i'in', te ni nda'a ne kui'e nda'a' uun xa'a', te ni nakaka ne kuvı kaka, te ni nakoto'ni tu ne kui'e nduchi' nuu'. Te ni xaka'nu' sakan' ne jaan' Ndiosí, ña xaka'nu' yoo', ne Israel, kii' ni xinj nia ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sakan' Jesús kumi' mií ne yivi'

(Mr. 8:1-10)

32Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kuvita va ini i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ña xaa kua'an unj kivi' ndiee' nia xiin' e', te koo' a kumi' nia kuxi nia. Küní i nativ'i soko ña'a' i, sakan' ña iyo kuniqa' nia ichi' —ni kachi a.

33Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Ndisu mii' taxin' kaa' ndiee' e', takui'e. Saa kuvı taxi e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ní nia —ni kachi ra.

34Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo? —ni kachi a. Te ni nakuiin ra ndii: —Uxa ta'an a xiin' ndia'vi' tiaka' kuali' —ni kachi ra.

35Sakan' te ni ka'an chuun' a nuu' ne yivi' kua'a' jaan', te kundiee nia nuu' ñu'u' jaan'.

36Te ni kii' uxasa xita' va'a xiin' tiaka' jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan', te ni xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'.

37Ni xixi sakan' ne yivi' jaan' ndee ni nda'ní nia, te ni sakan' raa uxasa ta'an ika' na'nu' va xiin' ña xaxi', ña ni ndoo ndoso'.

38Te ne ni xixi jaan' ña mii' ndi'i te yivi' kuiti' ndii, kumi' mií ni kuu ra ña kuu kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'.

39Ndi'i jaan' te ni sandutia a ne yivi' kua'a' jaan'. Te ni sko'nu' a tixin iin tundoo', te kua'an a xiin' ra ndee ñu'u' ña kandu'u' yatın ñuu Magdala.

San Mateo 16

Xikán ne yivi' ña saa Jesús iin chyun ka'nu' koo' chukuu'

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

1Sakan' te ni ndekuię te fariseo xiin' te saduceo mii' iin' Jesús te koto kua'a ña'a' ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a ña saa a iin chyun ka'nu' ña taxi' Ndiosí.

²Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kii' ketá ñu'u te kua'a xa'a' ndivi' ndii, ka'án ndo'ó ndii: "Kivi' va'a kunduu a tiaan, sakan' ña kua'a xa'a' ndivi'", kachi ndo'.

³Té kii' kuaxi kitú' te ka'án ndo' ndii: "Kuun kui'e savi' nunu', sakan' ña kua'a xa'a' ndivi', te viko' tuun' va", kachi ndo'. Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani ndo' saa kuni kachí ña yoo ndivi', ndisu kuni kundaní ndo' saa kuni kachí chuyun ka'nu' ña xini ndo' kivi' vitin.

⁴Ndo'ó, ne nia'a, ne xa'ní ndoso' Ndiosí ndeē naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni kuni ndo' iin chuyun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu täxi ka Ndiosí kuni ndo' inga chuyun ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' nia'a i nuu' ndo' —ni kachí a. Té kii' ndi'i ni ka'an a ña jaan', te ni naqoo ña'a' a, te ni ketä a kua'an a.

Ka'án Jesús xa'a' ña vä'a ña sania'á te fariseo (Mr. 8:14-21)

⁵Té ni xaa a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' tukü ta'vi' yu'u' minji jaan', ndisu ni nandoso' ra koni'i ra xita' va'a.

⁶Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachí a.

⁷Té ni xaa' ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii: —Ka'án a sahan' xiin' e' sahan' ña köö' xita' va'a ndiso' e' —kachi ra.

⁸Té ni xini Jesús ña ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni ka'an a ndii: —Sie va ini ndo' xini ndo' yu'u. ¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' ña köö' xita' va'a ni'l' ndo'?

⁹¿Ñáá kusaa' küvi naquni ndo' ña ka'án i te kundaní ndo' a? ¿Ñáá näka'an' ndo' ña ni xaa i kii' ni sakuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi u'un mií ne yivi'? ¿Saä ta'an íka' na'nú' va ni sakutu' ndo'?

¹⁰¿Ñáá naka'an' tu ndo' saa ta'an íka' ni sakutu' ndo' kii' ni sakuxi' i kumi' mií te yivi' xiin' uxä ta'an xita' va'a?

¹¹¿Saä tu na kusaa' küvi kundaní ndo' ña süu' xa'a' xita' va'a ni ka'an i? Süu' jaan' ndii ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' kuni kachí a ña kuní a koto xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachí a.

¹²Sakan' vi' te ni kundaní ra ña ni ka'an Jesús xiin' ra ña koto xiin' mii' ra nuu' yuchi' levadura, ña saki'ví pachí xita' va'a. Süu' jaan' ndii kuní a ña koto xiin' mii' ra nuu' ña sania'á te fariseo xiin' nuu' ña sania'á te saduceo.

Ka'án Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí saakakú yoo' (Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³Kii' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñu ña nduu' nda'a' ñu Cesarea Filipo, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —¿Yoo nduu' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kachi ne yivi'? —ni kachí a.

14 Té ni ka'án rą xiin' a ndii: —Savá ne yivi' ka'án ña Juan, té ni sákuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un'. Té savá tukú niq ka'án ña Elías nduu' un'. Té savá tukú niq ka'án ña Jeremías nduu' un', uun inga té ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí xt'a'an' nduu' un' —ni kachi ra.

15 Sakan' té ni ka'án ką a xiin' rą ndii: —Té ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

16 Té ni ka'án Simón Pedro xiin' a ndii: —Yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ña ni tianu' a sákakú ne yivi' —ni kachi ra.

17 Té ni ka'án a xiin' rą ndii: —Simón, si'e Jonás, sañu'u' va Ndiosí yo'ó, sakan' ña süu' ne yivi' ni satuví ña jaan' nuu' un'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ni satuví a nuu' un'.

18 Té ka'án tu yu'u xiin' un' ña yo'ó nduu' Pedro, té ña jaan' kuni kachi a yuu', té yuu' jaan' kundu'u kuej, ne nduu' kuenta i. Té ni ndee ndiee' yavi ndii kuví sandoñu'u' ña'a'.

19 Té nda'a' yo'ó taxi i nda'a', té ka'ndia chuun' un' nuu' ne xá xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Té ndee ką ña kätun' un' iin yivi' yo'o' ndii, xá ni kätun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Té ndee ką ña ndaxin' un' iin yivi' yo'o' ndii, xá ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi' —ni kachi a.

20 Sakan' té ndiee' ni ka'án chuun' a xiin' sákkuu' té nda'a' xa'a' a jaan' ña ká'án rą xiin' ndee iin ne yivi' ña Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sákakú ne yivi', nduu' a.

Ka'án Jesús ndee ña kundo'o a té kuví a

(Mr. 8:31—9:1; Lc. 9:22-27)

21 Ndeé kii' sakan' té ni xá'a' Jesús ka'án a xiin' té nda'a' xa'a' a ña kuní a ku'un a ñuu Jerusalén te kundo'o u'vi a saa té xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí. Té ką'ni' ña'a' rą, ndisú natíaku a kivi' ña uni.

22 Sakan' té ni xt'a'ni' siin' ña'a' Pedro, té ni xá'a' kani' kuento ña'a' rą ka'án rą xiin' a ndii: —Mii' Ndiosí na sákakú na yo'ó nuu' ña jaan', tákui'e. Té köo' kivi' kundo'o un' sakan' —ni kachi ra.

23 Té ni nandiko' kuiín a, té ni ka'án a xiin' rą ndii: —Kua'an ndia'a ñaa'. Ka'án un' ndee naa ña ndiva'a, té kuni sánama' un' yu'u nuu' kuachi, sakan' ña xänini un' saa kuní Ndiosí. Süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuiti' —ni kachi a.

24 Té ni ka'án Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a ndii: —Naa' yoo ką kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nako'o niq ña kuní mii' niq, té na koo tu'va tu niq té kundo'o niq ndee naa kundo'o i nuu' krusín, té kundikun niq yu'u.

25 Kuachi ndii, yoo ką kuni sákakú xiin' mii' mii' ndii, kuví niq. Ndisú yoo ką taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiiin niq kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'!

26 Té kuäsa' kuní tu kivi' ñuu iin né yivi' naa' känando niä sakuu' ña'a ña yoo iin yivi', té kuví niä nuu' Ndiosí. Sakan' ña köö' ndee iin ña'a iin yivi' ña kuví chikändia niä xa'a' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i.

27 Kuachi ndii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu té yivi', xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí xiin' ña ndiee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a, té cha'vi i i'in né yivi' xa'a' saa ni xika' niä iin yivi'.

28 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ka'ní savá né yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuví niä ndee kuni niä kuaxi yu'u, ña nduu' tu té yivi', té ka'ndia chuun' i -ni kachi a.

San Mateo 17

So'o ni xaa a kii' ni nanduu ndatun' va nuu' Jesús, té ni yi'e tu toto a
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

1 Iñu ta'an kivi' ni xka'ndia, té ni naka Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñani rä, té kua'án siin' a xiin' rä iin tindu' sukun.

2 Té ni xini té jaan' ña ni nanduu ndatun' va a. Té nuu' a ndii ni yi'e a ndee naa ñu'u, té toto a ndii, ni nanduu yaa a ndee yi'é vi' a.

3 Ikan' té ni xini rä ña ni tuví Elías xiin' Moisés, té ndatu'un' rä xiin' a.

4 Ikan' té ni ka'án Pedro xiin' Jesús ndii: —Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Naa' kuní un' ndii, kasa'a ndu uni ta'an tja'va' yo'o'. Iin a kundu'u' yo'o', té iin a kundu'u' Moisés, té iin a kundu'u' Elías —ni kachi rä.

5 Ka'án ká Pedro ña jaan' iin' rä, té iin ni tisa'ví tjo' iin viko' yi'é va sakuu' rä. Té tein viko' jaan' ni ka'án iin tachi' yu'u' ndii: —Ña ñaa' nduu' si'e mani' i, té va'a va kuni i xini ña'a' i. Kuní so'o ndo' ña ka'án a xiin' ndo' —ni kachi a.

6 Kii' ni xini so'o té nda'a' xa'a' a jaan' ña jaan' ndii, iin ni xikundiee ndiee' ra ndee nuu' ñu'u', té ni yi'vi xava'a rä.

7 Té ni kuyatin Jesús mii' ndiee' rä, té ni tondia nda'a' ña'a' a ka'án a xiin' rä ndii: —Kuän yi'vi ndo', ndoko'o ndo' —ni kachi a.

8 Té kii' ni ndani'i rä nuu' rä ndii, ni xini ka rä ndee iin te yivi!. Ndee iin ndaa' mij' Jesús kuiti' ni xini rä.

9 Té kii' ni naka'a' a xiin' rä tindu' jaan' ndii, ni ka'án chuun' a xiin' rä ndii: —Ká'án ndo' xiin' ndee iin né yivi' xa'a' ña ni satuví Ndiosí nuu' ndo' ka'a. Ndee kii' naatiaku tukuu yu'u, ña nduu' tu té yivi', té sakan' vi' kuví ka'án ndo' xa'a' a —ni kachi a.

10 Té ni ndatu'un' rä Jesús ndii: —Ndichun na ka'án té sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña xi'na ká Elías kixin, té sakan' vi' kixin ña sakkakú né yivi'? —ni kachi rä xiin' a.

11 Té ni ka'án a xiin' rä ndii: —Ña ndixa nduu' a ndii, xi'na ká Elías kixin té sakoo' tu'va rä sakuu' ña yoo.

12Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ña xá ni kixin Elías jaan', te ní naakuni ña'a' niá, te ni xáa niá saa ká ni kuní niá xiin' rá. Te nii' sakan' saando'o' tu niá yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a xiin' rá.

13Ikan' te ni kundani te nda'a' xa'a' a jaan' ña xa'a' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ka'án a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te savá, te naá ña ndiva'a nimá
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

14Te kii' ni xaa Jesús xiin' te jaan' mii' ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a' ndii, ni kuyatin iin te yivi', te ni xikuijn xiti' rá nuu' a ka'án rá ndii:

15—Tákui'e, saa un' ña va'a te kuvita iñi un' xa'a' tiaa si'e i, sakan' ña ña ndiva'a naá nimá rá, te xa'nij i'i ña'a' a, te sando'o' xava'a ña'a' a. Te ki'in' ichi' nduva rá nuu' ñu'u, te ki'in' tu ichi' nama' rá nuu' tikui.

16Te xá ni kixin ndiaká ña'a' i nuu' te nda'a' xa'a' un', ndisu ni kuvi sanda'a ña'a' rá —ni kachi rá.

17Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Ne iñi xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, te ne ni'a' nduu' tu ndo'! ¿Saa ká vi' ta'an ká kivi' koo i xiin' ndo'? Te, ¿saa ká vi' ta'an ká kivi' kundieni i ña xaa' ndo'? Nia'a ndo' yo'o' xiin' te savá ñaa' —ni kachi a.

18Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' te ni ketá a nimá te savá jaan'. Te ndee kii' sakan' ndii, ni nda'a xachi' rá.

19Te ni kuyatin siin' te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' rá ndii: —Ndichun na ni kuvi xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —ni kachi rá.

20Te ni ka'an Jesús xiin' rá ndii: —Xa'a' ká sie va iñi ndo' xini ndo' Ndiosí. Sakan' na ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña naa' sakan' te iñi ndo' xini ndo' Ndiosí tee' lulu ma'á kuiti', ndee naa lulu iin ndikin' mostaza ndii, kuví ka'an ndo' xiin' iku' ka'a' ndii: "Kuan ketá mii' iin' un' ñaa', te ku'un un' kuijin un' ka'a'", te namá a mii' iin' a. Te koo' ndee iin ña kuví saa ndo'.

21Ndisu ña ndiva'a naa ña ka'a' ndii, kuní a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ña koo nditia e', te kuví xta'ni' e' ña ka'a' —ni kachi a.

Tukú ni ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuví a
(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

22Te kii' xika' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea ndii, ni ka'an a xiin' rá ndii: —Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ne yivi' yu'u nda'a' te yivi',

23te ká'nij rá yu'u. Ndisu kivi' ña uni te natiaju i —ni kachi a. Te ni kusuchi' xava'a iñi sakuu' te jaan'.

Ka'án Jesús xa'a' xu'un' xani' xa'a' yukun' ka'nu'

²⁴Té kii' ni xaq Jesús xiin' té ndaq'a' xa'a' a ñuu Capernaum ndii, ni kuyatín té kendiaaq' ya'vi' xu'un' xani' xa'a' yûkun' ka'nu' nuu' Pedro, té ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: —Ñáá cha'vi té sania'á ndo'ó xu'un' xani' xa'a' yûkun'? —ni kachí ra.

²⁵Té ni nakuiin Pedro ndii: —Uun, cha'vi ra —ni kachí ra. Té kii' ni ndaq'a' Pedro vi'e ndii, xi'nä kä Jesús ni ndatu'un' ña'a' ka'án a ndii: —Saa tuu yo'ó, Simón? Sakuu' rey iin yivi' ndii, ¿yo'o nduu' ne cha'vi ña'a' xu'un' xani'? —Ñáá ne ñuu ra, uun ne tuku', ne ndiee' ñuu ra? —ni kachí a.

²⁶Té ni nakuiin Pedro ndii: —Ne tuku', ne ndiee' ñuu ra —ni kachí ra. Té ni ka'án kä Jesús xiin' ra ndii: —Sakan' na kuii' ne ñuu ra jaan' ndii, ndee sie chä'vi ña'a' nia.

²⁷Ndisu xa'a' ña küní sanasaá' e' té kendiaaq' ya'vi' jaan' ndii, kua'an minjí, té sko'ni' un' tiku un', té tiaka' nuu' ti' xtä'ni' un' ndii, kuni un' naá iin xu'un' yu'u' ri' kii' nunia' un' un. Ná'in un', té chä'vi un' té kendiaaq' ya'vi' xu'un' xani' xa'a' yûkun' jaan' xa'a' yo'ó xiin' xa'a' yu'u —ni kachí a xiin' ra.

San Mateo 18

Ka'án Jesús yo'o nduu' ne ka'nu'

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹Kii' sakan' ndii, ni ndekuié té ndaq'a' xa'a' Jesús nuu' a, té ni ndatu'un' ña'a' ra ka'án ra ndii: —¿Yo'o nduu' té ka'nu' kä nuu' ne xä xa'ndia chuun' Ndiosí nimá? —ni kachí ra xiin' a.

²Sakan' té ni kana a iin té lulu, té ni xani ña'a' a ma'in' ra.

³Té ni ka'án a xiin' té ndaq'a' xa'a' a jaan' ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, naa' näma ndo' nimá ndo' té kunduú ndo' ndee naa ne kuali' ndii, küvi kunduú ndo' kuenta ne xä xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

⁴Sakan' ña ne maso nimá ndee naa té lulu yo'o' nduu' ne ka'nu' kä tein ne xä xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

⁵Té yo'o kä natiin' iin té lulu ndee naa té yo'o' xa'a' a ña nduu' nia kuenta i ndii, yu'u natiin' nia.

Ka'án Jesús ña iyo va kundo'o ne kaviko' ne xä iní xini Ndiosí té saa nia kuachi

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶'Té ne yivi', ne kaviko' iin ne lulu, ne iní xini yu'u ndee naa té yo'o', té saa nia kuachi ndii, ndee chaa' kä na kótiin iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ña'a' jaan', té sko'ni' nia ndee maa' tixin minjí.

⁷Iyo va ndo'o' ne yivi' iin yivi', sakan' ña yoo va ña kaviko' ña'a' té saa nia kuachi, té kuní a ña xka'ndia ña jaan' nuu' kivi' ñuu nia. Ndisu iyo kä kundo'o ne kaviko' ne yivi' jaan' té saa nia kuachi jaan'.

⁸Sakan' na kuii', naa' ndaq'a' un' uun xa'a' un' xaa' sakan' té xaa' un' kuachi ndii, va'a kä kendoso' un' un té skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' kä kunduú un' té

tikundu' iin ndaq' ndaq'a' uun iin xa'a', te natiiin un' kivi' nuu ña köö' kivi' ndi'i', te sakan' ña ku'un un' xiin' uvı̄ saa' ndaq'a' un' uun xiin' uvı̄ saa' xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' köö' kivi' nda'və ñu'u.

⁹Te naa' nduchi' nuu' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachı̄ ndii, va'a ką xta'ni' un' un te skana' un' un. Kuachı̄ ndii ndee chaa' ką kunduu' un' te kui'e iin ndaq' nduchi' nuu', te natiiin un' kivi' nuu ña köö' kivi' ndi'i', te sakan' ña ku'un un' xiin' uvı̄ saa' nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya' mii' xixí ñu'u.

Ka'án Jesúś iin ña ka'án ndiaq' xa'a' iin mbęę, ti' ni xitę
(Lc. 15:3-7)

¹⁰'Koto və ndo' te mii' kuu ndo' xiin' ndee iin ne kuali' naa te yo'o. Sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo ángele ña xito' ña'a' nuu' Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

¹¹Kuachı̄ ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaq i iin yivi' te sakkakú i ne ni kuxioo' nuu' Ndiosí.

¹²?Saq tuu ndo'ó? Naa' sakan' te kumi' iin te yivi' ciento mbęę, te ni xitę iin ri' ndii, ñáá nákoo rą ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan' xíni' iin iku', te ku'un nanduku' rą ti' ni xitę jaan' ndee na'in rą ri'?

¹³Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, naa' na'in rą ri' ndii, nakuatia' ką nimá rą xa'a' ti' jaan' te sakan' xa'a' ti' kumi' xiko xa'un kumi' ti' ni xitę jaan'.

¹⁴Te iin kachi tu nduu' a xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, küní a ña ndoñu'u' ndee iin ne kuali' ndee naa te yo'o' nuu' a.

Yo'o' sania'á Jesúś ña kuní a koo ka'nu' iní e' xa'a' ne yivi'
(Lc. 17:3)

¹⁵'Te naa' ni xaq iin ñanı̄ ta'an' ndo' iin kuachı̄ xiin' ndo' ndii, ku'un ndo' te saki'in' ña'a' ndo' kuento kundiee uvı̄ saa' mii' ndo'. Naa' taxı̄ so'o rą ña ka'an ndo' ndii, xaq ni nduiin tukuu' ndo' xiin' te jaan'.

¹⁶Te naa' taxi' so'o rą ña ni ka'an ndo' ndii, ku'un nakuatia' ndo' iin ndaq' uun uvı̄ ta'an te ndiee yu'u' xa'a' tu'un kui'e jaan', te sakan' kuniyanı̄ sakuu' tu'un kui'e nuu' uvı̄ ta'an uun unı̄ ta'an te ndiee' yu'u'.

¹⁷Te naa' taxi' so'o tu rą ña ka'an te uvı̄ ta'an jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' ne nduu' kuenta i xiin' ndo'. Te naa' ni ndee taxi' so'o tu rą ña ka'an ne jaan' ndii, na kunduu' rą ndee naa iin te xiní yoo Ndiosí nuu' ndo' uun ndee naa iin te kendiaq' ya'vi' xa'a' ñu'u Roma.

¹⁸Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndee ką ña katun' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xaq ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ką ña ndaxin' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xaq ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'.

19“Te ka'án tu i xiin' ndo' ña naa' nákatá uvi ta'an ndo'ó kuento ndo' iin yivi' yo'o' xa'a' ndee ká ña'a, te kakán ndo' a nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo'.

20Kuachí ndii, mii' ká nakayá uvi ta'an uun uní ta'an ne yivi' kuenta yu'u ndii, ikan' yoo i xiin' niq -ni kachi Jesús.

21Sákan' te ni kuyatín Pedro nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —Tákui'e, ¿saa vi' ta'an ichi' kuní a koo ka'nu' iní i xa'a' ñaní ta'an' i, ne xaa' kuachí xiin' i? ¿Ñáá ndee uxá ta'an ichi' vi'? —ni kachi rä.

22Sákan' te ni nákuuin a nuu' rä ndii: —Süu' ka'án i xiin' un' ña koo ka'nu' iní un' xa'a' niq ndee uxá ta'an ichi' kuiti', süu' jaan' ndii ka'án i ña ndee uní xiko uxi ichi', te uxá ichi' saa un' sakan'.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' iin te ni xiin koo ka'nu' iní xa'a' te ndiso' ika' ña'a'

23Xa'a' a jaan' na ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin rey, te kuni nakán kuenta nuu' te xika' nuu' nuu' rä.

24Kii' ni xá'a' natava' rä kuenta ndii, ni kixin ndiaká nda'a' xa'a' rä iin te xika' nuu' nuu' rä, te ndiso' ika' ña'a' uxi mií xu'un' yuu' oro nuu' rä.

25Te xa'a' a ña ni kuví cha'ví rä ndii, ni ka'án chuun' xto'o rä jaan' ña ke'ví rä xiin' ña' si'i rä, xiin' sakuu' si'ë rä, xiin' sakuu' ña kumi' rä, te nacha'ví rä ña ndiso' ika' rä jaan'.

26Sákan' na kuii' ni xikuiin xiti' te xika' nuu' nuu' rä jaan', te ni ka'án nda'vi rä xiin' xto'o rä ndii: “Tákui'e, saa va un' ña va'a te ndiatu' ká un' sie te nacha'ví yo'o' sakuu' a”, ni kachi rä.

27Te xa'a' a ña ni kuvita iní xto'o rä jaan' xa'a' rä ndii, ni sandoyo' rä ña ndiso' ika' te jaan', te ni saña' rä te jaan'.

28Ndisu kii' ni ketá te jaan' kua'án rä ndii, ni náta'an' rä xiin' iin te xika' nuu' inga' xiin' rä nuu' xto'o rä jaan'. Te ndiso' ika' ña'a' te jaan' ciento xu'un' yuu' plata. Te ni nátiin ña'a' rä, te ni xá'a' ku'ni' rä sukun' te jaan' ka'án rä xiin' rä ndii: “Nacha'ví ki'i' un' ña ndiso' ika' un' yu'u”, ni kachi rä.

29Sákan' te ni xikuiin xiti' te xika' nuu' inga' xiin' rä jaan' nuu' rä ka'án nda'vi rä ndii: “Tákui'e, saa va un' ña va'a te ndiatu' ká un' sie te nacha'ví yo'o' sakuu' a”, ni kachi rä.

30Ndisu ni xiin te jaan' kundiátu rä, süu' jaan' ndii ni xa'án chinaá ña'a' rä vi'e kaa ndee nacha'ví ña'a' te jaan' ña ndiso' ika' ña'a' rä.

31Te kii' ni xini inga ká te xika' nuu' inga' xiin' rä jaan' ña ni yoo ikan' ndii, ni kusuchi' va iní rä, te ni xan ka'án rä xiin' xto'o rä sakuu' ña ni yoo ikan'.

32Saqan' te ni kana ña'a' xto'o ra jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "Te xika' nuu' ni'a' va nduu' yo'ó, sakuu' ña ni ndiso ika' un' yu'u jaan' ni yoo ka'nu' ini i xa'a' un' xa'a' a ña ni ka'an nda'vi un' xiin' i.

33Saqan' tu ni kuni a kuyita ini yo'ó xa'a' te xika' nuu' inga' xiin' un' jaan' naa ni kuyita ini yu'u xa'a' un", ni kachi xto'o jaan'.

34Te xa'a' a ña ni xi'e va xto'o ra jaan' ndii, ni sanakua'a ña'a' ra nda'a' te xin' te sando'o' ña'a' ra ndee skachi' ndi'i cha'vi ra sakuu' ña ndiso ika' ra xto'o ra jaan' -ni kachi a.

35Te ni ka'an ka a ndii: —In kachi saa tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xiin' i in ndo'ó naa' koo' ka'nu' ini ndo' xiin' iin kani' nimá ndo' xa'a' ñani ta'an' ndo' -ni kachi Jesús.

San Mateo 19

Ka'án Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne yivi'

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

1Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni ketä a xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an a tukü ta'vi' iti Jordán, te ni xaa a nuu' ñu'u' Judea.

2Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún ña'a' kua'an niña, te ni sanda'a a ne kuni kuyi ikan'.

3Saqan' te ni kuyatin sava te fariseo nuu' a te koto ku'a ña'a' ra ka'án ra xiin' a ndii: —Tákui'e, ¿ñáá kande'i ña nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin' ña' si'i ra ndee ka'a'? -ni kachi ra.

4Saqan' te ni nakuuin a nuu' ra ndii: —Xa xiní ndo' ña ka'án tu'un Ndiosí mii' ka'án a ndii, ndee ña nuu' kii' ni xaa' Ndiosí ne yivi' ndii, iin tiaa xiin' iin ña'a' ni xaa a.

5Te ni ka'an a ndii: "Saqan' na kuii' nakoqo tiaa yuva' si'i' ra te nduiin ra xiin' ña' si'i ra, te uví saa' niña ndii, iin ndaq' nanduu' niña", kachi a.

6Xa'a' a jaan' na süu' uví ta'an kaa kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin ndaq' nduu' niña. Saqan' na kuii' ne ni ndasaiin Ndiosí ndii, vä'a nata'vi' ña'a' ndee iin ne yivi' -ni kachi Jesús.

7Saqan' te ni ndatu'un' kaa ña'a' ra ndii: —Naa' saqan' nduu' a ndii, ¿ndichun na ni taxi Moisés ña ke'i iin te yivi' iin tutu mii' ka'án a ña nakoo' ra ña' si'i' ra, te xiin' ña jaan' kuyi nata'vi' ta'an' niña? -ni kachi ra xiin' a.

8Saqan' te ni nakuuin a nuu' ra ndii: —Xa'a' ña xii va nimá ndo' na ni taxi Moisés ña nata'vi' ta'an' ndo' xiin' ña' si'i' ndo', ndisu ña nuu' ndii, süu' saqan' ni yoo a.

9Te yu'u ka'án xiin' ndo' ña naa' ni kandu'u' ña' si'i' iin te yivi' xiin' inga tiaa, te nata'vi' ta'an' ra xiin' a' te tunda'a' ra xiin' tukü ña'a' ndii, xaa' ra kuachii xiin' a' nuu'

Ndiosí. Té naa' tünd'a'a' iin té yivi' xiin' ña' ni nákoo rä jaqan' ndii, xaa' tu te jaan' kuachí xiin' ña' jaqan' nuu' Ndiosí —ni kachi a.

10 Sákan' té ni ka'an té nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Naa' sákan' nduu' a xiin' té yivi' xiin' ña' si'i rä ndii, ndee chaa' ká kákä iin ndaa' e' iin yivi' —ni kachi rä xiin' a.

11 Sákan' té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Süü' sákuu' né yivi' kuví natjín ña' kaä', süü' jaqan' ndii né ni nákaxin Ndiosí kuití' kuví natjín a.

12 Sákan' ña' savá té yivi' ndii, tünd'a'a' mii' rä, kuachí ndii xá sákan' yoo mii' rä ndee ni tuví rä, té savá tükü rä ndii, té yivi' ni xáñá'ma ña'a', té savá tükü rä ndii, xa'a' ña' kuni sachuun' rä xa'a' ña' ká'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ká né yivi' tünd'a'a' rä. Né kuví natjín ña' kaä' ndii, na natjín niä —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús né kuali'

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

13 Ni ndekuije né yivi' xiin' né kuali' nuu' Jesús té tondia nda'a' a xíni' niä, té ka'an tu a xiin' Ndiosí xa'a' niä. Ndisu té nda'a' xa'a' a ndii, ni xá'a' xi'é rä nuu' né kuaxi xiin' né kuali' jaan'.

14 Ndisu ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Taxí ndo' na kixin né kuali' nuu' i té näkasi ña'a' ndo'. Kuachí ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá né iní xini ña'a' ndee naa iní né kuali' kaä' xini niä yuva' si'i' niä —ni kachi a xiin' rä.

15 Té kii' ndi'i ni tondia nda'a' a xíni' ijin né kuali' jaqan' ndii, ni keta a ikan' té kua'an a.

So'o ni ka'an Jesús xiin' iin té vika'

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

16 Té kii' kua'an a ndii, ni kuyatín iin té savá nuu' a, té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —Tákui'e, ña va'a nimá, ndee ña va'a kuní a saa i té natjín i kivi' ñuú ña köö' kivi' ndi'i? —ni kachi rä xiin' a.

17 Sákan' té ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —Kii' ka'án un' ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ndichun ka'án un' ña jaqan'? Kuachí ndii iin ndaa' Ndiosí kuití' nduu' ña va'a nimá. Ndisu naa' kuni natjín un' kivi' ñuú ña köö' kivi' ndi'i' ndii, sáxinu un' ña ka'án chuun' Ndiosí —ni kachi a.

18 Té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —Ndee ña kuní a sáxinu i? —ni kachi rä. Té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Kä'ni' un' né yivi'. Kümi' un' musa un'. Sákui'na' un'. Kä'an un' tuvixi.

19 Kötö ka'nu' un' yuva' si'i' un'. Té kündani un' sákuu' né yivi' xiin' un' ndee naa kundani xiin' mii' mii' un' —ni kachi a.

20 Sákan' té ni ka'an té savá jaqan' ndii: —Sákuu' ña ka'án tu'un ndei' jaqan' xá sáxinu i ndee kii' lulu vi' i. Ndee ña kuní ká saa i? —ni kachi rä xiin' a.

21 Té ni ka'án a xiin' rā ndii: —Naa' kuni kunduyu' un' té ndoo' ndi'i nimá nuu' Ndiosí ndii, kua'an té xiko' un' sakuu' ña kumi' un', té taxi' un' xu'un' a nda'a' nē nda'vi kuu'. Sakan' té kixin' un', té kundikun' un' yu'u. Sakan' vi' té kumi' un' ña vika' ndivi' —ni kachi a xiin' rā.

22 Té kii' ni xini so'o té savá jaan' ña jaan' ndii, ni kusuchi' va ini rā, té ni ketā rā kua'an rā, sakan' ña té vika' xava'a nduu' rā.

23 Sakan' té ni ka'án Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, vixi xava'a nuu' nē vika' té taxi' ni a kāndia chuun' Ndiosí nimá ni a.

24 Tukú ni ka'án i xiin' ndo' ña vixi kā nuu' nē vika' té taxi' ni a kāndia chuun' Ndiosí nimá ni a, ndee naa ña kūvi tū xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

25 Té kii' ni xini so'o té nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, so'o ndi'ee' kā ni nandani rā ka'án xiin' ta'an' rā ndii: —Naa' sakan' ndii, ¿yoo tū kūvi kakū nuu' kuachí ni a? —kachi rā.

26 Sakan' té ni nākoto' ndia a ña'a' Jesús, té ni ka'án a xiin' rā ndii: —Ne yivi' ndii, kūvi saa ni a ña jaan', ndisú Ndiosí ndii, kūvi saa ña'a' a, sakan' ña ña jaan' ndii, sakuu' ña'a' kūvi xaa' a —ni kachi a xiin' rā.

27 Sakan' té ni ka'án Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, koto' un', ndu'u ndii, ni nākoo' ndu' sakuu' ña kumi' ndu', té ndikún ndu' yo'ó. ¿Yoo nduu' a kānando ndu' xa'a' ña jaan'? —ni kachi rā.

28 Té ni ka'án Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a jaan' ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña kii' nduxa a iin yivi' kii' kündu'u' yu'u, ña nduu' tū té yivi', tei' ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mii' kāndia chuun' i ndii, kundi'ee' tū ndo'ó, nē ndikún yu'u, nuu' uxí uví tei' ka'nu' ikan', té kāndia chuun' ndo' nuu' iin ti'vi' nē ta'an' e', nē Israel, nē nduu' nē uxí uví ti'vi'.

29 Té yoo kā nduu' nē ni nākoo' vi'e ni a, uun tiaa ta'an' ni a, uun ña'a' ta'an' ni a, uun yuva' si'i' ni a, uun si'e ni a, uun ñu'u' ni a xa'a' ña ndikún ni a yu'u ndii, sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o', té taxi' tū a kivi' ñu'u ni a ña kōo' kivi' ndi'i'.

30 Ndisú kua'a' va nē nduu' nē nuu' vitin ndii, nē so'o' ndi'i' nāndu'u ni a nuu' ku'un e'. Té kua'a' tū nē nduu' nē so'o' ndi'i' vitin ndii, nē nuu' nāndu'u ni a nuu' ku'un e' —ni kachi a xiin' rā.

San Mateo 20

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndia a xa'a' iin té chi'i' uva

1 Té ni ka'án kā Jesús xiin' rā ndii: —Sakan' tū ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nē yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin té chi'i' yo'o' uva, té ni ketā ni a'a nduku' rā té tatú, té sachuun' xa'a' yo'o' uva jaan'.

2Té kii' ni xini ta'an' rä xiin' té tatú ndii, ni ndoo rä kuento xiin' té jaan' ñä cha'vi ñä'a' rä saa xiku'ún ya'vi' té yivi' xa'a' iin kivi', té ni ti'vi' ñä'a' rä xa'a' uva rä.

3Té kuyatin' ka íin ni'a' ni keta rä kua'an rä ma'in' ya'vi, té ni xini ra ndiee' so'o inga té kuni sachuun'.

4Té ni ka'an rä xiin' té jaan' ndii: "Kua'an tu ndo'ó, té sachuun' ndo' xa'a' yo'o' uva i. Té cha'vi i ndo'ó ñä xata'an ki'in ndo'", ni kachi rä. Sakan' té ni kiee té jaan' kua'an rä.

5Té iin ke'in' xiin' ka uní ndii, ni xa'an ni tukuu rä, té iin kachi ni xaa rä.

6Té kii' xä kuyatin' ka u'un, té ni ketä ni tukuu rä, té ni xini ni tukuu rä ndiee' so'o inga ka té kuni sachuun', té ni ndatu'un' ñä'a' rä ndii: "Ndichun na ndiee' so'o ndo' yo'o' nduvi' té köö' a xaa' ndo'?" ni kachi rä.

7Té ni nakuin té jaan' ndii: "Sakan' ñä köö' ndee iin té yivi' ni ka'an xiin' ndu té sachuun' ndu xiin' rä", ni kachi rä. Sakan' té ni ka'an té xiin' ñä'a' uva jaan' xiin' rä ndii: "Kua'an tu ndo'ó, té sachuun' ndo' xa'a' uva i", ni kachi rä.

8Té kii' xä kuu' ñuu kua'an ndii, ni ka'an té xiin' ñä'a' jaan' xiin' té xito' té tatú rä jaan' ndii: "Kanä un' té tatú té cha'vi un' rä. Xí'nä ka té ni ko'ni ndee so'o' ndi'i' xa'a' un' cha'vi un', té sakan' vi' cha'vi un' té ni ko'ni nuu'", ni kachi rä.

9Sakan' té ni kuyatín té ni ko'ni ka u'un jaan', té ni cha'vi xinu ñä'a' rä saa ki'in' té yivi' xa'a' iin kivi'.

10Té kii' ni kuyatín té ni ko'ni nuu' jaan' ndii, ni xanini rä ñä kua'a' ka xu'un' ki'in rä, ndisu iin kachi ni cha'vi ñä'a' rä saa ki'in' té yivi' xa'a' iin kivi' kuiti'.

11Ikan' té ni ka'an kui'e rä xa'a' té xiin' ñä'a' uva jaan' ndii:

12"Té ni ko'ni ndee so'o' ndi'i' kaa' ndii, iin ndaa' hora so'o ni xachuun' rä, té iin kachi ni cha'vi un' rä xiin' ndu'u, ndu'u té ni xandiensi xiin' mii' nuu' chuu'n nduvi' ka'ni' ti'e", ni kachi rä.

13Té ni ka'an té xiin' ñä'a' jaan' xiin' iin té tatú jaan' ndii: "Chiè kua'a, köö' ndee iin ñä vä'a ni xaa i xiin' yo'ó. Ñáá näka'an' un' ñä ni ndoo e' kuento ñä cha'vi i yo'ó saa ki'in' té yivi' xa'a' iin kivi'?

14Sakan' na kuii', na'in un' xu'un', ñä ni xiku'un ya'vi' un' té ku'un un'. Köö' a ndi'ni yo'ó naa' kuní yu'u cha'vi i té so'o' ndi'i' kaa' ndee naa ni cha'vi i yo'ó.

15Ñáá tuu un' ñä küvi saa i xiin' ñä'a' mii' i ndee ka ñä kuní i? Uun, tee té ndasi' nuu' nduu' un' xa'a' a ñä nduu' i va'a té yivi' xiin' inga ne yivi'?", ni kachi rä.

16Sakan' na kuii' kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduu ni'a nuu' ku'un e'. Té kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduu ni'a nuu' ku'un e', sakan' ñä kua'a' va ne yivi' kana' Ndiosí, ndisu xaku' kuiti' ni'a natiin' ñä kakü ni'a saa a —ni kachi a.

Tuku ni ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvi a

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

17Té kij' kua'án kaq Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ni náka siin' a te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'án a xiin' rä ndii:

18—Xiní ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'án e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te kätun' rä yu'u, te nákuítä kuento rä ña kuní a kuvi i,

19te sanakua'a rä yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e te jaan' yu'u, te suku' yo'o' u'ví tu rä yu'u, te k'a'ni' rä yu'u nuu' krusín. Ndisu kivi' ña uní te natiaqu i —ni kachí Jesús xiin' rä.

So'o ni ka'án Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo, ñaní rä

(Mr. 10:35-45)

20Sakan' te ni kuyatin si'i' Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús ndiaka' a' uví saa' te jaan'. Te ni xikuijn xiti' a' nuu' a, te ni xikan a' iin ña va'a nuu' a.

21Té ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —Yoo nduu' a kuní un'? —ni kachí a xiin' a'. Te ni nákuuin a' ndii: —Saq un' ña va'a, tákui'e, te ka'án chuun' un' te kundiee uví saa' tiaa si'e i yo'o' xiin' un' mii' k'a'ndia chuun' un'. Iin rä kündu'u' nda'a' kua'a un', te inga rä kündu'u' nda'a' itin un' —ni kachí a'.

22Sakan' te ni ka'án a xiin' rä ndii: —Kündani ndo'ó ndee ña xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundiensi ndo'ó koo' ndo' tundo'o' chié koo' chukuu' ña kundo'o yu'u? ¿Ñáá kundiensi ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa niá xiin' yu'u? —ni kachí a xiin' rä. Te ni nákuuin te jaan' ndii: —Uun ndo', kundiensi ndu —ni kachí rä.

23Sakan' te ni ka'án a xiin' rä ndii: —Ndiqá nduu' a ndii, kundiensi ndo'ó koo' ndo' tundo'o' chié koo' chukuu' ña kundo'o yu'u, te kundiensi tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa niá xiin' yu'u. Ndisu ña kundiiee ndo' nda'a' kua'a i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuní a taxi' ña jaan', süu' jaan' ndii ne xä yoo tu'va ña jaan' xa'a' ni xaq yuva' i Ndiosí kuiti' natjin a —ni kachí a xiin' rä.

24Té kij' ni xini so'o inga te uxí ta'an ña jaan' ndii, ni nasaq' rä ni xini rä uví saa' te ñaní jaan'.

25Ikan' te ni kana Jesús sakuu' rä, te ni ka'án a xiin' rä ndii: —Xiní ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sananduu' ña'a' rä ndee naa ña'a rä, te te kuu' ka'nu' k'a tein niá ndii, xiko' ni'i' ña'a' rä te ña ka'án mii' rä yoo.

26Ndisu süu' sakan' kunduu a tein ndo'ó, süu' jaan' ndii yoo k'a kuni kunduu te ka'nu' k'a tein ndo'ó ndii, kuní a kunduu rä te kaka nuu' nuu' ndo'.

27Té yoo k'a kuni kunduu te nuu' tein ndo'ó ndii, kuní a ña kunduu rä te kaka nuu' nuu' ndo'.

28Saqan' tu yu'u, ñaq nduu' tu te yivi' ndii, kuäxi i te kaka nuu ne yivi' nuu i. Süy jaan' ndii kuäxi i te kaka nuu i nuu nia, te cha'vi i xiin' kivi' nuu i xa'a' kuächi kua'a' ne yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sonda'a Jesús uví ta'an te kui'e nduchi' nuu' yatín ñuu Jericó

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

29Kii' keta' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó kua'an a ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a kua'an nia.

30Té ndiee' uví ta'an te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' mii' xka'ndíá a kua'an a jaan'. Te kii' ni xinj so'o ra ñaq Jesús nduu' ñaq xka'ndíá kua'an ndii, ni kuäa' ti'e' ra ka'án ra ndii: —Tákui'e, yo'ó ñaq nduu' siáni' xika' David, kuvita iní un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

31Té ne yivi' ndii, ni xi'e nia nuu' ra, te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ká ka'án ra ndii: —Tákui'e, yo'ó ñaq nduu' siáni' xika' David, kuvita iní un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

32Saqan' te ni xikuijn Jesús, te ni kana ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —Ndee ñaq kuní ndo' saa i xa'a' ndo'? —ni kachi a.

33Té ni nakuijn uví saa' te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii: —Tákui'e, kuní ndu ndii, naqoto'ni ndu saa un' —ni kachi ra xiin' a.

34Saqan' te ni kuvita iní a xa'a' ra, te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uví saa' ra. Te iní ni nunia' tjo' nduchi' nuu' ra jaan'. Te ni xikundikun ña'a' ra.

San Mateo 21

So'o ni xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1Kii' xaq kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xaa nia ñuu Betfagé, ñaq naá yatín xa'a' xiki' ñaq nani' Olivos. Ikan' te ni ti'vi' a uví ta'an te nda'a' xa'a' a,

2ka'án a xiin' ra ndii: —Kua'an ndo' ñuu lulu, ñaq tuvi' kandu'u' tukü ta'vi' kaq'. Te kii' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaq' ndii, kuni ndo' tiín iin mburra xiin' iin mburru sie. Ndaxin' ndo' ri' te kixin' ndo' xiin' ri' yo'o'.

3Té naa' ka'án yoo ká xiin' ndo' ndee ká ña'a' ndii, ka'an ndo' xiin' nia ndii: "Nuu' xto' e' kuní ri' iin xa'a', ndi'i jaan' te kixin' ndiakü tukü a ri' yo'o'", kachi ndo' —ni kachi a xiin' ra.

4Saqan' ni xka'ndia a, te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kii' ni ka'an ra ndii:

5Ka'an ndo' xiin' ne ndiee' ñuu Sión ndii: "Koto ndo' kaq' kuäxi rey ndo'. Ñaq maso va nduu' a, te ndu'u' a xata' iin mburru sie kuäxi a, te si'e iin kit', ti' ndiso' ña'a', nduu' ri'." Ni kachi ra.

6Səkan' tə ni kiee te nda'a' xa'a' jaan' kua'an ra, tə ni xaa ra saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra.

7Tə ni nakə ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña tití ra xata' uvı̄ saa' ri', tə ni xikundu'u' a xata' ti' sie.

8Tə ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, ni xakin niq totó ña ndiso' niq ichi'. Tə sawa tuku niq ni xa'nǖ nda'a' nii' itun', tə ni xakin niq ichi' mii' xka'ndíá Jesús kua'an a jaan'.

9Tə ne yivi', ne ni'i ichi' kua'an nuu' a xiin' ne ndikún xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' niq ka'án niq ndii: —Na natijin ña nduu' siqani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e! ¡Sañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaq! ¡Na natijin Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e! —ni kachi niq.

10Tə kii' ndi'ví a ñuu Jerusalén kua'an a ndii, ni ndi'ni va nimá sakuu' ne ñuu jaan' ndatu'un' ta'an' niq ndii: —¿Yoo nduu' tu tə kaq? —kachi niq.

11Tə ne yivi' kua'a', ne kuaxi xiin' Jesús jaan', ka'án ndii: —Tə kaq' nduu' tə ka'án tiakú tu'un Ndiosí, tə nani' Jesús, tə ñuu Nazaret, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea —kachi niq.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukan' ka'nu', tə ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12Tə ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukan' ka'nu', tə ni taxi' u'vi a sakuu' ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Tə ni sandikó kavə tu a mesa tə nama' xu'un' xiin' tei tə xiko' paloma,

13tə ni ka'an a xiin' niq ndii: —Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a", kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xə ni ndasanduú ndo' a vi'e ne kui'nä' —ni kachi Jesús.

14Tə ni ndekui ne kui'e nduchi' nuu' xiin' ne kui'e xa'a' nuu' a nuu' ki'e jaan', tə ni sanda'a ña'a' a.

15Ndisu ni nasaq' sutu kuu' nuu' xiin' tə sania'á tu'un ndei' Ndiosí kii' ni xini rə ña ka'nu' ña ni xaa Jesús ikan'. Tə ni nasaq' tu rə kii' ni xini so'o rə ña kuaa' ne sawa nuu' ki'e jaan' xaka'nu' niq Ndiosí ka'án niq ndii: "Na natijin ña nduu' siqani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e", kachi niq.

16Tə ni ka'an rə xiin' Jesús ndii: —Ñáá xini so'o un' ña ka'án ne kaa'? —ni kachi ra. Tə ni ka'an a xiin' rə ndii: —Uun, xini so'o i. ¿Ñáá tia'an kə'vi ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí? Ña jaan' ka'án ndii: "Ne sawa xiin' ne kuañu'u, ne chichin' kə, kətə yaa nuu' un' xaka'nu' niq yo'ó", kachi a —ni kachi a.

17Səkan' tə ni nakoó ña'a' a, tə ni ketə a nuu' ñuu jaan', tə kua'an a ñuu Betania, te ikan' ni kixin a.

So'o ni xaa a kii' ni saichí Jesús iin tun' ndoko' higuera

(Mr. 11:12-14,20-26)

18Nia'a ya'a tuku kivi' kii' kua'an tukuu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xi'i a sokö.

19Ikan' te ni xini a iin iin itun' ndoko' higuera yatin yu'u' ichi' jaan', te ni xa'an a mii' iin' nu'. Ndisu köö' ndoko' nu' iin', süü' jaan' ndii yuku kuiti' nu' yoo. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nu' ndii: —Köö' kivi' xachi' kə kuyun ndoko' yo'ó —ni kachí a. Xa ka'án e' te iin ni ichi tio' nu'.

20Te kii' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni nandani va ra ka'án ra ndii: —Saa tu na iin ni ichi kuiti' tun' kaä? —ni kachí ra.

21Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, naa' ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te säxii ndo' nimá ndo' ndee sie ndii, süü' naa ña kaa' kuiti' kuvi saa' ndo'. Süü' jaan' ndii kuví tu ka'an ndo' ndee xiin' iku' kaa' ndii: "Kua'an keta mii' iin' un' ñaa', te ku'un sko'ni' xiin' mij' un' ndee miní ka'nu", kachí ndo', te sakan' xnä'a xka'ndia a.

22Te sakuu' ña kakän ndo' nuu' Ndiosí kii' ini ndo' xini ña'a' ndo' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo' —ni kachí a.

Ndatu'ún' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

23Te kii' ni ndi'vi a nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni sania'á a ne yivi' ndii, ni kuyatín ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te xixä nuu' ñuu jaan' nuu' a. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: —Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachí ra.

24Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a. Te naa' nakuuin ndo' a ndii, nakuuin tu yu'u yoo ni taxi ndiee' i, te xaa' i ña jaan'.

25Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachí a. Sakan' te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii: —Ndee ña kuví ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: "Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?"

26Te kuví ka'an tu e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a', sakan' ña yi'vi e' ne yivi' kua'a' kaa'. Kuachi ndii sakuu' ni ña kandixa' ña iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu Juan jaan' —ni kachí xiin' ta'an' ra.

27Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii: —Xiní ndu yoo —ni kachí ra. Te ni ka'an kə Jesús xiin' ra ndii: —Sakan' tu yu'u ndii, kā'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa' i ña kaa'.

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa' xa'a' uví ta'an tiaa' si'e iin te yivi'

28Yoo tuu ndo' xa'a' ña yo'o? Iin te yivi' ndii, ni yoo uví ta'an si'e ra, te unta' ni ka'an ra xiin' te xkua'a' ndii: "Kua'an, yuva' i, te sachuun' un' xa'a' yo'o' uva i vitin", ni kachí ra.

29 Té ni nákuiin té jaan' ka'án rä ndii: "Küni ku'un i", ni kachi rä. Ndisu iin kani' té ni námä rä nimá rä, té kua'án sáchuun' rä.

30 Sakan' té iin kachi ni ka'an tu yuva' jaan' xiin' inga si'e ra. Te ni nákuiin té jaan' ndii: "Va'a, tákui'e ku'un i", ni kachi rä. Ndisu ni xa'an rä nuu' chüun jaan'.

31 Ndee té uví ta'an jaan' ni sáxinú ñä kuní yuva' rä, tuu ndo'? —ni kachi a. Te ni nákuiin rä ndii: —Té nuu' —ni kachi rä. Sakan' té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Ñä ndäku ka'án i xiin' ndo' ndii, kanuu' kä té kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, xiin' ñä'a' ne xiín taxí ka'ndia chuun' Ndiosí nimá té sakan' nimá ndo'ó.

32 Kuachi ndii ni kixin Juan té sánia'a rä ndo'ó ichi' ñä xachuun' ndäku. Te ndii ni kändixa' ñä'a' ndo', ndisu té kendiaa' ya'vi' xiin' ñä'a' ne xiín jaan' ndii, ni kändixa' ñä'a' niä. Te ndo'ó ndii, tee' ndee ni xini ndo' ñä ni xaä ne jaan' ndii, ni námä ndo' nimá ndo' té kändixa' ndo' ñä ni ka'an Juan jaan'.

Yo'o' ka'án Jesús iin ñä ka'án ndiaa xa'a' té tatú niä'a

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

33 Kuni so'o ndo' inga ñä ka'án ndiaa yo'o. Ni yoo iin té xiin' ñu'u', té nduu' yuva' si'i, té ni chí'i rä kua'a' yo'o' uva, té ni ndasi i'nü rä a, té ni xatja tu rä mii' kuein rä uva jaan' té kasa'a rä vino xiin' a. Te ni xa'a' ni tu rä iin vi'e sukun mii' kuví koto ndoso' rä kani' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' té ni nduku' rä té tatú, té koto ñä jaan', té ni ketä rä kua'an rä tukü ñu'u'.

34 Té kii' xa kuyatin' xaä kivi' ñä nákuixä nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' rä ki'in' té xika' nuu' nuu' rä té kun násö té jaan' chaa' uva ñä ndoo' nda'a' té xiin' ñu'u' jaan'.

35 Ndisu kii' ni ndekuié té xika' nuu' jaan' ndii, ni tiin té tatú, té xito' uva jaan', sákuu' té xika' nuu' jaan'. Sáva té jaan' ndii, ni kani' u'vi' ñä'a' rä, té sáva rä ndii, ni xa'nii' ñä'a' rä, té sáva tukü rä ndii, ni kuyu' yuu' xáva'a ñä'a' rä.

36 Té ni ti'vi' kä té xiin' ñu'u' jaan' kua'a' kä té xika' nuu' nuu' rä té sakan' ñä nuu', té nii' sakan' tu ni xaä té tatú jaan' xiin' té jaan'.

37 Té so'o' ndi'i' ndii, ni ti'vi' rä tiaä si'e rä mii' ñu'u' té tatú jaan', ka'án rä xiin' nimá rä ndii: "Koto ka'nu' rä tiaä si'e e", kachi rä.

38 Ndisu ni ka'an xiin' ta'an té tatú jaan' kii' ni xini rä kuaxi tiaä si'e té xiin' ñu'u' jaan' ndii: "Té kaa' nanduu té xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuví yuva' rä. To'o' ndo' té kani' e' rä, té sakan' nanduu yoo' té xiin' ñu'u' yo'o'", ni kachi rä.

39 Sakan' té ni tiin ñä'a' rä xtä'ni' rä xa'a' uva jaan', té ni xa'nii' ñä'a' rä.

40 Té kii' nandiko' té xiin' ñu'u' mii' yoo yo'o' uva jaan' ndii, Ndee ñä tuu ndo'ó saa rä xiin' té tatú jaan'? —ni kachi Jesús.

41 Sakan' té ni nákuiin rä nuu' a ndii: —Kani' saa ni kuu rä té niä'a jaan', té taxí rä yo'o' uva jaan' nda'a' tukü té yivi', té sánu' a nduu' uva jaan' nda'a' té xiin' ñä'a' a kii' nákuixä so'o a —ni kachi rä.

42Ikan' tē nī ka'ān a xiin' tē jaqan' ndii: —Ñáá tīq'an kā'vī ndo'ó ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii? Yuu', ñā nī xtānī tē xa'a vī'e ndii, ñā jaqan' nī nāndūu yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vī'e. Ñā jaqan' nī xāa xto'o e' Ndiosí, tē nandani xāva'a e'. Sakan' yoso' a.

43Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ñā tāxī kā Ndiosí ñā kā'ndīa chuun' a nimá ndo', sūu' jaqan' ndii kā'ndīa chuun' a nimá nē sakinú ñā ka'án a.

44Tē yoo kā nāmā xata' yuu' jaqan' ndii, ka'nū ñā'a' a. Ndisu yoo kā xata' nāmā yuu' jaqan' ndii, sākuachi' xi'e xāchi' ñā'a' a —nī kachi Jesús.

45Tē sutu kuu' nuu' xiin' tē fariseo ndii, nī kundāni rā ñā nī tīin kuāchī ñā'a' Jesús xiin' ñā ka'án ndiaa jaqan'.

46Tē nī xikā tē kuu' ka'nū jaqan' tīin rā Jesús, ndisu nī kūvī sāa rā ñā jaqan' xa'a' a ñā yī'vi rā nē yī'i, sakan' ñā kandixa' nē jaqan' ñā tē ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' a.

San Mateo 22

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' tē nī tātu kua'a' nē yī'i, nē ku'un vīko' ñā tunda'á' vī'e rā
(Lc. 14:15-24)

1Tē tukū īchi' nī ka'ān Jesús īngā kā ñā ka'án ndīqā nuu' tē kuu' nuu' jaqan' ndii:

2—Ñā xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nē yī'i ndii, nakuitá a xiin' ndee naa īin rey, tē nī xā'a vīko' chiē xa'a' ñā nī tunda'a' tīa si'e rā.

3Tē nī tī'vi' rā tē xika' nuu' nuu' rā tē ku'un nākā tē jaqan' nē nī tātu rā jaqan', ndisu nī xiin nīa kixin nīa.

4Tē nī tī'vi' nī tukuu' rā īngā tē xika' nuu' nuu' rā ka'án rā ndii: "Ka'ān ndo' xiin' nē nī tātu i jaqan' ndii, xā yoo tu'vā ñā xaxī' xa'a' vīko', sakan' ñā xā nī xā'nī' i toro, tē nī xā'nī' tu i sīndikī' kuāchī' xa'an koo' chukuu'. Tē sākuu' a xā yoo tu'vā. Nīa'a kī'i ndo' vīko', kachi' ndo'", nī kachi' rey jaqan'.

5Ndisu nē nī tātu rā jaqan' ndii, nī xāa nīa kuenta vī'. īin nīa kua'ān mii' xika' nīa, tē īngā tukū nīa kua'ān mii' xiko' nīa ñā'a.

6Tē īngā kā nīa ndii, nī tīin nīa tē xika' nuu' jaqan', tē nī kūun ñā'a' nīa ndee nī xā'nī' ñā'a' nīa.

7Sakan' tē nī nāsaq' vā rey jaqan', tē nī tīanū' rā tē xīn' rā, tē nī xā'nī' rā nē nī xā'nī' tē xika' nuu' nuu' rā jaqan', tē nī xā'mī tu rā ñūu nīa.

8Sakan' tē nī ka'ān rey jaqan' xiin' tē xika' nuu' nuu' rā ndii: "Xā yoo tu'vā ñā tunda'á', ndisu nē nī tātu i jaqan' ndii, sūu' nē xata'ān kixin nduu' nīa.

9Xā'a' a jaqan' na kua'ān ndo' mii' ta'vī īchi' tē nākā ndo' sāa kā ta'an nē yī'i kuni ndo' tē kixin nīa vīko' xa'a' ñā tunda'á'", nī kachi' rā.

10 Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra mii' ta'ví' ichi', te ni naqra sakuu' ne ni xini ra, ne nia'a xiin' ne yivi' va'a. Te ni chitu' vi'e mii' yoo ña tunda'a' jaan'.

11 Te kii' ni nda'ni rey jaan' tein ne ni tatru ra ndii, ni xini ra ndu'u iin te köo' toto naa ña ni'nu' te kua'an mii' yoo ña tunda'a' ni'nu' ra.

12 Te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "Chię kua'a, ¿saa ni xaa un' te ni xka'ndia un' yo'o', ña köo' toto naa ña ni'nu' ne kua'an mii' yoo ña tunda'a' ni'nu' un?", ni kachi ra. Te te yivi' jaan' ndii, köo' a ni kuvi naakuuin ra.

13 Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' jaan' ndii: "Satiín ndo' uvı́ saa' xa'a' ra xiin' uvı́ saa' nda'a' ra, te skana' ña'a' ndo' ki'e mii' iin yaví, te ikan' kuakü u'vi' ra ndee ke'i vi'nakaxi' nu'u ra", ni kachi ra.

14 Sakan' ña kua'a va ne yivi' kana' Ndiosí kaka ichi' a, ndisü chaa' kuiti' nia nakaxin a —ni kachi Jesús.

So'o ni naakuuin Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Sakan' te ni kiee te fariseo jaan' kua'an ra, te ni ndatu'un' tuní ra saa saa ra te koto kua'a ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a.

16 Te ni ti'vi' ra savä te ndikún ichi' ra xiin' savä te nda'a' xa'a' Herodes. Te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, xiní ndu ña ña ndaku kuiti' ka'án un'. Te sania'a un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixä kuiti'. Te kuän yi'vi un' ña ka'án ne yivi' xa'a' un', sakan' ña näkaxin un' ne yivi'.

17 Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an un' xiin' ndu saa tuu un' xa'a' xu'un' yoo'. ¿Ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo' uun ñáá vä'a yoo a? —ni kachi ra.

18 Ndisü Jesús ndii, ni xini a ña nia'a, ña chituní te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kuni koto kuäa ndo' yu'u xiin' tu'un yu'u' i.

19 Taxi ndo' na koto i iin xu'un' yoo' jaan' —ni kachi a xiin' ra. Te ni taxi ra iin xu'un' jaan' nda'a' a.

20 Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —¿Yoo nuu' nduu' ña ni niania xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

21 Te ni ka'an ra ndii: —Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' ra, nduu' a —ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xa'a' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a' César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a' Ndiosí —ni kachi a.

22 Te kii' ni xini so'o ra ña ni ka'an a jaan' ndii, ni naandani ra, te ni naako ña'a' ra te kua'an ra.

So'o ni naakuuin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23Té kivi' jaan' ni kuyatín te saduceo nuu' Jesús, té jaan' ndii, ka'án rä ñä kög' ñä natiaku né yivi' kii' xi'í nia, sakan' na kuii' ni ndatu'un' ñä'a' rä ndii:

24—Tákui'e, yoso' ñä ni ke'i Moisés mii' ka'án rä xiin' e', ñä naa' ni xi'i iin te yivi' te kög' si'e rä ni yoo xiin' ña' si'i rä ndii, ñaní rä kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan', té koo si'e rä xiin' a'. Té si'e rä jaan' nanduu ndee naa si'e ñaní rä, té ni xi'i jaan'.

25Va'ä, unta' ndii ni yoo uxä ta'an ñaní ñuu' mii' ndiee' ndu yo'o'. Té ni tunda'a' te nuu' xiin' iin ñä'a', ndisu ni xi'i rä ñä kuní kä koo si'e rä xiin' ña' jaan', té ni ndoo a' nda'a' ñaní rä, té uví.

26Té iin kachi ni ndo'q tu ñaní rä té uví, xiin' té uní. Té iin sakan' ni ndo'q sakuu' te uxä ta'an jaan' xiin' ña' jaan', kög' si'e rä ni yoo xiin' a' ndee ndi'i rä ni xi'i.

27Té so'o' ndi'i' té ni xi'i tu ñä'a' jaan'.

28Sakan' na kuii' kii' natíaku nia ndii, ¿yoo ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuachí ndii uxä saa' té jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi rä xiin' Jesús.

29Sakan' té ni nakuuin Jesús nuu' rä ndii: —Ndo'ó ndii, kündani ndo' ñä yoso' nuu' tutu Ndiosí, té ni ndee xiní tu ndo' saa' xachuun' ñä ndiée' a.

30Kuachí ndii, kii' natíaku né ni xi'i ndii, tunda'a' kä ndee iin né yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kunduu nia ndee naa ángele ñä ndiee' ndivi', ñä xika' nuu' nuu' Ndiosí.

31Ndisu xa'a' ñä naa' natiaku né xi'í ndii, kuví ka'vi ndo' tutu mii' yoso' ñä ni ka'án Ndiosí ndii:

32“Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, té yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, té yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, ni kachi a. Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí né ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii, Ndiosí né tiaku nduu' a —ni kachi Jesús.

33Té kii' ni xini so'o né yivi' kua'a' jaan' ñä ni ka'án a xiin' té jaan' ndii, ni nandani va nia xa'a' ñä sania'á a.

Yo'o' ka'án Jesús ndee ñä nduu' tu'un ndei' ka'nu' kä ñä ka'án chuun' Ndiosí (Mr. 12:28-34)

34Té kii' ni xini so'o té fariseo jaan' ñä kög' a ni kuví ka'án té saduceo xiin' Jesús ndii, ni nakuaya sakuu' rä.

35Té ni ndatu'un' ñä'a' iin té fariseo jaan', té sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, té koto kuä'a' ñä'a' rä ka'án rä ndii:

36—Tákui'e, ¿ndee ñä nduu' tu'un ndei' ka'nu' kä ñä ka'án chuun' Ndiosí? —ni kachi rä.

37Té ni ka'án Jesús xiin' rä ndii: —“Kündani un' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá un', xiin' kanii' té nduu' un', xiin' sakuu' ñä xanini un'.”

38Ñä kaa' nduu' ñä kuu' nuu', té ñä ka'nu' kä tu ñä ka'án chuun' a.

39 Té ñaq uvi ndii, yatin' jin kachi ka'nu' a xiin' ñaq kaa' ka'án a ndii: "Kundani un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundaní xiin' mii' mii' un'", kachi a.

40 Té ñaq uvi ta'an kaa' nduu' xa'ndu sakuu' ñaq ka'án tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' ñaq ni ka'án te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí —ni kachi Jesús.

Sania'á Jesús, yoo siāni' xika' nduu' Cristo, ñaq sākakú yoo'

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

41 Té kij' ita' kā te fariseo jaqan', te ni ndatu'un' ñaq'a' Jesús ndii:

42 —¿Saq tuu ndo'ó xa'a' Cristo, ñaq tianu' Ndiosí sākakú ne yivi'? ¿Yoo siāni' xika' nduu' a? —ni kachi a xiin' ra. Té ni nakuin rā ndii: —Siāni' xika' David nduu' a —ni kachi ra.

43 Sākan' te ni ka'án kā a xiin' ra ndii: —Ndichun na ka'án David ñaq xto'o ra nduu' ñaq jaqan' naa' sākan'? Sākan' ñaq ni sāka'án ñaq'a' Espíritu Santo ndii:

44 Ni ka'án xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii: "Kundu'u' nda'a' kua'a i na sāndoó kui'e xāchi' i te ndasi' yo'ó." Ni kachi a, ni kachi ra.

45 Sākan' na kuii' naa' mii' David jaqan' ka'án ñaq xto'o ra nduu' Cristo jaqan' ndii, ¿saa kuví ka'án niq ñaq nduu' a siāni' xika' ra? —ni kachi Jesús.

46 Té ndee iin te jaqan' ni kuví nakuin ndee iin yu'u sie. Té ndee kivi' jaqan' ndii, ndee iin ra ni kundiensi ndatu'un' kā tu ñaq'a' ndee iin yu'u'.

San Mateo 23

Ka'án Jesús xa'a' ñaq vä'a ñaq xaa' te fariseo xiin' xa'a' ñaq vä'a ñaq xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

1 Sākan' te ni ka'án Jesús xiin' ne yivi' kua'a jaqan' xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

2 —Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ndiso' chuun' ra te sānakuachi' ra ñaq ni ke'i Moisés.

3 Sākan' na kuii' kuní a kāndixa' ñaq'a' ndo' te saa tu ndo' ñaq ka'án ra. Ndisu sāa ndo' ñaq xaa' ra, kuachí ndii sania'á ra iin ñaq'a, ndisu siin' ndoo' ñaq xaa' mii' ra.

4 Sākan' ñaq chituní ra ñaq ndei' vie xāva'a nuu' ne yivi', te ka'án chuun' ra xiin' niq ñaq sāxinú niq ñaq jaqan', ndisu mii' ra ndii, ni ndee xiin' iin ndaq' nuu' nda'a' ra kūni chindiee' ñaq'a' ra.

5 Té sakuu' ñaq xaa' ra ndii, xaa' kuu' tio' ra, ndianí te kuni ñaq'a' ne yivi', te nāndaní niq xa'a' ñaq jaqan' kuiti'. Sākan' ñaq chindikún ra iin xatun' chie kā ti'e' ra mii' ñu'u' tutu, ñaq yoso' ñaq ka'án Ndiosí, te ni'nu' ra toto ñaq taa' yo'o' yu'vā nani' vā yu'u'.

6 Te xtani vā ra ñaq kundiiee' ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', mii' yoo viko' xiin' tei ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá e'.

⁷Té xtani tu rä ñä nakuatü va'a ñä'a' né yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Té xtani tu rä ñä ka'an né yivi' xiin' rä maestro.

⁸'Ndisu ndo'ó ndii, täxi ndo' ka'an né yivi' xiin' ndo' maestro, sakan' ñä Cristo, ñä sakakú né yivi', kuiti' nduu' Maestro nuu' ndo'. Té sakuu' ndo'ó ndii, ñaní ndo' kuni' ta'an' ndo'.

⁹Ni ndee kä'an ndo' tata yuva' i xiin' ndee iin té yivi' iin yivi', sakan' ñä yoo iin ndaq' kuiti' Yuva' e', ñä ndu'u' ndivi'.

¹⁰Té ni ndee täxi tu ndo' ka'an né yivi' xiin' ndo' xto'o i, sakan' ñä yoo iin ndaq' kuiti' Xto'o ndo', ñä jaan' nduu' Cristo.

¹¹Té nduu' té ka'nu' ká tein ndo'ó ndii, kuní a kunduu rä té xika' nuu' nuu' ndo'.

¹²Sakan' ñä yoo ká xachié xiin' mii' mii' ndii, saka'an' ñä'a' Ndiosí. Té yoo ká sanuu' xiin' mii' mii' ndii, sachie ñä'a' a.

¹³'Ndo'ó, té fariseo xiin' ndo'ó, té sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, té xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', té chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ñä xikuita'nú ndo' nuu' né yivi' té täxi' niä ñä kándia chuun' Ndiosí nimá niä. Té ndee mii' ndo' täxi' ñä kándia chuun' a nimá ndo', té ni ndee täxi' tu ndo' ñä taxi né jaan' ñä kándia chuun' a nimá niä.

¹⁴'Ndo'ó, té fariseo xiin' ndo'ó, té sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ñä xakui'na' ndo' vi'e né kuaan'. Té na'a' va ka'án ndo' xiin' Ndiosí, ndianí té nandani né yivi'.

¹⁵'Ndo'ó, té fariseo xiin' ndo'ó, té sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, té xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', té chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ñä saa kanii' iin yivi' xika' nduku' ndo' iin né kundikun ñä kandixa' ndo', té kii' xikundikún né jaan' ñä jaan' ndii, uví ichi' ká xata'an ku'un niä vi'e ndiaya' té sakan' mii' ndo'.

¹⁶'chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ñä nduu' ndo' ndee naa té sania'á nianí. Sakan' ñä ka'án ndo' ndii: "Naa' tiin ndiaa iin né yivi' yukan' ka'nu' e' kii' taxi' niä kuento niä ndii, koo' a xaa' a tee' ndee sáxinú niä ñä jaan'", kachi ndo'. Ndisu ka'án tu ndo' ñä naa' yoo ká tiin' ndiaa oro, ñä yoo tiixin yukan' jaan' kii' taxi' niä kuento niä ndii, kuní a sáxinú niä ñä jaan', kachi ndo'.

¹⁷'Ndo'ó ndii, té kuu' kaxi' nduu' ndo', té té yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Náá xiní ndo' ñä ñä ka'nu' ká nduu' yukan' jaan' té sakan' oro jaan'? Kuachí ndii suví a sañu'u' oro jaan'.

¹⁸Té ka'án tu ndo' ndii: "Naa' tiin ndiaa iin né yivi' mii' nasoko' né yivi' ñä'a' nuu' Ndiosí kii' taxi' niä kuento niä ndii, koo' a xaa' a tee' ndee sáxinú niä ñä jaan'", kachi ndo'. Té ka'án tu ndo' ñä naa' yoo ká tiin' ndiaa tumani', ñä ndiee' ikan' ndii, kuní a sáxinú niä kuento jaan', kachi ndo'.

¹⁹Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó ndii, te kuu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Náá xiní ndo' ña ña ka'nu' ká nduu' mii' nasoko' ne yivi' jaan' te sakan' tumaní', ña ndiee' ikan'? Kuachí ndii suví a sañu'u' tumaní' jaan'.

²⁰Kuachí ndii, yoo ká tiin' ndiaa mii' nasoko' jaan', te taxi' niä kuento niä ndii, tiin' ndiaa niä ña jaan' xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' a.

²¹Te yoo ká tiin' ndiaa yukun' ka'nu' e' ndii, tiin' ndiaa niä ña jaan' xiin' sakuu' ña su'un, ña yoo tixin a.

²²Te yoo ká tiin' ndiaa ndivi' ndii, tiin' ndiaa niä tej ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí, te tiin' ndiaa tu niä ndee mii' Ndiosí, ña ndu'u' nuu' tun' jaan'.

²³Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña cha'vi ndo' uxí ta'an nu'ní xata' iin ciento nu'ní ña nduu' minu menta, xiin' minu anís, xiin' comino. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ká, ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí, naa kuu' ña xachuun' ndaku, xiin' ña kuvita iní, xiin' ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí. Ña kaq' ni kuni a saxonú ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'.

²⁴Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí, sakan' ña saxonú ndo' ña kuali' kuu' so'o ña ka'án ña jaan', ndisu saxonú ndo' ña ka'nu' ká, te xaa' ndo' ndee naa ne saxixin tikan' te koko' niä iin camello kii' xi'i' niä tikan'.

²⁵Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndisu tixin a ndii, ni sakutu' ndo' a xiin' mii' ndi'i' ña ni xakui'na' ndo' xiin' ña xachuun' ndaku ndo'.

²⁶Ndo'ó, te fariseo ndii, ndee naa te yoo nianí nduu' ndo'. Kuní a ña natia' ndo' xi'na' ka tixin yaxin' jaan' xiin' ko'o' jaan', te sakan' ndundoo tu xata' a.

²⁷Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña ni nake'i yaa ra. Ña jaan' ndii, ndatun' xata' a, ndisu tixin a ndii, chitu' vi' nu'u' iki' ne ndii xiin' sakuu' nuu' ña kiní.

²⁸Sakan' tu ndo'ó ndii, ndee naa te xachuun' ndaku nduu' ndo' nuu' ne yivi'. Ndisu chitu' vi' nimá ndo' nu'u' ña xasuví' xiin' mii' ndo' xiin' ña kiní.

²⁹Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xa'a ndo' ñaña' te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí xta'an' iin yivi', te ndasandatun' tu ndo' mii' ita' ñaña' te ni xachuun' ndaku nuu' Ndiosí.

³⁰Te ka'án tu ndo' ndii: "Naa' ni xika e' iin yivi' kii' ni tiakú te ichi' yata' e' ndii, chindiee' ña'a' e' te ka'ni' ra te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí", kachi ndo'.

31Sakan' na kuii' xaq' mii' ndo' nduu' ndo' te ka'án ndo' ñaq' xii' yata' ndo' nduu' te ni xaq'ni' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan'.

32Sakan' na kuii' sakinú ndi'i ndo' ña ni taxi xa'a' te jaan'.

33'Ndo'ó ndii, koo' nduu' ndo', sakan' ñaq' si'e koo' nduu' ndo'. ¿Saa tu xanini ndo' ñaq' kuví kakú ndo' nuu' ñaq' kundo'o' ndo' vi'e ndiaya'?

34'Sakan' na kuii' t'i'vi' i nuu' ndo' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, xiin' te xini tuní xa'a' iichi' a, xiin' te sania'á tu'un ndee' a. Te sawa te jaan' ndii, ka'ni' ñaq'a' ndo' nuu' krusín. Te sawa rä ndii, suku' yo'o' ñaq'a' ndo' tixin vi'e mii' nakayá e', te kundikun u'vi' ndo' taxi' ñaq'a' ndo' saa ñuu'.

35Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi' xa'a' níi' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ne ni xaq'ni' ne xii' yata' ndo'. Xaq'a' ndee' níi' Abel, te ndaku nimá nuu' Ndiosí, te ndee' níi' Zacarías, te ni nduu' si'e Berequías. Zacarías jaan' ndii, ni xaq'ni' ñaq'a' te xii' yata' ndo' yi'e' yukun' ka'nu' e' yatin' mii' nasoko' ne yivi' ñaq'a' nuu' Ndiosí.

36Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi' xa'a' sakuu' ñaq' jaan'.

Xaku' Jesús xa'a' ñuu' Jerusalén

(Lc. 13:34-35)

37'Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, ne xa'ni' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee' kuví rä! ¡Ki'in' va iichi' ni kuní i ndasaiin i ndo'ó ndee' naa xaa' iin nduxi' ñaq' ndasaiin' ri' nduxi' kuali' si'e ri' tixin ndixin' ri', ndisu' ni xiin' ndo'!

38Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, nduxin' ñuu' ndo'.

39Te ka'án tu i xiin' ndo' ñaq' kuni' ká ndo' yu'u ndee' xaa' kivi' ñaq' ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u' va xto'o e' Ndiosí ñaq' kuaxi' kuenta a", kachi' ndo' —ni kachi' Jesús.

San Mateo 24

Ka'án Jesús xa'a' ñaq' nduxin' xachi' yukun' ka'nu'

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

1Kii' keta' Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' kua'an a ndii, ni kuyatin' te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni xaq'a' nia'á ñaq'a' rä saa' kaa' yukun' jaan'.

2Te ni nakuuin Jesús nuu' rä ka'án a ndii: —¿Xa'a' vi'e na'nu' nia kaa' ka'án ndo' nu'? Suu' ñaq' ndaku ka'án i xiin' ndo' ñaq' sakuu' ñaq' kaa' nduxin' xachi', te ndee' iin yuu' kütoto' ta'an' ká —ni kachi' a.

Ka'án Jesús ndee ñaq' xka'ndia kii' xaq' kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3Ndi'i jaan' te kua'an Jesús xiki' ñaq' nani' Olivos xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xikundu'u' a xiki' jaan'. Ikan' te ni kuyatin' siin' te nda'a' xa'a' a jaan' nuu' a, te ni ndatu'un' ñaq'a' rä ndii: —¿Amá koo' ñaq' ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ñaq' ka'nu'

nduu' ñaq xka'ndia te kundaní ndu ñaq xaq kuyatin' nändiko' un', te xakuyatin' tu ku'un ndiko' iin yivi'? —ni kachí ra xiin' a.

⁴Te ni nákuuin a nuu' ra ndii: —Koto xiin' mii' va ndo', täxi ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó.

⁵Sakan' ñaq kixin kua'a' te yivi', te tuiin ndiaq kivi' i, te ka'an ra ñaq mii' ra nduu' Cristo, ñaq ni tiqanu' Ndiosí sakanú ne yivi', te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'.

⁶Te kii' kuni ndo' kuento ñaq yoo ñu'u mii' ka iin yivi', te kuni tu ndo' ñaq yoo a xika' iin yivi' ndii, koto xiin' mii' ndo' te kundi'ni ndo'. Kuachí ndii, kuni a ñaq koo ñaq jaan', ndisu tia'an kundi'i iin yivi' kii' sakan'.

⁷Kuachí ndii kunta'an' ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tuku ñuu, te kunta'an' tu iin te xa'ndia chuun' nuu' iin ñuu xiin' inga te xa'ndia chuun' nuu' inga ñuu. Te kani' xaan' taaan iin yivi', te koo tu kui'e, te koo va tu sokó.

⁸Te sakuu' ñaq jaan' ndii, sakan' xa'ndu ñaq xito' koo kuiti' nduu' a.

⁹Sakan' te sanakua'a ne yivi' ndo'ó nda'a' te yivi', te sando'o' u'vi ra ndo'ó, te ka'ni' ra ndo'ó. Te kundasi' sakuu' ne yivi' iin yivi' ndo'ó xa'a' a ñaq ndikún ndo' yu'u.

¹⁰Kii' sakan' ndii, kua'a' ne yivi' nakoq ichi' Ndiosí, te sanakua'a ta'an' nia, te kundasi' ta'an' tu nia.

¹¹Te kua'a' va tu te ka'an tiakú tun vixi nakoq kivi' jaan'. Te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'.

¹²Te xaa' a ñaq xaq mii' ndi'i' ñaq nia'a yoo iin yivi' ndii, kua'a' va ne yivi' nakoq ñaq kundaní ta'an' nia.

¹³Ndisu yoo ka kundi'eni naa kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natii iin nia kivi' ñuu ñaq koo kivi' ndi'i'.

¹⁴Te ñaq nuu' ndii, kuni a ñaq ka'an ndoso' ne yivi' kani' iin yivi' tu'un va'a xaa' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kuvi kuni so'o sakuu' ne yivi' iin yivi' xaa' i, sakan' vi' te kundi'i iin yivi'.

¹⁵Sakan' na kuii' kii' kuni ndo' iin' ñaq kini kaa' mii' su'un naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ndo'ó, ne ka'vi' ñaq yo'o' ndii, kuni a kundaní ndo' a.

¹⁶Ne ndiee' ñu'u Judea kii' sakan' ndii, na kuni nia ku'un nia tein iku'.

¹⁷Te yoo ka ndiee' xini' vi'e nia kii' sakan' ndii, na nda'nii nia vi'e nia nachii' nia ñaq a nia.

¹⁸Te yoo ka xachuun' nuu' ñu'u' nia kii' sakan' ndii, na nändiko' nia vi'e nia xaa' toto nia.

¹⁹Kivi' jaan' ndii, kundo'o va ne ñu'u' si'e, te kundo'o va tu ne sachichin' si'e kuañu'u.

²⁰Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí te na täxi a ña xaa kivi' jaan' yoo' vixin uun kivi' sábado, ña xinändiee' e'.

²¹Kuächi ndii, kivi' jaan' ndii, koo tundo'o' ña ndee iin kivi' tia'an koo ndee kii' ni xa'a Ndiosí iin yivi' te ndee vitin, te ni ndee köö' ka tu a koo.

²²Te naa' ni xakuiti xto'o e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' käku. Ndisu sakuiti ña'a' a xa'a' ña kundani a ne ni nákaxin a ndikún ichi' a.

²³Sakan' na kuii' naa' yoo' ka ka'an xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo ña nduu' Cristo, ña sakakú yoo", uun ka'an niq'ndii: "Aan', koto ndo', kaa' yoo ña nduu' Cristo", kachí niq'ndii, kändixa' ña'a' ndo'.

²⁴Kuächi ndii kixin te kuni xa'an', te ka'an ña Cristo nduu' ra. Te sakan' tu kixin te ka'an tiakú tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa rä chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuyun ka'nu' ña nandani ne yivi'. Te naa' ni kuv'i ndii, ndee ne ni nákaxin Ndiosí ndikún ichi' a kuni xa'an' ra.

²⁵Te naka'an' ndo' ña ni ka'an i ña kaq' xiin' ndo' ña kuní ka koo a.

²⁶Sakan' na kuii', kii' ka'an niq'xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', mii' taxin' kaa' xika' Cristo" ndii, kü'ün ndo'. Uun kii' ka'an niq'xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', tixin vi'e jaan' yoo si'e a" ndii, kändixa' ña'a' ndo'.

²⁷Kuächi ndii, kii' nändiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa xaa' a kii' xini niq'yi' ñu'u savi' kani'ndivi'.

²⁸Sakan' tu sakuu' e' xiní ña mii' kandu'u' ña te'i ndii, ikan' kakü kua'a' tikoxií.

So'o saa a kii' nändiko' Jesús iin yivi'

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

²⁹Te xä numi' tio' kii' ndi'i xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va ñu'u, te sakan' tu yoo' ndii, nätuun ka a, te koyo tu tiuun', te taan ndiee' sakuu' ña ndiee', ña yoo ndivi'.

³⁰Sakan' te tuvi iin ña nia'á ndivi' ña xä kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Ikan' te kuäkü suchi' in i sakuu' nuu' ti'vi' ne yivi' iin yivi'. Te kuni niq'kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi' jaan', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a' ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'.

³¹Te kii' nde'i ti'e' iin ndächuun' tun' nichi', te ti'vi' i kua'a' ángele, te nákaya a ne ni nákaxin Ndiosí. Te ndasaiin a sakuu' ne jaan', ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi tachi', ndee mii' xa'a' iin yivi', te ndee mii' xa'a' ndivi'.

³²Kundaní ndo' ña ka'án ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera kii' nduitia' nda'a' nu', te naka'ndi yukü nu' ndii, xiní ndo' ña xä kuyatin' kuii kyun savi'.

³³Te iin kachi tu saa a xiin' ndo'ó kii' kuní ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundaní ndo' ña xa kuyatin' kuii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³⁴Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña kuní ka kuvi sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'.

³⁵Nd_ivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndis_u tu'un yu'u' yu'u ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁶Ndis_u ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xiní a, ni ndee ángele ña ndiee' nd_ivi'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' i kuiti' xiní amaqxa aq' kivi' jaan'.

³⁷Kuach_i ndii, saa nii' ni kuu ne yivi' kii' ni xika Noé xta'an' iin yivi' ndii, nii' sakan' kuu tu ne ndiee' iin yivi' kii' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³⁸Kuach_i ndii saa nia naa ni xaa ne jaan' kii' tia'an ndoñu'u' iin yivi' xiin' savi'. Kivi' jaan' ndii, xaxi' ne yivi' ña'a, te xi'i' nia, te tunda'a' nia ndee ni xaa kivi' ña ni ndi'vi Noé tixin tundoo' chie.

³⁹Te koo' a naá nimá nia ndee kii' ni xaa ña ni kañuu ña'a' tikui savi', te ni ndoñu'u' iin yivi'. Sakan' tu saa ne yivi' kii' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

⁴⁰Kivi' jaan' ndii, naa' xachuun' inga' uv_i ta'an te yivi' ndii, iin ndaa' ra na'in i te inga' ra ndii, ndoo ra.

⁴¹Te naa' ndiko' inga' uv_i ta'an ña'a' ndii, iin ndaa' a' na'in i, te inga' a' ndoo.

⁴²Xa'a' a jaan' na koo tu'va naa yoo tu'va ndo', sakan' ña xiní ndo' ndee kivi' kixin tukuu yu'u, ña nduu' xto'o ndo'.

⁴³Ndis_u kundaní ndo' ña ka'án i xiin' ndo', kuach_i ndii, naa' xiní te xiin' vi'e ndee hora ñuu kixin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxi' ra ki'vi' te jaan' vi'e ra.

⁴⁴Sakan' na kuii' kuní a koo tu'va tu ndo'ó, kuach_i ndii xiní ndo' ndee kivi' kuiti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' sania'á Jesú斯 saa xaa' iin te xika' nuu' te yoo tu'va kii' nandiko' xto'o ra
(Lc. 12:41-48)

⁴⁵Naa' yoo iin te xika' nuu', te nduu' te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra te ka'ndia chuun' ra nuu' inga' te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxi' ra ña kuxi' te jaan' sava ni hora ña kuní a.

⁴⁶Va'a va keta te xika' nuu' jaan' naa' kii' nandiko' xto'o jaan' te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun jaan'.

⁴⁷Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxi xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra.

48 Ndisu naa' ka'an te xika' nuu' jaan' xiin' nimá ra ndii: "Kuu kuachí va xto'o e' te nandiko' a", kachi ra.

49 Te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' xto'o jaan', te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ra xiin' te xini.

50 Te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naá nimá ra xiin' hora ña xiní ra,

51 te sando'o' u'vi xav'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' ne xasuvi' xiin' mii', te ikan' kuakü u'vi ra ndee ke'i vi' naqaxi' nu'u ra.

San Mateo 25

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' uxí ta'an ña'a' sava

1 Kii' sakan' ndii, kundu ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndee naa ni ndo'o uxí ta'an ña'a' sava, ne ni ki'in kaa tuún te ni kiee ni a kua'an nata'an' ni a xiin' te tunda'a'.

2 U'un ta'an ni a ndii, ne naa' kuu' nduu' ni a, te inga u'un ta'an ni a ndii, ne kuu' kaxi' nduu' ni a.

3 Ne naa' kuu' jaan' ndii, ni ki'in ni a kaa tuún ni a, ndisu ni ni'i' k a ni a xa'an oliva ña taan ni a tixin a.

4 Ndisu ne kuu' kaxi' jaan' ndii, ni'i' siin' k a ni a xa'an oliva xiin' kaa tuún ni a.

5 Te xa'a' a ña kuachí xika' te tunda'a' jaan' ndii, ni ko'ni' ma'na nuu' sakuu' ni a, te ni kixin ndi'i ni a.

6 Te na ñuu jaan' ni tiakü ka'án ti'e' ne yivi' ndii: "X a kuaxi te tunda'a', kuan kiee ndo' te natiiñ ña'a' ndo", ni kachi ni a.

7 Sakan' te sakuu' ne sava jaan' ndii, ni ndokoo ni a, te ni ndasava'a ni a kaa tuún ni a.

8 Ikan' te ni ka'an ne naa' kuu' jaan' xiin' ne kuu' kaxi' ndii: "Sa a ndo' ña va'a te taxi ndo' sie x a'an ndo' nda'a' ndu, sakan' ña x a kuni nda'va kaa tuún nuu' ndu", ni kachi ni a.

9 Ndisu ni ka'an ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ni a ndii: "Küvi taxi ndu a, kuachí ndii ni a koo tuún nuu' sakuu' e'. Va'a k a ku'un ki'in ndo' a mii' ndiee' ne xiko' a, te sata' ndo' a xa'a' mii' ndo", ni kachi ni a.

10 Te kii' kuan sata' ni a x a'an jaan' ndii, ni x a te tunda'a' jaan'. Te ni ko'ni' ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ra vi'e mii' yoo viko' jaan', te ni ndasi ra vitu' yi'e vi'e.

11 Te ni kun a' te ni ndekui ne naa' kuu' jaan', te ni ka'an ni a ndii: "Táku'e, sa a un' ña va'a, te nunia' un' yi'e nuu' ndu. Táku'e, sa a va un' ña va'a te nunia' un' yi'e nuu' ndu", ni kachi ni a.

12Ndisu ni ka'an te jaan' xiin' niq ndii: "Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, xiní i ndo'ó", ni kachi ra.

13Xa'a' a jaan' na kuii' koo tu'va va ndo', sakan' ña xiní ndo' ndee kivi' uun amaa kuiti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' unj ta'an te xika' nuu'
(Lc. 19:11-27)

14'Sakan' ña, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni ketä kua'an xika'. Kii' kuní kā ku'un ra ndii, ni kana ra te xika' nuu' nuu' ra, te ni sakuiso' chuun' ña'a' ra nuu' ña'a' ra.

15Te yivi' jaan' ndii, xiní ra saa xito' kuví sachuun' iin te xika' nuu' nuu' ra jaan', sahan' na kuii' ni taxi ra u'un mií xu'un' oro nda'a' iin ra, te nda'a' inga ra ni taxi ra uví mií xu'un' oro, te nda'a' inga kā ra ni taxi ra iin mií xu'un' oro. Sakan' te ni ketä xto'o jaan' kua'an ra.

16Te te ni ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ndii, numi' te ni xaa'a' xachuun' ra xiin' a, te ni kanando ra inga u'un mií xu'un' oro xiin' a.

17Te sahan' tu, te ni ki'in uví mií xu'un' oro jaan' ndii, iin kachi ni xaa ra, te ni kanando ra inga uví mií xu'un' oro xiin' a.

18Ndisu te ni ki'in iin mií kuiti' ndii, ni ketä ra kua'an ra, te ni xatia ra ñu'u', te ni tisi'e ra xu'un' xto'o ra jaan'.

19Te kii' ni xka'ndia kua'a' kuiya ndii, ni nandiko' xto'o jaan', te ni xaa'a' nakán ra kuenta nuu' sakuu' te xika' nuu' jaan' xa'a' xu'un' jaan'.

20Te ni xaa xi'nä te ni ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ni'i' ra inga u'un mií kā a ka'án ra xiin' xto'o ra jaan' ndii: "Tákui'e, ni taxi un' u'un mií xu'un' oro nda'a' i, ikan a ni'i' i yo'o', te ni kanando a inga u'un mií kā", ni kachi ra.

21Sakan' te ni ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' kā ña'a. Nia'a, te nduiin un' xiin' ña kuatia' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", ni kachi ra.

22Te ni xaa tu te ni ki'in uví mií xu'un' oro jaan', te ni ka'an ra ndii: "Tákui'e, ni taxi un' uví mií xu'un' oro nda'a' i, te yo'o' ni'i' i inga uví mií kā ña ni kanando a", ni kachi ra.

23Sakan' te ni ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' kā ña'a. Nia'a, te nduiin un' xiin' ña kuatia' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", ni kachi ra.

²⁴Té ni xaa tu te ni ki'in iin mií xu'un' oro jaan', té ni ka'an rā ndii: "Tákui'e, xiní yu'u ña iin te kui'ē va nduu' yo'ó, té kendiaa' un' ña'a mii' kōo' a ni chi'i un', té nakaya tu un' ña'a mii' ni kiku' un' ndikin'.

²⁵Xa'a' a jaan' na ni yi'vi i, té ni xa'an i, té ni tisi'e i xu'un' yo'o' tixin ñu'u'. Sakan' na kui' yo'o' ni'i i xu'un' ña'a un", ni kachí rā xiin' xto'o jaan'.

²⁶Ndisu ni ka'an xto'o rā jaan' xiin' rā ndii: "Yo'ó ndii, té xika' nuu' ni'a nduu' un', té suxan' tu un'. Sakan' ña naa' xiní un' ña kendiaa' i ña'a mii' ni chi'i i, té nakaya tu i ña'a mii' ni kiku' i ndikin' ndii,

²⁷va'a kā naa' ni chīnaá un' xu'un' i jaan' mii' kānando a xata' a, té na'in i a kii' nāndiko' i", ni kachí rā xiin' té xika' nuu' ni'a jaan'.

²⁸Sakan' té ni ka'an xto'o jaan' xiin' inga té ita' jaan' ndii: "Tu'un ndo' xu'un' oro jaan' nda'a' té kaa', té nātaxi ndo' a nda'a' té xā kumi' uxí ta'an xu'un' oro.

²⁹Kuachí ndii, yoo kā kumi' ña'a ndii, nātiiñ kā ni'a a, té yoo kā kōo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' ni'a kiee nda'a' ni'a.

³⁰Té té xika' nuu' té kuāsa' kuní kaa' ndii, xīta' ndo' nda'a' rā skāna' ndo' ndee ki'e mii' iin yaví, té ikan' kuāku rā ndee ke'i vi' nākaxi' nu'u rā", kachí xto'o jaan'.

Yo'o' ka'án Jesú斯 sāa sāa a kii' sāna'má a ne yivi'

³¹Kii' kixin yu'u, ña nduu' tu té yivi' ndii, kixin i xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu', té sāa xinunduu xiin' i kixin sākuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' i. Té kundu'u' i nuu' tei ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mii' kāndia chuun' i.

³²Té sākuu' nuu' ne yivi' iin yivi' nākaya nuu' i. Té nākaxiñ siin' ña'a' i ndee naa xaa' té paxto kii' natava' siin' rā mbēe téin tixu'u'.

³³Té tandiee i ne nduu' ndee naa mbēe jaan' nda'a' kua'a i, té ne nduu' ndee naa tixu'u' jaan' nda'a' itin i.

³⁴Sakan' té ka'an yu'u, té nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' kua'a i ndii: "Ndo'ó, ne ni sañu'u' yūva' i ndii, ni'a a ndo' té ndi'vi' ndo' mii' xa'ndia chuun' a, mii' ni sākoo' tu'vā a xā'a' ndee kii' kuní kā kua'a iin yivi'.

³⁵Kuachí ndii ni taxi ndo' ña ni xixi i kii' ni xi'i i soko, té ni taxi tu ndo' tīkui ni xi'i i kii' ni ichi in i, té ni nātiiñ ndo' yu'u vi'e ndo' kii' ni nduu i té kua'an ichi',

³⁶té ni taxi ndo' totō kui'nū i kii' ni xikā iin' vichi' i, té ni xa'an koto ndo' yu'u kii' ni kūni kūvi i, té ni xa'an koto tu ndo' yu'u kii' ni naq i vi'e kaa", kachí i xiin' ni'a.

³⁷Sakan' té ka'an ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii: "Tákui'e, ñamá ni xini ndu ni xi'i un' soko, té ni taxi ndu ña ni xixi un'? Uun, ñamá ni ichi un' tīkui, té ni taxi ndu ra' ni xi'i un'?

³⁸Té, ñamá ni xini ndu kua'an un' ichi', té ni nātiiñ ndu yo'o vi'e ndu? Uun, ñamá ni xini ndu xika' iin' vichi' un' té ni taxi ndu totō kui'nū un'?

39 Uun, *Ɂamā ni xini* ndu kuni *kuví un'*, te ni xa'an koto ndu yo'ó? Uun, *Ɂamā ni xini* ndu naá *un' vi'e kaa*, te ni xan koto tu ndu yo'ó?", kachí nja.

40 Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a ña ni xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kuali' kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mii' i ni xaa ndo' a", kachí i xiin' nja.

41 Sakan' te ka'an tu yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' itin i ndii: "Ndo'ó, ne ni nacha'an ni xaa Ndiosí ndii, kuan ndia'a ndo' nuu' i te ku'un ndo' mii' koo' kivi' nda'vá ñu'u, ña ni xaa Ndiosí xa'a' ña ndiva'a xiin' xa'a' sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' ña jaan'.

42 Kuachí ndii ni taxi ndo' ña kuxi i kii' ni xi'i i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ko'o i kii' ni ichi ini i,

43 te ni natjin tu ndo' yu'u vi'e ndo' kii' ni nduu i te kua'an ichi', te ni taxi tu ndo' toto kui'nú i kii' ni xika iin' vichi' i, te ni xaa'an koto tu ndo' yu'u kii' ni kuni kuví i, ni ndee kii' ni naa i vi'e kaa", kachí i xiin' nja.

44 Sakan' te ndatu'un' tu ne jaan' yu'u ndii: "Táku'e, *Ɂamā ni xini* ndu ni xi'i un' so'ko, uun ni ichi un' tikui, uun amaa ni xini ndu kua'an un' ichi', uun ni xini ndu xika' iin' vichi' un', uun amaa ni xini ndu kuni kuví un', uun ni naa un' vi'e kaa, te ni xa'an koto tu ndu yo'ó?", kachí nja.

45 Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a, ña ni xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kuali' kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mii' i ni xaa ndo' a", kachí i xiin' nja.

46 Te sakuu' ne jaan' ku'un mii' koo' nja tundo'o' ndee ndi'i ni kivi'. Te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí jaan' natjin kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i —ni kachí Jesús.

San Mateo 26

So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuní te kuu' ka'nu' saa kuví ka'ni' ra Jesús
(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Kii' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan', te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

2 —Xiní ndo' ndii, ndee uví ta'an kivi' kuní te koo' viiko' pascua, te yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' nuu' te ka'ni' ra yu'u nuu' krusín —ni kachí a.

3 Te kivi' jaan' ni nakaya ki'in' sutu kuu' nuu' xiin', te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu vi'e sutu ka'nu', te ni nani' Caifás.

4 Te ni ndatu'un' tuní ra saa saa ra te tiin ra Jesús xiin' ña maña te ka'ni' ña'a' ra.

5 Te ka'an xiin' ta'an' ra ndii: —Saa e' ña jaan' kii' yoo viiko' koto ka nakuchi ne ndiee' ñuu yo'o' —ni kachí ra.

So'o ni xaa a kii' ni sakaa' iin ña'a' xa'an xavixín' xini' Jesús ñuu Betania

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

- 6** Té kii' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, té ni kuni kuví kui'e te'i ndii,
- 7** ni kuyatín iin ña'a' nuu' a xiin' iin limita yuu' ña ni kuq'a xiin' alabastro. Té chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xa'an xavixín' koo' chukuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a. Té ni ta'vi' a' limita jaan', té ni sákaa' a' xa'an jaan' xíni' Jesús kii' ndu'u' a xixi' a nuu' mesa.
- 8** Té kii' ni xini té nda'a' xa'a' Jesús ña jaan' ndii, ni nasaq' rä te ka'án xiin' ta'an' ra ndii: —Vä'a xachi' xitá saka xa'an xavixín' kaa'.
- 9** Sákan' ña, va'a ká naa' ni ke'vi a te kondia ya'vi' a kua'a xu'un', té xiin' ña jaan' kuví chindiee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachí rä.
- 10** Té kii' ni xini so'o Jesús ña ni ka'an rä jaan', té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Na koo a' sákan', kuachí ndii iin chüun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'?
- 11** Sákan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndil'i' ni kivi' koo ni xiin' ndo' te kuví chindiee' ña'a' ndo' amaa ká kuní ndo', ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndil'i' ni kivi' kaka i tein ndo'.
- 12** Sákan' ña ni sákaa' a' xa'an xavixín' ñu'u' nde'i i te koo tu'va i te ndee i kii' kuví i.
- 13** Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña mii' ká iin yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu ni xaa ña ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, té naaka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachí Jesús.

Só'o ni xaa a kii' ni taxí Judas kuento rä ña sánakua'a rä Jesús nda'a' té kuu' ka'nu'

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

- 14** Sákan' té, iin té uxí uví, té ni nani' Judas Iscariote ndii, ni xa'an rä nuu' sutu kuu' nuu',
- 15** té ni ka'an rä xiin' té jaan' ndii: —¿Sáa chaví ndo' yu'u té sánakua'a i Jesús nda'a' ndo'? —ni kachí rä. Té ni taxí té jaan' oko uxí ta'an xu'un' plata nda'a' rä.
- 16** Té ndee kii' sákan', té ni xaa' rä nanduku' rä sáa sáa rä té sánakua'a rä Jesús nda'a' té jaan'.

Só'o ni xaa a kii' ni xixí Jesús ña xaxí' xákuua'xa'a' víko' pascua

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

- 17** Té kivi' nuu' ña yoo' víko', ña xixí' ni xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kuyatín té nda'a' xa'a' Jesús nuu' a. Té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —¿Mii' kuní un' ku'un sáva'a ndu ña kuxí e' xa'a' víko' pascua? —ni kachí rä.
- 18** Té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Kua'an ndo' ñuu' mii' ndu'u' iin té yivi' té ka'an ndo' xiin' rä ndii: "Ka'án xto'o e' ndii: Nää'a' ká té kuví i, té kuni kuxí i ña xaxí' xa'a' víko' pascua xiin' té nda'a' xa'a' i vi'e un", kachí ndo' —ni kachí a.

19 Té ni sáxinu té nda'a' xa'a' a jaan' saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra, té ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua jaan'.

20 Té kii' ni kuñuu nuu' ndii, ni xaa Jesús ikan', té ni xikundu'u' a xiin' té uxi uvi ta'an jaan' nuu' mesa.

21 Té kii' ndu'u' a xixi' a, té ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña iin ndo'ó sánakua'a yu'u nda'a' té kuu' nuu' —ni kachi a.

22 Sakan' té ni x'a'a' kusuchi' iñi sakuu' té jaan', té ni x'a'a' ndatu'ún' ña'a' i'in ra ndii: —¿Tee' yu'u kachi un' ni, tákui'e? —ni kachi i'in ra xiin' a.

23 Sakan' té ni nákuuin a ka'án a ndii: —Iin ndo'ó, té sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'o' i vitin, nduu' té sánakua'a yu'u nda'a' té jaan'.

24 Ndeé saa kani ndii, yu'u, ña nduu' tu té yivi' ndii, xá ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án xa'a' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' té sánakua'a yu'u. Ndeé va'a ká nduu' a nuu' té jaan' naa' ní tuví ra —ni kachi a.

25 Sakan' té ni ndatu'un' ña'a' Judas, té xito' sánakua'a ña'a' jaan' nda'a' té kuu' nuu' ndii: —¿Tee' yu'u kachi un' ni, maestro? —ni kachi ra xiin' a. Té ni nákuuin a nuu' ra ndii: —Uun, suví un' —ni kachi a.

26 Té kii' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, té ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, té ni sakuachi' ña'a' a, té ni taxi ña'a' a nda'a' té nda'a' xa'a' a ka'án a ndii: —Ki'in ndo' a té kuxi ndo', ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —ni kachi a.

27 Sakan' té ni ki'in a iin copa, té ni taxi a ña chindani Ndiosí, té ni taxi ña'a' a nda'a' té jaan' ka'án a ndii: —Ko'o sakuu' ndo' te' yo'o'.

28 Kuachi ndii te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i ña kuitja xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', té xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' nia te sandoyo' a kuachi nia.

29 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña ndee vitin ndii, kö'o ká i vino, te' kuva'a xiin' uva, ndee kii' xaa' kivi' ña ko'o tukuu i vino xaa' xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi Jesús.

30 Té kii' ndi'i ni xita ra yaa, nuu' Ndiosí, té ni kjee rä kua'an rä xiki' ña nani' Olivos.

Yo'o' ka'án Pedro ña nákoó iin ndaa' ra Jesús

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

31 Sakan' té ni ka'an Jesús xiin' té jaan' ndii: —Sakuu' ndo'ó nákoó iin ndaa' yu'u ñu'u nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Taxi i káni' té yivi' té paxto, té kiku mbéé saná rä”, kachi a.

32 Ndisu kii' natíaku i ndii, xi'ná yu'u ku'un ñu'u Galilea té sakan' ndo'ó —ni kachi a.

33Səkan' tə ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tee' ndee nəkəo səkuu' tə kaa' yo'ó ndii, kōo' kivi' səa yu'u səkan' —ni kachı rə.

34Tə ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' un' ña ñuu vitin, kii' kuní kə kənə nduchié ndii, xə unı ichi' ni ka'an un' ña xiní un' yu'u —ni kachı a.

35Tə ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tee' ndee xata'an kuvı i xiin' un' ndii, kä'an i ña xiní i yo'ó —ni kachı rə. Tə iin ni nda'a' ni ka'an səkuu' ra xiin' a.

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemaní

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

36Səkan' tə ni xaa Jesús xiin' tə nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemaní, tə ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kundiee ndo' yo'o'. Na ku'un i kaa' tə ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachı a.

37Tə ni nəkə a Pedro xiin' uvi səa' tiaq si'e Zebedeo. Tə ni xə'a' ndi'ni nimá a, tə suchi' ya'a tu inı a.

38Tə ni ka'an a xiin' ra ndii: —Suchi' xava'a inı i ndee xə yoo' i kuvı i. Ndoq ndo' yo'o', tə kundito ndo' xiin' i —ni kachı a.

39Səkan' tə ni xə'a'ndoso' jaqan', tə ni xikuijn xiti' a, tə ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii: —Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, täxi un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o' ña nduu' ndee naa tikui uvə. Ndisu səa un' ña kuní yu'u, süu' jaqan' ndii ña kuní mii' un' —ni kachı a.

40Ikan' tə ni nəndiko' a mii' ndiee' tə nda'a' xa'a' a, tə ni xinı a ndiee' ra kixín rə. Tə ni ka'an a xiin' Pedro ndii: —Səa kə vı' tu ni kuvı kundito ndo' ndee iin nda'a' hora xiin' i.

41Koo ñu'u' inı va ndo' tə ka'an ndo' xiin' Ndiosí, səkan' tə köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kinı ndo'ó. Kuní nimá ndo' səa ndo' ña kuní Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kündieni a —ni kachı a xiin' ra.

42Tə ni xə'a'ndiko' tukuu a, tə ni ka'an a xiin' Ndiosí ichi' ña uvi ndii: —Tata yuva' i, naa' kuvı katani nda'a' un' tə kündo'o i tundo'o' chie yo'o' ndii, na xinu ña kuní mii' un' —ni kachı a.

43Tə kii' ni nəndiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaqan' ndii, ni xinı a ndiee' ra kixín tukuu rə. Səkan' ña chitu' vı' nduchi' nuu' tə jaqan' ñu'u' ma'na.

44Tə ni nəkəo ña'a' a, tə kua'an ni tukuu a tə ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xə ni ka'an a ña nuu'.

45Səkan' tə ni nəndiko' ni tukuu a mii' ndiee' tə nda'a' xa'a' a jaqan', tə ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xə kuvı kusun ndo' vitin tə nəndiee' ndo'. Kotə ndo', xə ni xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu tə yivi', nda'a' tə ndiso' kuachi.

46 Ndondichi ndo' te ku'un e', xaq kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Jesús

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

47 Te kii' iin' ka Jesúus ka'án a, te ni xaa Judas, te ni nduu' iin te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va ne yivi' ndiso' niq ichi xiin' karoti. Te ne jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te xixaa nuu' ñuu' ni tianu' ña'a'.

48 Te te sanakua'a ña'a' ndii, xaq ni ka'an ra saa nia'a ra yoo nduu' Jesúus ka'án ra ndii: —Te chito i nuu' kii' naakuatu ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tiin ndo' —ni kachi ra.

49 Sakan' te ni kuyatin ra mii' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Ndeé kaa' tuku' uun, maestro —ni kachi ra. Te ni chito ra nuu' a.

50 Te ni ka'an Jesúus xiin' ra ndii: —Chié kua'a, ñndichun kuaxi un? —ni kachi a. Sakan' te ni kuyatin te yivi' kua'a jaan', te ni tiin ra Jesúus.

51 Ndisu iin te iin' xiin' a ikan' ndii, ni xta'ni' ra ichi ra, te ni xan'ndia ra so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'.

52 Sakan' te ni ka'an Jesúus xiin' ra ndii: —Taxa'a un' ichi un' mii' naá a. Sakan' ña yoo ka xan'i' xiin' ichi ndii, xiin' ña jaan' tu kuví mii' ra.

53 Ñáá xiní un' ña kuví ka'an nda'vi i xiin' yuva' i vitin, te ti'vi' a ya'a uxí uví ti'vi angele te chindiee' a yu'u?

54 Ndisu naa' saa a sakan' ndii, küví xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' i mii' ka'án a ña kuní a kundo'o i —ni kachi a.

55 Xaka'án e' te ni ndatu'un' Jesúus ne jaan' ndii: —ñndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'a i nuu' ki'e yuken', te ni tiin' ndo' yu'u.

56 Ndisu kuní a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an' —ni kachi Jesúus. Sakan' te ni naako ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu ra.

So'o ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

57 Te yivi', te ni tiin Jesúus ndii, ni xan ndiaká ña'a' ra vi'e sutu ka'nu', te nani' Caifás. Te ikan' ni naakaya te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixaa nuu' ñuu' jaan'.

58 Ndisu Pedro ndii, xika' xika' ndikún ra kua'an ra xata' te yivi' jaan' ndee ni nda'ní ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te ni xikundu'u' ra xiin' te xin', te xito' yuken', te kuni ra saa kun ndiko' sakuu' ña jaan'.

59 Tę sutu kuu' nuu' xiin' tę xixä nuu' ñuu' xiin' sakuu' tę kuu' ka'nu', tę ni naçkaya ikan' ndii, nanduku' rä tę ka'an tun vixi xa'a' Jesüs tę kuvı ka'an rä ña xata'an kuvı a xa'a' ña jaqan'.

60 Ndisu köö' ndee iin a ni na'ın rä, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tiin kuachı ndii' ña'a'. Tę ndii, ndee ndil'i' ndoso' tę ni ndekuije uvı ta'an tę yivi', tę ni tiin' kuachı ndii' ña'a' rä

61 ka'án rä ndii: —Ni ka'an Jesüs yo'o' ndii: "Kuvı tanı i yukun' Ndiosí, tę uni kivi' kuitı", tę xä ni naçkani i inga a", ni kachi rä —ni kachi te jaan'.

62 Sakan' tę ni ndondichı sutu ka'nu' jaqan', tę ni ndatu'un' rä Jesüs ndii: —Ndichun na köö' a kuvı ka'an xächi' un'? ¿Ndee xa'a' na tiin' kuachı ne yivi' kaa' yo'ó? —ni kachi rä.

63 Ndisu Jesüs ndii, ni naçkuuin xächi' a. Sakan' tę ni ka'an sutu jaqan' xiin' a ndii: —Xiin' ndiee' Ndiosí tiaku ka'án chuun' i xiin' un' ña ka'an un' xiin' ndu naa' yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí —ni kachi rä.

64 Tę ni ka'an Jesüs xiin' rä ndii: —Mii' yo'ó ka'án ña suvi i. Tę ka'án ką i xiin' ndo' ña ndee vitin kuni ndo' ña yu'u, ña nduu' tu tę yivi', kii' kündu'u' i nda'a' kuä'a Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', tę kuni tu ndo' kii' kixin i nuu' viko' ndivi' —ni kachi a xiin' rä.

65 Sakan' tę ni ndata' sutu jaqan' toto rä xa'a' a ña ni naçsaq' rä, tę ni ka'an rä ndii: —Ni kanja'a rä xa'a' Ndiosí, sakan' na kuii' küní ką ne yivi' ndiee' yu'u' nuu' e' xa'a' rä. Sakuu' ndo' ni xini so'o ña kanja'a rä xa'a' Ndiosí.

66 ¿Saq tuu ndo'? —ni kachi sutu jaqan'. Tę ni naçkuuin ne jaqan' ka'án nia ndii: —Xata'an kuvı rä —ni kachi nia.

67 Sakan' tę ni kondia tiasi'i tę yivi' nuu' a, tę ni kuyatın iki' tu ña'a' rä. Tę savä tukü rä ni sa'ndia' nuu' a

68 tę ka'án rä xiin' a ndii: —Yo'ó, tę ka'án ña nduu' un' Cristo, naçkuni un' yoo ni kani yo'ó —kachi rä.

Ka'án Pedro ña xiní rä Jesüs

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

69 Tę kii' ndu'u' Pedro nuu' kii'e ndii, ni kuyatın iin ña' xika' nuu', tę ni ka'an a' xiin' rä ndii: —Ni xikä tu yo'ó xiin' Jesüs, tę ni kiee ñu'u' Galilea, kaa' —ni kachi a'.

70 Ndisu ni kiee yu'u' rä ka'án rä xiin' a' nuu' sakuu' ne ndiee' jaqan' ndii: —Xiní i ndee xa'a' ka'án un' —ni kachi rä.

71 Tę kii' kua'an keta rä yi'e' jaqan' ndii, ni xini ña'a' inga ką ña' xika' nuu'. Tę ni ka'an a' xiin' ne ita' yatın jaqan' ndii: —Ni xikä tu tę yo'o' xiin' Jesüs, tę ni kiee ñuu Nazaret, kaa' —ni kachi a'.

⁷²Ndisu tuku ni ni ka'an ra ña xiní ña'a' ra naka'an' ra ndee kivi! Ndiosí ka'án ra ndii: —Xiní yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁷³Te nuu' va ni xka'ndia, te ni kuyatin ne ita' jaan', te ni ka'an nia xiin' ra ndii: —Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, ni xikä tu yo'ó xiin' te kaa', sañkan' ña iin kachi ndatu'un' un' naa ndatu'un' ne Galilea —ni kachi nia.

⁷⁴Sañkan' te ni xaa'a' ra kania'a xiin' mii' mii' ra, te ka'án tu ra kivi! Ndiosí ndii: —Xiní yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra. Te na ni ña jaan' ka'án ra, te ni kana nduchié.

⁷⁵Sañkan' te ni nañka'an' Pedro ña xä ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Ña kuní ka kana nduchié ndii, xä unj ta'an ichi' ni ka'an un' ña xiní un' yu'u”, ni kachi a xiin' ra. Te kii' ni ketä ra ikan' ndii, ni xaku suchi' ini va ra.

San Mateo 27

So'o ni xaa'a kii' ni sanakua'a te yivi' Jesús ndaa'a' Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹Ni kitu' so'o, te ni nañkaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu, te ni nañkata ra kuento ra te sanakua'a ra Jesús ndaa'a' te romano te ka'nii' ña'a' ra.

²Ndi'i jaan', te ni satiín ña'a' ra, te ni nañka ña'a' ra, te ni xa'an sanakua'a ña'a' ra ndaa'a' Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' jaan'.

Yo'ó ka'án a saa ni xaa'nii' xiin' mii' mii' Judas

³Kii' ni xini Judas, te ni sanakua'a ña'a' ndaa'a' te kuu' ka'nu', ña xä ni kätun' te jaan' Jesús te kuvi a ndii, ni nañtuvil' ini va ra. Te ni sanandiko' ra oko uxí ta'an xu'un' plata jaan' ndaa'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'.

⁴Te ni ka'an ra ndii: —Ni xaa i kuachii, sañkan' ña ni sanakua'a i iin te köö' kuachii —ni kachi ra. Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: —Köö' kuenta kumi' ndu xa'a' ña jaan', kuachii mii' un' nduu' a —ni kachi ra.

⁵Sañkan' te ni xatia ra xu'un' jaan' tixin yukan' ka'nu', te kua'an ra, te ni chü'un ra yo'o' sukun' ra, ni kätaxko' xiin' mii' ra, te ni xi'i ra.

⁶Te sutu jaan' ndii, ni nañkaya ra xu'un' jaan', te ni ka'an ra ndii: —Vä'a yoo a ña taañ' e' xu'un' yo'o' tixin xatun' xu'un' yukan', sañkan' ña xu'un' ña ni cha'vi e' te ka'nii' e' iin te yivi' nduu' a —ni kachi ra.

⁷Te ni nañkata ra kuento ra, te xiin' xu'un' jaan' ni sata' ra ñu'u' mii' ni tava' te yivi' ñu'u' kixin', te kunduu a mii' ndiee ne kuaxi tuku xaan'.

⁸Sañkan' na kuii' ndee vitin nani' a ñu'u' nii'.

⁹Sañkan', te ni xinu ña ni ka'an Jeremías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', kii' ni ka'an ra ndii: Te ni nañchii' ra oko uxí ta'an xu'un' plata, ña nduu' ya'vi kivi' ñuu a, ña ni chindu'u' ne Israel,

10 t_e xiin' ñ_a ja_{an}' n_i s_at_a' r_a ñ_u'u' t_e tava_a' ñ_u'u' kixin', s_aq_a nii' n_i ka'_{an} chuun' xto_o'o e' xiin' i. N_i kachi_i r_a.

So'o n_i x_aq_a a kii' n_i iin Jesús nuu' Pilato
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

11 T_e kii' iin' Jesús nuu' t_e xa'ndia chuun' ja_{an}', t_e n_i nd_atu'_{un}' ñ_a'a' r_a ndii: —¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —n_i kachi_i r_a. T_e n_i n_akuijn a ndii: —Uun, mii' un' n_i ka'_{an} s_akan' —n_i kachi_i a.

12 T_e kii' tiin' kuach_i ñ_a'a' sut_u kuu' nuu' ja_{an}' xiin' t_e xix_a nuu' ñ_uu ja_{an}' ndii, n_i n_akuijn x_achi' a.

13 S_akan' t_e n_i ka'_{an} Pilato xiin' a ndii: —¿Ñáá x_in_i so'o un' s_akuu' ñ_a tiin' kuach_i te ka_a' yo'ó? —n_i kachi_i r_a.

14 Ndisu ndee iin yu'u' n_i n_akuijn x_achi' Jesús xa'a' ñ_a ja_{an}', t_e n_i n_and_an_i v_a Pilato.

So'o n_i x_aq_a a kii' ñ_a x_a yoo kuy_i nduu' Jesús
(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

15 V_a'a, s_akuu' i_{chi}' kii' nasukú v_iko' ja_{an}' ndii, xi saña' t_e xa'ndia chuun' ja_{an}' iin te ñu'u' vi'e kaa naa xi xaá r_a, t_e saña' r_a ndee k_a t_e kuní ne yivi'.

16 T_e naá iin te xiní s_akuu' ne yivi' vi'e kaa kii' s_akan', t_e n_an_i Barrabás.

17 T_e kii' n_i n_akaya kua'a' ne yivi' ikan', t_e n_i nd_atu'_{un}' ñ_a'a' Pilato ndii: —¿Yoo kuní ndo' saña' i? ¿Ñáá Barrabás, uun ñáá Jesús, t_e ka'án ndo' nduu' Cristo? —n_i kachi_i r_a.

18 N_i ka'_{an} r_a s_akan', kuach_i ndii n_i kund_an_i r_a ñ_a n_i s_an_akua'a ñ_a'a' t_e ja_{an}' xa'a' a ñ_a ndasi' nuu' r_a xini ñ_a'a' r_a kuiti'.

19 T_e kii' ndu'u' Pilato mii' xa'nú r_a kuach_i ndii, n_i t_i'vi' ñ_a' si'i r_a kuento nda'a' r_a, ka'án a' ndii: "Ch_i'n_i xiin' mii' un' nuu' ñ_a kuni s_aq_a r_a xiin' t_e xachuun' ndaku ñaa'. S_akan' ñ_a n_i s_ando'o' v_a xan_i yu'u ñ_uu ndi'e' n_i x_aq_a r_a", n_i kachi_i a'.

20 Ndisu sut_u kuu' nuu' ja_{an}' xiin' t_e xix_a nuu' ñ_uu ndii, n_i ch_u'u' r_a ne yivi' kua'a' ja_{an}' t_e ka'_{an} n_ia ñ_a va'a k_a na s_aña' r_a Barrabás, t_e na k_a'n_i' r_a Jesús.

21 T_e n_i ka'_{an} n_i t_{uk}u_u Pilato xiin' n_ia ndii: —¿Ndee t_e uvi' ta'an yo'o' kuní ndo' saña' i? —n_i kachi_i r_a. T_e n_i ka'_{an} n_ia ndii: —V_a'a k_a Barrabás s_aña' un' —n_i kachi_i n_ia.

22 T_e n_i ka'_{an} Pilato xiin' n_ia ndii: —¿T_e ndee ñ_a kuní ndo' s_aq_a i xiin' Jesús, t_e ka'án ndo' nduu' Cristo? —n_i kachi_i r_a. T_e iin n_i nda'a' n_i ka'_{an} s_akuu' n_ia ndii: —Nuu' krusín kuxi un' r_a —n_i kachi_i n_ia.

23 T_e n_i ka'_{an} n_i t_{uk}u_u Pilato xiin' n_ia ndii: —¿Ndichun? ¿Ndee ñ_a n_ia' n_i x_aq_a r_a? —n_i kachi_i r_a. Ndisu n_i kuqa' t_i'e' k_a ne ja_{an}' ka'án n_ia ndii: —Nuu' krusín kuxi un' r_a —n_i kachi_i n_ia.

24 Té ni xiní Pilato ñaq kuví namá rä ñaq kuní né yivi' kua'a' jaqan', süy' jaqan' ndii so'o ndiee' kä nasaá' niq, sakan' na kuii' ni xikan' rä tikui, té ni natia' rä nda'a' rä nuu' né jaqan' ka'án rä ndii: —Köö' kuachí kumi' yu'u xa'a' ñaq kuví té xachuun' ndaku yo'o', ndo'o kuiti' nduu' né kumi' kuachí —ni kachi rä.

25 Té iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' niq ndii: —Ndu'u na kuiso kuachí xa'a' ñaq kuví rä, té na kuiso tu ña'a' si'e ndu —ni kachi niq.

26 Sakan' té ni saña' rä Barrabás, té ni ka'an chuun' rä ñaq suku' yo'o' té xín' Jesús. Ndi'i jaqan' té ni sanakua'a ña'a' rä té kuxi ña'a' rä nuu' krusín.

27 Sakan' té ni xan ndiakä té xín' nda'a' xa'a' Pilato Jesús tixin vi'e ka'nu', té ni nakaya sakuu' té xín' rä saa xinunduu xiin' Jesús mii' iin' a jaan'.

28 Sakan' té ni tava' rä totó a, té ni saku'i'nú ña'a' rä iin totó kua'a ndukun'.

29 Té ni xa'a rä iin corona yo'o' iñu', té ni chindu'u' rä a xini' a. Té ni chi'ni' rä iin tun' yoo' nda'a' kuqa'a. Té ni xikuita xiti' rä nuu' a xandi'i' rä xiin' a ka'án rä ndii: —Yoo va'a yo'o, té nduu' rey né judío —ni kachi rä.

30 Té kondia tiasi'i ña'a' rä, té tu'un' rä tun' yoo' jaqan' nda'a' a, té kutun' rä xini' a xiin' tun' jaqan'.

31 Té kii' ndi'i ni kundi'i rä xiin' a ndii, ni xta'ni' rä totó kua'a jaqan', té ni sanakui'nú ña'a' rä totó mii' a. Sakan' té kua'an rä xiin' a té kuxi ña'a' rä nuu' krusín.

So'o ni xaa a kii' ni kuxi té xín' Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

32 Kii' ni kiee té xín' kua'an rä xiin' Jesús ndii, ni nat'a'an' rä xiin' iin té ni kiee ñuu Cirene, té nani' Simón, té ni tiin u'vi' rä té jaqan' ñaq koni'i rä krusín Jesús ku'un rä.

33 Té ni xaa ra iin xaan' mii' nani' a Gólgota, té kivi' jaqan' kuni kachi a iki' xini' té ni xi'i.

34 Té ikan' ni xika' rä sako'o' ña'a' rä vino, té saká xiin' iin nuu' suxa uvá. Ndisu kii' ni xiito yu'u' a ra' ndii, ni xiin a ko'o a ra'.

35 Té kii' ndi'i ni kuxi ña'a' rä nuu' krusín jaqan' ndii, ni katin rä totó a té kuni rä yoo nda'a' ndoo i'in a. Sakan' té xinu ñaq ni ka'an té ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí kii' ni ka'an rä ndii: "Ni katin té yivi' totó i, té ni nat'a'vi' rä a", ni kachi rä.

36 Sakan' té ni xikundiee té xín' ikan' xito' ña'a' rä.

37 Té ni ke'i rä iin tu'un' yu'u' nuu' iin vitu', té ni chindu'u' rä a xini' krusín jaqan' xa'a' ñaq ni tiin kuachí ña'a' rä ka'án a ndii: "Té yo'o' nduu' Jesús, té nduu' rey né judío", kachi a.

38 Té kii' sakan' ndii, ni kuxi tu rä tata'vi' xiin' a iin té kui'nä' nuu' iin krusín. Iin rä nda'a' kuqa'a, té inga rä nda'a' itin a.

39Té nē xka'ndiá ikan' ndii, ni xandi'i nixa xiin' a seko' nixa xíni' nixa **40**ka'án nixa ndii: —Jān', yo'ó, té ka'án ña tāni un' yukun' ka'nu' e', té nākāni un' tūku a kivi' ña uni ndii, sākakú xiin' mii' un'. Té naa' si'e Ndiosí xnā'a nduu' un' ndii, kuan nuu un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi nixa.

41Té nii' sākan' ni xandi'i tu sutu kuu' nuu', xiin' té sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' té fariseo, xiin' té xixa nuu' ñuu xiin' a ka'án rā ndii:

42—Inga nē yivi' ni sākakú rā, té kūvi sākakú xiin' mii' mii' rā. Naa' rey yoo' e', ne Israel, xnā'a nduu' rā ndii, na nuu ki'i' rā nuu' krusín vīti, té kāndixa' ña'a' e'.

43I ni rā xini rā Ndiosí. Na sākakú ña'a' a vīti naa' ndixa kundani ña'a' a, sākan' ña ni ka'an rā ndii: “Si'e Ndiosí nduu' i”, ni kachi rā —ni kachi sākkuu' té jaan'.

44Té ni xandi'i tu uvi sāa' té kui'nā', té ndondia nuu' krusín jaan', xiin' a.

Sō'o ni xāa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

45Té kii' ni xāa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yaví kānii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kāa uni xākuaa'.

46Té kuyatin' kāa uni jaan' ni ka'an ti'e' Jesús ndii: —Elí, Elí, ¿lama sabactani? —ni kachi a. Ña jaan' kuni kachi a ndii: Ndiosí mii' i, Ndiosí mii' i, ¿ndichun na ni nākoo un' yu'u?

47Té ni ka'an xiin' ta'an' sāva nē ita' ikan' kii' ni xini so'o nixa ni ka'an a ña jaan' ndii: —Elías kana' té kaa' —ni kachi nixa.

48Xā ka'án e', té ni ndava iin té iin' ikan', té ni kī'in rā iin pachi, té ni se'vi rā a vino iya'. Té ni sātiín rā a nuu' iin tun' yoo', té ni kātāni rā a nuu' Jesús té ko'o a ra'.

49Ndisu sāva ne yivi' jaan' ni ka'an xiin' rā ndii: —Ndiatu' un', té kuni e' naa' kixin Elías té sākakú ña'a' rā —ni kachi nixa.

50Té Jesús ndii, tūku ni ni nde'i ti'e' a, té ni kēta nimá a.

51Sākan' té, totó ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndataa a. Ni xā'a' a ndee ndienu, té ni kīee nuu a ninu. Té ni tān iin yivi', té ni ndataa tu kāva.

52Té ni nunia' tu yavi ndii, té kua'a' va ñu'u' nde'i, nē nduu' kuenta Ndiosí, nē ni xi'i ndii, ni nātiaku nixa.

53Té nē ni nātiaku jaan' ndii, ni kīee nixa yavi jaan' ndee kii' ni nātiaku Jesús, té ni ko'ní nixa ñu Jerusalén, ña su'un, té ni xini ña'a' kua'a' nē yivi'.

54Té kii' ni xini té xīn' kuu' nuu' xiin' té ita' xiin' rā xito' rā Jesús ña ni tān' xiin' sākkuu' ña ni xka'ndia ikan' ndii, ni yi'vi xāva' a rā ka'án rā ndii: —Ndixa xnā'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' té kaa' —ni kachi rā.

55 Té ni ita kua'a' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' niq ña yoo jaan'. Ne jaan' ndii, ni ndikun niq Jesús, ni kixin niq ndee ñu'u Galilea xika' nuu niq nuu' a.

56 Té tein ne jaan' ni ka'ni María Magdalena, xiin' María si'i' Jacobo xiin' ñani ra José, xiin' si'i' si'e iin té nani' Zebedeo.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

57 Té xakuaaq' nuu' kii' sakan' ndii, ni xaa iin té vika', té ni kiee ñuu Arimatea, té nani' José. Té ni nduu tu te jaan' té ndikun ichi' Jesús.

58 Sakan' na ni xa'an rä nuu' Pilato, té ni xikan rä ñu'u' nde'i Jesús. Sakan' té ni ka'an chuun' Pilato ña taxi te xin' ñu'u' nde'i a jaan' nda'a' José.

59 Té kii' ndi'i ni sañuu' rä a ndii, ni tisuku' rä a iin toto yaä ndiká.

60 Té ni xa'an chınaá rä a tixin yavi ndii, ña ni xatia rä toko' kava'. Ña jaan' ndii, yavi xaa' ña sakan' ni xa'a' rä nduu' a. Té ni satuvil' rä iin yuu' chie, té ni ndasi rä yu'u' yavi jaan'. Sakan' té ni ketä rä kua'an rä.

61 Té yatin jaan' ndu'u' María Magdalena xiin' inga kā María xto'ni' niq yavi jaan'.

Xito' té xin' yaví ndii mii' ni naq ñu'u' nde'i Jesús

62 Té inga kivi', kii' ni xka'ndia kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' niq xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' niq jaan' ndii, ni nañaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' té fariseo nuu' Pilato.

63 Té ni ka'an rä ndii: —Tákui'e, naka'an' ndu ña ni ka'an té jaan', té ni xin' xa'an' ne yivi', kii' ni tiaku rä ndii: "Kivi' ña unj, té nañiaku tukuu i", ni kachi rä.

64 Xa'a' a jaan' na kuii' tianu' un' té xin' té na koto va'a rä yaví ndii jaan' ndee kivi' ña unj. Saq' iin kii' ku'un té ndikun ichi' rä ñuu te sakuina' rä ñu'u' nde'i jaan', té ka'an rä xiin' ne yivi' ndii: "Ni nañiaku rä tein ne ni xi'i." Naa' saq' rä sakan' ndii, iin tun vixi ndiaa' kā kunduu a té sakan' ña nuu' —ni kachi rä xiin' Pilato.

65 Té ni ka'an Pilato xiin' rä ndii: —Ñaa' nañka ndo' iin ti'vi té xin' té ku'un koto ndo' yaví jaan' saq' va'a kā tuu mii' ndo' —ni kachi rä.

66 Té ni kiee rä kua'an rä, té ni xaa rä ikan', té ni chindu'u' rä iin tuni xata' yuu' ña ndasi yu'u' yaví jaan'. Sakan' té ni nañkoq' rä té xin' jaan' té koto rä a.

San Mateo 28

So'o ni xaa a kii' ni nañiaku Jesús

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

1 Kii' ni xka'ndia kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, niq'a va kivi' nuu' xa'a' ximana, té ni xa'an María Magdalena xiin' inga kā María yaví ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús.

²Té ndiee' va ni kandá, sakan' ña ni nuu iin ángele, ña xika' nuu' xto'o e' Ndiosí, ndivi', té ni xaa a yavi ndii jaan', té ni satuví a yuu' ña ndasi yi'e' jaan', té ni xikundu'u a xata' yuu' jaan'.

³Yi'é a ndee naa ñu'u savi', té totó a ndii, ya a kachi' vi' a.

⁴Té xa'a' a ña ni yi'vi va té xín' ni xaa ángele jaan' ndii, kisi' vi' ña'a' a ndee ni kuni a' xachi' ra.

⁵Ikan' té ni ka'an ángele xiin' ña'a' jaan' ndii: —Kuän yi'vi ndo', xiní i ña Jesús, ña ni xi'i nuu' krusín, nanduku' ndo'.

⁶Köö' ká ñu'u' nde'i a naá yo'o', sakan' ña xá ni natíaku a saa nii' ni ka'an a. Ni a' a ndo' té kuni ndo' mii' ni naa a.

⁷Té vitin ndii, kua'an ki'i' ndo' té ka'an ndo' xiin' té nda'a' xa'a' a ña xá ni natíaku a. Té xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ndo' kua'an a ñu'u' Galilea, ikan' kuni ña'a' ndo'. Ña ka'a' nduu' ña ka'an i xiin' ndo' —ni kachi' ángele xiin' ni a.

⁸Sakan' té yachi va ni kíee ne jaan' yavi jaan' kua'an ni a. Yi'vi ni a, té va'a tu kuni ni a. Taxta'an' ni a té ka'an ni a ña jaan' xiin' té nda'a' xa'a' a.

⁹Xá sakan' ni, té ni nata'an' Jesús xiin' ni a, té ni ka'an a ndii: —Na koo na ña mani' xiin' ndo' —ni kachi a. Té ni kuyatín ni a mii' iin' a, té ni xikuita xiti' ni a nuu' a, té ni numi ni a xa'a' a tiin' ka'nú' ña'a' ni a.

¹⁰Sakan' té ni ka'an a xiin' ni a ndii: —Kuän yi'vi ndo'. Kua'an ndo' té ka'an ndo' xiin' ñani i na ku'un ra ñu'u' Galilea, té ikan' kuni ra yu'u —ni kachi a.

Ná yo'o' nduu' tun vixi ña ni ka'an té xín'

¹¹Té kíi' kua'an ña'a' jaan' ndii, kua'an tu savá té xín' jaan' ñuu, té ni ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' sakuu' ña ni yoo jaan'.

¹²Té ni nakaya sutu jaan' xiin' té xixa nuu' ñuu jaan', té ni nakata ra kuento ra. Ndi'i jaan' té ni taxi ra kua'a' xu'un' nda'a' té xín' jaan',

¹³té ka'an ra ndii: —Ka'an ndo' ndii: "Kíi' kixín ndu ndiee' ndu ñuu, té ni kixín té ndikún ichi' ra, té ni xakui'na' ra ñu'u' nde'i jaan'", kachi ndo'.

¹⁴Té naa' kuni Pilato kuento xa'a' ña ka'a' ndii, ndu'u sakan' ña'a' té köö' a saa ra xiin' ndo' —ni kachi ra xiin' té xín' jaan'.

¹⁵Té ni kíi' in té xín' jaan' xu'un', té ni xaa ra saa ni ka'an sutu jaan' xiin' ra, té ni kiku kuento jaan' tein né ta'an' e', né judío, ndee kivi vitin.

Ka'an chuun' Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶Té uxí iin té nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kíee ra kua'an ra xiki' ña kandu'u' ñu'u' Galilea mii' ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra.

¹⁷Te kij' ni xini ña'a' rə ndii, ni xaka'nu' ña'a' rə. Ndisu sava rə n̄i kandixa' va'a.

¹⁸Te ni kuyatın Jesús nuu' rə ka'án ə xiin' rə ndii: —Ndə'a' yu'u ni taxi Ndiosí sakuu' ña ndiee', te ka'ndia chuun' i ndivi' xiin' iin yivi'.

¹⁹Xa'a' ə jaan' na kuii' kua'an ndo', te sania'á ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi te kundikun niɑ ichi' i. Te sakuchi' ña'a' ndo' xiin' ña ndiee' yuva' e' Ndiosí, xiin' ña ndiee' si'e ə, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo.

²⁰Te sania'á tu ña'a' ndo' ña na sakinú niɑ sakuu' ña ni ka'an chuun' i xiin' ndo' kaq'. Te yu'u ndii, koo i xiin' ndo' ndee ndi'i' ni kivi' ndee ku'un ndiko' iin yivi' —ni kachi ə. Sakan' na kundu ə.

San Marcos

San Marcos 1

So'ø ni xaa a kii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

1 So'ø ni xaa a tu'un va'a ña ka'án xa'a' Jesucristo, si'e Ndiosí.

2 Naa yoso' a mii' ni ka'án Isaías te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ke'i ra ña ni ka'án Ndiosí ndii: Yu'u ndii, tianu' i nda'a' xa'a' i, te xi'na ra ku'un, te ndasava'a ra ichi' nuu' un'.

3 Te te jaan' nduu' te tiakú tachi' yu'u' ka'án ti'e' ra mii' taxin' kaa' ndii: "Ndasava'a ndo'ó ichi' mii' kixin xto'o e', te ndasandaku tu ndo' a." Kachi a.

4 Sakan' na kuii' ni xaa a iin te nani' Juan sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí mii' taxin' kaa'. Te ka'án ndoso' ra nuu' niq kuenta ña namá niq nimá niq xa'a' kuachí ña xaa' niq. Sakan' te koo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' niq, te kuchí niq kuenta a.

5 Te sakuu' ne ndiee' ñuu' Jerusalén xiin' nda'a' a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni ka'án niq mii' iin' Juan jaan', te kuni so'o ña'a' niq, te na'má niq kuachí niq, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta Ndiosí itia Jordán jaan'.

6 Totó Juan ndii, xiin' ixi' camello ni kuä'a a. Te ki'i iin' toko' ra. Te tiká xiin' ñuñu' itun' ni xaxi' ra.

7 Ni ka'án ndoso' ra nuu' niq ndii: —Ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' kā nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee vä'a i kunduu te ndaxin' iin' ndixan' ki'i a.

8 Yu'u ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikui kuiti', ndisu ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo —ni kachí ra xiin' niq.

So'ø ni xaa a kii' ni chichi tu Jesús itia Jordán

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

9 Te kii' sakan' ndii, ni ketä Jesús ndee ñuu' Nazaret, ña naá nuu' ñu'u' Galilea, te ni xaa a mii' iin' Juan jaan', te ni sakuchi' ña'a' ra itia Jordán.

10 Te ndi'i so'o ni chichi Jesús, te ni keta a tikui. Ikan' te ni xini a ni nunia' ndivi', te nuu' Espíritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' a.

11 Sakan' te ni ka'án iin tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii: —Yo'ó nduu' si'e mani' i, te va'a va kuni i xini i yo'ó —ni kachí a xiin' a.

So'ø ni xaa a kii' ni kuni ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachí

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

12 Ndi'i so'o ña jaan', te ni saka'án Espíritu Santo nimá Jesús te ku'un a mii' taxin' kaa'.

13 Te ikan' ni xikä a nii' uví xikö kivi', te ni xito kuä'a ña'a' ña ndiva'a. Te ni xikä a tein ti' iku', te ni ndekuié ángele ikan', te ni xikä nuu' a nuu' Jesús.

So'ó ni xaa a kii' ni xaa'a' Jesú斯 ka'án ndoso' a nuu' ne ndiee' ñuu'u' Galilea
 (Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

14Té kii' ni xiku'un Juan naá rā vi'e kaa ndii, ni xaa'an Jesú斯 nuu' ñuu'u' Galilea ka'án ndoso' a tu'un va'a xaa'saa kuní Ndiosí kaa'ndia chuun' a nimá e'.

15Té ka'án a ndii: —Xa ni xinu kivi' ña ni chituní Ndiosí, te xaa ni kuyatín kaa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ña jaan' na kuii' nampa ndo' nimá ndo' xaa'kuachi ña xaa' ndo', te kaa'ndixa' ndo' tu'un va'a xaa'ichi' a —ni kachi a.

So'ó ni xaa a kii' ni kaa'na Jesú斯 kumi' ta'an te tava' tiaka' te kunduu' ra ndaa'a' xaa'
a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

16Té kii' xika' Jesú斯 yu'u' miní Galilea ndii, ni xini a uví ta'an te yivi'. Iin rā nani' Simón, te inga rā nani' Andrés. Te jaan' ndii, ñani rā kuni ta'an' rā. Te skó'ni' rā ñunu' rā tixin tikui miní jaan', sakan' ña te tava' tiaka' nduu' rā.

17Té ni ka'án a xiin' rā ndii: —Nia'a ndo', te kundikun ndo' ichi' i, te sania'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi ni a te kundikun ni a yu'u —ni kachi a.

18Xaka'án e' te ni naakoo rā ñunu' rā, te ni xikundikun rā Jesú斯.

19Té kii' ni ya'a a ndoso' kaa ndii, ni xini a Jacobo xiin' ñani rā Juan, te uví saa' te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' rā xiin' yuva' rā tixin tundoo' rā na'ma' rā ñunu' rā.

20Sakan' te ni kaa'na Jesú斯 Jacobo xiin' Juan, te ni naakoo te jaan' yuva' rā tixin tundoo' xiin' te tatú rā, te ni xikundikun rā Jesú斯.

So'ó ni xaa a kii' ni xt'a'ni' Jesú斯 ña ndiva'a nimá iin te yivi'
 (Lc. 4:31-37)

21Té ni xaa' Jesú斯 ñuu Capernaum xiin' te ndaa'a' xaa'a' a. Te kii' ni xaa' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni skó'nu' a xiin' te jaan' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ni sania'á a ne yivi'.

22Té ni naandani ni a saa' sania'á ñaa'a' a, sahan' ña ni ka'án a ndee naa ka'án iin te kumi' ña ndiee', te süü' naa sania'á te sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

23Té ni yoo iin te naá ña ndiva'a nimá tixin vi'e jaan', te ni nde'i ti'e' ña jaan' ka'án a ndii:

24—Kua'an Jesú斯, te Nazaret. ¿Ndichun kuaxi sataña'a un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' te sandonu'u' un' ndu? Xiní yu'u yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —ni kachi a.

25Ikan' te ni ka'án ndiee' Jesú斯 xiin' ña jaan' ndii: —Taxin' koo yu'u un' te kua'an ketä nimá te ñaa' —ni kachi a.

26Té ni kisi ndiee' ña ndiva'a jaan' te jaan', te ni nde'i ti'e' a, te ni ketä a nimá rā kua'an a.

27Té səkuu' nē jaqan' ndii, ni nəndənə xəvə'a niə, té ni ka'ən xiin' ta'an' niə ndii: —¿Mii' tū kuaxi ñə ka'án té yivi' kaq'? ¿Tee' iin iche' xəa' nduu' ñə sania'á rə, cho'? Səkan' ñə xiin' ñə ndiée' ka'án chuun' rə nuu' ñə ndiva'a, té xini so'o a —kachi xiin' ta'an' niə.

28Té yachi və ni kiku kuento xa'a' Jesús kənii' nuu' ñu'u' Galilea jaqan'.

So'o ni xəa a kii' ni sənda'a Jesús ña' tiso Simón Pedro
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29Səkan' té ni kətə Jesús xiin' té ndə'a' xa'a' jaqan' vi'e jaqan' té kua'ən a xiin' Simón xiin' Andrés vi'e uvı səa' té jaqan'. Té kua'ən tū Jacobo xiin' Juan xiin' a.

30Té ña' tiso Simón jaqan' ndii, kə'nii' ndiée' tiin' ñə'a' kandu'u' a' vi'e jaqan'. Té kii' ni xəa' Jesús xiin' rə ikan' ndii, ni ka'ən nē yivi' xiin' a' xa'a' ña' jaqan'.

31Səkan' té ni kuyatın a mii' kandu'u' a', té ni tiin a ndə'a' a', té ni ndənili ñə'a' a. Xəka'án e' té ni kiee ñə'a' kə'nii', té ni xə'a' a' nduku' a' ñə kuxi a xiin' té jaqan'.

So'o ni xəa a kii' ni sənda'a Jesús kua'a' nē yivi'
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32Té xəkuaq' nuu' kii' xə ni kətə ñu'u' kivi' jaqan' ndii, ni xan ndiəkə té ni xan ndiəkə nē ndiée' ñuu' jaqan' sakuu' nē kuni kuvı nuu' Jesús. Té ni xan ndiəkə tū ni jaqan' ñə ndiəkə nimá.

33Té ni ndəkuije kua'a' xəvə'a nē ndiee' ñuu' jaqan' yi'e' vi'e jaqan'.

34Té ni sənda'a a kua'a' və nē kuni kuvı nuu' ndee kə nuu' kui'e. Té səkan' tū ni təvə'a a kua'a' ñə ndiəkə ñə ñu'u' nimá nē jaqan'. Té ni təxi Jesús ka'ən ñə ndiəkə a səkan' ñə xiní ñə jaqan' yoo' nduu' Jesús.

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' taxin' kaa'
(Lc. 4:42-44)

35Té ni jaqan' və kuaxi kitú', té ni ndəkuije Jesús, té ni kətə a vi'e jaqan' té kua'ən a iin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u, té ikan' ni ndətə'un' a xiin' Ndiosí.

36Té ni xa'ən nəndəku' ñə'a' Simón xiin' inga té ndə'a' xa'a' a.

37Té ni ka'ən rə xiin' a kii' ni xa'ən kuni ñə'a' rə ndii: —Səkuu' nē yivi' nanduku' yo'ó, tákui'e —ni kachi rə.

38Səkan' té ni ka'ən a xiin' rə ndii: —To'o' ndo' tukə ñuu, ñə ñu'u' yaqin, té ka'ən ndəsə' tū i tu'un və'a nuu' nē yivi' jaqan'. Kuəchi ndii xə chuyun jaqan' ni kətə i nuu' Ndiosí kuaxi i —ni kachi a.

39Səkan' na kuii ni kətə a xiin' té ndə'a' xa'a' jaqan', té ni xa'ən ka'ən ndəsə' a tu'un və'a nuu' nē ndiee' kənii' nuu' ñu'u' Galilea. Səkan' ni xəa a tixin i'in vi'e mii' nakayá nē ndiee' ñuu' jaqan'. Té səkan' tū ni təvə'a a ñə ndiəkə ñə ñu'u' nimá nē ndiee' ikan'.

So'o ni xəa a kii' ni sənda'a Jesús iin té kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

40 Té ni kuyatín iin té kumi' kui'e te'i nuu' Jesús, té ni xikuijn xiti' rā nuu' a, té ni ka'án nda'vi rā xiin' a ndii: —Tákui'e, naa' kuní un' ndii, kuví sànda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi rā.

41 Té ni kuvita inj a xa'a' té jaan', té ni sàna kaá a nda'a' a, té ni tondia nda'a' ña'a' a ka'án a xiin' rā ndii: —Kuni sànda'a i yo'ó nda'a' kii' un' —ni kachi a.

42 Sàkan' na, kii' ka'án a ña jaan' ndii, xaka'án e', té ni kiee ña'a' kui'e jaan', té ni nda'a rā.

43 Ndi'i jaan' té ni ka'án chuun' ndiee' a xiin' rā, té ni ndei' ña'a' a ka'án a xiin' rā ndii:

44 —Kua'an, ndisú ká'án un' xiin' ndee iin né yivi' ña ni xaa i xa'a' un' yo'o'. Süu' jaan' ndii kua'an té nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xá ni nda'a un'. Té násoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xá ni nda'a un' naa ni ka'án chuun' Moisés, té kuni né yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

45 Ndisú ni keta so'o té jaan' kua'án rā, té ni xaa a' kiku rā kuento nuu' sàkuu' né yivi' xa'a' ña ni xka'ndia jaan'. Xa'a' a jaan' na ni kuví ká ku'un tuvi' Jesús ndee iin ñuu jaan', süu' jaan' ndii ni ndoo a mii' kataxin', ndee saa ká ni ndii, ni xa'án né ndiee' sàkuu' ñuu jaan' mii' ni yoo a.

San Marcos 2

So'o ni xaa a kii' ni sànda'a Jesús iin té kui'e xa'a'
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

1 Té kii' ni xka'ndia'vi' kivi' ndii, ni nandiko' tukuu' Jesús ñuu Capernaum. Té ni xaa a' xika' kuento ña ndu'u' a iin vi'e.

2 Numi' té ni nakaya kua'a ya'a né yivi' mii' ndu'u' a. Té chitu' ni'i vi' ndee yi'e' vi'e a jaan'. Té ka'án Jesús tu'un Ndiosí nuu' nja.

3 Ikan' té ni ndekuije kumi' ta'an té yivi' ndiso' rā iin té kui'e xa'a' kandu'u' rā nuu' iin tun' xto.

4 Té kii' ni ndekuije rā xiin' té jaan' vi'e mii' iin' Jesús ndii, ni kuví kuyatín rā nuu' a, kuachí ndii kua'a' va né yivi' ita'. Sàkan' na ni kaa rā xini' vi'e xiin' té kuni kuví jaan', té ni xaa rā iin yavi ikan' saa ni mii' iin' Jesús. Sàkan' té ni sànuu' rā tun' xto mii' kandu'u' té kuni kuví jaan' nuu' a.

5 Té kii' ni xini' Jesús ña inj té yivi' jaan' xini ña'a' rā ndii, ni ka'án a xiin' té kuni kuví jaan' ndii: —Xá ni ndoyó kuachí un', piá'un —ni kachi a.

6 Saava té sania'á tu'un ndei' Ndiosí, té yoo ikan' ndii, ni ka'án rā xiin' nimá rā ndii:

7 “Té yivi' kaq' ndii, kania'a rā xa'a' Ndiosí, sàkan' ña Ndiosí kuiti' yoo ndiee' té sàndoyo' a kuachí né yivi'”, ni kachi rā xiin' nimá rā.

⁸Ndisu numi' te ni xini Jesús xiin' nimá a ña ka'án te jaan' xiin' nimá ra. Te ni ka'án a xiin' ra ndii: —Vä'a ka'án ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i, taa.

⁹¿Ndee ña nduu' ña xaku' kā vixi ka'án i xiin' te kaq', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ña xa ni ndoyó kuachí ra, uun ñáá ña ndokoó ra te na'in ra tun' xtó ra, te ku'un ra?

¹⁰Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachí ne yivi' —ni kachi a.

¹¹Sakan' te ni ka'án a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii: —Xiin' yo'ó ka'án i. Ndokoó un', te na'in un' tun' xtó un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

¹²Xaka'án e' te ni ndondichí ra, te ni na'in ra tun' xtó ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan' te ni ketá ra kua'án ra. Te ni nandani va nia xaka'nu' nia Ndiosí ka'án nia ndii: —Ndee iin kivi' tiq'an kuní e' naa ña kaa' —ni kachi nia.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³Ndi'i ña jaan' te ni ketá Jesús vi'e jaan' te kua'án ni tukuu a yu'u' miní Galilea. Te kua'a' va ne yivi' kua'án mii' iin' a, te sania'á ña'a' a tu'un Ndiosí.

¹⁴Te kii' xka'ndía a kua'án a ndii, ni xini a ndu'u' Leví, si'e Alfeo, mii' kendiaq' ya'vi' ra xa'a' ñuu Roma. Te ni ka'án a xiin' ra ndii: —Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a. Sakan' te ni ndondichí ra, te ni xikundikun ña'a' ra.

¹⁵Te kii' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e Leví jaan' ndii, kua'a' tu te kendiaq' ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne kä'án va'a ra xa'a' jaan' ndii, ni ka'án ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Koto ndo' saq' vi' kuu' te sania'á ndo'ó kaa'. Vä'a xachi' xaa' ra xixi' ra xiin' te kendiaq' ya'vi', xiin' inga te xaa' tu kuachí kaa' —ni kachi ra.

¹⁷Te ni ka'án Jesús xiin' ra kii' ni xini so'o a ña ni ka'án ra jaan' ndii: —Ne va'a kuni ndii, küní nia te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuví kuití' kuni ra. Te yu'u ndii, kuäxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nia. Süu' jaan' ndii kuäxi i, te kana i ne xiní ña yoo kuachí nia —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'á'

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸Kii' ni xini savá ne yivi' ña yoo nditia te nda'a' xa'a' Juan xiin' te nda'a' xa'a' te fariseo ndii, ni xa'án ndatu'un' nia Jesús ndii: —Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Te, ¿ndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi nia xiin' a.

19 Té ni ka'án Jesús xiin' niq̄ ndii: —¿Ñáá kuv̄ koo ndit̄ia ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'a', kii' ndu'u' kā tē tunda'a' xiin' niq̄? Küvi saa niq̄ ña jaq̄an', sakan' ña ndu'u' kā tē tunda'a' jaq̄an' xiin' niq̄.

20 Ndisu xaä iin kivi' kii' tu'un ne yivi' tē tunda'a' jaq̄an', tē kii' sakan' ndii, kuni a kák̄a ndit̄ia ne jaq̄an' —ni kach̄i a xiin' niq̄.

21 Té ni ka'án kā a xiin' niq̄ ndii: —Ndeé iin ne yivi' nä'ma' iin toto yata' xiin' iin tu'un' toto xaa'. Kuäch̄i ndii, kii' ndoo toto jaq̄an' ndii, nandii toto xaa' jaq̄an' tē kuäch̄i ndi'i kā toto yata' jaq̄an'.

22 Té ndee iin tu ne yivi' ndii, tään' niq̄ vino xaa' tixin iin yata'. Sakan' ña naa' saa niq̄ sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin jaq̄an', tē kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin jaq̄an'. Sakan' na kuii' kuní a ña taq̄an' e' vino xaa' tixin iin xaa' —ni kach̄i a xiin' ne jaq̄an'.

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinändiee' e'
(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

23 In kivi' sábado, ña xinändiee' ne yivi', kii' xka'ndía Jesús kua'án a xiin' tē nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xaa' tē jaq̄an' tu'un' rā yoko' trigo jaq̄an'.

24 Té ni ka'án savä tē fariseo ndii: —Koto un', ¿ndichun na xaa' ndo' ña xäta'án saa e' kivi' sábado, ña xinändiee' e'? —ni kach̄i rā.

25 Té ni ka'án Jesús xiin' rā ndii: —¿Ñáá tia'an kā'vi' ndo' tu'tu Ndiosí mii' ka'án a xa'a' ña ni xaa' David xta'an' kii' ni natiiñ rā, tē ni xi'i rā sok̄o xiin' tē ndiaka' ta'an' xiin' rā?

26 Sakan' tē ni xka'ndia rā tixin vi'e Ndiosí kii' ni nduu' Abiatar sutu ka'nu', tē ni xixi rā xita' va'a su'un, tee' ndee sutu kuiti' xata'án kuxi ña jaq̄an', tē ni taxi tu rā a ni xixi ndee te ndiaka' ta'an' xiin' rā —ni kach̄i a.

27 Té ni ka'án tu a xiin' tē jaq̄an' ndii: —Kivi' sábado, ña xinändiee' e' ndii, ni xaa' ña'a' Ndiosí xa'a' ña va'a ne yivi'. Té süü' ne yivi' ni xaa' a xa'a' kivi' jaq̄an'.

28 Xa'a' a jaq̄an' na yu'u, ña nduu' tu tē yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinändiee' e' —ni kach̄i a.

San Marcos 3

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin tē kui'e nda'a'
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

1 Tukū ni ni nda'ní Jesús vi'e mii' nakayá ne ñuu jaq̄an', tē ni ka'ní iin tē kui'e nda'a' ikan'.

2 Té ni chüün xa'a' va tē fariseo tē kuni rā naa' sanda'a a tē kui'e nda'a' jaq̄an' kivi' sábado, ña xinändiee' ne yivi', sakan' tē kuv̄ tiiñ kuäch̄i rā Jesús.

³Té ni ka'an a xiin' té kui'e nda'a' jaan' ndii: —Ndondichi, té kuiin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

⁴Sakan' té ni ka'an Jesús xiin' té kuni tiin kuachi ña'a' jaan' ndii: —¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáá ña va'a taxi' a saa e' uun ñáá ña ni'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sakanakú e' ne yivi', uun k'a'ni' ndi'i' e' ni'a, kachi a? Nakuiin ndo' —ni kachi a. Ndisu té jaan' ndii, koo' a ni ka'an xachi' ra.

⁵Sakan' té ni nako'to'ni xi'é a nuu' té jaan', té nda'vi tu kuni a xa'a' ña xii va nimá ra. Sakan' té ni ka'an a xiin' té kui'e nda'a' jaan' ndii: —Sana'kaá un' nda'a' un' —ni kachi a. Sakan' té ni sana'kaá ra nda'a' ra, té ni nda'a a.

⁶Ni kiee so'o té fariseo jaan' ikan', té ni xa'a' ndatu'un' tuní ra xiin' té nda'a' xa'a' Herodes saa kuví k'a'ni' ra Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sonda'a Jesús kua'a' ne yivi' yu'u' miní

⁷Sakan' té ni ketá Jesús té kua'an a xiin' té nda'a' xa'a' a yu'u' miní Galilea, té kua'a' ya'a ne yivi' ndikún ña'a' kua'an ni'a. Savá ne yivi' jaan' ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, té savá ni'a ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea,

⁸té savá tukú ne jaan' ni kiee ñuu Jerusalén. Té savá tukú ni'a ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Idumea. Té savá tukú ni'a ni kiee ñuu ña ñu'u' tukú ta'vi' itia Jordán. Té ni kiee tu savá ne yivi' jaan' yatín ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Kua'a' ya'a nanduu' ne yivi' jaan', té kua'an ni'a mii' kua'an Jesús. Sakan' xaa' ni'a xa'a' ña ni xini ni'a kuento xa'a' kua'a' ya'a chuu'n ka'nú' ña xaa' a.

⁹Sakan' té ni ka'an chuun' a xiin' té nda'a' xa'a' a ña na koo tu'va ra xiin' iin tundoo' mii' kunaq a ka'an ndoso' a, koto' ká tavi ña'a' ne kua'a' ya'a jaan'.

¹⁰Kuachi ndii xá ni sonda'a a kua'a' ne yivi', xa'a' a jaan' na ndekuie' té ndekuie' kua'a' va ne kuni kuví nuu' a té tondia ña'a' ni'a té nda'a' ni'a.

¹¹Té kii' xini ña'a' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá ndii, xikuitá xiti' ni'a nuu' a, té ka'án ti'e' ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús ndii: —Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

¹²Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' Jesús nuu' ña ndiva'a jaan' té koo taxin' yu'u' a, sakan' té ká'an a nuu' ne yivi' yoo nduu' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni nako'xin Jesús uxí uví ta'an té nda'a' xa'a' a

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³Ni ya'a té ni kaa Jesús xini' iin iku', té ni xaka a té kuni nako'xin a. Té kii' xá ita' ti'vi' sakuu' ra nuu' a ndii,

¹⁴ni nako'xin a uxí uví ta'an té jaan' té kaka ra xiin' a té tianu' ña'a' a sania'á ra ichi' a.

¹⁵Té kumi' ra ndiee' té sonda'a ra ne kuni kuví, té kumi' tu ra ndiee' té tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'.

16in te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro.

17Té inga rā nani' Jacobo, xiin' ñaní rā, te nani' Juan. Té si'e Zebedeo nduu' uví saa' te jaan'. Te ni chindu'u' Jesús kivi' uví saa' te jaan' Boanerges. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Té kui'e va ndee naa nde'í savi'.

18Té inga tukú rā nani' Andrés, té inga rā nani' Felipe, té inga rā nani' Bartolomé, té inga rā nani' Mateo, té inga rā nani' Tomás, té inga rā nani' Jacobo, té jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' rā. Té inga rā nani' Tadeo, té inga rā nani' Simón, té jaan' ndii, kuenta iin ti'vi, té nani' cananista nduu' rā.

19Té inga rā nani' Judas Iscariote, té ni sanyakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' té kuu' ka'nu'. Ndi'i ña jaan' té ni nandiko' sakuu' niá vi'e.

Ka'án kini té sania'á tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23)

20Té tukú ni ni nákaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a. Xa'a' a jaan' na ndee ní kunia'a a kuxi a ni ndee té nda'a' xa'a' a.

21Kii' ni xini tu'un ne iin kuu' xiin' Jesús xa'a' ña jaan' ndii, ni kiee niá vi'e niá kua'an niá kuni nákä ña'a' niá, sakan' ña ka'án ne jaan' ndii: —Té loco nduu' rā —kachi niá.

22Té ni ka'an tu savá té sania'á tu'un ndei' Ndiosí, té ni kiee ñuu' Jerusalén ndii: —Ña ndiva'a kuu' nuu' ña nani' Beelzebú naá nimá Jesús kaä, sakan' na chindiee' ña'a' a té kuví tavá' rā ña ndiva'a ña ñu'u nimá ne yivi' —kachi té jaan'.

23Sakan' té ni kana Jesús té jaan' nuu' a, té ni ka'an a xiin' rā iin ña ka'án ndiaa a ndii: —Ñáá ka'an' ndo'ó ndii, kuní ña ndiva'a kuu' nuu' tavá' ta'an' a nimá ne yivi'?

24Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu' ka'nu' kuu' nuu', té kunta'an' niá ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan',

25uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e té kunta'an' niá ndii, nduxin tu vi'e ne jaan'.

26Té nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' jaan' xiin' nda'a' xa'a' a, té nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' a, té xá ikan' nduxin ndi'i ña xa'ndia chuun' a.

27Té ndee iin ne yivi' kuví ki'vi' vi'e iin té ndiee' va té na'in niá ña'a rā, naa' sätiín ña'a' niá ña nuu'. Sakan' kuiti' té kuví sakuina' niá ña kumi' rā.

28Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachí ña xaa' ndee kā ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kania'a niá ndii, koo ka'nu' iñi Ndiosí xa'a' niá.

29Ndisu yoo ka kania'a xa'a' Espíritu Santo ndii, köö' kivi' koo ka'nu' iñi Ndiosí xa'a' ne jaan'. Süu' jaan' ndii kuiso kuachí niá ndee ndi'i ni kivi' —ni kachi a xiin' te jaan'.

30 Ni ka'án Jesús ñaq jaan', kuachí ndii ka'án te jaan' ñaq ñaq ndiva'a naá nimá a.

So'ó ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñaní a nanduku' ña'a' niá
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

31 Sakan' te ni xaa si'i' Jesús xiin' ñaní a vi'e mii' iin' a. Te ni ndoo niá ita' niá ki'e, te ni saya'a niá kuento te kana ña'a' ne yivi'.

32 Te ne yivi' kua'a', ne ndiee' saa xinunduu mii' iin' a jaan', ni ka'án xiin' a ndii: —Tákui'e, si'i' un' xiin' ñaní un' ndii, ki'e ita' niá nanduku' niá yo'ó —ni kachi niá.

33 Sakan' te ni ka'án a xiin' ne jaan' ndii: —Kuní i ñaq kundaní ndo' yoo nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñaní i —ni kachi a.

34 Sakan' te ni naakoto a nuu' ne ndiee' saa xinunduu jaan' ka'án a ndii: —Koto ndo', ne yo'o' nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñaní i.

35 Kuachí ndii, yoo ka xaa' ñaq kuní Ndiosí ndii, ne jaan' nduu' ndee naa ñaní i, xiin' ña' kuvä i, xiin' si'i' i —ni kachi Jesús xiin' ne yivi' jaan'.

San Marcos 4

So'ó kua'án ñaq ni sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndíkin'
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

1 Unta' kii' kua'án tukuu Jesús yu'u' miñi jaan' ndii, ni naakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni sko'nu' a tixin iin tundoo' nuu' tikui jaan'. Te ne yivi' jaan' ndii, yu'u' miñi ita' niá te kuni so'o ña'a' niá.

2 Te ni xaa'a' sania'á ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ñaq ka'án ndiaa ka'án a ndii:

3 —Chuun xa'a' va ndo' ñaq ka'án i xiin' ndo'. Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'án kiku' ra ndíkin' trigo mii' xika' ra.

4 Te kii' kiku' ra ndíkin' jaan' ndii, savä a ni koyo nuu' ichi'. Te ni ndekui e saa, te ni xaxi' ri' a.

5 Te savä tuku ndíkin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi va ni ndutia a sakan' ñaq köö' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'.

6 Ndisu kii' ni keta ñu'u ndii ni saxii ña'a' a, te xaa' a ñaq kuali' tio'o a ndii, ni ichi a.

7 Te savä tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kii' ni xaa'nü iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xaa'nü ndi'i' ña'a' a, sakan' na kuii' köö' ndíkin' a ni kuun.

8 Te savä kaa tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xaa'nü a, te ni kuyun ya'a ndíkin' i'in a. Savä itia trigo jaan' ni taxi oko uxi ndíkin', te savä a ni taxi uni xiko ndíkin', te savä tuku a ni taxi ciento ndíkin' —ni kachi Jesús.

9 Te ni ka'án kaa a ndii: —Ndo'ó ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ñaq ni ka'án i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ñaq ka'án ndiaa

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

10 Kii' ni ndoo iin ndaq' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ne ita' yatín xiin' te uxi uvi jaan' xa'a' ndee ña kuni kachí ña ni ka'an ndiaa a jaan'.

11 Te ni ka'an a xiin' njá ndii: —Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kündaní ndo' ña xiní mii' kuití' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' ne xika' ndiká ndii, xiin' ña ka'án ndiaa kuití' ka'án i.

12 Sakan' te tee' ndee xito' njá ndii, köö' xachí' a kuví kuni nia. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o njá ndii, kündaní nia a te nandiko' njá nuu' i te koo ka'nu' ini i xa'a' kuachí nia —ni kachí a.

Ka'án Jesús ndee ña kuni kachí ña ka'án ndiaa xa'a' te kiku' ndíkin' jaan'

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

13 Te ni ka'an tu Jesús xiin' ne ni ndoo ita' jaan' ndii: —Naa' kündaní ndo' ña ka'án ndiaa jaan' ndii, ¿saa kuví kündaní ndo' inga ña ka'án ndiaa ña ka'an ká i xiin' ndo'?

14 Te kiku' ndíkin' jaan' nduu' te ka'án ndoso' tu'un Ndiosí.

15 Te ichí' mii' ni koyó savá ndíkin', ña ni kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá savá ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kii' ndi'i' xini so'o nia a ndii, numí' te tu'un' ña ndiva'a ña jaan' nimá nia.

16 Te sakan' tu ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyó savá ndíkin' ña ni kiku' te jaan' ndii, nduu' a ndee naa nimá savá tukú ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kii' ndi'i' xini so'o nia a ndii, numí' te taxi' so'o nia, te va'a va kuni nia.

17 Ndisu köö' tio'o a nimá nia, xa'a' a jaan' na kuví kuita ni'i nia xiin' tu'un jaan'. Sakan' na kii' ndo'o' nimá nia uun kii' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' nia tu'un jaan' ndii, nakoo' nia a.

18 Te ñu'u' mii' yoo ku'u ñu'u' mii' ni koyó savá ndíkin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá savá ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí.

19 Ndisu ndi'ní va nimá nia xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika', te ndioo' ini nia xa'a' inga ká ña'a. Sakan' na kuii' taví sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' nia ndee naa ña köö' ndíkin' kuun' nda'a'.

20 Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyó ndíkin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá savá tukú ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, te natiin' va'a nia a. Savá ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña ni taxi okó uxi ndíkin', te savá ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña ni taxi uní xiko ndíkin', te savá tukú ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña ni taxi ciento ndíkin' —ni kachí Jesús.

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' kaa tuún

(Lc. 8:16-18)

21 Ni ka'an tu Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii: —Ndee iin ne yivi' ndii, näkun' nia kaa tuún, te kānī nia a tixin iin xatun', ni ndee kānī tu nia a tixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' nia a, te xani' nia a mii' sukun te tuvi' tuún a.

22 Kuachí ndii kōo' ndee iin ña yoo si'e ña nätuvi, te kōo' ndee iin tu ña xaa' si'e ne yivi' ña nätuvi saa Ndiosí.

23 Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chūun xa'a' va ndo' ña ka'án i —ni kachi a.

24 Te ni ka'an tu a xiin' nia ndii: —Chūun xa'a' va ndo' saa xini so'o ndo' ña ka'án i xiin' ndo'. Kuachí ndii, saa nii' xini so'o ndo' ña ka'án i jaan' ndii, nii' sakan' taxi i ña chūun va ndo', te kundaní ndo' a. Te taxi i ña ndee kundaní kua'a' ka ndo' a.

25 Kuachí ndii, yoo ka kundaní savá ña ka'án i jaan' ndii, taxi i ña kundaní kua'a' ka nia a. Ndisu yoo ka taxi' so'o xa'a' a jaan' ndii, sanandoso' ña'a' i ña sie ña kundaní nia —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' saa xa'nu' mii' ndíkin'

26 Te ni ka'an tu Jesús ndii: —Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa xka'ndía xiin' ndíkin' ña ni kiku' iin te yivi' nuu' ñu'u'.

27 Te yivi' jaan' ndii, kixín ra, te ndokoó ra. Te ndíkin' jaan' ndii, ndutíá a, te xa'nu' a ñuu nduu' a, uun iin ke'in' nduu' a. Te ndee xiní te jaan' saa ndutíá ndíkin' jaan'.

28 Sakan' ña mii' ñu'u' jaan' nduu' ña sakua'nu' ña'a'. Xi'nä ka itun' a xikoó, ikan' te kiee' yoko' a, ya'á sie te xikoó tu ndíkin' a.

29 Te kii' nakuixa' ndíkin' jaan' ndii, kua'an ra te xa'ndia ra a xiin' ichi kii', kuachí ndii xä ni kjee saví! —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' ndíkin' ma'á ña nani' mostaza

(Mt. 13:31-35; Lc. 13:18-19)

30 Te ni ka'an tu Jesús ndii: —¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña ka'án ndiaa va'a kaa nakaata e' xiin' a te kuví kundaní ndo' a?

31 Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndíkin' mostaza. Ndíkin' jaan' ndii, ña lulu ma'á kaa nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndíkin' ña chi'i' e'.

32 Ndisu kii' xa'nu' a ndii, sukun kaa itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u xitín', te na'nu' va ndaa' nu' nata'ví'. Sakan' na kuii' ndee saa ti' ta'nu' ndívi' kuví kundíee katí' ndaa' nu' —ni kachi Jesús.

33 Te xiin' kua'a' ña ka'án ndiaa ndee naa ña jaan' ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' saa kuví kundaní kuití' nia.

34 Te xä nuu' ña ka'án ndiaa jaan' kuití' ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan'. Ndisu nuu' te ndaa'xa'a' a ndii, ni sanakuachi' ndi'i ña'a' a tukü xaan'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachí' ndíee'

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

35Kii' ni xaq ñuu kivi' jaqan' ndii, ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —To'o' ndo' tuku ta'vi' xioo miní —ni kachí a.

36Sakan' te ni nakoo ra ne yivi' kua'a' jaan', te kua'an ra xiin' a tixin tundoo' mii' xa naá a jaan'. Te kua'an tu ki'in' ne yivi' xiin' sava ká tundoo'.

37Sakan' te ni x'a'a' xika' ndiee' tachi' nuu' tikui jaan'. Te ni x'a'a' a satuví' a tikui nuu' miní jaan', te ko'ni' ra' tixin tundoo' jaan', te x'a kua'an chitu' nu'.

38Ndisu Jesús ndii, su'ma' tundoo' jaan' kandu'u' a kixín a nuu' ña ki'i' xíni' a. Ikan' te ni sandoto' ña'a' ra ka'án ra ndii: —Táku'e, ndotó nuu' un! ¿Ñáá ndi'ni yo'ó naa' ndoñu'u' e? —ni kachí ra xiin' a.

39Sakan' te ni ndokoo a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' ndiee' jaan' xiin' tikui miní jaan' ndii: —Taxin' koo un', nakuñaq taxin' un' —ni kachí a. Xaka'án e, te ni xikuijn ndoq tachi' jaan', te ni nakuñaq taxin' tu tikui miní jaan'.

40Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii: —¿Ndichun na yi'vi nia ndo'? ¿Ñáá ti'a'an tu iní ndo' xini ndo' yu'u? —ni kachí a.

41Te ni yi'vi xava'a ra ka'án xiin' ta'an' ra ndii: —¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui miní ka'án chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachí ra.

San Marcos 5

So'o ni xaq a kii' ni tava' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñu'u' Gadara
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

1Sakan' te ni xaq Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tuku ta'vi' yu'u' miní jaan' nuu' ñu'u' ne Gadara.

2Te kii' ni nuu' a tundoo' jaan' ndii, xaka'án e', te ni ketä iin te yivi' iin yavi ndii, te ni nat'an' ra xiin' a. Te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra.

3Te x'a yavi jaan' ni ndu'u' ra, te ndee iin ne yivi' ni kuví satiín ña'a' ni ndee xiin' karena.

4Te kua'a' va ichi' ndii, ni xikotiin ra xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivi. Ndisu xa'ndia ra ña jaan', te sakuachi' ra a. Te ndee iin te yivi' kuví satiín ña'a'.

5Ni xikä ra iin ke'in' xiin' ñuu tein ku'u xiin' mii' ita' yavi ndii jaan' nde'í ra, te satuxu'ví xiin' mii' ra xiin' yuu' kua'an ra.

6Kii' ni xiní ra Jesús ndee xika' ndii, ni ndava ra kua'an ra mii' iin' a, te ni xaq ra, te ni xikuijn xiti' ra nuu' a.

7Te ni ka'an ti'e' ra xiin' a ndii: —¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús, si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'án nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —ni kachí ra.

8Ni ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña x'a ni ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii: —Ña ndiva'a, kuan ketä nimá te yivi' ñaa' —ni kachí a.

9Té ni ndətu'un' ña'a' Jesús ndii: —*Saa nəni' yo'ó?* —ni kachi a. Sakan' té ni ka'an rə xiin' a ndii: —Legión nəni' i, sakan' ña kua'a' və ndu —ni kachi rə.

10Sakan' té ni ka'an nda'vi və ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús ña t'i'vi' ña'a' a tukü xaan'.

11Yatın ikan' ni yoo iin itun, té ndoso' iin t'i'vi' chie kinj xaxi' ri' ku'u.

12Té ni ka'an nda'vi tukü a xiin' Jesús ndii: —*Saa un' ña va'a, te ti'vi' un' ndu'u, te kun ko'ní ndu tixin kinj kaq' —ni kachi a.*

13Sakan' té ni taxi Jesús ña jaan'. Té ni kiee ña ndiva'a jaan' nimá té yivi' jaan', té ni ko'ní a tixin kinj jaan'. Té ni taxta'an' ri' ni naaka'a' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' minj jaan', té ni xi'i ri'. Yatin' uvı mií ni kuu ri'.

14Té yivi', té ndiee' xito' kinj jaan' ndii, ni xinu rə kuan nu'u rə. Té ni ka'an rə xiin' ne ndiee' ñu'u rə ndee ña ni xka'ndia. Té ni ka'an tu rə xiin' ne ndiee' yatın ñu'u jaan'. Té ni kiee ne yivi' kuan kuni nduchi' nuu' ni a ndee ña ni xka'ndia ikan'.

15Té ni ndekui'e ni a mii' iin' Jesús, té ni xinj ni a té ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u rə yatın nuu' Jesús ni'nu' rə toto, té xə kuyi tu xanini və'a rə. Kii' ni xinj ne yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi və ni a.

16Té ne yivi', ne ni xinj nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an ni a xiin' inga ne yivi' ndee ña ni xaq Jesús xiin' té ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan', xiin' ña ni ndo'o kinj jaan'.

17Sakan' té ni xə'a' ka'án nda'vi ni a xiin' Jesús ña ketə a nuu' ñu'u ni a jaan'.

18Té kii' skó'nu' a tixin tundoo' kua'an a ndii, ni xikan té ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a té taxi a ña ku'un rə xiin' a.

19Ndisu ni taxi a ku'un rə xiin' a. Süu' jaan' ndii ni ka'an a xiin' rə ndii: —Kuan nu'u vi'e un' mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' un', té ka'an un' xiin' ni a sakuu' ña ka'nu' ña ni xaq xto'o e' Ndiosí xa'a' un'. Té ka'an tu un' xiin' ni a saa ni kuyita ini a xa'a' un' —ni kachi a.

20Sakan' té ni ketə té jaan' kua'an rə, té xə'a' ka'án rə xiin' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u Decápolis xa'a' ña ka'nu' ña ni xaq Jesús xa'a' rə. Té ni nəndanji sakuu' ni a kii' ni xinj so'o ni a ña ni ka'an rə jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sənətiaku Jesús ña' si'e Jairo, té ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e ni'

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21Kii' ni nəndiko' Jesús xiin' tundoo' jaan' tukü ta'vi' yu'u' minj jaan' ndii, kua'a' ya'a ne yivi' ni na kayá saa xinundu xiiin' a ikan', sahan' na ni nuu a té ni ndoo a iin' a ikan'.

22Sakan' té ni xaa iin té nəni' Jairo. Té jaan' ndii, té xə'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá ne ñu'u jaan' nduu' rə. Té kii' ni xinj rə Jesús ndii, ni kuyatın rə, té ni xikuijin xiti' rə nuu' a,

²³te ni ka'ān nda'vi va rā xiin' a ndii: —Ña'a' si'e i ndii, xā kuni kuyi kuii a'. Ndisu saa un' ña va'a te ku'un un', te chikānu' un' nda'a' un' xíni' a' te nda'a' a' te kutiāku a' —ni kachi ra.

²⁴Sakan' te kua'ān Jesús xiin' te jaan'. Te kua'ān tu ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'ān niā.

²⁵Te tein ne yivi' jaan' ka'ni iin ña' ndo'o' kui'e níi', te xā uxí uvi kuiyā kua'ān ña ndo'o' a' kui'e jaan'.

²⁶Te xā kua'a' va ni ndo'o' a' nda'a' kua'a' te tatan'. Te ni ndi'i ndo'o xu'un' a' ni xā'ni' a' xa'a' kui'e jaan'. Ndisu süu' so'o nda'a a', süu' jaan' ndii so'o kundiee' kā kui'e jaan' xiin' a'.

²⁷Te kii' ni xini a' kuento ña ka'ān ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ni kixin a' xata' a tein ne yivi' kua'a' jaan', te ni tondia nda'a' a' toto a.

²⁸Sakan' ña ni ka'ān a' xiin' nimá a' ndii: "Naa' kuyi tondia i tee' toto kuiti' a ndii, nda'a i", ni kachi a' xiin' nimá a'.

²⁹Te kii' ni tondia nda'a' a' toto a ndii, xā numi' sakan', te ni xikuiin ña'a' níi' jaan'. Te ni xini a' ndii, ni kiee ña'a' kui'e jaan'.

³⁰Xā numi' sakan', te ni xini tu Jesús ña xiin' ña ndiee' a ni nda'a iin ne yivi'. Ikan' te ni na'koto a xata' a tein ne yivi' jaan', te ni ka'ān a ndii: —¿Yoo ni tondia nda'a' toto i? —ni kachi a.

³¹Sakan' te ni na'kuiin te nda'a' xa'a' a ndii: —Koto un', saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii: "¿Yoo ni tondia nda'a' toto i kachi un'?" —ni kachi ra.

³²Ndisu Jesús ndii, xito' a saa xinunduu xiin' a te kuni a yoo ni tondia nda'a' toto a.

³³Te ña'a' jaan' ndii, xā xiní a' ña xā ni nda'a' a' ña ni tondia nda'a' a' toto a, sakan' na kuii' tee' ndee kisi' vi' ña'a' ña yi'vi a' ndii, ni kuyatín a', te ni xikuiin xiti' a' nuu' Jesús, te ni ka'ān a' ndaku a' xiin' a sakuu' ña ni xā a' te ni nda'a' a'.

³⁴Sakan' te ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Xā ni nda'a un', pia'un, xa'a' ña iní un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxi ña mani' koo xiin' un', sakan' ña xā ni nda'a un' nuu' kui'e ña ni ndo'o' un' —ni kachi a.

³⁵Kii' kusaa' ka'ān kā Jesús xiin' ña jaan' ndii, ni ndekui e iin uvi te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'ān rā xiin' Jairo jaan' ndii: —Tákui'e, xā ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sätäña'a' kā un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi a.

³⁶Te Jesús ndii, ni xini so'o a ña ni ka'ān te jaan', ndisu ni ka'ān a xiin' Jairo ndii: —Käkä nimá un', iní kuiti' un' kuni un' yu'u —ni kachi a.

³⁷Te ni taxi a ku'un ndee iin ne yivi' jaan' xiin' a. Süu' jaan' ndii, Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñaní Jacobo jaan', kuiti' ni taxi a ku'un xiin' a.

38 Té kii' ni xaa a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni xini a ña kuaa' ne yivi' xaku' nja, te kuaa' xi'i xach'i tu nja xa'a' ña' sie, ña' ni xi'i jaan'.

39 Sakan' te ni nda'nji a vi'e, te ni ka'an a xiin' ne ñu'u' jaan' ndii: —Ndichun na kuaa' ndo' te xaku' ndo' sakan' vi'? Kuach'i ndii kuäsa' ni xi'i a', süu' jaan' ndii kixín kuiti' a' —ni kachi a.

40 Te ni xaku ndiaq ichi ña'a' ne yivi' jaan'. Sakan' te ni tava' Jesús sakuu' nja ki'e, te ni naka a yuva' si'i ña' sie jaan', xiin' te kua'an xiin' a jaan'. Te ni ko'ni nja xiin' a mii' kandu'u' ña' ni xi'i jaan'.

41 Sakan' te ni tjin a nda'a' ña' sie jaan', te ni ka'an a xiin' a' ndii: —Talita, cumi —ni kachi a. Tu'un jaan' kuni kachi ndii: Ña' sie, xiin' yo'ó ka'án i, ndokoo un'.

42 Xaka'án e', te ni ndokoo ña' sie, ña' kumi' uxí uví kuiya jaan', te ni xaa a' xika' a'. Te kii' ni xini ne ita' xiin' Jesús ña ni xaa a jaan' ndii, ni nandani ya'a nja.

43 Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' nja ña kaa'an nja xiin' ndee iin ne yivi' ña ni xaa a ikan'. Sakan' te ni ka'an tu a xiin' yuva' si'i ña' jaan' ña taxi nja ña kuxi a'.

San Marcos 6

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Sakan' te ni ketä Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni nandiko' a ñuu mii' ni xaa nu a.

2 Te kii' ni xaa kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni xaa a' a sania'á a ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'. Te kua'a' ne ni nakaya ikan' kii' ni xini so'o nja ña ka'án a ndii, ni nandani nja, ka'án nja ndii: —Mii' kaa vi' tu ni sakuu an te ka'a? Te, ¿mii' tu kuaxi ña xini tuní ra? Te, ¿mii' kaa vi' tu kuaxi ña ndiee' ra te kuví xaa' ra chuuun ka'nu' koo' chukuu' jaan'?

3 Te tuxi' itun' kuiti' nduu' ra. Te xini e' ña si'e María nduu' ra. Te xini tu e' ñani ra Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón. Te ñuu yo'o' ndiee' tu ña'a' ta'an' ra —ni kachi xiin' ta'an' nja. Xa'a' a jaan' na ni nasaq' nja, te ni kandixa' ña'a' nja.

4 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nja ndii: —Te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mij' ra xiin' ne iin kuu' xiin' ra, xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' nja —ni kachi a xiin' ne jaan'.

5 Te ni kuví saa a ndee iin chuuun ka'nu' koo' chukuu' ikan'. Ndia'vi' kuiti' ne yivi' ni sanda'a a kii' chindu'u' a nda'a' a xini' nja.

6 Te ni nandani va Jesús xa'a' ña iñi ne jaan' xini ña'a' nja. Te ni xinu'ni a sakuu' ñuu ña ñu'u' yatin ikan' sania'á tu'un Ndiosí.

So'o ni xaa a kii' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷Sákan' tē nī kānā siin' Jesús tē uxí uví ta'an tē ndā'a' xa'a' a, tē nī t̄janū' a uví ta'an uví ta'an rā tē kun ka'ān ndoso' rā tu'un a. Tē nī taxi tu a ndiee' rā tē tava' rā nā ndiva'a nā nū'u' nimá nē yivi'.

⁸Tē nī ka'ān chuun' a xiin' rā nā kōni'i rā ndee iin nā'a ku'un rā ichti', süu' jaan' ndii tun' katuvi' kuiti' rā kōni'i rā. Tē kōni'i rā tindaq', nī ndee nā xaxi', nī ndee xu'un'.

⁹Tē nī ka'ān a xiin' rā nā ku'un rā xiin' ndixan' nā xā ki'i' kuiti' rā, tē sákan' tu toto nā xā ni'nu' kuiti' rā ku'un rā xiin'.

¹⁰Tē nī ka'ān kā a xiin' rā ndii: —Ndee kā vi'e nē yivi' mii' xaā ndo' ndii, īkan' kuiti' kündiee' ndo' ndee kiee' ndo' nūu jaan'.

¹¹Tē naa' xaā' ndo' iin xaan' tē nätiin' va'a nē yivi' ndo'ó, tē nī ndee täxi' so'o tu nīa nā ka'ān ndoso' ndo' ndii, kiee' ndo' nūu jaan', tē sákoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Tē xiin' nā jaan' sákuni' nā'a' ndo' nā koo nīa tundo'o'. Nā ndāku ka'ān i xiin' ndo' ndii, chié kā tundo'o' kundo'o' nē nūu jaan' kii' sāna'má Ndiosí nē yivi', tē sákan' nē nī ndiee' nūu Sodoma xiin' nūu Gomorra —nī kachi Jesús.

¹²Tē nī kikū rā kua'ān rā ka'ān ndoso' rā nā nāma nē yivi' nimá nīa xa'a' kuachī nā xaa' nīa.

¹³Tē nī tava' tu rā kua'a' nā ndiva'a nimá nē yivi'. Tē nī xakín rā xā'ān oliva xini' kua'a' nē kuni kuvíj, tē nī ndā'a nīa.

So'o nī xāa a kii' nī xi'i Juan, tē sakuchi' nē yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴Kānii' īkan' nī kikū kuento xa'a' Jesús. Tē nī xini' so'o tu Herodes, tē xa'ndia chuun' kuu' nūu', kuento nā ka'ān nē yivi' xa'a' Jesús. Sákan' nā savā nīa ka'ān ndii: "Juan, tē nī sakuchi' nē yivi' kuenta Ndiosí ndii, nī natiajku rā, tē suví nduu' Jesús. Nā jaan' na kuii' kumi' rā nā ndiee' tē xaa' rā kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu", kachi nīa.

¹⁵Tē savā tukū nīa ka'ān ndii: "Elías tē nī ka'ān tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' Jesús", kachi nīa. Tē savā nī tukū nīa ka'ān ndii: "Lin tē ka'ān tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' a ndee naa tē nī xikā xta'an'", kachi nīa.

¹⁶Tē nī ka'ān Herodes kii' nī xini' rā kuento jaan' ndii: —Tē jaan' nduu' Juan, tē nī ka'ān chuun' yu'u tē nī kendoso' tē xín' sukun', tē nī natiajku rā —nī kachi rā.

¹⁷Nī ka'ān Herodes jaan' sákan', kuachī ndii suví rā nī ka'ān chuun', tē nī tiin tē xín' rā Juan jaan', tē nī satiín nā'a' rā, tē nī chīnaá nā'a' rā vi'e kāa, nā kuu' nā' Herodías. Kuachī ndii nī tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee nā'si'i Felipe, nānī rā, nduu' a'.

¹⁸Sákan' na kuii' nī ka'ān Juan jaan' xiin' rā ndii: "Vä'a yoo a nā nī tunda'a' un' xiin' nā'si'i nānī un", nī kachi rā.

19Xa'a' ə jaan' na ña' Herodías jaan' ndii, ndasi' va a' Juan. Tę kuni ka'ni' a' rą, ndisu küvi saa a' ña jaan',

20Kuachı̄ ndii xito' ka'nu' va Herodes Juan jaan', sakan' ña xiní rą ndii, tę xachuun' ndaku nduu' tę jaan', tę ndoo tų nimá rą. Ña jaan' na n̄i taxi rą ka'ni' ña'a' ña' jaan'. Tę ki'in' ichi' n̄i xiní so'o Herodes ña ka'án Juan jaan', tee' ndee n̄i ndi'ni nimá rą xa'a' ña jaan' ndii, n̄i xtani va rą kuni so'o rą ña ka'án tę jaan'.

21Tę kii' n̄i n̄akuijn kivi' ña ni kąkū Herodes jaan' ndii, n̄i xiní ña' Herodías ña kivi' jaan' küvī ka'ni' a' Juan jaan'. Kuachı̄ ndii ni x̄a'a rą iin viko' sii', tę ni x̄a'a tų rą ña xaxi' xakuaq'. Tę ki'in' tę kuu' ka'nu' n̄i tątų rą ndiee' ikan', tę ndiee' tų ki'in' tę xa'ndia chuun' nuu' tę xíin', tę ndiee' tų tę kuu' ka'nu' nuu' ñu'u' Galilea.

22Ikan' tę ni nda'ni iin ña' sava, ña' si'e Herodías jaan', mii' ndu'u' Herodes jaan' xixi' rą xiin' sakuu' tę ni tątų rą, tę ni taxi'a' sii' a' nuu' rą. Sakan' tę ni ka'án Herodes xiin' a' ndii: —Kakan un' nuu' i ndee ką ña kuni un', pia'un, tę taxi i e nda'a' un' —ni kachı̄ rą.

23Tę ni chikandı̄a rą kuento rą ka'án rą ndii: —Taxi i nda'a' un' ndee ką ña kakān un' nuu' i, pia'un. Köö' a xaa' a naa' kakān un' ndee ta'vi' sava ñu'u' mii' xa'ndia chuun' i —ni kachı̄ rą xiin' a'.

24Sakan' tę ni keta ña' sava jaan' mii' ndiee' tę jaan', tę ni ndatu'un' a' ña' Herodías, si'i' a' jaan' ndii: —Ndee ña kakān i, naa'? —ni kachı̄ a'. Sakan' tę ni ka'án si'i' a' jaan' xiin' a' ndii: —Xíni' Juan, tę sakuchi' ne yivi', kakān un' —ni kachı̄ a'.

25Sakan' tę achi va ni n̄andiko' ña' sava jaan' nuu' Herodes jaan' tę ni ka'án a' xiin' rą ndii: —Va'a, kuni i ña naka'án e' kuiti' tę taxi un' nda'a' i tixin iin ko'o' xíni' Juan, tę sakuchi' ne yivi' —ni kachı̄ a'.

26Sakan' te ni kusuchi' va ini te jaan'. Ndisu ni kuni rą nandiko' xata' rą xiin' kuento rą ña ni taxi rą nuu' a' nuu' sakuu' tę ndiee' xixi' xiin' rą jaan'.

27Sakan' na xaka'án e', tę ni ka'án chuun' rą xiin' iin tę xíin' rą ña ku'un na'in rą xíni' Juan jaan'. Sakan' tę ni x̄a'an tę xíin' vi'e kaa, tę ni kendoso' rą sukun' tę jaan'.

28Tę ni na'in rą a, tę ni chınaá rą a tixin iin ko'o', tę ni taxi rą a nda'a' ña' sava jaan'. Tę ña' jaan' ni taxi a' a nda'a' si'i' a'.

29Kii' ni xiní tę nda'a' x̄a'a' Juan jaan' kuento ña ni ndo'o rą ndii, ni ndekuię tę jaan', tę ni na'in rą ñu'u' nde'i jaan', tę ni nataan' rą a.

So'o ni xaa a kii' ni sakuhi' Jesús u'un mií tę yivi'
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30Ni ya'a ndia'vi' kivi', tę ni n̄akaya tę ni tianu' Jesús ka'án ndoso' tu'un a jaan'. Te ni ka'án rą xiin' a sakuu' ña ni xaa rą xiin' ña ni sania'a rą.

31Səkan' tə n̄i ka'qan ə xiin' tə jaqan' ndii: —To'o' mii' e' səkan' mii' taxin' kaa', tə kuvı nəndiee' e' iin xa'a' —n̄i kachı a. Səkan' ña kua'a' xava'a ne yivi' yoo nuu' a, ne kua'a'qan n̄i ne xaá n̄i. Tə n̄i ndee künja'a a kuxı a tə səkan' tu tə jaqan'.

32Səkan' tə n̄i ko'nı ra iin tundoo' tə kua'a'qan r̄a xiin' Jesús iin xaan' mii' taxin' kaa'.

33Ndisu kua'a' ne yivi' ndii, n̄i xinj n̄ia kua'a'qan tundoo' jaqan', tə n̄i nəkunı n̄ia yoo ñu'u' tixin nu'. Səkan' na n̄i təxta'an' n̄ia kua'a'qan xa'a' n̄ia yu'u' mii' kua'a'qan tundoo' jaqan'. Tə n̄i kiee ne yivi' jaqan' səkuu' ñuu' tə kua'a'qan n̄ia mii' kua'a'qan Jesús. Tə xinj n̄ia ni ndekuije ikan', tə səkan' tə n̄i xaq Jesús xiin' tə kua'a'qan xiin' a.

34Tə kii' keta' a tixin tundoo' jaqan' ndii, n̄i xinj a ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a jaqan'. Tə n̄i kuvita ini a xa'a' n̄ia, səkan' ña ndee naa mbee, ti' köö' tə paxto, nduu' n̄ia. Tə n̄i xa'a' sania'a ña'a' a kua'a' nuu' ña'a'.

35Tə kii' n̄i kuqa' kua'a'qan ndii, n̄i kuyatın tə nda'a' xa'a' a nuu' a, tə n̄i ka'qan r̄a xiin' a ndii: —Tákui'e, xaq n̄i kuqa' va vitin, tə mii' köö' yoo ndiee' e'.

36Vaq a kə sandutia un' ne yivi', tə kikü n̄ia ku'un n̄ia xa'a' ku'u, uun ñuu' kuali' ña ñu'u' yatiñ tə sata' n̄ia ña kuxı n̄ia, səkan' ña yo'o' ndii, köö' a yoo kuxı n̄ia saa e' —n̄i kachı r̄a.

37Ndisu n̄i ka'qan ə xiin' r̄a ndii: —Ndo'ó taxi ña kuxı n̄ia —n̄i kachı a. Tə n̄i nəkuijin r̄a ndii: —Ñáá kuní un' ña ku'un sata' ndu ña kuxı ne kaq' xiin' xu'un' ña ki'in' iin tə yivi' naa' sachuuun' r̄a uvı ciento kivi', tə kuvı taxi e' ña kuxı n̄ia? —n̄i kachı r̄a.

38Səkan' tə n̄i ka'qan kə Jesús xiin' r̄a ndii: —Saq ta'an xita' va'a kumi' ndo'? Kua'a'qan koto ndo' —n̄i kachı a. Tə n̄i ka'qan r̄a xiin' a kii' n̄i kundanı r̄a saa ta'an kuu' a ndii: —U'un ta'an xita' va'a tə uvı ta'an tıaka' kuiti' —n̄i kachı r̄a.

39Səkan' tə n̄i ka'qan chuun' Jesús xiin' r̄a ña ka'qan r̄a xiin' ne yivi' tə kundiee tı'vi n̄ia nuu' itia kuii'.

40Tə n̄i xikundiee tı'vi ne yivi' jaqan'. Savaq tı'vi n̄i ndiee ciento n̄ia, tə savaq tı'vi n̄i ndiee uvı xiko uxi n̄ia.

41Səkan' tə n̄i ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaqan' xiin' uvı saa' tıaka' jaqan'. Tə n̄i nəkoto a ndivi', tə n̄i taxi a ña chindanı Ndiósı. Səkan' tə n̄i səkuachi' a xita' va'a jaqan' xiin' uvı saa' tıaka' jaqan', tə n̄i taxi ña'a' a nda'a' tə nda'a' xa'a' a. Tə n̄i xaxa' tə jaqan' a nda'a' səkuu' ne yivi' kua'a' jaqan'.

42Səkan' tə n̄i xixi səkuu' n̄ia ndee n̄i nda'nı n̄ia.

43Ndi'i jaqan' tə n̄i nəkaya tə nda'a' xa'a' a jaqan' xita' va'a ña'in' xiin' tıaka'. Tə n̄i səkutu' n̄ia uxi uvı ta'an íka' na'nu' xiin' ña n̄i ndoo ndoso' jaqan'.

44Tə ne n̄i xixi jaqan' ña mii' ndi'i tə yivi' kuiti' ndii, u'un mií n̄i kuu r̄a.

Sə'o n̄i xaq a kii' n̄i xika' Jesús nuu' tıkui mii'

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

45Xäka'án e', tē nī ka'an Jesús xiin' tē ndā'a' xa'a' a, tē nī ko'nī rā tixin tundoo' tē kī'īn īchi' rā ku'un rā tukū ta'vi' yū'u' mīnī jaān' tē xaa rā ñuu ñā nāni' Betsaida. Te kī' kua'an rā ndii, nī ndoo a sandutíá a ne yivi' kua'a' jaān'.

46Tē kī' ndī'i nī sāndutíá ñā'a' a ndii, nī kaa a iin xiki' kua'an a, tē ndātu'un' a xiin' Ndiosí.

47Tē kī' nī kūu ñuu ndii, xā nī kuxika' tē ndā'a' xa'a' a jaān' kua'an rā xiin' tundoo' nuu' mīnī, tē nī ndoo iin ndāa' Jesús ñū'u' jaān'.

48Tē kī' xā kitú' kua'an ndii, nī xīnī Jesús ñā ndo'o' tē jaān' tē satuvī' rā tundoo' jaān' tē kua'an nu', sākan' ñā kuāxi suma' tachi'. Ikan' tē xā'a' Jesús kua'an xa'a' a nuu' mīnī mīi' ñū'u' rā. Te kī' nī nāni'i' ñā'a' a ndii, nī xaa a ndee naa ñā kuni xka'ndīa kua'an a.

49Tē kī' nī xīnī tē jaān' kuāxi xa'a' a nuu' tīkui mīnī jaān' ndii, nī kā'an' rā ndii, i'na' nduu' a, tē nī kuāa' ni'vi vā rā.

50Kuāchī ndii sākuu' rā nī xīnī ñā'a', tē nī yi'vi vā rā. Ndisū numī' tē nī ka'an a xiin' rā ndii: —Sāndieni xiin' mīi' ndō' tē kuān yi'vi ndō', sākan' ñā yū'u' nduu' i —nī kachī a.

51Sākan' tē nī skō'nu' a tīxīn tundoo' mīi' ñū'u' tē jaān', tē nī xīkuiin tachi' jaān'. Ñā jaān' na nī nāndānī koo' chukuu' rā.

52Sākan' ñā tīa'an kūndānī rā ndee ñā kuni kachī a ñā nī ndāsakua'a' Jesús xīta' vā'a kī' nī sākuxi' a ne yivi' kua'a' jaān', sākan' ñā xīj kā nimā rā.

So'o nī xaa a kī' nī sānda'a Jesús nē kuni kūvī nuu' ñū'u' Genesaret (Mt. 14:34-36)

53Tē kī' nī xka'ndīa Jesús xiin' tē jaān' mīnī jaān' ndii, nī xaa a iin ñū'u' ñā nāni' Genesaret. Te nī sātiín rā tundoo' jaān' yū'u' mīnī jaān'.

54Tē kī' nī kīeē rā xiin' a tīxīn tun' jaān' ndii, xäka'án e', tē nī nākūnī nē yivi' Jesús,

55tē nī xā'a' xaxā' nīa kuento xa'a' a kānī' nuu' ñū'u' jaān' xiin' ndā'a' a. Sākan' tē nī xā'a' nē ndīee' sāq kua'an īkan', kuan ndīākā nīa nē kuni kūvī nuu' Jesús, mīi' xīnī nīa kuento yoo a, ndiso' ñā'a' nīa nuu' tun' xto.

56Tē ndee kā xaan' xka'ndīa a kua'an a ñuu kuali' nduu' a, uun ñuu na'nu' nduu' a, uun xa'a' ku'u nduu' a ndii, nī tāndīee nē yivi' nē kuni kūvī jaān' īchi' mīi' xīto' xka'ndīa a. Te nī ka'an ndā'vi nīa xiin' a ñā tāxi a tondīā ndā'a' nē kuni kūvī jaān' tee' yū'u' totō kuitī' a. Te sākuu' nē nī tondīā ndā'a' yū'u' totō a jaān' ndii, nī ndā'a nīa.

San Marcos 7

Yo'o' sania'á Jesús ñā vā'a kā sāq e' ñā kuní Ndiosí, tē sāq e' ñā kuní tē yivi'
(Mt. 15:1-20)

¹Unta' ndii, ni_ñakaya_ñ te fariseo nuu_ñ Jesús xiin' sava_ñ te sania'á tu'_ñun ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, ñuu_ñ Jerusalén ni_ñ kiee_ñ ra.

²Kii' ni_ñ xini te jaan' ña sava te nda'a' xa'a' a ndii, ndikún rā xata' ña ka'án tu'_ñun ndei' te yata', sakan' ña ni_ñ natia_ñ rā nda'a' rā ki'in' ichi' te kuxi_ñ rā, sakan' na ni_ñ xixi_ñ rā xiin' nda'a' kin_ñ xtuu te jaan'. Te xa'a' a jaan' na ni_ñ ka'án kin_ñ rā xa'a' te nda'a' xa'a' a jaan'.

³Sakan' ña te fariseo xiin' sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío ndii, xixi' ni_ña naa' tia'an natia_ñ ni_ña nda'a' ni_ña ki'in' ichi'. Sakan' xaa' ni_ña xa'a' ña ndikún ni_ñi ni_ña xata' ña xi xaá te xii' yata' ndu.

⁴Te kii' kua'an nia ya'vi, te nandiko' ni_ña vi'e ni_ña ndii, xixi' ni_ña naa' tia'an natia nia nda'a' ni_ña ki'in' ichi'. Ndisu yoo kua'a' kā ña ni_ñ xaq ne xii' yata' ndu xaa' ni_ña naa kuu' ña natia' ni_ña yaxin', xiin' kisi, xiin' sakuu' ndachuun', ña ni_ñ kuq'a xiin' kā, xiin' tun' xto ni_ña.

⁵Sakan' na ni_ñ ndatu'ün' ña'a' te fariseo xiin' te sania'á tu'_ñun ndei' Ndiosí ndii: —Ndichun na säxinú te nda'a' xa'a' yo'ó ña xi xaá e', ña ni_ñ nakoo te xii' yata' e'? Sakan' ña xixi' rā xiin' nda'a' kin_ñ nuu_ñ Ndiosí —ni_ñ kachi_ñ rā.

⁶Sakan' te ni_ñ ka'án Jesú_s xiin' rā ndii: —Ndo'ó, te xasuv_i' xiin' mii' ndii, ndaku va ni_ñ ka'án Isaías xa'a' ndo' kii' ni_ñ ka'án tiakú rā tu'_ñun Ndiosí mii' ka'án a ndii: Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kuiti' ni_ña xito' ka'n_ñ nuu_ñ ña xaa' ndo' —ni_ñ kachi_ñ a.

⁷Tiin' ka'n_ñ saka ni_ña yu'u, kuach_i ndii ka'án chuun' ni_ña ña xini tuní ne yivi' kuiti'. Te ka'án ni_ña ña tu'_ñun ndei' yu'u nduu' a. Ni_ñ kachi_ñ a.

⁸Sakan' ña xata' ndo' nakoo' ndo' ña ka'án chuun' Ndiosí, te ndikún kixin' ndo' xata' ña xi xaá e', ña ni_ñ nakoo ne xii' yata' e', naa kuu' ña natia' ndo' yoo, xiin' ña natia' ndo' yaxin' ki'in' va ichi', xiin' kua'a' kā inga nuu_ñ ña xaa' ndo' —ni_ñ kachi_ñ a.

⁹Te ni_ñ ka'án tu Jesú_s xiin' te jaan' ndii: —Chuun va ndo' xiin' ña xa'nú ndo' ña ka'án chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'.

¹⁰Kuach_i ndii ni_ñ ke'i Moisés tu'_ñun Ndiosí nuu_ñ tutu mii' ka'án a ndii: "Koto ka'n_ñ ndo' yuva' si'i' ndo'", kachi a. Te ka'án tu a ndii: "Yoo kā kanja'a xiin' yuva' si'i' ni_ña ndii, kuní a ña kuyi ni_ña", kachi a.

¹¹Ndisu ndo'ó ka'án ndii, kuyi ka'án iin ne yivi' xiin' yuva' si'i' ni_ña ndii: "Ña'a i ndii, Corbán nduu' a. Xa'a' a jaan' na kuyi chindiee' i ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña'a i ndii, xaq ni_ñ taxi_ñ kuento i ña nditi_ñ Ndiosí kundu_ñ a."

¹²Te ndo'ó ka'án ndii, naa' ka'án iin ne yivi' sakan' ndii, küní a ña chindiee' kā nia yuva' si'i' ni_ña xiin' ña'a ni_ña.

¹³Tę xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'án chuun' Ndiosí, tę ndikún ndo' ña xi xaá mij' ndo', ña saya'á nuu' ta'an' ndo', xiin' kua'a' ką inga nuu' ña xaa' ndo' —ni kachi a xiin' tę jaan'.

¹⁴Sakan' tę ni kana nı tukuu a ne yivi' kua'a jaan', tę ni kuyatın nıa nuu' a, tę ni ka'án a xiin' nıa ndii: —Kuni so'o va sakuu' ndo' tę kundanı ndo' ña ka'án i xiin' ndo'.

¹⁵Ndeé iin ña xaxi' ne yivi' sätivi' nimá nıa nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii tu'un ña kiee' yu'u' nıa nduu' ña sativi' nimá nıa nuu' a.

¹⁶Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuyun xa'a' va ndo' ña ni ka'án i —ni kachi Jesús.

¹⁷Sakan' tę ni nakoqo Jesús ne yivi' jaan', tę ni nda'ni a iin vi'e, tę ni ndatu'un' ña'a' tę nda'a' xa'a' a ndee ña kuni kachi ña ni ka'án ndiaa a jaan'.

¹⁸Sakan' tę ni ka'án a xiin' rą ndii: —Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundanı ña ni ka'án i jaan'? Ndeé iin ña xaxi' e' kuvı sativi' nimá e' nuu' Ndiosí.

¹⁹Sakan' ña, ña xaxi' e' jaan' ndii, süu' nimá e' ko'ni' a, süu' jaan' ndii xiti e' ko'ni' a, tę xitía a kii' kua'án e' nuu' ku'u —ni kachi a xiin' rą. Tę xiin' ña jaan' ni ka'án Jesús ña ndee iin ña xaxi' e' sätivi' nimá e' nuu' Ndiosí.

²⁰Tę ni ka'án ką Jesús ndii: —Ndisu ña ka'án ne yivi' ndii, tixin nimá nıa kuaxi a, tę ña jaan' nduu' ña sativi' nimá nıa nuu' Ndiosí.

²¹Sakan' ña nimá nıa kuaxi ña nıa'a ña xanini nıa. Naa kuu' ña kumi' nıa musa nıa, xiin' ña xiín nıa, xiin' ña xa'nı' nıa ne yivi',

²²xiin' ña xakui'na' nıa, xiin' ña ndioo' inı va nıa xa'a' ña'a inga ne yivi', xiin' ña xaa' va nıa ndee ką ña nıa'a, xiin' ña xini xa'an' nıa ne yivi', xiin' ña kini va kuu' nıa xiin' iin nıa, xiin' ña ndasi' nuu' nıa xini nıa ne yivi', xiin' ña kania'a nıa xa'a' ne yivi', xiin' ña ñuñu' nıa, xiin' ña kuu' kaxi' nıa.

²³Tę sakuu' ña nıa'a jaan' kiee' nimá nıa, tę sativi' ña'a' a nuu' Ndiosí —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' si'e iin ña' tuku'
(Mt. 15:21-28)

²⁴Tę ni keta Jesús ikan', tę kua'án a xiin' tę nda'a' xa'a' a ñu'u' yatiñ ñuñu Tiro xiin' ñuñu Sidón. Tę ni nda'ni a iin vi'e, tę ni kuni a ña kuni ne yivi' ña ikan' yoo a. Ndisu ni kuvı tisi'e a,

²⁵Sakan' ña ni xini iin ña'a' kuento xa'a' a. Xaka'án e', tę ni xaa a', tę ni xikuiñ xiti' a' nuu' a, sakan' ña yoo iin ña' si'e a' ña' naá ña ndiva'a nimá.

²⁶Tę ña' griega, ña' ni kiee nuu' ñuñu' Sirofenicia nduu' a'. Tę ni ka'án nda'vi a' xiin' Jesús ña xta'ni' a ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e a' jaan'.

27Səkan' tə ni ka'ān a xiin' a' ndii: —Va'a kə xi'nə taxi e' kuxi si'e e' ndee nda'ni nia, səkan' ña və'a na'in e' ña xaxi' nuu' nia, tə ko'ni e' ña jaan' nuu' naya' —ni kachi a.

28Te ni nakuiin ña' jaan' ndii: —Ña ndaku ka'ān un', tákui'e. Ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ña koyó tixin mesa yu'u' nə kuachi' kii' xixi' nia —ni kachi a' xiin' a.

29Səkan' tə ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Va'a, nəqə, nəndiko' un' vi'e un' vitin. Xa'a a ña ni ka'ān un' kaq' ndii, xə ni keta ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e un' —ni kachi Jesús xiin' a'.

30Te kii' ni naxaq ña'a' jaan' vi'e a' ndii, ni xini a' kandu'u' ña' lulu si'e a' jaan' nuu' tun' xtō, tə xə ni keta tu ña ndiva'a jaan' nimá a'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te so'o' i'in'

31Tuku ni ni keta Jesús xiin' tə nda'a' xa'a' a, tə ni xka'ndia a yatin ñu Sidón xiin' ñu'u' Decápolis, tə ni xaa a yu'u' miñi Galilea.

32Te ikan' ni ndekui ne yivi' nuu' a xiin' iin tə so'o' i'in'. Te ni ka'ān nda'vi nia xiin' a tə tondia nda'a' ña'a' a tə nda'a' ra.

33Səkan' tə ni nəkə siin' a tə jaan' ndee ndoso'. Te ni se'vi a nuu' nda'a' a uvı saa' so'o ra. Te ni kondia tiasi'i a nuu' nuu' nda'a' a jaan', tə ni tondia a yaa' ra xiin' tiasi'i a jaan'.

34Te ni nəkoto a ndivi', tə ni xaka ini a, ka'ān a ndii: —Efata —ni kachi a. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Nunia' vitin.

35Xaka'ān e' səkan' tə ni nunia' so'o ra, tə ni nənduu' va'a tu yaa' ra, tə ni xə'a' ka'ān kaxi' ra.

36Te ni ka'ān chuun' a xiin' ne yivi' jaan' ña kā'ān nia xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña jaan'. Ndisu so'o kiku' kə nia kuento xa'a' a tee' ndee täxi' xachi' a saa nia ña jaan'.

37Te ni nəndan i ya'a ne yivi' jaan' ka'ān nia ndii: —Səkuu' ña xaa' ra ndii, ña va'a nduu' a. Te ndee ne so'o' nuniá' so'o xaa' ra, tə sanaka'ān tu ra ne i'in' —ni kachi nia.

San Marcos 8

So'o ni xaa a kii' ni səkuxi' Jesús kumi' mií ne yivi' (Mt. 15:32-39)

1Kivi' jaan' ndii, kua'a ya'a tukuu ne yivi' ni nəkaya nuu' Jesús, tə köö' a kumi' nia kuxi nia. Səkan' tə ni kana a tə nda'a' xa'a' a, tə ni ka'ān a xiin' ra ndii:

2—Kuvita va ini i xa'a' ne yivi' kua'a' kaq', səkan' ña xə kua'ān uni kivi' ndiee' nia xiin' e', tə köö' a kumi' nia kuxi nia.

³Té naa' nati'vi' soko ña'a' i vi'e niā ndii, iyo kuniāq' niā ichi', sakan' ña xika' ni kiee savā niā —ni kachi a.

⁴Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Ndisu mii' taxin' kaa' ndiee' e', tákui'e. ¿Saa kuvi taxi e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaq' te nda'ní niā? —ni kachi ra.

⁵Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —ni kachi a. Té ni nakuuin ra ndii: —Uxā ta'an a —ni kachi ra.

⁶Sakan' te ni ka'an chuun' a nuu' ne yivi' te kundięe niā nuu' ñu'u jaan'. Te ni ki'in a uxā saa' xita' va'a jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a jaan'. Te ni xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'.

⁷Té ni kumi' tu te nda'a' xa'a' a jaan' ndia'vi' tiaka' kuali', te ni ki'in a ri', te ni taxi tu a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña xaxa' tu ra ti' jaan' nda'a' ne yivi' jaan'.

⁸Ni xixi ne yivi' jaan' ndee ni nda'ní niā, te ni nakuaya ra uxā ta'an íka' na'nu' va, ña xaxi' ña ni ndooq ndoso'.

⁹Té ne ni xixi jaan' ndii, ni kuu niā yatin' kumi' mií. Sakan' te ni sandutía ña'a' Jesús.

¹⁰Ndi'i jaan' te ni sko'nu' a tixin iin tundoo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te kua'an a nuu' ñu'u' Dalmanuta.

Xikán ne yivi' iin chūn ka'nu' koo' chukuu' nuu' Jesús

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹Sakan' te ni ndekuię te fariseo nuu' Jesús, te ni x'a'i iin tāan ra xiin' a ndee ni te koto kua'a ña'a' ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a ña saa a iin chūn ka'nu' ña taxi' Ndiosí.

¹²Ni xakā ini a ka'án a ndii: —Ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin ndii, xikán ndo' chūn ka'nu' nuu' i, ndisu ka'án ndaku i xiin' ndo' ndii, ndee iin chūn ka'nu' sāa i nuu' ndo' —ni kachi a.

¹³Té ni ndooq ra ita' ra ikan', te ni sko'nu' a tundoo' jaan', te kua'an a tuku ta'vi' minj Galilea jaan'.

Ka'án Jesús xa'a' ña vä'a ña sania'á te fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴Té nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni nandoso' ra kōni'i ra xita' va'a, te iin ndaa' kuiti' a ni'i' ra ñu'u' ra tixin tundoo' jaan' kua'an ra.

¹⁵Té ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra ndii: —Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te nduu' kuenta Herodes —ni kachi a.

16 Té ni x̄a'a' ka'án xiin' ta'an' r̄a ndii: —Ka'án a s̄akan' xiin' e', s̄akan' ña kōo' xita' va'a' ndiso' e' —kachi r̄a.

17 Té ni xini Jesúus ña ndatu'un' xiin' ta'an' r̄a, te ni ka'an a xiin' r̄a ndii: —Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' x̄a'a' xita' va'a? ¿Ñáá kusaa' kūv̄i nākun̄i ndo' ña ka'án i te kündan̄i ndo' a? ¿Ñáá xii k̄a nimá ndo' ndee vītin?

18 Yoo nduchi' nuu' ndo', ndisu x̄ito' ndo' xiin' a, te yoo tu so'o ndo', ndisu x̄ini so'o ndo'. ¿Ñáá näka'an' ndo' ña ni xaa i?

19 Kii' ni s̄akuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi u'un mií ne yivi' ndii, ¿s̄aa ta'an íka' na'nu' va chitu' ña xaxi' ni ndoq ndoso' ni nāchii' ndo'? —ni kachi a xiin' r̄a. Te ni ka'an r̄a ndii: —Uxi uv̄i ta'an nu' —ni kachi r̄a.

20 S̄akan' te ni ka'an tukuu a xiin' r̄a ndii: —Te kii' ni s̄akuachi' i ux̄a ta'an xita' va'a, te ni xixi kūmi' mií ne yivi' ndii, ¿s̄aa ta'an íka' na'nu' va chitu' ña xaxi' ña ni ndoq ndoso' ni nāchii' ndo'? —ni kachi a xiin' r̄a. Te ni ka'an r̄a ndii: —Ux̄a ta'an nu' —ni kachi r̄a.

21 S̄akan' te ni ka'an k̄a a xiin' r̄a ndii: —¿Ñáá ni ndee s̄akan' kündan̄i ndo'? —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesúus iin te kui'e nuu' ñuu Betsaida

22 S̄akan' te ni xaa Jesúus xiin' te nda'a' x̄a'a' a ñuu Betsaida, te ni ndekui e ne yivi' nuu' a xiin' iin te kui'e nuu'. Te ni ka'an nda'vi nīa xiin' a ña tondia nda'a' ña'a' a te nda'a' r̄a.

23 Ikan' te ni t̄in a nda'a' te kui'e nuu' jaan'. Te ni nāk̄a ña'a' a, te kua'an a nuu' ñuu jaan' xiin' r̄a. Te ni kondia tias'i a nduchi' nuu' r̄a, te ni tondia nda'a' ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a naa' x̄a kūv̄i xito' r̄a sie.

24 S̄akan' te ni x̄ito te jaan', te ni ka'an r̄a ndii: —Kūv̄i xini i ne yivi', ndisu naa iin' itun' kuiti' iin' nīa nuu' i, te kuan kuaxi nīa xika' nīa —ni kachi r̄a.

25 S̄akan' te ni tondia nda'a' ni tukuu a nduchi' nuu' r̄a jaan', te ni x̄a'a' r̄a xito' tukuu' r̄a. Te x̄a ni nda'a r̄a, te kūv̄i xito' kaxi' r̄a s̄akuu' ña yoo.

26 Ndi'i jaan', te ni t̄lvi' ña'a' a vi'e r̄a, te ni ka'an a xiin' r̄a ndii: —Ndä'n̄i k̄a un' ñuu yo'o', ni ndee kä'an tu un' xiin' ne ndiee' ñuu yo'o' ña ni nda'a un' —ni kachi a.

Ka'án Pedro ña Jesúus nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí s̄akakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

27 Té ni keta Jesúus ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' x̄a'a' a ñuu ña nduu' nda'a' ñuu Cesarea Filipo, te ni ndatu'un' a te jaan' kii' kua'an r̄a ichi' jaan' ndii: —¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

28 Té ni ka'an r̄a xiin' a ndii: —S̄ava ne yivi' ka'án ña Juan, te ni s̄akuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te s̄ava tuku nīa ka'án ña Elías nduu' un', te s̄ava tuku nīa ka'án ña inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt̄a'an' nduu' un' —ni kachi r̄a.

29Səkan' tə ni ka'an ə xiin' rə ndii: —Tə ndo'ó ndii, *yoo* nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachı a. Tə ni nəkuuin Pedro ka'án rə xiin' ə ndii: —Yo'ó nduu' Cristo, nə ni tjanu' Ndiosí səkakú nə yivi! —ni kachı rə.

30Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' ə xiin' rə nə kā'an rə xiin' ndee iin nə yivi! *yoo* nduu' a.

Ka'án Jesús ndee nə kundo'o a te kuvı a

(Mt. 16:21-23; Lc. 9:22-27)

31Səkan' tə ni xa'a' Jesús sania'á nə'a' ə nə kuní ə nə kundo'o u'vi və nə nduu' tu tə yivi!, tə sandięe' kui'e nə'a' tə xixə nuu' nənu, xiin' sutu kuu' nənu, xiin' tə sania'á tu'un ndei' Ndiosí, tə ka'ni' nə'a' rə, ndisu nətiakü ə kivi! nə uni.

32Tə ni ka'an kaxi' ə nə jaqan' xiin' rə. Səkan' tə ni xta'ni' siin' nə'a' Pedro, tə ni xa'a' kani' kuento nə'a' rə.

33Ikan' tə ni ndikö kuiín Jesús, tə ni nəkoto ə nuu' inga kə tə nda'a' xa'a' ə jaqan', tə ni kəni' kuento ə Pedro ka'án ə ndii: —Kua'an ndia'a nəa! Ka'án un' ndee naa nə ndiva'a. Tə xänini un' səqə kuní Ndiosí, süu' jaqan' ndii xanini un' naa xanini nə yivi' kuiti' —ni kachı a.

Ka'án Jesús səqə kuní ə səqə e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 16:24-28; Lc. 9:23-27)

34Səkan' tə ni kənə Jesús tə nda'a' xa'a' ə xiin' nə yivi' kua'a', tə ni ka'an ə ndii: —Naa' *yoo* kə kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní ə nə nəkoo nəja nə kuní mii' nəja, tə na koo tu'va tu nəja tə kundo'o nəja ndee naa kundo'o i nuu' krusín, tə kundikun nəja yu'u.

35Kuächı ndii, *yoo* kə kuni səkakú xiin' mii' mii' ndii, kuvı nəja. Ndisu *yoo* kə taxi' kivi' nənu nəja xa'a' ichi' yu'u xiin' xa'a' tu'un və'a ndii, nətiin nəja kivi! nənu nə koo' kivi' ndi'i'.

36Tə kuäsə' kuni tu kivi' nənu iin nə yivi' naa' kənando nəja səkuu' nə'a' nə yoo iin yivi', tə kuvı nəja nuu' Ndiosí.

37Səkan' nə koo' ndee iin nə'a' iin yivi' nə kuvı chikändią nəja xa'a' kivi' nənu, nə koo' kivi' ndi'i'.

38Tə *yoo* kə kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i nuu' nə ndiso' kuächı ndiee' vıtın, nə xa'ní ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin nə kumi' musa ndii, iin kachi kuchani tu yu'u, nə nduu' tu tə yivi', xa'a' nə jaqan' nuu' Ndiosí kii' kixin tukuu i iin yivi' xiin' nə ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' nə ndiee' səkuu' ángele, nə xika' nuu' nuu' a.

San Marcos 9

1Tə ni ka'an kə tu ə xiin' nəja ndii: —Nə ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ka'ni' səvə nə yivi' təin ndo'ó yo'o' vıtın ndii, kuvı nəja ndee kuni nəja nəxa nəxa' nəndia chuun' Ndiosí xiin' nə ndiee' a —ni kachı a.

So'ó ní xaa a kii' ní nanduu ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'ē tu toto a
 (Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

2Iñu ta'an kivi' ni xka'ndia, te ni naka' Jesú斯 Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra iin tindu' sukon. Te ni xini' te jaan' ña ni nanduu ndatun' va a.

3Te toto a ndii, ni nanduu yi'ē koo' chukuu' a, te yaq' kachi' vi' a. Ndée iin ne yivi' iin yivi' ndee mii' k' kii' natia' nia ndii, kuv'i ndasaya'a nia toto naa toto a jaan'.

4Ikan' te ni xini' ra ña ni tuví Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' Jesú斯.

5Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Na kasa'a ndu uní ta'an tia'va'. Iin a kundu'u' yo'o, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —ni kachi' ra.

6Ni ka'an ra sakan' xiin' Jesú斯 sakan' ña xiní k' ra ndee ña ka'an ra, sakan' ña ni yi'vi va uní saa' te jaan'.

7Sakan' te ni nuu iin viko', te ni tisa'ví a sakuu' te ita' ikan'. Te tein viko' jaan' ni ka'an iin tachí' yu'u' ndii: —Ña ñaa' nduu' si'ē mani' i. Kuní so'ó ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —ni kachi' a.

8Te xaka'án e', te ni nako' te jaan' saa' xinunduu mii' ita' ra jaan', ndisu ndee iin koo' ni xini k' ra. Ndee iin ndaa' Jesú斯 kuiti' ni xini' ra ikan'.

9Te kii' naka'a' a xiin' ra tindu' jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ña k' a' a xiin' ndee iin ne yivi' ña ni xini' ra ikan'. Süu' jaan' ndii ndee kii' natia' ña nduu' tu te yivi', te kuv'i ka'an ra xa'a' ña jaan'.

10Te ni sáxinu' ra ña ni ka'an chuun' a xiin' ra jaan'. Ndisu ni x'a'a' ndatu'un' ta'an' ra ndee ña kuni kachi' a ña natia' tukuu' a jaan'.

11Te ni ndatu'un' ra Jesú斯 ndii: —Naa' sakan' ndii, qndichun na ka'an te sania'a tu'un ndei' Ndiosí ña xi'nä k' Elías nandiko', sakan' vi' te kixin' ña sakkakú ne yivi'? —ni kachi' ra.

12Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña ndixä nduu' a ndii, xi'nä k' Elías kixin', te sákoo' tu'va' ra sakuu' ña yoo. Te ndii yoso' a nuu' tu'tu' Ndiosí mii' ka'an a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña sando'o' kua'a' te yivi' yu'u, te sandiee' kui'e tu ra yu'u.

13Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña x'a ni kixin' Elías jaan', te ni xaa ne yivi' saa k' ni kuni nia xiin' ra naa ka'an tu'tu' Ndiosí xa'a' ra —ni kachi' a.

So'ó ní xaa a kii' ní sanda'a Jesú斯 iin te sava, te naá ña ndiva'a nimá
 (Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

14Kii' ni xaa' Jesú斯 xiin' te uní ta'an jaan' ndienu' mii' ndiee' inga te nda'a' xa'a' a ndii, ni xini' a kua'a' ya'a' ne yivi' saa' xinunduu xiin' ra. Te ita' tu sava' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí kani' ta'an' kuento ra xiin' te jaan'.

¹⁵Kii' ni xini sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' kuaxi Jesús ndii, ni nandani nia, te ni taxta'an' nia kua'an naakuatu ña'a' nia.

¹⁶Te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii: —¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento xiin' te kaa'? —ni kachij a xiin' ra.

¹⁷Sakan' te ni ka'an iin te ka'ni tein ne yivi' jaan' xiin' a ndii: —Táku'e, si'e i kuaxi ndiak a nuu' un', sakan' ña ña ndiva'a naá nimá ra, te xaa' i'in' ña'a' a.

¹⁸Mii' k a xika' ra te kani' ña'a' a, te suku' ña'a' a ñu'u', te tavaj a pele yu'u' ra, te sake'i' a nuu' un', te xaitun' ña'a' a. Xa ni ka'an i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a nimá si'e i kaq', ndisu ni kuvit xta'ni' ra a —ni kachij ra xiin' Jesús.

¹⁹Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Ne inxi Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin. ¿Saq k a vi' ta'an k a kivi' koo i xiin' ndo'? Te, ¿saa k a vi' ta'an k a kivi' kundieni i ña xaa' ndo'? Ni a'a ndo' yo'o' xiin' te sav a ñaa' —ni kachij a.

²⁰Sakan' te ni kixin ndiak a ña'a' nia nuu' a. Te kii' ni xini ña ndiva'a jaan' Jesús ndii, ni kisi ndiee' va a te sav a jaan', te ni nduv a ra ñu'u' xiko' kava ra xika' ra ikan'. Te ni kiee' pele yu'u' ra.

²¹Sakan' te ni ndatu'un' Jesús yuva' te jaan' ndii: —¿Am a vi' ndo'o' ra sakan'? —ni kachij a. Te ni ka'an te jaan' xiin' a ndii: —Ndee kii' lulu vi' ra.

²²Kua'a' va ichi' skó'ni' ña'a' ña ndiva'a jaan' nuu' ñu'u xiin' nuu' tikui te ka'ni' ña'a' a. Sakan' na kuii' naa' yoo ña kuvit saa un' xa'a' ra ndii, kuvita inxi un' xa'a' ra, te chindiee' un' ndu'u —ni kachij ra.

²³Ikan' te ni ka'an ni tukuu Jesús xiin' ra ndii: —Kä'an un' "naa' kuvit", kuachi ndii sakuu' a kuvit saa i xa'a' ne inxi xini yu'u —ni kachij a.

²⁴Xaka'án e', te ni ka'an ti'e' yuva' te sav a jaan' ndii: —Inxi i xini i yo'ó, táku'e. Ndisu taxi un' ña kuini va'a k a i kuni i yo'ó —ni kachij a.

²⁵Te kii' ni xini Jesús ña ni x a'a' nakutu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' mii' iin' a ndii, ni ka'an ndiee' a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii: —Yo'ó, espíritu ña ndiva'a, ña xaso'o' te xaa' i'in' tu un' ndii. Ka'án chuun' i xiin' un', kua'an ket a nimá te sav a ñaa', te koo' kivi' k a nandiko' un' —ni kachij a.

²⁶Sakan' te ni nde'i ra, te ni kisi ndiee' va ña'a' a. Te ni ket a ña ndiva'a jaan' nimá ra, te kua'an a. Te ni ndoo ra kandu'u' ra ñu'u' ndee naa te xa ni xi'i. Te kua'a' ne yivi' jaan' ni ka'an ña x a ni xi'i ra.

²⁷Ndisu ni tiiin Jesús nda'a' ra, te ni ndani'i ña'a' a. Te ni xikuijn ndichi ra.

²⁸Te kii' ni nda'n i a iin vi'e ndii, ni ndatu'un' siin' ña'a' te nda'a' xa'a' a ka'án ra ndii: —¿Ndichun na ni kuvit xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —ni kachij ra.

²⁹Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña ndiva'a naa ña jaan' ndii, kuní a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ña koo nditia e', te kuvit xta'ni' e' ña jaan' —ni kachij a.

Tuku ni ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvi a
 (Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

30Kii' ni keta a ikan' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xka'ndia a ñu'u' Galilea, ndisu ni kuní a ña kuní ña'a' ndee iin ne yivi',

31kuachij ndii te nda'a' xa'a' a sania'á a kua'an a, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ña'a' ne yivi' nda'a' te ka'nu', te ka'ni' ña'a' ra. Ndisu kivi' ña uní te naatiaku a —ni kachi a xiin' ra.

32Ndisu ni kundaní te jaan' ña ka'án a xiin' ra, te ni yi'vi ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'án Jesús yoo nduu' ne ka'nu'
 (Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

33Té kii' ni xaa a ñuu Capernaum ndii, ni nda'ni a iin vi'e xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento kii' kuaxi e' ichi'? —ni kachi a.

34Ndisu ni naakuin ra, sakan' ña ni kani ta'an' kuento ra ichi' xa'a' yoo nduu' te jaan' kunduu te ka'nu' ka nuu' ra.

35Sakan' te ni xikundu'u a, te ni kana a te uxi uvi jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Yoo ka kuni kunduu ne ka'nu' ka ndii, kuní a kunduu ni a ne so'o' ndi'i' nuu' sakuu' ndo', te kunduu tu ni a ne kaka nuu nuu' sakuu' ndo' —ni kachi a xiin' ra.

36Sakan' te ni ki'in a iin te lulu xani a ma'in' te jaan'. Ndi'i jaan', te ni na'in ña'a' a naá nda'a' a, te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

37—Yoo ka natiin' iin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ña nduu' ni a kuenta i ndii, yu'u natiin' ni a. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, süu' yu'u kuiti' natiin' ni a. Süu' jaan' ndii natiin' tu ni a ña ni tianu' yu'u —ni kachi a.

Ka'án Jesús ña ne näkasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' ni a
 (Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

38Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, ni xini ndu iin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xik a ndu sain kuiín ña'a' ndu, kuachij ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kachi ra.

39Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Sain kuiín ña'a' ndo', sakan' ña ndee iin ne yivi' küvi kania'a xa'a' i kii' ndi'i xaa' ni a chuuun ka'nu' koo' chukuu' jaan' xiin' ña ndiee' i.

40Kuachij ndii, yoo ka näkasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' ni a.

41Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña yoo ka taxi' tee' tikui nda'vi so'o ko'o ndo'ó xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta ña ni tianu' Ndiosí sarakú ne yivi' ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí —ni kachi Jesús xiin' ra.

Ka'án Jesús ña iyo va kundo'o ne kaviko' ne xa iní xini ña'a' te saa ni a kuachij

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

42 Sákán' tē ní ka'ān kā Jesús xiin' rā ndii: —Tē nē yivi' nē kaviko' iin nē lulu, nē iin xini yu'u ndee naa tē yo'o', tē sāq nīq̄ kuäch̄i ndii, ndee chaa' kā na kōtiin iin yuu' molino sukuñ' nē kaviko' ñā'a' jaq̄an', tē sko'nī' nīq̄ ndee māa' tixin mīni.

43 Naa' ndā'a' un' xaa' sákán' tē xaa' un' kuäch̄i ndii, vā'a kā kēndoso' un' un. Kuäch̄i ndii ndee chaa' kā kundūu un' tē tikundu' iin ndā'a', tē nātiin un' kivi' ñuu ñā kōo' kivi' ndi'i, tē sákán' ñā ku'un un' xiin' uví sāq̄ ndā'a' un' vi'e ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u.

44 Tē ikan' ndii, kōo' kivi' xi'í tikuxi', tē ní ndee kōo' kivi' nda'vá tu ñu'u.

45 Tē naa' xa'a' un' xaa' sákán' tē xaa' un' kuäch̄i ndii, vā'a kā kēndoso' un' un. Kuäch̄i ndii ndee chaa' kā kundūu un' tē tikundu' iin ndā'a', tē nātiin un' kivi' ñuu ñā kōo' kivi' ndi'i, tē sákán' ñā ku'un un' xiin' uví sāq̄ xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u.

46 Tē ikan' ndii, kōo' kivi' xi'í tikuxi', tē ní ndee kōo' kivi' nda'vá tu ñu'u.

47 Tē naa' nduchi' nuu' un' xaa' sákán' tē xaa' un' kuäch̄i ndii, vā'a kā xta'ni' un' un. Kuäch̄i ndii ndee chaa' kā kundūu un' tē kui'e iin ndā'a' nduchi' nuu', tē ki'vi' un' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, tē sákán' ñā ku'un un' xiin' uví sāq̄ nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u.

48 Tē ikan' ndii, kōo' kivi' xi'í tikuxi', tē ní ndee kōo' kivi' nda'vá tu ñu'u.

49 Ñu'u nduu' ndee naa iin' ñā xaa' u'vā sākuu' ndo'ó, ndee naa xaa' u'vā nē yivi' ñā nasoko' nīq̄ nuu' Ndiosí.

50 Iin' ndii, ñā vā'a nduu' a, ndisū naa' t̄ivi' a ndii, kūv̄i kā ndasava'a e'. Sákán' na kuii' kundiee mani' xiin' ta'an' iin ndo'ó, tē kundūu ndo' ndee naa iin' vā'a —nī kachi Jesús.

San Marcos 10

Ka'án Jesús ñā vā'a nata'vi' ta'an' nē yivi'

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

1 Ndi'i jaq̄an', tē ní ketā Jesús ikan' tē kua'ān a xiin' tē ndā'a' xa'a' a tuk̄u ta'vi' itia Jordán, tē ní xāq̄ a nuu' ñu'u' Judea. Tē tuk̄u sákán' nī nākaya kua'a' ya'a nē yivi' nuu' a mii' iin' a, tē ní sānia'á ñā'a' a naa xi xaá a.

2 Sákán' tē ní kuyat̄in sāv̄a tē fariseo nuu' a tē kōtō kuā'a' ñā'a' rā ka'án rā ndii: —Tákui'e, ¿ñáá kandei' ñā nata'vi' ta'an' iin tē yivi' xiin' ñā si'i rā? —kachi rā.

3 Sákán' tē ní nākuin a nuu' rā ndii: —¿Ndee ñā nī ke'i Moisés xta'an' xa'a' ñā jaq̄an'? —nī kachi a.

4 Tē nī nākuin tē jaq̄an' ndii: —Moisés ndii, nī taxi rā ñā ke'i iin tē yivi' iin tutu mii' ka'án a ñā nakoo' rā ñā si'i rā, tē xiin' ñā jaq̄an' kūv̄i nātā'vi' ta'an' nīq̄ —nī kachi rā.

5 Sákán' tē ní ka'án Jesús xiin' rā ndii: —Tu'un ndēj' jaqan' ndii, ní nakoo ña'a' Moisés xa'a' ña xii va nimá ndo'.

6 Ndisu ndee ña nuu' kii' ní xa'a Ndiosí iin yivi' ndii, ní xa'a a tiaq, te ni xa'a tu a ña'a'.

7 Sákán' na kuii' nakoo tiaq yuva' si'i' rā tē nduiin rā xiin' ña' si'i rā,

8 tē uví saa' níja ndii, iin ndaa' nanduu níja. Xa'a' a jaqan' na süu' uví ta'an kā kuu' ne jaqan', süu' jaqan' ndii iin ndaa' nduu' níja.

9 Sákán' na kuii' ne ní ndasaiin Ndiosí ndii, vä'a nata'vi' ña'a' ndee iin ne yivi' —ni kachí Jesús.

10 Tē kii' ní xaa' Jesús xiin' tē ndaa' xa'a' a vi'e ndii, ní ndatu'un' ní tukuu' ña'a' rā xa'a' ña nata'vi' ta'an' ne yivi' jaqan'.

11 Ní ka'án kā Jesús xiin' rā ndii: —Yoo kā nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i rā tē tunda'a' rā xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' rā kuachí xiin' tuku ña'a' jaqan' nuu' ña' si'i' nuu' rā.

12 Tē naa' ña'a' nata'vi' ta'an' xiin' ii' a', tē tunda'a' a' xiin' tuku tē yivi' ndii, xaa' tu ña' jaqan' kuachí xiin' inga tē yivi' jaqan' —ni kachí a.

So'o ní xaa a kii' ní sañu'u' Jesús ne kuali'

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

13 Unta' ndii, ní ndekui ne yivi' xiin' ne kuali' nuu' Jesús tē tondia ndaa' ña'a' a, tē sañu'u' ña'a' a. Ndisu tē ndaa' xa'a' a ndii, ní xaa' xi'e rā nuu' ne kuaxi xiin' ne kuali' jaqan'.

14 Tē kii' ní xini Jesús ña xaa' tē jaqan' ndii, ní xi'e a nuu' rā ka'án a xiin' rā ndii: —Taxi' ndo' na kixin ne kuali' nuu' i, tē näkasi ña'a' ndo', kuachí ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne ini xini ña'a' ndee naa ini ne kuali' kaq' xini níja yuva' si'i' níja.

15 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo kā täxi' kāndia chuun' Ndiosí nimá níja ndee naa taxi' ne kuali' kaq' xa'ndia chuun' yuva' si'i' níja nuu' níja ndii, küvi kunduu ne jaqan' kuenta a ne xaa' xa'ndia chuun' a nimá —ni kachí a.

16 Sákán' tē ní numi a ne kuali' jaqan', tē ní chindiee a ndaa' a xini' níja, tē ní xañu'u' ña'a' a.

So'o ní ka'án Jesús xiin' iin tē vika'

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Tē kii' ki'in' Jesús ichi' kua'án a xiin' tē ndaa' xa'a' a ndii, ndava' iin tē yivi' ní xaa rā, tē ní xikuiin xiti' rā nuu' a ndatu'un' ña'a' rā ndii: —Tákui'e, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuní a saa i, tē natiiin i kivi' ñuu' ña köö' kivi' ndi'i? —ni kachí rā.

18 Sákán' tē ní ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —Kii' ka'án un' ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'án un' ña jaqan'? Kuachí ndii iin ndaa' Ndiosí kuít'i nduu' ña va'a nimá.

¹⁹Xaq xiní un' tu'un ndei' Ndiosí, ñaq ka'án ndii: "Kümi' un' musa un'. Kä'ni' un' ne yivi'. Säkui'na' un'. Kä'an un' tun vixi. Künduu un' te uví nimá. Kotó ka'nu' un' yuva' si'i' un" —ni kachí a xiin' ra.

²⁰Sakan' te ni ka'án te jaan' xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, xaq saxinú i sakuu' ñaq jaan' ndee kij' nduu' i te savá —ni kachí ra.

²¹Sakan' te ni nako'no'ni Jesús nuu' ra, te ni kundaní ñaq'a' a, te ni ka'án a xiin' ra ndii: —Ndee iin ndaq' tio' ñaq'a kuní kaa sáa un'. Kua'an te xiko' un' sakuu' ñaq kumi' un', te taxi un' xu'un' a ndaq'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ñaq vika' ndiyi'. Te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachí a.

²²Te kij' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni kunda'vi va kuni ra, te ni kusuchi' ini ra ni ketá ra kua'án ra, sakan' ñaq te vika' va nduu' ra.

²³Sakan' te ni nako'no' Jesús nuu' te ndaq'a' xa'a' a sáa xinunduu xiin' a, te ni ka'án a xiin' ra ndii: —Vixi xavá'a nuu' ne vika', te taxi niq kaa'ndia chuun' Ndiosí nimá niq —ni kachí a.

²⁴Te kij' ni xini so'o te ndaq'a' xa'a' a ñaq jaan' ndii, ni nandani va ra. Te ni ka'án ni tukuu Jesús xiin' ra ndii: —Pi'a'un, xaq vixi nduu' a nuu' iin ne ndani ñaq vika', te taxi niq kaa'ndia chuun' Ndiosí nimá niq.

²⁵Vixi kaa nuu' ne vika' te taxi niq kaa'ndia chuun' Ndiosí nimá niq, ndee naa ñaq küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachí a.

²⁶Te ndaq'a' xa'a' a jaan' ndii, so'o ndiee' kaa ni nandani ra ka'án xiin' ta'an' ra ndii: —Naa' sakan' ndii, ¿yo'o tu kuví kakú nuu' kuachi niq? —kachi xiin' ta'an' ra.

²⁷Sakan' te ni nako'no' ndiaq' ñaq'a' Jesús, te ni ka'án a ndii: —Ne yivi' ndii, küvi sáa niq ñaq jaan', ndisú Ndiosí ndii, kuví sáa ñaq'a' a, sakan' ñaq sakuu' ñaq'a kuví xaa' ñaq jaan' —ni kachí a xiin' ra.

²⁸Sakan' te ni ka'án Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, kotó un', ndu'u ndii, ni nako'o ndu sakuu' ñaq kumi' ndu, te ndikún ndu yo'o —ni kachí ra.

²⁹Te ni ka'án Jesús xiin' te ndaq'a' xa'a' a jaan' ndii: —Ñaq ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nako'o vi'e niq, uun tiaq ta'an' niq, uun ñaq'a' ta'an' niq, uun yuva' si'i' niq, uun si'e niq, uun ñu'u' niq xa'a' ñaq ndikún niq yu'u xiin' xa'a' tu'un va'a ndii,

³⁰sáñu'u' kua'a' va ñaq'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Taxi a ndaq'a' niq kua'a' va vi'e niq, te taxi tu a kua'a' va ne kunduu ta'an' niq, xiin' kua'a' va ne kunduu si'i' niq, xiin' kua'a' va ne kunduu si'e niq. Te taxi a kua'a' va ñu'u' ndaq'a' niq. Tee' ndee sando'o' ñaq'a' ne yivi', ndisú nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' ñu'u niq ñaq köö' kivi' ndi'i' tuku iin yivi'.

31 Ndisu kua'a' va n̄e nduu' n̄e nuu' vitin ndii, n̄e so'o' ndi'i' n̄anduū n̄ia nuu' ku'un e'. Tē kua'a' tu n̄e nduu' n̄e so'o' ndi'i' vitin ndii, n̄e nuu' n̄anduū n̄ia nuu' ku'un e' -nī kachī a.

Tukū nī ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a tē kuvī a

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

32 Tē kii' kua'an kaa' Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ni'i' ichi' a nuu' tē nda'a' xa'a' a jaan' kua'an a. Tē nandanī tē jaan', tē yi'vi tu rā ndikún ña'a' rā kua'an rā. Sakan' tē tukū nī nī n̄akā siin' a tē uxī uvī jaan', tē nī xa'a' a ka'án a xiin' rā ña kundo'o a ndii:

33 —Xiní ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Tē ikan' s̄anakua'a tē yivi' yu'u, ña nduu' tu tē yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' tē s̄ania'á tu'un ndei' Ndiosí, tē katun' tē jaan' yu'u, tē n̄akuitā kuento rā ña kuní a kuvī i, tē s̄anakua'a tu rā yu'u nda'a' tē tuku'.

34 Tē tē jaan' ndii, s̄andieē kui'e rā yu'u, tē kondiā tiasi'i tu rā yu'u, tē suku' yo'o' u'vi tu rā yu'u, tē ka'nī' rā yu'u. Ndisu kivi' ña un̄i tē naatiakū i -nī kachī Jesús.

So'o nī ka'án Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo ñan̄i rā

(Mt. 20:20-28)

35 Sakan' tē nī kuyatín Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús. Tē jaan' ndii, si'e Zebedeo nduu' uvī saa' rā. Tē nī ka'án rā xiin' a ndii: —Tákui'e, kuní ndu ña saa un' iin ña va'a ña kakān ndu nuu' un' vitin —nī kachī rā.

36 Tē nī ka'án a xiin' rā ndii: —¿Ndee ña kuní ndo' saa i xa'a' ndo'? —nī kachī a.

37 Tē nī ka'án rā ndii: —Saa un' ña va'a tē taxi un' kundieē ndu xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un' mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'. Iin ndu kundai'u' nda'a' kuā'a un', tē iin tukū ndu kundai'u' nda'a' itin un' —nī kachī rā.

38 Sakan' tē nī ka'án Jesús xiin' rā ndii: —Kündanī ndo'ó ndee ña xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundaieni ndo'ó koo' ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundaieni ndo' ña sando'o' n̄e yivi' ndo'ó ndee naa saa nīa xiin' yu'u? —nī kachī a.

39 Tē nī n̄akuiin tē jaan' ndii: —Uun ndo', kundaieni ndu —nī kachī rā. Sakan' tē nī ka'án a xiin' rā ndii: —Ndixā nduu' a ndii, kundaieni ndo'ó koo' ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, tē kundaieni tu ndo' ña sando'o' n̄e yivi' ndo'ó ndee naa saa nīa xiin' yu'u.

40 Ndisu ña kundaiieē ndo' nda'a' kuā'a i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuní a taxi' ña jaan'. Süu' jaan' ndii n̄e xā yoo tu'vā ña jaan' xa'a' kuiti' naatiin a —nī kachī a.

41 Tē kii' nī xinī so'o inga tē uxī ta'an ña jaan' ndii, nī n̄asaq' rā nī xinī rā Jacobo xiin' Juan jaan'.

42 Ikan' tē nī kanā Jesús s̄akuu' rā, tē nī ka'án a xiin' rā ndii: —Xiní ndo' ña kua'a' tē kuu' nuu' n̄e tuku' ndii, sananduu' ña'a' rā ndee naa ña'a' rā, tē tē kuu' ka'nu' ka tein nīa ndii, xiko' ni'i' ña'a' rā tē ña ka'án mii' rā yoo.

43 Ndisu süy' sakan' kunduu a tein ndo'ó. Süy' jaan' ndii yoo kā kuni kunduu te ka'nū' kā tein ndo'ó ndii, kuní a kunduu ra te kākā nuu' nuu' ndo'.

44 Te yoo kā kuni kunduu te nuu' tein ndo'ó ndii, kuní a ñā kunduu ra te kākā nuu' nuu' sakuu' ndo'.

45 Kuachí ndii, ni ndee yu'u, ñā nduu' tu te yivi' ndii, kuäxi i te kākā nuu' ne yivi' nuu' i. Süy' jaan' ndii kuäxi i te kākā nuu' i nuu' nja, te cha'vi' i xiin' kivi' ñuu' i xa'a' kuachí kua'a' ne yivi' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

46 Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu' Jericó. Te kii' keta' a ñuu' jaan' kua'an a xiin' te jaan' xiin' kua'a' ya'a' kā ne yivi' ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo, yu'u' ichi' mii' xka'ndíá a kua'an a jaan' xikán ra limuxtan. Te jaan' ndii, si'e Timeo nduu' ra.

47 Kii' ni xini so'o ra ñā Jesús, ñā ni kiee ñuu' Nazaret, nduu' ñā xka'ndíá kua'an ikan' ndii, ni xaa' nde'í ti'e' ra ka'án ra ndii: —Jesús, yo'ó ñā nduu' siāni' xika' David, kuvita iní un' xa'a' i —ni kachi ra.

48 Te kua'a' ne yivi' ni xi'e nuu' ra, te koq taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' kā ka'án ra ndii: —Yo'ó ñā nduu' siāni' xika' David, kuvita iní un' xa'a' i —ni kachi ra.

49 Sakan' te ni xikuijn Jesús, te ni ka'an chuun' a ñā kana ñaa'a' ra, te kixin ra mii' iin' a. Sakan' te ni kana ñaa'a' nja ka'án nja xiin' ra ndii: —Kākā nimá un', ndondichi un'. Kana' ra yo'ó —ni kachi nja.

50 Sakan' te ni xtā'ni' ra totó tití ra skana' ra a ikan', te yachi va ni ndondichi ra, te ni xaa' ra ndee mii' iin' Jesús.

51 Te ni ndatu'un' ñaa'a' a ndii: —¿Ndee ñā kuní un' saa i xa'a' un'? —ni kachi a. Te ni naikuijn te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii: —Tákui'e, kuní i ndii, naikoto'ni i saa un' —ni kachi ra.

52 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kua'an nu'u, xā ni nda'a' un' xa'a' a ñā iní un' xini un' yu'u —ni kachi a. Ni ka'an so'o a ñā jaan' xiin' ra, te xaka'án e', te ni nunia' nduchi' nuu' ra, te ni xikundikun ñaa'a' ra kua'an ra ichi'.

San Marcos 11

So'o ni xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu' Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Kii' xā kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu' Jerusalén ndii, ni xaa nja ñuu' Betfagé xiin' ñuu' Betania, ñā ñu'u' yatín xa'a' xiki' ñā nani' Olivos, ikan' te ni ti'vi' a uví ta'an te nda'a' xa'a' a

2 ka'án a xiin' ra ndii: —Kua'an ndo' ñuu' lulu, ñā tuvi' kandu'u' tukú ta'vi' kaq'. Te kii' ko'ni' ndo' kua'an ndo' ñuu' kaq' ndii, kuní ndo' tiín iin mburru, ti' sakan' xinú.

Ti' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'.

³Te naa' ndatu'un' yoo kaa' ndo'ó ndii: "Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'? ", ka'an ndo' xiin' nja' ndii: "Nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a', ndi'i jaan' te kixin ndiaka tukuu a ri' yo'o", kachii ndo' —ni kachii a.

⁴Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri'. Te kii' ni xa'a ra ñuu jaan' ndii, ni xinji raa tiin mburru jaan' yi'e vi'e ne yivi' yatin yu'u' ichi', te ni ndaxin' ra ri'.

⁵Te ni ka'an savaa ne yivi', ne ita' yatin jaan', xiin' ra ndii: —Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'? —ni kachii nja'.

⁶Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' saa' nii' ni ka'an Jesus xiin' ra. Sakan' te ni taxi nja' ndaxin' ra ri'.

⁷Te ni naakaa ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesus. Te ni tandiee ra toto, ña titi ra xata' ri', te ni xikundu'u' a xata' ri'.

⁸Te kua'a' ya'a tu ne yivi' ndii, ni xakin nja' toto ña ndiso' nja' ichi'. Te savaa tukuu nja' ni xa'nú ndaa'a' nii' itun', te ni xakin nja' ichi' mii' xka'ndia Jesus kua'an a jaan'.

⁹Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a, xiin' ne ndikún xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' nja' ka'an nja' ndii: —Na natiiin xto'o e' Ndiosi ña xaka'nu' ña'a' e'! Sañu'u' va a ña kuaxi kuenta a kaq'!

¹⁰¡Sañu'u' va tu a ña kuaxi ka'ndia chuun' kaq' ndee naa ni xaa te xii' yata' e' David! ¡Na natiiin Ndiosi, ña ndu'u' ndien, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachii nja'.

¹¹Te kii' ni xaa a ñuu Jerusalén ndii, ni ndaa'ni a nuu' ki'e yukun' ka'nu'. Te ni xito a saa' xinunduu ikan'. Sakan' te ni keta a kua'an a ñuu Betania xiin' te uxii uvii ta'an te ndaa'a' xa'a' a, sakan' ña xakuaq' nduu' a.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an koto Jesus iin tun' ndoko' higuera
(Mt. 21:18-19)

¹²Te tukuu kivi' kii' keta' Jesus ñuu Betania kua'an a xiin' te ndaa'a' xa'a' a ndii, ni xi'i a sooko.

¹³Ikan' te ni xinji a iin' iin tun' ndoko' higuera ndee xika', te yoo yuku nu'. Sakan' na ni xa'an koto a naa' yoo ndoko' nu'. Te kii' ni kuyatii a mii' iin' nu' ndii, ni xinji a ña koo' ndoko' nu', süu' jaan' ndii yuku kuitii nu' yoo. Sakan' ña süu' kivi' ña yoo ndoko' nu' nduu' a jaan'.

¹⁴Sakan' te ni ka'an Jesus xiin' nu' ndii: —Koo' kivi' kaxi' ka ndee iin ne yivi' ndoko' yo'ó —ni kachii a. Te ni xinji so'o te ndaa'a' xa'a' a ña ni ka'an a xiin' tun' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesus nuu' ki'e yukun', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sataa'
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Ni xaq Jesús ñuu Jerusalén xiin' tē ndaq'a' xa'a' a, tē ni ndaq'ní a nuu' ki'e yūkun'. Tē ni xaq'a' a taxi' u'vi a nē xiko' ñaq'a xiin' nē sata' nuu' ki'e jaan'. Tē ni sandiko kava tu a mesa tē nama' xu'un' xiin' tei tē xiko' paloma,

16 tē ni taxi a xka'ndia ndee iin nē yivi' nuu' ki'e yūkun' jaan' xiin' ñaq'a nia.

17 Tē ni xaq'a' Jesús sania'á a nē yivi' jaan' tu'un Ndiosí ka'án a xiin' niq' ndii: —Yoso' a nuu' tūtu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' sakuu' nuu' nē yivi' iin yivi' xiin' i nduu' a", kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xaq ni ndasanduú ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi a.

18 Tē kii' ni xini sutu kuu' nuu' xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí ñaq ni xaq Jesús ikan' ndii, ni xaq'a' nduku' ra saa kuvi ka'ni' ñaq'a' ra. Sakan' ñaq yi'vi ñaq'a' ra, kuachi ndii sakuu' nē yivi' nandan i va xa'a' ñaq sania'á a.

19 Ndisu kii' ni xaq'a' kuu' nuu' ndii, ni ketə Jesús ñuu Jerusalén jaan' tē kua'an a xiin' tē ndaq'a' xa'a' a.

So'o ni ka'an Jesús xa'a' tun' ndoko' higuera, tun' ni saichí a

(Mt. 21:19-22)

20 Tē niq' a tuku kivi' kii' xka'ndia Jesús xiin' tē ndaq'a' xa'a' a kua'an a mii' iin' tun' higuera jaan' ndii, ni xini ra ñaq xaa ni ichi ndee tio'o nu'.

21 Ikan' tē ni naka'an' Pedro, tē ni ka'an ra xiin' a ndii: —Maestro, koto un', tun' ndoko' higuera, tun' ni sanacha'an' un' kaq' ndii, ni ichi nu' —ni kachi ra.

22 Sakan' tē ni ka'an a xiin' sakuu' ra ndii: —Ini va ndo' kuni ndo' Ndiosí.

23 Sakan' ñaq ñaq ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo kaa' ka'an xiin' iku' kaq' ndii: "Kua'an ketə mii' iin' un' ñaa' tē ku'un sko'ni' xiin' mii' un' ndee min' ka'nu'", kachi niq', tē saksii niq' nimá niq' ndee sie, tē ini xnq'a niq' xini niq' Ndiosí ñaq xinu ñaq ka'an niq' jaan' ndii, xinu xnq'a a.

24 Ña jaan' na ka'an i xiin' ndo' ñaq sakuu' ñaq kakān ndo' nuu' Ndiosí kii' ini ndo' xini ñaq'a' ndo' ndii, taxi ñaq'a' a ndaq'a' ndo'.

25 Tē kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a' yoo kaa' nduu' nē yivi' naa' ni xaq niq' ñaq niq' xiin' ndo'. Sakan' tē koo ka'nu' tu ini yuva' e', ñaq ndu'u' ndivi', xa'a' kuachi ndo'.

26 Kuachi ndii, naa' koo' ka'nu' ini ndo' xa'a' nē jaan' ndii, koo' ka'nu' tu ini yuva' e', ñaq ndu'u' ndivi', xa'a' kuachi ndo' —ni kachi a.

Ndatu'un' tē ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

27 Tē ni xaq tukuu Jesús xiin' tē ndaq'a' xa'a' a ñuu Jerusalén. Tē kii' xika' a nuu' ki'e yūkun' ka'nu' ndii, ni ndekuij' sutu kuu' nuu' nuu' a xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' tē xixa' nuu' ñuu jaan'.

28Té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —¿Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' té xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi rä.

29Sakan' te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a. Te naa' nakuuin ndo' a ndii, nakuuin tu yu'u yoo ni taxi ndiee' i, té xaa' i ña kaq'.

30¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuichi' rä ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá té yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi a.

31Té ni ndatu'un' xiin' ta'an' rä ndii: —¿Ndee ña kuví ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an rä xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?”

32Té kuví ka'an e' ña té yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a' —ni kachi rä. Sakan' ña yi'vi rä ne yivi' kua'a' jaan', kuachí ndii sakuuu' ni ña kandixa' ña iin té ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu Juan jaan'.

33Sakan' na kuii' ni ka'an rä xiin' Jesús ndii: —Xiní ndu yoo —ni kachi rä. Te ni ka'an ká Jesús xiin' rä ndii: —Sakan' tu yu'u ndii, ká'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i té xaa' i ña kaq' —ni kachi a.

San Marcos 12

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' té tatú ni'a'

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

1Sakan' té ni xá'a' ka'an Jesús iin ña ka'án ndiaa nuu' té ka'nu' jaan' ndii: —In té xiin' ñu'u' ndii, ni chí'i rä kua'a' yo'o' uva, té ni ndasi i'nü rä a, té ni xatia tu rä mii' kuein rä uva jaan', té kasa'a rä vino xiin' a. Te ni xá'a' ni tu rä iin vi'e sukun mii' kuví koto ndoso' rä kani' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' té ni nduku' rä té tatú té koto ña jaan', té ni ketä rä kua'an rä tukú ñu'u'.

2Té kii' ni xá'a' kivi' ña ni nakuixá nduu' uva jaan' ndii, ni tí'vi' rä iin té xika' nuu' rä, té kun nasaq' té jaan' chaa' uva ña ndoo' nda'a' té xiin' ñu'u' jaan'.

3Ndisu kii' ni ndekuié té xika' nuu' jaan' ndii, ni tiin ña'a' té tatú jaan', té ni kani u'vi ña'a' rä, té ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' rä.

4Té ni tí'vi' tukuu' rä inga té xika' nuu' nuu' rä mii' ñu'u' té tatú jaan', ndisu té tatú jaan' ndii, ni kuun yuu' ña'a' rä, té ni satuxu'ví rä xini' té jaan'. Te mii' va ni kuu rä xiin' té jaan' sanandiko' ña'a' rä.

5Té ni tí'vi' tukuu' rä inga té xika' nuu' nuu' rä, mii' ñu'u' té tatú jaan', ndisu té tatú jaan' ndii, ni xá'ní' rä té jaan'. Te iin sakan' ni tí'vi' xiin' ñu'u' jaan' kua'a' va té xika' nuu' nuu' rä, té savá té jaan' ni satuxu'ví rä, té savá tukú rä ndii, ni xá'ní' ña'a' rä.

6Té ndee iin ndaa' kuití' si'e mii' rä ndoo. Te kundaní ya'a rä té jaan'. Sakan' té so'o' ndil'i' ndii, ni tí'vi' tu rä té jaan' ka'án rä xiin' nimá rä ndii: “Koto ka'nu' rä tiaa si'e e”, ni kachi rä.

⁷Ndisu ni ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kii' ni xaa si'e, te xiin' nu'u' jaan' ndii: "Te kaa' nanduu te xiin' nu'u' yo'o' kii' kuvi yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, sakan' te yoo' nanduu te xiin' nu'u' yo'o'", ni kachi ra.

⁸Sakan' te ni tiin ña'a' ra xaa'ni' ra, te ni xta'ni' ra nu'u' nde'i te jaan' ikan', te ni skana' ra a tuku xaan'.

⁹'Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? Kixin ra te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxi ra yo'o' uva jaan' nda'a' tuku te yivi' —ni kachi a.

¹⁰Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii: —¿Ñáá tiq'an ka'vi ndo'ó ña yoso' nuu' tütü Ndiosí mii' ka'an a ndii? Yuu', ña ni xtni te xaa vi'e ndii, ña jaan' ni nanduu yuu' kuu' nuu' xaa' a' xiki' vi'e?

¹¹Ña jaan' ni xaa xto'o e' Ndiosí, te nandani xava'a e'. Sakan' yoso' a —ni kachi Jesús.

¹²Te ni xika te kuu' ka'nu' jaan' tiin ra Jesús, sakan' ña ni kundani ra ña ni tiin kuachii ña'a' a xiin' ña ka'an ndiaja jaan'. Ndisu ni kuvi saa ra ña jaan' xaa' a ña yi'vi ra ne yivi'. Sakan' na ni nakoqo ña'a' ra, te ni kiee ra kua'an ra.

So'o ni nakuuin Jesús nuu' te fariseo xaa' a' xu'un' yoo'

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³Ikan' te ni ti'vi' te kuu' ka'nu' jaan' sava te fariseo xiin' sava te nda'a' xaa' Herodes te koto kuqa' ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a.

¹⁴Kii' ni ndekuije ra mii' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Tákui'e, xiní ndu ña ña ndaku kuiti' ka'an un'. Te kuän yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xaa' un', sakan' ña nákaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii sania'a un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'. Xaa' a jaan' na kuii' ka'an xiin' ndu, ¿ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xaa'ndia chuun' nuu Roma, xu'un' yoo', uun ñáá vä'a yoo a? —ni kachi ra.

¹⁵Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña te xasubi' xiin' mii' kuiti' nduu' te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ndo'ó ndii, kuni koto kuqa' ndo' yu'u xiin' tu'un yu'u' i. Taxi ndo' na koto i in xu'un' —ni kachi a.

¹⁶Sakan' te ni taxi ra iin xu'un' nda'a' a. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —¿Yoo nuu' nduu' ña ni niqnia xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a. Te ni ka'an ra ndii: —Nuu' César, te xaa'ndia chuun' nuu Roma, xiin' kivi' ra nduu' a —ni kachi ra.

¹⁷Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xaa' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ni kachi a. Te ni nandani va ra xaa' a ña ni ka'an a ña jaan'.

So'o ni nakuuin Jesús nuu' te saduceo xaa' a' ña natiaku ne xi'í

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

18Saqan' te ni kixin te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, ka'án ra ña köö' ña natiaku ne yivi' kii' xi'í niq, saqan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

19—Tákui'e, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'án ra xiin' e' ña naa' ni xi'i ñani iin te yivi', te köö' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani rä jaan' kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e te jaan' nandu' ndee naa si'e ñani rä, te ni xi'i jaan'.

20Vä'a, unta' ndii ni yoo uxä ta'an ñani. Te ni tunda'a' te nuu', ndisu ni xi'i rä ña kuní kä koo si'e ra xiin' a'. Te iin kachi ni ndo'o tu ñani rä, te uni.

22Te iin kachi ni ndo'o saquu' te uxä ta'an jaan' xiin' ña' jaan', köö' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndil'i rä ni xi'i. Te so'o' ndil'i, te ni xi'i tu ña'a' jaan'.

23Saqan' na kuii' kii' natiaqu niq ndii, ¿yoo ña' si'i kundu' tu ña' jaan', kuachí ndii uxä sää' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi rä xiin' Jesús.

24Saqan' te ni nakuin Jesús nuu' ra ndii: —Ndo'ó ndii, vä'a ka'án ndo', saqan' ña kündaní ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te ni ndee xiní tu ndo' sää xachuun' ña ndiee' a.

25Kuachí ndii, kii' natiaqu ne ni xi'i ndii, tunda'a' kä ndee iin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kundu' niq ndee naa ángele ña ndiee' ndivi'.

26Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kuví ka'ví ndo' tutu ña ni ke'i Moisés, sää ni ka'án Ndiosí xiin' ra tein iñu' ña xixí, kii' ni ka'án a ndii: "Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob", ni kachi a.

27Saqan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, saqan' ña tiaku saquu' ne yivi' nuu' Ndiosí. Saqan' na kuii' ndo'ó ndii, kündaní xachi' ndo' ña ka'án tu'un Ndiosí —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'án Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' kä ña ka'án chuun' Ndiosí

(Mt. 22:34-40)

28Te kii' ni xini so'o iin te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, ña ni kuu' kuento te saduceo jaan' xiin' Jesús, te va'a ni nakuin a ndii, ni kuyatín rä nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: —¿Ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' kä ña ka'án chuun' Ndiosí? —ni kachi rä.

29Te ni ka'án Jesús xiin' ra ndii: —Tu'un ndei' ka'nu' kä ndii, ña yo'o' nduu' a: "Ne vi'e Israel, kuni so'o ndo', xa iin ndaa' xto'o e' Ndiosí kuiti' nduu' xto'o e'.

30Saqan' na kuii' kündaní ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' saquu' ña xanini ndo', xiin' saquu' ña ndiee' ndo'", ña ka'a' nduu' ña ka'nu' kä.

31 Tə ñaq uvi ndii, yatin' iin kachi ka'nu' a xiin' ñaq kaa', ka'án a ndii: "Kundanı ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundanı xiin' mii' mii' ndo'", sakan' kachi a. Te köö' kaa inga tu'un ndei' ñaq ka'nu' kaa tə sakan' ñaq uvi ta'an jaan' —ni kachi Jesús.

32 Sakan' tə ni ka'án tə jaan' xiin' a ndii: —Va'a va ni ka'án un', tákui'e. Kumi' un' ñaq ndaku kii' ka'án un' ñaq iin ndaq' ñaq jaan' kuiti' nduu' Ndiosí, xto'o e', tə köö' kaa inga a, süü' jaan' ndii xaa ñaq jaan' kuiti'.

33 Tə ñaq kundanı e' Ndiosí xiin' kānii' nimá e', xiin' sakuu' ñaq xanini e', xiin' sakuu' ñaq ndiee' e', tə kundanı e' sakuu' ne yivi' xiin' e' ndee naa kundanı xiin' mii' mii' e' ndii, ñaq ka'nu' kaa nduu' a tə sakan' sakuu' ñaq nasoko' e' nuu' Ndiosí xiin' ñaq xa'mi' e' kiti' nuu' a —ni kachi ra.

34 Kii' ni xini so'o Jesús ñaq va'a ni ka'án tə jaan' tə ni ka'án a xiin' raa ndii: —Xa kuyatin' kaa'ndia chuun' Ndiosí nimá un' —ni kachi a. Te ndee iin ne yivi' ni kundiensi kaa ndatu'un' ñaa'a'.

Sania'á Jesús yoo siāni' xika' nduu' Cristo, ñaq sākakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

35 Kii' sania'á Jesús nuu' ki'e yūkun' ka'nu' tə ni ndatu'un' a ndii: —Ndichun na ka'án tə sania'á tu'un ndei' Ndiosí ñaq siāni' xika' David nduu' Cristo, ñaq tānū' Ndiosí sākakú ne yivi'?

36 Kuachi' ndii ndee mii' David ni ka'án kii' ni sāka'án ñaa'a' Espíritu Santo ndii: Ni ka'án xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii: "Kundu'u' nda'a' kua'a i na sāndoó kui'e xachi' i tə ndasi' yo'ó." Ni kachi a, ni kachi ra.

37 Sakan' na kuii' naa' mii' David jaan' ka'án ñaq xto'o raa nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kūvī ka'án tə sania'á tu'un ndei' jaan' ñaq nduu' a siāni' xika' David jaan'? —ni kachi Jesús. Te ne yivi' kua'a' jaan' ndii, va'a va kuni niā xini so'o ñaa'a' niā.

Ka'án Jesús xaa' ñaq vaa' ñaq xaa' tə sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

38 Tə ni ka'án tu Jesús kii' sania'á a ndii: —Koto xiin' mii' va ndo' nuu' ñaq kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ñaq tə xasuv'i xiin' mii' kuiti' nduu' tə jaan'. Xtani va raa kui'nū raa totō nani', ñaq ndiaa ya'vi' kaa, tə xtani tu raa ñaq nākuatū va'a ñaa'a' ne yivi' ma'lin' ya'vi' mii' chitu' kaa'.

39 Tə xtani va tu raa ñaq kundihee raa nuu' tej ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá ne yivi' xaka'nu' niā Ndiosí, tə xtani tu raa kundihee raa nuu' tej, tun' kuu' nuu', mii' yoo vi'ko'.

40 Tə tu'un' u'vi tu raa ñaq vika' nda'a' ne kuaan' vi'e niā. Te xini xa'an' raa ñaq na'a' va ka'án raa xiin' Ndiosí, ndian'i tə nāndan'i ne yivi'. Te jaan' ndii, chię kaa tūndo'o' koo raa —ni kachi Jesús.

Taxi' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' l̄imuxtan

(Lc. 21:1-4)

41 Unta' kii' ndu'u' Jesús yaqtin nuu' a mii' iin' xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan ndii, ni xini a taqan' ne yivi' limuxtan tixin nu'. Te kua'a' ne vika' ndii, kua'a' va xu'un' taqan' nia tixin nu'.

42 Ikan' te ni xaa tu iin na' kuaan' nda'vi kuu', te ni taqan' a' uví ta'an xu'un' ya'a kuali' tixin xatun' jaan'. Te xu'un' jaan' ndii, sie va ndiaa ya'vi' a.

43 Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, na' kuaan' nda'vi kuu' kaq' ni taqan kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga ne ni taqan' tu xu'un' tixin nu'.

44 Sakan' ña sakuu' tuku nia ndii, ni taqan' nia xu'un' ña ni ndoo ndoso' nda'a' nia. Ndisu na' kaq' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taqan' ndi'i a' xu'un' ña xito' kutiak a' xiin' —ni kachi a.

San Marcos 13

Ka'án Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Kii' keta' Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' te kua'an a ndii, ni ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Tákui'e, koto un', xaa na'nu' yuu' ni tiiin ra ni xaa'ra yuukun' kaq', te ndatun' va ni xaa'ra a —ni kachi ra.

2 Te ni nakuuiin Jesús nuu' ra ndii: —¿Xa'a' vi'e na'nu' nia kaq' ka'án un' nu'? Ña kaq' ndii, sakuu' a nduxin ndoo, te kütoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'án Jesús ndee ña xka'ndia kii' xaa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Ikan' te kua'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a xiki' ña nani' Olivos, ña kandu'u' xto'ni' mii' iin' yuukun' jaan'. Te ni xikundu'u' a xini' iku' jaan', ikan' te ni ndatu'un' siin' ña'a' Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, xiin' Andrés, ka'án ra ndii:

4 —Ka'an xiin' ndu, ¿amá koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia, te kundaní ndu ña xaa kuyatin' koo a? —ni kachi ra.

5 Sakan' te ni xaa' Jesúsa ka'án a xiin' ra ndii: —Koto xiin' mii' va ndo', täxi ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó.

6 Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tiiin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kuni xaa'an' ra kua'a' ne yivi'.

7 Te kii' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u mii' ka iin yivi', te kuni tu ndo' ña yoo a xika' iin yivi' ndii, kündi'ni ndo', kuachí ndii kuní a ña koo ña jaan'. Ndisu tia'an kundi'i iin yivi' kii' sakan'.

8 Kuachí ndii kunta'an' iin ti'vi ne ñu'u iin yivi' xiin' tuku ti'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin ñu'u xiin' ne ndiee' tuku ñu'u. Te kanii' xaan' taqan ndiee' iin yivi', te koo tu soko, te sanasaá' ta'an' ne yivi' mii' ka iin yivi'. Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xaa'ndu ña xito' koo kuiti' nduu' a.

⁹'Ndisu ndo'ó ndii, koto xiin' mii' ndo'. Sakan' ña sənəkua'a tə yivi' ndo'ó nda'a' tə xixə, tə kütun' rə ndo'ó tixin vi'e mii' nakayá nə ta'an' e'. Tə sənəkua'a rə ndo'ó nda'a' tə ndiso' chuun'. Tə iin kachi saa tu rə xiin' ndo' nuu' tə xa'ndia chuun' kuu' nuu' xa'a' ña ndikún ndo' yu'u, tə ndiee yu'u' ndo' nuu' tə jaan' xa'a' i.

¹⁰Ndisu ña nuu' ndii, kuní a ña ka'an ndoso' nə yivi' kənii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' i, sakan' vi' tə kundi'i iin yivi'.

¹¹Kii' nəkə rə ndo'ó, tə sənəkua'a rə ndo'ó nda'a' tə jaan' ndii, kündi'nj ndo' ndee ña ka'an ndo'. Kuəchij ndii, süy' ndo'ó nduu' nə ka'an kivi' jaan', süy' jaan' ndii Espíritu Santo nduu' ña səka'án ndo'ó.

¹²'Tə tə nduu' ñani ndii, sənakua'a rə inga ñani rə, tə ka'ni' ña'a' tə yivi'. Tə sakan' tu saa yuva' xiin' si'e rə. Tə nə nduu' si'e ndii, kənta'an' niə xiin' yuva' si'i' niə te ka'ni' ña'a' niə.

¹³Tə səkuu' nə yivi' kündasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' iichi' yu'u. Ndisu yoo kə kündieni naa kundieni nuu' təndo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natjin niə kivi' ñuñ ña köo' kivi' ndi'i'.

¹⁴'Ndisu kii' kənij ndo' ña kini kaa' iin' a mii' xäta'an kuiin a naa ni ka'an tə ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', tə ni nənai' Daniel ndii, nə ndiee' ñuñ Judea kii' sakan' ndii, na kənū niə ku'un niə təin iku'. (Ndo'ó nə ka'vi' ña yoo' ndii, kuní a saa ndo' ña nduxa' tə kündanij ndo' a.)

¹⁵Tə yoo kə ndiee' xini' vi'e niə kii' sakan' ndii, na ndənij niə vi'e niə nachij' niə ña'a' niə.

¹⁶Tə yoo kə naá xa'a' ku'u kii' sakan' ndii, na nəndiko' niə vi'e niə xa'a' totō niə.

¹⁷U'vi və kəndo'o' ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'.

¹⁸Ka'an və ndo' xiin' Ndiosí, tə na təxi a ña xaə kivi' jaan' yoo vixin.

¹⁹Kuəchij ndii, kivi' jaan' ndii, koo təndo'o' ña ndee iin kivi' tia'an koo ndee kii' ni xa'a Ndiosí iin yivi' tə ndee vitin, tə ni ndee köo' kə tu a koo.

²⁰Tə naa' səkuiti xto'o e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee iin nə yivi' käkü. Ndisu səkuiti ña'a' a xa'a' ña kundanij a nə ni nəkaxin a ndikún iichi' a.

²¹Tə naa' ka'an yoo kə xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo Cristo, ña səkakú yoo", uun ka'an niə ndii: "Aan', koto ndo' kaa' yoo Cristo, ña səkakú yoo", kachij niə ndii, kəndixa' ña'a' ndo'.

²²Kuəchij ndii kixin tə xini xa'an', tə ka'an ña Cristo nduu' rə. Tə sakan' tu kixin tə ka'an tiakú tuñ vixi. Tə yivi' jaan' ndii, saa rə chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chüun ka'nu' ña nandanij nə yivi'. Tə naa' ni kuyi' ndii, ndee nə ni nəkaxin Ndiosí ndikún iichi' a kuni' xa'an' rə.

²³Ndisu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo'. Te naka'an' ndo' ña ni ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ña kuní kaa' koo a.

So'ó saa a kii' nandiko' Jesús iin yivi'
(Mt. 24:29-35,42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴'Ndisu kii' ndi'i xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va ñu'u, te sakan' tu yoo' ndii, nätuun kaa a.

²⁵Te koyo tu tiuun', te taan ndiee' sakuu' ña ndiee', ña yoo ndivi'.

²⁶Sakan' te kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' viko' xiin' kua'a ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'.

²⁷Sakan' te ti'vi' i kua'a ángele, te nakaya a ne ni nakaxin Ndiosí, ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi tachi', ndee mii' xa'a iin yivi' te ndee mii' xa'a ndivi'.

²⁸Kundaní ndo' ña ka'án ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera, kii' nduu' itia' nda'a' nu', te naka'ndi yuku nu' ndii, xiní ndo' ña xaa kuyatin' kuii kuuun savi'.

²⁹Te sakan' tu kii' kuni ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundaní ndo' ña xaa kuyatin' kuii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³⁰Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña kuní kaa kuví sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'.

³¹Ndivi' xiin' ñu'u iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³²'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xiní a, ni ndee ángele, ña ndiee' ndivi' ni ndee yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, xiní ña jaan'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' e' Ndiosí kuiti' xiní amaa xaa kivi' jaan'.

³³Xa'a' a jaan' na koo tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, kuachi ndii xiní ndo' amaa kuiti' xaa kivi' jaan'.

³⁴'Naa' xaa' iin te yivi' kii' kua'an xika' ra ndii, nakoo' ra vi'e ra nda'a' te xika' nuu' nuu' ra. Te nakoo' tu ra chuuun nuu' i'in te jaan'. Te ni ka'an chuun' tu ra xiin' te xito' yi'e' ra ña na koto va'a va ra a.

³⁵Ña jaan' na kuii koto naa xito' xiin' mii' ndo', kuachi ndii xiní ndo' amaa nandiko' te xiin' vi'e. Kuain' nandiko' ra ñuu nuu', uun na ñuu, uun kii' kana' nduchié, uun kii' xaa kitu'.

³⁶Saa' iin kii' iin kixin kuiti' ra, te kuni ra ndiee' ndo' kixin ndo'.

³⁷Te ña ka'án i xiin' ndo' kaa' ka'án i xiin' sakuu' ne yivi' ña koo tu'va ni -ni kachi Jesús.

San Marcos 14

So'ó ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuní te kuu' ka'nu' saa kuví ka'ní' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1Té kij' kuní ká uví ta'an kivi' té koo' viko' pascua, ña xi xixi' niq xita' va'a, ña kóo' yuchi' levadura saká xiin', té sutu' kuu' nuu' xiin' té sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, niq nanduku' rä saa saa rä té tiin rä Jesús xiin' ña maña, té ka'ní' ña'a' rä.

2Té ka'án xiin' ta'an' rä ndii: —Säa e' ña jaan' kij' yoo viko' koto' ká nakuichi ne ndiee' ñuu yo'o' —ni kachi' rä.

So'ó ni xaa a kij' ni saka'a iin ña'a' xaa'an xavixín' xini' Jesús ñuu Betania

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

3Kij' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, té niq kuni' kuví kui'e te'i ndii, ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. Té niq xaa iin ña'a' xiin' iin limita yuu', ña niq ku'a xiin' alabastro. Té chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xaa'an xavixín' koo' chukuu', ña nduu' mi'i ndi'i nardo, ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te niq ta'vi' a' limita jaan', té niq saka'a a' xaa'an jaan' xini' Jesús.

4Té savá té ndiee' ikan', kij' ni xini' rä ña niq xaa ña'a' jaan' ndii, niq nasaal' rä ka'án xiin' ta'an' rä ndii: —Vä'a xachi' xitía saka xaa'an xavixín' kaä.

5Sakan' ña va'a ká naa' ni ke'vi a te kondia ya'vi' a xu'un' ña kij'in iin te yivi' naa' sachuun' rä uní ciento kivi', té xiin' xu'un' jaan' kuví chindiee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachi' rä. Té niq kuchitun ndiee' rä ña'a' jaan'.

6Ndisu niq ka'án Jesús xiin' rä ndii: —Na koo' a' sakan', kuachí ndii iin chüun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo?

7Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i ni kivi' koo' niq xiin' ndo', té kuví chindiee' ña'a' ndo' amaa ká kuní ndo'. Ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i ni kivi' kaka' i tein ndo'.

8Ña'a' yo'o' ndii, niq xaa a' ña niq kuví saa a' xa'a' i vitin, niq saka'a a' xaa'an xavixín' ñu'u' nde'i i té koo' tu'va a, té ndiee a kij' kuví i.

9Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña mii' ká iin yivi' mii' ka'án ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'án tu niq xa'a' ña niq xaa ña'a' yo'o' xiin' i, té naka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachi' Jesús.

So'ó ni xaa a kij' ni taxi' Judas kuento rä ña sanaakua'a rä Jesús nda'a' té kuu' ka'nu'

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

10Sakan' té, Judas Iscariote, iin té uxi' uví ndii, niq xaa'an ndatu'un' rä xiin' sutu' kuu' nuu' té sanaakua'a rä Jesús nda'a' té jaan'.

11Kij' ni xini' so'ó sutu' jaan' ña niq ka'án té jaan' ndii, va'a niq kuni' rä, té niq taxi' rä kuento rä ña taxí rä xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. Sakan' té niq xaa' Judas nanduku' rä saa saa rä té sanaakua'a rä Jesús nda'a' té jaan'.

So'ó ni xaa a kij' ni xixi' Jesús ña xaxi' xakuua' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹²Kivi' nuu' ña xixi' niā xita' va'a, ña kōo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ní' niā mbēē kuali' xa'a' viko' pascua ndii, nī ka'ān tē nda'a' xa'a' Jesús xiin' ā ndii: —¿Mii' kuní un' ku'un sava'a ndū ña kuxi e' xakuaa' xa'a' viko' pascua? —nī kachī ra.

¹³Sakan' tē nī tīvi' ā uví̄ ta'an tē nda'a' xa'a' ā ka'án ā xiin' rā̄ ndii: —Kua'an ndo' ñū ka'nu' kaa', tē ikan' kunī ndo' iin tē yivi', tē ni'i' iin yoō tīkui kua'ān rā̄. Kundikun ña'a' ndo'.

¹⁴Tē ka'ān ndo' xiin' tē xiin' vi'ē mii' nda'ní̄ tē jaan' ndii: "Ka'án xto'o ē ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi ī ña xaxī xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' tē nda'a' xa'a' ī?, kachī ā", kachī ndo'.

¹⁵Tē sania'á tē jaan' ndo'ó iin cuarto chiē ña iin' xata' vi'ē ninū, tē xa yoo tu'va cuarto jaan'. Tē ikan' sava'a ndo' ña kuní ā kuxi ē —nī kachī Jesús.

¹⁶Nī kiēē tē nda'a' xa'a' ā jaan' kua'ān rā̄ ñū jaan' tē nī xka'ndiā xna'a ā saā nii' nī ka'ān Jesús xiin' rā̄ jaan'. Tē nī xava'a rā̄ ña xaxī xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁷Tē kii' nī kūñū nuu' ndii, nī xaā Jesús ikan' xiin' uxí̄ uví̄ ta'an tē nda'a' xa'a' ā jaan'.

¹⁸Tē nī xikundiē rā̄ xixi' rā̄ nuu' mesa xiin' Jesús, ikan' tē nī ka'ān ā xiin' rā̄ ndii: —Ñā ndaku ka'án ī xiin' ndo' ñā iin ndo'ó, tē xixi' xiin' ī, sānakua'a yu'ū nda'a' tē kuu' ka'nu' —nī kachī ā.

¹⁹Sakan' tē nī xaā kusuchi' iñī sakuu' tē jaan', tē nī xaā ndatu'ún' ña'a' i'in rā̄ ndii: —¿Tee' yu'ū kachī un' nī? —nī kachī i'in rā̄.

²⁰Tē nī ka'ān ā xiin' rā̄ ndii: —Iin ndo'ó tē uxí̄ uví̄, tē sé'vi inga' xita' va'a xiin' ī tixī ko'o' ī vitin, nduu' tē sānakua'a yu'ū nda'a' tē jaan'.

²¹Ndēē saā kāñī ndii yu'ū, ñā nduu' tu tē yivi' ndii, xaā ikan' yoo ī kua'ān ī naa yoso' ā nuu' tūtū Ndiosí mii' ka'án ā xa'a' ī. Ndisū chiē vā tūndo'o' kūndo'o' tē sānakua'a yu'ū, ndēē va'ā kā̄ nduu' ā nuu' tē jaan' naa' ní̄ tuví̄ rā̄ —nī kachī ā.

²²Tē kii' ndu'ū Jesús xixi' ā xiin' rā̄ ndii, nī kii'in ā xita' va'a, tē nī taxī ā ñā chīndāni Ndiosí xa'a' ā, tē nī sakuchi' ña'a' ā, tē nī taxī ña'a' ā nda'a' tē nda'a' xa'a' ā ka'án ā ndii: —Kī'in ndo' ā tē kuxī ndo', ñā yo'o' nduu' ñu'ū ndēī ī —nī kachī ā.

²³Sakan' tē nī kī'in ā iin copa, tē nī taxī ā ñā chīndāni Ndiosí. Tē nī taxī ña'a' ā nda'a' te jaan'. Tē nī xi'ī sakuu' rā̄ sie sie.

²⁴Tē nī ka'ān ā xiin' rā̄ ndii: —Te' naá tixī ñā yo'o' nduu' níi' ī, ñā kuitīā xa'a' kuachī kua'a' nē yivi', tē xiin' ñā kaq' taxī xa'a' Ndiosí ñā chikandu'ū ā iin kuento xaā xa'a' niā.

²⁵Ñā ndaku ka'án ī xiin' ndo' ndii, kō'ō kā̄ ī vino te' kuva'a xiin' uva ndēē kii' xaā kivī ñā kō'ō tukuū ī vino xaā mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —nī kachī ā.

Yo'o' ka'án Pedro ñā näkoō iin ndaa' rā̄ Jesús

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

26Te kii' ndi'i ni xita ra yaña nuu' Ndiosí ndii, ni kiee ra kua'an ra xiki' ña nani' Olivos.

27Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii: —Sakuu' ndo'ó naqoo iin ndaq' yu'u ñuu nunu' naa yoso' a nuu' tuu' Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku mbée saná ra", kachi a.

28Ndisu kii' natiaku i ndii, xi'na yu'u ku'un ñu'u Galilea, te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

29Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tee' ndee naqoo sakuu' te ka'a' yo'ó ndii, kuasa' yu'u —ni kachi ra.

30Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña ñuu vitin, kii' kuní ka kana nduchié ichi' ña uví ndii, xa uni ichi' ni ka'an un' ña xiní un' yu'u —ni kachi a.

31Ndisu Pedro ndii, ni xa ndiee' ka ra ka'an ra ndii: —Tee' ndee xata'an kuví i xiin' un' ndii, kä'an i ña xiní i yo'ó —ni kachi ra. Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

32Te kii' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemaní, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kundjee ndo' yo'o', na ku'un ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

33Te ni naqaa Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan ndoso' ikan', te ni xa'a' ndi'ní nimá a, te suchi' tu iní a.

34Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Suchi' xava'a iní nimá i ndee xaa yoo' i kuví i. Ndoo ndo' yo'o', te kundito ndo' —ni kachi a.

35Sakan' te ni xa'an a ndoso' jaan', te ni xikuijn xiti' a nuu' ñu'u', te ni ka'an a xiin' Ndiosí ña naa' kuví te köö' a tundo'o' jaan'

36ka'an a ndii: —Tata yuva' i, sakuu' a kuví nuu' yo'ó. Taxi un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu säa un' ña kuní yu'u, süü' jaan' ndii ña kuní mii' un' —ni kachi a.

37Ikan' te ni naandiko' a mii' ndiee' te jaan', te ndiee' ra kixín ra. Te ni ka'an a xiin' Pedro ndii: —Simón, ¿ndichun na kixín un'? Saä ka vi' tu ni kuví kundito un' ndee iin ndaq' hora.

38Köö ñu'u' iní va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kini ndo'ó. Kuní nimá ndo' saä ndo' ña kuní Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kündieni a —ni kachi a xiin' ra.

39Te ni xa'an ni tukuu a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa ni ka'an a ña nuu'.

40 Tə kii' ni nəndiko' tukuu a mii' ndiee' rə jaan' ndii, ni xini a ndiee' rə kixín rə, səkan' ña chitu' vi' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. Tə xiní rə ndee ña nəkuuin rə nuu' a.

41 Tə kii' ni nəndiko' ni tukuu a iichi' ña uni, te ni ka'an a xiin' rə ndii: —¿Kixín kando'ó, te nandiee' ndo' ndee vitiñ uun? Xava'a ndoko'o ndo' vitiñ. Xə ni xaq hora ña sənəkua'a rə yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachi.

42 Ndəndichı ndo' te ku'un e'. Koto ndo', xə kuyatin' te sənəkua'a yu'u nda'a' te jaan' —ni kachi a.

Sə'o ni xaq a kii' ni tiin te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

43 Tə kii' kusaa' iin' kə Jesú斯 ka'án a, te ni xaq Judas, te ni nduu' iin te uxı uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' və te yivi' ndiso' rə ichi xiin' itun'. Te te jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu ni tianu' ña'a'.

44 Tə te sənəkua'a ña'a' ndii, xə ni ka'an rə saa nia'a rə yoo nduu' Jesú斯 ka'án rə ndii: —Te chito i nuu' kii' nəkuatı ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tiin ndo', te satiín kutu' və ña'a' ndo', te kundiakə ña'a' ndo' ku'un ndo' —ni kachi rə.

45 Səkan' na ni kuyatin Judas mii' iin' a, te ni ka'an rə xiin' a ndii: —Maestro —ni kachi rə. Te ni chito rə nuu' a.

46 Səkan' te ni tiin te yivi' jaan' Jesú斯.

47 Ndisu iin te iin' xiin' a ikan' ndii, ni xta'ni' rə ichi rə, te ni xə'ndia rə so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'.

48 Səkan' te ni ndətu'un' Jesú斯 te kuaxi tiin ña'a' jaan' ndii: —¿Ndichun na kuaxi ndo', te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'?

49 Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'a i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni tiin' ndo' yu'u. Ndisu kuní a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí —ni kachi Jesú斯.

50 Səkan' te ni nəko'o ña'a' səkuuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu rə.

Sə'o ni ndo'o iin te savə

51 Ndisu iin te savə ndikún xata' Jesú斯 kua'an a ndisuku' rə iin toto kuiti', te ni tiin ña'a' te xin'.

52 Tə ndii te savə jaan' ndii, ni nəko'o rə toto jaan', te ni xinu iin' vichi' rə.

Sə'o ni xaq a kii' ni səna'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

53 Səkan' te ni xan ndiakə te yivi' jaan' Jesú斯 nuu' sutu ka'nu'. Te ni nəkaya səkuuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí ikan'.

54 Té Pedro ndii, ni_i xikundikun na r_a xika' xika' kua'ān r_a xiin' té yivi' ja_an' ndee ni_i nda'_in_i r_a nuu' ki'_e sut_u ka'nu' ja_an'. Té ni_i xikundu'u' r_a ikan' xituni' r_a nuu' ñu'u xiin' té xíin', té xito' y_ukun'.

55 Té sut_u kuu' nuu' ja_an' xiin' s_akuu' té kuu' ka'nu', té ni_i n_akaya_a ikan' ndii, nanduku' r_a kuach_i Jesús té k_uv_i ka'ān r_a ñ_a xata'ān k_uv_i a_i xa'a' ñ_a ja_an'. Ndisu k_oo' ndee iin a ni_i na'in r_a.

56 S_ak_an' ñ_a, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni_i t_ij_in kuach_i ndii' ñ_a'a', ndisu ni_i n_akuit_a ñ_a ka'ān i_in ni_a.

57 S_ak_an' té ni_i ndondich_i s_av_a r_a, té ni_i x_a'a' tiin' kuach_i ndii' ñ_a'a' r_a ka'ān r_a ndii:

58 — Ni_i xini so'o ndu'u ka'ān r_a ndii: “T_an_i i_i y_ukun' ka'nu' yo'o', ñ_a ni_i ku_a'a xiin' nda'a' té yivi', té kivi' ñ_a un_i n_ak_an_i i_ing_a a. Té ñ_a ja_an' ndii, s_uu' xiin' nda'a' té yivi' ku_a'a a", ni_i kachi_i r_a — ni_i kachi_i té ja_an'.

59 Ndisu ni_i ndee s_ak_an' ndii, ni_i n_akuit_a ñ_a ndiee' yu'u' ne yivi' ja_an' xa'a' a.

60 S_ak_an' té ni_i ndondich_i sut_u ka'nu' ja_an', té ni_i xikuijn ndich_i r_a m_a'in' ne yivi' ja_an', té ni_i ndatu'un' r_a Jesús ndii: — Ndichun na k_oo' a_i k_uv_i ka'ān x_ach_i un' xa'a' un'? — Ñáá ñ_a ndix_a nduu' ñ_a tiin' kuach_i té yivi' ka_a' yo'o? — ni_i kachi_i r_a.

61 Ndisu Jesús ndii, ni_i yo_o taxin' yu'u' a, té ni_i n_akuijn x_ach_i a. S_ak_an' té ni_i ndatu'un' tukuu' ñ_a'a' sut_u ja_an' ka'ān r_a ndii: — Ñáá yo'o' nduu' Cristo, si'e ñ_a nduu' Ndiosí, ñ_a xata'ān tiin' ka'nu' e? — ni_i kachi_i r_a.

62 Té ni_i ka'ān Jesús ndii: — Uun, suv_i nduu' i. Té k_un_i ndo' yu'u, ñ_a nduu' tu té yivi', kii' kundu'u' i xiin' ku_a'a Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', té k_un_i tu ndo' kii' kixin i nuu' viko' ndivi' — ni_i kachi_i a.

63 S_ak_an' té ni_i ndata' sut_u ja_an' tot_o r_a xa'a' a ñ_a ni_i nasaa' r_a, té ni_i ka'ān r_a ndii: — Küní k_a ne yivi' ndiee' yu'u' nuu' e',

64 S_ak_an' ñ_a s_akuu' ndo' ni_i xini so'o ñ_a kania'a r_a xa'a' Ndiosí. — S_aq_a tuu ndo'? — ni_i kachi_i r_a. Té s_akuu' té yivi' ja_an' ni_i ka'ān ñ_a xata'ān k_uv_i a.

65 Té ni_i x_a'a' s_av_a r_a kondia tias_i'i ñ_a'a' r_a, té ndasi tu r_a nuu' a, té sa'ndia' r_a nuu' a, té ndatu'un' ñ_a'a' r_a ndii: — N_ak_an_i un' yo_o ni_i kan_i yo'o — kachi_i r_a. Té ni_i sa'ndia' tu té xíin', té xito' y_ukun', nuu' a.

Ka'ān Pedro ñ_a xiní r_a Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

66 Té kii' ndu'u' Pedro nuu' ki'_e ninu' ndii, ni_i kuyat_in iin ñ_a' xika' nuu' nuu' sut_u ka'nu' ja_an'.

67 Té kii' ni_i xini a' ndu'u' r_a ikan' xituni' r_a, té ni_i n_ak_ato ndi'e' ñ_a'a' a', té ni_i ka'ān a' xiin' r_a ndii: — Ni_i xik_a tu yo'o' xiin' Jesús, té ni_i k_{ie}e ñ_au Nazaret, kaa' — ni_i kachi_i a'.

68 Ndisu n̄i kiee yu'u' r̄a ka'an r̄a xiin' a' ndii: —Xiní ña'a' i, n̄i ndee xiní tu i ndee xa'a' ka'an un' —n̄i kachí r̄a. Sakan' t̄e n̄i ket̄a r̄a yi'e' mii' xaá un ne yivi', t̄e n̄i kanaa iin nduchié.

69 Sakan' t̄e n̄i xiní n̄i tukuu ña'a' ña' xika' nuu' jaan', t̄e n̄i x̄a'a' a' ka'an a' xiin' ne ita' yaatin jaan' ndii: —Te kaq' ndii, iin t̄e ndiaka' ta'an' xiin' Jesús kaq' nduu' r̄a —n̄i kachí a'.

70 Ndisu tuku n̄i n̄i ka'an r̄a ña xiní ña'a' r̄a. Te iin kani' n̄i xka'ndia t̄e tuku n̄i ni ka'an ne ndiee' yaatin jaan' xiin' r̄a ndii: —Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, iin t̄e ndiaka' ta'an' xiin' t̄e kaq' nduu' yo'ó. Kuachi ndii t̄e Galilea nduu' un', t̄e nakuitá tu ndatu'un' ndo' —n̄i kachí n̄ia.

71 Sakan' t̄e n̄i x̄a'a' r̄a kani'a xiin' mii' mij' r̄a, t̄e ka'an tu r̄a kivi' Ndiosí ndii: —Xiní Ndiosí ña xiní yu'u te yivi', t̄e ka'an ndo' x̄a'a' kaq'. Na kani a yu'u naa' xini x̄a'an' i —n̄i kachí r̄a.

72 Te n̄i kanaa nduchié ichi' ña uví. Sakan' t̄e n̄i naq'a'an' Pedro ña x̄a n̄i ka'an Jesús xiin' r̄a ndii: "Kii' kuní k̄a kanaa nduchié uví ichi' ndii, x̄a un iichi' n̄i ka'an un' ña xiní un' yu'u", n̄i kachí a. Te kii' n̄i naq'a'an' r̄a ña jaan' t̄e n̄i x̄a'a' xaku' r̄a.

San Marcos 15

So'o n̄i x̄aa a kii' n̄i iin Jesús nuu' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Ni kitu' so'o, t̄e n̄i naqayá sakanuu' sutu kuu' n̄uu', xiin' t̄e xixá nuu' n̄uu', xiin' t̄e sania'a tu'un ndei' Ndiosí, xiin' sakanuu' t̄e ka'nu'. Ndi'i jaan', t̄e n̄i satiín r̄a Jesús, t̄e n̄i xan ndiaká ña'a' r̄a nda'a' Pilato.

2 Sakan' t̄e n̄i ndatu'un' Pilato Jesús ndii: —¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —n̄i kachí r̄a. Te n̄i naquiin a ndii: —Xa mij' un' n̄i ka'an sakan' —n̄i kachí a.

3 Te x̄a'a' a ña kua'a' va nuu' ña'a' tiin' kuachi ña'a' sutu kuu' n̄uu' jaan',

4 sakan' na tuku n̄i n̄i ndatu'un' ña'a' Pilato ndii: —¿Ndichun na koo' a kuví ka'an xachi' un'? Koto un' saa vi' kua'a' ña'a' tiin' kuachi r̄a yo'ó —n̄i kachí r̄a.

5 Ndisu n̄i ndee sakan' ndii, n̄i naquiin xachi' Jesús, t̄e n̄i nandani va Pilato.

So'o n̄i x̄aa a kii' ña x̄a yoo kuyí nduu' Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

6 Va'a, sakanuu' iichi' kii' nasukú viko' jaan' ndii, xi saña' r̄a iin t̄e ñu'u' vi'e kaa, t̄e saña' r̄a ndee k̄a t̄e kuní mij' ne yivi'.

7 Te naá iin t̄e n̄ani' Barrabás vi'e kaa xiin' inga t̄e n̄ia'a xa'a' ña n̄i x̄a'n̄i' r̄a t̄e yivi' kii' n̄i kunta'an' r̄a xiin' t̄e xín' romano.

8 Sakan' t̄e n̄i kuyatín ne kua'a' jaan' nuu' Pilato, t̄e n̄i ka'an n̄ia xiin' r̄a ña saxonu r̄a ña saña' r̄a iin t̄e naá vi'e kaa naa xi xaá r̄a saa kuiya.

9Səkan' tə ni ka'an Pilato xiin' nja ndii: —¿Náá kuní ndo' nja saña' i tə yo'o', tə nduu' rey ndo'ó, nə judío? —ni kachı rə.

10Ni ka'an rə səkan', kuachı ndii ni kundanı rə nja ni sanakua'a sutu kuu' nuu' jaan' Jesús xa'a' a nja ndası' nuu' rə xini nja'a' rə kuitı'.

11Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' ndii, ni chü'u' rə nə yivi' kua'a' jaan' tə ka'an nja nja va'a kə na saña' rə Barrabás.

12Tə ni ka'an ni tukuy Pilato xiin' nja ndii: —¿Tə ndee nja kuní ndo' saa i xiin' te yo'o', tə ka'án ndo' nduu' rey ndo'ó, nə judío? —ni kachı rə.

13Tə tukuy ni ni ka'an ti'e' nə jaan' ndii: —Nuu' krusín kuxı un' tə ñaa' —ni kachı nja.

14Tə ni ka'an ni tukuy Pilato xiin' nja ndii: —¿Ndichun? ¿Ndee nja nja'a ni xaa rə? —ni kachı rə. Ndisu ni kuqa' ti'e' kə nə jaan' ka'án nja ndii: —Nuu' krusín kuxı un' tə ñaa' —ni kachı nja.

15Tə xa'a' a nja ni kundi Pilato ndoo vaa' rə xiin' nə yivi' jaan' ndii, ni saña' rə Barrabás. Səkan' tə ni ka'an chuun' rə, tə suku' yo'o' tə xín' rə Jesús. Ndii jaan', tə ni sanakua'a nja'a' rə tə kuxı nja'a' tə jaan' nuu' krusín.

16Səkan' tə ni xan ndiakə tə xín' Jesús tixin vi'e ka'nu'. Tə ikan' ni nakaya sakuu' tə xín', tə xachuun' ikan'.

17Səkan' tə ni səkui'nú rə Jesús toto ndixin' kua'a ndukun'. Tə ni xaa rə iin corona yo'o' iñu', tə ni chindu'u' rə a xini' a.

18Səkan' tə ni xaa' xandi'i' rə xiin' a nakuatu' nja'a' rə xtun ka'án rə ndii: —Yoo vaa' yo'ó, tə nduu' rey nə judío —ni kachı rə.

19Ikan' tə ni kütun' rə xini' a xiin' iin tun' yoo', tə ni kondią tiasi'i tu nja'a' rə, tə ni kundi'i rə xiin' a xikuitá xiti' rə nuu' a ki'in' ka'nu' nja'a' rə xtun.

20Tə kii' ndii ni kundi'i rə xiin' a ndii, ni xta'ni' rə toto ndixin' kua'a ndukun' jaan', tə ni sanakui'nú nja'a' rə toto mii' a. Səkan' tə kua'an rə xiin' a tə kuxı nja'a' rə nuu' krusín.

So'o ni xaa a kii' ni kuxı tə xín' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21Kii' ni kiee tə xín' kua'an rə xiin' Jesús ndii, ni nata'an' rə xiin' iin tə ni kiee njuu Cirene, tə nani' Simón, tə nduu' yuva' Alejandro xiin' Rufo. Tə jaan' ndii, xa'a' ku'u ni xa'an rə, tə ni nandiko' rə. Tə ni tiiin u'vi nja'a' tə xín' jaan' nja koni'i rə krusín Jesús ku'un rə.

22Tə ni xan ndiakə rə Jesús iin xaan' mii' nani' a Gólgota. Tə kivi' jaan' kuni kachi a iki' xini' ndii.

23Tə ni xikə rə səko'o' nja'a' rə vino tə saká xiin' súxə nja nani' mirra, ndisu ni xiiin a ko'o a ra'.

²⁴Səkan' tə ni kuxi ña'a' tə xín' nuu' krusín. Ndi'i jaan', tə ni kətin rə toto a, tə kuni rə yoo nda'a' ndoo i'in a.

²⁵Ka íin nia'a ni kuxi ra Jesús nuu' krusín jaan'.

²⁶Tə ni ke'i rə iin tu'un' yu'u' nuu' iin vitu', tə ni chindu'u' rə a xíni' krusín jaan' xa'a' ña ni tjin kuachı ña'a' rə ka'án a ndii: "Tə yo'o' nduu' rey ne judío", kachi ña ni ke'i rə jaan'.

²⁷Tə tata'vi' xiin' a ni kuxi rə iin tə kui'na' nuu' inga krusín, iin rə nda'a' kua'a a, tə inga rə nda'a' itin a.

²⁸Səkan' tə ni xinu tu'un Ndiosí, ña yoso' nuu' tutu a, mii' ka'án a ndii: "Ni chik'a'ni ña'a' te yivi' tein tə nia'a", kachi a.

²⁹Tə ne xka'ndía ikan' ndii, ni xandi'i ni xin' a seko' ni xini' ni tə ka'án ni a ndii: —Jan', yo'o, tə ka'án ña tanı un' yukun' ka'nu' e', tə nakani un' tuku a kivi' ña uni ndii,

³⁰səkakú xiin' mii' ki'i', kuan nuu un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi nia.

³¹Sutu kuu' nuu' xiin' tə sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, nii' səkan' ni xandi'i tu tə jaan' xiin' a ka'án xiin' ta'an' rə ndii: —Inga ne yivi' ni səkakú rə, ndisu küvi səkakú xiin' mii' mij' rə.

³²Saq ni Cristo, tə ni tianu' Ndiosí səkakú yoo' nduu' tə ka'a', tə nduu' tu rə rey nuu' yoo', ne Israel chi, na nuu ki'i rə nuu' krusín vitin naa' ndixa, tə kandixa' ña'a' e' —ni kachi rə. Tə ni xandi'i tu uvı saa' tə ndondia nuu' inga krusín jaan' xiin' a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³Tə kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yaví kānii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa uni xakuaa'.

³⁴Tə kaa uni jaan' ni nde'i ti'e' Jesús ka'án a ndii: —Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —ni kachi a. Ña jaan' kuni kachi a kii' ndiko kuiín a ndii: Ndiosí mij' i, Ndiosí mij' i, ¿ndiochun na ni nakoq un' yu'u?

³⁵Tə ni ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ikan' kii' ni xini so'o ni a ni ka'an ña jaan' ndii: —Kuni so'o ndo', Elías kana' rə —ni kachi ni a.

³⁶Ikan' tə ni ndava iin tə iin' ikan', tə ni ki'in rə iin pachi, tə ni se'vi rə a vino iya'. Tə ni satiín rə a nuu' iin tun' yoo', tə ni katanı rə a nuu' Jesús tə ko'o a ra' ka'án rə xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Ndiatu' e' tə kuni e' naa' kixin Elías tə sanuu' ña'a' rə nuu' krusín kaa' —ni kachi rə.

³⁷Səkan' tə ni nde'i ti'e' kə Jesús, tə ni xi'i a.

³⁸Səkan' tə toto, ña ta'nu' i'nü tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndata a. Ni xa'a' a ndee ndien, tə ni kiee nuu a ndien.

39 Té ni ka'qan te xíin' kuu' nuu', té iin' yatín nuu' Jesús, kii' ni xini rä saa ni xaa té ni xi'i a ndii: —Ndixá xná'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' té kaq' —ni kachi rä.

40 Té ni ita tu ndia'vi' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' niá ña ni yoo ikan'. Te tein ne jaan' ni ka'ní María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María, si'lí José xiin' ñaní rä Jacobo, té sava.

41 Ña'a' jaan' ndii, ni ndikun niá Jesús, té ni xiká nuu tu niá nuu' a kii' ni xiká a ñu'u' Galilea. Té ni ita tu kua'a' ká inga ña'a', ne ni kíee ñu'u' jaan', té ni kaa tu niá ñuú Jerusalén xiin' a.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

42 Té xakuaa' kii' sakoo' tu'vá xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' niá ndii,

43 ni xaa José, té ñuú Arimatea. Té jaan' ndii, iin té ka'nu' tein té xa'ndia chuun' nduu' rä. Té ni ndiatu iní tu té jaan' ña xaa' ká'ndia chuun' Ndiosí iin yivi' yo'o'. Te ni xandieni xiin' mii' rä, té ni nda'ni rä mii' ndu'u' Pilato, té ni xikan rä ñu'u' nde'i Jesús nuu' té jaan'.

44 Té ni nandani va Pilato jaan' kii' ni xini rä kuento ña xá ni xi'i Jesús. Sakan' na ni kanaa rä té xíin' kuu' nuu' jaan', té ni ndatu'un' ña'a' rä naa' xá ni xi'i xna'a a.

45 Té kii' ni taxi té xíin' kuu' nuu' jaan' ña ndaku nuu' rä ndii, ni taxi rä ñu'u' nde'i Jesús nda'a' José.

46 Sakan' té ni sata' José jaan' iin toto yaá ndiká, té ni sanuu' rä ñu'u' nde'i Jesús. Ikan' té ni tisuku' rä a toto jaan'. Té ni xa'an chinaá rä a tixin yavi ndii, ña ni xatia rä toko' kava'. Té ni satuvi' rä iin yuu' ña ndasi rä yu'u' yavi jaan'.

47 Té María Magdalena xiin' María si'lí José ndii, ni xini niá mii' ni chinaá rä ñu'u' nde'i a jaan'.

San Marcos 16

So'o ni xaa a kii' ni natíaku Jesús

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

1 Kii' ni xka'ndia kivi' sábado, ña xinandiee' niá ndii, María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María si'lí Jacobo ndii, ni sata' niá xa'an xavixín' té ku'un kakin niá a ñu'u' nde'i Jesús.

2 Té niá'a va, kii' sakan' kuaxi keta kuiti' ñu'u kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu niá yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús.

3 Té ni ka'qan xiin' ta'an' niá ndii: —Yoo tu satuvi' yuu' ña ndasi' yu'u' yavi ndii jaan'? —ni kachi niá.

⁴Ndisu kii' ni nakoto nia ikan' ndii, ni xini nia ña xa ni nundia'a yuu' jaan', saa ni iin yuu' chie va nduu' a.

⁵Te kii' ni ko'ni nia yavi ndii mii' ni kandu'u' ñu'u' nde'i Jesús jaan' ndii, ni xini nia ndu'u' iin te sawa nda'a' kua' ni'nu' ra toto yaa nani', te ni yi'vi xava'a nia.

⁶Ndisu ni ka'an te jaan' xiin' nia ndii: —Kuän yi'vi ndo'. Ndo'ó ndii, Jesús, ña ni kiee ñuu Nazaret, ña ni xi'i nuu' krusín, nanduku' ndo'. Köo' ka ñu'u' nde'i a kandu'u' yo'o', xa ni natiaku a. Koto ndo' mii' ni chinaá ña'a' ra.

⁷Ndisu kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' inga te nda'a' xa'a' a ña xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ra kua'an a ñu'u' Galilea, te ikan' kuni ña'a' ra saa nii' ni ka'an a xiin' ra saa' —ni kachi ángele jaan'.

⁸Sakan' te ni kiee ne jaan' yavi jaan' taxta'an' nia kua'an nia, sakan' ña kisi' vi' ña'a' ña yi'vi nia. Te ndee iin ña'a' ni ka'an nia xiin' ndee iin ne yivi' ichi' xa'a' ña jaan' xa'a' ña yi'vi nia.

So'o ni xaa a kii' ni tuví Jesús nuu' María Magdalena

(Jn. 20:11-18)

⁹[Te kii' ni natiaku Jesús nia' a kivi' nuu' xa'a' xi'mana jaan' ndii, xi'na ka nuu' María Magdalena, ña' ni tava' a uxa ta'an ña ndiva'a nimá, ni satuví xiin' mii' a.

¹⁰Sakan' te ni xa'an sakuni' tu'un a' te nda'a' xa'a' a. Te xa ndiee' suchi' ini va, te xaku' tu ra.

¹¹Te kii' ni xini te jaan' kuento ña xa ni natiaku Jesús, te ni xini ña'a' ña' jaan' ndii, ni kandixa' ra.

So'o ni xaa a kii' ni tuví Jesús nuu' uví ta'an te nda'a' xa'a' a

(Lc. 24:13-35)

¹²Ni ya'a, te siin' kaa' Jesús ni tuví a nuu' uví ta'an te nda'a' xa'a' a kii' ñu'u' ra ichi' kua'an ra xa'a' ku'u.

¹³Sakan' te ni nandiko' te jaan', te ni ka'an ra xiin' inga te nda'a' xa'a' a ña ni xini ña'a' ra. Ndisu tuku ni ni kandixa' te jaan'.

Ka'án chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴Ndi'i' ndoso', te ni tuví a nuu' te uxi iin ta'an jaan' kii' ndiee' ra nuu' mesa. Te ni kani kuento ña'a' a xa'a' a ña ni kandixa' ña'a' ra xiin' xa'a' ña xii nimá ra. Kuachi ndii ni kandixa' ra ña ni ka'an ne yivi' xiin' ra ña ni natiaku a.

¹⁵Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kua'an ndo' kanii' iin yivi' te ka'an ndoso' ndo' tu'un va'a nuu' sakuu' nuu' ne yivi'.

¹⁶Né kuini kuni ña jaan' te kuchi nia kuenta i ndii, kaku nia nuu' kuachi nia. Ndisu ne kuini kuni ña jaan' ndii, ne katun' kunduyu nia nuu' Ndiosí xa'a' kuachi nia.

¹⁷Te ñaq yo'o' nduu' chuyun ka'nu' ñaq saa ne iní xini yu'u kij' ka'an ndoso' niq: Xiin' ndiee' i tava' niq ñaq ndiva'a nimá ne yivi', te ka'an tu ni tuku tu'un,

¹⁸te naa' tiin nda'a' kuein' niq koo', te kaxi' ñaq'a' ri' ndii, köo' a kundo'o niq. Te naa' ko'o kuein' niq tatán' xatu ndii, köo' a kundo'o niq. Te naa' chindiee' niq nda'a' niq xini' ne kuni kuví ndii, nda'a' ne jaan' —ni kachí Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni ndaq Jesús ndivi'
(Lc. 24:50-53)

¹⁹Sakan' te kij' ndi'i ni ka'an xto'o e' Jesús xiin' ra ndii, ni ndaq a ndivi', te ni xikundu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí.

²⁰Te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiee' ra, te ni xaa' ka'án ndoso' ra tu'un va'a kanii' mii' kua'an ra. Te chindiee' ñaq'a' xto'o e', te nia'á a ñaq ñaq ndaku nduu' ñaq ka'án ra jaan' xiin' chuyun ka'nu' ñaq xaa' ra. Sakan' na kundu' a.]

San Lucas

San Lucas 1

Ni ke'i Lucas tütü yo'ó' tē kua'ān a ndā'a' iin tē nani' Teófilo

- 1**Kua'ā' va tē yivi' ndii, ni xikā rā ke'i yukun rā sākuu' ñā ni xka'ndia tein e'.
2Tē ni ke'i rā sāq nii' ni sānia'á ñā'a' ne ni xinj nduchi' nuu' ñā jaan' ndee ñā nuu', tē ne jaan' nduu' ne ni na'in chuun' tē ka'ān ndoso' tu nia tu'un jaan'.
3Xa'ā' a jaan' na sākan' tu yu'u ndii, ni sākuaān kuie i ndee mii' ni xā'a' ñā jaan', te ni tuu i ñā va'ā ñā ke'i yukun i sākuu' a nuu' yo'ó, tákui'e, Teófilo,
4tē kundanī va'ā un' ñā ndixā, ñā ni sānia'á ne yivi' yo'ó.

So'o ni xāq a kij' ni ka'ān ángele xiin' Zacarías

- 5**Kij' ni nduu Herodes, tē xā'ndia chuun' kuu' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yoq iin sutu, tē ni nāni' Zacarías. Tē ni nduu rā iin tē ni ta'an' xiin' iin tī'vī sutu, tē nduu' kuenta Abías. Tē ñā si'i Zacarías jaan' ndii, kuenta ne vī'e Aarón ni nduu a', tē ni nāni' a' Elisabet.
6Tē uvī sāa' ne jaan' ndii, ni xāchuun' ndāku nia nuu' xto'o e' Ndiosí, sākan' ñā ni sāxinu nia sākuu' ñā ka'ān chuun' tu'un ndei' a.
7Ndisu ni yoq si'e nia, sākan' ñā Elisabet ndii, ñā' ni kūvī kōo si'e nduu' a'. Tē uvī sāa' nia ndii, ne xixā va ni nduu nia.
8Unta' ndii, ni xāq Zacarías tē sāxinú rā chūun sutu, sākan' ñā ni tondia kivi' ñā sāa sutu, tē ni ta'an' xiin' rā, chūun nuu' Ndiosí.
9Tē naa xi xaá sutu ndii, ni kātīn rā tē kūnī rā yōo kuní a ndi'vī yūkun' ka'nu' xto'o e', tē chū'ma rā tīxīn a. Tē ndā'a' Zacarías ni nāmā a tē ndi'vī rā jaan'.
10Kij' chū'ma rā ndii, kua'ā' va ne yivi' ndiee' kī'e ka'ān xiin' Ndiosí.
11Tē iin ni tuvī tīo' iin ángele, ñā xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' rā iin' a xiin' kuā'a mii' xixí sūxā chū'ma jaan'.
12Tē kī' ni xinj rā ángele jaan' ndii, ni nāndanī va rā, tē ni yī'vi xāva'a rā.
13Ndisu ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Zacarías, kuān yi'vi un', xā ni xinj sō'o Ndiosí ñā ni xikan un' nuu' a. Tē Elisabet, ñā' si'i un' ndii, kōo iin tīa sī'e a', tē chīndu'u' un' kivi' rā Juan.
14Tē nākuātia' va nimá un' xā'a' ñā tuvī rā, tē nākuātia' tu kua'ā' ne yivi' xā'a' ñā jaan',
15sākan' ñā tē ka'nu' kunduu rā nuu' xto'o e' Ndiosí. Tē kō'o rā vino, te' kuva'a xiin' uva, ni ndee kō'o tu rā ndixī. Tē kūtu' nimá rā xiin' Espíritu Santo ndee ñā kuní ka tuvī rā.

16 Té kua'a' nē vi'e un' Israel sānandiko' tukuu rā nuu' ichi' xto'o e' Ndiosí.

17 Té xi'nā Juan jaqan' ki'in ichi' nuu' xto'o e', té kixin rā xiin' nā ndiee' Ndiosí naa nā ni taxi a nda'a' Elías, té sanandiko' rā nimá yuva' si'i' nuu' si'e nia, té kuni tu ne so'o saq kuu' nē xachuun' ndaku. Té xiin' nā jaqan' sakoo' tu'vā nā'a' rā té natiiin nia xto'o e' —nī kachi a.

18 Sakan' té nī ka'an rā ndii: —¿Saq kuví tu xka'ndiā nā ka'án un' jaqan'? Sakan' nā yu'u ndii, iin té xixa nduu' i, té xixa va tu nā' si'i' i —nī kachi rā.

19 Sakan' té nī ka'an ángele jaqan' xiin' rā ndii: —Yu'u nduu' Gabriel, té xika' nuu' nuu' Ndiosí. Nā jaqan' nī ti'vi' yu'u té taxi i tu'un va'a yo'o' nuu' un'.

20 Ndisu vitin ndii, xa'a' a nā nī kandixa' un' nā nī ka'an i xiin' un' kaa' ndii, kuu i'in' un', té kuví ka'an kā un' ndee tondiā kivi' nā xinu, nā nī ka'an i xiin' un' kaa' —nī kachi a.

21 Té ndiee' sakuu' nē yivi' kua'a' jaqan' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaqan' ndiatu' nia Zacarías, té xā nī xā'a' ndi'nī nia xā'a' a nā nī kuu kuachí va rā tixin yukun' jaqan'.

22 Té so'o' ndi'i', kii' nī keta rā tixin yukun' ndii, kuví ka'an kā rā xiin' nia. Sakan' té nī kundanī nia nā nī tuvi iin nā'a nuu' rā tixin yukun' jaqan'. Té ndee xiin' nda'a' rā nī sakuni' rā nē yivi' jaqan', sakana' nā nī kuu i'in' rā.

23 Té kii' nī xinu kivi' nā nī xā'a rā chūun sutu ndii, kuan nu'u rā vi'e rā.

24 Té kii' nī xka'ndiā nā jaqan' ndii, nī nakuiso nā' si'i rā Elisabet. Té nī ndoo a' vi'e a' u'un yoo' ka'án a' xiin' nimá a' ndii:

25 "Xto'o e' Ndiosí nī sañu'u' yoo' té koo iin si'e e' vitin, sakana' té kā'án kui'e kā ne yivi' xiin' e!", kachi a' xiin' nimá a'.

So'o nī xā'a a kii' nī ka'an ángele xiin' María

26 Té kii' nī tondiā iñu yoo' nā ndiso' Elisabet ndii, nī ti'vi' Ndiosí ángele Gabriel jaqan' té kua'an a iin nūu nā nani' Nazaret, nā naá tein' iku' nuu' nū'u' Galilea,

27 té koto a iin nā' ndu'u' sie, nā' nani' María. Té xā nī taxi nā' jaqan' kuento a' nā tunda'a' a' xiin' iin té nani' José. Té jaqan' ndii, siāni' xika' tákui'e David nī nduu rā.

28 Té kii' nī xā'a ángele jaqan' mii' ndu'u' María, té nī ka'an a xiin' a' ndii: —Nakuatu' i yo'ó, té va'a va kuni xto'o e' Ndiosí xini a yo'ó, té yoo a xiin' un'. Té sañu'u' kā yo'ó té sakana' sakuu' inga nā'a' —nī kachi a.

29 Ndisu kii' nī xini a' ángele jaqan' ndii, nī nandanī xava'a a' xā'a' nā nī ka'an a xiin' a', té nī ndatu'un' xiin' mii' mii' a' ndee nā kuni kachi tu nā nī ka'an ángele jaqan'.

30 Té nī ka'an kā ángele xiin' a' ndii: —Kuän yi'vi un', María, sakana' nā va'a va kuni Ndiosí xini a yo'ó.

³¹Kuəchị ndii nəkuiso ʉn', tə səkaku' ʉn' iin tə kuañu'ʉ, tə chindu'ʉ' ʉn' kivi' ra Jesús.

³²Tə jaan' ndii, tə ka'nu' künduu ra, tə kunanı' ra si'e Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'. Tə taxi xto'q e' Ndiosí kə'ndią chuun' ra ndee naa ni xaq David, tə xii' yata' ra, xta'an'.

³³Tə kə'ndią chuun' ra nuu' nə ta'an' ʉn', nə sianı' xika' Jacob, ndee ndi'i' ni kivi', tə koo' kivi' kun ndiko' ña kə'ndią chuun' ra —ni kachị a.

³⁴Səkan' tə ni ka'an María xiin' a ndii: —Saq kuvı koo si'e yu'ʉ? Səkan' ña ña' ndu'ʉ' sie nduu' i —ni kachị a'.

³⁵Səkan' tə ni ka'an ángele jaan' xiin' a' ndii: —Espíritu Santo kixin koto yo'ó, səkan' ña ña' ndiee' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' tisa'ví yo'ó xiin' katı' a. Səkan' na kui' si'ʉ ʉn', ña su'ʉn, ña tuvı jaan' ndii, si'ʉ Ndiosí kūnani' a.

³⁶Tə səkan' tu Elisabet, ña' iin' kuu' xiin' ʉn', ña' ka'án nə yivi' kuvı koo si'e ndii, xa kua'an kuyatin' iñu yoo' ndiso' a' tee' ndee iin ña' xixa va nduu' a',

³⁷Səkan' ña nuu' Ndiosí ndii, səkuu' a kuvı —ni kachị a.

³⁸Səkan' tə ni ka'an María xiin' ángele jaan' ndii: —Yu'ʉ ndii, ña' xika' nuu' nuu' xto'q e' Ndiosí nduu' i. Na saq a xiin' i saq nii' ni ka'an ʉn' jaan' —ni kachị a'. Səkan' tə ni keta ángele jaan' kua'an a.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an ndi'e' María mii' ndu'ʉ' Elisabet

³⁹Ndia'vi' kivi' tə ni xa'an ki'i' va María iin ñuʉ ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Judea,

⁴⁰tə ni xaa a' vi'e Zacarías, tə ni nəkuatʉ a' Elisabet.

⁴¹Tə kii' ni xin so'o ña jaan' ña nakuatu' ña'a' María ndii, ni kandetə si'e a' tixin a'. Səkan' tə ni chit' nimá a' xiin' Espíritu Santo,

⁴²tə ni ka'an ti'e' a' ndii: —Sañu'u' kə Ndiosí yo'ó tə səkan' səkuu' ña'a' iin yivi', tə sañu'u' tu a si'e ʉn', ña səkaku' ʉn'.

⁴³¿Yoo vi' nduu' yu'ʉ naa kuaxi koto si'i' xto'q i yu'ʉ?

⁴⁴Səkan' ña saq ni xin so'o i ña ni nakuatʉ ʉn' yu'ʉ, tə ni kandetə si'e i tixin i ña va'a kuni ra.

⁴⁵Tə sañu'u' va xto'q e' Ndiosí yo'ó xa'a' a ña ni kandixa' ʉn' ña səxinú a ña ni ka'an ángele xiin' ʉn' —ni kachị a'.

Xaka'nu' María Ndiosí

⁴⁶Səkan' tə ni ka'an María ndii: Xaka'nu' nimá i xto'q e' Ndiosí.

⁴⁷Tə nakuatia' nimá i nuu' Ndiosí, ña sakakú yu'ʉ.

48Səkan' ña ni nəkə'an' a xa'a' yu'u, ña' nda'vi so'o xika' nuu' nuu' a. Ndeē vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'ən ne yivi' ña ni sañu'u' və Ndiosí yu'u.

49Kuachi ndii Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ni xaa kua'a' chūun ka'nu' xiin' i. Te ña su'un ndi'i nduu' a.

50Te köo' kivi' ndi'i ña kuvita in i a xa'a' ne xaka'nu' ña'a'.

51Ni xaa a chūun ka'nu' xiin' nda'a' a, te ni sanduxín tu a ña chituní te ñuñu' xiin' nimá ra.

52Ni tava' a ndiee' te kuu' ka'nu', te ni xaka'nu' a ne nda'vi so'o.

53Ni sanda'ni a ne xi'í sokø xiin' ña'a, te ne vikø' ndii, ni natj'vi' nda'a' xiko' ña'a' a.

54Ni chindiee' a yoo', ne Israel, ne xika' nuu' nuu' a, səkan' ña ni nəkə'an' a ña kuvita in i a xa'a' e'.

55Səkan' ña xə səkan' ni taxi a kuento a nuu' te xii' yata' e' naa kuu' Abraham, xiin' sakuu' tu ne siəni' xika' rə ndee ndi'i ni kivi'. Ni kachi María.

56Te ni ndoo a' xiin' Elisabet yatin' uni yoo'. Ndi'i jaan', te ni nəndiko' a' vi'e a'.

So'o ni xaa a kii' ni kaku si'e Elisabet

57Te kii' ni xaa kivi' ña tuvi si'e Elisabet ndii, ni tuvi iin tiaa.

58Te kii' ni xini ne ndiee' yatin xiin' ne iin kuu' xiin' a' kuento ña ni kuvita in i xto'o e' Ndiosí xa'a' a' ndii, va'a va ni kuni ni xini ña'a' ni.

59Va'a, kii' ni xinu unia kivi' ña ni tuvi te kuañu'u jaan' ndii, ni xa'an ni xin' rə te kua'a tuni iin rə. Te ni kuni ne yivi' ña kunani' rə Zacarías naa nani' yuva' rə.

60Ikan' te ni ka'an si'i' te kuañu'u jaan' xiin' ni ndii: —Ü'un', Juan kunani' rə —ni kachi a'.

61Səkan' te ni ka'an ni xin' a' ndii: —Ndichun kuní un' kunani' rə səkan'? Köo' ndee iin ne iin kuu' xiin' ndo' nani' səkan' —ni kachi ni.

62Te ni xə'a' ni seko' ni nda'a' ni nuu' yuva' rə ndatu'un' ña'a' ni saa kuní rə kunani' si'e rə.

63Səkan' te ni xikan rə iin vitu' sie, te ni ke'i rə nuu' nu' ndii: "Juan nduu' kivi' rə", kachi a. Te ni nəndani va sakuu' ne yivi' jaan'.

64Xə ka'án e', te ni ndixaa tu'un rə, te ni xə'a' xaka'nu' rə Ndiosí.

65Te sakuu' ne ndiee' yatin jaan' ndii, ni yi'vi xava'a ni, te iin kanii' te'in iku' nuu' nu'u' Judea ni kiku' kuento xa'a' ña jaan'.

66Te sakuu' ne ni xini so'o ña jaan' ndii, ni taxaa ni a nimá ni ka'án xiin' ta'an' ni ndii: —Ndee nuu' te yivi' kundu'u tu te kuañu'u jaan' kii' ku'a'nü rə? —ni kachi ni. Səkan' ña xto'o e' Ndiosí yoo xiin' rə.

So'ó ni xaa a kii' ni saka'án Espíritu Santo Zacarías, te ni xaka'nu' rā Ndiosí

67Té ni ch̄itu' nimá Zacarías, yuva' té kuañu' jañan', xiin' Espíritu Santo, té ni ka'án tiakú rā tu'un Ndiosí ndii:

68Ka'nu' va Ndiosí, ña nduu' xto'o yoo', ne Israel, sakan' ña x̄ ni kixin a, té ni sandoó ndiká a yoo'.

69Té ni t̄i'vi' a iin ña ndiee' koo' chukuu' s̄akakú yoo'. Té ña jañan' ndii, sīani' xika' David, té ni xik̄a nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a

70s̄aa nii' ni t̄axi Ndiosí kuento a xa'a' ña jañan' ndee ña nuu' kii' ni ka'án a xiin' yu'u' té ni ka'án tiakú tu'un a, té nduu' nditia a,

71ñá s̄akakú a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e' xiin' s̄akuu' ne xi'é xini yoo'.

72Té sakan' tu kuvita iní a xa'a' ne xii' yata' e'. Té sakan' tu nañka'an' a xa'a' kuento su'un, ña ni ndoo a xiin' nia.

73Té kuento jañan' nduu' ña ni t̄axi a nuu' Abraham, té ni nduu' xii' yata' e', ña t̄axi a

74kák̄a ndituni e' iin yivi'. Té s̄akakú tu a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e', té kuvit kák̄a nuu' e' nuu' a,

75té kák̄a ndoq̄ e' nuu' a, té sachuun' ndaku tu e' ndee ndi'i' ni kivi'.

76Té yo'ó, si'e mii' i, té ka'án tiakú tu'un Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' künduu' un', sakan' ña xi'na un' ku'un nuu' xto'o e', té s̄akoo' tu'va un' ne yivi' té natiin ña'a' nia.

77Té s̄akuni' un' ne yivi' ña s̄akakú ña'a' a xa'a' a ña kōo ka'nu' iní a xa'a' kuach̄i nia.

78Té xa'a' a ña kuvita iní Ndiosí xa'a' e' ndii, ni t̄i'vi' a ndee ndivi' iin ña nduu' ndee naa iin ñu'u, ña nayi'é iin kivi' xaa'.

79Té t̄axi a ñu'u nuu' yoo', ne xika' ichi' iin yaví, ne ñu'u' nda'a' té kui'e, té s̄akaka' a yoo' nuu' ichi' mii' kōo ña mani' nimá e'. Ni kach̄i rā.

80Té té kuañu' jañan' ndii, so'o kuaxi ku'a'nu kā rā i'in kivi' kua'án, té so'o nakunaá kā tu ndiee' rā xaa' Espíritu Ndiosí. Té ni xik̄a rā mii' taxin' kaa' ndee ni xaa kivi' ña satuví xiin' mii' rā nuu' ne Israel.

San Lucas 2

So'ó ni xaa a kii' ni kák̄u Jesús

(Mt. 1:18-25)

1Kivi' jañan' ni ka'án chuun' tu Augusto, té ni x̄'ndia chuun' kuu' nuu', ña nañkoso' s̄akuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' mii' xa'ndia chuun' rā.

2Ña yo'ó ni nduu' ichi' nuu' ña ni nañkoso' ne yivi' kii' nduu' Cirenio, té xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Siria.

3Sakan' na kui' i'in ne yivi' ni xa'án nañkoso' ñu'u mii' nia.

4Səkan' na nī keta José ñuū Nazaret, ñā kandu'u' nuū' ñū' Galilea, t̄e kua'an rā ñuū Belén, ñā kandu'u' nuū' ñū' Judea. Səkan' ñā ñuū Belén jāan' nī kakū David, t̄e kuenta nē vī'e David jāan' nduu' rā.

5T̄e nakōso' rā xiin' María, ña' x̄ā nī taxī kuento ñā t̄unda'a' a' xiin' rā, t̄e x̄ā ñū'u' sī'e a'.

6T̄e kiī' ndiee' nī ñuū Belén jāan' ndii, nī x̄ā kivī' ñā tuvī sī'e a'.

7T̄e nī tuvī tiaq̄ sī'e a', t̄e nuū'. T̄e nī t̄isukū' a' iin t̄ia'ndia, t̄e nī chik̄andu'u' ñā'a' a' t̄ixīn tundoo' mii' xaxī' kit̄i' ñā'a, səkan' ñā nī nī'i' nī ñā iin vī'e mii' kundīee nuū' nī.

So'ó nī x̄aa a kiī' nī tuvī ángele nuū' s̄ava t̄e paxto

8T̄e yatīn ñuū Belén jāan' ndiee' t̄e paxto xa'a' ku'u ñuū xito' rā mbēe san̄a rā.

9T̄e iin nī tuvī t̄io' iin ángele, ñā xika' nuū' nuū' xto'o e', nuū' rā, t̄e nī yī'e ñū'u xto'o e' jāan' s̄aa xinunduū xiin' rā ndatun' koo' chukuu' yī'é a, t̄e nī yī'vi x̄ava'a rā.

10Ndisū nī ka'an ángele jāan' xiin' rā ndii: —Kuän yī'vi ndō, səkan' ñā nī'i' ī iin tū'un va'a ñā səkuatia' nimá səkuu' nē yivī' kuaxī ī.

11Kuach̄ī ndii vit̄in nī kakū iin ñā səkakú nē yivī', t̄e nī kakū a ñuū Belén, mii' nī kakū David, t̄e ñā jaan' nduu' Cristo xto'o e', ñā nī tianū' Ndiosí.

12T̄e kuȳi nakōnū ñā'a' ndō, səkan' ñā kunī ndō' iin ñā kuañu'u' ndisukū' a t̄ia'ndia, t̄e kandu'u' a t̄ixīn iin tundoo' mii' xaxī' kit̄i' ñā'a —nī kachī a.

13T̄e iin nī tuvī t̄io' iin t̄i'vī chiē ya'a ángele, ñā ndiee' ndivī', xiin' ángele jāan' xaka'nū' a Ndiosí ka'an a ndii:

14Na natīin Ndiosí ñā xaka'nū' ñā'a' e' ndēe mii' ndu'u' a ndienū, t̄e iin yivī' yo'o' taxi' a ñā manī' koō xiin' nē va'a kunī a xinī a. Nī kachī a.

15T̄e kiī' kuan nu'u səkuu' ángele jāan' ndivī', t̄e nī ka'an xiin' ta'an' t̄e paxto jāan' ndii: —To'o' ki'l̄i' ndō' ñuū Belén t̄e kunī e' ñā nī xka'ndia ikan', ñā nī səkunī' xto'o e' Ndiosí nuū' e' —nī kachī xiin' ta'an' rā.

16T̄e numī' vā nī kiēe rā kua'an rā, t̄e kiī' nī x̄ā rā ikan' ndii, nī xinī rā María xiin' José xiin' ñā kuañu'u jāan' kandu'u' a t̄ixīn iin tundoo' mii' xaxī' kit̄i' ñā'a.

17T̄e kiī' nī xinī ñā'a' rā ndii, nī kikū' rā kuento ñā nī ka'an ángele jāan' xa'a' ñā kuañu'u jāan' xiin' rā.

18T̄e səkuu' nē nī xinī so'ó kuento jāan' ndii, nī nəndən̄ī vā nī x̄ā'a' ñā nī ka'an rā jāan'.

19T̄e María ndii, nī t̄axa'a' a' kuento jāan' nimá a' xanini a' xa'a' a.

20T̄e nī nəndiko' t̄e paxto jāan' kua'an rā xaka'nū' rā Ndiosí, t̄e taxi' tū rā ñā chindəni a xa'a' səkuu' ñā nī xinī so'ó rā, xiin' ñā nī xinī nduchi' nuū' rā. Kuach̄ī ndii nī xka'ndia ñā jāan' s̄aq̄ nii' nī ka'an ángele jāan' xiin' rā.

So'q n̄i xaq a kij' n̄i xa'an yuva' si'i' Jesús xiin' a yūkun' ka'nu'

21Tē kij' n̄i xinu unia kivi' ña n̄i tuvi a ndii, n̄i xaq a tē yivi' tuni iin' a, tē n̄i chindu'u' yuva' si'i' a kivi' a Jesús, naa n̄i ka'an ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, jaan' xiin' n̄ia kij' tiq'an nakuiso ña'a' si'i' a.

22Tē kij' n̄i xinu kivi' ña kuní a sāndoo xiin' mii' n̄ia, naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña n̄i ke'i Moisés ndii, n̄i xa'an n̄ia xiin' Jesús ñuu' Jerusalén tē sānakua'a ña'a' n̄ia nuu' xto'o e' Ndiosí,

23naa yoso' tu'un ndei' a jaan' ndii: "Sākuu' tiaq si'e ne yivi', tē tuví nuu' ndii, nditia xto'o e' kunduú rā", kachi a.

24Sākan' na n̄i xa'an n̄ia, tē n̄i nāsoko' n̄ia nuu' xto'o e', naa ka'an tu'un ndei' a jaan': "iin ña'a' paloma uun iin ña'a' ndikukú", sākan' kachi a.

25Tē n̄i ndu'u' iin tē n̄i nāni' Simeón ñuu' Jerusalén. Tē jaan' ndii, n̄i yoo' ndaku nimá rā nuu' Ndiosí, tē n̄i xaq rā sākuu' ña kuní a. Tē n̄i ndiatu vā rā ña kixin ña tī'vī' Ndiosí tē sāki'ví a nimá ne ñuu' rā Israel. Tē n̄i yoo' Espíritu Santo xiin' tē jaan'.

26Tē n̄i sākuni' ña'a' Espíritu Santo ña kūvi rā ndee kuni' nduchi' nuu' rā Cristo, ña tianu' xto'o e' Ndiosí sakakú ne ñuu' ra.

27Tē n̄i sāka'án Espíritu Santo nimá rā, tē n̄i xa'an rā nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Tē ikan' ndu'u' rā kij' n̄i xaq María xiin' José xiin' tē kuañu'u' si'e n̄ia, tē sāxinú n̄ia ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

28Tē n̄i na'in rā tē kuañu'u' jaan' ni'i' rā, tē n̄i taxi rā ña chindani Ndiosí ka'an rā ndii:

29—Tákui'e, xaq n̄i xinu kuento ña n̄i taxi un' nuu' i, vitin ndii xaq kūvi taxi un' ña kūvi mani' yu'u, tē xika' nuu' nuu' un'.

30Sākan' ña xaq n̄i xini' nduchi' nuu' i ña n̄i tianu' un' tē sakakú a ndu'u,

31tē xaq n̄i xaq a un' nia'a' ña'a' un' nuu' sākuu' ne yivi'.

32Tē yo'o' kunduú ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', tē natijin ndu, ne Israel, ña xito' ka'nu' ne yivi' xaq a. N̄i kachi rā xiin' Ndiosí.

33Tē yuva' si'i' a ndii, n̄i nāndaní vā n̄ia xaq a ña n̄i ka'an Simeón jaan' xaq a.

34Sākan' tē n̄i sāñu'u' Simeón unia sāa' n̄ia. Tē n̄i ka'an rā xiin' si'i' a María ndii: —Koto un', piq'un, tē kuañu'u yo'o' kunduú tē sāa sākan' tē kua'a' ne ta'an' e', ne Israel, kuxiqo nuu' Ndiosí, tē kua'a' tu n̄ia kuyatín nuu' a, tē ña jaan' kunduú tu ña nia'a Ndiosí, tē kua'a' ne yivi' sāxiqo ña'a'.

35Sākan' tē natuví ña xanini si'e nimá kua'a' ne yivi'. Ndisu yo'ó ndii, kua'a' va tuxu'ví nimá un' ndee naa ña n̄i tuxu'ví xiin' iin ichi —n̄i kachi rā.

36 Té ikan' tu ni yoo iin ñaq'a' ña' ni nāni' Ana, té ña' ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' a'. Té si'e iin té ni nāni' Fanuel nduu' a', té jaq'an' ndii, kuenta nē vi'e Aser ni nduu' ra. Ña' jaq'an' ndii, iin ña' xixaq va ni nduu' a', té uxaq kuiyaq kuiti' ni ndu'u a' xiin' ii' a', té ni xi'i ra.

37 Té xaq kua'án kumi' xikó kumi' kuiyaq ña ni kuu kuaqan' a'. Té köq' kivi' ni ketä a' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaq'an'. Süu' jaq'an' ndii iin ke'in' nduu' a uun ñuu nduu' a ndii, ikan' ndu'u a' xika' nuu' a' nuu' Ndiosí ka'án xiin' a, té yoo nditja a'.

38 Té kii' ndi'i ni ka'án Simeón xiin' Ndiosí ndii, ni xaq tu Ana jaq'an', té ni taxi a' ña chindani Ndiosí. Té ni ka'án a' xa'a' té kuañu' jaq'an' xiin' sakuu' nē ndiatu' iin ña sandoó ndiká nē ndiee' ñuu Jerusalén nuu' ña ndo'o' ni.

Só'o ni xaq a kii' ni nandiko' yuva' si'i' Jesús ñuu Nazaret

39 Kii' ndi'i ni saxinú ni sakuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' xto'o e' ndii, ni nandiko' ni ñuu ni Nazaret, ña naá nuu' ñu'u Galilea.

40 Té iin kivi' kua'án kuaxi kuaq'n q Jesús, té nakunaá q tu ndiee' a, té so'o kundichi q a xiin' ña xini tuní, té chindiee' va ñaq'a' Ndiosí.

Só'o ni xaq a kii' ni nduu Jesús té lulu té ni ndoo a nuu' ki'e yukun' ka'nu'

41 Té saaq kuiyaq kua'án yuva' si'i' Jesús ñuu Jerusalén viko' pascua.

42 Té kii' ni kumi' Jesús uxí uví kuiyaq ndii, ni kaa ni xiin' a ñuu Jerusalén xa'a' viko' jaq'an' naa xi xaa nē yivi' kii' yoo viko' jaq'an'.

43 Té kii' ni xka'ndia viko' jaq'an', té ni nandiko' ni kua'án nuu' ni ndii, ni ndoo Jesús ñuu Jerusalén jaq'an'. Ndisu ni xini yuva' si'i' a naa' ni ndoo a ikan'.

44 Té ni xanini ni ña kua'án a xiin' nē yivi', nē kua'án xiin' ni. Té ndee xakuaq' vi' ni xa'a' nanduku' ñaq'a' ni tein ne iin kuu' xiin' ni xiin' tein sakuu' nē kua'án xiin' ni jaq'an'.

45 Té xa'a' a ña ni na'in ñaq'a' ni ndii, ni nandiko' tukuu ni ñuu Jerusalén jaq'an', té nanduku' ñaq'a' ni.

46 Ni ya'a uni kivi', té ni xan kuni ni ndu'u a nuu' ki'e yukun' ka'nu' tein té sania'a tu'un ndei' Ndiosí xini so'o a ña ka'án té jaq'an', té ndatu'un' ñaq'a' a.

47 Té sakuu' nē ni xini so'o ña ka'án a ndii, ni nandani va ni xaa a a ña va'a kundani a xiin' ña va'a nakuiin' a nuu' té sania'a tu'un ndei' Ndiosí jaq'an'.

48 Té kii' ni xini ñaq'a' yuva' si'i' a ndii, ni nandani ni. Sak'an' té ni ka'án si'i' a xiin' a ndii: —Yuva' i, ¿ndiochun naa ni xaq un' sak'an' xiin' ndu? Yuva' un' xiin' yu'u ndii, ni ndi'ni va ndu ni xaq un' xika' ndu nanduku' ndu yo'ó —ni kachí a'.

49 Té ni ka'án a xiin' ni ndii: —¿Ndichun nanduku' ndo' yu'u? ¿Ñáá xiní ndo' ña chuuun nuu' yuva' i kuní a saaq i? —ni kachí a.

50 Ndisu n̄i kundan̄i n̄e jaan̄' ndee xa'a' n̄i ka'an a ña jaan̄' xiin' n̄ia.

51 Sakan' t̄e n̄i naakaq̄ Jesú斯 xiin' n̄e jaan̄', t̄e n̄i naandiko' n̄ia ñuu Nazaret. T̄e n̄i sakinú a sakuu' ña ka'án yuva' si'i a. Te si'i a ndii, ni taxaq̄ a' sakuu' ña jaan̄' nimá a'.

52 Te i'in kivi' kua'án kuaxi kuaq̄nu k̄a Jesú斯 xiin' ña xini tuní, t̄e so'o kuxati'e' k̄a a, t̄e va'a va kuni Ndiosí xini ña'a' a, t̄e sakan' tu n̄e yivi'.

San Lucas 3

So'o n̄i xaa a kii' n̄i sakuchi' Juan n̄e yivi' kuenta Ndiosí itja Jordán

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

1 Xa xa'un kuiya kua'án ña xa'ndia chuun' rey Tiberio ñuu Roma xiin' nda'a' a, t̄e kii' sakan' n̄i nduu Poncio Pilato, t̄e xa'ndia chuun' nuu' ñu'u Judea, ña nduu' nda'a' ñuu Roma jaan̄', t̄e rey Herodes xa'ndia chuun' nuu' ñu'u Galilea, t̄e rey Felipe ñan̄i Herodes jaan̄' ndii, xa'ndia chuun' ra nuu' ñu'u ña n̄ani' Iturea xiin' Traconite, t̄e rey Lisanias xa'ndia chuun' nuu' ñu'u Abilinia.

2 Te kii' sakan' ndii, Anás xiin' Caifás nduu' sutu ka'nu'. Te n̄i ka'an Ndiosí xiin' Juan, si'e Zacarías, mii' taxin' kaa'.

3 Te n̄i xa'án ndo Juan yoso' mii' kandu'u' itja Jordán ka'án ndoso' ra nuu' n̄e yivi' kuenta ña n̄am̄a n̄ia nimá n̄ia xa'a' kuachij ña xaa' n̄ia, t̄e koo' ka'nu' iní Ndiosí xa'a' n̄ia, t̄e kuchij n̄ia kuenta a.

4 Te xa'a' Juan jaan̄' n̄i ke'i Isaías, iin te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt̄a'an', nuu' tutu mii' n̄i ka'an ra ndii: Tiakú ka'án ti'e' iin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii: "Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e', t̄e ndasandaku tu ndo' a.

5 Kānii' yoso' ndii, ndundaq̄ a, t̄e ndundaq̄ tu mii' tetuvi', t̄e ndundaku tu ichi' mii' yakua' a, t̄e mii' kinj̄ kaa' a ndii, nduya'a a,

6 te kuni' sakuu' n̄e yivi' iin yivi' ña t̄ianu' Ndiosí s̄akakú yoo'." Kachi a.

7 Te n̄i ka'an Juan jaan̄' xiin' n̄e kua'a', n̄e n̄i ndekuije ikan' t̄e kuchij n̄ia kuenta Ndiosí ndii: —Ndo'ó ndii, ndeq̄ naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Yoo n̄i ka'án xiin' ndo' ña kuvi' kakū ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e', sakan' kuiti'?

8 Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa n̄i n̄am̄a xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachij, ña n̄i xaa' ndo'. Te kā'án ñuñu' ndo' ña s̄iani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan̄' kuvi' kakū ndo'. Sakan' ña ka'án kaxi' i xiin' ndo' ña kuvi' sananduu' Ndiosí yuu' kaa' s̄iani' xika' Abraham jaan̄'.

9 Ndiosí ndii, xa yoo tu'v̄ a, t̄e sando'o' a n̄e xaa' kuachij ndeq̄ naa yoo tu'v̄ iin te yivi' xiin' yacha t̄e kā'ndia ra itun' t̄ata. Te jaan̄' ndii, kā'ndia ra ndeq̄ tio'o sakuu' tun' t̄ata jaan̄', tun' taxi' nduu' va'a, t̄e kā'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí —n̄i kachi ra.

10Säkan' te kua'a' ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii: —¿Ndee ña kuní a saa ndu, tákui'e? —ni kachí nia.

11Te ni ka'an rä xiin' nia ndii: —Ne kumi' uví ta'an ndini ndii, na sámani' nia iin ndaa' a ne köö' a kumi'. Te ne kumi' ña xaxí' ndii, na sámani' nia a ne köö' a kumi' —ni kachí ra.

12Te ni ndekuije tu te kendiaq' ya'vi' xa'a' ñuu Roma te kuchí rä kuenta Ndiosí. Te ni ka'an tu rä xiin' Juan ndii: —¿Ndee ña kuní a saa ndu, tákui'e? —ni kachí ra.

13Te ni ka'an rä xiin' te jaan' ndii: —Säkaa' kä ndo' xü'un' ña kendiaq' ya'vi' ndo'. Süu' jaan' ndii, këndiaq' ya'vi' kuitj' ndo' saa kuní a —ni kachí Juan.

14Te ni ndekuije tu te xín', te ni ka'an rä xiin' Juan ndii: —Te ndu'u tukú, ¿ndee ña kuní a saa ndu? —ni kachí ra. Säkan' te ni ka'an rä xiin' te jaan' ndii: —Tü'un u'vi ndo' ña'a' ndaa' a ndee iin ne yivi', te tijin kuachí nianí tu ndo' ne yivi'. Te na ndoo va'a nimá ndo' xiin' xü'un' ña xiku'ún ya'vi' ndo' —ni kachí ra.

15Te ne yivi' ndii, sakuu' nia ni ndiatu iní, te ka'án nia xiin' nimá nia ña tee' kuain' Juan jaan' nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakkakú yoo.

16Ndisu Juan ndii, ni ka'an rä nuu' sakuu' nia ndii: —Yu'u ndii, xiin' tijkui kuitj' sakuchi' i ndo'ó, ndisu ña kuaxí xata' i ndii, ña koo' chukuu' kä nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee vä'a i kunduú te ndaxin' iin' ndixan' ki'i a. Ña jaan' ndii, sakuu' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te sakuu' tu a ndo'ó xiin' ñu'u.

17Ña jaan' ndii, xä yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi rä trigo, te tavä' rä mi'in' a xiin' ña tiin' rä te kisi' rä a. Trigo va'a ndii, taxa'a' rä yaka, te mi'in' a ndii, kä'mi rä a nuu' ñu'u ña köö' kivi' nda'vá —ni kachí ra.

18Xiin' ña kaa' ni, te xiin' kua'a' kä nuu' ña'a' ni ndiaa yu'u Juan ne jaan' ka'án ndoso' rä tu'un va'a nuu' nia.

19Te saki'in' kuento Juan jaan' rey Herodes, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u Galilea, kuachí ndii ni ndu'u rä xiin' Herodías, ña' si'i ñaní rä, Felipe. Te ni saki'in' kuento tu rä te jaan' xa'a' kua'a' inga ña nia'a ña ni xaa rä.

20Ndisu nuu' sakuu' ña nia'a, ña ni xaa Herodes jaan' ndii, ni xaa kä rä inga a, ndee ni ka'an chuun' rä xiin' nda'a' xa'a' rä, te ni sko'ni' rä Juan vi'e kaa.

So'o ni xaa a kii' ni chichí tu Jesús itia Jordán

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

21Te kii' sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni xaa tu Jesú, te ni sakuu' ña'a' rä. Te kii' ka'án a xiin' Ndiosí ndii, ni nunia' ndivi'.

22Te ni nuu' Espíritu Santo ndivi', naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' Jesú. Säkan' te ni ka'an iin tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii: —Yo'ó nduu' si'e maní i, te va'a va kuni i xini i yo'ó —ni kachí a.

Ña yo'ø' nduu' kivi' ne ni nduu ne ichi' yata' Jesús
 (Mt. 1:1-17)

23Jesús, kii' ni xa'a' a ka'án ndoso' a ichi' Ndiosí ndii, ni kumi' a yatin' oko uxi kuiya. Te ni tuu ne yivi' ña si'e José ni nduu a, te José jaan' ni nduu si'e Elí,

24te Elí jaan' ni nduu si'e Matat, te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Jana, te Jana jaan' ni nduu si'e José,

25te José jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Amós, te Amós jaan' ni nduu si'e Nahúm, te Nahúm jaan' ni nduu si'e Esli, te Esli jaan' ni nduu si'e Nagai,

26te Nagai jaan' ni nduu si'e Maat, te Maat jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Semei, te Semei jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Judá,

27te Judá jaan' ni nduu si'e Joana, te Joana jaan' ni nduu si'e Resa, te Resa jaan' ni nduu si'e Zorobabel, te Zorobabel jaan' ni nduu si'e Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu si'e Neri,

28te Neri jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Adi, te Adi jaan' ni nduu si'e Cosam, te Cosam jaan' ni nduu si'e Elmodam, te Elmodam jaan' ni nduu si'e Er,

29te Er jaan' ni nduu si'e Josué, te Josué jaan' ni nduu si'e Eliezer, te Eliezer jaan' ni nduu si'e Jorím, te Jorím jaan' ni nduu si'e Matat,

30te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Simeón, te Simeón jaan' ni nduu si'e Judá, te Judá jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Jonán, te Jonán jaan' ni nduu si'e Eliaquím,

31te Eliaquím jaan' ni nduu si'e Melea, te Melea jaan' ni nduu si'e Mainán, te Mainán jaan' ni nduu si'e Matata, te Matata jaan' ni nduu si'e Natán,

32te Natán jaan' ni nduu si'e David, te David jaan' ni nduu si'e Isaí, te Isaí jaan' ni nduu si'e Obed, te Obed jaan' ni nduu si'e Booz, te Booz jaan' ni nduu si'e Salmón, te Salmón jaan' ni nduu si'e Naasón,

33te Naasón jaan' ni nduu si'e Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu si'e Aram, te Aram jaan' ni nduu si'e Esrom, te Esrom jaan' ni nduu si'e Fares, te Fares jaan' ni nduu si'e Judá,

34te Judá jaan' ni nduu si'e Jacob, te Jacob jaan' ni nduu si'e Isaac, te Isaac jaan' ni nduu si'e Abraham, te Abraham jaan' ni nduu si'e Taré, te Taré jaan' ni nduu si'e Nacor,

35te Nacor jaan' ni nduu si'e Serug, te Serug jaan' ni nduu si'e Ragau, te Ragau jaan' ni nduu si'e Peleg, te Peleg jaan' ni nduu si'e Heber, te Heber jaan' ni nduu si'e Sala,

36te Sala jaqan' ni nduu si'e Cainán, te Cainán jaqan' ni nduu si'e Arfaxad, te Arfaxad jaqan' ni nduu si'e Sem, te Sem jaqan' ni nduu si'e Noé, te Noé jaqan' ni nduu si'e Lamec,

37te Lamec jaqan' ni nduu si'e Matusalén, te Matusalén jaqan' ni nduu si'e Enoc, te Enoc jaqan' ni nduu si'e Jared, te Jared jaqan' ni nduu si'e Mahalaleel, te Mahalaleel jaqan' ni nduu si'e Cainán,

38te Cainán jaqan' ni nduu si'e Enós, te Enós jaqan' ni nduu si'e Set, te Set jaqan' ni nduu si'e Adán, te Adán jaqan' ni nduu si'e Ndiosí.

San Lucas 4

So'o ni xaa a kii' ni kuní ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachí
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

1Te chitu' vi' nimá Jesús xiin' Espíritu Santo, te ni ketä a itia Jordán, te ni naka ña'a' Espíritu jaqan' te kua'an a mii' taxin' kaa',

2te ikan' ni xikä a nii' uví xikö kivi', te ni xito kuä'a ña'a' ña ndiva'a. Te ni xixi a sakuu' kivi' jaqan', sakan' na ndee ndi'i' ndosó' ndii, ni xi'i' va a sokó.

3Te ni ka'an ña ndiva'a jaqan' xiin' a ndii: —Naa' ndixa xnä'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nanduu a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

4Te ni nakuuin Jesús nuu' ña jaqan' ndii: —Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Süu' xita' va'a kuiti' kuní nuu' ne yivi' te kutiakü niä. Süu' jaqan' ndii, kuní tu sakuu' tu'un ña kiee' yu'u Ndiosí te kutiakü niä", kachi a —ni kachi Jesús.

5Te ni naka ña ndiva'a Jesús te kua'an a xiin' a xíni' iin iku' sukun va, te iin ni nia'a kuiti' ña'a' a sakuu' ñuu' kuu' nuu' iin yivi'.

6Te ni ka'an ña ndiva'a jaqan' xiin' a ndii: —Nda'a' yo'ó taxi i sakuu' a kaa' xiin' ña vika' a te ka'ndia chuun' un' nuu' a, sakan' ña xä ni natün i sakuu' ñuu' kaa', te kuví taxi e nda'a' yoo' kä kuní mii' i.

7Sakan' na kuii' naa' kuiin xiti' un' te koto ka'nu' un' yu'u ndii, sakuu' ña kaa' kunduu ña'a un' —ni kachi a xiin' Jesús.

8Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndiva'a jaqan' ndii: —Kua'an ketä nuu' i yo'o', ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaqan' kuiti' kaka' nuu' ndo'", kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña ndiva'a.

9Sakan' te ni naka ña ndiva'a Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu' Jerusalén. Te ni sakaa' a Jesús xíni' yukan' ka'nu' mii' sukun kä. Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii: —Naa' ndixa xnä'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienu,

10kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele, ña xika' nuu' nuu' a te koto a yo'o.

11 Té tiin ñaq jaan' nda'a' un' té näma xachi' un' ndeeñ u' té tüxu'ví xa'a' un' saa yuu'. Sakan' kachi a -ni kachi ñaq ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

12 Té ni nakuuin Jesús nuu' a ndii: —Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Koto kuq'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí", kachi a -ni kachi Jesús xiin' ñaq jaan'.

13 Té kii' ndi'i ni xito kuq'a ñaq ndiva'a jaan' Jesús xiin' sakuu' ñaq jaan' ndii, ni nako ñaq'a' a iin xa'a'.

Só'o ni xaa a kii' ni xa'a' Jesús ka'án ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

14 Té ni nandiko' Jesús ñu'u' Galilea chitu' vi' nimá a xiin' ñaq ndiee' ñaq taxi' Espíritu Santo. Té ni kiku kuento xa'a' a sakuu' ñu'u ñaq ñu'u' nuu' ñu'u' jaan' xiin' ñu'u ñaq ñu'u' yaqtin.

15 Té kua'an a tixin i'in vi'e mii' nakayá ne ñu'u jaan' té sania'á ñaq'a' a xa'a' tu'un Ndiosí. Té sakuu' ne yivi' jaan' ka'án va'a xa'a' a.

Só'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñu'u a Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

16 Ni nandiko' Jesús ñu'u Nazaret mii' ni xaa'nü a. Té ni xka'ndia a tixin vi'e mii' nakayá ne ñu'u jaan' naa xi xaá a saa kivi' sábado, ñaq xinandiee' ne yivi'. Té ni xikuiin ndichi a té ka'vi a ñaq yoso' nuu' tutu Ndiosí.

17 Ikan' té ni taxi té xito' vi'e jaan' tutu ñaq ni ke'i Isaías, té ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtä'an'. Ni nunia' Jesús tutu jaan', té ni xini a mii' yoso' ñaq ka'án ndii:

18 Espíritu xto'o e' Ndiosí yoo xiin' i, sakan' ñaq ñaq jaan' ni taxi ndiee' i té ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne nda'vi kuu'. Té ni tianu' a yu'u té nachinaá va'a i nimá ne suchi' va iní. Té ni tianu' tu a yu'u té ka'an ndoso' i ñaq xaq kuví ndo' ndiká ne ni xiku'un nda'a' ñaq ndiva'a. Té ni tianu' tu a yu'u té nunia' i nduchi' nuu' ne kui'e nuu'. Té ni tianu' tu a yu'u té sandoó ndiká i ne ndo'o' nuu' ne kataví ndoso' ñaq'a'.

19 Té ni tianu' tu a yu'u té ka'an ndoso' i ñaq xaq ni tondia kivi' ñaq chindiee' xto'o e' Ndiosí yoo'. Ñaq jaan' ni ka'vi Jesús.

20 Sakan' té ni natuvi' Jesús tutu jaan', té ni nataxi ñaq'a' a nda'a' té xito' vi'e jaan'. Té ni xikundu'u' a. Té sakuu' ne ndiee' vi'e jaan' ndii, ni xto'ní niq'a nuu' a.

21 Té ni xaa'a' ka'án Jesús xiin' niq'a ndii: —Kivi' vitin ni xinu ñaq yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó —ni kachi a.

22 Té sakuu' ne yivi' jaan' ka'án va'a xa'a' Jesús, té nandaní va niq'a xa'a' ñaq ndatun' va ka'án a. Té ni ka'an xiin' ta'an' niq'a ndii: —Saa tu kuví ndatun' niatu ka'án te ka'a', sakan' ñaq si'e José kuiti' nduu' ra? —ni kachi niq'a.

23 Té ni ka'an Jesús xiin' niq'a ndii: —Xiní yu'u ñaq kuni ka'an ndo' xiin' i naa ka'án ne yivi' ndii: "Yo'ó, té tatan' ndii, satatan' xiin' mii' mij' un' té kuví kuní ndu a. Ñu'u Capernaum ndii, kua'a' chüun ka'nu' ni xaa un' xa'a' ne yivi' jaan', sakan' na kui'

sakan' tu saa un' ña jaan' ñuu mii' un' yo'o", ña jaan' kuni ka'an ndo' xiin' i -ni kachí a.

24Té ni ka'an ká a ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña ndee iin té ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, nätiin' va'a ña'a' ne ñuu mii' ra.

25Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ni yoo va ne kuaan' kānii' nuu' ñu'u Israel yo'o' kii' ni xiká Elías xtā'an'. Kivi' jaan' ndii, uní kuiyā yoso' sāvā ni kūn savi', té ni yoo va sōkō kānii' nuu' ñu'u yo'o'.

26Ndisu ni tī'vi' Ndiosí Elías jaan' té chindiee' ra ndee iin ne kuaan' jaan'. Süu' jaan' ndii ni tī'vi' ña'a' a té chindiee' ra iin ña' kuaan', ña' ni ndu'u' ñuu Sarepta, ña nduu' nda'a' ñuu Sidón.

27Té ni yoo va tu ne kumi' kui'ē te'i kānii' nuu' ñu'u Israel yo'o' kii' ni xiká Eliseo, té ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtā'an'. Ndisu ni sānda'a ra ndee iin ne jaan'. Süu' jaan' ndii té ni nāni' Naamán, té Siria, kuiti' ni sānda'a ra —ni kachí a.

28Té kii' ni xini so'o ne ndiee' tixin vi'e jaan' ña ni ka'an a ndii, ni nāsa'a' xāva'a sakuu' nia.

29Sakan' na ni ndondichí niā, té ni xtā'ni' xā'a niā Jesús vi'e jaan' chinda'a' ña'a' niā, té kua'an niā xiin' a ndee nuu' ñuu Nazaret jaan'. Té ni ndekuié niā ndee yu'u ta'vi' yātin mii' nduu' xa'a' ñuu jaan' té sānama' ña'a' niā ndee ndienu'.

30Ndisu Jesús ndii, ni xka'ndia a tein ne jaan', té ni keta a kua'an a.

So'o ni xāa a kii' ni xtā'ni' Jesús ña ndivā'a nimá iin té yivi'
(Mr. 1:21-28)

31Té ni nāka'a' Jesús ndee ñuu Capernaum, ña kandu'u' nuu' ñu'u Galilea. Ikan' té ni sānia'a a ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' kivi' sábado, ña xināndiee' niā.

32Té ni nāndāni niā sāa sānia'a ña'a' a, sakan' ña ni ka'an a xiin' ña ndiee'.

33Té ni yoo iin té naá ña ndivā'a nimá tixin vi'e jaan', té ni nde'i ti'e' ña ndivā'a jaan' ka'án a ndii:

34—Kua'an Jesús, té Nazaret, nākoo un' ndu. ¿Ndichun kuaxi sātañaa' un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' té sāndoñu'u' un' ndu? Xiní yu'u yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —ni kachí a.

35Ikan' té ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña jaan' ndii: —Taxin' koo yu'u un', té kua'an keta nimá té ñaa' —ni kachí a. Té ni sānduva ña ndivā'a jaan' té yivi' jaan' tein ne yivi' jaan', té ni keta a kua'an a. Ndisu ni sātuxu'ví ña'a' a.

36Té sakuu' ne jaan' ndii, ni nāndāni xāva'a niā, té ni ka'an xiin' ta'an' niā ndii: —¿Mii' tu kuaxi tu'un ña kumi' ña ndiee' ña ka'án té yivi' ka'a'? Sakan' ña xiin' ña

ndiēe', tē xiin' tu'un ndiēe' ka'án chuun' rā nuu' ñā ndiva'a, tē xini so'o a, tē kiee a nimá nē yivi' —nī kachi xiin' ta'an' nīa.

37 Tē nī kikū kuento xa'a' Jesús kānii' nuu' ñu'u' jaan'.

So'o nī xāa a kīi' nī sānda'a Jesús ña' tīso Simón Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

38 Tē nī kētā Jesús vī'e jaan', tē kua'an a vī'e Simón. Tē ña' tīso Simón jaan' ndii, kā'nī' ndiēe' tiin' ñā'a' kandu'u' a' vī'e jaan'. Tē kīi' nī xāa Jesús īkan' ndii, nī ka'an nda'vi nē yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'.

39 Sākan' tē nī xīto ndoso' Jesús ña' jaan', tē nī ka'an ndiēe' a xiin' kā'nī' jaan', tē nī kiee ñā'a' a. Xā ka'án e', tē nī ndokoo' a', tē nī xā'a' a' nduku' a' ñā kūxi a xiin' tē jaan'.

So'o nī xāa a kīi' nī sānda'a Jesús kua'a' nē yivi'
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Tē xākuaa' ñā xā ketā ñu'u' ndii, sākuu' nē kumi' nē kuni kūvi xiin' ki'in' nuu' kui'e ndii, nī xan ndiakā ñā'a' nīa nuu' Jesús. Tē nī tondiā nda'a' a i'in ne jaan', tē nī sānda'a ñā'a' a.

41 Tē nī kiee tu kua'a' ñā ndiva'a ñā ñu'u' nimá nē yivi' jaan', tē ka'án ti'e' a xiin' Jesús ndii: —Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a. Ndisu Jesús ndii, nī ka'an ndiēe' a xiin' ñā ndiva'a jaan', tē nī tāxi a ka'an ñā jaan', sākan' ñā xiní ñā jaan' ñā Cristo, ñā nī tianu' Ndiosí sākakú yoo', nduu' Jesús jaan'.

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' taxin' kaa'
(Mr. 1:35-39)

42 Tē nīa' va kuaxi kitú', tē nī ndokoo' Jesús, tē nī kētā a vī'e jaan', tē kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u'. Tē nī xā'an nānduk' ñā'a' nē yivi' kua'a' jaan', tē nī ndekuié nīa' mii' iin' a jaan', tē nī xikā nīa' nākāsi ñā'a' nīa, tē ndoo' a ñu'u nīa.

43 Ndisu nī ka'an Jesús xiin' nīa' ndii: —Kuní a ku'un i inga ñu'u tē ka'an ndoso' tu i tu'un va'a xa'a' sāq' kuní Ndiosí kā'ndiā chuun' a nimá nē yivi', kuāchi ndii xā chūun jaan' nī kētā i nuu' Ndiosí kuāxi i —nī kachi a.

44 Sākan' tē nī xā'an a ka'an ndoso' a tu'un va'a jaan' tixin i'in vi'e mii' nakayá ne ndiee' ñu'u ñā ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

San Lucas 5

So'o nī xāa a kīi' nī kānā Jesús Simón Pedro tē kūnduū rā nda'a' xa'a' a
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

1 Unta' kīi' iin' Jesús yu'u' mīni ñā nāni' Genesaret ndii, kua'a' xāvā'a nē yivi' nī yoo īkan' ndee nī kūni' ñā'a' nīa' nā kuni kūni so'o nīa' tu'un Ndiosí.

2 Tē nī xīni' Jesús ita' uvī' ta'an tundoo' yātīn yu'u' mīni jaan'. Tē ita' so'o nu', sākan' ñā xā nī kiee tē tavā' tīaka' tē nātiā rā ñuunu' rā.

³Səkan' tə ni sko'nu' a tixin tundoo' Simón, tə ni xikan a ña kuxika' rə sie xiin' nu' yu'u' minj jaan'. Səkan' tə ni xikundu'u' a, tə ndee tixin tun' jaan' ni xa'a' a sania'a a ne yivi' kua'a' jaan'.

⁴Tə kii' ndi'i ni ka'an a xiin' ne jaan', tə ni ka'an a xiin' Simón jaan' ndii: —To'o' ndo' xiin' tundoo' yo'o' ndee mii' kumu kaa', tə sko'ni' ndo' ñunu' tə tiin ndo' tiaka' —ni kachi a.

⁵Tə ni nakuin Simón nuu' a ndii: —Maestro, nii' ñuu ndi'e' ni xika' ndiee' va' ndu tava' ndu tiaka', tə köö' xachii' ri' ni tiin ndu. Ndisu xa'a' a ña yo'ó ka'án ndii, va'a ku'un e' tə sko'ni' ndu ñunu' tixin tikui —ni kachi ra.

⁶Tə kii' ni sko'ni' rə ñunu' jaan' ndii, kua'a' xava'a tiaka' ni tiin ra, tə ñunu' rə ndii, xa' yoo a tia'ndia a.

⁷Səkan' tə ni kana' nda'a' rə tə ndiaka' ta'an' xiin' rə, tə ñu'u' inga tundoo', tə chindiee' ña'a' rə. Tə ni xaa' tə jaan', tə ni səkutu' xava'a rə uvi' saa' tundoo' jaan' ndee xaku' va, tə ndeka'nū nu'.

⁸Tə kii' ni xini' Simón Pedro ña ni yoo' ikan' ndii, ni xikuijn xiti' rə nuu' Jesús, tə ni ka'an rə ndii: —Tákui'e, kuxioo' un' nuu' i, səkan' ña tə ndiso' kuachii' nduu' i —ni kachi ra.

⁹Ni ka'an Simón jaan' səkan' xa'a' ña ni nandani yi'vi va' rə xiin' tə ndiaka' ta'an' xiin' rə xa'a' a kə ni tiin rə kua'a' ya'a' tiaka'.

¹⁰Tə səkan' tu' inga tə ndiaka' ta'an' xiin' rə, tə nduu' Jacobo, xiin' Juan, tə nduu' si'e Zebedeo ndii, ni nandani yi'vi rə. Tə ni ka'an Jesús xiin' Simón ndii: —Kuän yi'vi un', təq. Səkan' ña ndee vitin tə ndee nuu' ku'un e' ndii, təvə' ndo' ne yivi' nuu' kuachii' niā tə kundikun niā yu'u —ni kachi a.

¹¹Tə kii' ndi'i ni xtə'ni' Simón tundoo' xiin' tə ndiaka' ta'an' xiin' rə jaan' ndee yu'u' minj ndii, ni nakoqo' rə nu' xiin' səkuu' a, tə kua'an rə xiin' Jesús.

Sə'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin tə kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹²In kivi' kii' xika' Jesús iin ñuu' ndii, ni xaa iin tə kumi' kui'e te'i kənii' ñu'u' nde'i rə. Tə kii' ni xini' ña'a' rə ndii, ni xikuijn xiti' rə, tə ni katandiee' rə nuu' rə ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús, tə ni ka'an nda'vi rə xiin' a ndii: —Tákui'e, naa' kuní un' ndii, kuv'i sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

¹³Tə ni sanakaá a nda'a' a, tə ni tondia' nda'a' ña'a' a ka'án a xiin' rə ndii: —Kuni sanda'a i yo'ó. Ndə'a' kii' un' —ni kachi a. Tə xə numi' səkan', tə ni kiee' ña'a' kui'e jaan'.

¹⁴Səkan' tə ni ka'an chuun' a xiin' rə ña kə'an rə xiin' ndee iin ne yivi' saa ni xaa a, tə ni nda'a rə. Tə ni ka'an kə a xiin' rə ndii: —Kua'an, tə nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu

ñä xä ni ndä'a un'. Te násoko' un' ñä'a nuu' Ndiosí xa'a' ñä xä ni ndä'a un', naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ñä ni ndä'a xna'a un' —ni kachi a.

15Te ndii, so'o kikú te kikú kä kuento xa'a' Jesús. Te kua'a' xava'a ne yivi' nakayá nuu' a te kuni so'o nia ñä ka'án a, te sanda'a tu ñä'a' a nuu' kui'e ñä ndo'o' nia.

16Ndisu Jesús ndii, kua'an chito a mii' kataxin' te ndatu'un' a xiin' Ndiosí.

So'o ni xaa a kii' ni sonda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

17Te unta' tu, kii' sania'á Jesús ne yivi' ndii, ni xikundiee kua'a' te fariseo xiin' kua'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Ni kiee te jaan' sakuu' ñuu ñä ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' sakuu' inga ndä'a' a ñä ñu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te yoo ñä ndiee' xto'o e' Ndiosí xiin' Jesús te sonda'a a ne yivi'.

18Ikan' te ni ndekuije kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a', kanu' ra nuu' iin tun' xto. Te jaan' ndii, ni xikä ra ko'ni ra vi'e xiin' te kui'e xa'a' jaan' te chikandu'u' ñä'a' ra nuu' Jesús.

19Ndisu ni kuví kuyatín ra nuu' a xa'a' ñä kua'a' va ne yivi' ñu'u' vi'e a jaan', sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuví jaan', te ni sanundia'á ra ndia'vi' chio. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuví jaan' ma'in' vi'e jaan' nuu' a.

20Te kii' ni xini' Jesús ñä iní te yivi' jaan' xini ñä'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuví jaan' ndii: —Te yivi' kua'a, ka'án i xiin' un' ñä xä ni ndoyó kuachí un' —ni kachi a.

21Sakan' te, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni xaa' a ka'án ra xiin' nimá ra ndii: “¿Yoo nduu' te yivi' kaa', tuu ra, na kanja'a ra xa'a' Ndiosí? Sakan' ñä Ndiosí kuiti' yoo ndiee' te sandoyo' a kuachí ne yivi'.”

22Ndisu Jesús ndii, ni xini' a ñä ka'án te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Vä'a ka'án ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i.

23¿Ndee ñä nduu' ñä xaku' kä vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ñä xä ni ndoyó kuachí ra uun ñáá ñä ndokoo ra te ku'un ra?

24Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ñä nduu' tu te yivi', ndo'ó ñä kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachí ne yivi' —ni kachi a. Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii: —Xiin' yo'ó ka'án i. Ndokoo un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

25Xaka'án e', te ni ndondichi ra, te ni na'in ra tun' xto ra mii' ni kandu'u' ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan', te ni ketä ra xaka'nu' ra Ndiosí kua'an ra.

26Te ni nandani va sakuu' ne yivi' jaan', te ni xaka'nu' nia Ndiosí, te yi'vi xava'a nia ka'án nia ndii: —Vitín ndii, ni xini' e' iin chüün ka'nu' koo' chukuu' —kachi nia.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

27 Ndi'i jaan' te ni keta Jesús kua'an a, te ni xini a iin te kendiaaq' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, te nani' Leví. Te jaan' ndii, ndu'u' ra mii' kendiaaq' ya'vi' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

28 Sakan' te ni ndondichí rä, te ni naqoo rä sakuu' chüun nuu' rä, te ni xikundikun ña'a' rä.

29 Te ni xa'a Leví jaan' iin viko' chie vi'e rä xa'a' Jesús. Te kua'a' te kendiaaq' ya'vi' xa'a' ñuu Roma ni kixin xiin' tuku ne yivi', te ni xixi nia xiin' rä xiin' Jesús nuu' mesa.

30 Te te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni ka'an kui'e rä xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Vä'a xachi' xixi' ndo', te xi'i' ndo' xiin' te kendiaaq' ya'vi' ñaa' xiin' inga ka te xaa' tu kuachi —ni kachi rä.

31 Sakan' te ni ka'an Jesús ndii: —Ne va'a kuni ndii, küní ni a te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuví kuití' kuni rä.

32 Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku ni a. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xiní ña yoo kuachi ni a te namá ni a nimá ni a —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'a'

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

33 Sakan' te ni ka'an ka te jaan' xiin' a ndii: —Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditja chito va ra. Te ka'án chito va tu rä xiin' Ndiosí. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Ndisu te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, xixi' rä, te xi'i' rä tiaan tiaan —ni kachi rä.

34 Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Ñáá kuví tjin ndiee' e' ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'a', te koo nditja ni a kii' ndu'u' ka te tunda'a' xiin' ni a?

35 Ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'a' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a kakka nditja ne jaan' —ni kachi a.

36 Te ni ka'an tu a iin ña ka'án ndiaa xiin' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii: —Ndee iin ne yivi' xä'ndia iin tu'un' toto xaa', te na'ma' ndiaa ni a toto yata'. Naa' saa ni a sakan' ndii, ka'ndiaa saka ni a ña xaa' jaan', te näkuitá a xiin' toto yata' jaan'.

37 Te ndee iin tu ne yivi' ndii, täan' ni a vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa ni a sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin' jaan', te kuitja ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'.

38 Sakan' na kuii' kuní a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa'.

39 Te ndee iin ne yivi' kii' xi'i' ni a vino yata' va ndii, kuni ko'o ka ni a te' xaa', sakan' ña ka'án ni a ndii, xavixín' ka te' yata' jaan' —ni kachi Jesús.

San Lucas 6

Jesús nduu' ñaqumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ñaqxinandiee' ne Israel
 (Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

1 Ilin kivi' sábado, ñaqxinandiee' ne yivi', kii' xka'ndía Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xaa' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan', te kuun' nda'a' ra a, te xaxi' ra ndikin' a kua'an ra.

2 Te ni ka'an sawa te fariseo ndii: —¿Ndichun na xaa' ndo' ñaqxäta'an saa e' kivi' sábado, ñaqxinandiee' e'? —ni kachí ra.

3 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —¿Ñáá tiq'an ka'vi' ndo' tutu Ndiosí mii' ka'án a xa'a' ñaq ni xaa David xtä'an' kii' ni xi'i ra sokö xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra?

4 Te jaan' ndii, ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni nachii' ra xita' va'a su'un, te ni xixi ra a, te ni taxi tu ra a xixi te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', tee' ndee sutu kuiti' xata'an kuxi ñaq jaan' —ni kachí a xiin' ra.

5 Te ni ka'an tu a ndii: —Yu'u, ñaqnduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ñaqxinandiee' e' —ni kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'
 (Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

6 Te inga kivi' sábado, ñaqxinandiee' ne yivi' ndii, ni xka'ndia Jesús tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te sania'á ñaq'a' a. Te ni ka'ni iin te kui'e nda'a' ku'a' ikan'.

7 Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni chuyun xa'a' va ra te kuni' ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' jaan', sañakan' te kuvi koo iin xa'a' ñaq tiin kuachí ra Jesús.

8 Ndisu Jesús ndii, xaa xiní a saa xanini nimá te yivi' jaan'. Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii: —Ndondichi, te kuiin un' ma'in' kaa' —ni kachí a. Te ni ndondichi te jaan', te ni xikuiin ndichi ra ikan'.

9 Sañakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tiin kuachí ñaq'a' jaan' ndii: —Ndee ñaq taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ñaqxinandiee' e'? ¿Ñáá ñaq va'a taxi' a saa e', uun ñaq ni'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sañakan' e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i' e' ni'a, kachi a? Nakuuiin ndo' —ni kachí Jesús.

10 Te kii' ndi'i ni xito ndiaa a nuu' iin te ita' saa xinunduu ikan' ndii, ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii: —Sañakaá un' nda'a' un' —ni kachí a. Sañakan' te ni sañakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a' a.

11 Te ni naka'mi va xini' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra saa kuvi nakaşıi ra Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni nakaşin Jesús uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a
 (Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

12 Kii' sañakan' ndii, ni kaa Jesús iin iku', te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. Te ni ndoo a ikan' nii' ñuu ndatu'un' a xiin' a.

13Te kij' ni kitu' ndii, ni kanə a səkuu' te ndikún ichi' a, te ni nəkaxin a uxi uvi ta'an te jaan'. Te ni chindu'u' a kivi' ra apóstoles, te tjanu a sania'a ichi' a.

14In te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' Juan, ñani ra, te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé,

15te inga tuku ra nani' Mateo, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi te nani' Zelote nduu' ra.

16Te inga tuku ra nani' Judas, te nduu' ñani Jacobo, te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sənaku'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

So'o ni xaa a kij' ni nəkaya kua'a' ne yivi', te ni sənda'a ña'a' Jesús
(Mt. 4:23-25)

17Ndi'i jaan', te ni nəkaa' Jesús iku' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni xikuijn a iin xaan' mii' kandaá. Te ikan' ni nəkaya kua'a' xava'a ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ne yivi', ne ni kiee ñuu Jerusalén, xiin' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee yoso' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Ni xaa ne jaan' te kuni so'o nja ña ka'an a. Te ni xaa tu nja te sənda'a ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' nja.

18Te ni sənda'a tu a ne ndo'o' xaa' ña ndiv'a a ña ñu'u' nimá nja.

19Te səkuu' ne yivi' ni xikə tondia ña'a', səkan' ña xiin' ndiee' ña kumi' a ni sənda'a a səkuu' ne kuni kuyi jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sania'a Jesús xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí
(Mt. 5:1-12)

20Səkan' te ni ndon'i' Jesús nuu' a mii' ita' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a ndii: —Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne nda'vi kuu', səkan' ña xa'ndia chuun' a nimá ndo'.

21'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xi'í soko vitin, səkan' ña sənda'ni a ndo'ó. 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xaku' vitin, səkan' ña kuakü ndo'.

22'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' kundasi' ne yivi' ndo'ó, te saxio' nja ndo'ó, te ka'án kini nja xiin' ndo', te kanja'a nja xiin' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

23Kij' səkan' ndii, va'a va kuni iin ndo'ó, te sii' tu kuni ndo', səkan' ña iin ña va'a koo' chukuu' ni'l' ndo' ndivi'. Kuachi ndii səkan' tu ni səndo'o' ne xii' yata' e', te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

24'Ndisu ndo'ó, ne vika' ndii, nda'vi va kuu' ndo', səkan' ña xa kumi' ndo' ña xakuatia' nimá ndo' iin yivi' yo'o' kuiti'.

25'Ndo'ó, ne xika' chitu' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', səkan' ña kuxi'i va ndo' soko. 'Ndo'ó, ne xaku' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', səkan' ña kuakü suchi' inji va ndo'.

26'Ndo'ó, nē ka'án va'a sākuu' nē yivi' xa'a' vītin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sākan' ñā iin kachi ni xaa tu nē xii' yata' e' xta'an' xa'a' te ni ka'án tiakú tu vixi.

Sania'á Jesú斯 yoo' ñā kündaní e' nē ndasi' yoo'
(Mt. 5:38-48; 7:12)

27'Ndisu ka'án i xiin' ndo'ó, nē xini so'o ñā ka'án i vītin ndii: Kündaní ndo' nē ndasi' ndo'ó. Te saa ndo' ñā va'a xa'a' nē xi'é xini ndo'ó.

28Te ka'án va'a ndo' xiin' nē sanacha'an' ndo'ó. Te ka'án ndo' xiin' Ndiosí xa'a' nē kani'a xiin' ndo'.

29Te naa' ni sa'ndia' yoo' kā iin ta'vi' nuu' ndo' ndii, taxi tu ndo' tukū ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' nia. Te naa' yoo' kā tu'un toto tití ndo' ndii, taxi tu ndo' ndini ndo' nda'a' nia.

30Te yoo' kā xikán ñā'a ndo' ndii, taxi tu ndo' a. Te yoo' kā xakui'na' ñā'a ndo' ndii, näkān kā ndo' a nuu' nia.

31Te saa' kuní ndo' saa' nē yivi' xiin' ndo' ndii, sākan' tu saa' ndo'ó xiin' nia.

32'Te naa' kündaní ndo' nē ndaní ndo'ó kuiti' ndii, kōo' ndee iin ñā va'a xaa' ndo' na sākan', kuāchī ndii ndee nē kōo' Ndiosí nuu' xaa' ñā jaan'.

33Te naa' saa' ndo' ñā va'a xa'a' nē xaa' ñā va'a xa'a' ndo' kuiti' ndii, kōo' ndee iin ñā va'a xaa' ndo' na sākan', kuāchī ndii ndee nē kōo' Ndiosí nuu' xaa' ñā jaan'.

34Te naa' satatu ndo' ñā'a ndo' nuu' nē ndiatu' ini ndo' nātaxi a te kōo ya'vi' a ndii, kōo' ndee iin ñā va'a xaa' ndo' na sākan', kuāchī ndii ndee nē kōo' Ndiosí nuu' satatu ta'an' ñā'a nia, te natuun' kua'a' kā nia xata' a.

35Ndisu ndo'ó ndii, kündaní ndo' nē ndasi' ndo'ó, te saa' ndo' ñā va'a xa'a' nē jaan', te satatu ndo' ñā'a ndo' te kündiatu ini ndo' nātaxi nia a, te natuun' ndo' iin ñā va'a va, künduu' ndo' si'e Ndiosí ñā ka'nu' koo' chukuu'. Sākan' ñā ñā jaan' ndii, va'a ini a xini a nē taxi' ñā chindāni a, te va'a tu ini a xini a nē nia'a.

36Na künduu' ndo' nē kuvita ini xa'a' nē yivi' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí kuvita ini a xa'a' nia.

Yo'o' sania'á Jesú斯 ñā vä'a saa' e' kuenta kuu' nē yivi'
(Mt. 7:1-5)

37'Nätava' ndo' kuenta kuu' nē yivi', te nätava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. Kätun' ndo' nē yivi', te kätun' Ndiosí ndo'ó. Kōo ka'nu' ini ndo'ó xa'a' nē yivi', te kōo ka'nu' tu ini a xa'a' ndo'.

38Taxi ndo'ó ñā'a ndo' nda'a' nē yivi', te taxi tu Ndiosí ñā jaan' nda'a' ndo'. Ñā jaan', kii' taxi ñā'a' a ndii, chunku'va va'a ñā'a' a, te chunkutu' ñā'a' a, te kisi a ku'va jaan' te nāku'un va'a kā a, te sākutu' katil'i' a nuu' toto ndo' ndee kuitia vi' ñā'a' jaan'. Kuāchī ndii, xiin' kū'va ñā chu'un' ndo' ñā jaan', chu'un tu Ndiosí ñā taxi a nda'a' ndo' —ni kachi Jesú斯.

39 Té ni ka'án Jesús xiin' niɑ̄ iin ñɑ̄ ka'án ndiaq̄ ndii: —Xiní e' ñɑ̄ küvi kundiak̄ iin te kui'e nuu' tuk̄u té kui'e nuu' ku'ün rɑ̄ jichi', kuäch̄i ndii koyo uv̄i sɑ̄a' rɑ̄ ta'ví'.

40 In té sakuaan ndii, süu' té xiní kā nduu' té jaan' té sakan' té sania'á ñɑ̄'a'. Ndisu kii' ndī'i sakuaan rɑ̄ ñɑ̄ xini tuní jaan' ndii, kündyū rɑ̄ ndee naa té sania'á ñɑ̄'a' jaan'.

41 Vä'q̄ xaa' un' xito' un' naá xi'e itun' nduchi' nuu' ta'an' un', té xää' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'.

42 Vä'q̄ xaa' un' ñɑ̄ ka'án un' xiin' ta'an' un' ndii: "Taxi na xta'ni' i xi'e itun' ñɑ̄ naá nduchi' nuu' un', ñaq̄ni i", kii' xää' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Té xasuv'i xiin' mii', va'a kā xi'nā xta'ni' un' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Té sahan' küvi koto'ni kaxi' un' té xta'ni' un' xi'e itun' ñɑ̄ naá nduchi' nuu' ta'an' un' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ñɑ̄ xiin' ñɑ̄ ka'án ne yivi' küvi nákuní e' ndee nuu' ne yivi'

nduu' niɑ̄

(Mt. 7:15-20; 12:33-35)

43 Ndee iin itun' va'a küvi kyun nduu' niɑ̄'a nda'a', té ndee iin tun' niɑ̄'a küvi kyun nduu' va'a nda'a'.

44 Kuäch̄i ndii, i'in itun' tataq̄ ndii, küvi nákuní e' nu' xiin' nduu' ñɑ̄ kuun' nda'a' nu'. Sakan' ñɑ̄ küvi kā'ndia e' higo nda'a' tun' iñu', nī ndee küvi tu kā'ndia e' uva nda'a' iñu' kuii'.

45 Té sahan' tu iin ne yivi' va'a ndii, xaa' niɑ̄ ñɑ̄ va'a ñu'u nimá niɑ̄, té ne niɑ̄'a ndii, xaa' niɑ̄ ñɑ̄ niɑ̄'a ñu'u nimá niɑ̄. Sakan' ñɑ̄ ñu' taxa'a chitu' niɑ̄ nimá niɑ̄ jaan' nduu' ñɑ̄ ka'án niɑ̄.

Yo'o' ka'án ndiaq̄ Jesús xa'a' uv̄i ta'an té xa'a' vi'e

(Mt. 7:24-27)

46 'Ndichun na ka'án ndo' xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'ó i, yo'ó nduu' xto'ó i", té xää' ndo' ña ka'án i?

47 Yoo kā kuaxi nuu' i, té xini so'q̄ niɑ̄ ña ka'án i, té xaa' niɑ̄ a ndii, sania'á i ndo'ó yoo xiin' nakuitá niɑ̄.

48 Nakuitá ne jaan' xiin' iin té nī xava'a vi'e rɑ̄. Té jaan' ndii, kunu va nī xatja rɑ̄ chich̄i xa'a' vi'e ndee nī tondia rɑ̄ yuu' chie mii' nī sahania' rɑ̄ xa'a' vi'e jaan'. Té kii' nī kiee kua'a' teñu'u' itia ndee nī ndaq̄ ra', té nī kondia ndiee' rɑ̄ xa'a' vi'e jaan' ndii, nī nduyva a, sahan' ña nī xava'a rɑ̄ a xata' yuu'.

49 Ndisu yoo kā xini so'q̄ ña ka'án i, té xää' niɑ̄ a ndii, nakuitá niɑ̄ xiin' iin té nī xava'a vi'e rɑ̄. Té jaan' ndii, nī xava'a rɑ̄ vi'e jaan' nuu' ñu'u' kuiti', té nī sahania' rɑ̄ xa'a' a. Té kii' nī kiee kua'a' teñu'u' itia, té nī ndaq̄ ra', té nī kondia ndiee' rɑ̄ xa'a' vi'e jaan' ndii, nī nduyva a, té nī nduxin xach̄i' a —nī kachi Jesús.

San Lucas 7

So'q ní xaa q kii' ní sānda'a Jesús tē xika' nuu' nuu' iin tē xīn'
(Mt. 8:5-13)

1Tē kii' ndi'i ní ka'an Jesús sakuu' ña jaan' nuu' ne jaan' ndii, ní ketä a kua'an, tē ní xaa a ñuu Capernaum.

2Tē ikan' ní ndu'u' iin tē xa'ndia chuun' nuu' ciento tē xīn'. Tē xā kuni kuyi kuii iin tē xika' nuu' rā, tē kundanī ya'a rā.

3Tē kii' ní xini te jaan' kuento xa'a' Jesús ndii, ní ti'vi' rā iin uví te xixā nuu' ne judío tē ka'an nda'vi rā xiin' Jesús, tē kixin sānda'a a tē xika' nuu' nuu' rā jaan'.

4Tē ní ndekui te jaan' mii' iin' Jesús, tē ní ka'an nda'vi rā xiin' a ndii: —In te xata'an ña chindiee' ña'a' un' nduu' rā,

5sakan' ña ndanī rā ne ñuu e', te ní xaa mii' tu rā iin vi'e mii' nakayá ndu —ní kachi rā.

6Tē ní ketä Jesús kua'an a xiin' rā. Tē kii' xā kuyatin' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ní ti'vi' rā iin uví te xiní ta'an' xiin' rā, tē kua'an ka'an te jaan' xiin' Jesús. Tē ní ka'an rā xiin' a ndii: —Ka'án te xa'ndia chuun' ndii: “Tákui'e, sāndi'ní xiin' mii' un' kōo' nduu' xachi' yu'u na ndi'vi un' vi'e j,

7xa'a' a jaan' na ní ndee ní kundiensi i ña ku'un nata'an' i xiin' un'. Sakan' na kuii' ka'an chuun' kuiti' un', te nda'a te xika' nuu' nuu' i.

8Kuachi ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo' tu te xīn' te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Tē kii' ka'án i xiin' iin rā: Kua'an' ndii, kua'an rā. Tē kii' ka'án i xiin' inga rā: Ni'a'ndii, kuaxi rā. Tē kii' ka'án i xiin' te xika' nuu' nuu' i: Sāq un' ña yo'o'ndii, xaa' rā ña jaan", kachi rā —ní kachi te xiní ta'an' xiin' rā jaan' xiin' a.

9Tē kii' ní xini so'o Jesús ña jaan' ndii, ní nandani a ní xini a tē xa'ndia chuun' jaan'. Tē ní ndikó kuiín a, te ní ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, tia'an kuni i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne ini xini yu'u ndee naa ini te jaan' —ní kachi a.

10Tē kii' ní nandiko' te ní ti'vi' te xīn' jaan' vi'e ndii, xā ní nda'a te xika' nuu' jaan'.

So'q ní xaa q kii' ní sānatiaku Jesús si'e iin ña' kuaan' ñuu Naín

11Tē kii' ní xka'ndia'vi' kivi' ndii, ní ketä Jesús, tē kua'an a ñuu ña nani' Naín. Tē kua'an tu kua'a' ne ndikún ichti' a xiin' kua'a' xava'a kā ne yivi' xiin' a.

12Tē kii' ní kuyatin a yi'e' ñuu jaan' ndii, ní xini a ña kua'an nataan' ne yivi' iin te ní xi'i. Tē ní xi'i jaan' ndii, iin ndaq' rā sakan' nduu' si'e iin ña' kuaan', tē kua'a' va ne ñuu jaan' kua'an xiin' a'.

13Tē kii' ní xini xto'o e' ña' jaan' ndii, ní kuyita ini a xa'a' a', te ní ka'an a xiin' a' ndii: —Kuäku un' —ní kachi a.

14Te ni kuyatín a mii' kanu' te ni xi'i jaan', te ni tondia nda'a' a ña'a' a, te ni xikuita te ndiso' ña'a', te ni ka'an Jesús ndii: —Te lui, xiin' yo'ó ka'án i, ndokoo un' —ni kachi a.

15Sakan' te ni ndokoo te ni xi'i jaan', te ni xa'a' ka'án ra. Te ni sanakua'a ña'a' Jesús nda'a' si'i' ra.

16Te ni yi'vi xava'a sakuu' ne yivi' jaan' kii' ni xini ni a ña jaan', te ni xaka'n'u' ni a Ndiosí ka'án ni a ndii: —Lin te ka'n'u' ka'án tiakú tu'un Ndiosí ni tuví tein e' —ni kachi ni a. Te ni ka'an tu ni a ndii: —Ndiosí ndii, kuaxi chindiee' a yoo', ne nduu' kuenta a —ni kachi ni a.

17Te ni kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Judea xiin' sakuu' ñuu ña ñu'u' yatín jaan'.

Ka'án Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí
(Mt. 11:2-19)

18Te nda'a' xa'a' Juan ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' te jaan' xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús. Te ni kana Juan jaan' uví ta'an ra,

19te ni ti'vi' ña'a' ra nuu' Jesús, te ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni tianu' Ndiosí sakakú ndu'u, uun va'a ka ndiatu' ndu xaa inga ra?, kachi ndo”, ni kachi Juan xiin' te jaan'.

20Sakan' na kii' ni ndekui te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ni ti'vi' ndu'u te ndatu'un' ndu yo'ó ndii: ¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

21Xa savá ni hora jaan' ni sanda'a Jesús kua'a ne kuni kuví xiin' ki'in' nuu' kui'e xiin' kui'e xii, te ni tava' tu a kua'a ña ndiva'a nimá ne yivi', te ni sanda'a tu a kua'a ne kui'e nduchi' nuu'.

22Te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii: —Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Juan ña ni xini nduchi' nuu' ndo' xiin' ña ni xini so'o ndo'. Ne kui'e nduchi' nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' ni a, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' ni a, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a ni a, ne so'o' ndii, nuniá' so'o ni a, ne ni xi'i ndii, natiaku ni a, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'án ndoso' i tu'un va'a nuu' ni a.

23Te sañu'u' va Ndiosí ne näkoo ña ini ni a xini ni a yu'u —ni kachi a.

24Te kii' ni kiee te jaan' kua'an ra ndii, ni xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii: —¿Yoo ni xa'an koto ndo' kii' ni xa'an ndo' mii' taxin' kaa? ¿Ñáá ni xan koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi?

25Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi' te ni'nu' totó ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' totó ndatun' jaan' te ndiee' sii' ra ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'.

²⁶Sákán' na kuii', ¿yoo nduu' rä ni xa'an koto ndo'? ¿Náá iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí? Ñä ndäku ka'án i xiin' ndo' ndii, suví xnä'a rä, ndisü ya'a kä te sákán' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'.

²⁷Sákán' ñä xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Koto un', ti'vi' i xi'nä iin te xika' nuu' nuu' i, te te jaan' sákoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'. Sákán' kachi a.

²⁸Té ka'án i xiin' ndo' ñä tia'an tuví iin te ka'nu' kä iin yivi' te sákán' Juan jaan', ndisü tein ne xä xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi' ne nda'vi so'o kuiti' nduu' ne ka'nu' kä ikan' te sákán' Juan jaan'.

²⁹Té sakuu' ne ni xini so'o ñä ni ka'an te jaan', ndee te kendiaa' ya'vi xa'a' nuu Roma ndii, ni nia'a niä ñä ñä ndäku xaa' Ndiosí, sákán' na ni chichí niä kuenta a ni xä Juan jaan'.

³⁰Ndisü té fariseo xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni xäsiin' rä ñä kuní Ndiosí xa'a' rä, sákán' ñä ni námä rä nimá rä, ñä jaan' na ni sakuchi' ñä'a' Juan kuenta a.

³¹'Ndee ñä nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Té, ¿yoo xiin' nakuitá niä?

³²Nakuitá niä xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi, té ka'án xiin' ta'an' niä ndii: "Ni tiví ndu tun' yoo', té ni taxaa' ndo'. Ni xitá ndu yaä nda'vi kua'an, té ni xäku ndo'", kachi xiin' ta'an' niä.

³³Sákán' kuu' niä, kuachí ndii ni kixin Juan té sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, té ni xixi va'a rä, té ni ndee ni xi'i tu rä vino. Té ni ka'an ndo' ñä ñä ndiva'a naá nimá rä.

³⁴Ikan' té ni xäa yu'u, ñä nduu' tu té yivi', té xixi' va'a i, té xi'i i, té ka'án ndo' ñä iin té xixi' ndasi' nuu' nduu' i, té nduu' tu i iin té xini. Té ka'án tu ndo' ñä nduu' i té ndiaka' ta'an' xiin' té kendiaa' ya'vi xa'a' ñu Roma xiin' tukü té xaa' kuachi, kachi ndo'.

³⁵Ndisü ne kumi' ñä ndichi ndii, nia'á niä a xiin' ñä xaa' niä —ni kachi Jesús.

So'o ni xäa a kii' ni xa'an Jesús vi'e iin te fariseo, té nani' Simón

³⁶Iin te fariseo ni ka'an nda'vi xiin' Jesús té kun kuxi a vi'e ra. Té ni ndi'vi a, té ni xikundu'u' a té kuxi a nuu' mesa.

³⁷Ikan' té ni xäa iin ñä'a', ñä xaa' kuachi, sákán' ñä ni xini a' kuento ñä ndu'u' Jesús vi'e té fariseo jaan' xixi' a, té ni'i a' iin limita yuu' ñä ni kuä'a xiin' alabastro mii' naá xa'an xavixín' xäva'a.

³⁸Té ni kuyatín a' xata' Jesús xaku' a' iin' xiti' a' xa'a' a, té ni xä'a' xitía tükui nduchi' nuu' a', té ni chii' xa'a' Jesús, sákán' té ni sanayaa' a' xiin' ixi' xini' a', té ni chito tu a a', té ni sakaa' a' xa'an xavixín' jaan' xa'a' a.

39Kii' ni xini te fariseo, te ni kana Jesús, te kuxi a vi'e ra jaan', ña xaa' ña'a' jaan' xiin' a ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Te yivi' kaq' ndii, naa' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí xnq'a nduu' ra ndii, nákuní ra ndee nuu' ña'a' nduu' ña' tondíá ña'a' kaq', sakan' ña' ña' xaa' kuachí nduu' a", ni xanini ra xiin' nimá ra.

40Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Simón, yoo iin ña kuni ka'an i xiin' un' —ni kachi a. Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: —Maestro, ka'an xiin' i —ni kachi ra.

41Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Yoo uví ta'an te yivi', te ni tatú xu'un' nuu' iin te satatu xu'un'. Iin ra ndii u'un ciento ndiso' ika' ña'a' ra. Te inga ra ndii, uví xiko uxí ndiso' ika' ña'a' ra.

42Te kii' ni kuví sanandiko' uví saa' ra xu'un' ña ni tatu ra jaan' ndii, ni yoo ka'nu' ini te satatu xu'un' jaan' xa'a' uví saa' ra. Te ka'an xiin' i vitin, ¿ndee te yivi' jaan' nduu' te nia'a ña kundaní ká ra te satatu xu'un' jaan'? —ni kachi Jesús.

43Te ni nákuin Simón ndii: —Tuu i ndii, te ni ndiso' ika' kua'a' ká ña'a' jaan' nduu' te kundaní ká ña'a' —ni kachi ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ña ndaku ka'án un' —ni kachi a.

44Sakan' te ni nákoto a nuu' ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' Simón ndii: —Xa ni xini un' ña xaa' ña'a' kaq' xiin' i? Kii' ni xaa i vi'e un' ndii, ni taxi un' tikui natia i xa'a' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, xiin' tikui nuu' a' ni sachii' a' xa'a' i, te xiin' ixi' xíni' a' ni sanayaa' a' a.

45Te ni ndee nuu' i ni chito un'. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, tia'an vikuiin a' chito a' xa'a' i ndee kii' ni xaa i vi'e un'.

46Te ni ndee xa'an oliva ni sakaa' un' xíni' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, ni sakaa' a' xa'an xavixín' xava'a xa'a' i.

47Xa'a' a jaan' na ka'án i xiin' un' ndii, tee' ndee kua'a' ya'a kuachí ndiso' ña' kaq' ndii, xa ni ndoyo a, sakan' ña kua'a' va kundaní a' yu'u. Ndisu yo'o ká tuu ña sie kuiti' kuachí ni a ni ndoyo ndii, sie kuiti' kundaní ni a yu'u —ni kachi a.

48Te ni ka'an a xiin' ña' jaan' ndii: —Xa ni ndoyo kuachí un' —ni kachi a.

49Te, te yivi' te ndiee' xixi' xiin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'án xiin' ta'an' ra ndii: —Yoo nduu' te kaa', tuu ra, na ka'an ra ña xa ni ndoyo kuachí ña' kaq'? —ni kachi ra.

50Te ni ka'an ká Jesús xiin' ña' jaan' ndii: —Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u ndii, xa ni kakú un' nuu' kuachí un'. Kua'an te Ndiosí na taxi ña mani' koo xiin' un' —ni kachi a.

San Lucas 8

Yo'o' ka'án a xa'a' ña'a', ne ni chindjee' ta'an' xiin' Jesús

1Té kii' ni xka'ndia ña jaqan' ndii, ni xa'an Jesús xiin' té uxí uvi nda'a' xa'a' a jaqan' saa ñuu xiin' nda'a' a ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'.

2Té kua'an tu ndia'vi' ña'a', ne ni ndiaká ta'an' xiin' a. Sava ne jaqan' ni sonda'a a nuu' kui'e, té savá tukú niá ni tava' a ña ndiva'a nimá. Iin ña'a' jaqan' nani' María Magdalena, ña' ni tava' Jesús uxá ta'an ña ndiva'a nimá.

3Té inga ña'a' jaqan' nani' Juana, ña' si'i Chuza, té ndiso' chuun' xa'a' ña'a' Herodes. Té inga ká ña'a' jaqan' nani' Susana, xiin' ki'in' tukú ña'a', ne ni chindiee' ña'a' xiin' ña'a' nia.

So'ó kua'an ña ni sánia'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin té yivi' ndíkin'
(Mt. 13:1-15; Mr. 4:1-20)

4Té kii' ni nakaya kua'a' koo' chukuu' ne yivi', ne ni kiee ki'in' ñuu, té kuni nia Jesús ndii, ni ka'an a iin ña ka'án ndiaa nuu' nia:

5—Unta' ndii, ni ketá iin té yivi' kua'an kiku' rä ndíkin' trigo mii' xika' rä. Té kii' kiku' rä ndíkin' jaqan' ndii, savá a ni koyo nuu' ichi', té ni xain ne yivi' a. Té ni ndekuiet tu saa, ti' ta'nu' ndivi', té ni xaxi' ri' a.

6Té savá tukú ndíkin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Té kii' ni ndutia a ndii, ni ichi xachi' a, sakan' ña ni nayaq ñu'u' mii' ita' a.

7Té savá tu tukú a ni koyo tein ku'u iñu'. Té kii' ni xanu iñu' jaqan' ndii, ni tavi a itia trigo jaqan', té ni xanii' ndi'i ña'a' a.

8Té savá ká tukú a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Té ni ndutia a, té ni xanu a, té ni kuyun ya'a ndíkin' a. Té i'in itia trigo jaqan' ni taxi ndee ciento vi' ndíkin' —ni kachí a. Kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaqan', ikan' té ni ka'an ti'e' ká a ndii: —Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chyun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachí a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'án ndiaa jaqan'
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

9Té nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' rä saa kuni kachí ña ni ka'an ndiaa a jaqan'.

10Té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundaní ndo' ña xiní mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' inga ne yivi' ndii, xiin' ña ka'án ndiaa kuiti' ka'án i. Sakan' té tee' ndee xito' nia ndii, köo' xachi' a kuyu kuni nia. Té tee' ndee xini so'o té xini so'o nia ndii, kündaní nia a.

Ka'án Jesús ndee ña kuni kachí ña ka'án ndiaa xa'a' té kiku' ndíkin' jaqan'
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

11Ña yo'o' kuni kachí ña ka'án ndiaa i jaqan'. Ndíkin' jaqan' nduu' ndee naa tu'un Ndiosí.

12 Té ichi' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Té kii' ndi'i' xini so'o nia a ndii, kuaxi ña ndiv'a, té tu'un' a ña jaan' nimá nia té kuini nia kuni nia Ndiosí té kakú nia nuu' kuachí nia.

13 Té ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava tukú ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, té va'a kuni nia natiin' nia a. Ndisu köo' tio' o a nimá nia, xa'a' a jaan' na iin kani' tio' kandixa' nia, té kii' ndo'o' nimá nia ndii, nakoo' nia tu'un jaan'.

14 Té ñu'u' mii' yoo ku'u iñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu kiee' so'o nia kua'an nia, té xa'a' ndi'ní va nimá nia xa'a' ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña vika', xiin' ña siil' ña yoo iin yivi'. Té taví sakuu' ña jaan' tu'un jaan', té nanduu' a ndee naa ña köo' ndikin' kuun' nda'a'.

15 Té ñu'u' ña'ma mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa ne xini so'o tu'un jaan', té xika' ndaku nia xiin' a, té ini nia xini nia a xiin' nimá va'a. Té kundieni nia xaa' nia ña ka'án tu'un jaan'.

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' kaa tuún

(Mr. 4:21-25)

16 Ndeé iin ne yivi' näkun' kaa tuún, té kani nia tixin iin kisi, ni ndee kani tu nia a tixin iin tun' xtó. Süu' jaan' ndii nakun' nia a, té xani' nia a mii' sukun té kuví tuvi' nuu' ne xka'ndia tixin vi'e.

17 Kuachí ndii köo' ndee iin ña iin' sa'ví ña nätuvi, té köo' tu ndee iin ña ñu'u' si'e ña nätuvi saa Ndiosí, té kuni ne yivi' a naá kivi'.

18 Chuuun xa'a' va ndo' saa xini so'o ndo' ña ka'án i xiin' ndo'. Kuachí ndii, yoó ka kundaní sava ña ka'án i jaan' ndii, taxi i ña kundaní kua'a' kaa nia a. Ndisu yoó ka täxi' so'o xa'a' a jaan' ndii, ndee ña sie, ña tuu nia kundaní nia, nandoso' nia saa i -ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nia

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

19 Sakan' té ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Ndisu ni kuví kuyatín nia nuu' a sakan' ña chitu' ni'i va ne yivi'.

20 Ni ka'an iin ne yivi' xiin' a ndii: —Tákui'e, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nia, té kuni kuni nia yo'ó —ni kachi nia.

21 Sakan' té ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii: —Ndeé naa si'i' xiin' ñani i nduu' sakuu' ne xini so'o tu'un Ndiosí, té xaa' nia ña ka'án a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, té ni xikuiin tachi' ndjee'

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

22Unta' ndii, ni sko'nu' Jesús tixin iin tundoo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' rä ndii: —To'o' ndo', te xka'ndia e' tukü ta'vi' xioo miní —ni kachi a. Sakan' te ni ketä a kua'an a xiin' rä.

23Te kii' kua'an rä nuu' miní jaan' ndii, ni kixin Jesús. Te ni xa'a' xika' ndiee' tachi', te ni xa'a' ko'ni' tikui tixin tundoo' jaan', te xä ndeka'nü xä ndeka'nü nu'.

24Te ni sandoto' rä Jesús ka'án rä xiin' a ndii: —Tákui'e, tákui'e, xä kuni ndoñu'u' e'! —ni kachi rä. Te ni ndokoo a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' xiin' tikui miní, te ni xikuijin ndoo tachi' jaan', te ni nañkunaq taxin' tu tikui miní jaan'.

25Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Ñáá tiq'an tu ini ndo' xini ndo' yu'u? —ni kachi a. Te ni nandani yi'vi rä ka'án xiin' ta'an' rä ndii: —Yoo nduu' tu te yivi' kaq', na kui' ndee tachi' xiin' tikui miní ka'án chuun' rä xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachi rä.

So'o ni xaa a kii' ni tava' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñu'u' Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

26Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tukü ta'vi' yu'u' miní Galilea jaan', nuu' ñu'u' ne Gadara.

27Te kii' ni nuu Jesús tundoo' jaan' ndii, ni kixin nata'an' iin te Gadara xiin' a, te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá rä. Te xä na'a' va sando'o' ña'a' a te koo' totó ni'nu' rä, te ni ndee ndü'u' tu rä vi'e. Süu' jaan' ndii yavi ndii ndu'u' rä.

28Te kii' ni xini rä Jesús ndii, ti'e' va ni nde'i rä te ni xikuijin xiti' rä nuu' a ka'án rä ndii: —Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'án nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —ni kachi rä.

29Ni ka'an rä sakan' xiin' a sakan' ña xä ni ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ña ketä a nimá rä. Kuachí ndii xä na'a' va xiko' ni'i' ña'a' ña ndiva'a jaan'. Tee' ndee satiín ña'a' ne yivi' xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivi, ndii xa'ndia rä ña jaan', te taxi' ña'a' ña ndiva'a jaan' te kua'an rä mii' taxin' kaa'.

30Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —Saq nani' yo'ó? —ni kachi a. Te ni ka'an rä ndii: —Legión nani' i —ni kachi rä. Ni ka'an rä ña jaan', kuachí ndii kua'a' va ña ndiva'a ni ko'ni nimá rä.

31Sakan' te ni ka'an nda'vi va ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús, ña ti'vi' ña'a' a yavi kunu va.

32Yatín ikan' ni yoo iin itun te ndoso' iin ti'vi chie kiní xaxi' ri' ku'u. Te ni ka'an nda'vi tukü a xiin' Jesús ña taxi a ña kun ko'ni a tixin kiní jaan'. Sakan' te ni taxi Jesús ña ko'ni a tixin ri'.

33Te ni kiee ña ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kiní jaan'. Te ni taxta'an' ri' ni nañkaq' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyó ri' miní te ni ka'a ndoo ri' te ni xi'i ri'.

34 Té yivi' té ndiee' xito' kini jaan' ndii, ni xinu rä kuan nu'u rä kii' ni xini rä ña ni ndo'o ti' jaan'. Té ni ka'an rä xiin' né ndiee' ñuu rä ndee ña ni xka'ndia. Té ni ka'an tu rä xiin' né ndiee' yatín ñuu jaan'.

35 Té ni kíee né yivi' kuan kuni nduchi' nuu' niä ndee ña ni xka'ndia ikan'. Té ni ndekuié niä mii' iin' Jesús, té ni xini niä, té ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u rä nuu' Jesús, ni'nu' rä toto, té xä kuvi tu xanini va'a rä. Kii' ni xini né yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi va niä.

36 Té né yivi' né ni xini nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an niä xiin' inga né yivi' ña ni sända'a Jesús té ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'.

37 Té sakuu' né ndiee' nuu' ñu'u Gadara jaan' xiin' nda'a' a ndii, ni ka'an nda'vi nia nuu' Jesús, ña na ku'un a, sakan' ña ni yi'vi xava'a niä. Té kii' skó'nu' a tixin tundoo' kua'an a ndii,

38 ni xikan té ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a té taxi a ña ku'un na rä xiin' a. Ndisu ni ndei' ña'a' Jesús ka'án a xiin' rä ndii:

39 —Kuan nu'u vi'e un', té ka'an un' xiin' né yivi' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí xa'a' un' —ni kachi a. Sakan' té ni nandiko' rä ñuu rä, té ni ka'an rä xiin' sakuu' né yivi' jaan' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xiin' rä.

So'o ni xaa a kii' ni sānatiaku Jesús ña' si'e Jairo, té ni sānda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e níi'

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

40 Té kii' ni nandiko' Jesús ndii, ni natüin mani' va ña'a' né yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xä ndiee' niä ndiatu' ña'a' niä.

41 Sakan' té ni kuyatín iin té nani' Jairo nuu' Jesús. Té jaan' ndii, té xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá né ñuu jaan' nduu' rä. Té ni xikuiin xiti' rä nuu' a, té ni ka'an nda'vi va rä xiin' a ña ku'un a vi'e rä.

42 Sakan' ña yoo iin ndaq' kulu' ña' sie si'e rä ña' kumi' uxí uví kuiya tio', té xä yoo a' kuvi a'. Té kii' kua'an Jesús xiin' rä ndii, ndee ku'ni' vi' ña'a' né yivi' jaan' kua'an niä.

43 Té tein né yivi' jaan' ka'ni iin ña' ndo'o' kui'e níi', té xä uxí uví kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. Té xä ni ndi'i ndooxu'un' a' ni xä'ni' a' nda'a' ki'in' té tatan', ndisu ndee iin rä ni kuvi sända'a ña'a'.

44 Té ni kuyatín a' xata' Jesús, té ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a. Té xaka'án e' té ni xikuiin níi' a' jaan'.

45 Ikan' té ni ka'an Jesús ndii: —*Yoo ni tondia nda'a' yu'u?* —ni kachi a. Té xä'a' a ña sakuu' niä ni ka'an ña ni tondia nda'a' ña'a' niä ndii, ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —*Koto un', tákui'e, saa vi' kua'a' né yivi' ku'ni' yo'ó,* té chinda'a' niä yo'ó, té kusaa' ndatu'un' un' ndii, *yoo ni tondia nda'a' toto i, kachi un' —ni kachi rä.*

46 Ndisu ni ka'an Jesús ndii: —Xiní i ña ni tondia iin ne yivi' yu'u, sakan' ña ni xini i ña ni kiee ña ndiee' i, te ni nda'a iin ne yivi' —ni kachi a.

47 Te kii' ni xini ña'a' jaan' ña küvi tisi'e xiin' mji' a' ndii, kisi' yi'vi ña'a' a. Te ni kuyatín a', te ni xikuijin xiti' a' nuu' Jesús. Te ni ka'an a' xiin' a nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndee xa'a' ni tondia a' yu'u toto a, xiin' saa vi' numi' ni nda'a a'.

48 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Xa ni nda'a un', pia'un, xa'a' a ña iní un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxi ña mani' koo xiin' un' —ni kachi a.

49 Kii' kusaa' ka'án ká Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni xaa iin te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii: —Tákui'e, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sätaña'a' ka un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

50 Te Jesús ndii, ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a xiin' Jairo ndii: —Käkä nimá un', iní kuiti' un' kuni un' yu'u, te ña' si'e un' ndii, natjaku a' —ni kachi a.

51 Te kii' xka'ndía Jesús vi'e Jairo jaan' ndii, ni taxi a xka'ndia ndee ká ne yivi' mii' kandu'u' ña' ni ndoñu'u' jaan', süu' jaan' ndii Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, xiin' yuva' si'i' ña' sie jaan' kuiti' ni taxi a xka'ndia xiin' a.

52 Te kii' sakan' ndii, kuaa' sakuu' ne yivi' xaku' suchi' iní nixa'a' ña' ni xi'i jaan'. Te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii: —Kuäku ká ndo' xa'a' ña' sie kaa'. Kuachí ndii kuäsa' ni xi'i a', süu' jaan' ndii kixín kuiti' a' —ni kachi a xiin' niq.

53 Te ni xaku ndiaq ichi ña'a' ne yivi' jaan', sakan' ña xiní niq ña x ni xi'i a'.

54 Te ni tiin a nda'a' ña' sie jaan', te ti'e' ni ka'an a ndii: —Ña' sie, ndokoq un' —ni kachi a.

55 Sakan' te ni natjaku a'. Te iin ni ndokoq tio' a'. Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' yuva' si'i' ña' jaan', ña taxi niq ña kuxi a'.

56 Te ni nandani va yuva' si'i' ña' sie jaan'. Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' niq ña kä'an niq xiin' ndee iin ne yivi' ña ni xaa a sakan'.

San Lucas 9

So'o ni xaa a kii' ni ti'vi' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

1 Te ni nakaýa Jesús te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni taxi a ndiee' ra te kuví tava' ra sakuu' nuu' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi!. Te ni taxi tu a ndiee' ra te kuví saanda'a ra ne kuni kuví.

2 Te sakan' tu ni tianu' ña'a' a te ka'an ndoso' ra xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi! te saanda'a tu ra ne yivi!.

³Tę ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Köni'i ndo' ndee iin ña'a ku'un ndo' jichi'. Köni'i ndo' tun' katuvi' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ña xaxi', ni ndee xu'un', ni ndee inga ndini.

⁴Ndee kā vi'e ne yivi' mii' xaā ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'.

⁵Tę naa' xaā' ndo' iin xaan', tē nätiin' va'a ne yivi' ndo'ó ndii, kiee ndo' ñuu jaan', tē sākoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Tę xiin' ña jaan' sākuni' ña'a' ndo' ña koo nia tundo'o' —ni kachi Jesús.

⁶Sākan' tē ni kiee rā kua'ān rā sāa ñuu ka'ān ndoso' rā tu'un va'a, tē sanda'a rā ne kuni kuyi' mii' kā kua'ān rā.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷Kii' ni xini so'o Herodes, tē ni xā'ndiā chuun' kuu' nuu', sākuu' ña ni xaa Jesús ndii, ni ndi'ni va rā xa'a' a. Sākan' ña sāva ne yivi' ka'ān ndii: "Ni natiaku Juan, tē te jaan' nduu' Jesús", kachi nia.

⁸Tē sāva tukū nia ka'ān ndii: "Elías, tē ni ka'ān tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' rā", kachi nia. Tē sāva tukū nia ka'ān ndii: "Iin tē ni ka'ān tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' rā, tē ni natiaku rā", kachi nia.

⁹Ndisu ni ka'ān Herodes xiin' nimá rā ndii: "Yoo' ni ka'ān chuun', tē ni kendoso' rā sukun' Juan jaan'. Sākan' na kuii', ¿yo'o nduu' tu' Jesús, tē xini so'o e' ndatu'un' ne yivi' xa'a' jaan?", ni kachi rā xiin' nimá rā. Tē ni kuni rā nāta'an' rā xiin' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sākuxi' Jesús u'un mií tē yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰Kii' ni nāndiko' tē ni tianu' Jesús ka'ān ndoso' jaan' ndii, ni ka'ān rā xiin' a sākuu' ña ni xaa rā mii' ni xa'ān rā. Sākan' tē ni nākā siin' ña'a' a, tē kua'ān a iin xaan' mii' taxin' kaa' xiin' rā yatiñ iin ñuu ña nāni' Betsaida.

¹¹Ndisu kii' ni xini ne yivi' kua'a' xāva'a jaan' mii' kua'ān Jesús ndii, ni xikundikun ña'a' nia. Tē kii' ni ndekuije nia nuu' a ndii, ni natiaj mani' ña'a' a, tē ni sānia'á ña'a' a xa'a' sāa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', tē ni sānda'a tu ña'a' a.

¹²Tē kii' ni kuāa' kua'ān ndii, ni kuyatiñ tē nda'a' xa'a' a nuu' a, tē ni ka'ān rā xiin' a ndii: —Tákui'e, sāndutía un' ne yivi' kua'a' kaa' tē kiku nia ku'un nia xa'a' ku'u, uun ñuu kuali' ña ñu'u' yatiñ, tē ni'i' nia mii' kusun nia, tē sāta' tu nia ña kuxi nia, sākan' ña yo'o' ndii, kōo' a yoo kuxi nia sāa e' —ni kachi rā.

¹³Ndisu ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Ndo'ó tāxi ña kuxi nia —ni kachi a. Sākan' te ni ka'ān rā xiin' a ndii: —U'un ta'an so'o xita' va'a xiin' uví ta'an tāka' kuiti' kumi' ndu. Kūvi sāta' ndu ña xaxi' xa'a' sākuu' ne yivi' kaa', rān' —ni kachi rā.

14Sakan' ñaq kuyatin' u'un mií kuu' mii' ndi'i' te yivi' kuiti'. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii: —Natañdiee tiví ndo' ne yivi' kaa', uví xiko uxí niq kundiee i'in tiví saa' ndo' —ni kachi a.

15Te sakan' ni xaa ra, te ni xikundiee sakuu' ne yivi' jaan'.

16Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uví saa' tiaka' jaan'. Te ni naqoto a ndivi', te ni taxi a ñaq chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uví saa' tiaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'.

17Sakan' te ni xixi sakuu' niq ndee ni nda'ní niq. Ndi'i jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni sakutu' ra uxi uví ta'an íka' na'nú xiin' ña ni ndoo' ndoso' jaan'.

Ka'án Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakkakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

18Unta' kii' ni kuxiqo Jesús te ka'an a xiin' Ndiosí ndii, niyo yatiñ te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

19Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Savá ne yivi' ka'án ña Juan, te ni sakuachi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te savá tukú niq ka'án ña Elías nduu' un', te savá tukú niq ka'án ña inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni natiaku ra, nduu' un', kachi niq —ni kachi ra.

20Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Te ndo'ó tukú, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a. Te ni naquijin Pedro ka'án ra xiin' a ndii: —Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakkakú ne yivi' —ni kachi ra.

21Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra ña kä'an ra xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'án Jesús ndee ña kundo'o a te kuvi a

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31)

22Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra ndii: —Kuní a ña kundo'o u'ví va yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Te sandiee kui'e te xixa nuu' ñuu yu'u, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ra yu'u, ndisu natiaku i kivi' ña uni —ni kachi a.

Ka'án Jesús saa kuni a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:38-39; Mr. 8:34—9:1)

23Te ni ka'an tu Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii: —Naa' yoo ká kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña naqoo niq ña kuní mii' niq, te na koo tu'va tu niq te kundo'o niq i'in kivi' kua'an ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun niq yu'u.

24Kuachí ndii, yoo ká kuni sakkakú xiin' mii' mii' ndii, kuvi niq. Ndisu yoo ká taxi' kivi' ñuu niq xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin niq kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i'.

25 Té kuäsa' kuní tu kivi' ñuu iin né yivi' naa' kānando niā sākuu' ña'a ña yoo iin yivi', té kuví niā nuu' Ndiosí.

26 Té yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i ndii, iin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu té yivi', xa'a' né jaan' nuu' Ndiosí kii' kixin tukuu i iin yivi' xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sākuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a.

27 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ka'ní sava né yivi' tein ndo'o yo'o' vitin ndii, kuví niā ndee kuni niā saa xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni nanduu ndatun' va nuu' Jesús, té ni yi'e tu toto a
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

28 Kii' ndi'i ni ka'án Jesús ña jaan' ndii, ni xka'ndia yatin' unia kivi', té ni naka a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, té kua'án siin' a xiin' ra iin tindu' sukun té ka'án a xiin' Ndiosí.

29 Té kii' ka'án Jesús xiin' a ndii, ni nanduu ndatun' va nuu' a, té toto a ndii, ni nanduu yaq ndee yi'é vi' a.

30 Ikan' té ni tuvi uví ta'an té yivi', té ndatu'un' ra xiin' a, té jaan' nduu' Moisés xiin' Elías.

31 Té ni tuvi ra xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. Té ndatu'un' ra xiin' Jesús xa'a' ña kundo' a té kuví a té saxonú a ña saa a ñuu Jerusalén.

32 Té Pedro xiin' té ndiee' xiin' ra jaan' ndii, kuni kusun xava'a ra, ndisu ni yoo ñu'u' iní ra ni xaa ña ni xini ra, ña yi'é ndatun' koo' chukuu' Jesús xiin' uví saa' té ita' xiin' a jaan'.

33 Kii' kua'án Moisés xiin' Elías, té ni ka'án Pedro xiin' Jesús ndii: —Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Na kasa'a ndu uní ta'an tia'va'. Iin a kundu'u' yo'o', té iin a kundu'u' Moisés, té iin a kundu'u' Elías —ni kachí ra xiin' a. Ndisu xiní ra ndee ña nduu' ña ka'án ra.

34 Kii' ka'án ká Pedro ña jaan' iin' ra, té ni nuu iin viko', té ni tisa'ví ña'a' a, té kii' tisa'ví ña'a' a ndii, ni yi'vi va uní saa' ra.

35 Té tein viko' jaan' ni ka'án iin tachi' yu'u' ndii: —Ña ñaa' nduu' si'e mani' i. Kuni so'o ndo' ña ka'án a xiin' ndo' —ni kachí a.

36 Té kii' ndi'i ni ka'án tachi' yu'u' jaan' ndii, ni xini ra ña iin ndaa' kuiti' Jesús iin' ikan'. Té ni ka'án ra xiin' ndee iin né yivi' xa'a' ña ni xini ra jaan' ndee ni ya'a kua'a kivi'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin té sava, té naá ña ndiva'a nimá
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

37 Té tukú kivi' kii' ni naka'a' Jesús xiin' té jaan' xini' iku' jaan' ndii, kua'a' koo' chukuu' né yivi' ni xa'án nata'an' xiin' a.

38Sákán' tē ní ka'án ti'e' iin tē ka'ní teín ne yivi' jaqan' xiin' a ndii: —Tákui'e, ka'án nda'vi i xiin' un' ña saa va un' ña va'a, tē chindiee' un' si'e i. Sákán' ña iin nda'a kulu' rā sákán' kumi' i.

39Tē iin ña ndiva'a tiin' ña'a', tē iin sande'í tio' ña'a' a, tē xa'ní i'i ña'a' a, tē tavá' a pele yu'u' rā, tē satuxu'ví ña'a' a. Tē kii' ndi'i mii' kuu' a xiin' rā ndii, xii va sandie'ni' ña'a' a.

40Tē xá ní ka'án nda'vi i xiin' tē nda'a' xa'a' un' tē xta'ni' rā a ña ndiva'a jaqan' nimá si'e i kaa', ndisu ní kuví xta'ni' rā a —ní kachi rā.

41Sákán' tē ní ka'án a xiin' ne yivi' jaqan' ndii: —Né iñi xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, tē ne nia'a nduu' tu ndo'. ¿Saa ká vi' ta'an' kivi' ká koo i xiin' ndo' tē kündieni i ña xaa' ndo'? Nia'a yo'o' xiin' tē lui si'e un' ñaqa' —ní kachi a.

42Kii' kuyatin' tē lui jaqan' kua'án rā mii' iin' Jesús ndii, ní sanduva ña'a' ña ndiva'a jaqan' ndee ñu'u', tē ní xá'ní i'i ña'a' a. Ikan' tē ní ka'án ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaqan', tē ní keta a nimá rā. Tē ní sanda'a ña'a' Jesús, tē ní sanakua'a ña'a' a nda'a' yuva' rā.

43Tē sakuu' ne yivi' jaqan' ndii, ní nandani níxa'a' ña ka'nu' ña ní xáa Ndiosí ikan'.

Tukú ní ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a tē kuví a

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Tē kii' ita' ká ne yivi' nandani níxa'a' sakuu' ña xaa' Jesús ndii, ní ka'án a xiin' tē nda'a' xa'a' a ndii:

44—Taxí so'o va ndo', tē nändoso' ndo' ña ka'án i xiin' ndo' vitin. Yu'u, ña nduu' tu tē yivi' ndii, sanakua'a tē yivi' yu'u nda'a' tē kuu' ka'nu' —ní kachi a.

45Ndisu ní kündani tē jaqan' ña ka'án a xiin' rā. Sákán' ña tia'an nunia' xíni' rā tē kündani rā tu'un jaqan'. Tē ní yi'vi rā ndatu'un' ña'a' rā xá'a' ña jaqan'.

Ka'án Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

46Sákán' tē ndee ndiee' ní xá'a' kani' ta'an' kuento tē nda'a' xa'a' a jaqan' xa'a' ndee tē jaqan' nduu' tē ka'nu' ká teín rā.

47Ndisu kii' ní xíni' Jesús saa xanini nimá rā ndii, ní ki'in a iin tē lulu, tē ní xaní ña'a' a xiin' a.

48Tē ní ka'án a xiin' tē nda'a' xa'a' a jaqan' ndii: —Yoo ká natiin' iin tē lulu yo'o' xa'a' a ña nduu' rā kuenta i ndii, yu'u natiin' níxa. Tē yoo ká natiin' yu'u ndii, natiin' tu níxa ña ní tianu' yu'u. Sákán' ña ne köö' nduu' xáchi' teín ndo' ndii, ne jaqan' nduu' ne ka'nu' ká —ní kachi a.

Ka'án Jesús ña ne näkasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' níxa

(Mr. 9:38-40)

49Sákan' tē nī ka'ān Juan xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, nī xīnī ndū iīn tē tavā' ñā ndīvā'ā nimá nē yivī' xiin' ñā ndīee' un'. Tē nī xikā ndū sāin kuiín ñā'a' ndū, kuāchī ndii süū' tē xika' xiin' e' nduu' rā —nī kachī rā.

50Ndisū nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Sāin kuiín ñā'a' ndō', kuāchī ndii, yoo ka nākasi yoo ndii, nē chindiee' yoo nduu' nīa —nī kachī a.

Xi'é Jesús nuu' Santiago xiin' nuu' Juan

51Tē kii' xā kuyatin' nāndiko' Jesús ndīvi' ndii, iīn ndāa' nī tāxi īnī a ñā ku'un a ñūu Jerusalén.

52Tē nī tī'vi' a iīn uvī tē ndā'a' xa'a' a iīn ñūu nē Samaria, tē ku'un kuie rā nānduku' rā mii' kūvi nāndiee' nīa iīn xa'a'.

53Ndisū nē ndīee' ñūu jaqān' ndii, nī xiin' nīa nātiin ñā'a' nīa, sākan' ñā nī xīnī nīa ñā ñūu Jerusalén kua'ān a.

54Kii' nī xīnī tē ndā'a' xa'a' a, Juan xiin' Jacobo, ñā nī xka'ndīa īkan', tē nī ka'ān rā xiin' a ndii: —Tákui'e, ¿ñáá kuní un' ñā ka'ān chuun' e' naa nī xā Elías, tē koyo ñu'u ndīvi', tē kōko xāchī nīa? —nī kachī rā.

55Sákan' tē nī ndīkō kuiín Jesús, tē nī sāki'in' ñā'a' a kuento ka'ān a xiin' rā ndii: —Ndo'ó ndii, nī ndēe xīnī ndō' ndee espíritu tiín ndīaa ndō'.

56Kuāchī ndii, yu'u, ñā nduu' tu tē yivī' ndii, nī xāa ī iīn yivī' tē sāndoñu'u' ī nē yivī'. Sūu' jaqān' ndii nī xāa ī tē sākakú ñā'a' ī —nī kachī a. Sákan' tē kua'ān rā xiin' a īnga ñūu.

So'o nī ka'ān Jesús xiin' tē nī kūnī kūndikūn ñā'a' (Mt. 8:18-22)

57Kii' naá Jesús īchi' xiin' tē ndā'a' xa'a' a kua'ān a, tē nī ka'ān iīn tē yivī' xiin' a ndii: —Tákui'e, ku'un ī xiin' un' mii' kā kua'ān un' —nī kachī rā.

58Tē nī ka'ān a xiin' rā ndii: —Ingui' ndii, yavī ri' yoo, tē sāa, ti' ta'nū' ndīvi' ndii, cho'o ri' yoo. Ndisū yu'u, ñā nduu' tu tē yivī' ndii, ndēe mii' nāndiee' ī kōo' vi' —nī kachī a.

59Sákan' tē nī ka'ān Jesús xiin' īngā rā ndii: —Kūndikūn un' yu'u —nī kachī a.

Ikan' tē nī ka'ān rā xiin' a ndii: —Tákui'e, xi'nā tāxi un' na ku'un nātaān' ī yūva' ī —nī kachī rā.

60Ikan' tē nī ka'ān a xiin' rā ndii: —Nākōo un' na nātaān' nē xā nī xi'i nuu' Ndiosí nē yivī' xiin' nīa. Ndisū yo'ó ndii, kua'ān tē ka'ān ndōso' un' tu'un va'a xa'a' sāa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nē yivī' —nī kachī a.

61Tē nī ka'ān īngā rā xiin' a ndii: —Tákui'e, kūndikūn yu'u yo'ó, ndisū xi'nā tāxi un' na ku'un ndēi' ī nē ndīee' vi'e ī —nī kachī rā.

62Səkan' tə ni ka'ən ə xiin' tə jaən' ndii: —Ndeə̄ iin tə natiin' xa'a' tun' yata' ta'vi' ñu'u', naa' xito' xata' rə kua'ən rə ndii, vä'a rə ta'vi' ñu'u'. Səkan' tə nduu' ə xiin' ne xikundikún ıchi' yu'u naa' xito' xata' niə nuu' ñə yoo' iin yivi' ndii, vä'a niə ko'nı ne yivi', tə kə'ndia chuun' Ndiosí nimá niə —ni kachi a.

San Lucas 10

Ti'vi' Jesús uni xiko uxı te yivi' te ku'un ka'ən ndoso' rə tu'un va'a xa'a' ıchi' a

1Kii' ndi'i ñə jaən' ndii, ni nəkəxın xto'o e' ingə uni xiko uxı ta'an tə ndikún ıchi' a, tə ni ti'vi' ə uvı ta'an uvı ta'an rə, tə ku'un rə səkkuu' ñu'u xiin' nda'a' ə mii' kuní a ku'un a.

2Səkan' tə ni ka'ən ə xiin' tə jaən' ndii: —Ñə ndəku ndii, yoo kua'a' ne yivi', tə nduu' niə ndee naa ñə savi', ndisü kōo' kua'a' tə yivi' xachuun' xa'a' niə tə şania'á ñə'a' rə. Səkan' na kuii' ka'ən nda'vi ndo' xiin' Ndiosí, ñə nduu' xto'o ñə savi' kaə', tə ti'vi' a tə sachuun' xa'a' a.

3Kua'an ndo' tə saə ndo' chuyun jaən'. Ndisü kuní ə kündənəi ndo' ñə ti'vi' i ndo'ó ndee naa mbəe tein kua'a' lobo.

4Kii' ku'un ndo' ndii, köni'i ndo' xu'un', tə köni'i tu ndo' tindaə' ndo', tə ni ndee köni'i tu ndo' inga na'a ndixən' ndo', tə näkuatı ta'an' ndi'i tu ndo' xiin' ne yivi' ıchi'.

5Tə ndee kə vi'e mii' xaə nuu' ndo' ndii, xi'na kə ñə yo'o' ka'ən ndo': "Na kōo na ñə manı' nimá ne ndiee' vi'e yo'o", kachi ndo'.

6Tə naa' yoo' şava ne xata'ən natiin ñə manı' jaən' ndii, ndoo ə xiin' niə, tə naa' kōo' niə ndii, nəndiko' tukuu' ə xiin' ndo'.

7Tə xə iin ndəqə' vi'e jaən' ndoo' ndo', tə kuxı ndo', tə kō'o tu ndo' ndee kə ñə təxi ne xiin' vi'e jaən'. Kuəchı' ndii, tə xachuun' ndii, xata'ən ñə ki'in rə ñə tiaku rə. Tə ndüku' kə ndo' ingə xaan' mii' kündięe' ndo'.

8Kii' kō'nı' ndo' ndee kə ñu'u, tə natiin manı' niə ndo'ó ndii, kuxı ndo' ndee kə ñə təxi niə nda'a' ndo'.

9tə şanda'a ndo' ne kuni kuyu' ñu'u jaən', tə ka'ən ndo' xiin' niə ndii: "Xə kuyatin' kuii kə'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'."

10Ndisü kii' kō'nı' ndo' ndee kə ñu'u, tə natiin manı' niə ndo'ó ndii, kiee' ndo' ya'ya ñu'u niə jaən' ka'án ndo' ndii:

11"Ndəqə' yaka' ñu'u ndo', ñə ni tişo' ndixən' ndu' ndii, səkoyó ndu' ə tə kündənəi ndo' ñə vä'a kuni Ndiosí xini ə ndo'ó. Ndisü kuní ə ñə kündənəi ndo' ñə xə kuyatin' kuii kə'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'", kachi ndo'.

12Ka'án i xiin' ndo' ñə kivi', ñə şana'má Ndiosí ne yivi' ndii, şando'o' kua'a' kə ə ne jaən' tə səkan' ne niə'a ne ni ndiee' ñu'u Sodoma.

**Yo'o' ka'án Jesús ñaq nda'vi va' kundo'ó ne' ndiee' ñuu mii' ni' xiin nia' iní nia' kuni
ñaq'a' nia'**
(Mt. 11:20-24)

13'Nda'vi va' kuu' ndo'ó, ne' ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne' ndiee' ñuu Betsaida. Naa' ni' xaa' i' chüun ka'nu', ñaq ni' xaq i' ñuu ndo'ó jaqan', ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xtq'an' vi' ni' námä ne' jaqan' nimá nia' ni'nu' nia' toto' ndei', te' ndiee' nia' nuu' yaq' nu'u.

14Sakan' na kuii' chié ká tundo'ó kundo'ó ndo'ó kivi' ñaq sana'má Ndiosí ne' yivi' te' sakan' ne' ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaqan'.

15Te' ndo'ó, ne' ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ñaq kaq ndo' ndee' ndivi', ndisu' ndee' yavi' ndii' ko'ní Ndiosí ndo'ó —ni' kachi' a.

16Te' ni' ka'án Jesús xiin' te' uni' xiko' uxí jaqan' ndii: —Ne' xini so'ó ñaq ka'án ndo'ó ndii, ñaq ka'án yu'u xini so'ó tu nia', te' ne' saxio' ndo'ó ndii, yu'u saxio' tu nia', te' yoo' ka' saxio' yu'u ndii, saxio' tu nia' Ndiosí ñaq ni' ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —ni' kachi' a.

So'ó ni' xaa' a kii' ni' nandiko' te' uni' xiko' uxí jaqan'

17Kii' ni' nandiko' te' uni' xiko' uxí jaqan' mii' ni' xa'án rä' ndii, va'a va' kuni rä', te' ka'án rä' xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, ndee' ñaq ndiva'a kandixa' ñaq ka'án chuun' ndu' xiin' a' xiin' ñaq ndiee' un' —ni' kachi' rä'.

18Ikan' te' ni' ka'án Jesús xiin' rä' ndii: —Ni' xini yu'u ni' námä ñaq ndiva'a kuu' nuu' ndivi' ndee' naa ñuu'u savi'.

19Koto' ndo', xaq ni' taxi i' ndiee' ndo', te' kanando ndo' koo' xiin' tisu'ma. Te' ni' taxi tu i' ndiee' ndo' nuu' ñaq ndiva'a, ñaq ndasi' ta'an' xiin' e', te' ndee' iin ñaq jaqan' sätuxu'ví ndo'ó.

20Ndisu' näkuatia' nimá ndo' xa'a' a ñaq kumi' ndo' ndiee' nuu' ñaq ndiva'a jaqan'. Süu' jaqan' ndii näkuatia' nimá ndo' xa'a' a ñaq xaq yoso' kivi' ndo' nuu' tutu' Ndiosí ndivi' —ni' kachi' a.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espíritu Santo

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21Xaq hora sakan' te' ni' näkuatia' ya'a nimá Jesús ni' xaq Espíritu Santo, te' ni' ka'án a' xiin' Ndiosí ndii: —Tataq, xaka'nu' yu'u yo'ó, yuva' i. Yo'ó nduu' xto'ó nuu' ndiyi' xiin' nuu' iin yivi'. Ni' tisi'e un' ñaq ndiee' un' nuu' ne' xini tuní xiin' nuu' ne' ndichi, ndisu' ni' nia'a un' ñaq jaqan' nuu' ne' nda'vi kuu' nimá. Un' ndo', tataq, ni' xaa' un' sakan' xa'a' ñaq jaqan' ni' xtani' mii' un' —ni' kachi' a.

22Te' ni' ka'án Jesús xiin' ne' yivi' ne' ita' ikan' ndii: —Ni' sanakua'a yuva' i' sakuu' ñaq yoo nda'a' i. Te' ndee' iin koo' xiní yoo' nduu' yu'u, ñaq nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaqan' ndii yuva' i' jaqan' kuiti' xiní yoo' nduu' i. Te' ndee' iin koo' xiní yoo' nduu' yuva' i' jaqan'. Süu' jaqan' ndii yu'u, ñaq nduu' si'e a, kuiti' xiní ñaq'a' xiin' ne' kuní yu'u nia'a ñaq'a' i' nuu' —ni' kachi' a.

23Sákán' tē nī ndikō kuiín Jesús nuu' tē nda'a' xa'a' a, tē nī ka'ān siin' a xiin' rā ndii: —Sañu'u' vā Ndiosí ndo'ó, ñā xini nduchi' nuu' ndo' ñā yoo viṭin.

24Kuachi' ndii ka'ān i xiin' ndo' ñā kua'a' tē nī ka'ān tiakú tu'un Ndiosí xiin' tē nī xa'ndiā chuun' kuu' nuu' ndii, nī kunī rā kūnī nduchi' nuu' rā ñā xini nduchi' nuu' ndo', ndisū nī xīnī rā a. Tē nī kunī tu rā kūnī so'o rā ñā xini so'o ndo', ndisū nī xīnī so'o rā a —nī kachī a xiin' rā.

Sania'á Jesús xa'a' ñā vā'a ñā nī xāa iin tē nī kīee ñu'u' Samaria

25Sákán' tē nī nūtā iin tē sanakuachi' tu'un ndeī' Ndiosí, tē xa'a' a ñā nī kunī rā kōtō kua'a rā Jesús na nī ndatu'un' ñā'a' rā ndii: —Maestro, ¿ndee ñā kunī a saa i te nī'i! i kivi' ñuū ñā kōo' kivi' ndi'i? —nī kachī rā.

26Sákán' tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —¿Ndee ñā ka'ān tu'un ndeī' Ndiosí? ¿Saa kundani un' ñā ka'ān a? —nī kachī a.

27Sákán' tē nī ka'ān rā ndii: —Ka'ān a ndii: "Kūndanī ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kānii' nimá ndo', xiin' kānii' ñā nduu' ndo', xiin' sākkuu' ñā ndiēe' ndo', xiin' sākkuu' ñā xini tuní ndo'. Tē kūndanī tu ndo' sākkuu' nē yivi' xiin' ndo' ndeē naa kundanī xiin' mii' mii' ndo'" —nī kachī rā.

28Sákán' tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Va'a nī nākuuin un', ñā jaan' saa un' te nātiin un' kivi' ñuū ñā kōo' kivi' ndi'i! —nī kachī a.

29Ndisū xa'a' a ñā nī kunī tē yivi' jaan' nātiāa rā, na nī ndatu'un' kā rā Jesús ndii: —Tē, ¿yoo nduu' nē yivi' xiin' i? —nī kachī rā.

30Sákán' tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Unta' ndii, nī kētā iin tē yivi' ñuū Jerusalén, tē kua'ān nākaa' rā ñuū Jericó. Tē kii' kua'ān rā iichi' ndii, nī kāndekuiē tē kui'nā', tē nī nā'in ndoq rā ñā'a' tē jaan' ndeē toto rā, tē nī sātuxu'ví vā ñā'a' rā, ndee chaa' vā tē kā'nī' ñā'a' rā. Tē nī nākoo ñā'a' rā tē kua'ān rā.

31Tē vā'a ñā iichi' jaan' tu nī nākaa' iin sutu kua'ān rā. Ndisū kii' nī xīnī rā kandu'u' tē jaan' iichi' ndii, nī xka'ndiā xioo rā xiin' iichi' jaan' kua'ān rā.

32Tē sakan' tu nī xāa iin tē levita, tē xachuun' tixin yūkun' ka'nu'. Kii' nī xīnī rā kandu'u' tē jaan' iichi' ndii, nī xka'ndiā xioo rā xiin' iichi' jaan' kua'ān rā.

33Ndisū kua'ān tu iin tē Samaria iichi' jaan', tē kii' nī xīnī rā kandu'u' tē jaan' ndii, nī kūvīta vā inī rā xa'a' tē jaan'.

34Sákán' tē nī xāa rā mii' kandu'u' tē jaan', tē nī nātiā rā xiin' vino, tē nī sākā' tu rā xā'ān oliva mii' nī tuxu'ví tē jaan', tē nī tīsukū' rā a toto. Ndi'i jaan', tē nī sākāa' ñā'a' rā xata' mburru sanā rā, tē nī xan ndiākā ñā'a' rā iin vī'e tatú, tē nī xīto ñā'a' rā.

35Tē tukū kivi', kii' nī kētā rā kua'ān rā ndii, nī tāva' rā uvī ta'an xu'un' yuu' plata, tē nī taxī rā a nda'a' tē xiin' vī'e jaan' ka'ān rā xiin' rā ndii: "Sāa un' ñā vā'a, tē kōtō

va'a un' te kaa', te naa' ka'ni' un' kua'a' ka xu'un' te sakan' ña ni taxi i nda'a' un' ñaa' ndii, kii' nandiko' i te nacha'vi i yo'ó", ni kachi ra —ni kachi Jesús xiin' te jaan'.

36 Sakan' te ni ka'an kaa' xiin' te jaan' ndii: —Te uni saa', te ni xini te ni tuxu'ví ni xaa' te kui'na' jaan' ndii, ¿ndee te jaan', tuu yo'ó ndii, ni nia'a xna'a ra ña nduu' ra te yivi' xiin' te ni tuxu'ví jaan'? —ni kachi Jesús.

37 Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Te ni kuvita inxi xa'a' te jaan' —ni kachi ra. Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Va'a, kua'an, te iin kachi saa' un' xiin' ne yivi' —ni kachi a.

So'o ni xaa' a kii' ni xa'an Jesús vi'e Marta xiin' María

38 Kii' naá Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xaa' a iin ñuu lulu, te ñuu jaan' ndu'u iin ña' nani' Marta, te ni natiiin ña'a' ña' jaan' vi'e a'.

39 Te ni yoo iin ña'a' ta'an' a' nani' María, ña' ni xikundu'u yatin xa'a' Jesús xini so'o a' ña' sania'a a'.

40 Ndisu Marta jaan' ndii, ndi'ni kaa' xa'a' kua'a' chuuñ ña yoo nuu' a', sakan' na ni kuyatín a' nuu' Jesús, te ni ka'an a' xiin' a ndii: —Tákui'e, ¿ñáá tüvi' nuu' un' ña ñaa' taxin' ndu'u' ña' ta'an' i, te yu'u ndii, yoo kua'a' chuuñ nuu' i? Ka'an kii' xiin' a' na ndondichi a' te chindiee' a' yu'u —ni kachi a'.

41 Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Marta kua'a, xaa' ndi'ni yo'ó, ndee ximi' koo nimá un' xa'a' kua'a' chuuñ.

42 Ndisu iin ndaa' kuiti' ña'a' nduu' ña kuní a, te ña ni nakaxin María nduu' ña va'a ka. Te koo' kuyi' tu'un a nda'a' a' —ni kachi a'.

San Lucas 11

Yo'o' sania'á Jesús saa' ka'an e' xiin' Ndiosí

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

1 So'o ni xka'ndia a unta' kii' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' Ndiosí, ni ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Tákui'e, saa' un' ña va'a, te sania'a un' ndu'u saa' ka'an ndu xiin' Ndiosí naa ni xaa' Juan ni sania'a ra te nda'a' xa'a' ra saa' ka'an te jaan' xiin' Ndiosí —ni kachi ra.

2 Sakan' te ni ka'an a xiin' sakuu' ra ndii: —Kii' ka'án ndo' xiin' Ndiosí ndii, so'o kachi ndo': Yuya' ndu, ña ndu'u ndivi', na tjin ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'. Te na kixin un' te kaa'ndia chuun' un' nimá ndu, te na saa' un' ña ka'án nimá un' iin yivi' yo'o', saa' nii' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

3 Te i'in kivi' kua'an taxi un' ña xaxi', ña kuní nuu' ndu.

4 Te na koo' ka'nu' inxi un' xa'a' kuachii ndu ndee naa xaa' ndu'u yoo ka'nu' inxi ndu xa'a' sakuu' ne xaa' ña vaa' xiin' ndu. Te täxi un' koto' ku'a' tundo'o' ndu te koyo

ndu_u nuu_u' kuach_i, süu_u' jaan' ndii s_akakú un' ndu_u nuu_u' n_a ndiv_a'a. Kach_i ndo' xiin' a -n_i kach_i a xiin' r_a.

⁵T_e n_i ka'q_n tu a ndii: —S_aaq e' kuenta ndii, yoo iin t_e xiní ta'an' xiin' iin ndo'ó, t_e ku'u_n ndo' vi'e r_a na n_uu, t_e ka'q_n ndo' xiin' r_a ndii: "N_an_i roj, n_an_i roj, saa_a va un' n_a va'a, t_e s_atatu un' yu'u un_i ta'an xita' va'a,

⁶s_akan' n_a n_i x_aq iin t_e xiní ta'an' xiin' i, t_e kuax_i xika' va, t_e k_oo' a taxi i kux_i r_a", kach_i ndo'.

⁷T_e n_aku*in* t_e jaan' ndee tixin vi'e r_a ka'án r_a ndii: "Sät_aña'a' un' yu'u, x_a n_i ndasi i yi'e', t_e ne kuach_i si'e i ndii, x_a kixín n_iq_a ndiee' n_iq_a xiin' i nuu_u tun' xto, s_akan' na kuii' k_üvi ndokoo i t_e taxi e' nda'a' un", kach_i r_a xiin' ndo'.

⁸Ka'án i xiin' ndo' n_a tee' ndee kuni ndokoo r_a, t_e taxi r_a xita' va'a nda'a' ndo' xa'a' a n_a iin t_e xiní ta'an' xiin' ndo' nduu' r_a ndii, ndokoo r_a, t_e taxi r_a ndee k_a n_a kuní nuu_u ndo' xa'a' n_a kayu'u' t_e kayu'u' ndo' nuu_u r_a.

⁹T_e ka'án i xiin' ndo' n_a kak_and_o n_aq_a nuu_u Ndiosí, t_e taxi n_aq_a a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' n_a jaan' nuu_u a, t_e nat_iin ndo' a. S_akaxan' ndo' yi'e', t_e nunia' n_aq_a a nuu_u ndo'.

¹⁰Kuach_i ndii, s_akuu' ne xikán n_aq_a nuu_u Ndiosí ndii, taxi a n_a jaan' nda'a' n_iq_a, t_e s_akuu' ne nduku' n_a jaan' nuu_u a ndii, nat_iin n_iq_a a, t_e s_akuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' n_aq_a a nuu_u n_iq_a.

¹¹Kuach_i ndii k_oo' ndee iin ndo'ó, t_e nduu' yuva', taxi iin yuu_u nda'a' tiaq_a si'e ndo' kii' xikán r_a iin xita' va'a kux_i r_a. Ni ndee täxi tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kii' xikán r_a iin t_ıaka' nuu_u ndo' kux_i r_a.

¹²T_e k_oo' tu ndee iin ndo'ó taxi iin t_ısu'm_a nda'a' tiaq_a si'e ndo' kii' xikán r_a iin ndivi' kux_i r_a.

¹³Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuach_i, taxi ndo' n_a va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa_a k_a vi' tu yuva' e' Ndiosí, n_a ndu'u ndivi' ndii, taxi a Espíritu Santo kunaq_a nimá ne xikán n_aq_a nuu_u a —n_i kach_i a.

Ka'án k_in_i t_e yivi' x_a'a' Jes_us

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴Unta' ndii, iin' Jes_us xtá'ni' a iin n_a ndiv_a'a n_a n_i x_aq i'in iin t_e yivi'. T_e kii' n_i ket_a n_a jaan' nimá t_e jaan' ndii, n_i n_aka'án tukuu_u r_a, t_e n_i n_andan_i va ne yivi'.

¹⁵Ndisu sava n_iq_a n_i ka'án xiin' ta'an' ndii: —N_a ndiv_a'a kuu' n_uu', n_a nani' Beelzebú, taxi' ndiee' te kaa', t_e kuv_i tava' r_a n_a ndiv_a'a nimá ne yivi' —n_i kach_i ne jaan'.

¹⁶T_e sava tuk_u n_iq_a n_i xito kua'a n_aq_a', s_akan' na n_i xikan n_iq_a nuu_u Jes_us n_a saa a iin ch_uun ka'n_u', n_a taxi' Ndiosí, t_e kuni n_iq_a a.

17 Ndisu Jesú斯 ndii, ni xini a saa xanini niā, te ni ka'an a ndii: —Naa' nāta'vi' ne yivi', ne ndiee' iin nūu ka'nu' kuu' nūu', te kūnta'an' niā ndii, ndoñu'u' nūu jaān', uun naa' nāta'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kūnta'an' niā ndii, nduxin tu ñā jaān'.

18 Tē nii' saakan' nduu' tu a naa' kūnta'an' ñā ndivā'a kuu' nūu' xiin' nda'a' xa'a' a ndii, sāndoñu'u' xiin' mii' mii' a. Ka'án i ñā jaān' xiin' ndo', saakan' ñā ka'án ndo' ñā xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ñā ndivā'a, ñā ñu'u' nimá ne yivi'.

19 Naa' ndixā xnā'a ñā xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ñā ndivā'a, ñā ñu'u' nimá ne yivi' ndii, yoo taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó, te tava' rā ñā ndivā'a jaān' nimá ne yivi'? Saakan' na kuii' te jaān' nia'á ñā sūu' ñā ndaku nduu' ñā ka'án ndo' xa'a' i.

20 Ndisu naa' tava' i ñā ndivā'a jaān' xiin' ñā ndiee' Ndiosí ndii, xiin' ñā jaān' nia'á i ñā xā ni xā'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tein ndo'.

21 Naa' yoo iin te ndiee', te kumi' kua'a' ñā xīn' ndii, yoo tu'vā rā te koto rā vi'e rā. Saakan' na kuii' kōo' a ndo'o' ñā yoo tixin vi'e rā.

22 Ndisu kii' xaa iin te ndiee' kā te saakan' te jaān' ndii, kānando ñā'a' rā, te tu'un rā sakuu' ñā xīn', ñā inī te jaān' xini rā, te xāxa' rā sakuu' ñā vā'a ñā ni kumi' te jaān'.

23 Yoo kā xächuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' niā, te yoo kā chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' niā.

Ka'án Jesú斯 ñā ndo'o' kā iin ne yivi' kii' nandiko' ñā ndivā'a nimá niā mii' ni naa a
(Mt. 12:43-45)

24 Kii' keta' iin ñā ndivā'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nāndiee' a. Te kii' kuāsa' ni'i ñā'a' a, te ka'án xiin' mii' mii' a ndii: "Nāndiko' tukuu e' nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta e", kachi a.

25 Te kii' nāndiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaān', ndee naa kaa' iin vi'e ñā xā ni nat'i vi', te ni ndasāndoq ne yivi' tixin a.

26 Saakan' te kua'an nākaya a inga uxā ta'an ñā ndivā'a, ñā kini kā kuu' te saakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaān', te kundiee a ikan'. Saakan' na kuii' te yivi' jaān' ndii, kini kā kuu' rā so'o' ndi'i' te saakan' ñā nuu' —ni kachi a.

Sañu'u' vā Ndiosí ne xini so'o tu'un a, te saxinú niā ñā ka'án a

27 Kii' iin' Jesú斯 ka'án a ñā jaān' ndii, iin ñā'a', ñā' ka'ni tein ne yivi' kua'a' jaān', ni ka'an ti'e' xiin' a ndii: —Sañu'u' vā Ndiosí ñā'a', ñā' ni saakaku' yo'ó, te ni sachichin' a' yo'ó —ni kachi a'.

28 Te ni ka'an Jesú斯 ndii: —Sañu'u' kā a ne xini so'o tu'un a, te saxinú niā ñā ka'án a —ni kachi a.

Ñā yo'o' ka'án Jesú斯 xa'a' ne xikán ñā saa a iin chūun ka'nu' nuu' niā
(Mt. 12:38-42)

29 Te kii' so'o nakayá kua'a' kā ne yivi' mii' iin' Jesú斯 ndii, ni xā'a' ka'án a xiin' niā ndii: —Ndo'ó, ne niā'a ndiee' iin yivi' vi'tin ndii, kuni kūni ndo' iin chūun ka'nu' ñā

xaa' Ndiosí. Ndisu täxi kā Ndiosí kuni ndo' inga chūn ka'nu', süu' jaan' ndii ñā ni xāq a xiin' Jonás kuiti' nia'a i nuu' ndo'.

30 Kuachí ndii, naa ni xāq Ndiosí iin chūn ka'nu' xiin' Jonás xtā'an' nuu' ne ni ndiee ñuu' ñā ni nāni' Nínive ndii, iin kachi tu saa a xiin' yu'u, ñā nduu' tu tē yivi', nuu' ndo'ó, ne ndiee iin yivi' vītīn.

31 Na' ni nduu' reina nuu' ñuu' Sabá xtā'an' ndii, tīin kuachí a' ndo'ó, ne ndiee iin yivi' vītīn, kii' sāna'má Ndiosí sākuu' ne yivi', sākan' ñā ndee mii' xan ndi'i iin yivi' ni kīee a', tē ni kixin a', tē ni xini so'o a' ñā xini tuní tē ni nduu' rey Salomón. Ndisu tē iin' ka'án xiin' ndo' vītīn ndii, tē ka'nu' kā nduu' rā tē sākan' Salomón jaan'.

32 Sākan' tu ne ni ndiee xtā'an' ñuu' Nínive jaan' ndii, tīin kuachí niā ndo'ó, ne ndiee iin yivi' vītīn kii' sāna'má Ndiosí sākuu' ne yivi', sākan' ñā ni nāma niā nimā niā kii' ni xini so'o niā tu'un va'a ñā ni ka'án ndoso' Jonás. Ndisu ñā iin' ka'án xiin' ndo' vītīn ndii, ñā ka'nu' kā nduu' a te sākan' Jonás jaan'.

Ka'án Jesús ñā xachuun' nduchi' nuu' e' ndee naa kāa tuún

(Mt. 5:15; Mt. 6:22-23)

33 Ndēe iin ne yivi' nākun' kāa tuún, tē kānī niā a mii' kasí'e, tē ni ndee nākun' tu niā a, tē kānī niā a tīxīn iin xatūn'. Süu' jaan' ndii nakun' niā a, tē kātāxko' niā a, tē kūvī tuvi' nuu' ne xka'ndiá tīxīn vi'e.

34 Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kāa tuún xa'a' nimā e' nduu' a. Sākan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' nimā e' xiin' ñu'u ñā taxi' Ndiosí. Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kānii' nimā e' yoo iin' yaví.

35 Sākan' na kuii' kōto va' ndo' saa' iin kii' nda'va ñu'u ñā yoo nimā ndo', tē kūu iin' yaví a.

36 Tē naa' chitu' nimā ndo' xiin' ñu'u ñā taxi' Ndiosí, tē ndee iin sie kōo' iin' yaví a ndii, ndatūn' xāvā'a yi'é nimā ndo' ndee naa ndatūn' yi'é iin kāa tuún —ni kachi Jesús.

Ka'án Jesús xa'a' ñā vā'a ñā xaa' tē fariseo xiin' xa'a' ñā vā'a ñā xaa' tē sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

37 Tē kii' ndi'i ni ka'án Jesús nuu' ne yivi' ndii, ni xākā ñā'a' iin tē fariseo ñā ku'un kuxi a vi'e rā. Sākan' tē kua'án a, tē ni xka'ndiā a tīxīn vi'e rā, tē ni xikundu'u' a, tē kuxi a nuu' mesa xiin' rā.

38 Tē fariseo jaan' ndii, ni nāndānī rā kii' ni xini rā ñā ni sāxinú a sāq kuní a nātiā a ndā'a' a ki'in' ichi' ñā kuní kā kuxi a.

39 Ndisu ni ka'án xtō'o e' xiin' tē jaan' ndii: —Ndo'ó, tē fariseo ndii, natia' ndo' xata' yāxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndēe naa yoo mii' ndo', sākan' ñā tīxīn nimā ndo' ndii, chitu' vi' a xiin' mii' ndi'i ñā ni xākui'na' ndo' xiin' ñā niā'a ñā xaa' ndo'.

40 Ndo'ó ndii, te kuu' kaxi' nduu' ndo'. ñáá xiní ndo' ña Ndiosí ni xa'a ñu'u' nde'i ndo', te suví tu a ni xa'a nimá ndo'?

41 Va'a ká chindíee' ndo' ne nda'vi kuu' xiin' iin kanii' nimá ndo', te kii' saa ndo' sakan' ndii, ndundoo qanii' ndo'.

42 Ndisu ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña cha'ví ndo' uxí nu'ní xata' iin ciento nu'ní ña nduu' mju menta, xiin' mju ruda. Te sakan' tu xaa' ndo' xiin' ndee ká yuvá ña chi'i' ndo'. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ká, ña xachuun' ndaku xiin' ña ndani ndo' Ndiosí. ña kaa' ni kuni a saxonú ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'.

43 Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xtaní va ndo' kundíee' ndo' nuu' tej, tun' kuu' nuu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá ne yivi', te xtaní tu ndo' ña nakuatu va'a ne yivi' ndo'ó ma'in' ya'ví mii' chitu' kaa'.

44 Ndo'ó, te fariseo, xiin' ndo'ó, te sania'a tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña kúvi kuni ne yivi' tee' ndee xika' ni xata' a -ni kachi a.

45I kan' te ni ka'an iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' a ndii: —Tákui'e, kii' ka'án un' sakan' xiin' te kaa' ndii, ka'án kiní tu un' xiin' ndu —ni kachi ra.

46I kan' te ni ka'an ká Jesús xiin' ra ndii: —Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña chituní ndo' ña ndei' vié xava'a nuu' ne yivi', te ka'án chuun' ndo' xiin' ni ña saxonú ni ña jaan', ndisu mji' ndo' ndii, ni ndee xiin' iin ndaq' nuu' nda'a' ndo' kuni tondia ndo' ña jaan'.

47 Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí. Sakan' ña xa'a ndo' ñaña' mii' ñu'u' ñu'u' nde'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni xa'ni' te xii' yata' ndo'.

48 Sakan' na kuii' xiin' ña jaan' nia'a ndo' ña xiní ndo' xa'a' ña jaan', te nakuitá ndo' kuento xiin' ña ni xaa' te xii' yata' ndo' jaan'. Sakan' ña te jaan' ni xa'ni' ña'a', te ndo'ó xa'a ñaña' ra.

49 Sakan' na kuii' ni ka'an Ndiosí xiin' ña xiní tuní mji' a ndii: "Ti'vi' i nuu' ndo' te ka'án tiakú tu'un i xiin' te nda'a' xa'a' i. Te savá te jaan' ndii, káni' ña'a' ndo', te savá tukú ra kundikun u'ví ndo' taxi' ña'a' ndo'", ni kachi a.

50 Sakan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'ví nuu' Ndiosí xa'a' níi' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un a, ndee te ni xi'i ndee kii' ni xikandu'u' iin yivi'.

51 Nacha'ví ndo' ndee xa'a' níi' Abel, te ndee níi' Zácarías, te ni xi'i tixin yukun' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí. ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'ví xa'a' sakuu' ña jaan' saa Ndiosí.

52 Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te kündaní ni ña xa'a' Ndiosí,

sakan' ña ni ndee mii' ndo' kündaní xa'a' Ndiosí, te ni ndee täxi' tu ndo' ña kundaní inga ne yivi' xa'a' a —ni kachí a.

⁵³Kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaqan' ndii, ni xa'a' nasaá' xava'a te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni xa'a' ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ki'in' ña'a' vixi.

⁵⁴Ni xaq rä sakan' ndee ni te ka'an a iin ña kuvi tjin kuachi ña'a' ra.

San Lucas 12

Ka'án Jesús ña künduu e' ndee naa te fariseo

(Mt. 10:26-27)

¹Ikan' te ni nakaya ki'in' mií ne yivi' mii' iin' Jesús ndee xe'ní xa'a' ta'an' niá. Sakan' te ni xa'a' a ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Koto xiin' mii' ndo' nuu' ña xasuví' xiin' mii' te fariseo, ña nduu' ndee naa yuchi' levadura.

²Kuachi ndii, sakuu' ña xaa' si'e yoo ká ndii, nakoó tuvi' a, te sakuu' ña yoo si'e ndii, sakuu' ne yivi' kuni a.

³Te ndee ká ña ni ka'an ndo' ñuu ndii, iin ke'in' xachi' natuvi a nuu' ne yivi', te sakuu' ña ni ka'an yaa' ndo' tixin iin vi'e ndasi ndii, ka'an ndoso' ti'e' ne yivi' a ndee xini' vi'e —ni kachí a.

Küyi'vi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuní a kuyi'vi e'

(Mt. 10:26-31)

⁴Te ni ka'an ká Jesús ndii: —Ndo'ó, te xiní ta'an' xiin' i ndii, ka'an i xiin' ndo' ña kuyi'vi ndo' te kuvi ká'ni' ñu'u' nde'i ndo', sakan' ña köö' a kuvi saa ká ra xiin' ndo' so'o' ndi'i'.

⁵Ndisu ka'an i xiin' ndo' yoo kuní a kuyi'vi ndo'. Kuní a kuyi'vi ndo' ña kumi' ndiee' te ti'vi' a ndo'ó vi'e ndiaya' kii' xá ni xi'i ndo'. Uun ndo', ña jaqan' kuní a kuyi'vi ndo'.

⁶Xiní sakuu' e' ña kuvi saa' e' u'un ta'an saa xiin' sie kuiti' xu'un' kuachi', ndisu Ndiosí ndii, xiní a xa'a' i'in ti' jaan'.

⁷Te saa ká vi' tu ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xiní a saa ta'an kuu'. Sakan' na kuii' kuyi'vi ndo', sakan' ña ndiaa ya'vi' ya'a ká ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

Na ndiee yu'u' e' nuu' ne yivi' ña nduu' e' kuenta Jesús

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Te ka'an tu i xiin' ndo' ña yoo ká ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' ne jaan'.

⁹Ndisu yoo ká ka'an ña xiní niá yu'u' ndii, ka'an tu yu'u nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña xiní i ne jaan'.

¹⁰Te yoo ká kanja'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' niá. Ndisu yoo ká kanja'a xa'a' Espíritu Santo ndii, köö' ka'nu' ini a xa'a' niá.

11 Té kii' kundiákä rä ndo'ó vi'ë mii' nakayá e', uun kii' kundiákä rä ndo'ó vi'ë mii' xa'nú té yivi' kuachí, uun kii' kundiákä rä ndo'ó nuu' té xa'ndia chuun' nuu' ñuu' ndii, kündi'ni ndo' ndee ñä nákuuin ndo' nuu' té jaan'. Ni ndee kündi'ni tu ndo' sää ka'än ndo' nuu' rä,

12 Sakan' ñä kii' xaä hora ñä nákuuin ndo' ndii, mii' Espíritu Santo sánia'á ndo'ó ndee ñä kuní a ka'än ndo' —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ñä ka'án ndiaa xa'a' iin té vika', té küu' kaxi'

13 Ikan' té ni ka'än iin té iin' tein né kua'a' xava'a jaan' ndii: —Tákui'e, ka'än un' xiin' ñaní i na náta'vi' rä ñä'a ndu ñä ni ndoo' nda'a' i ni xaa yuva' ndu —ni kachi rä.

14 Ndisu ni ka'än Jesús xiin' rä ndii: —Té yivi', süu' té xa'nú kuachí nduu' yu'u nuu' ndo', ni ndee süu' té nata'vi' ñä'a tu nduu' i nuu' ndo' —ni kachi a.

15 Sakan' té ni ka'än kaa xiin' né yivi' kua'a' jaan' ndii: —Koto xiin' mii' va ndo' nuu' sákuu' ñä ndioo' iní va né yivi' xa'a', té kuxioo' ndo' nuu' a, sakan' ñä süu' xa'a' ñä kumi' né yivi' kua'a' ñä'a té ndiaa ya'vi' kivi' ñuu' niä —ni kachi a.

16 Sakan' té ni ka'än Jesús iin ñä ka'án ndiaa xiin' né yivi' kua'a' jaan' ndii: —Ni yoo iin té vika' ndii, kua'a' va ñä savi' ni nákaya rä nuu' ñu'u rä.

17 Té ni xaa' ka'án rä xiin' nimá rä ndii: “¿Ndee ñä sää tu e' xiin' sákuu' ñä savi' kaa', sakan' ñä niñaní mii' taxaa' e' e?”, ni kachi rä.

18 Sakan' té ni ka'än kaa rä xiin' nimá rä ndii: “Xaa xiní i ndee ñä sää e'. Sanduva e' yakaa e', té kasa'a e' ñä na'nu' kaa, té ikan' taxaa' e' sákuu' ñä savi' kaa' xiin' sákuu' ñä'a ñä kumi' e'.

19 Sakan' té ka'än i xiin' nimá i ndii: Nimá mii' i, kua'a' va ñä'a ni taxaa' e' xa'a' kua'a' va kuiya. Ñä jaan' na kuii' nändiee' e', té kuxi e', té ko'o e', té sásana' xiin' mii' e”, ni kachi rä.

20 Ndisu ni ka'än Ndiosí xiin' té jaan' ndii: “Yo'ó, té küu' kaxi', ñuu vitin kuyi un', té sákuu' ñä'a ñä ni taxaa' a un' ndii, ¿yoo ñä'a kunduu a?”, ni kachi Ndiosí xiin' rä.

21 Sakan' kundo'o tu né taxa'a ñä vika' xa'a' mii' niä, ndisu nda'vi kuu' nimá niä nuu' Ndiosí —ni kachi a.

Xito' Ndiosí yoo', né nduu' si'e a (Mt. 6:25-34)

22 Sakan' té ni ka'än kaa Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a jaan' ndii: —Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, kündi'ni ndo' xa'a' ñä kaxi' ndo' té kutiakü ndo', ni ndee xa'a' totö ñä kui'nu' ndo'.

23 Kuachí ndii yoo ñä ka'nu' kaa xa'a' kivi' ñuu' e' té sakan' ñä xaxi' e', té yoo ñä ka'nu' kaa xa'a' ñu'u' nde'i e' té sakan' totö ñä ni'nu' e'.

24Chuun xa'a' va ndo' saq xaa' tikkaka'. Ti' jaqan' ndii, ch*ii*' ri', te näkaya tu ri' ñasavi', te täxa'a' tu ri' a yaka, ndisu Ndiosí xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' tikkaka' jaqan'.

25Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mii' ka ndo' ni ndee iin kondo nda'a'.

26Te naa' küvi saq ndo' ña kuali' kuso'o jaqan' ndii, zndichun ndi'ni ndo' xa'a' inga ña'a?

27Chuun xa'a' ndo' saq xa'nu' ita lirio. Ita jaqan' ndii, xächuun' a, te künu' a toto. Ndisu ka'án i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaqan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu ra.

28Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita, ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaqan xixí a nuu' ñu'u ndii, saq ka vi' tu ndo'ó taxi a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ña'a' ndo'.

29Xa'a' a jaqan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña kuxi ndo' ni ndee xa'a' ña ko'o ndo', sändi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ña jaqan'.

30Kuächi ndii sakuu' ña jaqan' xika' nduku' ne nduu' kuenta iin yivi', ndisu ndo'ó ndii, xa xiní yuva' e' Ndiosí ña kuní ña jaqan' nuu' ndo'.

31Ndee chaa' ka nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo', te taxi tu a sakuu' ña jaqan' nda'a' ndo'.

Ka'án Jesús xa'a' ña kaya e' ña vika' e' ndivi'

(Mt. 6:19-21)

32Kuän yi'vi ndo' tee' ndee köo' kua'a' ndo', mbee mii' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí ndii, va'a kuni a, te taxi a ña ka'ndia chuun' ndo' xiin' a.

33Xiko' ndo' ña kumi' ndo', te taxi ndo' xu'un' a nda'a' ne kuní a nuu', taxa'a ndo' ña vika' ndo' ndivi' mii' köo' kivi' kuyata' a, ni ndee köo' kivi' tu ndi'i a, ni ndee küvi ki'vi' tu te kui'na' te na'in ra a, ni ndee kuxi küvi sativi' ña'a'.

34Kuächi ndii mii' yoo ña vika' ndo' jaqan' yoo tu nimá ndo' –ni kachi a.

Ka'án Jesús ña kuní a kunduu e' ndee naa ne xika' nuu ne yoo tu'va

35Te ni ka'án tu Jesús ndii: —Koo tu'va va ndo' sakuu' ichi', kötiin kutu' toko' ndo', kotuun na tuún tu kaqa tuún nuu' ndo'.

36Kunduu ndo' ndee naa ne xika' nuu', ne ndiatu' xto'o nija k*ii*' nandiko' ra k*ii*' ndi'i ña tunda'a', sakan' te k*ii*' xaq te jaqan', te sakaxan' ra y*ie*'e' ndii, achi va nunia' nija y*ie*'e' jaqan' nuu' ra.

37Va'a va k*ie*e ne xika' nuu' jaqan' k*ii*' kuní xto'o nija ña ndiatu' tu'va ña'a' nija k*ii*' nandiko' ra. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, satiín kutu' ra toko' ra, te tandiee ra ne jaqan' nuu' mesa, te taxi ra ña kuxi nija.

38Tee' ndee nandiko' ra xakuyatin' tondia na ñuu, uun kuaxi kitú', te kuni ra ndiee' tu'va ne xika' nuu' jaan' ndiatu' ña'a' nia ndii, va'a va kiee nia.

39Ndisu kuní a kundani ndo' ña yo'u', naa' xiní iin te xiin' vi'e ndee hora ki'vi iin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxi ra sakui'na' te jaan' ña kumi' ra.

40Sakan' tu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo', sakan' ña xiní ndo' amaqa nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús saa' xaa' uvi ta'an te xika' nuu'
(Mt. 24:45-51)

41Sakan' te ni ka'qan Pedro xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, ¿ñáá ka'án un' ña ka'án ndiaa jaan' nuu' ndu'u kuiti', uun ñáá ka'án tu un' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi'? —ni kachi ra.

42Sakan' te ni ka'qan xto'o e' xiin' ra ndii: —Naa' yoo iin te xika' nuu', te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra, te kandia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxi ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuní a.

43Va'a va keta te ndiso' chuun' jaan' naa' kij' nandiko' xto'o ra jaan', te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun jaan'.

44Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxi xto'o jaan' ña kandia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra.

45Ndisu naa' ka'qan te ndiso' chuun' jaan' xiin' nimá ra ndii: "Kuu kuachi va xto'o e' te nandiko' a", kachi ra, sakan' te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' xto'o jaan', ña'a' xiin' tiaq, te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ndii' ra ndee xiní ra,

46te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naá nimá ra xiin' hora ña xiní ra, te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' inga ne xachuun' ndaku.

47Te ne xika' nuu', ne xiní ndee ña kuní xto'o nia, ndisu satu'va xiin' mij' nia, te xaa' tu nia ña kuní xto'o nia ndii, kaxi' kua'a' xava'a nia.

48Ndisu ne xika' nuu', ne xiní ndee ña kuní xto'o nia, te ni xaa nia ña vä'a ndii, sie kaxi' nia. Kuachi ndii, yoo ka ni natiun kua'a' chuun ka'nu' ndaa'a' Ndiosí ndii, xa'a kua'a' ña'a' nakan a kuenta nuu' nia. Te yoo ka ni kuini kua'a' a ni xiní a ndii, xa'a kua'a' ka ña'a' nakan a kuenta nuu' nia.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús
(Mt. 10:34-36; Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

49'Ni xaa i te sandatin i ñu'u iin yivi', te saa ka vi' kuní nimá i ña xa xixi a.

50Ndisu kuní a ña kundo'o i iin tundo'o' chie va, te kuvi j, te ndo'o' va nimá i ndee xiní tundo'o' jaan'.

51 ¿Ñáá xanini ndo'ó ñä ni xää i te nañandiee maní' i ne yivi' iin yivi'? Ka'án i xiin' ndo' ñä süü' sakan' nduu' a. Süü' jaan' ndii ni xää i te nañatá'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' i.

52 Kuachí ndii, ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, iin xaan' mii' ndiee' u'un ta'an ne yivi' ndii, nañatá'vi' ta'an' niä, sakan' ñä uni ta'an niä kündüü kuenta i, te uví ta'an niä käsí'e kuni ne jaan'. Uun kündüü uví ta'an niä kuenta i, te uni ta'an niä käsí'e kuni ne jaan'.

53 Sakan' ñä yuva' ndii, nañatá'vi' ta'an' rä xiin' tiaä si'ë rä, te tiaä si'ë ndii, nañatá'vi' ta'an' rä xiin' yuva' rä. Te ña' nduu' si'l' ndii, nañatá'vi' ta'an' a' xiin' ñä'a' si'ë a', te ñä'a' si'ë ndii, nañatá'vi' ta'an' a' xiin' si'l' a'. Te ña' tiso' ndii, nañatá'vi' ta'an' a' xiin' xanü a', te ñä xanü ndii, nañatá'vi' ta'an' a' xiin' tiso' a' —ni kachi a.

54 Te ni ka'än kä Jesús xiin' ne yivi' kua'a' va jaan' ndii: —Kii' xito' ndo' nuta' viko' mii' ketá ñu'ndii, ka'án ndo' ñä kuyun saví', te kuun' xnä'a' ra'.

55 Te kii' xika' tachi' ñä kuaxi su'mä' iin yivi' ndii, ka'án ndo' ñä kuyu i'ni' va, te kuu' i'ni' xnä'a'.

56 Ndo'ó, ne xasushi' xiin' miij' ndii, kundaní ndo' saä xachuun' ndivi' xiin' ñä xka'ndíá nuu' ñu'u' iin yivi'. Ndisu' ndichun na chüun xa'a' ndo' ndee ñä xka'ndíá yo'o' kivi' vitin xaa' yu'u.

Ka'án Jesús ñä nakoö e' ñä maní' xiin' ne xika' kuachí xiin' e'

(Mt. 5:25-26)

57 ¿Saä tu küvi saä kuenta miij' ndo', te nakoö ni ndee ñä nduu' ñä ndaku?

58 Kii' chindu'u' iin ne yivi' kuachí xa'a' ndo', te kua'än ndo' xiin' niä vi'ë kuachí ndii, saä ndo' ñä nduxa' te nakoö ndo' ñä maní' xiin' ne jaan' kii' kua'än ndo' ichi', saä iin kii' kañüü niä ndo'ó, te ku'un ndiakä niä ndo'ó ndee nuu' te xa'nú kuachí, te te jaan' ku'un ndiakä ndo'ó nda'a' te xín', te te xín' jaan' taan' ndo'ó ndee vi'ë kaa.

59 Te ka'án i xiin' ndo' ñä köö' kivi' keta' ndo' ikan' ndee nacha'vi' ndo' sakan' ñä kuní a chä'vi' ndo' —ni kachi a.

San Lucas 13

Kuní a námä e' nimá e' nuu' Ndiosí

1 Te kii' sakan' ndii, ni xää ndia'vi' ne yivi' ndatu'un' niä nuu' Jesús xa'a' ñä ni näsaka' Pilato níi' ndia'vi' te Galilea, xiin' níi' kití' ñä ni näsoko' rä nuu' Ndiosí.

2 Sakan' te ni ka'än a xiin' niä ndii: —¿Ñáá xanini ndo'ó ñä kua'a' kä kuachí ndiso' te Galilea jaan' te sakan' ingä te ñuü rä na ni ndo'ó rä sakan'?

3 Ka'án i xiin' ndo' ñä süü' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'ó tu ndo'ó naa' námä ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ñä xaa' ndo'.

⁴Naka'an' ndo' xa'a' n̄e xa'un un̄i ta'an, n̄e ni xi'i kii' ni nduv̄a vi'e sukuñ ña nani' Siloé. ¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' k̄a kuach̄i ndiso' n̄e jaan' t̄e sakan' inga n̄e ñuñ Jerusalén?

⁵Ka'án i xiin' ndo' ña süuñ sakan' nduuñ a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' näma ndo' nimá ndo' xa'a' kuach̄i ña xaa' ndo' —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin tun' higo, tun' köö' nduuñ kuun' nda'a'

⁶Sakan' t̄e ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaañ ndii: —Iin t̄e yivi' ndii, kumi' ra iin tun' higuera iin xaan' mii' ni nachi'i ra yo'o' uva. Te ni xa'an ra xito' ra naa' yoo nduuñ nda'a' nuñ. Ndisu köö' a iin'.

⁷Sakan' t̄e ni ka'an ra xiin' t̄e xito' yo'o' uva jaan' ndii: "Koto un', x̄a un̄i kuiya kuaxi i koto i naa' iin' ndoko' nda'a' tun' higuera yo'o', ndisu köö' a iin' nda'a' nuñ. Ndee chaa' k̄a ka'ndia un' nuñ, t̄e käsi saka nuñ ñuñ u' i", ni kachi ra.

⁸Sakan' t̄e ni ka'an t̄e xito' yo'o' uva jaan' ndii: "Tákui'e, taxi un' na ndooñ k̄a nuñ ndee kuiya vitin, t̄e katia i saq̄a xinunduñ xa'a' nuñ, t̄e taan' i miñ'in' te'i.

⁹T̄e naa' kuyun ndoko' nda'a' nuñ kuiya kiñin ndii, va'a. Ndisu naa' köö' a kuyun ndii, ka'ndia i nuñ", ni kachi te jaan' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin ña'a' ña' ni kutoso

¹⁰Unta' iin kivi' sábado, ña xinandiee' n̄e yivi' ndii, sania'á Jesús n̄e yivi' tixin iin vi'e mii' nakayá niña.

¹¹T̄e ikan' ka'ní iin ña'a', ña' x̄a kua'an xa'un un̄i ta'an kuiya ña kuni kuyi a' xaa' iin ña ndiva'a. Ña' jaan' ndii, ni kutoso va a', t̄e ndee sie kuyi ndundaku a'.

¹²Kii' ni xiní ña'a' Jesús ndii, ni kanañ ña'a' a, t̄e ni ka'an a xiin' a' ndii: —Nakui'e, x̄a ni sein' un' nuñ kui'e ña ndo'o' un' —ni kachi a.

¹³Sakan' t̄e ni tañdiee a nda'a' a xata'a', t̄e xaka'án e', t̄e ni ndundaku a', t̄e ni xaka'nu' a' Ndiosí.

¹⁴Ndisu t̄e xa'ndia chuun' xa'a' vi'e jaan' ndii, xi'é va ra xa'a' a ña ni sanda'a Jesús ña'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' n̄e yivi' jaan'. T̄e ni ka'an ra xiin' n̄e yivi' ndii: —Yoo iñu ta'an kivi' ña xachuun' e'. Kivi' jaan' kixin ndo' t̄e sanda'a t̄e kaq' ndo'ó, t̄e kixin ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi ra.

¹⁵Sakan' t̄e ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii: —Ndo'ó, t̄e xasushi' xiin' mii', i'in ndo' ndaxin' sindiki' sanq̄a ndo' uun mburru sanq̄a ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e', mii' ita' ri' xaxi' ri' ña'a, t̄e kua'an ndo' xiin' ri' t̄e ko'o ri' tikui.

¹⁶T̄e ña'a' yo'o' ndii, siq̄ani' xika' Abraham nduuñ a', t̄e x̄a kua'an xa'un un̄i kuiya tiin' ña'a' kui'e yo'o' xaa' ña ndiva'a. Sakan' na kuii' va'a nduuñ a ña ndaxin' a' nuñ kui'e ña ndo'o' a' kivi' sábado, ña xinandiee' e', t̄e nda'a a' —ni kachi a.

17 Kii' ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni saka'an' a sakuu' ne xtäni ña xaa' a. Té sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, va'a ya'a kuni nimá ni a xa'a' sakuu' chuyun ka'nu' ndatun' koo' chukuu' ña ni xaa' a.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiąa xa'a' ndikin' ma'á ña nani' mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

18 Té ni ka'an tu Jesús ndii: —¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña xiin' va'a ká naqata e', té kuyi kundaní ndo' a?

19 Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña ni ki'in iin té yivi', té ni chi'i ra a mii' xika' ra. Té kii' ni xaa'nú a jaan' ndii, ni kuu chie ká itun' a. Té ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuyi kundiee katí' nda'a' nu' —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiąa xa'a' yuchi' levadura

(Mt. 13:33)

20 Ni ka'an tu a ndii: —¿Ndee ña naqata i xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' té kundaní ndo' a?

21 Nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in iin ña'a' a, té nasaka' a xiin' un i ta'an yaxin' yuchi' harina, té saki'ví pachí a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Sania'á Jesús ña kuni a sandiee' e' té ndi'vi e' yi'e' tein' kuenta ndivi'

(Mt. 7:13-14,21-23)

22 Kii' kua'an Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, sania'á a tu'un Ndiosí i'in ñuu xiin' nda'a' a ña ñu'u' yu'u' ichi' jaan' mii' xka'ndiá a kua'an a.

23 Té iin ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii: —Tákui'e, ¿ñáá ndia'vi' kuiti' ne yivi' kakú nuu' kuachí ni a? —ni kachi ni a xiin' Jesús. Sakan' té ni ka'an a xiin' ne yivi' ndii:

24 —Sandiee' va ndo'ó, té ko'ni ndo' yi'e' tein', sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ña kua'a' va ne yivi' nanduku' saa saa ni a, té ndi'vi ni a yi'e' tein' jaan', ndisu küvi xka'ndia ni a.

25 Kii' sakan' ndii, ndondichi té xiin' vi'e, té ndasi kutu' ra yi'e' jaan' nuu' ndo'. Sakan' té ndo'ó, ne ita' ki'e ndii, sakan' ndo' vitu' yi'e' té ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Tákui'e, tákui'e, saa va un' ña va'a té nunia' un' yi'e' nuu' ndu", kachi ndo'. Té ka'an té jaan' xiin' ndo' ndii: "Xiní i yoo nduu' ndo", kachi ra.

26 Sakan' té xaa' ka'an ndo' ndii: "Ni xixi ndu, té ni xi'i ndu xiin' un', té ni sania'á un' ndu' yaa' mii' ndiee' ndu", kachi ndo'.

27 Ndisu ka'an ni tukuu té xiin' vi'e jaan' xiin' ndo' ndii: "Xa ka'án i xiin' ndo' ña xiní i yoo nduu' ndo'. Kuan sakuu' ndo'ó, ne xaa' ña ni a", kachi ra.

28 Té ikan' kuakü u'vi ndo', té ke'i vi' naqaxi' nu'u ndo' kii' kuni ndo' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob xiin' sakuu' té ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndiee' ra mii' xa'ndia chuun' a, té kii' kuni tu ndo' ña ndo'ó ndii, ki'e ni ndoo ndo'.

29Səkan' ñaq kixin kua'a' ne kiee mii' keta' ñu'u, xiin' mii' ketá ñu'u, xiin' su'maq iin yivi', xiin' xini' iin yivi', te kundiee niq nuu' mesa, te kuxi niq mii' xa'ndia chuun' Ndiosí.

30Savə ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' kundu' niq kii' sakan'. Te savə ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' kundu' niq kii' sakan' —ni kachı a.

Xaku' Jesús xa'a' ñuu' Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

31Xaq kivi' sakan' ni ndekui' ndia'vi' te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii: —Kua'an keta' yo'o' te ku'un un', sakan' ñaq kuni ka'nii' Herodes yo'ó —ni kachı ra.

32Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ingui jaan' ñaq vitin xiin' tiaqan ndii, tava' i ñaq ndiva'a nimá ne yivi', te sanda'a i ne kuni kuvı, te kivi' ñaq uni saxonu' i chuyun nuu' i.

33Ndisu vitin, tiaqan, xiin' isa ndii, kuní a ñaq kua'an na kua'an i ichi' ñaq kua'an ñuu' Jerusalén, sakan' ñaq xata'an ñaq kuvı iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí inga ñuu', ñaq ndüu' ñuu' Jerusalén.

34Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee' kuvı ra. Ki'in' va ichi' ni kuni i ndasaiin i ndo'ó ndee' naa xaa' iin nduxi' ñaq ndasaiin' ri' nduxi' kuali' si'e ri' tixin' ndixin' ri', ndisu ni xiin' ndo'.

35Ñaq ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu' ndo', te ka'an tu i xiin' ndo' ñaq kuni' kə ndo' yu'u ndee' xaa' kivi' ñaq ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u' va xto'o e' Ndiosí ñaq kuaxi' kuenta a", kachı ndo' —ni kachı Jesús.

San Lucas 14

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kuiñu kui'e

1Unta' iin kivi' sábado, ñaq xinandiee' ne yivi' ndii, iin te fariseo, te xa'ndia chuun' ndii, ni xaka ra Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te savə tuku ra ndiee' ikan' xito' maña ra Jesús.

2Te nuu' a jaan' ni yoo iin te yivi', te kumi' kuiñu kui'e.

3Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii: —Ñáá va'a nduu' a nuu' tu'un ndei' Ndiosí ñaq sanda'a e' ne kuni kuvı kivi' sábado, ñaq xinandiee' e'? —ni kachı a.

4Ndisu ni nakuuiin ra, sakan' te ni tondia nda'a' a te kuni kuvı jaan', te ni sanda'a ñaq'a' a, te ni ndei' ñaq'a' a.

5Te ni ka'an a xiin' te yivi' jaan' ndii: —Naa' sakan' te iin ndo'ó ni namä iin mburru uun iin sindiki' sanä ndo' iin pozo kivi' sábado, ñaq xinandiee' e' ndii, ¿ñáá xtä'ni' ki'il' ndo' ri'? —ni kachı a.

6Te köö' a ni kuví nakuiin rä nuu' a.

So' o ní ka'an Jesús saa e' kii' kua'an e' mii' yoo iin víko'

7Te kii' xito' Jesús saa nakaxin ne yivi', ne ni xaa víko' jaan', tei tun' kuu' nuu' mii' kündiee nia, te ni ka'an xiin' nia iin ña ka'án ndiaa ndii:

8—Kii' tatu iin ne yivi' ndo'ó iin víko' ña tunda'a' ndii, kündiee ndo' nuu' tei tun' kuu' nuu', saa' iin kii' ni tatu nia iin te ka'nu' kā te sakan' ndo'ó,

9te kii' xaa' te jaan' ndii, kixin te ni tatu ndo'ó jaan', te ka'an rä xiin' ndo' ndii: "Taxi tei ñaa' kundu'u' te yo'o", kachí rä. Te sakan' kuchani ndo', te kun kundu'u' ndo' nuu' tei nda'vi so'o.

10Ndisu kii' tatu ne yivi' ndo'ó víko' jaan' ndii, va'a kā kundu'u' ndo' nuu' iin tei nda'vi so'o, sakan' te kii' kixin te ni tatu ndo'ó ndii, ka'an rä xiin' ndo' ndii: "Chee kua'a, xka'ndia un', te kundu'u' un' tei kuu' nuu' kaā", kachí rä. Te sakan' naatiin ndo' ña tiin' ka'nu' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' jaan'.

11Sakan' ña yoo kā xachié xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo kā sanuu' xiin' mii' ndii, sachie ña'a' a —ni kachí a.

12Sakan' te ni ka'an tu Jesús xiin' te fariseo, te ni tatu ña'a' jaan' ndii: —Kii' kasa'a un' víko', te taxi un' ña xaxi' iin ke'in' uun xakuaa' ndii, tatu un' ne xiní ta'an' xiin' un', ni ndee ñani un', ni ndee ne iin kuu' xiin' un', ni ndee ne vika', ne ndiee' yatín vi'e un', saa' iin kii' tatu tu ne jaan' yo'ó te kuxi un', te xä ña jaan' kuiti' kundu' ya'vi un'.

13Ndisu kii' kasa'a un' iin víko' vi'e un' ndii, kana un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kuví kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu' kuiti',

14te xiin' ña jaan' sañu'u' Ndiosí yo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, kuví tatu nia yo'ó te kuxi un' vi'e nia, ndisu yo'ó ndii, naatiin un' iin ña va'a nda'a' Ndiosí kii' naatiakú ne yoo ndaku nimá nuu' a —ni kachí a.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' te ni tatu kua'a' ne yivi', ne ku'un víko' vi'e ra
(Mt. 22:1-10)

15Kii' ni xini so'o iin te ndu'u' ikán' ña jaan' te ni ka'an rä ndii: —Sañu'u' va Ndiosí yoo kā kuxi víko' ndivi' mii' xa'ndia chuun' a —ni kachí rä.

16Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Iin te yivi' ndii, ni ka'an tuní rä ña sava'a rä kua'a' va ña xaxi' xa'a' xakuaa', te kua'a' va ne yivi' ni tatu rä.

17Te kii' xä yoo' tu'va ña xaxi' xakuaa' ndii, ni ti'vi' rä te xika' nuu' nuu' rä, te ka'an rä xiin' ne jaan' ndii: "To'o' ndo', sakan' ña xä yoo tu'va sakuu' a", ni kachí rä.

18Ndisu sakuu' nia ni xä'a' xikán ña ka'nu' ini nuu' te jaan'. Ne nuu' ni ka'an ndii: "Sakan' ni sata' i iin ñu'u', te ña jaan' kuni kun koto i. Saä un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i", ni kachí nia.

19Te inga nia ni ka'an ndii: "Ni sata' i u'un na'a toro, te ti' jaan' kun koto i saa xachuun' ri'. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' iní un' xa'a' i", ni kachi nia.

20Te inga nia ni ka'an ndii: "Sakan' ni tunda'a' i, sakan' na küvi ku'un i", ni kachi nia.

21Ni nandiko' te xika' nuu' jaan', te ni ka'an ra sakuu' ña jaan' xiin' xto'o ra. Te ni nasaa' te xiin' vi'e jaan', te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra jaan' ndii: "Kua'an kii' sakuu' ya'ya ka'nu' xiin' ya'ya tein', te naqaa un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a', xiin' ne kui'e xa'a', xiin' ne kui'e nduchi' nuu'."

22Kii' ndi'i ni sakinu' ra ña ni ka'an xto'o ra jaan', te ni ka'an ra ndii: "Táku'e, xä ni sakinu' i saa ni ka'an un' xiin' i, ndisu' ndoso' ka mii' kundiee ne yivi!", ni kachi ra.

23Sakan' te ni ka'an xto'o jaan' xiin' ra ndii: "Kua'an ichi' ka'nu' xiin' ichi' ku'u, te ka'an ndiee' un' xiin' ne yivi' na kixin nia, te katu' vi'e i.

24Kuachi' ndii ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin ne yivi', ne ni tatü nuu' i jaan' ndii, täxi i kuxi nia vi'ko' vi'e i, ndo'", ni kachi xto'o jaan' —ni kachi Jesús.

Ka'án Jesús ndee ña kuní a saa e', te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:37-38)

25Kua'a' va ne yivi' kua'an xiin' Jesús, te ni nandiko' kuiín a, te ni ka'an a xiin' nia ndii:

26—Naa' kuni kundikun yoo kā ichi' yu'u, te kundani ya'a kā nia yuva' nia, xiin' si'i' nia, xiin' ña' si'i' ra, xiin' si'e nia, xiin' ñaní ra, xiin' tiaq ta'an' nia, xiin' ña'a' ta'an' nia, xiin' ndee kivi' ñuu' mii' nia te sakan' yu'u ndii, küvi kundu' nia ne ndikún ichi' i.

27Yoo kā kuni kundo'o ndee naa kundo'o yu'u nuu' krusín, te kundikun nia yu'u ndii, küvi kundu' nia ne ndikún ichi' i.

28Saa e' kuenta ña kuni kasa'a iin ndo'ó iin vi'e sukun. ¿Ñáá süu' xi'na kundu'u' ndo', te natava' ndo' kuenta saa kuu' xu'un' kuní a kā'ni' ndo' te xinu vi'e jaan'?

29Naa' sää ndo' sakan', te xa'a' ndo' sakania' ndo' xa'a' vi'e jaan', te küvi sakinu' ndo' a ndii, xa'a' ne yivi' sandi'i nia xiin' ndo'³⁰ka'an nia ndii: "¡Jan! Te kaa' ndii, sie ni xanini ra, sakan' ña ni xa'a' ra xa'a' ra vi'e, te ni kuví sakinu' ra a", kachi nia.

31'Uun saa e' kuenta ndii, yoo iin rey, te kumi' ra uxí mií kuiti' te xin'. Te kuní a ña kunta'an' ra xiin' tukú rey. Ndisu inga rey ndii, kumi' ra oko mií te xin'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ña nuu' ndii, kuní a kundu'u' te kumi' uxí mií te xin' jaan', te natava' ra kuenta naa' kuví kanando ra te kumi' oko mií te xin' jaan'.

32Te naa' natava' ra kuenta ña küvi kanando ña'a' ra ndii, sakan' te tianu' ra iin ti'vi te yivi' te nakən ra ña mani' nuu' tukú rey jaan' kii' ndee xika' kuaxi te jaan'.

³³Sąkan' na kuii' yoo ką kuni nakoq sakuu' ña kumi' niä ndii, küyü kunduu niä ne ndikún ıchi' i.

Sania'á Jesús ña vă'a ką ijin' kij' tívi' a

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴Ijin' ndii, ña vă'a nduu' a, ndisu naa' ndil'i' ña u'vă a ndii, köo' a küyü saa e' te nanduu u'vă a.

³⁵Ni ndee vă'a ką a kunduu tatañ' ña nasaqă xiin' ñu'u', ni ndee vă'a tu a ko'ni e' nuu' si'vi' te kă'ni' a xiko xa'án, ndee ña kuitaq kuiti' nduu' a. Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chyun xa'a' vă ndo' ña ni ka'an i —ni kachi Jesús.

San Lucas 15

Ka'án Jesús ijin ña ka'án ndiaa xa'a' ijin mbęe ti' ni xita i'nu

(Mt. 18:10-14)

¹Kij' sania'á Jesús iin' a ndii, kua'a' vă te kendiaq' ya'ví xa'a' ñu'u Roma xiin' kua'a' tu ne kă'án vă'a ne yivi' xa'a' ni ndekuije nuu' a te kuni so'o tu ña'a' niä.

²Sąkan' te ni xa'a' ka'án kui'e te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús ndii: —Te xiní ta'an' xiin' ne xaa' kuachi nduu' te kaa', te ndee xixi' rą xiin' niä —ni kachi ra.

³Sąkan' te ni ka'an Jesús ña ka'án ndiaa yo'o' nuu' rą ndii:

⁴—Naa' sakan' te kumi' ijin ndo'ó ciento mbęe, te ni xita ijin ri' ndii, ¿ñáá nakoq ndo' ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan', te ku'un nanduku' ndo' ti' ni xita jaan' ndee na'in ndo' ri'?

⁵Te kii' na'in ndo' ri' ndii, nakuatia' vă nimá ndo', te chindu'u' ndo' ri' sokö ndo'.

⁶Te kii' xaa' ndo' vi'e ndo' ndii, nakaqaya ndo' ne xiní ta'an' xiin' ndo', xiin' ne ndiee' yatın, te ka'an ndo' xiin' niä ndii: "Niä'a ndo' vi'e i te kundięe sii' sakuu' e', sakan' ña xaa ni na'in i mbęe sanaq i, ti' ni xita", kachi ndo'.

⁷Ka'án i xiin' ndo' ña nii' sakan' tu vă'a ką kuni sakuu' ña ndiee' ndivi' xa'a' ijin ne xaa' kuachi kij' nama' niä nimá niä xaa' a' kuachi ña xaa' niä, te sakan' xa'a' kumi' xiko xa'un kumi' ne tuu ña ne ndaku nimá nduu' niä nuu' Ndiosí, te küní a nama' niä nimá niä.

Ka'án Jesús ijin ña ka'án ndiaa xa'a' ijin xu'un' yuu' ña ni xita

⁸'Uun saa e' kuenta ndii, ijin ña'a' kumi' uxı ta'an xu'un' yuu' plata, te ni xita ijin ndiaa' a ndii, ¿ñáá nakoq' a' ijin kaa' tuún, te natı'vi' a' te kaka' ndi'i a' nanduku' a' a kani' tixin vi'e ndee na'in a' a?

⁹Te kii' na'in a' xu'un' jaan' ndii, nakaqaya a' ne xiní ta'an' xiin' a', xiin' ne ndiee' yatın vi'e a', te ka'an a' xiin' niä ndii: "Niä'a ndo' vi'e i, te kundięe sii' sakuu' e', sakan' ña xaa ni na'in i xu'un' i ña ni xita", kachi a'.

10 Ka'án i xiin' ndo' ña iin sakan' tu va'a kuni ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' iin ne xaa' kuachí kii' nama' niqá nimá niqá —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin yuva', tē ni xita iin tiaa si'e, tē ni nandiko' ra

11 Tē ni ka'an tu a ndii: —iin tē yivi' ndii, ni yoø uví ta'an tiaa si'e ra.

12 Tē ni ka'an tē xanuu' xiin' yuva' rā ndii: "Tataq, taxi un' nda'a' i ña xata'an ndoo nda'a' i xa'a' a ña nduu' i si'e un'", ni kachi ra. Sakan' tē ni taxi yuva' rā ña xata'an naatiin ra.

13 'Ndia'vi' kivi' ni xka'ndia, tē ni xiko' rā sakuu' ña'q ña ni taxi yuva' rā nda'a' rā, tē ni keta rā kua'an rā iin ñuu xika' va. Tē ikan' ni xan'ni' saka ndoo rā xu'un' rā xika' sii' rā.

14 Tē kii' ni sandi'i' ndoo rā xu'un' jaan' ndii, sakan' tē ni xaa iin sokó chie va ñuu jaan', tē ni xaa' kuní ña kutiakú rā.

15 Sakan' tē ni xan nduku' rā chuyun nuu' iin tē ñuu jaan'. Tē ni ti'vi' ña'a' tē jaan' ña koto rā kiní sanq rā mii' ñu'u' ri' xa'a' ku'u.

16 Tē yoo vi' kaa' nimá rā kuni kaxi' rā sooo' na'nu' ña xaxi' kiní jaan', ndisu ndee iin ne yivi' ni taxi ña kaxi' rā a.

17 'Ndisu kii' ni nakuñaq kaxi' nimá rā, tē ni ka'an rā xiin' nimá rā ndii: "Xa kua'a' tē tatú xachuun' mii' xika' yuva' e', tē sakuu' tē jaan' ndii, yoo kua'a' ña xaxi' rā ndee ndoo ndoso' vi' a, tē yoo' vitin ndii, xa yoo e' kuví e' sokó.

18 Nandiko' e' nuu' yuva' e', tē ka'an e' xiin' a ndii: Tataa, ni xaa i kuachí nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó.

19 Sakan' na kuii' xäta'an q̄ ka'an un' ña si'e un' nduu' i. Saq un' xiin' i ndee naa iin tē tatú kuiti' un'. Ña jaan' ka'an e' xiin' yuva' e' kii' nandiko' e' nuu' a", ni kachi rā xiin' nimá rā.

20 'Sakan' tē ni kii' in rā ichi', tē kuan nu'u rā nuu' yuva' rā. Tē kii' xika' q̄ kuaxi rā, tē ni xiní ña'a' yuva' rā, ikan' tē ni kuvita iní yuva' rā jaan' ni xiní ña'a' rā. Tē ni ndava rā xan nani'i' ña'a' rā, tē ni numi ña'a' rā tē ni chito ña'a' rā.

21 Ikan' tē ni ka'an tiaa si'e rā jaan' xiin' rā ndii: "Tataq, ni xaa i kuachí nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. Sakan' na kuii' xäta'an q̄ ka'an un' ña si'e un' nduu' i", ni kachi rā.

22 'Ndisu ni ka'an yuva' rā jaan' xiin' tē xika' nuu' nuu' rā ndii: "Xta'ni' ki'i' ndo' iin toto ña va'a q̄, tē taxi ndo' a kui'nū si'e i yo'o', taxi tu ndo' iin kaa xu'un' nda'a' ku'un nda'a' rā, tē taxi tu ndo' ndixan' ki'i rā.

23 Tē kua'an naka ndo' iin sindiki' xaa'an q̄, tē ka'ni' ndo' ri' kuxi e', tē saka'nu' e'.

²⁴Səkan' ñaq ndee naa ni xi'i tiaq si'e i kaq' nuu' i, ndisu ni natıakı rä, ni ndoñu'u' rä nuu' i, ndisu xä ni na'in tukuu ñaq'a' i vitin", ni kachi rä. Səkan' te ni xä'a' səkuu' nja xaka'nu' nja.

²⁵Ndisu si'e rä, te xkua'a' ndii, xä'a' ku'u naá rä xachuun' rä. Te kii' ni nandiko' rä, te ni kuyatın rä vi'e mii' ndu'u' rä ndii, ni xini so'o rä yaa, te ni xini so'o tu rä ñaq taxaa'a' ne yivi'.

²⁶Te ni kana rä iin te xika' nuu', te ni ndatu'un' ñaq'a' rä ndee ñaq yoo ikan'.

²⁷Te ni ka'an te jaan' xiin' rä ndii: "Ñani un' ni nandiko', te ni ka'an chuun' yuva' un' te koo iin viko' siij', te ni xä'nij' ndu sindiki' xä'an kä. Səkan' ñaq ni nandiko' va'a ñani un' jaan' nuu' yuva' un'", ni kachi te jaan'.

²⁸Ndisu te xkua'a' jaan' ndii, ni nasaq' va rä, səkan' na ni xiin rä xka'ndia rä vi'e. Səkan' te ni ketä yuva' rä, te ni ka'an nda'vi rä xiin' rä ñaq xka'ndia rä vi'e.

²⁹Ndisu ni ka'an rä xiin' yuva' rä ndii: "Xiní kaxi' un' saa ta'an' kuiyä kua'an ñaq xika' nuu' i nuu' un', te köö' kivi' ka'an yu'u i te saxonu i ñaq ka'an un'. Te ndee iin tixu'u' lulu tiq'an taxi' un' te kasa'a i viko' siij' xiin' te xiní ta'an' xiin' i.

³⁰Ndisu vitin ñaq ni xä'a si'e un', te ni xä'nij' saka xu'un' un' xiin' ñaq'a' ña' xiko' xiin' mii' ndii, ni xä'nij' un' sindiki' xä'an kä xä'a' te kaa'", ni kachi rä.

³¹Ikan' te ni ka'an yuva' rä xiin' rä ndii: "Yuva' i, səkuu' kivi' ndu'u' yo'ó xiin' i, te səkuu' ñaq kumi' i ndii, ñaq a yo'ó nduu' a.

³²Ndisu ni kuni a ñaq səka'nu' e' vitin xiin' viko' kaq', te va'a kuni e'. Səkan' ñaq ndee naa ni xi'i tiaq ñani un' kaq' nuu' i, ndisu ni natıakı rä, ni ndoñu'u' rä nuu' i, ndisu xä ni na'in tukuu ñaq'a' i vitin", ni kachi rä —ni kachi Jesús.

San Lucas 16

Ka'an Jesús iin ñaq ka'an ndiaa xä'a' iin te ndiso' chuun', te xächuun' ndaku

¹Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xä'a' a ndii: —Ni yoo iin te vika'. Te jaan' ndii, ni kumi' rä iin te ndiso' chuun' nuu' ñaq vika' rä. Unta' ndii, ni ndekui e' yivi' nuu' te vika' jaan', te ni tiiin kuachı ni a te jaan' ñaq ni xä'nij' saka ndoo rä xu'un' te vika' jaan'.

²Səkan' te ni kana ñaq'a' te vika' jaan', te ni ka'an rä xiin' rä ndii: "Ndichun ka'an kini ne yivi' xä'a' un' xiin' i? Vitin ndii, kuní i ñaq nataxi un' kuenta xä'a' səkuu' xu'un' i xiin' ñaq'a' i, səkan' ñaq kündüü kä un' te kuiso chuun' nuu' ñaq'a' i", ni kachi rä.

³Səkan' te ni ka'an te jaan' xiin' nimá rä ndii: "Xto'o e' ndii, xta'ni' rä yoo' nuu' chüün yo'o'. Ndee ñaq saa e' vitin? Köö' ndiee' e', te saa e' chüün vie, te kuchani e' kakən e' limuxtan.

⁴Aan, x̄ xiní e' ndee ñ̄a saa e', te koo ne nat̄in yoo' vi'e nīa kii' xta'ni' xto'o e' yoo' nuu' chuun yo'o", nī kach̄i ra xiin' nimá ra.

⁵Sakan' te nī kana ra iin ndaa' iin ndaa' te ndiso' ika' nuu' xto'o ra. Te ni ka'an ra xiin' te n̄u' ndii: "¿Saq̄a ndiso' ika' un' xto'o i?", nī kach̄i ra.

⁶Sakan' te nī ka'an te jaan' ndii: "Ciento ta'an yoo' na'nu' x̄a'an oliva ndiso' ika' i", nī kach̄i ra. Sakan' te nī ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' ra ndii: "Ñ̄a yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ñ̄a ndiso' ika' un', kundu'u' kii', te nam̄a un' un te ka'an a ñ̄a ndiso' ika' un' uvī xik̄o uxi kuiti' a", nī kach̄i ra.

⁷Sakan' te nī ka'an ra xiin' inga te ndiso' ika' ndii: "¿Saq̄a ndiso' ika' un' xto'o i?", nī kach̄i ra. Sakan' te nī ka'an te jaan' ndii: "Ciento kotensio ndikin' trigo ndiso' ika' i", nī kach̄i ra. Sakan' te nī ka'an ra xiin' te jaan' ndii: "Ñ̄a yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ñ̄a ndiso' ika' un', na'jin a, te ke'i un' nuu' a kumi' xik̄o kotensio kuiti'", nī kach̄i ra.

⁸Te nī t̄in ka'n̄u' xto'o jaan' te ndiso' chuun', te xächuun' ndäku jaan', xa'a' a ñ̄a ki'i' va kuu' ra xiin' ñ̄a nī xaa' ra jaan'. Kuach̄i ndii ki'i' kā kuu' ne nduu' kuenta iin yivi' vit̄in xiin' ta'an' mii' nīa te sakan' ne nduu' kuenta Ndiosí.

⁹Te ka'an ī xiin' ndo' ñ̄a xiin' ñ̄a vika' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, kaya ndo' ne kuni ta'an' xiin' ndo', sakan' te kii' köö' kā ñ̄a jaan' kumi' ndo' ndii, nat̄in Ndiosí ndo'ó, te kundiēe ndo' vi'e a ndee ndi'i' nī kivi'.

¹⁰Yoo' kā xachuun' ndäku nuu' chaa' kuiti' ñ̄a'a' ndii, sachuun' ndäku tu nīa nuu' kua'a' ñ̄a'a'. Te yoo' kā xächuun' ndäku nuu' chaa' kuiti' ñ̄a'a' ndii, sächuun' ndäku tu nīa nuu' kua'a' ñ̄a'a'.

¹¹Sakan' ñ̄a naa' nī xächuun' ndäku ndo' nuu' ñ̄a vika', ñ̄a nduu' kuenta iin yivi' ndii, in̄i tu Ndiosí kuni a ndo'ó xiin' ñ̄a vika' xn̄a'a' ñ̄a nduu' kuenta mii' a.

¹²Naa' nī xächuun' ndäku ndo' nuu' ñ̄a vika' ñ̄a nduu' kuenta inga ne yivi' ndii, täxi a nat̄in tu ndo' ñ̄a xata'an nat̄in ndo'.

¹³Te ndee iin ne xika' nuu' ndii, kūvi kākā nuu' nīa nuu' uvī ta'an xto'o. Kuach̄i ndii kündasi' nīa iin te jaan', te kundan̄i nīa inga ra, uun koto'ni nīa yu'u' iin te jaan', te koto'ni nīa yu'u' inga ra. Ñ̄a jaan' na iin kachi kūvi kākā nuu' ndo' nuu' Ndiosí, te kākā nuu' tu ndo' nuu' ñ̄a vika' -nī kach̄i a.

¹⁴Te fariseo ndii, nī xaa' kundi'i' ra xiin' Jesús kii' nī xin̄i so'o ra sakuu' ñ̄a nī ka'an a jaan', sakan' ñ̄a ndioo' in̄i va ra xu'un'.

¹⁵Sakan' te nī ka'an a xiin' ra ndii: —Mii' ndo'ó xakuu' nuu' ne yivi' ñ̄a nduu' ndo' te xachuun' ndäku, ndisü Ndiosí ndii, xiní a saa iin' nimá ndo'. Sakan' ñ̄a ñ̄a chindiaa ya'vi' ya'a ne yivi' ndii, ñ̄a kin̄i iin' nduu' a nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' tu'un ndei' Ndiosí

¹⁶Tu'un ndei' Ndiosí xiin' ñ̄a nī ka'an te nī ka'an tiakú tu'un a jaan' ndii, nī xāndia chuun' a nuu' ne yivi' ndee kii' nī tuv̄i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí. Te

ndee kii' sakan' ni x'a'a' ka'án ndoso' i xa'a' ña kuní a ko'ni ne yivi' nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá nja. Te sakuu' nja xanduxa' ndee' te ko'ni nja ikan'.

¹⁷Ndisu vixi kā nduu' a ña ndoñu'u' iin chijin' tu'un ndei' Ndiosí te sakan' ña ndoñu'u' ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'.

Ka'án Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne tunda'á'

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸Yoo kā nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i rā, te tunda'á' rā xiin' tukū ña'a' ndii, xaa' rā kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí, te yoo kā nduu' te tunda'á' xiin' ña'a' jaan' ndii, xaa' tu rā kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Sania'a Jesús xa'a' iin te vika' xiin' iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro

¹⁹Ni yoo iin te vika', te ni ni'nü rā mii' ndi'i totō kua'a ndukun' va'a koo' chukuu', xiin' totō ya'vi va, te saa kivi' xaka'nu' rā xaxi' rā mii' ndi'i ña xaxi' ña ya'vi koo' chukuu'.

²⁰Te ni yoo tu iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro. Te jaan' ndii, kānii' iin' rā te'í, te ndu'u' ndiaa rā yi'e' te vika' jaan'.

²¹Te ni xikan va nimá rā kaxi' rā xi'e ña koyó tixin mesa te vika' jaan'. Te ndee naya' kuaxi, te ñundiaa ri' iin rā mii' te'í.

²²Ni xaq iin kivi' ña ni xi'i te nda'vi kuu' jaan', te ni kixin ángele, te ni na'in ña'a' a, te ni chindu'u' ña'a' a xiin' Abraham. Te ni xi'i tu te vika' jaan', te ni nataan' ña'a' ne yivi'.

²³Te ndee ñuu ndji mii' naá rā tundo'o' ni ndoni'i rā nuu' rā, te ni xini rā ndee xika' ndu'u' Abraham, te ndu'u' tu Lázaro xiin' rā.

²⁴Sakan' te ni ka'an ti'e' te vika' jaan' ndii: "Tákui'e Abraham, kuvita ini un' xa'a' i, te ka'an chuun' un' xiin' Lázaro, te sachii' rā tee' nuu' nda'a' rā xiin' tikui, te kixin satoó rā ra' nuu' yaa' i, sakan' ña ndo'o' u'vi xava'a i nuu' ñu'u yo'o", ni kachi rā.

²⁵Ndisu ni ka'an Abraham xiin' rā ndii: "Yuva' i, naaka'an' un' ña kii' ni xika un' iin yivi' ndii, ni na'in un' ña va'a, te Lázaro yo'o' ndii, vä'a ni ndo'o rā. Ndisu vitin ndii, ndu'u' va'a rā yo'o', te yo'o' yoo tundo'o' ñaa'.

²⁶Te siin' tukū ndii, yoo iin ta'vi' kumu koo' chukuu' tein e', sakan' na kuii' tee' ndee kuni xka'ndia yoo kā ndiee' yo'o' ñaa' ndii, küvi xka'ndia nja, te ni ndee küvi xka'ndia tu ndo'o' mii' ndiee' ndu'u yo'o", ni kachi Abraham.

²⁷Sakan' te ni ka'an te vika' ndii: "Tákui'e, naa' sakan' ndii, ka'án nda'vi i xiin' un' ña ti'vi' un' Lázaro te ku'un rā vi'e yuva' i.

²⁸Sakan' ña yoo u'un ta'an kā ñani i, te sakuni' tu'un rā te jaan', te kixin rā mii' yoo tundo'o' yo'o", ni kachi rā.

29 Ndisu ni ka'an Abraham ndii: "Té jaan' ndii, kumi' rä tu'un ndei' Ndiosí, ñä ni ke'i Moisés, xiin' ñä ni ke'i té ni ka'an tiakú tu'un a. Na chuuñ xa'a' rä ñä ka'an ñä jaan", ni kachi rä.

30 Ikan' té ni ka'an té vika' jaan' ndii: "Tákui'e Abraham, kändixa' rä xiin' ñä jaan' kuiti', ndisu naa' naatiaku iin ne xä ni xi'i, té ku'un niä nuu' rä ndii, námä rä nimá rä xa'a' kuachi rä", ni kachi rä.

31 Sakan' té ni ka'an Abraham xiin' rä ndii: "Naa' kuni kuni so'o rä tu'un ndei' Ndiosí, ñä ni ke'i Moisés, xiin' ñä ni ke'i té ni ka'an tiakú tu'un a ndii, kändixa' tu rä tee' ndee naatiaku iin ne xä ni xi'i, té ku'un niä nuu' rä", ni kachi rä —ni kachi Jesús.

San Lucas 17

Ka'an Jesús ñä iyo va kundo'o ne kaviko' ne xä iní xini ñä'a' té saa niä kuachi
(Mt. 18:6-7,21-22; Mr. 9:42)

1 Ikan' té ni ka'an Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a ndii: —Yoo' kua'a' ñä kaviko' yoo' té saa e' kuachi, ndisu iyo va kundo'o ne kaviko' ne yivi' té saa niä kuachi jaan'.

2 Ndee chaa' kä na satiín ne yivi' iin yuu' molino sukun' ne jaan', té sko'ni' ñä'a' niä tixin miní te sakan' ñä kunduu niä ne kaviko' ne kuali', ne iní xini yu'u yo'o', té saa niä kuachi.

3 Sakan' na kuii' koto xiin' mii' va ndo'. 'Naa' xaa' iní ñani ta'an' ndo' kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo', té saki'in' ñä'a' ndo' kuento. Té naa' ni námä rä nimá rä ndii, koo ka'nú' iní ndo' xa'a' rä.

4 Té naa' uxä ta'an ichi' iní ndaa' kivi' saa té jaan' kuachi xiin' ndo'ó, té nandiko' rä uxä ta'an ichi' nuu' ndo' xikán rä ñä mani' nuu' ndo' ka'an rä ndii: "Koo ka'nú' iní un' xa'a' i" ndii, koo ka'nú' iní ndo' xa'a' rä —ni kachi a.

Xikán té nda'a' xa'a' Jesús ñä chindíee' ñä'a' a té iní kua'a' kä rä kuni ñä'a' rä

5 Ni ka'an rä xiin' xto'o e' ndii: —Tákui'e, chindíee' un' ndu'u té iní kua'a' kä ndu kuni ndu yo'ó —ni kachi rä.

6 Sakan' té ni ka'an xto'o e' xiin' rä ndii: —Naa' iní ndo' xini ndo' yu'u, tee' sie ndee naa lulu ma'á ndikin' mostaza kuiti' ndii, kuví ka'an chuun' ndo' xiin' tun' tju'un yo'o' ndii: "Kua'an ketä un' xiin' sákuu' tjo'o un', té nachi'i xiin' mii' un' tixin tikui miní ka'nú", kachi ndo', té kändixa' nu' ñä ka'an ndo'.

Sania'a Jesús saa kuni a kuu ne xika' nuu' nuu' Ndiosí

7 Naa' iní ndo'ó yoo iní té xika' nuu' nuu', té ni nandiko' rä ni xa'an ta'vi' rä ñu'u', uun ni xito rä mbeé ndii, ¿ñáá ka'an ndo' xiin' rä ndii: "Xka'ndia té kuxi un' nuu' mesa"?

8 Süü' ñä jaan' ka'an ndo', süü' jaan' ndii ka'an ndo' ndii: "Sava'a un' ñä kuxi i, té koo tu'va un' té kákä nuu' un' nuu' i ndee ndi'i kuxi i té ko'o i, sakan' vi' té kuví kuxi yo'ó, té ko'o un'", kachi ndo'.

9Te täxi tu ndo' ñaq chindəni te xika' nuu' nuu' ndo' jaan' xa'a' ñaq ni səxinú ra ñaq ni ka'an chuun' ndo' xiin' ra saa ra.

10Te sakan' tu ndo'ó, kii' ndi'i səxinu ndo' ñaq ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndo' saa ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' a ndii: "Tákui'e, te xika' nuu' nuu' kuiti' un' nduu' ndu, sakan' ñaq ñaq ni ka'an chuun' xiin' kuiti' ndu ni xaa ndu", kachi ndo' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sənda'a Jesús uxı ta'an te kumi' kui'e te'i

11Kii' naá kə Jesú iche' kua'an a ñuu' Jerusalén, te xka'ndía a nuu' ñu'u' Samaria yatín xa'in' ñu'u' Galilea ndii,

12ni xaa a nuu' iin ñuu' lulu, te ni kandekui'e uxı ta'an te kumi' kui'e te'i, te ni xikuita ra ndee ndoso' nuu' a.

13Te ti'e' ni kuqa' te kuni kuvı jaan' ka'an ra ndii: —Tákui'e Jesú, kuvıta inı un' xaa' ndu —ni kachi ra.

14Te kii' ni xinì ñaq'a' Jesú ndii, ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kua'an ndo' nuu' sutu, te koto ndiaa ra ndo'ó —ni kachi a. Te kii' kua'an ra ndii, ni nda'a ra.

15Sakan' te iin te jaan', kii' ni xinì ra ñaq ni nda'a ra ndii, ni nandiko' ra iche', te xaka'nu' ti'e' ra Ndiosí.

16Te ni xaa ra, te ni xikuijn xiti' ra ndee ni katandiee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesú taxi' ra ñaq chindəni a. Te jaan' ndii, te Samaria nduu' ra.

17Sakan' te ni ka'an Jesú ndii: —¿Náá süu' uxı ta'an kuu' te ni sənda'a i? ¿Mii' kua'an íin ta'an kə ra?

18¿Náá iin ndaq' te tuku' yo'o' kuiti' ni nandiko' te saka'nu' ra Ndiosí? —ni kachi a.

19Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii: —Ndondichı un', te ku'un un', xaa ni nda'a un' xa'a' a ñaq inı un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Ndee ñaq koo kii' nandiko' Jesús

(Mt. 24:23-28,36-41)

20Unta' ndii, ni ndatu'un' te fariseo Jesú amaa xaa'a' kəndia chuun' Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kii' kixin ñaq xa'ndia chuun' Ndiosí ndii, kuvı kuni ñaq'a' e' xiin' nduchi' nuu' e'.

21Te ndee iin ne yivi' kä'an ndii: "Koto ndo', yo'o' yoo ñaq xa'ndia chuun' Ndiosí", uun "Ka'a' yoo a." Kuachı ndii xaa yoo ñaq xa'ndia chuun' a tein ndo' —ni kachi a.

22Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Naá kivi' ndii, kuni nimá ndo' kuni nuu' ndo' iin kivi' kii' nandiko' yu'u, ñaq nduu' tu te yivi', ndisu kuni xachi' ndo' xaa kivi' jaan'.

23Te ka'an ne yivi' xiin' ndo' ndii: "Koto ndo', ka'a' ni xaa a", uun "Yo'o' naá a", kachi niya xiin' ndo'. Ndisu kü'un ndo', te ni ndee kündikun tu ndo' xata' niya.

24Kuəchị ndii, kii' nəndiko' yu'u, ñaq nduu' tu te yivi' ndii, kuni səkuu' ne yivi' yu'u ndee naa yi'é ñu'u savi' kənii' ndivi'.

25Ndisu ña nuu' ndii, kuní a ña kundo'o kua'a' i, te nätiin ne ndiee' iin yivi' yo'o' yu'u.

26'Ndeé naa ni xaq ne yivi' xtə'an' kii' ni tiakü Noé ndii, səkan' tu saa ne ndiee' iin yivi' kii' nəndiko' yu'u, ñaq nduu' tu te yivi'.

27Né yivi' jaan' ndii, ni xixi nia, ni xi'i nia, te ni tunda'a' niq ndee kivi' ni ndi'vi Noé tixin tundoo' chię, te ni ndoñu'u' səkuu' ne yivi' jaan' xiin' tikui kua'a'.

28Té iin kachi ni xaq tu ne ni ndiee ñuu Sodoma kii' ni xikä Lot ndii, ni xixi nia, te ni xi'i nia, te ni sata' nia, te ni xiko' nia, te ni chi'i nia ña'a, te ni xa'a nia vi'e nia.

29Té kii' ni keta Lot ñuu jaan' ndii, ni kiee ñu'u xiin' yuu' ndatin ndivi', te ni koyo a nuu' ñuu Sodoma jaan', te ni ndoñu'u' səkuu' ne yivi' jaan'.

30Té iin kachi tu saa ne yivi' kii' nəndiko' yu'u, ñaq nduu' tu te yivi'.

31'Kivi' jaan' ndii, naa yoo ndiee' xini' vi'e nia ndii, na xkä'ndia kə nia tixin vi'e nia te na'in nia ña'a nia. Te yoo kə naá xachuun' nuu' ñu'u nia ndii, na nəndiko' kə nia vi'e nia te na'in nia ña'a nia.

32Naka'an' ndo' saa ni ndo'o ña' si'i Lot, te ni xi'i a'.

33Té yoo kə kuni səkakú xiin' mii' mii' ndii, kuvi nia, ndisu yoo kə taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiiin nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

34Ka'án i xiin' ndo' ñuu kivi' jaan' ndii, naa' ndiee' uvı ta'an ne yivi' kixín inga' nia nuu' tun' xto ndii, iin nia ku'un nda'a' Ndiosí, te iin nia ndoo.

35Té naa' ndiko' inga' uvı ta'an ña'a' ndii, iin a' ku'un nda'a' Ndiosí, te iin a' ndoo.

36Té naa' ñu'u' inga' uvı ta'an te yivi' xa'a' ku'u ndii, iin ra ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ra ndoo —ni kachi a.

37Səkan' te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii: —¿Tákui'e, mii' koo ña ka'án un' jaan'? —ni kachi ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Səkuu' e' xiní ndii, mii' kandu'u' ña te'i nakayá tikoxií —ni kachi a.

San Lucas 18

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin te xa'nú kuəchị xiin' xa'a' iin ña'a' kuaqan'

1Té ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin ña ka'án ndiaa te sənia'á ña'a' a ña ka'an te ka'an ra xiin' Ndiosí, te iin kuiin ra

2ka'án a ndii: —Ni yoo iin te xa'nú kuəchị iin ñuu, te jaan' ndii, ni xito ka'nu' ra Ndiosí, te ni tiin' ka'nu' tu ra ne yivi'.

³Té ñuu jaqan' ni ndu'u' tu iin ña' kuaqan'. Té ña' jaqan' ndii, kua'an té kua'an a' mii' ndu'u' té jaqan', té ka'án a' xiin' rä ndii: "Tákui'e, saaq un' ña va'a, té ka'nü ndäku un' kuächij xa'a' i nuu' té ndasi' yu'u", ni kachi a'.

⁴Kua'a' va ichi' ndii, ni xiin' rä saaq ra ña ndäku xiin' ña' jaqan', ndisü ni ya'a kivi', té ni xanjinj rä xiin' nimá rä ndii: "Tee' ndee xito' ka'nu' e' Ndiosí, té ni ndee tüin' ka'nu' tu e ne yivi',

⁵ndisü xa'a' a ña kayu'u' a' nuu' e' ndii, ka'nü ndäku e' kuächij xa'a' a', koto ka kayu'u' té kayu'u' k a' nuu' e', té sakusuxan' a' xini' e", ni kachi rä xiin' nimá rä —ni kachi a'.

⁶Té ni ka'án tu xto'o e' Jesús ndii: —Saa kuenta ndo' ña ni ka'án té xa'nú kuächij, té xächuun' ndäku jaqan'!

⁷Naa' ndee té jaqan' ni xaa ña ndäku xiin' ña' kuaqan' jaqan' ndii, saaq k a vi' tu yoo tu'va ya'a k a Ndiosí, té saaq a ña ndäku xiin' ne ni naqaxin a xika' ichi' a, ne ka'án té ka'án xiin' a nduvi' xiin' ñuu. Ñáá tuu ndo' ña chïndiée' yachij a ne nduu' kuenta a jaqan'?

⁸Ka'án i xiin' ndo' ña yachij va saaq Ndiosí ña ndäku xiin' ne nduu' kuenta a jaqan', ndisü kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, Ñáá tuu ndo' ndii, koo kua'a' k a ne ini kuni yu'u nuu' ñu'u iin yivi' yo'o? —ni kachi a'.

So'o ni sanya'á Jesús xa'a' uví ta'an té ka'án xiin' Ndiosí

⁹Té ni ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xiin' sav a té yivi', té tuu ña mii' kuiti' rä nduu' té xachuun' ndäku nuu' Ndiosí, té sandiee' kui'e rä sakuu' tukü ne yivi', ka'án a ndii:

¹⁰—Unta' ndii, ni xaa uví ta'an té yivi' nuu' ki'e yûkun' ka'nu' té ka'án rä xiin' Ndiosí. Iin rä ndii, té fariseo nduu' rä. Té inga rä nduu' té kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma.

¹¹Té fariseo jaqan' ndii, ni xikuijn ndichij rä, té so'o ni ka'án rä xiin' Ndiosí xa'a' mii' rä: "Ndiosí, yu'u ndii, taxi' i ña chïndani un', saqan' ña xika' i naa xika' tukü té yivi' naa kuu' té xakui'na', xiin' té xächuun' ndäku, xiin' té kumi' musa, xiin' naa kuu' té kaa', ña nduu' rä té kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma.

¹²Yu'u ndii, xika' nditja i uví ichi' i in ximana kua'an, té taxi' i iin ña'a xa'a' i in uxi ña'a sakuu' ña kanando i kii' xachuun' i", ni kachi rä.

¹³Ndisü té kendiaa' ya'vi jaqan' ndii, iin' mii' rä ndee ndoso' ka'án rä xiin' Ndiosí, té ni ndee ni ndani'i rä nuu' rä ndivi'. Süü' jaqan' ndii kuun' iki' rä tia'nü rä ka'án rä ndii: "Ndiosí, koo ka'nu' ini un' xa'a' yu'u, saqan' ña té ndiso' kuächij nduu' i", ni kachi rä.

¹⁴Té ka'án i xiin' ndo' ña kii' kuan nu'u té kendiaa' ya'vi jaqan' ndii, x a ni sandoyo' Ndiosí kuächij rä nuu' a. Ndisü té fariseo jaqan' ndii, ni sandoyo' a kuächij rä, saqan'

ñä yoo kä xachié xiin' mii' ndii, sənuu' ñä'a' Ndiosí. Te yoo kä sənuu' xiin' mii' ndii, səchié ñä'a' a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús ne kuali'
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

15 Ni ndekuię tu ne yivi' xiin' ne kuali', te tondią ndä'a' ñä'a' Jesús, te sañu'u' ñä'a' a. Te kii' ni xini te ndä'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni xi'e ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kuali' jaan'.

16 Ndisu ni kana Jesús ne kuali' jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' te ndä'a' xa'a' a ndii: —Täxi ndo' na kixin ne kuali' nuu' i, te näkasi ñä'a' ndo'. Kuächij ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne ini xini ñä'a' ndee naa ini ne kuali' kaq' xini niä yuva' si'i' niä.

17 Ñä ndäku ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo kä täxi' kä'ndią chuun' Ndiosí nimá niä ndee naa taxi' ne kuali' kaq' xa'ndia chuun' yuva' si'i' niä nuu' niä ndii, küvi kundu ne jaan' kuenta a ne xä xa'ndia chuun' a nimá —ni kachi a.

So'o ni ka'än Jesús xiin' iin te vika'
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

18 Te ni ndatu'un' iin te kuu' ka'nu' Jesús ndii: —Tákui'e, ñä va'a nimá, ¿ndee ñä kuní a səa i te natüin i kivi' ñuü ñä köö' kivi' ndi'i? —ni kachi ra.

19 Säkan' te ni ndatu'un' ñä'a' Jesús ndii: —Kii' ka'án un' ñä va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'án un' ñä jaan'? Kuächij ndii iin ndaq' Ndiosí kuiti' nduu' ñä va'a nimá.

20 Xä xiní un' tu'un ndei' Ndiosí, ñä ka'án ndii: "Kümi' un' musa un'. Kä'ni' un' ne yivi'. Säkui'na' un'. Kä'än un' tun vixi. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un" —ni kachi Jesús.

21 Säkan' te ni ka'än te jaan' xiin' Jesús ndii: —Xä saxinú i säkuu' ñä jaan' ndee kii' nduu' i te səva —ni kachi ra.

22 Te kii' ni xini so'o Jesús ñä ni ka'än ra jaan', te ni ka'än a xiin' ra ndii: —Ndee iin ndaq' tio' ñä'a' kuní kä səa un'. Xiko' un' säkuu' ñä kumi' un', te täxi un' xu'un' a ndä'a' ne nda'vi kuu', säkan' te kumi' un' ñä vika' ndi'i', te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

23 Ndisu kii' ni xini so'o ra ñä jaan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, säkan' ñä te vika' va nduu' ra.

24 Te kii' ni xini Jesús ñä ni kunda'vi va kuni te jaan', säkan' te ni ka'än a ndii: —Vixi xäva'a nuu' ne vika', te täxi niä kä'ndią chuun' Ndiosí nimá niä, ndee naa ñä küvi tu xka'ndią ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

25 Säkan' ñä vixi kä nuu' ne vika', te täxi niä kä'ndią chuun' Ndiosí nimá niä, ndee naa ñä küvi tu xka'ndią ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

26 Te ni ka'än ne ni xini so'o ñä jaan' xiin' a ndii: —Naa' säkan' ndii, ¿yoo tu kuvi kakü nuu' kuächij niä? —ni kachi niä.

27Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii: —Ne yivi' ndii, kuví sáa nia ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuví sáa ña'a' a —ni kachi a.

28Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachi ra.

29Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nakoo vi'e nia, uun yuva' si'i' nia, uun tiaq ta'an' nia, uun ña' si'i ra, uun si'e nia xa'a' ña kuní nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ká ne yivi' ndii,

30sáñu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Te nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' ñuu nia ña koo' kivi' ndi'i' tukú iin yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

Tukú ni ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuví a

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

31Te ni kana siin' Jesús te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xiní ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin, te ican' xinu sakuu' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt'an' xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

32Kuachí ndii sanaqua'a te yivi' yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e ra yu'u, te kania'a tu ra xiin' i, te kondia tiasi'i tu ra yu'u,

33te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uni te natiaqu i —ni kachi Jesús.

34Ndisu ndee sie ni kundaní te jaan' ña ni ka'an a xiin' ra jaan', sakan' ña ni yoo si'e ña jaan' nuu' ra, sakan' na ni kundaní xachi' ra ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu' yatin ñuu Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

35Te kii' xaa kuyatin' Jesús kua'an a ñuu Jericó ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' ican' xikán ra limuxtan.

36Te kii' ni xini so'o ra ña kua'a' ne yivi' xka'ndia kua'an ndii, ni ndatu'un' ra yoo nduu' a yoo.

37Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' ra ña Jesús, te ni kjee ñuu Nazaret, nduu' te xka'ndia kua'an.

38Ikan' te ni xaa'a' nde'í ti'e' ra ka'án ra ndii: —Jesús, yo'ó ña nduu' sian'i xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

39Te ne yivi', ne ni'i' ichi' nuu' Jesús kua'an nia ndii, ni xi'e nia nuu' ra te ko taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka'án ra ndii: —Yo'ó, ña nduu' sian'i xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

40Sakan' te ni xikuiin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kixin ndiaka ña'a' ne yivi' nuu' a. Te kii' ni xaa ra nuu' a jaan', te ni ndatu'un' ña'a' a ka'án a ndii:

41—¿Ndee ñaquní un' saaq i xa'a' un'? —ni kachí a. Te ni nákuuin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii: —Tákui'e, kuní i ndii, nákoto'ni i saaq un' —ni kachí ra.

42Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Nákoto'ni un'. Xa'a' a ña iní un' xini un' yu'u na xaq ni nda'a un' —ni kachí a.

43Xaka'án e', te ni nda'a ra, te ni xaa'ra ndikún ra Jesús xaka'nu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne ni xiní ñaq ni nda'a te jaan' ndii, ni xaka'nu' tu ne jaan' Ndiosí.

San Lucas 19

So'o ni xaa' a kii' ni xa'an Jesús vi'e Zaqueo

1Ni nda'ni Jesús ñuu' Jericó kii' xka'ndía a kua'an a.

2Te ñuu' jaan' ndu'u' iin te yivi' nani' Zaqueo. Te jaan' nduu' te xa'ndia chuun' nuu' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu' Roma, te te vika' va nduu' ra.

3Te ni kuní va ra kuni' ra Jesús, ndisu' kuví kuni' ña'a' ra, sakan' ñaq kua'a' va ne yivi' ita' nuu' ra, te te chiki' nduu' ra.

4Sakan' na ni ndavá ra ni ki'in ichi' ra, te ni kaa' ra iin itun' yatin' ikan' te kuni' ra Jesús, sakan' ñaq ikan' xto' xka'ndia a.

5Te kii' ni xaa' Jesús mii' iin' itun' jaan' ndii, ni nákoto' a niñu, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Zaqueo, kuan ñuu' kii', sakan' ñaq kivi' vitin' kuní a nandiee' i vi'e un' —ni kachí a.

6Sakan' te ni ñuu' ki'i' ra, te kuatia' iní ra kii' naka' ñaq'a' ra kua'an a vi'e ra.

7Te kii' ni xiní ne yivi' jaan' ñaq ni ki'vi' Jesús vi'e Zaqueo jaan' ndii, ni xaa' a ka'án kiní niña' xa'a' a, ka'án niña' ñaq ni ndi'vi' a, te nandiee' a vi'e iin te ndiso' kuachi.

8Ni xikuiin ndichi' Zaqueo, te ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii: —Tákui'e, ta'vi' sawa' sakuu' ñaq kumi' i samani' i ne nda'vi kuu', te naa' ni xakui'na' siki' i ñaq'a' yoo' ka ndii, sanandiko' i ñaq jaan' kumi' ichi' kua'a' ka a nda'a' niña' —ni kachí ra.

9Sakan' te ni ka'an a ndii: —Vitín ni sakanú Ndiosí te yo'o' xiin' ne ndiee' vi'e ra, sakan' ñaq iin si'ani' xika' Abraham nduu' tu ra xa'a' a ñaq iní ra xini ra Ndiosí ndee naa te jaan'.

10Sakan' ñaq yu'u, ñaq nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa' i iin yivi', te nanduku' i ne ni kuxika' nuu' Ndiosí te sakanú ñaq'a' i —ni kachí a.

Sania'á Jesús xa'a' iin te ni nanduu rey
(Mt. 25:14-30)

11Kii' ndi'i ni xiní so'o ne yivi' ñaq jaan', te ni ka'an a iin ñaq ka'án ndiaa' nuu' niña, sakan' ñaq tuu niña' ndii, xa'a' a ñaq xaq kuyatin' a kua'an ñuu' Jerusalén ndii, numi' te xa'a' ñaq ká'ndiaa' chuun' Ndiosí nuu' niña.

¹²Səkan' na kuii' ni ka'an q xiin' niq ndii: —Yoo iin tiaq si'e iin rey, te jaan' ndii, ni ketə rə kua'an rə ingə ñuu te nakuiso chuun' rə te kunduu rə rey, ndi'i jaan', te nandiko' rə te ka'ndia chuun' rə nuu' ñuu rə.

¹³Ndisu ñaq kuní kə ku'un rə, te ni kanaq rə uxı ta'an te xika' nuu' nuu' rə. Te ni taxi rə kua'a' xu'un' nda'a' i'in te jaan'. Te ni ka'an rə xiin' te jaan' ndii: "Səchuun' ndo' xiin' xu'un' i yo'o' ndee nandiko' i", ni kachi rə.

¹⁴Ndisu ne ñuu rə ndii, ndasi' ñaq'a' niq, səkan' na ni tianu' niq iin tiv te kun ka'an xiin' te sənakuiso' chuun' ñaq'a', te ka'an rə xiin' te jaan' ndii: "Küní ndu'u ñaq kunduu te jaan' rey nuu' ndu", ni kachi rə.

¹⁵Te ni nandiko' te jaan' kii' ndi'i ni na'in chuun' rə ñaq nduu' rə rey, te ni ka'an chuun' rə ñaq kixin te xika' nuu' nuu' rə jaan', te ni taxi rə xu'un' nda'a', te kundani rə saq kuu' xu'un' ni kənando i'in rə.

¹⁶Səkan' te ni xaq te nuu' nuu' rə ka'an rə ndii: "Tákui'e, xu'un' ñaq ni taxi un' nda'a' i ndii, uxı ichi' kə kuu' xu'un' ni kənando q ni xaq i", ni kachi rə.

¹⁷Səkan' te ni ka'an rey jaan' xiin' rə ndii: "Va'a va ni xaq un', iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' q ñaq ni xəchuun' ndəku un' xiin' ñaq sie ndii, səkuiso' chuun' i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' uxı ta'an ñuu", ni kachi rə.

¹⁸Səkan' te ni xaq tukə rə nuu' rey jaan' ka'an rə ndii: "Tákui'e, xu'un' ñaq ni taxi un' nda'a' i ndii, u'un ichi' kə kuu' xu'un' ni kənando q ni xaq i", ni kachi rə.

¹⁹Səkan' te ni ka'an rey jaan' xiin' rə ndii: "Səkuiso' chuun' tu i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' u'un ta'an ñuu", ni kachi rə.

²⁰Səkan' te ni xaq tu ingə rə nuu' rey jaan', te ni ka'an rə ndii: "Tákui'e, yo'o' ni'i' i xu'un' un', ñaq ni taxi un' nda'a' i, ñaq ni ndu'u' va'a tixin iin pein ni xaq i.

²¹Kuəchij ndii ni yi'vi i xini yo'ó, səkan' ñaq iin te kui'e va nduu' un'. Te nakaya un' ñaq'a mii' köö' q ni chindu'u' un', te kendiaq' un' ñaq'a mii' ni chi'i un", ni kachi rə.

²²Səkan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Iin te xika' nuu' niq'a nduu' un'. Xiin' tu'un yu'u' mii' un' katun' i yo'ó. Səkan' ñaq xini un' ñaq iin te kui'e va nduu' i, te nakaya i ñaq'a mii' köö' q ni chindu'u' i, te kendiaq' tu i ñaq'a mii' ni chi'i i.

²³Na səkan' ndii, qndichun na ni chınaá un' xu'un' i ñaaq' mii' taxa'a ne yivi' xu'un' te na'in i e xiin' xata' a kii' nandiko' i?", ni kachi rə.

²⁴Səkan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te ita' nuu' rə ndii: "Na'in ndo' xu'un' kaq' nda'a' te kaq', te taxi ndo' q nda'a' te kumi' uxı ta'an a", ni kachi rə.

²⁵Səkan' te ni ka'an rə xiin' rey jaan' ndii: "Tákui'e, xə kumi' te kaq' uxı ta'an xu'un", ni kachi rə.

²⁶Səkan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Ka'an i xiin' ndo' ñaq yoo kə kumi' ñaq'a ndii, natijin kə niq a, te yoo kə köö' q kumi' ndii, ndee ñaq sie ñaq kumi' niq kiee nda'a' niq.

27Te ne yivi', ne kundasi' yu'u, ne ni kuni ñaq kunduu i rey nuu' niq ndii, kua'an ndo', te naq'a' ndo', te xaa niq yo'o', te ka'ni' ñaq'a' ndo' nuu' i", ni kachi ra -ni kachi Jesús.

Só'o ni xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

28Te ndi'i so'o ni ka'an Jesús ña jaan', te ni keta a kua'an kaa a ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a.

29Te kii' xaq kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu Betfagé, xiin' ñuu Betania, ñaq ñu'u' yatín xa'a' xiki' ñaq nani' Olivos ndii, ikan' te ni ti'vi' a uví ta'an te jaan'

30ka'án a xiin' ra ndii: —Kua'an ndo' ñuu lulu, ñaq tuvi' kandu'u' tukú ta'vi' kaa'. Te kii' ko'ni' ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni' ndo' tiín iin mburru, ti' sakán' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' ti'a'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin' ndo' xiin' ri' yo'o'.

31Te naa' ndatu'un' yoo kaa' ndo'ó ndii: "¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'?", ka'an ndo' xiin' niq ndii: "Nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a'", kachi' ndo' -ni kachi a.

32Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri', te ni xini' ra ri' saa' nii' ni ka'an Jesús xiin' ra.

33Te kii' ita' ra ndaxin' ra ri' ndii, ni ka'an ne xiin' sanaa' ri' xiin' ra ndii: —¿Ndichun ndaxin' ndo' mburru sie ñaa'? -ni kachi niq.

34Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' ndii: —Ndaxin' ndu' ri' sakan' ñaq nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a' -ni kachi ra.

35Sakan' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiiee ra toto ñaq tití ra xata' ri'. Te ni saka' ñaq'a' ra xata' ri'.

36Te kii' kua'an Jesús yoso' a mburru jaan' ndii, xakin ne yivi' toto ñaq ndiso' niq iichi' mii' xka'ndia a kua'an a jaan'.

37Te kii' xaq kuyatin' niq mii' nakuitaá iichi' ñaq kua'an xiki' ñaq nani' Olivos jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kua'a' ne ndikún iichi' a jaan' ndii, ni xaa' kuaa' ti'e' si' niq, te xaka'nu' tu niq Ndiosí xa'a' sakuu' chuun ka'nu' koo' chukuu' ñaq ni xini' niq xaa' Jesús

38ka'án niq ndii: —¡Sañu'u' va xto'o e' ñaq kuaxi' kuenta a kaa', ñaq nduu' ñaq xa'ndia chuun' nuu' e', te taxi' a ndee ndivi' ñaq yoo e' ñaq mani' xiin' a! ¡Na natuin Ndiosí, ñaq ndu'u' ndienu, ñaq xaka'nu' ñaq'a' e'! -ni kachi niq.

39Sakan' te ni ka'an sava' te fariseo, te ka'ni' tein ne yivi' jaan', xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, kasi'e un' nuu' ne ndikún iichi' un' kaa' te kaa' niq ñaq jaan' -ni kachi ra.

40Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Ka'án i xiin' ndo' ñaq naa' koo' taxin' yu'u' ne kaa' ndii, xaa' yuu' kuqa' ti'e' a ñaq ka'án ne kaa' -ni kachi a.

So'ó ni xaa a kii' ni xaku Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

41Te kii' ni kuyatín kuii kā Jesús ñuu Jerusalén, tē ni xini a naá ñuu jaan' ndii, ni xaku a xa'a' a

42ka'án a ndii: —Ndo'ó, nē ndiee' ñuu Jerusalén, saa kā vi' kuní yu'u ña kundani ndo' kivi' vitin saa saa ndo', tē koo ña mani' nimá ndo'. Ndisu yoo si'e ña jaan' nuu' ndo' vitin.

43Sakan' ña xaä kivi' ña kixin tē ndasi' ta'an' xiin' ndo', tē kasa'a rä namä saa xinunduu ñuu ndo', tē kununduu rä ndo'ó, tē nakaşı rä ndo'ó kānii' xaan',

44tē sänduxín rä ñuu ndo', tē ka'nj' rä ndo'ó xiin' si'e ndo', tē ndee iin yuu' ñuu ndo' kütoto ta'an' kā, sakan' ña nij kuni ndo' nakauni ndo' kivi' ña ni kixin Ndiosí te sakakú a ndo'ó —ni kachi Jesús.

So'ó ni xaa a kii' ni xaaan Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', tē ni taxi' a nē xiko' xiin' nē sata'

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

45Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', tē ni xaa' a taxi' u'vi a nē xiko' ña'a xiin' nē sata' nuu' ki'e jaan'.

46Te ni ka'ān a xiin' niq ndii: —Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' nē yivi' xiin' i nduu' a", kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xä ni ndasanduu ndo' a vi'e nē kui'nä' —ni kachi a.

47Te iin kivi' kua'ān sania'á Jesús nē yivi' nuu' ki'e yukun' jaan'. Te sutu kuu' nuu', xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' tē xixa nuu' ñuu jaan' ndii, xika' rä kuni ka'nj' ña'a' rä.

48Ndisu köö' a ni kuyi' saa rä xiin' a, sakan' ña saku' nē yivi' ndiee' xini so'ó ña sania'á ña'a' a.

San Lucas 20

Ndatu'ún' tē ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

1Unta' kii' iin' Jesús sania'á a nē yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' ka'án ndoso' a tu'un va'a ndii, ni ndekuije sutu kuu' nuu', xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' tē xixa nuu' ñuu jaan',

2tē ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —Ka'ān un' xiin' ndu. ¿Yoo ni taxi' ndiee' nuu' un' tē xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni saku'chuun' yo'ó? —ni kachi ra.

3Sakan' tē ni ka'ān a xiin' rä ndii: —Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a, tē kuní i ña nakauiin ndo' a.

4¿Yoo ni saku'chuun' Juan, tē ni saku'chuun' rä nē yivi' kuenta Ndiosí? ¿Náá Ndiosí ni saku'chuun' ña'a', uun náá tē yivi' ni saku'chuun' ña'a'? —ni kachi a.

5Te ni ndatu'un' xiin' ta'an' r̄a ndii: —Nddee ña kuv̄i ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sākuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an r̄a xiin' e' ndii: “Ndichun na ni kāndixa' ña'a' ndo?”

6Te naa' ka'an e' ña te yivi' ni sākuiso' chuun' ña'a' ndii, iyo kāni' sākuu' ne yivi' kaq̄' yoo' xiin' yuu'. Kuach̄i ndii xiní kaxi' ni ña te ni ka'an tiakú tū'ün Ndiosí ni nduu r̄a —kachi r̄a.

7Te ni ka'an r̄a xiin' Jesús ndii: —Xiní ndu yoo —ni kachi r̄a.

8Te ni ka'an kā Jesús xiin' r̄a ndii: —Sakan' tū yu'u ndii, kā'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa' i ña kaq̄' —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' te tatú ni ña'a

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

9Te ni xā'a' Jesús ka'án a nuu' ne yivi' jaan' iin ña ka'án ndiaa ndii: —Iin te xiin' ñu'u' ndii, ni chī'i r̄a kua'a' yo'o' uva, te ni nduku' r̄a te tatú, te koto ña jaan', te ni ket̄a r̄a kua'an r̄a tuk̄u ñu'u' ki'in' kuiya.

10Te kii' ni xāq̄ kivi' ña ni nakuix̄a nduu' uva jaan' ndii, ni tī'vi' r̄a iin te xika' nuu' nuu' r̄a, te kun nāso te jaan' chaa' uva ña ndo' nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. Ndisu kii' ni xaa te xika' nuu' jaan' ndii, ni tīin ña'a' te tatú jaan', te ni kan̄i u'vi ña'a' r̄a, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' r̄a.

11Te ni tī'vi' tukuu' r̄a inga te xika' nuu' nuu' r̄a mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, ni kan̄i tū r̄a te jaan', te mii' va ni kuu r̄a xiin' r̄a, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' r̄a.

12Te ni tī'vi' tukuu' r̄a inga te xika' nuu' nuu' r̄a mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu ni kan̄i tū r̄a te jaan', te ni xtāni' tū ña'a' r̄a nuu' ñu'u' jaan'.

13Sakan' te ni ka'an te xiin' ñu'u' jaan' xiin' nimá r̄a ndii: “Nddee ña saa e' vitin? Aan, xā xiní i ndee ña saa e'. Tī'vi' e' si'e e', te ndani va'a e'. Kuain' te koto ka'nu' ña'a' r̄a kii' kūni ña'a' r̄a”, ni kachi r̄a xiin' nimá r̄a.

14Ndisu ni ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kii' ni xini r̄a kuax̄i te jaan' ndii: “Te kaa' nānduu te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuv̄i yuva' r̄a. To'o' ndo', te kāni' e' r̄a, te sākan' nānduu yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'”, ni kachi r̄a.

15Sakan' te ni tīin ña'a' r̄a xtāni' r̄a xa'a' uva jaan', te ni xāni' ña'a' r̄a. Nddee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'?

16Kixin r̄a, te kāni' r̄a sākuu' te tatú jaan', te taxi r̄a yo'o' uva jaan' nda'a' tuk̄u te yivi' —ni kachi a. Te ni ka'an sākuu' ne yivi' kii' ni xini so'o ni ña jaan' ndii: —Nddee iin kivi' sāa Ndiosí sākan' —ni kachi ni ña.

17Te ni nākoto'ni Jesús nuu' ni ña, te ni ka'an a ndii: —Na sākan' ndii, ñáá tī'an kundāni ndo' ndee ña kuni kachi ña yoso' nuu' tūtū Ndiosí mii' ka'án a ndii? Yuu', ña ni xtāni te xa'a vi'e ndii, ña jaan' ni nānduu yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

18 Té yoo ká náma xata' yuu' jaan' ndii, ka'nú ña'a' a. Ndisu yoo ká xata' náma yuu' jaan' ndii, sákuachi' xi'e xáchi' ña'a' a —nì kachi a.

19 Té sutu kuu' nuu' xiin' té sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xá hora sakan' ni xiká ra tiin rä Jesús, sakan' ña ni kundaní rä ña ni tiin kuáchi ña'a' a xiin' ña ka'án ndiaa jaan'. Ndisu nì kuví saa rä ña jaan' xa'a' a ña yi'vi rä ne yivi'.

So'o ni nákuuin Jesús nuu' té fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

20 Sakan' té ni tì'vi' rä sava té xito' maña, té xakuu' ña nduu' rä té xachuun' ndaku, té kuví koto kuá'a rä Jesús xiin' tu'un yu'u' a, té xiin' ña jaan' kuví sánakua'a ña'a' rä nda'a' té xa'ndia chuun' ñuu Roma.

21 Té ni ka'an té xito' maña jaan' xiin' a ndii: —Tákui'e, xiní ndu ña ña ndaku kuiti' ka'án un', té kuän yi'vi un' ña ka'án ne yivi' xa'a' un', sakan' ña nákaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'.

22 Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an xiin' ndu: ¿ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, té xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo' uun ñáá vë'a yoo a? —nì kachi rä.

23 Ndisu Jesús ndii, ni xiñi a ña niña'a, ña chituní té jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' rä ndii:

24 —Taxi ndo' na koto i iin xu'un' yoo' jaan' —nì kachi a. Té ni taxi rä iin xu'un' nda'a' a, té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Yoo nuu' nduu' ña ni niñanja xata' xu'un' yo'o', té yoo kivi' yoso' xata' a? —nì kachi a. Té ni ka'an rä ndii: —Nuu' César, té xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' rä nduu' a —nì kachi rä.

25 Sakan' té ni ka'an a xiin' rä ndii: —Xa'a' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a' César, té nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a' Ndiosí —nì kachi a.

26 Té ni kuví sánama' ña'a' rä xiin' ndee iin tu'un yu'u' a nuu' ne yivi' jaan', té ni nandaní va rä xa'a' ña ni ka'an a ña jaan', té ni xkoó taxin' yu'u' rä.

So'o ni nákuuin Jesús nuu' té saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

27 Sakan' té ni kixin sava té saduceo nuu' Jesús. Té jaan' ndii, kändixa' rä ña natiaku ne yivi' kii' xi'i niña. Sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' rä ndii:

28 —Tákui'e, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'án rä xiin' e' ña naa' ni xi'i ñaní iin té yivi', té koo' si'e rä ni yoo xiin' ña' si'i' rä ndii, ñaní rä kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan' té koo' si'e rä xiin' a'. Té si'e rä jaan' nanduu ndee naa si'e ñaní rä, té ni xi'i jaan'.

29 Va'a, unta' ndii, ni yoo uxá ta'an ñaní. Té ni tunda'a' té nuu', ndisu ni xi'i rä ña kuní ká koo' si'e rä xiin' ña' si'i' rä.

30 Sakan' té ni tunda'a' ñaní rä, té uví xiin' ña' jaan'. Ndisu ni xi'i tu té jaan' ña kuní ká koo' si'e rä xiin' a'.

31Te iin kachi ni ndo'q tu ñan̄i r̄, te uni. Te iin sakan' ni ndo'q sakuu' te ux̄ ta'an jaan', köö' si'e r̄ n̄i yoo xiin' a' ndee ndi'i r̄ n̄i xi'i.

32Te so'o' ndi'i, te n̄i xi'i tu ña'a' jaan'.

33Sakan' na kuii' kii' natiaku n̄ia ndii, ¿yoo ña' si'i kunduy tu ña' jaan', kuach̄i ndii ux̄ saa' te jaan' n̄i tunda'a' xiin' a'? —n̄i kachi r̄.

34Sakan' te n̄i n̄akuiin Jesús nuu' r̄ ndii: —In yivi' yo'o' ndii, tunda'a' te yivi' xiin' ña'a'.

35Ndisu ne ka'an Ndiosí ña natiaku inga iin yivi' ndii, tunda'a' k̄a ne jaan' ikan'.

36Kuach̄i ndii kūvi k̄a kūvi n̄ia, sakan' ña kunduy n̄ia ndee naa ángele, ña ndiee' ndivi'. Te nduu' n̄ia si'e Ndiosí xa'a' a ña n̄i sanatiaku ña'a' a.

37Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, ndee Moisés ni sania'á xa'a' ña jaan' kii' ni ka'an r̄ xa'a' xto'o e' Ndiosí, ña n̄i ka'an a xiin' r̄ tein iñu', ña xixí, ña nduu' a Ndiosí Abraham, te nduu' tu a Ndiosí Isaac, te nduu' tu a Ndiosí Jacob.

38Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne n̄i xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí —n̄i kachi a.

39Te n̄i n̄akuiin sav̄a te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ka'án r̄ xiin' a ndii: —Sav̄a xava'a ni ka'an un', tákui'e —n̄i kachi r̄.

40Te n̄i kundiensi k̄a r̄ ndatu'un' ña'a' r̄ xa'a' inga ña'a.

Sania'á Jesús yoo siāni' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

41Te n̄i ka'an Jesús xiin' r̄ ndii: —Ndichun na ka'án ne yivi' ña siāni' xika' David nduu' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'?

42Kuach̄i ndii ndee mii' David n̄i ka'an nuu' tutu Salmos ndii: Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii: "Kundu'u' nda'a' ku'a i

43na sāndoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'o." Ni kachi a, n̄i kachi r̄.

44Sakan' na kuii' naa' mii' David jaan' ka'án ña xto'o r̄ nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kūvi ka'án n̄ia ña nduu' a siāni' xika' r̄? —n̄i kachi Jesús.

Ka'án Jesús xa'a' ña vā'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

45Te kii' xini so'o sakuu' ne yivi', te n̄i ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

46—Koto xiin' mii' vā ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuv'i xiin' mii' kuiti' nduu' te jaan'. Xtani vā r̄ kui'nū r̄ totō nani', ña ndiaa ya'vi' k̄a, te xtani tu r̄ ña nākuatū vā'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Te xtani vā tu r̄ ña kundiiee r̄ nuu' tej, tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá e', te xtani tu r̄ kundiiee r̄ nuu' tej, tun' kuu' nuu', kii' yoo viko'.

47 Té tu'un' u'vi tu rä ñä vika' ndä'a' né kuaän' vi'ë nia. Té xini xa'an' rä ñä na'a' va ka'án rä xiin' Ndiosí, ndianí té nändaní né yivi'. Té jaän' ndii chie kä tundo'o' koo rä —ni kachi Jesús.

San Lucas 21

Taxi' iin ña' kuaän' nda'vi kuu' lımxantan
(Mr. 12:41-44)

1 Ni ndaní'i Jesús nuu' a, té ni xini a taän' né yivi' lımxantan tixin xatun' mii' kayá xu'un' lımxantan.

2 Té ni xini tu a ñä ni taän' iin ña' kuaän' nda'vi kuu' uvı ta'an xu'un' ya'a kuali' tixin xatun' jaan'.

3 Sakan' té ni ka'an Jesús ndii: —Ñä ndäku ka'án i xiin' ndo' ndii, ñä' kuaän' nda'vi kuu' kaä' ni taän kua'a' kä xu'un' tixin xatun' kaä' té sakan' sakuu' inga né ni taän' tu xu'un' tixin nu'.

4 Sakan' ñä sakuu' tukü niä ndii, ni taän' niä xu'un' ñä ni ndoo ndoso' ndä'a' niä. Ndisu ñä' kaä' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taän' ndi'i a' xu'un' ñä xito' kutiakü a' xiin' —ni kachi a.

Ka'án Jesús xa'a' ñä nduxin xächi' yukun' ka'nu'
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

5 Té kii' ndatu'un' sava né yivi' xa'a' ñä ndatun' va yuu' yukun' ka'nu' jaän', xiin' xa'a' tumaní' ndatun' va ñä ni taxi né yivi', ñä ni satití rä toko' namä yukun' jaän' ndii, ni ka'an Jesús ndii:

6 —Xaa kivi' ñä sakuu' ñä xito' ndiaa ndo' kaä' ndii, nduxin ndoo a, té kütoto ta'an' kä ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'án Jesús ndee ñä xka'ndią kii' xä kuyatin' ndi'i iin yivi'
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

7 Té ni ndatu'un' ñä'a' té ndä'a' xa'a' a ndii: —Tákui'e, ¿ama koo ñä ni ka'an un' xa'a' jaän'? ¿Té ndee ñä ka'nu' nduu' ñä xka'ndią té kündaní ndu ñä xä kuyatin' koo a? —ni kachi rä.

8 Té ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Koto xiin' mij' va ndo', taxi ndo' kuni xa'an' ndee iin né yivi' ndo'ó. Sakan' ñä kixin kua'a' té yivi', té tijin ndiąä kivi' i, té ka'an rä ñä mij' rä nduu' Cristo, ñä ni tianu' Ndiosí sakakú né yivi', té xä kuyatin' kuii ndi'i iin yivi', kachi rä. Ndisu ndo'ó ndii, kündikün ndo' xata' rä.

9 Té kii' kuni ndo' kuento ñä yoo ñu'u tukü iin yivi', té nakuitá tei' tu né yivi' nuu' té xa'ndia chuun' ndii, kündi'ni ndo'. Kuächi ndii kuní a ñä xi'nä kä ñä jaän' koo, ndisu süu' xä ndikün té kixin ñä kundi'i iin yivi' kii' sakan' —ni kachi a.

10 Sakan' té ni ka'an kä Jesús xiin' rä ndii: —Kunta'an' iin ti'vi né ñu'u iin yivi' xiin' tukü ti'vi né yivi'. Té kunta'an' tu né ndiee' iin ñuu xiin' né ndiee' tukü ñuu.

11 Té kani' xaan' t̄aqan ndiēe' iin yivi', té koo tu soko, té koo va tu kui'e, té kuyi'vi xava'a nē yivi' xa'a' ña iyo va jaqan', té koo tu ña iyo va ndivi' kii' sakan'.

12 Ndisu ña kuní kā koo sakuu' ña jaqan' ndii, natiin te yivi' ndo'ó, té sando'o' u'vi ra ndo'ó, té s̄anakua'a r̄a ndo'ó nda'a' té kuu' nū', té xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá e', té ko'ni te jaqan' ndo'ó vi'e kā. Té s̄anakua'a tu r̄a ndo'ó nda'a' rey xiin' nda'a' té xa'ndia chuun' ka'nu' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u,

13 té ndiēe yu'u' ndo' xa'a' i nuu' té ka'nu' jaqan'.

14 Sakan' na kui' chituní ndo' xiin' nimá ndo' ña ka'ān ndo' xa'a' ndo' nuu' te jaqan',

15 kuachí ndii mii' yu'u t̄axi ña xini tuní ndo', té t̄axi tu i kuento ña ndichi va ka'ān ndo' nuu' te jaqan'. Té ndee iin te ndasi' ta'an' xiin' ndo' jaqan' kōo' chukuu' nākuiin r̄a nuu' ña ka'ān ndo' jaqan'.

16 Té ndo'ó ndii, ndee yuva' si'i' ndo', xiin' ta'an' mii' ndo', xiin' nē iin kuu' xiin' ndo', xiin' nē xiní ta'an' xiin' ndo' ndii, s̄anakua'a niā ndo'ó nda'a' té ka'nu' jaqan'. Té s̄ava ndo' ndii, kā'ni' te jaqan' ndo'ó.

17 Té sakuu' nē yivi' kundäsi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' yu'u.

18 Ndisu ndo'ó ndii, ndee iin ixi' xíni' ndo' ndöñu'u' saka.

19 Té naa' kundieni naa kundieni ndo' nuu' tundo'o' jaqan' ndii, natiin ndo' kivi' nū' ña kōo' kivi' ndi'i'.

20 Va'a, té kii' kūni' ndo' ña saq xinundu ñu Jerusalén yo'o' yoo té xín' ndii, kūni' ndo' ña x̄a kuyatin' kuii ndöñu'u' xachi' a.

21 Té nē ndiee' nū'u' Judea kii' sakan' ndii, na kūnu niā ku'un niā tein iku', té yoo kā ndiee' t̄ixin ñu yo'o' kii' sakan' ndii, na kūnu ki'i' niā, té yoo kā naá xa'a' ku'u kii' sakan' ndii, na nāndiko' kā niā ñu yo'o'.

22 Sakan' ña kivi' jaqan' nduu' ña sando'o' Ndiosí nē ndiee' nū' yo'o', té xinu' sakuu' ña ka'ān tu'un a xa'a' ñu yo'o'.

23 U'vi va kundo'o ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaqan'. Kuachí ndii kundo'o va sakuu' nē ndiee' nuu' ñu'u' yo'o', té kua'a' va sando'o' Ndiosí nē ndiee' ñu yo'o'.

24 S̄ava niā kā'ni' r̄a xiin' ichi, té s̄ava niā t̄iin r̄a, té ku'un niā xiin' r̄a ki'in' va ñu iin yivi' mii' ndiee' nē tuku'. Té nē tuku' jaqan' ndii, vik̄o ni'i' niā ñu Jerusalén ndee skachi' xinu' kivi' ña tava' Ndiosí nē jaqan'.

So'o saq a kii' nāndiko' Jesús iin yivi'

(Mt. 24:29-35,42-44; Mr. 13:24-37)

25 Kii' sakan' ndii, koo ña iyo va nuu' ñu'u xiin' nuu' yoo', xiin' nuu' tiuun'. Té nē yivi' nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, s̄anq xíni' niā, té kuyi'vi va niā xa'a' ña iyo va ni'i' miñi ka'nu', xiin' ña ndiēe' va nūta t̄ikui nuu' miñi jaqan'.

26Té ne yivi' jaqan' ndii, kyuniaq' xachi' niq ñaq yi'vi niq xanini niq xa'a! ñaq xito' xka'ndia nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ñaq ndee ñaq ndiee' ñaq yoo ndivi' ndii, taqan ndiee' a.

27Sakan' te kuni niq yu'u, ñaq nduu' tu te yivi', ñaq kuaxi i nuu' iin viko' xiin' kua'a' ya'a ñaq ndiee' xiin' ñaq yi'é ndatun' koo' chukuu'.

28Kii' xa'a' xka'ndia ñaq jaqan' ndii, sandieni xiin' mii' ndo', te ndani'i ndo' nuu' ndo', sakan' ñaq xaq kuyatin' kuii kaku ndo' saa Ndiosí —ni kachia.

29Té ni ka'an tu Jesús xiin' ra iin ñaq ka'án ndiaq' ndii: —Koto ndo' naa xaa' tun' higuera, uun ndee kaainga nuu' itun'.

30Kii' xini ndo' xa'a' naka'ndi yuku tun' jaqan' ndii, kundani ndo' ñaq xaq kuyatin' kuii kuyun savi'.

31Té sakan' tu kii' kuni ndo' koo ñaq ni ka'an i xiin' ndo' jaqan' ndii, kundani ndo' ñaq xaq kuyatin' kuii kaa'ndia chuun' Ndiosí iin yivi'.

32Ñaq ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ñaq kuni kaa'kuvi sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin, te xka'ndia sakuu' ñaq jaqan'.

33Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, köö' kivi' ndoñu'u' a.

34'Koto xiin' mii' ndo', te ndio'o' iní nimá ndo' xa'a' ñaq siij', ñaq yoo iin yivi', xiin' xa'a' ñaq ko'o xka'ndia ndo' vino, xiin' xa'a' ñaq ndi'ní nimá ndo' xa'a', ñaq yoo iin yivi' yo'o'. Sakan' ñaq iyo xaa' kivi' jaqan' kii' köö' a naá nimá ndo'.

35Kuachia ndii xaa ñaq jaqan' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' iin yivi', ndee naa iin yo'o' ñaq sékun te yivi'.

36Xa'a' a jaqan' na koq tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te kuvi sakkakú a ndo'ó nuu' sakuu' ñaq koq jaqan', te kaa'an nuu' ndo' kuita ndo' kivi' jaqan' nuu' yu'u, ñaq nduu' tu te yivi' —ni kachia Jesús.

37Té sania'á Jesús tu'un Ndiosí nuu' ki'e yukan' ka'nu' jaqan' iin ke'in', te ñuu kua'an a xiki' ñaq nani' Olivos, te ikan' ndoó a.

38Té sakuu' ne yivi' kua'an niq'a nuu' ki'e yukan' jaqan', te kuni so'o ñaq'a' niq.

San Lucas 22

So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuní te kuu' ka'nu' saa kuvi ka'ni' ra Jesús
(Mt. 26:1-5,14-16; Mr. 14:1-2,10-11; Jn. 11:45-53)

1Xaq kuyatin' koq viko' ñaq nani' pascua, ñaq xi xixi' ne yivi' xita' va'a ñaq köö' yuchi' levadura saká xiin'.

2Té sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa'a' ñaq yi'vi ra ne yivi' na ni nanduku' ra saa saa ra te ka'ni' si'e ra Jesús.

3Té ni sko'nu' ña ndiva'a nimá Judas, té nani' tu Iscariote, té nduu' iin té uxi uvi ta'an té nda'a' xa'a' Jesús.

4Té ni xa'an ka'an rā xiin' sutu kuu' nuu' xiin' té xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' saa saa rā té sānākua'a rā Jesús nda'a' té jaan'.

5Kii' ni xini so'o sutu jaan' ña ni ka'an té jaan' ndii, va'a ni kuni rā, té ni taxi rā kuento rā ña taxi rā xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'.

6Té ni taxi Judas jaan' kuento rā ña sānākua'a rā Jesús kii' kōo' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Sākan' té ni xa'a' nanduku' rā saa saa rā té sānākua'a ña'a' rā nda'a' té jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xixi Jesús ña xaxi' xākuaaq' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

7Té ni tondia kivi' ña xixi' ne yivi' xita' va'a, ña kōo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'nii' niā mbeē kuali' xa'a' viko' pascua.

8Sākan' na kuii' ni ti'vi' Jesús Pedro xiin' Juan ka'án a xiin' rā ndii: —Kua'an ndo', te sava'a ndo' ña kuxi e' xākuaaq' xa'a' viko' pascua —ni kachi a.

9Sākan' té ni ndatu'un' ña'a' rā ndii: —¿Mii' kuní un' sava'a ndu ña xaxi' jaan'? —ni kachi rā.

10Té ni ka'an a xiin' rā ndii: —Kii' ko'ni' ndo' ñuu' kua'an ndo' ndii, kuni ndo' iin té yivi', té ni'i' iin yo'o tikui, kua'an rā. Kündikun ña'a' ndo' ndee vi'e mii' sko'nu' rā,

11té ka'an ndo' xiin' té xiin' vi'e jaan' ndii: "Ka'án xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xākuaaq' xa'a' viko' pascua xiin' té nda'a' xa'a' i?, kachi a", kachi ndo'.

12Té sānia'a té jaan' ndo'ó iin cuarto chie, ña iin' xata' vi'e niñu, té xa yoo tu'va cuarto jaan'. Té ikan' sava'a ndo' ña kuní a kuxi e' —ni kachi Jesús.

13Té ni xa'an té jaan', té ni xka'ndia xna'a a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' rā jaan'. Té ni xava'a rā ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

14Kii' ni xaa hora ndii, ni xikundu'u' Jesús xiin' té nda'a' xa'a' a té kuxi niā nuu' mesa.

15Té ni ka'an a xiin' rā ndii: —Xa ndjee' xikán nimá i ña kuxi inga' i xiin' ndo' ña xaka'nu' e' xa'a' viko' pascua yo'o' ña kuní kā kundo'o u'vi i.

16Sākan' ña ka'án i xiin' ndo' ña sāka'nu' kā i ña kaa' ndee skāchi' xaa' kivi' ña kuxi inga' i xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

17Sākan' té ni ki'in a iin copa, té ni taxi a ña chindani Ndiosí. Té ni ka'an a xiin' rā ndii: —Ki'in ndo' ña yo'o', té ko'o sākuu' ndo' sie sie.

18Sākan' ña ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, kō'o kā i vino, te' kuva'a xiin' uva, ndee kii' xaa' ña kā'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

19 Ndi'i jaan', te ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a a, te ni sakuachi' ña'a a, te ni taxi ña'a a nda'a rä ka'án a xiin' rä ndii: —Ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña xito' kuví xa'a ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' ña kaq' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a ndo' —ni kachi a.

20 In kachi ni xaa tu a kij' ndi'i ni xixi a xakuaa' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa, te ni ka'an a ndii: —Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitia xa'a kuachi ndo'ó, te xiin' ña kaq' taxi' xa'a Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a ndo'.

21 Ndisu te sanakua'a yu'u nda'a te ndasi' yu'u ndii, nuu' mesa yo'o' ndu'u rä xiin' i vitin xixi' rä xiin' e'.

22 Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xaq' ikan' yoo i kua'an i saa nii' ni chituní Ndiosí ña kundo'ó i. Ndisu chie va tundo'ó kundo'ó te sanakua'a yu'u —ni kachi a.

23 Ikan' te ni xaa'ndatu'ún' ta'an' mii' te jaan' ña yoo tu nduu' te sanakua'a ña jaan'.

Sania'á Jesús ndee ne yivi' nduu' ne ka'nu' ká

24 Te ni xaa' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' yoo nduu' te ka'nu' ká tein mii' rä.

25 Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sakuiso' chuun' rä ne nduu' ne ta'an' rä. Te kuu' nuu' jaan' ndii, xtani va rä ña ka'án ne yivi' ña te xito' ñu'u nduu' rä, kachi ni.

26 Ndisu ndo'ó ndii, saa ndo' sakan'. Süu' jaan' ndii te nduu' te ka'nu' ká tein ndo'ó ndii, na kuu rä ndee naa te kuäsa' ka'nu', te te ni'i ichi' nuu' ndo' ndii, na kuu rä ndee naa te xika' nuu' ndo'.

27 Sakuu' e' xini' ndii, te xixi' nuu' mesa ndii, te ka'nu' ká nduu' rä te sakan' te xaxa' ña xaxi'. Ndisu yu'u ndii, yo'o' iin' i tein ndo' ndee naa iin te xika' nuu' ndo'.

28 Ndisu ndo'ó ndii, xi yoó te xi yoó ndo' xiin' i kii' yoo tundo'ó nuu' i.

29 Xa'a' a jaan' na kuii' sakuiso' chuun' i ndo'ó ña kándia chuun' ndo' saa nii' ni sakuiso' chuun' yuva' e' yu'u ña xa'ndia chuun' i.

30 Sakan' te kuxi ndo' te ko'o ndo' xiin' i mii' kándia chuun' i, te kundiee ndo' nuu' tei ka'nu', te kándia chuun' tu i'in ndo'ó nuu' uxí uvi ti'vi ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Pedro ña näkoo iin ndaq' rä Jesús

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

31 Te ni ka'an tu xto'o e' ndii: —Koto un', Simón, ña ndiva'a kuu' nuu' ndii, xaq' ni xikan ndei' a nuu' Ndiosí te kisi a ndo'ó ndee naa xaa' te yivi' kii' kuun' rä trigo.

32 Ndisu yu'u ndii, xaq' ni ka'an nda'vi i xiin' Ndiosí xa'a' un' te näkoo un' ña ini un' xini un' yu'u. Te kii' nändiko' tukuu' un' nuu' ichi' i ndii, sandieni un' ñani un', ne xika' ichi' i xiin' un' —ni kachi a.

33Saqan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, süu' vi'e kaa kuiti' xə yoo tu'va i te ku'un i xiin' un'. Süu' jaan' ndii, xə yoo tu'va tu i ndee kuv i xiin' un' —ni kachi ra.

34Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Pedro, ka'án i xiin' un' ña kii' kuní ka kana nduchié ndii, xə un i chi' ni ka'an un' ña xiní un' yu'u —ni kachi a.

Xə ni xaa tundo'o' kundo'o' Jesús

35Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Kii' ni ti'vi' i ndo'ó, te ni ka'an i xiin' ndo' ña kön'i i ndo' xu'un' ndo', ni ndee tindaq' ndo', ni ndee ndixan' ndo' ndii, ñáá ni kuni ña'a nuu' ndo'? —ni kachi a. Te ni nakuuin ra ndii: —Ü'un', köö' a —ni kachi ra.

36Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ndisu vitin ndii, yoo kə kumi' xu'un' ndii, na kön'i i ra a, te yoo kə kumi' tindaq' ndii, na kön'i i ra a, te yoo kə köö' ichi kumi' ndii, na xiko' ra toto titi ra, te sata' ra iin a.

37Kuach i ndii ka'án i xiin' ndo' ña kuní a xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ni ndasandu ña'a' ne yivi' ndee naa te ni a", kachi a. Saqan' ña sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' yu'u ndii, kuní a xinu a —ni kachi Jesús.

38Saqan' te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Koto un', tákui'e. Yo'o' yoo uv i ta'an ichi —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xə saqan' kuiti' —ni kachi a.

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

39Te ni ketə Jesús kua'an a xiki' ña nani' Olivos naa xi xaá a. Te ni xikundikun ña'a' te nda'a' xa'a' a kua'an ra xiin' a.

40Te kii' ni xaa a ikan', te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ka'an ndo' xiin' Ndiosí, saqan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kin i ndo'ó —ni kachi a.

41Te ni kuxioo a nuu' ra ndee naa xika' skana' e' iin yuu', te ni xikuuin xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

42—Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, täxi un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu säa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii, ña kuní mii' un' saa un' —ni kachi a.

43Saqan' te ni tuvi iin ángele, ña ni kiee ndivi', te täxi a ndiee' Jesús.

44Te ndiee' kə ka'án a xiin' Ndiosí, saqan' ña ni ndi'ni xava'a a. Te koyó teti'in' a nuu' ñu'u' ndee naa koyó níi' mbo'lo na'nu'.

45Ndi'i ni ka'an a xiin' Ndiosí, saqan' te ni ndondich i a, te ni xaa a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xin i a ndiee' ra kixín ra xa'a' a ña suchi' va in i ra.

46Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Ndichun na kixín ndo'? Ndokoq ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, saqan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kin i ndo'ó —ni kachi a.

So'ó ni xaa a kii' ni tjin te yivi' Jesús
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

47 Té kii' kusaa' iin' kā Jesús ka'án a, té ni tuvi iin t'i'vi' nē yivi' kuaxi nia. Té iin te uxí uví, té nani' Judas, ni'i' ichi' nuu' nia kuaxi nia. Té ni kuyatín rā ndee nuu' Jesús, té ni chito vā ña'a' rā.

48 Sakan' té ni ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Ñáá xiin' ña ni chito un' kaa' sanakua'a un' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' té kaa'? —ni kachí a.

49 Té kii' ni xini té nda'a' xa'a' Jesús ña xka'ndía ikan', té ni ka'an rā xiin' a ndii: —Tákui'e, ñáá vā'kuun ichi ña'a' ndu? —ni kachí rā.

50 Té ni satuxu'ví iin té nda'a' xa'a' Jesús jaan' iin té xika' nuu' nuu' sutu ka'nu', ni xā'ndia rā so'o kuā'a té jaan'.

51 Té ni ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Xava'a, vikuijn un' —ni kachí a. Té ni tondia nda'a' a so'o té ni tuxu'ví jaan', té ni sānda'a ña'a' a.

52 Ikan' té ni ka'an a xiin' sutu kuu' nuu', xiin' té xā'ndia chuun' nuu' té xito' yūkun' jaan', xiin' té xixā nuu' ñu, té ni ndekuije tjin ña'a' jaan' ndii: —Ndichun na kuaxi ndo' té tjin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin té kui'na?

53 Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'ē yūkun' ka'nu', té ni tjin ndo' yu'u. Ndisu xā ni xāa hora ña sāa ndo' sakan', hora ña xā'ndia chuun' ña ndiva'a iin yivi' —ni kachí a.

Ka'án Pedro ña xiní rā Jesús

(Mt. 26:57-58,69-75; Mr. 14:53-54,66-72; Jn. 18:12-18,25-27)

54 Sakan' té ni tjin té jaan' Jesús, té ni xan ndiakā ña'a' rā vi'ē sutu ka'nu'. Té Pedro ndii, ni xikundikun na rā xika' xika' kua'an rā.

55 Té kii' ni na'mi té yivi' ñu'u nuu' ki'ē sutu jaan' ndii, ni xikundiee rā xituni' rā sāa xinundu ña'a', té ni xikundu'u' tu Pedro tein té jaan'.

56 Ndisu kii' ni xini iin ña'a' xika' nuu' ndu'u' rā xituni' rā ndii, ni nakoto ndi'ē' ña'a' a', té ni ka'an a' ndii: —Ni xikā tu té kaa' xiin' té jaan' —ni kachí a'.

57 Ndisu ni kjee yu'u' Pedro ka'án rā ndii: —Xiní ña'a' i, naa —ni kachí rā.

58 Iin kani' vā xka'ndia, té ni xini ña'a' inga té yivi', té ni ka'an rā ndii: —Iin té ndiaka' ta'an' xiin' té kaa' nduu' tu yo'ó —ni kachí rā. Ndisu tukú ni ni ka'an Pedro ndii: —Süvi yu'u, tāa —ni kachí rā.

59 Ni xka'ndia kuyatin' iin hora, té ni ka'an inga té yivi' xa'a' Pedro ndii: —Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, xika' tu té yo'ó xiin' té kaa', sakan' ña iin té Galilea nduu' rā —ni kachí rā.

60 Ni ka'an ni tukúu Pedro ndii: —Xiní i ndee xa'a' ka'án un', tāa —ni kachí rā. Té na ni ña jaan' ka'án rā, té ni kāna nduchié.

61Sákán' tē ní ndíkō kuiín xto'o e', tē ní nákoto a nuu' Pedro. Tē ní náka'an' Pedro ñä xä ní ka'än a xiin' rä ndii: "Kii' kuní kä kana nduchié ndii, xä uní ichi' ní ka'än un' ñä xiní un' yu'u", ní kachi a.

62Tē kii' ní keta rä ikan' ndii, ní xäku suchi' iní va rä.

So'o ní xäa a kii' ní kani te xin' Jesús

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

63Tē yivi', tē ndiaa Jesús ndii, ní xä'a' kundi'i' rä xiin' a, tē ní kani ñä'a' rä,

64tē ní sátiín rä pein nuu' a, tē ní kani ka ñä'a' rä ka'án rä xiin' a ndii: —Nákuñi un' yoo ní kani yo'ó —ní kachi rä.

65Tē kua'a' kä ní kania'a rä xiin' a.

So'o ní xäa a kii' ní sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

66Kii' ní kitu' ndii, ní nákaya tē xixä nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Tē ní kixin ndiakä tē yivi' Jesús mii' ní nákaya tē ka'nu' jaan', tē ní ndatu'un' ñä'a' rä ndii:

67—¿Náá yo'ó nduu' Cristo, ñä kuaxi sákakú nē yivi'? Ka'än un' xiin' ndu —ní kachi rä. Tē ní ka'än Jesús xiin' rä ndii: —Naa' ka'än i xiin' ndo' ñä suvi i ndii, kändixa' ndo'.

68Tē sakan' tu naa' ndatu'un' i ndo'ó ndii, küvi nákuuin ndo', tē ní ndee sändie'ni' tu ndo' yu'u.

69Ndisu ndee vitin tē ndee nuu' ku'un e' ndii, kuni ndo' yu'u, ñä nduu' tu tē yivi', kundu'u' i xiin' kuä'a Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' —ní kachi a.

70Sákán' tē ní ndatu'un' ñä'a' sakuu' rä ndii: —Naa' sakan' ndii, ¿yo'ó nduu' Si'e Ndiosí, uun? —ní kachi rä. Tē ní ka'än Jesús xiin' rä ndii: —Naa ka'án ndo', ñaa' nduu' a —ní kachi a.

71Sákán' tē ní ka'än xiin' ta'an' rä ndii: —Küní kä nē ndiee yu'u' xa'a' rä nuu' e', sakan' ñä xä yu'u' mij' rä ní ka'än rä ñä ní xini so'o e' kaa' —ní kachi tē ka'nu' jaan'.

San Lucas 23

So'o ní xäa a kii' ní ijin Jesús nuu' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

1Sákán' tē ní nüta sakuu' tē ñu'u' jaan', tē ní xan ndiakä rä Jesús nda'a' Pilato.

2Sákán' tē ní xä'a' rä tiin' kuachi rä Jesús ka'án rä ndii: —Tē yivi' yo'o' ndii, ní xini ndu kuni nata'vi' rä nē ñuu ndu. Tē täxi' tu rä ñä chä'vi ndu xu'un' yoo' nda'a' César. Tē ka'án tu rä ñä suvi rä nduu' Cristo, ñä sakakú nē yivi', sakan' na kuii' rey nduu' rä, kachi rä —ní kachi tē jaan'.

3Saqan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii: —¿Náá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachí ra. Te ni nakuuin a ndii: —Xa mij' un' ni ka'an saqan' —ni kachí a.

4Saqan' te ni ka'an Pilato xiin' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii: —Köö' ndee iin kuachí ndiso' te yivi' kaa' —ni kachí ra.

5Ndisu ndjee' ká ka'án te jaan' ndii: —Te kaa' ndii, natandiee' kini rä ne ñuu ndu xiin' ña sania'á ra, ni xa'a' xaa' ra ña jaan' ndee ñu'u Galilea, te ni xaa ra ndee ñu'u Judea yo'o' —ni kachí ra.

So'o ni xaa a kii' iin' Jesús nuu' Herodes

6Kii' ni xini so'o Pilato ña jaan' ndii, ni ndatu'un' ra naa' te ni kiee ñu'u Galilea nduu' Jesús.

7Te kii' ni xini ra ña ni kiee a ñu'u Galilea mii' xa'ndia chuun' Herodes ndii, ni ka'an chuun' ra ña kundiaká saquu' te xix jaan' Jesús nda'a' Herodes jaan', saqan' ña kivi' jaan' ndii, ndu'u tu te jaan' ñuu Jerusalén jaan'.

8Kii' ni xini Herodes Jesús ndii, va'a va ni kuní ra, kuachí ndii kua'a' va kivi' ni xka'ndia ña kuní ra nata'an' ra xiin' a, saqan' ña ni xini so'o ra ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' Jesús, te kuní ra kuní nduchi' nuu' ra iin chuuñ ka'nu' ña saa a.

9Te ni ndatu'un' ra Jesús ki'in' nuu' ña'a, ndisu ni nakuuin a nuu' ra.

10Te ikan' ndiee' tu sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí tiin' kuachí u'vi ña'a' ra.

11Saqan' te ni sandjee' kui'e ña'a' Herodes xiin' te xin' ra, te ni kundi'i ra xiin' a chindu'u' ra toto xiñu va'a xata' a, te ni sanandiko' ña'a' ra nda'a' Pilato.

12Te kivi' jaan' ni nanduú Pilato xiin' Herodes te xiní ta'an', saqan' ña ña nuu' ndii, ni ndasi' ta'an' ra.

So'o ni xaa a kii' ña xä yoo kuví nduu' Jesús

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)

13Saqan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni nakuaya sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, xiin' saquu' ne ñuu jaan',

14te ni ka'an ra xiin' niq'ndii: —Ni kixin ndiaká ndo'ó te yivi' yo'o' nda'a' i, te ka'án ndo' ña kuni nata'vi' ra ne ñuu ndo'. Ndisu yu'u ndii, ni sana'má ña'a' i nuu' ndo' ita' ndo' kaa', te ni xini i ña köö' ndee iin kuachí ña sataví ña'a' ndo' jaan' ni xaa ra.

15Te ni ndee Herodes ni na'ín kuachí te kaa', saqan' na ni sanandiko' tukü ña'a' ra nuu' i. Saqan' ña köö' ña xata'an kuví ra xa'a' ni xaa ra.

16Xa'a' a jaan' na kui' ka'an chuun' i, te kaxi' va ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —ni kachí ra.

17Te saquu' ichi' kii' nasukú viko' jaan' ndii, kuní a ña saña' Pilato iin te naá vi'e kaa'.

¹⁸Ndisu jin ni nda'a' ni kuqa' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' ka'án nija ndii: —Te ñaa' ka'ni' un', te saña' un' Barrabás —ni kachi nija.

¹⁹Te Barrabás jaan' ndii, naá ra vi'e kaa xa'a' ña ni kunta'an' ra xiin' te xín' romano, xiin' xa'a' a ña ni xa'ni' ra jin te yivi'.

²⁰Te ni ka'án tukuu Pilato xiin' ne yivi' jaan' xa'a' ña ni kuni ra saña' ra Jesús.

²¹Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e' ka ka'án nija ndii: —Nuu' krusín kuxi un' te ñaa'q', nuu' krusín kuxi un' te ñaa'q' —ni kachi nija.

²²Te ni ka'án ni tukuu Pilato xiin' nija ichi' ña uni ndii: —¿Ndichun? ¿Ndee ña nija'a ni xa qa ra? Koo' ndee jin kuaqchi ña xata'án kuvi ra xa'a' ni na'in yu'u. Xa'a' a jaan' na kui' ka'án chuun' i, te kaxi' ra, ndi'i jaan', te sañdoó ndiká ña'a' i —ni kachi ra.

²³Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e' ka ka'án nija ña nuu' krusín na kuxi ña'a' ra. Te xa'a' a ña ti'e' va ni kuqa' nija xiin' sutu kuu' nuu' Pilato ndii, ni xinu xna'a ña ndioo' ini nija jaan'.

²⁴Sákan' na ni nákuiin yu'u' Pilato sáxinu ra ña kuni ne jaan'.

²⁵Te ni ka'án chuun' ra, te ni saña' te kuni ne jaan', te naá vi'e ka xa'a' ña ni kunta'an' ra xiin' te xín' romano, xiin' xa'a' a ña ni xa'ni' ra jin te yivi'. Ndisu ni sanakua'a ra Jesús te kuvi a saqa ka'án nimá ne jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni kuxi te xín' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-56; Mr. 15:21-41; Jn. 19:17-30)

²⁶Kii' ni kiee te xín' kua'án ra xiin' Jesús ndii, ni náta'an' ra xiin' jin te ni kiee ñuu Cirene, te nani' Simón. Te jaan' ndii, mii' xika' ra ni xa'án' ra, te ni nándiko' ra. Te ni tijin u'vi ña'a' te xín' jaan' ña koni'i ra krusín kundikun ra xata' Jesús ku'un ra.

²⁷Te kua'a' va ne yivi', te kua'a' va tu ña'a' xaku' suchi' ini ndee tana' ndii nia ndikún nija xata' Jesús kua'án nija.

²⁸Te ni nákoto xata' Jesús nuu' ne jaan', te ni ka'án a xiin' nija ndii: —Ndo'ó, ña'a', ne ndiee' ñuu Jerusalén, kuaqku ndo' xa'a' yu'u. Süu' jaan' ndii kuaqku ndo' xa'a' mii' ndo' xiin' xa'a' si'e ndo',

²⁹sákan' ña xa kivi' ña ka'án ndo' ndii: "Va'a va kuni ña'a' ña' küvi koo si'e, xiin' ña' koo' kivi' ni sakitú' si'e, xiin' ña' koo' kivi' ni sachichin' si'e", kachi ndo'.

³⁰Te kii' sákan' ndii, xa'a' ne yivi' ka'án nija xiin' iku' ndii: "Tavi ndo' ndu, te ndo'ó, xiki' ndii, tisi'e ndo' ndu", kachi nija.

³¹Kuaqchi ndii, naa' xaa' ra sakuu' ña kaa' xiin' yu'u, te nduu' ndee naa itun' i'i' ndii, saqa ka vi' tu saqa ra xiin' ndo'ó, ne nduu' ndee naa itun' ichi —ni kachi a.

³²Te ndiaka' tu te xín' jaan' uvi ta'an te nija'a, te ka'ni' tu ña'a' ra.

33Té kii' ni xaa rä iin xaan' mii' nəni' iki' xíni' té ni xi'i ndii, ni kuxi rä Jesús nuu' krusín ikan'. Te te nia'a jaqan' ndii, tata'vi' xiin' a ni kuxi ña'a' rä nuu' inga krusín, iin rä nda'a' kua'a a, té inga rä nda'a' itin a.

34Té ni ka'an a kii' ndiandu'u a nuu' krusín ndii: —Tataaq, koo ka'nu' in un' xa'a' te kaaq', sakan' ña xiní rä ndee ña xaa' rä —ni kachi a. Ndi'i jaqan', te ni katin té xin' toto a, té kuni rä yoo nda'a' ndoo i'in a.

35Té ita' ne yivi' kua'a jaqan' xito' ndi'e' ni Jesú ikan', té ndee te ka'nu' jaqan' ndii, kundi'i rä xiin' a ka'án xiin' ta'an' rä ndii: —Inga ne yivi' ni sakan' rä, na sakan' xiin' mii' mij' rä vi'naa' ndixa xna'a ndii, Cristo, te ni naqaxin Ndiosí sakan' ne yivi', nduu' rä —ni kachi rä.

36Té nii' sakan' xandi'i tu te xin' xiin' a taxi' rä vino iya' ko'o a,

37te ka'án rä xiin' a ndii: —Naa' ndixa xna'a yo'ó nduu' rey ne judío ndii, sakan' xiin' mii' ki'i un' —kachi rä.

38Té ni ke'i rä iin tu'un yu'u nuu' krusín jaqan' xa'a' ña ni tii kuachi ña'a' rä ka'án a ndii: “Té yo'o' nduu' rey ne judío”, kachi a. Te yu'u jaqan' ndii, yoso' a xiin' tu'un griego, xiin' tu'un latín, xiin' tu'un hebreo.

39Té iin te nia'a, té ndiaa' ndu'u nuu' inga krusín xiin' Jesú ndii, ni xandi'i rä xiin' a ka'án rä ndii: —Naa' ndixa xna'a yo'ó nduu' Cristo, ña sakan' ne yivi' ndii, sakan' xiin' mii' mij' un', té sakan' tu un' ndu'u —ni kachi rä.

40Ndisu ni xi'e inga te nia'a jaqan' nuu' te jaqan' ka'án rä ndii: —Ñáá ni ndee Ndiosí yi'vi yo'ó, tee' ndee xä yoo un' nuu' tundo'o' yo'o'?

41Yoo' ndii, xata'an yoo e' tundo'o' yo'o', sakan' ña xa'a' ña nia'a, ña ni xaa e', nachav'i e', ndisu te kaa' ndii, koo' xachi' ña nia'a ni xaa rä —ni kachi rä.

42Sakan' te ni ka'an kaa' rä ndii: —Jesús, naqan' na un' xa'a' i kii' xa'a' un' kaa'ndia chuun' un' —ni kachi rä.

43Sakan' te ni ka'an Jesú xiin' rä ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' un' vitin ndii, kundu'u un' xiin' i ndivi' mii' ndatun' va kaa' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

44Té kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yaví kani' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa' uni xakuaa'.

45Té ni xi'i ñu'u, té ni ndata' ma'in' toto ña ta'nu' i'nü tixin yukun' ka'nu'.

46Sakan' te ni ka'an ti'e' Jesú ndii: —Tataaq, nda'a' yo'ó nataxi' i nimá i —ni kachi a. Te ndi'i so'o ni ka'an a ña jaqan', té ni xi'i a.

⁴⁷Kii' ni xini te xíin' kuu' nuu' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni saka'nu' ra Ndiosí ka'án ra ndii: —Ndixá xna'a nduu' a ndii, te ni xachuun' ndaku ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁸Te sakuu' ne yivi' kua'a', ne ni xito ndi'e' ña ni yoo ikan' ndii, kuun' iki' nia tia'ni nia ni nandiko' ni ja xa'a' ña suchi' va ini nia.

⁴⁹Ndisu sakuu' ne xiní ta'an' xiin' Jesús, xiin' ña'a', ne ni ndikun ña'a' ni kixin nia ndee Galilea ndii, ni ita tu ne jaan' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' ni ja ña ni yoo ikan'.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰Ni yoo iin te yivi', te ni nani' José, te ni kiee ñuu Arimatea, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te jaan' ndii, iin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te nduu' tu ra te yivi' va'a, te xachuun' ndaku tu ra.

⁵¹Te ni ndiatu ini ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi' yo'o'. Sakan' na ni nakuia kuento ra xiin' kuento ña ni ndoo te kuu' ka'nu' jaan', ni ndee xiin' ña ni xaa te jaan' xiin' Jesús.

⁵²Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús.

⁵³Te kii' ndi'i ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a jaan' ndii, ni tisuku' ra a iin toto ndiká. Te ni xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii mii' tia'an kunaq ñu'u' nde'i ndee iin ne yivi', ña ni xatia ra toko' kava'.

⁵⁴Te kivi' jaan' ndii, kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandee ni ja, nduu' a. Te nä'a' k a te xa'a' kivi' jaan'.

⁵⁵Te ña'a', ne ndikún ni kixin xiin' Jesús ndee ñu'u' Galilea ndii, ni xa'an ni ja, te ni xini ni ja yavi ndii jaan', te ni xini tu ni ja saa ni chinaá ra ñu'u' nde'i a.

⁵⁶Te kii' ni nandiko' ni ja mii' ndiee' ni ja ndii, ni xava'a ni ja suxa xavixín' xiin' xa'an xavixín', te ni nandiee' ni ja kivi' sábado, ña xinandee' ne yivi' saa ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

San Lucas 24

So'o ni xaa a kii' ni natiaku Jesús
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹Te ni ja'a va kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu ña'a' jaan' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús ni'i ni ja xa'an xavixín' ña ni xava'a ni jaan', te ni xa'an tu inga ka ña'a' xiin' ni ja.

²Te ni xini ni ja ña xa ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'.

³Te kii' ni ko'ni ni ja yavi ndii jaan' ndii, koo' k a ñu'u' nde'i xto'o e' Jesús kandu'u' ikan'.

⁴Kii' ndi'ni n̄e jaan' ita' nīa ikan' ndii, numi' va t̄e nī tuvi uv̄i ta'an t̄e yivi' ni'nu' ra toto yi'ē ndatun' va, t̄e nī xikuita r̄a xiin' nīa jaan'.

⁵T̄e xa'a' a ña nī yi'vi va ne jaan', t̄e nī kātandiee nīa nuu' nīa ndee ñu'u' ndii, nī ka'ān t̄e yivi' jaan' xiin' nīa ndii: —Ndichun nanduku' ndo' tein ne nī xi'i ña xa tiaku?

⁶Kōo' k̄a a naá yo'o', sūu' jaan' ndii x̄a nī nat̄iak̄u a. Nak̄a'an' ndo' ña nī ka'ān a xiin' ndo' kii' xika' k̄a a nuu' ñu'u' Galilea ndii:

⁷"Yu'u, ña nduu' tu t̄e yivi' ndii, kuní a ña sanakua'a t̄e yivi' yu'u nda'a' n̄e ndiso' kuachi, t̄e kuyi i nuu' krusín, t̄e nat̄iak̄u i kivi' ña uni", nī kach̄i a xiin' ndo' —nī kach̄i te jaan' xiin' nīa.

⁸Sakan' t̄e nī naka'an' nīa ña nī ka'ān Jesús xiin' nīa.

⁹T̄e kii' nī nandiko' nīa mii' ndiee' t̄e ux̄i iin jaan' ndii, nī ka'ān nīa sakuu' ña jaan' xiin' r̄a, t̄e sakan' tu xiin' inga n̄e ndikún Jesús.

¹⁰Ña'a', n̄e nī xini ña nī yoo jaan' ndii, María Magdalena nduu' iin a', xiin' Juana, xiin' María, si'i' Jacobo, xiin' sava inga ña'a', n̄e nī xa'ān xiin' nīa.

¹¹Ndisu n̄e ndikún ichi' Jesús ndii, nī xanini nīa ña ña kuäsa' kuní nduu' ña ka'ān ña'a' jaan', t̄e nī kuni nīa kändixa' ña'a' nīa.

¹²Saa nī ndii, nī ndav̄a Pedro, t̄e kua'ān r̄a yavi ndii jaan', t̄e kii' nī xt̄o'nī r̄a t̄ixin a ndii, nī xini r̄a ña kōo' k̄a xn̄a' ñu'u' nde'i Jesús naá ikan', ndee toto, ña nī ndisuk̄u' kuiti' a, ndiee' t̄ixin yavi jaan'. Sakan' t̄e nī nandiko' r̄a vi'e nandani va r̄a xa'a' ña nī yoo ikan'.

So'o nī xaa a kii' nī tuvi Jesús nuu' uv̄i t̄a'an t̄e nda'a' xa'a' a ichi' ña kua'ān ñu'u Emaús

(Mr. 16:12-13)

¹³Sava nī kivi' ña nī nat̄iak̄u Jesús jaan', t̄e ñu'u' uv̄i t̄a'an t̄e ndikún ichi' a ichi' ña kua'ān ñu'u Emaús kua'ān r̄a. Te ñu'u jaan' ndii, kuyatin' ux̄i iin kilómetro xika' naá a t̄e kandu'u' ñu'u Jerusalén.

¹⁴T̄e ndatu'un' xiin' ta'an' r̄a kua'ān r̄a xa'a' sakuu' ña nī yoo.

¹⁵T̄e kii' ndatu'un' r̄a kua'ān r̄a ndii, nī kuyat̄in Jesús xata' r̄a, t̄e kua'ān a inga' a xiin' r̄a.

¹⁶Ndisu nī nakuñi ña'a' r̄a nī xaa Ndiosí.

¹⁷Sakan' t̄e nī ka'ān Jesús xiin' r̄a ndii: —Ndee xa'a' ndatu'un' ndo'ó kua'ān ndo'? —nī kach̄i a. Sakan' t̄e nī xikuita t̄e jaan', nda'vi kuni r̄a.

¹⁸Sakan' t̄e nī ka'ān iin t̄e nani' Cleofas xiin' a ndii: —Iin ndaa' yo'ó kuiti' nduu' te xka'ndíá kua'ān ñu'u Jerusalén, t̄e xiní ndee ña nī yoo ikan' iku kañu kuiti' —nī kach̄i r̄a.

¹⁹Te ni ka'an a xiin' rä ndii: —¿Yoo nduu' a ni yoo? —ni kachi a. Sakan' te ni ka'an rä xiin' a ndii: —Ñä ni ndo'o Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret. Te jaan' ndii, ni ka'an tiakú rä tu'un Ndiosí, te ni ka'an tu rä a xiin' ñä ndiee', te ni xaa tu rä kua'a' chuuñ ka'nu' koo' chukuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' kua'a' va ne yivi'.

²⁰Te sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ni sanaku'a ña'a' nda'a' te romano te ka'ni' ña'a' rä, te ni xaa'ni' ña'a' te jaan' nuu' krusín.

²¹Ndisu ndu'u ndii, ni ndiatu iní ndu ñä te jaan' nduu' te sandoó ndiká yoo', ne vi'e Israel, nda'a' te ndasi' yoo'. Te xä uni kivi' kua'an vitin ñä ni yoo sakuu' ñä jaan'.

²²Te sakan' tu savä ña'a', ne nduu' ti'vi xiin' ndu ndii, ni sandi'ni niä ndu. Sakan' ña nia'a ndi'e' ni xa'an niä yavi mii' naá ñu'u' nde'i Jesús,

²³ndisu köö' kä a ni xini niä naá. Te ni nandiko' niä, te ni ka'an tu niä ñä ni tuvi ndia'vi' ángele nuu' niä, te ni ka'an a xiin' niä ñä xä ni natiaqu Jesús.

²⁴Ndi'i jaan', te ni xa'an iin uví te nduu' ti'vi xiin' ndu yavi jaan', te ni xini rä ñä naa ni ka'an ña'a' jaan', xna'a nduu' a. Ndisu ni xini rä Jesús —ni kachi rä.

²⁵Sakan' te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Xä küu' kaxi' tu ndo'o, ran'. Xä kuachí tu kandixa' ndo' ñä ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtä'an'.

²⁶¿Ñáá xiní ndo' ñä ni kuní a kundo'o Cristo, ñä ni tianu' Ndiosí sakan' ne yivi', sakuu' ñä jaan' ñä kuní kä nu'u a ndivi' mii' natiiñ a ñä ki'in' ka'nu'? —ni kachi a.

²⁷Sakan' te ni xä'a' sanakuachi' a sakuu' ñä yoso' nuu' tutu Ndiosí, ñä ka'án xa'a' a, ni xä'a' a ndee ñä ni ke'i Moisés xiin' ñä ni ke'i sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtä'an'.

²⁸Te kii' xä kuyatin' rä ñuu mii' kua'an rä ndii, ni xaa Jesús ndee naa ñä ya'a kua'an.

²⁹Ndisu ni ka'an ndiee' rä xiin' a ndii: —Ndoq un' xiin' ndu yo'o', xä ni kuqa' va, sakan' te tüvi' kä —ni kachi rä. Sakan' te ni ko'ni rä iin vi'e, te ni ndoq a ikan' xiin' rä.

³⁰Kii' ndu'u' Jesús te kuxi a nuu' mesa xiin' rä ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ñä chindani Ndiosí, te ni sakuachi' ñä'a' a, te ni taxi ñä'a' a nda'a' rä.

³¹Sakan' te ni nunja' nduchi' nuu' rä, te ni nakuñi rä ñä Jesús nduu' a. Ndisu xaka'án e', te ni ndi'i a so'o nuu' rä.

³²Te ni xä'a' ka'án xiin' ta'an' rä ndii: —¿Süy' ni tuu e' ñä ndee naa xixí vi' nimá e' kii' ñu'u' e' ichi' kuaxi e', te sanakuachi' a ñä yoso' nuu' tutu Ndiosí nuu' e' kuaxi a xiin' e'? —ni kachi xiin' ta'an' rä.

³³Xä hora sakan' te ni nandiko' rä ñuu Jerusalén, te ni ndekui rä mii' nakayá te uxí iin nda'a' xa'a' a xiin' inga ne ndikún ichi' a.

³⁴Té ni ka'án ne jaan' xiin' rā ndii: —Ña ndaku xnā'a nduu' a ndii, ni natiaku xto'o e', xā ni tuví tu a nuu' Simón Pedro —ni kachi nia.

³⁵Sakan' té ni ka'án tu té jaan' xiin' ne jaan' sakuu' ña ni xka'ndia xiin' rā ichi', xiin' saa ni nákuñi rā Jesús kii' ni sakuachi' a xita' va'a.

So'ó ni xaa a kii' ni tuví Jesús nuu' té ndikún ichi' a
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶Kii' ka'án kā té jaan' xa'a' ña jaan' ita' rā, té iin ni tuví tio' Jesús iin' ndichí a mā'in' mii' ndiee' nia jaan', té ni ka'án a xiin' nia ndii: —Na koo na ña mani' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

³⁷Ndisu ni yi'vi xava'a nia, sakan' ña ni xanini nia ña iin i'na' nduu' a.

³⁸Té ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —¿Ndichun na yi'vi ndo'? Té, ¿ndichun na kuachí kandixa' ndo' xiin' nimá ndo'?

³⁹Koto ndo' nda'a' i xiin' xata' xa'a' i. Yu'u nduu' i. Tondia nda'a' ndo' yu'u té kuni ndo' ña suví i. Sakan' ña i'na' ndii, koo' ñu'u nde'i a, té ni ndee koo' tu iki' a ndee naa ña xito' ndo' kumi' yu'u vitin —ni kachi a.

⁴⁰Té kii' ndi'i ni ka'án a ña jaan', té ni nia'a a nda'a' a xiin' xa'a' a nuu' nia.

⁴¹Té xa'a' a ña va'a va kuni nia, té nandani xava'a tu nia ndii, kusaa' kuní ka kandixa' xnā'a nia ña suví nduu' a. Sakan' té ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —Ñáá yoo ña xaxi' xaa' ndo'? —ni kachi a.

⁴²Sakan' té ni taxi nia iin ta'vi' tiaka' yatan' xiin' tutu yokoo nda'a' a,

⁴³té ni natiin ña'a' a, té ni xixi ña'a' a nuu' nia.

⁴⁴Sakan' té ni ka'án a xiin' nia ndii: —Ña ni ndo'o i jaan' ndii, xā ni ka'án i xiin' ndo' xa'a' a kii' ni xikā i xiin' ndo', ña kuní a xinu sakuu' ña yoso' xa'a' yu'u nuu' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i té ni ka'án tiakú tu'un a, xiin' ña yoso' nuu' tutu Salmos —ni kachi a.

⁴⁵Sakan' té ni nunia' a nimá nia, té ni taxi a kundani kaxi' nia xa'a' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí.

⁴⁶Té ni ka'án a xiin' nia ndii: —Ña yo'o' nduu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' Cristo, ña tianu' a sakkakú ne yivi', ña kuní a kuvi a, té natiaku a kivi' ña uni.

⁴⁷Té xiin' ndiee' a ka'án ndoso' ne yivi' nuu' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' xa'a' ña náma nia nimá nia xa'a' kuachí ña xaa' nia, té koo ka'nú iñi Ndiosí xa'a' nia. Té ñuu Jerusalén xa'a' ka'án ndoso' nia a.

⁴⁸Ndo'ó nduu' ne ni xinj nduchi' nuu' ña ni ndo'o i jaan'.

49 Va'q, yu'u ndii, t̄j'vi' i ñaq xaq ni ka'an yuva' e' Ndiosí xiin' i t̄axi a koo xiin' ndo'. Ndisu ndo'ó ndii, ndoo ndo' kundiee ndo' ñuu Jerusalén yo'o' ndiatu' ndo' ndee skachi' nañin ndo' ndiee' ñaq kuaxi ndivi' —ni kachí a.

So'q ni xaa a kii' ni ndaq Jesús ndivi'
(Mr. 16:19-20)

50 Ni ya'a, te ni xaka Jesús te nda'a' xa'a' a, te kua'an a xiin' ra ndee ñuu Betania. Te ikan' ni ndani'i a nda'a' a, te ni xañu'u' ñaq'a' a.

51 Te kii' iin' a xañu'u' ñaq'a' a ndii, ni kuxika' a nuu' te jaan', te ni ndaq a ndivi'.

52 Te kii' ndi'i ni xito ka'nu' ñaq'a' ra ndii, va'q va kuni ra ni nandiko' ra kua'an ra ñuu Jerusalén.

53 Te saaq kivi' ñu'u' ra nuu' ki'ę yükun' ka'nu' xaka'nu' ra Ndiosí. Sakan' na kunduu a.

San Juan

San Juan 1

Jesús nduu' Tu'un Ndiosí, te ni kixin a iin yivi'

1Ña nuu' kij' tia'an koo iin yivi' ndii, x̄ yoo ña nduu' Tu'un, te Tu'un jaan' kandu'u' mii' yoo Ndiosí, te ña jaan' nduu' Ndiosí.

2Te ndee ña nuu' ni kandu'u' ña jaan' mii' yoo Ndiosí.

3Xiin' nda'a' ña jaan' ni x̄a'a Ndiosí sakuu' ña'a, te ndee iin ña yoo köö' naa' ni x̄a'a ña'a' ña jaan'.

4Ña jaan' nduu' xa'ndu kivi' ñuu, te ña taxi' kivi' ñuu jaan' nduu' ñu'u ña nia'á ichi' Ndiosí nuu' ne yivi'.

5Te ñu'u jaan' yi'é mii' iin yaví, te ña iin yaví jaan' ndii, köö' chukuu' a nda'va ña'a a.

6Ni ti'vi' Ndiosí iin te yivi', te ni nani' Juan,

7te ndiee yu'u' ra xa'a' ñu'u jaan', te ini sakuu' ne yivi' kuni ña'a' nia.

8Ni nduu' Juan jaan' ñu'u jaan', süu' jaan' ndii ni kixin ra te ndiee yu'u' ra xa'a' ñu'u jaan' kuiti'.

9Te ña nduu' ñu'u ndixa, ña yi'é nuu' sakuu' ne yivi' ndii, x̄ kuaxi a iin yivi'.

10Ña jaan' ndii, ni xik a iin yivi', te ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' ndii, ni nakuni ña'a' nia, tee' ndee xiin' nda'a' a ni x̄a'a Ndiosí iin yivi'.

11Ni kixin a mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' a, ndisu ni natijn ña'a' nia.

12Ndisu sakuu' ne ni natijn ña'a', te ini tu nia xini ña'a' nia ndii, ni taxi a ndiee' nia te nduu' nia si'e Ndiosí.

13Ne jaan' ndii, nduu' nia si'e Ndiosí xa'a' a ña nduu' nia si'e ne ichi' yata' nia, ni ndee süu' xa'a' a ña ni nakasi' iin' ne yivi', ni ndee süu' xa'a' a ña sakan' ni ka'an nimá te yivi'. Süu' jaan' ndii nduu' nia si'e a xa'a' a ña sakan' ni kuni mii' Ndiosí.

14Te ña nduu' Tu'un jaan' ndii, ni nanduu a iin te yivi', te ni ndu'u a tein e'. Te ni xini ndu ña ka'nua' a ña nduu' a, te xiin' a jaan' ni nia'a a ña suvi xna'a a nduu' ña iin nda'a' tilu' si'e Ndiosí. Te ni kumi' tu a kua'a' a ña kundani a ne yivi', te sakan' tu ni nia'a a ña ndixa xa'a' Ndiosí.

15Juan ndii, ni ndiee yu'u tu te jaan' xa'a' ña jaan' ka'án ti'e' ra ndii: —Xa'a' ña kaa' ni ka'an i kii' ni ka'an i xiin' ndo' ndii: “Ña kuaxi xata' i nduu' ña ka'nua' a te sakan' yu'u, sakan' ña x̄ yoo a ndee kij' tia'an tuvi yu'u” —ni kachij ra.

16Te xa'a' a ña kumi' a sakuu' ña ndiee' jaan' ndii, nda'a' a natiin' sakuu' yoo' ña xamaní va'a ka vi' vitin.

17 Kuəchị ndii nda'a' Moisés ni saya'á Ndiosí tu'un nde'i a nuu' e', ndisu nda'a' Jesús ni națiin e' ña xamaní va'a ką, te ni națiin tu e' ña kundanı e' ña ndixa xa'a' mii' a.

18 Ndee iin kivi' tia'an kuni nuu' ndee iin ne yivi' Ndiosí, ndisu ña iin ndaa' tilu' si'e a, ña iin ndaa' ña yoo' xiin' a jaan', nduu' ña ni nia'a nuu' e' saq kuu' yuva' e' Ndiosí.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee yu'u Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, xa'a' Jesús

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

19 Ña yo'o' nduu' ña ni ndiee yu'u Juan jaan' kii' ni ti'vi' te judío kuu' nuu' ndee ñuu Jerusalén sava sutu xiin' sava te Levita, te xachuun' tu tixin yukan' ka'nu', te ndatu'un' ra Juan jaan' ndii: —¿Ndee nuu' chuyun ndiso' yo'ó? —ni kachị ra.

20 Te Juan jaan' ndii, ni tiasi yu'u ra, sūu' jaan' ndii ni ndiee yu'u ndaku ra ka'án ra ndii: —Suu' yu'u nduu' Cristo tianu' Ndiosí sakakú yoo' —ni kachị ra.

21 Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' ra ndii: —¿Ndee nuu' chuyun ndiso' un' na sakan'? ¿Ñáá Elías nduu' un'? —ni kachị ra. Te ni naküiin Juan ndii: —Ü'un', süvı i —ni kachị ra. Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' ra ndii: —¿Ñáá te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te ndiatu' e', nduu' un'? —ni kachị ra. Te ni naküiin ra ndii: —Süvı i —ni kachị ra.

22 Te ni ndatu'un' ką ña'a' ra ndii: —¿Ndee nuu' chuyun ndiso' un' na sakan'? Ka'án un' xiin' ndu, te kuvı nataxi ndu kuento nuu' te ni ti'vi' ndu'u. ¿Ndee ña ka'án un' xa'a' mii' un'? —ni kachị ra.

23 Te ni naküiin Juan jaan' nuu' ra ndii: —Yu'u nduu' te ka'án ti'e' mii' ichi' kaa' ndii: "Ndasandaku ndo' ichi' mii' kixin xto'o e", saq nii' ni ka'án Isaías, te ni ka'án tiakú tu'un a —ni kachị Juan.

24 Te yivi', te ni xa'án ikan' ndii, te fariseo ni ti'vi' ña'a'.

25 Te tuku ni ni ka'án te jaan' xiin' Juan ndii: —¿Ndichun na sakuchi' un' ne yivi' kuenta Ndiosí naa' süu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' un', te ni ndee süu' Elías nduu' tu un', te ni ndee süu' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndiatu' e' kixin nduu' un'? —ni kachị ra.

26 Te ni naküiin Juan nuu' te jaan' ndii: —Xiin' tikui kuiti' sakuchi' yu'u ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu tein e' xika' iin ña xiní ndo'.

27 Te ña jaan' na'in chuun' nuu' yu'u, sakan' ña ña ka'nu' ką nduu' a te sakan' yu'u, te ni ndee vä'a i kunduu te ndaxin' iin' ndixan' ki'i' a —ni kachị ra.

28 Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia ñuu Betábara, ña kandu'y' tuku ta'vi' itia Jordán, mii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí.

Jesús nduu' mbęe lulu, ña kuaxi nda'a' Ndiosí

29 Te tuku kivi' ndii, ni xiní Juan jaan' kuaxi Jesús. Te ni ka'án ra ndii: —Koto ndo', kaa' kuaxi ña nduu' mbęe lulu, ña nduu' kuenta Ndiosí, te ña kaa' sandoyo' kuəchị ne yivi' iin yivi'.

30Xa'a' ñaq kaq' ni ka'an i kii' ni ka'an i ndii: "Ñaq na'in chuun' nuu' yu'u ndii, ñaq ka'nur kqnduu' a te sakan' yu'u, sakan' ñaq xaq yoo a ndee kii' tia'an tuvi i."

31Te ndii, ni nakuni yu'u yoo nduu' a, ndisu ni xaa i sakuchi' i ne yivi' kuenta Ndiosí te nakuni ñaq'a' yoo', ne Israel –ni kachi ra.

32Te sakan' tu Juan ndii, ni ndiee yu'u rä ka'an rä ndii: —Ni xini i nuu' Espíritu Ndiosí ndee ndivi' ndee naa nuu' paloma, te ni xikui'nü ñaq'a' a.

33Te ndii, ni nakuni yu'u yoo nduu' ñaq kaq', ndisu ñaq ni sakuiso' chuun' yu'u te sakuchi' i ne yivi' kuenta a xiin' tikui kuiti' ni ka'an xiin' i ndii: "Kuni un' nuu' Espíritu Santo ndee ndivi', te iin kui'nü a iin te yivi', te jaan' nduu' te sakan' ne yivi' kuenta i xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo jaan", ni kachi a xiin' i.

34Te ni xini yu'u ñaq sakan' ni xaa a xiin' ñaq kaq', te ndiee' yu'u i ñaq ñaq kaq' nduu' si'e Ndiosí –ni kachi Juan.

Só'o ni xaa a kii' ni xaa a' ndikún ne yivi' Jesús

35Ni kitu' tukuy kivi' ndii, iin' ni tukuy Juan jaan' xiin' uví ta'an te ndikún ichi' rä.

36Te kii' ni xini rä ñaq xka'ndía Jesús kua'an a ikan', te ni ka'an rä ndii: —Koto ndo', kaq' kua'an ñaq nduu' mbeq lulu, ñaq nduu' kuenta Ndiosí –ni kachi rä.

37Te kii' ni xini so'o te uví ta'an jaan' ñaq ni ka'an rä ndii, ni xikundikun rä Jesús jaan'.

38Te ni nandiko' kuiín Jesús, te ni xini a ñaq ndikún te jaan' xata' a, te ni ndatu'un' ñaq'a' a ndii: —¿Yoo nduu' a nduku' ndo', taa? —ni kachi a. Te ni ka'an rä xiin' a ndii: —Rabí, ¿mii' ndu'u' un'? —ni kachi rä xiin' a. (Te Rabí jaan' kuni kachi a Maestro.)

39Te ni ka'an a xiin' rä ndii: —To'o' ndo' xiin' i, te kuni ndo' —ni kachi a. Te ni xaa'an rä, te ni xini rä mii' ndu'u' a, te ni ndoo rä ikan' xiin' a kivi' jaan', sakan' ñaq xaa ka'kumi' xakuaa' ni nduu' a.

40In te jaan' ndii, ñani Simón Pedro nduu' rä, te Andrés nani' rä. Te jaan' nduu' iin te uví ta'an te ni xini so'o ñaq ni ka'an Juan jaan', te ni xikundikun rä Jesús.

41Te ñaq nuu' ñaq ni xaa Andrés jaan' ndii, Simón ñani rä ni xaa'an koto rä, te ni ka'an rä xiin' te jaan' ndii: —Ni xaa'an kuni ndu ñaq nduu' Mesías —ni kachi rä. (Te Mesías jaan' kuni kachi a Cristo, ñaq tianu' Ndiosí sakan' yoo'.)

42Te ni naka ñaq'a' rä te kua'an rä nuu' Jesús. Te kii' ni xini Jesús te jaan', te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Yo'ó nduu' Simón, si'e Jonás. Te vitin ndii, Cefas kunañi un' saa i —ni kachi a xiin' rä. (Te Cefas jaan' kuni kachi a Pedro uun Kava').

Só'o ni xaa a kii' ni iní Natanael ni xini rä Jesús

43Te tukuy kivi' ndii, ni kuni Jesús ku'un a ñu'u' Galilea, te ni nat'a'an a xiin' iin te ñani' Felipe, te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Kundikun un' yu'u, taa —ni kachi a xiin' rä.

44Te Felipe jaan' ndii, ñuu Betsaida ni kiee rä mii' nduu' tu ñuu Andrés xiin' Pedro.

45Te Felipe jaan' ndii, ni xa'an nanduku' rä Natanael, te kii' ni xini ña'a' rä ndii, ni ka'an rä xiin' rä ndii: —Ni xini ta'an' ndu xiin' te ni ka'an Moisés xa'a' nuu' tu'un ndei' Ndiosí, te ni ka'an tu te ni ka'an tiakú tu'un a xa'a' te jaan', Jesús, si'e José, te ni kiee ñuu Nazaret, nduu' rä —ni kachí rä.

46Te ni ka'an Natanael xiin' rä ndii: —Jan', ndee iin ña va'a xa'a' yoo' kuví keta ñuu Nazaret jaan' —ni kachí rä. Sakan' te ni ka'an Felipe xiin' rä ndii: —Va'a, to'o' te kuni nduchi' nuu' ña'a' un' —ni kachí rä.

47Kii' ni xini Jesús ña kuaxi Natanael jaan' nuu' a, te ni ka'an a xa'a' rä ndii: —Aan', ka'a' kuaxi te ta'an' e', iin te xata'an nduu' te Israel. Te näsaká nimá nduu' rä —ni kachí a.

48Te ni ka'an Natanael xiin' a ndii: —Saq kuví xiní un' yoo' nduu' yu'u? —ni kachí rä. Te ni ka'an a xiin' rä ndii: —Kii' tia'an ka'an Felipe xiin' un', kii' iin' un' xa'a' tun' higuera ndii, ni xini i yo'ó —ni kachí a.

49Te ni ka'an rä xiin' a ndii: —Rabí, yo'ó nduu' si'e Ndiosí. Yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' yoo', ne Israel —ni kachí rä.

50Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Koto ká ni ka'an i ña ni xini i yo'ó xa'a' tun' higuera jaan' kuití' na kandixa' un' ña jaan' nduu' i. Ndisu ña ka'nu' ká kuni un' te sakan' ña jaan' —ni kachí a.

51Te ni ka'an ká a xiin' te jaan' ndii: —Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kuni ndo' ña xá ni nunia' yi'e' ndivi', te kuni ndo' kua'a' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ndaa' a ndivi', te nuu' a nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachí a.

San Juan 2

Só'o ni xaa a kii' ni yoo' iin ña tunda'á' ñuu Caná

1Ni ya'a uní ta'an kivi', te ni yoo iin ña tunda'á' ñuu Caná, ña naá nuu' ñu'u' Galilea, te naá tu si'i' Jesús viko' jaan'.

2Te ni xa'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ikan', sakan' ña ni tatú ña'a' ne yivi'.

3Te kii' yoo ká viko' jaan' ndii, ni ndi'i vino, ikan' te ni ka'an si'i' Jesús xiin' a ndii: —Köö' ká vino xaa' ni —ni kachí a'.

4Te ni ka'an Jesús xiin' si'i' a ndii: —Nanaq, indichun na ka'án un' xiin' yu'u xa'a' ña jaan'? Kuní ká xaa hora ña nia'a i nuu' ne yivi' chüun ña yoo nuu' i —ni kachí a.

5Sakan' te ni ka'an si'i' a jaan' xiin' te xaxa' vino jaan' ndii: —Saq ndo' ndee ká ña ka'an rä xiin' ndo', taqa —ni kachí a'.

6 Ni yoo iñu ta'an tinaja na'nu', ñaq ni kua'a xiin' yuu' ikan', te kuyatin' uni ta'an yoo na'nu' t̄kui kuv̄i kū'un t̄ixin i'in a. Tinaja jaan' ndii, t̄kui te' sandoo' xiin' mii' ndu'u, ne judío, nuu' Ndiosí xiñu'ú t̄ixin a.

7 Te ni ka'an Jesús xiin' te xaxa' vino jaan' ndii: —Sakutu' ndo' sakuu' tinaja kaa' t̄kui —ni kachi a. Te ni sakutu' kat'i' r̄a a.

8 Sakan' te ni ka'an a xiin' r̄a ndii: —Tava' ndo' sie ra' vitin, te kundiak̄a ndo' ra' nda'a' te ndiso' chuun' xa'a' vi'ko' —ni kachi a. Te ni xan ndiak̄a r̄a ra' nda'a' te jaan'.

9 Te kii' ni xi'i te jaan' sie t̄kui, te' ni nandu' vino ndii, xiní r̄a naa' t̄kui ni ndu' ra'. Ndisu xiní te xaxa', te ni tava' ra' jaan', ñaq t̄kui ni ndu' ra'. Te ni kana' te ndiso' chuun' jaan' te tunda'a'.

10 Te ni ka'an r̄a xiin' r̄a ndii: —Xiní e' ñaq sakuu' ne yivi' ndii, xi'nä k̄a vino va'a xaxa' niä, te kii' xä kuni tuxi' ra' ne ni tatü niä, te xä'a' niä xaxa' niä vino nda'vi. Te ndii yo'ó ndii, ni taxa'a un' te' va'a k̄a ndee vitin te xaxa' ra' —ni kachi r̄a.

11 Ñaq jaan' nduu' ch̄yun ka'nu' ñaq nuu', ñaq ni xaq Jesús. Te ñu' Caná, ñaq kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan', ni xaq a ñaq jaan', te xiin' ñaq jaan' ni nia'a a ñaq ndiee' ñaq kumi' a. Te ni ini k̄a te nda'a' xa'a' a xini ñaq'a' r̄a.

12 Ni ya'a ñaq jaan', te ni naka'a' Jesús ñu' Capernaum, ni naka'a' si'l'i a, te ni naka'a' tu ñani a, te ni naka'a' tu te nda'a' xa'a' a. Te ni ndoo' niä ndia'vi' kivi' ñu' jaan'.

Sō'o ni xaq a kii' ni taxi' Jesús te ndasanduu' yūkun' ka'nu' ndee naa ya'vi
(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

13 Xaq kuyatin' vi'ko' pascua, ñaq xaka'nu' ndu, ne judío, sakutu' na kuii' ni k̄a Jesús ñu' Jerusalén.

14 Te ni xini a ndiee' te yivi' xiko' r̄a toro, xiin' mb̄e, xiin' paloma, nuu' ki'e yūkun' ka'nu' jaan'. Te ni xini tu a ndiee' te nama' xu'un'.

15 Te ni ch̄unta'an' a iin uv̄i yo'o', te ni taxi' u'vi' a sakuu' te ndiee' nuu' ki'e jaan', xiin' mb̄e, xiin' toro. Te ni kiku' a xu'un' te nama' xu'un' jaan', te ni sanduva a mesa r̄a.

16 Te ni ka'an a xiin' te xiko' paloma jaan' ndii: —Tava' ndo' sakuu' ñaq'a ndo' kaa' nuu' ki'e yūkun' yo'o', te ndasanduu' ndo' vi'e yūva' i ndee naa ya'vi —ni kachi a.

17 Sakutu' te ni naka'an' te nda'a' xa'a' a ñaq yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xaq yoo i kuv̄i i xa'a' a ñaq ndo'o' i xa'a' vi'e un", kachi a.

18 Xa'a' a jaan' na ni ndatu'un' iin uv̄i te judío kuu' nuu' Jesús ndii: —Ndee ch̄yun ka'nu' saa un', te nia'a un' ñaq ndiso' ch̄yun un', te xaa' un' ñaq ni xaq un' kaa'? —ni kachi r̄a.

19 Te ni nakuuin a nuu' r̄a ndii: —Naa' tanj ndo' yūkun' ka'nu' yo'o' ndii, kivi' ñaq uni, te xä ni nakanj i tuk̄u a —ni kachi a.

20 Səkan' tə ni ka'ān tə judío jaqan' xiin' a ndii: —¡Jan! Uvi xiko iñu ta'an kuiya, tə ni xinu yūkun' ka'nu' yo'o. Tə yo'ó ka'ān ña unı ta'an kivi' kuiti', tə ndanı'i un' tuku a —ni kachi ra.

21 Ndisu yūkun' ña ni ka'ān Jesús jaqan' xa'a' ndii, ñu'u' nde'i a nduu' a.

22 Səkan' na kuii' kii' ni xi'i a, tə ni natıaku a ndii, ni naka'an' tə nda'a' xa'a' a ña ni ka'ān a jaqan'. Tə ni kandixa' ra ña yoso' nuu' tütü Ndiosí xa'a' a xiin' ña ni ka'ān mii' Jesús.

Xiní Jesús sasa iin' nimá səkuu' ne yivi'

23 Kii' yoo Jesús ñuú Jerusalén xa'a' viko' pascua jaqan' ndii, kua'a' va ne yivi' ni kandixa' ña'a' xa'a' ña ni xini ni a ña ka'nu' ña ni xaa a.

24 Ndisu Jesús ndii, ni iní a xini a ne jaqan', səkan' ña xiní a sasa iin' nimá səkuu' ne yivi'.

25 Tə ni kunı ndee iin ne yivi' ka'ān xiin' a xa'a' inga ne yivi', səkan' ña x a xiní mii' a sasa iin' nimá səkuu' e'.

San Juan 3

So'o ni xaa a kii' ni ka'ān Jesús xiin' Nicodemo ña tuku ni kuní a naka'ku ne yivi'

1 Yoo iin tə fariseo nani' Nicodemo. Iin tə ni'i' chuun' nuu' ne judío, ne ta'an' e', nduu' ra.

2 Tə jaqan' ndii, ni xa'ān ra nuu' Jesús iin ñuú, tə ni ka'ān ra xiin' a ndii: —Rabí, xiní ndu ña Ndiosí ni taxi chūun nda'a' yo'ó, tə nduu' un' maestro nuu' ndu'u. Kuachi ndii ndee iin ne yivi' kūvi sasa chūun ka'nu', ña xaa' yo'ó, naa' kōo' Ndiosí yoo xiin' ni a, tə chindiee' ña'a' a —ni kachi ra.

3 Tə ni ka'ān a xiin' ra ndii: —Ña nda'ku ka'ān i xiin' un' ña naa' kāku iin ne yivi' tuku ichi' sasa Ndiosí ndii, kūvi kunı ni a ña kāndia chuun' a nimá ni a —ni kachi a.

4 Tə ni ka'ān Nicodemo xiin' a ndii: —¿Sasa tu kūvi kāku iin ne x a xixā tuku ichi', taa? ¿Ñáá kūvi ki'vi tukuu ni a tixin si'i ni a tē kāku tukuu ni a? —ni kachi ra.

5 Tə ni ka'ān Jesús xiin' ra ndii: —Ña nda'ku ka'ān i xiin' un' ña naa' kāku iin ne yivi' xiin' tukui kuiti', tə kāku ni a xiin' Espíritu ndii, kūvi natıin ni a ña kāndia chuun' Ndiosí nimá ni a.

6 Yoo kā kaku' xaa' yuva' si'i' ndii, kuenta ne yivi' kuiti' nduu' ni a. Tə yoo kā kaku' xaa' Espíritu ndii, kuenta Ndiosí nduu' ni a.

7 Nändanı un' ña ni ka'ān i xiin' un' ña kuní a naka'ku un' tuku ichi'.

8 Naa kuu' tachi' ndii, xika' a mii' kā kuní a, tə xini so'o un' ni'i' xika' a. Ndisu xiní un' mii' ni kixin a, tə xiní tu un' mii' kua'ān a. Iin kachi xaa' tu Espíritu xiin' səkuu' ne ni səkaku' a tuku ichi' —ni kachi a.

9Té ni ka'án Nicodemo xiin' a ndii: —¿Saa tu kuví xka'ndia ña ka'án un' jaan'? —ni kachí ra.

10Té ni ka'án Jesús xiin' ra ndii: —Te sania'á nduu' yo'ó nuu' ne ñuu e', ne Israel, te, ¿saá tu na kündani un' ña ka'án i xiin' un' jaan'?

11Ña ndaku ka'án i xiin' un' ndii, ka'án ndu ña xiní ndu, te ndiee' yu'u' ndu xa'a' ña xini nduchi' nuu' ndu. Ndisu ndo'ó ndii, ní natiiñ ndo' ña ndiee' yu'u' ndu.

12Naa' kúni kandixa' ndo' ña ka'án i xiin' ndo' xa'a' ña yoo iin yivi' yo'o' ndii, ¿saá tu kandixa' ndo' naa' ka'án i xiin' ndo' xa'a' ña yoo ndivi'?

13Sakan' ña ndee iin ne yivi' ní ndaq ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí. Ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ikan' ni kíee i, te ni tuví i nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'.

14Naa ni chindu'u Moisés koo' nuu' iin itun' mii' ichi kaa' xt'a'an' ndii, sakan' tu tiandu'u' te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' itun',

15te sakuu' ne iní xini yu'u ndii, köö' kivi' kuví niä nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii natiiñ niä kivi' ñuu' ña köö' kivi' ndi'i'.

Só'o nia'á Ndiosí ña kundani a ne yivi' iin yivi'

16Kuächí ndii kundani ya'a Ndiosí ne yivi' iin yivi', sakan' na ni t'i'vi' a yu'u, ña nduu' si'e a ña iin ndaa' tilu', iin yivi' yo'o'. Te yoo ká iní xini yu'u ndii, köö' kivi' kuví niä nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii natiiñ niä kivi' ñuu' ña köö' kivi' ndi'i'.

17Kuächí ndii ni t'i'vi' a yu'u, ña nduu' si'e a, xaa i iin yivi' te katun' i ne yivi' jaan' xa'a' kuächí niä. Süu' jaan' ndii ni t'i'vi' a yu'u xaa i te sakan' ña káka niä a xiin' nda'a' i nuu' kuächí niä.

18Sakan' na yoo ká iní xini yu'u ndii, katun' ña'a' Ndiosí xa'a' kuächí niä, ndisu yoo ká iní xini yu'u ndii, xá ni katun' niä nuu' a, sakan' ña ni iní niä kuní niä yu'u, ña iin ndaa' tilu' si'e Ndiosí.

19Te xa'a' ña yo'o' nduu' ña katun' Ndiosí ne jaan', ña ni xaa yu'u iin yivi' yo'o', te nduu' i ndee naa ñu'u nuu' niä, ndisu ni kündani ká niä ña káká niäa' niä te sakan' ñu'u jaan', sakan' ña xachuun' niä a niä.

20Kuächí ndii, sakuu' ne xachuun' niä a ndii, ndasi' niä ñu'u jaan', te kuyatin' niä nuu' a koto ká natuví ña niä a ña xaa' niä.

21Ndisu ne xaa' ña ndixä ndii, kuyatin' niä nuu' ñu'u jaan', te natuví ña xaa' niä ña kuní Ndiosí —ni kachí a.

Ndиеe' yu'u ká Juan xa'a' Jesús

22Ni ya'a ña jaan', te ni xa'án Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Judea, te ni ndoo nuu' a ikan' xiin' ra. Te ni sakan' i kuenta Ndiosí.

²³Té naá tu Juan sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí yatin ñuu Enón, ña kandu'u' yatin ñuu Salim, sakan' ña yoo kua'a' tikui ikan'. Te ni kixin ne yivi', te ni chichi nia kuenta Ndiosí ni xaq ra.

²⁴Sakan' ña kuní sko'ni' te ndiso' chuun' Juan jaqan' vi'e kaq kivi' jaqan'.

²⁵Te kivi' jaqan' ndii, ni kani ta'an kuento te ndikún ichi' Juan jaqan' xiin' inga te judío xa'a' saa kuní a saa ne yivi', te sandoo xiin' mii' nia nuu' Ndiosí.

²⁶Te ni kixin ka'an te ndikún ichi' Juan jaqan' xiin' ra ndii: —Rabí, te ni iin xiin' un' tuku ta'vi' yu'u' itia Jordán, te nduu' te ni ndiee yu'u' un' xa'a' ndii, sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' kua'an mii' iin' ra —ni kachi ra.

²⁷Te ni ka'an Juan xiin' te jaqan' ndii: —Ndee iin ne yivi' k*ü*v*i* na'in chuun' naa' täxi Ndiosí a nda'a' nia ndee ndivi'.

²⁸Xaq mii' ndo'ó nduu' te ni xini so'o ña ni ka'an indii: "Süu' yu'u' nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi'. Süu' jaqan' ndii ni taxi Ndiosí chuun nda'a' it te k*ü*in ichi' inu' ña jaqan!." Sakan' ni kachi iñ.

²⁹Sakuu' e' xini ña nda'a' te tunda'á' yoo ña' tunda'á'. Ndisu te xini ta'an' xiin' ra ndii, xaq ikan' iin' ra, te xika' nuu' ra nuu' te jaqan'. Te k*ü*i' xini so'o ra ndatu'un' te jaqan' xa'a' ña' tunda'á' xiin' ra ndii, va'a va' kuni ra. Xaq' a jaqan' na sakan' tu yu'u ndii, xaq ni xini ña kuatia' nimá ijaqan' vitin.

³⁰Ña jaqan' ndii, kuní a ña so'o kuu ka'nu' ka a, te yu'u' ndii, so'o nuu' ka ña kuu' ka'nu' iñ.

Ña ni kiee ndivi' nduu' Jesús

³¹Ña ni kiee ndivi' ndii, ka'nu' ka ña nduu' a nuu' sakuu' ne yivi'. Te ne ni kaku iin yivi' yo'o' ndii, kuenta iin yivi' yo'o' k*ü*ti' nduu' nia, te xa'a' ña yoo iin yivi' yo'o' k*ü*ti' ndatu'un' nia. Ndisu ña ni kiee ndivi' jaqan' ndii, ka'nu' ka ña nduu' a nuu' sakuu' ne yivi'.

³²Ña ni xini ña jaqan', xiin' ña ni xini so'o a ndiee yu'u' a xa'a', te ña ndiee yu'u' a jaqan' ndii, ndee iin ne yivi' nätiin' a.

³³Ndisu yoo ka natiin' ña ndiee yu'u' a jaqan' ndii, nakuni nia ña Ndiosí ndii, ña ndixa xna'a' nduu' a.

³⁴Kuächi ndii, ña ni tüvi' Ndiosí jaqan' ndii, tü'un yu'u' mii' Ndiosí ka'án a, sakan' ña ni taxi ndoo a ndiee Espíritu a nda'a' ña jaqan'.

³⁵Ndiosí, yuva' a ndii, kundani a si'e a, sakan' na ni sakuiso' chuun' ña'a' a nuu' sakuu' ña yoo.

³⁶Yoo ka iñi xini si'e a jaqan' ndii, nätiin nia kivi' ñuu' ña köo' kivi' ndi'i'. Ndisu yoo ka küni iñi kuni ña'a' ndii, nätiin nia kivi' ñuu' ña köo' kivi' ndi'i' jaqan'. Süu' jaqan'

ndii ne x̄a yoo k̄o tundo'q' nduu' nia saa Ndiosí –ni kachí Juan xiin' te ndikún jichi' r̄a jaan'.

San Juan 4

So'o ni xaa a kij' ni ndatu'un' Jesús xiin' iin ña'a' ña' Samaria

¹Te ni xini te fariseo kuento ña kua'a' ka ne yivi' ndikún jichi' Jesús ni xaa a te sakan' Juan. Te ni xini tu r̄a kuento ña kua'a' ka ne yivi' chichi' kuenta Ndiosí mii' iin' a te sakan' mii' naá Juan jaan'.

²(Ndisu mii' Jesús ndii, k̄o' ne yivi' sakuchi' vi' a. Te nda'a' xa'a' a nduu' te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí.)

³Te kij' ni xini xto'o e' kuento ña ni xini te fariseo jaan' kuento jaan' ndii, ni ket̄a a ñu'u' Judea jaan', te ni nandiko' a kua'an a ñu'u' Galilea. Te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a.

⁴Te ni kunj a ña xka'ndia a ñu'u' Samaria te xaa a mii' kua'an a.

⁵Te ni xaa a nuu' iin ñu'u ña nani' Sicar, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Samaria jaan'. Kandu'u' ñu'u jaan' yatín xiin' ñu'u' ña ni taxi Jacob nda'a' si'e r̄a José xt̄a'an' iin yivi'.

⁶Te ikan' iin' pozo ña ni x̄a'a' Jacob jaan'. Te xa'a' a ña ni xavi Jesús ni kixin a jichi' jaan' ndii, ni xikundu'u' a yatín yu'u' pozo jaan'. Yatín sava kivi' nduu' a kij' sakan'.

⁷Sakan' te ni xaa iin ña'a', ña' Samaria, te ki'in a' tikui, te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Saa un' ña va'a, te sakakán un' sie tikui ko'o i, naa —ni kachí a.

⁸Te te nda'a' xa'a' a ndii, k̄o' r̄a ndiee' xiin' a, sakan' ña ña xaxi' kua'an sata' r̄a ñu'u jaan'.

⁹Ndisu xa'a' a ña nita'an' va'a ne judío xiin' ne Samaria jaan' ndii, ni ka'an ña'a' jaan' xiin' Jesús ndii: —Jan! ¿Ndichun na xikán un' tikui nuu' yu'u? Yo'ó ndii, te judío nduu' un', te yu'u ndii, ña' Samaria nduu' i —ni kachí a.

¹⁰Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Naa' xiní un' ndee ña nduu' ña va'a, ña xamaní Ndiosí ne yivi', te naa' xiní tu un' yo'o nduu' ña xikán tikui nuu' un' ndii, mii' un' kakán tikui nuu' i, te taxi i tikui, te' taxi' kivi' ñu'u nda'a' un' —ni kachí a.

¹¹Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a ndii: —Tákui'e, k̄o' ndee iin ña'a' ni'i' un' te tava' un' tikui, te pozo yo'o' ndii, kunu xava'a a. Sakan' na kuii', ¿mii' yoo tikui, te' taxi' kivi' ñu'u jaan' xaa' un'?

¹²¿Ñáá xanini yo'ó ña te ka'nú' ka nduu' un' te sakan' xii' yata' ndu Jacob? Ña jaan' ni x̄a'a' pozo yo'o', te ni ndoo a nda'a' ndu, te yo'o' ni xi'i a tikui xiin' si'e a, xiin' kití saná ni —ni kachí a'!

¹³Té ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Sákuu' né xi'i' tıkui pozó yo'o' ndii, nana'a' té ichi ni tukuu ini nia.

¹⁴Ndisu yoo ka xi'i' tıkui, te' taxi' yu'u jaan' ndii, köö' kivi' ka ichi tukuu ini nia, sakan' ña tıkui, te' taxı yu'u ko'o nia jaan' ndii, kandeta vi' ra' tixin ini nia, te taxi' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i' nda'a' nia —ni kachi a.

¹⁵Té ni ka'an a' xiin' a' ndii: —Tákui'e, taxı tıkui, te' ka'án un' xa'a' jaan', ko'o i, te ichi ka ini i, te sakan' kixin ką i tava' i ra' yo'o' —ni kachi a.

¹⁶Té ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Va'a, naa. Kua'an té naaka un' ii' un' té kixin ndo' yo'o' —ni kachi a.

¹⁷Té ni ka'an ña' jaan' xiin' a' ndii: —Köö' ii' i —ni kachi a'. Té ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Ña ndaku ka'án un' ña ka'án un' ndii, köö' ii' un',

¹⁸kuachı ndii xą u'un ta'an ii' un' ni yoo, té te ndu'u' xiin' un' vitin ndii, süu' ii' un' nduu' ra. Té xiin' ña jaan' ni ka'an un' ña ndixa ndo' —ni kachi a xiin' a'.

¹⁹Té ni ka'an ña' jaan' xiin' a' ndii: —Tákui'e, tuu i ndii, iin té ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' un'.

²⁰Té xii' yata' ndu ndii, xini' iku' kaq' ni xaka'nu' ra Ndiosí, ndisu ndo'ó, né judío, ka'án ndii, ñuu Jerusalén nduu' mii' kuní a saka'nu' e' Ndiosí, kachi ndo' —ni kachi a'.

²¹Té ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Kandixa' un' ña ka'án i xiin' un', naa, ña xą kuyatin' kivi' ña küní a ña ku'un ndo' xini' iku' kaq', uun ñuu Jerusalén té saka'nu' ndo' yuva' e' Ndiosí.

²²Ndo'ó ndii, xiní ndo' yoo nduu' ña xaka'nu' ndo', ndisu né judío ndii, xiní ndu yoo xaka'nu' ndu, sakan' ña nda'a' ndu kiee ña sakakú Ndiosí ne yivi'.

²³Ndisu xą tondía kivi' ña saka'nu' xnq'a ña'a' né yivi', té xą ni xaa a vitin. Né jaan' ndii, saka'nu' nia yuva' Ndiosí xiin' ña ndjee' Espíritu a, té saka'nu' ndaku ña'a' nia saa kuní mij' a. Kuachı ndii sakan' kuní yuva' e' Ndiosí ña saka'nu' ña'a' né yivi'.

²⁴Ndiosí ndii, Espíritu nduu' a, té né xaka'nu' ña'a' ndii, kuní a ña saka'nu' ña'a' nia xiin' ña ndjee' Espíritu a, té xaka'nu' ndaku ña'a' nia saa kuní mij' a —ni kachi a xiin' a'.

²⁵Té ni ka'an ña'a' jaan' xiin' a' ndii: —Xiní i ña kixin Mesías, ña tianu' Ndiosí sakkakú yoo', ña ka'án tu né yivi' nduu' Cristo. Té kii' kixin ña jaan' ndii, sanakuachi' ndi'i a sákku' ña yoo nuu' e' —ni kachi a'.

²⁶Té ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —Ña jaan' nduu' yu'u, ña ndatu'un' xiin' un' —ni kachi a.

²⁷Ikan' te ni xaa te nda'a' xa'a' a, te ni nandani ra ña ndatu'un' a xiin' iin ña'a'. Ndisu ndee iin ra ni ndatu'un' ña'a' ndii: "¿Yoo nduu' a ni ndatu'un' ña'a' un', uun ndee xa'a' ndatu'un' un' xiin' a?"

²⁸Té ña' jaan' ndii, ni nakoo a' yoo a' te kua'an a' ñuu a' jaan', te ni ka'an a' xiin' ne yivi' ndii:

²⁹—To'o' ndo' te kuni ndo' iin te yivi', te ni ka'an xiin' i sakuu' ña ni xaa i. Tee' te jaan' nduu' Cristo, ña sakakú yoo', cho' —ni kachi a'.

³⁰Sakan' te ni kiee ne yivi' ñuu jaan' te kuan koto ña'a' nia.

³¹Té kii' kua'an ña' jaan' ndii, ni ka'an nda'vi te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Kundu'u' te kuxi un', Rabí —ni kachi ra.

³²Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Kumi' yu'u iin ña xaxi', ña xiní ndo'ó —ni kachi a.

³³Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii: —¿Ñáá ni kixin ndiakä tu ne yivi' ña ni xixi a? —ni kachi ra.

³⁴Té ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Ña xaa' i ña kuní ña ni ti'vi' yu'u te saxonú e ndii, ña jaan' nduu' ndee naa ña xaxi' nuu' i.

³⁵Ndo'ó ka'án ndii: "Kumi' ta'an yoo' ká kuní, te nakaya e' ña savi", kachi ndo'. Ndisu yu'u ka'án xiin' ndo' ndii, ndani'i ndo' nuu' ndo', te koto ndo' ña savi' ña ita' ndiakan', xá ni chichi ndoo a.

³⁶Té te nakaya a ndii, ña va'a kanando ra, te ña nakaya ra jaan' nduu' ne natuin kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i!. Sakan' te va'a inga' kuni naa kuu' te ni chi'i a xiin' te nakaya a jaan'.

³⁷Sakan' na kuii' ña ndaku ka'án ne yivi' kii' ka'án nia ndii: "Lin ndaa' ra nduu' te chi'i!, te inga ra nduu' te nakaya ña savi", kachi nia.

³⁸Yu'u ndii, ni ti'vi' i ndo'ó te nakaya ndo' ña savi' mii' ni chi'i ndo', süu' jaan' ndii tukü te yivi' ni sando'o' xiin' mii', ndisu ndo'ó nduu' te ni kiee va'a nuu' chyun ña ni xaa te jaan' —ni kachi a.

³⁹Té kua'a' va ne Samaria, ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni ini nia ni xini nia Jesús xa'a' ña ni ndiee' yu'u' ña'a' jaan' kii' ni ka'an a' ndii: "Ni ka'an te jaan' xiin' i sakuu' ña ni xaa i."

⁴⁰Xa'a' a jaan' na kuii' ni ndekui ne ñuu jaan' nuu' a, te ni ka'an nia xiin' a ña ndoo a ñuu nia jaan'. Té ni ndoo a ikan' uví ta'an kivi'.

⁴¹Té kua'a' ká ne yivi' jaan' ni ini xini ña'a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' nia.

42 Té ni ka'án nja xiin' ña'a' jaan' ndii: —Süy' ini kuitj' ndu xini ña'a' ndu xa'a' ña ni ka'án un' jaan'. Kuachij' ndii ni xini so'o tu ndu'u ña ka'án a. Té xini tu ndu ña ña ka'a' xna'a' nduu' Cristo, ña sakkakú ne yivi' iin yivi' nuu' kuachij' nja —ni kachij' nja.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús tiaa si'e iin te xachuun' nuu' rey

43 Té kii' ni xka'ndia uvi ta'an kivi' jaan' ndii, ni na'in tukuu a ichi' té kua'án a ñu'u Galilea.

44 Sakan' ña mii' Jesús ni ka'án ña ndee iin té ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, köö' xito' ka'nu' ña'a' ñuu mii' ra.

45 Té kii' ni naaxaa a ñu'u Galilea ndii, ni natjin va'a ña'a' ne yivi', sakan' ña kua'a' ni xini chuun ka'nu' ña ni xaa a ñuu Jerusalén kii' ni yoö viko' pascua. Kuachij' ndii ni xa'án tu ne jaan' kii' ni yoö viko' jaan'.

46 Sakan' té ni xaa tukuu a ñuu Caná, ña kandu'u' nuu' ñu'u Galilea jaan', mii' ni sananduu' a tikui vino. Té ñuu Capernaum ni yoö iin té xachuun' nuu' iin rey, té jaan' ndii, ni kuni kuví si'e ra.

47 Kii' ni xini té jaan' kuento ña ni kiee Jesús ñu'u Judea, té ni naaxaa a ñu'u Galilea ndii, ni xa'án ra mii' iin a, té ni ka'án nda'vi ra xiin' a ña saa a ña va'a, té naaka'a' a ñuu ra, té sanda'a a tiaa si'e ra, té xa kuni kuví kuii.

48 Té ni ka'án a xiin' ra ndii: —Naa' kuni ndo' xaa' i chuuun ka'nu', uun ña nandaní ne yivi' ndii, köö' kivi' ini ndo' kuni ndo' yu'u, raa' —ni kachij a.

49 Té ni ka'án té ndiso' chuun' vie jaan' xiin' a ndii: —Tákui'e, to'o' ki'i xiin' i ña kuní kaa kuví si'e i —ni kachij ra.

50 Té ni ka'án a xiin' ra ndii: —Kuan nu'u vi'e un'. Xa ni nda'a si'e un' jaan' —ni kachij a. Té ni kandixa' té jaan' ña ni ka'án Jesús xiin' ra, té ni ketä ra kuan nu'u ra.

51 Té kii' naaka'a' ra kua'án nu'u ra ndii, ni kixin nata'an' té xika' nuu' nuu' ra xiin' ra, té ni ka'án té jaan' xiin' ra ña xa ni nda'a si'e ra.

52 Sakan' té ni ndatu'un' ña'a' té xiin' si'e ndee hora ni xa'a' va'a kuni si'e ra jaan'. Té ni naakuin té jaan' ndii: —Ka iin ikü ni kiee ña'a' ka'ni' —ni kachij ra.

53 Sakan' té ni xini té nduu' yuva' jaan' ña savä ni hora jaan' ni ka'án Jesús xiin' ra ndii: "Xa ni nda'a si'e un'", ni kachij a. Xa'a' a jaan' na ini ra xini ra Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra.

54 Té ña jaan' nduu' chuuun ka'nu', ña uvi, ña ni xaa Jesús kii' ndi'i ni kiee a ñu'u Judea, té ni naaxaa a ñu'u Galilea jaan'.

San Juan 5

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kuví kaka

1Te ni ya'a ña jaan', te ni yoo iin viko' ne judío, ne ta'an' e', ñuu Jerusalén. Te ni kaa Jesús ñuu jaan'.

2Te yatin yi'e' ña nani' Mbee naá iin pila ña nani' Betesda xiin' tu'un hebreo. Te yu'u' miñi jaan' ita' tu u'un ta'an tia'va'.

3Te ndiee' kua'a xava'a ne kuni kuví tixín tia'va' jaan'. Sava niña nduu' ne kui'e nuu', te savá niña nduu' ne kuví kaka, te savá tukú niña nduu' ne ni xi'i xa'a', uun ne ni xi'i nda'a'. [Te ndiatu' niña ña kanda tikui pila jaan']

4Sakan' ña xaá ndii, nuu' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, te sakanda a ra'. Te yoo ká nda'ní nuu' kii' ndi'i sakanda a ra' ndii, nda'a niña ndee ká nuu' kui'e ndo'o' nia.]

5Te tein ne jaan' kandu'u' iin te yivi', te xá kua'an oko xa'un uní kuiya kuni kuví.

6Te kii' ni xini ña'a' Jesús ikan', te ni xini a ña xá na'a' va kuni kuví ra' ndii, ni ka'an a xiin' ra' ndii: —¿Ñáá kuni nda'a un', taq? —ni kachí a.

7Te ni ka'an te jaan' xiin' a ndii: —Tákui'e, kóo' ndee iin ne yivi' ni'i i chindiee' yu'u, te sko'ni' niña yu'u pila kaq' kii' kanda tikui. Te kii' kuan sko'nu' i tixín ra' ndii, xi'na inga ne yivi' sko'ni' —ni kachí ra.

8Te ni ka'an a xiin' ra' ndii: —Ndondichi un', te na'in un' tun' xto un', te kaka un' —ni kachí a.

9Xaka'án e', te ni nda'a ra, te ni na'in ra tun' xto ra, te ni xá'a' xika' ra. Te kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', nduu' a kii' sakan'.

10Xa'a' a jaan' na kuii' ni ka'an te judío kuu' nuu' xiin' te ni kuni kuví jaan' ndii: —Kivi' sábado, ña xinandiee' e', nduu' a vitin, sahan' na su'un ni'i un' tun' xto ñaa' —ni kachí ra.

11Te ni nakuuin te jaan' nuu' ra' ndii: —Te ni sanda'a yu'u ni ka'an xiin' i ndii: "Na'in un' tun' xto un', te kaka un'", ni kachí ra xiin' i —ni kachí ra.

12Te ni ndatu'un' ña'a' ra' ndii: —¿Yoo nduu' tiaq, te ni ka'an xiin' un' na'in un' tun' xto un', te kaka un'? —ni kachí ra.

13Te ni kuni kuví jaan' ndii, xiní ra yoo nduu' ña ni sanda'a ña'a', kuachi ndii kua'a' ne yivi' yoo ikan', te ikan' ni naka'ni Jesús.

14Ni ya'a, te ni xini ña'a' Jesús nuu' kí'e yuken' ka'nu', te ni ka'an a xiin' ra' ndii: —Koto un', vitin ña xá ni nda'a un' ndii, säa ká un' kuachi, koto ká kundo'o u'vi ká un' —ni kachí a.

15Sakan' te kua'an te jaan', te ni ka'an ra xiin' te judío kuu' nuu' jaan' ña Jesús nduu' ña ni sanda'a ña'a'.

16Xa'a' a jaan' na ni sando'o' te judío jaan' Jesús, te ni chituní ra ka'ní' ña'a' ra xa'a' a ña xaa' a chuuñ jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi'!

17Te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii: —Yuva' i Ndiosí ndii, xachuun' na xachuun' a, te sakan' tu xaa' yu'u —ni kachi a.

18Xa'a' a jaan' na ndiee' kā nduku' te jaan' saa kuví ka'ní' ña'a' ra. Süu' xa'a' a ña xaa' a ña xäta'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kuiti' kuni ka'ní' ña'a' ra. Süu' jaan' ndii sakan' tu xa'a' a ña ka'án a ña Ndiosí nduu' yuva' a, te xiin' ña jaan' ndasaiin' kachi xiin' mii' a xiin' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús ña kumi' a ndiee' xa'a' a ña si'e mii' Ndiosí nduu' a

19Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña ña nduu' si'e mii' Ndiosí ndii, xää' a ndee iin ña'xiin' ña ka'an' mii' a. Süu' jaan' ndii ña xini a xaa' yuva' a kuiti' xaa' a. Sakan' ña sakuu' ña xaa' yuva' a ndii, iin kachi tu xaa' ña'a' si'e a jaan'.

20Kuächi ndii, yuva' a ndii, ndaní a si'e a, te nia'á ña'a' a sakuu' ña xaa' a. Te nia'a ña'a' a chuuñ ka'nu' kā te sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' vitin, te nandani kā ndo'.

21Sakan' ña naa xaa' yuva' sanatiaku a ne ni xi'i, te taxi' a kivi' ñuu niq ndii, iin kachi xaa' tu si'e a taxi' a kivi' ñuu yoo kā kuní mii' a.

22Kuächi ndii, yuva' a ndii, säna'má a ndee iin ne yivi', süu' jaan' ndii sakuu' chuuñ jaan' ni taxi a nda'a' si'e a jaan', te säna'má ña jaan' ne yivi' xa'a' kuächi niq.

23Sakan' te sakuu' ne yivi' koto ka'nu' ña'a' naa xito' ka'nu' niq yuva' a Ndiosí. Te yoo kā xito' ka'nu' si'e a jaan' ndii, xito' ka'nu' tu niq yuva' a, ña ni tianu' ña'a'.

24Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ne taxi' so'o tu'un ña ka'án i, te iní niq xini niq ña ni tianu' yu'u ndii, kumi' niq kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Te kätun' kā niq xa'a' kuächi niq, sahan' ña tee' ndee ni xika niq ichi', ña kua'án mii' kuví niq ndii, xa kumi' niq kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' vitin.

25Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, xa kuyatin' kivi', te vitin nduu' kivi' jaan', ña kuni so'o ne nduu' ndee naa ne ni xi'i nuu' Ndiosí tachi' yu'u, si'e a. Te ne taxi so'o nuu' ña jaan' ndii, natiiin niq kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

26Kuächi ndii, naa xaa' yuva' taxi' a kivi' ñuu ne yivi' ndii, nii' sahan' tu ni taxi a ndiee' si'e a jaan', te taxi ña jaan' kivi' ñuu ne yivi'.

27Te sahan' tu ni taxi a ndiee' ña jaan', te säna'má a ne yivi' xa'a' ña nduu' a ña nduu' tu te yivi'.

28Nändani ndo' xa'a' ña kaq', sahan' ña xa kuyatin' kivi' ña kuni so'o sakuu' ne ñu'u' tixin yavi ndii tachi' yu'u a,

29te ne ni xaq ña va'a ndii, natiaqu niq, te natiiin niq kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Ndisu ne ni xaq ña niq a ndii, natiaqu niq, te koo niq tundo'o'.

Ndiosí nduu' ñaq ndiee' yu'u' xa'a' Jesús

30Küvi xachi' saq yu'u ndee iin ñaq'a xiin' ñaq ka'an' mii' i. Saq nii' xini so'o i ka'án yuva' i sana'má i, te sana'má ndaku i. Sakan' ñaq xaa' i ñaq kuní mii' i, süu' jaan' ndii ñaq kuní yuva' i, ñaq ni tianu' yu'u kuiti', xaa' i.

31Naa' mii' yu'u' kuiti' ndiee' yu'u' xa'a' i ndii, süu' ñaq ndixä nduu' ñaq ndiee' yu'u' jaan', kachí ndo'ó.

32Yoo inga ñaq ndiee' yu'u' xa'a' i, te xiní i ndii ñaq ndixä nduu' ñaq ndiee' yu'u' ñaq jaan' xa'a' i.

33Ni tianu' ndo'ó te yivi' te ndatu'un' ra Juan, te ni ndiee yu'u' te jaan' ñaq ndixä xa'a' i.

34Ndisu tüin' ndiaq yu'u ñaq ndiee' yu'u' ne yivi' xa'a' i. Ka'án kuiti' i ñaq jaan' xiin' ndo' te kuví kakú ndo' nuu' kuachí ndo'.

35Juan jaan' ni nduu ndee naa kaa tuún, te ni tuun a, te ni yi'e a mii' iin yaví. Te ndo'ó ndii, va'a ni kuni ndo' iin xa'a' ni xini so'o ndo' ñaq ni ka'án ra.

36Ndisu kumi' yu'u iin ñaq ndiee' yu'u' ñaq ndiaa ya'vi' ká te sakan' ñaq ni ndiee yu'u' Juan jaan'. Sakan' ñaq chüun ñaq ni taxi yuva' i nda'a' i te saxinu e' ndii, xá mii' chüun jaan' nduu' ñaq nia'á ñaq yuva' i nduu' ñaq ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o'!

37Te sakan' tu yuva' i, ñaq ni tianu' yu'u ndii, ñaq jaan' ndiee' yu'u' xa'a' i. Ndee iin kivi' xini so'o ndo' tachi' yu'u' a, te ni ndee ti'a'an kuni tu ndo' saa' kaa' a.

38Te ni ndee ndöö tu tu'un a nimá ndo', sakan' ñaq iñi ndo' xini ndo' yu'u, ñaq ni tianu' a.

39Sakuaqan ndo' ñaq yoso' nuu' tutu Ndiosí, sakan' ñaq xanini ndo' ñaq kuví natijin ndo' kivi' ñuu' ñaq koo' kivi' ndi'i' xa'a' a ñaq xaa' ndo' ñaq ka'án a. Ndisu ñaq yoso' jaan' ka'án xa'a' yu'u.

40Te ndo'ó ndii, kuni kuijñi ndo' kuni ndo' yu'u te kumi' ndo' kivi' ñuu' jaan'.

41Ñaq tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u ndii, nätiin' yu'u a.

42Sakan' ñaq xiní i saa' iin' nimá ndo', ñaq ndäni ndo' Ndiosí.

43Yu'u ndii, kuaxi i kuenta yuva' i, te nätiin' ndo' yu'u. Naa' inga te yivi' kixin kuenta mii' ra ndii, natijin ñaq'a' ndo'.

44Küvi iñi ndo' kuni ndo' yu'u, sakan' ñaq ñaq tiin' ka'nu' ta'an' mii' iñin ndo' natiin' ndo', te nduku' ndo' ñaq tiin' ka'nu' iin ndaq' Ndiosí kuiti'.

45Víkuijin ndo' ñaq xanini ndo' ñaq yu'u iin kuachí ndo'ó nuu' yuva' i, sakan' ñaq xá yoo iin te yivi', te tiin' kuachí ndo'ó. Moisés, te ndiatu' iñi ndo', nduu' ra.

46Sakan' ñaq naa' kandixa' ndo' ñaq ni ka'án te jaan' ndii, kandixa' tu ndo' ñaq ka'án yu'u, sakan' ñaq xa'a' yu'u ka'án ñaq ni ke'i te jaan' nuu' tutu.

⁴⁷Ndisu naa' kändixa' ndo' ña ni ke'i te jaan' ndii, küvi tu kändixa' ndo' ña ka'án yu'u xiin' ndo' —ni kachi Jesús.

San Juan 6

So'o ni xaa a kii' ni sákuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹Ni ya'a ña jaan', te ni keta Jesús kua'an a tuku ta'vi' miní Galilea, ña nani' tu Tiberias.

²Te kua'a va ne yivi' ni ndikun ña'a' xa'a' a ña ni xini nia chuuñ ka'nu' ña xaa' a kii' ni sanda'a a ne kuni küvi.

³Sakan' te ni kaa Jesús iin xiki', te ni xikundu'u' a ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a.

⁴Te xaq kuyatin' viko' pascua, ña xito' ka'nu' ne judío.

⁵Kii' ni ndani'i Jesús nuu' a, te ni xini a kuaxi kua'a' koo' chukuu' ne yivi' jaan' ndii, ni ka'an a xiin' Felipe ndii: —Mii' tu küvi sata' e' ña xaxi', te samani' e' sakuu' ne yivi' kaa'? —ni kachi a.

⁶Ni ka'an a ña jaan' xiin' ra te kuni a ndee ña ka'an ra, sakan' ña xaq xiní a ndee ña saa a.

⁷Te ni nakuuin Felipe nuu' a ndii: —Tee' ndee sachuun' e' uví ciento kivi' ndii, nianí xu'un' te ki'in e' ña kuxi i'in ne yivi' kaa' tee' sie sie —ni kachi ra.

⁸Te ni ka'an inga te nda'a' xa'a' a, te nani' Andrés, te nduu' ñani Simón Pedro, xiin' a ndii:

⁹—Yoo iin te sie yo'o', te kumi' ra u'un ta'an xita' va'a yuchi' cebada xiin' uví ta'an taka'. Ndisu, zmii' kuní ña kaa' nuu' ne yivi' kua'a' kaa'? —ni kachi ra.

¹⁰Te ni ka'an Jesús ndii: —Ka'an chuun' ndo' xiin' ne yivi' te kundiiee nia —ni kachi a. Te yoo kua'a' itia ikan', te ni xikundiee ne jaan'. Ña mii' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, kuyatin' u'un mií ni kuu ra.

¹¹Te ni ki'in Jesús xita' va'a jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a', ne ndiee jaan', te iin kachi ni xaq tu a xiin' taka' jaan'. Te iin ne yivi' jaan' ni ki'in saa kaa' kuu' ña kuní mii' nia.

¹²Te kii' ni nda'ní nia ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Nakaya ndo' ña xaxi' ña'in', ña ni ndoo ndoso', te ndöñu'u' saka a —ni kachi a.

¹³Sakan' te ni nakuaya ra ña ni ndoo ndoso' jaan', te ni sakuu' ra uxí uví ta'an íka' na'nu' xiin' xita' va'a ña'in', ña ni ndoo ndoso', ña ni kuu u'un ta'an jaan'.

14Saqan' na kuii' ni ka'an ne yivi' jaan' kii' ni xini nia chuyun ka'nu' ña ni xaa jaan' ndii: —Te kaq' xna'a nduu' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni tianu' a kixin iin yivi' —ni kachi nia.

15Ndisu kii' ni kundani Jesús ña xá xito' tiin u'vi ña'a' nia, te ndasanduu ña'a' nia rey nia ndii, ni kaa a mii' sukun ká xíni' iku' jaan' kua'an iin ndaa' mii' a.

So'o ni xaa a kii' ni xika Jesús nuu' tikui miní

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16Kii' ni kuqa' ndii, ni nakaq' te ndaa' a' xa'a' a yu'u' miní jaan',

17te ni ko'ní ra iin tundoo', te ni xaa'a' xka'ndíá ra miní jaan' nandiko' ra ñuu Capernaum, te xá ni kuñuu. Te tia'an kixin Jesús mii' ñu'u' ra jaan'.

18Te ni xaa'a' nuta' tikui miní jaan', saqan' ña ndiee' va xika' tachi'.

19Kii' xá kua'an tundoo' jaan' xiin' ra yatin' iñu ta'an kilómetro nuu' tikui jaan' ndii, ni xini rä kuaxi xa'a' Jesús nuu' tikui miní jaan', te kuyatin' a tundoo' jaan', te ni yi'vi va ra.

20Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii: —Kuän yi'vi ndo', yu'u nduu' i —ni kachi a.

21Saqan' na ni natiiin va'a ña'a' ra tixin tundoo' jaan', te ndee iin kani' va te ni xaa nu' yu'u' miní mii' kua'an ra jaan'.

Nanduku' ne yivi' Jesús

22Kii' ni kitu' tuku kivi' ndii, ne yivi' kua'a' koo' chukuu', ne ni ndoo tuku ta'vi' miní jaan' ndii, ni xini nia ña iin ndaa' tundoo' ni iin ikan'. Te ni xini tu nia ña ni sko'nu' Jesús tixin tun' jaan' xiin' te ndaa' a' xa'a' a, süu' jaan' ndii mii' te jaan' kuiti' kua'an.

23Te ni ndekui te ñuu Tiberias xiin' inga tundoo' yatin yu'u' miní mii' ni yoo mani' ne kua'a' jaan' ni xaa xto'o e' kii' ndi'i ni taxi a ña chindani Ndiosí.

24Saqan' na kuii' kii' ni xini ne jaan' ña koo' Jesús xika' ikan', te ni ndee koo' tu te ndaa' a' xa'a' a ndii, saqan' te ni ko'ní nia tixin tundoo' jaan', te ni nandiko' nia ñuu Capernaum te nanduku' nia Jesús ikan'.

Yo'o' ka'an Jesús ña suví a nduu' ña xaxi' xna'a ña taxi' Ndiosí

25Va'a, kii' ni xini ña'a' ne jaan' tuku ta'vi' miní jaan', te ni ka'an nia xiin' a ndii: —Rabí, ¿ama ni xaa un' yo'o? —ni kachi nia.

26Te ni ka'an Jesús xiin' nia ndii: —Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndo'ó ndii, süu' nanduku' ndo' yu'u xa'a' a ña ni xini ndo' chuyun ka'nu' ña nia'a Ndiosí jaan'. Süu' jaan' ndii nanduku' ndo' yu'u xa'a' a ña ni taxi' i ña ni xixi ndo' ndee ni nda'ni ndo'.

27Sachuu' kaa ndo' xa'a' ña xaxi' ña xka'ndíá, süu' jaan' ndii va'a kaa sachuu' ndo' xa'a' ña xaxi' ña koo' kivi' xka'ndíá, te natiiin ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i. Yu'u, ña nduu' tu te yivi', nduu' ña taxi' ña jaan'. Kuachii ndii yu'u nduu' ña ni ka'an tuni Ndiosí, yuva' e', taxi ña jaan' —ni kachi Jesús.

28Sákan' tē ni ka'ān níja xiin' a ndii: —¿Ndee ña kuní a saa ndu, tákui'e, tē saa ndu chūun ña kuní Ndiosí? —ni kachi níja.

29Tē ni ka'ān a xiin' níja ndii: —Chūun ña kuní kuiti' Ndiosí saa ndo' ndii, ini ndo' kuni ndo' yu'u, ña ni tjanu' a —ni kachi a.

30Sákan' na ni ka'ān níja xiin' a ndii: —¿Ndee chūun ka'nu' xaa' un' tē kuni ndu a, tē kandixa' ndu yo'ó? ¿Ndee ña kuví saa un', uún?

31Xiní e' ña ne xii' yata' e' ndii, ni xaxi' níja ña xaxi' ña ni nani' maná kij' xka'ndiá níja mii' ichi va kaa'. Saq nii' yoso' a nuu' tütü Ndiosí mii' ka'ān a ndii: "Ña xaxi', ña ni kiee ndivi", ni taxi rā ni xaxi' ne yivi", kachi a —ni kachi níja.

32Sákan' na ni ka'ān Jesús xiin' níja ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, süu' Moisés nduu' tē ni taxi xná'a ña xaxi', ña ni kiee ndivi', ni xaxi' ne jaan!. Süu' jaan' ndii yuva' i Ndiosí nduu' ña ni taxi ña xaxi' jaan!. Tē vitin ndii, taxi' yuva' i ña xaxi' xná'a ña ni kixin ndivi'.

33Kuachí ndii, ña xaxi' ña taxi' Ndiosí ndii, ña jaan' nduu' ña ni kiee ndivi', tē ni xaa a iin yivi', tē taxi' a kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i nuu' ne yivi' iin yivi' —ni kachi a.

34Sákan' na ni ka'ān níja xiin' a ndii: —Tákui'e, taxi un' ña xaxi' jaan' ndi'i ni kivi' nda'a' ndu —ni kachi níja.

35Tē ni ka'ān Jesús xiin' níja ndii: —Yu'u nduu' xita' va'a ña taxi' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i. Tē yoo' kā kuaxi nuu' i, tē xikundikún níja yu'u ndii, koo' kivi' kā kuxi'i níja sokö. Tē ne ini xini yu'u ndii, koo' kivi' kā ichi ini níja.

36Ndisu naa ni ka'ān i xiin' ndo' ndii, teé ndee xā ni xini ndo' yu'u ndii, ini ndo' xini ndo' yu'u.

37Sákuu' ne taxi' yuva' nda'a' i ndii, kixin níja nuu' i, tē ne kuaxi nuu' i ndii, sänandiko' ña'a' i,

38Sákan' ña ni nuu i ndivi' tē saa i ña kuní ña ni tjanu' yu'u, tē süu' ña kuní mii' i.

39Tē ña yo'o' nduu' ña kuní ña ni tjanu' yu'u ndii, ña sákuu' ne ni taxi a nda'a' i ndii, ndee iin níja kuittä saa i, süu' jaan' ndii sänatiaku ña'a' i kivi' so'o' ndi'i.

40Kuachí ndii, kuní yuva' i ña yoo' kā nakuni yu'u, ña nduu' si'e a, tē ini níja xini níja yu'u ndii, natiin níja kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i, tē sänatiaku ña'a' i kivi' so'o' ndi'i —ni kachi a.

41Sákan' na kuii' sava tē judío ndii, ni xaa' a ka'án i ni rā xa'a' Jesús koto kā ni ka'ān a ña suvi a nduu' ña xaxi' ña ni kiee ndivi'.

42Tē ni ka'ān rā ndii: —Xiní e' ña si'e José nduu' rā, sákan' ña xiní e' yuva' si'i' rā. ¿Saq kuví ka'án rā ña ndivi' ni kiee rā, tē ni xaa rā? —ni kachi tē jaan'.

43Ikan' tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Víkuiin ndo' nā ndatu'un' yaa' ndo' xa'a' i tein ta'an' ndo'.

44Ndee iin ne yivi' küvi kixin nuu' i naa' tī'vi' nā'a' yuva' i, nā nī tianu' yu'u, te sanatiaku i nīa kivi' so'o' ndi'i'.

45Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' nī ke'i tē nī ka'ān tiakú tu'un a ndii: "Mii' Ndiosí sānia'ā sākuu' ne yivi'", kachi a. Sākan' na kuii' sākuu' ne xini so'o nā ka'ān Ndiosí xiin' nīa, tē nī nātiin nīa nā ka'ān a ndii, kixin nīa nuu' i.

46Yuva' i Ndiosí ndii, ndee iin ne yivi' tī'an kūni nduchi' nuu' nā'a', süu' jaan' ndii nā nī kīeē mii' ndu'u a kuiti' xā nī xīnī nā'a'.

47Nā ndāku ka'ān i xiin' ndo' nā yoo kā inī xini yu'u ndii, kumi' nīa kivi' nūu nā kōo' kivi' ndi'i'.

48Yu'u nduu' nā xaxi', nā taxi' kivi' nūu nā kōo' kivi' ndi'i'.

49Maná nī xaxi' ne xii' yata' ndo' kii' nī xka'ndia nīa mii' īchi kaa', ndisū nī xi'i nīa ndee saa kā nī.

50Ndisū nā xaxi', nā ka'ān yu'u xa'a' jaan', nduu' nā nī kīeē ndivi', tē yoo kā xaxi' nā jaan' ndii, küvi nīa.

51Yu'u nduu' nā xaxi', nā nī kīeē ndivi', tē taxi' i kivi' nūu, tē yoo kā kaxi' nā yo'o' ndii, kūtiaku nīa ndee ndi'i' nī kivi'. Tē nā xaxi' yo'o' nduu' nūu' nde'i i, nā taxi' i tē nātiin ne yivi' iin yivi' kivi' nūu nā kōo' kivi' ndi'i' —nī kachi a.

52Sākan' tē nī xā'a' tē judío jaan' kani' ta'an' mii' rā kuento ka'ān rā ndii: —Jan', ¿saa tu kūvi taxi' tē kaa' nūu' nde'i rā kaxi' e'? —nī kachi rā.

53Tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Nā ndāku ka'ān i xiin' ndo' nā naa' kāxi' ndo' nūu' nde'i yu'u, nā nduu' tu tē yivi', tē kō'o tu ndo' nī' i ndii, kōo' kivi' nātiin ndo' kivi' nūu jaan'.

54Yoo kā xaxi' nūu' nde'i i, tē xi'i' tu nīa nī' i ndii, nātiin nīa kivi' nūu nā kōo' kivi' ndi'i', tē sanatiaku nā'a' i kivi' so'o' ndi'i'.

55Sākan' nā ndixa xna'a ndii, nā xaxi' nduu' nūu' nde'i i, tē nā va'a ko'o e' nduu' tu nī' i.

56Tē yoo kā xaxi' nūu' nde'i i, tē xi'i' nīa nī' i ndii, iin ndaa' nduu' nīa xiin' i, tē iin ndaa' nduu' tu yu'u xiin' nīa.

57Yuva' e' Ndiosí, nā nī tī'vi' yu'u ndii, tiaku a, tē nā jaan' xaa' sākan' tē tiaku tu yu'u, tē sākan' tu ne xaxi' nūu' nde'i yu'u ndii, kūtiaku nīa saa i.

58Yu'u nduu' nā xaxi', nā nī kīeē ndivi', tē nākuitá a xiin' nā nī xaxi' ne xii' yata' e', nā nāni' maná, sākan' nā nī xi'i' nīa. Ndisū yoo kā xaxi' nūu' nde'i i yo'o' ndii, kūtiaku nīa ndee ndi'i' nī kivi' —nī kachi a.

59 Ña yo'o' ni ka'an a kii' sənia'á a vi'e mii' nakayá ne yivi' ñuu Capernaum.

Yo'o' ka'án Pedro ña Jesús nduu' ña ka'án tu'un va'a, ña taxi' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'

60 Té kua'a' té ndikún iche' a ni ka'an kii' ndi'i ni xini so'o ra ña ni ka'an a jaan' ndii:
—Xa vixi ña ka'án ra. ¿Yoo tu kuví səxinu a? —ni kachí ra.

61 Té kii' ni xini Jesús xiin' nimá a ña ka'án i'ni te jaan' xa'a' ña ni ka'an a jaan', té ni ka'an a xiin' ra ndii: —¿Ñáá xa kusoo' ini ndo' xa'a' a ña ni ka'an i jaan' kuiti'?

62 ¿Ñáá kuu' saa' kənini kə ndo' səkan' naa' kuni ndo' yu'u, ña nduu' tu té yivi', kua'an kaa i ndivi' mii' ni ndu'u i ña nuu'?

63 Espíritu Ndiosí nduu' ña taxi' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i, té ñu'u' nde'i ndo' ndii, ndee sie chindiee' a. Té tu'un ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, nda'a' Espíritu jaan' kuaxi a, té taxi' tu a kivi' ñuu jaan'.

64 Ndisu yoo səvə ndo'ó, ne ini xini yu'u —ni kachí a. Ni ka'an a ña jaan', səkan' ña ndee ña nuu' xini a yoo ini xini ña'a', té xini tu a yoo sənəkua'a ña'a' nda'a' té kuu' nuu'.

65 Té ni ka'an kə a ndii: —Xa'a' a jaan' na ni ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin ne yivi' kuví kixin nuu i naa' t'ilvi' ña'a' yuva' e' Ndiosí —ni kachí a.

66 Xa'a' a jaan' na kuii' ndee kii' səkan' ndii, kua'a' va té ndikún iche' a jaan' ni nəkoo' ña'a', té ni ndikun kə ña'a' ra.

67 Səkan' na ni ka'an Jesús xiin' té uxí uví ta'an, té nda'a' xa'a' a ndii: —¿Tee' kuni nəkoo' tu ndo'ó yu'u ni? —ni kachí a.

68 Səkan' té ni ka'an Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, ¿yoo nuu' ku'un ndu? Yo'ó kuiti' nduu' ña ka'án tu'un va'a, ña taxi' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i.

69 Té ndu'u ndii, xa ini ndu xini ndu yo'ó, té xa xini tu ndu ña yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ña ni tianu' a sakakú ne yivi' —ni kachí ra.

70 Té ni ka'an a xiin' ra ndii: —Mii' yu'u ni nəkaxin i'in ndo'ó, té uxí uví ta'an. Ndisu iin ndo' nduu' ña ndiva'a —ni kachí a.

71 Xa'a' Judas, si'e Simón Iscariote, ni ka'an a ña jaan', səkan' ña té jaan' nduu' te sənəkua'a ña'a' nda'a' té kuu' nuu', tee' ndee iin té uxí uví nduu' ra.

San Juan 7

Nde'e ñani mij' Jesús ni ini kuni ña'a' ña nuu'

1 Kii' ni xka'ndia ña jaan', té ni xikə Jesús nuu' ñu'u' Galilea, səkan' ña ni kuni a kəkə a ñu'u' Judea, kuachí ndii ni xikə té judío, té kuu' nuu', kəni' ña'a' ra.

2 Té xa kuyatin' viko' ne judío, ña ndiee' niq tixin tia'va'.

³Səkan' na kuii' n̄i ka'an ñən̄i a xiin' a ndii: —Kua'an kətə yo'o', te ku'un un' nuu' ñu'u' Judea, te kūni tu te ndikún jichi' un' chūn̄ ñə xaa' un' ikan'.

⁴Kuachi ndii ndee iin ne yivi' xächuun' si'e naa' kuni satuví xiin' mii' niə nuu' ne yivi' iin yivi'. Naa' ndixə xna'a kumi' un' ndiee', te xaa' un' ñə jaan' ndii, niə'a xiin' mii' un' nuu' ne yivi' —n̄i kachi rā.

⁵Səkan' ñə ndee ñən̄i mii' a jaan' n̄i in̄i kūni ñə'a'.

⁶Səkan' te n̄i ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Tia'an xaə hora ñə va'a ku'un yu'u ikan', ndisü ndo'ó ndii, kūvi ku'un ndo' ndee kə hora kuní mii' ndo'.

⁷Né yivi' iin yivi' ndii, kōo' ndee iin xa'a' ñə kündəsi' niə ndo'ó, ndisü ndasi' niə yu'u, səkan' ñə satuví i ñə niə'a ñə xaa' niə.

⁸Kua'an kəa ndo'ó viko' jaan', yu'u ndii, kū'un niə'a i, səkan' ñə tia'an xaə hora ñə va'a ku'un i ikan' —n̄i kachi a.

⁹Ndi'i n̄i ka'an a ñə jaan' xiin' rā, te n̄i ndoo a ñu'u Galilea jaan'.

So'o ni xaə a kii' ni kəa tu Jesús viko' tia'va'

¹⁰Ndisü kii' n̄i ya'a ñə n̄i kəa ñən̄i Jesús viko' jaan', te n̄i kətə tu a jaan' kua'an kaa viko' jaan', tee' ndee n̄i kəa tuvi' a, süu' jaan' ndii, ndee naa n̄i kaa si'e a.

¹¹Tə judío, te kuu' n̄u'u ndii, xika' rā nanduku' rā Jesús viko' jaan' ka'án xiin' ta'an' rā ndii: —¿Mii' tu' xika' te jaan'? —kachi rā.

¹²Tə sakuu' ne yivi' kua'a' ndatu'un' xa'a' Jesús. Səvə niə ka'án ñə iin te yivi' va'a nduu' a, te səvə niə ka'án ñə süvə a, səkan' ñə iin te xini xa'an' ne yivi' nduu' a, kachi niə.

¹³Ndisü ni ndatu'un' si'e kuiti' niə xa'a' a, səkan' ñə yi'vi niə te judío jaan'.

¹⁴Tə kii' xə kumə'in' viko' jaan' ndii, n̄i ki'vi' Jesús nuu' ki'e yūkun' ka'nu', te n̄i xa'a' a sania'a a ne yivi'.

¹⁵Səkan' na n̄i nəndən̄i va te judío jaan' ka'án rā ndii: —Jan', ¿səqə kei' tu xini tuní ya'a te kaa', səkan' ñə n̄i səkuaan rā nuu' e? —n̄i kachi rā.

¹⁶Tə n̄i nəkuuijn Jesús ndii: —Ñə sania'a i ndii, süu' ñə xini tuní mii' i nduu' a, süu' jaan' ndii ñə xini tuní ñə n̄i tiañu' yu'u nduu' a.

¹⁷Yo'o kə kuni səqə ñə kuní Ndiosí ndii, kündən̄i niə naa' ñə xini tuní, ñə taxi' Ndiosí, nduu' ñə sania'a i, uun naa' ñə xini tuní, ñə ka'an' mii' i, nduu' a.

¹⁸Iin te ka'án ñə ka'an' mii' ndii, ñə tiin' ka'nu' ñə'a' ne yivi' kuiti' nduku' rā, ndisü te nduku' ñə tiañu' ñə'a' ñə n̄i tiañu' ñə'a' ndii, ñə ndixə ka'án te jaan', te süu' te uvı nimá nduu' tu rā.

¹⁹Ñə ndixə nduu' a ndii, Moisés n̄i saya'a tu'un ndei' Ndiosí nda'a' ndo'ó, ndisü ndee iin ndo' säxinú a. ¿Ndichun na kuni kə'n̄i' ndo' yu'u? —n̄i kachi a.

20 Té ni ka'ān ne yivi' kua'a' jaān' xiin' a ndii: —Ña ndiva'a naá nimá un'. ¿Yoo kuni ka'nī' yo'ó? —ni kachī nīa.

21 Té ni ka'ān Jesús xiin' nīa ndii: —Iin ndaa' kuiti' chuun ka'nu' ni xaa i, té nandani va sākuu' ndo'.

22 Moisés ni saya'á ña xa'a' ndo' tuni iin' té kuali', tee' ndee süu' mī' rā ni chikāndu'u' ndei' jaān', süu' jaān' ndii té xii' yāta' ya'a kā. Té xaa' ndo'ó ña jaān' xiin' té kuali' tee' ndee kivi' sábado, ña xināndiee' e', nduu' a.

23 Vā'a, xa'a' ña kūni ka'nū ndo' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xa'a' ndo' tuni iin' té kuali' tee' ndee kivi' sábado, ña xināndiee' e', nduu' a. Sākan' na kuii', ñdichun na xi'é ndo' xini ndo' yu'u xa'a' ña ni sanda'a i kanii' iin' té kuni kūvi kivi' sábado, ña xināndiee' e'?

24 Vā'a yoo a ña natava' ndo' kuenta ña kuní kā kundānī kaxi' ndo' saa yoo va'a kā natava' ndaku ndo' kuenta kuu' ne yivi' —ni kachī a.

Yo'o' ka'án Jesús mii' ni kīee a

25 Sākan' té ni ka'ān sāvā ne ndiee' ñuu Jerusalén jaān' ndii: —Sāa ni té yivi' nanduku' ña'a', té kā'nī' ña'a' rā chi.

26 Kōto ndo', mii' chitu' kaā' iin' rā ka'án ndoso' rā, té kōo' ka'án ndee iin' ña'a xiin' rā. ¿Tee' kuein' xā ni kāndixa' tu té xa'ndia chuun' nuu' ñuu e' ña té kā'a' nduu' Cristo, ña ni tīanu' Ndiosí sākakú yoo' ndii, ndee iin ne yivi' kūni mii' kīee a —ni kachī nīa.

27 Ndisu té kā'a' ndii, xiní e' mii' ni kīee rā, té ndii, kii' kīxin ña nduu' Cristo, ña tīanu' Ndiosí sākakú yoo' ndii, ndee iin ne yivi' kūni mii' kīee a —ni kachī nīa.

28 Sākan' té ti'e' ni ka'ān Jesús kii' sania'á a nuu' kī'e yūkun' jaān' ndii: —Ka'án ndo'ó ña xiní ndo' yu'u, té xiní tu ndo' mii' ni kīee i. Süu' kuaxi ña ka'an' mī' i, ndisu ña ni tīanu' yu'u ndii, ña xachuun' ndaku nduu' a, té xiní ña'a' ndo'ó.

29 Yu'u ndii, xiní ña'a' i, sākan' ña nuu' a kuaxi i. Té ña jaān' ni ti'vi' yu'u —ni kachī a.

30 Sākan' té ni xikā té jaān' tīin rā Jesús, ndisu ndee iin rā ni kūvi tīin ña'a', sākan' ña tī'an tondīa kivi' nuu' Ndiosí.

31 Ndee saa kānī ndii, kua'a' va ne yivi', ne ka'nī tein ne kua'a' jaān' ndii, ni iñi nīa xinī nīa Jesús, té ka'án xiin' ta'an' nīa ndii: —Kii' xā Cristo, ña tīanu' Ndiosí sākakú yoo' ndii, ñáá kua'a' kā chuun ka'nu' saa té jaān' té sākan' ña xaa' té kā'a'? —ni kachī nīa.

So'o ni xāa a kii' ni xikā té xīn' tīin rā Jesús

32 Xa'a' jaān' na kii' ni xinī té fariseo ña ndatu'un' ne jaān' xa'a' Jesús ndii, té jaān' xiin' sutu kuu' nuu' ndii, ni ti'vi' rā té xīn', té xito' yūkun', té tīin rā Jesús.

33 Sākan' té ni ka'ān Jesús ndii: —Ndee iin xa'a' kā yoo i xiin' ndo', té nāndiko' i nuu' ña ni tīanu' yu'u.

34 Nanduku' ndo' yu'u, ndisu kün̄i kā ndo' yu'u, tē mii' ku'un i jaan' ndii, kūvī ku'un ndo'ó –nī kachi a.

35 Sakan' tē nī ka'an xiin' ta'an' tē judío ndii: –¿Mii' tū kuni ku'un tē kaa' tē kün̄i ña'a' e'? Teē kuni ku'un rā mii' ndiee' nē ta'an' e', nē nī xitiā īnū kua'an tein ne tuku', tē s̄ania'a' rā ndeē nē tuku' jaan'.

36 ¿Ndee ña kuni kachi ña nī ka'an rā: "Nanduku' ndo' yu'u, ndisu kün̄i kā ndo' yu'u, tē mii' ku'un ī jaan' ndii, kūvī ku'un ndo'ó"? –nī kachi xiin' ta'an' rā.

Yo'o' ka'án Jesús ña Espíritu Santo nduu' ndeē naa t̄ikui, te' taxi' kivi' ñuū e'

37 Kivi' ña ndi'i' ndoso' vīko' jaan', ña nduu' kivi' ka'nu' kā ndii, nī xikuijn ndichī Jesús, tē nī ka'an ti'e' a nuu' nē yivi' jaan' ndii: –Naa' ichí inī yoō kā ndii, na kixin nīa nuu' ī, tē taxi' ī t̄ikui ko'q̄ nīa.

38 Yoso' a nuu' t̄utū Ndiosí mii' ka'án a xa'a' nē inī xini yu'u ndii: "Kandetā kua'a' t̄ikui, te' taxi' kivi' ñuū, nimá nīa", kachi a –nī kachi Jesús.

39 Nī ka'an Jesús ña jaan' xa'a' Espíritu Santo, ña x̄a kuyatin' nat̄ijin nē inī xini ña'a'. Kuachī ndii t̄ia'an xaā Espíritu Santo nimá nē jaan' kiī sākan', sākan' ñā t̄ia'an kūvī Jesús, tē nat̄iakū a, tē kīin ka'nu' ña'a' Ndiosí.

Yo'o' nata'vi' ta'an' nē yivi' xa'a' Jesús

40 Sakan' tē nī ka'an s̄ava nē yivi' kua'a' jaan' kiī nī xin̄i so'q̄ nīa ña nī ka'an Jesús ndii: –Ndix̄a xna'a'nduu' a ndii, tē kaa'nduu' tē ka'án tiakú tūun Ndiosí –nī kachi nīa.

41 Tē s̄ava t̄ukū nīa ka'án ndii: –Tē kaa'nduu' Cristo, ña nī t̄ianū Ndiosí s̄akakú yoo' –nī kachi nīa. Ndisū s̄ava t̄ukū nīa ka'án ndii: –Kūvī tuvī Cristo, ña s̄akakú yoo', ñuū ña naá nuu' ñu'u Galilea,

42 sākan' ña x̄a xin̄i e' ndii, yoso' a nuu' t̄utū Ndiosí mii' ka'án a ña s̄ian̄i xika' David kundūū ña jaan', tē ñuū Belén, mii' nī kieē tē jaan', kieē tū ña jaan' –nī kachi nīa.

43 Sakan' tē nī x̄a'a' nata'vi' ta'an' nē yivi' kua'a' jaan' xa'a' Jesús.

44 Tē s̄ava nē jaan' nī kuni t̄iin̄ ña'a' tē ku'un a vīē kaā, ndisū ndeē īin nīa nī kundiensī s̄aq̄ ña jaan'.

Kün̄i inī tē xa'ndia chuun' kün̄i rā Jesús

45 Sakan' tē nī nāndiko' tē xín' jaan' nuu' sutū kuu' nuu' jaan' xiin' nuu' tē fariseo, tē nī ndatūun' ña'a' tē jaan' ndii: –¿Ndichun na köō rā ndiaka' ndo' kuax̄i ndo'? –nī kachi rā.

46 Tē nī nākuijn tē xín' jaan' ndii: –Köō kivi' nī xini so'q̄ ndū ka'án ndeē īin tē yivi' naa ka'án tē jaan' –nī kachi rā.

47 Sakan' na nī ka'an tē fariseo jaan' xiin' rā ndii: –¿Teē x̄a nī xini xa'an' tū tē jaan' ndo'ó nī?

48 Ñáá yoo iin ndaq' so'o' te xa'ndia chuun', uun te fariseo kandixa' ña ka'án te jaan', tuu ndo'?

49 Ndisu ne yivi' jaan' ndii, ne xiní ndee ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí nduu' niɑ, te ne xɑ yoo nacha'an' nduu' tu niɑ -ni kachî te fariseo jaan'.

50 Ikan' tu ka'nî Nicodemo, te ni xan ndi'e' mii' ndu'u' Jesús iin ñuu. Te iin te xachuun' inga' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' nduu' tu te jaan', te ni ka'an rɑ xiin' inga' te ka'nu' jaan' ndii:

51 —Täxi' tu'un ndei' e' kätun' e' iin te yivi' naa' tia'an kuni so'o ña'a' e', te kuni e' ndee kuachî ni xaa rɑ -ni kachî rɑ.

52 Te ni ka'an te jaan' xiin' rɑ ndii: —¿Ñáá te Galilea nduu' tu yo'ó? Sákuaan va'a un' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí, ndee iin xaan' kuásq' ka'án a ña kiee iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ñuu ña naá nuu' ñu'u' Galilea —ni kachî rɑ.

53 [Ikan' te i'in rɑ kua'an nu'u vi'e rɑ.

San Juan 8

So'o' ni xaa a kii' ni yoø ka'nu' iní Jesús xa'a' iin ña' ni natuvi xiin' te yivi'

1 Te Jesús kua'an xiki' ña nani' Olivos.

2 Te kii' ni kitu' tuku' kivi' ndii, ni nandiko' tukuu' Jesús nuu' ki'e yukan' jaan', te sakuu' ne yivi' ni ndekui'e nuu' a, te ni xikundu'u' a sania'á ña'a' a.

3 Sakan' te ni ndekui'e tu te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te fariseo ndiaka' rɑ iin ña'a', ña' ni natuvi xiin' te yivi', te ni xani ña'a' rɑ ma'in' nuu' Jesús.

4 Te ni ka'an rɑ xiin' a ndii: —Maestro, ña' yo'o' ndii, ni natuvi a' xiin' te yivi'.

5 Nuu' tutu tu'un ndei' Ndiosí ni ka'an chuun' Moisés xiin' e' ña ña'a' naa ña' kaa' ndii, kuní a kuu' yuu' ña'a' e' ndee kuví a', kachi a. Te yo'ó, ¿ndee ña ka'án un'? —ni kachî rɑ.

6 Ni ndatu'un' ña'a' rɑ ña jaan', ndianí te ka'an a iin ña kuví tii kuachî ña'a' rɑ xa'a'. Ndisu Jesús ndii, ni nakutandie a, te ni xaa' a ke'i a nuu' ñu'u' xiin' nuu' nda'a' a.

7 Te xa'a' a ña kayu'u' te kayu'u' te jaan' nuu' a, na ni nakuijn ndaku a, te ni ka'an a xiin' rɑ ndii: —In ndo'ó, ne koo' ndee iin kuachî, na kuu' nuu' ña'a' yuu' —ni kachî a.

8 Te tuku sakan', ni nakutandie a, te ni xaa' a ke'i a nuu' ñu'u' xiin' nuu' nda'a' a.

9 Kii' ni xini so'o rɑ ña jaan' ndii, ni xaa' a kiee' i'in rɑ kua'an rɑ, xi'nä kæ te xixä kæ ni xaa' a kiee' kua'an ndee ni ndi'i ndoo rɑ, te ni ndoo ndee iin ndaq' Jesús xiin' ña' jaan' iin' a' ma'in' jaan'.

10 Sákán' tē ní nákuuin ndáku Jesús, tē ní ndátu'un' a ña' jaan' ndii: —¿Mii' kua'an sákuu' tē tiin' kuächhi yo'ó, náa? ¿Ñáá ní kätun' ndee iin rā yo'ó? —ní kachi a.

11 Tē ní nákuuin ña' jaan' ndii: —Ndee iin rā, tákui'e —ní kachi a'. Tē ní ka'an ka Jesús xiin' a' ndii: —Ní ndee kätun' tu yu'u yo'ó, kua'an tē ndee vitin, tē ndee nuu' ku'un e' ndii, sáa ká un' kuächhi —ní kachi a.]

Jesús nduu' ñu'u ña nia'a sáa iin' nimá né yivi'

12 Tē tukú ní, ní ka'an Jesús xiin' né yivi' kua'a' jaan' ndii: —Yu'u nduu' ñu'u ña sayi'é nuu' né yivi' iin yivi'. Yoo ká ndikún yu'u ndii, käkä iin yaví niá, süu' jaan' ndii sayi'é i nuu' niá, tē ña jaan' taxi' kivi' ñu'u niá ña köo' kivi' ndi'i' —kachi a.

13 Ikan' tē ní ka'an tē fariseo xiin' a ndii: —Yo'ó ndii, xá mii' un' nduu' un' tē ndiee' yu'u' un' xa'a' un', sákán' na kuii' ndiaa ya'vi' ña ndiee' yu'u' un' jaan' —ní kachi rā.

14 Tē ní nákuuin Jesús nuu' rā ndii: —Tee' ndee xá mii' yu'u nduu' i tē ndiee' yu'u' i xa'a' i ndii, ndiaa ya'vi' a, sákán' ña xiní i mii' ní kíee i, tē xiní tu i mii' kua'an i. Ndisu ndo'ó ndii, xiní ndo' mii' ní kíee i, tē ní ndee xiní tu ndo' mii' kua'an i.

15 Ndo'ó ndii, natava' ndo' kuenta kuu' i ndee naa xaa' né nduu' kuenta iin yivi'. Tē yu'u ndii, nätava' i kuenta kuu' ndee iin né yivi'.

16 Ndisu naa' nätava' i kuenta kuu' niá ndii, ndiaa ya'vi' a, sákán' ña süu' iin ndáa' mii' i xaa' ña jaan', süu' jaan' ndii yuva' i, ña ní tianu' yu'u, xaa' inga' a xiin' i.

17 Nuu' tu'un ndei' mii' ndo' yoso' ña ka'án ndii, naa' uví ta'an tē yivi' ndiee' yu'u', tē nakuitá ña ka'án rā ndii, ndiaa ya'vi' a, kachi a.

18 Va'a, xá mii' yu'u nduu' i tē ndiee' yu'u' i xa'a' i, tē yuva' i, ña ní tianu' yu'u, nduu' inga ña ndiee' yu'u' tu xa'a' i —ní kachi a.

19 Sákán' tē ní ka'an tē fariseo jaan' xiin' a ndii: —¿Mii' ndu'u yuva' un' jaan'? —ní kachi rā. Tē ní ka'an a xiin' rā ndii: —Xiní ndo' yu'u, ní ndee xiní tu ndo' yuva' i. Naa' xiní ndo' yu'u ndii, xiní tu ndo' yuva' i —ní kachi a.

20 Tē sákuu' ña jaan' ní ka'an Jesús kíi' sania'a a nuu' kíe yúkun' ka'nu' yátiñ mii' taan' né yivi' lümuxtan. Tē ndee iin köo' ní tiin' ña'a', sákán' ña tia'an tondia kivi' nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús ña küví ku'un tē jaan' mii' ku'un a

21 Tē ní ka'an ká Jesús xiin' né yivi' jaan' ndii: —Yu'u ndii, ku'un i, tē nánduku' ndo'ó yu'u, ndisu kuiyo ndo' kuächhi ndo' tē küví ndo', sákán' ña mii' ku'un i jaan' ndii, küví ku'un ndo'ó ikan' —ní kachi a.

22 Sákán' tē ní ka'an tē judío ndii: —Tee' xanini tē ka'a' ká'ní xiin' mii' rā, sákán' na ka'án rā ndii: "Mii' ku'un i jaan' ndii, küví ku'un ndo'" —ní kachi rā.

23 Tē ní ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Ndo'ó ndii, ninu ní kíee ndo', tē yu'u ndii, nínu ní kíee i. Ndo'ó ndii, né yivi' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ndo', tē yu'u ndii, süvi i.

²⁴Səkan' na kuii' n̄i ka'ān i xiin' ndo' n̄a kūso ndo' kuāch̄i ndo', t̄e kuv̄i ndo'. Səkan' n̄a naa' kändixa' ndo' n̄a yu'u nduu' i ndii, kūso ndo' kuāch̄i ndo', t̄e kuv̄i ndo' —n̄i kach̄i a.

²⁵Səkan' t̄e n̄i ndātu'un' n̄a'a' r̄a ndii: —¿Yoo nduu' yo'ó na səkan'? —n̄i kach̄i r̄a. Te n̄i ka'ān a xiin' r̄a ndii: —Xa n̄i ka'ān i ndee n̄a nuu' xiin' ndo' yoo nduu' i.

²⁶Yoo kua'a' n̄a kuv̄i ka'ān i xa'a' ndo' xiin' n̄a kuv̄i nātava' i kuenta kuu' ndo', ndis̄ yu'u ndii, n̄a n̄i xini so'o i ka'án n̄a n̄i t̄ianu' yu'u kuit̄i' ka'án i nuu' n̄e yivi' iin yivi', t̄e n̄a jaan' ndii, n̄a ndix̄a ka'án a —n̄i kach̄i Jesús.

²⁷Ndis̄ n̄i kündan̄i t̄e jaan' n̄a xa'a' yuva' e' Ndiosí n̄i ka'ān a xiin' r̄a.

²⁸Səkan' na n̄i ka'ān Jesús xiin' r̄a ndii: —Kii' ndan̄i'i ndo' yu'u, n̄a nduu' tu t̄e yivi' ndii, nākun̄i ndo' n̄a yu'u nduu' i, t̄e ndee iin ch̄un̄ xää' i kuenta mij̄i' i, süu' jaan' ndii, saa' nii' n̄i sania'á yuva' i yu'u kuit̄i' ka'án i.

²⁹Səkan' n̄a, n̄a jaan' n̄i t̄ianu' yu'u, t̄e yoo a xiin' i, n̄i nākoo iin ndaa' a yu'u, səkan' n̄a ndi'i' n̄i kivi' xaa' i n̄a xtani a —n̄i kach̄i a.

³⁰T̄e kii' n̄i ka'ān Jesús n̄a jaan' ndii, kua'a' va n̄e yivi' n̄i in̄i xini n̄a'a'.

Yo'o' ka'án Jesús n̄a suvi a nduu' n̄a ndix̄a n̄a sandoó ndiká n̄e yivi' nuu' kuāch̄i n̄ia

³¹Səkan' t̄e n̄i ka'ān Jesús xiin' t̄e judío, t̄e in̄i xini n̄a'a' jaan' ndii: —Naa' kuit̄a ni'i ndo' nuu' tu'un n̄a sania'á i ndii, künduu' xna'a' ndo' n̄e ndikún iichi' i,

³²t̄e kündan̄i ndo' n̄a ndix̄a, t̄e n̄a ndix̄a jaan' səndoó ndiká ndo'ó nuu' n̄a xiko' ni'i' ndo'ó —n̄i kach̄i a.

³³T̄e n̄i ka'ān t̄e jaan' xiin' a ndii: —S̄iāni' xika' Abraham nduu' ndu'u. Ndēe iin kivi' t̄ia'an viko' ni'i' ndee iin t̄e yivi' ndu'u. Səkan' na kuii', ¿ndichun ka'án un' n̄a ndoo ndiká ndu? —n̄i kach̄i r̄a.

³⁴T̄e n̄i ka'ān Jesús xiin' r̄a ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' n̄a sakuu' n̄e xaa' kuāch̄i ndii, ndee naa tiin' u'vi n̄a'a' kuāch̄i jaan', t̄e xika' nuu' n̄ia nuu' a.

³⁵In̄i n̄e xika' nuu' kuit̄i' ndii, ndoo xāchi' n̄e jaan' kündu'u' n̄ia vi'e xto'o n̄ia jaan', ndis̄ si'e n̄e xiin' vi'e ndii, ndoo xāchi' n̄e jaan' kündu'u' n̄ia ikan'.

³⁶Səkan' na kuii' naa' yu'u, n̄a nduu' si'e Ndiosí, səndoó ndiká ndo'ó ndii, ndoo ndiká xāchi' ndo'.

³⁷Xiní i n̄a s̄iāni' xika' Abraham nduu' ndo', ndis̄ kuni kā'n̄i' ndo' yu'u, səkan' n̄a kūni nātiin ndo' tu'un n̄a ka'án i.

³⁸Yu'u ndii, n̄a n̄i xini nduchi' nuu' i xaa' yuva' i kii' n̄i yoo i xiin' a ka'án i, t̄e ndo'ó ndii, n̄a xini so'o ndo' ka'án yuva' ndo' xaa' ndo' —n̄i kach̄i a.

Yo'o' ka'án Jesús n̄a si'e n̄a ndiva'a nduu' t̄e kuni kā'n̄i' n̄a'a'

39Tę ni ka'ān rā xiin' Jesús ndii: —Abraham nduu' yuva' ndu —ni kachi rā. Tę ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Naa' ndixā xnā'a yuva' ndo' nduu' Abraham ndii, iin kachi sāa ndo' naa ni xāa tē jaan'!

40Tę vitin ndii, tee' ndee ka'ān i xiin' ndo' nā ndixā, nā ni xini so'o i nuu' Ndiosí ndii, kuni kā'nī' ndo' yu'u. Abraham ndii, köö' kivi' sāa rā nā jaan' naa' tiaku rā.

41Ndo'ó ndii, naa nā xaa' yuva' xnā'a ndo' xaa' ndo' —ni kachi a. Sakan' tē ni ka'ān rā xiin' a ndii: —Ndu'u ndii, süu' si'e nā' xika' sii' xiin' ndee kā tē yivi' nduu' ndu, iin ndaa' kuiti' yuva' ndu yoo, tē nā jaan' nduu' Ndiosí —ni kachi rā.

42Tę ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Naa' Ndiosí xnā'a nduu' yuva' ndo' ndii, kündani ndo' yu'u, sakan' nā nuu' nā jaan' ni kiee i, te ni xaa i. Tę süu' kuenta mii' i kuaxi i, süu' jaan' ndii Ndiosí ni ti'vi' yu'u tē kuaxi i.

43¿Ndichun na kündani ndo' nā ka'ān i? Kündani ndo' a sakan' nā kūni nātjin ndo' nā ka'ān i xiin' ndo'.

44Yuva' ndo'ó ndii, nā ndivā'a nduu' a, tē nā kuní nā jaan' kuiti' xaa' ndo'. Nā jaan' ndii, nā xa'nī' nē yivi' nduu' a ndee nā nuu', tē köö' kivi' xachuun' ndaku a, sakan' nā süu' nā kumi' nā ndaku nduu' a. Tē kii' ka'ān a tuv vixi ndii, ka'ān a sāa kuu' mii' a, sakan' nā nā vixi nduu' a, tē suvi a nduu' xa'ndu sākuu' tuv vixi.

45Tę yu'u ndii, xa'a' a nā nā ndixā ka'ān i xiin' ndo' ndii, kūni kāndixa' ndo' a.

46¿Yoo nduu' ndo'ó kuvi' tiin kuachi yu'u, tē nia'a ndo' nā ni xaa i kuachi jaan'? Nā ndixā ka'ān i xiin' ndo', ¿ndichun na kāndixa' ndo' a?

47Nę nduu' kuenta Ndiosí ndii, natiin' va'a niā tu'un ka'ān Ndiosí, tē ndo'ó ndii, nātiin' va'a ndo' a, sakan' nā süu' kuenta a nduu' ndo' —ni kachi a.

Yo'o' ka'ān Jesús nā xā yoo a ndee kii' tiā'an kōo Abraham

48Sakan' tē ni ka'ān tē judío jaan' xiin' a ndii: —Nā ndaku xnā'a ka'ān ndu kii' ka'ān ndu nā iin tē Samaria nduu' un', sakan' nā naá nā ndivā'a nimá un' —ni kachi rā.

49Tę ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Köö' nā ndivā'a naá nimá yu'u. Yuva' i kuiti' tiin' ka'nu' i, tē ndo'ó ndii, tii' ka'nu' ndo' yu'u.

50Yu'u ndii, nduku' i nā tiin' ka'nu' nē yivi' yu'u. Yoo iin nā nduku' nā jaan', tē nā jaan' nduu' nā kandei' ka'ān nā jaan'.

51Nā ndaku ka'ān i xiin' ndo' nā yoo kā ita' ni'i nuu' nā ka'ān i ndii, köö' kivi' kuvi' niā —ni kachi a.

52Sakan' tē ni ka'ān tē judío jaan' xiin' a ndii: —Vitín kundani xnā'a ndu nā naá nā ndivā'a nimá un', sakan' nā Abraham xiin' sākuu' tē ni ka'ān tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni xi'i rā. Tē yo'o' ka'ān nā yoo kā ita' ni'i nuu' nā ka'ān un' ndii, köö' kivi' kuvi' niā, kachi un'.

53 ¿Ñáá tuu yo'ó ñä te ka'nu' kä nduu' un' te sakan' te xii' yata' e' Abraham? Te jaan' ndii, ni xi'i rä, te ni xi'i tu sakuu' te ni ka'än tiakú tu'un Ndiosí. Yoo nduu' yo'ó, tuu un', na ka'än un' sakan'? —ni kachi rä.

54 Te ni ka'än Jesús xiin' rä ndii: —Naa' tiin ka'nu' xiin' mii' mii' i ndii, ndiaa ya'vi' a. Yüva' i nduu' ñä tiin' ka'nu' yu'u, ñä ka'än ndo'ó nduu' Ndiosí ndo'.

55 Ndisu xiní ñä'a' ndo', te yu'u ndii, xiní ñä'a' i. Te naa' ka'än i ñä xiní ñä'a' i ndii, te xini xa'an' künduu' i ndee naa ndo'ó. Ndisu xiní ñä'a' i, te saxinú i tu'un ka'an' a.

56 Abraham, te xii' yata' ndo' jaan' ndii, va'ä va ni kuní rä kii' ni xini rä ñä kixin i iin yivi' yo'o', te ni xini xnä'a rä a, te va'ä va ni kuní rä —ni kachi a.

57 Sakan' te ni ka'än te judío jaan' xiin' a ndii: —Jan', ni ndee uvı xiko uxı kuiya kumi' un', saa kuvı ka'än un' ñä xä ni xini un' Abraham? —ni kachi rä.

58 Sakan' te ni ka'än Jesús xiin' rä ndii: —Ñä ndaku ka'än i xiin' ndo' ñä kii' kuní ka koo Abraham ndii, yu'u nduu' i —ni kachi a.

59 Sakan' te ni kii' in rä yuu' te kuun yuu' ñä'a' rä. Ndisu ni naka'ni si'e a tein ne yivi' kua'a' jaan', te ni ketä a nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' kua'än a.

San Juan 9

Yo'o' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu'

1 Te kii' xka'ndia Jesús kua'än a ndii, ni xini a iin te kui'e nduchi' nuu', te xä sakan' kaa' ndee ni tuvi rä.

2 Te ni ndatu'un' ñä'a' te nda'a' xa'a' a ndii: —Rabí, yoo ni xä kuachi na kui'e nduchi' nuu' te kaä' ni tuvi rä? Ñáá mii' rä, uun ñáá yüva' si'i' rä? —ni kachi rä.

3 Te ni nakuin Jesús nuu' rä ndii: —Ni ndee te kaä' ni xä kuachi, te ni ndee yuva' si'i' rä ni xä kuachi na kaa' rä sakan'. Süu' jaan' ndii sakan' kaa' rä te nia'a' Ndiosí chuuñ ka'nu' a kivi' ñuu' rä saa i.

4 Kuní a saa i chuuñ ñä ni sakuiso' chuun' ñä ni tianu' yu'u saa i ñä kuní kä kuäa'. Sakan' ñä kii' kuñuu ndii, köö' kuvı sachuuñ' kä.

5 Vitin ñä yoo i iin yivi' yo'o' ndii, nduu' i ñu'u ñä nia'á saa kuu' Ndiosí —ni kachi a.

6 Te kii' ndi'i ni ka'än a ñä jaan' ndii, ni kondia tiasi'i a ñu'u, te ni xa'a' a nde'i, te ni saka' ñä'a' a nduchi' nuu' te kui'e nuu' jaan'.

7 Te ni ka'än a xiin' rä ndii: —Kua'an, te natia un' nuu' un' pila ñä nani' Siloé —ni kachi a xiin' rä. (Te Siloé jaan' kuni kachi a tikui te ni nachikanu'.) Sakan' te ni ketä rä kua'än rä, te ni natia rä nuu' rä, te kii' ni nandiko' rä vi'e rä ndii, xä kuvı xto'ni' rä.

⁸Sákan' te ne ndiee' yatin vi'e ra xiin' inga ne xiní ña te kui'e nuuu nil nduuu ra ndii, nil ka'án xiin' ta'an' nil ndii: —¿Te kaa' nduuu te xi ndu'uu xikán xuun' yi'e' yukun' nuuu? —nil kachi nil.

⁹Sava nil ka'án ndii: —Süvi ra. Te sava tuku nil ka'án ndii: —Süvi ra, tee' ndee naa kaa' te jaan' kaa' ra —nil kachi nil. Te nil ka'án mii' te jaan' xiin' nil ndii: —Yu'uu nduuu i —nil kachi ra.

¹⁰Sákan' na kuii' nil ndatu'uun' ña'a' nil ndii: —¿Saa nil xaa a, te nil nunia' nduchi' nuuu un'? —nil kachi nil xiin' ra.

¹¹Te nil näkuijin ra ndii: —Te yivi', te näni' Jesús, nil xaa a nde'i, te nil saka' ra a nduchi' nuuu i, te nil ka'án ra xiin' i ndii: "Kua'an, te natia un' nuuu un' pila Siloé", nil kachi ra. Sákan' te nil xa'án natia i nuuu i, te nil nunia' nduchi' nuuu i —nil kachi ra.

¹²Sákan' te nil ndatu'uun' ña'a' nil ndii: —¿Mii' yoo te jaan? —nil kachi nil. Te nil näkuijin ra nuuu nil ndii: —Xiní i —nil kachi ra.

So'o ni xaa a k*ij*' ni ndatu'uun' te fariseo saa ni xaa, te ni nunia' nduchi' nuuu te kui'e nuuu jaan'

¹³Te nil xan ndiaka ne yivi' te nil nduuu te kui'e nuuu jaan' nuuu te fariseo.

¹⁴Te kivi' sábado, ña xinändiee' ne yivi', nil xaa Jesús nde'i, te nil nunia' a nduchi' nuuu te jaan'.

¹⁵Sákan' na kuii' nil ndatu'uun' tu ña'a' te fariseo jaan' saa ni xaa a, te nil nunia' nduchi' nuuu ra. Te nil ka'án te jaan' ndii: —Nil saka' ra nde'i nduchi' nuuu i, te nil natia i nuuu i, te kuvi xito' i vitin —nil kachi ra.

¹⁶Sákan' na nil ka'án sava te fariseo jaan' ndii: —Te ni xaa ña kaa' ndii, süuu kuenta Ndiosí nduuu ra, sákan' ña xaa'nú ra kivi' sábado, ña xinändiee' e' —nil kachi ra. Te sava tuku ra ka'án ndii: —Naa' te ndiso' kuächi nduuu ra ndii, küvi saa ra chüun ka'nu' ña xaa' ra jaan' —nil kachi ra. Xa'á a jaan' na nil nakuitá kuento ra.

¹⁷Sákan' na nil ndatu'uun' tukuu' ra te nil nduuu te kui'e nuuu jaan' ndii: —¿Yoo nduuu te nil nunia' nduchi' nuuu un' jaan', tuu un'? —nil kachi ra. Te nil näkuijin ra ndii: —Iin te ka'án tiakú tuun Ndiosí nduuu ra —nil kachi ra.

¹⁸Ndisu te judío, te sana'má ña'a' jaan' ndii, nil kändixa' ra naa' te kui'e nuuu nil nduuu te jaan'. Sákan' na kuii' nil käna ra yuva' si*l*' te jaan',

¹⁹te nil ndatu'uun' ña'a' ra ndii: —¿Ñáá si*e*' ndo'ó nduuu te yo'o', te ka'án ndo' nil tuvi kui'e nduchi' nuuu? Naa' sákan' ndii, ¿saa kuvi xto'ni' ra vitin? —nil kachi ra.

²⁰Te nil näkuijin yuva' si*l*' te jaan' ndii: —Xiní nduu ndii, si*e*' nduu nduuu te kaa', tákui'e. Te xiní tuu ña te kui'e nduchi' nuuu nduuu ra nil tuvi ra.

21 Ndisu xiní ndu saa ni xaa a, te kuví xito' ra vitin, ni ndee xiní tu ndu yoo ni nunia' nduchi' nuu' ra. Ndatu'un' ndo' mii' ra, te xixá nduu' ra, kuví ka'an ra xiin' ndo' yoo ni xaa ña jaan' —ni kachi nja.

22 Ni ka'an yuva' si'i' ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi nja te judío jaan', sakan' ña xá ni nakata te jaan' kuento ra ña naa' yoo ká ndiee yu'u' ña Jesús nduu' Mesías, ña sakakú ne yivi' ndii, xta'ni' xachi' ña'a' ra, te künduu' ká ne jaan' kuenta vi'e mii' nakayá ne yivi' ñuu' jaan'.

23 Xa'a' a jaan' na kuii' ni ka'an yuva' si'i' te jaan' ndii: "Ndatu'un' ndo' mii' ra, te xixá nduu' ra", ni kachi nja.

24 Sakan' te ni kaná ra te ni nduu te kui'e nuu' jaan' ichi' ña uvi, te ni ka'an ra xiin' ra ndii: —Ndiosí kuní a tjin ka'nu' un', sakan' ña xiní ndu ndii, iin te ndiso' kuachi' nduu' te jaan' —ni kachi ra.

25 Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: —Naa' te ndiso' kuachi' nduu' ra, xiní yu'u, iin ndaq' kuiti' ña'a' xiní i ndii, te kui'e nuu' ni nduu i, te vitin ndii, kuví xto'ni' i —ni kachi ra.

26 Te tukú ni ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: —¿Ndee ña ni xaa ra xiin' un'? ¿Saa ni xaa ra, te ni nunia' ra nduchi' nuu' un'? —ni kachi ra.

27 Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: —Xá ni ka'an i xiin' ndo', te kuni kandixa' ndo'. ¿Ndichun na kuni kuní so'o tukuu' ndo' ña xá ni ka'an i? ¿Ñáá kuni kundikun tu ndo'ó ichi' te jaan'? —ni kachi ra.

28 Sakan' te ni kani'a ra xiin' te jaan' ka'án ra ndii: —Yo'ó nduu' te ndikún ichi' te jaan', ndisu ndu'u ndii, te ndikún ichi' Moisés nduu' ndu.

29 Xiní ndu ña ni ka'an Ndiosí xiin' Moisés, ndisu te jaan' ndii, xiní ndu mii' ni kiee ra —ni kachi ra.

30 Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: —Ña jaan' nduu' ña nandani va yu'u ña xiní ndo'ó mii' ni kiee ra, ndisu ni sanda'a ra nduchi' nuu' i.

31 Xiní e' ndii, xaa' Ndiosí kuenta ña ka'án ne ndiso' kuachi', ndisu xaa' a kuenta ña ka'án ne ki'in' ka'nu' ña'a', te xaa' nja ña kuní a.

32 Ndée ni xikandu'u' iin yivi' ndii, tia'an kuní e' kuento ña ni nunia' iin te yivi' nduchi' nuu' iin ne kui'e nduchi' nuu' ndee ni tuvi nia.

33 Naa' süu' te ni kiee nuu' Ndiosí nduu' te jaan' ndii, köö' xachi' a kuví saa ra —ni kachi ra.

34 Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: —Yo'ó, te ndiso' kuachi' ndee ni tuvi un', ¿yoo nduu' yo'ó, tuu un', na kuni sania'á un' ndu'u? —ni kachi ra. Sakan' te ni xta'ni' xachi' ña'a' ra vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan'.

Yo'o' ka'án Jesús yoo nduu' ne kui'e nuu' nuu' Ndiosí

35 Ni xini Jesús kuento ña ni xtā'ni' rā te jaan' vi'e jaan', te kii' ni xini ña'a' a, te ni ndātu'un' ña'a' a ndii: —¿Ñáá ini un' xini un' ña nduu' si'e Ndiosí? —ni kachi a.

36 Te ni ka'an rā xiin' a ndii: —¿Yoo nduu' ña jaan', tákui'e, te ini i kuni ña'a' i? —ni kachi rā.

37 Te ni ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Xa ni xini ña'a' un', te suvi i nduu' ña ndatu'un' xiin' un' vitin —ni kachi a.

38 Ikan' te, ni ka'an rā xiin' a ndii: —Tákui'e, ini i xini i yo'ó —ni kachi rā. Te ni xaka'nu' ña'a' rā.

39 Te ni ka'an Jesús ndii: —Ni xaa i iin yivi' yo'o', te nia'a ne yivi' saa yoo nimá nia nuu' Ndiosí, sakan' te nunia' nduchi' nuu' ne kui'e nuu', te ne tuu ña tuvi' nuu' nia ndii, kükui'e nuu' nia —ni kachi a.

40 Te ni xini so'o savā te fariseo, te ita' yatín nuu' a jaan', ña ni ka'an a, te ni ka'an rā ndii: —¿Ñáá te kui'e nuu' nduu' tu ndu'u, kachi un'? —ni kachi rā.

41 Te ni ka'an a xiin' rā ndii: —Naa' te kui'e nuu' nduu' ndo' ndii, köö' kuachi ndo', ndisu xa'a' a ña ka'án ndo' ña tuvi' nuu' ndo' ndii, yoo na yoo kuachi ndo'.

San Juan 10

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' uví ta'an nuu' te paxto

1 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña yoo kā kua'an kāa nuu' namā mii' ñu'u' mbēe, te xkä'ndíá rā yi'e' ndii, iin te kui'nā' nduu' rā, te nduu' tu rā te kui'nā' mii' kuu'.

2 Ndisu te nduu' xna'a te paxto mbēe jaan' ndii, yi'e' xka'ndíá rā.

3 Te xito' yi'e' ndii, nunia' rā a nuu' te paxto jaan', te xini so'o mbēe tachi' yu'u' te paxto, te kana' rā ri' xiin' kivi' ri', te tavā' rā ri'.

4 Te kii' tavā' rā sakan' sanā mii' rā ndii, ni'i' ichi' rā nuu' ri' kua'an rā, te ndikún ri' xata' rā, sakan' ña nakuni ri' tachi' rā.

5 Ndisu iin te ndivā'a ndii, kündikun ña'a' ri', süu' jaan' ndii kunu ri' nuu' rā, sakan' ña xiní ri' tachi' rā —ni kachi a.

6 Ni ka'an ndiaqā Jesús ña jaan', ndisu ni kundani te jaan' ndee ña kuni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús ña mii' a nduu' te paxto va'a

7 Te ni ka'an kā Jesús xiin' rā ndii: —Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, yu'u nduu' ndee naa yi'e' korra mii' ñu'u' mbēe.

8 Sakan' te ni kixin xi'nā kā te sakan' yu'u ndii, te kui'nā' nduu' rā, te nduu' tu rā te kui'nā' mii' kuu', sakan' na ni xaa' mbēe jaan' kuenta kuu' rā.

9 Yu'u nduu' yi'e', te yoo kā ko'ni' yi'e' yo'o' ndii, kakū nia. Te künduu nia ndee naa mbēe, ti' ko'ni', te kjee' ri', te ni'i' ri' itiā kaxi' ri'.

10Te kui'na' ndii, kuaxi rä te səkui'na' rä, te ka'ni' rä, te səndoñu'u' rä. Ndisü yu'u ndii, kuaxi i te koo kivi' ñuu ndo', te koo kua'a' a.

11'Yu'u nduu' te paxto va'a, te paxto va'a ndii, taxi' rä kivi' ñuu ra xa'a' mbee sana ra.

12Ndisü te xiku'ún ya'vi' ndii, te paxto tatú kuiti' nduu' rä. Te süy' te xiin' sana mbee jaan' nduu' rä, sakan' na kii' xito' rä kuaxi lobo ndii, nakoo' rä mbee jaan', te xinu' rä. Te tiin' lobo jaan' mbee, te kiku' ña'a' ri'.

13Sakan' xaa' rä, sakan' ña te xiku'ún ya'vi' kuiti' nduu' rä, te ndi'ni rä xa'a' mbee jaan'.

14Yu'u ndii, te paxto va'a nduu' i. Te xiní i mbee sana i, te xiní tu ti' jaan' yu'u,

15saa nii' xiní yuva' i Ndiosí yu'u ndii, nii' sakan' tu xiní ña'a' i. Te taxi' i kivi' ñuu i xa'a' mbee jaan'.

16Te kumi' tu i inga kə mbee, ti' ñü'u' tixin korra yo'o', ku'un nəkə tu i ti' jaan', te kuni so'o ri' tachi' i. Te kunduu ri' iin ndaq' ti'vi, te iin ndaq' yu'u kunduu te paxto ri'.

17Xa'a' a jaan' na kundani yuva' i yu'u, sakan' ña taxi' i kivi' ñuu i, te kuvı i xa'a' ri', te natıaku i.

18Ndeę iin ne yivi' küvi' tu'un kivi' ñuu i xiin' ña kuní mii' nię, süy' jaan' ndii sanakua'a mii' yu'u a. Sakan' ña kumi' i ndiee' te taxi i kivi' ñuu i, te kumi' tu i ndiee' te natıaku i. Ña jaan' nduu' ña ni səkuiso' chūn yuva' i yu'u saa i -ni kachi a.

19Te kii' ni xini so'o te judío jaan' ña ni ka'an a ndii, tuku ni ni natı'vi' ta'an' rä.

20Kua'a' te jaan' ni ka'an ndii: —Ña ndıva'a naá nimá te kaa', süy' te kuu' kaxi' nduu' rä, ¿ndichun na xini so'o kə ndo' ña ka'án rä? —ni kachi rä.

21Te inga rä ni ka'an ndii: —Tu'un ña ka'án te kaa' ndii, süy' ña ka'án te naá ña ndıva'a nimá nduu' a, sakan' ña iin te naá ña ndıva'a nimá ndii, küvi' nunia' rä nduchi' nuu' ne kui'e nduchi' nuu' —ni kachi rä.

Küni kandixa' te judío jaan' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús

22Kii' ni nəsuku viko' ña xaka'nu' ne yivi' kivi' ña ni sənakua'a tukuu nię yūkun' ka'nu' nda'a' Ndiosí ndii, yoo' vixin nduu' a.

23Te xika' Jesús mii' iin' yūkun' ka'nu' vi'e ndiká xa'a' ña nəni' yi'e' Salomón.

24Sakan' te ni xinunduu ña'a' te judío, te kuu' nuu', te ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —Ama vi' kun ndiko' ña ndiatu' ndu xaa' un'? Naa' yo'ó nduu' Cristo, ña səkakú ne yivi' ndii, ka'an kaxi' un' xiin' ndu —ni kachi rä.

²⁵Té ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Xā ni ka'ān i xiin' ndo' té kändixa' ndo'. Chuūn ka'nū' ñā xaa' i kuenta yuva' i Ndiosí nduu' ñā nia'á yoo' nduu' i.

²⁶Ndisu' ndo'ó ndii, kändixa' ndo', sakan' ñā süy' mbēe sanā i nduu' ndo' naa xā ni ka'ān i xiin' ndo'.

²⁷Né nduu' mbēe sanā i ndii, xini so'o niā tachi' i, té yu'u ndii, xiní ñā'a' i, té ndikún niā yu'u.

²⁸Té taxi' i kivi' ñuu' niā ñā kōo' kivi' ndi'i', té kōo' tu kivi' kuvī niā, ni ndee kōo' tu kuvī tu'un tu ñā'a' nda'a' i.

²⁹Té yuva' i, ñā ni taxi ne jaan' nda'a' i, nduu' ñā ka'nū' kā té sahan' sākuu' ñā yoo, té kōo' kuvī tu'un ñā'a' nda'a' a.

³⁰Yu'u xiin' yuva' i Ndiosí ndii, iin nda'a' nduu' ndu —ni kachi a.

³¹Té tukū sahan' ni ki'in té judío jaan' yuu' té kūn yuu' ñā'a' rā.

³²Té ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Kua'a' ya'a chūn vā'a ni xāa i kuenta yuva' i nuu' ndo' té kūn i ndo'. ¿Xa'a' ndee chūn jaan' kuni kūn yuu' ndo' yu'u? —ni kachi a.

³³Té ni nākuuiin té judío jaan' ndii: —Süy' xa'a' ndee iin ñā jaan' kuni kūn yuu' ndu yo'ó, süy' jaan' ndii xa'a' a ñā kanja'a un' xa'a' Ndiosí, sahan' ñā té yivi' kuiti' nduu' un', té ndasanduu' xiin' mii' mii' un' Ndiosí —ni kachi rā.

³⁴Té ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Naka'an' ndo' ñā yoso' nuu' tu'un ndei' Ndiosí mii' ka'ān a ndii: "Yu'u ni ka'ān ndii, ndiosí nduu' ndo'", kachi a.

³⁵Mii' Ndiosí ni ka'ān ñā ndiosí nduu' né ni xini so'o tu'un a jaan', kōo' kuvī xka'ndia' ndoso' ñā yoso' nuu' tu'tu jaan'.

³⁶Té yu'u ndii, Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u, té ni ti'vi' a yu'u iin yivi' yo'o', sahan' na kuii', ¿ndichun ka'ān ndo' ñā kanja'a i xa'a' a xa'a' a ñā ka'ān i ñā si'e a nduu' i?

³⁷Naa' xää' i chūn kuenta yuva' i ndii, kändixa' ndo'.

³⁸Ndisu' naa' xaa' i ñā jaan' ndii, tee' ndee tiā'an kändixa' ndo' ndii, kändixa' ndo' ñā chūn Ndiosí nduu' a. Té sahan' kundāni ndo', té kändixa' ndo' ñā yoo' yuva' i Ndiosí xiin' i, té yoo tu yu'u xiin' a —ni kachi a.

³⁹Sahan' na ni xikā tukū rā tiin ñā'a' rā, ndisu' ni kakā a nda'a' rā, té ni kētā a kua'ān a.

⁴⁰Té kua'ān ni tukū a tukū ta'vi' itiā Jordán mii' ni sakuchi' Juan né yivi' kuenta Ndiosí ñā nuu', té ni ndoo a ikan'.

⁴¹Té kua'a' né yivi' ni kixin nuu' a té ka'ān niā ndii: —Tee' ndee ni xaa' Juan ndee iin chūn ka'nū', ndisu' sākuu' ñā ni ka'ān rā xa'a' té kaa' ndii, ñā ndixā nduu' a —ni kachi niā.

42Te kua'a' niq nij inxi Jesús ikan'.

San Juan 11

Só'o ni xaq a kii' ni xi'i Lázaro

1Te ni yoo iin te kuni kuví ni nañi' Lázaro, te ñuq Betania, ñaq nduu' tu ñuq ña' ku'va' ra María xiin' Marta.

2Te María jaan' nduu' ña' kii' ni ya'a, te ni sakaa' a' xaq'an xavixín' koo' chukuu' xa'a' xto'o e', te ni sanayaa' a' a xiin' ixi' xini' a'. Te tiaa ta'an' a' nduu' Lázaro, te kuni kuví jaan'.

3Sakan' na ni ti'vi' uví saa' ku'va' ra jaan' tu'un te ka'an ne yivi' xiin' Jesús ndii: "Tákui'e, te ndani un' ndii, kuni kuví ra", kachi niq.

4Te ni ka'an Jesús kii' ni xini' a tu'un jaan' ndii: —Kui'e jaan' ndii, süu' ñaq ká'ni' xachi' ñaq'a' nduu' a, süu' jaan' ndii yoo a te nañiin Ndiosí ñaq tiin' ka'nu' ñaq'a' ne yivi', te yoo tu a te nañiin yu'u, ñaq nduu' si'e Ndiosí, ñaq tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u —ni kachi a.

5Ndani Jesús Marta, xiin' ña' ta'an' a', xiin' Lázaro.

6Ndeé saa ká ni ndii, kii' ni xini' a tu'un jaan' ndii, ni ndoo ká a uví ta'an kivi' mii' yoo a jaan'.

7Kii' ni xka'ndia kivi' jaan', te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —To'o' tukuu' ndo' ñu'u' Judea —ni kachi a.

8Te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Rabí, sakan' ni xiká tio' te ndiee' ikan' kuu yuu' ra yo'ó, ñdichun na tukú ni kuni ku'un un' ikan'? —ni kachi ra.

9Te ni ka'an Jesús ndii: —Xiní e' ñaq uxí uví hora kumi' i'in kivi'. Ne xika' iin ke'in' ndii, käki'í niq, sakan' ñaq yoo ñu'u nandii' nuu' niq.

10Ndisu ne xika' ñu ndii, kaki'í niq, sakan' ñaq köo' ñu'u nandii' nuu' niq —ni kachi a.

11Ikan' te ni ka'an ká a ndii: —Lázaro, te xiní ta'an' xiin' e' ndii, kixín ra, ndisu ku'un sandoto' ñaq'a' i —ni kachi a.

12Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a jaan' xiin' a ndii: —Tákui'e, naa' kixín ra ndii, nda'a' mii' ra —ni kachi ra.

13Ni ka'an Jesús ñaq jaan' xa'a' ñaq ni xi'i ra, ndisu te nda'a' xa'a' jaan' ndii, ni xanini ra ñaq ka'án a xa'a' ñaq kixín e' kii' nandiee' e'.

14Sakan' te ni ka'an kaxi' Jesús xiin' ra ndii. —Lázaro ndii, xaq ni xi'i ra.

15Nakuatia' va nimá i xa'a' ndo'ó ñaq köo' e' ni yoo ikan', sakan' te ini ká ndo' kuni ndo' yu'u. To'o' ndo', ku'un koto ñaq'a' e' —ni kachi a.

16Sakan' tē ni ka'ān Tomás, tē nāni' tu tē kuate, xiin' inga tē nda'a' xa'a' a ndii:
—To'o', tē kūvi tu yoo' xiin' a —ni kachī rā.

Yo'o' ka'án Jesús xiin' Marta ña suví a nduu' ña sanatiaku nē ni xi'i

17Kij' ni xāq Jesús ñuu Betania ndii, ni xini a kuento ña xā kua'ān kumi' ta'an kiví'
naá ñu'u' nde'i Lázaro tixín yaví ndii.

18Tē ñuu jaan' ndii, yatin' uní ta'an kilómetro xika' naá a tē naá ñuu Jerusalén.

19Tē kua'a' vā nē judío, nē ndiee' yatín ikan', ni xāq mii' ndu'u' Marta xiin' María, tē
koto ña'a' niā, tē saki'ví tu ña'a' niā xa'a' a ña ni xi'i tiaa ta'an' nē jaan'.

20Kij' ni xini tu'un Marta ña xā kuaxí Jesús ndii, ni ketā a' kua'ān natíin ña'a' a',
ndisú María ndii, ni ndoo a' vi'e.

21Tē ni ka'ān Marta xiin' Jesús ndii: —Tákui'e, naa' ni yoo un' yo'o' ndii, kūvi tiaa
ta'an' i.

22Ndisú xiní i ña ndee vitín naa' kakān un' ndee kā ña'a nuu' Ndiosí ndii, taxí ña'a'
a nda'a' un' —ni kachī a'.

23Tē ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Natíakú tiaa ta'an' un' —ni kachī a.

24Tē ni ka'ān Marta xiin' a' ndii: —Xiní i ña natíakú rā kivi' so'o' ndi'i' kij' natíakú
sakuu' nē ni xi'i —ni kachī a'.

25Tē ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Yu'u nduu' ña sanatiaku nē ni xi'i, tē suví tu i
nduu' ña taxi' kivi' ñuu nē yivi'. Tē yoo kā iní xini yu'u ndii, tee' ndee ni xi'i niā
ndii, natíakú niā saa i.

26Tē sakuu' nē tiaku, naa' iní niā xini niā yu'u ndii, kōo' kivi' kūvi niā. ¿Náá
kandixa' un' ña jaan'? —ni kachī a xiin' ña jaan'.

27Tē ni ka'ān a' xiin' a' ndii: —Uun ndo', tákui'e, kandixa' i ña yo'ó nduu' Cristo, ña
nduu' si'e Ndiosí, ña ni ka'ān a t'i'vi' a iin yivi' —ni kachī a'.

Xaku' Jesús xa'a' a ña ni xi'i Lázaro yatín yaví kava' mii' naá ñu'u' nde'i rā

28Kij' ndi'i ni ka'ān Marta ña jaan', tē ni xa'ān ka'ān yaa' a' xiin' María ta'an' a' ndii:
—Xā ni xāq ña nduu' maestro e', tē kuni ka'ān a xiin' un' —ni kachī a'.

29Kij' ni xini so'o María ña jaan' ndii, numi' vā tē ni nūta a', tē kua'ān a' ndee mii'
iin' Jesús.

30Tia'an nda'ní Jesús ñuu jaan', kuu' saa' iin' kā a mii' ni nāta'an' a xiin' Marta.

31Tē nē judío, nē ndiee' vi'e a' saki'ví ña'a' ndii, ni xini niā ña numi' vā ni nūta
María tē kua'ān a'. Sakan' na ni xikundikun ña'a' niā ka'an' niā ña kua'ān kuakú a'
yu'u' yaví ndii mii' naá ñu'u' nde'i Lázaro jaan'.

32Kii' ni xaq a' mii' iin' Jesús, te ni xini ñaq'a' a' ndii, ni xikuijn xiti' a' nuu' a te ni ka'an a' ndii: —Tákui'e, naa' ni yoo un' yo'o' ndii, kuvitiaq ta'an' i —ni kachi a'.

33Kii' ni xini Jesús xaku' a', te xaku' tu ne judío, ne kuaxi xiin' a' jaan' ndii, ni tuxu'ví nimá a, te ni kusuchi' tu ini a,

34ka'án a ndii: —¿Mii' ni chinaá ñaq'a' ndo'? —ni kachi a. Te ni ka'an niña xiin' a ndii: —To'o', te kuni un', tákui'e —ni kachi niña.

35Te ni xaku Jesús.

36Sakan' te ni ka'an ne judío jaan' ndii: —Koto ndo', saa vi' tu ni kundani ñaq'a' ra —ni kachi niña.

37Ndisu sava ne jaan' ni ka'an ndii: —Te kaq' nduu' te ni nunia' nduchi' nuu' te kui'e nuu', saa tu ni kuvitiaq a ra Lázaro jaan' te kuvitiaq a? —ni kachi niña.

Só'o ni xaq a kii' ni sanatiaku Jesús Lázaro

38Te tuku sakan' ni tuxu'ví nimá Jesús, te ni kuyatin a yavi ndii jaan'. Te toko' kavá iin' yavi jaan', te ndasi' yu'u' a xiin' iin yuu'.

39Te ni ka'an Jesús ndii: —Sanundayá ndo' yuu' kaq' —ni kachi a. Te ni ka'an Marta, ña' kuvitiaq te ni xi'i jaan' ndii: —Tákui'e, xa xa'án ra vitin, sakan' ña xakua'an kumi' ta'an kivi' ni xi'i ra —ni kachi a'.

40Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii: —¿Náá näka'an' un' ña xakua'an i xiin' un' ña naa' iní un' xini un' yu'u' ndii, kuni un' ña nia'a Ndiosí ña ndiee' koo' chukuu' a? —ni kachi a.

41Sakan' te ni sanundayá ra yuu' jaan'. Te ni nakoto ndiaa Jesús ndivi', te ni ka'an a ndii: —Tataa, taxi' i ña chindani un', sakan' ña ni xini so'o un' ña ni ka'an i xiin' un'.

42Yu'u'ndii, xiní i ña xini so'o un' ña ka'an i xiin' un' sakan' ichi'. Ndisu ka'an i sakan' xa'a' ne yivi' kua'a' ne ita' yo'o', te kandixa' niña ña yo'ó ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

43Ndi'i ni ka'an a ña jaan', sakan' te ti'e' ni ka'an a ndii: —Lázaro, niña a yo'o' —ni kachi a.

44Ikan' te ni ketet te ni xi'i jaan' ndisuku' toto nda'a' ra xiin' xa'a' ra, te ndisuku' iin pein nuu' ra. Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Ndaxin' ndo' ra te ku'un ra —ni kachi a.

Só'o ni xaq a kii' ni ndatu'un' tuní te kuu' ka'nu' saa kuvitiaq a' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

45Te kua'a' va ne judío, ne ni kixin koto María, ne ni xini ña ni xaq Jesús ikan' ndii, ni iní niña ni xini ña'a' niña.

46Ndisu sava ne jaan' ndii, ni xa'an niña nuu' te fariseo, te ni ka'an niña xiin' ra ña ni sanatiaku Jesús te jaan'.

47Sákán' na kuii' sákuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni nakaya ra te kuu' ka'nu' xiin' ra, te ni xaq ra iin junta ka'án ra ndii: —¿Ndee ña saa e? Kuachí ndii kua'a' va chuuñ ka'nu' xaa' te jaan'.

48Naa' taxi e' ña nakaq ra xaa' ra ña jaan' ndii, sákuu' ne yivi' kundikun ña'a', te kixin te xa'ndia chuun' ñuu Roma, te sandonu'u' ra yukun' ka'nu' e' xiin' ñuu e' —ni kachi ra.

49Sákán' te, iin te jaan' te nani' Caifás, te nduu' sutu ka'nu' ká kuiya jaan', ni ka'an ndii: —Ndo'ó ndii, koo' a xiní xachi' ndo'.

50Ni ndee xänini tu ndo' ña va'a ká kuví iin ndaa' kuiti' te yivi' xa'a' sákuu' ne ñuu e' te ndönu'u' sákuu' e' —ni kachi ra.

51Süu' ña ka'an' mii' te jaan', te ni ka'an ra ña jaan', süu' jaan' ndii xa'a' a ká nduu' ra sutu ka'nu' ká kuiya jaan' na ni ka'an tiakú ra ña kuví Jesús xa'a' kuachí sákuu' ne ñuu jaan'.

52Té süu' xa'a' ne jaan' kuiti' kuví a, süu' jaan' ndii kuví tu a te nakaya a sákuu' si'e Ndiosí, ne ndo'ní tein ne yivi' iin yivi', te nduiin ni.

53Xa'a' jaan' na ndee kivi' jaan' ndii, ni nakata ra kuento ra ña ka'ní' ra Jesús.

54Sákán' na Jesús ndii, ni xika tuvi' ká a tein te judío jaan'. Süu' jaan' ndii ni ketá a kua'an a ñuu ña nani' Efraín, ña kandu'u' nuu' iin ñu'u' yatín mii' taxin' kaa'. Te ikan' ni ndoo a xiin' te ndaa' xa'a' a.

55Té xá kuyatin' víko' pascua, ña xaka'nu' ne judío, sákán' na kua'a' ne yivi' ni kaa ñuu Jerusalén, te ndasandoxiin' mii' ni nuu' Ndiosí ña kuní ká koo' víko' jaan'.

56Xika' ne yivi' nanduku' ni Jesús, te ka'án xiin' ta'an' ni nuu' ki'e yukun' ka'nu' ndii: —¿Saa tuu ndo'? ¿Ñáá kixin ra víko', uun kuäsa'? —ni kachi ni.

57Té sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni ka'an chuun' ra ña naa' xiní yoo ká mii' yoo a ndii, na ka'an ni xiin' ra te tiin ña'a' ra.

San Juan 12

So'o ni xaa a kii' ni sakaa' María xá'an xavixín' xata' xa'a' Jesús ñuu Betania
(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

1Iñu ta'an ká kivi' kuní te koo' víko' pascua jaan', te ni xaa Jesús ñuu Betania mii' ndu'u' Lázaro, te ni xi'i, te ni sanatiaku ña'a' a.

2Té ikan' ni xava'a ne yivi' ña xaxi' iin xakuaa' xa'a' a ña tiin' ka'nu' ni Jesús. Marta nduu' ña' xika' nuu' ikan', te Lázaro nduu' iin te ndu'u' xixi' xiin' Jesús nuu' mesa.

3Sákán' te ni ki'in María yatin' sava litro xá'an xavixín' koo' chukuu', ña nduu' mii' ndi'i' nardo, ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', te ni sakaa' a' xata' xa'a' Jesús, te ni sanayaa' a' a xiin' ixi' xíni' a'. Té ni chitu' kanii' tixin vi'e jaan' xiko xá'an xavixín' jaan'.

4Ikán' tē Judas Iscariote, tē nduu' tū iin tē nda'a' xa'a' Jesús, tē sanákua'a ña'a' nda'a' tē kuu' ka'nu' sie ya'a, ní ka'an ndii:

5—Va'a kā naa' ní ke'ví a, tē kondia ya'ví' a xú'un' ña ki'in iin tē yivi' naa' sachuun' rā uní ciento kivi', tē xiin' xú'un' jaan' kuví chindíee' e' nē nda'vi kuu' —ní kachi rā.

6Ndisú süu' ní ka'an rā ña jaan' xa'a' a ña ndi'ní xna'a rā xa'a' nē nda'vi kuu', süu' jaan' ndii xa'a' ña tē kui'na' nduu' rā. Tē suví rā nduu' tē xito' tinda'a' xú'un', tē xaá ndii xakui'na' rā xú'un' ña kié tixín ña jaan'.

7Tē ní ka'an Jesús xiin' rā ndii: —Na koo a' sakan', kuachí ndii iin chūun va'a ní xaa' a' xa'a' i. Ña' kaq' ndii, ní tāxā'a' a' xā'an xavixín' kaq', tē ní xākin a ñu'u' nde'i i, tē koo tu'va a, tē ndiee a kii' kuví i.

8Sakan' ña nē nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i' ní kivi' koo ní xiin' ndo', tē kuví chindíee' ña'a' ndo' amaq' kā kuní ndo'. Ndisú yu'u ndii, süu' ndee ndi'i' ní kivi' kaka i tein ndo' —ní kachi Jesús.

Ndatu'un' tuní sutu kuu' nuu' ña kā'ni' tū rā Lázaro

9Kua'a' vā nē judío, kii' ní xiní níja kuento ña ndu'u' Jesús ñuú Betania ndii, ní kixín koto ña'a' níja. Tē süu' Jesús kuití' ní kixín koto níja, süu' jaan' ndii ní kuní tū níja kuni níja Lázaro, tē xā ní xi'i, tē ní sanatiaku ña'a' Jesús.

10Sakan' na ní ka'an tuní sutu kuu' nuu' ña kā'ni' tū rā Lázaro,

11sakan' ña tē jaan' xaa' sakan', tē kua'a' nē judío jaan' ní kuxioo nuu' ña sania'á sutu jaan', tē ndikún níja Jesús.

So'o ní xaa' a kii' nda'ni' Jesús kua'an a ñuú Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

12Tē ní kitu' tukú kivi' ndii, ní xiní tū'un nē yivi' kua'a' koo' chukuu', nē kuaxí víko' ñuú Jerusalén jaan', ña kuaxí tū Jesús ñuú jaan'.

13Sakan' na ní xā'nú níja ñuú', tē ni'i' níja a kua'an nāta'an' níja xiin' a, tē ti'e' kua'a' níja ka'án níja ndii: —¡Na nātijin xto'ó e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' vā a ña kuaxí kuenta a kaq', tē ña kaq' nduu' ña xā'ndia chuun' nuu' yoo', nē ví'e Israel! —kachi níja.

14Tē Jesús ndii, yoso' a mburru sie, ti' ní tātu a jaan', naa ka'án ña yoso' nuu' tūtu Ndiosí ndii:

15Käkä nimá ndo'ó, nē ndiee' ñuú Sión. Koto ndo', kaq' kuaxí rey ndo', ndu'u' a xata' iin mburru sie. Sakan' kachi a.

16Tē nda'a' xa'a' a ndii, ní kundaní rā ña ní yoo jaan' ña nuu', ndisú kii' ní nātjaku Jesús, tē ní tīin ka'nu' ña'a' Ndiosí ndii, ní nākā'an' rā ña xā yoso' sakan' ña jaan' xa'a' a, tē nii' sakan' xna'a ní ndo'ó a.

17 Té nē yivi', nē ni xini kii' ni kāna Jesús Lázaro ndee tixin yavi ndii, té ni natiaku rā ndii, ndiee' yu'u' té ndiee' yu'u' niā xa'a' ñā ni xaa a jaan'.

18 Xa'a' a jaan' na ni kiee kua'a' nē yivi', té ni kixin nata'an' niā xiin' Jesús, sakan' ñā ni xini niā kuento xa'a' chūn ka'nu' ñā ni xaa a jaan'.

19 Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' té fariseo ndii: —Koto ndo', sakuu' nē yivi' ndikún xata' té kaa', köö' a kuví saa xachi' e' vitin —kachi rā.

Kuní a nakoó e' ñā kuní mii' e' xa'a' ñā ndikún e' ichi' Jesús

20 Té ni kāni tu savá té griego tein nē ni kaa ñuu jaan' té saka'nu' rā Ndiosí kii' yoo viko' jaan'.

21 Té ni kuyatín té jaan' nuu' Felipe, té Betsaida, ñā kandu'u' ñuu'u' Galilea. Té ni ka'an rā ndii: —Tákui'e, kuni ndatu'un' ndu xiin' Jesús —ni kachi rā.

22 Sakan' té ni xa'an Felipe, té ni ka'an rā xiin' Andrés, té uvi saa' té jaan' ni xa'an taxi kuento nuu' Jesús.

23 Té ni ka'an a xiin' rā ndii: —Xa kuyatin' kivi' ñā tiin ka'nu' Ndiosí ñā nduu' tu té yivi'.

24 Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ñā naa' k'i vi iin ndikin' trigo tixin ñuu'u', té kuví a ndii, näta'vi' a. Ndisu naa' kuví a tixin ñuu'u' jaan' ndii, näta'vi' kua'a' a.

25 Yoo kā kundani kivi' ñuu mii' ndii, kuví niā, ndisu yoo kā chindiaa ya'vi' kivi' ñuu mii' niā iin yivi' yo'o' xa'a' ñā ndaní kā niā yu'u ndii, nätiin niā kivi' ñuu ñā köö' kivi' ndi'i'.

26 Yoo kā kuni kākā nuu' i ndii, na kundikun niā yu'u, té nē xika' nuu' nuu' i ndii, kundiee niā mii' ndu'u' i, té tiin ka'nu' tu ñā'a' yuva' i Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús ndee ñā kundo'o a té kuví a

27 Ndi'ni va nimá i vitin. ¿Ndee ñā ka'an i? ¿Ñáá ka'an i ndii, "Tataa, sakanú un' yu'u nuu' ñā kundo'o i vitin"? Kuví ka'an i sakan', kuachi ndii xā xa'a' ñā jaan' kuaxi i.

28 Tataa, nia'a un' ñā kumi' un' sakuu' ñā ndiee' —ni kachi Jesús. Sakan' té ni tiaku ka'án iin tachi' ndee ndivi' ndii: —Xa ni nia'a i ñā ndiee' ñā kumi' i, té nia'a kā e —ni kachi a.

29 Té ni ka'an nē yivi' kua'a', nē ita' ikan', nē ni xini so'o tachi' jaan', ñā saví ni nde'i, té savá tukú niā ni ka'an ndii: —Iin ángele, ñā yoo ndivi', ni ka'an xiin' rā —ni kachi niā.

30 Sakan' té ni ka'an Jesús ndii: —Süu' xa'a' ñā va'a yu'u ni tiaku ka'án tachi' jaan', süu' jaan' ndii xa'a' ndo'ó ni tiaku a.

31Xaq ni xaq kivi' ñaq sana'má Ndiosí ne yivi' iin yivi' yo'o', te vitin tu ndoo kui'e xachi' ñaq ndiva'a, ñaq xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o'.

32Te kii' ndani'i ra yu'u nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o' ndii, saka'án i nimá sakuu' ne yivi' ñaq kixin nja nuu' i -ni kachi a.

33Te xiin' ñaq jaan' ni sakan' Jesúus ne jaan' saa kuvi a.

34Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' a ndii: —Xiní ndu ñaq ka'án tu'un ndei' Ndiosí ñaq Cristo, ñaq sakan' yoo ndii, koo a xiin' e' ndee ndi'i' ni kivi', sakan' na kuii', ñdichun ka'án yo'o' ñaq kuní a ndani'i rä ñaq nduu' tu te yivi'? ¿Yoo nduu' ñaq nduu' tu te yivi' ñaq ka'án un' xa'a' jaan'? —ni kachi nja.

35Sakan' te ni ka'an Jesúus xiin' nja ndii: —Ndee iin xa'a' kuiti' yoo i te nduu' i ñu'u nuu' ndo'. Kaka ndo' vitin ñaq yoo i te sayi'ë i nuu' ndo', te sakan' känando ñaq iin yaví ndo'ó. Sakan' ñaq ne xika' njaq' ndii, xiní nja mii' kua'an nja.

36Vitin ñaq yoo i te sayi'ë i nuu' ndo' ndii, kandixa' ndo' yu'u, te kunduu' ndo' kuenta ne yi'ë ñu'u jaan' nuu' —ni kachi a. Kii' ndi'i ni ka'an Jesúus ñaq jaan' ndii, kua'an a te ni tisi'e a nuu' ne jaan'.

Ni kuni ne yivi' in i nja kuni nja Jesúus

37Tee' ndee kua'a' va chyun ka'nu' ni xaq Jesúus nuu' nja ndii, ni in i nja kuni ña'a' nja.

38Sakan' ni xka'ndia a, te ni xinu ñaq ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt'a'an' kii' ni ka'an ra ndii: Tákui'e, ndee iin ne yivi' ni kandixa' ñaq ni sania'á ndu. Te sakan' tu ndee iin koo' ni natiin' ñaq ni nia'a un' xiin' ñaq ndiee' un' nuu' nja. Ni kachi ra.

39Sakan' na kuii' ni kuvi kandixa' nja a, xa'a' a jaan' na ni ka'an tu Isaías ndii:

40Ni ndasi a nduchi' nuu' nja, te ni xaxii tu a nimá nja, koto ká kuni nja xiin' nduchi' nuu' nja, te kundani nja xiin' nimá nja, te nandiko' nja nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

41Ni ka'an Isaías ñaq jaan' kii' ni xin i ra ñaq ndiee' koo' chukuu' ñaq kumi' Jesúus, te ni ka'an ra xa'a' a.

42Ndee saa ká ni ndii, kua'a' va te xa'ndia chuun' ni in i xini ña'a'. Ndisu ni ndiee' yu'u' ra xa'a' a, sakan' ñaq yi'vi ra ñaq tava' xachi' ña'a' te fariseo vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'.

43Sakan' ñaq ni xtani ká ra ñaq ndoo va'a ra nuu' ne yivi' te sakan' ñaq ndoo va'a ra nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesúus ñaq kuaxi a te sakan' yoo'

44 Té ni ka'án ti'e' Jesús nuu' nē yivi' jaqan' ndii: —Yoo kā iní xini yu'u ndii, sūu' iní niq xini niq yu'u kuitl', sūu' jaqan' ndii iní tu niq xini niq ña ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o'!

45 Té saqan' tu yoo kā xini yu'u ndii, xini tu niq ña ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o'.

46 Yu'u nduu' ñu'u ña sayi'é nuu' nē yivi', té ni xaa i iin yivi' yo'o'. Té yoo kā iní xini yu'u ndii, ndööq niqaa' xachi' nimá niq.

47 Naa' yoo kā xini so'o ña ka'án i, té säxinú niq a ndii, sūu' yu'u nduu' ña kätun' ña'a', saqan' ña ni xaa i té kätun' i nē yivi' iin yivi', sūu' jaqan' ndii ni xaa i té saqakú ña'a' i.

48 Yoo kā saxio' yu'u, té kuni natijin niq ña ka'án i ndii, xā yoo iin ña kätun' ña'a'. Tu'un ña ni ka'án i jaan' nduu' ña kätun' ña'a' kivi' so'o' ndi'i'.

49 Saqan' ña sūu' ña ka'an' mii' i nduu' ña ni ka'án i jaan'. Sūu' jaqan' ndii yuva' e' Ndiosí, ña ni t̄'vi' yu'u iin yivi' yo'o', nduu' ña ni ka'án chuun' xiin' i ndee ña ka'án i, té saa ka'án e'.

50 Té xiní i ña ña ni ka'án chuun' a xiin' i ndii, taxi' a kivi' ñu'u ña kōo' kivi' ndi'i', saqan' na kuii' ka'án i saa nii' ni ka'án yuva' e' xiin' i kuitl' —ni kachí a.

San Juan 13

So'o ni xaa a kii' ni natia Jesús xa'a' té nda'a' xa'a' a

1 Kii' kuní kā koo viko' Pascua ndii, xā xiní Jesús ña xā kuyatin' kivi' ña naqoo a iin yivi' yo'o', té nu'u a nuu' yuva' e' Ndiosí. Té ni kündaní ya'a a nē nduu' kuenta a iin yivi' yo'o', té iin saqan' kündaní ña'a' a ndee so'o' ndi'i'.

2 Kii' ndiee' rā xixi' rā ndii, xā ni saka'án ña ndiva'a nimá Judas Iscariote, si'e Simón, ña sanakua'a rā Jesús nda'a' té kuu' ka'nu'.

3 Té xā xiní Jesús ña xā ni saquiso' chuun' ña'a' yuva' e' Ndiosí nuu' saquu' ña yoo', té xiní tu a ña nuu' Ndiosí ni kiee a, té ni xaa a iin yivi', té nuu' ña jaan' tu ku'un nu'u a.

4 Saqan' té ni ndondichi a, té ni xta'nii' a toto ndisuku' a, té ni satiín a iin pein tixin toko' a,

5 Saqan' té ni taan' a tikui tixin iin xiko'o', té ni xaa' a natia' a xa'a' té nda'a' xa'a' a, té ni sanayaa' a xa'a' rā xiin' pein tixin ña ni satiín a toko' a jaan'.

6 Kii' ni tondia a mii' ndu'u' Simón Pedro ndii, ni ka'án rā xiin' a ndii: —Tákui'e, ñdichun na natia yo'ó xa'a' yu'u? —ni kachí rā.

7 Té ni ka'án Jesús xiin' rā ndii: —Ña xaa' i yo'o' ndii, kündaní yo'ó a vitin, ndisu kündaní un' un kii' ya'a —ni kachí a.

⁸Té ni ka'ān Pedro xiin' a ndii: —Kōo' kivi' kuiin yu'u ña natia yo'ó xa'a' i —ni kachi ra. Té ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Naa' natiā i xa'a' un' ndii, süu' kuenta kā i kunduu' un' —ni kachi a.

⁹Sakan' té ni ka'ān Pedro xiin' a ndii: —Tákui'e, süu' xa'a' kuiti' i natia un', süu' jaan' ndii, natia tu un' nda'a' i xiin' xíni' i —ni kachi ra.

¹⁰Té ni ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Ne xā ni chichī ndii, ndee xa'a' kuiti' niā kuní a ndoo, sakan' ña xā ni ndoo kānii' niā, té ndo'ó ndii, xā yoo ndoo ndo', ndisu süu' sakuu' ndo' —ni kachi a.

¹¹Xā xiní Jesús yoo sānakua'a ña'a' nda'a' té kuni kāni' ña'a', sakan' na kuii' ni ka'ān a ndii: "Süu' sakuu' ndo'ó nduu' té ndoo", ni kachi a.

¹²Té kii' ndi'i ni natia a xa'a' rā, té ni nākui'nū a totō ndisuku' a jaan', té ni xikundu'u tukuu a mii' iin' mesa, té ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Ñáá kundanī ndo' ndee ña kuni kachi ña ni xāa i xiin' ndo' vitin?

¹³Ka'án ndo'ó ña maestro ndo' nduu' i, té ka'án tu ndo' ña xto'o ndo' nduu' i, té va'a yoo a ka'án ndo' sakan' ña suví xna'a' nduu' i.

¹⁴Sakan' na kuii' naa' yu'u, ña nduu' xto'o ndo' té nduu' tu i maestro ndo', té ni natia i xa'a' ndo' ndii, kuní a ña natia tu ndo'ó xa'a' i'in ta'an' ndo'.

¹⁵Ni xāa i sakan' xiin' ndo', té saa tu ndo'ó saa nii' ni xāa yu'u xiin' ndo' vitin.

¹⁶Ña ndāku ka'án i xiin' ndo' ndii, iin té xika' nuu' ndii, süu' té ka'nu' kā nduu' rā té sakan' xto'o rā, té ni ndee süu' té ka'nu' kā nduu' tu té sakuni' tu'un té sakan' té ni tianu' ña'a'.

¹⁷Naa' kundanī ndo' ña ka'án i xiin' ndo', té saa ndo' a ndii, sañu'u' vā Ndiosí ndo'ó.

¹⁸'Süu' xa'a' sakuu' ndo'ó ka'án i, sakan' ña xiní yu'u yoo ni nākaxin i kunduu' kuenta i. Ndisu kuní a ña xinu ña yoso' nuu' tūtu' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Té xixi' inga' xiin' i ni nānduu' té ndasi' yu'u", kachi a.

¹⁹Ka'án i ña kaq' xiin' ndo' ndee vitin ña kuní kā koo a, sakan' té kii' koo a ndii, kāndixa' ndo' ña yu'u nduu' i.

²⁰Ña ndāku ka'án i xiin' ndo' ña yoo kā natiin' ne ti'vi' i ndii, yu'u natiin' niā. Té yoo kā natiin' yu'u ndii, natiin' tu niā ña ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —kachi Jesús.

Yo'o' ka'án Jesús ña Judas nduu' té sānakua'a ña'a' nda'a' té kuu' nūu'

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹Kii' ndi'i ni ka'ān Jesús ña jaan' ndii, ni ndi'i ni nimá a, té ni ka'ān a ndii: —Ña ndāku ka'án i xiin' ndo' ña iin ndo'ó sānakua'a yu'u nda'a' té kuu' nūu' —ni kachi a.

²²Sakan' té ni xāa' xto'ni' nuu' ta'an' té nda'a' xa'a' a jaan' ña xiní rā yoo xa'a' ni ka'ān a.

23Te iin te jaañ', te ndani ka ndii, ndu'u' ra xiin' a.

24Sakan' te ní nia'a' nda'a' Simón Pedro nuu' te jaañ ña ndatu'un' ra Jesús yoo' xa'a' ka'án a.

25Te ní kuyatin ka te jaañ nuu' Jesús, te ní ndatu'un' ña'a' ra ndii: —¿Tákui'e, yoo' nduu' ra? —ni kachi ra.

26Te ní nakuiin Jesús nuu' ra ndii: —Sachii' i iin ta'vi' xita' va'a tixin ko'o', te te taxi i ña jaañ nda'a' nduu' te jaañ —ni kachi a. Sakan' te ní sachii' a iin ta'vi' xita' va'a tixin ko'o', te ní taxi ña'a' a nda'a' Judas, si'e Simón Iscariote.

27Kii' ndi'i so'o ni xixi ra xita' va'a jaañ', te ní sko'nu' ña ndiva'a nimá ra. Te ní ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Ña xito' un' saa un' ndii, numi' te saa un' un —ni kachi a.

28Ndisu ndee iin te ndiee' xixi' xiin' a ní kundani ndichun ní ka'an a sakan' xiin' ra.

29Te xa'a' a ña te xito' xu'un' nduu' te jaañ ndii, ní xanini sava te nda'a' xa'a' a jaañ ña ní ka'an Jesús sakan' xiin' ra, te ku'un sata' ra ña kuní xa'a' viko', uun ña ku'un taxi ra xu'un' nda'a' ne nda'vi kuu'.

30Te kii' ndi'i ni xixi Judas xita' va'a jaañ' ndii, ní keta ra kua'an ra. Te xa ñu nduu' a kii' sakan'.

Yo'o' taxi' Jesús iin tu'un ndei' xaa'

31Kii' ni keta ra kua'an ra, te ní ka'an Jesús ndii: —Vitin tiin' ka'nu' Ndiosí yu'u, ña nduu' tu te yivi', te natiin' tu Ndiosí ña tiin' ka'nu' xa'a' i.

32Te xa'a' a ña natiin' Ndiosí ña tiin' ka'nu' xa'a' i ndii, nä'a' ka te tjiin ka'nu' tu a yu'u.

33Te kua'a mii' i, ndee iin xa'a' sie kuiti yoo ka i xiin' ndo'. Nanduku' ndo' yu'u, te naa ni ka'an i xiin' ne judío, sakan' tu ka'án i xiin' ndo'ó vitin ña mii' ku'un yu'u jaañ' ndii, kuv*i* ku'un tu ndo'ó ikan'.

34Taxi' i iin tu'un ndei' xaa' yo'o' nuu' ndo' ña kundani ta'an' ndo'. Kuní a kundani ta'an' ndo' ndee naa kundani yu'u ndo'ó.

35Naa' ndani ta'an' ndo' ndii, xiin' ña jaañ kundani sakuu' ne yivi' ña te nda'a' xa'a' i nduu' ndo' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña yoo' tu'va ra te taxi ra ndee kivi' ñu ra xa'a' Jesús

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

36Te ní ka'an Simón Pedro xiin' a ndii: —¿Mii' kua'an un', tákui'e? —ni kachi ra. Te ní ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Mii' kua'an i ndii, kuv*i* kundikun un' yu'u vitin, ndisu kuv*i* kundikun un' yu'u nuu' ku'un e' —ni kachi a.

37Te ní ka'an Pedro xiin' a ndii: —¿Ndichun na kuv*i* ku'un i xiin' un' vitin, tákui'e? Xa yoo tu'va i te taxi i ndee kivi' ñu i xa'a' un' —ni kachi ra.

38Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Ñdixä xnä'a ndii, xä yoo tu'vä un' te taxi un' ndee kivi' ñuü un' xa'a' i uun? Ñä ndäku ka'án i xiin' un' ñä kii' kuní kä kana nduchié ndii, xä uni ichi' ni ka'an un' ñä xiní un' yu'u.

San Juan 14

Jesús nduu' ichi' ñä kua'an ndä'a' Ndiosí

1'Kündi'ni kä nimá ndo', ini ndo' kuni ndo' Ndiosí, te ini tu ndo' kuni ndo' yu'u.

2Vi'e yuva' i ndii, yoo kua'a' mii' kuvi kundiee ndo'. Naa' süü' sakan' nduu' a ndii, kä'an i xiin' ndo' xa'a' a. Sakan' na kuii' na ku'un i te sava'a i mii' kundiee ndo'.

3Te kii' ndi'i ku'un i, te sava'a i mii' kundiee ndo' ndii, kixin tukuu i, te näkä i ndo'ó, te ku'un ndo' xiin' i, te kundiee ndo' xiin' i mii' kundai'u' i.

4Te xä xiní ndo' ichi' mii' ku'un i —kachi Jesús.

5Ikan' te ni ka'an Tomás xiin' a ndii: —Tákui'e, xiní ndu mii' ku'un un'. Sakan' na kuii', sasa kuvi kundan i ndu mii' kua'an ichi' ñä ku'un un'? —ni kachi rä.

6Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Yu'u nduu' ichi', te yu'u tu nduu' ñä ndixä, te yu'u tu nduu' ñä taxi' kivi' ñuü ñä köö' kivi' ndi'i. Te ndee iin ne yivi' küvi naxaa nuu' yuva' e' Ndiosí naa' xää nia ndä'a' i.

7Naa' ni näkuni kaxi' ndo' yu'u ndii, näkuni tu ndo' yuva' i Ndiosí. Te ndee vitin ndii, xä ni näkuni ñä'a' ndo', te xä ni xini nduchi' nuu' ñä'a' ndo' —kachi a.

8Te ni ka'an Felipe xiin' a ndii: —Tákui'e, nia'a un' ndu yuva' jaan', te xava'a sakan' kuiti' nuu' ndu —ni kachi rä.

9Te ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Xä sasa' va yoo i xiin' ndo', te ndichun na xiní un' yu'u, Felipe? Yoo kä xini yu'u ndii, xä ni xini tu nia yuva' e' Ndiosí. Sakan' na kuii', ndichun xikán un' nuu' i ñä nia'a i yuva' e' nuu' ndo'?

10Ñáá kändixa' un' ñä yoo' yuva' e' Ndiosí xiin' i, te yoo tu yu'u xiin' a? Tu'un ñä ka'án i xiin' ndo' ndii, süü' ñä ka'an' mij' i te ka'án e, süü' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ñä yoo xiin' i, nduu' ñä xaa' ñä ka'nu' xiin' ndä'a' yu'u.

11Kändixa' ndo' ñä yoo i xiin' yuva' e' Ndiosí, te yoo tu ñä jaan' xiin' i. Naa' köö' tuku ndii, kändixa' ndo' a xa'a' ñä ka'nu' ñä ni xini ndo' xäa i.

12Ñä ndäku ka'án i xiin' ndo' ñä yoo kä ini xini yu'u ndii, sasa tu ne jaan' ñä ka'nu' ñä xaa' i. Te ka'nu' kä ñä sasa ne jaan' te sakan' ñä xaa' i, sakan' ñä nuu' yuva' e' Ndiosí nu'u i.

13Te ndee kä ñä kakän ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' ñä ndiee i ndii, sasa i ñä jaan', te xiin' ñä jaan' tiin ka'nu' ne yivi' yuva' e' Ndiosí xa'a' yu'u, ñä nduu' si'e a.

14Naa' kakän ndo' ndee kä ñä'a' nuu' Ndiosí xiin' ñä ndiee i ndii, sasa i ñä jaan'.

Yo'o' ka'án Jesús ñä ti'vi' a Espíritu Santo iin yivi'

15'Naa' ndani_{nd} ndo_{nd} yu'u ndii, s_axinú ndo_{nd} ñ_a ka'án chuun' i xiin' ndo_{nd}.

16T_e kak_an yu'u nuu_u y_uva' e' Ndiosí, t_e ti'vi' a inga_a ñ_a chindiee' ndo'ó, t_e k_oo a xiin' ndo_{nd} ndee_{nd} ndi'i ni kivi'.

17T_e ñ_a jaan' nduu' Espíritu Santo, ñ_a nia'á s_akuu' ñ_a ndix_a xa'a' Ndiosí. T_e ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, k_üvi_a nat_iin nia_a a s_akan' ñ_a k_üvi_a k_un_i ñ_a a' nia_a, t_e ni ndee_{nd} xiní tu_u ñ_aa' nia_a. Ndisu_{nd} ndo'ó ndii, xiní ñ_aa' ndo_{nd} s_akan' ñ_a yoo a xiin' ndo_{nd}, t_e k_oo a nimá ndo_{nd}.

18Näk_oo nda'vi x_achi' i ndo'ó, s_akan' ñ_a n_andiko' tukuu_u i, t_e k_oo i xiin' ndo_{nd}.

19Ndee iin xa'a' sie kuiti', t_e k_un_i k_a ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi', yu'u. Ndisu_{nd} ndo'ó ndii, k_un_i ndo_{nd} yu'u, t_e xa'a' a ñ_a tiaku i ndii, k_ut_iaku tu_u ndo'ó.

20T_e kivi' jaan' ndii, k_un_i ndo'ó ñ_a yoo' yu'u xiin' y_uva' i Ndiosí, t_e ndo'ó yoo' xiin' yu'u, t_e yu'u yoo' xiin' ndo'ó.

21Y_oo k_a natiin' ñ_a ka'án chuun' i, t_e s_axinú nia_a a ndii, ne jaan' nduu' ne nia'á ñ_a ndani_{nd} nia_a yu'u. T_e y_oo k_a ndani_{nd} yu'u ndii, ndani_{nd} ñ_aa' y_uva' i Ndiosí, t_e ndani_{nd} tu_u ñ_aa' yu'u, t_e nia'a xiin' mii' i nuu_u nia_a —ni kachi a.

22T_e ni ndatu'un' ñ_aa' Judas, ndisu_{nd} süu' Judas Iscariote nduu' t_e jaan', ka'án ra ndii: —Tákui'e, ¿ndichun na nuu_u ndu'u kuiti' nia'a xiin' mii' un', t_e nia'a xiin' mii' un' nuu_u ne nduu' kuenta iin yivi'? —ni kachi r_a.

23T_e ni näkuin Jesú_s ndii: —Naa' y_oo k_a kundani_{nd} yu'u ndii, s_axinú nia_a ñ_a ka'án i, t_e k_undani_{nd} ñ_aa' y_uva' i, t_e kixin_{nd}, t_e k_oo ndu_{nd} xiin' nia_a.

24T_e y_oo k_a küní k_undani_{nd} yu'u ndii, s_axinú nia_a ñ_a ka'án i. T_e tu'un_u ñ_a xini so'o ndo_{nd} ka'án i ndii, süu' tu'un_u mii' i nduu' a, süu' jaan' ndii tu'un_u y_uva' i, ñ_a ni t_ianu_u yu'u iin yivi' yo'o', nduu' a.

25Ka'án i s_akuu' ñ_a jaan' vitin_u ñ_a yoo k_a i xiin' ndo_{nd}.

26Ndisu_{nd} ti'vi' y_uva' e' Ndiosí ñ_a chindiee' ndo'ó, ñ_a nduu' Espíritu Santo, ñ_a kixin_{nd} kuenta i, t_e ñ_a jaan' sania'á ndo'ó s_akuu' ñ_aa, t_e sanaka'an' tu_u a ndo'ó s_akuu' ñ_a ni ka'án i xiin' ndo_{nd}.

27'Taxi' i ñ_a mani' k_oo nimá ndo_{nd}, t_e ñ_a mani' yoo nimá mii' i nduu' ñ_a jaan'. T_e ñ_a nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, k_üvi_a taxi a ñ_a mani' naa ñ_a taxi' i jaan'. Kündi ni nimá ndo_{nd}, t_e ni ndee_{nd} k_üyilvi tu_u ndo_{nd}.

28X_a ni xini so'o ndo_{nd} ni ka'án i xiin' ndo_{nd} ñ_a nu'u i, t_e kixin_u i tukuu' i mii' yoo ndo_{nd} yo'o'. Naa' ndix_a xna'a ndani_{nd} ndo_{nd} yu'u ndii, näkuatia' nimá ndo_{nd} ñ_a kua'an i nuu_u y_uva' e' Ndiosí, s_akan' ñ_a ka'nu' k_a ñ_a nduu' ñ_a jaan' t_e s_akan' yu'u.

29Ka'án i ñ_a jaan' xiin' ndo_{nd} vitin_u ñ_a kuní k_a k_oo a, s_akan' t_e kii' k_oo a ndii, k_andixa' ndo_{nd} a.

³⁰Kä'ān kua'a' kā i xiin' ndo', sakan' ñā xā kuaxi ñā ndiva'a, ñā kumi' ndiee' iin yivi' yo'o', tee' ndee kōo' ndiee' kumi' ñā jaan' nuu' yu'u.

³¹Ndisu xaa' i saa nii' ni ka'an chuun' Ndiosí, yuva' i, xiin' i, te kuni ne yivi' iin yivi' ñā ndani i yuva' i. Ndondichi ndo', te ku'un kiee e' yo'o', te ku'un e'.

San Juan 15

Yo'o' ka'án Jesús ñā mii' a nduu' ndee naa yo'o' uva xna'a

¹'Yu'u nduu' yo'o' uva xna'a, te yuva' i nduu' ñā xito' ñā'a' a.

²Tē sākuu' ndā'a' i mii' kōo' nduu' kuun' ndii, xa'ndia ñā'a' a. Tē sākuu' ndā'a' i mii' kuun' nduu' ndii, xaña'ma ñā'a' a tē kūn kā.

³Ndo'ó ndii, xā nī ndundoo nimá ndo' nī xaa' tu'un ñā xā nī ka'ān i xiin' ndo'.

⁴Kōo naa yoo inga' ndo' xiin' i, tē kōo naa yoo inga' tu yu'u xiin' ndo'. Sakan' tu iin ndā'a' yo'o' uva ndii, kōo' uva kuun' ndā'a' a naa' yoo inga' a xiin' yo'o' a. Tē sakan' tu ndo'ó, naa' yoo inga' ndo' xiin' i ndii, kūvī kūnduu' ndo' tē va'a ndā'a' nuu' ichi' Ndiosí.

⁵'Yu'u nduu' yo'o' uva, tē ndo'ó nduu' ndā'a' a. Yōo kā yoo inga' xiin' i, tē yoo inga' tu yu'u xiin' nīa' ndii, kūnduu' nīa' ne va'a va' ndā'a' nuu' ichi' Ndiosí, sakan' ñā naa' yoo inga' ndo' xiin' i ndii, kōo' xāchi' ñā va'a kūvī saa' ndo'.

⁶Yōo kā yoo naa yoo inga' xiin' i ndii, kuitiā nīa' ndee naa xitiá ndā'a' yo'o' uva, tē ichi' a. Sakan' tē nākaya' ne yivi' a, tē kō'nī nīa' a nuu' nū'u, tē kōkō a.

⁷'Naa' yoo inga' ndo' xiin' i, tē tiin' kutu' tu ndo' tu'un ñā sania'á i ndo'ó ndii, taxi Ndiosí ndee kā ñā kuni kakān ndo' nuu' a.

⁸Kii' nduu' ndo' ne va'a va' ndā'a' nuu' ichi' Ndiosí ndii, nia'á ndo' ñā nduu' xna'a ndo' tē ndā'a' xā'a' i, tē xiin' ñā jaan' nātiin yuva' e' ñā tiin' ka'nu' ñā'a' ne yivi'.

⁹Sāa nii' ndani Ndiosí yu'u ndii, nii' sakan' ndani tu yu'u ndo'ó. Tiin kixin' ndo' ñā ndani yu'u ndo'ó jaan'.

¹⁰Naa' saxinú ndo' ñā ka'án chuun' i ndii, tiin kixin' ndo' ñā ndani i ndo'ó, saa nii' saxinú yu'u ñā ka'án chuun' yuva' i, tē tiin' kixin' i ñā ndani a yu'u.

¹¹Ñā jaan' ka'án i xiin' ndo', tē kuatia' nimá ndo' saa nii' kuatia' nimá yu'u, tē sakan' xinu' ñā kuatia' nimá ndo'.

¹²Ñā yo'o' nduu' ñā ka'án chuun' i xiin' ndo', ñā kūndani naa kundani ta'an' ndo' saa nii' kundani yu'u ndo'ó.

¹³Kōo' ndee iin ne kūndani ya'a kā ne xiní ta'an' xiin' nīa' tē sakan' ne taxi kivi' ñūu xā'a' ne xiní ta'an' xiin' nīa'.

¹⁴Ndo'ó nduu' tē xiní ta'an' xiin' i naa' xaa' ndo' ñā ka'án chuun' i xiin' ndo'.

¹⁵Kä'än kā i ñā tē xika' nuu' nuu' i nduu' ndo', sākan' ñā iin tē xika' nuu' ndii, xīní rā ndee ñā xaa' xto'o rā. Tē vītin ka'án i ñā tē xiní ta'an' xiin' i nduu' ndo', sākan' ñā sākuu' ñā nī ka'än yūva' i xiin' i ndii, nī ka'än i e xiin' ndo'.

¹⁶Nī nākaxīn ndo'ó yu'u, sūu' jaan' ndii yu'u nī nākaxīn ndo'ó, tē ku'un ndo' tē kūndūu ndo' tē va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí, sākan' tē kūndūu naa nduu' ndo' tē va'a va nda'a' nuu' ichi' a. Tē ndee kā ñā kakān ndo' nuu' yūva' e' xiin' ñā ndiee' i ndii, tāxi ñā'a' a nda'a' ndo'.

¹⁷Ñā yo'o' ka'án chuun' i xiin' ndo' ñā kūndāni naa kūndāni ta'an' i in ndo'.

Yo'o' ka'án Jesú斯 ñā kūndāsi' nē yivi' iin yivi', nē ndikún ichi' a

¹⁸Kii' ndasi' nē nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndo'ó ndii, nāka'an' ndo' ñā xi'na kā yu'u nī kūndāsi' niā.

¹⁹Naa' sākan' tē kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ndo' ndii, kūndāni nē yivi' kuenta iin yivi' yo'o' ndo'ó, ndisū sūu' kuenta iin yivi' yo'o' kā nduu' ndo', sākan' ñā nī nākaxīn i ndo'ó tein nē jaan' tē kūndūu ndo' kuenta i, sākan' na kuii' ndasi' niā ndo'ó.

²⁰Nāka'an' ndo' ñā xā nī ka'än i xiin' ndo' ñā iin tē xika' nuu' ndii, sūu' tē ka'nu' kā nduu' rā tē sākan' xto'o rā. Sākan' na kuii' naa' nī sando'o' nē jaan' yu'u ndii, sando'o' tu niā ndo'ó. Tē naa' nī sāxinú niā ñā nī sania'á i ndii, sāxinú tu niā ñā sania'á ndo'ó.

²¹Sākuu' nuu' ñā jaan' sāq niā xiin' ndo' xa'a' a ñā nduu' ndo' kuenta i, sākan' ñā xīní niā ñā nī tīqanu' yu'u iin yivi' yo'o'.

²²Naa' nī kīxin i tē ka'än i xiin' niā ndii, kōo' kuāchī niā. Ndisū vītin ñā nī kīxin i, tē nī ka'än i xiin' niā ndii, kōo' a ni'i' niā ka'än niā xa'a' kuāchī niā.

²³Yōo kā ndasi' yu'u ndii, ndasi' tu niā yūva' i.

²⁴Naa' nī xaa' i ñā ka'nu' tein niā, ñā kōo' kivi' nī xāa ndee iin nē yivi' ndii, kōo' kuāchī niā. Ndisū vītin ndii, tee' ndee xā nī xīní niā ñā ka'nu' ñā nī xāa i ndii, kusaa' ndasi' niā yu'u, tē ndasi' tu niā yūva' i.

²⁵Ndisū nī xka'ndiā ñā jaan' tē xīnū ñā yoso' nuu' tu'un ndei' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Kōo' ndee iin xa'a', tē nī kūndāsi' niā yu'u", kachi a.

²⁶Ndisū kīxin ñā chīndiēe' ndo'ó, ñā tīvi' i kuenta yūva' i. Tē ñā jaan' nduu' Espíritu Santo, ñā sania'á sākuu' ñā ndixā. Tē kuāxi ñā jaan' nuu' yūva' e', tē ndiee' yu'u a xa'a' i.

²⁷Tē ndiee' yu'u tu ndo'ó xa'a' i, sākan' ñā xā yoo ndo' xiin' i ndee ñā nuu'.

San Juan 16

¹'Nī ka'än i sākuu' ñā jaan' xiin' ndo', tē nākōo ndo' ñā inī ndo' xīní ndo' yu'u.

²Təvə' rə ndo'ó vi'e mii' nakayá nə ñuu e', tə ndee xaa' tu kivi' ñə yoo kə kə'ni' ndo'ó ndii, kənini niə ñə jaqan' kuní Ndiosí səqə niə.

³Saa ra sakan' xa'a' a ñə xiní ra yuva' e' Ndiosí, tə ni ndee xiní tu ra yu'u.

⁴Ka'án i ñə jaqan' xiin' ndo', tə kii' xaa' kivi' ñə koo a ndii, nəkə'an' ndo' ñə xə ni ka'ān i xiin' ndo' xa'a' a.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' chuyun ñə səqə Espíritu Santo

'Ní ka'ān i ñə jaqan' xiin' ndo' ndee ñə nuu', sakan' ñə yoo i xiin' ndo'.

⁵Ndisu vītjin kua'ān nu'u i nuu' ñə ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o', tə ndee iin ndo'ó ndätu'un' yu'u: "¿Mii' kua'ān un?"

⁶Süu' jaqan' ndii ni kusuchi' va in i ndo' xa'a' ñə ni ka'ān i ñə jaqan' xiin' ndo'.

⁷Ndisu ñə ndixə ka'án i xiin' ndo' ndii, va'a kə nduu' a nuu' ndo'ó ñə nu'u i, sakan' ñə naa' nü'u i ndii, kixin ñə chindiee' ndo'ó, ndisu naa' nu'u i ndii, tī'vi' ñə'a' i, tə koo a xiin' ndo'.

⁸Tə kii' kixin ñə jaqan' ndii, səkuni' a nə yivi' iin yivi' ñə nə ndiso' kuəch'i nduu' niə nuu' Ndiosí, tə səkuni' tu ñə'a' a ñə xachuun' ndəku yu'u, tə səkuni' tu ñə'a' a ñə sana'má ndəku Ndiosí.

⁹Sakan' ñə səkuni' a nə yivi' ñə nə ndiso' kuəch'i nduu' niə xa'a' a ñə nī in i niə kuni niə yu'u.

¹⁰Tə səkuni' tu ñə'a' a ñə xachuun' ndəku i, səkan' ñə nu'u i nuu' yuva' e', tə kūni kə ndo' yu'u.

¹¹Tə səkan' tu səkuni' ñə'a' a ñə sana'má ndəku Ndiosí, səkan' ñə xə ni katun' a ñə ndivə'a, ñə kumi' ndiee' iin yivi' yo'o'.

¹²'Yoo kua'a' kə ñə kuni ka'ān i xiin' ndo'. Ndisu kūvī kundan i ndo' səkuu' a vītjin.

¹³Tə kii' kixin Espíritu Santo, ñə sania'á səkuu' ñə ndixə ndii, ñə jaqan' sania'á ndo'ó səkuu' ñə ndixə, səkan' ñə kā'ān a ñə ka'ān' mii' a, süu' jaan' ndii ka'ān a səkuu' ñə ni xin i so'o a ka'án yuva' e' Ndiosí kuiti', tə səkuni' a ndo'ó ñə koo.

¹⁴Tə tīin ka'nu' ñə jaqan' yu'u, səkan' ñə natīin a ñə ka'án i, tə ka'ān a ñə jaqan' xiin' ndo'.

¹⁵Səkuu' ñə kumi' yuva' e' ndii, ñə'a' tu yu'u nduu' a, səkan' na ni ka'ān i ñə natīin Espíritu Santo jaqan' ñə ka'án i, tə ka'ān a ñə jaqan' xiin' ndo'.

Yo'o' ka'án Jesús ñə iin xa'a' kuiti' kusuchi' in i te ndə'a' xa'a' a

¹⁶'Ndee iin xa'a' sie kuiti', tə kūni kə ndo' yu'u, tə sie ya'a tə tukū ni kūni ndo' yu'u, səkan' ñə nuu' yuva' e' Ndiosí kua'ān nu'u i -ni kachi Jesú.

17Səkan' tə n̄i ka'ān xiin' ta'an' səva tə nda'a' xa'a' a ndii: —Ndichun t̄u ka'ān a ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuiṭi', t̄e kūni k̄a ndo' yu'u, t̄e sie ya'a t̄e tuk̄u n̄i kūni ndo' yu'u"? T̄e, ḷndichun t̄u ka'ān a ndii: "Səkan' n̄a nuu' yuva' e' Ndiosí kua'ān nu'u i", kachi a? —n̄i kachi r̄a.

18T̄e n̄i ka'ān t̄u r̄a ndii: —Ndichun t̄u ka'ān a ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuiṭi'", kachi a? Kündani e' ndichun ka'ān a səkan' —n̄i kachi r̄a.

19N̄i xini Jesúś n̄a kuni ndātu'ūn' n̄a'a' r̄a xa'a' n̄a jaan', səkan' na n̄i ka'ān a xiin' r̄a ndii: —Ndichun ndātu'ūn' ta'an' ndo' xa'a' n̄a n̄i ka'ān i ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuiṭi', t̄e kūni k̄a ndo' yu'u, t̄e sie ya'a t̄e tuk̄u n̄i kūni ndo' yu'u"?

20N̄a ndaku ka'ān i xiin' ndo' ndii, kuak̄u ndo', t̄e tāna ndii va ndo'. Ndisu ne yivi' kuenta iin yivi' ndii, va'a va kūni niā, t̄e ndo'ō ndii, kusuchi' va inī ndo'. Ndisu n̄a suchi' inī ndo' jaan' ndii, nānduū a n̄a va'a kuni ndo'.

21Kundo'o ndo' ndee naa ndo'o' iin n̄a'a' kii' x̄a kuyatin' kuii kāk̄u si'e a', səkan' n̄a x̄a n̄i x̄a kivi' n̄a kāk̄u a, ndisu kii' ndi'i tuvi si'e a' jaan' ndii, nāndoso' a' n̄a n̄i ndo'o a', səkan' n̄a va'a va kuni a' xa'a' a n̄a n̄i səkaku' a' iin tiaq̄ iin yivi' yo'o'!

22Naa səkan' suchi' inī ndo' v̄it̄in, ndisu kii' nāndiko' i, t̄e kuni i ndo'ō ndii, va'a va kuni nimá ndo'. T̄e ndee iin ne yivi' kūvi' sandoñu'u' n̄a va'a kuni ndo' jaan'.

23Kivi' jaan' ndii, ndātu'ūn' k̄a ndo' yu'u xa'a' ndee iin n̄a'a. N̄a ndaku ka'ān i xiin' ndo' ndii, ndee k̄a n̄a kak̄an ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' n̄a ndiee' i ndii, t̄axi n̄a'a a nda'a' ndo'.

24Ndee v̄it̄in ndii, t̄ia'an kak̄an ndo' ndee iin n̄a'a xiin' n̄a ndiee' i nuu' Ndiosí. Kak̄an t̄e kak̄an ndo' nuu' Ndiosí, t̄e t̄axi a n̄a jaan' nda'a' ndo', t̄e xinu n̄a va'a kuni ndo'.

Yo'o' ka'ān Jesúś n̄a nuu' yuva' e' Ndiosí n̄i kixin a

25Səkuu' n̄a n̄i ka'ān i xiin' ndo' jaan' ndii, n̄i ka'ān e xiin' n̄a ka'ān ndiaq̄, ndisu x̄a kuyatin' kivi' n̄a kā'ān k̄a i n̄a ka'ān ndiaq̄ xiin' ndo', sūy' jaan' ndii ka'ān ndi'i i xiin' ndo' xa'a' yuva' e'.

26Kivi' jaan' ndii, kak̄an ndo' ndee k̄a n̄a'a nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' n̄a ndiee' i. Səkan' na ka'ān i xiin' ndo' n̄a kūni k̄a a n̄a kak̄an yu'u nuu' a xa'a' ndo',

27səkan' n̄a x̄a mii' a jaan' ndanī ndo'ō xa'a' a n̄a ndanī ndo' yu'u, t̄e kandixa' ndo' n̄a nuu' a n̄i kiee i.

28Nuu' yuva' e' Ndiosí n̄i kiee i, t̄e n̄i x̄a a i iin yivi' yo'o'. T̄e v̄it̄in nakoo' i iin yivi' yo'o', t̄e nu'u i nuu' a —n̄i kachi Jesúś.

29Səkan' t̄e n̄i ka'ān t̄e nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —V̄it̄in ndii, ka'ān ndi'i va un' xa'a' Ndiosí, t̄e kā'ān k̄a un' xiin' n̄a ka'ān ndiaa.

³⁰Vítin kundaní ndu ñaq xiní un' sákuu' ñaq'a, sákan' na küní a ndatu'un' un' ndee iin ne yivi' te küní un' ndee ñaq kuní nia, sákan' na kandixa' ndu ñaq nuu' Ndiosí ni kiee un' —ni kachi ra.

³¹Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —¿Ñáá ndee vítin vi' kandixa' xna'a ndo' ñaq jaan'?

³²Va'a, xaq kivi', te vítin nduu' kivi' jaan', ñaq kiku i'in ndo', te nákoó iin ndaa' ndo' yu'u, ndisu ndoo iin ndaa' i, sákan' ñaq yuva' e' Ndiosí yoo xiin' i.

³³Ka'án i sákuu' ñaq jaan' xiin' ndo', te koó ñaq maní' nimá ndo' xa'a' a ñaq iin ndaa' nduu' ndo' xiin' i. Iin yivi' yo'o' ndii, kundo'qo va ndo', ndisu kuiní va ndo' küní ndo' yu'u, sákan' ñaq xaq ní káñando i nuu' iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

San Juan 17

Yo'o' ka'án Jesús xiin' Ndiosí xa'a' te ndaa'xa'a' a

¹Kii' ndi'i ni ka'an Jesús ñaq jaan', te ni ndaní'i a nuu' a ndivi', te ni ka'an a ndii: —Tataq, xaq ni xaq kivi' ñaq nia'a un' nuu' ne yivi' ñaq tiin' ka'nu' un' yu'u, ñaq nduu' si'e un', te xiin' ñaq jaan' tiin ka'nu' ne yivi' yo'o' saa yu'u.

²Xaq mii' un' ni taxi ñaq ndiee' yu'u nuu' sákuu' ne yivi' iin yivi', te taxi i kivi' ñuú ñaq koo' kivi' ndi'i' ndaa' sákuu' ne ni taxi un' ndaa' i.

³Te xiin' ñaq yo'o' ni'i' ne yivi' kivi' ñuú ñaq koo' kivi' ndi'i', ñaq kundaní ndi'i nia yoo nduu' yo'o', ñaq nduu' iin ndaa' Ndiosí xna'a, te kundaní ndi'i tu nia yoq nduu' Jesucristo, ñaq ni tii'vi' un' iin yivi' yo'o'.

⁴Ni tii'ka'nu' yu'u yo'o' iin yivi' yo'o', sákan' ñaq ni sáxinú i chüun ñaq ni taxi un' ndaa' i saa i.

⁵Te vítin, tataq, taxi un' ñaq tiin' ka'nu' un' yu'u mii' yoo un' ñaa', ñaq ni kumi' i kii' ni yoo i nuu' un' ndee ñaq kuní ka koo iin yivi' yo'o'.

⁶'Ni nia'a i ñaq ndiee' un' nuu' te yo'o', te ni nákaxin un' tein ne yivi' iin yivi', te ni taxi un' ra ndaa' i. Kuenta yo'o' ni nduu' ra, ndisu ni taxi un' ra ndaa' i, te ni sáxinú ra tu'un un'.

⁷Vítin ndii, xaq xiní ra ñaq sákuu' ñaq ni taxi un' ndaa' i ndii, ndaa' a' yo'o' kuaxi a,

⁸sákan' ñaq ni saya'a i sákuu' tu'un ñaq ni taxi un' ndaa' i nuu' ra, te ni natiiin va'a ra a. Te ni kandixa' ra ñaq yo'o' ni tii'vi' yu'u, te xiní xna'a ra ñaq nuu' yo'o' ni kiee i.

⁹Xa'a' te yo'o' xikán i nuu' un', te süu' xa'a' ne nduu' kuenta iin yivi' xikán i, süu' jaan' ndii xa'a' te ni taxi un' ndaa' i yo'o' kuiti' xikán i nuu' un', sákan' ñaq kuenta yo'o' nduu' ra.

¹⁰Te sákuu' ñaq nduu' kuenta i ndii, kuenta tu yo'o' nduu' a. Te sákuu' ñaq nduu' kuenta yo'o' ndii, kuenta tu yu'u nduu' a, te xiin' te yo'o' ni natiiin i ñaq tiin' ka'nu'.

¹¹Köö' ką i koo*q* iin yivi' yo'o', ndisu te yo'o' ndii, ndoo ką rą iin yivi' yo'o', sakan' ną nuu' yo'ó nu'u i. Taataq, ną su'un, koto un' xiin' ną ndiee' un' te ni taxi un' nda'a' i yo'o', te iin ndaa' na iin ndaa' kunduu rą saa nii' iin ndaa' nduu' yoo'.

¹²Kii' yoo i iin yivi' yo'o' xiin' te ni taxi un' nda'a' i ndii, ni xito' ną'a' i xiin' ną ndiee' un', te ndee iin rą ni xita, süu' jaan' ndii iin ndaa' kuiti' rą ni xita, te xa sakan' ni kuni a kundo'o te xinu ną yoso' nuu' tutu un'.

¹³Tę vitin ną kua'an nu'u i nuu' un' ndii, ka'án i ną kaa' xiin' te yo'o' ną yoo ką i iin yivi' yo'o', te va'a ndi'i kuni rą saa nii' va'a ndi'i kuni yu'u.

¹⁴Tę xa'a' a ną ni taxi i tu'un un' nuu' rą ndii, ndasi' ną'a' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', sakan' ną süu' kuenta iin yivi' nduu' rą, saa nii' ndüu' tu yu'u kuenta iin yivi' yo'o'.

¹⁵Süu' xikán i ną tava' un' rą iin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii xikán i ną koto ną'a' un' nuu' ną ndiva'a.

¹⁶Tę yo'o' ndii, süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' rą, saa nii' ndüu' tu yu'u kuenta iin yivi' yo'o'.

¹⁷Sananduu' un' rą nditja ną ndixa, te tu'un yo'ó nduu' ną ndixa jaan'.

¹⁸Saa nii' ni tı'vi' un' yu'u iin yivi' yo'o' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi' ndii, nii' sakan' tu ti'vi' yu'u te yo'o' te ka'an ndoso' rą tu'un un' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi'.

¹⁹Tę sanakua'a xiin' mii' i nuu' ną kuní un' nditja te yo'o', sakan' te sanakua'a xiin' mii' tu te yo'o' xa'a' ną ndixa.

²⁰Süu' xa'a' te yo'o' kuiti' xikán i nuu' un', süu' jaan' ndii xikán tu i nuu' un' xa'a' ne ini kuni yu'u xiin' ną sania'a te yo'o.

²¹Sakan' te iin ndaa' kunduu sakuu' nią saa nii' iin ndaa' nduu' yo'ó xiin' yu'u, te iin ndaa' nduu' tu yu'u xiin' yo'ó, taataq, te iin ndaa' kunduu tu ne jaan' xiin' e', te kandixa' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', ną yo'ó ni tı'vi' yu'u.

²²Tę ni taxi i ndiee' ndatun', ną ni taxi un' nda'a' i, nda'a' nią, te iin ndaa' kunduu nią ndee naa iin ndaa' nduu' yoo'.

²³Sakan' na iin ndaa' nduu' i xiin' nią te iin ndaa' nduu' tu yo'ó xiin' yu'u, te sakan' iin ndaa' xachi' kunduu nią, te kuní ne nduu' kuenta iin yivi' ną yo'ó ni tı'vi' yu'u, te kuní tu nią ną ndani un' ne jaan' ndee naa ndani un' yu'u.

²⁴Tataq, kuní i ną ne ni taxi un' nda'a' i ndii, taxi un' ną kundiee nią xiin' i mii' koo i, te kuní nią ną ndiee' ndatun' ną ni taxi un' nda'a' i, sakan' ną ni kundani un' yu'u ndee kii' tia'an kua'a iin yivi' yo'o'.

25Tataa, yo'ó ndii, ñaq xachuun' ndaku nduu' un', te ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, xiní niq yo'ó, ndisu yu'u ndii, xiní i yo'ó, te xiní tu te yo'o' ñaq yo'ó ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o'.

26Té ni nia'a i nuu' ra saa kuu' un', te nia'a ka i ñaq jaan' nuu' ra te kundani ta'an' ra ndee naa ndaní un' yu'u, te iin ndaa' kunduú rä xiin' i —ni kachí a xiin' Ndiosí.

San Juan 18

So'o ni xaa a kii' ni tiiñ te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

1Kii' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' Ndiosí, te ni ketä a kua'an a xiin' te ndaa'a' xa'a' a tuku ta'vi' yivi' ñaq nani' Cedrón. Te ni sko'nu' a xa'a' iin ñaq tata ñaq kandu'u' ikan' xiin' te ndaa'a' xa'a' a jaan'.

2Té xiní tu Judas, te xito' sanakua'a ñaq'a' ndaa'a' te kuu' ka'nu', mii' kandu'u' ñaq tata jaan', saakan' ñaq kua'a' va ichi' ni nduiin Jesús ikan' xiin' te ndaa'a' xa'a' a jaan'.

3Sakan' na ni xaa Judas jaan' ikan' xiin' iin ti'vi te xíin', te ni xaa tu te xíin', te xito' yukan' ka'nu'. Te te jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ni tianu' ñaq'a'. Te ndiso' ra kaa tuún xiin' choon tuún a nuu' ra, te ndiso' tu ra ichi.

4Té Jesús ndii, xaa xiní ndoo a ndee ñaq kundo'o a, saakan' na ni kuyatin a nuu' ra, te ni ndatu'un' ñaq'a' a ndii: —¿Yoo nanduku' ndo? —ni kachí a.

5Té ni nakuuiin ra nuu' a ndii: —Jesús, te ñuu Nazaret —ni kachí ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Yu'u nduu' i —ni kachí a. Te ikan' iin tu Judas, te sanakua'a ñaq'a' ndaa'a' te jaan'.

6Té kii' ni ka'an a xiin' ra: "Yu'u nduu' i", ndii, ni nandiko' xata' ra, te ni nduva' ndoo ra ñu'u'.

7Sakan' te tuku ni ni ndatu'un' ñaq'a' a ndii: —¿Yoo nanduku' ndo? —ni kachí a. Te ni nakuuiin tukuu' ra nuu' a ndii: —Jesús, te ñuu Nazaret —ni kachí ra.

8Té ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xaa ni ka'an i xiin' ndo' ñaq suvi yu'u. Naa' yu'u nanduku' ndo' ndii, taxi ndo' na ku'un te yo'o' —ni kachí a.

9Ni ka'an a saakan' te xinu' ñaq xaa ni ka'an a ndii: "Té ni taxi un' ndaa'a' i ndii, ndee iin ra ni ndoñu'u", ni kachí a.

10Sakan' te ni xtäni' Simón Pedro ichi' ra tixin iin', te ni xaa'ndia' ra so'o kua'a iin te nani' Malco, te xika' nuu' sutu ka'nu'.

11Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' Pedro ndii: —Taxa'a un' ichi' un' tixin iin' a, saakan' ñaq naa' yuva' i ni taxi ñaq kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ñaq nduu' ndee naa tikui uva ndii, ¿ñáá xanini un' ñaq xata'an kundo'o e? —ni kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni xan ndiaka ra Jesús nuu' sutu ka'nu'

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

12Sakan' tē sākuu' tē xín', xiin' tē xa'ndia chuun' nuu' rā, xiin' tē xín' judío, tē xito' yūkun' ka'nu' ndii, nī tīn rā Jesús, tē nī sātiín ñā'a' rā.

13Tē xi'nā ka nuu' Anás nī xan ndiāka ñā'a' rā, sakan' ñā tīo Caifás nduu' te jaan', tē Caifás jaan' nduu' sutu ka'nu' kuiya jaan'.

14Tē Caifás jaan' nduu' tē nī ka'ān xiin' tē kuu' ka'nu' nuu' nē judío ñā va'a kā iin ndāa' kuiti' tē yivi' kuyi' xa'a' sākuu' nē ñuu' rā.

Yo'o' nduu' īchi' nuu' ñā ka'án Pedro ñā xīní rā Jesús

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

15Tē Simón Pedro xiin' īngā tē ndā'a' xa'a' Jesús ndii, ndikún rā xata' a kua'ān rā. Tē tē ndā'a' xa'a' a, te īnga jaan' ndii, xiní ta'an' rā xiin' sutu ka'nu' jaan', sakan' na nī ndā'nī rā xiin' Jesús nuu' ki'e sutu jaan'.

16Ndisu Pedro ndii, nī ndoq rā iin' rā xata' xti'e', sakan' na nī kēta īngā tē ndā'a' xa'a' Jesús jaan', tē xiní ta'an' xiin' sutu ka'nu' jaan', tē nī ka'ān rā xiin' ñā' xito' yi'e' jaan' ñā taxi' a' xka'ndiā Pedro.

17Sakan' tē nī ka'ān ñā' xito' yi'e' jaan' xiin' Pedro ndii: —Tee' tē ndā'a' xa'a' tē kaa' nduu' tū yo'ó nī? —nī kachī a'. Tē nī ka'ān rā ndii: —Süvi i —nī kachī rā.

18Tē xa'a' ñā vixin vā ndii, ita' nē xika' nuu' nuu' sutu jaan' xiin' tē xín' tē xito' yūkun' ka'nu' xituni' nīa nuu' ñu'u ñā ndatin īkan', tē īkan' tū iin' Pedro xiin' nīa xituni' rā.

So'o nī xāa a kīi' nī sāna'má tē kuu' ka'nu' ñuu' Jerusalén Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

19Sakan' tē nī xā'a' sutu ka'nu' ndatu'ún' rā Jesús xa'a' tē ndā'a' xa'a' a xiin' xa'a' ñā sania'ā a.

20Tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Yu'u ndii, sākuu' īchi' ka'án ī xiin' nē yivi' nuu' chitu', tē sākuu' īchi' tū nī sania'ā ī vi'e mii' nakayá nē yivi' xiin' nuu' ki'e yūkun' ka'nu' mii' nakayá sākuu' nē ñuu' e'. Tē kōo' ndee iin ñā'a nī sania'ā si'e i.

21¿Ndichun na ndatu'ún' un' yu'u? Vā'a kā ndatu'ún' un' nē nī xiní so'o ñā nī ka'ān ī, nē jaan' xiní ndee ñā nī ka'ān ī —nī kachī a.

22Tē kīi' ndī'i nī ka'ān Jesús ñā jaan' ndii, iin tē xín' xito' yūkun', tē iin' yātīn īkan' ndii, nī sāndia' rā nuu' a ka'án rā ndii: —Ñáá sākuan' vi' nakuiin' yo'ó nuu' sutu ka'nu'? —nī kachī rā.

23Tē nī ka'ān Jesús xiin' rā ndii: —Naa' nī kānia'a ī ndii, ka'ān un' ndee ñā nduu' a. Tē naa' vā'a nī ka'ān ī ndii, ¿ndichun na kuun' un' yu'u? —nī kachī a.

24Sakan' tē nī tī'vi' Anás jaan' Jesús tiín kā a kua'ān a nuu' Caifás, tē nduu' sutu ka'nu'.

Yo'o' ka'án kā Pedro ñā xīní rā Jesús

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

25 Té kij' xka'ndíá sákuu' ña jaan' ndii, iin' ndichi Pedro xituni' rä. Té ni ka'an ne ita' ikan' xiin' rä ndii: —¿Tee' iin té nda'a' xa'a' té kaa' nduu' tu yo'ó ni? —ni kachí niá. Té ni ka'an rä ndii: —Süvi i —ni kachí rä.

26 Kan' té inga té xika' nuu' nuu' sutu ka'nu' jaan' ni ka'an xiin' Pedro ndii: —Ni xini tu yu'u yo'ó xa'a' ña tata' xiin' Jesús —ni kachí rä. Té jaan' ndii, té iin kuu' xiin' té ni xa'ndia Pedro so'o jaan' nduu' rä.

27 Té tuku ni ni ka'an Pedro ña xiní rä Jesús. Té na ni ña jaan' ka'án rä, té ni kana nduchié.

So'o ni xaa a kij' ni sanyakua'a té yivi' Jesús nda'a' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-31; Mr. 15:1-20; Lc. 23:1-5,13-25)

28 Sakan' té ni naka rä Jesús vi'e Caifás jaan', té ni xan ndiakä ña'a' rä vi'e ka'nu' té romano. Té xa'a' a ña xaq kitú' kuii nduu' a kij' sakan' ndii, ni kó'ní rä vi'e ka'nu' jaan', koto ka ya'a rä ña ka'án tu'un ndei' rä, té kuví kuxi rä ña xaxi' xakuaa' xa'a' víko' pascua.

29 Xa'a' a jaan' na ni ketä Pilato, té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —¿Ndee xa'a' tiin' kuachi ndo' té ñaa'? —ni kachí rä.

30 Sakan' té ni ka'an té jaan' ndii: —Naa' süu' té nia'a nduu' rä ndii, kixin ndiaka ña'a' ndu nda'a' un' —ni kachí rä.

31 Té ni ka'an Pilato xiin' rä ndii: —Va'a ka naka ña'a' ndo'ó, té sana'má ña'a' ndo' sasa ka'án tuní tu'un ndei' mii' ndo' —ni kachí rä. Té ni nakuin té judío jaan' nuu' rä ndii: —Täxi' tu'un ndei' romano ña ka'ní' ndu ndee iin té yivi' —ni kachí rä.

32 Sakan' ni xka'ndia ña jaan', té xinu ña ni ka'an Jesús kij' ni sákuni' a ndee nuu' ña xi'i kuví a.

33 Sakan' té ni nandiko' Pilato tixin vi'e ka'nu' rä, té ni kana rä Jesús, té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —¿Ñáá yo'ó nduu' rey ne judío? —ni kachí rä.

34 Té ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —¿Ñáá ña ka'an' mii' un' té ka'án sakan', uun inga ne yivi' ni ka'an a xa'a' i nuu' un'? —ni kachí a xiin' rä.

35 Té ni ka'an Pilato xiin' a ndii: —Xiní un' ndii, süu' té judío nduu' yu'u. Ne ñuu mii' un' xiin' sutu kuu' nuu' nduu' ne ni sanyakua'a yo'ó nda'a' i. ¿Yoo nduu' a ni xaa un'? —ni kachí rä.

36 Té ni ka'an Jesús xiin' rä ndii: —Ña xa'ndia chuun' yu'u ndii, süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a, naa' sakan' té kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a ndii, kuyun ta'an' té xika' nuu' nuu' i, té täxi rä ña tiin té yivi' yu'u, té sanyakua'a rä yu'u nda'a' té kuu' ka'nu' nuu' ndu, ne judío. Ndisu süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ña xa'ndia chuun' i jaan' —ni kachí a.

37 Sakan' té ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii: —Na sakan' ndii, ¿rey nduu' yo'ó un? —ni kachí rä. Té ni nakuin Jesús ndii: —Mii' yo'ó ka'án ña rey nduu' i. Yu'u ndii, xa xa'a'

ñä jaan' ni tuvi i, te xä xa'a' ñä jaan' tu ni xaa i iin yivi' yo'o'. Ni xaa i te ndiee yu'u' i xa'a' ñä ndixä, te sakuu' ne xaa' ñä ndixä ndii, taxi' so'o niä ñä ka'an i -ni kachi a.

38 Te ni ndatu'un' ñä'a' Pilato ndii: -¿Ndee ñä nduu' ñä ndixä nuu' yo'ó? -ni kachi ra. Kii' ndil'i ni ka'an ra ñä jaan', te ni ketä tukuu ra mii' ita' te judío, te ni ka'an ra ndii: -Köö' ndee iin ñä niä'a ni xaa te yo'o' ni na'in i.

39 Ndisu ñä xi xaá ndo'ó iin ichi' kii' nasukú viko' pascua ndii, xikán ndo' nuu' i ñä saña' i iin te ñuu' ndo', te naá vi'e kaa. ¿Ñáá kuní ndo' ñä saña' i te nduu' rey ndo'ó, ne judío vitin? -ni kachi ra.

40 Sakan' te ni kuäa' ra ka'an ra ndii: -Säña' un' te ñaa', süu' jaan' ndii Barrabás saña' un' -ni kachi ra. Te Barrabás jaan' ndii, iin te kui'na' nduu' ra.

San Juan 19

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Pilato te kuví Jesús nuu' krusín

1 Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni suku' yo'o' te xin' Jesús ndee ni kui' xata' a.

2 Ndil'i jaan', te ni xä'a te xin' iin corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. Te ni sakuu'nú ñä'a' ra toto nanj' kua'a ndukun'.

3 Te ka'an ra xiin' a ndii: -Yoo va'a un', tákui'e, ñä nduu' rey nuu' ne judío -kachi ra. Te sa'ndia' ra nuu' a.

4 Sakan' te ni ketä tukuu Pilato, te ni ka'an ra ndii: -Koto ndo', ka'an chuun' i ñä ketä ra ki'e te kuni' ndo' ñä ni na'in yu'u ndee iin kuachi ra -ni kachi ra.

5 Te ni ketä Jesús ndu'u' corona yo'o' iñu' jaan' xini' a, te ni'nu' a toto kua'a ndukun' jaan'. Te ni ka'an Pilato xiin' ne jaan' ndii: -Koto ndo', yo'o' iin' ra ni xaa i -ni kachi ra.

6 Kii' ni xini' ñä'a' sakuu' sutu' kuu' nuu' xiin' te xin', te xito' yukun' ka'nu' ndii, ni kuäa' ti'e' ra ka'an ra ndii: -¡Nu'u' krusín kuxi un' te ñaa! ¡Nu'u' krusín kuxi un' ra! -ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii: -Näka ñä'a' ndo'ó te kuxi ñä'a' mij' ndo' nuu' krusín, sakan' ñä köö' ndee iin kuachi te kaa' ni na'in yu'u -ni kachi ra.

7 Te ni ka'an te judío kuu' nuu' ndii: -Kumi' ndu iin tu'un ndei' ñä ka'an chuun' ñä kuní a kuví ra, sakan' ñä ni ndasandu' xiin' mij' ra si'e Ndiosí -ni kachi ra.

8 Kii' ni xini' so'o Pilato ñä jaan' ndii, ni yi'vi kaa.

9 Te ni ndi'vi tukuu ra tixin vi'e ka'nu' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii: -¿Mii' ni kiee yo'ó? -ni kachi ra. Ndisu ni nakuuiin Jesús.

10 Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' a ndii: -¿Ndichun na kuni ka'an un' xiin' i? ¿Ñáá xini' un' ñä kumi' i ñä ndiee' te saña' i yo'ó, te kumi' tu i ñä ndiee' te ka'an chuun' i te kuxi te xin' i yo'ó nuu' krusín? -ni kachi ra.

11 Té ni nákuuin Jesús ndii: —Ndeé jin nuu' ña ndíee' kumi' un' nuu' yu'u naa' ni taxi Ndiosí a nda'a' un', xa'a' a jaan' na té ni sánakua'a yu'u nda'a' un' ndii, chie ka kuachí kumi' rā —ni kachi a.

12 Ndeé kii' sakan', té ni xa'a' nduku' rā saa kuvi sáñaa' ña'a' rā, ndisu ni ka'an ti'e' ka té judío jaan' xiin' rā ndii: —Naa' sáñaa' un' té ñaa' ndii, ndüu' kā un' té xiní ta'an' xiin' César, té xa'ndia chuun' ka'nú kā. Sakan' ña yoo kā sananduu' xiin' mii' mii' rey ndii, té ndasi' ta'an' xiin' César nduu' rā —ni kachi rā.

13 Té kii' ni xini so'o Pilato ña jaan' ndii, ni ka'an chuun' rā, té ni keta Jesús. Té ni xikundu'u' Pilato jaan' mii' xa'nú rā kuachí jin xaan' mii' nani' Gabata xiin' tu'un hebreo, té ña jaan' kuni kachi a ndii: "Ki'e mii' kaa' yuu'."

14 Kivi' ña sakoo' tu'vá xiin' mii' ne yivi' xa'a' vi'ko' pascua nduu' a kii' sakan', yatin' jin ke'in' nduu' a, té ni ka'an Pilato xiin' té judío jaan' ndii: —Koto ndo', yo'o' iin' rey ndo' —ni kachi rā.

15 Ndisu ni kuaa' ti'e' té jaan' ka'án rā ndii: —¡Ka'ni' kii' rā! ¡Ka'ni' kii' rā! ¡Nuu' krusín kuxi un' rā! —ni kachi rā. Té ni ka'an Pilato xiin' rā ndii: —¿Ndichun na kuní ndo' ña kuxi i rey ndo' nuu' krusín? —ni kachi rā. Té ni nákuuin sutu kuu' nuu' jaan' ndii: —¡In nda'a' César kuiti' nduu' rey ndu! —ni kachi rā.

16 Sakan' té ni sánakua'a ña'a' Pilato nda'a' té xíin' rā té kuxi ña'a' rā nuu' krusín. Sakan' na ni náka ña'a' rā té kua'an rā xiin' a.

Só'o ni xaa a kii' ni kuxi té xíin' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-50; Mr. 15:21-37; Lc. 23:26-49)

17 Té ni keta Jesús ikan' ni'i' a krusín a kua'an a jin xaan' mii' nani' a Gólgota, té kivi' jaan' kuni kachi a xiin' tu'un hebreo ndii: "Iki' xíni' ndii."

18 Té ikan' ni kuxi ña'a' rā nuu' krusín. Té tata'vi' xiin' a ni kuxi rā jin te yivi' nuu' jin krusín. In rā nda'a' kua'a a, té inga rā nda'a' itin a. Té Jesús naá ma'in'.

19 Té ni ke'i Pilato jin tu'un' yu'u' nuu' jin vitu' mii' ka'án a ndii: "Jesús, té ñuu' Nazaret yo'o', nduu' rey ne judío", kachi a. Té ni ka'an chuun' rā ña chindu'u' té xíin' ña jaan' xíni' krusín Jesús.

20 Té kua'a' ne judío ni ka'vi tu'un jaan', sakan' ña mii' ni kuxi rā Jesús nuu' krusín jaan' ndii, yatiñ ñuu' ni nduu' a. Té ni ke'i rā ña jaan' xiin' tu'un hebreo, xiin' tu'un latín, xiin' tu'un griego.

21 Sakan' na kuii' ni ka'an sutu kuu' nuu' nuu' ne judío xiin' Pilato ndii: —Ké'i un' rey ne judío, süu' jaan' va'a kā ke'i un' ña ka'án mii' rā ndii: "Yu'u nduu' rey ne judío, kachi rā" —ni kachi sutu jaan'.

22 Té ni ka'an Pilato xiin' rā ndii: —Ña xá ni ke'i i ndii, xá sakan' koo mii' a —ni kachi rā.

23Te kii' ndi'i ni kuxi te xín' jaqan' Jesús nuu' krusín ndii, ni ki'in rä toto a, te ni nata'vi' kumi' saa' rä a, iin ndaq' iin ndaq' a xa'a' i'in rä. Te ni ki'in tu rä toto ña tití a, te ña jaqan' ndii, kuäsa' ni nakü a, süu' jaqan' ndii iin ndaq' nduu' kañii' a.

24Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' rä ndii: —Ndäta' e' e, süu' jaqan' ndii va'a ka katin e' xa'a' a, te kuni e' yoo nda'a' ndoo a —ni kachi rä. Sakan' te ni xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ni nata'vi' te yivi' toto i, te ni katin rä xa'a' toto tití i", kachi a. Te sakan' xnä'a ni xäa te xín' xiin' toto a jaqan'.

25Te yatín xa'a' krusín Jesús jaqan' iin' si'i' a, xiin' ña' ta'an' si'i' a, ña' nani' María, ña' nduu' ña' si'i Cleofas, xiin' María Magdalena.

26Te kii' ni xini Jesús iin' si'i' a ikan', te ni xini tu a iin' te nda'a' xa'a' a, te ndani a xiin' ña' jaqan' ndii, ni ka'an a xiin' a' ndii: —Nanaq, koto un', ndee naa si'e un' nduu' te iin' xiin' un' ñaaq' vitin —ni kachi a.

27Ndi'i jaqan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaqan' ndii: —Koto un', ndee naa si'i' un' nduu' na ñaaq' vitin —ni kachi a. Te ndee kivi' jaqan' ni natuin ña'a' rä te ndu'u' a' vi'e rä.

So'o ni xäa a kii' ni xi'i' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

28Te kii' ni xka'ndia sakuu' ña jaqan' ndii, ni xini Jesús ña xä ni saxonu a sakuu' ña kuní Ndiosí saa a. Sakan' na kuii' ni ka'an a te xinu ña yoso' nuu' tutu jaqan' ndii: —Ichí va i tikui —ni kachi a.

29Te iin' iin kisi ikan', te chitu' vi' a naá vino iya', sakan' te ni se'vi rä iin pachí vino jaqan', te ni satiín rä a nuu' nda'a' ndukü hisopo, te ni satondia rä yu'u' a.

30Kii' ndi'i ni xi'i' Jesús vino iya' jaqan', te ni ka'an a ndii: —Xä ni saxonu i sakuu' a —ni kachi a. Sakan' te ni nako' xini' a, te ni ketä nimá a.

So'o ni xäa a kii' ni saki'ví te xín' iin kaa xín' nuu' toko' Jesús

31Kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' te judío xa'a' ña yoo viko' pascua nduu' a kii' sakan', te ni kuni rä ña ndoo ñu'u' nde'i jaqan' nuu' krusín ndee xaa' kivi' sábado, ña xi nandiee' rä, sakan' ña kivi' ka'nü' va nduu' a nuu' rä. Sakan' na ni xikan rä ña va'a nuu' Pilato ña ka'an chuun' rä, te ka'nü te xin' si'in te ndondia nuu' krusín jaqan', te sanuu' tu rä ñu'u' nde'i te jaqan'.

32Sakan' na ni xa'an te xín', te ni xa'nü rä si'in te nuu', te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusín xiin' Jesús, te ni xa'nü tu rä si'in inga te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusín tukü ta'vi' xiin' a.

33Ndisu kii' ni xäa rä nuu' krusín mii' taxko' Jesús ndii, ni xini rä ña xä ni xi'i a, sakan' na ni xa'nü rä si'in a.

34Te ndii ni tuví iin te xín' jaqan' kaa xín' nuu' toko' a, te xaka'án e' te ni kiee níi' xiin' tikui.

³⁵Te ni xini sakuu' ña yo'o' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' a, te ña ka'án rä ndii, ña ndixa nduu' a, te xiní rä ña ña ndixä ka'án rä, sakan' te kändixa' tu ndo'ó a.

³⁶Sakan' ña ni xka'ndia sakuu' ña jaan' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ndeé iin iki' a ni xa'nü te yivi", kachi a.

³⁷Te sakan' tu yoso' a inga xaan' nuu' tutu a mii' ka'án ndii: "Koto ndiaa ne yivi', te ni tuvi rä kaa xín' toko", kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸Kii' ndi'i ni xka'ndia sakuu' ña jaan' ndii, ni xa'an José, te ni kiee ñuu Arimatea, te ni ka'an nda'vi rä xiin' Pilato ña taxi te jaan' na'in rä ñu'u' nde'i Jesús. Te jaan' ndii, iin te ni ndikun ichi' Jesús nduu' rä, ndisu ni ndikun si'e ña'a' rä xa'a' a ña yi'vi rä te ka'nu' nuu' ne judío. Te ni taxi Pilato jaan' ña na'in rä ñu'u' nde'i a jaan'. Sakan' te ni xa'an na'in rä a.

³⁹Sakan' tu Nicodemo, te ni xa'an ndi'e' iin ñuu mii' ndu'u' Jesús ndii, ni xaa rä ni'i rä yatin' oko ux kilo ña xavixín' va, ña ni nasakä xiin' mirra xiin' áloe.

⁴⁰Sakan' te ni na'in uví saa' rä ñu'u' nde'i Jesús, te ni tisuku' rä a toto, ña ni xakin ra xa'an xavixín' jaan', saa xi xaá ne judío kii' nataan' ni ñu'u' nde'i ne ni xi'i.

⁴¹Te yatiñ mii' ni xi'i Jesús nuu' krusín ndii, kandu'u' iin ña taña. Te tein ña taña jaan' yoo iin yavi ndii xaa' mii' tiq'an kunaq ndee iin ñu'u' nde'i ne yivi'.

⁴²Te ikan' ni chinaá rä ñu'u' nde'i a jaan' xa'a' a ña yatiñ kaa iin' yavi jaan', te siin' tuku' ndii xaq kuyatin' kuii xaa' kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' te judío xa'a' ña yoo viko' pascua.

San Juan 20

So'o ni xaa a kii' ni natiaqu Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹Tíkuiin kaa niya'a va kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an María Magdalena yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús. Te ni xini a' ña xaq ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'.

²Sakan' te ni ndava a' kua'an a' mii' ndu'u' Simón Pedro xiin' inga te ndikun ichi' Jesús, te kundani va a. Te ni ka'an a' xiin' rä ndii: —Ni na'in te yivi' ñu'u' nde'i xto'o e' tixin yavi ndii, te xini e' mii' ni chikandu'u' rä a —ni kachi a'.

³Ikan' te ni ndava Pedro xiin' inga te ndikun ichi' Jesús jaan' kua'an koto rä yavi jaan'.

⁴In kachi ni taxta'an' uví saa' rä, ndisu ndiee' kaa ni ndava inga rä te sakan' Pedro, te xi'na kaa rä ni xaa yavi jaan'.

5Te ni nākutandie rā xto'ni' rā tixin yavi jaan', te ni xini rā ndiee' toto nā ni ndisukū' nū'u' nde'i Jesús, ndisu nī ndi'vi rā.

6Sakan' te ndikún Simón Pedro xata' te jaan' ni xaa rā, te ni nda'ni rā tixin yavi jaan', te ni xini rā ndiee' toto nā ni ndisukū' nū'u' nde'i Jesús.

7Te ni xini tu rā ndu'u' toto nā ni ndisukū' xíni' Jesús. Ndisu iin' ta'nú a te ndu'u' siin' mii' a.

8Sakan' te ni nda'ni tu te nda'a' xa'a' a, te ni xaa nuu' yavi jaan', te ni xini rā nā ni yoo jaan', te ni kāndixa' rā a.

9Kuāchī ndii tī'an kundānī rā kii' sakan' mii' yoso' a nuu' tu tu Ndiosí nā ka'án nā ni kuni a naatiaku a.

10Te ni nāndiko' te nda'a' xa'a' a jaan' mii' ndiee' rā.

So'o ni xaa a kii' ni tuví Jesús nuu' María Magdalena

(Mr. 16:9-11)

11Te María jaan' ndii, ni ndoo a' iin' a' xaku' a' yatiñ yu'u' yavi jaan'. Te kii' iin' a' xaku' a' jaan', te ni nākutandie a', te koto'ni' a' tixin yavi jaan' ndii,

12ni xini a' uvi ta'an ángele ni'nu' a toto yaa, te ndiee' a mii' ni kāndu'u' nū'u' nde'i Jesús. Iin a mii' ni yoo xíni' a, te inga a mii' ni yoo xa'a' a.

13Te ni ka'ān a xiin' a' ndii: —Ndichun na xaku' un', pia'un? —ni kachī a. Te ni nākuuiñ nā jaan' ndii: —Xaku' i sakan' nā ni na'in te yivi' nū'u' nde'i xto'ō i, te xiní i mii' ni chikāndu'u' rā a —ni kachī a'.

14Kii' ndi'i ni ka'ān a' nā jaan', te ni nākoto xata' a' ndii, ni xini a' iin' Jesús ikan', ndisu nī nākunī nā'a' a'.

15Te ni ndatu'un' nā'a' Jesús ndii: —Ndichun na xaku' un', pia'un? Yoo nanduku' un'? —ni kachī a. Te ni xaninī nā jaan' nā tee' te xito' nā tata jaan' nduu' rā, sakan' na ni ka'ān a' xiin' rā ndii: —Tákui'e, naa' yo'ó ni na'in a ndii, ka'ān un' xiin' i mii' ni chikāndu'u' un' a, te ku'un na'in e —ni kachī a'.

16Te ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —María —ni kachī a.

Ikan' te ni nāndiko' kuiín a', te ni ka'ān a' tu'un hebreo xiin' a' ndii: —Raboni —ni kachī a'. Te nā jaan' kuni kachī a' maestro.

17Ikan' te ni ka'ān Jesús xiin' a' ndii: —Töndią un' yu'u, sakan' nā tī'an kāq i nuu' yuva' i. Ndisu kua'an mii' ndiee' nānī i, te ka'ān un' xiin' rā ndii: "Xā kua'an kāq i nuu' yuva' i, nā nduu' tu yuva' ndo'ó, nuu' Ndiosí i, nā nduu' tu Ndiosí ndo'ó" —ni kachī a'.

18Sakan' te kua'an María Magdalena mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a te ka'ān a' xiin' rā nā ni xini a' xto'ō e', te ndatu'un' tu a' nuu' rā sākuu' nā ni ka'ān nā jaan' xiin' a'.

So'o ni xaa a kii' ni tuví Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

19Kii' ni xaq'a' kuñuu xakuaq' kivi' nuu' xa'a' ximana jaan' ndii, ndasi kutu' yi'e' vi'e mii' ndiee' te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' a ña yi'vi ra te judío kuu' nuu'. Sakan' te ni nda'ní Jesús vi'e jaan', te ni xikuijn a ma'in' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Na koo na ña mani' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

20Ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni nia'a a nda'a' a xiin' toko' a nuu' ra. Te ni naakuatia' va ra kii' ni xini rä xto'o e'!

21Te ni ka'an tukuu Jesús xiin' ra ndii: —Na koo na ña mani' xiin' nimá ndo'. Saanii' ni ti'vi' yuva' e' Ndiosí yu'u te ka'an ndoso' i xa'a' a ndii, nii' sakan' ti'vi' tu yu'u ndo'ó te ka'an ndoso' ndo' xa'a' i —ni kachi a.

22Te kii' ndi'i ni ka'an a ña jaan' ndii, ni kondia tachi' yu'u ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Natiin ndo' Espíritu Santo.

23Yoo kaa koo ka'nu' ini ndo' xa'a' kuachii ndii, koo ka'nu' tu ini Ndiosí xa'a' kuachii niq, te yoo kaa köö' ka'nu' ini ndo' xa'a' kuachii ndii, köö' ka'nu' tu ini Ndiosí xa'a' kuachii niq —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Tomás ña kändixa' ra ña ni natiaku Jesús naa' künji ña'a' ra

24In te uxi uví te nda'a' xa'a' Jesús, te nani' Tomás, te nani' tu te kuate ndii, köö' ra ndu'u' xiin' inga te nda'a' xa'a' a jaan' kii' ni kixin a nuu' te jaan'.

25Sakan' na ni ka'an inga te nda'a' xa'a' a jaan' xiin' ra ndii: —Ni xini ndu xto'o e' —ni kachi ra. Ndisu ni ka'an Tomás xiin' ra ndii: —Naa' künji i mii' nia'a ni kuxi ra clavo nda'a' a, te tuyi i nuu' nda'a' i ikan', te se'vi tu i nda'a' i toko' a mii' ni tuxu'ví a ndii, kändixa' xachi' i —ni kachi ra.

26Kii' ni ya'a unia kivi', te ndiee' tukuu' te nda'a' xa'a' a jaan' tixin vi'e jaan', te ndu'u' tu Tomás xiin' ra kii' sakan'. Tee' ndee ni ndasi kutu' yi'e vi'e jaan' ndii, ni xaq'a Jesús, te ni xikuijn a ma'in' ra tixin vi'e jaan', te ni naakuatu ña'a' a ka'án a ndii: —Na koo na ña mani' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

27Sakan' te ni ka'an a xiin' Tomás ndii: —Tuyi nuu' nda'a' un' yo'o', te koto un' nda'a' i, sanakaá un' nda'a' un', te tuyi un' un toko' i mii' ni tuxu'ví i. Te künduu kaa un' te kändixa', süu' jaan' ndii künduu un' iin te kändixa' —ni kachi a.

28Ikan' te ni ka'an Tomás xiin' a ndii: —Xto'o mii' i nduu' yo'o, te Ndiosí mii' tu i nduu' un' —ni kachi ra.

29Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Kandixa' un' vitin xa'a' a ña ni xini nduchi' nuu' un' yu'u, ndisu sañu'u' va Ndiosí ne kandixa' tee' ndee ni xini niq yu'u —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Juan xa'a' ndichun ni ke'i ra tutu yo'o'

30Ni xaa tu Jesús kua'a' ka chuun ka'nu' nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ke'i sakuu' a nuu' tutu yo'o.

³¹Ndisu ni ke'i ñaq yo'o' te kandixa' ndo'ó ñaq Jesús nduu' Cristo, ñaq sakakú yoo', te suví tu a nduu' si'e Ndiosí. Te naa' kandixa' ñaq'a' ndo' ndii, natijin ndo' kivi' ñuu ñaq köö' kivi' ndi'i xiin' ñaq ndjee' a.

San Juan 21

So'o ni xaq a kii' ni tuví Jesús nuu' uxá ta'an te nda'a' xa'a' a

¹Ni ya'a ñaq jaan', te ni satuví xiin' mii' tukuu' Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a yu'u' miní Tiberias. So'o ni xaq a.

²Ñu'u' inga' te nda'a' xa'a' a, te nduu' Simón Pedro, xiin' Tomás, te nañi' tu te kuáte, xiin' Natanael, te ni kiee ñuu Caná, ñaq naá nuu' ñu'u' Galilea, xiin' uví ta'an tiaq si'e Zebedeo, xiin' inga uví ta'an ká te nda'a' xa'a' a.

³Sakan' te ni ka'an Simón Pedro xiin' te jaan' ndii: —Ku'un tava' i —ni kachi ra. Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: —Ku'un tu ndu'u xiin' un' —ni kachi ra. Te ni kiee ra kua'an ra, te ni ko'ni ra tixin iin tundoo', ndisu nii' ñuu jaan' köö' xachi' tiaka' ni tava' ra.

⁴Te kii' xaq kitú' ndii, ni xini ra iin' Jesús yu'u' miní jaan', ndisu ni naquni ñaq'a' ra.

⁵Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Pia'un, ¿ñáá xaq ni tava' ndo' tiaka' kuxi ndo'? —ni kachi a. Te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Köö' ri' —ni kachi ra.

⁶Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Skö'ni' ndo' ñunu' ndo' xiin' kua'a tundoo' ñaa' te tava' ndo' ri' —ni kachi a. Sakan' te ni skö'ni' ra a ikan', te ni sekun ra kua'a koo' chukuu' ri' ndee küvi ká xta'ni' ra ñunu' jaan' tikui.

⁷Te te nda'a' xa'a' a, te ndaní a, ni ka'an xiin' Pedro ndii: —Xto'o e' Jesús nduu' ña iin' kaq' —ni kachi ra. Kii' ni xini so'o Simón Pedro ñaq xto'o e' Jesús nduu' ñaq jaan' ndii, xaka'án e', te ni naqui'nú ra toto ra, sakan' ñaq xaq ni tava' ra a, te ni skö'nu' ki'i va' ra miní jaan' te xaq ra mii' iin' a.

⁸Te inga te nda'a' xa'a' a ndii, ni kixin mii' ra xiin' tundoo' jaan' kañuu' ra ñunu' tiaka', sakan' ñaq xaku' xika' ñu'u' ra yu'u' miní, yatin' ciento metro kuiti' xika'.

⁹Kii' ni nuu' ra ñu'u' ndii, ni xini' ra ñu'u' tikeí, te kanu' iin tiaka' yatan' ri', te ni xini' tu ra iin xita' va'a.

¹⁰Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Taxi ndo' sava tiaka', ti' sakan' ni tava' ndo' ñaa' —ni kachi a.

¹¹Sakan' na ni skö'nu' Simón Pedro tixin tundoo', te ni xita' ra ñunu' jaan' ndee yu'u' miní mii' ichi kaa', te chitu' vi' a ñu'u' tiaka' na'nu'. Ciento uví xiko' uxi uni kuu' ri', tee' ndee kua'a ya'a ri' ndii, ni tia'ndia ñunu' jaan'.

¹²Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: —Nia'a ndo', te kuxi ndo' —ni kachi a. Te ndee iin te nda'a' xa'a' a jaan' ni kundiéni ndatu'un' ñaq'a' yoo' nduu' a, sakan' ñaq xaq xiní ra ñaq xto'o e' nduu' a.

¹³Səkan' tə ni kuyatın Jesús, tə ni na'in a xita' va'a, tə ni taxi ña'a' a nda'a' ra, te səkan' tu ni xaq a xiin' tı̄ka'.

¹⁴Ña yo'o' nduu' ichi' ña uni ña ni tuvi Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a ndee kii' ni natı̄akü a.

Yo'o' ka'án Jesús xiin' Pedro ña koto ra nə nduu' kuenta a, ndee naa xito' iin te yivi' mbęe saną ra

¹⁵Kii' ndi'i ni xixi ra, tə ni ndatu'un' Jesús Simón Pedro ndii: —Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndanı̄ kua'a' kə un' yu'u te sakan' ña ndanı̄ un' te yo'o? —nī kachi a. Te nī ka'an rə xiin' a ndii: —Uun ndo', tákui'e, xiní un' ña ndanı̄ i yo'ó —nī kachi rə. Te nī ka'an a xiin' rə ndii: —Koto nə nduu' kuenta i ndee naa xito' iin te yivi' mbęe saną ra —nī kachi a.

¹⁶Tə nī ndatu'un' tukuu' ña'a' a ichi' ña uvı̄ ndii: —Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndanı̄ va un' yu'u? —nī kachi a. Te nī ka'an rə xiin' a ndii: —Uun ndo', tákui'e, xiní un' ña ndanı̄ i yo'ó —nī kachi rə. Te nī ka'an a xiin' rə ndii: —Koto un' nə nduu' kuenta i ndee naa xaa' iin te xito' mbęe saną ra —nī kachi a.

¹⁷Tə nī ka'an nī tukuu' a xiin' rə ichi' ña uni ndii: —Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndanı̄ un' yu'u? —nī kachi a. Te nī kusuchi' va inı̄ rə xa'a' a kə xə uni ichi' nī ndatu'un' ña'a' a naa' ndanı̄ ña'a' rə. Səkan' na nī ka'an rə xiin' a ndii: —Tákui'e, sakuu' ña yoo xiní yo'ó, səkan' na kuii' xiní un' ña ndanı̄ yu'u yo'ó —nī kachi rə. Te nī ka'an Jesús xiin' rə ndii: —Koto un' nə nduu' kuenta i ndee naa xaa' iin te xito' mbęe saną ra.

¹⁸Ña ndaku ka'án i xiin' un' ña kii' nī nduu' un' te sava ndii, nī nəkui'nū mii' un' toto un', tə nī xa'an un' mii' kə nī kunı̄ nimá un', ndisu kii' kuixə un' ndii, kətənı̄ un' nda'a' un', tə inga nə yivi' sənəkui'nú yo'ó toto un', tə ku'un nī xiin' un' mii' küní ku'un un' —nī kachi a.

¹⁹Nī ka'an Jesús ña jaan', tə nia'a a səa kundo'o rə kii' kuvı̄ rə, tə xiin' ña jaan' natı̄in Ndiosí ña tiin' ka'nu'. Te nī ka'an kə a xiin' rə ndii: —Kundikun ichi' i —nī kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' tə nda'a' xa'a' a, tə ndanı̄ kə a

²⁰Səkan' tə nī nəkoto xata' Pedro, tə nī xinı̄ rə inga tə nda'a' xa'a' Jesús, tə ndanı̄ kə a, ndikún rə xata' kuaxı̄ rə. Te jaan' nduu' tə nī kuyatın nuu' Jesús, tə nī ndatu'un' ña'a' rə kii' ndiee' rə xixi' rə ndii: "¿Yoo nduu' tə sənəkua'a yo'ó nda'a' tə kuu' ka'nu' tákui'e?", nī kachi rə.

²¹Tə nī ndatu'un' Pedro Jesús kii' nī xinı̄ rə te jaan' ndii: —Tákui'e, tə te kaa', ¿ndee ña kundo'o rə? —nī kachi rə.

²²Tə nī ka'an Jesús xiin' rə ndii: —Naa' kunı̄ i ña tiaku rə ndee kii' nəndiko' i iin yivi' yo'o' ndii, ¿yoo nduu' a ndi'nī yo'ó? Yo'ó ndii, kundikun ichi' i —nī kachi a.

²³Xa'a' a jaan' na ni kiku^l kuento tein ñani ta'an' e' ña küvi te nda'a' xa'a' a jaan', ndisu ni ka'an Jesús ña küvi ra, süu^l jaan' ndii ni ka'an a ndii: "Naa' kuní i ña tiaku ra ndee kii' nandiko' i iin yivi^l yo'o' ndii, ¿yo^o nduu' a ndi'ni yo'ó?", ni kachi a.

²⁴Te nda'a' xa'a' a jaan' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' ña jaan', te ni ke'i ra a, te xiní e' ña ña ndixä ndiee' yu'u' ra.

²⁵Te yoo kua'a' kä ña ni xaa^l Jesús. Sakan' na kuii' naa' ni xikoso' iin ña jaan' nuu^l tütü ndii, tuu yu'u ña ni ñani nuu^l ñu'u' iin yivi^l kundiee^l tütü ña ka'án xa'a' a naa' sakan' te ni ke'i a. Sakan' na kunduu a.

Hechos

Hechos 1

Ní ka'an Jesús ñaq t'i'vi' a Espíritu Santo koo xiin' yoo', nē ndikún ichi' a

1Tutu ñaq ni t'i'vi' nuu' i ndaq'a' un', xkuaq' Teófilo ndii, ka'án a xa'a' sakuu' ñaq ni xaa Jesús xiin' xa'a' sakuu' ñaq ni sania'á a ndee kii' ni xa'a' a xiin' chuun nuu' a,

2xiin' ndee kii' ni kaa a ndivi'. Té kii' kuní kaa kaa a ndivi' ndii, xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo ni ka'an chuun' a nuu' té ni nakaxin a sania'á ichi' a ndee ñaq kuní a saa ra.

3Té kii' ni xka'ndia ñaq ni xi'i a, té ni natíaku a ndii, nii' uví xiko kivi' ni tuví a nuu' té jaan' xiin' kua'a' nuu' ñaq sania'á kaxi' ñaq'a' a ñaq ni natíaku xna'a a. Té ni ka'an tu a xiin' ra xa'a' saa kuní Ndiosí kaa'ndia chuun' a nimá nē yivi'.

4Té unta' kii' ndu'u inga' kaa Jesús xiin' té jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ndii: —Kundiatu ndo' nuu' Jerusalén ndee saxonú Ndiosí, yuva' e', kuento a ñaq ni taxi a nuu' ndo' saa ni xini so'o ndo' ni ka'an i.

5Sakan' ñaq Juan ndii, xiin' tijkui ni sakuchi' ra nē yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu Ndiosí ndii, ndee ndia'vi' kivi' kuní, té sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni ndani'i Ndiosí Jesús té kua'an a ndivi'

6Té té ni nakaya xiin' Jesús jaan' ni ndatu'un' ñaq'a' ndii: —Tákui'e, ¿ñáá vitjin taxi un' ñaq xaa' kaa'ndia chuun' mii' ndu, nē ta'an' un', nē Israel? —ni kachi ra xiin' a.

7Té ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii: —Koo' xa'a' ñaq kundani ndo'ó amaa, uun ndee kivi' kuiti' xaa ñaq koo ñaq xaa ni chituní yuva' e' Ndiosí xiin' ñaq ndiee' mii' a.

8Ndisu kii' vikui'nú Espíritu Santo ndo'ó ndii, natijn ndo' ñaq ndiee' a, té ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' nē ndiee' nuu' Jerusalén, xiin' iin kani' nuu' nuu' Judea, xiin' iin kani' nuu' nuu' Samaria. Té iin sakan' tu saa ndo' ñaq jaan' ndee mii' xan ndi'i iin yivi' —ni kachi a xiin' ra.

9Ndi'i so'o ni ka'an a ñaq jaan', té ni xaa' a kua'an kaa a ndivi', té ita' té jaan' xito' ndi'e' ñaq'a' ra ndee ni na'in ñaq'a' iin viko', té ni xini kaa ñaq'a' ra.

10Té kii' ita' kaa té jaan' xito' té xito' ra ndivi' saa kuxika' Jesús kua'an kaa a ndii, numi' va té ni tuví uví ta'an té yivi' ni'nu' ra toto yaq ita' ra xiin' té jaan'.

11Té ni ka'an té uví ta'an jaan' xiin' ra ndii: —Ndo'ó, té nuu' Galilea, ¿ndichun na ita' ndo' xito' ndiaa ndo' ndivi'? Jesús, ñaq ni xikaa xiin' ndo' kaa' té kua'an a ndivi' ndii, saa nii' yoo' a xini ndo' kua'an kaa a ndivi' ndii, nii' sakan' tu koo a kii' nandiko' a —ni kachi té jaan'.

Nakaxin té ni tjanu' Jesús sania'á ichi' a iin té nani' Matías, té na'in chuun' ra nuu' Judas

¹²Sakan' te ni kiee te jaan' xini' xiki' ña nani' Olivos. Te xiki' jaan' ndii, yaatin iin' a saa kuyi ku'un xa'a' ne judío iin kivi' sábado, ña xinandiee' nja.

¹³Kii' ni xaa ra ñuu jaan' ndii, ni kaq ra vi'e, te ni ko'ni ra ndienu mii' ndiee' nuu' sakuu' ra. Te ikan' ka'ni Pedro, xiin' Juan, xiin' Jacobo, xiin' Andrés, xiin' Felipe, xiin' Tomás, xiin' Bartolomé, xiin' Mateo. Te ka'ni tu Jacobo, te nduu' si'e Alfeo, xiin' Simón, te ni xikä xiin' iin ti'vi, te nani' Zelote, xiin' Judas, te nduu' ñani' Jacobo.

¹⁴Te sakuu' te jaan' ndii, nakayá ra, te ka'án inga' ra xiin' Ndiosí xiin' iin ndaq' nimá ra. Te ka'ni tu savä ña'a' xiin' ra, te ka'ni tu María si'i Jesú, xiin' ñani' a ikan'.

¹⁵Kii' sakan' ndii, ni xikuijn ndichíj Pedro ma'in' ne inxi xini Jesú xiin' e', ne kuu' yatin' ciento oko, ndiee' ikan', te ni ka'an ra ndii:

¹⁶—Ñani ta'an' i, ni kuni a ña ni xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ña ni saka'án Espíritu Santo David xt'an' iin yivi', kii' ni ka'an ra xa'a' Judas, te ni ni'i ichi' nuu' te yivi', te ni xa'an tijin ra Jesú.

¹⁷Kuachi ndii iin te ni ndiaka ta'an' xiin' ndu'u ni nduu Judas jaan', te ni ndiso chuyun tu rä ña sania'a rä ichi' a xiin' ndu.

¹⁸(Te jaan' ndii, xiin' xu'un', ña ni xiku'un ya'vi' ra xa'a' ña ni'a ña ni xaa ra, ni sa'a' ra iin ñu'u', te nuu' ñu'u' jaan' ni namä ra, te ni tuvi ra xini' ra ñu'u' jaan' ndee ni ka'ndi ma'in' ra, te ni kiee sakuu' xiti ra.

¹⁹Te ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén kuento ña ni ndo'o te jaan'. Sakan' na kuii' ni chindu'u' ni'a kivi' ñu'u' jaan', Aceldama. Te ña jaan' kuni kachí a xiin' tu'un mii' ni'a ndii, ñu'u' níi'.)

²⁰Sakan' na yoso' tu a nuu' tutu Salmos mii' ka'án a ndii: Na nduxin xachi' mii' ni ndu'u' ra, te na köö' kundiee xachi' kä ikan'. Sakan' yoso' a. Te yoso' tu a ndii: Na na'in chuun' tukü te yivi' nuu' ra. Sakan' yoso' a.

²¹Ña jaan' na kuii' kuni a nákaxin e' iin te xä ndiaka' ta'an' xiin' ndu sakuu' kivi' ña ni xikä xto'o e' Jesú tein e',

²²ndee kii' ni sakuichi' ña'a' Juan, te ndee kii' ni kaa Jesú jaan' ndivi'. Ña jaan' na kuii' kuni a ña kunduu iin te jaan', te ndiee yu'u' inga' xiin' ndu xa'a' ña ni natiaku Jesú —ni kachí Pedro.

²³Sakan' na kuii' ni nákaxin ne yivi' uví ta'an te yivi'. José, te nani' tu Barsabás, te nani' tu rä Justo. Te inga rä nani' Matías.

²⁴Sakan' te ni ka'an ni'a xiin' Ndiosí ndii: —Xto'o ndu Ndiosí, xa'a' a ña yo'ó xiní saa iin' nimá sakuu' ne yivi' ndii, nia'a un' ndu ndee te uví ta'an yo'o' ni nákaxin un',

²⁵te na'in chuyun rä ña kunduu tu rä te tianu' Jesú sania'a ichi' a. Kuachi ndii ni nákoo Judas chuyun jaan', te kua'an rä mii' ni xata'an ku'un rä —ni kachí ni'a.

26Səkan' tə ni kətjin nia xa'a' uvi səa' tə jaan', tə ni xini nia ña Matías nduu' tə ni nəkəxin Ndiosí. Tə ndee kii' səkan' ndii, ni nətjin nia Matías jaan', tə ni nduijn ra xiin' uxı iin kə tə xə nduu' tə ni tjanu' Jesús sənia'á ıchi' a.

Hechos 2

So'o ni xaa a kii' ni xikui'nü Espíritu Santo ne nduu' kuenta Jesús

1Tə kii' ni xaa viko' Pentecostés ndii, iin xaan' ndiee' inga' səkuu' ne inxi Jesús jaan'.

2Tə numi' va, tə ni ni'i ndiée' ndivi' ndee naa xaa' a kii' xka'ndía iin tachi' ndiée' va, tə ni ni'i kənii' tixin vi'e mii' ndiee' inga' ne jaan'.

3Səkan' tə ni xini nia ña tuví ña iin' ndee naa ñu'u ndatin, tə ni nəta'vi' a, tə iin ndaq' iin ndaq' a ni xikundiee xini' iin ne jaan'.

4Tə səkuu' ne jaan' ni xikui'nü Espíritu Santo, tə ni xaa' ka'án iin nia tukü tu'un səa nii' saka'án ña'a' Espíritu Santo jaan'.

5Kii' səkan' ndii, ni ndiee tə judío, tə saxinú ña kuní Ndiosí, tə ni kiee iin kənii' nuu' ñu'u iin yivi' ñu'u Jerusalén jaan'.

6Tə kii' ni xini so'o nia ña ni ni'i jaan' ndii, ni nəkaya kua'a' xava'a nia mii' ndiee' ne inxi Jesús jaan', tə ni nəndanı koo' chukuu' nia, səkan' ña iin nia ni xini so'o ña tu'un mii' nia ka'án ne jaan'.

7Tə ni səna inxi nia, tə ni nəndanı xava'a tu nia, tə ni xaa' ka'án xiin' ta'an' nia ndii: —Susi raiñ! Ne ni kiee ñu'u Galilea nduu' səkuu' ne kaq' nü'.

8Ndisu, səa tu kuvı xini so'o iin yoo' ña ka'án nia tu'un mii' e', ña ni tuví e' xiin'?

9Səkan' ña tein e' yo'o' ndii, ka'ni ne ni kiee ñu'u Partia, xiin' ne ni kiee ñu'u Media, xiin' ne ni kiee ñu'u Elam, xiin' ne ni kiee ñu'u Mesopotamia, xiin' ne ni kiee ñu'u Judea, xiin' ne ni kiee ñu'u Capadocia, xiin' ne ni kiee ñu'u Ponto, xiin' ne ni kiee ñu'u Asia,

10xiin' ne ni kiee ñu'u Frigia, xiin' ne ni kiee ñu'u Panfilia, xiin' ne ni kiee ñu'u Egipcio, xiin' ne ni kiee ñu'u Libia, ña kandu'u yatın ñu'u Cirene, xiin' ne ni kiee ñu'u Roma, ne ndiee' ñu'u yo'o', ne nduu' ne judío, xiin' ne ni nəkundikun ña kandixa' ne judío.

11Tə ka'ni tu ne ni kiee ñu'u Creta, xiin' ne ni kiee ñu'u Arabia. Ndisu səkuu' yoo' xini so'o xiin' tu'un mii' e' ka'án nia xa'a' chuyun ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' Ndiosí —ni kachi nia.

12Tə ni səna inxi səkuu' nia, tə xini kə nia ndee ña səa nia, tə ndatu'ún' ta'an' nia ndii: —Ndee ña kuni kachi tu səkuu' ña ni xini so'o e' kaa'? —kachi xiin' ta'an' nia.

13Ndisu səva tukü nia xandi'i tio' ka'án ndii: —Xinj xava'a ne kaq' —kachi nia.

So'ó ní xaq a kij' ní ka'an ndoso' Pedro

14Sákan' tē ní ndondichí Pedro xiin' tē uxí iin ta'an tē nda'a' xa'a' Jesús xiin' rā. Te ní ka'an ti'e' Pedro xiin' nē kua'a' jaan' ndii: —Ndo'ó, nē judío, nē ta'an' i, nē ní kiee tukú xaan', xiin' ndo'ó, nē ndiee' ñuu Jerusalén yo'o' ndii, kuni so'o ndo', tē chuuñ xa'a' vā ndo' ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña xka'ndía yo'o'.

15Kuäsa' xini nē yo'o' naa xanini ndo'ó, kuächí ndii sákan' kā iin nia'a kuití' nduu' a.

16Süü' jaan' ndii xā ní ka'an tiakú Joel xtā'an' xa'a' ña xini ndo' kaa' kij' ní ka'an ra ndii:

17Ní ka'an Ndiosí ndii: Kivi' so'o' ndi'i' ndii, tāan' i Espíritu i nimá sákuu' nē yivi'. Xa'a' a jaan' na tiaq si'e ndo' xiin' ña'a' si'e ndo' ndii, ka'an tiakú nia tu'un i. Te ne sava ndii, kuni nia ña satuví xiin' mii' mii' i nuu' nia. Te tē xixā ndii, nia'a xiin' mii' i nuu' rā xiin' xāni.

18Tē sákan' tū tē xika' nuu' nuu' i, xiin' ña'a' nē xika' nuu' nuu' i ndii, tāan' i Espíritu i nimá nia te ka'an tiakú nia tu'un i.

19Tē ndienú ndivi' ndii, saa i ña nandaní vā nē yivi'. Te nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, saa i chuuñ ka'nu' nuu' nia. Naa kuu' xiin' níi', xiin' ñu'u, xiin' viko' ñu'ma.

20Ñu'u ndii, kuy iin yaví xachi' a, tē yoo' ndii, nanduñ kua'a a ndee naa níi' ña kuní kā xaq kivi' chiq ña ka'nu' koo' chukuu', ña ní chituní xto'o e.

21Tē yoo' kā kakān nuu' xto'o e' Ndiosí ndii, sákakú ña'a' a nuu' kuächí nia. Ní kachi Joel.

22Sákuu' ndo'ó, nē vi'e Israel xiin' i ndii, kuni so'o' ndo' ña ka'an i: Xā xiní ndo'ó ña Jesús, ña ní kiee ñuu Nazaret ndii, ní nia'a Ndiosí nuu' ndo' ña suví a ní tianu' ña jaan', tē ní xaq a ña nia'a, xiin' ña nandaní vā nē yivi', xiin' chuuñ ka'nu' nuu' ndo'.

23Tē xā ní xini Ndiosí ña sánaku'a a iin tē yivi' Jesús jaan' nda'a' ndo', sákan' ña mii' a ní chituní ña jaan' ndee ña kuní kā koo' a. Te xiin' nda'a' tē nia'a ní xā'ní' ña'a' ndo' nuu' krusín.

24Ndisu ní sánatiaku ña'a' Ndiosí, sákakú ña'a' a nuu' tundo'o' ña taxi' ña xi'í jaan', sákan' ña koo' ndiee' ña xi'í jaan' nuu' Jesús jaan'.

25Kuächí ndii xā ní ka'an tū David xa'a' a ndii: Xini i ña yoo xto'o e' xiin' i sákuu' kivi'. Sákan' ña nda'a' kua'a i yoo a, tē naa' yoo ña jaan' xiin' i ndii, koo' ndee iin ña kuví kisi nimá i.

26Xa'a' a jaan' na va'a va kuni nimá i tē xita' sii' tū i yaq. Te ndee ñu'u' nde'i i ndii, nandiee' ndiatu' iní a.

27Kuächí ndii näkoo xachi' un' yu'u tixin yavi ndii, ní ndee täxi tū un' ña tivi' ñu'u' nde'i tē nduu' kuenta un'.

28Te xaq ni nia'a un' yu'u ndee ñaq nduu' ichi' va'a, ñaq taxi' kivi' ñuu ñaq koo' kivi' ndi'i'. Te sakutu' vi' un' nimá i xiin' ñaq sii' xa'a' a ñaq yoo un' xiin' i. Ni kachi ra.

29Ñani ta'an' i, taxi ndo' ka'an kaxi' i xiin' ndo' xa'a' te xii' yata' e' David. Te jaan' ndii, ni xi'i ra, te ni chimaá ñaq a' te yivi' tixin iin ñaña'. Te iin' ka ñaña' jaan' ndee vitin ñuu yo'o'.

30Te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ni nduu David jaan', te xaq ni xini tu ra ñaq ni tjin ndiaa xiin' mii' mii' Ndiosí kii' ni taxi a' kuento a nuu' ra ñaq iin te sian'i xika' ra kundu' te ka'ndia chuun' kuu' nuu', te kundu'u' ra mii' ni xa'ndia chuun' ra.

31Sakan' na ndee ñaq kuní ka natiaqku ñaq kundu' Cristo, ñaq sakakú yoo', te ni ka'an tuvi' ini ra xa'a' ñu'u' nde'i a, ñaq ndoo xachi' a tixin yavi ndii, ni ndee tivi' tu a.

32Te Jesús jaan' ndii, ni sanatiaku ñaq a' Ndiosí. Te sakuu' ndu'u nduu' ne ndiee' yu'u' xa'a' ñaq jaan'.

33Te kii' ndi'i ni tjin ka'nu' Ndiosí Jesús ndee ni chindu'u' ñaq a' nda'a' kua'a a, te ni natjin Jesús jaan' Espíritu Santo nda'a' yuva' e' Ndiosí, ñaq ni taxi a' kuento a xa'a', ikan' te ni taxi ñaq a' Jesús jaan' nda'a' ndu. Te Espíritu Santo jaan' nduu' ñaq xaa' ñaq xini ndo', xiin' ñaq xini so'o ndo' kaa' vitin.

34Sakan' ñaq süu' David nduu' te ni kaa' ndivi'. Ndisu ni ka'an ra ndii: Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii: Kundu'u' nda'a' kua'a i

35na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó. Ni kachi a xiin' ñaq jaan'.

36Sakan' na kuii' kuní a kundaní kaxi' sakuu' ndo'ó, ne ta'an' i, ne Israel, ñaq Jesús, ñaq ni xi'i nuu' krusín ni xaa' ndo' ndii, ni sakuiso' chuun' ñaq a' Ndiosí, te nduu' a xto'o e', te nduu' tu a Cristo, ñaq sakakú yoo' —ni kachi Pedro.

37Kii' ni xini so'o niq ñaq ni ka'an ra jaan' ndii, ni kusuchi' xava'a ini niq. Sakan' na ni ndatu'un' niq Pedro xiin' inga te ni tianu' Jesús ndii: —Ñani ta'an' ndu, ¿ndee ñaq kuní a saq ndu na sakan'? —ni kachi niq.

38Te ni nakuuin Pedro nuu' niq ndii: —Namä ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ñaq xaa' ndo', te kuchí i'in ndo' kuenta Jesucristo te koo' ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ndo'. Te taxi tu a Espíritu Santo kunaq nimá ndo'.

39Kuachí ndii ni chikandu'u' Ndiosí kuento a jaan' xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' si'e ndo', xiin' xa'a' sakuu' ne ndiee' xika' iin yivi', ne kuni xto'o e' Ndiosí kana a —ni kachi ra.

40Te xiin' kua'a ya'a kaa tu'un va'a ni ndiee yu'u' ra nuu' niq, te ni ndiaa yu'u' tu ñaq a' ra ka'án ra xiin' niq ndii: —Saxinú ndo' ñaq ka'án i yo'o', te kakü ndo' nuu' tundo'o' ñaq kundo'o' ne niq a, ne ndiee' iin yivi' vitin —ni kachi ra.

41Sakan' na kuii' ne ni natjin tu'un ñaq ni ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús ndii, ni chichi niq kuenta a. Te kii' sakan' ndii, ni nduiin yatin' uni mii' kaa ne yivi' xiin' ne xaa ini xini Jesús.

42 Té ni itaq ni'i niq nuu' ñaq ni sənia'a té ni tianu' Jesús jaan', té iin ndaq ni nduu nimá sakuu' niq, té ni xixi inga' tu niq, té ni ka'an inga' tu niq xiin' Ndiosí.

So'o ni ndiee inga' ne inxi xini Jesús ñaq nuu'

43 Té ni nandani va sakuu' ne jaan', sakan' ñaq kua'a' va ñaq nandani ne yivi' xiin' chūn ka'nu' ni xaq te ni tianu' Jesús jaan'.

44 Té sakuu' ne inxi xini Jesús ndii, iin ndaq' va ni nduu niq, té ni chindiee' ta'an' tu niq xiin' ñaq kumi' niq.

45 Ni xiko' niq ñu'u' niq xiin' ñaq kumi' niq, té ni naqvi' niq xu'un', ñaq ni ki'in niq xa'a' a, ndaq' sakuu' inga' ne inxi xini Jesús saq kuní nuu' iin niq.

46 Té saq kivi' nakayá niq yi'e' yūkun' ka'nu' xaka'nu' niq Ndiosí. Té ni xixi inga' niq ñaq xaxi' xakuaq' kuenta Jesús vi'e niq. Té ni yoo tu ñaq xaxi' inga' niq ñaq xa'a' ñaq va'a' kuni niq, té vita kuu' nimá niq kii' xaa' niq ñaq jaan'.

47 Xaka'nu' niq Ndiosí, té va'a va kuni sakuu' ne ñu'u jaan' xini ñaq'a' niq. Té iin kivi' kua'an ndii, nakaya ka xto'o e' ne sakakú a nuu' kuachí niq, té nduiin niq xiin' ne xaq nduu' kuenta a jaan'.

Hechos 3

So'o ni xaq a kii' ni sanda'a Pedro iin te kui'e xa'a'

1 Pedro xiin' Juan ndii, kua'an kaa ra yi'e' yūkun' ka'nu' ka uni xakuaq', ñaq nduu' hora ñaq xi ka'án ne judío xiin' Ndiosí.

2 Té iin te kui'e xa'a' ndee ni tuvi ra ndii, saq kivi' kua'an ndiakä ñaq'a' ne yivi' yi'e' yūkun' ka'nu' mii' nañi' a yi'e' ndatun'. Chindu'u' ñaq'a' niq ikan' té kakän ra xu'un' nuu' ne xka'ndia kua'an yūkun' jaan'.

3 Kii' ni xini ra kuan ko'ni Pedro xiin' Juan nuu' ki'e yūkun' jaan' ndii, ni xaq'a' xikán ra xu'un' nuu' té jaan'.

4 Té ni nakoto ndi'e' kaxi' ñaq'a' uví saa' té jaan', té ni ka'an Pedro xiin' té kui'e xa'a' jaan' ndii: —Koto'ni un' nuu' ndu —ni kachi ra.

5 Té ni xito ndi'e' kaxi' va té kuni kuví jaan' nuu' uví saa' té jaan' ndiatu' ini ra ñaq sámaní' ñaq'a' té jaan' ñaq'a.

6 Ndisu ni ka'an Pedro xiin' ra ndii: —Köö' xu'un' i té chindiee' i yo'ó. Ndisu chindiee' i yo'ó xiin' ñaq kumi' i. Xiin' ñaq ndiee' Jesucristo, ñaq ni kiee ñu'u Nazaret, kuiin ndichí un' té kaka un' —ni kachi ra.

7 Sakan' té ni tiiin Pedro ndaq'a' kua'a té jaan', té ni ndani'i ñaq'a' ra. Té xaka'án e', té ni nakoo ndiee' xa'a' ra xiin' sukun' xa'a' ra.

8 Té iin ni ndondichi tio' ra. Té ni xaq'a' xika' ra. Ikan' té ni sko'nu' ra xiin' uví saa' té jaan' nuu' ki'e yūkun' jaan'. Xika' ra, té kandeta' ra xaka'nu' ra Ndiosí.

9Té ni xini səkuu' nē yivi' saa xika' rə xiin' saa xaka'nu' rə Ndiosí.

10Té ni nəkuní ña'a' niə ña té jaan' nduu' té ni ndu'u' xikán xu'un' yi'e' yukun' ña nani' yi'e' ndatun'. Té ni nəndaní xava'a niə, té xiní kə niə ndee ña kənini niə xa'a' ña ni nda'a' rə jaan'.

Ka'án ndoso' Pedro nuu' ki'e yukun' ka'nu'

11Té ni nda'a jaan' ndii, ni nəkoo rə Pedro xiin' Juan. Té səkuu' nē yivi', nē nəndaní xava'a jaan' ndii, ni taxta'an' niə kua'ən niə vi'e ndiká xa'a' ña nəni' yi'e' Salomón.

12Té kii' ni xini Pedro nē jaan', té ni ka'ən rə xiin' niə ndii: —Ndo'ó, nē ta'an' ndu, nē Israel, əndichun na nəndaní və ndo' xa'a' ña ni xka'ndia kaa'? Té, əndichun na xito' ndi'e' ndo' ndu'u ndee naa ña ndiee' mii' ndu, uun ña səxinú və ndu ña kuní Ndiosí na ni xaa səkan', té xika' té kaa'?

13Ndiosí, ña nduu' xto'o nuu' té xii' yata' e' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob ndii, ni tiiñ ka'nu' a si'e a, ña nduu' Jesús. Té ndo'ó ndii, ni sənəkua'a ña'a' ndo' nda'a' Pilato, té ni taxi ndo' səña' ña'a' rə kii' xə ni xindoo nimá rə saa rə ña jaan'.

14Ndisu ndo'ó ndii, ni səxioo ndo' ña su'un, ña nduu' tu ña xachuun' ndəku jaan', té ni xikan ndo' ña səña' rə iin té xa'nii' nē yivi'.

15Té ni xa'nii' ndo' ña taxi' kivi' ñuū e' jaan', ndisu ni sənətiaku ña'a' Ndiosí təjñ ne ni xi'i. Té ndiee' yu'u' ndu'u xa'a' ña jaan'.

16Té xa'a' ña iní ndu xini ndu Jesús na ni sənda'a a xa'a' té yo'o. Té xini ndo'ó ña ni nda'a rə, té xiní tu ña'a' ndo'. Té xa'a' ña iní ndu xini ndu Jesús na ni sənda'a xəchi' ña'a' a nuu' səkuu' ndo'ó.

17Nē ñənəi ta'an' i, vətən ndii, xiní yu'u ña ni xaa sa'ví iní ndo' ña jaan', té səkan' tu té xixə té kuu' nuu' ñuū e'.

18Ndisu xiin' ña ni ndo'o a jaan' ni səxinú Ndiosí ña xə ni ka'ən tuní a xta'an', kii' ni səka'án tiakú a səkuu' té ni ka'ən tu'un a, ña ni kuní a kundoo' Cristo, ña sakakú yoo'.

19Xa'a' a jaan' na kuii' nəmə ndo' nimá ndo' xa'a' kuəchi ña xaa' ndo', té nənduu i'in ndo' kuenta Ndiosí, té səndoyo' a kuəchi ndo'. Səkan' té taxi xto'o e' Ndiosí jaan' nəndiee' ndo' kii' xaa' kivi' ña ni chituní a.

20Té tə'vi' tu a Jesucristo nuu' e' saa xə ni chituní a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu'.

21Té Jesús ndii, kuní a ña kundu'u' a ndiv'i' ndee ndəsaxəa' Ndiosí səkuu' ña yoo saa nii' ni səka'án a té ni ka'ən tiakú tu'un a xta'an' kivi', té nduu' nditia a.

22Səkan' tu ni ka'ən Moisés xiin' nē xii' yata' e' ndii: "Xto'o e' Ndiosí ndii, səkaku' a téjñ e' iin té ka'ən tiakú tu'un a ndee naa yu'u. Kuní so'o ndo' səkuu' ña ka'ən té jaan' xiin' ndo'.

23Te yoo kā kändixa' ñā ka'an tē jaqan' ndii, künduu kā niā kuenta nē ñuu e", ni kachī Moisés jaqan'.

24'Sakuu' tē ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, ñā ni xa'a' a ndee kii' ni xikā Samuel ndii, ni ka'an rā xa'a' ñā xka'ndía kivi' vītīn.

25Xa'a' a jaqan' na ndo'ó nduu' nē natīin ñā va'a, ñā ni ka'an tē ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaqan' xa'a'. Tē sakan' tu natīin ndo' kuento ñā ni ndoo Ndiosí xiin' tē xii' yata' e' Abraham kii' ni ka'an a xiin' rā ndii: "Xa'a' ñā saa iin siāni' xika' un' sañu'u' i sakuu' nē yivi' iin yivi'", ni kachī a xiin' rā.

26Tē kii' ni sanatiaku Ndiosí si'e a Jesús ndii, xi'nā kā nuu' ndo'ó ni tī'vi' ñā'a' a, te sañu'u' ñā jaqan' ndo'ó, tē nākoo ndo' ñā nia'a ñā xaa' ndo' —ni kachī Pedro.

Hechos 4

So'o ni xāa a kii' ni ka'an Pedro xiin' Juan nuu' tē kuu' nuu'

1lin' kā Pedro xiin' Juan ka'án ndoso' rā nuu' nē yivi' jaqan', ikan' tē ni ndekuié sutu, xiin' tē kuu' nuu' nuu' tē xīn', tē xito' yukun' ka'nu', tē ni ndekuié tu sava te saduceo.

2Tē xi'é va sakuu' tē jaqan' xa'a' ñā sania'á Pedro xiin' Juan nē yivi', ka'án ndoso' rā xa'a' ñā ni natīaku Jesús, xa'a' a jaqan' na natīaku tu yoo'.

3Tē ni tīn ñā'a' rā, tē xa'a' a ñā xā ni kuāa' kii' sakan' ndii, ni ko'ni ñā'a' rā vi'e kāa tē sanamá ñā'a' rā ndee tukū kivi'.

4Ndisu kua'a' va ne ni xīn so'o tu'un jaqan' ndii, ni kāndixa' niā a. Tē ñā mī' ndi'i' tē yivi' kuiti' ndii, yatin' u'un mií kuu' rā.

5Tē ñuu Jerusalén ikan' tukū kivi' ndii, ni nākaya tē xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' tē xīxā nuu' ñuu, xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí,

6xiin' sutu ka'nu', tē nāni' Anás, xiin' Caifás, xiin' Juan, xiin' Alejandro, xiin' sakuu' sutu tē iin kuu' xiin' sakuu' sutu jaqan'.

7Tē ni xa'an nākā tē xīn' Pedro xiin' Juan, tē ni xāta ñā'a' rā mā'in' tē kuu' nuu' jaqan'. Tē ni ndatu'un' ñā'a' tē jaqan' ndii: —*Yoo ni taxi ndiee' ndo', uun yoo xiin' ñā ka'án chuun' ni xāa ndo' ñā jaqan'?* —ni kachī rā.

8Tē chitu' vi' Pedro xiin' ñā ndiee' Espíritu Santo, tē ni nāku iin rā ndii: —Ndo'ó, tē xa'ndia chuun' nuu' ñuu e', xiin' ndo'ó, tē xīxā ndii,

9ndatu'un' ndo' ndu'u vītīn xa'a' ñā ni xāa ndu ñā va'a xa'a' iin tē kuni kūvi yo'o', tē kuni ndo' saa ni xāa a, tē ni nda'a rā.

10Na kündāni sakuu' ndo'ó, xiin' sakuu' nē ta'an' e', nē Israel, ñā xiin' ñā ndiee' Jesucristo, ñā ni kīee ñuu Nazaret, ni nda'a tē iin xiin' ndu yo'o'. Tē Jesús jaqan'

ndii, xiin' tu'un yu'u' ndo'ó ni xa'ni' ña'a' te yivi' nuu' krusín, te ni sanatiaku ña'a' Ndiosí.

11Te Jesucristo jaan' nduu' yuu' ña ni naqooq ndo'ó, te xa'a vi'e, te yuu' jaan' ni naanduu ña nuu' ña tiin' xa'a' vi'e.

12Sakan' ña Jesús jaan' kuiti' kuví sakkakú yoo' nuu' kuachí e'. Kuachí ndii ni sakuiso' chuun' Ndiosí inga ña kumi' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi', te sakkakú a yoo' nuu' kuachí e' –ni kachi Pedro.

13Te ni xini te kuu' nuu' jaan' ña Pedro xiin' Juan ndii, xiin' ña ndieni ka'án ra, te ni kundaní tu ra ña ni sakuaan kua'a' te jaan', te ni kundaní tu ra ña te nda'vi so'o nduu' tu ra. Sakan' na kuii' ni naandaní xava'a ra, te ni naquní ra ña te ni xiká xiin' Jesús nduu' te jaan'.

14Te siin' tuku' ndii, ni xini tu ra ña iin' te ni nda'a jaan' xiin' te jaan'. Xa'a' a jaan' na köo' a ni kuví ka'an ra.

15Xa'a' a jaan' na ni ka'an chuun' te kuu' nuu' jaan', te ni kiee te jaan' vi'e ka'nu' jaan', te ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' te kuu' nuu' jaan'

16ka'án ra ndii: –¿Ndee ña saa e' xiin' te yivi' kaq? Sakuu' ne ndiee' ñuu' Jerusalén yo'o' xiní ña ni xaa xna'a ra iin chuyun ka'nu'. Te kuví ka'an e' ña köo' ña jaan' ni yoo'.

17Ndisu ña kuví saa e' te kikü kákuento xa'a' ña jaan' ndii, na sayi'vi ña'a' e', te ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, kä'an kára xiin' ña ndiee' Jesús jaan' nuu' ndee iin ne yivi' –ni kachi xiin' ta'an' ra.

18Te ni kana ña'a' ra, te ni ka'an chuun' ra xiin' te jaan' ña kä'an kára xa'a' ña ndiee' Jesús, te ni ndee sánia'a kátu ra ne yivi' xa'a' a.

19Ndisu Pedro xiin' Juan ndii, ni ka'an ra xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii: –Naqanini ndo' naa' va'a kánduu' a nuu' Ndiosí ña kandixa' ndu ña ka'án ndo'ó te sakan' ña ka'án ña jaan'.

20Sakan' ña ndu'u ndii, kuví vikuijn ndu ña ka'án ndu xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' ndu xiin' xa'a' ña ni xini so'o ndu –ni kachi ra.

21Te kii' ni ndi'i ni sayi'vi ká ña'a' te jaan' ndii, ni saña' ña'a' ra. Te köo' a ni kuví saa kára xiin' te jaan', sakan' ña sakuu' ne yivi' xaka'nu' Ndiosí xa'a' ña ni xka'ndia xiin' te ni kuni kuví jaan'.

22Kuachí ndii ya'a uvi xiko kuiya ni kumi' te jaan' kii' ni sanda'a ña'a' Ndiosí xiin' chuyun ka'nu' jaan'.

Ka'án ne iní xini Jesús xiin' Ndiosí

23Té kii' ni ndooq ndiká Pedro xiin' Juan ndii, ni xa'an rä mii' ndiee' ne iní inga' xini Jesúx xiin' rä, té ni ka'an rä xiin' ne jaan' sakuu' ñä ni ka'an sutu kuu' nuu' xiin' ñä ni ka'an te xixä nuu' ñuu jaan' xiin' rä.

24Té kii' ni xini so'o ne jaan' ñä ni ka'an rä ndii, ni ka'an tì'vi niä xiin' Ndiosí ndii: —Xto'o ndu, ñä xa'ndia chuun' nuu' sakuu' ñä yoo, yo'ó nduu' ñä ni xa'a ndivi', xiin' ñu'u', xiin' miñi ka'nu', xiin' sakuu' ñä kumi' ñä jaan'.

25Xiin' ñä ndiee' Espíritu Santo ni saka'án yo'ó David, té xii' yata' ndu, té ni xika' nuu' un' kii' ni ka'an rä ndii:

¿Ndichun na xi'é ne yivi' iin yivi' xini niä Ndiosí?

¿Té ndichun tu na chituní saka niä kuento niä, té kunta'an' niä xiin' a?

26Té sakuu' té xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu' iin yivi', xiin' té xa'ndia chuun' nuu' ñuu' ndii, nakata' siki' rä kuento rä, té xatei' rä nuu' xto'o e' Ndiosí, té xatei' tu rä nuu' Cristo, ñä nduu' kuenta a. Ni kachí David jaan'.

27Sakan' ñä ñä ndixä xnä'a nduu' a ndii, ni nduijin Herodes xiin' Poncio Pilato, xiin' ne ta'an' ndu, ne Israel, xiin' ne tuku' ñuu' yo'o', té ni xa'ni' niä Jesúx si'e un', ñä su'un, ñä xika' nuu' nuu' un', ñä ni sakuiso' chuun' un'.

28Té xiin' ñä ni xaa ne jaan', saxonú yo'ó ñä xä ni chituní mij' un' ndee ñä nuu' xiin' ñä ndiee' un' ñä koo a.

29Té vitin, xto'o ndu, koto un' ñä ni ka'an xatu va rä xiin' ndu, té taxi un' ndiee' ndu, ne xika' nuu' nuu' un', té kuän yi'vi ndu té ka'an ndu xa'a un' nuu' ne yivi'.

30Té tì'vi' un' ñä ndiee' un' té sanda'a un' ne kuni kuví, té saa tu un' chüun ka'nu' xiin' ñä nandani ne yivi', té xiin' ñä ndiee' si'e un' Jesúx, ñä su'un, saa un' sakuu' ñä jaan' —ni kachí niä.

31Té kii' ndil'i ni ka'an niä xiin' Ndiosí ndii, ni taañ mii' ndiee' niä jaan'. Té ni chitu' nimá sakuu' niä xiin' Espíritu Santo. Té ni ka'an niä tu'un Ndiosí xiin' ñä ndieni nuu' ne yivi'.

Iin ndaa' nimá ne iní xini Jesúx

32Té sakuu' ne iní xini Jesúx xiin' e' ndii, iin ndaa' nduu' nimá niä, té iin ndaa' tu xanini niä. Té ndee iin niä xänini ñä ñä'a ñä kumi' niä ndii, ñä'a mij' kuiti' niä nduu' a. Süu' jaan' ndii ñä'a sakuu' niä nduu' a.

33Té té ni tianu' xto'o e' Jesúx ndii, xiin' kua'a' kä ñä ndiee' ndiee' yu'u' rä xa'a' ñä ni natiaku a. Té chindiee' va Ndiosí sakuu' ne jaan'.

34Té koo' ndee iin ne ndo'o' xa'a' ñä'a tein niä, sakan' ñä ne yoo iin uví ta'an vi'e, uun ne yoo ñu'u' ndii, ni xiko' niä a, té ni taxi niä xu'un'

35ndaa' te ni tianu' Jesúx jaan', té nataví' rä a saa kuu' a kuní nuu' iin ne ndo'o' xa'a' ñä'a.

36 In tē nāni' José, tē nī tuví nuu' ñu'u' Chipre, tē nduu' sian'i xika' Leví ndii, nī chindu'u' tu tē nī tianu' Jesús kivi' rā Bernabé, tē ña jaan' kuni kachī a tē xandieni nē yivi'.

37 Tē jaan' ndii, nī kumi' rā iin ñu'u', tē nī xiko' rā a, tē nī taxi rā xu'un' a jaan' nda'a' tē nī tianu' Jesús.

Hechos 5

Sō'o nī xaa a kii' nī xikā Ananías xiin' Safira kuni xa'an' nīa nē iñi xini Jesús

1 Nī yoo iin tē yivi', tē nī nāni' Ananías, tē jaan' xiin' ña' si'i rā Safira ndii, nī xiko' nīa iin ñu'u' nīa,

2 ndisū nī nākata nīa kuento nīa, tē nī ndoo nīa xiin' chaa' xu'un' ña nī ki'in nīa xa'a' ñu'u' jaan', tē nī kixin ndiakā rā chaa' kuiti' xu'un' jaan' nda'a' tē nī tianu' Jesús.

3 Tē nī ka'an Pedro xiin' rā ndii: —Ananías, ¿ndichun na nī taxi un' nī sākutu' ña ndiva'a nimá un', tē nī ka'an un' tun vixi nuu' Espíritu Santo, tē nī ndoo un' xiin' chaa' xu'un' ña nī ki'in un' xa'a' ñu'u' un'?

4 Kii' tia'an xiko' un' ñu'u' jaan' ndii, ña'a mii' un' nī nduu a, tē kii' nī xiko' un' un ndii, ña'a mii' tu un' nī nduu xu'un' ña nī ki'in un' xa'a' a. ¿Ndichun na nī xaa un' ña jaan'? Süu' nuu' tē yivi' kuiti' nī ka'an un' tun vixi jaan', süu' jaan' ndii ndee nuu' Ndiosí nī ka'an un' ña jaan' —nī kachī Pedro.

5 Tē kii' nī xini sō'o Ananías tu'un jaan' ndii, nī nduvā rā ñu'u', tē iin nī xi'i tio' rā. Tē nī yi'vi xava'a sākuu' nē nī xini kuento xa'a' ña nī ndo'o tē jaan'.

6 Sākan' tē nī kuyatín ndia'vi' tē sāva, tē nī tisuky' rā totó ñu'u' nde'i Ananías jaan', tē nī xa'an' chīnaá ña'a' rā tixin yaví ndii.

7 Xā nī xka'ndia yatin' uni ta'an hora, tē nī ki'vi ña' si'i Ananías ikan'. Tē ña' jaan' ndii, xiní a' ndee ña nī xka'ndia ikan'.

8 Sākan' tē nī ndatu'un' ña'a' Pedro ndii: —Ñáá sō'o kuiti' kuu' xu'un' ña nī ki'in ndo' xa'a' ñu'u' ndo'? Nākuuin un' —nī kachī rā. Tē nī ka'an a' ndii: —Uun ndo'. Sākan' kuiti' kuu' a —nī kachī a'.

9 Tē nī ka'an Pedro xiin' a' ndii: —¿Ndichun na nī nākata ndo' kuento ndo' tē koto kuā'a ndo' Espíritu xto'o e'? Ñaa', koto un', xā kuāxi tē nī xa'an nātaan' ii' un', tē vitin ndii, ku'un nātaan' tu rā yo'ó —nī kachī rā.

10 Xā numi' sākan', tē nī nduvā a' ñu'u', tē iin nī xi'i tio' a' xa'a' Pedro mii' iin' rā jaan'. Tē kii' nī ko'ni tē sāva jaan' ndii, xā nī xi'i a'. Sākan' na nī nālin ña'a' rā, tē nī xa'an nātaan' ña'a' rā xiin' a mii' naá ñu'u' nde'i ii' a'.

11 Xa'a' a jaan' na sākuu' nē nduu' kuenta Jesús xiin' sākuu' nē nī xini kuento xa'a' sākuu' ña nī xka'ndia jaan' ndii, nī yi'vi xava'a nīa.

Sō'o nī xaa a kii' nī sānda'a tē nī tianu' Jesús inga nē kuni kuví

12Te xiin' kua'a' chuuñ ka'nu' xiin' ñaq nandani ni sanda'a te ni tianu' Jesús jaan' ne yivi' ñuu jaan'. Te sakuu' ne iní xini Jesús ndii, nakayá te nakayá niq vi'e kandiká xa'a' ñaq nani' yi'e Salomón.

13Te tukú ne yivi' ndii, ndee iin niq ni kuni nduiin xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e'. Ndisu ne ñuu jaan' ndii, ni ka'an va'a xava'a niq xa'a' ne jaan'.

14Te ne iní xini xto'o e' ndii, so'o kuu' kua'a' ka ne yivi' nduiin xiin' niq i'in kivi' kua'an, so'o tiaq ni so'o ñaq'a' ni.

15Te ndee ne kuni kuví ni tava' niq, te ni tandiee ñaq'a' niq ya'ya nuu' tun' xto xiin' nuu' yivi'. Sakan' te kii' xka'ndia Pedro ndii, tondia na tee' kunda'vi kuiti' ra sava ne jaan' te nda'a ni.

16Te ndee ne ndiee' ñuu ñaq ñu'u' yatín ñuu Jerusalén ndii, kua'a' niq ni kixin xiin' ne kuni kuví xiin' ne ñu'u' ñaq ndiva'a nimá, te ni nda'a sakuu' ne jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni ñu'u te ni tianu' Jesús vi'e kaa

17Sakan' te sutu ka'nu' xiin' sakuu' te ndiee' inga' xiin' ra, te nduu' iin ti'vi te ndikún ñaq sania'á te saduceo ndii, ni xakuiñu va ra te ni tianu' Jesús xa'a' ñaq ndikún ñaq'a' kua'a' ne yivi'.

18Sakan' na kuii' ni ka'an chuun' ra xiin' te xin' ra, te ni xa'an tiiin te jaan' te ni tianu' Jesús, te ni ko'ni ñaq'a' ra vi'e kaa.

19Ndisu iin ángele, ñaq xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí ndii, ni nunia' a yi'e vi'e kaa jaan' ñuu, te ni tava' ñaq'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

20—Kua'an ndo' nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ka'an ndoso' ndo' nuu' ne yivi' xa'a' sakuu' tu'un yo'o', ñaq taxi' kivi' ñuu ñaq köo' kivi' ndi'i —ni kachi a.

21Sakan' na ni sakinu ra saa nii' ni xini so'o ra, te niq'a va kuaxi kitú' kivi' jaan' ndii, ni ko'ni ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan', te ni xaa'a sania'á ra ne yivi'. Te ni ndekue sutu ka'nu' xiin' te ndiee' inga' xiin' ra, te ni naqana ra sakuu' te kuu' nuu' xiin' ra xiin' sakuu' te xixa kuu' nuu' nuu' ne Israel. Te ni ka'an chuun' ra xiin' te xin' ra ñaq ku'un ra vi'e kaa naqa ra te ni tianu' Jesús jaan', te kixin ndiaka ñaq'a' ra ikan'.

22Ndisu kii' ni xaa ra vi'e kaa ndii, köo' ka te jaan' ñu'u' ikan'. Sakan' te ni nandiko' ra, te ni ka'an ra ndii:

23—Kii' ni xaa ndu vi'e kaa ndii, ndasi kutu' a, te ita' te xito' yi'e. Ndisu kii' ni nunia' ndu a ndii, köo' ka ra ñu'u' —ni kachi ra.

24Kii' ni xini so'o sutu ka'nu' jaan', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun', xiin' sutu kuu' nuu' ñaq jaan' ndii, ni ndi'ni va ra, te ni ndatu'un' ta'an' ra saa xka'ndia ñaq jaan' nuu' ku'un e'.

25Ndisu sakan' te ni xaa iin te yivi', te ni ka'an ra ndii: —Koto ndo', te yivi', te ni taan' ndo' vi'e kaa ndii, nuu' ki'e yukun' ndiee' ra sania'á ra ne yivi' —ni kachi ra.

26Saqan' tē nī xa'ān tē xa'ndia chuun' nuū' tē xīn' xiin' ndā'a' xa'a' rā, tē nī nāka ñā'a' rā xiin' ñā maní', saqan' ñā yī'vi rā kūn yuu' ñā'a' nē yīvī'.

27Tē kii' nī xāq rā xiin' tē jaān' ndii, nī saxka'ndiá ñā'a' rā nuū' tē xa'ndia chuun' kuu' nuū' jaān', tē nī ka'ān sutu ka'nu' xiin' rā ndii:

28—Xā nī ka'ān chuun' ndiēe' vā ndū xiin' ndō' ñā kā'ān ndōso' kā ndō' xiin' ñā ndiēe' tē yīvī' jaān' nuū' nē yīvī'. Ndisu ndo'ó ndii, xā nī chītu' vī' ñūu Jerusalén yo'o' nī xāq ndō' xiin' ñā sania'á ndō' xa'a' tē jaān', tē sataví kuāchī tu ndō' ndu'u xa'a' ñā nī xī'i rā —nī kachī rā.

29Tē nī nākuuin Pedro xiin' īngā tē nī tīanu' Jesús ndii: —Kuní a ñā xī'nā kā Ndiosí kāndixa' ndu' te saqan' tē yīvī'.

30Tē Jesús ndii, nī xā'nī' ñā'a' ndō' kii' nī xikān ndō' ñā kātāxko' ñā'a' tē yīvī' nuū' īin krusín. Ndisu Ndiosí, ñā nī xāka'nu' nē xī'i yāta' e' ndii, nī sānātiaku ñā'a' a.

31Tē xiin' ndiēe' Ndiosí nī tīin ka'nu' a Jesús jaān', tē nī chīndu'u' ñā'a' a ndā'a' kuā'a a, tē nduu' ñā jaān' ñā kuu' nuū', tē nduu' tu a ñā sakakú yoo' nuū' kuāchī e', tē nāmā nē ta'an' e', nē Israel, nimá nīa xa'a' kuāchī ñā xaa' nīa, tē sāq nīa ñā kuní Ndiosí, tē kōo ka'nu' īnī a xa'a' nīa.

32Tē ndu'u' nduu' tē ndiēe' yū'u' xa'a' ñā nī ndō' o ñā jaān', tē ndiēe' yū'u' tu Espíritu Santo, ñā nī tāxī Ndiosí naá nimá nē kāndixa' ñā'a', xa'a' ñā jaān' —nī kachī Pedro.

33Tē kii' nī xīnī so'o tē kuu' nuū' jaān' ñā jaān' ndii, nī nāsāa' xāvā'a rā ndee nī kuni rā kā'nī' ñā'a' rā.

34Saqan' tē nī ndōndichi īin tē fariseo, tē nani' Gamaliel, tē sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí. Tē nī ka'ān chuun' rā ñā tāvā' tē yīvī' tē jaān' ki'e īin xa'a'. Tē Gamaliel jaān' ndii, xito' ka'nu' vā ñā'a' sākuu' nē ñūu jaān'.

35Tē nī ka'ān rā xiin' tē kuu' nuū' jaān' ndii: —Tē ta'an' i, tē Israel, kōto vā ndō' ndee ñā sāq nē ndō' xiin' tē yīvī' kāa'.

36Kuāchī ndii nī yoo īin tē nī nāni' Teudas xtā'an', tē nī ka'ān ñā nduu' rā īin tē ka'nu'. Tē nī ndūuin yatin' kūmi' ciento tē yīvī' xiin' rā. Ndisu kii' nī xā'nī' ñā'a' tē yīvī' ndii, nī kikū sākuu' tē ndikún ñā sania'á rā, tē xā īkan' nī ndī'i ndōo rā.

37Tē kii' nī ya'a ñā jaān', tē nī nūtā Judas, tē nī kīee ñū'u' Galilea, kīvī' ñā nakoso' nē yīvī' xaa' tē xa'ndia chuun'. Tē kua'a' nē yīvī' nī ndūuin tu xiin' tē jaān', tē nī xā'nī' tu tē yīvī' tē jaān', tē nī kikū ndōo sākuu' nē nī ndūuin xiin' rā, tē xā īkan' nī ndī'i ndōo tu nē jaān'.

38Xā'a' a jaān' na ka'án i xiin' ndō' vītīn ndii, sātāñā'a' kā ndō' tē yīvī' kāa', tē na kōo mī'i rā saqan'. Saqan' ñā naa' ñā nī tuvī xīnī' tē yīvī' nduu' ñā sania'á rā uun naa' kuenta tē yīvī' tu nduu' ñā xaa' rā ndii, ndōñu'u' a.

39 Ndisu naa' kuenta Ndiosí nduu' a ndii, küyü səndoñu'u' ndo' a, te xiin' Ndiosí kuenta'an' tu ndo' naa' sakan' —ni kachi ra.

40 Te ni natijin te xa'ndia chuun' jaan' ña ni ka'an ra. Sakan' te ni kana ra te ni tianu' Jesús jaan', te ni suku' iin' ña'a' te yivi', te ni ka'an chuun' tu ra xiin' te jaan' ña ka'an ką rą xiin' ña ndiee' Jesús, ikan' te ni səndoó ndiká ña'a' ra.

41 Te ni tianu' Jesús jaan' ndii, va'a vą kuni ra ni kiee rą nuu' te xa'ndia chuun' jaan' kua'an ra, sakan' ña ni xata'an nuu' Ndiosí ña kundo'o na rą xa'a' a ña iní rą xini ra Jesús.

42 Te saa kivi' ni sania'a rą naa kuu' nuu' ki'e yukun' ka'nu', xiin' naa kuu' vi'e ne yivi' ne kuu' mii', sakan' ña ni nakoo' ra ña ka'án ndoso' ra ña Jesús nduu' ña ni ti'vi' Ndiosí səkakú yoo'.

Hechos 6

Nakaxin ne nduu' kuenta Jesús uxą ta'an te chindiee' ta'an' xiin' te ni tianu' a

1 Te kii' sakan' ndii, xa'a' a ña so'o kuu' kua'a' ką ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni xa'a' ka'án kuachı ne judío, ne ka'án tu'un griego, xata' ne judío, ne ka'án tu'un hebreo, sakan' ña ne kuaan', ne nduu' kuenta ne griego jaan' ndii, ni natijin xaluyi niña ña xaxi' saa kivi' saa xata'an natijin niña, kachi niña.

2 Xa'a' a jaan' na ni nakaya te uxı uvı, te ni tianu' Jesús, səkuu' ne nduu' tu kuenta a. Te ni ka'an rą xiin' niña ndii: —Vä'a yoo a ña nakoo' ndu ña sania'a ndu tu'un Ndiosí, te xaxa' ndu ña'a.

3 Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na nakaxin ndo' uxą ta'an te yivi' tein ndo'. Te jaan' ndii, kuní a ña nduu' rą iin te ka'án va'a ne yivi' xa'a', te kuní tu a ña chitu' vi' nimá rą xiin' Espíritu Santo, xiin' ña xini tuní. Sakan' te səkuiso' chuun' ña'a' e' nuu' chūun jaan'.

4 Sakan' te näkoo' ndu ña ka'án ndu xiin' Ndiosí ni ndee chūun nuu' a ña ka'án ndoso' ndu xa'a' Jesús —ni kachi ra.

5 Te ni nakuita kuento səkuu' ne yivi' jaan' xiin' ña ni ka'an te jaan', te ni nakaxin niña Esteban, te jaan' ndii, iin te iní xava'a xini Jesús nduu' ra, te chitu' vi' tu nimá rą xiin' Espíritu Santo. Te ni nakaxin tu niña Felipe, xiin' Prócoro, xiin' Nicanor, xiin' Timón, xiin' Parmena, xiin' iin te ni kiee ñuu' Antioquia, te nani' Nicolás. (Te jaan' ndii, xə ni kandixa' rą Ndiosí, ña kandixa' te judío.)

6 Sakan' te ni xata' niña te uxą ta'an jaan' nuu' te ni tianu' Jesús, te ni ka'an te jaan' xiin' Ndiosí xa'a' səkuu' te uxą ta'an jaan', ndi'i jaan' te ni tandiee rą nda'a' rą xini' te jaan' səkuiso' chuun' ña'a' ra.

7 Te tu'un xto'o e' Ndiosí ndii, so'o kikú kua'a' ką a, te ne nduu' kuenta Jesús ndii, so'o nduu' kua'a' ya'a ką niña ñuu' Jerusalén jaan'. Te ndee sutu ndii, kua'a' ya'a tu te jaan' ni kandixa' ña ndixə xa'a' Jesús.

Sō'ō nī xāa a kii' nī tīin tē yivi! Esteban

8Tē Esteban jaqan' ndii, nī chindiee' kua'a' vā ña'a' Ndiosí, sakan' ña nī taxi a ndiee' rā, tē saq aq kua'a' ña nandanī nē yivi!, xiin' chūn ka'nu' tein niq.

9Sakan' tē savā tē nakayá iin vi'e ña nani' tē xika' ndiká, tē nī kiee ñuu Cirene, xiin' ñuu Alejandría, xiin' ñuu Cilicia, xiin' nuu' ñu'u Asia ndii, nī xā'a' kani' ta'an' kuento rā xiin' Esteban jaqan'!

10Ndisu nī kundiee' rā kani' ta'an' rā kuento xiin' Esteban jaqan', sakan' ña tē jaqan' ndii, xiin' ña xini tuní ña taxi' Espíritu Santo ka'án rā.

11Sakan' na nī taxi tē jaqan' xu'un' nda'a' ndia'vi' tē yivi!, tē ka'an rā ña nī xini so'o rā kania'a Esteban jaqan' xa'a' Moisés xiin' xa'a' Ndiosí.

12Tē xiin' ña jaqan' nī sanasaá' tē jaqan' tē ñuu jaqan'. Tē nī sanasaá' tu rā tē xixā nuu' ñuu, xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Xa'a' a jaqan' na nī tīin tē yivi! Esteban, tē nī xa'an ndiakā ña'a' rā mii' nakayá tē xixā kuu' nuu' jaqan'.

13Tē nī kāna rā tē ka'an tun vixi jaqan', tē nī ka'an tē jaqan' ndii: —Tē yivi' yo'o' ndii, xikuiín rā ña kania'a rā xa'a' yūkun' su'un yo'o', tē kania'a tu rā xa'a' tu'un ndei' Ndiosí.

14Nī xini so'o ndu ka'án rā ña Jesús, tē nī kiee ñuu Nazaret ndii, sandonu'u' rā yūkun' yo'o', tē nāmā tu rā ña xi xaá e', ña nī saya'á Moisés nda'a' e' —nī kachī rā.

15Tē sakuu' tē kuu' nuu', tē ndiee' jaqan' ndii, nī xini rā ña nuu' Esteban ndii, ndee naa kaa' nuu' iin ángele kaa' a.

Hechos 7

Sō'ō nī nāka'an Esteban xa'a' rā nuu' tē kuu' nuu'

1Tē nī ndatu'un' sutu ka'nu' Esteban ndii: —Ñáá ña ndixā nduu' ña ka'án tē yivi' kaa' xa'a' un? —nī kachī rā.

2Tē nī nākuuin Esteban ndii: —Tē yivi!, ñanī i, xiin' ndo'ó, tē xixā nuu' ñuu ndii, kūni so'o ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' ndii, nī tuví a nuu' tē xii' yata' e' Abraham kii' ndu'u' kā rā ñu'u Mesopotamia, ña kuní ka kūndu'u' rā ñuu Harán.

3Tē nī ka'an a xiin' rā ndii: "Kuan ketā ñuu un' tein ne iin kuu' xiin' un', tē ku'un kūndu'u' un' nuu' ñu'u' ña nia'a i yo'ó", nī kachī a.

4'Sakan' tē nī ketā rā nuu' ñu'u' ne Caldeo tē kua'an kūndu'u' rā ñuu Harán jaqan'. Nī ya'a ña nī xi'i yūva' rā, tē nī saya'á ña'a' Ndiosí ñuu mii' ndiee' ndo' yo'o' vitin.

5Ndisu nī taxi Ndiosí ndee tikun' ñu'u' jaqan' kūndu'u' ña'a' rā. Tē ndii nī taxi a kuento a ña taxi ña'a' a nda'a' rā xiin' nda'a' si'e rā xiin' nda'a' siāni' xika' rā, tee' ndee kōo' si'e rā kii' sakan'.

6Ni ka'an Ndiosí xiin' rä ñä kunduu ne siani' xika' rä ne ndiva'a, te kundiée nia nuu' ñu'u' tukü ne yivi'. Te kunduu tu niä ne vikü'un kaka nuu' ne yivi' ikan'. Te mij' kuu ne ndiee' nuu' ñu'u' jaan' xiin' niä nii' kumi' ciento kuiya.

7Te ni ka'an Ndiosí xiin' rä ndii: "Ndisu mij' yu'u katun' ne ñuu jaan', ne vikö ni'i ne kunduu siiani' xika' un' jaan'. Ndi'i xka'ndia ñä jaan', te kiee niä ñuu jaan', te saka'nü niä yu'u yo'o", ni kachi a.

8"Te ni taxi tu Ndiosí chüün nuu' Abraham ñä kuä'a tuni iin' sakuu' te siiani' xika' rä jaan', ñä nia'á ñä ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' rä. Sakan' na kui' kii' ni tuvi si'e rä Isaac ndii, ni xä'a rä tuni iin' te jaan' kii' ni xka'ndia unia kivi' ñä ni tuvi rä. Te sakan' tu ni xäa Isaac jaan' xiin' si'e rä Jacob. Te sakan' tu ni xäa Jacob jaan' xiin' si'e rä, te uxí uví, te xii' yata' yoo', te Israel.

9"Te xa'a' a ñä ndasi' nuu' te xii' yata' e' jaan' ndii, ni xikö' rä ñaní mij' rä, te ni nani' José, te ku'un te jaan' kunaq rä sachuun' rä nuu' te ñuu Egipto. Ndisu Ndiosí ndii, ni yoo a xiin' José jaan',

10te ni sakkakú ñä'a' a nuu' sakuu' ñä ni ndo'o rä. Te ni taxi a ñä xini tuní rä nuu' Faraón, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Egipto jaan', te va'a tu kuni rä xini rä José. Te ni sakuiso' chuun' ñä'a' Faraón nuu' sakuu' ne ñuu Egipto xiin' nuu' sakuu' ñä nduu' kuenta rä.

11"Te ni yoo va soko känii' ñu'u' Egipto xiin' känii' ñu'u' Canaán kii' sakan'. Sakan' na ni ndo'o xava'a ne ñuu jaan'. Te ni kuví ki'in ne xii' yata' e' ñä xaxí'.

12Te kii' ni xini Jacob jaan' kuento ñä yoo ndíkin' trigo ñuu Egipto ndii, ni ti'vi' ra si'e rä, te xii' yata' e', ichi' ñä nuu' ñuu jaan'.

13Te kii' ni ti'vi' ñä'a' rä ichi' ñä uví ndii, ni satuví xiin' mij' José nuu' ñaní rä. Sakan' te ni kundaní Faraón jaan' yoo nduu' ne iin kuu' xiin' José jaan'.

14Sakan' te ni naqanä José Jacob yuva' rä xiin' sakuu' ne iin kuu' xiin' rä ñä ku'un kundiée niä ikan'. Te ñä sakuu' niä ndii, uni xikö xa'un ni kuu niä.

15Sakan' te ni naqaa' Jacob jaan' ñu'u' Egipto ni ndu'u' rä, te ikan' ni xi'i rä, te ikan' ni xi'i tu te xii' yata' e'.

16Te iki' Jacob jaan' xiin' iki' José ndii, ñuu Siquem ni xa'an naataan' rä a yavi' ndii mii' ni sata' Abraham nuu' si'e te naaní Hamor ñuu Siquem jaan'.

17Te kii' xä kuyatin' kivi' ñä saxonu Ndiosí kuento a ñä ni taxi a nuu' Abraham jaan' ndii, ni kuu kua'a va ne xii' yata' e' jaan' nuu' ñu'u' Egipto jaan'.

18Te kii' sakan' ndii, ni na'in chuun' iin te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te xäa' nuu' ñu'u' Egipto. Te te jaan' ndii, xiní rä xa'a' ñä va'a ñä ni xäa José jaan' xa'a' ne ñuu rä.

19Te jaan' ndii, ni xini xa'an' ra ne xii' yata' e' jaan' te mii' ni kuu ra xiin' nia. Te ni tijin u'vi tu ra ne jaan' ña nakoqo nia te kuali' si'e nia, te sakan' tuví, te kuví ra.

20Te kivi' jaan' ni kakü tu Moisés. Te ni xini Ndiosí ña iin te kuañu'u lui va kaa' ni nduu' ra. Te ni xito ña'a' yuva' si'i' ra nii' uni ta'an yoo'.

21Te kii' ni nakoqo ña'a' nia ndii, ni na'in ña'a' ña' si'e Faraón jaan', te ni sakanua'nu' ña'a' a' ndee naa si'e mii' a'.

22Te ni sakanuañ Moisés jaan' sakuu' ña xini tuní ne Egipto, xa'a' a jaan' na te koo' chukuu' va xiin' kuento ni nduu' ra, te sakan' tu xiin' chuyun ña xaa' ra.

23Kii' ni xinu ra uví xiko kuiya ndii, ni saka'án a nimá ra ku'un ndi'e' ra mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' ra, ne Israel.

24Te kii' ni xini ra satuxu'ví iin te Egipto jaan' iin te iin kuu' xiin' ra ndii, ni naka'án ra xa'a' te jaan', te ni sandutu' ra kuenta xa'a' te jaan' ni xan'ni' ra te Egipto jaan'.

25Te ni xaniní Moisés ña kundaní ne ta'an' ra jaan' ña ni ti'vi' ña'a' Ndiosí, te sakanú a ne jaan' nda'a' te Egipto jaan' saa' ra. Ndisu ni kundaní nia ña jaan'.

26Te tukü kivi' ndii, ni xini Moisés kunta'an' uví ta'an' te ta'an' ra jaan'. Te ni xikü ra sanakoó ra te jaan' ña mani' ka'an ra ndii: "Te yivi', ndo'ó ndii, iin ndaa' ichi' nduu' ndo', te vä'a satuxu'ví ta'an' ndo'", ni kachí ra.

27Sakan' te ni chindá'a' te satuxu'ví tukü te ta'an' ra jaan' Moisés ka'án ra ndii: "¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kundu' tu un' te xa'ndia kuachí nuu' ndu?

28¿Tee' kuni ka'ni' un' yu'u ndee naa ni xan'ni' un' te Egipto iku ni?", ni kachí ra.

29Te kii' ni xini so'o Moisés ña jaan' ndii, ni xinu ra kua'án kundu'u' ra nuu' ñu'u' ña nani' Madián ndee naa te tuku'. Te ikan' ni yoo uví ta'an' si'e ra.

30Te kii' ni xka'ndia uví xiko kuiya ndii, ni tuví iin ángele nuu' ra tein iñu', ña ndatin, iin xaan' mii' ichi kaa' yatin iku' ña nani' Sinaí.

31Sakan' te ni nandaní va Moisés kii' ni xini ra ña xixí iñu' jaan', te kii' ni kuyatín ka ra te kuni va'a ra ña jaan' ndii, ni xini so'o ra tachi' xto'o e' Ndiosí ka'án a xiin' ra ndii:

32"Yu'u nduu' Ndiosí, ña ni xaka'nu' te xii' yata' un'. Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob", ni kachí a. Te Moisés ndii, kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni kundiéni ra koto' ra mii' ni kixin' tachi' yu'u jaan'.

33Te ni ka'án xto'o e' xiin' ra ndii: "Tava' un' ndixan' xa'a' un', sakan' ña ñu'u' mii' iin' un' ñaa' ndii, ñu'u' su'un nduu' a.

34Xaq ni xini i saaq sando'o' u'vi ne Egipto, ne ta'an' un', ne nduu' kuenta i. Te xaq ni xini so'o tu i nqa tana' nja. Xa'a' a jaan' na ni nuu i te sakkakú nqa'a' i. Te vitin ndii, nja'a yo'o', te t'i'vi' i yo'ó nnu'u' Egipto jaan", ni kachiq a xiin' ra.

35"Te xaq Moisés jaan' nduu' te ni saxioo ne ta'an' e' jaan' kii' ni ka'an nja ndii: "¿Yoo ni sakuso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kundu tu un' te ka'ndia kuachiq nuu' ndu?", ni kachiq nja. Savaq ni te jaan' nduu' te ni tianu' Ndiosí, te kundu rä te xa'ndia chuun' nuu' nja, te kundu tu rä te sakkakú nqa'a' nda'a' ne Egipto jaan'. Te xiin' nqa ndiee' ángele, nqa ni tuvi tein iñu' nqa ndatin jaan', ni saxonu rä chuyun jaan'.

36Te Moisés jaan' tu nduu' te ni tava' ne xii' yata' e' jaan' nuu' nnu'u' Egipto. Te kii' tava' nqa'a' rä ndii, ni xaq rä nqa nandani ne yivi', te ni xaq tu rä chuyun ka'nu'. Te ni xaq tu rä a kii' ni xka'ndia nja minj nqa nani' minj kua'a. Te ni xaq tu rä nqa jaan' nii' uví xiko kuiya kii' ni xikä nja mii' ichi kaa'.

37Te Moisés jaan' tu nduu' te ni ka'an xiin' ne ta'an' e', ne Israel ndii: "Mii' Ndiosí saaq sakan', te ketq iin te ka'an tiakú tu'un a ndee naa yu'u tein ne ta'an' ndo'. Kuní so'o ndo' nqa ka'an te jaan", ni kachiq rä.

38Te kii' ni yoo ne ta'an' e', ne Israel, mii' ichi kaa' ndii, Moisés jaan' nduu' tu te ni xikui'ni xa'a' nja nuu' ángele, nqa ni ka'an a xiin' rä iku' nqa nani' Sinaí. Te te jaan' ni nduu' tu te ni natjin tu'un nqa taxi' kivi' nnuu' e', te saya'á rä a nuu' yoo'.

39"Ndisu ne ta'an' e' jaan' ndii, ni kuni nja taxi so'o nja nqa ni ka'an ra. Süu' jaan' ndii ni saxioo nqa'a' nja. Te ni ka'an va nimá nja nandiko' nja nnuu' Egipto.

40Te ni ka'an nja xiin' Aarón ndii: "Va'a qaqas'a un' ndiosí, nqa ki'in ichi' nuu' e' te koto a yoo'. Sakan' nqa xiní e' yoo' nduu' a ni ndo'o Moisés, te ni tava' yoo' nuu' nnu'u' Egipto", ni kachiq nja.

41Sakan' te ni xaq nja iin nqa kaa' ndee naa sindiki' lulu, te ni nasoko' nja kit'i nuu' a. Sakan' te ni xaq nja iin viko' xa'a' nqa ni xaq xiin' nda'a' nja jaan'.

42Xa'a' a jaan' na ni nakoq nqa'a' Ndiosí xata' a te saka'nu' nja tiuun' ndiee' ndivi', naa yoso' nqa ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii: Ne vi'e Israel, süu' nuu' yu'u ni nasoko' ndo' kit'i sanq ndo', te ni ndee süu' nuu' yu'u tu ni taxi ndo' tumaní' nii' uví xiko kuiya kii' ni xikä ndo' mii' ichi kaa'.

43Süu' jaan' ndii ni ndiso ndo' vi'e toto xa'a' ndiosí saka, nqa nani' Moloc, xiin' xa'a' ndiosí saka, nqa nduu' tiuun', nqa nani' Refán, nqa ni xaq a ndo', te saka'nu' ndo' a. Xa'a' a jaan' na katq xika' i ndo'ó ndee ndoso' qaq nuu' nnuu' Babilonia. Sakan' yoso' a.

44Te ne xii' yata' e' jaan' ndii, ni kumi' nja iin vi'e toto mii' nia'a Ndiosí nqa yoo a xiin' nja. Te ni xaq Moisés vi'e jaan' saaq nii' ni xini rä kii' ni sania'a nqa'a' Ndiosí nuu' rä.

45 Té ne xii' yata' e' ndii, ni natiiin nia vi'e toto jaan' nda'a' ne yata' nia, té ni ko'ni nia xiin' a ñu'u' ne tuku' kii' ni nduu Josué té xa'ndia chuun' nuu' nia. Kii' ni ko'ni nia nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni tava' Ndiosí ne ni ndiee ikan' nuu' ne xii' yata' e' jaan'. Té ikan' ni ita vi'e toto jaan' ndee kii' ni xiká David.

46 Té David jaan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a, té ni xikan rä ña ndei' nuu' a, te kasa'a rä iin vi'e mii' kundu'u' Ndiosí, mii' saka'nu' ña'a' té xii' yata' e' Jacob.

47 Ndisu si'e rä Salomón ni nduu té ni xa'a vi'e jaan'.

48 Ndeé saa ká ni ndii, ndü'u' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', vi'e ña xa'a té yivi', naa ni saka'án a té ni ka'án tiakú tu'un a ndii:

49 Ndiyi' nduu' tei chie ka'nu' mii' ndu'u' i xa'ndia chuun' i. Té nuu' ñu'u' iin yivi' nduu' mii' ita' xa'a' i.

¿Ndee nuu' vi'e kuvi kasa'a ndo'ó kundu'u' yu'u?, kachi xto'o e'. Uun ndee xaan' mii' nandiee' i kuvi kasa'a ndo'.

50 ¿Ñáá süu' yu'u ni xa'a sakuu' ña yoo? Ni kachi a —ni kachi Esteban.

51 Té ni ka'án ká rä ndii: —Ndo'ó ndii, ne küu' kaxi' nduu' ndo', té xii' va tu nimá ndo'. Té ndee naa ne so'o' nduu' ndo'. Sakan' ña ndee iin ichi' säxinú ndo' ña kuní Espíritu Santo ndee naa ni xaa ne xii' yata' ndo'.

52 Ne jaan' nduu' ne mij' ni kuu xiin' sakuu' té ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí, té suví tu niä nduu' ne ni xa'nii' té jaan' kii' ni ka'án rä xa'a' ña kixin' ña xachuun' ndaku. Té vitin ndii, ndo'ó ni sanakua'a ña jaan' nda'a' té yivi', té suví tu ndo' ni xa'nii' ña'a'.

53 Ndo'ó ndii, tee' ndee nda'a' ángele ni natiiin ndo' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni säxinú ndo' a —ni kachi rä.

Só'o ni xaa a kii' ni xa'nii' té yivi' Esteban

54 Té kii' ni xini só'o rä ña ni ka'án Esteban jaan' ndii, ni nasa'a' va nimá rä ni xini ña'a' rä ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u rä.

55 Ndisu chitu' nimá Esteban jaan' naá Espíritu Santo, té ni xito ndiaa rä ndivi'. Té ni xini rä ña ndatun' koo' chukuu' Ndiosí, té ni xini tu rä iin' ndichi Jesús nda'a' kuá'a Ndiosí.

56 Té ni ka'án rä ndii: —Koto ndo', xito' i ña nunia' ndivi'. Té iin' ndichi ña nduu' tu té yivi' nda'a' kuá'a Ndiosí —ni kachi rä.

57 Ikan' té ni ndasi té ndiee jaan' só'o rä kuaa' ti'e' rä, té ni kondia inga' rä Esteban jaan',

58 té ni xta'ni' ña'a' rä ndee nuu' ñu'u, té ni xa'a' kuun' yuu' ña'a' rä. Té té yivi', té ni tiin kuachi ña'a' ndii, ni tandiee rä toto rä xa'a' iin té savá, té nani' Saulo, té koto té jaan' a.

59Te ni ka'an Esteban jaan' xiin' Ndiosí kii' kuun' yuu' ña'a' te yivi' ndii: —Xto'o i Jesúś, naatiin un' nimá i —ni kachi ra.

60Te ni xikuijn xiti' ra, te ni ka'an ti'e' ra ndii: —Xto'o i, nätava' un' kuenta xa'a' kuachí ña xaa' ra xiin' i yo'o' —ni kachi ra. Ndi'i ni ka'an ra ña jaan', te ni xi'i ra.

Hechos 8

So'o ni xaa a kii' ni xaa' sando'o' Saulo ne nduu' kuenta Jesúś

1Te Saulo jaan' ndii, ni nakuítä kuento ra xiin' te ni xaa'n! Esteban jaan'. Kii' ndii'i ni xi'i te jaan' ndii, kivi' jaan' ni xaa' ndikún u'vi va ne yivi' ne nduu' kuenta Jesúś ñuu Jerusalén. Ndee te ni tianu' Jesúś tio' ni ndoo ñuu jaan', ndisú sakuu' inga niña ndii, ni xinu' ndoo niña. Savá niña kua'an inga ñuu nuu' ñu'u' Judea, te savá tukú niña kua'an nuu' ñu'u' Samaria.

2Te savá te yivi', te xaa' ña kuní Ndiosí ndii, ni nataan' ra ñu'u' nde'i Esteban jaan', te ni xaku' va ra xa'a' te jaan'.

3Te Saulo jaan' ndii, ni xaa' sando'o' va ra ne nduu' kuenta Jesúś, ki'ví ra vi'e niña te tiin' ndiee' ra tiaq ni xiin' ña'a' ni, te kañuu' ña'a' ra kua'an taan' ña'a' ra vi'e kaa.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an Felipe xa'a' Jesúś ñuu Samaria

4Ndisú ne ni xinu' ñuu Jerusalén jaan' ndii, ka'án ndoso' niña tu'un va'a xa'a' Jesúś mii' kā kua'an niña.

5Te Felipe ndii, ni naka'a' ra ñuu Samaria. Te ni xaa' ka'án ndoso' ra nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' Cristo, ña ni t'i'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

6Te kua'a' ne yivi' nakayá ñuu jaan', te ni xini so'o niña xiin' iin kani' nimá niña ña ni ka'án ra xa'a' a ña ni xini niña chuyun ka'nu' ña xaa' ra.

7Kuachí ndii kua'a' ne ñu'u' ña ndiv'a' nimá ndii, nde'i niña, te kiee' a nimá niña. Te ni nda'a' tu ne küvi' kákä xiin' ne kui'e xa'a'!

8Xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni ne ndiee' ñuu jaan'.

9Te ni yo'o iin te yivi', te nañi' Simón, ñuu jaan'. Te jaan' ndii, xaa yata' va xaa' ra ña tu'va, te ni nañdaní va ne ñuu Samaria jaan' ni xaa' ra, sakán' ña ka'án ñuñu' ra ña iin te koo' chukuu' va nduu' ra.

10Te sakuu' ne yivi' ni xini so'o kaxi' va ña ni ka'án te jaan', ndee ne nda'vi so'o, te ndee ne ka'nu', te ka'án niña ndii: —Te yivi' ka'a' ndii, ña ndiee' koo' chukuu' Ndiosí nduu' ra —kachi niña.

11Ni kandixa' niña ña ka'án ra, sakán' ña xaa yata' va xini xa'an' ña'a' ra xiin' ña tu'va jaan'.

12Ndisu kii' ni kandixa' niq tu'un va'a ña ka'án ndoso' Felipe xa'a' saq xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e', xiin' xa'a' Jesucristo ndii, ni chichí niq kuenta a, tiaq ni, ña'a' ni.

13Té ni kandixa' tu mii' Simón jaan' ña ni ka'an Felipe jaan', té ni chichí ra kuenta Jesús. Sakan' té ni xa'a' ndikún ra Felipe jaan' mii' ká kua'an ra. Té nandani va ra xa'a' ña xini ra chun ka'nu' xiin' ña nandani ña ni xaq Felipe jaan'.

14Té kii' ni xini té ni tianu' Jesús, té ndiee' ñuu Jerusalén, kuento ña ni natuin ne Samaria tu'un Ndiosí ndii, ni ti'vi' ra Pedro xiin' Juan ikan'.

15Té kii' ni xaq té jaan' ikan' ndii, ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' ne jaan' té natuin nia Espíritu Santo.

16Kuachí ndii tia'an natuin ndee iin ne jaan' Espíritu Santo jaan', sakan' ña ni chichí niq kuenta xto'o e Jesús kuiti'.

17Sakan' té ni tondia nda'a' ra ne jaan', té ni natuin niq Espíritu Santo jaan'.

18Té kii' ni xini Simón jaan' ña ni natuin ne yivi' Espíritu Santo kii' ni tondia nda'a' ña'a' té ni tianu' Jesús ndii, ni ka'an ra taxi ra xu'un' nda'a' té jaan'

19ka'án ra ndii: —Xiko' na ndo' ña ndiee' ñaa' ki'in yu'u, té yoo ká tondia nda'a' i ndii, natuin niq Espíritu Santo —ni kachi ra.

20Ndisu ni ka'an Pedro xiin' ra ndii: —Kua'an té ndoñu'u' inga' un' xiin' xu'un' un' ñaa'. Kuachí ndii tuu un' ña kuvi satá' un' xiin' xu'un' un' ña xamaní' Ndiosí ne yivi'.

21Köö' xachi' kuenta ña xamaní' Ndiosí jaan' kumi' yo'ó, sakan' ña süu' té ndaku nimá nuu' Ndiosí nduu' un'.

22Xa'a' a jaan' na namá un' nimá un' xa'a' ña jaan'. Té ka'an nda'vi un' xiin' xto'o e' Ndiosí, tee' koo' ka'nu' na iní a xa'a' ña nia'a, ña ni xanini un' jaan'.

23Kuachí ndii xini i ña chitu' vi' nimá un' xiin' ña ndasi nuu' un', té tiín kutu' va nimá un' xaa' ña nia'a —ni kachi Pedro xiin' ra.

24Sakan' té ni ka'an Simón ndii: —Saq ndo'ó ña va'a, té ka'an nda'vi ndo' xiin' xto'o e' xa'a' i, té kündo'o i ña ni ka'an un' jaan' —ni kachi ra.

25Kii' ndi'i ni ndiee yu'u uní saa' té jaan' xa'a' Jesús, té sania'á tu ra tu'un va'a ndii, ni nandiko' ra ñuu Jerusalén. Té kii' kua'an ra ichi' ndii, ka'án ndoso' ra tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' kua'a' ne yivi', ne ndiee' nda'a' ñuu Samaria.

So'o ni xaq a xiin' iin té Etiopía kii' ni sania'á ña'a' Felipe xa'a' Jesús

26Té ni ka'an iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', xiin' Felipe ndii: —Sakoo' tu'va xiin' mii' un', té ki'in un' ichi', ña kiee' ñuu Jerusalén, té xka'ndia a mii' ichi kaa', ña nakaq a ñuu Gasa —ni kachi a xiin' ra.

²⁷Té ni ki'ín rä jichi' kua'án rä. Säkan' té ni nata'an' rä xiin' iin té ñuu Etiopía. Te jaan' ndii, té ña'ma nduu' rä, té nduu' tu rä té ndiso' chuun' vié xa'a' xu'un' ña'a', ña' xa'ndia chuun' kuu' nuu' ñuu Etiopía, ña' nani' Candace. Te jaan' ndii, xä ni nandiko' rä ni xa'án rä ñuu Jerusalén té saka'nu' rä Ndiosí.

²⁸Té kii' kua'án nu'u rä ñuu rä ndii, tixin carreta tun' kañuu' kuei naá rä kua'án rä, té ka'vi' rä tutu, ñä ni ke'i Isaías, té ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí.

²⁹Té ni ka'án Espíritu Ndiosí xiin' Felipe ndii: —Kua'an, té kuyatín un' mii' kua'án carreta kaa' —ni kachi a.

³⁰Säkan' na kuii' ni ndavä rä, té ni xaa rä mii' kua'án té jaan'. Te ni xini so'o rä ka'vi' te jaan' tutu ñä ni ke'i Isaías jaan'. Te ni ka'án Felipe jaan' xiin' rä ndii: —Ñáá kundaní un' ndee ñä kuni kachi ñä ka'vi' un' ñaa? —ni kachi rä.

³¹Té ni nakuin rä ndii: —Saqä kuví kundaní i ndee ñä kuni kachi a naa' koo' ne sanakuachi' a nuu' i? —ni kachi rä. Säkan' té ni ka'án nda'vi rä xiin' Felipe ñä kaa té jaan', té kundu'u' rä xiin' rä tixin carreta jaan'.

³²Té tutu Ndiosí mii' yoso' ñä ka'vi' rä kua'án rä jaan' ndii, so'o ka'án a: Ni ndiaka ñä'a' te yivi' té käní' ñä'a' rä ndee naa xaa' rä xiin' mbeé kii' xa'ní' rä ri'. Te ndee naa xaa' mbeé taxin' iin' ri' kii' xa'ndia té yivi' ixi' ri' ndii, säkan' ni xaa tu te jaan', koo' a ni ka'án xachi' rä.

³³Té kii' ni säka'an' té yivi' nuu' té jaan' ndii, koo' ndee iin té ni xaa ñä ndaku xa'a' rä. Xa'a' a jaan' na ndee iin ne yivi' kuví kuni sianí' xika' rä, säkan' ñä ni kendoso' té yivi' kivi' ñuu rä, té ni xtä'ni' ñä'a' rä nuu' ñu'u' iin yivi'. Säkan' yoso' a mii' ka'vi' rä jaan'.

³⁴Säkan' té ni ka'án te jaan' xiin' Felipe ndii: —Saqä un' ñä va'a té ka'án un' xiin' i. ¿Yoo xa'a' ni ke'i te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí jaan' ñä yo'o? ¿Ñáá ni ke'i rä a xa'a' mii' rä, uun ni ke'i rä a xa'a' inga té yivi'? —ni kachi rä.

³⁵Té ni xa'a' ka'án Felipe tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' rä xiin' ñä yoso' jaan'.

³⁶Té jichi' ñu'u' rä kua'án rä, té ni xaa rä iin xaan' mii' yoo tikui, té ni ka'án te jaan' xiin' Felipe ndii: —Koto un', yoo tikui yo'o!. ¿Ñáá kuví sakuchi' un' yu'u' yo'o' kuenta Jesús vitin? —ni kachi rä xiin' Felipe.

³⁷Té ni ka'án Felipe xiin' rä ndii: —Naa' ini un' xini un' Jesús xiin' iin kañii' nimá un' ndii, va'a kuví —ni kachi rä. Te ni ka'án te Etiopía jaan' ndii: —Ini i ñä si'e Ndiosí nduu' Jesucristo —ni kachi rä.

³⁸Ikan' té ni ka'án chuun' rä ñä vikuiin carreta jaan'. Te ni nuu uví saa' rä tikui jaan'. Te ni sakuchi' ñä'a' Felipe kuenta Jesús.

³⁹Té kii' ni kiee rä tikui ndii, ni xini kä rä Felipe jaan', säkan' ñä yachi va ni naka ñä'a' Espíritu xto'o e'. Säkan' té ni ketä rä kua'án rä kuatia' nimá rä.

40Te Felipe ndii, nī xaā rā̄ ñuū Asoto. Te sā̄ā ñuū mii' xka'ndíá rā̄ kua'an rā̄ ndii, ka'án rā̄ tu'un va'ā ndeē nī xaā rā̄ ñuū Cesarea.

Hechos 9

So'o nī xaā a kii' nī nāma Jesús nimá Saulo

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

1Te Saulo jaan' kii' saakan' ndii, ndiee' kā̄ ka'án u'vī rā̄ ñā̄ kā̄nī' rā̄ nē ndikún īchi' xto'o e' Jesús. Saakan' na kuii' nī xa'an rā̄ nuū sutū ka'nu',

2te nī xikan rā̄ tutū ñā̄ taxī rā̄ nda'a' te kumi' ñā̄ ndiee' vī'e mii' nakayá nē judío ñuū Damasco. Te naa' yoo nē ndikún īchi' Jesús ñuū jaan', tiaā uun ñā̄a' nduu' nīā ndii, xiin' tutū jaan' kuvī tiin ñā̄a' rā̄, te kundiakā ñā̄a' rā̄ ñuū Jerusalén.

3Ndisū kii' kuyatin' rā̄ ñuū Damasco jaan' kua'an rā̄ ndii, xaka'án e', te nī kieē iin ñu'ū ndeē ndivi', te nī xinunduū ñā̄a' a.

4Te nī nduvā rā̄ ñu'ū, te nī xinī so'o rā̄ iin tachī' yu'ū ka'án ā xiin' rā̄ ndii: —Saulo, Saulo. ¿Ndichun na sando'o' un' yu'ū? —nī kachī a.

5Te nī ndatu'ūun' ñā̄a' rā̄ ndii: —¿Yoō nduu' yo'ó, tákui'e? —nī kachī rā̄. Te nī ka'án tachī' yu'ū jaan' ndii: —Yu'ū nduu' Jesús, ñā̄ sando'o' un'. Sando'o' xiin' mii' mij' un' ndeē naa xaa' iin kitī' kii' kacha'nī' ri' kā̄ā xíin' nuū kii' xaa' un' saakan' —nī kachī a.

6Te kisī' vī' a Saulo ñā̄ yi'vī rā̄, te nī ka'án rā̄ ndii: —Tákui'e, ¿ndeē ñā̄ kuní un' saā i? —nī kachī rā̄. Te nī ka'án Jesús xiin' rā̄ ndii: —Ndondichī un', te ndi'vī un' ñuū kāā, te ka'án iin te yivī' xiin' un' ndeē ñā̄ kuní ā saā un' —nī kachī a.

7Te yivī', te kua'an xiin' Saulo jaan' ndii, nī xikuitā i'in' nī'vī rā̄ xinī so'o rā̄ tachī' yu'ū jaan', ndisū nī xinī rā̄ ndeē iin te yivī'.

8Te kii' nī ndondichī Saulo jaan', te nī nunia' rā̄ nduchi' nuū rā̄ ndii, nī kuvī kuní kā̄ rā̄. Saakan' na kuii' nī tiin te kua'an xiin' rā̄ jaan' nda'a' rā̄ ndiakā ñā̄a' rā̄ nī ko'nī rā̄ ñuū Damasco jaan'.

9Te ikan' nī ndu'ū rā̄ un̄ ta'an kivī'. Te saakuu' kivī' jaan' ndii, nī kuvī koto'nī rā̄, nī xixī rā̄, te nī xi'ī tū rā̄ tikui.

10Te ñuū Damasco jaan' nī ndu'ū iin te ndikún īchi' Jesús, te nānī Ananías. Te jaan' ndii, nī satuví xiin' mii' xto'o e' nuū rā̄, te nī ka'án ā xiin' rā̄ ndii: —¡Ananías! —nī kachī a. Te nī nakuuin rā̄ ndii: —Yo'o' yoo i, tákui'e —nī kachī rā̄.

11Te nī ka'án ā xiin' rā̄ ndii: —Kua'an ki'ī' ya'yā ñā̄ nānī Ya'yā Ndaku. Te ndatu'ūun' nē ndiee' vī'e Judas xa'ā iin te nānī Saulo, te nī kieē ñuū Tarso. Vītin ndii, xiin' Ndiosí ka'án rā̄.

12Te nī xinī rā̄ iin ñā̄ nī satuví ī nuū rā̄ ñā̄ kuaxī iin te nānī Ananías vī'e mii' ndu'ū rā̄, te tondíá nda'ā ñā̄a' rā̄, te natuví tukuū nuū rā̄ —nī kachī Jesús xiin' Ananías.

13Saqan' te ni nəkujuin Ananías jaqan' ndii: —Tákui'e, xini so'o i ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' te jaqan' ña kua'a' va sando'o' ra ne nduu' kuenta un', ne ndiee' ñuu Jerusalén.

14Te ndee yo'o' kumi' ra ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', te tijin ra sakuu' ndu'u, ne ka'án ña yo'ó nduu' xto'o ndu —ni kachi ra.

15Ndisu ni ka'án kə xto'o e' xiin' ra ndii: —Kua'an, saqan' ña ni nəkaxin ña'a' i, te kəkə nuu rə nuu' i, te ka'án ndoso' ra xa'a' i nuu' ne tuku' xiin' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' ne ta'an' un', ne Israel.

16Saqan' ña nia'a ña'a' yu'u kua'a' nuu' tundo'o' ña kuní a kundo'o' ra xa'a' i —ni kachi a.

17Saqan' te ni ketə rə kua'án ra, te ni ndi'vi rə vi'e jaqan'. Te ni tondią nda'a' ra Saulo jaqan', te ni ka'án rə xiin' te jaqan' ndii: —Ñani i Saulo, xto'o e' Jesús, ña ni tuvi nuu' un' ichi' mii' ni kixin un', ni ti'vi' yu'u, te natuvi tukuu nuu' un', te kuto' nimá un' xiin' Espíritu Santo —ni kachi ra.

18Xaka'án e', te ni koyo iin nuu' ña iin' ndee naa machin nduchi' nuu' ra, te ni natuvi tukuu a. Te ni ndondichí rə, te ni chichí rə kuenta Jesús.

19Ikan' te ni xixi ra, te ni nəkoo tukuu ndiee' ra.

Ka'án ndoso' Saulo xa'a' Jesús

Te ki'in' kivi' ni ndoo rə xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' ra, ne ndiee' ñuu Damasco jaqan'.

20Numi' te ni xa'a' ka'án ndoso' ra xa'a' Jesús vi'e mii' nakayá ne judío ñuu jaan' ka'án rə ña Jesús jaqan' nduu' si'e Ndiosí.

21Te sakuu' ne ni xini so'o ña ni ka'án rə ndii, ni nəndənji xava'a niə ka'án niə ndii: —Te kaq' nduu' te ni səndo'o' xii va ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne ka'án ña ña jaqan' nduu' xto'o niə. Te ni xaa tu rə yo'o', te tijin rə ne ka'án saqan', te nəkə ña'a' ra, te sənəkua'a ña'a' ra nda'a' sutu kuu' nuu' —ni kachi niə.

22Ndisu Saulo jaqan' ndii, so'o xandiee' kə ra i'in kivi' kua'án xiin' ña ka'án ndoso' ra jaan', te sasana' rə xini' te judío, te ndiee' ñuu Damasco jaqan'. Te nia'a ña'a' rə xiin' ña jaqan' ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tənənu' Ndiosí səkakú yoo'.

So'o ni xaa a kii' ni xinu' Saulo nuu' te judío

23Te ni xka'ndią kua'a' kivi', te ni ndətu'un' tuní te judío ña kəni' rə Saulo jaqan'.

24Ndisu ni xini rə kuento xa'a' ña jaqan'. Te nduvi' xiin' nii' ñuu ni xito te judío jaan' yi'e' ñuu Damasco jaqan', te kəni' ña'a' ra.

25Ndisu kii' ni kuyuu ndii, ni chinaá ña'a' te ndikún ichi' Jesús xiin' ra tixin iin fka', te ni sənuu' ña'a' rə xiin' yo'o' iin yavı ña iin' təko' namə ña ndasi i'nü ñuu jaqan'.

Xika' Saulo ñuu Jerusalén

26Té kii' ni xaq Saulo ñuu Jerusalén ndii, ni xikä rä nduiin rä xiin' ne ndikún ichi' Jesús ndiee' ikan', ndisu ni yi'vi sakan' ne jaan', sakan' ña ni kandixa' nia ña te ndikún ichi' Jesús xnä'a nduu' tu te jaan'.

27Ndisu Bernabé ndii, ni naka ña'a' rä, te ni xaq rä xiin' rä nuu' te ni tianu' Jesús. Té ni ka'an Bernabé jaan' xiin' te jaan' saa ni nia'a' xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Saulo jaan' ichi' mii' kua'an rä, te ni ka'an tu rä ña ni ka'an a xiin' te jaan'. Té ni ka'an tu rä saa ni ka'an ndoso' ini va Saulo jaan' xa'a' a ñuu Damasco.

28Sakan' na ni ndoo Saulo xiin' te jaan' ñuu Jerusalén. Kua'an kuaxi rä xika' rä ñuu jaan' ka'án ndoso' ndituni rä xa'a' xto'o e' jaan'.

29Té ni ndatu'un' ndiee' rä xiin' te judío, te ka'án tu'un griego, ndisu te jaan' ndii ni xikä nduu rä ka'ni' ña'a' rä.

30Té kii' ni xini inga te ndikún ichi' Jesús ña jaan' ndii, ni naka ña'a' rä te kua'an rä ñuu Cesarea. Ikan' te ni ti'vi' ña'a' rä ñuu rä Tarso.

31Té ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' Galilea, xiin' Samaria ndii, ndiee' mani' nia. Té tiin' ka'nu' nia xto'o e' i'in kivi' kua'an. Té so'o kuu' kua'a' k a nia, te taxi' tu Espíritu Santo ndiee' nia.

So'o ni xaa a kii' ni nda'a iin te nani' Eneas

32Unta' kii' xika' ndi'e' Pedro kua'a' ñuu mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni naka'a' rä ñuu Lida, te kua'an ndi'e' tu rä mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ñuu jaan'.

33Té ikan' ni xini rä iin te kui'e xa'a' nani' Eneas, te xä kua'an unia kuiya kandu'u' te jaan' nuu' tun' xto xaa' kui'e jaan'.

34Té ni ka'an Pedro xiin' rä ndii: —Eneas, Jesucristo na sanda'a yo'ó. Ndokoq un', te natuvi' un' tun' xto un' —ni kachí rä. Té xaka'án e', te ni ndokoq te jaan'.

35Té sakan' ne ndiee' ñuu Lida xiin' ne ndiee' iin ñu'u' mii' nda ña nani' Sarón ndii, ni xini nia ña ni nda'a te jaan', te ni nanduu nia kuenta xto'o e' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni natiaqu iin ña' nani' Dorcas

36Té ñuu ña nani' Jope ni ndu'u' iin ña'a' ña' ndikún ichi' Jesús xiin' e' ña' nani' Tabita. Té xiin' tu'un griego nani' a' Dorcas. Té ña' jaan' ndii, ni xaq a' kua'a' xava'a ña va'a xa'a' ne yivi'. Te ni chindiee' tu a' ne nda'vi kuu'.

37Kivi' jaan' ndii, ni kuni kuví Dorcas jaan'. Té so'o' ndi'i' ndii, ni xi'i a'. Té kii' ndi'i ni natia nia ñu'u' nde'i a' ndii, ni chikandu'u' nia a tixin vi'e njuu mii' sukun.

38Té yatin naá ñuu Lida mii' naá ñuu Jope jaan'. Xa'a' a ña xiní ne ndikún ichi' Jesús ña ndu'u' Pedro ñuu Lida jaan', sakan' na kuii' ni ti'vi' nia uví ta'an te yivi', te ku'un ka'an nda'vi rä xiin' Pedro jaan'. Sakan' te ni xaq rä mii' ndu'u' Pedro jaan', te

ni ka'ān rā xiin' rā ndii: —Tákui'e kua'a, saq̄ un' ñā vā'a te ku'un ki'i' un' xiin' ndu ñuu mii' ndiee' ndu —ni kachī rā.

39Ikan' te ni keta Pedro kua'ān rā xiin' te jaan'. Te kii' ni xaa rā ikan' ndii, ni nākā ñā'a' niā te kua'ān niā tixin vi'e niñu mii' sukun jaan'. Te ni kuyatín sākuu' ne kuaan' nuu' rā xaku' naa xaku' niā. Te ni sānia'ā niā ki'in' nuu' toto, ñā ni xā'a Dorcas jaan' kii' ni tiaku a'.

40Sākan' te ni tāvā' Pedro sākuu' ne yivi' jaan' ki'e, te ni xikuijn xiti' rā, te ni ka'ān rā xiin' Ndiosí. Ikan' te ni nākōtō ndoso' rā ñu'u' nde'i a' jaan', te ni ka'ān rā ndii: —Tabita, ndokoo un' —ni kachī rā. Te ni nunia' a' nduchi' nuu' a', te kii' ni xini a' Pedro ndii, ni ndokoo a', te ni xikundu'u' a'.

41Te ni tjin Pedro jaan' nda'a' a', te ni xikuijn ndichī a'. Te ni kāna rā ne kuaan' jaan' xiin' sākuu' inga ne nduu' tu kuenta Jesús. Te ni nia'a ñā'a' rā nuu' niā ñā xa ni natiaku a'.

42Te ni xini sākuu' ne ndiee' ñuu Jope kuento xa'a' ñā jaan'. Te kua'a' ne jaan' ni ini xini xtō'o e' Jesús.

43Te ni ndoo Pedro ki'in' kivi' ñuu Jope jaan' xiin' iin te ndasava'a iin' kitī', te nāni' Simón.

Hechos 10

So'o ni xaa a kii' ni xini Cornelio iin ángele

1Ni ndu'u' iin te ni nāni' Cornelio ñuu Cesarea. Te jaan' ndii, te kuu' ka'nu' nuu' iin ti'vi te xīn', te ni kiee ñu'u' Italia, nduu' rā.

2Te jaan' ndii, ni xaa rā ñā kuní Ndiosí, te ni xito ka'nu' ñā'a' rā xiin' sākuu' ne ndiee' vi'e rā. Te ni chindiee' kua'a' rā ne nda'vi kuu' ñuu jaan'. Te ka'án chito vā tu rā xiin' Ndiosí.

3Iin kivi' yatin' kāa unī xākuaaq' ndii, ni satuví a nuu' rā. Te ni xini kaxi' rā iin ángele, ñā xika' nuu' nuu' Ndiosí, ñā kuaxi a mii' ndu'u' rā. Te ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Cornelio —ni kachī a.

4Te ni xito ndi'e' yi'vi vā rā ángele jaan'. Te ni ka'ān rā xiin' a ndii: —Ndee ñā kuní un', tákui'e? —ni kachī rā. Te ni ka'ān a xiin' rā ndii: —Vā'a kuni Ndiosí xiin' ñā ka'án un' xiin' a, te sākan' tu ñā chindiee' un' ne nda'vi kuu'.

5Vitín ndii, ti'vi' un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un nākā rā iin te nāni' Simón, te nāni' tu rā Pedro.

6Te jaan' ndii, ndu'u' rā vi'e te nāni' Simón, te ndasava'a iin' kitī'. Te vi'e rā ndii, iin' a yātín yu'u' miñi ka'nu' —ni kachī a.

⁷Té kii' kua'qan ángele, ñaq ni ka'an xiin' rä jaqan' ndii, ni kanaq rä uví ta'an té xika' nuu' nuu' rä xiin' iin té xín', té xaa' ñaq kuní Ndiosí. Té iní rä xini rä uni saa' té jaqan'.

⁸Té kii' ndi'i ni sanaqkuachi' rä sakuu' ñaq ni xka'ndia jaqan' nuu' té jaqan' ndii, ni ti'vi' ñaq'a' rä ñuu' Jope jaqan'.

Xini Pedro iin ñaq satuví Ndiosí nuu' rä

⁹Té kivi' ñaq uví kii' ñu'u' té jaqan' ichi' yatín ñuu' Jope jaqan' kua'qan rä ndii, ni kaa Pedro xíni' vi'e té ka'an rä xiin' Ndiosí. Yatin' iin ke'in' nduu' a kii' sakan'.

¹⁰Té ni xi'i va Pedro soqo, té ni kuni rä kuxi rä. Té kii' xava'a ne ndiee' ikan' ñaq kuxi rä ndii, ni xini rä iin ñaq ni satuví Ndiosí nuu' rä,

¹¹ñaq nunia' ndivi', té nuu' iin ñaq kaa' ndee naa kaa' iin toto chie va ndee nuu' ñu'u', té tiín kumi' saa' xiki' a.

¹²Té nuu' a jaqan' ñu'u' sakuu' nuu' kití', ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' sakuu' nuu' ti' kañuu' tixin, xiin' sakuu' nuu' saa, ti' ta'nu' ndivi'.

¹³Té ni ka'an iin tachí' yu'u' xiin' rä ndii: —Pedro, ndondichi, té ká'ni' un' ti' ñaa', té kuxi un' ri' —ni kachí a.

¹⁴Té ni nakuin Pedro ndii: —Kuäsa' xachi' sahan' ran', takui'e, sahan' ñaq ndee iin ichi' tia'an kuxi i ti' kiní iin', ti' täxi' tu'un ndei' un' ñaq kuxi ndu —ni kachí rä.

¹⁵Té ni ka'an tukuu' tachí' yu'u' jaqan' ichi' ñaq uví ndii: —Ñaq xá ni ndasandoo Ndiosí ndii, ká'án yo'ó ñaq kiní iin' nduu' a —ni kachí a.

¹⁶Té uni ta'an ichi' ni xini so'o rä tachí' yu'u' jaqan', ikan' té ni kaa tukuu' toto jaqan' xiin' ti' jaqan' ndee ndivi'.

¹⁷Kusaa' ndu'u' ká Pedro ndi'ní xava'a rä xanini rä ndee ñaq kuni kachí ñaq ni xini rä jaqan'. Té ni ndekui té ni ti'vi' Cornelio jaqan' yi'e vi'e Simón, kii' ndi'i ni ndatu'un' rä xa'a' vi'e ndee ni xa'an kuni rä mii' iin' a.

¹⁸Té ni kanaq rä ne ndiee' ikan'. Té ni ndatu'un' ñaq'a' rä naa' ikan' ndu'u' iin té nani' Simón, té ka'án tu ne yivi' Pedro xiin'.

¹⁹Té kii' xika' ká Pedro kuni kundaní rä ndee xa'a' ka'án ñaq ni xini rä jaqan' ndii, ni ka'an Espíritu Santo xiin' rä ndii: —Pedro, nanduku' uni ta'an té yivi' yo'ó.

²⁰Ndondichi un', kua'qan nuu' kii'. Té ká'án yu'u' un' té ku'un un' xiin' té jaqan', sahan' ñaq yu'u ni ti'vi' ñaq'a' —ni kachí a.

²¹Té ni nuu' Pedro mii' ita' té jaqan'. Té ni ka'an rä ndii: —Yu'u nduu' té nanduku' ndo' jaqan'. Ndee xa'a' kuaxi ndo'? —ni kachí rä.

²²Té ni nakuin té jaqan' ndii: —Chuun nuu' Cornelio, té kuu' ka'nu' nuu' iin ti'vi' té xín', kuaxi ndu. Té jaqan' ndii, xachuun' ndaku rä, té xito' ka'nu' va tu rä Ndiosí. Té

sakuu' ne judío ka'án va'a' xa'a' ra. Te iin ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ni ka'án xiin' ra ña kana' ra yo'ó, te ku'un un' vi'e ra, te kuni so'o ra ndee ña ka'án un' —ni kachí te jaan'.

23Sakan' te ni saxon'ndia ña'a' Pedro vi'e, te ni ndoo rā ikan' ñuu jaan'. Te tukú kivi' ni ketā rā kua'án rā xiin' te jaan', te kua'án tu savā kā te ndikún ichi' Jesús, te ndiee' ñuu Jope jaan', xiin' ra.

24Te tukú kivi' ndii, ni xaä Pedro xiin' te jaan' ñuu Cesarea jaan'. Te Cornelio ndii, ni nakaya rā ne iin kuu' xiin' ra, xiin' ne xiní ta'an' xava'a xiin' ra, te ndiatu' ra Pedro.

25Te kii' kuan ndi'vi Pedro vi'e Cornelio jaan' ndii, ni xa'án natjiin ña'a' ra. Te ni nakandu'u' ndiee' ra xa'a' te jaan', te ni ki'in ka'nu' ña'a' ra.

26Ndisu ni ndoni'i ña'a' Pedro ka'án rā xiin' ra ndii: —Ndondichi un'. Te yivi' kuiti' nduu' tu yu'u —ni kachí ra.

27Te ndatu'un' ndatu'un' Pedro xiin' te jaan' kuan ko'ni rā vi'e. Te ni xini rā ndiee' kua'a' ne yivi', ne ni nakaya ikan'.

28Te ni ka'án rā xiin' njä ndii: —Xiní ndo'ó ña täxi' tu'un ndei' ndu'u', ne judío, ña nduiin ndu xiin' ne tuku', uun ku'un ndi'e' ndu vi'e ne jaan'. Ndisu ni nia'a Ndiosí yu'u ña vää' ka'án i ña ne kuäsa' kuní nduu' ndo' nuu' a, uun ne kini iin' nduu' ndo', ni kachí a xiin' i.

29Ña jaan' na kuii' ni ka'án yu'u' i te kuaxi' i kii' ni xini i kuento. Te vitin kuni ndatu'un' i ndo'ó, ¿ndee xa'a' ni kana' ndo' yu'u? —ni kachí ra.

30Sakan' te ni nakuiin Cornelio ndii: —Xa kua'án kumi' ta'an kivi' naa kuu' vitin kaa un' xakuaq', iin' yu'u vi'e i ka'án i xiin' Ndiosí. Te iin ni xikuiin tio' iin ña kaa' ndee naa te yivi' nuu' i ni'nu' a toto yi'é va.

31Te ni ka'án a xiin' i ndii: "Cornelio, xä ni xini so'o Ndiosí ña ka'án un' xiin' a. Te naka'an' tu a ña chindiee' un' ne nda'vi kuu'.

32Sakan' na kuii' ti'vi' un' te yivi' ñuu Jope, te ku'un naka'ra iin te nani' Simón, te ka'án tu ne yivi' Pedro xiin'. Te jaan' ndii, ndu'u' rā vi'e iin te nani' Simón, te ndasava'a iin' kití', te ndu'u' yatín yu'u' miní ka'nu", ni kachí a xiin' i.

33Ña jaan' na kuii' yachi' va ni ti'vi' i chüün xiin' te yivi' mii' ndu'u' un'. Te va'a va ni xaa un' ña kuaxi un'. Te vitin ndii, ndiee' tu'va sakuu' ndu nuu' Ndiosí, te kuni so'o ndu sakuu' ña ni ka'án chuun' xto'o e' xiin' un' ka'án un' xiin' ndu —ni kachí rā xiin' Pedro.

Ka'án ndoso' Pedro nuu' ne ni nakaya vi'e Cornelio

34Sakan' te ni xaa' ka'án ndoso' Pedro ndii: —Xa kundani i vitin ña Ndiosí ndii, näkaxin a ne yivi'.

³⁵Süy' jaan' ndii natiin' a ndee ka nuu' ne yivi', ne xito' ka'nu' ña'a', te xachuun' ndaku nja.

³⁶Ndiosí ndii, ni ti'vi' a tu'un va'a nuu' ndu, ne Israel. Te tu'un va'a jaan' ka'án xa'a' ña na kundiee manj' e' xiin' Ndiosí xa'a' ña ni xa Jesucristo, ña nduu' xto'o nuu' sakuu' ña yoo'.

³⁷Te xiní ndo' sakuu' ña ni yoo kanii' nuu' ñu'u' Judea. Ni xaa' a ndee ñu'u' Galilea kii' ndi'i ni ka'an ndoso' Juan xa'a' ña chichi' ne yivi' kuenta Ndiosí.

³⁸Te xiní tu ndo' ña ni chindu'u' Ndiosí Espíritu Santo iní Jesús, ña ñu'u Nazaret, te ni chindu'u' tu a ña ndiee' a. Te xiní tu ndo' saa ni xika ña jaan' xaa' a ña va'a, te sanda'a a sakuu' ne ni ndo'o ni xaa ña ndiva'a, sakan' ña Ndiosí yoo xiin' a.

³⁹Te ndu'u nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' ña ni xa Jesús jaan' nuu' ñu'u' Judea xiin' ñu'u Jerusalén. Ni ya'a, te ni xan'i ña'a' nia nuu' iin krusín itun'.

⁴⁰Ndisu ni sanatiaku ña'a' Ndiosí kivi' ña un*j*, te ni taxi a ña tuv*j* a nuu' ndu.

⁴¹Te ni tuv*j* a nuu' sakuu' ne yivi', süu' jaan' ndii nuu' ndu, te xa ni nakaxin Ndiosí te ndiee' yu'u' ndu xa'a' ña jaan' kuit*j*, ndu'u te ni xixi, te ni x*i*'i tu xiin' a kii' ni natiaku a.

⁴²Te ni ka'an chuun' a xiin' ndu ña ka'an ndoso' ndu xa'a' a, te ndiee' yu'u' tu ndu xa'a' a nuu' ne yivi' ña suv*j* a nduu' ña ni sakuiso' chuun' Ndiosí, te kundua a ña sana'má ne tiaku xiin' ne ni x*i*'i.

⁴³Te xa'a' Jesús tu ni ndiee' yu'u' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', ña yoo ka iní xini ña jaan' ndii, koo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuachi nia xiin' ña ndiee' a -ni kach*j* ra.

⁴⁴Kii' kusaa' iin' ka Pedro ka'án ra tu'un jaan' ndii, ni nuu Espíritu Santo, te ni tuxi' a sakuu' ne ndiee' xini so'o ña ka'án ra jaan'.

⁴⁵Te xa'a' a ña ni taxi Ndiosí te ni tuxi' tu Espíritu Santo ne tuku' jaan' ndii, ni nandan*j* va te judío, te iní xini Jesús, te ni xaxiin' Pedro jaan',

⁴⁶sakan' ña ni xin*j* so'o ra ka'án ne jaan' tu'un ña xiní nia kii' xaka'nu' nia Ndiosí. Sakan' te ni ka'an ka Pedro ndii:

⁴⁷-Küvi nakas*j* ndee iin e' ne kaa ña kuch*j* nia kuenta Jesús, sakan' ña xa ni natiaiin tu ne kaa Espíritu Santo saa nii' ni natiaiin yoo' a -ni kach*j* ra.

⁴⁸Te ni ka'an chuun' ra ña kuch*j* nia kuenta xto'o e' Jesús. Sakan' te ni ka'an nia xiin' ra ña ndoo ka ra xiin' nia ndia'vi' kivi'.

Hechos 11

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Pedro ñu'u Jerusalén

¹Té ni tianu' Jesús xiin' inga né iní xini Jesús ndiee' kānii' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni xini niq kuento ña ni natijin tu né tuku' tu'un Ndiosí.

²Sakan' na kuii' kii' ni kaa Pedro ñuu Jerusalén ndii, ni kānī ta'an' kuento sava te iní xini Jesús xiin' ra, té ka'án ña kuní a koo tuni iin' e' kii' nanduu' e' kuenta Ndiosí,

³ka'án ra ndii: —Ndichun na ni xa'an' un' vi'e té tuku', té ni xixi un' xiin' ra? —ni kachí ra.

⁴Sakan' té ni xaq'a' sanakuachi' ndi'i Pedro saa ni xka'ndia sakuu' ña jaan', ka'án ra ndii:

⁵—Ñuu Jope ndu'u' yu'u ka'án i xiin' Ndiosí, té ni xini i iin ña ni satuví a nuu' i, ña ndee ndivi' kuaxi nuu' iin ña kaa' ndee naa totó chie, té tiín kumi' saa' xiki' a, té ni xaq a ndee mii' ni ndu'u' i.

⁶Kii' ni xto'ni i tixin a ndii, ni xini i ñu'u' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' ti' kui'e, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' saa, ti' ta'nu' ndivi'.

⁷Té ni xini so'o i ka'án iin tachi' yu'u' xiin' i ndii: "Pedro, ndondichi un', té ka'nii' un' ti' ñaa', té kuxi un' ri", ni kachí a.

⁸Ndisu ni ka'an i ndii: "Kuäsa' xächi' sakan' ran', tákui'e, sakan' ña ndee iin ichi' tia'an kuxi i ti' kinj iin', ti' täxi' tu'un ndei' un' kuxi ndu", ni kachí i.

⁹"Té ni ka'an tukuu tachi' yu'u' jaan' xiin' i ndee ndivi' ichi' ña uví ndii: "Ña xa ni ndasandoo Ndiosí ndii, ká'án yo'ó ña ña kinj iin' nduu' a", ni kachí a.

¹⁰Té uni ta'an ichi' ni xaq a sakan', ikan' té ni kaa tukuu sakuu' a jaan' ndee ndivi'.

¹¹'Sava ni sakan', té ni xaq uni ta'an té yivi' vi'e mii' ndu'u' i jaan'. Té jaan' ndii, ndee ñuu Cesarea ni kiee ra té kua'an naqra ra yu'u.

¹²Té ni ka'an Espíritu Santo xiin' i ña natiaq i té ku'un i xiin' ra. Té ni xa'an tu iñu saa' té iní xini xto'o e' yo'o' xiin' i. Té ni ko'ni ndu vi'e té ni tianu' té jaan'.

¹³Té jaan' ndii, ni ndatu'un' ra nuu' ndu saa ni tuvi iin ángele nuu' ra vi'e ra, té ni ka'an a xiin' ra ndii: "Ti'vi' un' té yivi' ñuu Jope, té ku'un naqra iin té nani' Simón, té ka'án tu né yivi' Pedro xiin'.

¹⁴Té jaan' ka'an xiin' un' tu'un va'a, té kakü un' nuu' kuächi un', té kakü tu sakuu' né iin kuu' xiin' un", ni kachí a xiin' ra.

¹⁵Té kii' ni xaq'a' ka'án ndoso' i ndii, ni tuxi' tu Espíritu Santo né jaan' naa ni xaq xiin' yoo' ña nuu'.

¹⁶Ikan' té ni naqra'an' i ña ni ka'an xto'o e' kii' ni ka'an a ndii: "Juan ndii, xiin' tikui kuiti' ni sakuchi' ra né yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo kuchí ndo", ni kachí a.

17 Va'a, naa' ni t̄axi Ndiosí te ni tuxi' tu Espíritu Santo ne jaan' s̄aq nii' ni xaa a xiin' yoo' xa'a' ña iní e' xini e' xto'o e' Jesucristo ndii, kōo' nduu' xachi' yu'u te nākasi i ña xaa' Ndiosí —ni kachí Pedro.

18 Té kii' ni xiní so'o te judío jaan' ña jaan' ndii, ni nūu nimá r̄a. Té ni xaka'nu' r̄a Ndiosí ka'án r̄a ndii: —Naa' sakan' ndii, taxi' tu Ndiosí ña nama' ne tuku' nimá niā xa'a' kuachi ña xaa' niā, te kumi' niā kivi' nūu ña kōo' kivi' ndi'i' —ni kachí r̄a.

Só'o ni xaa a kii' ni kandixa' ne nūu Antioquía tu'un va'a xa'a' Jesús

19 Té kii' ndi'i ni xaa'ní' te yivi' Esteban jaan' ndii, ni xaa'a' sando'o' ne yivi' ne ndikún iichi' Jesús, ne ndiee' Jerusalén. Xa'a' a jaan' na ni kiku' sava' niā kua'ān niā ndee nūu' ñu'u Fenicia, xiin' ñu'u Chipre, xiin' nūu Antioquía. Té ni ka'ān niā tu'un va'a xa'a' Jesús nūu' ne judío xiin' niā kuiti'.

20 Ndisu' sava' te ni kiee' ñu'u Chipre xiin' nūu Cirene, kii' ni ko'ní r̄a nūu Antioquía ndii, ni xaa'a' ka'án tu r̄a tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús nūu' ne ka'án tu'un griego.

21 Té ni t̄axi xto'o ndiee', te ni ka'ān ndoso' jaan'. Té kua'a' va ne yivi' ni iní xiní xto'o e' jaan', te ni xikundikun niā iichi' a.

22 Té ni xiní ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñu'u Jerusalén, kuento xa'a' ña ni xka'ndia jaan', sakan' na ni ti'vi' niā Bernabé ñu'u Antioquía jaan'.

23 Té kii' ni xaa te jaan' nūu jaan', te ni xiní r̄a ña sañu'u' va Ndiosí ne jaan' ndii, ni nākuatia' nimá r̄a. Té ni xandieni r̄a sakuu' niā ña iní na iní niā xini niā xto'o e' xiin' kānii' nimá niā.

24 Ni xaa r̄a ña jaan' sakan' ña te yivi' va'a nduu' r̄a, te chitu' vi' tu nimá r̄a xiin' Espíritu Santo, te iní va tu r̄a xini r̄a xto'o e'. Xa'a' a jaan' na kua'a' kā ne yivi' ni iní xiní xto'o e' jaan'.

25 Ndi'i jaan' te ni keta Bernabé jaan' kua'ān r̄a nūu Tarso, te nanduku' r̄a Saulo.

26 Té kii' ni xan kuni ña'a' r̄a ndii, ni nākā ña'a' r̄a, te ni nāndiko' r̄a nūu Antioquía jaan'. Té ni ndiee' r̄a ikān' xiin' ne nduu' kuenta Jesús nii' ijin kuiya, te ni sānia'ā r̄a kua'a' xāva'a ne yivi'. Té nūu Antioquía jaan' nduu' mii' ni chindu'u' ne yivi' kivi' ne nduu' kuenta Jesús iichi' nūu' ña nani' niā Cristianos.

27 Té kii' sakan' ndii, ni nākaa' ndia'vi' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ñu'u Jerusalén, te ni xaa r̄a nūu Antioquía jaan'.

28 Té ni ndondichí ijin te jaan', te nāni' Agabo, te ni sāka'ān ña'a' Espíritu Santo ña kōo' va sōko' kānii' nūu' ñu'u jaan'. Té ni yoo' xna'a' ña jaan' kii' ni nduu' te nani' Claudio, te ni xā'ndia chuun' kuu' nūu'.

29 Sakan' te ijin ne ndikún iichi' Jesús, ne ndiee' ñu'u Antioquía jaan' ndii, ni ndoo niā kuento ña ti'vi' niā ña chindiee' niā ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñu'u Judea, xiin' sāq ni kundiee' niā.

³⁰Te sakan' xna'a ni xaa nia, ni ti'vi' ni Bernabé xiin' Saulo, te taxi rä ña jaan' nda'a' te xixa, te xito' ne nduu' kuenta Jesús ñu'u' Judea jaan'.

Hechos 12

So'o ni xaa a kii' ni xaa'ni' rey Herodes Jacobo, te ni chinaá tu rä Pedro vi'e kaa

¹Kivi' jaan' ni ka'an chuun' rey Herodes, te ni tiin te yivi' ndia'vi' ne nduu' kuenta Jesús, te sando'o' u'vi' ña'a' rä.

²Sakan' te ni ka'an chuun' rä, te ni xi'i Jacobo, ñani Juan, xiin' ichi' ni xaa te xin' rä.

³Te kii' ni xini' Herodes jaan' ña va'a kuni ne judío ña ni xaa rä sakan' ndii, ni ka'an chuun' tu rä, te ni tiin tu te xin' Pedro. Ni xaa rä ña jaan' sawa ni kivi' ña nasukú ña xixi' ne yivi' xita' va'a ti'e', ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kuenta viko' pascua.

⁴Te kii' ni tiin ña'a' rä ndii, ni sko'ni' ña'a' rä vi'e kaa, te ni xata rä kumi' ti'vi' te xin', te kumi' ta'an kuu' rä i'in tivi jaan', te koto rä Pedro. Sakan' ña ni kuni Herodes jaan' xta'ni' ña'a' rä nuu' ne yivi' kii' xka'ndia viko' pascua jaan', te sana'má ña'a' rä.

⁵Sakan' na kuii' Pedro ndii, vi'e kaa jaan' naá rä, ndisu ne nduu' kuenta Jesús ndii, ka'án te ka'án ni ña xiin' Ndiosí xa'a' rä.

So'o ni xaa a kii' ni sandoó ndiká iin ángele Pedro vi'e kaa

⁶Te ñuu kivi' ña xito' xta'ni' Herodes jaan' Pedro vi'e kaa, te sana'má ña'a' rä ndii, kixín te jaan' kandu'u' rä ma'in' uví ta'an te xin', te tiin rä xiin' uví ta'an karena. Te ita' tu te xin' xito' rä yi'e' vi'e kaa jaan'.

⁷Te iin ni tuví tio' iin ángele, ña xika' nuu' xto'o e' Ndiosí, te ni yi'e iin ñu'u kanii' tixin vi'e kaa jaan'. Te ni tondia nda'a' ángele jaan' toko' Pedro, te ni sandoto' ña'a' a ka'án a xiin' rä ndii: —Ndokoo kii' —ni kachi a.

Ikan' te ni ndaxin' karena ña tiin nda'a' rä jaan'.

⁸Te ni ka'an kaa ángele xiin' rä ndii: —Satiín kutu' un' iin' ki'i' toko' un', te naiki'i tu un' ndixan' un' —ni kachi a. Te sakan' ni xaa rä. Te ni ka'an kaa xiin' rä ndii: —Nakui'nun' toto tití un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

⁹Te ni xikundikun ña'a' Pedro, ndisu xiní rä naa' ña ndixaq nduu' ña xaa' ángele jaan', süu' jaan' ndii tuu rä ña iin ña satuví a nuu' rä kuiti' nduu' a.

¹⁰Te kii' ni xka'ndia rä te xin' nuu', xiin' te uví ndii, ni xaa rä yi'e' kaa mii' xka'ndia ya'ya. Te yi'e' jaan' ndii, ni nunia' mii' a. Te kii' ni ketä Pedro xiin' ángele jaan' kua'an rä ndee ni xaa rä inga ya'ya ndii, xaka'án e' te ni nakoo iin ndaa' ña'a' ángele jaan'.

¹¹Sakan' te ni naiku'un iní Pedro, te ni ka'an rä xiin' nimá rä ndii: "Vitín ndii, kundani xna'a i ña xto'o e' Ndiosí ni ti'vi' ángele, ña xika' nuu' nuu' a, te ni sakakú a

yu'ü nda'a' Herodes, xiin' nuu' səkuu' ña niq'a ña kuní ne judío, ne ta'an' i, saa nia xiin' i", ni kachí ra.

¹²Té kii' ni nákuní rä ña jaq'an' ndii, ni keta rä kua'än rä vi'e María, ña' nduu' si'i Juan, té ka'án tu ne yivi' Marcos xiin', mii' ni nákaya kua'a' va ne yivi' ka'án nia xiin' Ndiosí.

¹³Kii' ni ka'än rä, té ni səkaxan' rä yi'e' nuu' ki'e' ndii, ni keta iin ña' xika' nuu' ña' nani' Rode té kuni a' yoo sakaxan' yi'e' jaq'an'.

¹⁴Té kii' ni nákuní a' ña tachi' Pedro nduu' a' ndii, va'a va ni kuni a' ndee nii nunia' a' yi'e'. Süu' jaq'an' ndii ni ndavä a' kua'än a' ka'án a' ña yi'e' jaq'an' iin' Pedro.

¹⁵Té ni ka'än niq'a xiin' a' ndii: —Ña' küu' kaxi' nduu' un' —ni kachí niq'a. Ndisu ña' jaq'an' ndii, ndiee' kā ka'án a' ña suví xnä'a rä. Səkan' té ni ka'än niq'a xiin' a' ndii: —Ángele rä nduu' a —ni kachí niq'a.

¹⁶Ndisu Pedro ndii, sakaxan' té sakaxan' rä yi'e' jaq'an'. Té kii' ni nunia' niq'a yi'e' jaq'an', té ni xini ña'a' niq'a ndii, ni nandani xava'a niq'a.

¹⁷Ndisu ni kətənī nda'a' rä té nia'á rä ña koo taxin' yu'u' niq'a. Té ni ndatu'un' rä nuu' niq'a səq'a ni xtä'ni' ña'a' xto'q e' vi'e kaa. Té ni ka'än tu rä xiin' niq'a ndii: —Ka'än ndo' xiin' Jacobo xiin' inga ne nduu' kuenta Jesús xiin' e' xa'a' ña yo'o' —ni kachí rä. Səkan' té ni keta rä kua'än rä tukü xaan'.

¹⁸Kii' ni kitu' tukü kivi' ndii, ni kuqa' ndi'ni va te xin', té xito' vi'e kaa jaq'an', səkan' ña xiní rä mii' kua'än Pedro.

¹⁹Səkan' na kui' ni ti'vi' Herodes té xin' té nanduku' ndoo va rä Pedro. Té xa'a' a ña koo' té jaq'an' ni na'in rä ndii, ni səna'má rä té xin', té ni xito' Pedro jaq'an', ikan' té ni ka'än rä ña k'ni' té xin' rä té xin' jaq'an'. Ndii jaq'an', té ni keta Herodes jaq'an' ñu'u' Judea, té ni naka'a' rä ñu'u Cesarea, té ni ndoo rä ikan'.

So'q ni xaq a kii' ni xi'i Herodes

²⁰Té Herodes jaq'an' ndii, ni xi'e va rä xini rä ne ndiee' ñu'u Tiro xiin' ne ndiee' ñu'u Sidón. Səkan' na kui' ni nákata ne jaq'an' kuento niq'a ña ku'un ndatu'un' mani' niq'a xiin' Herodes. Té kii' ni xaq niq'a ikan' ndii, ni ndiaka niq'a iin té vikui'ni xa'a' niq'a te nani' Blasto. Té jaq'an' ndii, iin té ndiso' chuun' vi'e va vi'e Herodes jaq'an' ni nduu rä. Səkan' na té jaq'an' ni chindiee' ña'a', té ni xikan niq'a ña mani' nuu' Herodes jaq'an'. Səkan' ña nuu' ñu'u' té jaq'an' sata' səkuu' ne jaq'an' ña tiaku nia.

²¹Té kivi' ña ni chituní Herodes jaq'an' ndii, ni nákui'nü rä totó ña ni'nu' rä xa'ndia chuun' rä, té ni xikundu'u' rä mii' xa'nú rä kuachi. Té ni xa'a' ka'án ndoso' rä nuu' ne jaq'an'.

²²Ikan' té ni ka'än ti'e' ne jaq'an' ndii: —Tachi' yu'u' iin ndiosí nduu' ña ka'án kaa', süu' tachi' yu'u' té yivi' nduu' a —ni kachí niq'a.

²³Xaq sakan' ni, te ni kanaq iin ángele, ñaq xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, Herodes jaan', te ni xaa' xaxi! ñaq'a' tikuksi' ndeeq ni xi'i ra, sakan' ñaq ni xaka'nu' ra Ndiosí.

²⁴Te tu'un va'a xa'a' xto'o e' ndii, so'o kikú ka a, te kua'a' ka tu ne yivi' natiin' a.

²⁵Te Bernabé xiin' Saulo ndii, ni kiee rä ñuu Jerusalén kii' ndi'i ni sakinú rä chuuñ nuu' ra, te ni nandiko' rä ñuu Antioquía, te ni xaka tu rä Juan, te ka'án tu ne yivi' Marcos xiin'.

Hechos 13

So'o ni xaa a kii' ni kanaq Ndiosí Bernabé xiin' Saulo te ka'an ndoso' rä xa'a' Jesús

¹Te tein ne nduu' kuenta Jesús ñuu Antioquía ndii, ni yoo te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te ni yoo tu te sanakuachi' a. Te jaan' ndii, iin rä nduu' Bernabé, te inga rä nani' Simón, te ka'án tu ne yivi' te tuun' xiin' ra, te inga ka rä nani' Lucio, te ñuu Cirene, te inga ka rä nani' Manaén, te ni xaa'nu' inga' xiin' Herodes, te inga ka rä nduu' Saulo.

²Unta' kii' ni yoo nditja ne jaan', te xaka'nu' tu niña xto'o e' Ndiosí ndii, ni ka'án Espíritu Santo xiin' niña ndii: —Sasiin' ndo' Bernabé xiin' Saulo xa'a' chuuñ ñaq ni kanaq ñaq'a' i saa rä —ni kachí a.

³Te kii' ndi'i ni yoo nditja ne jaan', te ni ka'án tu niña xiin' Ndiosí ndii, ni tondia nda'a' niña uví saa' te jaan' ka'án niña xiin' Ndiosí xa'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' ñaq'a' niña.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñu'u' Chipre

⁴Sakan' na kui' ni tianu' ñaq'a' Espíritu Santo, te ni nakaq' rä ñuu Seleucia, te ikan' ni ko'ní rä tundoo', te kua'an rä ndeeq nuu' ñu'u' ñaq naá i'nu' ñaq nani' Chipre.

⁵Te kii' ni xaa rä ñuu Salamina, ñaq kandu'u' mii' xaá tundoo' jaan' ndii, ni ka'án ndoso' rä tu'un Ndiosí tixin ki'in' vi'e mii' nakayá ne judío. Te ni xiká tu Juan chindiee' ñaq'a' ra.

⁶Te kii' ndi'i ni xinu'ni rä kanii' nuu' ñu'u' Chipre, ñaq naá i'nu' jaan' ndii, ni xaa rä ndeeq ñuu Pafos. Te ikan' ni xini ta'an' rä xiin' iin te tu'va, te nani' Barjesús. Te jaan' ndii, iin te judío, te ka'án tiakú tun vixi, nduu' ra.

⁷Te ndu'u' rä vi'e iin te xa'ndia chuun', te nani' Sergio Paulo. Sergio jaan' ndii, iin te kuu' kaxi' va nduu' ra, te ni kuní va rä kuní so'o rä tu'un Ndiosí, sakan' na ni kanaq rä Bernabé xiin' Saulo.

⁸(Te Elimas nani' te tu'va jaan' tu'un griego.) Te ni xiká rä nakaq' rä Bernabé xiin' Saulo, sakan' ñaq ni kuní rä ñaq kuiní te xa'ndia chuun' jaan' kuní rä Jesús.

⁹Te Saulo, te nani' tu Pablo ndii, chitu' nimá rä xiin' Espíritu Santo. Te ni xito ndi'e' rä te tu'va jaan'.

10Te ni ka'an rə xiin' te jaan' ndii: —Yo'ó ndii, te xini xa'an' və nduu' un', te chitu' vi' nimá un' ñu'u' ña nia'a, te si'e ña ndiva'a nduu' un'. Te ndasi' ta'an' tū un' xiin' sakuu' ña ndixa. Sakan' na xikuiín un' ña xayakua' un' ichi' ndaku xto'o e' Ndiosí?

11Te vitin ndii, kani xto'o e' Ndiosí yo'ó, te nanduu un' te kui'e nuu', te ni ndee ñu'u kuví kuni kā un' ndia'vi' kivi' —ni kachi Pablo. Te xaka'án e', te ni kuu iin yaví nuu' rā, te tüvi' kā a. Te ni xā'a' nanduku' nianí rā ne tiiin nda'a' rā.

12Sakan' na kuii', kii' ni xini te xa'ndia chuun' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni ini ra xini rā xto'o e', te nandaní va rā xa'a' ña ni smania' Pablo jaan'.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquia, ña naá nuu' ñu'u' Pisidia

13Te Pablo xiin' inga te kua'an xiin' rā ndii, ni ko'ni rā tundoo' ñuu Pafos jaan', te kua'an rā ndee ñuu Perge, ña naá nuu' ñu'u' Panfilia. Ndisu kii' ni xāa rā ñuu Perge jaan' ndii, ni nakoo ña'a' Juan, te ni nandiko' rā ñuu Jerusalén.

14Te ñuu Perge jaan' ni kiee rā, te ni xāa rā ñuu Antioquia, ña naá nuu' ñu'u' Pisidia. Te kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío ndii, ni ko'ni rā xiin' niā vi'e mii' nakayá niā, te ni xikundiee' rā ikan'.

15Te kii' ndi'i ni kā'vi iin te yivi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii, ni ti'vi' te kuu' nuu' xa'a' vi'e jaan' iin te yivi', te ni ka'an rā xiin' Pablo xiin' Bernabé ndii: —Ñani i, naa' yoo iin tu'un va'a te sandieni ndo' sakuu' e' ndii, saa' ndo' ña va'a te ka'an ndo' a —ni kachi rā.

Ka'án ndoso' Pablo xa'a' Jesús nuu' ne judío

16Sakan' te ni ndondichí Pablo, te ni kataní nda'a' rā te koo taxin' yu'u' niā. Te ni ka'an rā ndii: —Ne vi'e Israel, ne ta'an' i, xiin' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' tū Ndiosí ndii, kuni so'o ndo'.

17Ndiosí yoo', ne vi'e Israel, ni nakaxin ne ichi' yata' e', te ni xakua'a xava'a ña'a' a kii' ni nduu niā ne ndiva'a nuu' ñu'u' Egipto. Te xiin' ña ndiee' a ni tava' ña'a' a nuu' ñu'u' Egipto jaan'.

18Te nii' uví xikó kuiya ni kundiensi a xa'a' ña ni xāa ne jaan' mii' ichi kaa'.

19Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni chindiee' Ndiosí ne ichi' yata' e' jaan', te ni sandonu'u' niā uxā ta'an nuu' ne yivi', ne ni ndiee' nuu' ñu'u' Canaán, te ni taxi a ñu'u' jaan' kunduu ña'a ne ichi' yata' e' jaan'.

20Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia yatin' kumi' ciento uví xikó uxí kuiya. 'Ni ya'a ña jaan', te ni sakuiso' chuun' Ndiosí te kuu' nuu', te ki'in ichi' rā nuu' niā. Sakan' ni xikā niā ndee kivi' ni nduu Samuel, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí.

21Ndi'i jaan', te ni xikan niā iin rey te kāndia chuun' nuu' niā. Te ni nakaxin Ndiosí Saúl, si'e Cís, te nduu' siāni' xika' Benjamín. Te ni xāndia chuun' rā uví xikó kuiya.

22Té kii' ndi'i ni xtə'ni' ña'a' Ndiosí ndii, ni səkuiso' chuun' a David, té kunduyu ra rey, té kə'ndia chuun' nuu' niə. Té jaan' nduu' té xə ni ka'an a xa'a' ndii: "Xə ni xinj i ña David, si'e Isaí ndii, iin té xtani və nimá i nduu' rə, té jaan' səxinú səkuu' ña kuní yu'u", ni kachi a.

23'Ni təxi Ndiosí kuento a ña tein səani' xika' David jaan' ketə iin ña səkakú yoo', ne vi'e Israel, nuu' kuəchi e', ña jaan' nduu' Jesús.

24Té ña kuní kə kixin ña jaan' ndii, ni ka'an ndoso' Juan nuu' səkuu' ne vi'e e' Israel xa'a' ña kuní a nəma niə nimá niə xa'a' kuəchi ña xaa' niə, té nəkakə niə iichi' Ndiosí, té kuchí niə kuenta a.

25Té kii' xa kuyatin' səxinú Juan jaan' chūun nuu' rə ndii, ni ka'an rə ndii: "Süu' yu'u nduu' ña səkakú yoo' jaan'. Süu' jaan' ndii xata' i kuaxi ña jaan'. Té yu'u ndii, ni ndee və'a i kunduyu té ndaxin' ndixan' ki'i a", ni kachi rə.

26'Ñani ta'an' i, ne nduu' səani' xika' Abraham, xiin' səkuu' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí ndii, tu'un va'a ña ka'án xa'a' ña səkakú Ndiosí yo'o' ndii, nuu' yoo' ni ti'vi' ña'a' a.

27Kuəchi' ndii, ne ndee' ñuñu Jerusalén xiin' té xa'ndia chuun' nuu' niə ndii, ni nəkuni niə Jesús, ni ndee ni kundaní tu niə ndee ña ka'án ña ni ka'an té ni ka'an tiakú xa'a' a, ña xi ka'vi' té yivi' nuu' niə səkuu' kivi' sábado, ña xinəndiee' niə. Səkan' na kuii' ni səxinú niə ña ni ka'an tiakú té jaan' xa'a' a kii' ni ndo' niə kuento ña xata'an kuyi a.

28Tee' ndee kōo' ndee iin xa'a' ña xata'an kuyi a ndii, ni ka'an niə xiin' Pilato, té ni ka'an chuun' rə té ka'nii' ña'a' té xíin' rə.

29Té kii' ni səxinú niə səkuu' ña yoso' xa'a' ña jaan' ndii, ni sənuu' rə ñu'u' nde'i a nuu' krusín itun', té ni chīnaá ña'a' rə yavi' ndii.

30Ndisu Ndiosí ndii, ni sənətiaku ña'a' a.

31Té ña jaan' ndii, ki'in' kivi' ni tuvi a nuu' ne ni kiee' ndee nuu' ñu'u' Galilea, té ni kə ni ñuñu Jerusalén xiin' a. Té ne jaan' nduu' tu ne ndee' yu'u' xa'a' a vitin nuu' ne yivi'.

32"Té ndu'u ndii, ka'án ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' tu'un va'a ña ka'án xa'a' ña ni təxi Ndiosí kuento a nuu' ne xii' yata' e',

33té xə ni səxinú xəchi' a ña jaan' nuu' yoo', ne nduu' səani' xika' ne jaan' kii' ni sənətiaku a Jesús. Naa yoso' a nuu' tutu Salmos ña uvı mii' ka'án a ndii: "Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vitin satuví i ña nduu' i yuva' un", kachi a.

34Té ni sənətiaku ña'a' a, té kōo' kivi' tıvi' ñu'u' nde'i ña jaan' naa ni ka'an kə Ndiosí ndii: "Sənu'u' xna'a' i ndo'ó xiin' ña ni təxi i kuento i xa'a' nuu' David", kachi a.

³⁵Te sakan' tu yoso' a inga Salmo mii' ka'án a ndii: "Täxi yo'ó tivi' ñu'u' nde'i te nduu' kuenta un'." Sakan' kachi a.

³⁶'Va'a, David jaan', kii' ndi'i ni xika nuu ra nuu' ne ta'an' ra saa kuní Ndiosí ndii, ni xi'i ra, te ni chïnaá ña'a' te yivi' mii' ñu'u' ne ichi' yata' ra. Te ni tivi' ñu'u' nde'i ra jaan'.

³⁷Ndisu ña ni s̄anatiaku Ndiosí jaan' ndii, ni tivi' ñu'u' nde'i a.

³⁸'Ndo'ó, ne ta'an' i, xa'a' jaan' na kuní a kundaní ndo' ña ka'án ndoso' ndu ña nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña kuví koo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuachí e',

³⁹Sakan' ña xiin' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés ndii, ni kuví kundaku nimá e' nuu' a ndee sie. Sakan' na kuii' nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña nduu' ndaku nimá sakanu' yoo', ne iní xini ña'a', nuu' Ndiosí.

⁴⁰Sakan' na kuii' koto xiin' mii' ndo', koto ka kundo'o ndo' ña ni ka'án te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii:

⁴¹Koto va ndo'ó, ne kundi'i' xiin' i, te nandaní ndo', te ndoñu'u' ndo'. Sakan' ña kivi' ña xika' kā ndo' ndii, saa i in chuyun ka'nu', ña ndeva'a ni ka'án ne yivi' a xiin' ndo' ndii, kändixa' ndo' a. Sakan' yoso' a —ni kachi Pablo.

⁴²Te kii' ni ketä Pablo xiin' Bernabé vi'e mii' nakayá ne judío jaan' ndii, ni ka'án nda'vi niña xiin' ra ña ka'án kā rā xiin' niña xa'a' ña jaan' tukú kivi' sábado, ña xinandiee' niña.

⁴³Te kii' ndi'i ni ndutia niña ndii, kua'a' ne judío xiin' ne tuku', ne ndikún ndituni ña kandixa' ne judío, ni xikundikun ña'a', te ka'án rā xiin' niña ña kuita ni'i va niña nuu' ña ndaní mii' ña'a' Ndiosí.

⁴⁴Te tukú kivi' sábado, ña xinandiee' niña ndii, yatin' sakanu' ne ñuu jaan' ni nakaya te kuni so'o niña tu'un va'a xa'a' xto'o e'.

⁴⁵Ndisu kii' ni xini te judío, te kuu' nuu', ña ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' jaan' ndii, ni xakuiñu xava'a rā, te ni xaa'ka'án kini rā xa'a' ña ka'án ndoso' Pablo jaan', te kania'a tu rā xiin' rā.

⁴⁶Ndisu Pablo xiin' Bernabé ndii, xiin' ña ndieni ni ka'án rā ndii: —Ni kuni a ña xi'nä kā nuu' ndo'ó, ne ta'an' ndu, ka'án ndoso' ndu tu'un Ndiosí. Te ndii, xa'a' a ña kuni natiiñu ndo' a, te nia'á ndo' ña xäta'án natiiñu ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, sakan' na kuii' vitin ndii, ku'un ndu nuu' ne tuku',

⁴⁷Sakan' ña xä sakan' ni ka'án chuun' xto'o e' Ndiosí xiin' ndu naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'án a ndii: Ni sakaniso' chuun' i yo'ó, te kunduun un' ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', te ku'un un' ndee mii' xan ndi'i in yivi', te sakaniso' un' niña xa'a' ña sakaniso' ña'a' i. Ni kachi a.

48Kii' ni xini so'q né tuku' ñaq jaan' ndii, va'a va ni kuni nia, te ni tijin ka'nu' nia tu'un xto'o e'. Te sakuu' né xaq ni nakaxin Ndiosí te natijin nia kivi' ñuu ñaq köö' kivi' ndi'i ndii, ni ini nia xini nia Jesús.

49Te ni kiku tu'un xto'o e' kani' nuu' ñuu'u jaan'.

50Ndisu té judío jaan' ndii, ni chu'u' ra sava ña'a', né ka'nu' va, né ita' ni'i va nuu' ñaq kandixa' nia, xiin' ki'in' te kuu' ñuu jaan'. Te ni xaq'a' sando'o' ra Pablo xiin' Bernabé, sakan' na ni taxi' ña'a' ra nuu' ñuu'u jaan'.

51Sakan' té ni sakoyó té jaan' yaka' xa'a' ra té nia'á ra ñaq xi'é Ndiosí xini a né jaan'. Te ni kiee rä kua'an ra ñuu Iconio.

52Ndisu né ndikún ichi' Jesús, né ndiee' ñuu Antioquía jaan' ndii, chitu' vi' nimá nia xiin' ñaq va'a kuni nia, te chitu' vi' tu nimá nia xiin' Espíritu Santo.

Hechos 14

So'o ni xaq a kii' ni ka'an ndoso' Pablo xiin' Bernabé tu'un va'a ñuu Iconio

1Te kii' ndiee' ra ñuu Iconio jaan' ndii, ni ko'ní inga' ra vi'e mii' nakayá né judío naa xi xaá ra, te ni ka'an ndoso' va'a xava'a ra tu'un va'a nuu' nia, sahan' na kua'a xava'a né judío xiin' né tuku' ni ini xini Jesús.

2Ndisu né judío, né ni ini xini Jesús ndii, ni chu'u' nia sava né tuku', te ni ka'an kiní né jaan' xa'a' Pablo xiin' xa'a' Bernabé.

3Ndeé saa q ni ndii, kua'a' ya'a' kivi' ni ndoo Pablo xiin' Bernabé ikan' ka'án ndoso' ndieni ra tu'un va'a xa'a' xto'o e'. Te ñaq jaan' ni chindiee' ña'a' a, te ni xaq ra chuu'n ka'nu' xiin' ñaq nandaní va né yivi'. Te xiin' ñaq jaan' nia'á a ñaq ña'ndixá nduu' tu'un ñaq ka'án ndoso' ra xa'a' ñaq ndaní mii' Ndiosí yoo'.

4Te ni naata'vi' né ndiee' ñuu jaan'. Sava nia ni nduiin xiin' né judío, te sava tuku nia ni nduiin xiin' te ni tianu' Jesús jaan'.

5Xa'a' a jaan' na ni nakata sava né tuku' xiin' né judío kuento nia, te ni chindiee' tu ña'a' te xa'ndia chuun' ñuu nia, te miil' kuu nia xiin' ra, te kuu yuu' tu ña'a' nia.

6Te kii' ni xini té tianu' Jesús jaan' kuento xa'a' ñaq jaan' ndii, ni xinu ra kua'an ra ñuu Listra xiin' ñuu Derbe, ñaq ñu'u' nuu' ñuu'u' Licaonia. Te ni xa'an tu ra sakuu' ñuu ñaq ñu'u' yatín ikan'

7ka'án tu ra tu'un va'a ñuu jaan'.

Kuun' yuu' né yivi' Pablo ñuu Listra

8Te ni yoo' iin té kui'e xa'a' ñuu Listra jaan'. Ndeé iin kivi' ni kuví kaka ra, sahan' ñaq xaq té kui'e xa'a' nduu' ra ndee ni tuvi ra.

9Te jaan' ndii, ni ndu'u' ra xini so'q ra ñaq ka'án ndoso' Pablo. Te ni xto'ni kaxi' Pablo nuu' ra, te ni xini ra ñaq ini té jaan' ñaq kuví sanda'a ñaq'a' Ndiosí.

¹⁰Té ni ka'q̄an ti'e' Pablo xiin' r̄a ndii: —Kuiin ndichí ndáku ȳn' xiin' xa'a' ȳn' —ni kachí r̄a. Té iin ni kandeta t̄io' te jaan', té ni x̄a'a' xika' r̄a.

¹¹Té kij' ni xini n̄e kua'a' jaan' ña ni x̄a Pablo ndii, ni x̄a'a' kuaa' nīa ka'án nīa xiin' tu'ȳn mii' nīa Licaonia ka'án nīa ndii: —Ndiosí ndii, té yivi' nīa n̄anduu a, té nīa nuu' e' —kachi nīa.

¹²Bernabé ndii, ndiosí Júpiter nīa kachí nīa xiin' r̄a, té Pablo ndii, ndiosí Mercurio nīa kachí nīa xiin' r̄a, koto k̄a suv̄i r̄a nduu' te ka'án ka.

¹³Té sutu, té xachuun' t̄ix̄in vi'e mii' xaka'nu' n̄e yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, nīa kix̄in ndiak̄a r̄a toro xiin' it̄a tos̄o yi'e ñuū jaan'. Sakan' ña vi'e mii' xaka'nu' n̄e yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ndee nuu' ñuū iin' a. Te té jaan' xiin' sakuu' n̄e kua'a' jaan' ndii, nīa kuni nīa nasoko' nīa ña jaan' nuu' Pablo xiin' nuu' Bernabé.

¹⁴Ndisu kij' nīa xini Pablo xiin' Bernabé ña jaan' ndii, nīa xtan̄i x̄achi' r̄a ña jaan', sakau' na nīa ndata' r̄a totó ña tití r̄a, té taxta'an' r̄a nīa ko'n̄i r̄a tein n̄e yivi' kua'a' jaan' ka'án ti'e' r̄a ndii:

¹⁵—Kuní so'o ndo' ña ka'án i, ¿ndichun na xaa' ndo' ña kaq̄? Té yivi' ndee naa ndo'ó kuit̄i' nduu' tu'ndu'u. Té ka'án ndoso' ndu tu'ȳn va'a nuu' ndo' ña n̄akoo' ndo' ña xini xa'an' kaq̄, té n̄andiko' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, ña nīa x̄a'a' ndivi', xiin' ñu'u iin' yivi', xiin' min̄i ka'nu', xiin' sakuu' ña yoo nuu' sakuu' ña jaan'.

¹⁶Nuu' nīa kix̄in ndii, nīa taxi a ña kák̄a sakuu' nuu' n̄e yivi' saq̄ k̄a kuní mii' nīa.

¹⁷Tee' ndee sakan' nīa x̄a nīa ndii, nīa xikuijin a ña xaa' a ña va'a nuu' nīa, té nia'a ña'a' a ña yoo a. Sakuun' a savi' té taxi' a kua'a' ña savi' nda'a' nīa, xiin' ña xaxi' nīa, xiin' ña va'a kuni nimá nīa —nīa kachí r̄a.

¹⁸Tee' ndee sakuu' ña jaan' nīa ka'q̄an r̄a xiin' nīa ndii, nīa ndo'o va r̄a, té nīa saj̄in kuiín r̄a n̄e kua'a' jaan' ña nasoko' nīa kit̄i' jaan' nuu' r̄a.

¹⁹Ndisu nīa ya'a, té nīa ndekuié ndia'vi' té judío, té nīa kiee ñuū Antioquía xiin' ñuū Iconio. Té jaan' ndii, nīa nam̄a r̄a nimá n̄e jaan', té nīa kuyun yuu' nīa Pablo. Té xa'a' ña nīa tuu nīa ña x̄a nīi r̄a ndii, nīa kañuu ña'a' nīa xta'ni' nīa ndee nuu' ñuū.

²⁰Ndisu kij' nīa x̄a ne ndikún ichi' Jesús, té nīa xinunduu ña'a' nīa ndii, nīa ndoko'o r̄a, té nīa ndi'vi' tukuu r̄a ñuū jaan'. Té tukuu kivi' nīa ket̄a r̄a kua'q̄an r̄a xiin' Bernabé ñuū Derbe.

²¹Té nīa ka'q̄an ndoso' r̄a tu'ȳn va'a nuu' n̄e ndiee' ñuū jaan', té nīa n̄akoo' kua'a' n̄e ndikún ichi' Jesús nīa x̄a r̄a. Kij' ndi'i ña jaan', té nīa n̄andiko' r̄a ñuū Listra, xiin' ñuū Iconio, xiin' ñuū Antioquía

²²xandieni r̄a n̄e ndikún ichi' Jesús, té ndiaa yu'u' ña'a' r̄a ña kuní a kuit̄a nīi nīa nuu' ña ini nīa xini nīa a. Té nīa ka'q̄an r̄a xiin' nīa ña kuní a kundo'o va e' té xka'ndia e' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí.

23Te i'in ñuu jaan' ndii, ni sakuiso' chuun' ra te xixa te ka'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús. Te kii' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni yoo nditja tu ra ndii, ni sanakua'a ra te jaan' nda'a xto'o e' Jesús, ña xa iní ra xini ra.

Nandiko' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Siria

24Xka'ndia so'o ra ñu'u' Pisidia, te ni xaa ra ñu'u' Panfilia.

25Te kii' ndi'i ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a ñuu Perge ndii, ni naka'a' ra ñuu Atalia.

26Te ikan' ni kiee ra, te ni ko'ní rä tundoo' te kua'an ra ñuu Antioquía mii' ni sanakua'a ña'a' ne nakayá xa'a' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' Ndiosí, te taxi a ña ndiee' ra xa'a' chuuñ ña ni xaa ra.

27Te kii' ni xaa ra ñuu jaan', te ni nakaaya ra ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' ni sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra, xiin' saa ni taxi a ña iní tu ne tuku' kuni njaa Jesús.

28Te ni ndoo ra ikan' kua'a' kivi' xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' ra.

Hechos 15

Ndatu'un' tuní ka'nu' te ni tianu' Jesús xiin' te xixa ñuu Jerusalén

1Te kivi' jaan' ndii, ni xaa ndia'vi' te ni kiee ñu'u' Judea ñuu Antioquía, te ni xa'a' sania'a ra ne nakayá xa'a' Jesús, ka'án ra ndii: —Naa' kuä'a tuni iin' ndo' naa ka'án tu'un ndei' Ndiosí, ña ni natuin Moisés ndii, küvi kakü ndo' nuu' kuachi ndo' —ni kachí ra.

2Te Pablo xiin' Bernabé ndii, ni nakuitá kuento ra xiin' te jaan', xa'a' a jaan' na ndiee' va ni kani ta'an' ra kuento. Sakan' na ni ndoo ne nakayá xa'a' Jesús kuento ña ka Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén xiin' savä kä te nakayá xiin' ni, te ndatu'un' ra xa'a' ña jaan' xiin' inga te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa kuenta a, te ndiee' ñuu jaan'.

3Te ni ti'vi' ña'a' ne nduu' kuenta Jesús kua'an ra xka'ndia ra Fenicia xiin' Samaria ka'án ra ña kua'a' ne tuku' ni nanduu' kuenta Jesús. Te va'a va kuni sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús xa'a' ña jaan'.

4Kii' ni xaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén ndii, ni natuin ña'a' te xixa, xiin' inga te ni tianu' Jesús, xiin' savä kä ne nduu' kuenta Jesús. Te ni ndatu'un' ra nuu' sakuu' ne jaan' sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra.

5Ndisu ni ndondichí savä te fariseo, te xaa iní xini Jesús, te ni ka'an ra ndii: —Kuní a ña kuä'a tuni iin' te tuku' jaan', te ka'an chuun' e' xiin' ra te saxinú ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés —ni kachí ra.

6Sakan' te ni nakaaya te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa jaan' te ndatu'un' tuní ra xa'a' ña jaan'.

7Té kii' ni kuna'a' va ndatu'un' ndiee' xiin' ta'an' rä ndii, ni ndondichi Pedro, té ni ka'än rä ndii: —Ñaní ta'an' i, xiní ndo'ó ñä saa' ni nákaxin Ndiosí yu'u tein ndo', té ka'än ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku', té ni iní niä xini niä Jesús.

8Té Ndiosí, ñä xiní saa' iin' nimá e' ndii, ni nia'a a ne tuku' ñä natiin' ñä'a' a taxi a Espíritu Santo naá nimá niä, saa' nii' ni xaa' tu a xiin' yoo'.

9Té kuäsa' xächi' siin' ni xaa' a xiin' yoo' ni ndee xiin' ne jaan'. Sakan' ñä ni ndasandoo tu a nimá ne jaan' xa'a' ñä iní niä xini niä Jesús.

10Sakan' na kuii', ñändichun na xika' ndo' sataña'a' ndo' Ndiosí vitin taxi' ndo' chüun vië nuu' ne iní xini Jesús jaan', chüun ñä kuví saxonú yoo' ni ndee ni kuví saxonú tu ñä'a' ne xii' yata' e'?

11Sakan' ñä yoo' ndii, kandixa' e' ñä ni sakkakú Ndiosí yoo' nuu' kuächi e' xa'a' ñä kundani mii' xto'o e' Jesús yoo' kuiti', té nii' sakan' tu kundani a ne jaan' —ni kachi ra.

12Sakan' té ni xikundiee taxin' sakuu' ne kua'a' jaan' xini so'o tu niä ñä ka'án Bernabé xiin' ñä ka'án Pablo xa'a' chüun ka'nu' xiin' ñä nandaní va ne yivi', ñä ni xaa' te jaan' tein ne tuku' ni xaa' Ndiosí.

13Té kii' ndi'i ni ka'än te jaan', té ni xaa' Jacobo ka'án rä ndii: —Ñaní ta'an' i, kuni so'o ndo' ñä ka'än i xiin' ndo' vitin.

14Xä ni ka'än Simón xiin' e' saa' ni xaa' Ndiosí ndee ñä nuu' ñä ni kundani a ne tuku' jaan', té ni nákaxin a sava niä te künduu tu niä kuenta a.

15Té nakuitá ñä jaan' xiin' ñä ni ke'i té ni ka'än tiakú tu'un Ndiosí mii' ka'án a ndii:

16Kii' xka'ndia ñä jaan' ndii, nändiko' i té nákasa'a xaa' tukuu' i vi'e David, mii' ni xa'ndia chuun' rä, ñä xä ni nduvä, te ndasava'a i mii' ni iin a.

17Ñä jaan' saa' i té nänduku' sakuu' inga ne yivi' yu'u, ñä nduu' xto'o niä, xiin' sakuu' ne tuku', ne xä ni nákaxin i künduu kuenta i.

18Sakan' ni kachi xto'o e', ñä satuví ñä jaan' ndee xta'an' iin yivi'. Sakan' kachi a.

19Xa'a' a jaan' na tuu yu'u ndii, vä'a taxi e' chüun vië nuu' ne tuku', ne xä xaa' iní xini xto'o e' Ndiosí.

20Süü' jaan' ndii va'a kä ke'i e' iin tutu, té ti'vi' e' e ndä'a' niä mii' ka'án a ñä kuní a nákoo niä ñä xixi' niä ndei', ñä ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, té na kumi' niä musa niä, té na kükxi niä ndei' kiti', ti' ni xitja níi', té na kükxi tu niä níi'.

21Sakan' ñä ndee xta'an' ndii, i'in ñuu' ni yoq té ka'án ndoso' tu'un ndei' Ndiosí, ñä ni natii Moisés, té ka'vi' tu rä a vi'e mii' nakayá niä saa' kivi' sábado, ñä xinändiee' ne ta'an' e' —ni kachi ra.

Tutu ñä kua'än ndä'a' ne tuku'

22Xa'a' a jaan' na te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa jaan', xiin' sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús ñuu' Jerusalén jaan' ndii, ni nakuita inga' niq kuento ña nakaxin niq iin uví te yivi', te ti'vi' ña'a' niq xiin' Pablo xiin' Bernabé ñuu' Antioquía. Te jaan' ndii, iin ra nani' Judas, te ka'án tu ne yivi' Barsabás xiin' ra, te inga ra nani' Silas. Te te kuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús nduu' uví saa' te jaan'.

23Te xiin' te jaan' ni ti'vi' niq tutu yo'o' ña ka'án ndii: "Ndu'u, te ni tianu' Jesús, xiin' ne nakayá xa'a' a ñuu' yo'o', xiin' te xixa, te xito' ne jaan' ndii, ti'vi' ndu' cha'an' ndo'ó, ne tuku', ne iní xini tu Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Siria xiin' ñu'u' Cilicia, xiin' ne ndee' ñuu' Antioquía.

24Xa ni xiní ndu' kuento ña ni kiee savá te yivi' tein ndu' yo'o', tee' ndee koo' ra ni ti'vi' ndu'. Te ni xaa ra mii' ndiee' ndo'ó, te ni sandi'ni rä nimá ndo' xiin' ña ni ka'án ra, te ni nasaka' tu ra ña xanini ndo' xa'a' a ña ka'án chuun' ra xiin' ndo', ña kasa'a ndo' tuni iin' ndo'. Te ka'án tu ra ña kuní a saxonú ndo' sakuu' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí.

25Xa'a' a jaan' na ni ndoo inga' ndu' kuento ña nakaxin ndu' ndia'vi' te yivi', te ti'vi' ndu' ra xiin' ñaní mani' e' Bernabé xiin' Pablo mii' ndiee' ndo'.

26Te yo'o' ndii, xa xiyoó ra taxi ra kivi' ñuu' ra xa'a' a ña saxonú ra ña kuní xtó'o e' Jesucristo.

27Xa'a' a jaan' na ti'vi' ndu' Judas xiin' Silas, te ndatu'un' ndi'i ra nuu' ndo' ña ni ndoo ndu' kuento, ña yoso' nuu' tutu yo'o'.

28Sakan' ña ni nakuita ña kuní Espíritu Santo xiin' ndu' ña tiachuun' ndu' ndo'ó xiin' ndee iin tuku ña'a, súu' jaan' ndii ña yo'o' kuiti' saa ndo':

29Kuní a ña nakoo ndo' ña xixi' ndo' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te kuxi ká tu ndo' níi', te kuxi ká tu ndo' ndei' ti' ni xitiá níi', te kumi' tu ndo' musa ndo'. Naa' saxonú ndo' ña jaan' ndii, va'a saa ndo'. Ndiosí na koo xiin' ndo'." Sakan' yoso' a nuu' tutu jaan'.

30Te kii' ndi'i ni ndei' ña'a' niq ndii, ni kiee ra ñuu' Jerusalén, te ni nakaa' ra ñuu' Antioquía. Te ni nakaya ra ne nakayá xa'a' Jesús, te ni sanakua'a ra tutu jaan' nda'a' nia'.

31Te kii' ni kaví niq a ndii, ni nakuatia' va niq, sakan' ña ni saki'ví ña'a' ña yoso' nuu' tutu jaan'.

32Te Judas xiin' Silas, xa'a' a ña nduu' tu ra te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni xandieni ña'a' ra xiin' kua'a' tu'un va'a, te ni nakata ni'i tu ña'a' ra nuu' ichi' Jesús.

33Te kii' ndi'i ni ndoo ra ñuu' jaan' ndia'vi' kivi' ndii, ni ndei' mani' ña'a' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' jaan', te nandiko' ra mii' ndiee' ne ni ti'vi' ña'a'.

34Ndisu Silas ndii, ni xtani ra ndoo ka ra ikan'.

35 Té ni ndoo tu Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía jaan' sania'á inga' rā xa'a' xto'o e', té ka'án ndoso' tu rā tu'un va'a xiin' kua'a' inga té yivi'.

Kani ta'an' kuento Pablo xiin' Bernabé xa'a' Juan

36 Kii' ni ya'a ndia'vi' kivi', té ni ka'an Pablo xiin' Bernabé ndii: —To'o' tukuu' sākuu' ñuu mii' ni ka'an e' tu'un va'a xa'a' xto'o e' nuu' ne yivi', té kuní e' saa ndiee' ne jaan' —ni kachi rā.

37 Ndandií ni kuní Bernabé ña ku'un tu Juan, té ka'án tu ne yivi' Marcos xiin', xiin' rā.

38 Ndisu ni tuu Pablo ña vā'a nduu' a ña ku'un kā té jaan' xiin' rā, sākan' ña ni nakoo xiin' mii' rā ñu'u' Panfilia, té ni xiin kā rā kundikun rā sachuun' inga' rā xiin' té jaan' chūun nuu' xto'o e'.

39 Xa'a' a jaan' na Pablo xiin' Bernabé ndii, ndiee' va ni kāni ta'an' rā kuento ndee ni kusiin' rā. Sākan' na ni xākā Bernabé Marcos, té ni ko'ní rā tundoo', té kua'an rā nuu' ñu'u' Chipre.

40 Té Pablo ni xākā Silas, té kua'an rā kii' ndi'i ni sānakua'a ña'a' inga ne ndikún ichi' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' xto'o e' Ndiosí.

41 Té ni xka'ndiā rā nuu' ñu'u' Siria xiin' nuu' ñu'u' Cilicia nakata' ni'i rā i'in tī'vī ne nduu' kuenta Jesús.

Hechos 16

Kua'an Timoteo xiin' Pablo xiin' Silas

1 Xī'nā kā ñuu Derbe ni xāq rā, ndi'i jaan' té ni xāq rā ñuu Listra, té ikan' ndu'u iin té nāni' Timoteo, té ndikún ichi' Jesús. Té si'e iin ña'a' judía, ña' iñi xini Jesús nduu' té jaan', ndisu yuva' rā ndii, té griego nduu' rā.

2 Té xa'a' a ña ka'án va'a va ne iñi xini xto'o e', ne ndiee' ñuu Listra jaan' xiin' ñuu Iconio, xa'a' Timoteo jaan' ndii,

3 ni kuní Pablo ña ku'un té jaan' xiin' rā. Ndisu ña kuní kā ku'un rā ndii, ni ka'an chuun' rā ña kō tuni iin' té jaan', té kānini kini ne judío, ne ndiee' ñu'u' jaan'. Kuachí ndii, sākuu' ne ndiee' jaan' xiní ña té griego nduu' yuva' rā.

4 Té kii' xka'ndiá Pablo xiin' té kua'an xiin' rā saa ñuu kua'an rā ndii, sakuni' tu'un rā xa'a' tu'un ndei', ña ni chituní té ni tianu' Jesús, xiin' té xixa, té ndiee' ñuu Jerusalén, ña kuní a sāxinu' ni a.

5 Sākan' na kuii' i'in tī'vī ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni xāndieni kā ña'a' rā nuu' ña iñi ni a xini ni a Jesús, té so'o kukua'a' kā ni a i'in kivi' kua'an.

So'o ni xaa a kii' ni satuví a nuu' Pablo, ña xini rā iin té Macedonia

6Té ni xka'ndia Pablo xiin' té kua'an xiin' rā nuu' ñu'u' Frigia xiin' ñu'u' Galacia, sakan' ña nī taxi Espíritu Santo ka'an rā tu'un Ndiosí nuu' ñu'u' Asia.

7Té kii' ni xaa rā xa'in' ñu'u' Misia ndii, ni xikā rā ku'un rā ñu'u' Bitinia. Ndisu nī taxi tu Espíritu Jesús ña ku'un rā ikan'.

8Té ni xka'ndia rā ñu'u' Misia, té ni naaka'a' rā ndee ñu'u Troas, ña naá yu'u' miní ka'nu'.

9Té ñuu jaan' ni satuví a nuu' Pablo ña iin' ndichí iin té ñu'u' Macedonia ka'án nda'vi rā xiin' rā ndii: —Xka'ndia un' ñu'u' Macedonia té chindiee' un' ndu —kachi rā.

10Té kii' ni satuví a ña jaan' nuu' Pablo ndii, ni chituvá ki'i' xiin' mii' ndu, té ku'un ndu ñu'u' Macedonia. Sakan' ña ni kundaní ndu ña Ndiosí nduu' ña kana' ndu, té ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ne ndiee' ñu'u' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an ndu xiin' Pablo ñu'u Filpos

11Té ni ko'ní ndu iin tundoo', tun' ni ketä ñu'u Troas jaan', té kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Samotracia. Té ni kitu' tukú kivi', té ni kiee' ndu kua'an ndu ñu'u Neápolis.

12Té ñuu jaan' ni kiee' ndu té kua'an ndu ndee ñu'u Filpos. Ñuu jaan' ndii, nda'a' ñu'u Roma nduu' a, té kandu'u' a nuu' ñu'u' Macedonia jaan', té iin ñuu ka'nu' va'nduu' a. Ikan' ni ndiee' ndu ndia'vi' kivi'.

13Té iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne ta'an' ndu, ne judío ndii, ni kiee' ndu ñuu jaan', té ni xa'an ndu yu'u' itia' mii' tuu ndu ña yoo iin xaan' mii' xi ka'án ne judío, ne ndiee' ikan' xiin' Ndiosí. Sakan' té ni xikundiee' ndu ikan', té ni xa'a' ka'án ndu xiin' ña'a', ne ni nakaya ikan', tu'un va'a xa'a' Jesús.

14Té iin ña'a' jaan' nani' Lidia, ña' ñu'u Tiatira. Té xiko' a' totó va'a, ña kua'a ndiaa'. Té ña' xaka'nu' Ndiosí nduu' a'. Té kii' ndu'u' a' xini so'o a' ña ka'án Pablo ndii, ni nunia' xto'o e' nimá a', té ni natijin a' tu'un va'a ña ni ka'an rā.

15Té kii' ndil'i ni chichí a' kuenta Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e a' ndii, ni ka'an nda'vi a' xiin' ndu ndii: —Naa' tuu ndo' ña iní i xini i xto'o e' ndii, to'o' ndo' té ndoo' ndo' xiin' ndu vi'e i —ni kachí a'. Té xa'a' a' ña ndiee' va' ni ka'an a' xiin' ndu ndii, ni ndoo' ndu ikan'.

So'o ni xaa a kii' ni chinaá té yivi' Pablo xiin' Silas vi'e kaa

16Unta' kii' kua'an tukuu' ndu mii' ka'án ndu xiin' Ndiosí ndii, ni naata'an' iin ña' savá xiin' ndu. Ña' jaan' ndii, xiko' ni'i' ña'a' xto'o a', té ndiee' ñu'u jaan'. Té naá iin ña ndiyá'a nimá a', ña xaa' sakan' té tuvi' iní a'. Té xiin' ña ndiee', ña taxi' ña jaan' ndii, kua'a' va' xu'un' ni kanaando a' xa'a' xto'o a' jaan'.

¹⁷Té ni xikundikun a' Pablo xiin' ndu'u ka'án ti'e' a' ndii: —Té yivi' kaa' ndii, té xika' nuu' nuu' Ndiosí ka'nu' xava'a nduu' rä. Té ka'án rä saa' saa' ndo' té kakü ndo' nuu' kuachí ndo' —kachi a'.

¹⁸Té kua'a' va' kivi' ni xaa' a' ña' jaan' ndee' ni kusuxan' xíni' Pablo. Sakan' na ni ndikó kuiín rä, té ni ka'an rä xiin' ña' ndiva'a ña' naá nimá a' jaan' ndii: —Xiin' ña' ndiee' Jesucristo ka'án chuun' i xiin' un' ña' kuan keta' nimá ña' ñaa' —ni kachi rä. Xaka'án e' té ni keta' ña' jaan', té kua'an a'.

¹⁹Té kii' ni xini' xto'o ña' sava' jaan' ña' ni ndi'i ña' ndiatu' ini' rä karanando kaa' rä xu'un' xiin' a' ndii, ni tjin' rä Pablo xiin' Silas té ni ñuu' ña'a' rä xan ndiakä rä ma'in' ya'vi' nuu' té xa'ndia chuun' nuu' ñuu' jaan'.

²⁰Té ni sanakua'a ña'a' rä nuu' té kuu' ka'nu' ka'án rä ndii: —Té judío yo'o' ndii, sasana' rä ne ñuu' e' xiin' ña' ka'án ndoso' rä.

²¹Sakan' ña' sania'á rä iin nuu' ña' ndei' ña' vä'a natiiin e', té ni ndee' väsa' tu xi xaá e', sakan' ña' té romano nduu' yoo' —ni kachi rä.

²²Xa'a' a' jaan' na ni nuta' tu kua'a' ne yivi', ne ni nasa'a' ni xini' ni Pablo xiin' Silas. Sakan' té ni tianu' té kuu' ka'nu' jaan' té xin', té ni tava' rä totó Pablo xiin' Silas, té ni ka'an chuun' tu rä, té ni suku' ndukü va' ña'a' rä.

²³Té kii' ndi'i ni kütun' ña'a' té xin' jaan' kua'a' va' ichi' ndii, ni taan' ña'a' rä vi'e kaa'. Té ni ka'an chuun' té kuu' ka'nu' jaan' xiin' té xito' vi'e kaa' ña' koto' va' ña'a' rä.

²⁴Kii' ni natiiin té xito' vi'e kaa' jaan' ña' ni ka'an chuun' té jaan' xiin' rä ndii, ni taan' ña'a' rä ndemaa' tixin' vi'e kaa' jaan' mii' kutu' va' kaa'. Té ni ko'ni' tu rä xa'a' té jaan' yavi' iin itun' vie' va'.

²⁵Té xä nañuu' sava' nduu' a, ndisu' Pablo xiin' Silas ndii, ka'án rä xiin' Ndiosí té xita' tu rä ya'a nuu' a. Té sakuu' té ñu'u' vi'e kaa' jaan' xini' so'o a'.

²⁶Té iin ni taan' ndiee' xava'a ndee' ni kisi' a' xa'a' vi'e kaa' jaan'. Té xä ndikun' sakan', té ni nunia' tu sakuu' yi'e' a, té ni ndaxin' tu karena, ña' tiin' sakuu' té ñu'u' jaan'.

²⁷Té kii' ni ndoto' té xito' vi'e kaa' jaan', té ni xini' rä ña' nunia' yi'e' jaan' ndii, ni xta'ni' rä ichi' rä, té ka'ni' xiin' mii' rä, sakan' ña' ni xanini' rä ndii, xä ni xinu' té ñu'u' vi'e kaa' jaan'.

²⁸Ndisu' ni ka'an ti'e' Pablo xiin' rä ndii: —Sätuxu'ví xiin' mij' un', sakan' ña' yo'o' ñu'u' sakuu' ndu' —ni kachi rä.

²⁹Sakan' té ni xikan' té xito' vi'e kaa' jaan' ñu'u', té ki'i' ni ndava' rä ndetä rä mii' naá Pablo xiin' Silas. Té kisi' vi' ña'a' a' ña' yi'vi rä, té ni xikandu'u' ndiee' rä ndee' nuu' ñu'u' nuu' Pablo xiin' Silas.

30 Ndi'i jaan' te ni tava' ña'a' ra ikan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: —Ndo'ó, tákui'e, ¿ndee ña saa i, te kaku i nuu' kuachi i? —ni kachi ra.

31 Te ni nakuiin te jaan' ndii: —Ini un' kuni un' xto'o e' Jesucristo, te kaku un' nuu' kuachi un', yo'ó xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e un' —ni kachi ra.

32 Sakan' te Pablo xiin' Silas ndii, ni ka'an ra tu'un xa'a' xto'o e' nuu' te jaan' xiin' nuu' sakuu' ne ndiee' vi'e ra.

33 Te xa ñuu sakan' ni xaka ña'a' te xito' vi'e kaa jaan', te ni natia ra mii' ni tuxu'ví te jaan'. Sakan' te ni chichí ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra kuenta Jesús.

34 Te kii' ndiee' te jaan' vi'e ra ndii, ni taxi ra ña ni xixi te jaan', te va'a va kuni ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra xa'a' a ña ini nia xini nia Ndiosí.

35 Kii' ni kitu' kivi' jaan' ndii, ni ti'vi' te kuu' ka'nu' ñuu jaan' iin uví te xíin' te ka'an ra xiin' te xito' vi'e kaa jaan' ndii: —Saña' un' te yivi' ñaa' —ni kachi ra.

36 Sakan' te ni ka'an te xito' vi'e kaa jaan' kuento jaan' xiin' Pablo ndii: —Te kuu' ka'nu' ni ka'an chuun' xiin' i ña saña' i ndo'ó. Sakan' na kuii' xa kuvi kiee ndo' te ku'un ndo', Ndiosí na ku'un na xiin' ndo' —ni kachi ra.

37 Ndisu ni nakuiin Pablo nuu' te xito' vi'e kaa jaan' ndii: —Xi'nä ni kutun' ra ndu'u nuu' kua'a' ne yivi', te ni ko'ni ra ndu vi'e kaa tee' ndee ni sana'má ra ndu'u, te na'ín ra kuachi ndu. Te ndu'u ndii, te romano nduu' tu ndu'u. Te vitin ndii, kuní ra tava' si'e ra ndu'u. Kuäsa' xachi' sakan' ran', na kixin mii' te kuu' ka'nu' jaan' te tava' ra ndu —ni kachi Pablo.

38 Te ni ka'an te xíin' jaan' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' ña ni ka'an Pablo jaan', te ni yi'vi ra kii' ni xini so'o ra ña te romano nduu' tu Pablo xiin' Silas.

39 Xa'a' a jaan' na ni xa'an tava' ra te jaan' vi'e kaa jaan', te ni xikan ra ña ka'nu' ini nuu' ra, te ni ka'an nda'vi ra xiin' ra ña kiee ra ñuu jaan'.

40 Ni ketä so'o Pablo xiin' Silas vi'e kaa jaan', te kua'an ra vi'e Lidia. Te ikan' ni nduiin ra xiin' ne nakayá xa'a' Jesús, te ni xandieni ra nimá nia, ndil'i jaan' te ni kiee ra kua'an ra.

Hechos 17

Só'o ni xaa a kii' xika' Pablo ñuu Tesalónica

1 Te Pablo xiin' Silas ndii, ni xka'ndia ra ñuu ña nani' Anfípolis xiin' ñuu ña nani' Apolonia, te ni xaa ra ndee ñuu Tesalónica, te ikan' ndii, yoo iin vi'e mii' nakayá ne judío.

2 Te Pablo ndii, uni ta'an kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío, ni xa'an ra vi'e mii' nakayá nia naa xi xaá ra. Te ndiee' ni ndatu'un' ra nuu' ne jaan' xa'a' ña ka'án tu'un Ndiosí.

³Té ni s̄anakuachi' r̄a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí jaan' nuu' niā, té s̄akuni' ña'a' r̄a ña ña nduu' Cristo ni t̄i'vi' Ndiosí s̄akakú yoo' ndii, ni kuni a ña kuví a, ndi'i jaan', té naatiāku a. Té ka'án tu r̄a ndii: —Jesús, ña ka'án ndoso' i xa'a' jaan' nduu' Cristo, ña ni t̄i'vi' Ndiosí s̄akakú yoo' —ni kachi r̄a.

⁴Té s̄avá né judío jaan' ndii, ni ini niā xini niā Jesús, té ni nduiin niā xiin' Pablo xiin' Silas. Té s̄akan' tu ni xaa kua'a' va né griego, né ndikún Ndiosí ña kandixa' né judío, xiin' ki'in' ña'a', né kuu' nuu'.

⁵Ndisu té judío, té ni kandixa' ndii, ni xakuiñu xava'a r̄a Pablo xiin' Silas. S̄akan' na kuii' ni nákaya r̄a ki'in' té niā'a xika' si'i ya'yā, té s̄anasaá' té jaan' né ndiee' ñuu jaan'. Té ni ki'vi' ndiee' r̄a vi'e iin té nani' Jasón nanduku' r̄a Pablo xiin' Silas, té t̄ava' ña'a' r̄a, té kundiāka ña'a' r̄a vi'e ka'nu' ñuu jaan'.

⁶Ndisu xa'a' a ña kōo' té jaan' ni na'in r̄a ndii, ni nákä r̄a Jasón xiin' inga kā té ini tu xini Jesús. Té ni kañuu ña'a' r̄a xan ndiāka r̄a nuu' té kuu' nuu' ñuu jaan'. Té ni ka'an ti'e' r̄a ndii: —Té yivi', té sativi' né yivi' iin yivi' mii' kā ndiee' niā jaan' ndii, ni xaa tu r̄a ñuu mii' ndiee' e' yo'o' v̄itín,

⁷té Jasón kaq' ndii, ni naatiin ña'a' r̄a vi'e r̄a. Té s̄akuu' té jaan' xka'ndíá kuento ña ka'án chuun' César, té xa'ndia chuun' ka'nu' kā, s̄akan' ña ka'án r̄a ndii, yoo inga té xa'ndia chuun' ka'nu' kā té nani' Jesús, kachi r̄a —ni kachi té jaan'.

⁸Té ni nasaq' né kua'a' jaan' xiin' té sanakuachi' kuento ñuu jaan' kii' ni xini so'o niā ña ni ka'an r̄a.

⁹Xa'a' a jaan' na ni chikandia Jasón xiin' inga té yivi' jaan' xu'un', té ni sain' ña'a' té jaan'.

Só'o ni xaa a kii' ni xiká Pablo xiin' Silas ñuu Berea

¹⁰Ni xaa so'o ñuu, té ni t̄i'vi' né ini xini Jesús Pablo xiin' Silas ndee ñuu Berea. Te kii' ni xaa r̄a ñuu jaan' ndii, ni xa'an r̄a vi'e mii' nakayá né judío.

¹¹Né ndiee' ñuu jaan' ndii, ka'nu' kā ini niā té s̄akan' né ndiee' ñuu Tesalónica jaan'. Kuachí ndii ni naatiin va'a niā tu'un va'a xa'a' Jesús, té i'in kivi' kua'an ndii, sakuaqan ndi'i niā ña yoso' nuu' tutu Ndiosí té kuni niā naa' s̄akan' xnä'a' nduu' a naa sania'á Pablo xiin' Silas.

¹²Ña jaan' na kuii' kua'a' va né judío jaan' ni ini xini Jesús. Té s̄akan' tu kua'a' ña'a' griega, né ka'nu' xiin' té yivi' ndii, ni ini niā xini niā Jesús.

¹³Ndisu kii' ni xini té judío, té ndiee' ñuu Tesalónica, kuento ña ka'án ndoso' tu Pablo tu'un Ndiosí ñuu Berea jaan' ndii, ni xa'an tu r̄a ikan', té ni kikü' r̄a né yivi' kua'a', né ndiee' ñuu jaan', sanasaá' ña'a' r̄a.

¹⁴Ndisu né ini xini Jesús ndii, numi' va, té ni t̄i'vi' niā Pablo ndee yu'u' miní ka'nu'. Té Silas xiin' Timoteo ndii, ni ndoo r̄a ñuu Berea jaan'.

15 Té yivi', té ni xa'an xiin' Pablo ndii, ndee ñuu Atenas ni xa'an naqoo ña'a' rä. Te kii' ndi'i ni ka'an chuun' Pablo xiin' rä ña ka'an rä xiin' Silas xiin' Timoteo ña yachi va kixin te jaan' ñuu Atenas mii' ndu'u' Pablo jaan' ndii, ni nandiko' rä.

So'o ni xaa a kii' ni xikä Pablo ñuu Atenas

16 Té kii' ndu'u' Pablo ñuu Atenas jaan' ndiatu' rä té jaan' ndii, ni tuxu'ví va nimá rä kii' ni xini rä ña chitu' vi' ñuu jaan' yoo ndiosí saka.

17 Xa'a' a jaan' na ni ndatu'un' ndi'i rä nuu' ne judío jaan' vi'e mii' nakayá niña, xiin' nuu' ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí. Te sakan' tu ni xaa rä i'in kivi' nuu' yoq kə xika' ya'vi'.

18 Te sava te ndikún xata' ña ni sania'á iin ti'vi te nani' epicúreos xiin' sava te ndikún xata' ña ni sania'á iin ti'vi te nani' estoicos ndii, ni kani ta'an' rä kuento xiin' Pablo. Te ni ka'an sava te jaan' ndii: —¿Yoo nduu' tu a sania'á te ka'án saka kaa'? —ni kachí rä. Te sava tukü rä ni ka'an ndii: —Kuain' te ka'án ndoso' xa'a' inga nuu' ndiosí nduu' rä —ni kachí rä. Ni ka'an te jaan' ña jaan' sakan' ña ni ka'an ndoso' Pablo tu'un va'a nuu' rä xa'a' Jesús, xiin' xa'a' ña natjaku e' kii' kuví e'.

19 Sakan' te ni xakä te jaan' Pablo té kua'an rä xiin' rä iin xaan' mii' nakayá te xini tuní mii' nani' a Areópago, té ni ndatu'un' ña'a' rä ndii: —Ñáá kuví sania'á un' ndu'u xa'a' ña xaa' ña ka'án ndoso' un' jaan'?

20 Kuachí ndii ña siin' tu ka'án un' xtuu ndu, sakan' na kuni kundaní ndu ndee xa'a' ka'án a —ni kachí rä.

21 Sakan' ña sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' xiin' ne tuku', ne ndiee' tu ikan' ndii, xaa nuu' ndatu'un' niña uun xini so'o niña xa'a' ndee kaa ña tuu niña nduu' ña xaa' nuu' niña.

22 Sakan' te ni xikuijn ndichi Pablo ma'in' vi'e Areópago jaan', té ni ka'an rä ndii: —Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Atenas yo'o' ndii, xaa kundaní yu'u ña tiin' ka'nu' va ndo'ó ña kandixa' ndo'.

23 Sakan' ña kii' ni xka'ndia i ya'ya ñuu ndo' mii' ita' yukan' kuali' mii' xaka'nu' ndo' kua'a' va ña kandixa' ndo' jaan' ndii, ni xini tu i iin' iin yukan' lulu mii' yoso' iin yu'u' ña ka'án ndii: "Xa'a' Ndiosí ña köö' xiní." Sakan' yoso' a. Suu' xa'a' Ndiosí, ña xaka'nu' ndo' jaan' tee' ndee xiní ndo' a, kuaxi yu'u ka'án ndoso' i nuu' ndo' vitin'.

24 Ña jaan' nduu' ña ni xaa iin yivi' te sakan' tu sakuu' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', xaa a jaan' na suvi a nduu' xto'o ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'. Te ndü'u' a ndee iin yukan' ña xa'a nda'a' te yivi',

25 ni ndee köö' tu ndee iin e' kuví chindiee' ña'a' ndee naa kumi' e' iin ña kuní nuu' a. Sakan' ña köö' a kuní xachi' nuu' a jaan', süu' jaan' ndii mii' a taxi' kivi' ñuu sakuu' e', xiin' ña na'in' tachi' e', xiin' sakuu' ña kuní nuu' e'.

²⁶Té xiin' iin ndaq' té yivi' ni xaq' Ndiosí sakuu' nuu' né yivi' iin yivi', té kundiee i'in né jaan' kānii' iin yivi'. Té kii' tia'an koo ndee iin e' ndii, ni ndoo a kuento amaa xiin' mii' kundiee e',

²⁷té nanduku' ña'a' sakuu' e', tee' ndee nanduku' nianí ña'a' e' ndii, na'in ña'a' e', sakan' ña xika' yoo a nuu' i'in e'.

²⁸Kuachí ndii suvi a xaa' sakan' té tiaku e', xiin' ña xiko' kuiín e', xiin' ña yoo e'. Naa ni ka'an savá té ichi' ndo'ó, té ni ke'i kuento ndatun' kua'an ndii: "Si'e Ndiosí nduu' e'", ni kachi ra.

²⁹Té xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, vä'a kānini e' ña nduu' Ndiosí ndee naa ña xa'a nda'a' te yivi' xiin' oro, xiin' plata, xiin' yuu' saa xanini mii' ra.

³⁰Té Ndiosí ndii, ni ka'an kuachí a xiin' né yivi' xa'a' ña naa' ni kuu ni a xta'an'. Ndisu vitin ndii, ka'án chuun' a xiin' sakuu' yoo', né ndiee' kānii' iin yivi', ña nama e' nimá e' xa'a' kuachí e' té saa e' ña kuní a.

³¹Sakan' ña xaq' ni chindu'u' a iin kivi' ña sana'má ndaku a sakuu' né yivi' xa'a' kuachí ni a. Té saa a ña jaan' xiin' nda'a' iin té yivi', té xaq' ni sakuiso' chuun' a xa'a' chuyun jaan'. Té ni nia'a a nuu' sakuu' e' xa'a' ña jaan', sakan' ña ni sanatiaku ña'a' a -ni kachi Pablo.

³²Té kii' ni xini so'o né yivi' jaan' ña natiaku né xilí ndii, savá ni a ni xandi'i xiin' Pablo, té savá tukú ni a ni ka'an ndii: —Inga kivi' kuni kuni so'o kaa ndu xa'a' ña ka'án un' kaa' —ni kachi ni a.

³³Sakan' té ni ketä Pablo tein né yivi' jaan' kua'an ra.

³⁴Té savá né yivi' jaan' ndii, ni natiiin ni a tu'un va'a' xa'a' Jesús ña sania'á Pablo, té ni nduiin ni a xiin' ra. Té tein né jaan' ka'ní iin té nani' Dionisio, iin té xa'ndia chuun' xa'a' Areópago jaan' nduu' tu té jaan'. Té ka'ní tu iin ña'a' nani' Damaris, xiin' inga kaa né yivi' ikan'.

Hechos 18

So'o ni xaq a kii' xika' Pablo ñuu Corinto

¹Té kii' ni ndi'i ña jaan' ndii, ni ketä Pablo ñuu Atenas jaan' té kua'an ra ñuu ka'nu' ña nani' Corinto.

²Té ikan' ni xini ta'an' ra xiin' iin té judío té nani' Aquila, té ni tuvi ñu'u' Ponto. Sakan' ndia'vi' kivi' kua'an ña ni kiee té jaan' ñu'u' Italia, té ni xaq' ra ñuu Corinto jaan' xiin' ña si'i ra Priscila. Sakan' ña Claudio, té xa'ndia chuun' kuu' nuu' Roma, ni ka'an chuun' ña kiee sakuu' né judío ñuu jaan'. Té ni nduiin Pablo xiin' ni a.

³Té xa'a' a ña iin ndaq' nuu' chuyun xaa' Pablo xiin' Aquila jaan' ndii, ni ndoo' ra ndu'u' ra xiin' ni a, té sachuun' inga' ra xiin' ni a, sakan' ña né xa'a' vi'e totó nduu' ni a.

⁴Té saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío ndii, ni xa'an Pablo vi'e mii' nakayá niɑ, té ni ndatu'un' rɑ xiin' niɑ, xiin' ne griego xa'a' Jesús té iní niɑ kuni niɑ a.

⁵Té kii' ni xaa Silas xiin' Timoteo ñuu Corinto jaan', ña ni kiee rɑ ndee ñu'u' Macedonia ndii, ndee xɑ nuu' tu'un va'a' xa'a' Jesús ka'án ndoso' Pablo, té ndiee' yu'u' rɑ nuu' ne judío jaan' ña suvi a nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sãkakú yoo'.

⁶Té ndii, xa'a' a ña xikuita'nú ne judío jaan' nuu' tu'un va'a' ña ka'án ndoso' Pablo, té kania'a tu niɑ xiin' rɑ ndii, ni kisi rɑ toto rɑ ka'án rɑ ndii: —Xa kuenta mii' ndo' nduu' ña kundo'o ndo' xa'a' kuachi ndo' nuu' Ndiosí, köö' kuachi kumi' kɑ yu'u xa'a' ña jaan'. Té ndee vitin ndii, nuu' ne tuku' ku'un ka'an ndoso' i tu'un va'a —ni kachi rɑ.

⁷Sakan' té ni keta Pablo mii' nakayá ne judío jaan' té kua'an rɑ vi'e iin té nani' Justo. Té jaan' ndii, xito' ka'nu' rɑ Ndiosí, té iin' vi'e rɑ yatín xiin' vi'e mii' nakayá ne judío jaan'.

⁸Té Crispo, té kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakayá ne judío jaan' ndii, ni iní rɑ xini rɑ xto'o e' Jesús, té sakan' tu sakuu' ne ndiee' vi'e rɑ. Té ki'in' tuku ne ñuu Corinto jaan', kii' ni xini so'o niɑ ña ni ka'an ndoso' Pablo ndii, ni iní niɑ xini niɑ xto'o e' Jesús, té ni chichi niɑ kuenta a.

⁹Sakan' té ni satuví xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Pablo ñuu, té ni ka'an a xiin' rɑ ndii: —Kuän yi'vi un' ka'án ndoso' un' xa'a' i, ka'an na ka'án un', té vikuiin un'.

¹⁰Kuachi ndii yoo i xiin' un', té köö' ndee iin ne yivi' kuví tjin yo'ó té satuxu'ví niɑ yo'ó, sakan' ña yoo kua'a' ne nduu' kuenta i ñuu yo'o' —ni kachi a xiin' rɑ.

¹¹Sakan' na ni ndoq rɑ ikan' iin kuiya yoso' sava' sania'á rɑ ne ñuu Corinto jaan' tu'un Ndiosí.

¹²Ndisu kii' ni nduu Galión té xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Acaya jaan' ndii, ni naqata sava ne judío kuento niɑ, té ni tjin niɑ Pablo, té ni xan ndiaka ña'a' niɑ vi'e mii' xa'nú té yivi' kuachi

¹³ka'án niɑ ndii: —Té yo'o' ndii, tianu' rɑ ne yivi' té saka'nu' niɑ Ndiosí ña näkuitá xiin' ña ka'án tu'un ndei' ndu —ni kachi niɑ.

¹⁴Té kii' xɑ xito' ka'an Pablo xa'a' rɑ ndii, ni ka'an Galión xiin' ne jaan' ndii: —Naa' sakan' té yoo xna'a iin kuachi vie, uun iin ña niɑ'a ña ni xaa té yo'o' ndii, kuni so'o i ña ka'án ndo', ne judío.

¹⁵Ndisu naa' kani' ta'an' ndo' xa'a' kuento kuiti', xiin' xa'a' ña kandixa' ndo', xiin' xa'a' tu'un ndei' mii' ndo' ndii, kuni kunduu yu'u té xa'nú kuachi xa'a' ña jaan'. Sakan' na kuii' ñaa' mii' ndo' xiní saa saa ndo' xiin' a —ni kachi rɑ.

¹⁶Sakan' té ni tava' rɑ ne jaan' vi'e mii' xa'nú rɑ kuachi jaan'.

17Té ni tiin sakuu' ne jaan' Sóstenes, té kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakayá nja, té ni kutun' ñja'a' nja nuu' a mii' xa'nú Galión kuachí jaan'. Ndisu té jaan' ndii, ní xaa ra kuenta kuu' vi' ne jaan'.

Só'o ni xaa a kii' ni nandiko' Pablo ñuu Antioquia

18Té ni ndoq ká Pablo ñuu Corinto jaan' kua'a' kivi'. Ndi'i jaan', té ni ndeí' rä ne ini xini Jesús, ne ndiee' ikan', té ku'un rä ñu'u' Siria. Té kua'an tu Aquila xiin' Priscila xiin' rä. Té ñuu Cencrea mii' ki'in nja tundoo', tun' kua'an nja jaan', ní kjee ti'e' xini' Pablo jaan', sakan' ñja xaa ni taxi rä kuento rä nuu' Ndiosí.

19Té kii' ni xaan nja ñuu Éfeso ndii, ní nakoo Pablo Aquila xiin' Priscila ñuu jaan'. Té kua'an rä vi'e mii' nakayá ne judío, té ni ndatu'un' rä xiin' ne nakayá ikan'.

20Té ni ka'an nda'vi ne jaan' xiin' rä ñja ndoq ká rä xiin' nja ndia'vi' kivi', ndisu ní xiin rä,

21süu' jaan' ndii ní ndeí' ñja'a' rä ka'an rä xiin' nja ndii: —Kixin ndi'e' tu ku i yo'o' naa' sakan' kuní Ndiosí —ní kachí rä. Té ni ki'in rä tundoo' ñuu Éfeso jaan', té ni keta rä kua'an rä.

22Té kii' ni xaan rä ñuu Cesarea ndii, ní keta rä tundoo' jaan', té ni kaa rä ñuu Jerusalén, té kua'an naakuatu rä ne nduu' kuenta Jesús. ikan' té ni nakaa rä ñuu Antioquia.

23Té ñuu Antioquia jaan' ni ndoq Pablo ndia'vi' kivi', ikan' té ni keta rä kua'an rä i'in ñuu ñja ñu'u' nuu' ñu'u' Galacia xiin' nuu' ñu'u' Frigia nakata' ní'i rä ne nduu' kuenta Jesús nuu' ichi' a.

Ka'án ndoso' Apolos xa'a' Jesús ñuu Éfeso

24Té kivi' jaan' ni xaan iin té judío, té nani' Apolos, ñuu Éfeso, té jaan' ndii, ñuu Alejandría ní kjee rä, té chun vá rä xiin' ñja ka'an ndoso' rä, té xiní vá tu rä saa yoo ñja yoso' nuu' tutu Ndiosí.

25Té jaan' ndii, ní sakuaan ndi'i tu rä xa'a' ichi' xto'o e' Jesús. Té xiin' iin kanii' nimá rä ka'an ndoso' rä, té ndaku vá sania'a tu rä xa'a' Jesús, tee' ndee xa'a' ñja ní sakuchi' Juan ne yivi' kuenta ñja nama' nja nimá kuiti' nja xiní rä.

26Té ni xa'a' rä ka'an ndoso' ndituni rä vi'e mii' nakayá ne judío. Ndisu kii' ní xini so'o Aquila xiin' Priscila ñja ní ka'an rä jaan' ndii, ní xaka ñja'a' nja mii' koo' yoo, té ni sanaakuachi' ndi'i ká nja ichi' Ndiosí nuu' rä.

27Té xa'a' a ñja kuni ku'un Apolos jaan' nuu' ñu'u' Acaya ndii, ní xandieni ñja'a' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ñuu Éfeso jaan', té ni ke'i nja iin tutu nuu' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Acaya jaan', ñja natiiin vá'a nja té jaan'. Té kii' ní xaan Apolos ikan' ndii, ní chindiee' kua'a' rä ne yivi', ne ni inji xini Jesús ní xaan Ndiosí xa'a' a ñja ndanij mii' ñja'a' a.

28Səkan' sūu ndiēe' və ni səndoó kui'e rə ne judío, ne īni xini Jesús, mii' chitu' kaa'. Tə xiin' ña yoso' nuu' tütü Ndiosí ni nia'a rə ne jaan' ña Jesús nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí səkakú yoo'.

Hechos 19

So'o ni xaa a kii' xika' Pablo ñuu Éfeso

1Ndu'u' kə Apolos ñuu Corinto jaan', tə Pablo ndii, xə ndi'i ni xinu'ni rə kənii' te īn iku', tə xə ni xaa rə ndee ñuu Éfeso. Tə īkan' ni xinj ta'an' rə xiin' səvə tə ndikún īchi' Jesús.

2Tə ni ndətu'un' ña'a' rə ndii: —Ñáá ni nətiin ndo' Espíritu Santo kii' ni xaa' īni ndo' xini ndo' Jesús? —ni kachī rə. Tə ni nəkujiin tə jaan' ndii: —Ni ndee tü'an kuni so'o ndu naa' yoo īin Espíritu Santo —ni kachī rə.

3Tə ni ndətu'un' tukuu' ña'a' Pablo ndii: —Ndee nuu' ña chichi' ni nətiin ndo'ó na səkan'? —ni kachī rə. Tə ni nəkujiin tə jaan' ndii: —Ña chichi', ña ni sənia'á Juan kuiti', ni nətiin ndu —ni kachī rə.

4Tə ni ka'ān kə Pablo xiin' rə ndii: —Ña ni chichi' ña ni sənia'á Juan jaan' ndii, kuenta ña nama' e' nimá e' xa'a' kuachī ña xaa' e' kuiti' nduu' a. Tə ni ka'ān tu rə xiin' ne yivi' ña īni nia kuni ni ña kuaxi xata' rə, tə ña jaan' nduu' Jesús, ni kachī rə —ni kachī Pablo.

5Tə kii' ni xinj so'o rə ña jaan' ndii, ni chichi' rə kuenta xto'o e' Jesús.

6Tə kii' ni tondią nda'a' ña'a' Pablo ndii, ni xikui'nu Espíritu Santo səkuu' tə jaan', tə ni xaa' ka'án rə tu'un ña xinj rə, tə ni ka'ān tiakú tu rə.

7Tə ña səkuu' tə yivi' jaan' ndii, uxı uvı ta'an kuu' rə.

8Tə nii' unı ta'an yoo' ni xaa' Pablo vi'e mii' nakayá tə judío ñuu jaan', tə ni ndətu'un' ndieni rə xiin' tə jaan', tə ni xika' rə səkandixa' ña'a' rə ña kəndią chuun' Ndiosí nimá tə jaan'.

9Ndisu kua'a' və tə jaan' ni xaxi nimá, tə nuu' chitu' ni kənja'a rə xa'a' īchi' xaa' ña ka'án ndəso' Pablo jaan'. Səkan' na ni kuxioo rə nuu' tə jaan', tə ni nəka siin' rə tə īni xini Jesús, tə kua'ān rə xiin' tə jaan' vi'e mii' sania'á īin tə nəni' Tiranno. Tə saa kivi' ni ndətu'un' ndi'i rə xiin' tə jaan' īkan'.

10Tə səkan' ni xaa rə nii' uvı kuiyə. Səkan' na kuii' ni xinj so'o səkuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia jaan' tu'un və'a xa'a' xto'o e' Jesús, ne judío xiin' ne griego.

11Tə xiin' ña ndiee' Ndiosí ni xaa Pablo ki'in' chuyun ka'nu' koo' chukuu'.

12Tə ndee pein rə xiin' totə taa' nuu' rə ni kī'in ne yivi', tə kua'ān ni ña xiin' a mii' ndiee' ne kuni kuvı, tə ni nda'a nia nuu' kui'e ña ndo'o' nia. Tə səkan' tu ni kiee ña ndiva'a nimá nia.

¹³Ndisu s̄avā te judío, te xika' ya'ya tava' ña ndiva'a nimá nē yivi' ndii, ni xaa na ra ña nduxa' ña tava' rā ña ndiva'a nimá nē yivi' xiin' ña ndiee' xto'o e' Jesús ka'án rā ndii: —Xiin' ña ndiee' Jesús, ña ka'án ndoso' Pablo xa'a', ka'án chuun' ndu xiin' ndo'. Kua'an kiee' ndo' —ni kachi rā.

¹⁴Te xaa' ña jaan' ndii, te uxā ta'an si'e iin sutu ka'nu' judío, te ni nani' Esceva, nduu' rā.

¹⁵Ndisu ni ka'án ña ndiva'a jaan' xiin' rā ndii: —Jesús ndii, xiní ña'a' i, te xiní tu i yoo nduu' Pablo. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' ndo' na ka'án ndo' ña jaan'? —ni kachi a.

¹⁶Xā sakan' ni, te ni xikoso' ndi'i' ña'a' te yivi', te naá ña ndiva'a nimá jaan', te ni kānando ña'a' rā. Te mii' va ni kuu rā xiin' te jaan', ndee ni xinu iin' vichi' ti'e' sākuu' rā vi'e jaan', te ni tuxu'ví xāvā'a tu rā.

¹⁷Te kii' ni xinu sākuu' nē ndiee' ñu Éfeso kuento xa'a' ña jaan', nē judío xiin' ne griego ndii, ni yi'vi xāvā'a nia. Te ni xito ka'nu' va nia ña ndiee' xto'o e' Jesús mii' kā.

¹⁸Te kua'a' va tu nē sakan' ni xā'a' inxi xini Jesús ndii, kuaxi nia na'má nia kuachi nia xa'a' ña nia a ña xaa' nia.

¹⁹Te kua'a' nē ni xaa ña tu'va ndii, ni ndasaiin nia sākuu' tu'tu mii' yoso' tu'un tu'va jaan', te ni xamí nia a nuu' sākuu' nē yivi'. Te kii' ni natava' nia kuenta xa'a' ya'vi tu'tu jaan' ndii, ni ketā a uví xikó uxí mií xu'un' yuu' plata xa'a' sākuu' a.

²⁰Xa'a' a jaan' na so'o ndiee' kā kikú tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús, te kua'a' kā tu nē yivi' inxi a. Sakan' ña xini nia ña kumi' a kua'a' ña ndiee'.

²¹Kii' ndi'i ni xka'ndia sākuu' ña ni yoo jaan' ndii, ni ka'án Pablo xiin' nimá rā ña ku'un rā ñu Jerusalén kii' ndi'i xka'ndia rā ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya. Te ni ka'án tu rā ndii: —Kii' ndi'i saa i ña jaan' ndii, kuní a ku'un tu i ñu Roma —kachi rā.

²²Te ni ti'vi' rā uví ta'an te xachuun' inga' xiin' rā ñu'u' Macedonia, Timoteo xiin' Erasto. Te mii' rā ndii, ni ndoo rā ñu'u' Asia jaan' ndia'vi' kā kivi'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'án ndoso' Pablo ñu Éfeso

²³Te s̄avā ni kii' sakan' ni xā'a' xi'é kua'a' nē ñu jaan' xini nia ichi' xāa' ña ka'án xa'a' Jesús.

²⁴Kuachi ndii ni yoo iin te xachuun' xiin' plata ñu jaan' te nani' Demetrio. Te jaan' ndii, xa'a rā yukun' kuali' kuenta ndiosí Diana. Te kua'a' va xu'un' ni kānando te xachuun' nuu' rā xa'a' ña jaan'.

²⁵Xa'a' a jaan' na ni nakaya rā te jaan' xiin' tukū te xaa' tu naa chūn jaan', te ni ka'án rā xiin' te jaan' ndii: —Ndo'ó, te xaa' tu chūn yo'o' ndii, xiní ndo' ña kaa' tiaku e'.

²⁶Ndisu xə xiní e', tə xə xini tu e' kuento ñə süu' ñuu' Éfeso yo'o' kuiti' xə ni səkəndixa' Pablo jaan' kua'a' ne yivi' xiin' ñə sania'á rə, süu' jaan' ndii yatin' kənii' nuu' ñu'u' Asia. Tə ka'án rə ñə ñə xa'a ndə'a' e' ndii, süu' ndiosí nduu' a.

²⁷Tə süu' chūun ñə xaa' kuiti' e' iyo ndoñu'u', süu' jaan' ndii ndee vi'e mii' xaka'nu' səkuu' yoo' ndiosí chie Diana iyo ndoñu'u'. Tə səkan' ndoñu'u' ñə xaka'nu' ñə a' səkuu' ne ndiee' ñu'u' Asia xiin' ne ndiee' kənii' iin yivi' —ni kachi rə.

²⁸Tə kii' ni xiní so'o rə ñə jaan' ndii, ni nəsaq' xava'a rə, tə ni kuqa' ti'e' rə ka'án rə ndii: —Ña' ka'nu' nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu' Éfeso —kachi rə.

²⁹Tə iin kani' tio', tə ni səna xini' ne yivi' kənii' ñuu' jaan', tə ni tiin niə Gayo xiin' Aristarco. Tə jaan' ndii, ñu'u' Macedonia ni kiee rə, tə ndiaka' ta'an' rə xiin' Pablo. Ikan' tə ni ki'vi' səkan' mōto niə vi'e ñuu' mii' nakayá ne yivi' ndiaka' niə uvı' səa' te jaan'.

³⁰Tə Pablo ndii, ni kuni rə ku'un rə mii' ni nəkaya ne ñuu' jaan', ndisu ni taxi ne nakayá xa'a' Jesús xiin' rə ñə ku'un rə.

³¹Tə səkan' tu səvə tə xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Asia jaan', tə xiní ta'an' xiin' Pablo ndii, ni ti'vi' rə tu'un ka'án nda'vi rə ñə kү'un rə vi'e ñuu' jaan'.

³²Tə ne yivi', ne ni nəkaya vi'e ñuu' jaan' ndii, nəkuitá xəchi' kuento niə, səvə niə ka'án xa'a' iin ñə a', tə tukü niə ka'án xa'a' tukü a. Tə yatin' səkuu' niə xiní ndee xa'a' ni nduiin niə ikan'.

³³Tə səvə ne judío, ne ka'ni təin ne kua'a' jaan' ndii, ni chində'a' niə iin tə nəni' Alejandro tə ka'án rə xiin' ne kua'a' jaan'. Səkan' tə ni kətəni ndə'a' te jaan' nuu' niə ñə kəo taxin' yu'u' niə, tə ni kuni rə ka'án rə xa'a' ne judío nuu' niə.

³⁴Ndisu kii' ni xiní niə ñə tə judío nduu' tu mii' rə ndii, ni xə'a' kuaa' səkuu' niə, tə səkan' ni xə'a' yatin' uvı' ta'an hora ka'án niə ndii: —Ña' ka'nu' və nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu' Éfeso —ni kachi niə.

³⁵Tə kii' ni sajn kuiín ñə a' tə kuu' ka'nu' nuu' ñuu' jaan', səkan' tə ni ka'án rə xiin' niə ndii: —Ndo'ó, ne ñuu' Éfeso, səkuu' ne yivi' iin yivi' xiní ñə yoo', ne ndiee' ñuu' Éfeso, nduu' ne kumi' kuenta ñə xito' e' yūkun' ndiosí ka'nu' Diana xiin' ñə niania' a', ñə ni nuu' ndiv'i'.

³⁶Tə xə'a' a ñə ñə ndəku xna'a' nduu' ñə jaan' ndii, kundiee taxin' ndo', tə səa' ndo' ndee iin ñə a' xiin' tu'un kui'e'.

³⁷Səkan' ñə tə yivi', tə ni kixin ndiakə ndo' yo'o' ndii, kəo' a ni xəkui'na' rə yūkun' e' ni ndee ni kənia'a tu rə xa'a' ndiosí e' jaan'.

³⁸Səkan' na kuii' naa' yoo iin ñə kuni chindu'u' Demetrio kuəchi' xa'a' uun tə xachuun' xiin' rə ndii, xə yoo vi'e mii' xa'nú tə yivi' kuəchi. Ikan' yoo tə xa'nú kuəchi. Ikan' kuyi' ku'un chindu'u' rə kuəchi xa'a' ta'an' rə.

³⁹Té naa' yoo inga ka xa'a' kuni ka'an kuachi ndo' ndii, kii' koo junta ka'nu', té ndoo e' kuento xa'a' ña jaan' saa ka'án chuun' tu'un ndei' e'.

⁴⁰Kuachi ndii, xa'a' ña ni nakuchi e' vitin ndii, iyo tii kuachi ne yivi' yoo' nuu' te xa'ndia chuun' ka'nu' ña xiin' a kundiée taxin' e'. Sakan' ña koo' ndee iin ña kuyi ka'an e' xa'a' e' naa' ndatu'un' té jaan' yoo' ndee xa'a' ni xaa e' sakan' —ni kachi ra.

⁴¹Té kii' ndi'i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni sandutia ra ne jaan' vi'e jaan'.

Hechos 20

So'o ni xaa a kii' xika' Pablo ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Grecia

¹Té kii' ni xikuijn ña ni nakuchi ne kua'a' jaan' ndii, ni nakaya Pablo ne iní xini Jesús ndiee' ñu'u Éfeso jaan', té ni xandieni ña'a' ra. Ndi'i jaan', té ni ndei' ña'a' ra, té ni ketra ra kua'an ra ñu'u' Macedonia.

²Té kii' ndi'i ni xka'ndia ra ñu'u' jaan' xandieni kua'a' ra ne iní xini Jesús ndiee' ikan' xiin' ña ka'án ra ndii, sakan' vi' té ni xaa ra ñu'u' Grecia.

³Té ni ndoo ra ikan' uni ta'an yoo'. Té kii' xá xito' ki'in ra tundoo', té ku'un ra ñu'u' Siria ndii, ni xiní ra kuento ña ni ndatu'un' tuní ne judío ña ka'ni' ña'a' ni. Sakan' na kuii' ndee chaa' ka ni kuni ra nandiko' xa'a' ra nuu' ñu'u' Macedonia.

⁴Té ni xa'an ki'in' té yivi' xiin' ra. Lin ra nani' Sópater, té ni kiee ñu'u Berea, té inga ra nani' Aristarco xiin' inga té nani' Segundo. Té ñu'u Tesalónica nduu' uví saa' té jaan'. Té inga ra nani' Gayo, té ni kiee ñu'u Derbe xiin' inga té nani' Timoteo. Té inga ra nani' Tíquico xiin' inga té nani' Trófimo. Té ñu'u' Asia nduu' uví saa' té jaan'.

⁵Té jaan' ndii, ni ki'in ichi' ra, té ni ndiatu ra ndu'u ñu'u Troas.

⁶Té kii' ni ndi'i viko' kuenta ña xixi' ne judío xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kiee ndu ñu'u Filipos, té ni ko'ni ndu iin tundoo' té kua'an ndu. Té u'un ta'an kivi' ni ya'a, té ni xaa ndu ñu'u Troas jaan' mii' ndiatu' té jaan' ndu. Té ni ndoo ndu ikan' uxá ta'an kivi'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pablo ñu'u Troas, té ni ndei' ta'an' ra xiin' ne yivi' ikan'

⁷Té kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni nakaya ndu té kuxi ndu ña xaxi' xakuaa' kuenta ña ni xixi Jesús. Té xa'a' a ña kitu' tukú kivi' kiee ndu té ku'un ndu ndii, ni sania'á Pablo ne iní xini Jesús ndee ni kuu na ñu'u.

⁸Té cuarto vi'e sukun mii' ni nakaya ndu jaan' ndii, ni yoo kua'a' kaa tuún tixin a.

⁹Té iin té savá, té nani' Eutico ndii, ndu'u' ra yu'u' ventana vi'e jaan' kuni kusun xava'a ra. Té xa'a' a ña na'a' va ni ka'an ndoso' Pablo na ni kanando ma'na té jaan'. Sakan' na kuii' ndee piso ña uni mii' ndiee' ndu jaan' ni kiee ra, té ni namá ra ndienu. Té kii' ni ndoni'i ña'a' ne yivi' ndii, xá ni xi'i ra.

10 Sakan' te ni nuu Pablo, te ni naqanu' ra xata' ñu'u nde'i te jaan', te ni numi ra a. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii: —Kundi'ni ndo' sakan' ña x a ni naatiaku ra —ni kachí ra.

11 kan' te ni kaa k a Pablo cuarto jaan', te ni ta'vi' ra xita' va'a, te ni xixi ndu ña xaxi' xakuaa' kuenta Jesús. Sakan' te ni naaka a k a ra ni ka'an ndoso' ra ndee ni kitu'. Sakan' te ni kiee ndu kua'an ndu.

12 Te ni naq a tiaku ne yivi' te sav a jaan', te kuan nu'u ni a xiin' ra, xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni nia.

Kua'an Pablo ñuu Milet o

13 Te ndu'u ndii, xi'na ndu ni ki'in ichi' kua'an ndu, sakan' na ni ko'ni ndu tundoo' te ndiatu' ndu Pablo ndee ñuu Asón, sakan' ña ni kuni ra ku'un xa'a' ra.

14 Te kii' ni naata'an' ndu xiin' ra ñuu Asón jaan' ndii, ni ndi'vi r a tundoo' te kua'an sakuu' ndu ndee ñuu Mitilene.

15 Te tuk u kivi' ni kiee ndu ñuu jaan', te ni xka'ndia ndu nuu' ñu'u Quío. Te kii' ni kitu' inga k a kivi' ndii, ni xka'ndia ndu yatin nuu' ñu'u Samos. Te inga k a kivi' ndii, ni xaa ndu ñuu Trogilio. Te tuk u kivi' ni xaa ndu ndee ñuu Milet o.

16 Sakan' ña ni chituní Pablo ña xka'ndia xioo r a ñuu Éfeso, sakan' ña ni kuni ra kuu kuachí ra nuu' ñu'u Asia. Kuachí ndii ndi'ni ra xaa r a ñuu Jerusalén, te naa' ni kuyi' ndii, x a ikan' yoo r a kii' koo viko' ka'n u' ña nani' Pentecostés.

Kani kuento Pablo te xito' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso

17 Te ni ti'vi' Pablo te yivi' te ka'an ra xiin' te xixa, te xito' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso jaan', te kixin r a ñuu Milet o jaan'.

18 Kii' ni xaa te jaan' ikan', te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii: —Xiní ndo'ó saa ni xachuun' i sakuu' kivi' kii' ni ndu'u i xiin' ndo' ndee kivi' nuu' kii' ni xaa i nuu' ñu'u Asia yo'o',

19 te sakuu' kivi' tu ni xik a nuu i nuu' xto'o e' xiin' sakuu' ña nda'vi kuu' nimá i, xiin' ña ni xiti a tikui nuu' i xa'a' ndo'ó, xiin' ña ni xaa ne judío xiin' i kii' ni sandoo'o' ni a yu'u.

20 Te xiní ndo'ó ña sakuu' ichi' ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo', te chindiee' a ndo'ó. Te ni sania'á i ndo'ó tu'un va'a nuu' kua'a' ne yivi'. Te sakan' tu ni xaa i vi'e i'in ndo'.

21 Ni ka'an ndoso' i nuu' ne judío xiin' nuu' ne tuku' ña nam a ni a nimá ni a xa'a' kuachí ni a te saa ni a ña kuní Ndiosí, te ini ni a kuni ni a xto'o e' Jesucristo.

22 Te vitin ndii, ndiee' xaka' Espíritu Santo yu'u ña ku'un i ñuu Jerusalén, te xiní i ndee ña kundoo'o i ikan'.

²³Té ndii, xiní kuiti' i ñaq i'in ñuu mii' kua'an i ndii, sakuni' Espíritu Santo jaan' yu'u ñaq kunaq i vi'e kaa, té koo tu i kua'a' tundo'o'.

²⁴Ndisu nuu' mii' i ndii, ndiaa ya'vi' xachi' kivi' ñuu i. Süu' jaan' ndii ndiaa ya'vi' ka ñaq sakinú i chuyun ñaq ni sakuiso' chuun' xto'o e' Jesús yu'u, ñaq ndiee' yu'u i xa'a' tu'un va'a, ñaq ka'án xa'a' ñaq ndani mii' Ndiosí yoo'.

²⁵Té vitin ndii, ka'án i xiin' ndo' ñaq xiní i ñaq ndee iin ndo'ó, ne ni yoo i xiin' ka'án ndoso' i xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, künj ką ndo' nuu' i.

²⁶Ña jaan' na kuii' ka'án kaxi' i xiin' ndo' kivi' vitin ñaq koo' ką kuenta kumi' i xa'a' ndo'.

²⁷Kuachi ndii ni nako si'e i nuu' ndo' ndee iin ñaq kuní Ndiosí, süu' jaan' ndii ni ka'an i sakuu' a xiin' ndo'.

²⁸Xa'a' a jaan' na koto xiin' mii' va ndo', té koto va tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta xto'o e', ne ni taxi Espíritu Santo kundu ndo' té paxto nuu', té koto ña'a' ndo', kuachi ndii ni ndasandu a ne jaan' kuenta a xiin' nii' si'e mii' a.

²⁹Sakan' ñaq xiní yu'u ñaq kii' ku'un i ndii, ko'ní te yivi' tein ndo', té kuu ra ndee naa lobo ni'a, ti' xika' kuni kaxi' mbeé, sakan' ñaq kaka' ra sativi' ra nimá ndo'ó.

³⁰Té tein mii' ndo' kiee savá té ka'an tun vixi, té xita' ra ne ndikún ichi' Jesús, té kundikun ni xata' mii' ra.

³¹Ña jaan' na kuii' kaka' ñu'u iní va ndo'. Té naka'an' va ndo' ñaq nii' uni kuiya ni xikuijn i ñaq saki'in' kuento i iin ndo'. Té kua'a' va ichi' ndii, ndee ni xaku i.

³²Té vitin sanakua'a i ndo'ó nda'a' Ndiosí xiin' nda'a' tu'un a ñaq ka'án xa'a' ñaq ndani mii' a yoo'. Ña jaan' kumi' ndiee' té kuvi naka'a ni'i a yoo' nuu' ichi' a. Té ña jaan' tu kuvi saa sakan' té natijn na ndo' xiin' inga ne nduu' tu nditia a ña xa ni taxi a kuento a xa'a' nuu' e'.

³³Köö' kivi' ni ndioo' iní i xa'a' ñaq a ndee iin ndo', naa kuu' oro, plata uun totó ndo'.

³⁴Xiní ndo'ó ña ni xachuun' i xiin' nda'a' i yo'o', té ni kii' in i ña ni kuni nuu' i xiin' ña ni kuni nuu' té ndiaka' ta'an' xiin' i.

³⁵Té xiin' ña ni xaa i jaan' ni nia'a i ndo'ó ña sakan' kuni a sachuun' u'vi e' té kuvi chindjee' e' ne natiin. Naka'an' e' ña ni ka'an xto'o e' Jesús kii' ni ka'an a ndii: "Sañu'u' ką Ndiosí yoo' kii' taxi' e' ña'a té sakan' ña natiin' e' ña jaan'." Sakan' ni kachí Jesús —ni kachí Pablo xiin' té xixa jaan'.

³⁶Té kii' ndi'i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni xikuijn xiti' ra xiin' sakuu' té xixa jaan', té ni ka'an sakuu' ra xiin' Ndiosí.

³⁷Ikan' té ni xaku ti'e' sakuu' ra xiin' Pablo, té ni numi ña'a' ra, té ni chito tu ra nuu' té jaan'.

38Saqan' ñaq suchi' xava'a ini te jaan' koto kā ni ka'an Pablo xiin' rā ñaq köq' kivi' kā kuni nuu' ta'an' rā. Te ni xa'an ndiakā ñaq'a' rā ndee mii' iin' tundoo'.

Hechos 21

Sokua'an Pablo ñuu Jerusalén

1Te kii' ndili ni ndei' ndu te jaan' ndii, ni ko'ni ndu tundoo' te kua'an ndaku ndu ndee nuu' ñu'u' Cos. Te tukū kivi' kua'an ndu, te ni xaā ndu ndee nuu' ñu'u' Rodas. Te ikan' ni kiee ndu te kua'an ndu, te ni xaā ndu ndee ñuu Pátara.

2Te ñuu Pátara jaan' ni xinj ni ndu iin tundoo', tun' kua'an ñu'u' Fenicia. Te ni ko'ni ndu tun' jaan', te ni kiee ndu kua'an ndu.

3Te kii' kua'an ndu ndii, ni xinj ni ndu kandu'u' ñu'u' Chipre nda'a' itin ndu, te kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Siria. Te ni xa'an nu' xiin' ndu ñuu Tiro, saqan' ñaq ikan' ni xka'ndia te yivi' naqoo rā ñaq'a, ñaq ñu'u' tixin tun' jaan'. Saqan' te ni nuu ndu ikan'.

4Te ikan' ni xinj ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta xto'o e'. Te ni ndoo' ndu xiin' ne jaan' uxā ta'an kivi'. Te ni sakuni' Espíritu Santo ne jaan' ñaq kundo'o Pablo, saqan' na ni ka'an nia xiin' rā ñaq kū'un rā ñuu Jerusalén.

5Ndisu kii' ni sakinú ndu kivi' jaan' ndii, ni kiee ndu ñuu jaan' te kua'an ndu mii' ni ndoo' tundoo' jaan'. Te sakuu' ne jaan', tiaq xiin' ña' si'i rā xiin' si'e nia ndii, ni xan ndiakā nia ndu'u yu'u' minj nuu' ñuu jaan'. Te ni xikuita xiti' sakuu' ndu yu'u' minj jaan', te ni ka'an ndu xiin' Ndiosí.

6Ikan' te ni ndei' ñaq'a' ndu, te ni ko'ni ndu tundoo' jaan' kua'an ndu. Te ne jaan' ndii, ni nandiko' nia vi'e nia.

7Te ndu'u ndii, ni kiee ndu ñuu Tiro jaan' te kua'an kā ndu nuu' minj ndee ni xaā ndu ñuu Tolemaida. Te ikan' ni naqatu ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta Jesús, te ni ndoo' ndu xiin' ne jaan' iin ndaq' kivi'.

8Te tukū kivi' ni kiee ndu ikan' te kua'an ndu, te ni xaā ndu ñuu Cesarea. Te ikan' ni xa'an ndu vi'e iin te ka'án ndoso' tu'un va'a, te nani' Felipe. Te jaan' nduu' iin te uxā ta'an te ni chindiee' te nda'a' xa'a' Jesús, te ni ndoo' ndu vi'e rā jaan'.

9Te jaan' ndii, yoo kumi' ta'an ñaq'a' si'e rā, te ne jaan' ndii, ne ndiee' iin ndaq' nduu' nia, te ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' tu nia.

10Te kii' xā kua'an ndia'vi' kivi' ndiee' ndu ikan' ndii, ni xaa iin te ni kiee ñu'u' Judea, te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te nani' Agabo.

11Xaq so'o rā mii' ndiee' ndu jaan', te ni kuyatín rā nuu' ndu, te ni kī'in rā totó ña tiín toko' Pablo, te ni satiín rā a nda'a' rā xiin' xa'a' rā, te ni ka'an rā ndii: —Ka'án Espíritu Santo xiin' i ndii, so'o satiín te judío ñuu Jerusalén te xiin' ñaq'a totó yo'o'. Te sanakua'a ñaq'a' rā nda'a' ne tuku', kachi a —ni kachi rā.

12Te kii' ni xini so'o ndu ña jaan' ndii, ndu'u' xiin' ne ndiee' ikan' ndii, ni ka'an nda'vi va ndu xiin' Pablo ña kää ra ñuu Jerusalén.

13Sakan' te ni ka'an ra xiin' ndu ndii: —Kuäku ka ndo', sakan' ña sakusuchi' ndikui ndo' in i. Kuachij ndii, süu' ña kótiin kuiti' i xä yoo tu'va i, süu' jaan' ndii xä yoo tu'va tu i ña kuví i ñuu Jerusalén jaan' xa'a' xto'o e' Jesús —ni kachi ra.

14Te xa'a' a ña nü kuví nákasí ña'a' ndu ndii, ni xikuiin ndu ka'án xiin' ta'an' ndu ndii: —Na xka'ndia saa kuní xto'o e' Jesús —ni kachi ndu.

15Te kii' ni ya'a' ndia'vi' kivi', te ni sakoo' tu'va xiin' mii' ndu, te ni kiee ndu kua'an kaa ndu ñuu Jerusalén.

16Te ni xa'an ndia'vi' te ndikún iichi' Jesús, te ndiee' ñuu Cesarea jaan', xiin' ndu. Te ni xan ndiakä ra ndu vi'e iin te nani' Mnasón mii' ni ndoo ndu. Te jaan' ndii, ñu'u' Chipre ni kiee ra, te xä yata' va ndikún ra iichi' xto'o e'!

So'o ni xaa a kii' ni xaa Pablo ñuu Jerusalén

17Kii' ni xaa ndu ñuu Jerusalén ndii, ni naatiin mani' va ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ikan', ndu.

18Te tukü kivi' kua'an ndi'e' ndu mii' ndu'u' Jacobo. Te ikan' ndiee' ti'vi' sakuu' te xixa, te xito' ne jaan'.

19Te kii' ndi'i ni nákuatu ña'a' ndu ndii, ikan' te ni xaa'a' ndatu'un' ndi'i Pablo nuu' te jaan' saa ni chindiee' ña'a' Ndiosí nuu' iin chuun ña ni sakuiso' chuun' ña'a' a tein ne tuku'.

20Te kii' ndi'i ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni xaka'nu' ra Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' Pablo ndii: —Xä xiní yo'ó, ñani i, ña ñuu Jerusalén yo'o' ndii, yoo kua'a' mií ne ta'an' e', ne judío, ne xä in i xini xto'o e'. Te sakuu' ne jaan' ndii, tiin' ka'nu' xava'a niä tu'un ndei' Ndiosí.

21Te xä xiní niä ka'án ne yivi' xa'a' yo'ó ña sania'á un' sakuu' ne judío, ne ndiee' tein ne tuku', ña na kuxloq niä nuu' tu'un ndei', ña ni sania'á Moisés, te ka'án un' xiin' niä ña na käsä'a niä tuni iin' tiaä si'e niä, te ka'án tu un' xiin' niä ña na kändixa' niä ña xi xaá e'.

22¿Saa tu saa e' vitin? Sakan' ña kuni ne kua'a' jaan' kuento ña xä ni xaa un' yo'o'.

23Sakan' na kuii' va'a kaa saa un' ña ka'an ndu xiin' un' vitin: Yoo kumi' ta'an te yivi' tein ndu yo'o', te kuní a ña saxonú ra ña ni taxi ra kuento ra, ña kaka nuu ra nuu' Ndiosí.

24Näkä ña'a' un' te ku'un un' yukan' ka'nu', te ndasandoo sutu ndo'ó nuu' Ndiosí. Te cha'vi un' xa'a' ra te kuví kiee ti'e' xini' ra xa'a' ña kuní a saa ra jaan'. Sakan' te kuni sakuu' ne yivi' ña süu' ña ndixa nduu' ña ni xini so'o niä ka'án ne yivi' xa'a' un' jaan', süu' jaan' ndii xika' tu yo'ó saa nii' ka'án chuun' tu'un ndei' jaan'.

25 Té nē tuku', nē xā īnī xini Jesús ndii, xā nī tī'vi' ndū tūtu ndā'a' nīa ñā nī chituní ndū ñā kuní a ñā nākoo nīa ñā xixi' nīa ndei', ñā nī nāsoko' nē yivi' nuu' ndiosí saka, té kūxi kā tu nīa nīi', té kūxi kā tu nīa ndei' tī' nī xitiā nīi', té kūmi' kā tu nīa musa nīa —nī kachi rā xiin' Pablo.

26 Té tukū kivi' ndii, nī xākā Pablo té jaan', té nī xa'an rā té ndasandoo ñā'a' sutu xiin' té jaan' nuu' Ndiosí. Ndi'i jaan', té nī ndā'nī Pablo yūkun' ka'nu', té nī ka'an rā xiin' sutu ndee kivi' xinū ñā nduu' ndoo' rā xiin' té jaan' nuu' Ndiosí, té taxi rā tūmani' nuu' a xa'a' i'in rā.

Sō'o nī xāa a kii' nī tiin té yivi' Pablo ñuu' Jerusalén

27 Té kii' xā xito' xinū kuii uxā ta'an kivi' jaan' ndii, nī xīnī sāvā té judío, té ndiee' nuu' ñu'u' Asia, Pablo yūkun' ka'nu' jaan'. Sākan' té nī sānakuchi rā sākuu' nē yivi' kua'a' xāvā'a, nē ndiee' ikan', té nī tiin rā Pablo

28 ka'án ti'e' rā ndii: —Ndo'ó, nē ta'an' ndū, té Israel, nīa'a' ndo' té chindiee' ndo' ndu'u, sākan' ñā té yivi' yo'o' nduu' té sania'á sākuu' nē yivi' iin yivi' ñā kaniā'a nīa xa'a' nē ñuu' e', xiin' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, xiin' xa'a' yūkun' ka'nu' su'un yo'o'. Té siin' tuku' ndii, ndee sāvā té griego nī ko'nī rā yūkun' e' té sānduxín rā a kii' xaa' rā sākan' —nī kachi rā.

29 Nī ka'an té jaan' sākan', kuāchī ndii nī xīnī rā xika' Pablo xiin' iin té ñuu' Éfeso, té nāni' Trófimo, té nī xānīnī rā ñā nī xākā Pablo té jaan', té nī ki'vi' rā yūkun' jaan'.

30 Sākan' na kuii' nī nākuchi sākuu' nē ndiee' ñuu' jaan' té taxta'an' nīa ndekuie' inga' nīa. Té nī tiin té yivi' Pablo, té nī xtā'ni' ñā'a' rā ndee ki'e yūkun' jaan'. Té xāka'án e', té nī ndasi rā yi'e' yūkun' jaan'.

31 Té xā xito' kā'nī' ñā'a' rā kii' nī xīnī tu'un té xīn', té xa'ndia chuun' nuu' iin tī'vi' té xīn', ñā nī nākuchi vā sākuu' nē ndiee' ñuu' Jerusalén jaan'.

32 Numi' té nī nākā rā ki'in' té xīn' xiin' sāvā tu té xīn' kuu' nuu' té taxta'an' rā naka'a' rā ndekuie' rā nuu' nē yivi' kua'a' jaan'. Té kii' nī xīnī ñā'a' nīa ndii, nī xīkuiin nīa ñā kutun' nīa Pablo.

33 Sākan' té nī kuyatīn té xīn', té xa'ndia chuun' jaan', té nī ka'an chuun' rā, té nī tiin rā Pablo, té satiín ñā'a' rā xiin' uvī ta'an kārena. Té nī ndatu'un' té jaan' nē jaan' yoq nduu' Pablo, té yoq nduu' tu a nī xāa rā.

34 Ndisu sāvā nē jaan' ka'án ti'e' iin ñā'a, té sāvā tuku nīa ka'án ti'e' inga' ñā'a. Xa'a' a ñā nī kūvi kūndāni kaxi' rā ndee xa'a' tiin' kuāchī nīa Pablo xa'a' a ñā kua'a' ti'e' nīa ndii, nī ka'an chuun' rā ñā nākā ñā'a' té xīn' jaan' té ku'un rā vi'e mii' ndiee' rā.

35 Té kii' nī xāa té xīn' jaan' xiin' Pablo kuato ñā kua'an kāa mii' ndiee' rā ndii, nī ndon'i ñā'a' rā sākan' ñā nī sānā vā'a cho' nē kua'a' jaan'.

36 Kuāchī ndii xā xata' rā jaan' ndikún nē kua'a' jaan' ka'án ti'e' nīa ndii: —Na kūvi rā —kachi nīa.

Xikán Pablo ndei' ñaq ka'an ra xa'a' ra nuu' ne kua'a' jaan'

37Kij' xaq xito' te xíin' jaan' sko'ni' ñaq'a' ra vi'e mii' ndiee' ra ndii, ni ka'an Pablo tu'un griego xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xíin' jaan' ndii: —¿Ñáá kuví ka'an i xiin' un' ijin xa'a'? —ni kachi ra. Te ni ka'an te xa'ndia chuun' jaan' xiin' ra ndii: —Aan, kuví tu ka'án yo'ó tu'un griego uun.

38Naa' sakan' ndii, ¿süu' yo'ó nduu' te Egipto, te ni sakunta'an' te yivi' xiin' te xa'ndia chuun' xamá'in', ndi'i jaan', te ni náka ra kumi' mií te xa'ni' ne yivi' te kua'an ra xiin' te jaan' mii' ichi kaa'? —ni kachi ra.

39Té ni nákuuin Pablo ndii: —Yu'u ndii, te judío nduu' i, te ni kíee i ñuu Tarso, ña nduu' iin ñuu ka'nu' ñaq kandu'u' nuu' ñu'u' Cilicia. Te xikán i ñaq va'a nuu' un' ña taxi un' ka'an i xiin' ne yivi' kaa' —ni kachi ra.

40Té kij' ni taxi te xíin' jaan' ñaq ka'an Pablo ndii, ikan' te ni iin ra kuato jaan', te ni ndon'i ra nda'a' ra te ka'an ra xiin' niq. Te kij' ni xikuiuin sakuu' niq ndii, ni ka'an ra xiin' niq tu'un hebreo ndii:

Hechos 22

1—Té yivi', ñan i, xiin' ndo'ó, te xixaq nuu' ñuu yo'o', kuni so'o ndo' ñaq ka'an i xa'a' i nuu' ndo' vitin —ni kachi ra.

2Té kij' ni xin so'o niq ñaq ka'án ra xiin' niq tu'un hebreo ndii, ni xikuita taxin' ka niq. Te ni ka'an qra ndii:

3—Té judío nduu' tu yu'u, te ni kíee i ñuu Tarso, ñaq kandu'u' nuu' ñu'u' Cilicia. Ndisu ñuu Jerusalén yo'o' ni xanu i, te ni sakuaan ndi'i i saa nii' ka'án tu'un ndei' ne ichi' yata' e', nuu' Gamaliel. Te xika' nuu i nuu' Ndiosí ndee vitin xiin' kanii' nimá i naa xaa' sakuu' ndo'ó kivi' vitin.

4Té ni sando'o' u'vi va i ne ndikún ichi' Jesús ndee ni xi'i savá niq xa'a' a ñaq ni satiín ña'a' i, te ni taan' i niq vi'e kaa, naa' tiaq nduu' ra, uun ña'a' nduu' niq.

5Sakan' tu sutu ka'nu' xiin' te xixaq nuu' ñuu yo'o' ndii, kuví ndíee yu'u' ra xa'a' ñaq jaan', sakan' ñaq nda'a' te jaan' ni kíin i tutu ñaq kua'an nda'a' ne ta'an' e', ne ndiee' ñuu Damasco. Te ni ketá i kua'an i ñuu jaan' te satiín i ne ndikún ichi' jaan', te náka ña'a' i, te xaa' niq ñuu yo'o', te kundo'o niq.

Ndíee' yu'u' Pablo saa ni námä Jesús nimá ra
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

6'Té kij' kuyatin' iin ke'in' kij' naá i ichi' yatín ñuu Damasco jaan' kua'an i ndii, achi va ni kíee iin ñu'u yi'é koo' chukuu' ndee ndiví', te ni xinunduu a yu'u.

7Té ni nduvá i ñu'u', te ni xin so'o i iin tachí' yu'u' ka'án a xiin' i ndii: "Saulo, Saulo, indichun na sando'o' un' yu'u?", ni kachi a.

8Té ni ka'an i ndii: “*¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e?*”, ni kachi i. Té ni ka'an a xiin' i ndii: “*Yu'u nduu' Jesús, te ñuu Nazaret, te sando'o' un*”, ni kachi a.

9Té yivi', te kua'an xiin' i ndii, ni xini ra ñu'u jaan', ndisu ni kundaní ra ña ni ka'an tachi' yu'u jaan' xiin' i.

10Té ni ka'an i xiin' a ndii: “*¿Ndee ña saa i, tákui'e?*”, ni kachi i. Té ni ka'an a xiin' i ndii: “*Ndokoo un' te ndi'vi un' ñuu Damasco, te ikan' ka'an iin te yivi' xiin' un' ndee ña kuní a saa un*”, ni kachi a.

11Té xa'a' a ña ni kuví kuní i sakan' ña ni yi'e koo' chukuu' ñu'u jaan' ndii, ni tiin te kua'an xiin' i jaan' nda'a' i, te ni náka ra yu'u te kua'an ndu ndee ni ko'ni ndu ñuu Damasco jaan'.

12Té ikan' ndu'u iin te nañi' Ananías, te jaan' ndii, xika' nuu' ra nuu' Ndiosí saa ka'án tu'un ndei' a. Té ka'án va'a sakuu' ne ta'an' e', ne judío, ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' ra.

13Té ni xaä ra mii' ni ndu'u i jaan', te ni kuyatín ra nuu' i, te ni ka'an ra xiin' i ndii: “*Ñani Saulo, na natuví nuu' un*”, ni kachi ra xiin' i. Té xaka'án e', te ni natuví nuu' i, te ni nákotó ndiaa ña'a' i.

14Té ni ka'an ká ra xiin' i ndii: “*Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xii' yata' e*”, ni nákaxin yo'ó te kuni un' ña kuní a, te kuni nduchi' nuu' un' Jesús, ña xachuun' ndaku, te kuni so'o un' tachi' a.

15Té ndiee yu'u un' xa'a' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', te ka'an ndoso' un' xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' un' xiin' xa'a' ña ni xini so'o un' jaan'.

16Té vitin ndii, kündiatu ká un'. Ndondichi un' te kuchi un' kuenta a. Té kakán un' nuu' a te sandoyo' a kuachi un'', ni kachi ra xiin' i.

17Té kii' ni nandiko' i ñuu Jerusalén yo'o', te iin' i ka'án i xiin' Ndiosí yúkun' ka'nu' ndii, ni satuví a nuu' i

18ñä ni xini i xto'o e'. Té ni ka'an a xiin' i ndii: “*Yachi va te ketä ki'i' un' ñuu Jerusalén ñaa!* Sakan' ña nätiin ne ñuu ñaa' ña ndiee' yu'u un' xa'a' i”, ni kachi a.

19Té ni ka'an i xiin' a ndii: “*Tákui'e, xiní kaxi' ne yivi' jaan' ña yu'u nduu' te ni xa'an saa vi'e mii' nakayá ne judío, ne ta'an' e*”, te ni taan i ne iní xini yo'ó vi'e kaa, te ni kutun' tu nja ni xaa i.

20Té sakan' tu kii' ni xa'ni' te yivi' Esteban, te ni ndiee yu'u xa'a' un' ndii, xta'an tu yu'u ni iin ikan' xito' i totó te ni xa'ni' ña'a' jaan', te ni nákuita kuento i xiin' te jaan'', ni kachi i xiin' a.

21Té ni ka'an a xiin' i ndii: “*Kua'an, sakan' ña ti'vi' i yo'ó nuu' ne tuku', ne ndiee' xika*”, ni kachi a xiin' i —kachi Pablo.

So'o ni xaa a kii' ni yo'o Pablo nda'a' te xin' romano

²²Té ndee ñaq yo'o' kuiti' ni xini so'o ne kua'a' jaan' ni ka'an Pablo. Ikan' te ni xa'a' kuaa' ti'e' niq ka'an niq ndii: —Xäta'an kuitiaku ka te yivi' ñaa', ka'ni' ñaa'a' ndo' —kachi niq.

²³Té xa'a' a ñaq kuaa' ti'e' niq, te seko' xi'é niq toto niq, te sakandeta' tu niq yaka' ndii,

²⁴ni ka'an chuun' te xíin', te xa'ndia chuun' jaan', ñaq sandi'ví te xíin' ra Pablo tixín vi'e ra jaan', te suku' yo'o' tu ñaa'a' ra te ndiee yu'u' Pablo jaan' ndee xa'a' nduu' a ñaq kuaa' ndiaa ñaa'a' ne yivi' jaan'!

²⁵Té kii' xa ni satiín kutu' te xíin' jaan' Pablo xiin' iin' te suku' yo'o' ñaa'a' ra ndii, ni ka'an Pablo xiin' iin te xíin' kuu' nuu', te iin' yatin jaan' ndii: —¿Ñáá taxi' tu'un ndei' nuu' Roma ñaq suku' yo'o' ndo' iin te romano naa' tia'an sana'má ñaa'a' te xa'ndia chuun'? —ni kachi ra.

²⁶Té kii' ni xini so'o te kuu' nuu' jaan' ñaq jaan' ndii, ni xa'an ka'an ra xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ra jaan' ndii: —¿Saa saa un' vitin, kuachii ndii te romano nduu' tu te kaa'? —ni kachi ra.

²⁷Té ni kuyatín te xa'ndia chuun' jaan' mii' iin' Pablo, te ni ndatu'un' ñaa'a' ra ndii: —¿Ñáá ndixa xna'a ndii, te romano nduu' tu yo'ó? —ni kachi ra. Te ni nakuui Pablo nuu' ra ndii: —Uun suvi i —ni kachi ra.

²⁸Té ni ka'an ka te xa'ndia chuun' jaan' xiin' Pablo ndii: —Yu'u ndii, kua'a' xava'a xu'un' ni cha'vi i, te ni nanduu i te romano —ni kachi ra. Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii: —Yu'u ndii, xa te romano nduu' i ndee kii' ni tuvi i —ni kachi ra.

²⁹Ñaq jaan' na kuii' te xíin', te xito' suku' yo'o' ñaa'a' jaan' ndii, xaka'án e', te ni kuxioo ra. Te ndee te xa'ndia chuun' jaan' ni yi'vi kii' ni xini ra ñaq te romano nduu' tu Pablo, sahan' ñaq ni ka'an chuun' ra, te ni xikotijen Pablo xiin' karena.

Ka'an Pablo xa'a' ra nuu' te xixá kuu' nuu' nuu' ne judío

³⁰Té tuku' kivi' ndii, xa'a' a ñaq ni kuní te xa'ndia chuun' jaan' kundaní kaxi' ra ndee xa'a' ni tiiin kuachii ne judío Pablo jaan' ndii, ni ndaxin' ra karena ñaq tiin Pablo. Te ni ka'an chuun' ra ñaq nákayá tu sutu kuu' nuu' xiin' sakuu' te xixá kuu' nuu' nuu' Jerusalén jaan'. Te ni xta'ni' ra Pablo vi'e kaa, te ni xani' ñaa'a' ra nuu' te jaan'.

Hechos 23

¹Té ni xto'nji kaxi' Pablo nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra ndii: —Ñani ta'an' i, saxinú i ñaq kuní Ndiosí ndee vitin xiin' ñaq naá va'a nimá i nuu' a —ni kachi ra.

²Té sutu ka'nu', te nani' Ananías ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te ita' yatiñ jaan' ñaq sa'ndia' ra yu'u' Pablo.

³Səkan' tə ni ka'qan Pablo xiin' Ananías jaqan' ndii: —Ndiosí na sa'ndia' yu'u' yo'ó, səkan' ñaq nduu' un' ndee naa namə vi'e, ñaq kini kaa', tə ni nake'i yaq a. Ndu'u' un' ñaa' tə səna'má un' yu'u' səq nii' ka'án tu'un ndei' Ndiosí. Ndisu ni xka'ndia un' tu'un ndei' jaqan' ñaq ni ka'qan chuun' un' tə kani rə yu'u' —ni kachi rə.

⁴Ikan' tə ni ka'qan tə ita' yatiñ jaqan' xiin' Pablo ndii: —Səkan' vi' tukü ka'án yo'ó xiin' sutu ka'nu', tə xika' nuu' nuu' Ndiosí un' —ni kachi rə.

⁵Tə ni ka'qan Pablo ndii: —Ñanı i, xiní yu'u' naa' sutu ka'nu' nduu' tə kaq', səkan' ñaq yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Kä'án kini un' xiin' tə xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñuu' un'." Səkan' yoso' a —ni kachi rə.

⁶Xa'a' a ñaq ni xini Pablo ñaq savə te jaqan' nduu' tə saduceo, tə savə tukü ra nduu' tə fariseo ndii, ni ka'qan ti'e' rə xiin' tə xixə kuu' nuu' jaqan' ndii: —Ñanı ta'an' i, yu'u ndii, tə fariseo nduu' i, tə tə fariseo ni nduu' tu yuva' i. Tə tiin' kuachı ndo' yu'u xa'a' a ñaq ndiatu' ini i ñaq natıakü e' kii' kuvı e' —ni kachi rə.

⁷Tə kii' ni ka'qan rə ñaq jaqan' ndii, ni xa'a' kani' ta'an' kuento tə fariseo xiin' tə saduceo, tə ni nata'vi' rə.

⁸Kuachı ndii, tə saduceo ndii, kändixa' rə ñaq natıakü ne ni xi'i, tə ni ndee kändixa' tu rə ñaq yoo ángele, te ni ndee kändixa' tu rə naa' yoo espíritu. Ndisu tə fariseo ndii, kändixa' tə jaqan' səkuu' ñaq jaqan'.

⁹Ikan' tə ni xa'a' kuaa' ti'e' səkuu' tə jaqan'. Tə ni ndondichı savə tə sanakuachi' tu'un ndei' Moisés, tə nduu' tə fariseo. Tə ni ka'qan rə ndii: —Köö' xachi' kuachı tə kaq' ni na'ín ndu. Naa' ni ka'qan iin ángele, uun naa' ni ka'qan iin espíritu xiin' rə ndii, vä'a kuun' ta'an' e' xiin' Ndiosí —ni kachi rə.

¹⁰Tə xa'a' a ñaq so'o ni nasaq' kua'a' qə səkuu' tə jaqan' ndii, ni yi'vi tə xa'ndia chuun' nuu' tə xin' jaqan' ñaq səkuchi' xi'e rə Pablo. Ñaq jaqan' na kuii' ni ka'qan chuun' rə xiin' ndia'vi' tə xin', tə ko'nı rə xtə'ni' ñaq'a' rə tein tə jaqan', tə ku'un ndiakə tukü ñaq'a' rə vi'e mii' ndiee' rə xito' rə.

¹¹Tə kii' ni kuyuu kivi' jaqan' ndii, ni tuvi xto'o e' nuu' Pablo, tə ni ka'qan a xiin' rə ndii: —Sandieni xiin' mii' un', səkan' ñaq səq ni ndiee yu'u' un' xa'a' i ñuu' Jerusalén ñaa' ndii, nii' səkan' tu kuní a ndiee yu'u' un' xa'a' i ñuu' Roma —ni kachi a.

Ndatu'un' tuní tə judío səq səq rə tə kə'nı' rə Pablo

¹²Tə kii' ni kitu' ndii, ni ndatu'un' tuní savə tə judío səq səq rə tə kə'nı' rə Pablo. Te ni chikəndią xiin' mii' rə nuu' ta'an' rə ñaq kuxi rə, tə kö'o tu rə tikui ndee skachi' kə'nı' ñaq'a' rə.

¹³Tə ya'a uvı xikə kuu' tə ni chikəndią xiin' mii' jaqan'.

¹⁴Tə jaqan' ndii, ni xa'a' rə nuu' sutu kuu' nuu' xiin' nuu' tə xixə nuu' ñuu' Jerusalén jaqan', tə ni ka'qan rə xiin' tə jaqan' ndii: —Ndu'u' ndii, ni chikəndią xiin' mii' ndu ñaq kaxi' ndu ndee iin ñaq'a' ndee skachi' kə'nı' ndu Pablo.

15Ñä jaqan' na kuii' ndo'ó xiin' te xixaq kuu' nuu' ndii, ka'qan ndo' xiin' te xíin', te xa'ndia chuun', te kixin' ndiakä rä Pablo nuu' ndo', te saaq ndo' ndee naa kuni sana'má ndi'i kä ndo' rä. Te ndu'u ndii, koo tu'va ndu te kän'i ñä'a' ndu ñä kuní ka xaa rä yo'o' —ni kachä rä.

16Ndisu ni xini tiaq si'e ñä' ta'an' Pablo kuento ñä ni ndatu'un' tuní si'e te jaqan'. Te ni xa'an ndatu'un' rä a nuu' Pablo mii' naá rä vi'e mii' ndiee' te xíin' jaqan'.

17Sakan' te ni kanaq Pablo iin te xíin' kuu' nuu', te ni ka'qan rä xiin' rä ndii: —Kua'an ndiakä te savä yo'o' nuu' te xíin' xa'ndia chuun', sakan' ñä yoo iin ñä kuni ka'qan rä xiin' te jaqan' —ni kachä rä.

18Sakan' te ni xaka ñä'a' te kuu' nuu' jaqan' nuu' te xa'ndia chuun' jaqan', te ni ka'an rä ndii: —Pablo, te naá vi'e kaa, ni kanaq yu'u, te ni ka'qan rä xiin' i ñä kixin' ndiakä i te savä yo'o' nuu' yo'o, sakan' ñä yoo iin ñä kuni ka'qan rä xiin' un' —ni kachä rä.

19Te te xa'ndia chuun' jaqan' ndii, ni tiin rä nda'a' te savä jaqan', te ni naka siin' ñä'a' rä. Te ni ndatu'un' ñä'a' rä ndii: —¿Yoo nduu' a kuni ka'qan un' xiin' i? —ni kachä rä.

20Te ni ka'qan te savä jaqan' ndii: —Te judío ndii, ni ndoo rä kuento ñä kakän rä nuu' yo'o te ku'un ndiakä un' Pablo nuu' te xixaq kuu' nuu' tiaqan, te saaq rä ndee naa kuni sana'má ndi'i kä ra te jaqan'.

21Ndisu yo'o ndii, saaq un' kuenta kuu' rä, sakan' ñä ya'a uví xikö ta'an te yivi' xä ni chikändia xiin' mii' rä ñä küxi rä te kö'o tu rä tikui ndee kän'i rä Pablo. Te vitin ndii, ndiee' tu'va rä ndiatu'rä ndee ñä ka'qan yo'o —ni kachä te savä jaqan'.

22Sakan' te ni ndei' ñä'a' te xa'ndia chuun' jaqan' ka'án chuun' rä xiin' te savä jaqan' ñä kä'án rä xiin' ndee iin ne yivi' ñä ni ka'qan rä xiin' te jaqan' xa'a' ñä jaqan'.

So'o ni xaa a kii' ni ti'vi' rä Pablo nuu' te ka'nu', te nani' Félix

23Te ni kanaq te xa'ndia chuun' jaqan' uví ta'an te kuu' nuu', te ni ka'qan rä xiin' te jaqan' ñä sakoo' tu'va rä uví ciento te xíin', xiin' uni xikö uxí te xíin', te yoso' kuei, xiin' uví ciento te xíin', te ni'i tun' xíin', te ku'un rä ñuu Cesarea kaa fin ñuu.

24Te ni ka'qan chuun' tu rä ñä sakoo' tu'va rä kuei ti' koso' Pablo, te xaa va'a rä ñuu jaqan' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nani' Félix.

25Te ni ke'i te xíin' te xa'ndia chuun' jaqan' iin tutu, te so'o ka'án a:

26"Yu'u, te nduu' Claudio Lisias ndii, ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' yo'o, te ka'nu' xava'a, Félix, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii. Natiin un' ñä nakuatu' i yo'o.

27Te yo'o' ndii, ni tiin ñä'a' ne judío, te xä xito' kän'i kuii ñä'a' nia. Ndisu ni xa'qan i xiin' te xíin', te xa'ndia chuun' i nuu', te ni sakakú ñä'a' i, sakan' ñä ni xini i kuento ndii, iin te romano, te ta'an' e', nduu' rä.

28Te xa'a' a ñä ni kuni i kundaní i ndee xa'a' tiin' kuachä ñä'a' nia ndii, ni xa'qan ndiakä ñä'a' i nuu' te xixaq nuu' ñuu nia.

29Te ni xini i ñaq tiin' kuächi ñaq'a' niña xa'a' tu'un ndei' mii' niña. Ndisu ni xaa ra ndee iin ñaq xata'an kuví ra xa'a' ni ndee ñaq kunaq ra vi'e kaa.

30Te kii' ni xini i kuento ñaq ni ndatu'un' tuní ndia'vi' te yivi' ña ka'ni' ra te yo'o' ndii, xaka'án e', te ni t'i'vi' ñaq'a' i nuu' yo'ó. Te ni ka'án chuun' tu i xiin' te tiin' kuächi ñaq'a' ñaq ku'un ra nuu' yo'ó te chindu'u' ra kuächi te yo'o' nuu' un'." Sakan' kachi tutu jaan'.

31Te ni naka te xíin' jaan' Pablo ñuu jaan', te ni xan ndiakä ñaq'a' ra ndee ñuu Antípatris saa nii' ni ka'án chuun' te xíin', te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ra.

32Te ni kitu' tukü kivi' ndii, ni nandiko' te xíin', te kua'án xa'a', ñuu Jerusalén vi'e mii' ndiee' ra. Ndisu te xíin', te yoso' kuei ndii, kua'án naa kua'án ra xiin' Pablo.

33Kii' ni xaa ra ñuu Cesarea ndii, ni taxi' ra tutu jaan' nda'a' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan', te ni sanakua'a tu ra Pablo nda'a' te jaan'.

34Te kii' ni ka'vi te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tutu jaan', te ni ndatu'un' ra Pablo mii' ni kiee ra. Te kii' ni xini ra ñaq te ni kiee ñu'u' Cilicia nduu' ra ndii,

35ni ka'án ra ndii: —Kuni so'o tukuu i ñaq ka'án un' kii' xaa te tiin' kuächi yo'ó —ni kachi ra. Te ni ka'án chuun' ra ñaq kondia ñaq'a' te xíin' vi'e ka'nu', ñaq ni xaa iin te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', te ni nani' Herodes.

Hechos 24

So'o ni xaa a kii' ni naka'án Pablo xa'a' ra nuu' Félix

1Te kii' ni xka'ndia u'un ta'an kivi' ndii, ni xaa sutu ka'nu', te nani' Ananías, xiin' savá te xixá nuu' ñuu xiin' iin te xikui'ní xa'a' ne yivi', te nani' Tértulo. Te sakuu' ra ni xaa nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tiin' kuächi ra Pablo.

2Te kii' ni kana te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' Pablo, te ni xaa ra ndii, ni xaa'a' tiin' kuächi ñaq'a' Tértulo jaan' ka'án ra ndii: —Tákui'e, yo'ó te ka'nu' va ndii, xa'a' ñaq xa'ndia chuun' va'a un', te xaa kua'a' kuiyá ndiee' mani' va ndu, te xa'a' a ñaq xini tuní un' ndii, xaa ni ndasava'a un' ñu'u' mii' ndiee' ndu,

3sakan' na kuii' sakuu' ndu ndii, taxi' va ndu ñaq chindani un' xa'a' sakuu' ñaq jaan'.

4Te xa'a' a ñaq kuni sakuachí kua'a' ndu yo'ó ndii, ka'án nda'vi i xiin' un' ñaq kuni so'o un' iin xa'a' ñaq ka'án i xiin' un' xa'a' ñaq vitta kuu' nimá un'.

5Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu ñaq nduu' ra ndee naa kui'e, sakan' ñaq nata'vi' ra sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío, mii' kaa ndiee' niña nuu' ñu'u' iin yivi'. Te siin' tukü ndii, te ni'i' ichi' nuu' iin t'i'vi ne ni xasiin' xiin' mii', te ndikún niña ichi' te nazaret, nduu' ra.

6Ni xika tu ra xe'na' ra xiin' yukan' ka'nu' ndu, xa'a' a jaan' na ni tiiñ ñaq'a' ndu, te ni kuni ndu sana'má ñaq'a' ndu saa ka'án tu'un ndei' mii' ndu.

- ⁷Ndisu ni kixin Lisias xiin' te xíin' ra, te ni tu'un u'vi ña'a' ra nda'a' ndu,
- ⁸te ni ka'an chuun' ra xiin' ndu ña kixin ndu nuu' yo'ó. Te kii' sana'má ña'a' un' xa'a' sakuu' ña jaan' ndii, kuyi kuni un' ña ña ndaku nduu' ña tiin' kuachi ña'a' ndu –ni kachí ra.
- ⁹Te sakan' tu inga ká te judío, te ita' xiin' ra ikan' ndii, ni naqata räkuento ra, te ni ka'an ra ña sakan' xnä'a nduu' a.
- ¹⁰Sakan' te ni sanya'á nda'a' te xa'ndia chuun' jaan' nuu' Pablo ña ka'an ra, ikan' te ni xä'a' ka'án Pablo ndii: —Xiní yu'u ña xä ki'in' kuiyä kua'an ña nduu' un' te xa'nú kuachi nuu' ne yivi', ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o. Ña jaan' na kuii' va'a va kuni i te naka'án i xa'a' i nuu' un' vitin.
- ¹¹Naa' ndatu'un' un' ndii, kuyi kuni un' ña ndee uxí uví ta'an kivi' tia'an ya'a vi' ña ni kaa i ñu Jerusalén te saka'nu' i Ndiosí.
- ¹²Ni ndee nuu' ki'e yuukun' ka'nu', te ni ndee vi'e mii' nakayá ne judío, ne ta'an' ndu, te ni ndee iin xaan' mii' ká ñu jaan' ndii, ni xini te kaa' nata'vi' i ndee iin ne yivi', ni ndee ni xini tu rä sanakuchi i ne yivi' kua'a' ikan'.
- ¹³Ni ndee kuyi tu nia'a te kaa' nuu' yo'ó ña ña ndixä nduu' ña tiin' kuachi ra yu'u vitin.
- ¹⁴Ndisu ndiee' yu'u i nuu' yo'ó ña xaka'nu' i Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xii' yata' ndu, saa' sanya'á ichi' xaa', ña ka'án te kaa' nduu' iin ti'vi ne ni xasiin' xiin' mii'. Sakan' ña kandixa' i sakuu' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' ña ka'án ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a.
- ¹⁵Te iin kachi ndiatu' in i naa ndiatu' in te kaa' ña Ndiosí ndii, sanaatiaku a sakuu' ne yivi', naa' ne xachuun' ndaku nduu' e', uun naa' ne xachuun' ndaku nduu' e'.
- ¹⁶Xa'a' a jaan' na xaa' i sakuu' ña nduxa' iin kivi' kua'an te kuna a va'a nimá i nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'.
- ¹⁷Kii' ni xka'ndia ki'in' kuiyä xika' i tukü xaan' ndii, ni naqaa i ñu Jerusalén te taxi xü'un' nda'a' ne nda'vi kuu' ñu i, te nasoko' tu i tumani' nuu' Ndiosí.
- ¹⁸Te nanj ña jaan' xaa' i, te ni xini savä te judío, te ni kiee ñu'u' Asia, naá i yuukun' ka'nu' ndasandoo' sutu yu'u nuu' Ndiosí saa' ka'án tu'un ndei' a. Ndisu köö' ne yivi' kua'a' ni yoo ikan' xiin' i, ni ndee ni nata'vi' tu i ne yivi'.
- ¹⁹Te ni xini naá i jaan' kuní a kixin nuu' yo'ó, te tian kuachi ra yu'u naa' yoo iin xaa'.
- ²⁰Uun naa' köö' tukü ndii, na ka'an tu mii' te kaa' naa' ni xini rä xaa' i ña nia'a kii' ni yoo i nuu' te xixa kuu' nuu' ñu Jerusalén.

21Kuein' tiin' kuach̄i r̄a yu'ü xa'a' ñä ni ka'an ti'e' kuit̄i' i kii' ni yoo i tein r̄a, kii' ni ka'an i ndii: "Tiin' kuach̄i ndo' yu'ü xa'a' a ñä iní i ñä naatiak̄u e kii' kuȳi e" —ni kach̄i Pablo.

22Tē xa'a' a ñä xiní kaxi' Félix jaan' xa'a' ichi' Jesús ndii, ni sajn kuiín r̄a ñä sana'má r̄a Pablo, tē ndee tuk̄u kivi' naakaq̄ r̄a xiin' ñä jaan'. Tē ni ka'an r̄a ndii: —Ndee kii' kixin Lisias, tē xin' tē xa'ndia chuun', sakan' vi' tē ndoo i kuento xa'a' ndo' —ni kach̄i r̄a.

23Sakan' tē ni ka'an chuun' r̄a xiin' tē xin' kuu' nuu' ñä koo ndiaa r̄a Pablo, tē na taxi r̄a ñä kuȳi saa ndiká r̄a sav̄a ñä tixin vi'e chuun' jaan'. Tē taxi tu r̄a xka'ndia tē xiní ta'an' xiin' r̄a tē kaka nuu' r̄a nuu' r̄a.

24Kii' ni ya'a ndia'vi' kivi' tē ni xa Felix xiin' ña' si'i' r̄a Drusila, ña' jaan' ndii, ña' judía nduu' a'. Tē ni ka'an chuun' r̄a ñä kixin Pablo nuu' niä. Tē ni xini so'o niä ka'an r̄a xa'a' ñä kuní a iní e' kuni e' Jesucristo.

25Ndisu kii' ni ndatu'un' Pablo xiin' niä xa'a' ñä kuní a sachuun' ndaku e', xiin' xa'a' ñä kuní a viko ni'i xiin' mii' e', xiin' xa'a' ñä sana'má Ndiosí yoo' kivi' nuu' ku'un e' ndii, ni yi'vi xava'a Felix jaan', tē ni ka'an r̄a ndii: —Xava'a sahan' kuit̄i' vit̄in kua'an kii', tē kii' kuni a i tē kana tukuu i yo'ó —ni kach̄i r̄a.

26Tē siin' tuku' ndii, ni ndiatu tu iní Félix jaan' ñä taxi Pablo xu'un' nda'a' r̄a tē saandoó ndiká ñä'a' r̄a. Sakan' na kui' ki'in' ichi' ni kana ñä'a' r̄a, tē ni ndatu'un' r̄a xiin' tē jaan'.

27Tē kii' ni xka'ndia uv̄i t̄a'an kuiȳa ndii, ni na'in chuun' iin tē nani' Porcio Festo nuu' Félix jaan'. Tē xa'a' a ñä ni kuni Félix jaan' ndoo va'a r̄a xiin' ne judío ndii, ni naakoo r̄a Pablo naá r̄a vi'e jaan'.

Hechos 25

So'o ni xaa a kii' ni naaka'an Pablo xa'a' r̄a nuu' Festo

1Tē kii' ni ndi'i uní ta'an kivi' ñä ni xaa Festo jaan' nuu' ñu'u jaan' ndii, ni ket̄a r̄a ñu CESAREA jaan', tē ni kaa r̄a ñu CESARENA.

2Tē ikan' ni xaa ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' tē judío kuu' nuu' nuu' Festo jaan', tē ni xaa' tiin' kuach̄i r̄a Pablo.

3Tē ni ka'an nda'vi' r̄a xiin' Festo jaan' ñä ka'an chuun' r̄a tē kixin ndiaq̄a tē xin' Pablo ñu CESARENA jaan'. Ni xikan r̄a ñä jaan' sahan' ñä xaa ni ndatu'un' tuní r̄a ñä ka'nii' r̄a Pablo ichi'.

4Ndisu ni ka'an Festo ñä xava'a naá mii' Pablo vi'e chuun' ñu CESARENA, tē nä'a' kaa tē naandiko' tu mii' r̄a ikan'.

5Tē ni ka'an kaa r̄a xiin' tē jaan' ndii: —Na ku'un sav̄a ndo'ó tē kuu' nuu' xiin' i ikan', tē tiiin kuach̄i ñä'a' ndo' naa' ni xaa r̄a iin ñä ni'a —ni kach̄i r̄a.

6Té kii' ndi'i ni ndoo rə tein ne jaan' unia, uun ux̄ ta'an kə kivi' ndii, ni nakaq' ra ñuu Cesarea. Té tuk̄ kivi' ni xikundu'u' rə mii' xa'nú rə kuach̄i, té ni ka'an chuun' rə ña ku'un ndiak̄a té xín' Pablo nuu' rə.

7Té kii' ni xaa Pablo ikan' ndii, ni kat̄ ña'a' té judío, té ni kiee ñuu Jerusalén jaan', tiin' kuach̄i ña'a' rə xiin' kua'a' kuach̄i viē, tee' ndee köo' a ni kuv̄ nia'a rə xa'a' a.

8Té ni ka'an Pablo xa'a' rə ndii: —Köö' ndee iin ña nia'a ni xaa' i xa'a' tu'un ndei' ndu, ne judío, ni ndee xa'a' yūkun' ka'nú ndu, ni ndee köo' tu a ni xaa i xa'a' tu'un ndei' César, té xa'ndia chuun' kuu' nuu' —ni kachi rə.

9Ndisu xa'a' a ña ni kuní Festo jaan' ndoo va'a rə xiin' té judío jaan' ndii, ni ndatu'un' rə Pablo ndii: —Ñáá ka'án nimá un' kaa un' ñuu Jerusalén té sana'má i yo'ó ikan' xa'a' ña jaan'? —ni kachi rə.

10Té ni nakuuiñ Pablo ndii: —Viñin ndii, mii' xa'nú César kuach̄i iin' i, sakan' na yo'o' kuní a sana'má un' yu'u, sakan' ña xiní kaxi' un' ña köo' ndee iin ña nia'a ni xaa i xiin' ne ta'an' i, ne judío.

11Sakan' ña naa' ni xaa i iin ña nia'a, ña kuní a kuv̄ i xa'a' a ndii, köo' a ka'án i kuv̄ i. Ndisu xa'a' a ña süu' ña ndaku nduu' ña tiin' kuach̄i té judío, té ta'an' i kaq', yu'u ndii, ndee iin köo' kumi' ña ndaku te sanaakua'a rə yu'u nda'a' te kaq'. Ña jaan' na kuii' xikán i ña na sana'má César yu'u —ni kachi rə.

12Té kii' ndi'i ni ka'an Festo xiin' té chindiee' ta'an' xiin' rə xiin' kuento ndii, ni ka'an rə xiin' Pablo ndii: —Xa'a' a ña ni xikan un' ña sana'má César yo'ó ndii, nuu' César jaan' ku'un un' —ni kachi rə.

So'o ni xaa a kii' ni iin Pablo nuu' Agripa

13Té kii' ni xka'ndia'vi' kivi' ndii, ni xaa rey Agripa xiin' iin ña' nani' Berenice ñuu Cesarea jaan' té nakuatu nia Festo.

14Té xa'a' a ña ni ndoo nia ikan' ki'in' kivi' ndii, ni ndatu'un' Festo xiin' rey jaan' xa'a' tundo'o' Pablo ka'án rə ndii: —Ni nako Félix iin té yivi' naá rə vi'e kaa yo'o.

15Té kii' ni xa'an i ñuu Jerusalén ndii, ni tjin kuach̄i ña'a' sutu kuu' nuu' xiin' té xixa nuu' ne judío. Té ni xikan rə nuu' i ña ka'an chuun' i ña kuv̄ té jaan'.

16Té ni ka'an i xiin' té judío jaan' ña täxi' tu'un ndei' romano ña kāni' e' ne yivi' kii' tia'an naka'an nia xa'a' nia nuu' té tiin' kuach̄i ña'a'.

17Ña jaan' na kuii' kii' ni kixin té judío jaan' yo'o' ndii, ni kuy kuachí i xiin' tundo'o' rə. Süu' jaan' ndii tuk̄ kivi' ni xikundu'u' i mii' xa'nú i kuach̄i, té ni ka'an chuun' i ña kixin ndiak̄a té xín' té jaan' nuu' i.

18Té kii' ni xikuita té tiin' kuach̄i ña'a' jaan' ndii, köo' ña nia'a ña ni ndiatu i xa'a' ni tiin kuach̄i ña'a' rə.

19Süy' jaqan' ndii xa'a' iin uví ñaq kandixa' mij' rä xa'a' Ndiosí rä kuiti' ni kani ta'an' te jaqan' kuento xiin' Pablo jaqan', xiin' xa'a' iin te xä ni xi'i, te ni nani' Jesús, te ka'án Pablo jaqan' ñaq tiaku rä.

20Té xa'a' a ñaq ni kundaní i ndee ñaq saa i xiin' ñaq ni kani ta'an' rä kuento xiin' te jaqan' ndii, ni ndatu'un i Pablo naa' ka'án nimá rä ku'un rä ñuu Jerusalén te sana'má ñaq'a' i ikan' xa'a' ñaq jaqan'.

21Ndisu Pablo jaqan' ndii, ni xikan rä ñaq kundiátu rä te sana'má ñaq'a' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Sakan' na ni ka'án chuun' i ñaq koo ndiaa kaa ñaq'a' te xín' ndee kii' kuví t'i'vi' ñaq'a' i nda'a' César jaqan' —ni kachí Festo.

22Te ni ka'án Agripa jaqan' xiin' Festo ndii: —Kuni kuni so'o tu yu'u ñaq ka'án te jaan' —ni kachí rä. Te ni ka'án Festo ndii: —Tiaqan te kuni so'o un' rä —ni kachí rä.

23Té tukú kivi' kii' ni xaa Agripa xiin' Berenice vi'e chuun' ndii, ni tjin ka'nu' xava'a ñaq'a' kua'a' ne yivi'. Te kua'a' tu te xín' kuu' nuu' ni ndekui'e xiin' ne jaqan' xiin' kua'a' te xixá kuu' nuu' nuu' ñuu jaqan'. Te ni ka'án chuun' Festo jaqan' ñaq ku'un naka te xín' Pablo te kixin ndiaakaa ñaq'a' rä ikan'.

24Sakan' te ni ka'án Festo ndii: —Yo'ó, rey Agripa, xiin' sakuu' ndo'ó, te ndiee' yo'o' vitin, te yivi' te iin' nuu' e' yo'o' ndii, kua'a' va ne judío ka'án kuachí nuu' i nuu Jerusalén xiin' ñuu yo'o' xa'a' rä kuaa' ti'e' niq ka'án niq ñaq kuní a kuví rä.

25Ndisu tuu yu'u ndii, koo' ndee iin ñaq xata'án kuví rä xa'a' ni xaa rä. Te ndii, xa'a' a ñaq ni ka'án mij' rä ñaq César Augusto sana'má ñaq'a' ndii, ni chituní i t'i'vi' ñaq'a' i nda'a' te jaqan'.

26Té xa'a' a ñaq koo' a ni'l' i ke'i i xa'a' rä nuu' xtq'o e' César jaqan' ndii, ni ka'án chuun' i te ni kixin ndiaakaa ñaq'a' rä nuu' ndo' yo'o' vitin, ndisu nuu' yo'o' kaa vi' rey Agripa. Te kii' ndi'i sana'má ñaq'a' un' ndii, koo na ñaq kuvi ke'i i xa'a' rä.

27Kuachí ndii tuu i ñaq süu' te kuu' kaxi' nduu' i naa' t'i'vi' i iin te naá vi'e kaa nuu' César, te kaa'án i ndee xa'a' tiin' kuachí ñaq'a' ne yivi' —ni kachí Festo.

Hechos 26

So'o ni xaa a kii' ni naka'án Pablo xa'a' rä nuu' Agripa

1Sakan' te ni ka'án Agripa jaqan' xiin' Pablo ndii: —Kuví naka'án un' xa'a' un' vi'tin —ni kachí rä. Sakan' te ni kataní nda'a' Pablo, te ni xaa' naka'án rä xa'a' rä ndii:

2—Rey Agripa, va'a kuni i ñaq naka'án i xa'a' i nuu' yo'o' vitin xa'a' sakuu' ñaq tiin' kuachí te judío, te ta'an' i, yu'u.

3Sakan' ñaq xiní yo'o' sakuu' ñaq xi xaá ne judío, ne ta'an' i, xiin' sakuu' ñaq kani' ta'an' ne ñuu i kuento xa'a'. Ñaq jaqan' na kuii' ka'án nda'vi i xiin' un' ñaq saa un' ñaq va'a, te kuni so'o un' xiin' ñaq mani' ñaq ka'án i xiin' un'.

Ka'án Pablo saa ni nduu rä xtq'an'

4'Sakuu' ne judío, ne ta'an' i, xiní saa xika' i ndee kii' ni nduu i te sava tein ne ñuu i xiin' kii' ni ndu'u i ñuu Jerusalén.

5Ne jaan' ndii, xiní tu nia ña ni xika i nuu' ña sania'á te fariseo ndee xta'an' vi'. Te kuví ndiee yu'u' niq xa'a' ña jaan' naa' kuní nia. Te te fariseo jaan' nduu' iin tiví te xika' ndiee' ka xiin' tu'un ndei' Ndiosí, te sakan' sakuu' te ñuu i.

6Te vitin ndii, tiin' kuachi rä yu'u xa'a' a ña ndiatu' ini i xa'a' kuento ña ni taxi Ndiosí nuu' ne xii' yata' i.

7Te kuento jaan' nduu' ña ndiatu' ini ndu, ne uxí uví tiví, ne vi'e ne Israel natin ndu, xa'a' a jaan' na xaka'nu' chito ndu Ndiosí nduvi' xiin' ñuu. Rey Agripa, xa'a' kuento jaan' tiin' kuachi ne ta'an' i, ne judío jaan', yu'u.

8¿Ndichun na vixi nia tu nduu' a nuu' ndo'ó te kandixa' ndo' ña kuví sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i?

Ka'án Pablo saa ni sando'o' rä ne nduu' kuenta Jesús

9Te yu'u ndii, ni tuu i ña kuní a saa i sakuu' ña nduxa' te sandi'i' i ne ini xini Jesús, te ñuu Nazaret.

10Te ni xaa i ña jaan' ñuu Jerusalén, te xiin' ña ndiee' sutu kuu' nuu' ni ka'an chuun' i, te ni ñu'u kua'a' ne nduu' kuenta ña jaan' vi'e kaa. Te ni nakuita tu kuento i xiin' te yivi' kii' ni xa'nii' rä sava ne jaan'.

11Te ki'in' va ichi' ni xa'an i saa vi'e mii' nakayá ndu te sando'o' u'vi ña'a' i, te kani'a nia xa'a' Jesús jaan'. Te xa'a' a ña ni xi'e xava'a i ni xini ña'a' i ndii, ni ndikun i sando'o' i nia ndee tuku ñu'u mii' kua'an nia.

Ndiee' yu'u' kä Pablo saa ni namä Jesús nimá rä

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

12Te ña jaan' kua'an saa i ñuu Damasco xiin' ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', xiin' ña ni ka'an chuun' rä xiin' i.

13Ndisu kii' naá i ichi' kua'an i ikan' iin ke'in' ndii, kuni ka'an i xiin' un', rey, ña ni xini i ni kiee iin ñu'u ndee ndivi', ña yi'é koo' chukuu' kä te sakan' ñu'u, te ni xinunduu a yu'u xiin' te kua'an xiin' i.

14Te ni nduvä sakuu' ndu ñu'u, te ni xini so'o i iin tachí' yu'u' ña ka'án xiin' i xiin' tu'un hebreo ndii: "Saulo, Saulo ¿ndichun na sando'o' un' yu'u? Sando'o' xiin' mii' un' ndee naa ndo'o' toro kii' kacha'ni' ri' kaa xin' nuu", ni kachí a.

15Te ni ka'an i xiin' a ndii: "¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e?", ni kachí i. Te ni ka'an xto'o e' xiin' i ndii: "Yu'u nduu' Jesús, ña sando'o' un'.

16Ndisu ndokoq un', te kuiin ndichi un'. Sakan' ña ni satuví xiin' mii' i nuu' un', te ndasanduu i yo'ó te kakä nuu nuu' i, te ndiee yu'u tu un' xa'a' ña ni nia'a i nuu' un' xiin' xa'a' ña nia'a kä i nuu' un'.

¹⁷Té sakakú i yo'ó nuu' ne ñuuu un' xiin' nuu' ne tuku' mii' tianu' i yo'ó ku'un un' vitin,

¹⁸te sakan' un' ne jaan' te nakoo niā ñā xika' niā ichi' niāa', te na kakā niā ichi' ñā yi'é ñu'u i. Sakan' te kiee niā nuu' ñā xiko ni'i' ñā'a' ñā ndiv'a', te ko'nī niā nuu' ñā viko ni'i' ñā'a' Ndiosí. Sakan' te xa'a' ñā inī niā kunī niā yu'u koo ka'nu' inī Ndiosí xa'a' kuachí niā, te natin tu niā ñā va'a ñā samaní' Ndiosí ne nduu' nditia a", ni kachi a xiin' i.

¹⁹Ñā jaan' na kuii', rey Agripa, ni xaso'o i nuu' ñā ni ka'an xiin' i ndee ndivi'.

²⁰Süu' jaan' ndii xi'nā kā nī ka'an ndoso' i ñuuu Damasco, xiin' ñuuu Jerusalén, xiin' saa kua'an kā nuu' ñu'u Judea, xiin' tein ne tuku', te namā niā nimá niā xa'a' kuachí ñā xaa' niā, te kundikun niā Ndiosí, te xiin' ñā va'a ñā xaa' niā nia'a niā ñā xā nī namā xna'a niā nimá niā xa'a' kuachí niā.

²¹Xa'a' a jaan' na nī tiin te judío, te ta'an' i, yu'u nuu' ki'e yukun' ka'nu', te nī xika' ra kānī' rā yu'u.

²²Ndisu xa'a' a ñā nī chindie' Ndiosí yu'u ndii, kusaa' ka'án i tu'un a ndee vitin nuu' sakuu' ne yivi', naa' ne nda'vi so'o nduu' niā, uun naa ne ka'nu' nduu' niā. Te sania'á i nuu' niā saa nii' nī ka'an te nī ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' ñā nī ka'an Moisés ñā kuní a koo.

²³Té jaan' ndii, nī ka'an rā ñā kuní a kundo'o ñā kunduu Cristo, te kii' kuyi a ndii, xi'nā kā a kunduu ñā natíaku tein ne nī xi'i, te kunduu a ñu'u, ñā nia'a ichi' Ndiosí nuu' ne ta'an' a xiin' nuu' ne tuku'. Té ñā nī ka'an te jaan' ndii, xā nī xinu a -nī kachi Pablo.

²⁴Kii' ka'án kā Pablo ñā jaan' xa'a' rā iin' rā ndii, ikan' te nī nde'i ti'e' Festo ka'án rā ndii: —Té küu' kaxi' nduu' yo'ó, Pablo. Ni sakuaan kua'a va un' ndee nī sanā vi' xini' un' —nī kachi rā.

²⁵Ndisu nī nakuuin Pablo ndii: —Süu' te küu' kaxi' nduu' i, xkuaa' Festo. Süu' jaan' ndii ñā ndixā nduu' ñā ka'án i, te ñā kuu' kaxi' tu nduu' a.

²⁶Kuachí ndii xiní rey Agripa ñaa' xa'a' ñā ka'án i yo'o'. Ñā jaan' na kuii' inī i te ka'án i nuu' rā. Té xiní kaxi' i ñā xiní rā sakuu' ñā jaan', sakan' ñā süu' ñā nī yoo si'e nduu' a.

²⁷Té yo'ó, rey Agripa, ¿ñáá kandixa' un' ñā nī ka'an te nī ka'an tiakú tu'un Ndiosí? Xiní yu'u ñā kandixa' un' ñā jaan' —nī kachi rā.

²⁸Té nī ka'an Agripa xiin' Pablo ndii: —Ndee xaku va te sananduu' un' yu'u te ndikún ichi' Cristo —nī kachi rā.

²⁹Té nī ka'an Pablo xiin' rā ndii: —Ndee xaku', uun kua'a kā, ndisu xikán va i nuu' Ndiosí ñā süu' yo'ó kuiti' kunduu tu te ndikún ichi' Cristo, süu' jaan' ndii, kuní i ñā

kunduu tu sakuu' ne xini so'o ña ka'án i vitin ndee naa yu'u, ndisu süu' xiin' karena ña tiín i yo'o' —ni kachi ra.

30Kii' ndi'i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ni ndondichí rey jaan' xiin' te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ña' nani' Berenice, xiin' sakuu' ne ni ndiee xiin' te ka'nu' jaan'.

31Te kii' ni kiee ni ña kua'an ni ña ndii, ni x'a'a' ndatu'un' xiin' ta'an' ni ña ka'án ni ña ndii: —Koo' xachí' a ni xaa te yivi' jaan' ña xata'an kuví ra xa'a', uun kunaq ra vi'e kaa-kachi ni ña.

32Te ni ka'an Agripa xiin' Festo ndii: —Kuvi sandoó ndiká e' te jaan' naa' ni xikan ra ña sana'má ña'a' César —ni kachi ra.

Hechos 27

S'o o ni xaa a kii' ni ti'vi' Festo Pablo ñuu Roma

1Kii' ni ndoo Festo kuento ña ti'vi' ra ndu ñu'u Italia xiin' iin tundoo' ndii, ni sanakua'a ra Pablo xiin' tukú te ñu'u vi'e kaa nda'a' iin te xin' kuu' nuu', te nani' Julio, te xachuun' inga' xiin' iin ti'vi' te xin', te xika' nuu' nuu' Augusto César.

2Te ni ko'ní ndu iin tundoo', tun' ni kiee ñuu Adramitio. Tun' jaan' ndii, xka'ndia nuu' saa ñuu, ña ñu'u yu'u miní nuu' ñu'u Asia. Te ni kiee ndu kua'an ndu, te kua'an tu Aristarco, te ñuu Tesalónica, ña kandu'u' nuu' ñu'u Macedonia, xiin' ndu.

3Te tukú kivi' ni xaa ndu ñuu Sidón. Te Julio jaan' ndii, manj' ni kuu ra xiin' Pablo, sakan' ña ni taxi ra ku'un koto te jaan' ne xiní ta'an' xiin' ra, te chindiee' ña'a' ni ña.

4Te ni kiee ndu ikan' te kua'an ndu xiin' tundoo' yatin xiin' ñu'u Chipre mii' koo' tachi' ndiee' tiasi nuu' ndu.

5Te ni xka'ndia ndu miní ka'nu' yatin ñu'u Cilicia xiin' ñu'u Panfilia, te ni xaa ndu ndee ñuu ña nani' Mira, ña kandu'u' nuu' ñu'u Licia.

6Te ikan' ni xiní te xin' kuu' nuu' jaan' iin tundoo', tun' ni kiee ñuu Alejandría, tun' kua'an ñu'u Italia. Te ni ka'an chuun' ra te ni ko'ní ndu tixin tun' jaan'.

7Te kua'a' va kivi' ni ñu'u ndu nuu' tikui sakan' ña kuie va kua'an tundoo' jaan', te ni ndoo xava'a ndu te ni xaa ndu nuu' ñuu, ña nani' Gnido, sakan' ña tachi' ndiee' ni naqasí nuu' ndu, te x'a'a' a ña kusaa' xika' kaa tachi' ndii, ni x'a'an' seko' ndu ndee ñuu ña naá iñu, ña nani' Creta yatin Salmón.

8Te xiin' kua'a' tundo'o' ni x'a'an ndu saa yu'u miní ndee ni xaa ndu iin xaan' mii' nani' Puerto Va'a, ña kandu'u' yatin ñuu Lasea.

9Te xaa kua'a' va kivi' ni xka'ndia ñu'u' ndu nuu' miní, te siin' tukú ndii, xaa ni kuu kuain' va kaa' ña ku'un ndu xiin' tundoo' nuu' miní jaan' kii' sakan'. Sakan' ña xaa kuyatin' yoo' vixin. Xaa'a' a jaan' na ni sakan' chito Pablo te x'a'ndia chuun' tixin tundoo' jaan'

¹⁰ka'án rä ndii: —Te yivi' rain, tuu i ñä naa' ku'un na ku'un e' ndii, kundo'o kua'a' e' te ndoñu'u' tundoo' yo'o' xiin' sakuu' ñä ndiso' nu'. Te ndee mii' e' iyo kuví —ni kachí ra.

¹¹Ndisu te xíin' kuu' nuu' jaan' ndii ni kandixa' ka rä ñä ni ka'an te xiin' ñä'a nu' xiin' te satuvi' nu' te sakan' ñä ni ka'an Pablo.

¹²Te xa'a' a ñä vë'a kaa' yi'e' jaan' te ndoo tundoo' jaan' yoo' vixin' ndii, yatin' sakuu' rä ni ndoo kuento ñä ku'un na ku'un ndu, te naa' ni kuví ndii, xaä ndu ñuu Fenice, ñä nduu' yi'e' ñu'u' Creta jaan'. Te ñä jaan' ndii, so'o xito' a mii' ketá ñu'u xiin' mii' keta' a. Te ikan' ni kuní rä ndoo ndu yoo' vixin' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sandoo'o tachi' ndee' ndu nuu' miní

¹³Te ni xaa' xika' kuie tachi' ñä kuaxi xioo miní, te ni tuu rä ñä kuví ku'un ndu mii' kua'an ndu jaan'. Sakan' na kuii' ni saka' rä kaa' vie ñä tiin nu', te ni kiee ndu kua'an ndu yatin yatin ni yu'u' miní ñu'u' Creta jaan'.

¹⁴Ndisu sie tio' ni xaa'an ndu, te ni xaa' xika' iin tachi' ndee', ñä nani' Euroclidón, ñä ni kixin nuu' ñu'u' tukü ta'vi' xioo miní, te ni kondia'ndee' a tundoo' jaan'.

¹⁵Sakan' na ni kañuu a nu' mii' kuní mii' a, te xa'a' a ñä ni kuví sanandiko' kuiín rä nu' te ku'un nu' mii' kuaxi tachi' jaan' ndii, ni taxi rä ñä ku'un nu' mii' chinda'a' ñä'a' a.

¹⁶Te kii' ni xka'ndia ndu xata' ñu'u' sie ñä naá i'nü, ñä nani' Claudia, mii' xakü ndee' xika' tachi' ndii, ni ndo'o xava'a ndu, te ni saka'ndu tundoo' lulu.

¹⁷Te kii' ndi'i ni saka'ndu nu'ndii, ni satiín va'a rä tundoo' chie jaan' xiin' yo'o'. Te xa'a' a ñä yi'vi rä ñä tiin tundoo' jaan' nuu' ñuti' mii' nani' a Sirte ndii, ni ndaxin' rä toto, ñä xiku'ún tachi' tun' ndoo jaan', te ni taxi rä ñä ku'un nu' mii' chinda'a' ñä'a' tachi' jaan'.

¹⁸Te tukü kivi' ndii, ndee' ka xika' tachi' jaan', xa'a' a jaan' na ni xatia rä savä ñä ndiso' tundoo' jaan' nuu' miní.

¹⁹Te kivi' ñä uní ndii, ni xatia nda'a'ndu savä ndachuun', ñä tiin' rä tixin' tundoo' jaan', nuu' miní.

²⁰Te xa'a' a ñä xaa' kua'a' va kivi' kua'an ñä kuäsa' ka nandii', ni ndee' tiuun' tüvi' ka ndee', te sandoo'o' va tachi' ndee' xava'a ñä xika' jaan' ndu ndii, ni xaa'ndia iní ndu ñä kakü ndu.

²¹Te xa'a' a ñä xaa' kua'a' kivi' kua'an ñä tia'an kuxi ndu ndii, ni xikuiin ndichí Pablo mañin' sakuu'ndu, te ni ka'an rä ndii: —Va'a ka naa' ni kandixa' ndo' ñä ni ka'an i jaan' te kiee e' ñu'u' Creta kixin e'. Naa' sakan' ndii, kündoo' e' ñä iyo kaa' te ndöñu'u' tu ñä'a e' ñä ni xatia e' kaa'.

²²Ndisu vitin ndii, ka'án i xiin' ndo' ñä sandieni xiin' mii' ndo', kuachí ndii ndee' iin e' kuví, tundoo' kuiti' ndoñu'u'.

²³Kuəchị ndii, Ndiosí, ñaq xaka'nu' i te xika' nuu' tu i nuu' ndii, ñuu ndi'e' ni sətuví a iin ángele a nuu' i.

²⁴Te ni ka'an a xiin' i ndii: "Kuän yi'vi un', Pablo. Kuní a ku'un un' nuu' César. Te xa'a' ñaq kundanı Ndiosí yo'ó ndii, səkakú a səkuu' te kua'an xiin' un' tundoo' yo'o", ni kachị a.

²⁵Xa'a' a jaan' na kuii' səndieni xiin' mii' ndo', te yivi' rain. Kuəchị ndii in i xini i Ndiosí ñaq koo a saa nii' ni ka'an ángele jaan' xiin' i.

²⁶Te ndii, kuní a ñaq ku'un tundoo', te kən i nu' yu'u' min iin ñu'u' ñaq ndasi i'nü xiin' min i —ni kachị Pablo.

²⁷Te xə uxı kumi' ta'an kivi' kua'an ñaq chinda'a' tachi' jaan' tundoo' nuu' min i ka'nu' ñaq nəni Adriático. Te yatin' na ñuu ndii, ni tuu səkuu' te xachuun' xiin' nu' ñaq xə kuyatin' ndu nuu' ñu'u'.

²⁸Səkan' na kuii' ni ki'in kū'və te jaan' xiin' yo'o' te kən i ra saa kunu min i jaan'. Te ni xini rə ñaq kunu a okə nda'a'. Te sie ndoso' kə te tukə ni ni ki'in kū'və rə a xiin' yo'o' jaan', te ni xini rə ñaq kunu a xa'un nda'a'.

²⁹Te xa'a' ñaq yi'vi rə ñaq kən i ta'an' nu' xiin' yuu' ndii, ni səkoyó te jaan' kumi' ta'an kaa ki'i' viə tixin tıkui xiin' yo'o', te kətiin kutu' yo'o' jaan' su'ma' nu'. Te ni ka'an va nimá rə ñaq kitu' ki'i'.

³⁰Te ni xikə te xachuun' xiin' tundoo' jaan' kən i rə nuu' tundo'o' jaan'. Ñaq jaan' na kuii' ni xə'a' sənuu' rə tundoo' lulu nuu' min i. Ni xəq rə ndee naa kuni səkoyó tu rə kaa ki'i' viə tixin tıkui xiin' yo'o', te kətiin kutu' yo'o' jaan' nuu' nu'.

³¹Ndisu ni ka'an Pablo xiin' te xín' kuu' nuu' xiin' te xín' rə ndii: —Naa' ndoo te kaa' tixin tundoo' yo'o' ndii, küyü kakə ndo'ó —ni kachị rə.

³²Ikan' te ni xə'ndia iin uvı te xín' jaan' səkuu' yo'o' ñaq tiin' tun' lulu jaan', te kua'an ndi'i nu' xiin' tıkui.

³³Te kii' xə səkan' te kitu' kuii ndii, ni xəndieni Pablo səkuu' ndu ñaq kuxı ndu, ka'an rə ndii: —Xə kua'an uxı kumi' ta'an kivi' ñaq tıq'an kuxı e' ndee sie ñaq ndiatu' e' ndee ñaq koo.

³⁴Ñaq jaan' na kuii' ka'an nda'vi i xiin' ndo' ñaq kuxı e', te koo ndiee' e', te kutiakə ka e'. Kuəchị ndii ndee iin jxi' xini' e' ndöñu'u' —ni kachi rə.

³⁵Te kii' ndi'i ni ka'an rə ñaq jaan' ndii, ni ki'in rə iin xita' və'a, te ni təxı rə ñaq chindanı Ndiosí xa'a' a nuu' səkuu' ndu ita' ndu jaan', te ni tə'vi' rə a, te ni xə'a' xixi' rə a.

³⁶Səkan' te ni xəndieni xiin' mii' səkuu' ndu, te ni xə'a' xixi' tu ndu'u.

³⁷Te ñaq səkuu' ndu te ni ñu'u tixin tundoo' jaan' ndii, ni kuu ndu uvı ciento uni xikə xa'un iin.

38Tę kii' ndi'i ni xixi ndu ndii, ni ko'ni te xachuun' xiin' tundoo' jaan' ndikin' trigo minj, te kuu xaku vien nu'.

So'o ni xaa a kii' ni tanj tundoo' mi' kua'an Pablo

39Tę kii' ni kitu' ndii, ni naquni ra nu'u' mii' ni ndekuije ra jaan'. Ndisu ni xini ra na yoo iin nda'a' minj mii' yoo kua'a' nuti', te ni kuni ra ku'un chikandu'u' ra nu' ndee nuu' nuti' jaan' naa' ni kuvil.

40Tę ni xaqndia ra yo'o' na tiin' kumi' saa' kaa ki'i jaan', te ni ndoo a minj jaan'. Te ni sataya tu ra yo'o' na tiin' kutu' tun' ndiko' ni'i ra tundoo'. Te ni ndani'i ra toto, na ta'nu' nuu' nu'. Te ni xikaa ra ku'un ndaku ra xiin' nu' nuu' yu'u' minj jaan'.

41Ndisu tundoo' jaan' ndii, ni xaan xikui'ni nuu' nu' mii' ndiee' maato nuti', te ikan' ni tiin ndi'i nu' te ni kuvil ka kandu nu'. Te su'ma' tundoo' ndii, ni xaa a tiachi' a xaa' koo nuu' minj jaan'.

42Sakan' te ni ndoo te xin' kuento na kaa'ni' ra sakuu' te nu'u vi'e kaa, te kua'an tixin tundoo' jaan', koto' ka suntia' ra, te kunu ra.

43Ndisu xaa' a na ni kuni te xin' kuu' nuu' jaan' sakakú ra Pablo ndii, ni taxi ra saa te jaan' na jaan'. Süu' jaan' ndii ni ka'an chuun' ra na te xin' suntia' ndii, xi'na ra sakoyó xiin' mii' nuu' tikui minj te naxaa ra ndee yu'u' minj.

44Tę savaq tuku ra kiee xata' vixin' itun', uun kiee ra xiin' inga tu'un' tundoo' na chachi' jaan'. Te sakan' ni xaa ndu, te ni kaku va'a sakuu' ndu, te ni xaa ndu ndee yu'u' minj.

Hechos 28

So'o ni xaa a kii' ni xaa Pablo nu'u' Malta

1Tę kii' xaa ni kakau ndu ita' ndu yu'u' minj jaan' ndii, ni xini ndu kuento na Malta nani' ikan'.

2Tę ne ndiee' ikan' ndii, ni natuin va'a va nia ndu. Kuachii ndii ni na'mi nia nu'u, te ni ka'an nia xiin' sakuu' ndu na kutuni' ndu nuu' nu'u jaan', sakan' na kuun' va savi', te vixin xava'a xini ndu.

3Sakan' te kii' ni naqaya Pablo savaq tutun', te taan' ra nuu' nu'u jaan' ndii, ni keti iin koo' xatu tein tun' jaan' xinu' ri' nuu' na i'ni' nu'u jaan', te ni tiin nu'u ri' nda'a' ra.

4Tę kii' ni xini ne ndiee' nu'u jaan' taa' xiko' ti' jaan' nda'a' ra ndii, ni ka'an xiin' ta'an' nia ndii: —Tę kaa' ndii, kuän vi' kuni e' na iin te xan' ne yivi' nduu' ra. Kuachii ndii, tee' ndee ni kakau ra nuu' minj ndii, xaa ni kani na'a' ndiosí, na kendiaa' ya'vi' ndaku, te kütiaaku ka ra —ni kachi nia.

5Ndisu ni kisi Pablo nda'a' ra, te ni namä koo' jaan' nuu' nu'u, te koo' a ni ndo'o ra.

6Te səkuu' niq̥ ndiatu ñaq̥ nein ndaq̥' ra, uun ijin kuvi tio' ra. Ndisu kii' ni kuna'a' ndiatu' niq̥, te ni xinj̥ niq̥ ñaq̥ köö' a ndo'o' ra ndii, ni nama niq̥ saa tuu niq̥ ka'án niq̥ ñaq̥ ijin ndiosí nduu' ra.

7Te yat̥in ikan' kandu'u' ñu'u' ijin te nani' Publio. Te jaan' ndii, te kuu' nuu' nduu' ra nuu' ñu'u' ñaq̥ ndasi i'nū xiin' minj̥ jaan'. Te ni nat̥iin ra ndu'u vi'e ra, te ni xito va'a ra ndu'u unj̥ ta'an kivi'.

8Te yuva' te jaan' ndii, kuni kuvi ra kandu'u' ra tiin' ñaq̥'a' kā'ni' xiin' tindaku' ní'. Te ni ndi'vi Pablo mii' kandu'u' ra, te koto ñaq̥'a' ra. Te kii' ndi'i ni ka'án ra xiin' Ndiosí xa'a' te jaan' ndii, ni tondia ndaq̥'a' ñaq̥'a' ra, te ni sanda'a ñaq̥'a' ra.

9Te kii' ni xka'ndia ñaq̥ jaan' ndii, ni ndekuije səkuu' tuk̥u ne kuni kuvi ndiee' ñu'u' jaan' nuu' Pablo, te ni ndaq̥'a niq̥.

10Te ne jaan' ndii, ni tij̥ mani' va niq̥ ndu'u xiin' kua'a' nuu' ñaq̥ va'a. Te kii' ni ki'in ndu tundoo' kua'án ndu ndii, ni taxi niq̥ səkuu' ñaq̥ ni kuni nuu' ndu.

So'o ni xaa a kii' ni xaa Pablo ñu'u Roma

11Te kii' ni ndi'i unj̥ ta'an yoo' ñaq̥ ndiee' ndu ikan' ndii, ni ko'ni' ndu ijin tundoo', tun' ni kiee ñu'u Alejandría. Tun' jaan' ndii, ni ndiatu nuu' ikan' ndee xka'ndia yoo' vixin. Te nuu' nuu' ndii, ita' uv̥i ta'an ndiosí, ñaq̥ nani' ndiosí kuate.

12Te kii' ni xaa ndu yi'e, ñaq̥ kandu'u' ñu'u Siracusa ndii, ni ndoo' ndu ikan' unj̥ ta'an kivi'.

13Te ndee ikan' ni kiee ndu te kua'án ndu yat̥in yat̥in yu'u' minj̥ jaan' xiin' tundoo' jaan' te ni xaa ndu yi'e, ñaq̥ kandu'u' ñu'u Regio. Te ni ya'a tuk̥u kivi' kii' ni xika' tachi' va'a, ñaq̥ kuaxi xata' a mii' kua'án tundoo' jaan'. Te tuk̥u kā' kivi' ni xaa ndu ndee yi'e, ñaq̥ kandu'u' ñu'u Puteoli.

14Te ikan' ni xinj̥ ta'an' ndu xiin' sav̥a ne ndikún Jesú. Te ni ka'án nda'vi ne jaan' xiin' ndu ñaq̥ ndoo' ndu ikan' ux̥a ta'an kivi' xiin' niq̥, ndi'i jaan' te kua'án ndu ndee ñu'u Roma.

15Te kii' ni xinj̥ ne ndikún ichi' Jesú kuento ñaq̥ ni xaa ndu ñu'u Puteoli jaan' ndii, ndee ñu'u Roma ni kiee sav̥a niq̥, te ni kixin nat̥iin niq̥ ndu'u ndee ya'vi ñaq̥ nani' Apio. Te sav̥a tuk̥u niq̥ ni kixin nat̥iin ndu'u ndee ijin xaan' mii' nani' unj̥ ta'an vi'e. Kii' ni xinj̥ Pablo ne jaan' ndii, ni taxi ra ñaq̥ chindani Ndiosí xa'a' niq̥, te ni kundiensi nimá ra.

16Te kii' ni xaa ndu ñu'u Roma ndii, ni sanakua'a te xin' kuu' nuu' jaan', te ñu'u vi'e kaa, te ndiaa ra kua'án ra jaan' ndaq̥'a' te xito' vi'e kaa ñu'u Roma jaan'. Ndisu ni ndu'u siin' mii' Pablo ijin vi'e xiin' ijin te xin', te xito' ñaq̥'a'!

Ka'án ndoso' Pablo nuu' te judío, te ndiee' ñu'u Roma

17Kii' ni xka'ndia unj̥ ta'an kivi' ndii, ni kana Pablo te judío, te kuu' nuu', te ndiee' ñu'u jaan'. Kii' ni nḁkaya te jaan' ndii, ni ka'án ra xiin' ra ndii: —Ñani ta'an' i, yu'u

ndii köo' ndee iin ñaq'a ni xaa i xiin' ne judío, ne ta'an' e', te ni ndee nii xka'ndia tu i ñaq'a ni naqoo ne xii' yata' e' xaa' e'. Ndisu ni tiin te ta'an' e', te Jerusalén, yu'u ñuu jaan', te ni sana'ku'a rä yu'u nda'a' te xin', te romano.

18Te kii' ndi'i ni sana'má te romano jaan' yu'u ndii, ni kuni rä sandoó ndiká rä yu'u xaa' a' a ñaq' koo' kuachí, ñaq'a xata'an kuví i xaa' a' ni xaa i.

19Ndisu xaa' a' a ñaq'a ni ka'an te judío, te ta'an' e' jaan', ñaq'sandoó ndiká rä yu'u ndii, ni kuni a ñaq' kakán i ñaq'sana'má César yu'u. Ndisu ni xaa' i sa'kan', te tiin kuachí te ñuu e' jaan'.

20Xaa' a' a jaan' na ni kaa'na i ndo'o, te kuni i nuu' ndo', te ka'an i xiin' ndo'. Kuachí ndii, xaa' a' a ñaq' kandixa' i ñaq' ndiatu' iny yoo', ne Israel, tiín karena yo'o' nda'a' i -ni kachi rä.

21Te ni ka'an te jaan' xiin' rä ndii: —Ndée iin tutu tia'an natiiñ ndu nda'a' te ta'an' e', te ndiee' ñuu' Judea, ñaq' ka'án xaa' a' yo'o, te ndee iin tu te ndiee' ikan' tia'an kixin' yo'o', te chindu'u' rä kuachí xaa' a' un', uun kaa'na rä xaa' a' un'.

22Te ndii, kuni ndu kuni so'o ndu sa'na xanini un' xaa' a' ne kandixa' naa kandixa' un' jaan', sa'kan' ñaq' xini' ndu kuento mii' kaa' ñaq' kini' va' ndatu'un' ne yivi' xaa' a' ne ndikún ichi' xaa' jaan' —ni kachi rä.

23Te ni chindu'u' te jaan' iin kivi' ñaq' kuni so'o kaa' rä xaa' a' ñaq' jaan'. Te kua'a' va' rä ni kixin' vi'e mii' ndu'u' Pablo kii' ni xaa' kivi' jaan'. Te nduvi' ni ka'an Pablo xiin' rä xaa' a' sa'na kuví ko'nii e' nda'a' Ndiosí, te kaa'ndia chuun' a nuu' e', te ni xikaa' rä sa'kandixa' ñaq' a' rä ñaq' xaa' a' Jesús ka'án tu'un ndei' Ndiosí, ñaq' ni ke'i Moisés, xiin' ñaq' ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a.

24Te sa'va te jaan' ni kandixa' ñaq' ni ka'an Pablo, te sa'va tukú rä ni kandixa' ñaq' jaan'.

25Te xaa' a' ñaq' ni nakuitá kuento rä ndii, ni xaa' a' kiee' rä kua'an rä, sa'kan' na ni ka'an kaa' Pablo ñaq' yo'o' xiin' rä ndii: —Va'a va' ni ka'an Espíritu Santo xiin' ne xii' yata' e', xiin' ñaq' ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

26Kua'an te ka'an un' xiin' ne yivi' ñaa' ndii: Kuni so'o te kuni so'o ndo', ndisu kündani xachí' ndo'. Te koto te koto ndo', ndisu kuví xachí' kuni ndo'.

27Kuachí ndii ni xaxii ni ñaq' nimá niña. Te xini so'o te xini so'o niña, ndisu xaa' niña kuenta. Te xito' te xito' niña, ndisu kuví kuni niña ñaq' yoo jaan'. Sa'kan' xaa' niña koto kaa' kuni so'o niña. Te xaa' tu niña sa'kan' koto kaa' kuni niña. Te xaa' tu niña sa'kan' koto kaa' kündani niña xiin' nimá niña. Xaa' a' jaan' na nändiko' niña nuu' i, te sonda'a ñaa' i. Ni kachi a.

28'Xaa' a' jaan' na, kuni a ñaq' kündani ndo' vitin, ñaq' Ndiosí ndii, nuu' ne tuku' ti'vi' a ñaq' ka'án xaa' a' ñaq' sakakú a yoo'. Te ne jaan' ndii, kuni so'o xna'a niña a —ni kachi rä.

²⁹Te kii' ndi'i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ndiee' va kani' ta'an' te judío jaan' kuento ni kjee rä kua'an rä.

³⁰Te nii' uví kuiya ni ndoo kä Pablo vi'e mii' ni tatu rä ikan'. Te ni natiin rä sakuu' ne ni xa'an koto ña'a' ikan'.

³¹Kii' sañkan' ndii, ka'án ndoso' rä xa'a' saa kuní Ndiosí kā'ndia chuun' a nimá e', xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. Te ni xaa rä ña jaan' xiin' ña ndieni, te köo' tu ni xikuita'nü nuu' rä xa'a' ña jaan'.

Romanos

Romanos 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

1Yu'ü nduu' Pablo, tə xika' nuu' nuu' Jesucristo, tə tianu' a sania'á ichi' a, sakan' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'ü te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' a.

2Tə xa ni taxi a kuento a xa'a' tu'un va'a jaan' nuu' ña su'un, ña nduu' tuu a, ña ni ke'i te ni ka'an tiakú xa'a' Jesús ndee xta'an' iin yivi'.

3Tə tu'un va'a jaan' ndii, ka'án a xa'a' si'e a, xto'o e' Jesucristo. Tə kuenta ña nduu' a te yivi' ndii, iin te siani' xika' David nduu' a.

4Tə ni sanatiaku ña'a' Ndiosí xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te xiin' ña jaan' ni nia'a a ña si'e a nduu' ña jaan'.

5Tə xa'a' a ña ndani mij' Jesús ndu'ü na ni sakuiso' chuun' a ndu, tə ni ti'vi' tu a ndu ña sania'á ndu ichi' a nuu' sakuu' ne yivi' iin yivi', te iní nia kuni ña'a' nja, te kandixa' tu ña'a' nja. Sakan' te ña jaan' na iin sakuu' ña xaka'nu' ña'a' nja.

6Tə tein ne ka'án i xa'a' jaan' ka'ní tu ndo'ó, ne ni kana Ndiosí te kundu ndo' kuenta Jesucristo.

7Tə ke'i i tuu yoo'nuu' sakuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Roma. Ndiosí ndii, ndani a ndo'ó, tə ni kana a ndo'ó, ña jaan' na nduu' ndo' kuenta a. Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, tə na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Kuni ku'un ndi'e' Pablo mii' ndiee' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Roma

8Ña nuu' ndii, taxi' i ña chindani Ndiosí xa'a' sakuu' ndo'ó xiin' ña ndiee' Jesucristo. Sakan' ña xini i kuento ña ka'án va'a sakuu' ne yivi' xa'a' ña iní ndo' xini ndo' a.

9Tə xika' nuu' i nuu' Ndiosí xiin' kani' nimá i ka'án ndoso' i tu'un va'a xa'a' si'e a. Tə xini Ndiosí ña naka'an' chito i xa'a' ndo' sakuu' ichi' kii' ka'án i xiin' a.

10Tə sakuu' ichi' kii' ka'án i xiin' a ndii, xikán i nuu' a ña naa' kuní a ndii, kuain' so'o' ndi'i' ku'un ndi'e' na i mii' ndiee' ndo'.

11Kuachi ndii ka'án va nimá i kuni nduchi' nuu' i ndo'ó, tə ka'án va tu nimá i saya'a i iin ña chulen va ña kuni taxi Espíritu Ndiosí nuu' ndo' tə sandieni a nimá ndo' xa'a' ichi' a.

12Tə ndiatu' iní i ña sandieni ta'an' e' xa'a' ña iní ka e' xini ña'a' e'.

13Ndisu ndee vitin ndii, yoo naa yoo ña xikuita'nú nuu' i te xaa i mii' ndiee' ndo' jaan'. Ñaní ta'an' i, kuní i ña kundani ndo' ña kua'a va ichi' ni chituní i ña ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' tə sanakoó ka i ne xika' ichi' Jesús naa ni xaa i tein inga ne tuku',

¹⁴naa' n̄e griego nduu' nīa, uun naa' süu' n̄e griego nduu' nīa, naa' n̄e xini tuní nduu' nīa, uun naa' n̄e xini tuní nduu' nīa ndii, kuní a ka'ān ndoso' i tu'ūn va'a jaan' nuu' s̄akuu' nuu' n̄e jaan'.

¹⁵Ña jaan' na saki'i' a nimá i ña ka'ān ndoso' tu i tu'ūn va'a jaan' nuu' ndo'ó, n̄e ndiee' ñuú Roma.

Tu'ūn va'a ndii, ndiee' Ndiosí nduu' a

¹⁶Kuachí ndii kuchani i ka'ān i tu'ūn va'a jaan', s̄akan' ña ndiee' Ndiosí nduu' a, te xiin' ña jaan' s̄akakú Ndiosí s̄akuu' ne iní xini ña'a!. Xí'na k̄a nuu' ndu'u, n̄e judío, ni xaq̄ tu'ūn va'a jaan', te s̄akan' ni xaq̄ a nuu' ndo'ó, n̄e tuku'.

¹⁷S̄akan' ña ka'ān tu'ūn va'a jaan' ña xa'a! ña iní kuiti' e' xini e' Jesús, x̄a ni xandaku Ndiosí nimá e', naa yoso' a nuu' tūtu Ndiosí mii' ka'ān a ndii: "N̄e ni xandaku Ndiosí nimá xa'a! ña iní kuiti' nīa xini ña'a! nīa ndii, kutiakú nīa ndee ndi'i' nīi kivi!." S̄akan' yoso' a.

S̄akuu' e' ndiso' kuachí nuu' Ndiosí

¹⁸S̄akan' ña ndee ndi'i' satuví tu Ndiosí ña xi'ē a xini a s̄akuu' n̄e xaa' ña nīa'a, te xächuun' ndaku tu nīa, te xiin' ña jaan' xikuita'nú nīa nuu' ña ndixá xa'a' Ndiosí.

¹⁹Te ña kuní a kundaní ne jaan' xa'a' Ndiosí ndii, x̄a xiní nīa a, s̄akan' ña mii' a nia'a ña jaan' nuu' nīa.

²⁰Kuachí ndii küvi kuni e' Ndiosí xiin' nduchi' nuu' e', te ni ndee küvi tu kuni e' ña ndiee' a, ña köö' kivi' ndi'i', ndisú ndee kii' ni xikandu'u' iin yivi', te ni nia'a a nuu' e' ña s̄akan' nduu' a, te xiin' ña ni xaq̄ a xiní e' ndii yoo a. Xa'a' jaan' na köö' ndee iin ne küvi ka'ān ña xiní nīa naa' yoo Ndiosí.

²¹Kuachí ndii, tee' ndee xiní ne jaan' ña yoo Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' nīa saa xata'ān koto ka'nu' ña'a' e', te ni ndee täxi' tu nīa ña chindaní a. Xa'a' a jaan' na ni sañá ña xini tuní nīa, te ni kuu iin yaví tu nimá nīa ña kuu' kaxi'.

²²Te tee' ndee ka'ān ne jaan' ña n̄e chuūn va xika' ndaku nduu' nīa ndii, n̄e küu' kaxi' nduu' nīa.

²³Te tee' ndee va'a koo' chukuu' kuu' Ndiosí, te köö' kivi' xi'í a ndii, xäka'nu' ña'a' nīa. Süu' jaan' ndii xaka'nu' nīa ña niania', ña ni xaq̄ a nda'a' nīa, naa kuu' n̄e yivi' iin yivi', xiin' naa kuu' saa, xiin' naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' naa kuu' ti' kañuu' tixin.

²⁴Xa'a' a jaan' na ni sañakua'a ña'a' Ndiosí nuu' ña xe'na' ña ndioo' iní ne jaan' xa'a' jaan'. Ña jaan' na kuii' xaa' n̄e jaan' ña kini jaan' xiin' ta'an' nīa xiin' iin' nīa.

²⁵Koto k̄a ni nakoö ne jaan' ña ndixá xa'a' Ndiosí, te nuu' a jaan' ndii, ni natiiin nīa ña xini xa'an'. Kuachí ndii xaka'nu' nīa ña ni xaq̄ a Ndiosí, te xika' nuu' nīa nuu' ña jaan'. Te xäka'nu' nīa ña ni xaq̄ a s̄akuu' ña yoo, ña nduu' Ndiosí, ña kuní a s̄aka'nu' s̄akuu' e' ndee ndi'i' nīi kivi!. S̄akan' na kunduu a.

26Xa'a' a jaan' na ni sənəkua'a Ndiosí ne jaan' nuu' səkuu' ña nja'a, ña ndioo' iní nia xa'a'. Kuachí ndii ni nakoqo ndee ña'a' naa ni chituní Ndiosí xa'a' a, te kandu'u' a' xiin' inga ña'a'.

27Té nii' səkan' tu xaa' te yivi', nakoo' ra ña ni chituní Ndiosí xa'a' ra xiin' ña'a'. Te ndiee' va ni ndioo' iní ra ni xiní ta'an' ra, te kixín xiin' ta'an' ra. Te xaa' ra ña ka'an' nuu', xa'a' a jaan' na xata'an kundo'o ra nuu' mii' ra xa'a' ña kini jaan'.

28Té xa'a' a ña ni kuní ne jaan' ki'in kuenta ni a Ndiosí ndii, ni sənəkua'a ña'a' a nuu' ña xanini saka ni a te səa ni a ña kini kuäsa' kuní jaan'.

29Səkan' na xaa' ne jaan' səkuu' nuu' ña kuäsa' nduu' ña ndaku jaan', naa kuu' ña kumi' ni a musa ni a, xiin' ña ni a ini ni a, xiin' ña ndioo' ini va ni a xa'a' ña'a, xiin' ña kui'e ni a, xiin' ña ndasi' nuu' ni a, xiin' ña xa'ní' ni a ne yivi', xiin' ña iin təan ni a, xiin' ña xini xa'an' ni a ne yivi', xiin' ña xika' ni a ni a,

30xiin' ña ndatu'un' ni a tu'un ne yivi', xiin' ña kanja'a ni a xiin' ne yivi', xiin' ña ndasi' ni a Ndiosí, xiin' ña sandiee' kui'e ni a ne yivi', xiin' ña nuñu' ni a, xiin' ña ka'án va'a ni a xa'a' mii' ni a, xiin' ña nata'vi' xini' ni a xa'a' ña ni a a ña kuni səa ni a, xiin' ña kändixa' ni a yuva' si'i' ni a,

31xiin' ña nduu' ni a ne küü' kaxi', xiin' ña säxinú ni a kuento ni a, xiin' ña ndäni ni a ndee iin ne yivi', xiin' ña xini' ni a koo ka'nu' iní ni a, xiin' ña küvita iní ni a ndee sie.

32Tee' ndee xini' kaxi' ne jaan' ña x a ni ka'an tuní Ndiosí ña ne xaa' ña jaan' ndii, xata'an ña kuví ni a, ndisü süu' xaa' kuiti' ni a kuachí jaan', süu' jaan' ndii va'a kuni tu ni a xiin' inga ne yivi' kii' xaa' ni a kuachí jaan'.

Romanos 2

Sana'má ndaku Ndiosí ne yivi'

1Səkan' na kuii' yoo' kə nduu' ndo'ó, ne katun' ne yivi' jaan' ndii, koo' a kuví ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' Ndiosí, kuachí ndii səa nii' xaa' ne jaan' xaa' tu mii' ndo'. Səkan' na kuii' kii' katun' ndo' ne jaan' ndii, katun' xiin' mii' mii' ndo'.

2Ndisü xini' e' ña kii' katun' Ndiosí ne xaa' ña jaan' ndii, katun' ndaku ña'a' a.

3Naa' katun' ndo' inga ne yivi' xa'a' kuachí ña xaa' ni a, te xaa' tu mii' ndo' kuachí jaan' ndii, känini ndo' na katun' Ndiosí mii' ndo' xa'a' kuachí jaan'.

4¿Ñáá tüvi' nuu' ndo' ña kii' xaa' ndo' səkan' ndii, chindiaa ya'vi' ndo' ña viita xava'a kuu' iní Ndiosí xa'a' ndo', xiin' ña ndasun iní a xa'a' ndo', xiin' ña kundieni tu a xini a ndo'ó? ¿Ñáá xää' ndo' kuenta ña xa'a' ña viita xava'a kuu' iní Ndiosí na kuii' kuví namá ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ndo' nuu' a?

5Ndisü xa'a' a ña xaxii ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí, te xaya'vi' tu ndo' ña namá ndo' a xa'a' kuachí ndo' ña xaa' ndo' ndii, so'o' nakayá moto kə tundo'o' ña kundo'o' ndo' kii' xaa' kivi' ña satuví Ndiosí ña xi'é a te səna'má ndaku a ne yivi'.

6Tę Ndiosí ndii, taxi a nda'a' i'in ne yivi' xa'a' saq nii' ni xaq nja.

7Tę ne ni xaq naa xaa' ña va'a ndii, taxi a natiiin niq kivi' nuu niq ña koo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña nduku' niq ña kuni niq ña ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí, xiin' xa'a' ña nduku' tu niq ña ka'an va'a a xa'a' niq, xiin' xa'a' a ña nduku' tu niq ña kutiakú niq xiin' a ndee ndi'i' ni kivi'.

8Ndisu taxi a tundo'o', te kasi'e tu a kuni a ne xaa' so'o nuu a, te kändixa' niq ña ndaku xa'a' a, süu' jaan' ndii ña niq a kandixa' niq.

9Tę koo' kua'a' va tundo'o' xiin' ña u'vi kundo'o' sakuu' ne xaa' ña niq a jaan', xi'na kę ne judío kundo'o' ña jaan', te sakan' ne tuku'.

10Ndisu taxi' Ndiosí ña kuni ne xaa' ña va'a ña ka'nu' koo' chukuu' a, te ka'an va'a tu a xa'a' niq, te taxi tu a ña mani' koo' xiin' niq. Ña nuu' taxi a ña jaan' nda'a' ne judío, te sakan' taxi ña'a' a nda'a' ne tuku'.

11Sakan' ña iin kachi kuu' a xiin' sakuu' ne yivi'.

12Sakan' ña sakuu' ne ni kumi' tu'un ndei' Ndiosí, te xaa' niq kuachi ndii, katun' a ne jaan' tee' ndee ni kumi' niq tu'un ndei' a jaan'. Te sakan' tu sakuu' ne kumi' tu'un ndei' jaan', te xaa' niq kuachi ndii, sana'má a ne jaan' xa'a' tu'un ndei' jaan'.

13Kuachi ndii, ne xini so'o kuiti' tu'un ndei' jaan' ndii, nduu' niq ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii ne xini so'o tu'un ndei' jaan', te xaa' tu niq a nduu' ne ndaku nimá nuu' a.

14Sakan' ña ne tuku' ndii, kumi' niq tu'un ndei' a jaan', ndisu kii' xaa' niq ña ndaku, ña ka'an tu'un ndei' jaan' xiin' ña xini tuni mii' niq ndii, nia'a niq ña xini nimá niq ndee ña nduu' ña ndaku xiin' ndee ña nduu' ña niq a.

15Tę xiin' saq xika' niq nia'a niq ña yoo iin tu'un ndei' nimá niq, sakan' na kuii' xiin' ña xini tuni niq xini mii' niq amaq xaa' niq ña va'a uun ña va'a. Te tu'un ndei', ña yoo nimá niq jaan' nduu' ña tjin kuachi ña'a', uun naka'an a xa'a' niq¹⁶ kii' xaa' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' ña yoo si'e nimá niq xiin' nda'a' Jesucristo saq nii' yoo tu'un va'a ña ka'an ndoso' i.

Säxinú ne judío tu'un ndei' Ndiosí

17Ndo'ó, ne ta'an' i ndii, ka'an va'a ndo' xa'a' ndo' ña nduu' ndo' ne judío, te tiin' ndiaq a ndo' tu'un ndei' Ndiosí, te ka'an ñuñu' ndo' ña nduu' ndo' kuenta Ndiosí.

18Tę xini kaxi' ndo' ndee ña kuni Ndiosí saq ndo'. Te sakuaq aq ndo' tu'un ndei' a jaan' te kundan i ndo' ña va'a kę ña kuni a saq ndo'.

19Tę tuu ndo' ña kuví sania'a ndo' ichi' Ndiosí nuu' ne tuku', ne yoo sa'ví in i xa'a' a. Tę tuu tu ndo' ña ne satuví ichi' a nuu' ne yoo niqa' nimá jaan' nduu' ndo'.

²⁰Tę tuu ndo' ñaq kuyi sənia'á ndo' ne naq' kuu'. Tę tuu tə ndo' ñaq kuyi sənia'á ndo' ne tia'an kuixaq inı. Tę xa'a' a ñaq kumi' ndo' tu'un ndei' Ndiosí ndii, tuu ndo' ñaq xiní va' ndo' ñaq ndichi xiin' ñaq ndaku xa'a' ñaq kuní a.

²¹Tę ndo'ó, ne sania'á tuk' u ne yivi' ndii, nī ndee mii' ndo' säxinú ñaq sania'á ndo' jaan'. Tę ndo'ó, ne sania'á ñaq vä'a səkui'na' e' ndii, suv'i ndo' nduu' ne xakui'na'.

²²Tę ndo'ó, ne ka'án kumi' ndo' musa ndo' ndii, suv'i ndo' nduu' ne xaa' ñaq jaan'. Tę ndo'ó, ne ndasi' ndiosí saka ndii, xakui'na' ndo' ñaq a ñaq yoo tixin yukun' a.

²³Tę ka'án ñuñu' ndo' xa'a' ñaq kumi' ndo' tu'un ndei' jaan'. Ndisu suv'i ndo' xaa' səkan', tə tiin' ka'nu' ne yivi' Ndiosí, səkan' ñaq xka'ndia ndo' tu'un ndei' a jaan'.

²⁴Kuächi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xa'a' ñaq xika' va'a' ndo'ó ıchi' Ndiosí kanja'a ne tuku' xa'a' Ndiosí." Səkan' yoso' a.

²⁵Səkan' ñaq naa' yoo tuni iin' e' ndii, ndiaa ya'vi a naa' saxinú e' tu'un ndei' jaan'. Ndisu naa' säxinú e' tu'un ndei' jaan' ndii, ndee naa köo' a kumi' e'.

²⁶Ndisu ne köo' tuni jaan' iin' tə saxinú niq ñaq ka'án tu'un ndei' a jaan' ndii, natiin' ñaq a' a tee' ndee köo' tuni iin' niq.

²⁷Tę ne köo' tuni jaan' iin' te saxinú va'a niq ñaq ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, nia'á ñaq jaan' ñaq xata'an kətun' Ndiosí ndo'ó, səkan' ñaq tee' ndee yoo tuni iin' ndo', tə kumi' tu'ndu' tu'un ndei' jaan' ndii, säxinú ndo' a.

²⁸Kuächi ndii, süu' nduu' e' ne judío xa'a' a ñaq nduu' e' si'e ne judío kuiti', tə nī ndee süu' nduu' tu e xa'a' a ñaq yoo tuni iin' kuiti' e'.

²⁹Süu' jaan' ndii ne nduu' xnq'a ne judío ndii, ndee tixin nimá niq kuaxi ñaq jaan', tə tuni ñaq kumi' niq ndii, nimá niq yoo a nī xaq Espíritu Santo, tə süu' nī xaq a ñaq jaan' xa'a' a ñaq saxinú niq ñaq ka'án tu'un ndei' jaan'. Tę ne kumi' ñaq jaan' ndii, süu' tə yivi' ka'án va'a xa'a' niq, süu' jaan' ndii mii' Ndiosí.

Romanos 3

¹Tee' kuein' xanini ndo'ó ñaq ka'án i ñaq köo' xata' a ñaq nduu' e' ne judío, tə nī ndee köo' tu xata' a ñaq yoo tuni iin' e'.

²Süu yoo kua'a' xata' a, kuächi ndii ndee ñaq nnu' nī inı Ndiosí xini a yoo', ne judío, tə nī sənəkua'a a tu'un a ndaq'a' e'.

³Küvi kənini e' ñaq säxinú tu Ndiosí kuento a ñaq nī taxi a nuu' e' xa'a' a ñaq nī saxinú sav a e' kuento a.

⁴Süu säxinú xnq'a ñaq a, səkan' ñaq Ndiosí ndii, səkkuu' ıchi' ka'án ndaku a, tə köo' kivi' xini xa'an' a jaan' tee' ndee səkkuu' ne yivi' nduu' ne xini xa'an', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Xiin' ñaq ka'án un' nia'á un' ñaq iin' ñaq xachuu' ndaku nduu' un', tə kii' səna'má ne yivi' yo'ó ndii, kəta va'a un'. Səkan' yoso' a.

⁵Tee' kuein' ka'an ndo' xiin' i ña naa' xiin' ña xächuun' ndäku e', te kuví kuni e' ña xachuun' ndäku Ndiosí xiin' kuento a, ña ni taxi a nuu' e' ndii, xächuun' ndäku Ndiosí jaan' kii' sando'o' a yoo' xa'a' kuächí e' naa' sakan', kachí ndo'. (Ka'án i saa xanini ne yivi' iin yivi').

⁶Kuäsä' xächi' sakan' räñ'. Naa' sakan' nduu' a ndii, küvi sana'má ndäku Ndiosí ne yivi' iin yivi'.

⁷Tee' kuein' ka'an kä iin ndo' xiin' i ndii: "Naa' xiin' kuächí ña xaa' i so'o tuví kua'a' kä ña ndixä xa'a' Ndiosí, te kua'a' kä tu ne yivi' xaka'nu' ña'a' ndii, köö' ndee iin xa'a' ña kusaa' kätun' kä a yu'u ndee naa iin ne ndiso' kuächí." Sakan' kachí ndo'.

⁸Naa' sakan' nduu' a ndii, tee' ka'an sava ndo' ña na saa e' ña ni'a, te sakan' kua'a' kä ne yivi' saka'nu' Ndiosí, kachí ndo'. Te sakan' tiin' kuächí savä ne yivi' ndu'u ka'án kini ni'a xa'a' ndu ña ña jaan' sania'á ndu. Ndisu ne jaan' ndii, ne xä yoo katun' saa Ndiosí nduu' ni'a.

Köö' ndee iin ne xika' ndäku nuu' Ndiosí

⁹Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ñáá va'a kä ne yivi' nduu' ndu, ne judío, te sakan' ne tuku' jaan'? Kuäsä' xächi' sakan' räñ'. Kuächí ndii, naa' xä ni ka'an ndu ndii, naa' ne judío uun ne tuku' nduu' e' ndii, iin kachi xiko' ni'i' kuächí yoo'.

¹⁰Naa yoso' a nuu' tütü Ndiosí mii' ka'án a ndii: Köö' ndee iin ne xachuun' ndäku nuu' Ndiosí. Köö' ndee iin ndaa' ni'a.

¹¹Te köö' tu ne kuní xnä'a ña kündaní ni'a ña kuní Ndiosí. Te köö' ni tu ne kuní xnä'a ña nduku' ki'i' ni'a nuu' Ndiosí.

¹²Te sakuu' ni'a ni kuxiqo xächi' nuu' Ndiosí. Te ni nänduu ni'a ne kuäsä' kuní nuu' a. Te köö' kä ndee iin ne xaa' ña ndäku. Köö' kä ndee iin ndaa' ni'a.

¹³Yu'u' ni'a ndii, ndee na yavi ndii ña nunia' nduu' a, te xä nuu' ña xini xa'an' kiee' yu'u' ni'a. Te xä nuu' ña xatü nduu' kuento ña kiee' yu'u' ni'a kii' ka'án ni'a. Ndeé naa ña xatü, ña ñu'u' yu'u' koö' xatü, nduu' a.

¹⁴Te chitu' vi' yu'u' ni'a kiee' ña kania'a ni'a xa'a' ne yivi', Te chitu' vi' tu yu'u' ni'a ñu'u' ña kini yoo iní ni'a.

¹⁵Te ki'i' va kua'an ni'a te xa'ni' ni'a ne yivi'.

¹⁶Te mii' kä xka'ndíá ni'a ndii, ña nduxín xiin' ña suchi' iní kuiti' nakoo' ni'a.

¹⁷Te xiní ni'a kundiéé mani' ni'a xiin' ne yivi'.

¹⁸Te köö' kivi' yi'vi ni'a Ndiosí. Sakan' yoso' a.

¹⁹Ndisu xiní e' ña sakuu' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí ndii, ka'án a xiin' ne xiko' ni'i' a, sakan' te köö' a kuví ka'an ndee iin ne jaan' xa'a' ni'a nuu' Ndiosí, te kuni tu sakuu' ne yivi' iin yivi' ña ndiso' kuächí ni'a nuu' Ndiosí, te sana'má ña'a' a.

20Saqan' na kuii' ndeeq iin e' kuäsa' kundaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña saxonú e' ña ka'án tu'un ndei' a jaan'. Kuächi ndii ni taxi Ndiosí tu'un ndei' jaan', te kuví kuní e' ña ne ndiso' kuächi nduu' e' nuu' a.

Xandaku Ndiosí nimá e' xa'a' ña ini e' xini e' Jesucristo

21Ndisu vitin ndii, x a ni nia'a Ndiosí saa kuví sandaku a nimá e' nuu' a, te süu' xa'a' a ña saxonú ka e' ña ka'án tu'un ndei' jaan' nduu' a, sakan' ña x a mii' tu'un ndei' jaan' xiin' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' ka'án saa kuví sandaku a nimá e'.

22Te ña xandaku Ndiosí nimá e' jaan' ndii, xa'a' a ña ini e' xini e' Jesucristo kuiti' xaa' a ña jaan' xa'a' sakuu' e'. Saikan' ña Ndiosí ndii, näkaxin a yoo,

23te xa'a' a ña sakuu' e' xaa' kuächi ndii, xika' yoo' e' nuu' Ndiosí, te kuví kuní e' ña ndatun' a.

24Ndisu Ndiosí ndii, ni ndasandaku mii' a nimá e' xa'a' a ña ndani mii' a yoo', saikan' ña xiin' ña ni xi'i Jesucristo ni sandoo' ndiká a yoo' nuu' ña ni kuní a kundo'o' e' xa'a' kuächi e'.

25Saikan' ña Cristo nduu' ña ni chikandiä Ndiosí, te ni xitiä níi' ña jaan', te xiin' ña ni xitiä níi' a jaan' ni sandoyo' Ndiosí kuächi e' xa'a' a ña ini e' xini ña'a' e', saikan' na ni nia'a Ndiosí yoo' ña xachuun' ndaku a. Te kuie tu ini a, saikan' na ni nakän a kuenta nuu' e' xa'a' kuächi ña ni xaa e' xta'an'.

26Saikan' ni xaa Ndiosí te nia'a a yoo' ndeeq kivi' vitin ña xachuun' ndaku a, saikan' te kuní e' ña mii' kuiti' a nduu' ña xachuun' ndaku, te mii' tu a xandaku nimá yoo', ne ini xini Jesús.

27Xa'a' a jaan' na kuii' köö' ndeeq iin xa'a' ña kuví ka'an ñuñu' e', saikan' ña süu' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí ni xandaku a nimá e'. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini e' xini e' Jesú kuiti' ni xaa a ña jaan'.

28Saikan' na kuii' kundani e' ña xandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo kuiti', te süu' xa'a' a ña xaa' e' ña ka'án chuun' tu'un ndei' a.

29Saikan' ña Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne judío kuiti' nduu' a, süu' jaan' ndii nduu' tu a Ndiosí ne tuku'.

30Saikan' ña yoo iin ndaq' kuiti' Ndiosí, te iin ndaq' ña jaan' kuiti' nduu' ña xandaku nimá sakuu' yoo', ne ini xini Jesús. Naa kuu' ne yoo tuni iin', xiin' ne köö' tuni jaan' iin' ndii, iin kachi xandaku a nimá niq' xa'a' ña ini niq' xini niq' Jesús.

31Naa' ini e' xini e' Jesús ndii, ¿tee' tuu ndo' ña köö' ka ndlee' tu'un ndei' Ndiosí jaan' nuu' e'? Kuäsa' xächi' saikan' ran', süu' jaan' ndii so'o chindiaa ya'vi' ka e' tu'un ndei' a jaan' kij' ini e' xini e' Jesús.

Romanos 4

Ni xandaku Ndiosí nimá Abraham nuu' a xa'a' a ña ni iní ra xini ña'a' ra

1 Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndee ña kuví ka'an e' xa'a' ña ni kundaní Abraham, te xii' yata' e', xa'a' ña iní e' jaan'?

2 Kuachí ndii, naa' sakan' te ni xandaku Ndiosí nimá ra xa'a' a ña ni xaa' ra ña ka'án tu'un ndei' a ndii, kuví ka'an va'a ra xa'a' ra nuu' e', ndisu' nuu' Ndiosí ndii, köö' a kuví ka'an ra.

3 Sakan' ña sakan' yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xa'a' a ña ni iní Abraham ni xini ra Ndiosí na ni ka'an a ña te ndaku nimá ni nduu' ra nuu' a." Sakan' yoso' a.

4 Te vitin ndii, xiní e' ña kii' xachuun' yoo ká te xiku'ún ya'vi' ni a ndii, süu' ña xamaní' ña'a' ne yivi' nduu' ña jaan', süu' jaan' ndii ña ndiso' ika' ña'a' ni a nduu' a.

5 Ndisu' Ndiosí, ña ndasandaku nimá ne ni a ndii, ka'an a ña ne ndaku nimá nduu' e' xa'a' a ña iní e' xini ña'a' e', te süu' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a.

6 Naa ni ka'an tu David xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí xiin' ña ndasandaku a nimá ni a nuu' a, tee' ndee köö' ña va'a ni xaa' ni a.

7 Ni ka'an ra ndii: Sañu'u' va Ndiosí xiin' ña yoo ka'nu' iní a xa'a' ña ni a ña ni xaa' ni a, te sändoyo' tu a kuachí ni a.

8 Te va'a va tu kuni ne sañu'u' a xiin' ña nätava' ká a kuenta xa'a' kuachí ni a. Ni kachi' ra.

9 Te ña sañu'u' Ndiosí ne jaan' ndii, süu' nuu' ne judío, ne yoo tuni iin' kuiti', taxi' Ndiosí a. Süu' jaan' ndii taxi' tu ña'a' a nuu' ne tuku', ne xä'a tuni jaan' iin'. Xa ni ka'an i saa' ka'án tu'un Ndiosí ña ni iní Abraham ni xini ra a, te ni ka'an a ña te ndaku nimá ni nduu' ra nuu' a.

10 Ndisu' kii' ni ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' Abraham jaan' ndii, ¿ñáá xä yoo tuni jaan' iin' ra kii' sakan', uun ñáá tiä'an koo a iin' ra, tuu ndo'? Süu' tiä'an koo a iin' ra kii' sakan', süu' jaan' ndii ndee ni ya'a, te ni xa'a' ra tuni jaan' iin' ra.

11 Te ni xa'a' ra tuni jaan' iin' ra, te ni nduu' a ña nia'a ña xä ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni iní ra xini ña'a' ra. Xa'a' a jaan' na suví ra ni nanduu' xii' yata' sakuu' ne iní xini Ndiosí tee' ndee köö' tu tuni jaan' iin' ni a ndii, ka'án Ndiosí ña ne ndaku nimá nduu' tu ni a nuu' a xa'a' a ña iní ni a xini ña'a' ni a.

12 Te sakan' tu suví Abraham jaan' nduu' te xii' yata' ne judío, ne yoo tuni jaan' iin', te süu' xä ña jaan' kuiti' yoo iin ni a, süu' jaan' ndii iní tu ni a xini ni a Ndiosí saa' nii' ni iní te xii' yata' e' Abraham jaan' ni xini ra Ndiosí kii' tiä'an koo tuni iin' ra.

Ni taxi' Ndiosí kuento a nuu' Abraham xa'a' a ña iní ra xini ña'a' ra

13 Kuachí ndii, kii' ni taxi' Ndiosí tu'un a nuu' Abraham xiin' nuu' sianni' xika' ra ña kunduu' ra te xiin' ña'a ñu'u' iin yivi' ndii, süu' ni taxi' ña'a' a xa'a' a ña ni saxonú ra

tu'un nde*e*' a, süu' jaqan' ndii ni taxi a ñq jaqan' ñq te ndäku nimá nduu' ra nuu' a xa' a ñq ni ini ra xini ñq'a' ra.

14Säkan' ñq, naa' ne xika' säqa ka'án chuun' tu'un nde*e*' jaqan' nduu' ne kundüu ne xiin' ñq'a ñu'u' ijin yivi' ndii, ini saka e' xini e' Ndiosí naa säkan' nduu' a, te tu'un a ñq ni taxi a nuu' Abraham jaqan' ndii, köo' ka ndiee' a naa' säkan'.

15Kuächi ndii, ne säxinú tu'un nde*e*' jaqan' ndii, sando'o' ñq'a' Ndiosí, ndisü mii' köo' tu'un nde*e*' xa'ndia chuun' ndii, köo' tu ne xa'nú a.

16Säkan' na kuii', xa'a' a ñq ini e' xini e' Ndiosí ndii, taxi mii' a ñq va'a ndä'a' e', ñq ni taxi a kuento a xa'a' natijin säkuu' yoo', ne nduu' sänii' xika' Abraham. Te süu' nuu' ne kumi' tu'un nde*e*' kuiti' ni taxi a ñq jaqan', süu' jaqan' ndii ni taxi tu ñq'a' a nuu' säkuu' ne ini xini Ndiosí säqa nii' ni ini Abraham jaqan' ni xini ñq'a' ra. Säkan' na te jaqan' nduu' xiji' yata' säkuu' e',

17naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xa ni ndäsändüu i yo'ó xiji' yata' kua'a' va ne yivi' ijin yivi", kachi a. Te Abraham jaqan' ndii, ini ra ni xini ra Ndiosí, te ni xini ra ñq kuvi sanatiaku a ndee ne ni xiji, te kuvi tu ka'án a xa'a' ñq tüa'n koo ndee naa xa yoo a.

18Te ni kändüxa' Abraham ñq ni ka'án Ndiosí xiin' ra tee' ndee köo' ka ndee ijin xa'a' ñq kundüatü ini ka ra, ndisü ni ndiatü ini ra kaa' säkan'. Te säkan' na ni nañndüu ra te xiji' yata' kua'a' va ne yivi' ijin yivi' säqa nii' ni ka'án Ndiosí xiin' ra ndii: "Säkan' vi' kua'a' kuu sänii' xika' un", ni kachi a.

19Te ni sänuu' Abraham jaqan' ñq ini ra xini ra Ndiosí, tee' ndee ni kümi' ra yatin' ciento kuiyü, te säkan' tu ni kundüni kaxi' ra ñq ñu'u' nde'i ra ndii, ndee naa ñq xa ni xiji ni nduu' a, te kuvi tu koo si'e Sara.

20Tee' ndee säkan' ni nduu' a ndii, ni sänuu' ra ñq ini ra xini ra Ndiosí, süu' jaqan' ndii ni kändüxa' ra kuento ñq ni taxi a nuu' ra jaqan', te so'o' ndiee' ka ini naa ini ra ni xini ra Ndiosí xaka'nu' ñq'a' ra,

21säkan' ñq xini kaxi' ra ndii, ndiee' koo' chukuu' a te säxinu' a kuento a ñq ni taxi a nuu' ra jaqan'.

22Xa'a' a ñq ini ra xini ra Ndiosí jaqan' na ni ka'án a ñq te ndäku nimá nduu' ra nuu' a.

23Te süu' xa xa'a' mii' kuiti' Abraham jaqan' yoso' a mii' ka'án ñq ni xändüku Ndiosí nimá ra nuu' a,

24süu' jaqan' ndii yoso' tu a xa'a' yoo'. Säkan' ñq xändüku tu Ndiosí nimá yoo' xa'a' a ñq ini e' xini ñq'a' e' xa'a' a ñq ni säniiaku a xto'o e' Jesús te*in* ne ni xiji.

25Ni sänakua'a Ndiosí Jesús jaqan', te ni xiji a xa'a' kuächi e'. Te ni säniiaku tu ñq'a' a te kundüu e' ne ndäku nimá nuu' Ndiosí.

Romanos 5

Xaq ni xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a

1Sakan' na kuii', xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús na xaq ni xandaku Ndiosí nimá e', sakan' na xaq yoo e' ña mani' xiin' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa' xto'o e' Jesucristo.

2Te sakan' tu ni nunia' Jesús jaan' ichi' nuu' e' xa'a' a ña ini e' xini ña'a' e', te kuvi natiiin e' ña ndani miji' Ndiosí yoo', te ita' ni'l e' nuu' ña jaan' vitin. Te va'a va kuni e' xa'a' a ña ndiatu' ini e' ña kuni e' mii' ndatun' koo chukuu' kaa' mii' yoo' Ndiosí.

3Ndisu süu' xa'a' ña jaan' kuiti' va'a kuni e', süu' jaan' ndii va'a tu kuni e' kii' yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu' e', sakan' ña xiin' ña jaan' kuixaq ña kundieni ini e'.

4Te xiin' ña kundieni ini e' jaan' kuixaq ini e' nuu' ichi' Ndiosí. Te xiin' ña kuixaq ini e' jaan' chindiee' a yoo', te ndiatu' ini e'.

5Te ña ndiatu' ini e' jaan' ndii, saka'an' a yoo', kuachiq ndii xaq ni skonu' Espíritu Santo nimá e' ña kundanu' Ndiosí yoo' kii' ni natiiin e' Espíritu Santo jaan' ni xaa a.

6Sakan' na kuii' kii' kusaa' ndiso' kuachiq ka e' ndii, ni xi'i Cristo xa'a' yoo', ne xaa' ña nia'a, kii' ni xinu' kivi' ña ni ka'an tuni Ndiosí.

7Kuachiq ndii vixi xava'a te taxi iin ne yivi' ña kuví niya xa'a' inga ne yivi', tee' ndee ne xachuun' ndaku va nduu' ne jaan'. Ndée saa kani ndii, tee' kuain' yoo iin ne kundieni kuví niya xa'a' iin ne yivi' va'a xna'a.

8Ndisu ni nia'a Ndiosí ña kundanu' a yoo', sakan' ña kii' kusaa' ndiso' ka e' kuachiq e' jaan' ndii, ni xi'i Cristo xa'a' e'.

9Sakan' na kuii', xa'a' a ña xaq ni xandaku Ndiosí nimá e' xiin' ní' Cristo ndii, kakú e' nuu' ña sando'o' Ndiosí yoo'.

10Kuachiq ndii, naa' kii' kusaa' nduu' ka e' ne ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí, te ni nakoq a ña mani' xiin' e' xa'a' a ña ni xi'i si'e a xa'a' kuachiq e' ndii, kachiq ka vi' e' vitin ña xaq ni natandiee mani' Cristo yoo' xiin' Ndiosí ndii, sakkú a yoo' xa'a' a ña ni natiaku Jesús.

11Te süu' ña jaan' kuiti', süu' jaan' ndii va'a tu kuni e' xini e' Ndiosí xa'a' ña ni xaa' xto'o e' Jesucristo jaan', sakan' ña ni nakoq e' ña mani' xiin' Ndiosí ni xaa a.

Kuachiq Adán xiin' ña ni xaa' Jesucristo xa'a' kuachiq jaan'

12Te xa'a' ña ni xaa iin ndaq' kuiti' te yivi', te nani' Adán, ni xkoq kuachiq sakkuu' ne yivi' iin yivi', te xa'a' kuachiq jaan' ni kuu, te ni xaa' xi'i tu sakkuu' ne yivi' jaan', kuachiq ndii sakkuu' niya xaa' kuachiq jaan'.

13Sakan' ña kii' tiq'an taxi Ndiosí tu'un ndei' a ndii, xaq ni xaa ne yivi' iin yivi' kuachiq. Ndisu mii' koo' tu'un ndei' ndii, koo' tu ne kuví xka'ndia ña ka'án a.

14 Ndéé sáa ká ní ndii, ndéé kii' ní xiká Adán, té ndéé kii' ní xiká Moisés ndii, ní xi'i né yivi' tee' ndee köö' ndéé iin tu'un ndei' ní xa'nú né jaan' ndéé naa' ní xaa Adán jaan'. Té Adán jaan' ní nduu ndéé naa iin nuu' ña xito' kixin.

15 Ndisu iin ña va'a' ká ní natijin yoo' nda'a' Ndiosí té sakan' ña ní natijin e' xa'a' kuachí ña ní xaa Adán jaan'. Sakan' ña xa'a' kuachí ña ní xaa té iin nda'a' jaan' kuiti', té ní xi'i kua'a' va né yivi'. Ndisu ña va'a', ña ní taxi mii' Ndiosí nda'a' yoo' xa'a' ña ní xaa iin nda'a' kuiti' té yivi' ndii, xa'a' ña va'a' kua'a' ká tu né yivi' nduu' a. Té té yivi' jaan' nduu' Jesucristo.

16 Té sakan' tu ña va'a, ña ní taxi mii' Ndiosí nda'a' e' ndii, näkuitá a xiin' kuachí té iin nda'a' jaan'. Kuachí ndii, xa'a' kuachí té iin nda'a' jaan' kuiti' ní xaa' kätun' Ndiosí né yivi' iin yivi', té xata'an koo nia tundo'o'. Ndisu ña va'a ña taxi' Ndiosí nda'a' e' ndii, tee' ndee kua'a' kuachí né yivi' iin yivi' ndii, xandaku a nimá e'.

17 Kuachí ndii, xa'a' kuachí iin nda'a' kuiti' té yivi' jaan', té ní xaa'ndia chuun' ña xi'i nuu' sakuu' né yivi', sakan' tu xa'a' iin nda'a' kuiti' Jesucristo kumi' e' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i, sakan' ña kua'a' ña ndani mii' Ndiosí yoo' ní natijin e' xiin' ña ní ndasandaku a nimá e' nuu' a.

18 Xa'a' a jaan' na, sáa nii' ní kätun' Ndiosí sakuu' yoo', né ndiee' iin yivi', xa'a' kuachí iin nda'a' kuiti' té yivi' jaan' ndii, nii' sakan' tu xa'a' ña ní saxonú iin nda'a' kuiti' Jesucristo ña kuní Ndiosí, ní ndasandaku a nimá e' nuu' a té natijin e' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i'.

19 Kuachí ndii, sáa nii' xa'a' ña ní xaso'o iin nda'a' kuiti' té yivi', ní nakuiso kuachí sakuu' né yivi' nuu' Ndiosí ndii, nii' sakan' tu, xa'a' ña ní kandixa' iin nda'a' kuiti' té yivi', sandaku Ndiosí nimá sakuu' e'.

20 Té siin' tuku' ndii, ní sko'nu' tu'un ndei' Ndiosí té kundaní né yivi' ña yoo kua'a' kuachí nia. Ndisu kii' ní kükua'a' ká kuachí né yivi' ndii, so'o kükua'a' ká ña ndani mii' ña'a' Ndiosí,

21 té sakan' naa xaa' kuachí e' xa'ndia chuun' a té xi'i e' ndii, sakan' tu xa'ndia chuun' ña ndani mii' Ndiosí yoo' ndasandaku a nimá e' nuu' a, té taxi a kivi' ñuu e' ña köö' kivi' ndi'i' xa'a' a ña ní xaa'xtó'o e' Jesucristo xa'a' e'.

Romanos 6

Ní xi'i inga' e' xiin' Cristo nuu' krusín, té ní natiaku inga' tu e' xiin' a

1 Naa' sakan' ndii, ¿ndee ña va'a ka'an e' xa'a' ña jaan'? ¿Ñáá sáa na xaa' e' kuachí té kundaní mii' ká Ndiosí yoo'?

2 Kuäsa' xachi' sakan' rän', kuachí ndii ná xá ní xi'i nuu' kuachí nduu' yoo', sakan' na kuii' küvi káká ká yoo' xaa' e' kuachí.

3 Súu xiní kaxi' sakuu' yoo' ña sáa nii' ní nduijin e' xiin' Cristo kii' ní chichí e' kuenta a ndii, nii' sakan' tu ndee naa ní xi'i na e' xiin' a.

⁴Səkan' ñaq kii' ni chichí e' kuenta Jesús ndii, ndee naa ni xi'i inga' e' xiin' a, te ni ñu'u inga' tu e' xiin' a tixin ñu'u'. Səkan' te saa nii' ni sənətiaku ña'a' yuva' e' xiin' ña ndiee' ndatun' va ndii, ni sənətiaku tu a yoo' te kaka e' xiin' kivi' ñu'u xaa'.

⁵Səkan' na kuii', naa' ni nduiin e' xiin' a ña ni xi'i a ndii, nii' səkan' tu nduiin e' xiin' a saa nii' ni natıaku a.

⁶Te xini e' ña kivi' ñu'u yata' e' ndii, ni kuxi inga' a nuu' krusín xiin' Cristo, səkan' te ndoñu'u' ña ndioo' ini iin' e' ña xaa' e' kuachí, te səkan' kaka nuu' ka e' nuu' kuachí jaan'.

⁷Səkan' ña ne xə ni xi'i ndii, xə ni sain' niq nuu' ña xaa' niq kuachí.

⁸Te siin' tuku' ndii, naa' ni xi'i e' xiin' Cristo ndii, ini e' ña kutiaku tu e' xiin' a.

⁹Səkan' ña xini e' ña ni natıaku Cristo, te köö' kivi' ka kuví a. Kuachí ndii xä'ndia chuun' ka ña xi'i jaan' nuu' a.

¹⁰Səkan' ña kii' ni xi'i Jesús ndii, xə unta' səkan' ni xi'i a xa'a' kuachí e', te köö' kivi' ka kuví a. Ndisu vitin ndii, tiaku a xaa' a ña kuní Ndiosí.

¹¹Te səkan' tu iin kachi saa ndo'ó kuenta, ña ne xə ni xi'i nduu' ndo' nuu' kuachí ndo', ndisu tiaku ndo' vitin te saa ndo' ña kuní Ndiosí kuiti' xa'a' a ña ni nduiin ndo' xiin' xto'o e' Jesucristo.

¹²Ña jaan' na kuii' na kaka nuu' ka ndo' nuu' kuachí xiin' ñu'u' nde'i ndo', ña kuví ñaa', te ni ndee saa tu ndo' ña ndioo' ini ñu'u' nde'i ndo' ñaa'.

¹³Te səkan' tu sənəkua'a ndo' iin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' nuu' kuachí ndee naa ndachuun' ña sakuiniá ña niq a. Süu' jaan' ndii ndee chaa' ka sənəkua'a xiin' mii' ndi'i ndo' nda'a' Ndiosí ndee naa ne xə ni xi'i, te ni natıaku ni tukuu niq. Xa'a' a jaan' na sənəkua'a ndo' iin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' nda'a' Ndiosí, te kunduu a ndee naa ndachuun' ña kuví xaa' səkan', te xaa' ndo' ña ndaku.

¹⁴Kuachí ndii kuäsa' ka xa'ndia chuun' kuachí nuu' kivi' ñu'u ndo', səkan' ña köö' ka ndiee' tu'un ndei' Ndiosí nuu' ndo', süu' jaan' ndii ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndo' vitin.

Kuní a kaka ndaku e' nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'

¹⁵Naa' səkan' ndii, ñaáá saa e' kuachí vitin ña kumi' ka tu'un ndei' Ndiosí ndiee' nuu' e', süu' jaan' ndii ña ndani mii' Ndiosí yoo' kumi' ndiee' nuu' e'? Kuäsa' xachi' səkan' ran'.

¹⁶Süu xini kaxi' ndo'ó ña naa' sənəkua'a xiin' mii' ndo' nda'a' iin ne yivi' te sachuun' ndo' nuu' niq ndii, ne jaan' xiko' ni'i' ndo'ó. Te səkan' tu yoo a naa' sənəkua'a xiin' mii' e' nuu' kuachí ndii, kuví xachi' e'. Ndisu naa' sənəkua'a xiin' mii' e' nda'a' Ndiosí te saxinú e ña kuní a ndii, ndasandaku a nimá e'.

17 Ndisu chindani va Ndiosí ña tee' ndee ni xiko ni'i kuachí ndo'ó ndii, xa ni kandixa' ndo' ña ndixa xa'a' Jesús vigin xiin' iin kanii' nimá ndo' saa nii' yoo' a ni natii'ndo'.

18 Te kii' xa ni ndoq ndiká ndo' nuu' ndiee' kuachí ndii, ni nanduu ndo' ne xika' nuu' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí.

19 Ka'án i ña yo'o' xiin' ndo' xiin' ña ka'án ndiaa jaan' xa'a' a ña tia'an kuví kundani va'a ndo' ña ni sania'á i ndo'ó jaan'. Xta'an' ndii, ni sanakua'a ndo' iin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' nuu' ña xe'na' xiin' nuu' ña nia'a, te ni nduu ndo' ne xika' nuu' nuu' ña jaan'. Ndisu vigin ndii, na sanakua'a ndo' iin tu'un' ñu'u' nde'i ndo' jaan' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí, te sakan' kunduu ndo' xanuu' nditia Ndiosí kuiti'.

20 Kuachí ndii, kii' ni xiko ni'i kuachí jaan' ndo'ó ndii, ni xiká nuu' ndo' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí.

21 Ndisu kii' ni xiko ni'i kuachí jaan' ndo'ó ndii, köo' ndee iin nuu' ña va'a ni ki'in ndo', süu' jaan' ndii sakuchani ndi'i ña jaan' ndo'ó vigin, kuachí ndii mii' ndi'i ndoso' ña jaan' ndii, xi'i ne yivi' xaa'a.

22 Te ndii, vigin ña xa ni ndoq ndiká ndo' nuu' kuachí jaan', te ni nanduu ndo' ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, kuní a kaka ndo' saa kuní mii' a kuiti', te ndi'i ndoso' natii'ndo' kivi' ñu'u ña köo' kivi' ndi'i.

23 Sakan' ña ya'vi e' ña natii'ni e' xa'a' kuachí e' ndii, ña kuní a kuví e' nduu' a. Ndisu tumaní ña natii'ni e' nda'a' Ndiosí xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesucristo ndii, kivi' ñu'u ña köo' kivi' ndi'i nduu' a.

Romanos 7

Xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús te sakanú a yoo', süu' xa'a' a ña saxinú e' tu'un ndei' Moisés

1 Ne ñaní ta'an' i, ka'án i xiin' ndo'ó, ne xiní tu'un ndei' Ndiosí. Xiní ndo'ó ña tu'un ndei' jaan' ndii, kumi' a ndiee' nuu' e' kii' tiaku kuiti' e'.

2 Saq e' kuenta naa kuu' iin ña'a' kii' tunda'a' a' ndii, kumi' tu'un ndei' ña tunda'a' jaan' ndiee' nuu' a' kii' tiaku kuiti' ii' a. Ndisu naa' kuví te jaan' ndii, köo' k a ndiee' kumi' tu'un ndei' jaan' nuu' ña'a' jaan'.

3 Ña jaan' na kuii', naa' tiaku k a ii' a' jaan', te tunda'a' a' xiin' tukú te yivi' ndii, iin ña' xaa' kuachí nuu' Ndiosí xiin' te yivi' jaan' nduu' a'. Ndisu naa' kuví ii' a' jaan' ndii, ndoq ndiká a' nuu' tu'un ndei' jaan'. Te nduu' a' iin ña' xaa' kuachí nuu' Ndiosí tee' ndee tunda'a' a' xiin' tukú te yivi'.

4 Sakan' tu ndo'ó, ne ñaní ta'an' i ndii, ne ni xi'i nduu' tu ndo' nuu' tu'un ndei' Ndiosí xa'a' a ña ni xi'i Cristo xa'a' kuachí e', sakan' na iin ndaq' ni nanduu ndo' xiin' a xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuachí e' jaan', te ni natiaaku a, te kuví saa ndo' ña va'a ña xtani' Ndiosí.

⁵Sákan' ñä kii' ni xikä e' xaa' e' ñä kuní iin' mii' e' xtä'an' ndii, ni chü'y' ndi'i tu'un ndei' jaan' ñä ndioo' iñi iin' e' yoo' te saa ka e' ñä nia'a jaan' xiin' iin' e', sákan' te ni xata'an kuví e' nuu' Ndiosí.

⁶Ndisu vitin ndii, xa'a' a ñä ni xi'i e' nuu' tu'un ndei' ñä ni xiko ni'i yoo' jaan' ndii, xä ni ndoo' ndiká e' nuu' a jaan', te sákan' xika' nuu' e' nuu' Ndiosí xiin' ndiee' xaa' ñä taxi' Espíritu Santo. Te süu' xika' nuu' e' nuu' a saa ka'án chuun' tu'un ndei' yata' ñä ni ke'i te yivi'.

Yo'o' ka'án Pablo xa'a' kuachí ñä ñu'u' iin' ra

⁷Te'e' ka'án ndo' xiin' i ñä naa' sákan' nduu' a ndii, ¿ñáá kuachí nduu' tu'un ndei' jaan'?, kachí ndo'. Kuäsa' xachi' sákan' räñ'. Ndisu naa' ni ka'án tu'un ndei' jaan' ndee ñä nduu' kuachí ndii, kündaní yu'u ndee ñä nduu' kuachí. Te ni ndee köö' kivi' kündaní tu i naa' kuachí nduu' a ñä ndioo' iñi e' xa'a' ñä'a inga ne yivi' naa' ni ka'án tu'un ndei' jaan' ndii: "Ndiöö' iñi ndo' xa'a' ñä'a' inga ne yivi'." Sákan' yoso' a.

⁸Ndisu kuachí ñä ñu'u nimá i jaan' ndii, tu'un ndei' jaan' ni nduu' kuei a, te xiin' ñä jaan' ni sakuiniá a sakuu' nuu' ñä ndioo' iñi kini nimá i. Kuachí ndii, kii' xiní yu'u ñä ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, köö' tu ñä ndiee' kuachí jaan' nuu' i.

⁹Te kii' tia'an kuni yu'u ñä ka'án chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ni xanini i ñä te yivi' va'a ni nduu' i. Ndisu kii' ni kündaní i ñä ka'án ñä jaan' ndii, ni xa'a' xiko' ni'i kuachí i jaan' yu'u, te ni xata'an kuví i nuu' Ndiosí.

¹⁰Te ni kündaní i ñä xä mii' tu'un ndei', ñä ni xata'an taxi kivi' ñuu i ñä köö' kivi' ndi'i jaan', nduu' ñä ni taxi te ni xata'an kuví i nuu' Ndiosí.

¹¹Kuachí ndii tu'un ndei' jaan' ni nduu' kuei kuachí jaan', te ni xiní xa'an' a yu'u, te sákan' ni xata'an kuví i nuu' Ndiosí ni xaa a.

¹²Sákan' na kuii' tu'un ndei' jaan' ndii, ñä su'un nduu' a. Te i'in ñä ka'án chuun' a ndii, ñä su'un nduu' a, te ñä ndaku nduu' tu a, te ñä va'a tu nduu' a.

¹³Naa' sákan' nduu' a ndii, ¿ñáá tu'un ndei' va'a ñä ka'án chuun' Ndiosí jaan' ni nduu' ñä ni xä'ní yu'u nuu' Ndiosí? Kuäsa' xachi' sákan' räñ'. Süu' jaan' ndii kuachí nduu' ñä ni tiiñ ndiaqä tu'un ndei' jaan', te ni xä'ní a yu'u nuu' Ndiosí, sákan' te nia'a kuachí jaan' ñä yoo ndiee' a nuu' i. Sákan' ni tiiñ ndiaqä kuachí jaan' tu'un ndei' jaan' te nia'a a ñä nia'a koo' chukuu' kuachí jaan'.

¹⁴Sákan' ñä xä xiní e' ñä tu'un ndei' jaan' ndii, ni kiee a nuu' Ndiosí. Ndisu yu'u ndii, iin te yivi' iin yivi' kuiti' nduu' i, te xiko' ni'i kuachí kivi' ñuu i.

¹⁵Xiní i yoo' nduu' a ndo'o i, sákan' ñä xää' i ñä va'a ñä kuní i saa i, süu' jaan' ndii ñä nia'a, ñä ndasi' i saa i, nduu' ñä xaa' i.

¹⁶Te vitin ndii, xa'a' a ñä xaa' i ñä nia'a, ñä küní i saa i jaan' ndii, kuni kachí a ndii ñä va'a nduu' tu'un ndei' Ndiosí jaan'.

17Səkan' na kuii' süu' xaa' mii' yu'u kuəchị jaqan', süu' jaqan' ndii kuəchị, ña ñu'u' jin' i, nduu' ña xaa' səkan', tə xaa' i ña jaqan'.

18Tə xiní yu'u ña köo' ndee iin ña va'a ñu'u' jin' i, süu' ka'án i xa'a' ñu'u' nde'i i. Xa'a' a jaqan' na tee' ndee kuni səaq i ña va'a ndii, küvı' səaq e.

19Tə süu' ña va'a, ña kuni səaq i jaqan' xaa' i. Süu' jaqan' ndii ña nia'a, ña küní i səaq i jaqan', xaa' i.

20Tə naa' xaa' i ña küní səaq i jaqan' ndii, süu' yu'u kə xaa' ña nia'a jaqan'. Süu' jaqan' ndii kuəchị, ña ñu'u' jin' i jaqan', nduu' ña xaa' səkan', tə xaa' i ña jaqan'.

21Ña jaqan' na kuii' səkan' ndo'o' i, tee' ndee kuni səaq i ña va'a ndii, xə ıkan' yoo tu ña nia'a jin' i, tə täxi' a səaq i ña va'a jaqan'.

22Səkan' ña ndee maa' tixin ini i ndii, xtanı i səaq i ña ka'án tu'un nde'i jaqan'.

23Ndisu xini i ña jin' i ndii, yoo inga ña xikuita'nú nuu' tu'un nde'i jaqan' ña küní i səaq i, tə ña xikuita'nú jaqan' nduu' kuəchị ña ñu'u' jin' i, tə səvı' tu a nduu' ña xiko' ni'i' yu'u ndee naa jin tə naá vi'e kəa.

24In tə nda'vi va kuu' nduu' yu'u. ¿Yoo tu kuvı' səkakú yu'u nuu' ñu'u' nde'i i yo'o', ña kuni ka'ni' yu'u nuu' Ndiosí?

25Chindəni va Ndiosí, səkan' ña ni səkakú xto'o e' Jesucristo yu'u. Səkan' na kuii', tee' ndee xika' nuu' yu'u nuu' tu'un nde'i Ndiosí xiin' ña küní i xtun, ndisu xiin' jin' i ndii, xiko' ni'i' kuəchị kivi' ñu'u i.

Romanos 8

Na kəkə e' səaq küní Espíritu Santo

1Səkan' na kuii' vıtin ndii, köo' ndee iin xa'a' ña kətun' Ndiosí yoo', ne inı xini Cristo Jesús, səkan' ña süu' xika' kə e' səaq küní jin' e', süu' jaqan' ndii xika' e' saa' küní Espíritu Santo.

2Kuəchị ndii, tu'un nde'i, ña nduu' kuenta Espíritu, ña taxi' kivi' ñu'u e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús ndii, ni səkakú a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' kuəchị yoo' xiin' nuu' ña xata'an kuvı' e' xa'a'.

3Kuəchị ndii ni səxinú Ndiosí ña ni kuvı' səxinú tu'un nde'i jaqan' xa'a' a ña itıa' kuu' inı ne yivi' nuu' ña nia'a. Xa'a' a jaqan' na ni tıanu' a si'e a iin yivi' xiin' jin' ñu'u' nde'i ndee naa ña kumi' yoo', ne xaa' kuəchị, tə ni sənəkua'a xiin' mii' a tə kuitıa' níi' a xa'a' kuəchị e'. Tə səkan' tə nuu' ña ni xi'i' Jesús jaqan', ni səkakú a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' kuəchị yoo'.

4Səkan' ni xaq Ndiosí tə səxinu' ndaku Jesús nuu' e' səkuu' ña ka'án chuun' tu'un nde'i jaqan', səkan' ña yoo' ndii, xika' kə e' səaq küní ñu'u' nde'i e', süu' jaqan' ndii xika' e' səaq küní Espíritu Santo.

5Te ne xika' saq kuní iin' mii' niq ndii, xanini niq xa'a' ña ndioo' iní iin' niq jaan' kuiti'. Ndisu ne xika' saq kuní Espíritu Santo ndii, xanini niq xa'a' ña kuní ña jaan' kuiti'.

6Te yoo ká ndi'ní xa'a' ña ndioo' iní iin' niq jaan' ndii, kuví xachi' niq nuu' Ndiosí, ndisu yoo ká ndi'ní xa'a' ña xiko' ni'i' Espíritu Santo jaan' kivi' ñuu niq ndii, koo mani' nimá niq, te natíin niq kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

7Xa'a' a jaan' na ña ndioo' iní iin' jaan' ndii, ña ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí nduu' a, te küní a saxonú a ña ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí, te ni ndee kuví tu saa a ña jaan'.

8Te ne xika' saq kuní iin' niq jaan' ndii, kuví sakuatia' niq Ndiosí.

9Ndisu ndo'ó ndii, xika' ká ndo' saq kuní iin' ndo' jaan', süu' jaan' ndii xika' ndo' saq kuní Espíritu Santo naa' ndixa xna'a naá Espíritu Ndiosí nimá ndo'. Te yoo ká koo' Espíritu Cristo naá nimá ndii, süu' kuenta Cristo xna'a nduu' niq.

10Ndisu naa' ndu'u' xna'a Cristo tixin nimá ndo' ndii, tee' ndee kuví ñu'u' nde'i ndo' xa'a' kuachí ndii, taxi Espíritu kutiakú ndo' xa'a' a ña xá ni xandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a.

11Te naa' naá Espíritu Ndiosí, ña ni sanatiaku Jesús, nimá ndo' ndii, Ndiosí jaan' tu sanatiaku ñu'u' nde'i ndo' xa'a' ña naá Espíritu a jaan' nimá ndo'.

12Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuii' kümi' e' ña ndei' te kaka' ká e' saq kuní iin' mii' e'.

13Kuachí ndii, naa' xika' ndo'ó saq kuní iin' mii' ndo' ndii, kuví xachi' ndo' nuu' Ndiosí, ndisu naa' xiin' ndiee' Espíritu Santo sandi'i' xachi' ndo' ña kuní iin' mii' ndo' jaan' ndii, kutiakú xna'a ndo'.

14Kuachí ndii sakuu' ne taxi' ña ndiaka' ña'a' Espíritu Santo ndii, si'e Ndiosí nduu' niq.

15Sakan' ña ni natíin ndo'ó espíritu, ña tukú ni xiko' ni'i' ndo'ó, te kaka' iyo' ndo'. Süu' jaan' ndii Espíritu, ña ni sananduu' Ndiosí ndo'ó si'e a, ni natíin ndo'. Te ña jaan' xaa' sakan' te ka'án e' xiin' Ndiosí ndii: "Tata yuva' i", kachi e'.

16Te suví tu Espíritu jaan' nduu' ña nduiin' xiin' espíritu e', te ndiee' yu'u' a nuu' a ña xá nduu' e' si'e Ndiosí.

17Te xa'a' a ña si'e a nduu' e' ndii, natíin tu e' ña ni taxa'a Ndiosí xa'a' e', te natíin e' ña jaan' xiin' Cristo. Sakan' ña naa' ndo'o' e' saq ni ndo'o a ndii, tjin ka'nu' tu Ndiosí yoo' xiin' Cristo jaan'.

18Kuachí ndii xiní kaxi' yu'u ña ndee sie näkuitá tundo'o' ña yoo nuu' kivi' ñuu e' vitin xiin' ña ndatun' koo' chukuu' ña natíin e' saq Ndiosí naá kivi'.

19Sakan' ña sakuu' ña ni xa'a Ndiosí ndiatu' ndi'ní ña xaa' kivi' te nia'a Ndiosí yoo' nduu' xna'a si'e a.

²⁰Kuəch̥i ndii, sūu' xa'a' a ña kuní mii' ña ni x̥a'a Ndiosí na ni nat̥iin a ña tívi' a, sūu' jaq̥an' ndii xa'a' ña x̥a sak̥an' ni kuní mii' Ndiosí. Ndisu ni nat̥iin tu a ña ndiatu' iní a

²¹ñá ndoo ndiká a nuu' ña xiko ni'i' ña'a' ña sat̥ivi' ña'a' jaq̥an'. Te ndiatu' tu iní a ña ndoo ndiká inga' a xiin' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí, te nat̥iin na a ña ndundat̥un a xiin' e'.

²²Kuəch̥i ndii xiní e' ña tana' inga' sak̥uu' ña ni x̥a'a Ndiosí ndee vit̥in. Te ndo'o' u'v̥i tu sak̥uu' a ndee naa ndo'o' iin ña sakaku' si'e.

²³Te sūu' ña jaq̥an' kuit̥i' ndo'o' sak̥an', sūu' jaq̥an' ndii tana' u'v̥i tu iní yoo', ne ni taxi Ndiosí Espíritu Santo naá nimá, ña nduu' ndee naa ña ni chik̥andia a nuu' e', ña ndiatu' iní e' xaa' kivi' ña nat̥iin nda'vi xach̥i' Ndiosí yoo', te nat̥iin e' sak̥uu' ña va'a nda'a a kii' sandu̥x̥a a xach̥i' a ñu'u' nde'i e'.

²⁴Kuəch̥i ndii, kii' ni sakakú Ndiosí yoo' ndii, ni nat̥iin e' ña ndiatu' iní e' jaq̥an', ndisu ña kuv̥i kuni nuu' e' ndii, kuni a ña kundiātu iní ka e' xa'a' ña jaq̥an'. Sak̥an' ña koo' ndee iin ne yivi' ndiatu' iní xa'a' ña x̥a kumi' nia.

²⁵Ndisu xa'a' ña ndiatu' iní e' ña tiā'an kuv̥i kuni e' ndii, na kundiātu ndit̥uní kuie e' xa'a' a.

²⁶Te niil' sak̥an' tu chindiee' Espíritu Santo yoo' kii' it̥ia' iní nimá e', kuəch̥i ndii xiní e' ndee ña kak̥an e' nuu' Ndiosí. Ndisu mii' Espíritu jaq̥an' xikui'ní xa'a' e' nuu' Ndiosí tee' ndee xiin' ña tana' ña kuv̥i ka'q̥an e' xiin' tu'un e'.

²⁷Te Ndiosí ndii, xa'a' a ña suv̥i a xachuun' ndi'i xiin' nimá e' ndii, x̥a xiní a jaq̥an' ndee ña kuní Espíritu ña naá nimá e' jaq̥an'. Sak̥an' ña xikui'ní Espíritu jaq̥an' xa'a' yoo saq̥ nii' kuní Ndiosí xa'a' a ña nduu' e' kuenta a.

Kanando e' nuu' sak̥uu' tundo'o' ña ndo'o' e'

²⁸Te siin' tuku' ndii, x̥a xiní e' ña xa'a' a ña ndaní e' Ndiosí, na sak̥uu' ña ndo'o' e' ndii, ña va'a nduu' a xaa' a, sak̥an' ña ni kana a yoo' saq̥ ni chit̥uní mii' a.

²⁹Sak̥an' ña yoo' ne x̥a ni nak̥axin Ndiosí ndee kii' tiā'an kuā'a iin yivi' ndii, ni chit̥uní a ña kuu e' saq̥ nii' kuu' si'e a. Te sak̥an' si'e a jaq̥an' kundiātu ñaní ña xkua'a nuu' kua'a' ne ta'an' a.

³⁰Te yoo', ne x̥a ni chit̥uní a ña koo' e' sak̥an' ndii, ni kana tu a yoo', te yoo', ne ni kana a jaq̥an' ndii, ni xandāku tu a nimá e' nuu' a, te yoo', ne ni xandāku a nimá jaq̥an' ndii, nduu' e' kuenta mii' ndat̥un' kaa' mii' ndu'u a.

³¹Xa'a' a jaq̥an' na kuii' kuv̥i ka'q̥an e' ña naa' Ndiosí yoo xiin' e' ndii, ¿yoo kuv̥i kanando yoo'?

³²Sak̥an' ña Ndiosí ndii, ni kuu xi'ndia a si'e a nuu' e', sūu' jaq̥an' ndii ni sanakua'a ña'a' a, te ni xilí ña jaq̥an' xa'a' kuəch̥i sak̥uu' e'. Xa'a' a jaq̥an' na nii' sak̥an' tu taxi inga' a xiin' si'e a jaq̥an' nuu' e' sak̥uu' ña'a.

³³Naa' sakan' ndii, kōo' xachi' kā ña kuví tiin kuachi yoo', ne xā ni nakaxin Ndiosí rān'. Sakan' ña mii' a jaan' nduu' ña xā ni ka'an ña ne ndaku nimá nduu' e' nuu' a.

³⁴Te sakan' tu kōo' xachi' kā ña kuví katun' yoo' nuu' Ndiosí. Sakan' ña Cristo nduu' ña xā ni xi'i xa'a' kuachi e'. Te süu' sakan' kuiti', süu' jaan' ndii xā ni natiaqu tukuy a, te ndu'u' a nda'a' kuqa' Ndiosí xikui'ní a xa'a' e'.

³⁵Te sakan' ni tu kōo' xachi' ña kuví saa sakan' te nakoqo Cristo ña ndani a yoo', naa kuu' tundo'o', uun naa kuu' ña ndi'ni nimá e', uun naa kuu' ña ndikún u'vi ne yivi' yoo', uun naa kuu' soqo, uun naa kuu' ña natín e' xa'a' toto, uun naa kuu' ña kuain', uun naa kuu' ña xa'ni' ne yivi'. Ndee iin ña jaan' kuví saa sakan'.

³⁶Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Xa'a' a ña ndikún ndu ichi' un' ndii, saa kivi' yoo ndu nuu' ña kuein' ña ka'ni' ne yivi' ndu'u. Te kuu' ni xiin' ndu ndee naa xaa' ne yivi' xiin' mbeqe, ti' xā xito' ka'ni' ni. Sakan' yoso' a.

³⁷Ndisu xa'a' a ña ndani Cristo yoo' ndii, mii' a saa sakan', te kanando xachi' e' nuu' sakuu' tundo'o' jaan'.

³⁸Sakan' ña xiní kaxi' yu'u ña kōo' xachi' ña kuví saa sakan', te nakoqo Cristo ña ndani a yoo', naa kuu' ña xi'i e', uun naa kuu' ña xika' e' iin yivi', uun naa kuu' ángele, uun naa kuu' ña xa'ndia chuun' ka'nu', uun naa kuu' ña kumi' ndiee', uun naa kuu' ña ndo'o' e' vijin, uun naa kuu' ña kundo'o' e' nuu' ku'un e',

³⁹uun naa kuu' ña ndiee' mii' sukun va ndivi', uun naa kuu' ña ñu'u' ndee ma'a' va tixin ñu'u', ndee ndee kā ña ni kuqa' ni xaa Ndiosí ndii, kuví saa a sakan' te nakoqo Ndiosí ña ndani a yoo', sakan' ña ni nia'a ña ndani a yoo' xa'a' ña ni xaa xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

Romanos 9

Nakaxin Ndiosí yoo kā kuní mii' a kunduu kuenta a

¹Xa'a' a ña nduu' i te ndikún Cristo ndii, ña ndixa ka'án i, süu' xini xa'an' i. Te Espíritu Santo ndiee' yu'u' nuu' nimá i ña ña ndixa ka'án i,

²ki'i' ka'án i ña ndiee' va xikui'nú títu'un' yu'u, te ndiee' va tu ndi'ni u'vi nimá i xa'a' ne ta'an' i.

³Kuachi ndii xā nakuiin' yu'u' yu'u' nachaq'an i saa Ndiosí, tee' ndee ndondia i Cristo naa' xiin' ña jaan' kuví sakkakú a ne ta'an' i, ne Israel, ne nduu' ichi' i mii' kuaxi i.

⁴Sakan' ña ne Israel nduu' tu ne jaan', te ne jaan' tu nduu' ne xito' natjin nda'vi Ndiosí, te suví tu ni a nduu' ne ni nia'a Ndiosí ña ndiee' ndatun' va a, te suví tu ni a nduu' ne ni ndoo a kuento a xiin', te suví tu ni a nduu' ne ni taxi a tu'un ndei' a nuu', te suví tu ni a nduu' ne ni ka'an Ndiosí xiin' saa saka'nu' ña'a' ni, te suví tu ni a nduu' ne ni chikandia Ndiosí kuento a xa'a'.

⁵Té sakan' tu ichi' yata' tu niq nduu' te xii' yata' e', te ni xikə va'a ichi' Ndiosí, te kuenta te jaqan' nduu' tu ichi' yata' Cristo kuenta ña nduu' a si'e ne yivi'. Te Cristo jaqan' nduu' tu Ndiosí, ña xa'ndia chuun' xa'a' sakan' ña yoo'. Na sakan'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

⁶Ndisü süu' ka'án i ña ni saxinú Ndiosí tu'un ña ni taxi a jaqan' nuu' ne jaqan'. Kuachí ndii süu' sakan' ne Israel jaqan' nduu' kuenta Ndiosí,

⁷te ni ndee süu' sakan' tu siāni' xika' Abraham nduu' xnā'a siāni' xika' rā nuu' Ndiosí. Süu' jaqan' ndii ni ka'an Ndiosí xiin' rā ndii: "Siāni' xika' Isaac kuiti' kunduu siāni' xika' un", ni kachí a.

⁸Ña jaqan' na kuni kachí a ndii, ndee iin ne yivi' ndüu' si'e Ndiosí xa'a' a ña nduu' niā siāni' xika' Abraham kuiti'. Süu' jaqan' ndii ne ni taxi a kuento a xa'a' nuu' Abraham jaqan' kuiti' nduu' xnā'a siāni' xika' rā.

⁹Kuachí ndii ña yo'o' nduu' kuento a ña ni taxi a ndii: "Kivi' naa vitin nandiko' i kuiyā ki'in, te Sara ndii, xā ni tuvi si'e a", ni kachí a.

¹⁰Té süu' xā ña jaqan' kuiti', süu' jaqan' ndii sakan' tu Rebeca ndii, ni sakanaku' a' te kuate si'e a' xiin' iin ndaq' te yivi' kuiti', te jaqan' nduu' xii' yata' e' Isaac.

¹¹Ndisü ña kuní kā kāku te kuate jaqan', te kii' kuní kā tu saa uvī saa' rā ña va'a, uun ña niā'a ndii, xā ni chituní Ndiosí ña nākaxin a iin te jaqan', te süu' xa'a' ña ni xaa te jaqan' ña va'a na ni nākaxin ña'a' Ndiosí,

¹²Sakan' ña ni ka'an a xiin' Rebeca ndii: "Té xkua'a' kākā nuu' nuu' te xanuu", ni kachí a.

¹³Té sakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ni kundani i Jacob, ndisü ni kundasi' i Esaú." Sakan' yoso' a.

¹⁴Tee' ka'an ndo' xiin' i ña süu' ña xachuun' ndaku nduu' Ndiosí na xaa' a sakan', kachí ndo'. Kuāsa' xachi' sakan' rān'.

¹⁵Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ni ka'an a xiin' Moisés ndii: "Kuvita ini i xa'a' yo'o kā kuní mij' i, te koo ka'nū' ini i xa'a' yo'o kā kuní mij' i." Sakan' yoso' a.

¹⁶Xa'a' a jaqan' na kuii' ña kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii, süu' kuenta ña ka'án nimá e' nduu' a, te ni ndee süu' kuenta ña ndiee' mij' e' nduu' tu a. Süu' jaqan' ndii kuenta ña ni chituní Ndiosí ña kuvita ini a xa'a' kuiti' e' nduu' a.

¹⁷Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí ña ni ka'an a xiin' Faraón, te ni xā'ndia chuun' kuu' nuu' ñuu' Egipto, mii' ka'án a ndii: "Ni sakaniso' chuun' i yo'ó te nia'a i ña ndiee' i xiin' ña kundo'o un', te kiku' tu'un xa'a' i kanii' nuu' ñu'u' iin yivi'." Sakan' yoso' a.

¹⁸Xa'a' a jaqan' na kuii' kuvita ini Ndiosí xa'a' ne kuní mij' a kuvita ini a xa'a' kuiti', te xaxii a nimá ne kuní a saxii a nimá.

19 Ndisu tee' ka'án ndo' xiin' i ndii: "¿Ndee xa'a' ka'án Ndiosí ña ne ndiso' kuachi nduu' e', sakan' ña küyü xächi' saín kuiín e' ña xä ni chituní a saa a xiin' e'?"

20 Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ndii, ne yivi' iin yivi' kuiti' nduu' yoo'. Koo' nduu' xächi' yo'ó na nakän un' kuenta nuu' Ndiosí xa'a' ña xaa' a. Naa kuu' iin kisi' ndii, ¿ñáá tuu ndo'ó ña küyü ka'án a xiin' te ni xä'a ña'a' ndii: "¿Ndichun na ni xä'a un' yu'u so'o?", kachi a.

21 Xiní e' ña te xachuun' xiin' ñu'u' kixin' ndii, kumi' ra ndiee', te kasa'a ra ndee ka nuu' kisi' xiin' ñu'u' kixin' naa' kuní ra. Küyü kasa'a ra iin a xa'a' chüun va'a, te küyü kasa'a ra iin a xa'a' chüun kuali' kuu' so'o.

22 Te ndee naa sakan' tu yoo Ndiosí, kii' kuní a nia'a a ña xi'é a xini a kuachi, te kuni' ne yivi' ña ndiee' a, sakan' na xiin' kua'a' ña kuiee iní ni kundiéni a xa'a' ne xa ni yoo tu'va, te sando'o' ña'a' a, te nduxin niá.

23 Te ni xaa tu a sakan' te nia'a a ña ka'nu' va ña nduu' a xiin' ne ni nakaxin a, te kuvita iní a xa'a' niá, te ne jaan' nduu' ne ni chituní a ndee ña nuu' ña kundiée niá mii' ndatun' va kaa'.

24 Te yoo' tu nduu' ne ni kana Ndiosí jaan'. Te süu' ndu'u ne judío kuiti' ni kana a, süu' jaan' ndii ni kana tu a ndo'ó, ne tuku'.

25 Naa ni ka'án Ndiosí xiin' Oseas, te ni ka'án tiakú tu'un a ndii: Ka'án i ña ne nduu' kuenta i nduu' ne ni nduu' kuenta i. Te ka'án i ña kundaní i ne ni ndaní i.

26 Te iin xaan' mii' ni ka'án i xiin' ne yivi' ndii: "Ndo'ó ndii, süu' kuenta i nduu' ndo'",

ikan' ka'án i xiin' niá ña si'e mii' yu'u Ndiosí tiaku nduu' niá. Ni kachi Ndiosí xiin' Oseas jaan'.

27 Te ni ka'án ndoso' Isaías, te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí, xa'a' ne Israel ndii: Tee' ndee yoo kua'a' ya'a ndu ne Israel, ndee naa ñuti' miní ka'nu' ndii, chaa' kuiti' ndu kaku nuu' kuachi ndu.

28 Kuachi ndii xä kuyatin' kuii va natava' ndaku xtö'o e' kuachi sakuu' ne ndiee' iin yivi'. Ni kachi ra.

29 Te naa ni ka'án kaa Isaías inga xaan' ndii: Naa' ni sakkakú xtö'o e' Ndiosí, ña ndiee' koo' chukuu', iin chaa' ne xii' yata' ndu ndii, xä ni ndönu'u' ndu ndee naa ni ndo'o ne ni ndiee ñu Sodoma xiin' ñu Gomorra. Sakan' ni kachi ra.

Iní ne Israel xini niá Cristo

30 Xa'a' a jaan' na kuii', ña yo'o' nduu' ña ka'án ña ni ka'án i jaan'. Te ne tuku' ndii, tee' ndee ni nduku' niá ña koq ndaku nimá niá nuu' Ndiosí ndii, ni natiiin niá ña ni xandaku a nimá niá jaan' nuu' a xa'a' a ña iní niá xini ña'a' niá.

³¹Ndisu n̄e ta'an' i, n̄e Israel ndii, tee' ndee nī nduku' u'vī nīa ñā s̄andaku Ndiosí nimá nīa nuu' ā xa'a' ā ñā xanduxa' nīa, tē s̄axinú nīa tu'un ndei' ā ndii, nī natiīn nīa ñā s̄andaku ā nimá nīa nuu' ā.

³²Nī ndo'o nīa s̄akan' kuach̄i ndii, nī nduku' nīa ñā s̄andaku Ndiosí nimá nīa nuu' ā xa'a' ā ñā in̄i nīa xini ñāa' nīa. Süu' jaq̄an' ndii nī nduku' nīa ñā s̄andaku ā nimá nīa nuu' ā xa'a' ā ñā xaa' nīa ñā ka'án chuun' tu'un ndei' ā. S̄akan' na nī kaki'ī nīa xiin' yuu', ñā kaki'ī n̄e küní in̄i.

³³Naa yoso' ā nuu' tūtū Ndiosí mii' ka'án ā ndii: Chuun' xa'a' vā ndo'. Xā nī chindu'u' ī in̄i yuu' ñūū Sión. Tē nuu' yuu' jaq̄an' kaki'ī n̄e yivi' tē nduv̄a nīa. Ndisu yoō k̄a in̄i xini yuu' jaq̄an' ndii, s̄äkuchani ñāa' ā. S̄akan' kachi ā.

Romanos 10

¹Ñan̄i ta'an' i, ñā ka'án nimá ī xa'a' n̄e ta'an' i, n̄e Israel, xiin' ñā ka'án ī xiin' Ndiosí xa'a' nīa ndii, ñā kak̄u na nīa nuu' kuach̄i nīa nduu' ā.

²Kuach̄i ndii kuȳi ndieē yu'u' ī xa'a' n̄e jaq̄an' ñā xikán vā nimá nīa ñā kakā nuu' nīa nuu' Ndiosí, ndisu xin̄i nīa sāā kuní ā sāā nīa.

³Kuach̄i ndii nī kundan̄i nīa sāā nī kunī Ndiosí s̄andaku ā nimá nīa nuu' ā. S̄akan' na nī xikā nīa s̄andaku mii' nīa nimá nīa nuu' ā xiin' ndieē mii' nīa, tē ka'án ā ñā n̄e ndaku nimá nduu' nīa. Tē nī natiīn nīa sāā nī kunī Ndiosí s̄andaku ā nimá nīa nuu' ā.

⁴Kuach̄i ndii Cristo nduu' mii' xinú ñā ka'án tu'un ndei' Ndiosí. S̄akan' tē s̄andaku ā nimá s̄akuu' yoo', n̄e in̄i xini ñāa'.

⁵Tē so'o yoso' tu'un ndei' Ndiosí ñā nī ke'ī Moisés jaq̄an' xa'a' n̄e xikā s̄andaku mii' nimá nīa nuu' Ndiosí xiin' tu'un ndei' jaq̄an' ndii: "Yoō k̄a s̄axinú s̄akuu' ñā ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí ndii, kutiak̄u nīa sāā tu'un ndei' jaq̄an'." S̄akan' kachi ā.

⁶Ndisu yoso' ā nuu' tūtū Ndiosí ñā n̄e in̄i xini ñāa' kuiti' nduu' n̄e yoō ndaku nimá nuu' ā, s̄akan' na ka'án ā ndii: "Kän̄in̄i ndo' xiin' nimá ndo' ndii: ¿Yoō tū kuȳi ndaā ndivi', tē nāin̄ nīa ā? (Kii' ka'án ē s̄akan' ndii, ndeē naa' kunī s̄anuu' ē Cristo.)

⁷Nī ndeē kā'án tū ndo' xiin' nimá ndo' ndii: ¿Yoō tū nuu' ndeē yavī kunu tē nāin̄ nīa ā?" (Kii' ka'án ē s̄akan' ndii, ndeē naa' kunī xta'ni' ē Cristo tēin̄ n̄e nī xi'ī.) S̄akan' yoso' ā.

⁸Ndisu yoso' ā nuu' tūtū Ndiosí mii' ka'án ā ndii: "Yat̄in̄ nuu' ndo', tē yat̄in̄ tū nimá ndo' yoō tu'un va'a jaq̄an'", kachi ā. Tē tu'un va'a jaq̄an' nduu' tū ñā ka'án ndoso' ndu'u nuu' ndo' vit̄in̄ tē in̄i ndo' kunī ndo' Jesús.

⁹S̄akan' ñā naa' ka'án un̄ xiin' yu'u' un̄ ñā Jesús nduu' xto'o nuu' s̄akuu' ñāa' tē in̄i un̄ xiin' nimá un̄ ñā nī sanatiaku ñāa' Ndiosí ndii, kak̄u un̄ nuu' kuach̄i un̄.

10 Kuəchị ndii xiin' nimá e' iní e' xini ña'a' e' te xandäku Ndiosí nimá e' nuu' a. Te xiin' yu'u' e' ka'án e' ña nakuni ña'a' e' nuu' ne yivi' te səkakú a yoo' nuu' kuəchị e'.

11 Naa yoso' a nuu' tuṭu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Yoo ka iní xini ña'a' ndii, täxi a kuchani nja." Səkan' yoso' a.

12 Kuəchị ndii iin ndaq' nduu' e' tee' ndee ne judío nduu' e', uun ne tuku' nduu' e'. Səkan' ña iin ndaq' Ndiosí nduu' xto'o nuu' səkuu' e', te sañu'u' kua'a' a səq' ka ta'an' ne yivi' xikán nuu' a.

13 Kuəchị ndii yoso' tu a nuu' tuṭu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Yoo kə kakən nuu' xto'o e' Ndiosí jaqan' ndii, səkakú ña'a' a nuu' kuəchị nja", kachi a.

14 Ndisu xiní kaxi' e' ña küvi kakən ne jaqan' nuu' a naa' tia'an iní nja kuni ña'a' nja. Te küvi tu iní nja kuni nja xto'o e' naa' tia'an kuni so'o nja tu'un a. Te səkan' tu küvi kuni so'o nja tu'un a naa' tia'an ka'án ndoso' ne yivi' nuu' nja xa'a' a.

15 Te, ¿yoo ku'un ka'án ndoso' tu'un a naa' nji tianu' ña'a' a? Naa yoso' a nuu' tuṭu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ña va'a va nduu' a kii' xaá ne ka'án ndoso' tu'un ña nachindiee' manj' yoo' xiin' Ndiosí, te ka'án tu nja tu'un va'a." Səkan' yoso' a.

16 Ndisu nji natijin səkuu' ne ta'an' i, ne Israel, tu'un va'a jaqan'. Naa yoso' a nuu' tuṭu Ndiosí mii' nj ka'án Isaías ndii: "Tákui'e, köo' nj kandixa' tu'un ña ka'án ndoso' ndu", nj kachi ra.

17 Ña jaqan' na kuii' kii' xini so'o e' tu'un va'a jaqan', te xa'a' ña iní e' xini e' Ndiosí, te tu'un va'a jaqan' nduu' ña ka'án xa'a' Jesucristo.

18 Ndisu ndatu'ún' i ndo'ó ndii: ¿Ñáá nj xini so'o ne jaqan' tu'un va'a jaqan'? Suu ni xini so'o nja a naa yoso' a nuu' tuṭu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Te iin kənii' nuu' ñu'u' iin yivi' ka'án ndoso' ne yivi' tu'un va'a jaqan'. Te ndee mii' xan ndi'i iin yivi' xaá tu'un nja. Səkan' yoso' a.

19 Te ndatu'ún' tu i ndo'ó ndii: ¿Ñáá nj kundanı ne ta'an' i, ne Israel, tu'un va'a jaqan'? Suu ni kundanı nja a naa yoso' a nuu' tuṭu Ndiosí ña nj ke'i Moisés ndii: Səkuiñu ndo' yu'u səq' i xa'a' ne tuku', ne ndüu' kuenta i. Te sənasaá' i ndo'ó xa'a' ne tuu tu ndo' ña ne küu' kaxi' nduu' nja. Səkan' kachi Ndiosí, nj kachi a.

20 Te yoso' tu a nuu' tuṭu Ndiosí mii' ka'án a ña nj xəndieni xiin' mii' Isaías, te nj ka'án rə ndii: Ni natijin ne tuku' jaqan' yu'u tee' ndee nj nənduku' nja yu'u. Te tee' ndee nj ndatu'ún' nja xa'a' i ndii, nj sətuví xiin' mii' i nuu' nja. Səkan' yoso' a.

21 Ndisu yoso' tu a nuu' tuṭu Ndiosí ña nj ka'án Isaías jaqan' ndii: "Nduvi' nj kətanı nda'a' i nuu' ndo'ó, ne so'o, ne xii nimá." Səkan' yoso' a.

Romanos 11

Nakaxin Ndiosí chaa' kuijti' ne Israel, te iní nja kuni ña'a' nja

1Səkan' na ndatu'ún' i ndo'ó ndii: ¿Ñáá xanini ndo' ña xə ni saxiøo Ndiosí ne nduu' kuenta a nuu' a? Kuäsa' xəchi' səkan' rən'. Kuəchi' ndii, səkan' tu yu'u ndii, iin te Israel siəni' xika' Abraham nduu' i, te nduu' tu i kuenta ti'vi ne iin kuu' xiin' Benjamín.

2Ni saxiøo Ndiosí nuu' a ne ni nəkaxiñ a ndee xtə'an' iin yivi' nduu' kuenta a. Tee' näka'an' kə ndo' saa yoso' a nuu' tütü Ndiosí xə'a' Elías kii' ni tiin kuəchi' rə ne jañan' nuu' a ka'án rə ndii:

3"Tákui'e, xə ni xə'n'i' niə te ka'án tiakú tu'un un', te xə ni tanj tu niə sakuu' yuu' ña ndiee' moto mii' ni səka'nu' ndu yo'ó. Te ndee iin ndaa' i so'o ni kaku. Te kuni kə'n'i' tu niə yu'u", ni kachı rə.

4Ndisu ni nəkuuiñ Ndiosí nuu' rə ndii: "Xə ni xə siin' i uxə mií te yivi' xa'a' mii' i, te xika' nuu' nuu' i xiin' un', te kōo' kivi' ni itə xiti' rə nuu' ndiosí saka ña nəni' Baal, te səka'nu' rə a", ni kachı Ndiosí.

5Te səkan' tu xaa' Ndiosí ndee vitin ndii, ni nəkaxiñ a chaa' kuiti' ne ta'an' i, ne Israel, xa'a' a ña ndani mii' a ndu'u.

6Te naa' ni nəkaxiñ a ne jañan' xa'a' a ña ndani mii' ña'a' ndii, süu' xa'a' chüun va'a ña ni xaa niə nduu' a. Süu' jañan' ndii xa'a' a ña ndani mii' a ne jañan' kuiti' nduu' a. Səkan' ña naa' xa'a' a ña va'a ña xaa' niə ni nəkaxiñ ña'a' a ndii, süu' xa'a' a ña ndani mii' ña'a' a kündüu a, ndisu süu' səkan' nduu' a.

7Ña jañan' na kuii' ni nənduku' ne ta'an' i, ne Israel, ña sandəku Ndiosí nimá niə nuu' a, te ni natiin niə a, ndisu ne chaa' ne ni nəkaxiñ Ndiosí ndii, ni natiin ne jañan' a. Te sakuu' tuku kə ne Israel jañan' ndii, ni kuxii nimá niə nuu' Ndiosí.

8Naa yoso' a nuu' tütü Ndiosí mii' ka'án a ndii: Ni səkuun' Ndiosí ma'na nuu' nimá ne Israel jañan' nuu' ichi' a, te ni ndasi tu a nduchi' nuu' niə, te ni ndasi ni tu a so'o niə, te küvi' kuni so'o niə tu'un a ndee kivi' vitin. Səkan' yoso' a.

9Te səkan' tu yoso' a nuu' tütü Ndiosí mii' ni ka'án David ndii: Na kündüu mii' yoo vi'ko' niə, ndee naa iin ñunu', xiin' ndee naa iin itun' mii' xiku'ún saa. Te kündüu a ña vi'ku'un xa'a' niə, te səndo'o' ña'a' Ndiosí.

10Te na ndasi nduchi' nuu' niə te küvi' kuni niə nuu' Ndiosí. Te na kutoso xəchi' niə nuu' kuəchi' ña ndiso' niə. Ni kachı rə.

Sakakú Ndiosí ne tuku' nuu' kuəchi' niə

11Xa'a' a jañan' na ndatu'ún' i ndo'ó ndii: Kii' ni kəki'i' ne ta'an' i, ne Israel jañan' ndii, ¿ñáá xanini ndo' ña ni nduva xəchi' niə? Kuäsa' xəchi' səkan' rən'. Ni xka'ndi ña jañan' te səkakú Ndiosí ne tuku', te səkuiñu a ne Israel jañan' kuiti'.

12Xa'a' a ña ni xəso'o ne Israel jañan' nuu' Ndiosí ndii, ni natiin ne yivi' iin yivi' kua'a' ña va'a, ña taxi' Ndiosí. Te xa'a' a ña ni saxiøo niə ña kuní Ndiosí taxi a nuu'

niā ndii, ni sañu'u' kua'a' a ne tuku' jaan', saa kā vi' tu kua'a' sañu'u' a yoo' kii' sanakua'a xiin' mii' sakuu' ne Israel jaan' nda'a' Ndiosí.

13 Tē vitin ka'án i xiin' ndo'ó, ne tuku', ña Cristo nduu' ña ni tjanu' yu'u, te sania'a i ichi' a nuu' ndo', te tiin' ka'nu' i chuyun yo'o'!

14 Tē kuni i naa' sakuuñu ne ta'an' i ndo'ó xa'a' a ña ni sakakú Ndiosí ndo'ó nuu' kuachí ndo', te sakan' kuví kakú tu savá ne jaan' nuu' kuachí nia.

15 Kuachí ndii, naa' xa'a' a ña ni saxioo Ndiosí yatin' sakuu' ne ta'an' i, ne Israel jaan', te ni nakoo a ña mani' xiin' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' ndii, saa kā vi' tu saa a kii' natjin tukuu a ne Israel jaan'. Saa a xiin' nia ndee naa natjaku tukuu nia ndee tein ne ni xi'i, te nakoo kivi' ñuu' nia ña koo' kivi' ndi'i'.

16 Tē naa' ña su'un nduu' xitá' va'a, ña ni kuá'a ña nuu', ña nduu' nditja nuu' Ndiosí ndii, ña su'un nduu' tu kani' xini' ixan'. Te sakan' tu naa' ña su'un nduu' tjo'o itun' ndii, ña su'un nduu' tu nda'a' nu'.

17 Ndu'u ne Israel ndii, ndee naa tun' olivo tata tun' xa ni ta'nú savá nda'a' nduu' ndu. Te ndo'ó, ne tuku' ndii, ndee naa nda'a' tun' olivo iku' nduu' ndo'. Te ni'ni' ndiaa nda'a' tun' olivo iku' jaan' toko' tun' olivo tun' tata jaan' mii' ni ta'nú savá nda'a' tun' olivo tata jaan'. Te tjo'o tun' tata jaan' taxi' sikui asin' va xa'a' nda'a' tun' olivo iku' ña ni xikui'ni ndiaa jaan'.

18 Ndisu kä'an ñuñu' ndo'ó, ne tuku', ña ne ka'nu' kā nduu' ndo' te sakan' ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a' tun' olivo tata ña ni ta'nú jaan'. Naa' ka'an ñuñu' ndo' sakan' ndii, kuní a ña saa ndo' kuenta ña süu' ndo'ó, ne tuku', taxi' sikui asin' va nuu' tjo'o tun' tata jaan'. Süu' jaan' ndii tjo'o tun' tata jaan' taxi' sikui jaan' nuu' ndo'ó.

19 Tee' ka'an ndo' ña xa ni ta'nú nda'a' tun' olivo tata jaan', te nakui'ni ndiaa ndu'u.

20 Ña ndaku ka'án ndo', ndisu ne jaan' ndii, xa'a' a ña ni xiin' nia ini nia kuni nia Cristo na nduu' nia ndee naa nda'a' tun' olivo ña ni ta'nú jaan'. Te ndo'ó, ne tuku' ndii, ni'ni' ndiaa ndo' nda'a' tun' olivo jaan' xa'a' a ña ini kuiti' ndo' xini ndo' Cristo. Xa'a' a jaan' na vä'a kuyuñu' nimá ndee iin ndo' xa'a' ña jaan'. Süu' jaan' ndii nuu' ña jaan' ndii, va'a kā kuyi'vi ndo' Ndiosí.

21 Kuachí ndii, naa' ni yoo' ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a' tun' olivo tata jaan' ndii, koo' ka'nu' tu ini a xa'a' ndo'ó naa' saa ndo' saa nii' ni xaa ne jaan'.

22 Ña jaan' na chuyun xa'a' va e' xa'a' ña ndasun ini Ndiosí xiin' xa'a' ña kui'e a. Sakan' ña kui'e a xini a ne ni kuni natjin ña ni kuni a sakakú ña'a' a, ndisu ndasun ini a xini a ndo'ó, ne ni natjin ña jaan'. Ndisu naa' nakoo ndo' ña ndasun ini a jaan' ndii, kunduu tu ndo'ó ndee naa nda'a' tun' olivo, ña ni ta'nú jaan'.

²³Té naa' nákoo ne jaan' ña iní niá xini niá Cristo ndii, kuví nachi'ni ni tukuu a ne jaan' mii' ni ndondia niá. Kuachi ndii ña ndíee' koo' chukuu' nduu' Ndiosí te saa a sakan'.

²⁴Kuachi ndii ndee naa nda'a tun' olivo iku', ña ni tia'ndia te ni xikui'ni ndiaa a nda'a tun' olivo tata jaan', nduu' ndo'ó. Sakan' ña tee' ndee näkuitá ndo' xiin' tun' olivo tata jaan' ndii, ni xikui'ni ndiaa ndo' nda'a tun' jaan'. Saq ká vi' tu ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a tun' olivo, ña ni ta'nú jaan' ndii, kuví ya'a nachi'ni tukuu Ndiosí ne jaan' mii' xá ni ndondia niá jaan'.

Kaku sakuu' ne Israel xná'a nuu' kuachi niá

²⁵Naní ta'an' i, kuní i ña kundaní ndo' ña ni chituní si'e Ndiosí xa'a ne Israel jaan', sakan' te künuñu' nimá ndo'. Savá ne Israel ndii, ni xá xii niá nimá niá, te sakan' kundo'o niá ndee skachi' ndi'i xinu ne tuku', ne ni nákaxin Ndiosí, ne iní kuni Cristo.

²⁶Ndi'i ña jaan' te sakakú Ndiosí sakuu' ne Israel nuu' kuachi niá. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Te xaa iin ña sakakú ne ndiee' ñuu' Jerusalén, ña keta tein niá, te ndasando a ne nduu' sianí xika' Jacob nuu' kuachi niá.

²⁷Té kuento yo'o' ndoo i xiin' ne jaan' kii' sandoyo' i kuachi niá. Ni kachí a.

²⁸Té xa'a a ña ni natjin ne Israel jaan' tu'un va'a xa'a' Cristo ndii, ndasi' niá Ndiosí, te ña jaan' ndii, ña va'a ndo'ó nduu' a. Ndisu xa'a a ña nduu' niá ne ni nákaxin Ndiosí ndii, kua'an na kua'an a ña ndani ña'a a xa'a a ña ni ndoo a kuento a xiin' te xii' yata' ndu.

²⁹Sakan' ña Ndiosí ndii, tü'un a nda'a e' ña xá ni xamaní a yoo', ni ndee nákoo tu a ne xá ni kana a te kaka ni ichi' a.

³⁰Sakan' tu ndo'ó, ne tuku' ndii, ni sáxinú ndo' ña kuní Ndiosí nuu' ni kixin. Ndisu kuvita iní a xa'a' ndo' vitin xa'a' a ña sáxinú ne Israel jaan' ña kuní a.

³¹Sakan' tu ne jaan' vitin ndii, sáxinú niá ña kuní Ndiosí, ndisu natjin na niá ña kuvita iní a xa'a' niá naa kuvita iní a xa'a' ndo'ó.

³²Kuachi ndii mij' Ndiosí ni ndasi i'nú sakuu' ne yivi' nuu' ña so'o, sakan' te kuví kuvita iní a xa'a' sakuu' e'.

Xaka'nu' Pablo Ndiosí xa'a a ña xini tuní a

³³Ña ndichi xava'a nduu' Ndiosí xiin' ña xini tuní, te sakuu' ña yoo kundaní a, te köö' ndee iin ne kuví sánuakuachi' ña chituní a, ni ndee köö' tu ne kuví nákuñi saa yoo ichi' a.

³⁴Té köö' tu ndee iin ne xiní ña xanini xto'o e' jaan', te ni ndee köö' tu ni ka'an ña kaa' va'a xiin' a.

35Te ni ndee koo' tu ne yivi' ne kuvi sañatatu ndee iin ña'a nuu' Ndiosí, te sakan' nakən nja ña'a jaan' nuu' a.

36Sakan' ña sakuu' ña yoo ndii, mii' a ni xa'a ña'a', te xa'a' a ña kuní Ndiosí na yoo a, te xa'a' mii' a yoo sakuu' ña jaan'. Te na natiin a sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i ni kivi'. Sakan' na kundu a.

Romanos 12

Va'a kə təx̄i e' kivi' ñuu' e' te kundu a tumanj' nditja Ndiosí

1Ñani ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña xa'a' a ña kuvita inj Ndiosí xa'a' e' ndii, na sañakua'a na ndo' kivi' ñuu' ndo' nda'a' a ndee naa iin tumanj' ña yoo tiaku te kundu a nditja Ndiosí, ña va'a kuni a xini a. Kuachij ndii sakan' kuní a saka'nu' ña'a' e'.

2Te käkä kə tu ndo' iin yivi' saa nii' xika' sakuu' ne yivi' iin yivi' vitin. Süu' jaan' ndii təx̄i ndo' ña ndasaxaa' Ndiosí nimá ndo' xiin' ña xanini ndo', sakan' te kuvi kundanj kaxi' ndo' ndee ña nduu' ña va'a ña kuní Ndiosí saa ndo', xiin' ña xtanj a, xiin' ña xachuun' ndaku.

3Te xa'a' a ña ndanj mii' Ndiosí yu'u na ni sakuiso' chuun' a yu'u te ka'án i xiin' sakuu' ndo'ó ña kä'an ñuñu' ndo' xa'a' mii' ndo' ya'a kə te sakan' ña kuní a, süu' jaan' ndii kuní a ña kañinj kuiti' ndo' xa'a' mii' ndo' saa naá nimá ndo', xiin' saa ni təx̄i Ndiosí ña inj ndo' xini ña'a' ndo'.

4Sakan' ña, naa kuu' yoo' ndii, yoo ñu'u' nde'i i'in e', te kua'a' tu'un' kuu' a, ndisu xə yoo xə yoo chūun nuu' i'in a.

5Te nii' sakan' tu sakuu' yoo' ndii, tee' ndee kua'a' e' ndii, iin ndaa' nduu' e' xa'a' a ña inj e' xini e' Cristo.

6Xə siin' ña chūun ni təx̄i Ndiosí nda'a' i'in e' saa kuní mii' a sañu'u' a yoo'. Naa' chūun va yoo kə xiin' ña ka'án tiakú nja tu'un a ndii, na saa nja ña jaan' saa kuu' ña inj kuiti' nja xini ña'a' nja.

7Te naa' ña chindiee' nja ne yivi' nduu' ña chūun ña ni natiin nja nuu' Ndiosí ndii, na chindiee' ña'a' nja. Te naa' ña sania'á nja ne yivi' nduu' a ndii, na sania'á ña'a' nja.

8Te naa' ña sandieni nja nimá ne yivi' nduu' a ndii, na sandieni ña'a' nja. Te naa' ña təx̄i nja ña'a' nduu' a ndii, na təx̄i nja a xiin' kañii' nimá nja. Te naa' ña kəndia chuun' nja nuu' ne nakayá xa'a' Jesús nduu' a ndii, na kəndia chuun' nja xiin' iin kañii' nimá nja. Te naa' ña kuviita inj nja xa'a' ne yivi' nduu' a ndii, na va'a kuni nja kii' xaa' nja a.

Saa xika' e' iin yivi' kii' nduu' xna'a e' ne xika' ichi' Cristo

9Te na kundanj ta'an' ndaku ndo', te na kundasi' ndo' ña njaa, te kuní a ña kundikun kixin' ndo' ña va'a.

¹⁰Te kuní tu a ñaq kundani ta'an' ijin ndo' ndee naa iin ndaa' yuva' si'i' ndo'. Te kuní ni tu a ñaq koto ka'nu' ta'an' ijin ndo'.

¹¹Te sachuun' ndiee' ndo', te küsuxan' ndo'. Te kuní a ñaq kakä nuu' ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí xiin' iin kānii' nimá ndo'.

¹²Te na nakuatia' va ndo' xa'a' ñaq ndiatu' kutu' ini e'. Te sakan' tu na kukuie ini ndo' kii' yoo tundo'o' nuu' ndo', te na ka'an te ka'an tu ndo' xiin' Ndiosí.

¹³Te na chindiee' ndo' inga ne nduu' tu kuenta Cristo ne kuní ñaq nuu'. Te na natuin va'a ndo' ne xaá vi'e ndo'.

¹⁴Ka'an ndo' xiin' Ndiosí ñaq sañu'u' a ne sando'o' ndo'ó, na ka'an ndo' xiin' a ñaq sañu'u' ñaq a', te süu' sanacha'an' ñaq a' ndo'.

¹⁵Te na nakuatia' ndo' xiin' ne kuatia'. Te sakan' tu na kuakü ndo' xiin' ne xaku'.

¹⁶Te na kundiée mani' xiin' ta'an' ndo'. Te sakan' tu na küñuñu' ndo', süu' jaan' ndii nduiin ndo' xiin' ne nda'vi so'o. Ni ndee na kānini tu ndo' ñaq ne xini tuní kānduu' mii' ndo'.

¹⁷Te na sänandiko' ndo' ñaq vä'a nuu' ne yivi' xa'a' ñaq vä'a ñaq xaa' niä xiin' ndo'. Süu' jaan' ndii na kakä ndo' saa' ndo' ñaq va'a xa'a' sakuu' ne jaan'.

¹⁸Te na saa' va ndo' ñaq nduxa' te kakä mani' ndo' xiin' sakuu' ne yivi'.

¹⁹Ndo'ó, ne ndani i ndii, sänandiko' ndo' ñaq niä'a nuu' ne yivi' xa'a' ñaq niä'a ñaq xaa' niä xiin' ndo'. Süu' jaan' ndii taxi ndo' na sando'o' ñaq a' mii' Ndiosí. Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Mii' yu'u nakän kuenta nuu' ne xaa' ñaq niä'a xiin' ne yivi', te nacha'vi i ne jaan' xa'a' ñaq ni xaa' niä", kachi xto'o e'.

²⁰Te siin' tukü ndii, yoso' tu a tukü xaan' ndii: "Naa' iin ne ndasi' ndo'ó xi'i' soko ndii, taxi ndo' ñaq kuxi niä. Te naa' ichí ini niä ndii, taxi ndo' tikui ko'o niä. Kuachi ndii, naa' saa' ndo' ñaq jaan' ndii, ka'an nuu' niä xa'a' ñaq niä'a ñaq ni xaa' niä xiin' ndo' jaan'." Sakan' yoso' a.

²¹Taxi ndo' ñaq kānando ñaq niä'a ndo'ó, süu' jaan' ndii mii' ndo'ó kānando nuu' ñaq niä'a jaan' xiin' ñaq va'a.

Romanos 13

¹Te na kandixa' sakuu' ndo' sakuu' te xändia chuun' nuu' ñuu. Kuachi ndii köö' ndee iin te jaan' kumi' ndiee' te kāndią chuun' rä naa' taxi Ndiosí a. Sakan' na kuii' te xändia chuun' jaan' ndii, mii' Ndiosí ni sakuiso' chuun' ñaq a' te ndiee' rä.

²Ñaq jaan' na kuii' yoo kā xikuitá tei' nuu' ñaq ka'án te xändia chuun' jaan' ndii, xikuitá tei' tu niä nuu' ñaq chikandu'ü' Ndiosí xa'a' ñaq xa'ndia chuun' te jaan'. Te ne xikuitá tei' jaan' ndii, katun' niä xa'a' ñaq xikuitá tei' niä jaan'.

³Sakan' ña te xa'ndia chuun' ndii, süu' yoo ra te sayi'vi rä ne xaa' ña va'a, süu' jaan' ndii yoo ra te sayi'vi rä ne xaa' ña niña'a. Xa'a' a jaan' na naa' kuni ndo' kuyi'vi ndo' nuu' te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ña va'a saa ndo' te ka'an va'a ra xa'a' ndo'.

⁴Kuachí ndii, te xa'ndia chuun' jaan' ndii, Ndiosí ni taxi chüun jaan' nuu' ra te kündiee maní' ndo'. Ndisu naa' xaa' ndo' ña niña'a ndii, kuní a kuyi'vi ndo' te jaan', sakan' ña kumi' aka rä ña ndiee' te sando'o' rä ne yivi'. Kuachí ndii Ndiosí ni taxi chüun jaan' nuu' ra te sando'o' rä ne xaa' ña niña'a.

⁵Ña jaan' na kuii' kuní a ña kandixa' ndo' te xa'ndia chuun' nuu' ndo'. Süu' xa'a' a ña kuyi' sando'o' kuití' rä ndo'ó kandixa' ña'a' ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña jaan' xa'a' a ña naá kaxi' nimá ndo'.

⁶Ña jaan' na kuní a ña cha'vi ndo' nda'a' te jaan' xu'un' yoo', kuachí ndii Ndiosí ni taxi chüun jaan' nuu' ra. Te xä nditja ña xa'ndia chuun' ra jaan' xika' rä i'in kivi'.

⁷Te nácha'vi ndo' sakuu' ne ndiso' ika' ndo'. Te naa' ndiso' ika' ndo' ndee kä xu'un' yoo' ndii, nácha'vi ndo' a nda'a' te jaan'. Te naa' ndiso' ika' ndo' xu'un' yoo' kuenta ñu'u' ndo' ndii, nácha'vi ndo' a. Te nuu' ne xata'än ña xito' ka'nu' ña'a' ne yivi' ndii, na koto' ka'nu' tu ña'a' ndo'. Te naa' nuu' ña xata'än ña tjin ka'nu' ña'a' ne yivi' ndii, na tjin ka'nu' tu ña'a' ndo'.

⁸Kuiso ika' ndo' ndee iin ne yivi'. Kuachí ndii, ña kuní kuití' a kuiso ika' ta'an' ndo' ndii, ña kundai ta'an' ndo' nduu' ña jaan'. Sakan' ña naa' kundai e' ne yivi' xiin' e' ndii, xä saxinú e' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí.

⁹Kuachí ndii, naa ka'án tu'un ndei' Ndiosí ndii: "Kumi' ndo' musa ndo'. Te kä'ní' tu ndo' ne yivi'. Te sakuina' ndo'. Te kä'an ndo' tu vixi. Te ndio'o iin ndo' xa'a' ña'a' ne yivi'." Te sakuu' tu'un ndei' jaan' xiin' sakuu' kä tukü tu'un ndei' Ndiosí ndii, nakuitá a xiin' ña kundai e' ne yivi' xiin' e' jaan' saa nii' ndaní xiin' mii' mij' e'.

¹⁰Te yoo kä ndaní ne yivi' ndii, koo' kivi' sando'o' niña ne jaan' xiin' ña niña'a. Ña jaan' na kuii' kii' ndaní e' ne yivi' ndii, xä saxinú e' tu'un ndei' Ndiosí.

¹¹Ña jaan' kuní a saa ndo', sakan' ña xä kua'an va kivi'. Sakan' na kuii' ndotó nuu' ndo', sakan' ña xika' ndo' iin yivi' ndee naa ne iin' va ma'na nuu'. Kuachí ndii xä kuyatin' kä kivi' ña kixin Cristo te sakakú a yoo' te sakan' kii' ni xä'a' iin e' xini ña'a' e'.

¹²Xä kuyatin' ndi'i ñuu, te xä kuyatin' kivi' ña nandiko' a. Sakan' na kuii' na vikuiin e' ña xaa' e' ña niña'a, ña xaa' ne yivi' mii' iin yaví. Te na koo tu'va e' xiin' tu'un ndatun' Ndiosí, te kunta'an' e' xiin' ña niña'a jaan'.

¹³Te na kaka va'a e' ndee naa iin ke'in' nduu' a. Te na käsa'a ndo' viko' loco, te säxiní xiin' mij' tu ndo'. Te säa tu ndo' ña xiín, ni ndee ña kini kuu' ndo' xiin' iin' ndo'. Te käni ta'an' ndo' kuento xiin' ne yivi', ni ndee künduu tu ndo' ne ndasi' nuu'.

¹⁴Ndisu nuu' a jaan' ndii, kundikun ni'i ndo' ichi' xto'o e' Jesucristo. Te vikuijn ndo' ña xanini ndo' saa kuví ki'in ndo' ña ndioo' iní ñu'u' nde'i ndo'.

Romanos 14

Yo'o' ka'án Pablo saa kuní a kuu e' xiin' ne itia' iní nuu' ichi' Cristo

¹Te natuin va'a naa natiin' va'a ndo' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e', ne itia' iní nuu' ichi' a. Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, kānji ta'an' ndo' kuento xiin' niá.

²Naa kuu' savá ndo'ó ndii, xanini ndo' ña kuví kuxi ndo' sakuu' nuu' a, ndisu tuku ndo', ne itia' ña iní ndii, xanini ndo' ña kuví kuxi ndo' yuvá kuiti'.

³Te ndo'ó, ne xixi' sakuu' nuu' a ndii, kā'an ichi' ndo' xiin' ne xixi' sakuu' nuu' a jaan'. Te ndo'ó, ne xixi' sakuu' nuu' a jaan' ndii, nätava' ndo' kuenta kuu' ne xixi' sakuu' nuu' a jaan'. Saikan' ña ni natuin tu Ndiosí ne jaan'.

⁴Te köö' xachi' xa'a' a ña nätava' ndo'ó kuenta kuu' ne xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí. Mii' a jaan' ka'an naa' xika' nuu' va'a niá uun naa' xika' nuu' va'a niá nuu' a. Ndisu kaka ni'i nia ichi' a, kuachi' ndii kumi' xto'o e' Ndiosí jaan' ndiee' te chindiee' ña'a' a.

⁵Yoo savá ne yivi' ndii, ka'nu' ká savá kivi' nuu' niá te saikan' tukú a, ndisu savá nia ndii, iin kachi nduu' sakuu' kivi' nuu' niá. Saikan' na kuii' iin ne ka'án ña jaan' ndii, kuní a ña koo ña ndaku nuu' niá ña ña kandixa' niá jaan' ndii, ña va'a nduu' a.

⁶Te ne tuu ña ka'nu' ká savá kivi' ndii, xa'a' xto'o e' xaa' niá a. Te ne köö' kivi' ka'nu' nuu' ndii, xa'a' xto'o e' xaa' niá a. Te ne xixi' sakuu' nuu' a ndii, xa'a' xto'o e' xixi' niá a, saikan' ña taxi' niá ña chindani Ndiosí. Te ne xixi' sakuu' nuu' a jaan' ndii, xa'a' xto'o e' xixi' niá a, saikan' ña taxi' tu ne jaan' ña chindani Ndiosí.

⁷Kuachi' ndii ndee iin e' tiaku xa'a' mii' e' kuiti'. Te ndee iin tu e' kuví xa'a' mii' e'.

⁸Te naa' tiaku e' ndii, xa'a' xto'o e' tiaku e' te saa e' ña kuní a. Te naa' ni xi'i e' ndii, kuenta xto'o e' nduu' e'. Ña jaan' na kuii' naa' tiaku e', uun naa' ni xi'i e' ndii, kuenta xto'o e' nduu' e'.

⁹Kuachi' ndii ni xi'i Cristo, te ni natiaqú a, te saikan' kündüü a xto'o nuu' ne ni xi'i xiin' nuu' ne tiaku.

¹⁰Te ndo'ó ndii, köö' ndee iin xa'a' ña nätava' ndo' kuenta kuu' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e'. Te köö' tu ndee iin xa'a' ña ka'an ichi' ndo' xa'a' niá. Kuachi' ndii sakuu' e' kuita ndichí nuu' Cristo mii' sana'má a yoo'.

¹¹Saikan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Ka'án kaxi' i xiin' ndo' ña xa'a' ña tiaku i ndii, nuu' yu'u kuita xiti' sakuu' ne yivi' te ndiee yu'u' niá ña yu'u' nduu' Ndiosí. Kachi a.

¹²Ña jaan' na kuii' iin yoo' nataxi kuenta nuu' Ndiosí xa'a' mii' e'.

13Ña jaan' na kuii' vikuijn e' ña natava' e' kuenta kuu' ta'an' e'. Te nuu' a jaan' ndii, ndee chaa' kā chituní e' ña künduu' e' ña kaviko' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e' te saa' nia kuachchi.

14Te xiní kaxi' yu'u ña nuu' xto'o e' Jesús ndii, kōo' ndee iin ña xaxi' ña kinj iin' mii'. Ndisu' naa' yoq kā tuu ña yoo ña xaxi' ña kinj iin' ndii, ña kinj iin' nduu' a nuu' mii' ne jaan'.

15Saa' e' kuenta ndii, naa' satuxu'ví ndo' nimá iin ne nduu' kuenta Cristo xiin' xa'a' ña xaxi' ndo' ndii, kuäsa' kā nia'á ndo' saa' ndani e' ne jaan'. Xa'a' a jaan' na sänduxín ndo' xiin' ña xaxi' ndo' jaan' iin ne xā ni xi'i Cristo xa'a'.

16Ña jaan' na kuii' täxi ndo' ña kania'a ne yivi' xa'a' ña xiní ndo' nduu' ña va'a ña xaa' ndo'.

17Kuachchi ndii, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, süu' kuenta ña xaxi' uun ña xi'i' nduu' a. Süu' jaan' ndii kuenta ña xachuun' ndaku e', xiin' ña xika' mani' e' iin yivi', xiin' ña va'a kuni e' nduu' a. Te sakuu' ña jaan' ndii, Espíritu Santo taxi' a nuu' e'.

18Kuachchi ndii, yoq kā xika' nuu' nuu' Cristo sakan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a. Te va'a tu kuni ne yivi' xini ña'a' nia.

19Ña jaan' na kuii' na kundikun ni'i e' ña kundiee mani' xiin' ta'an' e', te sakua'nu' naa sakua'nu' ta'an' e' nuu' ichi' Ndiosí.

20Xa'a' a jaan' na vikuijn ndo' ña sanduxín ndo' ña xaa' Ndiosí nimá ne ta'an' e' xiin' Cristo xa'a' ña xaxi' ndo'. Ña ndaku nduu' a ndii, ña va'a nduu' ndee kā nuu' ña xaxi'. Te ndii, vä'a xaa' ndo' xaxi' ndo' ña xaxi', ña kaviko' tuku ne ta'an' e' jaan', te saa' nia kuachchi.

21Ndee va'a kā küxi e' ndei' ni ndee kō'o tu e' vino, ni ndee ndiaa kā inga ña'a, te sänama' tu ña'a' e' nuu' kuachchi, te ni ndee säa' tu e' ña kandixa' ne jaan' ndii, kuachchi nduu' a, te ni ndee sätuxu'ví e' nimá ne jaan' xa'a' ña jaan'.

22Te naa' kandixa' ndo'ó ndii, va'a saa' ndo' ndee kā ña jaan' naa' saa' ndo' a nuu' Ndiosí kuiti'. Sakan' ña sañu'u' va' Ndiosí i'in ndo'ó, ne tiin' kuachchi xiin' mii' kii' xaa' ndo' ña kandixa' ndo' nduu' ña ndaku.

23Ndisu' ne kandixa' ña vä'a kaxi' nia savä ña'a, te xaxi' nia a ndii, katun' xiin' mii' mii' nia, sakan' ña kandixa' nia ña vä'a nduu' a. Te sakuu' ne xaa' ña jaan', te kandixa' nia ña süu' ña va'a nduu' a ndii, kuachchi nduu' a nuu' Ndiosí.

Romanos 15

1Sakan' na kuii' yoo', ne xixä ña ini xini Jesús ndii, kuní a ña kundiensi e' nuu' ne itia' ña ini xini nia a, te na käkä e' xa'a' ña va'a ña kuní mii' kuiti' e'.

²Süy' jaqan' ndii kuní a ñaq sakuatia' e' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e', te na nduku' tu e' ñaq va'a saa e' xa'a' niq, te kuq'nú naa kuq'nú niq nuu' ichi' Ndiosí.

³Kuachiqndii ni ndee mii' Cristo nij nduku' ñaq va'a xa'a' mii' a. Süy' jaqan' ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ña ni kaniq'a ne yivi' xa'a' un' ndii, xa'a' yu'u ni kaniq'a niq." Sakan' yoso' a.

⁴Kuachiqndii sakuu' ñaq yoso' nuu' tutu Ndiosí, ñaq ni ke'i xtq'an' iin yivi' ndii, ni ke'i a, te saniá a yoo' ñaq kuie koo iní e', te sandieni tu a yoo', te kundiatu iní e' ñaq ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' e'.

⁵Ndiosí, ñaq taxi' ñaq kuie yoo iní e' xiin' ñaq xandieni yoo', na chindiee' ndo'ó te kundiee mani' naa ndiee' mani' xiin' ta'an' ndo' ndee naa kuní Cristo Jesús,

⁶te xiin' iin ndaq' nimá ndo' saka'nu' inga' ndo' Ndiosí, ñaq nduu' yuva' xto'o e' Jesucristo.

Na saniá a e' tu'un va'a nuu' ne tuku'

⁷Xa'a' a jaqan' na kuii' natijin mani' ta'an' iin ndo' ndee naa ni natijin mani' tu Cristo yoo', te natijin Ndiosí ñaq xaka'nu' ñaq a' ne yivi'.

⁸Naka'an' ndo' ñaq Cristo Jesús ndii, ni kixin a, te ni xikä nuu' a nuu' ne ta'an' i, ne Israel, te xiin' ñaq jaqan' ni nia'a a ñaq Ndiosí ndii, ñaq xachuun' ndaku nduu' a, sakan' ñaq ni sakinu' a ñaq ni ka'an a xiin' ne xii' yata' i.

⁹Te sakan' tu ni kixin a te saka'nu' ne tuku' Ndiosí xa'a' ñaq kuvita iní a xa'a' niq. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Xa'a' a jaqan' na ka'an i xiin' ne tuku' ñaq ñaq ka'nu' va nduu' yo'ó, te saka'nu' i yo'ó xita' i nuu' un'. Sakan' yoso' a.

¹⁰Te yoso' tu a ndii: Nakuatia' nimá ndo'ó, ne tuku', xiin' ndu'u, ne Israel, ne nduu' kuenta Ndiosí. Sakan' yoso' a.

¹¹Te yoso' tu a ndii: Ne tuku', na saka'nu' sakuu' ndo'ó xto'o e' Ndiosí. Te na ka'an ndatun' sakuu' ndo'ó, ne yivi' iin yivi' xa'a' Ndiosí. Sakan' yoso' a.

¹²Te yoso' tu a nuu' tutu a mii' ni ke'i Isaías ndii: Te kaku iin sianni' xika' Isaí. Te jaqan' ndii, kandia chuun' ra nuu' sakuu' ne tuku'. Te iní ne jaqan' kuni ñaq a' niq. Sakan' yoso' a.

¹³Te mij' Ndiosí, ñaq taxi' ñaq ndiatu' iní e', na taxi tu a ñaq va'a kuni ndo', te taxi tu a ñaq mani' koo nimá ndo' xa'a' a ñaq iní ndo' xini ñaq a' ndo'. Te koo kua'a xava'a ñaq kundiatu iní ndo' saa ñaq ndiee' Espíritu Santo.

Chuun nuu' Pablo ñaq ni taxi Ndiosí saa ra tein ne tuku'

¹⁴Ñani ta'an' i, yu'u ndii, iní xnä'a i ñaq xaa' ndo' sakuu' nuu' ñaq va'a xiin' ta'an' ndo'. Te xini kaxi' ndi'i ndo' ndee ñaq kuní Ndiosí kuni ndo'. Te ne chuun va nduu' ndo' ñaq kondia yu'u ta'an' ndo'.

15 Ndisu ni ke'i i tutu yo'o' mii' ka'án ndiee' a xa'a' sava ña'a, te sanaka'an' i ndo'ó xa'a' ña jaan'. Xaa' i sakan' kuachí ndii, Ndiosí nduu' ña ni xamani' yu'u chyun yo'o',

16 te kunduú i te xika' nuu' nuu' Cristo Jesús xa'a' ne tuku', ña jaan' na nduu' i te ka'án ndoso' tu'un va'a xa'a' Ndiosí nuu' ni. Sakan' xaa' i te kunduú ne tuku', ne ini xini Ndiosí, ndee naa ña násoko' i nuu' a, ña nduu' ña va'a kuni a xini a, te sakan' nduu' ne jaan' nditiá Ndiosí xiin' ña ndiee' Espíritu Santo.

17 Ña jaan' na kuii' kuyi ka'an kuatia' i xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús xiin' nda'a' i xiin' chyun ña xaa' i nuu' Ndiosí.

18 Kuachí ndii ka'án ninu kuiti' i xa'a' ña ni xaa Cristo xiin' nda'a' i, sakan' ña xiin' ña ni ka'an i, te xiin' ña ni xaa i, ni taxi so'o ne tuku' jaan' tu'un va'a.

19 Sakan' ña xiin' ña ndiee' ña taxi' Espíritu Ndiosí ni xaa i chyun ka'nu' xiin' ña nandaní ne yivi!. Sakan' na ni xaa' i ndee ñuu Jerusalén ka'án ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo sakuu' ñuu ndee ni xaa i nuu' ñu'u Ilírico.

20 Xa'a' a jaan' na ka'án ndiee' xachi' nimá i ña ka'an ndoso' i tu'un va'a mii' ti'an kuni so'o ne yivi' xa'a' Cristo. Sakan' xaa' i te sánia'a ká i ne xaa ni xaa' inga ne yivi' sania'a ni xaa' ichi' Ndiosí.

21 Süu' jaan' ndii ni xaa i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Ne ni ka'an ne yivi' xiin' xa'a' ña jaan' ndii, kuni ña'a' ni. Te ne ni xini so'o xa'a' ña jaan' ndii, kundaní ni xaa' a. Sakan' yoso' a.

Chituní Pablo ña ku'un ndi'e' ra te kuni ra ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu Roma

22 Xa'a' a jaan' na ni kuyi ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' tee' ndee kua'a' va' ichi' ni ka'an nimá i.

23 Ndisu vitin ña xaa ni ndi'i chyun nuu' i yo'o', te xa'a' a ña kua'a' kuiya xikán nimá i ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' ndii,

24 chituní i ña xka'ndja i mii' ndiee' ndo' jaan' kii' ku'un i ñu'u' España. Te kuyi chindiee' ndo' yu'u, te nakaq i ku'un i ñu'u' España jaan' kii' ndi'i va'a kuni inga' nimá e' ndia'vi' kivi'.

25 Ndisu vitin ndii, kua'an i ñuu Jerusalén te chindiee' i ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' e'.

26 Kuachí ndii, ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya ndii, ni ka'an nimá mii' ni ña ndasaaiin ni xu'un' te chindiee' ni ne nda'vi kuu', ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' e', ne ndiee' ñuu Jerusalén.

27 Te ni ka'an nimá mii' ni saa ni ña jaan', tee' ndee kandei' ña chindiee' ni ne jaan' xa'a' a ña xi'nä ne Israel jaan' ni taxi tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ne tuku' jaan'. Sakan' na kuní tu a ña chindiee' ni ne jaan' xiin' ña va'a ña kumi' ni.

28Ña jaan' na kuii' kii' səxinú i chuuun va'a yo'o', ña nataxi i xu'un' jaan' xa'a' ne nda'vi kuu' jaan' ndii, xka'ndia i mii' ndiee' ndo', te ikan' te ku'un i ñu'u' España.

29Te xiní i ña kii' xaa i mii' ndiee' ndo' ndii, xaa i xiin' sakuu' ña kuni sañu'u' ndi'i Cristo yoo'.

30Ñani ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' xa'a' a ña iní e' xini e' xto'o e' Jesucristo, xiin' xa'a' a ña ndaní ta'an' e' xiin' ña ndiee' Espíritu Santo ndii, chindiee' ndo' yu'u ña ka'án ndiee' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i.

31Te iin sakan' ka'án tu ndo' xiin' a ña sakakú a yu'u nuu' ne kuni iní kuni Jesús, ne ndiee' ñu'u Jerusalén, xiin' inga ne ndiee' nuu' ñu'u Judea. Te ka'án tu ndo' xiin' a ña tiin maní' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñu'u Jerusalén jaan', xu'un' jaan'.

32Sakan' te naa' kuní Ndiosí ndii, nii' sakan' va'a kuni na nimá i xaa i ndee mii' ndiee' ndo' jaan', te nandiee' i iin xa'a' tein ndo'.

33Te na koo na Ndiosí ña taxi' ña maní' yoo nimá e' xiin' sakuu' ndo'. Sakan' na kundu a.

Romanos 16

Ti'vi' Pablo cha'an' sava ne ndiee' ñu'u Roma

1Te sakan' tu ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña natiiin va'a ndo' ña' ta'an' e' Febe, ña' jaan' ndii, ña' xito' ne nakayá xa'a' Jesús ñu'u Cencrea nduu' a'.

2Te xa'a' a ña kuenta xto'o e' nduu' a' ndii, natiiin maní' ña'a' ndo' saa xata'án natiin' maní' e' ne nduu' kuenta a' xiin' e'. Te chindiee' ña'a' ndo' xiin' ndee ká ña kuní nuu' a', sakan' ña xá ni chindiee' kua'a' a' ne yivi', te ni chindiee' tu a' yu'u.

3Kua'án Ndiosí na koo Priscila xiin' iil a' Aquila, ne xachuun' inga' xiin' i nuu' Cristo Jesús.

4Te ni sando'o' xiin' mii' niq te sakan' niq yu'u, ndee kuain' ni kuu niq. Te süu' yu'u kuiti' taxi' ña chindani Ndiosí xa'a' ne jaan'. Süu' jaan' ndii sakan' tu ne tuku', ne nakayá xa'a' Jesús ndii, taxi' niq ña chindani a xa'a' ne jaan'.

5Te kua'án Ndiosí koo tu ne nakayá xá'a' Jesús, ne nduiin' vi'e ne jaan'. Te kua'án Ndiosí koo tu te ndani va i, te nduu' Epeneto. Te xi'ná ká te jaan' ni iní xini Cristo te sakan' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u Asia.

6Te kua'án Ndiosí koo tu María, ña' xá xika' nuu' kua'a' tein ndo'ó.

7Kua'án Ndiosí koo Andrónico xiin' Junia. Te judío, te ta'an' i, nduu' tu te jaan'. Te ni ñu'u inga' ndu vi'e kaa' xa'a' tu'un va'a xa'a' Jesús. Te ka'án va'a va te nda'a' xa'a' Cristo xa'a' te jaan'. Te xi'ná ká te jaan' ni iní xini Cristo te sakan' yu'u.

8Kua'án Ndiosí koo Amplias, te ndani va i, te nduu' kuenta xto'o e'.

⁹Kua'an Ndiosí koo Urbano, te xachuun' inga' xiin' ndu nuu' Cristo Jesús. Te sakan' tu kua'an Ndiosí koo Estaquis, te ndanij.

¹⁰Kua'an Ndiosí koo Apeles, te ni nia'a nuu' kua'a' tundo'o' ña ini ra xini ra Cristo. Kua'an Ndiosí koo tu Aristóbulo xiin' ne iin kuu' xiin' ra.

¹¹Kua'an Ndiosí koo Herodión, te nduu' te judío, te ta'an' i. Kua'an Ndiosí koo Narciso xiin' ne iin kuu' xiin' ra, ne ini xini xto'o e'.

¹²Kua'an Ndiosí koo Trifena xiin' Trifosa. Te xachuun' ne jaan' kuenta xto'o e'. Kua'an Ndiosí koo tu Pérsida, ña' ndanij e', ña' xachuun' va tu kuenta xto'o e'.

¹³Kua'an Ndiosí koo Rufo, te xika' nuu' va'a nuu' xto'o e', te kua'an Ndiosí koo tu si'i' ra, ña' nduu' ndee naa si'i' tu yu'u.

¹⁴Kua'an Ndiosí koo Asínrito, xiin' Flegonte xiin' Hermas, xiin' Patrobas xiin' Hermes. Kua'an Ndiosí koo tu ñani ta'an' e', ne nakayá xa'a' Cristo xiin' ne jaan'.

¹⁵Kua'an Ndiosí koo Filólogo xiin' Julia xiin' Nereo xiin' ña' ta'an' ra. Te kua'an Ndiosí koo tu Olimpas xiin' sakuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' ne jaan'.

¹⁶Chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' na kuatü ta'an' ndo'. Te ti'vi' sakuu' i'in ti'vi' ne nakayá xa'a' Cristo cha'an' ndo'.

¹⁷Ñani ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña koto xiin' mii' ndo' nuu' ne kuni naata'vi' ndo'ó. Ne jaan' ndii, kuni kaviko' niq' ndo'ó xiin' ña xini xa'an' ña nákitá xiin' ña ndixa' xa'a' Jesús, ña ni kandixa' ndo'. Kuxioo naa kuxioo' ndo' nuu' ne jaan'.

¹⁸Kuachi ndii, ne yivi' jaan' ndii, süu' xika' nuu' niq' nuu' xto'o e' Jesucristo. Süu' jaan' ndii xika' nuu' niq' xa'a' ña xikán iin' mii' kuiti' niq'. Te xiin' kuento ndatun' va ka'án niq'. Te sakan' tu xiin' kuento vixi' sachie' niq' ne yivi'. Sakan' xaa' niq' xini xa'an' niq' ne naa' kuu'.

¹⁹Kuachi ndii xiní sakuu' ne yivi' ña sakinú ndo' tu'un va'a xa'a' Cristo, te sakuatia' va ña jaan' nimá i. Ndisu' kuní i ña chüun va koo ini ndo' nuu' ña va'a, te koo sa'ví ini ndo' nuu' ña niq'a.

²⁰Te Ndiosí, ña taxi' ña mani' ndii, nä'a' ká te kue'ní a ña ndiva'a nuu' ndo'. Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó.

²¹Timoteo, te xachuun' inga' xiin' i ndii, ti'vi' ra cha'an' ndo'. Te iin kachi xaa' Lucio xiin' Jasón xiin' Sosípater. Te judío, te ta'an' i, nduu' tu te jaan'.

²²Ti'vi' tu yu'u te nani' Tercio, cha'an' ndo', te ni ke'i tutu yo'o'. Te nduu' tu yu'u kuenta xto'o e' Jesús xiin' ndo'.

²³Ti'vi' Gayo cha'an' ndo'. Te jaan' ndii, natiin' va'a ra yu'u xiin' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús yo'o'. Te ti'vi' tu Erasto cha'an' ndo'. Te jaan' ndii, te xito' xu'un' xa'a' ñu yu'o' nduu' ra. Te ti'vi' tu ñani ta'an' e' Cuarto cha'an' ndo'.

24Té na s̄añu'u' na xto'o e' Jesucristo s̄akuu' ndo'ó. S̄akan' na künduu a.

Tukú ni xaka'nu' Pablo Ndiosí

25Té na s̄aka'nu' e' Ndiosí, ña kuví taxi' ña ndiee' ndo' te kuita ni'i ndo' xiin' ña kandixa' ndo' saq nakuitá xiin' tu'un va'a, ña ka'án ndoso' i nuu' ndo' xa'a' Jesucristo. Té nakuitá tu ña ka'án ndoso' i jaan' xiin' ña ni yoo si'e ni xa'a' Ndiosí ndee kii' tiq'an kua'a iin yiví' xtq'an' kivi'.

26Ndisu v̄itín ndii, x̄a ni satuví Ndiosí ña ndixá xa'a' Jesús, ña ni yoo si'e jaan', ña ni ke'i te ni ka'án tiakú tu'un a jaan', saq nii' ni ka'án tuní mii' Ndiosí jaan', ña yoo ndee ndi'i' ni kivi', té kuni s̄akuu' t̄i'vi' ne tuku' ña ndixá jaan', té kuví kuini s̄akuu' ne yivi' kuni ña'a' niq, té kuví tu kandixa' ña'a' niq.

27Té iin ndaq' Ndiosí ña ndichi va jaan' na s̄aka'nu' e' ndee ndi'i' ni kivi' xa'a' ña ni xa'a' Jesucristo. S̄akan' na künduu a.

1 Corintios

1 Corintios 1

Ti'vi' rä cha'an' nia'

1Yu'ü nduu' Pablo, te ni kana Ndiosí xa'a' a ña kuní mii' a te kunduu i te tianu' Jesucristo s̄ania'á ichi' a. Ti'vi' yu'ü xiin' ñani e' Sóstenes

2cha'an' s̄akuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Ndiosí, ne ndiee' ñu Corinto, ne ndo'nuu' Ndiosí xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús. Te ni kana a ndo'ó te kunduu ndo' nditia a xiin' s̄akuu' ne yivi', ne ndiee' mii' ka iin yivi', ne nakuni ña Jesucristo nduu' xto'o nia' ndee naa nduu' tu a xto'o yoo'.

3Na s̄anu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo, ndo'ó, te na taxi tu a ña mani' kqo xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí

4Saq kivi' taxi' i ña chindani Ndiosí e' xa'a' ndo', te sakan' tu xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó ni xaa Cristo Jesús.

5Kuachí ndii ña jaan' ni xaa sakan', te ni s̄anu'u' va Ndiosí ndo'ó xiin' ña chuyun va ndo' s̄ania'á ndo' tu'un a, te ni taxi tu a ña ndichi va ndo'.

6Te xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña ni tuxi' va tu'un va'a, ña ni s̄ania'á ndu ndo'ó xa'a' Cristo, nimá ndo'.

7Xa'a' a jaan' na kqo' ka ndee iin ña chuyun va ña xaxa' Ndiosí nuu' e' kuní nuu' ndo'ó ña ndiatu' ndo' kii' xaa' kivi' ña nandiko' xto'o e' Jesucristo.

8Ndiosí tu taxi ndiee' ndo' te kuítu ni'i ndo' nuu' ichi' a ndee so'o' ndi'i', sakan' te kqo' xa'a' ña kuvi s̄anandiko' a ndo'ó kii' xaa' kivi' ña kixin xto'o e' Jesucristo jaan'.

9Sakan' ña Ndiosí ndii, xachuun' ndaku a, te suví a ni kana ndo'ó te iin ndaq' nduu' ndo' xiin' xto'o e' Jesucristo si'e a.

Vä'a nata'vi' ta'an' ne ndikún ichi' Jesús

10Ñani ta'an' i, xiin' ndiee' xto'o e' Jesucristo ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña nakuítu kuento ndo', te nata'vi' ta'an' ndo'. Süu' jaan' ndii kundiee mani' ndo', te iin kachi kaniñi ndo', te iin kachi tu ña'q chituní ndo' xa'a'.

11Ka'án i sakan' xiin' ndo', ñani ta'an' i, sakan' ña xini i kuento xaa' ne vi'e Cloé ña nata'vi' ta'an' ndo'.

12Sakan' ña savä ndo' ka'án ndii, kuenta Pablo nduu' ndo', te savä tu ndo' ka'án ndii, kuenta Apolos nduu' ndo', te savä ni tu ndo' ka'án ndii, kuenta Pedro nduu' ndo', te savä ka tu ndo' ka'án ndii, kuenta Cristo nduu' ndo', kachi ndo'.

13¿Ñáá xanini ndo'ó ndii, ni nata'vi' Cristo? Uun, ¿ñáá xanini ndo' ndii, Pablo ni xi'i nuu' krusín xa'a' ndo'? Uun, ¿ñáá kuenta Pablo ni chichí ndo'?

¹⁴Taxi' i ñaq chindaní Ndiosí ñaq ndee iinndo'ó ní sakuchi' i kuenta Jesús. Süu' jaan' ndii Crispo xiin' Gayo kuiti' ní sákuuchi' i kuenta Jesús.

¹⁵Sakan' na kuii' ndee iin ne yivi' küvi ka'an ñaq ní chichi niá kuenta i.

¹⁶Ní sákuuchi' tu i ne vi' Estéfanas kuenta Jesús. Ndisu näka'an' i naa' ní sákuuchi' i inga ká ne yivi'.

¹⁷Kuachí ndii ní tianu' Cristo yu'u te sákuuchi' i ne yivi' kuenta a, süu' jaan' ndii ní tianu' a yu'u te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne yivi'. Te süu' xiin' tu'un ndichi ni xa'a i ñaq jaan', sakan' te chindiaa ya'vi' i ñaq ní xi'i Cristo nuu' krusín.

Cristo nduu' ñaq ndiee' Ndiosí, te suví tu a nduu' ñaq ndichi a

¹⁸Sakan' ñaq tu'un va'a ñaq ka'án xa'a' ñaq ní xi'i Jesús nuu' krusín xa'a' kuachí e' ndii, ñaq siki' nduu' a nuu' ne kua'an mii' ndoñu'u' nimá niá. Ndisu nuu' yoo, ne xá ní kakú nuu' kuachí e' ndii, ñaq ndiee' Ndiosí nduu' a.

¹⁹Naa yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'án a ndii: Sandoñu'u' i ñaq xini tuní te yivi' te xini tuní, te saxioo' tu i ñaq kundani te xini tuní jaan'. Sakan' kachi a.

²⁰Xá ní sásana' ndoo' Ndiosí ñaq xini tuní ñaq yoo iin yivi' yo'o', naa kuu' te kumi' ñaq xini tuní jaan', xiin' te sania'á ñaq ndichi, xiin' te kani ta'an' kuento xa'a' ñaq ndichi jaan'.

²¹Kuachí ndii, xiin' ñaq xini tuní Ndiosí ní xindoq nimá a ñaq köo' kivi' kuni niá nuu' a xiin' ñaq xini tuní ñaq yoo iin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii ní xindoq nimá a ñaq sákkú a ne iní xini ñaq sania'á ndu'u, tee' ndee ñaq siki' nduu' a nuu' sava' ne yivi'.

²²Kuachí ndii, ne ta'an' ndu, ne judío ndii, kuni kuni niá chyun ka'nu' te kuví kandixa' niá. Te ne tuku' ndii, kuni kuni so'o niá ñaq ndichi te kuví kandixa' niá.

²³Ndee saa kani ndii, xa'a' a ñaq ní xi'i Cristo nuu' krusín ka'án ndoso' ndu. Te tu'un yo'o' ndii, sanasaá' va a ne judío, te nuu' ne tuku' ndii, siki kuiti' nduu' a.

²⁴Ndisu nuu' yoo', ne ní kana Ndiosí nuu' ichi' a ndii, Cristo jaan' nduu' ñaq ndiee' a, te nduu' tu a ñaq ndichi a, köo' a xaa' naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e'.

²⁵Kuachí ndii, tee' ndee siki kuiti' nduu' tu'un Ndiosí jaan' nuu' ne yivi', ndisu ñaq ndichi ká nduu' a te sakan' sakuu' ñaq xini tuní ñaq yoo iin yivi' kaq'. Te ñaq xaa' Ndiosí, te tuu ne yivi' ñaq köo' ñaq ndiee' a ndii, ndiee' kua'a' ka a te sakan' ñaq ndiee' ñaq kumi' ne yivi' iin yivi' yo'o'.

²⁶Chyun xa'a' ndo' ñaq kii' ní kana Ndiosí ndo'ó nuu' ichi' a ndii, ndia'vi' kuiti' ndo' nduu' ne ndichi nuu' ne yivi' iin yivi', te ndia'vi' tu ndo' nduu' ne ndíachuun', uun ne iin kuu' xiin' ne ka'nu'.

27Sakan' ña ni nákaxin Ndiosí ne naq' kuu' tuu ne yivi' iin yivi' te saka'an' a ne tuu ña ndichi nja. Te ni nákaxin tu a ne nda'vi so'o tuu ne yivi' iin yivi' te saka'an' a ne tuu ña yoo ndiee' nja.

28Té ni nákaxin ni tu Ndiosí ne nda'vi va kuu', xiin' ne kuni koto ne yivi' nuu', xiin' ne kuásá' kuní xáchi' tuu ne yivi' iin yivi', sakan' ni xaq a te saka'an' a ne tuu ndii, ne ka'nu' nduu' mii' nja.

29Sakan' ni xaq Ndiosí te ndee iin ne yivi' kúvi sañuñu' xiin' mii' nuu' a.

30Mii' Ndiosí ni ndasaiiin ndo'ó xiin' Cristo Jesús, te xa'a' ña ni xaq a ndii, nduu' e' ne ndichi, te nduu' tu e' ne ndaku nimá nuu' a, te nduu' tu e' nditia a te saa e' ña kuní a, te sakan' tu ni sandoó ndiká a yoo' nuu' kuachi e'.

31Sakan' ni xaq Ndiosí sakan' ña naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Naa' kuni ka'an nju yoo ká ndii, na ka'an nju nja xa'a' ña ni xaq xto'o e' Ndiosí xa'a' nja", kachi a.

1 Corintios 2

Ka'án Pablo ña ni xi'i Cristo nuu' krusín xa'a' kuachi e'

1Ñani ta'an' i, sakan' na kii' ni xa'an ka'an ndoso' i mii' ndiee' ndo' tu'un ña ni natiin i nda'a' Ndiosí ndii, ni tiin' i tu'un ña xasuvi', ni ndee ni tiin' tu i ña ndichi.

2Süu' jaan' ndii ni chituní i ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' Jesús kuiti' xiin' xa'a' ña ni xi'i a nuu' krusín xa'a' kuachi e'.

3Té ni yoo ndiee' i, te ndee kisi' vi' a yu'u ña yi'vi i kii' ni xiká i mii' ndiee' ndo' jaan'.

4Te kii' ni ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ndo' ndii, ni tiin' i tu'un ña xasuvi' ña ndichi ne yivi' iin yivi' yo'o'. Süu' jaan' ndii ña ndiee' Espíritu Santo ni nia'a ndo'ó xiin' tu'un ña ni ka'an ndoso' i jaan'.

5Sakan' te kottiin ndiaa ña ini ndo' xini ndo' Jesús jaan' ña ndiee' Ndiosí, te kottiin ndiaa a ña ndichi ne yivi' iin yivi' yo'o'.

Kumi' e' ña ndichi xaa' Espíritu Santo

6Ndisu ka'án ndu xiin' ña ndichi nuu' ne xaq ita' ni'i nuu' ichi' Jesús. Te ndii, ña ndichi ña ka'án ndu jaan' ndii, süu' ña ndichi iin yivi' yo'o' nduu' a, ni ndee süu' ña ndichi ne xini tuní xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o' nduu' a. Ne jaan' ndii, xaq kua'an ndoñu'u' nja.

7Té ndu'u ndii, sania'a ndu ña ndichi ña ni yoo si'e, ña xiní mii' kuiti' Ndiosí ndee kii' tia'an kasa'a a iin yivi', ña ni chituní a xa'a' e' te natiin e' ña ndatun' saa a.

⁸Té ñaq ndichi jaqan' ndii, ndee iin té xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o' ni kundaní a. Sakan' ñaq naa' ni kundaní ra a ndii, kā'ni' ra xto'o e', ñaq ndatun' koo' chukuu', nuu' krusín.

⁹Té ndii, naa yoso' a nuu' tuu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Ñaq a ñaq köo' kivi' ni xini nduchi' nuu' ne yivi', xiin' ñaq köo' kivi' ni xini so'o niq, xiin' ñaq köo' kivi' ni xanini niq nduu' ñaq ni xava'a Ndiosí xa'a' ne ndaní ñaq'a'. Sakan' yoso' a.

¹⁰Ndisu ni satuví Ndiosí sakuu' ñaq jaqan' nuu' e' ni xaa Espíritu Santo, sakan' ñaq Espíritu Santo jaqan' ndii, xiní a sakuu' ñaq yoo' si'e ndee maa' nimá Ndiosí.

¹¹Kuachi ndii ndee iin e' xiní saa xanini inga ne yivi', süu' jaqan' ndii iin ndaa' mii' niq xiin' nimá kuiti' niq xiní yoo' nduu' a xanini niq. Sakan' tu ndee iin e' xiní yoo' nduu' a xanini Ndiosí, süu' jaqan' ndii Espíritu Santo kuiti' nduu' ñaq xiní ñaq xanini a.

¹²Té yoo' ndii, ni natiiin e' espíritu ñaq nduu' kuenta iin yivi' yo'o', süu' jaqan' ndii ni natiiin e' Espíritu ñaq kuaxi ndaa' Ndiosí te kuví kundaní e' sakuu' ñaq ni samani' a yoo'.

¹³Té sania'á ndu xa'a' ñaq jaqan' xiin' tu'un ñaq sania'á Espíritu Ndiosí ndu'u, te süu' sania'á ndu a xiin' ñaq xini tuní mii' ndu. Süu' jaqan' ndii xiin' tu'un ñaq natiin' ndu nuu' Espíritu Santo sania'á ndu xa'a' ñaq ka'án xa'a' Ndiosí.

¹⁴Ndisu ne yivi', ne köo' Espíritu Santo naá nimá ndii, kuví natiiin niq ñaq sania'á Espíritu Santo jaqan', sakan' ñaq nuu' ne jaqan' ndii, sikí kuiti' nduu' a, te ni ndee kuví tu kundaní niq a. Sakan' ñaq ne naá Espíritu Santo nimá kuiti' kuví kundaní ñaq jaqan'.

¹⁵Sakan' ñaq ne naá Espíritu Santo nimá ndii, kuví nakuni niq sakuu' ñaq'a, ndisu ne jaqan' ndii, ndee iin ne yivi' kuví nakuni ñaq'a'.

¹⁶Naa yoso' a nuu' tuu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Köo' xiní ñaq xanini xto'o e' Ndiosí, te köo' tu kuví sania'á ñaq'a", sakan' yoso' a. Ndisu kundaní yoo' ñaq jaqan' sakan' ñaq xanini e' saa xanini Cristo.

1 Corintios 3

Xachuun' inga' Pablo xiin' Apolos nuu' Jesús

¹Naní ta'an' i, ni kuví ka'an i xiin' ndo' ndee naa xaa' i xiin' ne xaa' ñaq kuní Espíritu Santo. Süu' jaqan' ndii ni ka'an i xiin' ndo' ndee naa ne xaa' ñaq ka'án nimá mii', uun ndee naa ne kuañu'u nuu' ichi' Cristo.

²Ni sania'á i ndo'ó ñaq xakú vixi kuiti' ndee naa xaa' e' xiin' ne kuañu'u ne chichin', ñaq sako'o' e' niq lechin kuiti', te täxi e' kaxi' niq ñaq xaxi' naa ñaq xaxi' yoo' ne xixa. Sakan' ni xaa i sakan' ñaq ndo'ó ndii, ni kuví natiiin ndo' ñaq ndichi xa'a' Ndiosí, te ti'an kuví natiiin ndo' a ndee vitin,

³Səkan' ñə kusaa' xaa' kə ndo' ñə ka'án nimá mii' ndo', naa kuu' ñə kuiñu ndo', xiin' ñə kani' ta'an' kə ndo' kuento, xiin' ñə nata'vi' ta'an' ndo'. Tə xiin' ñə jaqan' nia'á ndo' ñə kusaa' nduu' kə ndo' ne xaa' ñə ka'án nimá mii' kuiti' ndo' ndee naa ne yivi' ne xiiní yoo Ndiosí.

⁴Səkan' sūu, kii' ka'án sava' ndo' ndii: "Yu'u ndii, kuenta Pablo nduu' i", kachi ndo'. Tə sava' tuku' ndo' ka'án ndii: "Yu'u ndii, kuenta Apolos nduu' i", kachi ndo'. Tə kii' xaa' ndo' səkan' ndii, iin kachi xaa' ndo' tə səkan' xaa' ne xaa' ñə ka'án nimá mii' kuiti'.

⁵¿Yoo nduu' Pablo, xanini ndo'ó, uun yoo nduu' Apolos, xanini tu' ndo'? Ndu'u ndii, te xika' nuu' nuu' Ndiosí kuiti' nduu' ndu, te xiin' ñə sənia'á ndu iní ndo' xini ndo' Jesús. Ndisu i'in ndu ni xaa' ñə ka'án chuun' xto'o e' Ndiosí xiin' kuiti' ndu.

⁶Yu'u ni chi'i tu'un a nimá ndo', te Apolos ni kosó a, ndisu mii' Ndiosí ni səkua'nu' a.

⁷Xa'a' a jaqan' na süu' tə ka'nu' kə nduu' tə chi'i', te ni ndee tə kosó. Süu' jaqan' ndii mii' Ndiosí nduu' ñə ka'nu' kə, səkan' ñə suvi' a sakua'nu' ñə'a'.

⁸Səkan' ñə tə chi'i' xiin' tə kosó ndii, iin kachi tə nduu' ra, tee' ndee xəkoo' xəkoo' ya'vi' ra xa'a' chūn ñə ni xaa' i'in ra.

⁹Səkan' ñə ndu'u ndii, te xaa' chūn nuu' Ndiosí kuiti' nduu' ndu, te ndo'ó nduu' ndee naa ñu'u' mii' xachuun' a, te nduu' tu' ndo' ndee naa vi'e a ñə xa'a a.

¹⁰Tə xa'a' a ñə ndani' mii' Ndiosí yu'u ndii, ni taxi' a kumi' i ñə chūn, te nduu' i ndee naa tə xa'a vi'e. Xa'a' a jaqan' na sakania' i xa'a' vi'e, te tuku' tə yivi' səkka' vi'e jaqan'. Ndisu kuní a ñə koto' va'a tə səkka' vi'e jaqan' saq' sakka' ra a.

¹¹Səkan' ñə ndee iin ne yivi' kuvı' səkkania' xa'a' inga vi'e mii' xə iin' ñə jaqan'. Tə xa'a' vi'e ñə xə iin' jaqan' ndii, Jesucristo nduu' a.

¹²Kuachı' ndii, xa'a' vi'e jaqan' ndii, kuvı' səkka' e' xiin' oro, uun xiin' plata, uun xiin' yuu' ndatun', uun xiin' itun', uun xiin' itia, uun xiin' ñu'u' nda'a' tun' koko.

¹³Ndisu i'in chūn ñə ni xaa' i'in e' natuvı' kii' koto' ku'a' ñə'a' Ndiosí kivi' so'o' ndi'i'. Səkan' ñə xiin' ñu'u' koto' ku'a' a i'in ñə jaqan' naa' chūn va'a nduu' a, uun naa' süvi' a.

¹⁴Naa' koo' a ni ndo'o' vi'e ñə ni səkka' yoo kə ndii, natiiin niə ñə va'a ñə taxi' Ndiosí nda'a' niə.

¹⁵Ndisu naa' koko' a ndii, ndoñu'u' xachi' chūn ñə ni xaa' niə. Tee' ndee kakü mii' niə ndii, kundo'o niə ndee naa ne xka'ndíá nuu' ñu'u'.

¹⁶¿Ñáá xiiní ndo' ñə yukun' Ndiosí nduu' ndo', te naá Espíritu Santo nimá ndo'?

17Səkan' ña naa' xika' yoo kə səndoñu'u' niña yukun' Ndiosí jaan' ndii, səndoñu'u' tu Ndiosí mii' ne jaan'. Kuəchị ndii, yukun' jaan' ndii, ña su'un nduu' a, te xə mii' ndo'ó nduu' yukun' jaan'.

18Küni xa'an' xiin' mii' mii' ndee iin ndo'. Naa' xanini səvə ndo'ó ña ndichi ndo' xiin' ña xini tuní iin yivi' yo'o' ndii, kuu' ndo' ndee naa ne xini tuní xiin' ña ndichi jaan', səkan' te kuvı' kunduu' ndo' ne xini tuní xnə'a nuu' ña ndichi Ndiosí.

19Kuəchị ndii, ña ndichi ña nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, ña küu' kaxi' nduu' a nuu' Ndiosí naa yoso' a nuu' tütü Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Nakasi Ndiosí ne ndichi nuu' ña xini tuní saka mii' niña."

20Te ka'án tu a ndii: "Xiní xto'o e' Ndiosí ña xanini ne ndichi ndii, ña küu' kaxi' nduu' a", kachi a.

21Xa'a' a jaan' na vä'a kūñuñu' ndo' xa'a' ña ndikún ndo' iin te yivi' iin yivi' yo'o'. Səkan' ña səkuu' ña'a nduu' kuenta mii' ndo',

22naa kuu' yu'u, te nduu' Pablo, xiin' te nduu' Apolos, xiin' te nduu' Pedro, xiin' iin yivi' yo'o', xiin' kivi' ñu, xiin' ña xi'i, xiin' ña xka'ndíá vītin, xiin' ña xka'ndíá nuu' ku'un e' ndii, səkuu' ña jaan' nduu' kuenta mii' ndo'.

23Te ndo'ó nduu' kuenta Cristo, te Cristo jaan' nduu' kuenta Ndiosí.

1 Corintios 4

Ka'án Pablo xa'a' ña xaa' rə tein ne nakayá xa'a' Jesús

1Xa'a' a jaan' na kuní a ña kundanı ndo' ña ndu'u ndii, te xika' nuu' nuu' Cristo kuitı' nduu' ndu, te ni səkuiso' chuun' a ndu te sənia'á ndu ña xiní mii' kuitı' Ndiosí.

2Te yoo kə ni tisø chuun', te səa nia iin chuun ndii, kuní a ña nia'a nia' ña ne xachuun' ndaku nduu' niña.

3Yu'u ndii, ndi'ni xəchi' i naa' natava' ndo'ó kuenta kuu' i, uun naa' natava' te yivi' kuenta kuu' i mii' xa'nú rə kuəchị. Ndee mii' ndii, nätava' i kuenta ña kuu' mii' i.

4Ndisu tee' ndee xiní kaxi' i ña naá va'a nimá i ndii, süu' xa'a' a jaan' na nduu' i te ndaku xəchi' nimá nuu' Ndiosí. Kuəchị ndii xto'o e' Jesús nduu' ña səna'má yu'u.

5Xa'a' a jaan' na nätava' ndo' kuenta kuu' ndee iin ne yivi' ña kuní kə xə kivi' so'o' ndi'i, süu' jaan' ndii ndiatu' ndo' ndee nəndiko' xto'o e' Jesús. Səkan' ña ña jaan' nduu' ña sənatuví səkuu' ña xaa' si'e e' xiin' səkuu' ña xanini nimá e', te natiin i'in e' ña tiin' ka'nú' səa xata'ñan e' nda'a' Ndiosí.

6Ñani ta'an' i, ni ka'an i xa'a' ña xaa' Apolos xiin' ña xaa' mii' i xa'a' ña va'a mii' ndo'. Səkan' te kuni ndo' səa xaa' ndu, te ña jaan' kundikun ndo' səa ndo', te səa kuitı' ndo' ña yoso' nuu' tütü Ndiosí, səkan' te ndee iin ndo' səñuñu' xiin' mii' mii' ña xtani kə ndo' səa xaa' iin rə te səkan' inga rə.

⁷Kuəchị ndii, ¿yoo nduu' ndo'ó, tuu ndo', na natava' ndo' kuenta kuu' tə jaqan'? Te, ¿yoo nduu' ña kumi' ndo' n̄i taxi' Ndiosí nda'a' ndo'? Səkuu' a n̄i taxi a jaqan'. Naa' suvi a n̄i taxi a ndii, ¿ndichun na xañuñu' xiin' mii' ndo' ndee naa' n̄i ki'in ndo' a xiin' ña ndiee' mii' ndo'?

⁸Xanini ndo' ña kōo' a kuní xəchi' kə nuu' ndo', tə xə vika' və ndo', tə xə nduu' tu ndo' ndee naa n̄e xa'ndia chuun' kuu' n̄u', tə kuəsa' kə kuní ndu nuu' ndo'. Və'a ya'a naa' səkan', tə nduu' xna'a ndo' n̄e xa'ndia chuun' kuu' n̄u', tə kuyi kə'ndia chuun' na ndu'ü xiin' ndo'.

⁹Kuəchị ndii tuu yu'ü ndii, ndu'ü, tə tianu' Jesús sənia'á iche' a ndii, n̄i xətə yukun Ndiosí ndu ndee so'o' ndi'i' ndee naa tə xə n̄i xaq ndei' ña kuyi rə. Səkan' ña xə n̄i nəndu'ndu ndu ndee naa ña siil iin yivi' yo'o' nuu' ángele xiin' nuu' n̄e yivi'.

¹⁰Tə xə'a' a ña səxinú ndu ña kuní Cristo na nduu' ndu ndee naa tə kuu' kaxi' nuu' n̄e yivi', ndisü ndo'ó ndii, n̄e kuu' kaxi' və nduu' ndo' n̄i xəa Cristo, kachi mii' ndo'. Ndu'ü ndii, kōo' ndiee' ndu, ndisü ndo'ó ndii, ndiee' və ndo' nuu' mii' ndo'. Ndo'ó ndii, xito' ka'nu' n̄e yivi' ndo'ó, ndisü ndu'ü ndii, ndasi' n̄ia ndu.

¹¹Ndée kivi' vitiñ ndii, xi'í və ndu soko, tə ichí tu ndu tikiui, tə kuní tu toto ndu, tə mii' tu kuu' n̄e yivi' xiin' ndu, tə kōo' tu vi'e mii' ndiee' ndu.

¹²Tə xəvi xəvə'a ndu xachuun' ndu tə tiaku ndu, tə kii' kanja'a n̄e yivi' xiin' ndu ndii, ka'án ndu xiin' Ndiosí ña səñu'u' ña'a' a, tə kii' mii' kuu' n̄ia xiin' ndu ndii, kundiensi ndu xə'a' n̄ia.

¹³Tə kii' kanja'a n̄ia xiin' ndu ndii, ka'án və'a ndu xiin' n̄ia. Tə ndee vitiñ ndii, xaa' n̄ia xiin' ndu ndee naa xaa' e' xiin' mi'in' ña yoo iin yivi' kuiti', uun ndee na xaa' e' xiin' ña xə n̄i ndo'ó ndoso'.

¹⁴Süu' ke'i i ña yo'o' tə saka'an' i ndo'ó, süu' jaan' ndii ke'i e te chituní i ndo'ó ndee naa si'e mii' i, səkan' ña ndani və i ndo'ó.

¹⁵Səkan' na tee' ndee kumí' ndo' uxı mií tə sania'á ndo'ó iche' Cristo, ndisü yuva' ndo' ndii, iin ndaq' kuiti' kuu' rə. Tə yu'ü nduu' yuva' ndo' jaqan', səkan' ña suvi i ni ka'án ndoso' tu'un və'a xə'a' Jesús nuu' ndo', tə ni natiiñ ndo' a.

¹⁶Xə'a' a jaqan' na ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña kundikun ndo' ña xaa' i.

¹⁷Xə'a' a jaqan' tu na ni ti'vi' i Timoteo nuu' ndo', tə nduu' ndee naa si'e i, tə ndani və i, tə te yo'o' ndii, xika' ndaku və rə iche' xto'o e' Jesús. Tə yo'o' sənaka'an' ndo'ó səa xika' yu'ü nuu' iche' Cristo xiin' səa sania'á i n̄e nakayá xə'a' Jesús mii' kə kua'án i.

¹⁸Ndisü səva' ndo' ndii, xə ni kuñuñu' və ndo', tə tuu ndo' ña ndee naa kōo' kivi' ku'un kə i mii' ndiee' ndo'.

¹⁹Ndisü naa' ni taxi xto'o e' ndii, ku'un achi i mii' ndiee' ndo', tə kuni i naa' ndixa kumi' xna'a tə ñuñu' jaqan' ña ndiee' Ndiosí, uun xənuu' tu'un nda'vi so'o kuiti' ka'án rə.

20 Kuəchị ndii, kii' xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, süu' tu'un nda'vi so'o kuiti' ka'án e', süu' jaqan' ndii nia'á e' ña kumi' e' ña ndiee' a.

21 ¿Saa kuní ndo' xaa i mii' ndiee' ndo'? ¿Ñáá kuní ndo' ña xaa i xiin' iin nduku te kütun' i ndo'ó, uun ñáá kuní ndo' ña xaa maso i xiin' ña ndani va i ndo'?

1 Corintios 5

Ka'án chuun' Pablo ña xtə'ni' niə tein niə te xaa' kuəchị xiin' si'i' nda'vi ra

1 Xini i kuento ña yoo iin te yivi', te kumi' musa tein ndo', te ña jaqan' ndii, ndee ne tuku' xää' a, sakan' ña te jaqan' ndii, si'i' nda'vi ra ndiaka' ra.

2 Te ndo'ó ndii, kusaa' xañuñu' kə ndo' tee' ndee xaa' te jaqan' sakan'. Naa' va'a iin yivi' ndii, kusuchi' iní ndo' xa'a' ña jaqan', te xtə'ni' ndo' te xaa' ña kiní jaqan' tein ndo'.

3 Te yu'u ndii, tee' ndee kōo' i yoo tein ndo' ndii, kānīndo' ndee naa ndu'u' i xiin' ndo'. Tee' ndee xika' ndu'u' i ndii, xə ni kātun' i te xaa' ña kiní jaqan'.

4 Te kii' nakayá ndo' xa'a' xto'ø e' Jesucristo xiin' ña ndiee' a ndii, kōo tu nimá yu'u xiin' ndo', te xiin' ña ndiee' xto'ø e' Jesucristo

5 Sənəkua'a ndo' te xaa' ña kiní jaqan' nda'a' ña ndiva'a, te sakan' ndoñu'u' xəchi' ña ndioo' iní ñu'u' nde'i ra, te kakə nimá ra kii' nəndiko' xto'ø e' Jesucristo.

6 Te ndo'ó ndii, vä'a ña kusaa' xañuñu' kə ndo'. ¿Ñáá xiní ndo' ña sie kuiti' yuchi' levadura te saki'ví pachi' a səkkuu' ixan' xita' va'a?

7 Xa'a' a jaqan' na kuxioo ndo' nuu' kuəchị naa ña ni xaa te yivi' jaqan', ña nduu' ndee naa yuchi' levadura yata', ña saki'ví pachi' xita' va'a te sätivi' a ndo'ó. Te sakan' künduu' ndo' ndee naa ixan' xaa' ña kōo' yuchi' jaqan' saká xiin'. Te mii' ndo'ó nduu' ndee naa xita' va'a jaqan', ña xi xixi' e' kii' nasukú viko' pascua. Sakan' ña Cristo nduu' ndee naa mbəe sie, ti' xa'ní' ne yivi' viko' pascua jaqan', te ni nəsoko' xiin' mii' mii' a xa'a' kuəchị e'.

8 Sakan' na kuii' kuní a ña səka'nu' e' viko' pascua jaqan' kuenta Jesús xiin' ña ndo' nimá e' xiin' ña ndixə, te künduu' a ndee naa xita' va'a ti'e' ña kōo' yuchi' levadura yata' jaqan' saká xiin'. Sakan' ña yuchi' jaqan' ndii, nduu' a ndee naa kuəchị xiin' ndee naa ña ni'a.

9 Xə ni ka'an i xiin' ndo' xiin' ingə tuțu ña ni ti've' nuu' i ña kündiąkə ta'an' ndo' xiin' ne kumi' musa.

10 Ndisu süu' xiin' ña ni ka'an i jaqan' kuni kachi i ña kuxioo xəchi' ndo' nuu' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi', naa kuu' ne kumi' musa, xiin' ne ndioo' iní va xa'a' ña a ingə ne yivi', xiin' ne kui'nä', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka. Sakan' ña naa' kuxioo xəchi' ndo' nuu' ne jaqan' ndii, kuni a ña kiee xəchi' ndo' nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'.

11 Ñaquní yu'u ka'an i ndii, ñaq kündiakä ta'an' kä ndo' xiin' ne ka'án ñaq ndikún niq' ichi' Jesús, ndisu kumi' niq' musa niq', te nduu' tu niq' ne ndioo' ini va xa'a' ñaq'a' inga' ne yivi', te xaka'nu' tu niq' ndiosí saka, te tiin' kuächchi nianí tu niq' ne yivi', te nduu' tu niq' ne xini, te kui'na' tu niq'. Te xiin' ne jaan' ndii, ni ndee kükxi inga' ndo'.

12 Kuächchi ndii köö' ndee iin xa'a' ñaq sana'má yu'u ne nduu' kuenta iin yivi'. Ndisu ndo'ó nduu' ne kuní a sana'má ne nduu' kuenta Jesús xiin' ndo'.

13 Sakan' ñaq mii' Ndiosí sana'má ne nduu' kuenta iin yivi' jaan'. Xa'a' a jaan' na xta'ni' ndo' te xaa' ñaq kini, te ndiaka' si'i' nda'vi jaan' tein ndo'.

1 Corintios 6

Nakoö ndo' ñaq mani' xiin' ta'an' ndo' tein mii' ndo' kii' yoo tu'un kui'e

1 Kii' yoo iin ndo' tu'un kui'e xiin' iin ne xika' ichi' Jesús xiin' e' ndii, vä'q xaa' ndo' naa' ku'un ndo' nuu' te ndiso' chuun' vi'e kuächchi, te tiin kuächchi ta'an' ndo', süu' jaan' ndii kuní a ñaq ku'un ndo' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e', te ka'an ndo' ñaq jaan' xiin' ra.

2 Kuächchi ndii, yoo', ne nduu' kuenta Ndiosí, nduu' ne sana'má ne yivi' iin yivi' kivi' so'o' ndi'i'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndichun na kuví ka'nü ndo' kuächchi kuali' kuso'o' jaan'?

3 ¿Ñáá xiní ndo' ñaq yoo' sana'má ndee ángele nuu' ku'un e'? Naa' sakan' nduu' a ndii, kuví ka vi' ka'nü ndo' kuächchi ñaq yoo iin yivi' yo'o'.

4 Xa'a' a jaan' na kii' yoo ndo' tu'un kui'e tein ndo' ndii, köö' ndee iin xa'a' ñaq ku'un ka'an kuächchi ndo' xa'a' ta'an' ndo' nuu' te xa'ndia chuun' vi'e kuächchi, te nduu' kuenta Jesús.

5 Ka'án i ñaq yo'o' xiin' ndo', sakan' te kuka'an nuu' ndo'. ¿Saa' ká vi' tu köö' ndee iin ne kuví ka'nü kuächchi xa'a' tu'un kui'e ñaq yoo tein mii' ndo' jaan'?

6 Sakan' ñaq süu' kunta'an' mii' kuiti' ndo', süu' jaan' ndii ndee nuu' te xa'ndia chuun' vi'e kuächchi, te nduu' kuenta Jesús, kua'an ndo' kunta'an' ndo'.

7 Sakan' na kuii', xa'a' a ñaq kunta'an' ndo' jaan' kuiti' ndii, nia'á ndo' ñaq ita' ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús. Ndeé va'a ká naa' kundiéni ndo' ñaq saa' ká kuu' ne yivi' xiin' ndo', te va'a ká naa' kundiéni tu ndo' kii' xakui'na' niq' ñaq a ndo'.

8 Ndisu ndo'ó nduu' ne saa' ká kuu' xiin' ne yivi' ndee ne ta'an' ndo', ne nakayá xiin' ndo' xa'a' Jesús, te xakui'na' tu ndo' ñaq a niq'.

9 Saq' ká vi' tu tüvi' nuu' ndo' ñaq ne xaa' ñaq niq'a ndii, künduu' niq' kuenta ñaq xa'ndia chuun' Ndiosí. Künji xa'an' xiin' mii' mii' ndo', sakan' ñaq ne xaa' ñaq xiín ndii, kündiee niq' ikan', te sakan' tu ne xaka'nu' ndiosí saka, te sakan' ni tu ne kumi' musa, te sakan' ni tu te yivi', te sananduu' xiin' mii' ñaq'a', te sakan' tu te yivi', te kixín xiin' inga' te yivi',

¹⁰te ni ndee ne kui'na', te ni ndee ne ndioo' iní va xa'a' ña'a inga ne yivi', te ni ndee ne nduu' ne xini, te ni ndee ne tiin kuachí nianí, te ni ndee ne xini xa'an' ne yivi', te na'in' ni a xu'un' ne jaan' ndii, ndee in ne jaan' kündiee mii' xa'ndia chuun' Ndiosí jaan'.

¹¹Te sakan' ni xaa sava ndo'ó nuu' ni kixin. Ndisu vitin ndii, xaa ni ndasando Ndiosí ndo'ó nuu' kuachí ndo', te xaa ni ndasanduu tu a ndo'ó nditja mii' a, te nduu' ndo' ne ni xandaku a nimá nuu' a xiin' ña ndiee' xto'o e' Jesucristo, te sakan' tu xiin' ña ndiee' Espíritu Ndiosí.

Kuxioo e' nuu' ña xiín

¹²"Sakuu' nuu' a kuvi saa i", kachi ne yivi', ndisu süu' sakuu' a nduu' ña chindiee' yoo'. "Sakuu' nuu' a kuvi saa i", kachi ni a, ndisu va'a taxi e' ña vi koo ni'i' ndee in ña jaan' yoo'.

¹³Te sakan' tu ka'án sava ni a ndii: "Ña xaxi' e' ndii, ña kuní tixin e' nduu' a, te tixin e' ndii, ña kuní ña xaxi' nduu' a", kachi ni a. Ndi xaa ka'án ni a, ndisu sandonu'u Ndiosí uví saa' ña jaan'. Te ndii, ñu'u' nde'i e' ndii, süu' ni xaa' ña'a' xto'o e' Ndiosí te saa' e' ña xiín xiin' a. Süu' jaan' ndii ni xaa' ña'a' a xaa' a' mii' a, te suvi tu a nduu' xto'o ñu'u' nde'i e' jaan'.

¹⁴Saq nii' ni sanatiaku Ndiosí xto'o e' Jesús ndii, nii' sakan' tu sanatiaku a yoo' xiin' ña ndiee' a.

¹⁵Saq ka vi' tu xiní ndo' ña kuenta Cristo nduu' ñu'u' nde'i e'. ¿Náá xanini ndo' ña kuvi sanduiin e' ñu'u' nde'i e', ña nduu' kuenta Cristo, xiin' ñu'u' nde'i in ña'a' ña xiín? Va'a xachii' sakan' ran'.

¹⁶Saq ka vi' tu xiní ndo' ña te sanduiin' ñu'u' nde'i ra xiin' ñu'u' nde'i in ña'a' ña xiín ndii, in ndaa' nanduu' ra xiin' ña'a' jaan', naa yoso' a nuu' tu tu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "In ndaa' ñu'u' nde'i nanduu' uví saa' ni a." Sakan' yoso' a.

¹⁷Ndisu ne sanduiin' xiin' mii' xiin' xto'o e' Jesús ndii, in ndaa' nanduu' nimá ni a xiin' a.

¹⁸Sakan' na kuii' kunu ndo' nuu' ña xiín, kuachí ndii, ndee ka tuku nuu' kuachí ña xaa' ne yivi' ndii, süu' xiin' ñu'u' nde'i ni a xaa' ni a a. Ndisu ne xaa' ña kini jaan' ndii, xiin' ñu'u' nde'i ni a xaa' ni a a.

¹⁹Saq ka vi' tu xiní ndo' ña ñu'u' nde'i ndo' jaan' ndii, nduu' a ndee naa yukan' Espíritu Santo ña ni taxi Ndiosí nuu' ndo', te naá a nimá ndo'. Te süu' ña'a' mii' ndo' nduu' ñu'u' nde'i ndo' jaan',

²⁰kuachí ndii ya'vi va ni cha'vi Ndiosí xa'a' ndo'. Sakan' na kuní a ña saka'nu' ña'a' ndo' xiin' ñu'u' nde'i ndo' xiin' nimá ndo', sakan' ña ña'a' mii' a nduu' ña jaan'.

1 Corintios 7

Ka'án Pablo saa kuní a kündiee ne yivi' kij' tunda'á' ni a

¹Te v̄it̄in kuni n̄akuijn i ña ni nd̄at̄u'un' ndo' yu'u nuu' t̄ut̄u, ña ni ti'vi' ndo' nuu' i, ña ka'án naa' va'a ña kusun t̄e yivi' xiin' ña'a'.

²Ndisu xa'a' a ña iyo va koyo e' nuu' ña xiín ndii, tuu yu'u ña va'a ka ña i'in te yivi' ndii, k̄oq̄ ña' si'i' r̄a, te i'in ña'a' ndii, k̄oq̄ ii' a.

³Te ii' ña'a' ndii, kuní a ña s̄axinú r̄a ña kusun r̄a xiin' ña' si'i' r̄a, te s̄akan' t̄u ña' si'i' iin te yivi' ndii, kuní a ña s̄axinú a' ña kusun a' xiin' ii' a'.

⁴Ña'a' ndii, s̄üu' ña' m̄ij' a' nduu' ñu'u' nde'i a', s̄üu' jaqan' ndii ña' a' nduu' a. Te s̄akan' t̄u te yivi' ndii, s̄üu' ña' m̄ij' r̄a nduu' ñu'u' nde'i r̄a, s̄üu' jaqan' ndii ña' si'i' r̄a nduu' a.

⁵Xa'a' a jaqan' na k̄a'an yu'u' ndo' ña kusun xiin' ta'an' ndo'. Ndisu naa' ni ndoo' ndo' kuento ña k̄oq̄ ii' ndo' iin xa'a' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, va'a s̄akan'. Te kii' ndi'i ña jaqan' ndii, kuní a ña kusun xiin' ta'an' ni tukuu' ndo', saa' iin kii' te s̄amaña ña ndiva'a ndo'ó, te koyo ndo' nuu' kuach̄i xa'a' a ña kündieni ndo'.

⁶S̄akuu' ña yo'o' ka'án i xiin' ndo' saa' tuu m̄ij' yu'u, ndisu s̄üu' iin ña ka'án chuun' i nuu' ndo' nduu' a.

⁷Tuu yu'u ndii, va'a ka naa' ndoo' iin ndaq̄a' s̄akuu' ne yivi' ndee naa yu'u, ndisu i'in ne yivi' ndii, ni taxi Ndiosí ña siin' kaka' ni a iin yivi'. Sav̄a ni a ni taxi a ña ndoo' m̄ij' ni a saa' yoo ni a, te sav̄a tuku' ni a ni taxi a ña tunda'a' ni a.

⁸S̄akan' na kuii' ka'án i xiin' ne ndiee' iin ndaq̄a', xiin' ne kuaan' ña va'a ka ndoo' m̄ij' ni a kündiee' ni a saa' yoo ni a ndee naa yu'u.

⁹Ndisu naa' kündieni ni a ña k̄oq̄ ii' ni a nuu' ña kuni kusun xiin' ta'an' ni a ndii, ndee chaa' ka na tunda'a' ni a te s̄akan' ña ndiee' va ndo'o' ni a xa'a' ña kuni kusun xiin' ta'an' ni a.

¹⁰Ne x̄a ni tunda'a' ndii, ña yo'o' ka'án chuun' i nuu' ni a, ndisu s̄üu' ña ka'án chuun' m̄ij' i nduu' a, s̄üu' jaqan' ndii, ña ka'án chuun' xto'o e' nduu' a. Ña ña'a' ndii, kuní a ña n̄akoo a ii' a'.

¹¹Te naa' x̄a ni näta'vi' ta'an' iin ña'a' xiin' ii' a ndii, na tunda'a' ka a', uun na n̄akoo ni a ña mani' xiin' ta'an' ni a. Te s̄akan' t̄u tiaq̄ ndii, na näta'vi' ta'an' r̄a xiin' ña si'i' r̄a.

¹²Te ña kuni i ka'an i xiin' s̄akuu' inga ndo' v̄it̄in ndii, s̄üu' ña ni ka'an chuun' xto'o e' Jesús nduu' ka a. Naa' yoo iin te ndikún ichi' Jesús xiin' e', te ndikún ña' si'i r̄a ichi' Jesús, ndisu xindoó nimá a' ña kundu'u' a' xiin' r̄a ndii, na näta'vi' ta'an' r̄a xiin' a'.

¹³Te naa' yoo iin ña'a', ña' ndikún ichi' Jesús xiin' e', te ndikún ii' a' ichi' Jesús, ndisu xindoó nimá r̄a ña kundu'u' r̄a xiin' a' ndii, na näta'vi' ta'an' a' xiin' r̄a'.

14Sakan' ña iin te yivi', te ndikún ichi' Jesús ndii, nduu' rä nditja Ndiosí nuu' a xa'a' a ña ndikún ña' si'i' rä ichi' Jesús. Te iin kachi tu iin ña'a' ña' ndikún ichi' Jesús ndii, nduu' a' nditja Ndiosí nuu' a xa'a' ña ndikún ii' a' ichi' Jesús. Naa' süu' sakan' nduu' a ndii, süu' ne ndo^o nduu' si'e nia nuu' Ndiosí. Ndisu nditja Ndiosí nduu' tu si'e nia jaan' vi^{tj}n.

15Ndisu naa' kuni nata'vi' ta'an' ne ndikún ichi' Jesús jaan' ndii, na saa nia a. Sakan' ña ne ndikún ichi' Jesús ndii, kuäsa' kandeⁱ ña kundiakä ta'an' kä nia xiin' ne jaan'. Sakan' ña Ndiosí ndii, kuní a ña kundi^e mani' e'.

16Ndo'ó, ña'a', xiní ndo^o naa' kuein' kuví sákundikún ndo^o ii' ndo^o ichi' Jesús. Te ndo'ó, te yivi', xiní tu ndo'ó naa' kuein' kuví sákundikún ndo^o ña' si'i' ndo^o ichi' Jesús.

17Iin ndo^o kuní a kaka saa ni ka'an tuní xto'o e' xiin' ndo^o kii' ni kana a ndo'ó te kaka ndo^o ichi' a. Ña ka'a' nduu' ña sania'á i sakuu' xaan' mii' nakayá ne yivi' xa'a' Jesús.

18Naa' xä yoo tuni iin savä ndo'ó kii' ni kana Ndiosí ndo'ó te kaka ndo^o ichi' Jesús ndii, na ndo^o mii' a iin ndo^o, te naa' savä ndo^o ni yoo a iin ndii, käsä'a ndo^o a iin ndo^o.

19Kuäsa' chindiee' a ña käsä'a e' tuni iin e', uun naa' käsä'a e' iin e'. Ña ka'nu' ka nduu' a ña saxonu e' ña ka'án chuun' Ndiosí xiin' e'.

20Sakan' na kuii' na kaka iin e' saa yoo e' kii' ni kana Ndiosí yoo te kaka e' ichi' a.

21Naa' ni xikö ni'i' iin xto'o ndo'ó kii' ni kana Ndiosí ndo'ó nuu' ichi' a ndii, kundi'ni ndo^o xa'a' ña jaan'. Ndisu naa' kuví ndo^o ndiká ndo^o nuu' xto'o jaan' ndii, saa ndo^o a.

22Kuachí ndii, naa' ni xikö ni'i' ña'a' iin xto'o kii' ni kana ña'a' xto'o e' Ndiosí ndii, ni sandoó ndiká ña'a' a te kundi^u nia kuenta a, ndisu ne ni xika' ndiká kii' ni kana ña'a' xto'o e' Ndiosí ndii, ne xika' nuu' nuu' Cristo ni nandu^u nia.

23Sakan' ña kii' ni sandoó ndiká Ndiosí yoo' ña ni xi'i Cristo xa'a' e' ndii, kua'a' va ni cha'vi a. Xa'a' a jaan' na kuní a ña täxi' ndo^o vi^ko ni'i' ndee iin ne yivi' ndo'ó.

24Sakan' na kuii', ñani ta'an' i, na kaka nuu iin ndo^o nuu' Ndiosí saa ni yoo ndo^o kii' ni kana a ndo'ó te kaka ndo^o ichi' a.

25Te xa'a' ne tia'an tunda'a' ndii, köo' ndee iin ña ka'án chuun' xto'o e' taxi' i, ndisu kuví taxi i ña tuu mii' i, te kuví iin ndo^o kuni ndo^o yu'u xa'a' a ña ni kuvita iin Ndiosí xa'a' i.

26Tuu yu'u ndii, va'a kä na kaka iin e' saa yoo e' kii' ni kana Ndiosí yoo' te kaka e' ichi' a xa'a' a ña ni kuu tundo'o' kaa' iin yivi' ña ndiee' e' vi^{tj}n.

27Naa' yoo ña si'i' ndo^o ndii, näta'vi' ta'an' ndo^o xiin' a', te naa' köo' a' ndii, ndüku' ña'a' ndo^o.

28Naa' tunda'a' ndo' ndii, kuäsa' xaa' ndo' kuächi, te naa' iin ña'a' ndu'u' sie tunda'a' ndii, kuäsa' tu xaa' ña' jaqan' kuächi, ndisu ne tunda'a' jaqan' ndii, koo tundo'o' nuu' nia iin yivi' yo'o', te yu'u ndii, küní i ña kundo'o' nia ña jaqan'.

29Ñani ta'an' i, ña yo'o' nduu' ña kuni ka'qan i xiin' ndo'. Xa kua'qan ndi'i' kivi', xa'a' a jaqan' na ne xa ni tunda'a' ndii, küní a ña kundee nia ndee naa ne tüq'an tunda'a' nduu' nia,

30te ne xaku' ndii, küní a ña kuuu nia ndee naa ne kuäsa' xaku', te ne va'a kuni ndii, küní a ña ndee naa kuäsa' va'a tu kuni nia, te ne sata' ña'a ndii, ndee naa koo' xächi' a kumi' nia,

31te ne sasana' xiin' mii' xiin' ña'a ña yoo iin yivi' yo'o' ndii, kuuu nia ndee naa kuäsa' sasana' xiin' mii' xächi' nia nuu' a. Sakan' ña, ña yoo iin yivi' vitin ndii, xa kuyatin' ndoñu'u' a.

32Ka'án nimá yu'u ña kündi'ni ndo' xa' a' ndee iin ña'a, sakan' ña te ndu'u' iin ndaa' ndii, xa' a' xto' o e' kuiti' ndi'ni ra xiin' xa' a' saqa saqa ra te kusii' ini a saqa ra.

33Ndisu te xa ni tunda'a' ndii, ndi'ni ra xa' a' ña'a ña yoo iin yivi', sakan' ña ndi'ni ra xa' a' saqa saqa ra te sasii' ra ini ña' si'i' ra.

34Te sakan' tu ña'a', ña yoo ii', xiin' ña' ndu'u' sie ndii, näkuitá ndo'o' nia, sakan' ña ña' koo' ii' ndii, ndi'ni a' xa' a' ña xika' nuu' a' nuu' xto' o e' kuiti' xiin' xa' a' ña kunduu a' xanuu' nditia a xiin' ñu'u' nde'i a' xiin' nimá a'. Ndisu ña yoo ii' jaqan' ndii, ndi'ni a' xa' a' ña yoo iin yivi', sakan' ña ndi'ni a' xa' a' saqa saqa a' te sasii' a' ini ii' a' jaqan'.

35Ka'án i ña yo'o' xiin' ndo' xa' a' ña va'a mij' ndo', süu' xaa' i sakan' xa' a' ña kuni nakasi i ndo'ó. Süu' jaqan' ndii kuni chindee' i ndo'ó te sachuun' ndaku ndo', te kuu kaxi' tu ndo', te sakan' tu te koo' ndee iin ña vikuita'nu nuu' ndo' te käka nuu' ndo' nuu' xto' o e'.

36Ndisu naa' yoo sava te yivi', te yoo iin ña'a' si'e' ndu'u' sie, te tuu ra ndii, xa ña'a' xinu nduu' a' te xanini ra ña va'a kanduu' a ña tunda'a' a', na satunda'a' ña'a' ra. Te xiin' ña jaqan' ndii, koo' kuächi xaa' ra.

37Ndisu te xa ni xindoo nimá ña tünda'a' ña' si'e' ra, te koo' ndee iin xa' a' ña satunda'a' ra ña jaqan', te koo' tu ndee iin ña xikuita'nu nuu' ra, te saqa ra ña küní ra xa' a' ña jaqan', te xa ni taxi ini tu ra ña satunda'a' ra ña'a' si'e' ra jaqan' ndii, va'a xaa' ra.

38Xa' a' jaqan' na te satunda'a' ña' si'e' jaqan' ndii, va'a xaa' ra, te te sätunda'a' ña'a' ndii, va'a kaxaa' ra.

39Ña'a', ña' xa ni tunda'a' ndii, iin ndaa' ni nanduu a' xiin' ii' a' ña tiaku ra. Ndisu naa' kuyi ra ndii, ndoó ndiká a' te kuyi tunda'a' a' xiin' yoo' ka küní a', ndisu na tunda'a' a' xiin' te xika' ichi' xto' o e' Jesú.

40 Tee' ndee kuyi' tünd'a' a' ndii, tuu yu'u ña va'a kə kündu'u' a' naa' tünd'a' a' kə a', te kumi' i Espíritu Santo, te tuu yu'u ndii, suvi' a' saka'án yu'u ña yo'o.

1 Corintios 8

Ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka

1 Te vitin kuni ka'an i xiin' ndo' xa'a' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. Ña ndixä nduu' a' ndii, sakuu' e' xiní xa'a' ña jaan', te ña xiní e' jaan' ndii, xanuñu' a' yoo', ndisü ña ndani' e' ne yivi' ndii, sakua'nü' a' yoo' nuu' ichi' Jesús.

2 Te yoo' kə tuu ña xə xiní niə xa'a' ña jaan' ndii, kusaa' tiä'an kündanı niə saa' kuní a' ña kündanı xna'a' niə a.

3 Ndisü ne ndani' Ndiosí ndii, xiní a' ne jaan'.

4 Te xa'a' a' ña, naa' va'a kaxi' e', uun vä'a kaxi' e' ña xaxi' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan' ndii, xiní kaxi' e' ña süu' ña tiaku nduu' ndiosí saka jaan', te xiní tu' e' ña iin ndaq' tilü' kuiti' Ndiosí yoo.

5 Tee' ndee yoo kua'a' ña ka'án ne yivi' nduu' ndiosí, uun xto'q' niə ndivi', uun nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ña yoo kua'a' ña jaan' nuu' ne yivi' iin yivi',

6 ndisü nuu' yoo' ndii, yoo iin ndaq' kuiti' Ndiosí, yuva' e', ña ni xə'a sakuu' ña' a' ña yoo, te xa'a' ña jaan' tiaku e'. Te yoo iin ndaq' kuiti' xto'q' e', te ña jaan' nduu' Jesucristo, te xiin' nda'a' ña jaan' ni xə'a' Ndiosí sakuu' ña' a, te suvi' tu' a taxi' kivi' ñu'u e'.

7 Te ndisü süu' sakuu' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' xiní ña ndixä jaan', sakan' ña saa' niə ndii, ni kaan' niə ña ni xəka'nu' niə ndiosí saka jaan', te ndee vitin, xa'a' a' ña itia' ini niə ndii, kii' xixi' niə ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan' ndii, xanini niə ña xə ni tivi' niə.

8 Ndisü ña natiiin' Ndiosí yoo' ndii, süu' kuenta ndee nuu' ña xaxi' e' nduu' a, uun ndee nuu' ña xäxi' e. Ni ndee süu' ne ka'nu' kə nduu' e' xa'a' a' ña xaxi' e' iin nuu' ña xaxi', uun ni ndee süu' ne nda'vi so'q' nduu' e' xa'a' a' ña xäxi' e'.

9 Ndisü koto' ndo', koto' kə səkoyó ndo' ne itia' ini nuu' ichi' Ndiosí nuu' kuachı' xiin' ña yoo ndiká ndo' te xixi' ndo' ndee kə nuu' ña xaxi' jaan'.

10 Sakan' ña saa' e' kuenta ndii, naa' iin ndo'ó, ne xə xiní xa'a' ña xaxi' jaan' ku'un te kuxi' ndo' a' tixin' yūkun' ndiosí saka jaan', te na' in nda'a' iin ne ta'an' e', ne itia' ini xini Jesús, ndo'ó ndii, kuein' ka'an tu' nimá ne jaan' kuxi' niə ña ni nasoko' ne yivi' jaan' tee' ndee xanini niə ña vä'a saa' niə ña jaan'.

11 Sakan' na xa'a' a' ña xiní ndo'ó ña kōo' a' xaa' a' saa' e' ña jaan' ndii, xiin' ña jaan' sanama' ndo' ne itia' ini xini Cristo, ne ni xi'i tu' a' xa'a'.

12Sakan' na kuii' kii' xaa' ndo' ña jaan' ndii, satuxu'ví ndo' nimá ne itja' ña iní xini Jesúś, sakan' ña xiin' ña xaa' ndo' jaan' ni tuu ne jaan' ndii, ni xaa nia kuachí, te ndee naa xiin' mij' Jesucristo xaa' ndo' kuachí.

13Sakan' na kuii', naa' xa'a' ña xixi' i ndei' jaan' te xaa' inga ne ta'an' i kuachí ndii, koo' kivi' kuxi kaa i ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan', te saa kaa ne ta'an' i jaan' kuachí jaan' xa'a' ña kuu' yu'u.

1 Corintios 9

Ka'án Pablo ña nduu' ra te ni tianu' Jesúś sania'á ichi' a

1Xiní ndo'ó ña kumi' yu'u ndei' te saa i naa xaa' inga te ndikún ichi' Jesúś, te xiní tu ndo' ña nduu' i te tianu' a sania'á ichi' a, te xiní ni tu ndo' ña ni xiní nduchi' nuu' i Jesúś, ña nduu' xto'o e', te nduu' ndo'ó kuenta a xa'a' ña ni ka'an i tu'un a nuu' ndo'.

2Naa' süu' te tianu' a sania'á ichi' a nduu' i nuu' tukú ne yivi' ndii, suvi xna'a'nduu' i nuu' ndo'ó, sakan' ña ni sananduu' i ndo'ó kuenta a, te xiin' ña jaan' kuví kuní ne yivi' ndii, suvi nduu' i.

3Ña yo'o' ka'an i xiin' ne kania'a xiin' i:

4Xata'an tu ña taxi ndo'ó ña kaxi' ndu'u xiin' ña ko'o ndu xa'a' chuuun ña xaa' ndu.

5Xata'an tu ña naka ndu iin ña'a' xika' ichi' Jesúś te kunduu a' ña si'i' ndu, te kaka a' xiin' ndu naa xaa' tukú te ni tianu' Jesúś sania'á ichi' a, xiin' naa xaa' ñanij mij' xto'o e', xiin' naa xaa' Pedro.

6¿Ñáá yu'u xiin' Bernabé kuiti' kuní a sachuun' tukú nuu' chuuun te kutiakú ndu?

7Koo' ndee iin te xin' xiku'ún ya'vi' xiin' xu'un' mij' ra xa'a' chuuun ña xaa' ra. Te koo' ndee iin te chi'i' uva te xaxi' ra ndu a, te sakan' tu koo' ndee iin te kumi' mbeet te xi'i' ra lechin ri'.

8Té käninj ndo' naa' yu'u kuiti' ka'án sakan'. Kuachí ndii sakan' tu ka'án tu'un ndei' Ndiosí.

9Sakan' ña tu'un ndei', ña ni ke'i Moisés jaan', ka'án ndii: "Chü'un ndo' tindaq' yu'u' toro kii' sakoyó ri' ndikin' trigo." Sakan' kachi a. Te kii' ka'án Ndiosí sakan' ndii, süu' xa'a' ti' jaan' kuiti' ndi'ní a,

10süu' jaan' ndii xa'a' yoo' ndi'ní a, kuachí ndii xa'a' yoo' ni ke'i tu'un jaan'. Sakan' ña te ta'vi' ñu'u' xiin' te sakoyó ndikin' trigo jaan' ndii, xaa' ra chuuun jaan' xa'a' a ña ndiatu' iní ra ña natuun ra ña savi', ña xata'an natuun ra xa'a' chuuun jaan'.

11Xa'a' a ña ndu'u ni chi'i tikin' ña nduu' tu'un Ndiosí nimá ndo' ndii, ¿ñáá xäta'an ña taxi ndo'ó ña kutiakú ndu?

12Naa' tukú te yivi' taxi ndo'ó ña tiaku ra ndii, saa kaa vi' tu kuní a ña saa ndo' sakan' xa'a' ndu'u. Ndisu ndu'u ndii, tia'an kakán ndu'u a nuu' ndo', süu' jaan' ndii

sakuu' a kundieni ndu, te sakan' ndee iin ña'a vïkuita'nü nuu' ña ka'án ndoso' ndu tu'un va'a xa'a' Cristo.

¹³Xiníndo'ó ña te xachuun' tixin yukun' ka'nu' ndii, xä ña yoo tixin yukun' jaan' xixi' rä chaa' a, te te xachuun' mii' nasoko' rä kit'i' nuu' Ndiosí ndii, xixi' rä chaa' ndei' ri'.

¹⁴Té sakan' tu ní ka'an chuun' xto'o e' Jesús ña ne sania'á tu'un va'a ndii, na kutiakü niä xiin' chuyun jaan'. Sakan' ní kachí a.

¹⁵Ndisu ndee iin ichi' tiq'an kakän i ndee iin ña'a nuu' ndo' ña kutiakü i, ní ndee süu' ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña kuní i ña samanji' ndo' yu'u ña jaan'. Ndee va'a kä kuyví i té sakan' ña kendiaq' ndo'ó ña sakutu' nimá i ña kí'in' i xu'un' nda'a' ndo'.

¹⁶Sakan' ña nuu' yu'u ndii, ña ka'án ndoso' i tu'un va'a ndii, süu' iin ña sachié xiin' mii' mij' nduu' a, kuachí ndii Ndiosí ní tiquanu' yu'u ña kuní a saa e, sakan' ña nda'vi va kuu' i naa' ká'án ndoso' e.

¹⁷Sakan' na kuii' naa' xaa' i ña yo'o' xa'a' ña kuní mij' i ndii, xata'an ña natijin i iin ña manj', ndisu naa' xaa' e' xa'a' a ña ní tiquachuun' Ndiosí yu'u ndii, köö' a kuyví saa i.

¹⁸Xa'a' a jaan' na köö' a kuyví ki'in xachi' i, süu' jaan' ndii ña manj' ña natin' yu'u ndii, nduu' a ña sakutu' nimá i ña kí'in' i xu'un' nda'a' ndo' xa'a' ña ka'án ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo nuu' ndo'. Sakan' ña xikán i ña kutiakü i nuu' ndo' tee' ndee kandeil' saa i ña jaan' xa'a' a ña ka'án ndoso' i tu'un va'a jaan' nuu' ndo'.

¹⁹Xa'a' a ña xiko' ni'i' ndee iin ne yivi' yu'u ndii, yoo ndiká i té kaka nuu' i nuu' sakuu' ne yivi', sakan' té kua'a' kä ne yivi' kandixa' Cristo saa i.

²⁰Kij' ndu'u' i tein ne ta'an i, ne judío ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' té natijin niä ichi' Jesús. Te kij' ndu'u' i tein ne xika' saa ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí ndii, tee' ndee xika' yu'u saa ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' té kuyví natijin niä ichi' Jesús.

²¹Té sakan' tu xaa' i kij' ndu'u' i tein ne xika' saa ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' té natijin niä ichi' Jesús. Tee' ndee xaa' i sakan', ndisu xika' i saa ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí xa'a' a ña xika' i saa ka'án chuun' Cristo.

²²Té sakan' tu xaa' i kij' ndu'u' i tein ne itja' ini nuu' ichi' Jesús ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' té kua'nü niä nuu' ichi' Jesús. Sakan' na kuii' sakuu' ña jaan' xaa' i xa'a' sakuu' ne yivi' té natijin sawa niä ichi' Jesús.

²³Té sakuu' ña jaan' xaa' i xa'a' tu'un va'a jaan' té kuu kua'a' kä ne yivi' ini kuni Jesús, té keta va'a i xiin' tu'un va'a jaan'.

²⁴Xiníndo'ó ña kij' katin ta'an' ne yivi' taxta'an' niä ndii, sakuu' niä kuní a taxta'an', ndisu iin ndaq' kuiti' niä kanando. Xa'a' a jaan' na kuní a ña kuita ni'i' ndo' nuu' ichi' Jesús ndee naa ne taxta'an' jaan', té kuyví kanando ndo' ña taxi Ndiosí.

25Səkan' tu te yivi', te səkoo' tu'və xiin' mii', te kətin ta'an' rə ndii, sando'o' xiin' mii' xava'a rə. Te corona, ńa katın ta'an' rə xa'a' jaqan' ndii, iin kani' te tivi' a, ndisü naa' kuita ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús ndii, natiin ndo' iin corona ńa köö' kivi' tivi'.

26Xa'a' a jaqan' na yu'u ndii, kua'ən ndəku i nuu' ichi' Ndiosí, te süu' ndava' nianí i, ni ndee kūnta'an' i xiin' ńa ndivə'a naa xaa' ne xatia iki' ndə'a' niə tein tachi'.

27Süu' jaqan' ndii sando'o' i ńu'u' nde'i i te tiin' ndiee' e, te səxinú a ńa kuní Ndiosí, saa' iin kii' ndoq kui'e i so'o' ndi'i' kii' ndi'i ka'ən ndoso' i tu'un a nuu' inga ne yivi'.

1 Corintios 10

Ka'án Pablo ńa vä'a səka'nu' e' ndiosí saka

1Ńanı ta'an' manı' i, kuní i ńa nändoso' ndo' ńa ne xii' yata' ndu ndii, ni ni'i ichi' iin viko' nuu' niə nia'á ńa'a' a mii' kua'ən niə, te ni xka'ndia niə minı kua'a.

2Te səkuu' ne jaqan' ndii, ndee naa ni chichı niə kuenta Ndiosí xiin' viko' jaqan', xiin' tıkui minı jaqan', te ni ko'nı niə tixin ńa ka'án chuun' Moisés.

3Te səkuu' tu niə ni xixi ńa xaxi', ńa ni taxi Ndiosí.

4Te səkan' ni tu, səkuu' niə ni xi'i tıkui, te' ni taxi Ndiosí, te yuu' mii' ni kiee tıkui jaqan' ndii, ndee naa mii' Jesucristo nduu' a, te ni ndikun ńa'a' a mii' kə kua'ən niə.

5Ndisü yatin' səkuu' niə ndii, ni xtənı Ndiosí ńa ni xaa niə, xa'a' a jaqan' na ni xi'i niə mii' ichi kaa' jaqan'.

6Te səkuu' ńa jaqan' ni xka'ndia te sakuni' a yoo' ńa vä'a ndioo' ini e' xa'a' ńa'a naa ni xaa ne jaan'.

7Kündüu' ndo' ne xaka'nu' ndiosí saka naa ni xaa səva ne jaqan', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ni xikundiee ne yivi' jaqan', te ni xixi niə, te ni xi'i tu niə vino, ikan' te ni xaa niə kusi' ini niə nuu' ndiosí saka jaqan'", kachi a.

8Səkan' na vä'a koo musa e' naa ni xaa səva ne jaqan', te xa'a' a jaqan' na ni xi'i oko unı mií niə iin ndəq' kuiti' kivi'.

9Te səkan' tu vä'a koto kuə'a e' Ndiosí xtə'q e' naa ni xaa səva ne jaqan', te ni xaxi' ńa'a' koo', te ni xi'i niə.

10Te kä'án i'ni tu e' xiin' Ndiosí naa ni xaa səva ne jaqan', te ni xaa ni' ńa'a' ángele, ńa kumi' ndiee' te xa'ni' a ne yivi'.

11Te səkuu' ńa jaqan' ni xka'ndia xiin' ne jaqan' te sakuni' a yoo', te səa e' naa ni xaa ne jaqan'. Te yoso' a nuu' tutu Ndiosí te sania'á a yoo', ne ndiee' kivi' so'o' ndi'i' vitin.

12Xa'a' a jaqan' na yoo kə tuu ńa ita' ni'i niə nuu' ichi' Ndiosí ndii, na koto xiin' mii' niə saa' iin kii' te saa niə kuachi.

¹³Saquu' ña xito' kua'a ña ndo'o' ndo'ó ndii, iin kachi ndo'o' tu saquu' ne yivi' a. Ndisu Ndiosí ndii, xachuun' ndaku a, saqan' na täxi a ña koto kua'a ña kinjí ndo'ó ya'a ká te saqan' ña kuví kundíeni ndo'. Süu' jaan' ndii täxi tu a ndiee' ndo' te kuví ketä va'a ndo' nuu' ña xito' kua'a jaan'.

¹⁴Ne ta'an' mani' i, xa'a' a jaan' na kuii' kunu' ndo' nuu' ña nduu' ndiosí saka jaan'.

¹⁵Ka'án i xiin' ndo' ndee naa ne xá naá nimá, te kuví saa' ndo' kuenta naa' va'a yoo ña ka'án i xiin' ndo' jaan'.

¹⁶Kii' xi'i' i'in e' sie vino, te taxi' e' ña chindani Ndiosí xa'a' a ña ni sañu'u' a yoo' ndii, iin ndaq' nanduu' e' xiin' Cristo xiin' níl a. Te saqan' tu kii' xixi' i'in e' sie xita' va'a ndii, iin ndaa' nanduu' e' xiin' ñu'u' nde'i a.

¹⁷Tee' ndee kua'a' e' ndii, iin ndaq' kuiti' xita' va'a xixi' saquu' e', xa'a' a jaan' na iin ndaq' nanduu' e'.

¹⁸Saq ndo' kuenta saa' a xiin' te vi'e Israel, te xixi' ndei' ña nasoko' ne yivi' nuu' Ndiosí ndii, iin ndaq' nduu' ra xiin' mii' nasoko' ra kiti' jaan'.

¹⁹Te süu' ka'án i ña yoo ndiee' ndiosí saka. Te süu' ka'án tu i ña ndiaa ya'vi' ndei' ña nasoko' ne yivi' nuu' a.

²⁰Sakan' nduu' a, kuachí ndii, kii' nasoko' ne tuku' jaan' ndii, nuu' ña ndiva'a nasoko' ni a te süu' nuu' Ndiosí xaa' ni a, te küní i ña nduiin ndo' xiin' ña ndiva'a jaan'.

²¹Sakan' ña vä'a ko'o e' vino jaan' kuenta xto'o e' Jesús, te ko'o tu e' ra' kuenta ña ndiva'a jaan'. Te vä'a tu ña kuxí e' sie xita' va'a jaan' kuenta Jesús, te kuxí tu e' e kuenta ña ndiva'a jaan'.

²²¿Ñáá xiní ndo' ña sataña'a' e' xto'o e' Ndiosí, te sakuiñu a yoo' kii' xaa' e' sakan'? ¿Ñáá nakuitá yoo' xiin' ña jaan', tuu ndo'?

Kundi'ni e' xa'a' ña va'a inga ne yivi'

²³"Saquu' nuu' a kuví saa' i", kachi ne yivi', ndisu süu' saquu' a nduu' ña chindiee' yoo'. "Saquu' nuu' a kuví saa' i", kachi ni a, ndisu vä'a taxi' e' ña víko ni'l' ndee iin ña'a jaan' yoo'.

²⁴Na kündi'ni e' xa'a' ña va'a mii' kuiti' e', süu' jaan' ndii, na kundi'ni e' xa'a' ña va'a inga ne yivi'.

²⁵Kuxí ndo' ndee ká ndei' ña ke'ví mii' ke'ví ndei', te küní a ndatu'un' ndo' mii' ni kixin a te kundi'ni ndo'.

²⁶Sakan' ña ña'a xto'o e' Ndiosí nduu' kani' iin yivi' xiin' saquu' ña yoo nuu' a.

²⁷Naa' kana' iin ne ndüu' ne ndikún ichi' Jesús ndo'ó vi'e ni a te kuxí ndo' ndii, kuví ku'un ndo' naa' kuni ku'un ndo', te kuxí ndo' ndee ká ña kani' ni a nuu' ndo'. Te küní a ndatu'un' ndo' mii' ni kixin a te kundi'ni ndo'.

²⁸Ndisu naa' ka'ān iin te yivi' xiin' ndo' ndii: "Ndei' kaā' ndii, ña ni nāsoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka nduu' a." Naa' sakan' ndii, kūxi ndo' a xa'a' ña va'a te ni ka'ān sakan', te kündi'ni ra.

²⁹Kii' ka'ān i sakan' ndii, ka'ān i xa'a' ña kündi'ni inga te yivi', süu' xa'a' ña kündi'ni ndo'ó. Kuein' ndatu'un' sava' ndo'ó yu'u ndii: "¿Ndichun na kuní a ña ka'nū iní yu'u nuu' ña yoo ndiká i kuxi i xa'a' ña ndi'ni inga ne yivi'?

³⁰Naa' taxi' i ña chindani Ndiosí xa'a' ña xaxi' i ndii, ¿ndichun na tiin' kuachí ne yivi' yu'u xa'a' a?" Kuein' sakan' kachi' sava' ndo'.

³¹Va'a, naa' xixi' ndo', uun naa' xi'i' ndo', uun naa' xaa' ndo' ndee kā tukú nuu' ña'a ndii, saa' va'a ndo' a te natiin Ndiosí ña xaka'nū ña'a' e'.

³²Vä'a naa' sākāki'í ndo' ne yivi' te saa' niā kuachí nuu' Ndiosí, ni ndee ne judío, ni ndee ne tuku', ni ndee ne nakayá xa'a' Jesús xiin' e'.

³³Sakan' tu yu'u ndii, sakuu' ña xaa' i ndii, xaa' e te sakuatia' i ne yivi', sakan' ña nduku' i ña va'a mii' kuiti' i, süu' jaan' ndii nduku' tu i ña va'a inga ne yivi' te natiin niā Jesús, te kakú niā nuu' kuachí niā.

1 Corintios 11

¹Saa' ndo' naa xaa' yu'u ña xaa' i naa xaa' Cristo.

Saa' kuní a kuu e' mii' nakayá e' xa'a' Jesús

²Ñaní ta'an' i, ka'ān va'a i xa'a' ndo' sakan' ña naka'an' ndo' xa'a' i saa' kivi', te taxa'a ndo' ña ni sānia'á i ndo'ó saa' nii' ni ka'ān e xiin' ndo'.

³Te vitin ndii, kuní i ña kündani ndo' ña Cristo nduu' ndee naa xini' sakuu' te yivi', te te yivi' nduu' ndee naa xini' ña' si'i' ra, te Ndiosí nduu' ndee naa xini' Cristo.

⁴Te sakuu' te yivi', naa' tisa'ví rā xini' rā kii' ka'ān rā xiin' Ndiosí, uun kii' ka'ān tiakú rā tu'un ña ni tāxi a nuu' rā ndii, xito' ka'nū' rā Cristo, ña nduu' ndee naa xini' rā jaan' kii' xaa' rā sakan'.

⁵Ndisu naa' tisa'ví iin ña'a' xini' a kii' ka'ān a' xiin' Ndiosí, uun kii' ka'ān a' tiakú a' tu'un ña ni tāxi a nuu' a' ndii, xito' ka'nū' a' ii' a', te nduu' ndee naa xini' a'. Sakan' ña nduu' a' ndee naa iin ña' ni kiee ti'e' xini'.

⁶Naa' tisa'ví iin ña'a' xini' a ndii, ndee chaa' kā na kāndia a' ixi' xini' a' jaan'. Ndisu naa' ka'an' nuu' a' ña kāndia a' ixi' xini' a' jaan', uun ña kiee ti'e' xini' a' ndii, ndee chaa' kā na tisa'ví a' xini' a'.

⁷Te te yivi' ndii, küní a ña tisa'ví rā xini' rā, kuachí ndii, ni xa'a ña'a' Ndiosí saa' kaa' mii' a xiin' saa' ndatun' a. Ndisu ña'a' nduu' ña' ndatun' kā ni ketā iní tiaa.

⁸Kuachí ndii, ni ketā tiaa iní ña'a' ña nuu', süu' jaan' ndii ña'a' ni ketā iní tiaa ña nuu'.

9Te sakan' tu n̄i xa'a Ndiosí tiaq̄ jaq̄an' xa'a' ña va'a ña'a' jaq̄an', süu' jaq̄an' ndii ni xa'a a ña'a' jaq̄an' xa'a' ña va'a tiaq̄ jaq̄an'.

10Xa'a' a jaq̄an' na kuní a ña tisa'ví ña'a' xíni' a', te nia'a a' ña ki'in' ka'nu' a' tiaq̄ xiin' ña ki'in' ka'nu' a' ángele.

11Ndisu ni chituní xto'ó e' Ndiosí ña kōo' tiaq̄ naa' kōo' ña'a' ni ndee kōo' tu ña'a' naa' kōo' tiaq̄.

12Kuach̄i ndii, tee' ndee ña ndaku nduu' a ña ña'a' ndii, ni ket̄a a' iní tiaq̄ te nuu', ndisu ña ndaku nduu' tu a ña ña'a' sakaku' te yivi'. Te ndii, sakuu' e' kuax̄i nda'a' Ndiosí.

13Mij' ndo'ó kuv̄i natava' kuenta naa' va'a ka ña t̄isa'ví ña'a' xíni' niā te ka'an niā xiin' Ndiosí.

14Xiní ndo' saa ndiee' yoo' ña iin ña ka'an nuu' nduu' a nuu' te yivi' ña sakuua'nu' ra jxi' xíni' ra.

15Te ndisu ña'a' ndii, iin ña va'a nduu' a nuu' a' ña sakuua'nu' a' jxi' xíni' a', te nduu' tu a ña ndatun' a', kuach̄i ndii jxi' xíni' a' jaq̄an' tisa'ví xíni' a'.

16Naa' yoo' k̄a kuni kuu' kuento xa'a' ña kaa' ndii, kuní a kundaní niā ña ña kaa' nduu' ña xi xaá ndu'u xiin' ne nakayá xa'a' Jesús xiin' e' mii' k̄a.

Kani kuento Pablo ne yivi', ne v̄a'a xaa' kii' xixi' niā kuenta Jesús

17Ña kuni ke'i i vit̄in ndii, kuv̄i ka'an va'a i xa'a' ndo', sakan' ña kii' nakayá ndo' xa'a' Jesús ndii, kuní a ña chindiee' a ndo'ó, ndisu süu' sakan' nduu' a xiin' ndo', süu' jaq̄an' ndii sativi' ndi'i' a ndo'ó.

18Sakan' ña, ña nuu' ña kuni ka'an i xiin' ndo'ndii, xini i kuento ña nata'vi' ta'an' ndo' kii' nakayá ndo', te xanini yu'u ndii, ña ndixa'nduu' a.

19Kuach̄i ndii kuní vi' a ña nat̄a'vi' ta'an' ndo'ó te kuv̄i kuni ndo' yoo' nduu' xna'a ne xika' va'a ichi' Jesús xtun, kachi ndo'.

20Te kii' nakayá ndo' xixi' ndo' kuenta ña xaxi' xakuaa' ña ni xixi' Jesús ndii, süu' xaa' va'a ndo' a.

21Sakan' ña xixi' inga' ndo' a, süu' jaq̄an' ndii iin ndo' xixi' a amaq̄a k̄a kuní mij' ndo', te inga' ndo' xi'í soko, te inga' tuk̄u ndo' saxini' xiin' mii'.

22Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, saka'an' ndo' ne nda'vi kuu', te xito' ka'nu' tu ndo' inga' ne nakayá xa'a' Jesús. Naa' kuni kux̄i ndo', te kuni ko'o tu ndo'ndii, va'a k̄a na vi'e ndo' saa ndo' ña jaq̄an'. ¿Ñáá xanini ndo' ña ka'an va'a i xa'a' ndo' xa'a' ña jaq̄an'? Kuäsa' xachi' sakan' r̄an'.

Ka'an Pablo saa kuni a kux̄i e' kuenta Jesús

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

23Kuəchị ndii ñaq yo'o' nduu' ñaq ni taxi mij' xto'o e' ndaq'a' yu'u, te yu'u tuku saya'a a nuu' ndo'ó. Ñaq ñuu, kii' ni sanakua'a te yivi' xto'o e' Jesús jaqan' ndii, ni ki'in a iin xita' va'a,

24te kii' ndi'i ni taxi a ñaq chindani Ndiosí xa'a' a ndii, ni sakuachi' ñaq'a' a, te ni taxi ñaq'a' a ndaq'a' te ndaq'a' xa'a' a ka'an a xiin' ra ndii: "Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ñaq yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i ñaq xito' kuvi' xa'a' ñaq va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa' ndo' ñaq kaq' naka'an' ndo' ñaq ni xi'i i xa'a' ndo'", ni kachì a.

25In kachi ni xaa' tu a kii' ndi'i ni xixi a xakuaaq' jaqan' xiin' te jaqan' ndii, ni ki'in a iin copa vino, te ni ka'an a ndii: "Te' naá tixin ñaq yo'o' nduu' níi' i, te xiin' ñaq kaq' taxi' xa'a' Ndiosí ñaq chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, i'in ichi' kii' xaa' ndo' ñaq kaq' ndii, na saa' ndo' a naka'an' ndo' ñaq ni xi'i i xa'a' ndo'", ni kachì a.

26Sakan' na kuii' ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, i'in ichi' kii' xixi' ndo' xita' va'a kaq', te xi'i' ndo' vino kaq' ndii, xa'a' ñaq ni xi'i xto'o e' Jesús xa'a' kuəchì e' sanaka'an' ta'an' ndo' ndee nandiko' tukuy a.

Kündi'i e' xiin' ñaq xixi' e' kuenta Jesús

27Xa'a' a jaqan' na yoo' kaxixi' xita' va'a jaqan', uun xi'i' niq vino jaqan', te tiin ka'nu' niq a ndii, kuəchì xaa' niq xa'a' a ñaq xandil'i' niq xiin' ñu'u' nde'i xto'o e' xiin' níi' a.

28Sakan' na kuii' kuní a ñaq natava' i'in ndo' kuenta saa' ita' ndo' nuu' ichi' Jesús ñaq kuní kaxixi' ndo' xita' va'a xiin' ñaq ko'o ndo' vino jaqan'.

29Sakan' ñaq naa' tiin' ka'nu' ndo' ñu'u' nde'i Jesús jaqan' xiin' níi' a kii' xixi' ndo' xita' va'a te xi'i' ndo' vino jaqan' ndii, ñaq sandoo'o' Ndiosí ndo'ó nduku' ndo' kii' xaa' ndo' sakan'.

30Xa'a' a jaan' na kua'a' va' ndo' kuni kuvi, te kua'a' tu ndo' ni kuvita va, te kua'a' ni tu ndo' xaa' ni xi'i.

31Naa' xi'nä' kaxixi' e' kuenta saa' ita' e' nuu' ichi' Jesús ndii, sandoo'o' Ndiosí yoo'.

32Ndisu natava' xto'o e' Ndiosí kuəchì e', te taxi' a tundo'o' ndo'o' e' te kundanì e', sakan' te kätun' a yoo' ndee naa xaa' a xiin' ne yivi' ne nduu' kuenta iin yivi'.

33Ñani ta'an' mani' i, sakan' na kuii' kii' nakayá ndo' te kuxi ndo' kuenta Jesús ndii, ndiatu' ndo' ndee nakaya sakuu' ne ta'an' ndo' te kuxi ndo' a.

34Xa'a' a jaqan' na, naa' xi'i' saava' ndo' soqo' ndii, va'a kaxaxi' ndo' kuxi ndo' te täxi Ndiosí tundo'o' kundo'o' ndo' xa'a' ñaq vä'a ñaq xaa' ndo' mii' nakayá ndo'. Te tukuy nuu' ñaq'a' ndii, ndee kii' xaa' i mii' ndiee' ndo', te ndasava'a e'.

1 Corintios 12

Kumi' yoo' ñaq chuyun va' ñaq xaxa' Ndiosí nuu' e'

1 Ñaní ta'an' i, kuní yu'u ñaq kundaní kaxi' ndo' xa'a' ñaq chuuñ va ñaq xaxa' Espíritu Santo nuu' e'.

2 Xiní ndo'ó ñaq kii' tia'an kunduuñ ndo' ne xiní yoo Ndiosí ndixañ ndii, ni xika sana' ndo' ndee naa ne kui'e nuu' ñaq kuu' ñaq xaka'nu' ndo' ndiosí saka, ñaq kuyví ka'án.

3 Sakan' na kuii' kuní i ñaq kundaní ndo' ñaq köö' ndee iin ne yivi' kuyví sanacha'an' Jesús xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo. Te köö' tu ndee iin ne yivi' kuyví ka'án ndii, Jesús nduu' xto'o nuu' sakuu' ñaq'a, naa' köö' ñaq ndiee' Espíritu Santo kumi' nia.

4 Yoo ki'in' nuu' ñaq chuuñ va te kuyví saa e' chuuñ Ndiosí, ndisu iin ndaa' Espíritu Santo nduu' ñaq xaxa' iin ñaq jaan'.

5 Te yoo ki'in' tu nuu' saa sachuun' e' nuu' Ndiosí, ndisu iin ndaa' xto'o e' nduu' ñaq xika' nuu' iin e' nuu'.

6 Te akan' tu yoo ki'in' nuu' saa nia'á Ndiosí ndiee' a xiin' ndaa' yoo', ndisu iin ndaa' Ndiosí nduu' ñaq xaa' sakuu' ñaq jaan'.

7 Ndisu Ndiosí nduu' ñaq xaxa' iin ñaq chuuñ va jaan' xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo xa'a' ñaq va'a sakuu' e'.

8 Xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo ñaq xaxa' a nuu' sawa e' ñaq ka'án e' tu'un ndichi, te xiin' ñaq jaan' tu ka'án sawa e' ñaq xini tuní mii' kuiti' Ndiosí.

9 Te xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo ñaq xaxa' a nuu' sawa e' natiin' e' ñaq ini xava'a e' xini e' Ndiosí, te xiin' ñaq jaan' tu kuyví sanda'a sawa e' ne kuni kuyví.

10 Te xiin' ñaq jaan' tu kuyví saa sawa e' chuuñ ka'nu' koo' chukuu', te xiin' ñaq jaan' tu kuyví ka'án tiakú sawa e' tu'un ñaq natiin' e' nuu' Ndiosí, te xiin' ñaq jaan' ni tu kuyví nakuni sawa e' ndee nuu' espíritu kumi' iin ne yivi', te xiin' ñaq jaan' tu kuyví ka'án sawa e' tu'ku nuu' tu'un ñaq xiní e', te xiin' ñaq jaan' tu kuyví sanakuachi' sawa e' tu'ku tu'un ñaq ni ka'án ne jaan'.

11 Ndisu sakuu' nuu' ñaq jaan' ndii, iin ndaa' Espíritu Santo nduu' ñaq xaxa' a, te iin ñaq jaan' xaxa' a nuu' iin e' saa kuní mii' a.

Iin ndaa' nduu' e' xa'a' a ñaq nduu' e' kuenta Jesús

12 Kuachí ndii, naa kuu' ñu'u' nde'i e' ndii, tee' ndee kua'a' xaan' ñu'u' ta'an' a ndii, iin ndaa' ñu'u' nde'i nduu' a. Sakan' tu nduu' a xiin' yoo', ne nduu' kuenta Jesús ndii, iin ndaa' nduu' e' xiin' a.

13 Te akan' yoo' ndii, ni chichí e' kuenta Jesús xiin' ñaq ndiee' iin ndaa' Espíritu Santo, te iin ndaa' ni nanduu e'. Köö' a xaa' naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e', uun naa' xiko' ni'l' iin xto'o yoo', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e' ndii, iin ndaa' Espíritu Santo ni natiiin e'.

14 Te siin' tuku' ndii, akan' tu ñu'u' nde'i e' ndii, süu' iin ndaa' tu'un' kuiti' kuu' a, süu' jaan' ndii kua'a' ya'a tu'un' kuu' a.

¹⁵Naa' sakan' te ka'an iin xa'a' e' ndii: "Xa'a' a ña süu' nda'a' nduu' i ndii, süu' kuenta ñu'u' nde'i nduu' i", süu' xa'a' a jaan' na ndüu' xnä'a' xa'a' jaan' kuenta ñu'u' nde'i e'.

¹⁶Té naa' ka'an iin so'o e' ndii: "Xa'a' a ña süu' nduchi' nuu' nduu' i ndii, süu' kuenta ñu'u' nde'i nduu' i", süu' xa'a' a jaan' na ndüu' xnä'a' so'o e' jaan' kuenta ñu'u' nde'i e'.

¹⁷Naa' sakan' te saa' kua'an iin e' künduu' nduchi' nuu' e' ndii, küvi kuni so'o e', te naa' sakan' te saa' kua'an iin e' künduu' so'o e' ndii, küvi ta'ni e' xiko.

¹⁸Ndisu Ndiosí ndii, ni tändiee a i'in tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' mii' ni xtani mii' a.

¹⁹Kuächi ndii, naa' sakan' te iin ndaa' nuu' tu'un' kuiti' künduu' iin känii' e' ndii, küvi koo ñu'u' nde'i e'.

²⁰Ña ndaku nduu' a ña xiní e' ndii, kua'a' ya'a tu'un' kuu' ñu'u' nde'i e', ndisu iin ndaa' ñu'u' nde'i nduu' känii' a.

²¹Xa'a' a jaan' na küvi ka'an nduchi' nuu' e' xiin' nda'a' e' ndii: "Kuäsa' kuni un' nuu' i." Té ni ndee küvi tu ka'an xini' e' xiin' xa'a' e' ndii: "Kuäsa' kuni ndo'ó nuu' i."

²²Süu' jaan' ndii tu'un' ñu'u' nde'i e', ña tüin' kua'a' kaa e' ndii, kuni kua'a' kaa a,

²³te tu'un' ñu'u' nde'i e', ña tuu e' ndii, ña xaku ka'nu' nduu' a ndii, ña jaan' nduu' ña tisa'ví va'a kaa e', te ña kuni a nia'a e' nuu' ne yivi' ndii, kuni a tisa'ví va'a kaa e' ña jaan'.

²⁴Té tu'un' ñu'u' nde'i e', ña ndatun' ndii, kuni a ña tiin ka'nu' kua'a' ña'a' e'. Kuächi ndii xä sakan' ni chituní Ndiosí xa'a' i'in tu'un' a jaan', sakan' te ña xaku ka'nu' ndii, xata'an ña koto ka'nu' kaa ña'a' e'.

²⁵Sakan' te känii ta'an' tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan', süu' jaan' ndii kundi'ni i'in a xa'a' ta'an' a.

²⁶Té kii' ndo'o' iin tu'un' ñu'u' nde'i e' ndii, sakuu' tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' ndo'o' xiin' a, te kii' natiin' iin tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi' ndii, sakuu' inga tu'un' ñu'u' nde'i e' va'a kuni xiin' a.

²⁷Sakan' na kuii' sakuu' ndo'ó ndii, kuenta ñu'u' nde'i Cristo nduu' ndo', te i'in ndo' ndii, iin ndaa' tu'un' ñu'u' nde'i a nduu' ndo'.

²⁸Té mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús ndii, ña nuu' ni kuni Ndiosí ña koo té tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ña uví ndii, ña koo té ka'án tiakú tu'un a, te ña uní ndii, ña koo té sania'á ne yivi' tu'un a, te ni kuni ni tu a ña koo té xaa' chuun ka'nu' koo' chukuu', té sakan' tu ni kuni a ña koo té sanda'a ne kuni kuví, té ni kuni kaa tu a ña koo té chindiee' ne yivi', xiin' ña koo té xa'ndia chuun' nuu' ne ndikún ichi' Jesús, xiin' ña koo té ka'án tu'un ña xiní ra.

²⁹Süy' səkuu' e' nduu' ne ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ni ndee süy' səkuu' tu e' nduu' ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí. Süy' səkuu' e' nduu' ne sania'á ne yivi' tu'un a, te ni ndee süy' səkuu' tu e' xaa' chūn ka'nu' koo' chukuu',

³⁰te ni ndee süy' səkuu' tu e' sanda'a ne kuni kuyi. Te səkan' tu süy' səkuu' e' ka'án tu'un ña xiní e', te ni ndee kuyi tu sanakuachi' səkuu' e' tu'un jaan'.

³¹Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ką na nduku' ndo' ña chūn ña va'a ką. Te yu'u ndii, kuni sania'á i ndo'ó iin ichi' va'a ką.

1 Corintios 13

Kuní a ña kundanı ta'an' e' səqə kuní Ndiosí

¹Naa' səqə e' kuenta ndii, kuyi ka'án yu'u ki'in' nuu' tu'un iin yivi' uun kuyi ka'án i ndee tu'un ña ndatu'un' ángele. Ndisu naa' ndäni i ne yivi' ndii, ndee naa ką ña sakaxan' ne yivi' kuiti' nduu' i, uun ndee naa iin ti'e' ña sakaxan' ne yivi' kuiti' nduu' i.

²Te naa' səqə tu e' kuenta ndii, kumi' i ña xaxa' Ndiosí nuu' e', te kuyi ka'án tiakú i tu'un a, te kuyi kundanı tu i səkuu' ña yoo si'e ña xiní iin ndaq' mii' kuiti' Ndiosí, te kundanı tu i səkuu' nuu' ña'a, te iní kua'a' tu i xini Ndiosí ndee kuyi ka'án chuun' i xin' iin iku', te ku'un ndia'a a mii' ndu'u' a. Ndisu naa' ndäni i ne yivi' ndii, kuäsa' kuní xachi' i naa' səkan'.

³Te naa' səqə ką tu e' kuenta ndii, nata'vi' i səkuu' ña kumi' i, te taxi e' ndaq'a' ne nda'vi' kuu', te sanaku'a xiin' mii' tu i te koko ñu'u' nde'i i nuu' ñu'u' ndatin. Ndisu naa' ndäni i ne yivi' ndii, kuäsa' kuní xachi' i na səkan'.

⁴Kii' ndanı xna'a e' ne yivi' ndii, kuie kuu' iní e' xa'a' niq, te va'a tu nimá e' xini e' niq, te kuäsa' tu ndaq'i nuu' e', te səkan' tu kuäsa' ñuñu' e', te səkan' ni tu xächié xiin' mii' mii' e',

⁵te kuäsa' tu mii' kuu' e' xiin' ne yivi', ni ndee kuäsa' tu nduku' e' ña kuní nuu' mii' kuiti' e', ni ndee kuäsa' ni tu nasa'á yachi' e', te səkan' tu kuäsa' taxa'a' e' ką'ni' nimá e';

⁶te kuäsa' tu va'a kuni e' kii' xächuun' ndaku ne yivi', süy' jaan' ndii kuatia' iní e' kii' xachuu' ndaku ne yivi'.

⁷Kii' ndanı e' ne yivi' ndii, yoo ka'nu' iní e' xa'a' səkuu' ña xaa niq, te iní tu e' kuni e' niq ndee ką ña ka'án niq, te səkan' tu kundiatiu iní e' ña kiee va'a niq nuu' səkuu' ña'a, te kundiensi tu e' nuu' səkuu' ña xaa' niq xiin' e'.

⁸Səkan' ña, ña ndanı ta'an' e' jaan' xiin' ña ndanı Ndiosí yoo' ndii, köö' kivi' ndi'i a, ndisu ña ka'án tiakú ne yivi' tu'un Ndiosí, xiin' ña ka'án ne yivi' tu'un ña xiní niq, xiin' ña kundanı ne yivi' ña yoo si'e, ña xiní mii' kuiti' Ndiosí ndii, ndi'i a naá kivi'.

9Kuəchij ndii sava kuitj' xiní e' ña xini tuní Ndiosí vitin, te sava tuku ka'án tiakú e' tu'un a jaan',

10ndisu kii' xaa ña kundaní ndi'i e' ña kuní Ndiosí xiin' ña ndiee' a ndii, sakan' te ña sie, ña xiní e' jaan' ndii, ndi'i a.

11Kii' ni nduu yu'u te lulu ndii, ni ka'án i saa ka'án ne kuali', te ni xanini tu i saa xanini ne kuali', te sahan' tu ni xaa kuenta i saa xaa' kuenta ne kuali', ndisu kii' ni xixa i ndii, ni naoko i ña ni kuu i saa kuu' ne kuali' jaan'.

12Vitjin ndii kuyi kuni kaxi' e' sahan' na xito' e' ndee naa kii' xito' iin ne yivi' nuu' niq nuu' iin yuu' peko kuitj', ndisu naá kivi' ndii, kuni nuu' e' sakuu' ña xiní Ndiosí. Vitjin ndii xiní kaxi' i saa xiní i Ndiosí, ndisu naá kivi' ndii, kundaní kaxi' i saa kaa' Ndiosí ndee naa xiní a yu'u.

13Te sahan' na kuii' vitjin ndii, yoo uni ta'an' kuitj' ña koo' kivi' ndi'i, ña nduu' ña ini e' xini e' Ndiosí, xiin' ña ndiatu' ini xna'a e', xiin' ña ndaní e' ne yivi'. Ndisu ña ka'nu' k tein uni saa' ña jaan' ndii, ña ndaní e' ne yivi' nduu' a jaan'.

1 Corintios 14

Saa kuní a kuu ne ka'án tuku tu'un ña xiní niq

1Sahan' na kuii' ndee chaa' k na sanduxaq' ndi'ni ndo' xa'a' ña ndaní ta'an' ndo', te sahan' tu xa'a' ña chuuñ ña xaxaq' Espíritu Santo nuu' ndo'. Ndisu sanduxaq' ndi'ni k ndo' xa'a' ña ka'án tiakú ndo' tu'un Ndiosí.

2Kuəchij ndii, ne ka'án tu'un ña xiní niq ndii, xiin' Ndiosí ndatu'un' niq, te süu' xiin' ne nakayá xa'a' Jesús ndatu'un' niq. Sahan' ña koo' ne yivi' kuyi kundaní ña ka'án ne jaan', kuəchij ndii ña yoo si'e ña xiní mii' kuitj' Ndiosí ka'án niq xiin' ña ndiee' Espíritu Santo.

3Ndisu ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, xiin' ne nakayá xa'a' Jesús ka'án niq te kuənu' k ne jaan' nuu' ichi' a, te sandieni tu ña'a' niq nuu' ichi' a, te sahan' tu te saki'ví ña'a' niq kii' ndo'o' ne jaan'.

4Te ne ka'án tu'un ña xiní niq ndii, mii' kuitj' niq chindiee' a te kua'án kuənu' niq nuu' ichi' Ndiosí. Ndisu ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, chindiee' niq ne nakayá xa'a' Jesús te kuənu' tu ne jaan' nuu' ichi' a.

5Xa'a' a jaan' na kuní yu'u ña ka'án sahuu' ndo'ó tu'un ña xiní ndo', ndisu ña kuní ndiee' k a i ndii, ña ka'án tiakú ndo' tu'un Ndiosí. Sahan' ña, ña va'a k nduu' a jaan' te sahan' ña ka'án e' tuku tu'un ña xiní e' kii' koo' ne sanakuachi' ña ka'án e' jaan', te chindiee' a ne nakayá xa'a' Jesús.

6Ñaní ta'an' i, saa e' kuenta ndii, ku'un i mii' ndiee' ndo' te ka'án ndoso' i nuu' ndo' xiin' tu'un ña xiní ndo' ndii, kuasa' chindiee' xachi' a ndo'ó. Ndisu naa' ka'án i xiin' ndo' xiin' ña satuví Ndiosí nuu' i, uun naa' ka'án i xiin' ndo' xiin' ña xini tuní ña xiní

mii' kuiti' Ndiosí, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña ka'án tiakú i tu'un Ndiosí, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña ndixá xa'a' Jesús, ña jaan' ndii, chindiee' a ndo'ó.

⁷Naa kuu' tun' yoo' xiin' ñuu' ndii, küvi nákuní e' ndee nuu' yaq ka'án i'in a naa' iin ndaq' nduu' ndusu a.

⁸Té naa' tivi kaxi' iin té xín' ndachuun', tun' nichi' kii' kua'an ra mii' yoo ñu'u ndii, ndee iin té xín' ra sákoo' tu'vá xiin' mii' té kunta'an' ra.

⁹Sakan' tu xka'ndia naa' ka'án ndo'ó iin tu'un ña koo' kundani, saa kuví kundani ne yivi' yoq nduu' a ka'án ndo'? Ndee naa xiin' tachi' kuiti' ka'án ndo'.

¹⁰Xiní e' ndii, yoo kua'a' nuu' tu'un iin yivi', té sakuu' ña jaan' ndii, xá yoo xá yoo ndusu xa'a' i'in a.

¹¹Ndisu naa' xiní yu'u ndee ña kuni kachi tu'un jaan' ndii, ndee naa té tuku' kunduu i nuu' ne ka'án tu'un jaan', té ne jaan' ndii, ndee naa ne tuku' kunduu nia nuu' i xa'a' ña kündaní i tu'un ña ka'án nia.

¹²Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, xa'a' ña xikán va iní ndo' chuyun ña xaxa' Espíritu Santo nuu' e' ndii, kakán va tu iní ndo' té kumi' ndo' kua'a' ká ña chindiee' ne nakayá xa'a' Jesús té ku'a'nú ká ndo' nuu' ichi' a.

¹³Xa'a' a jaan' na yoq ká ka'án tu'un ña xiní nia jaan' ndii, na kakán nia ña xini tuní nuu' Ndiosí, té kuví sanaakuachi' nia tu'un jaan' kii' ka'án nia a.

¹⁴Kuachí ndii, naa' ka'an yu'u xiin' Ndiosí xiin' tu'un ña xiní i ndii, tee' ndee xiní espíritu i ña ka'án i xiin' Ndiosí jaan', ndisu ña xanini i ndii, kündaní xachi' a ña ka'án i xiin' tu'un jaan'.

¹⁵¿Ndee ña kuní a saa i naa' sakan'? Ka'an i xiin' Ndiosí xiin' espíritu i, té ka'an tu i xiin' Ndiosí xiin' ña xanini i. Kata i yaq nuu' Ndiosí xiin' espíritu i, té kata tu i yaq jaan' xiin' ña xanini i.

¹⁶Kuachí ndii, naa' xaka'nu' ndo'ó Ndiosí xiin' tu'un ña xaxa' Espíritu Santo, té xini so'o iin ne xika' ichi' Jesús, ne kündaní tu'un jaan' ndii, küvi ka'an nia: "Sakan' na künduu a", kii' taxi' ndo' ña chindaní Ndiosí, sakan' ña kündaní nia ndee ña ka'án ndo'.

¹⁷Kii' taxi' ndo' ña chindaní Ndiosí ndii, va'a ya'a xaa' ndo', ndisu chindiee' a inga ne yivi'.

¹⁸Té yu'u ndii, taxi' va i ña chindaní Ndiosí xa'a' ña ka'án chito ká i tu'un jaan' té sakan' sakuu' ndo'ó.

¹⁹Ndisu mii' nakayá e' xa'a' Jesús ndii, ndee chaa' ká ña ka'an i u'un ta'an yu'u' tu'un ña kuví kündaní e' té sakan' kuví chindiee' i inga ne yivi', té sakan' ña ka'an i uxí mií yu'u' tukú nuu' tu'un ña koo' kündaní.

20Ñaní ta'an' i, kānini ndo' naa xanini nē kuachi' kuali', süu' jaqan' ndii kānini ndo' ndee naa nē xixá iní nuu' ichi' Jesús. Tē sakan' tu kuu ndo' ndee naa nē kuachi' kuali' nē xiní xa'a' ña ni'a.

21Yoso' tu'un ndei' Ndiosí nuu' tutu a mii' ka'án a ndii: Nē yivi', nē nduu' kuenta i ka'a' ndii, xiin' tu'un ña ka'án inga nē yivi' ka'án i xiin' ni'a, tē ka'án tu i xiin' ni'a xiin' tu'un nē kuaxi tuku xaan'. Ndisu ni ndee sakan' ndii, tāxi so'o ni'a ña ka'án i, kachi xto'o e'.

22Sakan' na kuii', ña ka'án e' tu'un ña xiní e' ndii, kuenta ña nia'á Ndiosí nuu' nē iní xini Jesús nduu' a, tē süu' xa'a' ña va'a nē iní xini Jesús nduu' a. Ndisu ña ka'án tiakú e' tu'un Ndiosí ndii, kuenta ña nia'á a nuu' nē iní xini Jesús nduu' a, tē süu' xa'a' ña va'a nē iní xini Jesús nduu' a.

23Süu' jaqan' ndii, naa' ndiee' t'i'vi sakuu' ndo'ó mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, tē ka'án tu ndo' tu'un ña xiní ndo', tē ko'ni nē xaa' nuu' ichi' Jesús, uun iin nē iní xini Jesús ndii, ka'án nē jaqan' ña nē loco nduu' ndo'ó na xaa' ndo' sakan'.

24Ndisu naa' ndiee' t'i'vi sakuu' ndo'ó mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, tē sakuu' tu ndo' ka'án tiakú tu'un Ndiosí, tē ko'ni nē xaa' nuu' ichi' Jesús, uun nē iní xini Jesús ndii, kii' kuni so'o ni'a ña ka'án ndo' jaqan' ndii, na kuni ni'a ña nē ndiso' kuachi' nduu' ni'a nuu' Ndiosí, tē xata'án ña katuñ' ña'a' Ndiosí xa'a' kuachi' ni'a jaqan'.

25Tē natuvi tu ña yoo si'e nimá ni'a, xa'a' a jaqan' na vikuijn xiti' ni'a nuu' Ndiosí tē saka'nu' ña'a' ni'a, tē ka'án ni'a ña ndixa xna'a ndii, yoo Ndiosí tein ndo' mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús.

Kuní a saka'nu' va'a e' Ndiosí mii' nakayá e' xa'a' Jesús

26Nē ta'an' i, xa'a' a jaqan' na kii' nakayá ndo' ndii, kuví kātā savá ndo' yaq nuu' Ndiosí, tē savá tu ndo' kuví sania'á tu'un a, tē savá tuku ndo' kuví ka'án yoq nduu' ña ni nia'a Ndiosí nuu' ndo', uun ka'án ndo' tu'un ña xiní ndo', tē kuví tu sanakuachi' savá ndo' tu'un jaqan'. Ndisu sakuu' ña xaa' ndo' jaqan' ndii, na saa ndo' a tē sakuu' ta'an' kā ndo' nuu' ichi' Jesús.

27Naa' ka'án savá ndo' tu'un ña xiní ndo' ndii, na ka'án uví ta'an kuiti' nē yivi' a, uun ndee uni ta'an ni'a. Tē xā ka'án xā ka'án ni'a a, tē kuní tu a ña sanakuachi' iin nē yivi' ña ka'án nē jaqan'.

28Tē naa' köq' nē kuví sanakuachi' tu'un ña ka'án nē jaqan' ndii, ndee chaa' kā koo taxin' yu'u' ni'a mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, tē na ka'án ni'a ña jaqan' xiin' nimá kuiti' ni'a nuu' Ndiosí.

29Tē sakan' tu nē ka'án tiakú tu'un Ndiosí ndii, na ka'án uví ta'an, uun ndee uni ta'an kuiti' ni'a. Tē savá ni'a kuni so'o ña ka'án nē jaqan', tē kuví kundaní ni'a saa kuní a saa ni'a ña jaqan'.

30Tē naa' nia'á Ndiosí yoq kā nduu' a nuu' inga nē ndu'u' ikan' ndii, na vikuijn nē ka'án jaqan', tē taxi ni'a ña ka'án inga ni'a ña ni satuví Ndiosí nuu' ni'a.

31Saqan' te kuyi ka'an tiakú i'in ndo'ó, ne kuyi ka'an tiakú tu'un Ndiosí kii' kuní a ka'an ndo' a, te kuyi tu kuni so'o sakuu' ndo', te kuyi ni tu sandieni ta'an' ndo'.

32Kuachi ndii, ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, kumi' niq ndiee' nuu' ña jaan', te kuyi ka'an niq a amqa ká kuní mii' niq.

33Sakan' ña Ndiosí ndii, süu' ña sasana' yoo' nduu' a, süu' jaan' ndii natandiee' mani' a yoo'. Saq xaa' tu sakuu' ti'vi sakuu' xaan' mii' nakayá ne nduu' kuenta Jesús,

34kuní a ña na kundiee taxin' ña'a' kii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, saqan' ña koo' ndei' ña ka'an niq, süu' jaan' ndii kuní a ña koo' taxin' niq naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí.

35Naa' yoo ña kuni ndatu'un' niq ndii, na ndatu'un' niq ii' niq vi'e niq, saqan' ña ka'an va kaa' a ña ka'an iin ña'a' mii' nakayá e' xa'a' Jesús.

36¿Náá xanini ndo'ó ña suvi ndo' nduu' ne ni natav'i xini' tu'un Ndiosí, te xá ndo'ó kuiti' tu nduu' ne ni xini' so'o a?

37Naa' yoo q ká tuu ña kuyi ka'an tiakú niq tu'un Ndiosí, uun tuu niq ña kumi' niq ña chuyun ña xaxa' Espíritu Santo ndii, na nákuñi niq ña xto'o e' nduu' ña ka'an chuun' xiin' i, te ke'i i ña yo'o.

38Ndisu naa' nákuñi yoo q ña xto'o e' nduu' ña ka'an chuun' xiin' i, te ke'i i ña yo'o'ndii, saqan' tu ne jaan' ndii, nákuñi ña'a' xto'o e' jaan'.

39Ne ta'an' mani' i, saqan' na kuii' ndo'ó ndii, kuní a ña sanduxa' ká ndo' ña ka'an tiakú ndo' tu'un Ndiosí, te nákasí ndo' nuu' ne ka'an tu'un ña xini' niq.

40Ndisu kuní a ña sakuu' ña xaa' ndo' ndii, na saq va'a ndo' a, te na saq yukun tu ndo' a.

1 Corintios 15

Ni natiaiku Cristo

1Ne ta'an' i, vitin ndii kuni sanaka'an' i ndo'ó xa'a' tu'un va'a ña xá ni ka'an ndoso' i nuu' ndo', te ni natin ndo' a, te ita' ni'i ndo' saq ka'an a ndee vitin.

2Té saqan' tu xiin' ña ka'an tu'un va'a jaan' kuyi kakú ndo' nuu' kuachi ndo' naa' kuita ni'i na ita' ni'i ndo' nuu' ña ka'an a saq nii' ni sánia'á i ndo'ó. Té naa' kuasa' ndii, ni natin saka ndo' a.

3Kuachi ndii xi'ná ká ni sánia'á i ndo'ó tu'un va'a ña ni natin tu mii' i ña ni xi'i Cristo xa'a' kuachi e', te ni sáxinu a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a,

4te ni kuxi tu ña'a' ne yivi' tixin ñu'u', te ni sánatiaku ña'a' Ndiosí kivi' ña unj, te ni sáxinu a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a,

5te ni tuvi a nuu' Pedro, ikan' te ni tuvi ni tu a nuu' sakuu' inga te uxí uvi te nda'a' xa'a' a.

6Té ni ya'a, té ni tuví a nuu' ya'a u'un ciento né ta'an' e', né xika' ichi' a. Té ki'in' ne jaan' ndii, kusaa' tiaku ká niq ndee vitin, té savá tukú niq xá ni xi'i.

7Té ni ya'a ká, té ni tuví ni tu a nuu' Jacobo, té ni ya'a ká sie, té ni tuví a nuu' sakuu' té ni tianu' a sania'á ichi' a.

8Té ndil'i' ndoso', té ni tuví tu a nuu' yu'u, té nduu' ndee naa iin té kuañu'u, té ni tuví kii' xá ni xka'ndia kivi' ña tuví ra.

9Kuachí ndii yu'u nduu' té lulu ma'a ká té tianu' Jesús sania'á ichi' a, té ndee xata'an ña kunañi' i té tianu' a, sañan' ña ni sando'o' va i né nakayá xa'a' Ndiosí.

10Ndisu xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yu'u na nduu' i té ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, té ña ndani mii' Ndiosí yu'u ndii, ni natiin' saka e, süu' jaan' ndii xá xachuun' kua'a' ká i xiin' a té sañan' sakuu' té tianu' Jesús jaan'. Ndisu süu' xiin' ña ndiee' mii' i xaa' i chuuñ jaan', süu' jaan' ndii xiin' ña ndiee' ña xamaní' va Ndiosí yu'u xaa' i sakuu' a.

11Sañan' na kuii' koo' a xaa' a yoo' ni ka'an ndoso' tu'un va'a jaan' nuu' ndo', naa' yu'u, uun naa' inga té ni tianu' Jesús jaan', sañan' ña iin kachi sania'á ndu a té sañan' ni natiin ndo'ó a.

12Té ndii, naa' xa'a' ña ni sanatiaku Ndiosí Cristo tein né ni xi'i ka'án ndoso' ndu ndii, ¿ndichun na ka'án savá ndo'ó ña natiaqu né yivi' kii' kuvi niq?

13Sañan' ña naa' natiaqu né yivi' kii' kuvi niq ndii, ni ndee Cristo ni natiaku naa' sañan' nduu' a.

14Té naa' ni natiaku Cristo ndii, ña saka kuasa' kuní nduu' ña ka'án ndoso' ndu naa' sañan' nduu' a, té ña saka nduu' tu ña iní ndo'ó xini ña'a' ndo'.

15Té naa' ndixa xna'a natiaqu né yivi' kii' kuvi niq ndii, té xini xa'an' ndiee' yu'u' xa'a' Ndiosí nduu' ndu, sañan' ña ka'án ndoso' ndu ña ni sanatiaku a Cristo. Ndisu naa' ndixa xna'a sanaatiaku Ndiosí né yivi' kii' kuvi niq ndii, ni sanatiaku tu a Cristo.

16Kuachí ndii, naa' ndixa xna'a sanaatiaku Ndiosí né yivi' kii' kuvi niq ndii, ni sanaatiaku tu a Cristo.

17Té naa' ni sanaatiaku Ndiosí Cristo ndii, ña saka nduu' tu ña iní ndo'ó xini ña'a' ndo', té kusaa' ndiso' ká ndo' kuachí ndo' nuu' Ndiosí.

18Té sañan' tu né ndikún ichi' Jesucristo, né ni xi'i ndii, ni ndoñu'u' saka niq naa' sañan' xna'a nduu' a.

19Naa' xá iin yivi' yo'o' kuiti' ndiatu' iní e' xa'a' Cristo, té koo' ña natiaqu e' jaan' naá kivi' ndii, né ndo'o' saka kua'a' so'o' nduu' e' naa' sañan'.

20Ndisu vitin ndii, xá ni natiaqu xna'a Cristo tein né ni xi'i, té suvi a nduu' ña ni natiaqu nuu' sakuu' yoo', né natiaqu tu saa Ndiosí kita'an.

21 Kuəchị ndii xa'a' kuəchị iin ndaq' kuiti' te yivi' xi'í ne yivi' iin yivi', səkan' tu xa'a' iin ndaq' kuiti' tu te yivi' naṭiakụ e' kii' kuvı e'.

22 Səkan' ña xa'a' kuəchị ña ni xaa Adán xi'í tu sakuu' ne yivi' iin yivi', sakan' tu xa'a' ña ni naṭiakụ Cristo ndii, səkuu' e' koo' kivi' ñuñ ña koo' kivi' ndi'i' saq' Ndiosí.

23 Ndisu i'in e' naṭiakụ saq' Ndiosí amaq' kə kuní mii' a, xi'nä Cristo ni sənatiaku a, te kii' nəndiko' Cristo jaan', te sənatiaku tu a yoo', ne nduu' kuenta a.

24 Te ikan' kuəxi ña ku'un ndiko' ña səxinu Cristo chūn nuu' a, te sənaku'a a ña xa'ndia chuun' a jaan' nda'a' yuva' e' Ndiosí kii' ndi'i' səndoó kui'e xəchi' a səkuu' ne xa'ndia chuun', xiin' səkuu' ne kumi' ndiee' te xa'ndia chuun' niña, xiin' səkuu' ña ndiee' ña ndiva'a.

25 Kuəchị ndii kuní a ña kə'ndią chuun' Cristo ndee' ndi'i' səndoó kui'e xəchi' a səkuu' ña ndasi' ta'an' xiin' a.

26 Te ña kumi' ndiee' nuu' ña xa'ni' yoo' nduu' ña ndasi' ta'an' xiin' e', ña səndoñu'u' a so'o' ndi'i'.

27 Səkan' ña ni taxi' Ndiosí vi'ko ni'i' Cristo səkuu' ña yoo. Te kii' ka'án ña ni taxi' Ndiosí vi'ko ni'i' Cristo səkuu' ña yoo ndii, süu' kuni kachi' a ña vi'ko ni'i' tu Cristo ndee' mii' Ndiosí. Kuəchị ndii mii' Ndiosí ni taxi' te vi'ko ni'i' Cristo səkuu' ña jaan'.

28 Ndisu kii' ndi'i' səkuu' ña jaan' vi'ko ni'i' Cristo ndii, səkan' te xə mii' Cristo, si'e a, taxi' ña vi'ko ni'i' ña'a' Ndiosí, səkan' ña mii' a ni taxi' te vi'ko ni'i' Cristo səkuu' ña jaan'. Səkan' te iin ndaq' mii' kuiti' Ndiosí kə'ndią chuun' kuu' nuu' səkuu' nuu' ña yoo.

29 Naa' kändixa' səvə ndo'ó ña naṭiakụ e' kii' kuvı e' ndii, ne yivi', ne chichi' xa'a' ne xə ni xi'i ndii, kuvı xəchi' chindiee' ña'a' niña naa' səkan' te naṭiakụ ne ni xi'i. Koo' ndee' iin xa'a' ña kuchi' niña xa'a' ne ni xi'i jaan' naa' səkan' nduu' a.

30 Te koo' tu ndee' iin xa'a' ña səkuukuein' xiin' mii' ndu'u saq' kivi' kua'ān xa'a' ichi' Jesús naa' naṭiakụ ne ni xi'i.

31 Ne ta'an' i, ka'án kaxi' i xiin' ndo' ña saq' kivi' səkuukuein' xiin' mii' i xa'a' ichi' Jesús xa'a' ña va'a kuni nimá i xa'a' ña ni xaa xto'o e' Jesucristo xa'a' ndo'.

32 Kii' ni xika' i ñuñ Éfeso ndii, ni kəni' ta'an' kuento i xiin' kua'a' ne yivi', ne nduu' ndee' naa kiti' iku'. Naa' ndixa xna'a ña naṭiakụ ne ni xi'i ndii, koo' xəchi' xata' a jaan'. Ndee' chaa' kə saq' e' naa ka'án ne yivi' ndii: "Kuxi e', te ko'o e' vitin, te tiaan kuvı e'." Səkan' kachi niña.

33 Künji xa'an' xiin' mii' ndo': "Ña ndiaka' ta'an' ndo' xiin' ne xini xa'an' jaan' ndii, sativi' niña ña va'a ña xi xaá ndo'."

34 Nachinaá kaxi' ndo' iñi ndo', te səq' kə ndo' kuəchị nuu' Ndiosí, kuəchị ndii, səvə ndo'ó ndii, ndee' Ndiosí xiní ndo'. Ka'án i səkan' te kə'ān nuu' ndo'.

Ka'án Pablo saa natíakú e' saa Ndiosí

35 Ndisu teé' kuein' ndátu'un' sává ndo'ó yu'u ndii: "¿Saa tu natíakú né ni xi'i? ¿Te xiin' ndee nuu' ñu'u nde'i natíakú niá?", kachi ndo'.

36 Né küu' kaxi' xná'a nduu' ndo', saakan' ña kuní a ña kuví iin tikin' ña nuu' kii' chi'i' e' te nata'ví' a.

37 Te ña chi'i' e' ndii, süu' itun' a tun' nakun jaan' nduu' nu', süu' jaan' ndii tikin' kuiti' a chi'i' e', naa' ndíkin' trigo nduu' a, uun naa' ndeé ndiaa ká nuu' inga tikin' chi'i' e'.

38 Ndisu mii' Ndiosí nduu' ña taxi' itun' jaan' saa xtani mii' a koo tun' jaan', te xá siin' xá siin' iin' itun' ni taxi Ndiosí xa'a' i'in tikin'.

39 Süu' xá iin ndaq' nuu' kuu' sákuu' ñu'u' nde'i, süu' jaan' ndii xá iin kuu' ñu'u' nde'i né yivi', te xá iin kuu' tu ñu'u' nde'i kiti', te xá iin kuu' ni tu ñu'u' nde'i tjaaka', te saakan' tu xá iin kuu' ñu'u' nde'i saa.

40 Te saakan' tu xá tukú ni xá'a' Ndiosí ña yoo ndivi' te saakan' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', ndisu xá siin' ndatun' ña yoo ndivi', te xá siin' tu ndatun' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi'.

41 Te saakan' tu xá siin' yi'é ñu'u, te xá siin' ni tu yi'é yoo', te xá siin' ká ni tu yi'é tiuun'. Kuachi ndii, i'in tiuun' ndii, xá yoo xá yoo siin' saa yi'é ri'.

42 In kachi saa tu Ndiosí xiin' ñu'u' nde'i e' kii' kuví e', te natíakú e' ndii. Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, ña te'i nduu' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natíakú nuu' Ndiosí ndii, ña koo' kivi' te'i kunduú a jaan'.

43 Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, ña kuásá' kuní nduu' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natíakú saa Ndiosí ndii, ña ndatun' xává'a kunduú a. Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, koo' ká ndjee' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natíakú saa Ndiosí ndii, koo kua'a' ña ndjee' a.

44 Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, kuenta iin yivi' kaá' nduu' a jaan', ndisu ñu'u' nde'i e', ña natíakú saa Ndiosí ndii, kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí kunduú a jaan'. Saakan' ña naa' yoo ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, yoo tu ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí.

45 Saakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Te Adán, te ni yoo ña nuu' ndii, Ndiosí ni taxi kivi' ñu'u ra." Ndisu Adán, te ni yoo ña uví, ña nduu' Jesús ndii, Espíritu ña taxi kivi' ñu'u e' nduu' a.

46 Ndisu süu' xi'ná ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, kumi' e', süu' jaan' ndii xi'ná ká ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta iin yivi', kumi' e', saakan' ví' te natíiñ e' ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí.

47 Te yivi', te ni yoo ña nuu' ndii, kuenta iin yivi' ni nduu' ra, ndisu te yivi', te uví, ña nduu' xto'o e' Jesús ndii, kuenta ndivi' nduu' a.

48 Ñu'u' nde'i yoo', ne yivi' iin yivi' ndii, nakuitá xiin' ñu'u' nde'i Adán, te ni xa'a Ndiosí xiin' ñu'u' kuiti'. Te ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' ndii, nakuitá a xiin' ñu'u' nde'i ña kumi' Jesús ndivi'.

49 Te saa nii' nakuitá ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u' nde'i te yivi', te ni xa'a Ndiosí xiin' ñu'u' kuiti' ndii, nii' sakan' tu nakuita ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u' nde'i ña kumi' Jesús ndivi'.

50 Te kuni ka'an i xiin' ndo'ó, ñan*i* ta'an' i ndii, ñu'u' nde'i xiin' níi' ndii, küvi kundiee a mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, te ni ndee küvi tu ko'n*i* ñu'u' nde'i, ña te'i jaan', mii' köo' kivi' te'i ña'a jaan'.

51 Te vitin kuní yu'u ña kundan*i* ndo' iin ña yoo si'e, ña xiní iin ndaa' mii' kuiti' Ndiosí. Süu' sakuu' e' kuv*i*, ndisu' sakuu' e' ndii, nama a ñu'u' nde'i e' saa Ndiosí.

52 Te ña jaan' ndii, numi' va xka'ndia a ndee naa kii' nakuaní e' iin xa'a' te nakoto'ni' kuiti' e' kii' ndi'i nde'i ndachuun' tun' nichil so'o' ndi'i'. Sakan' ña kivi' so'o' ndi'i jaan' ndii, nde'i ndachuun' tun' nichil, te ne ni xi'i ndii, na*t*ja*k*u ña xiin' ñu'u' nde'i ña köo' kivi' kuv*i* ka. Te yoo', ne tiaku kii' sakan' ndii, nama Ndiosí ñu'u' nde'i e'.

53 Sakan' ña kuní a ña nama Ndiosí ñu'u' nde'i e', ña te'i kaa', te köo' kivi' te'i ka a. Te sahan' tu nama Ndiosí ñu'u' nde'i e', ña xi'i kaa', te köo' kivi' kuv*i* ka a.

54 Te kii' xa ni nama Ndiosí ñu'u' nde'i e' kaa', te köo' kivi' te'i ka a, xiin' kii' xa ni nama tu a ñu'u' nde'i e' kaa', te köo' kivi' kuv*i* ka a ndii, sahan' te xinu tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Te ña kumi' ndiee' nuu' ña xa'ni' yoo' ndii, xa ni ndoñu'u' xachi' a xa'a' ña ni kanando e' xiin' ña ndiee' Ndiosí.

55 Yo'ó, ña xa'ni' rain, ¿mii' kua'an ña kanando un' ndu? Yo'ó, yav*i* ndii rain, ¿mii' kua'an ña sando'o' un' ndu ndee naa kii' xax*i* tisu'ma?"

56 Sakan' ña kuachi e' nduu' ndiee' ña xa'ni' jaan', te sando'o' a yoo', te ña ndiee' kuachi e' nduu' tu'un ndei' Ndiosí.

57 Ndisu chindani Ndiosí ña xa ni taxi a ña ni kanando e' ña xa'ni' jaan' xa'a' ña ni xa xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

58 Ñan*i* ta'an' mani' i, xa'a' a jaan' na kuní a ña kua'an na kua'an ndo' ña kuita ni'i va ndo' nuu' ichi' Jesús. Te kua'an na kua'an tu ndo' ña xaa' ndo' chuuñ nuu' xto'o e' jaan', sahan' ña xiní ndo' ña chuuñ nuu' xto'o e', ña xaa' ndo' jaan' ndii, xaa' saka ndo' a.

1 Corintios 16

Kaya ne in*i* xini Jesús ndiee' ñuñu Corinto xu'un' te chindiee' ni*a* inga ne in*i* tu xini Jesús

1Té vitin kuni ka'qan i xa'a' ñaq kayá xu'un' té chindiee' ndo' inga né nduu' kuenta Jesúndii, saq ndo' a saq nii' ni ka'qan chuun' i xiin' né nakayá xa'a' Jesúndi, né ndiee' ñuu Galacia.

2Té i'in ndo'ó ndii, i'in kivi' nuu' xa'a' ximana xta'ni' siin' ndo' chaa' xu'un' ñaq xiku'ún ya'vi' ndo' kii' xachuun' ndo', té taxaq'a ndo' a. Sakan' té kii' xaa i ndii, näkaya ki'i kaa ndo' ñaq jaan'.

3Té kii' xaa i mii' ndiee' ndo' ndii, ke'i i iin tutu taxi i nda'a' né ni näkaxin ndo', té ku'un ni ñuu Jerusalén xiin' xu'un' ñaq ni kaya ndo' jaan', té ti'vi' ñaq'a' i ikan'.

4Té naa' kuní a ñaq ku'un tu yu'u xiin' né jaan' ndii, ku'un i xiin' ni.

Ka'án tuní Pablo ñaq ku'un ra ñuu Corinto

5Kii' ndi'i xka'ndia i ñu'u' Macedonia, sakan' té ku'un i mii' ndiee' ndo', sakan' ñaq xi'nä kaa ikan' kuní a xka'ndia i.

6Tee' kuein' ndoo i iin xa'a' mii' ndiee' ndo', uun kuein' ikan' ndu'u' i ndee xka'ndia yoo' ñaq vixin, té kuví chindiee' ndo' yu'u, té ku'un i mii' kuní a ku'un i.

7Kuachí ndii, küní i ñaq xka'ndia xaa kuiti' i mii' ndiee' ndo' vitin, süu' jaan' ndii kuní i ñaq ndoo i mii' ndiee' ndo' ndia'vi' kivi' naa' ni küní xto'o e'.

8Ndisu ndoo i ñuu Éfeso yo'o' ndee tondia víko' Pentecostés,

9sakan' ñaq yoo kua'a' va né kuni küní so'o tu'un Ndiosí ñuu yo'o', té va'a va kivi' nduu' a té ka'qan ndoso' i tu'un a jaan', tee' ndee yoo kua'a' tu né ndasi' yu'u.

10Té naa' xaa Timoteo mii' ndiee' ndo' ñaa' ndii, koto ñaq'a' ndo', té va'a küní ra kündu'u' ra xiin' ndo', sakan' ñaq té xaa' chüun nuu' xto'o e' nduu' tu te jaan' ndee naa yu'u.

11Té xa'a' a jaan' na kuii' ndee iin ndo' kä'qan kui'e xa'a' ra, süu' jaan' ndii chindiee' ñaq'a' ndo' té kuví ya'a ra ku'un mani' ra, té kuví xaa näta'an' ra xiin' i mii' xika' i yo'o'. Sakan' ñaq ndiatu' i ñaq kixin ra xiin' inga ñani ta'an' e'.

12Té té nduu' ñani e' Apolos ndii, ni ka'qan nda'vi va i xiin' ra ñaq ku'un na ra mii' ndiee' ndo' xiin' inga ñani ta'an' e', té ni xiin xachi' ra ku'un ra vitin, ndisu ku'un ra tuku ichi' kii' künia'a ra.

Ti'vi' Pablo cha'an' né ndikún ichi' Jesúndi, né ndiee' ñuu Corinto

13Ndo'ó, né ta'an' i ndii, ku'un naa ñu'u' tu'va ini ndo', té kuita ni'i naa ita' ni'i tu ndo' nuu' ñaq ini ndo' xini ndo' Jesúndi, té sakan' tu na kuixä naa xixa' kaa ni tu ini ndo' nuu' ichi' a, té na kaka ni'i ndituni tu ndo'.

14Té sakuu' ñaq xaa' ndo' ndii, saq ndo' a xa'a' ñaq ndani ta'an' ndo'.

15 Ñaní ta'an' i, xiní kaxi' ndo'ó ña ne vi'e Estéfanás ndii, ne ni naqin nuu' tu'un va'a xa'a' Jesús ñuu Acaya nduu' niá, te xiní tu ndo' ña ni chindjee' kua'a' tu niá ne nduu' kuenta Jesús xiin' e'.

16 Ka'án nda'vi yu'u xiin' ndo' ña sáxinu ndo' ña ka'án ne yivi', ne nduu' ndee naa ne jaan', te sakan' tu sákuu' ne chindjee' xiin' ne xachuun' u'vi tu ndee naa ne jaan' nuu' chuuñ xa'a' xto'o e'.

17 Va'a va kuni i ña ni kixin ne ni kiee mii' ndiee' ndo' mi'i ndu'u i yo'o', te nduu' Estéfanás, xiin' te nduu' Fortunato, xiin' te nduu' Acaico, sakan' ña xá ni kuini i vitin, tee' ndee kúvì kunu' nduchi' nuu' i ndo'ó.

18 Sakan' ña ni saki'ví niá nimá i te sakan' tu nimá ndo'ó. Te ne yivi', ne nduu' naa ne jaan' ndii, kuní a ña tiin mani' ña'a' ndo'.

19 Sákuu' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nda'a' ñu'u' Asia ndii, ti'vi' niá cha'an' ndo'. Te ñaní e' Aquila xiin' ku'va e' Priscila xiin' sákuu' ne nakayá xa'a' Jesús vi'e niá ndii, ti'vi' kua'a' tu ne jaan' cha'an' ndo' kuenta xto'o e'.

20 Te sakan' tu ti'vi' sákuu' ne ta'an' e', ne xika' ichi' Jesús ñuu Éfeso yo'o', cha'an' ndo'. Te chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatú ta'an' ndo'.

21 Te cha'an' ndo' ña ti'vi' i nda'a' ndo' yo'o' ndii, mi'i' yu'u, te nduu' Pablo, ke'i a xiin' nda'a' i.

22 Naa' ndäni yoo ká nduu' ne yivi' xto'o e' Jesucristo ndii, na nacha'an niá saa Ndiosí. Te xto'o e' ndii, xá kuaxi a.

23 Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sákuu' ndo'ó.

24 Te ndani i sákuu' ndo'ó xa'a' a ña iin ndaq' nduu' e' xiin' xto'o e' Jesucristo jaan'. Sakan' na kunduu a.

2 Corintios

2 Corintios 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

¹Yu'ü nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanü' yu'ü te sania'á i ichi' a saq kuní Ndiosí. Te yu'ü xiin' ñaqni e' Timoteo ndii, ti'vi' ndü cha'an' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Ndiosí ñuu Corinto, te ti'vi' tu ndü cha'an' sakuu' ne nduu' kuenta a, ne ndiee' kañii' nuu' ñu'u' Acaya.

²Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, te na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Ka'án Pablo xa'a' ña ni ndo'o rä

³Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo, te nduu' tu a ña kuvita inxi xa'a' e', te saki'ví tu a yoo'.

⁴Te sakan' tu saki'ví a ndu'ü nuu' sakuu' ña ndo'o' ndü, te sakan' kuví saki'ví tu ndu'ü ne yoo nuu' ndee kaa nuu' tundo'o' saq nii' ni saki'ví Ndiosí ndu'ü.

⁵Kuachí ndii, kii' kua'a' kaa ndo'o' ndü xa'a' Cristo ndii, kua'a' kaa tu saki'ví Ndiosí ndu'ü nuu' tundo'o' jaan' xiin' nda'a' Cristo.

⁶Ndisu naa' ndo'o' ndü ndii, ndo'o' ndü te ki'vi' ndo'ó, te ndo'o' tu ndü, te kakü ndo'. Te naa' ki'vi' ndu'ü ndii, ki'vi' ndu'ü te ki'vi' tu ndo'ó, sakan' te kuví sandieni ndituni ndo' nuu' tundo'o' ña ndo'o' ndo' jaan' ndee naa ndo'o' ndu'ü.

⁷Te ini va tu ndü xini ndü Ndiosí xa'a' ndo'ó, sakan' ña xini ndü ña ndo'o' ndo' saa nii' ndo'o' ndü, xa'a' a jaan' na iin kachi tu saki'ví Ndiosí ndo'ó ndee naa xaa' a xiin' ndu'ü.

⁸Ñaqni ta'an' ndü, kuní ndü ña kundaní ndo' saq vi' kua'a' ni ndo'o' ndü nuu' ñu'u' Asia. Kua'a' xava'a ni ndo'o' ndü ya'a kaa te sakan' ña kuví kundiensi ndü, ndee ni xanini ndü ña kuví ndü.

⁹Ni xiní ini ndü ndee naa te xaa yoo kuví, ndisu ni ndo'o' ndü ña jaan' te inxi ndü kuni ndü ndiee' mii' ndü, süu' jaan' ndii ini kuiti' ndü kuni ndü Ndiosí, ña sanatiaku ne ni xi'i.

¹⁰Te ni sakkú Ndiosí ndu'ü nuu' ña iyo va ña ni xi'i ndü jaan', te sakakú kaa a ndu'ü, te inxi ndü ña sakkú kaa tu a ndu'ü nuu' tundo'o'.

¹¹Te naa' chindiee' ndo'ó ndu'ü ña ka'an na ka'án ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndü, te naa' kua'a' kaa tu ndo' ka'án xiin' a xa'a' ndü ndii, kua'a' kaa ne yivi' taxi' ña chindani a xa'a' kua'a' ña ni chindiee' a ndü.

Ka'án Pablo ndichun na ni xa'an rä ñuu Corinto

¹²Ndu'ü ndii, yoo iin xa'a' ñaq kuví ka'án nínu ndu' xa'a' ndu', ñaq xachuun' va'a ndu' kachi nimá ndu', te xika' ndaku tu' ndu' iin yivi', te xaa' ká vi' ndu' sakan' tein ndo'ó. Te süu' xika' ndu' sakan' xiin' ndiee' ñaq xini tuní iin yivi', süu' jaan' ndii Ndiosí nduu' ñaq chindiee' ndu' te xika' ndu' sakan'.

¹³Sakan' ñaq ni ke'i ndu' ñaq vixi te kuví ka'vi ndo' a, te kuví tu' kundaní ndo' a. Te ndiatu' ini i ñaq kundaní va'a ndo' a

¹⁴saq nii' xaq xaq a kundaní ndo' a sie vitin. Te kii' nandiko' xto'o e' Jesús ndii, va'a kuni nimá ndo' xa'a' ndu', te va'a tu' kuni nimá ndu' xa'a' ndo'ó.

¹⁵Te xa'a' a ñaq ini i ni xini i ndo'ó ndii, ni' kuni i xka'ndia i ñaq nüu' mii' ndiee' ndo', te sakan' kuví xka'ndia i uví ta'an ichi' mii' ndiee' ndo' jaan', te natuun tukuu' ndo' ñaq sañu'u' Ndiosí ndo'ó.

¹⁶Sakan' ñaq ni xanini i xka'ndia i mii' ndiee' ndo' kii' ku'un i ñu'u' Macedonia, te xka'ndia ká tu' i ikan' kii' nandiko' i, sakan' te kuví chindiee' ndo' yu'u' te ku'un i ñu'u' Judea.

¹⁷Te ndiatu' ini i ñaq känini ndo' na kii' ni' ndoq i kuento ñaq ku'un i mii' ndiee' ndo' ndii, ni' xanini va'a j, uun ni' xaq i ndee naa xaa' ne yivi', ne xiní yoo Ndiosí, kii' ka'án niq uvi ta'an yu'u', ka'án niq uun, ndisú iin kachi ka'án tu' niq ü'un'.

¹⁸Ndisú xiní kaxi' Ndiosí ñaq süu' ka'án ndu' xiin' ndo' uun, te ka'án tu' ndu' ü'un'.

¹⁹Kuachí ndii ni ka'án ndoso' Silvano xiin' Timoteo xiin' yu'u, xa'a' Jesucristo, si'e Ndiosí, nuu' ndo', te ñaq jaan' ndii, kóo' kivi' ka'án a uun, te ka'án tu' a ü'un', süu' jaan' ndii xa'a' a jaan' ka'án Ndiosí uun kuiti'.

²⁰Kuachí ndii xiin' ñaq ni xaq Jesú ni xinu' sakuu' kuento ñaq ni taxi' Ndiosí nuu' e'. Sakan' na kuii' kii' xaka'nu' e' Ndiosí ndii, ka'án e' ñaq sakan' na kundu' a xa'a' ñaq ni xaq Cristo jaan'.

²¹Te ndu'ü ni' xiin' ndo'ó ni' ndii, Ndiosí nduu' ñaq xata' ni'i yoo' nuu' ichi' Cristo, te ni' sakuiso' chuun' tu' a yoo',

²²te ni' chindu'ü' tu' a sello a nimá e', te ñaq jaan' nduu' Espíritu Santo ñaq ni chikandia a nuu' e' te kuni e' ñaq natuun xna'a e' ñaq ni taxi a kuento a xa'a' jaan'.

²³Ndisú Ndiosí nduu' ñaq xiní saq kaa' nimá i, sakan' na xiní tu' a ñaq süu' xini xa'an' i ndo'ó. Te naa' ti'a'an ku'un i ñu'u Corinto ndii, xa'a' a ñaq ni' kuni i sakusuchi' i ini ndo' na ni xaq i sakan'.

²⁴Süu' kuni viko' ni'i' ndu' ndo'ó nuu' ñaq ini ndo' xini ndo' Jesús, kuachí ndii xiní kaxi' ndu' ñaq xaq ini va'a ndo' xini ndo' a. Süu' jaan' ndii kuni chindiee' ndu' ndo'ó te va'a ká kuni ndo'.

2 Corintios 2

¹Xa'a' a jaan' na ni chituní i ña kū'un tukuu i mii' ndiee' ndo' te sākusuchi' i ini ndo'.

²Kuachi ndii, naa' sākusuchi' yu'u ini ndo'ó ndii, *yoo* saki'ví yu'u kii' ya'a naa' süu' ndo'ó? *lin* ndaq' ndo'ó, ne sākusuchi' i ini kuiti'.

³Te ña ni ti'vi' i ndaq'ndi, ni ke'i e sākan' te kii' xaq' i mii' ndiee' ndo' ndii, kūn i ña nuu' a ña saki'ví ndo' yu'u ndii, sākusuchi' ndo' ini i. Te kii' va'a kuni yu'u ndii, ini i ña va'a tu kūn sākuu' ndo'ó.

⁴Kuachi ndii, kii' ni ke'i i tutu ña ni ti'vi' i ndaq'ndi, ni ndi'ni xava'a i, te ni kūsuchi' ya'a tu ini i ndee ni xakü i. Ndisu ni ke'i i e te sākusuchi' i ini ndo', süu' jaan' ndii ni ke'i e te kundani ndo' ña kundani xava'a i ndo'ó.

Yoo ka'nu' ini Pablo xa'a' te ni xaa' kuachi

⁵Te kuni ka'an i xiin' ndo' ña te ni sākusuchi' ini i jaan' ndii, süu' yu'u kuiti' ni sākusuchi' ra in, süu' jaan' ndii kuvü ka'an e' ña ni sākusuchi' tu ra in sākuu' ndo'ó.

⁶Ndisu xaa yoo sākan' kuiti' ña sando'o' yatin' sākuu' ndo'ó te jaan'.

⁷Xa'a' a jaan' na ndee chaa' kā koo ka'nu' ini ndo' xa'a' te jaan', te saki'ví tu ña'a' ndo', saaq' iin kii' kuvü ndi'i ra saaq' titu'un'.

⁸Sākan' na kuii' ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña nia'a ni tukuu' ndo' te jaan' ña ndani ña'a' ndo'.

⁹Kuachi ndii, xa'a' a jaan' na ni ti'vi' i tutu jaan' ndaq'ndi te koto ku'a i ndo'ó, te kuni i naa' saxonú ndo' sākuu' ña ka'án chuun' i xiin' ndo'.

¹⁰Sākan' ña *yoo* kā yoo ka'nu' ini ndo'ó xa'a', xa'a' ña ni xaa nia'ndii, yoo ka'nu' tu ini yu'u xa'a' nia' naa' yoo iin ña koo ka'nu' ini e' xa'a' ne jaan'. Xaa' i sākan' xa'a' ña va'a ndo'ó xiin' xa'a' ña sākan' tu kuni Cristo,

¹¹sākan' te kānando ña ndiva'a yoo', sākan' ña xaa xiní e' ña kini ña kuni saaq ña ndiva'a jaan' xiin' e'.

Ndi'ni Pablo xa'a' Tito

¹²Kii' ni xaa i ñuu Troas te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo ndii, ni taxi xto'o e' Ndiosí ña kuvü ka'an ndoso' i ikan'.

¹³Ndisu xa'a' a ña ni xini i ñan i Tito ndii, vä'a xachi' ni kuni i, sākan' na ndee chaa' kā ni ndei' i ne ndiee' jaan', te ni ketä i kuaxi i ñu'u' Macedonia te kuni ta'an' i xiin' ra.

Kanando e' xa'a' ña ndikún e' ichi' Cristo

¹⁴Ndisu chindani va Ndiosí ña suvi a xaa' sākan' te kanando ndu sākuu' ichi' xa'a' a ña ndikún ndu Cristo Jesús, te suvi tu a xaa' sākan' te nduu' ndu te ka'án ndoso'

tu'un va'a' xa'a' Jesús. Saqa kua'an iin yivi' kiku ndu tu'un jaqan' ndee naa iin xiko xavixín'.

¹⁵Kuachhi ndii nduu' ndu'u ndee naa xiko suxq chu'ma xavixín', ña ni nasoko' Cristo nuu' Ndiosí, te xiko jaqan' nduu' tu'un va'a' ña ka'án ndoso' ndu nuu' ne xika' ichi' ña kaku niq nuu' kuachhi niq, xiin' nuu' ne xika' ichi' ña kua'an mii' koo niq tundo'o'.

¹⁶Te nuu' ne kua'an mii' koo niq tundo'o' jaqan' ndii, xiko tu'un ña ka'án ndoso' ndu ndii, nduu' a ndee naa xiko ña xa'nl, ndisu nuu' ne xika' ichi' ña kaku niq nuu' kuachhi niq ndii, xiko tu'un ña ka'án ndoso' ndu ndii, nduu' a ndee naa xiko ña taxi' kivi' ñuu niq. Te, ¿yoo xini tuní va'a' te kuvi saqa niq chuun jaqan' nuu' Ndiosí?

¹⁷Saqan' ña ndu'u ndii, süu' xiko' ndu tu'un Ndiosí naa xaa' inga ne ka'án ndoso' a, süu' jaqan' ndii xiní Ndiosí ña ka'án ndoso' ndaku ndu tu'un a jaqan', kuachhi ndii suvi a ni tianu' ndu. Te saqan' tu ña iin ndaa' nduu' ndu xiin' Cristo.

2 Corintios 3

Ka'án Pablo ña ni ndoo Ndiosí iin kuento xaa' nuu' e'

¹Te kii' ka'án ndu saqan' ndii, süu' ka'án ndu a te kani'l*í* xiin' mii' ni tukuu' ndu. Saqan' ña küní ndu iin tutu ña ka'án va'a' xa'a' ndu nuu' ndo', ni ndee küní tu a ña ke'i' ndo'o iin tutu ña ka'án va'a' xa'a' ndu nuu' inga ne yivi' naa xaa' inga te yivi'.

²Te küní tutu jaqan' nuu' ndu, saqan' ña xa ndo'o nduu' tutu ña ka'án va'a' xa'a' ndu, ña küní nuu' ndu. Te ndiaka' ndu ndo'o nimá ndu mii' kukua'an ndu, te ka'án tu ndu xa'a' ndo' nuu' sakuu' ne yivi', saqan' na xiní niq ndo'o, te xiní tu niq kivi' ñuu ndo'.

³Saqan' ña nia'a' ndo'o ña nduu' ndo' tutu ña ka'án va'a' xa'a' ndu, ña ni ke'i' mii' Cristo, te ni'i' ndu a mii' kukua'an ndu. Te ni ke'i' ña'a' Cristo xiin' tuun' nuu' tutu, süu' jaqan' ndii xiin' ndiee' Espíritu Santo, ña taxi' Ndiosí tiaku, ni ke'i' a ña jaqan', te ni ndee ni ke'i' tu ña'a' a xata' yuu', süu' jaqan' ndii nuu' nimá ndo' ni ke'i' a ña jaqan'.

⁴Te vitin ndii, Cristo nduu' ña xaa' saqan', te ini ndu xini ndu Ndiosí ña sakuu' ña jaqan' ndii, ña ndixq xna'a' nduu' a.

⁵Süu' xiin' ña chuun va mii' ndu na kuvi xaa' ndu ña jaqan', süu' jaqan' ndii Ndiosí nduu' ña xaa' chuun va ndu nuu' chuun jaqan'.

⁶Te saqan' tu Ndiosí nduu' ña ni xaa' chuun va ndu, te kaka nuu' ndu nuu' a saa ka'án chuun' kuento xaa' ña ni ndoo a xiin' e'. Te kuento xaa', ña ni ndoo a xiin' e' jaqan' ndii, süu' yoo kuei a nuu' tu'un ndei' ña ni ke'i', süu' jaqan' ndii yoo kuei a nuu' ña ndiee' Espíritu Santo. Te tu'un ndei' jaqan' ndii, ka'án chuun' a ña kuvi e', ndisu Espíritu Ndiosí ndii, taxi' a kivi' ñuu e' ña koo' kivi' ndi'i'.

⁷Te tu'un ndei', ña ka'án chuun' ña kuvi e' jaqan' ndii, ni ke'i' ña'a' Ndiosí xata' yuu'. Te kii' ni taxi' ña'a' a nda'a' Moisés ndii, ni yi'e koo' chukuu' a, saqan' na ne vi'e

Israel ndii, ndee n̄i kuvi koto'n̄i nia nuu' r̄a, s̄akan' ña ni yi'e xava'a nuu' r̄a. Ndisu tee' ndee n̄i yi'e kua'a' a ndii, kuie kuie n̄i nda'v̄a a.

⁸S̄aq̄a k̄a vi' t̄u ndatun' yi'e t̄u'un x̄aa', ña ni ndoo Ndiosí nuu' e' jaan', ña yoo kuei nuu' ndiee' Espíritu Santo jaan'.

⁹Kuach̄i ndii, naa' t̄u'un ndei', ña ka'án chuun' ña kuv̄i e' xa'a' kuach̄i e' jaan', ni yi'e ndatun' ya'a ndii, s̄aq̄a k̄a vi' t̄u ndatun' ni yi'e t̄u'un x̄aa', ña ka'án ña x̄a ni x̄andāku Ndiosí nimá e' nuu' a.

¹⁰Kuach̄i ndii, tee' ndee ni yi'e koo' chukuu' t̄u'un ndei', ña ni taxi Ndiosí ña nuu' ndii, näkuitá ña yi'e ña jaan' xiin' ña yi'e ña x̄aa', ña taxi' a nda'a' yoo'.

¹¹S̄akan' ña, naa' ni yi'e t̄u tu'un ndei', ña kuie kuie ni ni ndi'i ndii, s̄aq̄a k̄a vi' t̄u yi'e ña x̄aa', ña köo' kivi' ndi'i'.

¹²Te xa'a' a ña ini ndu xini ndu ña xaa' jaan', na ka'án ndituni ndu xa'a' a.

¹³Te ni xaa' ndu ndee naa ni x̄aa Moisés, ña ni t̄isa'ví r̄a nuu' r̄a xiin' iin toto te kūni ne vi'e Israel ña nda'v̄a ña yi'e nuu' r̄a.

¹⁴Ndisu ña kundaní ne jaan' ndii, ni x̄a xii nīa. Te ndee kivi' v̄it̄in, kii' ka'vi' nīa t̄u'un ndei' ña ni taxi Ndiosí nda'a' nīa xt̄a'an' ndii, kusaa' tiasi k̄a toto jaan' nuu' nīa, te kuv̄i kundaní nīa t̄u'un ndei' a jaan', s̄akan' ña t̄ia'an kundia'a toto jaan', kuach̄i ndii iin ndaa' ña ini e' xini e' Cristo kuit̄i' sakundia'á ña jaan'.

¹⁵Te ndee kivi' v̄it̄in, kii' ka'vi' nīa t̄u'un ndei' Ndiosí, ña ni nat̄iin Moisés xt̄a'an' ndii, toto jaan' tiasi nuu' ña kundaní nīa.

¹⁶Ndisu kii' natiin' yoo k̄a xt̄o'o e' Jesús ndii, kundia'a toto jaan' saa a.

¹⁷Kuach̄i ndii, xt̄o'o e' jaan' ndii, Espíritu nduu' a, te mii' yoo Espíritu xt̄o'o e' jaan' ndii, ne x̄a yoo ndiká ndiee' ikan'.

¹⁸Xa'a' a jaan' na s̄akuu' yoo' ndii, köo' k̄a toto jaan' tiasi k̄a nuu' e'. Te nduu' e' ndee naa yuu' t̄ata, ña yi'e te nia'a e' ña ka'nu' köo chukuu' xt̄o'o e' jaan', te s̄akan' kua'an na kua'an e' ña nduva'a k̄a e' ndee skachi' n̄axaa e' köo e' s̄aq̄a nii' kaa' mij' xt̄o'o e' jaan'. Te s̄akuu' ña jaan' ndii, mij' Espíritu xt̄o'o e' nduu' ña xaa' a.

2 Corintios 4

Ka'án ndoso' ndaku Pablo t̄u'un va'a xa'a' Jesús

¹Xa'a' a jaan' na x̄ikuiín ndu ña xaa' ndu chuyun nuu' Ndiosí, ña ni sakuiso' chuun' a ndu xa'a' a ña ni kuv̄ita ini a xa'a' ndu.

²Te köo' ndee iin ña'a xaa' si'e ndu, ni ndee köo' t̄u ña k̄a'an kaa' xaa' ndu, te s̄akan' t̄u x̄ini xa'an' ndu ndee iin ne yivi', ni ndee näma' ni t̄u ndu t̄u'un Ndiosí. Süy' jaan' ndii iin ndaa' Ndiosí xiní ña ña ndix̄a xna'a nduu' ña ka'án ndu, te kuv̄i ini ndo' kūni ndo' a.

³Ndisu naa' yoo kə kündanı tu'un va'a ña ka'án ndoso' ndu jaan' ndii, kündanı nia a sakan' ña ne xika' ichi' ña kua'án mii' koo tundo'o' nduu' nia.

⁴Tə ne jaan' ndii, küvi kundanı nia tu'un va'a jaan', sakan' ña ña ndiva'a, ña nduu' ndiosí nuu' ñu'u iin yivi' yo'o', ni ndası ña kundanı nia te küvi kundanı nia tu'un va'a jaan', te natuvı nuu' nia xiin' ña yi'é tu'un va'a ndatun' koo' chukuu' jaan', ña ka'án xa'a' Cristo. Tə ni ndakı nii' Cristo jaan' saa kaa' mii' Ndiosí.

⁵Kuachı ndii süu' xa'a' mii' ndu ka'án ndoso' ndu, süu' jaan' ndii xa'a' xto'o e' Jesucristo ka'án ndoso' ndu, te nduu' ndu te xika' nuu' nuu' kuitı' ndo' xa'a' a ña xika' nuu' ndu nuu' Jesús.

⁶Tə Ndiosí ni ka'án chuun', te ni natuun ñu'u ña nuu' kii' ni yoo niaa' iin yivi', te suví tu a nduu' ña ni xaa sakan', te ni natuun ñu'u a jaan' nimá ndu'u, te nia'a ndu a nuu' inga ne yivi', te küvi kundanı nia ña ña ndatun' koo' chukuu' nduu' Ndiosí. Tə nia'a Ndiosí ña ndatun' a jaan' xiin' nda'a' Jesucristo.

Inı ndu xini ndu Ndiosí kii' yoo tundo'o'

⁷Tə ndu'u ndii, ndee na kisi ña ni ku'a xiin' ñu'u' kixin' nduu' ndu, te ñu'u' ña ndiaa ya'vi' xava'a jaan' nimá ndu, ña nduu' tu'un va'a. Tə xiin' ña jaan' nia'a Ndiosí ña ña ndiee' ka'nü' koo' chukuu' jaan' ndii, ña ndiee' mii' a nduu' a, te süu' ña ndiee' mii' ndu nduu' a.

⁸Sakan' na kui' tee' ndee yoo kua'a' tundo'o' nuu' kivi' ñu'u ndu ndii, küvi kānando a ndu, te tee' ndee yoo kua'a' tu ña sandi'nı ndu'u ndii, küvi sānuu' a nimá ndu.

⁹Tee' ndee ndikún ne yivi' taxi' nia ndu'u ndii, kuäsa' yoo' iin ndaa' ndu. Tee' ndee suku' ne yivi' ndu'u ñu'u' ndii, kuäsa' sandoñu'u' nia ndu.

¹⁰Tə mii' kə kua'án ndu ndii, ndo'o' ndu xiin' ñu'u' nde'i ndu xa'a' ichi' Jesús. Sakan' te kuni tu ne yivi' xa'a' kivi' ñu'u Jesús xiin' ña xaa' ndu.

¹¹Kuachı ndii, vitin ña tiaku ndu ndii, saa kivi' kuein' kuu' ndu xiin' kivi' ñu'u ndu xa'a' ña ka'án ndoso' ndu xa'a' ichi' Jesús. Sakan' te kuni tu ne yivi' xa'a' kivi' ñu'u Jesús xiin' nda'a' ña xaa' ndu xiin' ñu'u' nde'i ndu.

¹²Sakan' na kui' ndu'u xaa yoo küvi, te natin ndo'o' kivi' ñu'u ña köo' kivi' ndi'i'.

¹³Sakan' ña inı ndu xini ndu Ndiosí ndee naa ni inı te ni ke'i mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Inı i xini i Ndiosí, sakan' na ka'án i xa'a' a", kachi a. Te sakan' tu ndu'u ndii, kandixa' ndu Ndiosí, sakan' na ka'án ndu xa'a' a.

¹⁴Kuachı ndii xiní ndu ña Ndiosí ni sānatiaku xto'o e' Jesús tein ne ni xi'i, te sānatiaku tu a ndu'u xiin' Jesús jaan', te sānakua'a inga' Jesús jaan' ndu'u xiin' sākuu' ndo'o' nuu' Ndiosí.

¹⁵Te sakuu' ña jaan' ndo'o' ndu xa'a' ña va'a' ndo'ó, sakan' te kua'a' ká ne yivi' naatiin ña ndani mii' ña'a' Ndiosí, te kua'a' ká tu nia taxi ña chindani a. Sakan' te ña jaan' naatiin sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e'.

¹⁶Xa'a' a jaan' na nüu' nimá ndu, kuachí ndii, tee' ndee so'o xixa' ñu'u' nde'i ndu kua'an a, ndisú nimá ndu ndii, so'o nakoó ká ndiee' a i'in kivi' kua'an.

¹⁷Kuachí ndii, tundo'o' kuali', ña ndo'o' ndu iin yivi' yo'o' ndii, iin kaní' kuití' yoo a, te ña xka'ndíá kuití' nduu' tu a. Ndisú xa'a' ña jaan' taxi Ndiosí nda'a' ndu ña va'a koo' chukuu' ña köö' kivi' ndi'i.

¹⁸Sakan' ña xito' ndu ña kuví kuni nduchi' nuu' ndu, süu' jaan' ndii xito' ndu ña kuví kuni ndu. Te ña kuví xini e' ndii, ña xka'ndíá kuití' nduu' a, ndisú ña kuví kuni e' ndii, ña köö' kivi' ndi'i' nduu' ña jaan'.

2 Corintios 5

¹Kuachí ndii xiní ndu ña naa' ndoñu'u' ñu'u' nde'i ndu, ña nduu' ndee naa iin vi'e toto, ña iin' iin kaní' kuití' iin yivi' yo'o' ndii, taxi Ndiosí nda'a' ndu iin ña köö' kivi' ndoñu'u' ndivi'. Te ña jaan' ndii, süu' te yivi' ni xa'a a.

²Te xa'a' a jaan' na tana' ndu ña kusaa' tiaku ká ndu iin yivi' yo'o' xa'a' a ña xikán va iñi ndu ña namá kii' ñu'u' nde'i ndu yo'o', te nákundixin ndu ñu'u' nde'i ña nduu' kuenta ndivi'.

³Sakan' na kuii' kumi' ndu ñu'u' nde'i xaa' ndivi', sakan' te künduu' ndu iin te köö' ñu'u' nde'i ikan'.

⁴Te vitin ña kusaa' tiaku ká ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, tana' ndii u'vi iñi ndu, kuachí ndii kúní ndu ña künduu' ndu iin te köö' ñu'u' nde'i, süu' jaan' ndii kúní ndu ña namá kii' ñu'u' nde'i ndu, ña xií kaq', xiin' ña köö' kivi' kuví.

⁵Te mii' Ndiosí nduu' ña ni xava'a ndu'ü xa'a' ña jaan', te ni chinaá Espíritu Santo nimá ndu, ña jaan' ni chikandia a nuu' ndu.

⁶Xa'a' a jaan' na saq kivi' iñi ndu xika' ndu iin yivi', te xiní tu ndu ña vitin ña tiaku ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, xika' yoo ndu nuu' xtö'ö e'.

⁷Sakan' ña ña jaan' kuití' iñi ndu xini ndu te xika' ndu iin yivi', te süu' ndi'ni ndu xa'a' ña xini nduchi' nuu' ndu.

⁸Sakan' na kuii' iñi ndu te xika' ndu iin yivi', te ka'án nimá ndu ña nákqöö kii' ndu ñu'u' nde'i ndu yo'o', te ku'un kündiee' ndu mii' ndu'ü xtö'ö e' jaan'.

⁹Sakan' na kuii' saq kivi' xanduxa' ndu, te sasii' ndu iñi xtö'ö e' jaan', naa' yoo ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o', uun naa' yoo ndu xiin' ñu'u' nde'i xaa'.

¹⁰Kuachí ndii sakuu' yoo' kuní a kuyatín nuu' Cristo mii' xa'nú a kuachí, te i'in e' naatiin ña xata'an naatiin e' xa'a' ña va'a, uun ña nia'a ña ni xaa e' kii' ni xika e' iin yivi' yo'o'.

Ni nakoö e' ñaq mani' xiin' Ndiosí ni xaa Cristo

11Tę xa'a' ñaq xiní ndu ñaq kuní a kuyi'vi e' xtö'ö e' jaan' ndii, xika' ndu sakandixa' ndu ne yivi', sakan' ñaq Ndiosí ndii, xaq xiní a saa xika' ndu nuu' a, te ndiatu' iní i ñaq xiní tu ndo'ó ndu'u xiin' nimá ndo'.

12Tę kii' ka'án ndu sakan' ndii, süü' ka'án ndu a te kani'i xiin' mii' ni tukuu' ndu nuu' ndo', süü' jaan' ndii ka'án ndu a te kuyi' ka'án ninu' na ndo'ó xa'a' ndu, te kuyi' tu nakuuin ndo' nuu' ne xasuv'i xiin' mii' mii' xa'a' ñaq xaa' kuiti' niq, te süü' xaa' niq a xiin' iin ndaa' nimá niq.

13Sakan' ñaq, naa' te loco nduu' ndu tuu ne yivi' ndii, xa'a' chüün nuu' Ndiosí nduu' ndu te loco, te naa' te kuu' kaxi' nduu' ndu tuu niq ndii, xa'a' ñaq va'a mii' ndo' nduu' ndu te kuu' kaxi'.

14Kuächi' ndii xa'a' a ñaq ndani' Cristo ndu'u na xaki'i' a ndu, te xaa' ndu ñaq kaa', sakan' ñaq xaq ni kundan'i ndu ñaq iin ndaa' ñaq jaan' kuiti' ni xi'i xa'a' kuächi' sakuu' e'. Xa'a' a jaan' na iin kachi ni xi'i tu sakuu' e' xiin' a kii' ni xi'i a.

15Tę xa'a' a ñaq ni xi'i a xa'a' kuächi' sakuu' e' ndii, kuní a ñaq kutiaku' e' xa'a' ñaq jaan' kuiti', te süü' kutiaku' kaa' e' xa'a' mii' e'. Süü' jaan' ndii kutiaku' e' te saa e' ñaq kuní ñaq ni xi'i jaan', te niq natiaku' a xa'a' ñaq va'a mii' e'.

16Sakan' na kuii' ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, xänini kaa'ndu'xa'a'inga ne yivi' naa xanini ne yivi' iin yivi'. Ñaq ndixä nduu' a ñaq ni xanini tu ndu'u xtä'an' ñaq ndee Cristo ndii, te yivi' nda'vi so'o kuiti' nduu' a. Ndisu vitin ndii, süü' sakan' ka xanini ndu'xa'a' a.

17Xa'a' a jaan' na naa yoo' kaa'ni xini Cristo ndii, ne yivi' xaa' ni qanduu' niq, te ñaq ni nduu' niq ñaq nuu' ndii, xaq ni ndoo' ñaq jaan'. Sakan' na kuii' vitin ndii, ne yivi' xaa' nduu' kani'i' niq.

18Tę sakuu' ñaq kaa' kuächi' ndaa' Cristo, ñaq ni nakoö e' ñaq mani' xiin' ndaa' Cristo, te ni ka'án chuun' Ndiosí xiin' ndu ñaq ka'án ndu xiin' ne yivi' ndee ñaq kuní a saa niq, te nakoö niq ñaq mani' xiin' a.

19Tę ka'án tu ndu xiin' niq ñaq xiin' ndaa' Cristo ni nakoö Ndiosí ñaq mani' xiin' ne yivi' iin yivi', te koo' ka'nu' xächi' iní a xa'a' kuächi' niq. Ñaq jaan' nduu' ñaq ni ka'án chuun' Ndiosí xiin' ndu ñaq ka'án ndu xa'a' a nuu' ne yivi'.

20Sakan' na kuii' te tiany' Cristo nuu' a ka'án ndoso' xa'a' a nduu' ndu, xa'a' a jaan' na ndee naa mii' Ndiosí ka'án nda'vi xiin' ndaa' a ndu nuu' ndo' ñaq nakoö ndo' ñaq mani' xiin' a. Xa'a' a jaan' na ka'án nda'vi ndu nuu' ndo' xa'a' Cristo ñaq nakoö ndo' ñaq mani' xiin' Ndiosí.

21Kuächi' ndii, tee' ndee köö' ndee iin kuächi' ni xaa' Cristo ndii, kuächi' yoo' ni sakuiso' ñaq a' Ndiosí, te kunduu' e' ne ndaku nimá nuu' a xa'a' ñaq ni xaa' Cristo.

2 Corintios 6

¹Te vitin ñaq te xaa' chyun nuu' Ndiosí nduu' ndu' ndii, ka'án nda'vi ndu' xiin' ndo'ó ñaq nätiin saka ndo' ñaq ndanij mii' Ndiosí ndo'ó.

²Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Kij' ni kunj a ñaq chindiee' i ndo'ó ndii, ni chindiee' i ndo'ó, te kij' ni kunj a ñaq sakakú i ndo'ó ndii, ni sakakú i ndo'ó. Sakan' yoso' a. Chyun xa'a' ndo' ñaq ka'án ndu' xiin' ndo', vitin ni xaq kivi' ñaq chindiee' Ndiosí ndo'ó, te vitin tu ni xaq kivi' ñaq sakakú a ndo'ó.

³Kuäsa' xaa' ndu' ndee jin ñaq vä'a xiin' ndee jin ne yivi' te kani'a niq xaa' chyun nuu' Ndiosí ñaq xaa' ndu.

⁴Süy' jaqan' ndii xiin' sakuu' ñaq ndo'o' ndu' nia'á ndu' ne yivi' ñaq te xika' nuu' nuu' Ndiosí nduu' ndu. Naa kuu' ñaq kuie inj ndu nuu' tundo'o', xiin' naa kuu' ñaq natiín ndu, xiin' naa kuu' ñaq sandi'ni a ndu,

⁵xiin' naa kuu' ñaq suku' yo'o' te yivi' ndu'u, xiin' naa kuu' ñaq xiñu'ú ndu vi'e kaa, xiin' naa kuu' ñaq katí kua'a' ne yivi' ndu, te kani niq ndu, xiin' naa kuu' ñaq xachuun' u'vi ndu, xiin' naa kuu' ñaq kixín va'a ndu, xiin' naa kuu' ñaq xika' soko ndu,

⁶te xiin' naa kuu' ñaq xika' ndoq ndu, xiin' naa kuu' ñaq sania'á ndu ñaq ndixa ñaq xiní ndu, xiin' naa kuu' ñaq kuie inj ndu xa'a' ne yivi', xiin' naa kuu' ñaq maso ndu, xiin' naa kuu' ñaq xachuun' Espíritu Santo nimá ndu, xiin' naa kuu' ñaq ndanij ndu ne yivi' xiin' jin ndaq nimá ndu,

⁷xiin' naa kuu' ñaq ka'án ndoso' ndu tu'un ñaq ndixa xnq'a, xiin' naa kuu' ñaq taxi' Ndiosí ñaq ndiee' ndu. Te tiín ndiaq ndu ñaq nduu' ñaq xachuun' ndaku ndu jaqan', te xiin' ñaq jaqan' naka'án ndu xa'a' ndu kij' yoo' tundo'o' nuu' ndu, uun kij' kiee' va'a ndu.

⁸Xaá tuku' ndii tiin' ka'nu' ne yivi' ndu, te xaá tuku' ndii kani'a niq xaa'ndu, te xaá tuku' ndii ka'án va'a ne yivi' xa'a'ndu, te xaá tuku' ndii tun vixi ka'án niq xaa'ndu. Te sakan' tu ka'án niq ñaq te xini xa'an' nduu' ndu, tee' ndee ñaq ndixa xnq'a nduu' ñaq ka'án ndu.

⁹Kuu' niq xiin' ndu ndee naa te köö' xiní, tee' ndee xiní kaxi' niq ndu'u, te xaq yoo ndu kuví ndu, ndisu koto ndo' kusaa' tiaku qä ndu, sando'o' niq ndu, ndisu tia'an kuví ndu.

¹⁰Naa iin' te suchi' inj iin' ndu, ndisu saq kivi' va'a kuni ndu, naa iin' te natiín iin' ndu, ndisu kua'a' va ne yivi' nduu' vika' xaa' ndu xiin' ñaq ndixa, naa iin' te köö' xächi' ñaq'i iin' ndu, ndisu kumi' ndu sakuu' nuu' ñaq'a.

¹¹Ndo'ó, ne ta'an' ndu, ne nakayá xa'a' Jesús ñuu Corinto ndii, ni ka'án kaxi' va ndu xiin' ndo', te ni ka'án ndu xiin' ndo' xiin' jin känii' nimá ndu.

¹²Te tuku' ni kuu' ndu xiin' ndo', ndisu ndo'ó ndii, tuku' qä kuu' ndo' xiin' ndu.

13Te xa'a' a ña nduu' i ndee naa yuva' ndo' ndii, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ndee naa xaa' iin yuva' xiin' si'e rä ña taxi na ndo' nunia' kānii' nimá ndo' nuu' i, ndee naa xaa' yu'u ña nunia' i kānii' nimá i nuu' ndo'.

Nduu' e' ndee naa vi'e Ndiosí tiaku

14Ndo'ó ndii, süu' iin kachi kā xika' ndo' te sakan' ne inj xini Jesús, sakan' na kuii' kī'in ta'an' kutu' kā ndo' xiin' ne jaan'. Kuachī ndii kī'in' ta'an' ña ndaku xiin' ña nia'a, te ni ndee kī'in' ta'an' tu ñu'u xiin' ña iin yaví.

15Sakan' tu Cristo ndii, nī ki'in ta'an' a xiin' ña ndivā'a, ni ndee vä'a tu ki'in ta'an' kutu' iin ne inj xini Jesús xiin' ne inj xini a.

16Yukun' Ndiosí ndii, kī'in' ta'an' a xiin' yukun' ndiosí saka. Sakan' ña yoo' ndii, yukun' mī' Ndiosí tiaku nduu' e', naa ni ka'an mī' a ndii: Kundu'u' inga' i xiin' ne yivi' kaa', te kākā inga' tu i xiin' nia, te yu'u kunduu Ndiosí nia, te ne kaa' kunduu kuenta i. Ni kachi a.

17Te ni ka'an kā tu xto'o e' Ndiosí ndii: Ndo'ó, ne nduu' kuenta i ndii, kua'an kiee ndo' tein ne yivi' ñaa', te kuxiqo ndo' nuu' nia. Sakan' te töndia ndo' ndee iin ña nia'a ña xaa' nia, te sakan' kuvī natiin yu'u ndo'ó.

18Te yu'u kunduu yuva' ndo', te ndo'ó kunduu tiaa si'e i xiin' ña'a' si'e i, kachi xto'o e' Ndiosí, ña ka'nū' koo' chukuu'.

2 Corintios 7

1Nē ta'an' mani' i, ña jaan' nduu' ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' e'. Xa'a' a jaan' na kuni a ña ndasandoo xiin' mī' xachi' e' nuu' sakuu' ña sativi' ñu'u' nde'i e', xiin' espíritu e'. Te xa'a' a ña yi'vi e' Ndiosí ndii, na sanduxa' e' te kunduu xachi' e' nditia kuiti' a.

Va'a kuni Pablo ña ni namā ne ñuu Corinto nimá nia

2Xa'a' a jaan' na saa ndo' ña va'a te natiin va'a ndo' ndu'u, sakan' ña xiní ndo' ña kuāsa' ni xaa' ndu ña nia'a xiin' ndee iin ne yivi', ni ndee kuāsa' tu ni sativi' ndu ndee iin ne yivi', te kuāsa' ni tu ni xini xa'an' ndu ndee iin ne yivi'.

3Te süu' ka'án i sakan' xa'a' a ña kuni saka'an' i ndo'ó, kuachī ndii xā ni ka'an i xiin' ndo' ña ndani kua'a' i ndo'ó. Naa' tiaku i uun naa' kuvī i ndee saa kā ni ndii, ndani na ndani i ndo'ó.

4Ndituni va yu'u te ka'án i xiin' ndo'ó xa'a' ña kaa', te ka'án va'a va tu i xa'a' ndo' nuu' ne yivi'. Tee' ndee kua'a' ndo'o' ndu ndii, va'a va kuni i, te naá va'a tu nimá i.

5Sakan' ña ndee kī' ni xāa ndu nuu' ñu'u' Macedonia yo'o' ndii, tia'an kuvī nāndiee' ndu. Süu' jaan' ndii xānuu' tundo'o' yoo nuu' kivi' ñu'u' ndu saa kua'an. Ne yivi', ne ndasi' ndu'u ndii, sando'o' nia ndu, te ndo'o' tu ndu xāa ña ndi'nī nimá ndu.

⁶Ndisu Ndiosí ndii, saki'ví a ne nda'vi kuni ini, te ni saki'ví a ndu'u kii' ni xaa Tito mii' ndiee' ndu yo'o',

⁷te süu' xa'a' a ka ni xaa Tito kuiti' na ni saki'ví a ndu'u, süu' jaan' ndii sakan' tu xa'a' a ña va'a kuni ra ni xaa ndo'ó. Te xaa ni ndatu'un' tu raa nuu' ndu ña ka'án va nimá ndo' kuni ndo' ndu, te sahan' tu ni ka'an raa xiin' ndu ña suchi' va ini ndo' xa'a' kuachii ña ni xaa ndo', te ni ka'an tu raa xiin' i ña kusaa' nakuitá ka ndo' xiin' i. Xa'a' a jaan' na so'o va'a ka ni kuni i.

⁸Kuachii ndii tee' ndee ni kusuchi' ini ndo' ni xaa i xiin' tutu ña ni ti'vi' i nda'a' ndo' jaan' ndii, kuäsa' ka suchi' ini i xa'a' ña jaan' vitin. Ña ndixaa nduu' a ña saa' ndii, ni kusuchi' tu ini yu'u kii' ni xini i kuento ña ni sakusuchi' tutu jaan' ini ndo'ó.

⁹Te vitin ndii, va'a va kuni i xa'a' ña jaan', süu' va'a kuni i koto ka ni sakusuchi' i ini ndo' xiin' tutu jaan', süu' jaan' ndii koto ka ni kusuchi' ini ndo' xa'a' kuachii ndo', ña ni xaa ndo' jaan' nuu' Ndiosí, te ni namä ndo' nimá ndo' xa'a' a. Te ña ni kusuchi' ini ndo' jaan' ndii, ña ni kuni mii' Ndiosí nduu' a. Xa'a' a jaan' na kuäsa' ni xaa' ndu ndee iin ña vä'a xiin' ndo'.

¹⁰Kuachii ndii, kii' kusuchi' ini e' saa kuní mii' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa e' kuachii ndii, kuni namä e' nimá e' xa'a' kuachii ña ni xaa e' jaan', te sahan' Ndiosí yoo', te köö' ndee iin xa'a' ña kusuchi' ka ini ndu xa'a' a ña ni sakusuchi' ndu ini ndo'ó. Ndisu ña kusuchi' ini ne yivi' iin yivi' ndii, kuenta ña xi'i kuiti' nduu' ña jaan'.

¹¹Te vitin ndii, koto ndo' saa vi' ni namä nimá ndo' ni xaa ña ni kusuchi' ini ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa ndo' kuachii jaan'. Ña jaan' ni xaa sahan', te ni nakuata kuento ndo' ña saa ka ndo' ña ni xaa ndo' jaan', te ndee xa'a' yu'u ni naka'an ndo', te ni xtani tu ndo' kuachii ña ni xaa ne yivi' jaan', te ni yi'vi tu ndo' Ndiosí xa'a' ña ni xaa ndo' kuachii jaan'. Ndil'i jaan' te ni kuni tu ndo' ña kuni ndo' yu'u, ni yoq tu'va ndo' te saa ndo' ña ni ka'an i, te ni sahdo'o' ndo' te ni xaa kuachii jaan'. Te xiin' sakuu' ña ni saxinu' ndo' ña ni ka'an i jaan' ndii, nia'a ndo' ña xaa ni sanduva'a ndo' tu'un kui'e jaan' tein ndo'.

¹²Xa'a' a jaan' na kii' ni ke'i i tutu jaan', te ni ti'vi' e nda'a' ndo' ndii, süu' ni ti'vi' e xa'a' yoq ni xaa kuachii jaan', uun xa'a' yoq ni ndo'o xa'a' kuachii jaan'. Süu' jaan' ndii ni xaa i sahan' te nia'a ndo' nuu' Ndiosí saa vi' ndi'ni ndo' xa'a' ndu'u.

¹³Te xa'a' ña jaan' na ni saki'ví a nimá ndu, ndisu kua'a' ka ni saki'ví a nimá ndu kii' ni xini ndu ña va'a va kuni Tito kii' ni xaa ra yo'o' xa'a' ña ni xandiéni ña'a' sakuu' ndo'ó.

¹⁴Sahan' na kuii' ña ni ka'an va'a i xa'a' ndo'ó nuu' Tito ndii, kuäsa' ni saha'an' ndo' nuu' i, sahan' ña sakuu' ña ka'án ndu xiin' ndo' ndii, ña ndixaa nduu' a, te sahan' tu sakuu' ña ni ka'an va'a ndu xa'a' ndo' xiin' te jaan' ndii, ña ndixaa nduu' tu a jaan'.

¹⁵Té ña ndani va rä ndo'ó ndii, so'o kua'an kua'nü kä a kii' naka'an' rä ña ni sáxinu sákuu' ndo' ña ni ka'an rä xiin' ndo', xiin' ña ni natiiin va'a tu ña'a' ndo', xiin' ña yi'vi ndo', te ni tiin ka'nu' tu ña'a' ndo'.

¹⁶Té yu'u ndii, va'a va kuni i ña kuví ini i kuni i ndo'ó xiin' iin kanii' nimá i.

2 Corintios 8

Kaya ne iní xini Jesús xu'un' xa'a' inga ne ndikún ichi' a

¹Né ta'an' ndu, vitin kuni ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' saa vi' xamaní' Ndiosí ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia.

²Sakan' ña tee' ndee kua'a' ya'a' ndo'o' niä, té kua'a' ya'a' tu natiín niä ndii, va'a va kuni niä, té sakan' tu kua'a' xu'un' xito' niä ndee naa ne vika' vi' nduu' niä.

³Té kumi' yu'u ña ndaku ña xiin' ña ka'án nimá mii' niä té xito' niä xu'un' jaan' saa kundiee' niä, té xaá ndii, ndee ya'a ká té sakan' saa kundiee' niä.

⁴Ndée ni ka'an nda'vi va niä xiin' ndu ña taxi ndu ña koto na niä xu'un', té chindiee' na niä ne nduu' inga' kuenta Ndiosí xiin' e'.

⁵Té süu' xu'un' kuiti' ni xito' niä, süu' jaan' ndii ni xaa niä kua'a' ká té sakan' ña ni ka'an ndu xiin' niä. Sakan' ña nuu' ndii, ni sánakua'a xiin' mii' niä nda'a' xto'o e' Jesús, té ni nákuita tu kuento niä xiin' ndu'u xa'a' ña kuni saa niä ña kuní Ndiosí.

⁶Tito nduu' té ni xaa' nakaya xu'un' jaan' tein ndo', sakan' na kui' ni ka'an nda'vi ndu xiin' rä ña sáxinu rä chuuñ va'a jaan' saa nii' ni taxi xaa' rä a tein ndo'.

⁷Sakan' ña ndo'ó ndii, chuuñ va ndo' nuu' ndee ká ña xaa' ndo': naa kuu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, xiin' ña chuuñ va ndo' xiin' tu'un va'a, xiin' ña chuuñ tu ndo' xiin' ña xini tuní, xiin' ña taxi' ndo' kivi' té chindiee' ndo' ne yivi', xiin' ña ndani ndo' ndu'u. Xa'a' a jaan' na vitin ndii, kuní a ña saa tu ndo' ña nduxa', té sáxinu ndo' chuuñ va'a yo'o' xa'a' ne yivi'.

⁸Té süu' ka'án chuun' i ña jaan' xiin' ndo', süu' jaan' ndii kuní kuiti' i ña kuni ndo' saa nia'a tukü ne ndikún ichi' Jesús ña yoo tu'va niä té chindiee' niä ne natiín, té sakan' té kuví nia'a tu ndo'ó ña ndani xna'a ndo' ne yivi'.

⁹Kuachí ndii xaa xiní ndo'ó ña ndani mii' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, sakan' suu' xa'a' a ña ndani a ndo'ó, na tee' ndee ña vika' nduu' a ndii, ni xanda'vi xiin' mii' mii' a, té xiin' ña ni xanda'vi xiin' mii' mii' a jaan' ni nanduu ndo'ó ne vika'.

¹⁰Té xa'a' ña va'a mii' ndo' na kuni kondia yu'u i ndo'ó xa'a' ña jaan', kuachí ndii xaa ndee kuiya ndi'i vi' ni xaa'a' mii' ndo' nakaya ndo' xu'un' jaan'. Té süu' ni xaa'a' kuiti' ndo' xaa' ndo' ña jaan', süu' jaan' ndii mii' tu ndo' ni taxi xaa'a' xiin' ña jaan'.

¹¹Sakan' na kui' vitin ndii, na sáxinu tu ndo' a saa kundiee' mii' ndo', saa nii' va'a ni kuni ndo' té ni taxi xaa'a' ndo' xiin' a, sakan' tu na sáxinu ndo' a.

¹²Kuəchị ndii, naa' ndixə xnə' q̥ ka'án nimá yoo' k̥ chindiee' niq̥ ndii, natiin' Ndiosí saq̥ kundiee' mii' niq̥ taxi niq̥, sakan' ña Ndiosí ndii, xikán jaq̥n' nuu' e' ña xiní a ndii, köo' a kumi' e'.

¹³Sakan' ña süu' ka'án i ña yo'o', te kuvi ndo'ó so'ko' xa'a' a ña chindiee' ndo' inga ne natiin, süu' jaq̥n' ndii xaa' i sakan' te iin kachi kumi' e' ña koo' mani' e'.

¹⁴Té vitin ndii, kumi' ndo'ó ña tiaku ndo', ndisü ne jaq̥n' ndii, köo' a kumi' niq̥, te naá kivi' kii' köo' a kumi' tu ndo'ó ndii, ne jaq̥n' chindiee' tu ndo'ó xiin' ña kutiaku ndo', te iin kachi kumi' e' ña koo' mani' e'.

¹⁵Naa yoso' a nuu' tütü Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Köo' a ni ndoo' ndoso' nda'a' ne ni nakaya kua'a' ña xaxi', te ni ndee' köo' tu a ni kuni' nuu' ne ni nakaya xaku ña jaq̥n", kachi a.

¹⁶Ndisü chindani va Ndiosí ña ni saka'án a nimá ñanji e' Tito, te ni ndi'ni tu ra xa'a' ndo' ndee' naa yu'u.

¹⁷Sakan' ña kii' ni ka'an chuun' ndu xiin' ra ña ku'un ra mii' ndiee' ndo' ndii, ni ka'an yu'u' ra, süu' jaq̥n' ndii xiin' ña ka'án nimá mii' ra te kua'an ra ikan'. Sakan' ña ndi'ni va ra xa'a' ndo'.

¹⁸Té ni ti'vi' tu ndu inga ñanji e' xiin' Tito jaq̥n', te ñanji e', te ni ti'vi' ndu jaq̥n' ndii, sakuu' xaan' mii' nakayá ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ka'án va'a va ne jaq̥n' xa'a' ra xa'a' ña xaa' va'a ra chuu'n nuu' Ndiosí xa'a' tu'un va'a.

¹⁹Té siin' tuk̥u ndii, ñanji e', te kua'an xiin' Tito jaq̥n' ndii, ne nakayá yo'o' xa'a' Jesús ni nakaxin' ña'a', te ku'un tu ra xiin' ndu kii' ku'un ndiak̥a ndu ña ni kaya ne ta'an' e'. Té ña xaa' ndu kaq̥ ndii, xaa' ndu a te natijin' mii' xto'o e' ña xaka'nu' ña'a' e', te xaa' tu ndu a, te nia'a ndu ña ndi'ni xna'a ndu xa'a' ne natiin.

²⁰Xaa' tu ndu sakan', kuəchị ndii küní ndu ña ka'an kinj̥i ndee' iin ne yivi' xa'a' ndu xa'a' ña kaya ndu tumani' chie jaq̥n'.

²¹Sakan' na kuii' xaa' ndu ña nduxa', te xachuun' ndaku ndu nuu' xto'o e' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'.

²²Té ti'vi' k̥ tu ndu inga k̥ ñanji ta'an' e' xiin' te uv̥i ta'an jaq̥n'. Té ñanji e', te ti'vi' ndu jaq̥n' ndii, x̥ ki'in' ichi' ni nia'a ra ndu'u ña xachuun' ndaku xna'a ra chuu'n nuu' Ndiosí, te vitin k̥ vi' ndi'ni ra xa'a' ndo', sakan' ña inj̥i ra xini ra ndo'.

²³Té ñanji e' Tito ndii, x̥ xiní ndo' ña iin te xachuun' inga' xiin' i xa'a' ña va'a mii' ndo'ó nduu' ra. Té inga k̥ tuk̥u uv̥i ta'an te ta'an' e' ndii, ne nakayá xa'a' Jesús ni tianu' ña'a'. Té sakan' tu xiin' nda'a' te jaq̥n' natijin' mii' Cristo ña tiin' ka'nu'.

²⁴Xa'a' a jaq̥n' na nia'a na ndo' te jaq̥n' ña ndanji xna'a ña'a' ndo', te kuni' na ne nakayá xa'a' Jesús, ne ni ti'vi' ña'a', ña ndanji xna'a ña'a' ndo', te kuni' tu niq̥ ña ni ka'an va'a saka ndu xa'a' ndo' nuu' niq̥.

2 Corintios 9

1Te xa'a' xu'un' ña nakayá, te chindiee' e' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e', ne natiín ndii, küní a ña ke'i ka i ña jaan' nuu' ndo'.

2Kuachí ndii xä xiní yu'u ña kuní va ndo'ó chindiee' ña'a' ndo'. Xä yuun ni te ka'án va'a i xa'a' ndo' nuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia yo'o'. Ka'án i ña ndo'ó, ne ndiee' nuu' ñu'u' Acaya ndii, xä ndee kuiyä ndi'i vi' ni xä'a' ndo' kaya ndo' xu'un' xa'a' ne natiín jaan' te chindiee' ña'a' ndo'. Xä'a' a ña yoo tu'va ndo' te saa ndo' ña jaan' ndii, kua'a' va tu ne Macedonia ni kuni chindiee' niña ne jaan'.

3Ndisu ti'vi' i te ta'an' e' yo'o' saa' iin kii' te ka'án va'a saka i xa'a' ña xaa' ndo' jaan'. Sakan' te koo tu'va xna'a' ndo' xiin' xu'un' ña kaya ndo' jaan'.

4Saa' iin kii' ku'un savä ne ta'an' e', ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia yo'o', xiin' i mii' ndiee' ndo', te kuni niña ña kuäsa' yoo' tu'va ndo' xiin' xu'un' jaan', te kükä'än ndu nuu' niña xa'a' a ña ini va ndu xini ndu ndo'ó, ndisu kükä'än kä vi' nuu' ndo'ó.

5Xä'a' a jaan' na ni kuni a ña ka'än nda'vi i xiin' ñaní ta'an' e' yo'o', te koni'i ichi' ra ku'un rä mii' ndiee' ndo', te chindiee' rä ndo'ó te käya ndo' xu'un' ña xä ni ndoo ndo' kuento taxi ndo', te künduu a ña ni ka'än nimá mii' ndo' taxi ndo', te künduu a ña xikán u'vi ndu'u nuu' ndo'.

6Ndisu nákä'an' ndo' ña yo'o' ndii: "Yoo kä sie chi'i' ndii, sie tu ña'a' nakaya niña, te yoo kä kua'a' chi'i' ndii, kua'a' tu ña'a' nakaya niña."

7Te i'in ndo' ndii, kuni a ña taxi ndo' saa kä ni ka'än nimá mii' ndo', te küsuchi' ini ndo' kii' taxi' ndo' a, ni ndee täxi tu ndo' a xa'a' a ña tiin' u'vi ne yivi' ndo'ó. Kuachí ndii ndani Ndiosí ne va'a kuni te taxi' niña ña jaan'.

8Te ña ndiee' koo chukuu' nduu' tu Ndiosí, mii' tuku' a jaan' sañu'u' va ndo'ó, te koo' ndee iin ña'a' kundo'o ndo' xa'a', te koo ña kuni a kutiakü ndo' saa kivi', te ndee niyaní a te chindiee' kä ndo' xiin' ña jaan' ne koo' a kumi'.

9Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a xa'a' ne va'a nimá ndii: Ni taxi kua'a' niña ña'a' niña nda'a' ne nda'vi kuu', te nákä'an' Ndiosí ndee ndi'i ni kivi' ña ni xachuun' ndaku niña jaan'. Sakan' yoso' a.

10Te Ndiosí nduu' ña taxi' tikin' te chi'i' ne yivi' a, te suví tu a taxi' ña xaxi' e', sakan' na kuii' taxi tu a ña nákaya kua'a' kä ndo' ña'a' ndo' ña ni chi'i' ndo', te sañu'u' kua'a' kä a ndo'ó, te kuví chindiee' kä ndo' ne natiín.

11Sakan' te kumi' ndo' sakuu' nuu' ña vika', te kuví chindiee' ndo' kua'a' kä ne nda'vi kuu'. Te ña taxi ndo' nda'a' ndu'u jaan', te xaxa' ndu a, saa sakan' te kua'a' kä tu ne yivi' taxi ña chindani Ndiosí xa'a' ña jaan'.

12Kuachí ndii, xiin' tumani' ña chindiee' ndo'ó ne ta'an' e' jaan' ndii, süu' ne jaan' kuiti' taxi' ndo' ña kuni nuu', süu' jaan' ndii xandieni tu ña'a' ndo', te taxi va niña ña chindani Ndiosí.

¹³Sakan' ña kii' natiin ne jaan' ña chindiee' ña'a' ndo' ndii, saka'nú' niq Ndiosí, kuachí ndii kuni niq saa nia'a ndo'ó ña saxinú xná'a ndo' tu'un va'a ña ka'án xa'a' Cristo. Te saka'nú' tu niq Ndiosí xa'a' a ña taxi' ndo' kua'a' xu'un' te chindiee' ña'a' ndo', te chindiee' tu ndo' sakuu' ne natíin.

¹⁴Te sakan' tu ka'an va niq xiin' Ndiosí xa'a' ndo', sakan' ña ndani niq ndo'ó xa'a' a ña ni sañu'u' va ña'a' Ndiosí xiin' nda'a' ndo'.

¹⁵Chindani va Ndiosí xa'a' a ña kua'a' va ni xamani' a yoo', te koo' tu'un ña kuvi sanaakuachi' e' tumaní jaan'.

2 Corintios 10

Naka'án Pablo xa'a' chuyun ña ni sakuiso' ña'a' Ndiosí xaa' ra

¹Ka'án nda'vi yu'u, te nduu' Pablo, xiin' ndo'ó saa nii' xaa' Cristo, ña maso kuu' a, te va'a tu nimá a. Sakan' ña xini i kuento ña ka'án savá ndo' ña iyo va i kii' ndu'u i tein ndo', ndisu kii' ndu'u i tukú xaan' ndii, tiakú xachi' yu'u' i xa'a' ndo', kachi ndo'.

²Xa'a' a jaan' na ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña nduku' ndo' ña tiakú yu'u' i jaan' kii' koo i tein ndo', sakan' ña xá yoo ndituni i ña ka'an kaxi' i xiin' ne tiin' kuachí ndu'u jaan', ña ka'án niq ña xika' ndu ndee naa xika' ne nduu' kuenta iin yivi'.

³Kuachí ndii, tee' ndee te yivi' iin yivi' nduu' ndu ndii, künta'an' ndu naa kunta'an' ne yivi' iin yivi' yo'o'.

⁴Kuachí ndii, ña tiin' ndiaq ndu te kunta'an' ndu ndii, süu' naa ña tiin' ndiaq ne yivi' iin yivi' nduu' a, süu' jaan' ndii ndiee' mii' Ndiosí nduu' a. Te kumi' a ndiee' te sanduxín a ña ndiee' ña ndiva'a,

⁵te xiin' ña jaan' sandoñu'u' ndu ña xini tuní xini xa'an' ña kumi' ne yivi' iin yivi'. Te ña jaan' taxi' tu ndiee' ndu, te sanduxín ndu sakuu' ña ka'án nuñu' niq, te xikuita'nú niq nuu' ña ka'án xa'a' Ndiosí. Te ña jaan' tu taxi' ndiee' ndu, te nakasi ndu sakuu' ña xanini ne yivi' iin yivi', te kixin' ndiaká ña'a' ndu nuu' Cristo, te kandixa' ña'a' niq.

⁶Te xa yoo tu'va ndu te sando'o' ndu sakuu' ne xaso'o' nuu' Cristo kii' kuni ndu ña xá ni kandixa' ña'a' sakuu' ndo'ó.

⁷Chuyun xa'a' va ndo' saa kuu' ne yivi'. Naa' tuu yoo ká ña xiní kaxi' niq ña kuenta Cristo nduu' niq ndii, kuní a ña nákuñi tu niq ña kuenta Cristo nduu' tu ndu'u.

⁸Tee' ndee ndee vaa' ndiee' ká ka'án chuun' yu'u vitin xa'a' a ña ni taxi xto'o e' ndiee' jaan' nda'a' i ndii, kuás' ka'an' nuu' i. Sakan' ña ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' i te sakua'nú i ndo'ó nuu' ichi' Jesús, te süu' ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' i te satívi' i ndo'ó, ne ini xini ña'a'.

⁹Te küní i ñaq kənini ndo' ñaq tee' kuni sayi'vi i ndo'ó xiin' tutu, ñaq ni ti'vi' i kua'an nda'a' ndo'.

¹⁰Kuachi ndii, xini i kuento ñaq ka'án sava' ndo' ndii, vixi va te saxonú e' ñaq ni ke'i i nuu' tutu jaqan', te ndiee' va tu ka'án ñaq yoso' nuu' a, ndisu kii' yoo i tein ndo' ndii, iyo va i te kivi tu ndatun' ka'án i, kachi ndo'.

¹¹Sakan' na kuii' kuní i ñaq kundaní tu te ka'án sakan' xa'a' i ñaq saa nii' ni ke'i ndiee' i nuu' tutu yo'o' kii' ndu'u' xika' i ndii, nii' sakan' tu ndiee' ka'án i xiin' ndo' kii' koo i mii' ndiee' ndo'.

¹²Sakan' ñaq koo' kivi' saa ndu naa xaa' te ka'án va'a xa'a' mii' jaqan', ni ndee näkata xiin' mii' tu ndu xiin' te jaan', kuachi ndii te ka'án va'a xa'a' mii' jaan', te xa xiin' ta'an' mii' tu ra nakata' xiin' mii' ra ndii, iin te kuu' kaxi' nduu' ra.

¹³Ndisu ndu'u ndii, kä'án va'a ndu xa'a' chuyun ñaq xaa' ndu ya'a ká te sakan' saa kuní Ndiosí, süu' jaqan' ndii Ndiosí nduu' ñaq nia'a ndu'u saa kuní a saa ndu chuyun nuu' a, te ñaq jaqan' tu ni xaa sakan', te ni xaa ndu ndee mii' ndiee' ndo'ó.

¹⁴Xi'nä ndu ni xa'án mii' ndiee' ndo' ñaq nuu', sakan' na kuii' kuäsa' ya'á ndu ñaq kuní Ndiosí saa ndu. Kuachi ndii xi'nä ndu ni xa'a' ka'án ndoso' tu'un va'a ñaq ka'án xa'a' Cristo nuu' ndo'.

¹⁵Kuäsa' ka'án va'a ndu xa'a' mii' ndu xa'a' chuyun ñaq ni xaa tuku te yivi', süu' jaqan' ndii ndiatu' iní ndu ñaq saa ñaq kua'án kuä'nü ká ñaq iní ndo'ó xini ndo' Jesús, te kivi kua'a' ká ndo' kumi' ndu ñaq ndiee' nuu' saa kuní Ndiosí sachuun' ndu.

¹⁶Te ndiatu' tu iní ndu ñaq ku'un ka'án ndoso' ndu tu'un va'a jaqan' xika' ká te mii' ndiee' ndo'ó, mii' tiq'an ku'un ndee iin te yivi', te sakan' kä'án va'a ndu xa'a' mii' ndu xa'a' chuyun ñaq ni xaa tuku te yivi'.

¹⁷Sakan' ñaq yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Naa' kuni ka'án va'a yoo ká xa'a' mii' niq ndii, ndee chaa' ká na ka'án va'a niq xa'a' ñaq ni xaa xto'ó e' Ndiosí xa'a' niq." Sakan' yoso' a.

¹⁸Kuachi ndii, süu' ne ka'án va'a xa'a' mii' nduu' ne keta' va'a nuu' xto'ó e' Ndiosí, süu' jaqan' ndii ne ka'án va'a mii' ñaq jaqan' xa'a' nduu' ne keta' va'a nuu' a.

2 Corintios 11

¹Ndiatu' iní i ñaq kundiensi xini' ndo' kuni' ndo' yu'u, tee' ndee ka'án i ndee naa iin te kuu' kaxi'. Va'a ká na kundiensi xini' ndo' kuni' ndo' yu'u.

²Kuachi ndii, ñaq xakuiñu yu'u ndo'ó ndii, ndee nda'a' Ndiosí kuaxi a. Sakan' ñaq xa ni chituní i ñaq xiin' iin ndaa' kuitj' te yivi' tunda'a' ndo' saa i, te te yivi' jaqan' ndii, Cristo nduu' a. Sakan' na kuii' kii' kundiaká i ndo'ó nuu' a ndii, kuní a ñaq ndoo koo ndo' ndee naa iin ñaq'a' ñaq ndu'u' sie ndee xaa' kivi' ñaq tunda'a' a'.

³Ndisu xika' nimá i ñaq naa ni xaq koo' ni xini xa'an' ri' Eva ndii, kuein' tu kuni xa'an' te jaan' ndo'ó, te sasana' ra xini' ndo', te nako' ndo' ñaq ita' ni'i ndo' ichi' Cristo.

⁴Sakan' ñaq ndo'ó ndii, kundieni manj' xini' ndo' kuu' yoo kaq kuaxi ka'án ndoso' siin' nuu' ndo' xa'a' Jesús, te sakan' ñaq xaq ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a', te natin' tu ndo' inga espíritu siin' te sakan' Espíritu Santo, ñaq xaq ni natin' ndo', te natin' kaq tu ndo' inga nuu' tu'un siin' te sakan' tu'un va'a, ñaq xaq ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo'.

⁵Te kuäsa' tuu yu'u ñaq te xanuu' kaq nduu' i te sakan' te ka'án mii' ñaq nduu' ra te chun vaa ka'án ndoso' jaan'.

⁶Tee' ndee süu' iin te chun vaa xiin' kuento nduu' i, ndisu kumi' i ñaq chun xaa' ñaq ndichi ñaq ni taxi Ndiosí. Te ñaq jaan' ndii, xaq ki'in' ichi' xi nia'a ndu a nuu' ndo'.

⁷Kuein' tuu ndo' ñaq ni xaq i kuachiq ñaq ni kili' in i xu'un' nda'a' ndo' kii' ni sania'a i ndo'ó tu'un va'a ñaq ka'án xa'a' Ndiosí, sakan' ñaq ni sanuu' xiin' mii' mii' i te kani'i i ndo'ó.

⁸Te nda'a' tuktu ti'vi ne nakayá xa'a' Jesús ni kili' in i xu'un', te ni sania'a i ndo'ó.

⁹Kii' ni ndu'u' i mii' ndiee' ndo' ñaaq, te kii' ni kuni yoo kaq nduu' ñaq nuu' i ndii, koo' kivi' ni xa'an i vi'e ndee iin ndo' te kakaq e nuu' ndo', sakan' ñaq ne ta'an' e', ne nduu' kuenta Jesús, ne ni kiee ñu'u' Macedonia yo'o', ni chindiee' yu'u xiin' ñaq tiaku i. Te ni xanduxaq i, te ni xikan i ñaq nuu' ndee iin ndo', te ni ndee kakan tu e' nuu' ndo'.

¹⁰Saq nii' xini kaxi' yu'u ñaq xini xnq'a i ñaq ndixaq xa'a' Cristo ndii, nii' sakan' tu xini kaxi' i ñaq ndee iin ne ndiee' nuu' ñu'u' Acaya ñaaq kuví savikuiín yu'u, te nako' i ñaq va'a kuni i xa'a' ñaq kili' in i xu'un' te sania'a i ndo'ó.

¹¹Tee' kuein' tuu ndo' ñaq xaa' i sakan' xa'a' a ñaq ndani i ndo'ó. Kuäsa' xachi' sakan' raa', xini Ndiosí ñaq ndani kua'a' i ndo'ó.

¹²Ndisu yu'u ndii, saa na xaa' i ñaq xaa' i jaan', sakan' te koo' xachi' a kuví ka'an ninu te ñuñu' xa'a' mii' ra xa'a' ñaq jaan', te nakata' xiin' mii' ra xiin' ndu.

¹³Sakan' ñaq te jaan' ndii, te ka'án ndoso' tun vixi kuiti' nduu' ra, te xini xa'an' ra ndo'ó ka'án ra ñaq te tianu' Cristo sania'a ichi' a nduu' ra, kachi ra.

¹⁴Te koo' a nandani e' xa'a' ñaq xaa' te jaan' sakan', kuachiq ndii sakan' tu xaa' mii' ñaq ndiva'a sananduu' xiin' mii' a ndee naa ángele, ñaq yi'é.

¹⁵Xa'a' a jaan' na kuii' koo' a nandani tu e' xa'a' ñaq xaa' te xika' nuu' nuu' ñaq ndiva'a jaan', ñaq sananduu' xiin' mii' ra ndee naa te ka'án ndoso' xnq'a xa'a' ñaq ndaku. Ndisu kivi' so'o' ndil'i' ndii, ku'un ra vi'e tundo'o' mii' xata'an ku'un ra xa'a' ñaq xaa' ra ñaq jaan'.

**Yo'o' ka'án Pablo ñä ndo'o' rä xa'a' ä ñä nduu' rä te ka'án ndoso' tu'un va'a xa'a'
Jesús**

16Tükü ni ka'án i xiin' ndo' ñä ndee iin ndo' känini ñä te küu' kaxi' nduu' i, ndisu te' ndee sakan' nduu' ä ndii, natiin ndo' yu'u kaa' sakan', te sakan' kuví tu ka'án va'a yu'u xa'a' mii' i sie.

17Te ñä xito' ka'án i yo'o' ndii, süü' xto'o e' ni ka'án chuun' ä xiin' i, süü' jaan' ndii ka'án i ndee naa iin te küu' kaxi', te kuví ka'án va'a i xa'a' mii' i.

18Xa'a' ñä yoo va te ka'án va'a xa'a' mii' xa'a' ñä kuu' mii' rä ndii, kuví tu saa yu'u sakan'.

19Tee' ndee tuu ndo' ñä ne kuu' kaxi' nduu' ndo' ndii, kundieni xíni' ndo' kuu' te küu' kaxi' jaan'.

20Sakan' ñä kundieni xíni' ndo' kuu' ndee te tiachuun' ndo'ó, te xä nda'a' ndo'ó tiaku rä, te xini xa'an' tu rä ndo'ó, te sakan' tu xachié xiin' mii' rä nuu' ndo', te ndee sa'ndia' rä nuu' ndo'.

21Ka'an' va nuu' i ka'án i xiin' ndo' ñä ndu'u ndii, ya'a kuie ni kuu' ndu xiin' ndo', sakan' na ni xaa' ndu naa xaa' te jaan'. Ndisu naa' inga te yivi' ka'án va'a xa'a' mii' ndii, sakan' tu saa yu'u, tee' ndee ñä küu' kaxi' nduu' ñä jaan'.

22¿Ñáá te vi'e hebreo nduu' te jaan', kachi rä? Suví tu yu'u. ¿Ñáá te ñuu Israel nduu' te jaan', kachi rä? Suví tu yu'u. ¿Ñáá te vi'e Abraham nduu' te jaan', kachi rä? Suví tu yu'u.

23Ka'án te jaan' ñä te xika' nuu' nuu' Cristo nduu' rä xtun, yu'u ká vi' te sakan' te jaan'. Tee' ndee ka'án i ndee naa iin te küu' kaxi', xä kua'a' ká ni xachuun' yu'u te sakan' te jaan', te xä kua'a' ká tu ichi' xi xaxi' i nda'a' te yivi' te sakan' te jaan', xä kua'a' ká tu ichi' xi naá i vi'e kaa' te sakan' te jaan', sakan' tu xä kua'a' ká ichi' xä yoo i kuví i te sakan' te jaan'.

24U'un ta'an ichi' xä ni suku' yo'o' te Israel yu'u. Te iin ichi' jaan' ndii, oko xa'un kumi' ichi' ni suku' rä a iin' i.

25Uní ta'an ichi' xä ni suku' ndukü te yivi' yu'u, te iin ichi' ni kuun yuu' tu te yivi' yu'u, te sakan' tu xä uní ta'an ichi' xä ni ndeka'nü tundoo' mii' kua'án i nuu' mini ka'nü, te ni ndoo i nuu' tikui mini ka'nü jaan' iin ndaqá kivi' xiin' iin ndaqá ñuu.

26Xä kua'a' va xaan' xi xa'án i, te ki'in' itiä xi xka'ndia i xiin' kua'a' tundo'o'. Xi ndokuein' i xaa' te kui'nä, te sakan' tu xi ndokuein' i xaa' te ñuu mii' i, te xä xi ndokuein' tu i xaa' te tuku'. Sakan' tu xi ndokuein' i ñuu ka'nü, uun mii' taxin' kaa', uun nuu' mini ka'nü, te xä xi ndokuein' tu i tein te xini xa'an' ka'án ñä te xika' ichi' Jesús xiin' e' nduu' rä.

27Xä kua'a' va tu xi xachuun' i, sakan' na ni xavi va i, te xä kua'a' tu ichi' ni kixin i ndee sie, te ki'in' tu ichi' ni xi'i va i sokó, te ni ichi' tu i tikui, te xä ki'in' tu ichi' ni

xixi i ndee sie sakan' na ni yoo nditia i, te sakan' tu xaq ki'in' ichi' ni yoo toto i, te ni xini vixin va i.

28 Te süu' xaq ñaq jaqan' kuiti' ndo'o' i, süu' jaqan' ndii saaq kivi' kua'an ndi'ni kua'a' ka i xa'a' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús.

29 Sakan' na kuii' kii' köö' ndiee' savä ndo'ó nuu' ichi' Jesús ndii, ndee naa köö' tu ndiee' yu'u, te kii' kaviko' ne yivi' yoo kaa nduu' ndo'ó te xaa' ndo' kuachi' ndii, sanasaá' va niq yu'u.

30 Naa' yoo iin xa'a' ñaq kuní a ka'an va'a i xa'a' mii' i ndii, kuví saa i sakan' xa'a' a ñaq nia'a ñaq köö' xachi' ndiee' i.

31 Sakan' ñaq Ndiosí, ñaq xata'an saka'nus' e' ndee ndi'i' ni kivi', yuva' xto'o e' Jesucristo, xini ñaq süu' xini xa'an' i.

32 Kii' ni xika i ñuu Damasco ndii, iin te ni xaqndia chuun' nuu' ñuu jaqan', te ni chindu'u' rey te nañi' Areta ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te xito' yi'e' ñuu jaqan', ndiaa ni te natiiin ra yu'u.

33 Ndisu ni chindiee' savä ne yivi' yu'u, te ni ketä i toko' namä ñuu jaqan' mii' yoo iin ventana. Ni sko'ni' niq yu'u tixin ika', te ni nuu i. Sakan' te ni kuví ni kakü i nda'a' te ñuu jaqan'.

2 Corintios 12

Ka'án Pablo xa'a' ñaq ni satuví xto'o e' nuu' ra xiin' xa'a' ñaq ndo'o' ra

1 Ñaq ndaku nduu' a ñaq köö' xata' a ñaq ka'an va'a e' xa'a' mii' e', ndisu yu'u ndii, kuní a ñaq ka'an i xa'a' ñaq ni satuví xto'o e' nuu' i xiin' ñaq ni sakan' a yu'u.

2 Xiní yu'u iin te yivi', te iní xini Cristo, ñaq xaq kua'an uxí kumi' kuiya ndii, ni naqaa ñaq'a' Ndiosí ndee ndivi' uni, ndee mii' ndu'u' a. Xiní i naa' ni xa'an ra xiin' ñu'u' nde'i ra, uun xiin' nimá kuiti' ra ni xa'an ra. Xiní yu'u. Iin ndaq' Ndiosí kuiti' xini ñaq jaqan'.

3 (Xiní i naa' ni xa'an ra xiin' ñu'u' nde'i ra, uun xiin' nimá kuiti' ra ni xa'an ra. Xiní yu'u. Iin ndaq' Ndiosí kuiti' xini ñaq jaqan'.) Ndisu xini yu'u xa'a' te yivi' jaqan'

4 ñaq ni naqaa ñaq'a' Ndiosí ndee ndivi' mii' ndu'u' a, mii' ndatun' xava'a kaa'. Te ikan' ni xini so'o ra tu'un ñaq xini mii' kuiti' Ndiosí ka'an a, te köö' ndee iin ne yivi' ne kandei' ka'an ñaq jaqan'.

5 Xa'a' te yivi' jaqan' ndii, kuví ka'an va'a i, ndisu saa i sakan' xa'a' mii' i. Sakan' ñaq xa'a' mii' i ndii, ka'an va'a i xa'a' ñaq nia'a ñaq köö' xachi' ndiee' i kuiti'.

6 Sakan' na kuii' tee' ndee ka'an va'a i xa'a' mii' i ndii, süu' iin te küu' kaxi' kunduu i, kuachi' ndii ñaq ndaku nduu' a ka'an i. Ndisu xaa' i ñaq jaqan', sakan' te känini ne yivi' xa'a' i ñaq iin te koo' chukuu' ya'a kaa nduu' i te sakan' saa xini ne jaqan' xaa' i, uun te sakan' ñaq xini so'o niq ka'án i.

7Té koto ką ka'ān va'a ya'a i xa'a' mii' i xa'a' ña ndatun' koo' chukuu' ña ni xini i, ña ni nia'a Ndiosí nuu' i jaan' ndii, ni kān iin ña u'vi iin' i ndee naa ki'ví jñu', té ña xika' nuu' nuu' ña ndiva'a nduu' ña sando'o' yu'u jaan', sakan' té kā'ān va'a ya'a i xa'a' mii' i.

8Té xä unjichi' ni ka'ān nda'vi i xiin' xto'o e' Ndiosí ña tava' ña'a' a,

9ndisu ni ka'ān a xiin' i ndii: "Ña kundan i yo'ó kuiti' nduu' ña kuní nuu' un', sahan' ña ña ndee' i ndii, nia'a va'a kā a kii' köö' ña ndee' ne yivi", ni kachi a. Xa'a' a jaan' na ndee chaa' kā va'a kuni i, té ka'ān va'a i xa'a' ña nia'a ña köö' ña ndee' i, sahan' té nia'a va'a kā i ña ña ndee' Cristo xiko ni'i' yu'u.

10Sahan' na kuii' va'a kuni i kii' köö' ña ndee' i, uun kii' ka'án kini ne yivi' xiin' i, uun kii' natiín i, uun kii' mii' kuu' ne yivi' xiin' i, uun kii' ndo'o' i xa'a' a ña xaa' i chüün nuu' Cristo. Sahan' ña kii' köö' kā ña ndee' i ndii, sahan' té nduu' i té ndee' kā xaa' Ndiosí.

11Ni kuu i ndee naa iin té küü' kaxi' kii' ni ka'ān va'a i xa'a' mii' i nuu' ndo', ndisu ndo'ó kumi' kuächi xa'a' ña jaan'. Kuächi ndii ndo'ó nduu' ne ni kuni a ka'ān va'a xa'a' i, sahan' ña tee' ndee köö' nduu' xächi' i ndii, kuni kachi a jaan' ña xanuu' kā i sie nuu' té ka'án mii' ña nduu' rä té chüün va ka'án ndoso' jaan'.

12Sahan' ña ña nia'a ña té tianu' xnä'a Cristo sania'a jichi' a nduu' ndu ndii, ña yo'o' nduu' a, xiin' ña kuie in i ni kundiensi ndu nuu' sakuu' ña ndo'o' ndu ni xaa' ndu chüün ka'nu' mii' ndee' ndo', té ni xaa' tu ndu ña nandani va ne yivi', té ni xaa' tu ndu ña nia'a ña yoo ndee' Ndiosí xiin' ndu.

13¿Ndee ña va'a ni xaa i xa'a' inga ne nakayá xa'a' Jesús, tuu ndo', ña ni xaa' i xa'a' ndo'ó? Suu ña ni xaa' kuiti' i xa'a' ndo' ndii, ña ndee iin ña kuitiaku i ni xikan i nuu' ndee iin ndo'. Koo' ka'nu' in ndo' xiin' i naa' iin kuächi chie va nduu' ña jaan', tuu ndo'!

Ka'án Pablo ña ku'un ndi'e' rä jichi' ña unj nüu Corinto

14Koto ndo', xä sakoo' tu'va xiin' mii' i, té ku'un ndi'e' ni tukuu' i mii' ndee' ndo' jichi' ña unj, ndisu kákán ni tukuu' i ña kuitiaku i nuu' ndee iin ndo' vitin. Sahan' ña süu' ña kumi' ndo' xika' ndikún i, süu' jaan' ndii ndo'ó ndi'ni i xa'a'. Sahan' ña iin yuva' ndii, süu' ne kuali' si'e rä taxa'a' xu'un' ña kuní nuu' rä, süu' jaan' ndii mii' rä taxa'a' ña kuní nuu' si'e rä jaan'.

15Té yu'u ndii, xä yoo i sandi'i i sakuu' ña kumi' i xa'a' ndo' xa'a' a ña ndani i ndo'ó. Té süu' ña kumi' i jaan' kuiti', süu' jaan' ndii ndee mii' ñu'u' nde'i i ndii xä yoo i sanakua'a e xa'a' ña va'a ndo'ó. Tee' ndee na saa' kivi' ndani kua'a' kā i ndo'ó ndii, so'o sie kā ndani ndo'ó yu'u i'in kivi' kua'ān.

16Tee' ndee ni xikan i ndee iin ña kuitiaku i nuu' ndo', ndisu ka'án sawa ndo' ña xa'a' ña chüün va i ndii, ni xini xa'an' siki' i ndo'ó.

17 ¿Ñáá tuu ndo' ña ni xini xa'an' i ndo'ó xiin' nda'a' sava ñani e', te ni tivi' i mii' ndiee' ndo' jaan'?

18 Ni ka'an nda'vi i xiin' Tito, te ni ti'vi' ña'a' i xiin' inga kā ñani ta'an' e', te ni xa'an rā mii' ndiee' ndo'. ¿Ñáá tuu ndo' ña ni xini xa'an' te jaan' ndo'ó? Xiní ndo'ó ña iin kachi xanini ndu, te iin nda'a' tu ichi' ndikún ndu.

19 Tee' kusaa' xanini kā ndo' ña ka'án ndu ña jaan' xa'a' ña naka'án ndu xa'a' mii' ndu, süu' sakan' nduu' a, süu' jaan' ndii ka'án i sakan' xiin' ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña nduu' i te tianu' Cristo. Ne ta'an' mani' mii' i, sakuu' ña xaa' ndu jaan' ndii, xaa' ndu a, te kuví kuá'nú na kuá'nú kā ndo' nuu' ichi' Jesús.

20 Sakan' ña xika' nimá i ña kii' xaa' i mii' ndiee' ndo' ndii, kuein' kuäsa' ndiee' va'a ndo' saq ndiatu' iní yu'u, tee' kuein' tu ni ndee yu'u ndii, kuäsa' naá va'a nimá i xini ndo'ó kii' xaa' i mii' ndiee' ndo' jaan' ndee naa ndiatu' iní ndo'. Sakan' ña tee' kuein' ndiee' ti'vi' ndo', tee' ndasi' nuu' ndo' xini ta'an' ndo', tee' xi'é ndo' xini ta'an' ndo', tee' nata'vi' ta'an' ndo', tee' ka'án ndo' tu vixi tein ndo', tee' chichi' ndo' ne yivi' xata' niq, tee' nuñu' tu ndo', tee' so'o ni tu ndo'.

21 Te sakan' tu xika' nimá i ña kii' ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' ndii, tee' kuein' kuäka'án nuu' i nuu' Ndiosí, xa'a' ndo'ó xa'a' kuächi' ndo', tee' kuein' kuní a kuäku i xa'a' kua'a' ne ni xaa' kuächi' saa', te tiq'an námä niq nimá niq xa'a' kuächi' niq, naa kuu' ña kuu' xe'na' niq, xiin' ña kumi' niq musa niq, xiin' ña kiní kuu' niq xiin' iin' niq.

2 Corintios 13

Ka'án Pablo saa saa e', te kuní e' ña xika' xna'a e' ichi' Cristo

1 Ña yo'o' nduu' ichi' ña uní ña ku'un i mii' ndiee' ndo'. Xiní ndo' ña ka'án tu'un Ndiosí ndii: "Kii' chindu'u' e' kuächi' xa'a' iin ne yivi' ndii, kuní a ña koo uví ta'an', uun uní ta'an ne ndiee yu'u, te sakan' kuví kunianí kuächi' jaan'", kachi a.

2 Kii' ni xa'an i mii' ndiee' ndo' saa' ndii, xaq ni sakan' i ndo'ó, ne ni xaa' kuächi' jaan'. Te vitin ña xika' ndu'u' i ndii, sakuni' ni tukuu' i yoo' kā xaa' kā kuächi', xiin' sakan' inga ne xaq xaa' tu a ña künduu' i te ka'nu' iní xa'a' niq kii' xaa' tukuu' i mii' ndiee' ndo',

3 sakan' ña kuní ndo' ña nia'a i ndo'ó naa' ndixaq xna'a ña Cristo tianu' yu'u. Te Cristo ndii, kuäsa' ii' kuu' a jaan' xiin' ndo', süu' jaan' ndii ndiee' xa'ndia chuun' a nuu' ndo'.

4 Kuächi' ndii, tee' ndee koo' ña ndiee' Cristo jaan' kii' ni xi'i a nuu' krusín, ndisu vitin ndii, xiin' ña ndiee' Ndiosí tiaku a. Te sakan' tu ndu'u vitin ndii, tee' ndee koo' ña ndiee' ndu' ndee naa ni ndo' o ña jaan' ndii, Ndiosí taxi' tu ña ndiee' ndu'u, te xachuun' ndu tein ndo'ó.

⁵Chūn xa'a' ndo' naa' ndixā xnā'ā xika' ndo' sāq ka'án tū'ün va'a' xa'a' Jesús, tē koto kuā'ā xiin' mii' mi'j' ndo' nuu' ñā jaan'. ¿Ñáá xää' kā ndo' kuenta ñā yoo Jesucristo xiin' ndo'? Tē naa' kōo' ñā nia'á ñā yoo ñā jaan' xiin' ndo' ndii, kōo' a yoo xiin' ndo'.

⁶Ndisu ndiatu' iñi yu'u ñā xiní ndo' ñā ndu'u ndii, yoo ñā nia'á ñā yoo a xiin' ndu.

⁷Tē ka'án va ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo' ñā sāq ndo' ndee iñi ñā nia'a. Ndisu süu' xaa' ndu sakan' xa'a' ñā kuní ndu ñā ka'án va'a' ne yivi' xa'a' ndu, süu' jaan' ndii xaa' ndu sakan', tē sāq ndo'ó ñā va'a, tee' ndee kānīnī ne yivi' ñā kōo' ñā nia'á ñā yoo ndiee' Cristo xiin' ndu.

⁸Kuachī ndii kōo' kivi' nākasi ndu ñā ndixā xa'a' Cristo, süu' jaan' ndii chi'ni' xiin' mii' kuiti' ndu xa'a' ñā ndixa jaan'.

⁹Xa'a' a jaan' na va'a va kuni ndu ñā ndu'u kōo' ndiee', tē ndo'ó nduu' ne yoo kā ndiee'. Tē ka'án kā ndu xiin' Ndiosí ñā na tāxi na taxi' a ñā so'o xinu xachi' ndo' sāq nii' kuní a.

¹⁰Sakan' na kuii' ke'i i tūtu yo'o' ñā kuní kā xaa' i mii' ndiee' ndo', sakan' tē kii' xaa i ñāq' ndii, xāku ndiee' kūu i xiin' ndo' xiin' ndiee' ñā ni tāxi xto'o e' nda'a' i. Sakan' ñā süu' ni tāxi a ndiee' nda'a' i tē sānduxín i ndo'ó, süu' jaan' ndii ni tāxi ñā'a' a tē sakua'nū i ndo'ó nuu' ichi' Jesús.

Ñā ndeiji' Pablo so'o' ndi'i'

¹¹Ne ta'an' mani' i, mii' so'o' ndi'i' yo'o' ndii, ka'án kā i xiin' ndo' ñā sii' kundiee ndo', tē sāxinu tu ndo' ñā kunduū xachi' ndo' sāq kuní Ndiosí, tē na sāndieni ta'an' tu ndo' xiin' ñā ka'án i yo'o'. Sakan' tu iñi ndaq' kunaq' nimá sākuu' ndo', tē kundiee mani' xiin' ta'an' ndo'. Tē sakan' Ndiosí, ñā ndani yoo', tē taxi' tu a ñā mani' a yoo xiin' e', na kōo na a xiin' ndo'.

¹²Chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, tē xiin' ñā jaan' nākuatu ta'an' ndo'.

¹³Sākuu' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' yo'o', ti'vi' cha'an' ndo'.

¹⁴Tē na sāñu'u' na xto'o e' Jesucristo sākuu' ndo'ó, tē na kōo tu ñā ndani Ndiosí xiin' ndo', tē sakan' tu na kundiee tī'vi' sākuu' ndo' xaa' Espíritu Santo. Sakan' na kunduū a.

Gálatas

Gálatas 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

1Yu'ü nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'ü te sania'á i ichi' a. Süü' te yivi' ni sakuiso' chuun' yu'ü, ni ndee süü' te yivi' tu ni tjanu' yu'ü. Süü' jaan' ndii mii Jesucristo xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ni sanatiaku ña'a', ni sakuiso' chuun' yu'ü.

2Yu'ü xiin' ñanji ta'an' e', ne ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' ndu cha'an' iin ti'vi' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, nuu' ñu'u' Galacia.

3Na sañu'u' yuva' e' Ndiosí xiin' xtq'ø e' Jesucristo ndo'ó, te na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

4Te Jesús jaan' nduu' ña ni sanakua'a xiin' mii', te ni xi'i a xa'a' kuachi e', te ni sakakú a yoo' nuu' ña nja'a ña yoo iin yivi' vitin. Sakan' ña xå sakan' ni kuni Ndiosí, yuva' e'.

5Te ña jaan' kuní a natijin sakuu' ña ka'nu' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kundu a.

Iin ndaq' Jesús kuiti' kuví sakan' yoo' nuu' kuachi e'

6Nandani xava'a i ña yachí va ni kuxiqo' ndo' nuu' Ndiosí, ña ni kanä ndo'ó xa'a' ña ndani mii' a ndo'ó xa'a' ña ni xaq Cristo, te vitin ndikún ndo' tukü nuu' tu'un va'a.

7Ndisu koo' tukü tu'un va'a ña kuví saa sakan', te kakü e'. Süü' jaan' ndii yoo sawa te yivi', te kuni sasana' ndo'ó. Te jaan' ndii, kuni namä ra tu'un va'a ña ka'án xa'a' Cristo.

8Tee' ndee ndee yu'ü naa' ka'än ndoso' i iin tu'un ña näkuitá xiin' ña xå ni ka'än ndoso' ndu, uun iin ángele, ña kiee ndivi', naa' ka'än ndoso' a iin tu'un ña näkuitá xiin' ña xå ni ka'än ndoso' ndu ndii, na kundo'ø xachi' ndu saa Ndiosí.

9Te saa nii' xå ni ka'än ndu ndii, sakan' tu ka'án i vitin ña naa' ka'än ndoso' yoo' ka iin tu'un ña näkuitá xiin' ña xå ni natijin ndo' ndii, na kundo'ø xachi' nja saa Ndiosí.

10Kuachi ndii, süü' xa'a' ña ndo' va'a i nuu' ne yivi' xika' i, süü' jaan' ndii xika' i xa'a' ña ndo' va'a i nuu' Ndiosí. Käniñi ndo' naa' xika' i te ndo' va'a i nuu' ne yivi', sakan' ña naa' kusaa' xika' i xa'a' ña ndo' va'a i nuu' ne yivi' ndii, süü' te xika' nuu' nuu' Cristo nduu' i naa' sakan'.

Ka'án Pablo saa ni ndo'ø ra kii' ni kanä ña'a' Cristo

11Ñani ta'an' i, kuní i ña kundaní ndo'ó ña tu'un va'a ña ka'án ndoso' i ndii, süü' ña ni natä vi' xini' ne yivi' nduu' a.

12Kuachi ndii ni natijin i e nda'a' ndee iin ne yivi', ni ndee ni sakuatan i e nuu' ndee iin te yivi'. Süü' jaan' ndii Jesucristo ni nia'a tu'un va'a jaan' nuu' i.

¹³Xaq ni xini ndo' kuento saaq ni xikä i iin yivi' xtä'an' kii' ni xikä i saaq xika' ne judío, ne ta'an' i, ichi' Ndiosí. Te xä ni xini tu ndo' kuento ñä ni sando'o' u'vi i ne nakayá xa'a' Jesús te sandoñu'u' i niña.

¹⁴Te kii' ni xikä i saaq xika' ne judío, ne ta'an' i, ichi' Ndiosí ndii, ndiee' ka ni kändixa' i te sakan' tukü te iin kachi xiin' i, sakan' ñä ni xito ka'nu' ya'a kä i ñä xi xaá ne xii' yata' ndu te sakan' te jaan'.

¹⁵Ndisu Ndiosí ndii, ni nákaxin a yu'u xa'a' a ñä ndani mii' a yu'u, ndee kii' kuní ka kaku i, te ni xtani a

¹⁶ñä nia'a a Jesús, si'e a jaan', nuu' i, te ka'an ndoso' i xa'a' ñä jaan' nuu' ne tuku'. Te ni xa'an i te ndatu'un' i xiin' ndee iin te yivi' ndee ñä ka'an ndoso' i,

¹⁷ni ndee ni kaa tu i ñuu Jerusalén te ndatu'un' i te ni tianu' Jesús ñä nuu' ka te sakan' yu'u. Süu' jaan' ndii ni xa'an i ñu'u' Arabia, te ni nandiko' tukü i ñuu Damasco.

¹⁸Te kii' ni xka'ndia unj kuiyä ndii, ni xa'an i mii' ndu'u' Pedro ñuu Jerusalén, te ni ndoo i xiin' ra xa'un kivi' ikan'.

¹⁹Ndisu ni xini ta'an' i xiin' inga te tianu' Jesús sania'á ichi' a. Ijn ndaa' so'o Jacobo, te nduu' ñanji xto'o e' Jesús, ni xini ta'an' xiin' i.

²⁰Te ñä ke'i i nuu' tutu yo'o' ndii, xiní Ndiosí ñä ñä ndixa nduu' a.

²¹Te kii' ni ya'a sie, te ni xa'an i ñu'u' Siria xiin' ñu'u' Cilicia.

²²Ndisu ne nakayá xa'a' Jesús ñu'u' Judea ndii, tia'an kuni nuu' niña yu'u.

²³Ni xini so'o kuiti' niña ñä ka'án ne yivi' xa'a' i ndii: "Te ni sando'o' yoo' xtä'an' ndii, ka'án ndoso' ra nuu' ne yivi' tu'un va'a ñä ni xikä ra sandoñu'u' ra", ni kachi niña.

²⁴Te ni xaka'nu' va niña Ndiosí xa'a' ñä ni xaa a xiin' i.

Gálatas 2

So'o ni xka'ndia a kii' ni xa'an Pablo mii' ndiee' inga te sania'á ichi' Jesús

¹Te kii' ni xka'ndia uxj kumi' kuiyä ndii, ni kaa tukü i ñuu Jerusalén xiin' Bernabé. Te ni xaka tu i Tito kua'an ra xiin' ndu.

²Ni xa'an i sakan' ñä Ndiosí ni nia'a nuu' i ñä kuní a ñä ku'un i ikan'. Te nuu' te kuu' nuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús kuiti' ni ndatu'un' ndi'i i xa'a' ñä ka'án ndoso' i xa'a' tu'un va'a nuu' ne tuku'. Ni ndatu'un' ndi'i i xa'a' ñä jaan' nuu' ra koto kä xachuun' saka i, uun xä ni xachuun' saka i kaniini te jaan'.

³Ndisu ni xtani rä ñä ni ka'an i, sakan' na ndee Tito, te ni xa'an xiin' ndu ndii, tee' ndee te griego nduu' ra ndii, ni ka'an te kuu' nuu' jaan' ñä kuní a ku'a tuni iin' ra,

⁴tee' ndee ni ko'nij si'e iin uvı te xini xa'an' ka'án ña xika' rä ichi' Jesús tein ndu mii' ni nákaya ndu jaan'. Ni ko'nij rä ikan' te njan'i rä ña xaa' ndu ña yoo ndiká ndu nuu' ichi' Cristo Jesús, ndian'i te tukü ni sanandiko' rä ndu'u nuu' ña ka'án tu'un ndei'.

⁵Ndisu ndee iin kanj'i ni natiiin ndu'u ña ka'án te jaan', sakan' te näma xachi' ndu tu'un va'a ndixa ña xä kandixa' ndo' jaan'.

⁶Te köö' xachi' ña xaa' ni ka'án te kuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' xiin' i. Nuu' yu'u ndii, naa' te ka'nu' nduu' rä, uun süvi rä ndii, köö' a xaa' a, sakan' ña Ndiosí ndii, näkaxin a ne yivi'.

⁷Süu' jaan' ndii ni xinj'i te kuu' nuu' jaan' ña ni taxi Ndiosí chüun nuu' i ña ka'án ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku' iin kachi naa ni taxi a chüun nuu' Pedro ña ka'án ndoso' rä tu'un va'a jaan' nuu' ne judío.

⁸Kuächij ndii mii' Ndiosí ni taxi ndiee' Pedro te kunduu rä te sania'á ichi' Jesús nuu' ne judío, te mii' tu a ni taxi ndiee' yu'u te kunduu i te sania'á ichi' Jesús nuu' ne tuku'.

⁹Sakan' na kuii' ni nákunij Santiago xiin' Pedro xiin' Juan, te nduu' te kuu' nuu' nuu' ne ndikún ichi' Jesús, ña ni sámanij va Ndiosí yu'u chüun yo'o'. Sakan' na kuii' ni tiin rä nda'a' i xiin' nda'a' Bernabé te nia'a' rä ña nduiin' rä xiin' ndu. Te ni ndoo rä kuento ña sachuun' kä ndu nuu' ne tuku', te te jaan' sachuun' kä nuu' ne judío.

¹⁰Te kuu' nuu' jaan' ndii, iin ndaq'a' kuitij' a ni xikan rä nuu' ndu ña chindiee' naa chindiee' ndu ne nda'vi kuu', ni kachij rä. Te ña jaan' nduu' ña xä kuaxij i saxonú i xiin' iin kanii' nimá i.

So'o ni xaa a kii' ni kani' kuento Pablo Pedro xa'a' ña vä'a ña xaa' rä tein ne tuku'

¹¹Te kii' ni xaa Pedro ñuu Antioquía ndii, ni kani' ña'a' i kuento, sakan' ña vä'a xaa' ra.

¹²Kuächij ndii, kij' kuní kaa xaa te ni ti'vi' Jacobo ndii, ni xixi rä xiin' ne tuku' jaan'. Ndisu kij' ni xaa te ni ti'vi' Jacobo jaan' ndii, ni kuxiqo' Pedro jaan' nuu' ne tuku' jaan' xa'a' a ña yi'vi rä te yivi', te ka'án ña kuní a kuä'a tuni iin' sakuu' te tuku', te ndikún ichi' Jesús.

¹³Te sakan' tu inga te judío, te ndikún ichi' Jesús ndii, ni kuxiqo' tu te jaan' nuu' ne tuku' jaan' naa ni xaa Pedro jaan', ña ni xasuvij xiin' mii' rä. Te ndee Bernabé ni sanama' xiin' mii' nuu' ña siki' jaan' ni xaa ra.

¹⁴Te kii' ni xinj'i i ña xika' ndaku sakuu' te jaan' nuu' ña ndixa xa'a' tu'un va'a xa'a' Jesús ndii, ni ka'án i xiin' Pedro nuu' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús ikan' ndii: "Yo'o ndii, te ichi' ne ta'an' e', ne judío, nduu' un', ndisu xika' un' ndee naa süu' te judío nduu' un'. Sakan' na kuii', ñdichun na kaviko' u'vi un' ne tuku', ne ndikún ichi' Jesús, ña kuní a kaka niña naa xika' ne judío?

15Yoo' ndii, si'e ne judío nduu' e' ndee ni tuvi e', te süu' te tuku', te xaa' kuachí nuu' tu'un ndei' Ndiosí, nduu' e'.

16Sakan' ña xiní e' ña süu' xa'a' a ña xaa' ndee iin ne yivi' ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí sändaku a nimá niña, süu' jaan' ndii xa'a' a ña iní niña xini niña Cristo Jesús kuiti'. Te sakan' tu yoo' ndii, xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo Jesús jaan' kuiti', te ni xändaku Ndiosí nimá e' nuu' a, te süu' xa'a' a ña xaa' e' ña ka'án tu'un ndei' jaan'. Kuachí ndii ndee iin ne yivi' kuví kunduyu ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' niña ña ka'án tu'un ndei' jaan'.

17Sakan' na kuii' kii' xika' e' sändaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo kuiti' ndii, ka'án savá ne judío ña xa'nú e' savá tu'un ndei' jaan'. ¿Ñáá Cristo nduu' ña xaa' sakan', te xaa' e' kuachí na sakan'? Kuäsa' xachi' sakan' rān'.

18Kuachí ndii, naa' iní ni tukuyu i kuní tu'un ndei' jaan', ña ni iní ni xini saa' ndii, tukuyu ni nanduu' i te ndiso' kuachí nuu' Ndiosí.

19Sakan' ña yu'u ndii, ndee naa te xá ni xi'i nduu' i nuu' tu'un ndei' jaan' xa'a' ña iní ká i ña kuví sakakú a yu'u, sakan' na tiaku i te xaa' i ña kuní Ndiosí.

20Te yu'u vitin ndii, xaa' i kuenta ndee naa ni xi'i inga' i xiin' Cristo nuu' krusín. Sakan' na kuii' yu'u ndii, ña tiaku i xiin' ñu'u nde'i yo'o' vitin ndii, tiaku ka i te saa i ña kuní mii' i. Süu' jaan' ndii Cristo nduu' ña xiko' ni'i kivi' ñu'u i, te xika' i iin yivi' xa'a' a ña iní i xini i Cristo, si'e Ndiosí. Te kundaní ña jaan' yu'u, sakan' ña ni sanakua'a xiin' mii' a xa'a' i, te ni xi'i a nuu' krusín xa'a' kuachí i.

21Köö' kivi' nakoqo i ña ndaní mii' Ndiosí yu'u, sakan' ña naa' kuví kundaku nimá e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña saxonú e' tu'un ndei' jaan' ndii, ni xi'i saka Cristo nuu' krusín naa' sakan', ndisü süu' sakan' nduu' a", ni kachí i xiin' rā.

Gálatas 3

Xa'a' ña iní e' xini e' Cristo kuiti' natiin' e' Espíritu Santo

1Ndo'ó, ne Galacia, ne küu' kaxi' nduu' ndo' ndee naa ni sakuini' iin te yivi' xiin' ndo', sakan' ña ni kuxiqo ndi'i ndo' nuu' ña ni smania' i ndo'ó ña ni xi'i Jesucristo nuu' krusín xa'a' kuachí e'.

2Ña yo'o' kuiti' kuní i ña nakuin iñi ndo' nuu' i: ¿Ñáá xanini ndo'ó ña ni natjin ndo' Espíritu Santo xa'a' a ña ni saxonú ndo' ña ka'án chuun' tu'un ndei' Moisés? Kuäsa' xachi' sakan' rān'. Sakan' ña ni natjin ndo' Espíritu Santo jaan' xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' tu'un va'a ña ka'án xa'a' Jesús kuiti'.

3Saq tu tiakú xini' ndo'. Naa' ni natjin ndo' Espíritu Santo kii' ni xá'a' iní ndo' xini ndo' tu'un va'a jaan' ndii, ¿ndichun na xika' ndo' ña ndasändaku ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí vitin xiin' ña ndiee' mii' ndo', na sakan'?

4Ni ndo'ó kua'a' va ndo'ó xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' Jesús. ¿Ñáá ni ndo'ó saka ndo' sakuu' ña jaan'? Va'a va naa' ni ndo'o' saka ndo' ña jaan'.

5Səkan' ñə süy' xa'a' ə ñə ni xəə ndo' ñə ka'án tu'un ndei' jaan' ni təxi Ndiosí Espíritu ə naá nimá ndo', tə ni xəə ə chəun ka'nu' koo' chukuu' tein ndo'. Süy' jaan' ndii xa'a' ə ñə iní ndo' xiní ndo' tu'un va'a jaan' ni xəə ə ñə jaan'.

Ni ka'an Ndiosí ñə tə ndəku nimá nduu' Abraham xa'a' ə ñə ni iní rə xiní ñə'a' rə

6Ni iní kuiti' Abraham, tə xii' yata' ndu, ni xiní rə Ndiosí, tə ni ndəsandəku ə nimá rə nuu' a.

7Səkan' na kuii' kuní ə kundənī ndo' ñə ne iní xini Ndiosí nduu' xnə'a siəni' xika' Abraham jaan'.

8Ndəe xtə'an' yoso' ə nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án ə ñə naá kivi' kunduu tu ne tuku' ne ndəku nimá nuu' Ndiosí saa ə xa'a' ə ñə iní niə kuni ñə'a' niə. Səkan' na kuii' ni səkuni' Ndiosí Abraham tu'un va'a jaan' kii' tia'an xka'ndią a, səkan' na ni ka'an a xiin' rə ndii: "Xiin' ndə'a' yo'ó sañu'u' i səkuu' ne yivi' iin yivi'", ni kachi a.

9Səkan' na kuii' ne iní xini Jesús ndii, sañu'u' ñə'a' Ndiosí naa ni sañu'u' ə Abraham jaan' xa'a' ə ñə ni iní rə xini ñə'a' rə.

10Kuəchị ndii, yoo kə kuní ñə ndəsandəku Ndiosí nimá niə nuu' ə xa'a' ñə saxinú niə ñə ka'án chəun tu'un ndei' ə ndii, xə yoo niə nuu' ñə nacha'an'. Kuəchị ndii ka'án ñə yoso' nuu' tutu Ndiosí ndii: "Nacha'an səkuu' ne səxinú ndi'i səkuu' ñə ka'án tu'un ndei' jaan'", kachi a.

11Xiní kaxi' e' ñə səndəku Ndiosí nimá ndee iin e' xa'a' ə ñə xaa' e' ñə ka'án tu'un ndei' jaan', səkan' ñə ka'án ñə yoso' nuu' tutu ə ndii: "Ne ni xəndəku Ndiosí nimá xa'a' ə ñə iní kuiti' niə xini ñə'a' niə ndii, kütjəkū niə ndee ndi'i ni kivi'", kachi a.

12Ndisu tu'un ndei' jaan' ndii, süy' kuenta ñə iní e' xini e' Jesús nduu' a, səkan' ñə ka'án ñə yoso' nuu' tutu ə ndii: "Ne saxinú səkuu' ñə ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, kutiakū niə xa'a' ñə jaan'", kachi a.

13Ni səndoó ndiká Cristo yoo' nuu' ñə ni kuni ə sənəcha'an' tu'un ndei' jaan' yoo'. Səkan' ñə ni xi'i ə nuu' e', tə ni tisə ə ñə nacha'an' jaan, naa yoso' ə nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án ə ndii: "Yoo kə nduu' ne xi'i nuu' nduyu' ndii, nacha'an' niə", kachi a.

14Səkan' ni xəə Cristo tə sañu'u' tu Ndiosí ne tuku' xiin' kuento a, ñə ni təxi ə nuu' Abraham jaan'. Tə xa'a' ə ñə iní e' xini e' Cristo ndii, natiin' e' Espíritu Santo, ñə xa ni təxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

Səndoñu'u' tu'un ndei' jaan' kuento ñə ni təxi Ndiosí nuu' Abraham

15Ñəni ta'an' i, kuni ka'an i xiin' ndo' iin ñə ka'án ndiaqə xa'a' tə yivi'. Tə yivi', kii' ndoó rə kuento xiin' ta'an' rə ndii, ke'i rə ə nuu' tutu, tə chindu'u' rə nuu' ndə'a' rə nuu' a. Kii' xaa' rə səkan' ndii, ndee iin rə kütjə nəchikənu' kə ndee iin yu'u', ni ndee kütjə tu səndoñu'u' rə ñə jaan'.

16Səkan' tu ni xəə Ndiosí ni təxi ə kuento ə nuu' Abraham xiin' nuu' siəni' xika' rə. Səkan' na kuii' yoso' ə ndii: "nuu' iin siəni' xika' un", səkan' yoso' a. Ndisu kā'án ñə

jaan' xa'a' kua'a' siāni' xika' rā kii' ka'án a sakan'. Süu' jaan' ndii ka'án a xa'a' iin ndaq' kuiti' a, te ña jaan' nduu' Cristo.

17 Ña kuni ka'an i xiin' ndo' yo'o' ndii, xā nī ndoo Ndiosí kuento a xiin' Abraham jaan' ña saxonú a ña nī ka'an a xiin' rā jaan'. Te tu'un ndei', ña nī taxi Ndiosí nda'a' Moisés kii' xā nī ya'a' kumi' ciento oko uxí kuiyā ndii, kūvi satívi' a kuento a ña xā nī taxi a nuu' Abraham jaan'.

18 Kuachí ndii, naa' xa'a' a ña saxonú e' tu'un ndei' jaan' natiiñ e' ña samani' Ndiosí yoo' jaan' ndii, süu' xa'a' ña nī taxi a kuento a jaan' kā nduu' a naa' sakan'. Ndisu Ndiosí ndii, nī taxi a ña jaan' nuu' Abraham xa'a' a ña xā sakan' nī ndoo a kuento a nuu' rā.

Ka'án Pablo ndee xa'a' nī taxi Ndiosí tu'un ndei' a nda'a' Moisés

19 ¿Ndichun nī taxi Ndiosí tu'un ndei' jaan' naa' sakan'? Nī taxi ña'a' a te nia'a xna'a a ne yivi' ndee ña nduu' kuachí. Te nī kuni a ña sachuun' tu'un ndei' jaan' ndee kii' nī kixin siāni' xika' Abraham jaan', ña nī taxi Ndiosí kuento a xa'a' a jaan'. Te nī taxi Ndiosí tu'un ndei' jaan' nda'a' ángele, te ángele jaan' nī taxi a nda'a' Moisés, te nī saya'a rā a nuu' ne ñuu' rā.

20 Sakan' ña kii' nī taxi Ndiosí kuento a nuu' Abraham jaan' ndii, nī tìachuuñ a inga ne yivi', sakan' ña iin ndaq' mii' a nī xaa sakuu' ña jaan'.

21 Sakan' na kuii', ¿ñáá kani' ta'an' tu'un ndei' jaan' xiin' kuento ña nī taxi Ndiosí jaan'? Kuäsa' xachi' sakan' rān'. Kuachí ndii, naa' kuví taxi tu'un ndei' jaan' kiví ñuu e', ña kōo' kiví' ndi'i' ndii, kuví kunduu e' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' e' ña ka'án tu'un ndei' jaan'.

22 Ndisu ka'án ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ña xiko' nī'i kuachí sakuu' ne yivi', sakan' te ne iní xini Jesucristo kuiti' kuví natiiñ ña nī taxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

23 Te kii' tìa'an iní e' kuni e' Jesús ndii, nī nduu e' ndee naa ne ndasi i'nú nī xaa tu'un ndei' jaan' ndee kii' nī xaa kivi' ña nia'a Ndiosí ña kuní a ña iní e' kuni e' Cristo.

24 Sakan' na kuii', ña kuní kā kixin Cristo ndii, tu'un ndei' jaan' nī nduu ndee naa in te sania'a yoo'. Ndee naa sakan' nī xachuun' tu'un ndei' jaan' te kundiakā a yoo' nuu' Cristo, te sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo jaan'.

25 Ndisu vitin ndii, xā nī xaa kivi' ña iní e' xini ña'a' e', te kuäsa' kā xito' tu'un ndei' jaan' yoo'.

26 Te xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo Jesús jaan' ndii, si'e Ndiosí nduu' sakuu' e'.

27 Kuachí ndii, sakuu' yoo', ne nī chichi kuenta Cristo ndii, nī xikui'nú a yoo'.

28 Sakan' na kōo' a xaa' a ndee kā nuu' ne yivi' nduu' e', naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e', naa' ne xiko' nī'i iin xtó'q nduu' e', uun naa' ne xika' ndiká

nduu' e', naa' tiaq nduu' e', uun naa' ña'a' nduu' e' ndii, iin ndaa' nduu' sakuu' e' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús.

²⁹Te xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo ndii, ne vi'e Abraham jaan' nduu' e', sakan' na kuii' natiiin e' ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' ne vi'e ra.

Gálatas 4

¹Te sakan' tu ka'án i ndii, iin te lulu, te natiiin ña'a yuva', kii' tia'an xinu kuiya ra ndii, nduu' ra ndee naa iin te xika' nuu' kuiti' tee' ndee kunduu ra te xiin' ña'a sakuu' a.

²Kii' lulu ra ndii, yoo ne xito' ña'a, te yoo tu ne xito' ña'a yuva' ra ndee xaa kivi' ña ni chindu'u yuva' ra jaan'.

³Te iin kachi tu ni nduu a xiin' yoo' kii' tia'an ini e' kuni e' Jesús ndii, ni nduu e' ne xachuun' nuu' ña xiko' ni'l' ne yivi' iin yivi'.

⁴Ndisu kii' ni xinu kivi' ña ni chituní Ndiosí ndii, ni ti'vi' a si'e a. Te iin ña'a' ni sakanu' ña'a'. Te si'e a jaan' ndii, ni kakku a, te ni xika a saa ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

⁵Sakan' ni xaa a te sandoó ndiká a yoo' nuu' tu'un ndei' jaan', te kunduu e' si'e Ndiosí.

⁶Te xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, ni sandoó a Espíritu si'e a jaan' nimá e' ña saka'án yoo' ndii: "Tata kua'a mii' i", kachi e' xiin' Ndiosí.

⁷Sakan' na kuii', süu' ne xika' nuu' kuiti' nduu' e', süu' jaan' ndii si'e Ndiosí nduu' e'. Te xa'a' a ña si'e a nduu' e' ndii, xaa kandei' sani'i' a yoo' sakuu' ña va'a a.

Ndi'ni Pablo xa'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Galacia

⁸Kii' xiní ndo' Ndiosí ndii, ni xikoo ni'l' ndiosí saka ndo'ó.

⁹Ndisu vitin ña xaa xiní ndo' Ndiosí, uun va'a kaa ka'án e' ndii, ña xaa xiní Ndiosí ndo'ó ndii, qndichun na tukku ni kuni ko'nji ndo' ndaa' ña xiko' ni'l' ne yivi' iin yivi', te viko' ni'l' a ndo'ó? Ña jaan' ndii, köo' ndiee' a te kuäsa' tu kuní a.

¹⁰Kuachii ndii xito' ka'nu' ndo' kivi' ka'nu', te xa'a tu ndo' viko' yoo', te xa'a tu ndo' i'in viko' ña nasukú, te xito' ka'nu' tu ndo' kuiya.

¹¹Xa'a' a jaan' na ndi'ni yu'u xa'a' ndo', saa' iin kii' xachuun' saka i tein ndo'.

¹²Ñani ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña kakka ndo' naa xika' yu'u, sakan' ña yu'u ndii, ni xika i saa nii' xikaa ndo'ó. Te ndo'ó ndii, ni xaa' ndo' ndee iin ña vä'a xiin' i nuu' ni kixin.

¹³Naka'an' ndo' ña kii' ni kuni kuvii i ndii, ni taxi a kivi', te kuvii ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ndo' ña nuu'.

14 Tee' ndee ni ndo'o ndo' xiin' i kii' ni kuni kuv*i* jaan' ndii, ni kundasi' ndo' yu'u, te ni ndee ni saxioo tu ndo' yu'u. Süu' jaan' ndii ni nat*i*in ndo' yu'u ndee naa iin ángele ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, te ni nat*i*in tu ndo' yu'u ndee naa mii' Cristo Jesús.

15 Kii' sakan' ndii, ni kuatia' va nimá ndo' xini ndo' yu'u. ¿Mii' kua'an tu sakuu' ña jaan' vit*i*n? Kuachi ndii kuv*i* ndiee yu'u i nuu' ndo' ña naa' ni kuv*i* ndii, tav*a*' xachi' ndo' nduchi' nuu' ndo', te taxi ndo' a nda'a' i kii' sakan'.

16 Te vit*i*n ndii, xa'a' a ña ka'án i ña ndix*a* xiin' ndo' ndii, kundasi' ndi'i' ndo' yu'u.

17 Te ne yivi', ne kuni náma tu'un va'a jaan' ndii, nia'a ni*a* ndo'ó ndee naa ndi'n*j* ni*a* xa'a' ndo', ndisu vä'a xaa' ni*a*. Kuni sasiin' ni*a* ndo'ó nuu' ndu'u, te kundi'ni kuit*i*' ndo' xa'a' mii' ni*a*.

18 Te ña va'a nduu' a kundi'ni e' sakuu' ichi' xa'a' ña va'a, te süu' kii' yoo i xiin' ndo' kuit*i*'.

19 Ne kua'a i, ndo'o' tukuu i xa'a' ndo' ndee naa ndo'o' iin ña'a', ña' sakaku'. Naa' sakan' kundo'o naa ndo'o' i xa'a' ndo' ndee kii' saa' ndo' ndee naa xaa' Cristo.

20 Xava'a a naa' yoo i mii' ndiee' ndo' naka'án e' sakan', te kuv*i* ka'an viita ka i xiin' ndo', sakan' ña ndi'n*j* i xa'a' ña xaa' ndo'.

Yo'o' ka'án xa'a' ña ni ndo'o Agar xiin' ña ni ndo'o Sara

21 Ndo'ó, ne kuni ku'un nuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' i, ¿ñáá xiní xn*a*'a ndo' ña ka'án tu'un ndei' jaan'?

22 Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'án a xa'a' Abraham, ña ni yoo uvi t*a*'an tia*q* si'e r*a*. Iin si'e r*a* ni yoo xiin' ña' ni xik*a* nuu' nuu' ña' si'i r*a*. Te ing*a* si'e r*a* ni yoo xiin' ña' ni yoo ndiká, ña ni nduu ña si'i r*a* jaan'.

23 Si'e ña' ni xik*a* nuu' jaan' ndii, ni tuvi r*a* xa'a' a ña sakan' ni kuni mii' Abraham. Ndisu, si'e ña' ni yoo ndiká jaan' ndii, ni tuvi r*a* te xin*u* kuento Ndiosí, ña ni taxi a nuu' Abraham jaan'.

24 Te ña ni xka'ndia xiin' uv*i* saa' ña'a' jaan' ndii, ña ka'án ndiaa nduu' a xa'a' uv*i* saa' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' ne ñuu i. Iin a ka'án xa'a' iku' ña nani' Sinaí, ña jaan' nduu' ña' nani' Agar, te ña' jaan' tu nduu' ichi' yata', ne xiko' ni'i' xaa' tu'un ndei' Ndiosí.

25 Te xiin' ña ni ndo'o Agar jaan' ka'án ndiaa a xa'a' iku' Sinaí, ña iin' ñu'u' Arabia. Te sakan' tu ka'án ndiaa ña ni ndo'o ña' jaan' xa'a' ne ñuu Jerusalén, sakan' ña xiko' ni'i' tu ña'a' tu'un ndei' jaan'.

26 Ndisu xiin' ña ni ndo'o Sara, ña' ni yoo ndiká ndii, ka'án ndiaa a xa'a' ñuu Jerusalén, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndia'vi' ne yoo' ndiká. Te ñuu jaan' nduu' ndee naa si'i' yoo', ne in*j* xini Jesús.

²⁷Kuəchị ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Yo'ó, ña' küvi koo si'e, te tiə'an tu kundo'o un' kui'e ne kuachị ndii, sii' kuni un', te nde'i ti'e' un' ña va'a kuni un'. Kuachị ndii koo kua'a' kə si'e un' te sakan' iin ña' ndu'u' xiin' ii'. Sakan' yoso' a.

²⁸Ñani ta'an' i, yoo' ndii nduu' e' ndee naa Isaac, sakan' ña si'e ne ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' Abraham nduu' tu e'.

²⁹Ndisu te ni kaku kuenta iin yivi jaan' ndii, ni sando'o' ra Isaac, te ni kaku kuenta Espíritu Santo. Nii' sakan' tu xaa' ne ndikún ni'i tu'un ndei' jaan' xiin' e' vitin.

³⁰Ndisu naka'an' ndo' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Taxi' un' ña' xika' nuu' jaan' xiin' si'e a'. Kuachị ndii xata'an ña natii si'e ña' jaan' ña'a' yuva' ra xiin' si'e ña' yoo ndiká." Sakan' yoso' a.

³¹Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuii', süu' si'e ña' ni xika' nuu' jaan' nduu' yoo'. Süu' jaan' ndii si'e ña' yoo ndiká nduu' e'.

Gálatas 5

Xika' ndiká e' nuu' tu'un ndei' Moisés ni xaa Jesucristo

¹Ni sandoó ndiká Jesucristo ndo'ó te kunduu ndo' ne yoo ndiká. Xa'a' a jaan' na kuita ni'i ndo' nuu' ña jaan', te taxi ndo' ña viço ni'i inga ña'a' ndo'ó.

²Koto ndo', mii' yu'u Pablo ka'án xiin' ndo' ña naa' taxi ndo' ña kua'a tuni iin' ndo' ndii, keta va'a xachi' ndo' nuu' ña ni xaa Cristo.

³Te ka'án kə i xiin' yoo kə nduu' ndo'ó, te taxi' kua'a tuni iin' ndii, kande'i sakinú ndo' sakuu' inga ña ka'án chuun' tu'un ndei' jaan'.

⁴Ndo'ó, ne xika' kunduu ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' ndo' ña ka'án tu'un ndei' a jaan' ndii, xə ni kusiin' ndo' nuu' Cristo, te xə ni nakoqo ndo' ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó.

⁵Ndisu yoo', ne ndiatu' ini ña sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña ini e' jaan' ndii, ndiatu' e' xiin' ña ndiee Espíritu Santo.

⁶Sakan' ña, xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús ndii, koo' a xaa' naa' yoo tuni iin' e', uun naa' koo' a. Ña ka'nu' kə ndii, ña ini e' xini e' Cristo, te ña jaan' xaa' sakan' te kundani e' ne yivi'.

⁷Ni xika' va'a ndo' ña nuu' ichi' Cristo. ¿Yoo ni nakasi nuu' ndo', te ni ini kə ndo' kuni ndo' ña ndixa?

⁸Süu' Ndiosí ni xaa ña jaan', kuachị ndii mii' ña jaan' ni kana ndo'ó nuu' ña ndixa jaan'.

⁹Naa ka'án e' ndii, iin ña xini xa'an' ndii nduu' a ndee naa yuchi' levadura, ña saki'ví pachị xita' va'a. Sie tio' a ndii kikú i'nü a kanii' tein ixan', te saki'ví pachị a ña jaan'.

10Te yu'u ndii, inj xini i xto'q e' ñaq iin kachi xanini ndo' xiin' i xa'a' ñaq ndixa jaan', te ne xini xa'an' ndo'ó jaan' ndii, kundo'q nia saa Ndiosí, yoo ka nduu' nia.

11Ñani ta'an' i, naa' ñaq ndixa nduu' ñaq ka'án te jaan' ñaq kusaa' ka'án ndoso' i ña kuní a kuaq tuni iin' te inj xini Jesús ndii, ndee xa'a' na sando'o' ne Israel yu'u naa' sakan'? Kuachij ndii, naa' sakan' nduu' a ndii, nasaaq kua'a' nia saa tu'un va'a ñaq ka'án xa'a' ñaq nj xi'i Cristo nuu' krusín.

12Tee' naa' saña'ma xiin' mij' ndij i te xini xa'an' ndo'ó jaan' ran'.

13Ñani ta'an' i, nj kana Ndiosí ndo'ó te ko ndiká ndo' nuu' tu'un nde' Moisés jaan', ndisu käninj ndo' ñaq xa'a' ñaq yoo ndiká ndo' nuu' ñaq jaan', na kuvj saa ndo' ñaq ndioo' ini iin' ndo'. Süu' jaan' ndii kaka nuu nuu' ta'an' ndo' xa'a' a ñaq kundani ta'an' ndo'.

14Kuachij ndii sakuu' tu'un nde' Ndiosí kuvj saxinú e' xiin' iin ndaa' yu'u sie ñaq ka'án ndii: "Kundanij ndo' ne yivi' xiin' ndo' nde' naa kundanij xiin' mij' mij' ndo'", kachi a.

15Ndisu naa' chichi' ta'an' ndo', te satuxu'ví ndo' nimá ta'an' ndo' ndii, koto xiin' mij' ndo'. Naa' saa naa xaa' ndo' ñaq jaan' ndii, sandoñu'u' ta'an' xächi' ndo'.

Kaka e' saa kuní Espíritu Santo, te süu' saa ndioo' inj mij' e'

16Xa'a' a jaan' na ka'án i xiin' ndo' ñaq kaka naa xika' ndo' saa kuní Espíritu Santo, te sända'ni ndo' nimá ndo' xiin' ñaq ndioo' inj ndo'.

17Kuachij ndii kani' ta'an' ñaq ndioo' inj ndo' jaan' xiin' ñaq kuní Espíritu jaan'. Te kani' ta'an' tu ñaq kuní Espíritu jaan' xiin' ñaq ndioo' inj ndo' jaan'. Ñaq ndasi' ta'an' nduu' uvi saa' ñaq jaan', sakan' na kuii' kuvj saa ndo' ñaq kuní mij' ndo'.

18Ndisu xa'a' a ñaq ndiaka' Espíritu Santo yoo' ndii, xiko' ni'i' ka tu'un nde' jaan' yoo'.

19Kuän vi' kuni e' saa kuu' ne xaa' ñaq ndioo' inj nja: kumi' nja musa nja, te xiín nja, te kuu' xe'na' nja, te xaa' nja ñaq kini kuu' xiin' iin nja,

20te xaka'nu' nja ndiosí saka, te xaa' nja ñaq kuiñj', te ndasi' ta'an' nja, te xika' mani' xiin' ta'an' nja, te kuiñu nja, te xi'é nja, te nata'vi' ta'an' nja, te xasiin' xiin' mij' nja, te ku mij' nja iin tj'vj,

21te ndasi' nuu' nja xini nja ne yivi', te xa'nj' nja ne yivi', te nduu' nja ne xini, te xa'a nja viko' loco, te sakan' xaa' nja xiin' kua'a' ka tuku nuu' ñaq'a. Te sakuni' tuku i ndo'ó naa nj sakuni' i ndo'ó xa'a' ñaq jaan' saa' ndii, ne xaa' ñaq jaan' ndii, kuvj kundiee nja ndiyi' mij' xa'ndia chuun' Ndiosí.

22Ndisu ñaq va'a, ñaq taxi' Espíritu Santo saa e' ndii, nduu' a ñaq kundanij e' ne yivi', te nduu' tu a ñaq kuatia' inj e', te nduu' tu a ñaq xika' mani' e', te nduu' tu a ñaq kuie kuu' inj e' xiin' ne yivi', te nduu' tu a ñaq chindiee' ñaq'a' e', te nduu' tu a ñaq va'a kuu' e' xiin' nja, te nduu' tu a ñaq xachuun' ndaku e' xiin' nja,

23te nduu' tu ą ñaq maso kuu' e', te nduu' tu ą ñaq xiko' ni'i xiin' mii' e'. Te kuäsa' xa'nú e' ndee iin tu'un ndei' kii' xaa' e' sakuu' ñaq jaan'.

24Te yoo', ne nduu' kuenta Cristo Jesús ndii, xaq ni xa'nü ini e' xa'a' ñaq ndioo' ini e' xiin' ñaq xikán nimá e', ndee naa xaq ni xi'i ñaq jaan' nuu' krusín.

25Naa' kumi' e' kivi' ñuu' xaa' xaa' Espíritu Santo ndii, na taxi tu e' ñaq kundiäka ą yoo' te kaka e' saa' kuní ą.

26Na künduu e' ne ñuñu', te na sätaña'a' ta'an' tu e', te sakan' tu na ndäsi' nuu' e' kuni ta'an' e'.

Gálatas 6

Na chindiee' e' ne yivi'

1Ñani ta'an' i, naa' ni námä yoo' kaa' nuu' ndee kaa' kuächi' ndii, ndo'ó, ne xika' ni'i nuu' ichi' Jesús ndii, chindiee' ndo' ne jaan', te nändiko' niq nuu' ichi' a jaan'. Ndisu maso kuu' ndo' kii' chindiee' ña'a' ndo'. Te koto' xiin' mii' va' ndo' kii' xaa' ndo' sakan', koto' kaa' koto' kua'a tu kuächi' jaan' ndo'ó.

2Te chindiee' naa chindiee' ta'an' ndo' xiin' ña' ndo'o' ndo'. Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, saxonu' ndo' tu'un ndei' ña' ni sania'á Cristo.

3Kuächi' ndii naa' yoo' kaa' tuu ña' ne ka'nu' kaa' nduu' mii' niq kii' süu' sakan' nduu' a ndii, xini xa'an' xiin' mii' mii' niq.

4Sakan' na kuii' i'in ndo' kuní a nätava' kuenta xa'a' ña' kuu' mii' ndo'. Naa' ña' va'a xaa' ndo' ndii, kuyi' va'a kuni' ndo' xa'a' ña' jaan'. Ndisu näkata' xiin' mii' ndo' xiin' inga' ne yivi'.

5Kuächi' ndii xaa' yoo' xaa' yoo' ña' ka'án kuächi' xiin' i'in e'.

6Ne sakuaan ndii, na chindiee' niq ne sania'á ña'a' tu'un Ndiosí xiin' sakuu' nuu' ña' kumi' niq.

7Te kuni' xa'an' xiin' mii' ndo'. Kuyi' kuni' xa'an' e' Ndiosí, sakan' ña' ndee kaa' nuu' ña' chi'i' e' ndii, ña' jaan' tu na'in e'.

8Sakan' ña' ne chi'i' ña' ndioo' in i mii' niq ndii, ña' kuyi' xächi' niq nätjin niq. Ndisu ne xaa' ña' kuní Espíritu ndii, nätjin niq ña' kütäku' niq ndee ndi'i' ni kivi' saa' Espíritu jaan'.

9Sakan' na kuii' na näkoo' e' ña' xaa' e' ña' va'a, sakan' ña' naa' xävi e' ña' xaa' e' ña' jaan' ndii, kii' xaa' kivi' ña' ni chituní Ndiosí ndii, nätjin e' ña' va'a nda'a' Ndiosí xa'a' ña' jaan'.

10Xaa' a jaan' na kuii' na chindiee' e' ne yivi' sakuu' ichi' kii' kuyi'. Ndisu na chindiee' kua'a' kaa' e' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e'.

Ne yivi' xaa' nduu' e' vitin xaa' a ña' in i e' xini e' Jesucristo

11Yo'o' ndii, mii' i ke'i a vitin xiin' letra na'nu' va xiin' nda'a' mii' i.

12Tę yivi', tę kuni tjin u'vi ndo'ó tę kuq'a tuni iin' ndo' jaan' ndii, xaa' rą sakan' te ndoo va'a ra xiin' ne yivi' kuiti', sakan' ña küní rą ña sando'o' ña'a' ne yivi' jaan'. Xa'a' a jaan' na kä'án ndoso' rą ña kaku e' xa'a' ña ni xaq Cristo nuu' krusín kuiti'.

13Sakan' ña ni ndee mii' tę yoo tuni iin' jaan' säxinú ña ka'án tu'un ndei' jaan'. Ndisu kuní rą ña koo tuni jaan' iin' ndo'ó tę kuyi ka'an nju rą xa'a' ña ni xaq ndo' jaan'.

14Yu'u ndii, kuäsa' xachi' ka'an nju i naa te jaan'. Ndisu ka'án nju kuiti' i xa'a' ña ni xaq xto'o e' Jesucristo nuu' krusín. Tę xa'a' a ña ni xaq ña jaan' nuu' krusín jaan', na xaa' i kuenta ña xa ni xi'i i nuu' ña yoo iin yivi', tę xa ni xi'i tu ña jaan' nuu' yu'u.

15Kuächi ndii, xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús ndii, kümi' a kuenta naa' yoo tuni iin' e', uun naa' koo' a. Süu' jaan' ndii kumi' a kuenta xa'a' a ña nduu' e' ne ni sakkaku' xaq' Ndiosí kuiti'.

16Tę ndo'ó, ne nakuitá xiin' saa ka'án chuun' i yo'o' ndii, na taxi na Ndiosí ña mani' koo nimá ndo', tę na kuyita tu in ixa'a' sakuu' ndo'ó, ne nduu' xnq'a kuenta a.

17Tę ndee vitin, tę ndee nuu' ku'un e' ndii, küní i ña kasa'a kę ndee iin ne yivi' tu'un kui'e nuu' i. Kuächi ndii ti'in ña ndondia iin' i nia'á ña tę xika' nuu' Jesúus nduu' i.

18Ñani ta'an' i, na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Efesios

Efesios 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

1Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tianu' yu'u te sania'a i ichi' a saa kuní Ndiosí. Te ti'vi' i cha'an' sakuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Éfeso, ne nduu' kuenta Cristo Jesús, ne xika' ndaku ichi' a.

2Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Te na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Sañu'u' Ndiosí yoo' xiin' sakuu' ña va'a ña nduu' kuenta Jesucristo

3Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo. Suyi a nduu' ña sañu'u' yoo' xiin' sakuu' nuu' ña va'a, ña yoo ndivi', xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo.

4Kuachí ndii ni nakaxin a yoo' xa'a' Cristo ndee kii' tia'an kua'a iin yivi' te kunduu e' nditia mii' a, te koo' ndee iin xa'a' ña tiiin kuachí a yoo' nuu' a.

5Te xa'a' a ña ndaní a yoo' ndii, ni chituní a kuento ndee ña nuu' ña kunduu e' si'e a xa'a' ña ni xaa Jesucristo, sakan' ña xaa sakan' ni ndoq nimá mii' a saa a.

6Ni xaa a sakan', te saka'nu' ña'a' e' xa'a' a ña ndaní ndatun' a yoo', te ni natiiin yoo' ña jaan' xa'a' a ña ni xaa si'e a, ña ndaní a.

7Xiin' níi' si'e a jaan' ni sandooó ndiká a yoo' nuu' ña ni kuni a kundo'o e' xa'a' kuachí e', te xiin' ña jaan' ni yoo ka'nu' ini a xa'a' e', te ni xaa a sakan' xa'a' ña ndaní va mii' a yoo'.

8Te xa'a' a ña ndaní xava'a a yoo' na ni natiiin e' sakuu' ña ndichi xiin' ña xini tuní.

9Te xiin' ña jaan' ni nia'a Ndiosí nuu' e' ña ni yoo' si'e, ña ka'án xa'a' ña xaa ni chituní a saa a xiin' Cristo.

10Te sakinú Ndiosí ña ni chituní a jaan' sava ni kivi' ña ni kuni mii' a, te ndasaiin a sakuu' ña yoo, te kandia chuun' Cristo nuu' sakuu' ña jaan', naa' ña yoo ndivi' nduu' a uun naa' ña yoo iin yivi' nduu' a.

11Te xa'a' ña ni xaa Cristo tu ni nakaxin Ndiosí yoo' te natiiin kua'a e' ña va'a jaan' nda'a' Ndiosí, ña ni chituní mii' a ndee ña nuu', sakan' ña ña jaan' ndii, sakinú a sakuu' ña kuní a.

12Sakan' te natiiin Ndiosí ña xaka'nu' xiin' nda'a' yoo', xi'na kaa nda'a' ndu'u, ne ni ndiatu xi'na ña kixin Cristo.

13Te sakan' tu ndo'ó, kii' ni xini so'o ndo' tu'un ndixa, ña nduu' tu'un va'a, ña ka'án xa'a' saa kakü e' nuu' kuachí e', te ni kandixa' ndo' a ndii, ni natiiin ndo' Espíritu Santo naá nimá ndo' saa nii' ni taxi Ndiosí kuento a ña saa a. Te ña jaan' nduu' ndee naa sello ña nia'a ña kuenta Jesucristo nduu' ndo'.

14Té naá ña jaan' nimá e', té kuni e' ña natiiñ xna'a e' sakuu' ña ni chituní Ndiosí taxi a nda'a' e' ndee kii' xaq kivi' ña sandoó ndiká xachi' a yoo', ne nduu' kuenta a, té koo e' xiin' a, té natiiñ a sakuu' ña ka'nu'.

Ka'án və Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Efeso

15Té xa'a' a jaan' na, kii' ni xiní tu i kuento ña iní və ndo' xini ndo' xto'o e' Jesús, té ndaní tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí ndii,

16xíkuiín tu yu'u ña taxi' i ña chindani a xa'a' ndo' kii' ka'án i xiin' a.

17Té suví a nduu' Ndiosí xto'o e' Jesucristo, té nduu' tu a yuva' e', ña ka'nu' koo' chukuu'. Té ka'án və i xiin' a ña na taxi a Espíritu a té chindiee' a ndo'ó ña kundichi ndo', té taxi tu a ña satuví nuu' ndo' té kundani və'a kā ndo' xa'a' a.

18Té xikán tu i nuu' a ña sanatuún a nimá ndo' té kundani kaxi' ndo' xa'a' ña ndiatu' iní e', ña ni kana a yoo' natiiñ e' saa a. Té kundani tu ndo' xa'a' ña ndatun' və ña natiiñ ndo' nda'a' a, ña natiiñ tu sakuu' ne nduu' kuenta a.

19Té kundani kaxi' tu ndo' ña ña ndiee' ya'a nduu' ña ndiee' a, ña tiin' a té chindiee' a yoo', ne iní xini Jesús. Té ña ndiee' jaan' tu

20ni tjin a kii' ni sanatiaku a Cristo, té ni chindu'u' ña'a' a nuu' tei ka'nu' nda'a' kuq'a a ndivi'.

21Té kumi' a ndiee' nuu' sakuu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' sakuu' ña kumi' ndiee', xiin' nuu' sakuu' ña kumi' ña ndiee', xiin' nuu' sakuu' xto'o. Té kumi' tu a chuuñ ka'nu' kā té sakan' sakuu' ña kumi' ndiee' iin yivi' vitin xiin' inga iin yivi' nuu' ku'un e'.

22Té ni sanakua'a Ndiosí sakuu' ña yoo nda'a' Cristo, té ni sakuiso' chuun' ña'a' a ña nduu' ña jaan' xíni' xa'a' ña va'a yoo', ne nduu' kuenta a.

23Té sakuu' yoo' nduu' ndee naa ñu'u' nde'i Cristo. Té yoo xinu e' xiin' ña ndiee' Cristo, sakan' ña ña jaan' nduu' ña saxinú sakuu' ña yoo.

Efesios 2

Sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi e' xiin' nda'a' Cristo kuiti'

1Té Ndiosí tu ni sanatiaku ndo'ó kii' ni nduu' ndo' ndee naa ne xā ni xi'i nuu' a xa'a' a ña ni xka'ndia ndo' ña ndaku, té ni xaa' ndo' kuachi,

2sakan' ña ni xikā ndo' saa xika' ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', sakan' ña ni xikā ndo' xaa' ndo' ña kuní ña xa'ndia chuun' tein tachi'. Té ña jaan' xiko' ni'i' ne kändixa' Ndiosí.

3Kii' sakan' ndii, sakuu' e' ni xikā xaa' kuachi jaan', sakan' ña ni toq tu iní e' xa'a' ña ndioo' iní mii' e', té ni xaa' tu e' ña nia'a, ña ka'án nimá mii' e' xa'a', xiin' ña xanini kini e'. Té xa'a' a jaan' na ni nduu' e' ndee naa sakuu' ne yivi', ne xi'é Ndiosí xini a.

⁴Ndisu Ndiosí ndii, kuvita xava'a ini a xa'a' e', sakan' ña kua'a xava'a ndani a yoo'.

⁵Té sakan' na tee' ndee ndee naa ne ni xi'i ni nduu e' nuu' a xa'a' kuachi e' ndii, ni sanatiaku a yoo' nuu' a xiin' nda'a' Cristo. Ni sakan' a yoo' nuu' kuachi e' jaan' xa'a' a ña ndani mii' a yoo'.

⁶Té ni sanatiaku a yoo' naa' ni xaa a xiin' Cristo Jesús, té ni chindiee a yoo' xiin' a ndivi' mii' ndu'u a.

⁷Té nia'a a nuu' ku'un e' ña kua'a va ndani mii' a yoo', sakan' ña ni xaa a ña va'a jaan' xiin' e' xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús.

⁸Kuachi ndii, xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yoo', na ni sakan' a yoo' nuu' kuachi e' xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús. Sakan' ña kuví sakan' xiin' mii' mii' e', süu' jaan' ndii, Ndiosí xamaní ña jaan' nuu' e'.

⁹Té süu' xa'a' ña va'a ña xaa' e' sakan' a yoo', koto ka ka'an ninu yoo ka.

¹⁰Kuachi ndii mii' Ndiosí nduu' ña ni xaa yoo', té xa'a' a ña iin ndaa' ni nanduu e' xiin' Cristo Jesús na ni ndasaxaa' a yoo' té saa e' ña va'a ña ni chituní a saa e' ndee ña nuu'.

Ndasa iin' Cristo sakuu' nuu' ne yivi', té kundiee mani' e'

¹¹Xa'a' a jaan' na kuní a ña nak'an' ndo' ña xt'an' ndii, ni ka'an té judío ña té koo' tuni iin' nduu' ndo'ó, té tuku', té mii' ra ndii, té yoo tuni iin' nduu' ra, sakan' na kuii' kuenta Ndiosí nduu' ra kachi ra, ndisu te yivi' kuiti' ni xaa tuni jaan' iin' ra.

¹²Té kii' sakan' ndii, ni nduu' ndo' kuenta Cristo, té ni nduu tu ndo' ne kuenta Ndiosí ndee naa ne Israel. Té ni yoo siin' ndo' nuu' sakuu' ña ni chituní Ndiosí, xiin' nuu' ña ni ndoo a kuento a xiin' ndu. Té ni yoo ña ndiatu' ini ndo' xa'a', té ni ndee xini tu ndo' Ndiosí ndixá kii' sakan'.

¹³Ndisu vitin, xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo Jesús ndii, tee' ndee xika' ni yoo ndo' nuu' a saa' ndii, yatin yoo ndo' nuu' a vitin xa'a' a ña ni xitiá níi' a kii' ni xi'i a nuu' krusín xa'a' kuachi e'.

¹⁴Kuachi ndii ni tändiee mani' Cristo ndu'u, ne judío, xiin' ndo'ó, ne tuku', sakan' na iin ndaa' ni ndasanduu a yoo' xa'a' a ña ni sandonu'u' a ña ndasi' ta'an' e', ña ni nduu ndee naa namá, ña ni ta'nü ma'in' tein e'.

¹⁵Té xa'a' a ña ni xi'i a nuu' krusín ndii, ni sandonu'u' a tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ka'án chuun' ña jaan'. Té sakan' ni ndasaiin a ndu'u, ne judío, xiin' ndo'ó, ne tuku', té kunduu e' iin ti'vi xaa', té kundiee mani' e'.

¹⁶Té xiin' ña ni xi'i a nuu' krusín jaan' ni ndasaiin a yoo', té ni nakoó uví saa' ti'vi e' xiin' Ndiosí ña mani' ni xaa a. Té xiin' ña jaan' tu ni sandonu'u' a ña ndasi' ta'an' e'.

17Sakan' ña ni kixin Cristo Jesús iin yivi', te ni ka'an ndoso' a tu'un va'a, ña ka'án saa kundiee mani' e' xiin' Ndiosí, nuu' ndo'ó, ne tuku', ne ni yoo xika' nuu' Ndiosí, xiin' nuu' ndu'u, ne judío, ne ni yoo yatiñ nuu' a.

18Sakan' na xa'a' ña ni xaa Cristo kuyi naxaä sakuu' e' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' iin ndaa' Espíritu Santo.

19Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, süu' ne tuku' kaa nduu' ndo', ni ndee ndüu' kaa tu ndo' ne ndiva'a. Süu' jaan' ndii kuenta Ndiosí nduu' tu ndo' xiin' ndu. Te nduu' tu ndo' ne vi'e Ndiosí xiin' ndu.

20Te ndo'ó ndii, ni xikuita ndo' nuu' ña ni sania'á te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, xiin' ña sania'á te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. Te mii' Jesucristo nduu' ndee naa yuu' ña kua'an xiki' vi'e.

21Sakan' te kuyun ta'an' va'a xa'a' vi'e jaan', te kaa va'a a ndee xinu a, te kunduu a yekun' su'un kuenta xto'o e' Jesús.

22Te sakan' tu ndo'ó, xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' a ndii, kua'an kaa ndo' te kunduu tu ndo' yekun' Ndiosí mii' ndu'u Espíritu a.

Efesios 3

Ka'án Pablo xa'a' tu'un va'a ña ka'án ndoso' ra nuu' ne tuku'

1Xa'a' a ña ka'án ndoso' yu'u, te nduu' Pablo, tu'un va'a xa'a' Cristo Jesús jaan' nuu' ndo'ó, ne tuku', na naá i vi'e kaa.

2Xa ni xini so'o ndo' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u te kundaní ndo' ña kundaní mii' a ndo'ó.

3Sakan' ña xiin' ña satuví ni nia'a Ndiosí yu'u ña ni yoo si'e xa'a' mii' a, naa xaa ni ke'i i sie ña jaan' nuu' ndo'.

4Te kii' kaví te yivi' ña jaan' nuu' ndo', te kuyi kundaní ndo' ña kundaní ndi'i yu'u ña ni yoo si'e ña ka'án xa'a' Cristo.

5Nuu' ni kixin ndii, ni sakuuni' Ndiosí ña jaan' nuu' ne yivi'. Ndisu vitin ndii, xaa ni sakuuni' Espíritu Santo ña jaan' nuu' te ni nakaxin Ndiosí, naa kuu' te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a.

6Te ña ni yoo si'e jaan' ndii, ña yo'o' nduu' a: ña xiin' tu'un va'a ndii, natiin' inga' ndo'ó, ne tuku', xiin' ndu'u, ne judío, ña va'a ña kumi' Ndiosí xa'a' yoo', te nanduu' tu ndo' iin ndaa' ti'vi xiin' ndu, te natiin' tu ndo' ña taxi' Ndiosí kuento a xa'a'. Te sakuu' ña jaan' natiiñ ndo' xa'a' ña iní ndo' xini ndo' Cristo Jesús.

7Sakan' ña Ndiosí nduu' ña ni sámani' yu'u ña nduu' i te xachuun' xa'a' tu'un va'a jaan' xa'a' a ña ndani mii' a yu'u, te ni xaa a ña jaan' xiin' i xiin' ña ndiee' a.

⁸Tę yu'ü ndii, tee' ndee kőo' tę nduu' xächi' i tein sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí, ndisü ni s̄amani' a yu'ü chüün yo'o' tę ka'än ndoso' i tu'ün va'a xa'a' Cristo nuu' ne tuku', tę ndee iin ne yivi' küyü kundanı sakuu' ña va'a ña xamanı' Cristo yoo'.

⁹Tę ni taxi tü a chüün jaan' nuu' i tę s̄anakuachi' i nuu' ne yivi' ña ni chituní Ndiosí saa a ndee ña nüu', ña ni yoo si'e ndee xta'an' iin yivi'. Tę mii' a ni xa'a sakuu' ña yoo.

¹⁰Ni chituní Ndiosí sakan', tę vitin ndii, xiin' nda'a' ne nduu' kuenta a küyü kuni sakuu' ña xa'ndia chuun' kuu' nüu', xiin' ña kumi' ndiee' ña yoo ndivi', ña kua'a' nuu' ña ndichi Ndiosí.

¹¹Tę vitin ni saxonú a ña jaan' saa nii' ni chituní mii' a ndee kii' tia'an kua'a iin yivi' xiin' ña ni xa'a Cristo Jesús, ña nduu' xto'o e'.

¹²Tę xa'a' ña ni xa'a a jaan' ndii, küyü ini e' tę kuyatın e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo.

¹³Xa'a' a jaan' na kuii' ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña nüu nimá ndo' ña naá i vi'e kaa xa'a' a ña ka'án ndoso' i tu'ün va'a, sakan' ña xa'a' ña va'a mii' ndo' ndo'o' i ña jaan'.

Ka'án Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' ñüu Éfeso

¹⁴Xa'a' a jaan' na xikuiín xiti' i nuu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo, tę ka'án i xiin' a.

¹⁵Tę ña jaan' nduu' yuva' nuu' ña ndiee' ndivi' xiin' nuu' yoo', ne ndiee' ñu'u' iin yivi'.

¹⁶Tę xa'a' a ña kumi' a ña vika' ndatun' ndii, ka'án nda'vi i xiin' a ña taxi a ña ndiee' ini nimá ndo' xiin' nda'a' Espíritu a,

¹⁷tę kunaq Cristo nimá ndo' xa'a' a ña ini ndo' xini ña'a' ndo', tę na kunduu ña ndanı a ndo'ó ndee naa tio'o itun', tę kunduu tü a xa'ndu kivi' ñuuum ndo'.

¹⁸Tę xiin' ña jaan' tü küyü kundanı ndo'ó xiin' sakuu' inga ne nduu' kuenta Ndiosí ña ya'a ndiká ña ndanı Cristo yoo', xiin' ña ya'a nani' ña ndanı a yoo' jaan', xiin' ña ya'a kunu ña ndanı a yoo' jaan', xiin' ña sukun ya'a ña ndanı a yoo' jaan',

¹⁹tę kundanı ndo' ña ndanı ya'a Cristo yoo', tę chie ya'a ką ña ndanı ña jaan' yoo' tę sakan' ña küyü kundanı e', sakan' tę küyü xa'a ndo' kunduu ndo' ne yoo xinu saa kuní mii' Ndiosí.

²⁰Tę Ndiosí jaan' ndii, ndiee' koo' chukuu' a, tę küyü saa a kua'a ya'a ką tę sakan' ña küyü kakən e' nuu' a, tę küyü saa kua'a' xava'a ką tü a tę sakan' ña küyü tuu e' xa'a' ña xachuun' ña ndiee' a xiin' nimá e'.

²¹Tę ña jaan' na natiiin ndee ndi'i' ni kivi' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi' xa'a' yoo', ne nduu' kuenta a, tę na natiiin tü a ña tiin' ka'nu' xa'a' ña ni xa'a Cristo. Sakan' na kunduu a.

Efesios 4

Nduuin' e' xaa' Espíritu Santo

1Yu'u, te naá vi'e kaa xa'a' a ña xaa' i chyun nuu' xto'o e' Jesús ndii, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña kaka naa xika' va'a ndo' saa kuní a kaka ndo' xa'a' a ña ni kana Ndiosí ndo'ó te kunduu ndo' kuenta a.

2Te kii' xika' ndo' sakan' ndii, nda'vi kuu nimá ndo', te maso tu kuu ndo', te kuie tu koo ini ndo', te kundienee ti'vi ndo' saa Espíritu Santo xiin' ña ndiee' mani' ndo'.

3Te saa va ndo' ña nduxa', te kundienee ti'vi ndo' saa Espíritu Santo xiin' ña ndiee' mani' ndo'.

4Sakan' ña iin ndaa' ti'vi kuu' e' vitiin, te iin ndaa' tu Espíritu Santo yoo nimá e', te ni kana tu Ndiosí yoo' te natiiin e' iin ndaa' nuu' ña kundiatu ini e' xa'a'.

5Te yoo iin ndaa' kuiti' tu xto'o e'. Te yoo tu iin ndaa' kuiti' ña ndixa ña kandixa' e'. Te yoo tu iin ndaa' ña chichi' e' kuenta Jesús.

6Te yoo tu iin ndaa' Ndiosí, te ña jaan' nduu' yuva' sakuu' e'. Te ña jaan' xa'ndia chuun' nuu' sakuu' yoo', te suvi tu a xaa' sakan' te xaa' e' chyun nuu' a, te naá tu a nimá sakuu' e'.

7Te i'in e' ni natiiin ndaa' Cristo iin ña chyun va saa kuní mij' a.

8Sakan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Kii' ni kaa a mii' sukun va ndivi' ndii, kua'a' va te tiin ni naaka a, te ni taxi a ña va'a ndaa' ne yivi'. Sakan' yoso' a.

9Te kii' ka'án ña yoso' jaan' ña ni kaa a ndii, kuni kachi a ña ña nuu' ndii, ni nuu a te ni kixin a ndee ndienu kaa nuu' ñu'u' iin yivi'.

10Sakan' na kuii' ña ni nuu' ndienu jaan' ndii, suvi tu a nduu' ña ni ndaa' ndee mii' sukun va ndivi', te ka'ndia chuun' ndil'i a iin kani' ndivi' xiin' iin yivi'.

11Te xaa' mij' Cristo ni taxi ña chyun va sav e' ña nduu' e' ne tianu' a sania'á ichi' a, te sav e' nduu' ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te sav tuk e' nduu' ne ka'án ndoso' tu'un va'a nuu' ne yivi', te sav tuk e' nduu' ne xito' ne ndikún ichi' Jesús, te sav tuk e' nduu' ne sania'á tu'un a.

12Sakan' xaa' a te sakan' tu'va a yoo', ne nduu' kuenta a, te kuv saa va'a sakuu' e' chyun nuu' a, sakan' te ku'n u kaa yoo', ne nduu' ndee naa ñu'u' ndel'i a, nuu' ichi' a,

13ndee naxaa e' ña iin ndaa' kunduu e' xiin' ña ini e' xini e' si'e Ndiosí, xiin' ña kuni xna'a ña'a' e'. Te naxaa tu e' kunduu e' ne xaa ni xaa'n u xini xachi' nuu' ichi' a ndee naa mij' Cristo.

14Te kuu kaa e' ndee naa ne kuachi' kuali', ne tia'an kuixa ini. Sakan' te kündikun e' yo'o ni jaan' sakuu' nuu' ña xini xa'an', ña sania'á te saka, te saxio' ra yoo' xiin' ña maña, te ndasanduu' ra a ndee naa ña ndixa.

¹⁵Süy' jaqan' ndii kuní a ñaq kundikun e' ñaq ndixaq ndani ta'an' e', te kuq'nu e' ndee naxaaq e' kuu e' ndee naa kuu' Cristo. Te ñaq jaqan' nduu' ndee naa xini' e'.

¹⁶Te ñaq jaan' xiko' ni'i' yoo', ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, naa xaa' xini' e' ña xiko' ni'i' a ñu'u' nde'i e', ñaq ñu'u' ta'an' a xiin' tuchij, te iin ndaa' nduu' a, te chindiee' ta'an' a nuu' ijin chuyun ñaq yoo nuu' ijin a. Te saqan' tu xaa' Cristo xiin' yoo' te kuq'nu e' xiin' ñaq ndani ta'an' e'.

Na kaka' e' saa' kuní Jesús xiin' kivi' ñu'u xaa'

¹⁷Naq jaqan' na kuii' ka'án ndiee' i xiin' ndo' xiin' ndiee' xto'o e' ñaq kaka' ka ndo' saa' xika' inga' ne tuku', ne xanini saka,

¹⁸te yoo iin yaví tu ñaq xini tuní nia, te xika' yoo nia nuu' kivi' ñu'u ñaq kuní Ndiosí taxi a, kuachij ndii yoo sa'ví iní nia xa'a' a ñaq ni xaxii nia nimá nia.

¹⁹Te köo' ka'án nuu' nia, te ni sanakua'a xiin' mii' nia nuu' ñaq kini' kuu' nia xiin' iin' nia, saqan' ñaq ka'án ndiee' va nimá nia saa' nia saqan' nuu' ñaq xe'na'.

²⁰Ndisu ndo'ó ndii, köo' ñaq jaqan' ni saquaan ndo' saa' ndo' kii' ni xini' so'o ndo' xa'a' Cristo,

²¹naa' ndixaq xnq'a ni xini' so'o ndo' ñaq ka'án xa'a' a, te ni kundaní ndo' saa' nii' nakuitá ñaq ndixaq xa'a' a jaqan'.

²²Saqan' na kuii' kuní a ñaq nakoq ndo' kivi' ñu'u yata' ndo', te tava' xachi' ndo' saa' ni kuu' ndo' saa', saqan' ñaq ni sativi' ñaq jaan' nimá ndo', te ni xini' xa'an' ñaq jaan' ndo'ó xiin' ñaq ndioo' kini' iní ndo'.

²³Te taxi' ndo' ñaq namä Ndiosí ñaq xanini ndo'

²⁴te ndasanduu a ndo'ó ne yivi' xaa', te kuu' ndo' ndee naa kuu' mii' a, te kunduu' ndo' ne xachuun' ndaku nuu' ñaq ndixaq, te kunduu' tu ndo' nditia a.

²⁵Te ñaq jaqan' na kuii' nakoq ndo' tun vixi, te ka'an' ndaku xiin' ta'an' ijin ndo', saqan' ñaq iin ndaa' nduu' e'.

²⁶Naa' nasaá' xiin' ta'an' ndo' ndii, saa' ndo' kuachij. Te ndiätu' ndo' ndee ketä vi' ñu'u te nakoq ndo' ñaq mani' xiin' ta'an' ndo',

²⁷ni' ndee täxi' tu ndo' ñaq ketä va'a ñaq ndiva'a xiin' ndo'.

²⁸Te ne ni xakui'na' ndii, na sækui'na' ka nia. Süy' jaqan' ndii na sachuuun' ndaku nia xiin' nda'a' nia, te kuvij ki'in nia xu'un' te chindiee' nia ne nda'vi kuu'.

²⁹Te kaa'ndo' ndee iin ñaq kini', süy' jaqan' ndii ñaq va'a ka'an' ndo' saa' kivi' te kuq'nu ka ne xini' so'o ñaq jaqan' nuu' ichi' Jesús. Te kii' saa' ndo' ñaq jaqan' ndii, chindiee' ndo' ne jaqan'.

30Te sákusúchi' ndo' ini Espíritu Santo, kuächi ndii ña jaqan' nduu' ndee naa iin sello ña ni natjín e', ña nia'á ña nduu' e' kuenta Ndiosí, te kakü xnä'a e' kii' xaä kivi' ña kixin Cristo.

31Te na nakoö ndo' sakuu' ña ñu'u' ka'ni' nimá ndo', xiin' ña nasaá' ndo', xiin' ña kui'e ndo', xiin' ña ti'e' yu'u' ndo', xiin' ña kanja'a ndo' xa'a' ne yivi', xiin' sakuu' nuu' ña nia'a ndo'.

32Süü' jaqan' ndii va'a kä ndasun koo iní ndo', te kuvita tu iní ndo', te sakan' tu koo ka'nur iní ndo' kuni ta'an' ndo' saä nii' yoo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuächi e' xa'a' ña ni xaa Cristo.

Efesios 5

Na kaka e' saä kuní Ndiosí kaka e'

1Ña jaqan' na kuii' kuu' ndo' saä nii' kuu' Ndiosí xa'a' a ña si'e a, ne ndani va a, nduu' ndo'.

2Te kundani ndo' ne yivi' saä nii' ndani Cristo yoo', sakan' na ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' e' ndee naa iin ña násoko' ña xavixín' va nuu' Ndiosí.

3Sakan' na kuii' tein ndo'ó ndii, na koo' ndee iin ne kumi' musa, ni ndee iin nuu' ña xe'na' naa ña jaqan', ni ndee ne ndioo' iní va xa'a' ña'a. Sakan' ña ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, xäta'an saä niä ña jaqan'.

4Te ni ndee xäta'an tu ka'an kini' ndo', xiin' ña ka'an saka ndo', xiin' ña ka'an ndo' siki' ka'an. Te sakuu' ña jaqan' vä'a saä yoo', ne nduu' kuenta Ndiosí, süü' jaqan' ndii va'a ka taxi e' ña chindani a.

5Kuächi ndii kuní a kündaní ndo' ña ndee iin ne kumi' musa, uun ne xaa' ña xe'na', uun ne ndioo' iní va xa'a' ña'a inga ne yivi', ne nduu' ndee naa ne xaka'nu' ndiosí saka ndii, ni'l niä ña kundiée niä mii' xa'ndia chuun' Cristo xiin' Ndiosí.

6Xa'a' jaqan' na täxi' ndo' ña kuni' xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' ña maña. Kuächi ndii sando'o' Ndiosí ne so'o jaqan'.

7Ña jaqan' na kuii' sää ndo'ó ña xaa' ne jaqan'.

8Sakan' ña nuu' ni kixin ndii, ni xikä iin' yaví ndo' iin yivi'. Ndisu vitin ndii ñu'u xto'o e' tuún nuu' ndo' te xika' ndo'. Xa'a' a jaqan' na kuní a ña kaka va'a ndo' ndee naa xika' ne yoo ña tuún nuu' jaqan'.

9Sakan' ña ne yoo ña tuún nuu' xika' ndii, va'a kuu' niä, te xachuun' ndaku niä, te iin ndaa' tu nimá niä,

10sakan' ña nuu' sakuu' ña xaa' niä xika' nduku' niä ña xakuatia' xto'o e'.

11Te sää ndo' ña kuäsa' kuní, ña xaa' ne xika' iin yaví jaqan', süü' jaqan' ndii kuxioo ndo' nuu' a,

12 sakan' ña ndee kuchani e' ka'an e' xa'a' ña xaa' si'e ne jaan'.

13 Ndisu sakuu' ña yoo si'e natuví xaa' ña tuún, sakan' ña ña tuún jaan' ndii, sakuu' ña'a sanatuví a,

14 naa ka'án ne yivi' ndii: Ndoto nuu' yo'ó, te kixín, te ndokoó un' tein ne nduu' ndee naa ne xá ni xi'i, te sayi'é Cristo nimá un'. Kachi njá.

Taxi e' ña sakuu' Ndiosí nimá e' xiin' Espíritu Santo

15 Ña jaan' na kuii' koto xiin' mii' va ndo' saa xika' ndo', te käkä ndo' naa xika' ne sa'ví ini. Süu' jaan' ndii käkä ndo' naa xika' ne chuuñ va xika' ndaku.

16 Te i'in ichi' kua'an ndii, ña va'a saa ndo', sakan' ña kivi' vitin ndii, yoo va ña ni'a.

17 Ña jaan' na kuii' künduu' ndo' ne küü' kaxi'. Süu' jaan' ndii saa ndo' ña nduxa' ña kündaní ndo' ndee ña kuní xto'o e'.

18 Te kö'o ndo' vino ndee xiní ndo', sakan' ña sativi' xiin' mii' ndo', süu' jaan' ndii taxi ndo' ña sakuu' Ndiosí nimá ndo' xiin' Espíritu Santo.

19 Te ka'an xiin' ta'an' ndo' xiin' yaq Ndiosí ña yoso' nuu' tutu a, xiin' yaq ña xaka'nu' ña'a' e', xiin' yaq ña saka'án Espíritu nimá e'. Te kata ndo' yaq jaan' xaka'nu' ndo' xto'o e' Jesús xiin' nimá ndo'.

20 Te xiin' ndiee' xto'o e' Jesucristo taxi ndo' ña chindaní yuva' e' Ndiosí xa'a' sakuu' ña ndo'o' ndo'.

Ka'án Pablo saa kuní a kundai ee i'in ne tunda'a'

21 Te xa'a' a ña tiin' ka'nu' ndo' Cristo ndii, kakä nuu nuu' ta'an' ndo' xiin' iin kanii' nimá ndo'.

22 Ña'a', ña' yoo ii' ndii, kuní a ña kakä nuu a' nuu' ii' a' saa nii' xaa' a' xiin' xto'o e' Cristo.

23 Sakan' ña ii' a' jaan' nduu' ndee naa xini' a', ndee naa nduu' Cristo xini' sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' ndei a. Te suvi tu a nduu' ña sakakú yoo'.

24 Saq nii' xika' nuu' yoo', ne nduu' kuenta Jesucristo, nuu' a ndii, nii' sakan' tu kuní a ña kakä nuu ña'a' nuu' ii' a' nuu' sakuu' ña kuní a.

25 Te ndo'ó, te yoo ña' si'i ndii, kündaní ña'a' ndo' saa nii' ndaní Cristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a, te ni sanaqua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' e'

26 te kundai e' nditia Ndiosí kuiti'. Te ni ndasandoo tu a yoo' xiin' tikui ni xaa tu'un a.

27 Ni xaa a sakan' te sanaqua'a a yoo, ne nduu' kuenta a, nuu' mii' a, te ndatuun' xava'a koo e'. Te nimá e' ndii, köö' ndee sie ma'á ña ke'i nuu' a, te ni ndee köö' tu

ñä kuti'vi nuu' a, te ni ndee köö' tu ndee iin nuu' ñä vä'a nuu' a. Süü' jaan' ndii nditja mii' a kuiti' künduu e', te köö' ndee sie ma'á ñä ke'i nimá e'.

28Sakan' tu, te yoo ñä si'i ndii, kuní a kündaní ñä'a' ra ndee naa ndaní ra ñu'u' nde'i mii' ra. Kuachí ndii iin te ndaní ñä si'i ndii, ndaní tu ra mii' ra.

29Sakan' ñä ndee iin te yivi' ndäsi' ñu'u' nde'i mii' ra. Süü' jaan' ndii kuie xamaní xiin' mii' ra, te kuie tu xito' xiin' mii' ra saa nii' xito' Cristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a.

30Sakan' ñä kuenta ñu'u' nde'i a nduu' e' xa'a' a ñä nduu' e' ndee naa kūñu a xiin' iki' a.

31"Xa'a' a jaan' na nakoq tiaa yuva' si'i ra, te nduiin ra xiin' ñä si'i' ra, te uvi saa' nia ndii, iin ndaq nanduu nia."

32Ñä kaq' ndii, iin nuu' ñä vixi xava'a nduu' a, ndisü nakata' yu'u a xiin' ñä ndo'o' Cristo xiin' yoo', ne nduu' kuenta a.

33Ndee saa kaní ndii, kuní a ñä kündaní i'in ndo'ó, ñä si'i ndo' saa nii' ndaní xiin' mii' mii' ndo', te ñä'a' ndii, kuní a ñä koto ka'nu' a' ii' a'.

Efesios 6

Ka'án Pablo saa kuní a kuu yuva' si'i xiin' si'e nia, te si'e jaan' xiin' yuva' si'i' nia

1Ne kuachi', kändixa' ndo' yu'u yuva' si'i' ndo' naa kuní xto'o e', sakan' ñä ñä jaan' nduu' ñä xata'an nuu' Ndiosí.

2Tu'un ndei' nuu' ñä ni taxi Ndiosí nuu' e' kii' ni ndoo a kuento a xiin' e' ka'án ndii: "Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'

3te natijn ndo' ñä mani' koo xiin' ndo', te nakaat tu kivi' ñu'u ndo' nuu' ñu'u' iin yivi", kachi a.

4Te ndo'ó, yuva' si'i' ndii, sänasaá' ndo' si'e ndo', süü' jaan' ndii sania'á ndo' nia, te kondia yu'u tu ñä'a' ndo' saa kuní xto'o e' Jesús.

Yo'o' ka'án Pablo xa'a' ne ni ke'vi xachuun' xiin' xa'a' xto'o nia

5Te ndo'ó, ne xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kändixa' ndo' sakuu' ñä ka'án ne nduu' xto'o ndo' iin yivi' yo'o' xiin' ndo'. Te koto ka'nu' yi'vi ñä'a' ndo', te kaka nuu ndo' nuu' nia xiin' iin ndaq nimá ndo' saa nii' xika' nuu' ndo' Cristo.

6Te süü' kändixa' ñä'a' ndo' kii' ita' nia xito' kuiti' nia ndo'ó te ndoo va'a ndo' nuu' nia, süü' jaan' ndii kaka nuu ndo' nuu' nia ndee naa nuu' Cristo xika' nuu' ndo' xiin' iin kani' nimá ndo' saa kuní Ndiosí.

7Te kaka nuu sini ndo' nuu' ne jaan' ndee naa nuu' xto'o e' Cristo xika' nuu' ndo'. Saq ndo' kuenta ñä süü' nuu' ne yivi' kuiti' xika' nuu' ndo'.

⁸Sákán' ñaq xaq xiní ndo' ñaq ijin e' naqtiin ñaq va'a saaq xto'o e' Cristo naá kivi' xa'a' ñaq va'a ñaq ni xaa e', naa' ne xiko' ni'i' ijin xto'o nduu' e' uun naa' ne xika' ndiká nduu' e'.

⁹Té ndo'ó, ne nduu' xto'o ne jaan' ndii, ijin kachi kuu va'a ndo' xiin' niq, te vikuiin ndo' ñaq sayi'vi ñaq'a' ndo', sákán' ñaq xaq xiní ndo' ñaq ijin ndaq' xto'o ndo', ñaq ndu'u' ndivi' nduu' tu xto'o ne jaan'. Té ñaq jaan' ndii, ijin kachi kuu' a xiin' sákuu' ne yivi'.

Nákui'nú e' sákuu' ñaq taxi' Ndiosí té kási a yoo' nuu' ñaq ndiva'a

¹⁰Ñani ta'an' i, ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, nduku' ndo' ndiee' ndo' nuu' ñaq ndiee' xava'a ñaq taxi' xto'o e'.

¹¹Té nákui'nú ndo' sákuu' ñaq taxi' Ndiosí té kási a ndo'ó nuu' ñaq ndiva'a, te kuví kuita ni'i ndo' kii' xamaña ñaq jaan' ndo'ó.

¹²Sákán' ñaq süu' xiin' ne yivi' ijin yivi' kunta'an' e', süu' jaan' ndii xiin' ñaq ndiva'a, xiin' ñaq xa'ndia chuun', xiin' ñaq kumi' ndiee' xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' ijin yivi', mii' ijin yaví yo'o' vitin, xiin' ñaq ndiee' kua'a' tachí' kini, ñaq xika' nuu' viko', kunta'an' e'.

¹³Xa'a' jaan' na nákui'nú ki'i' ndo' sákuu' ndachuun' ñaq taxi' Ndiosí té kási a ndo'ó nuu' ñaq ndiva'a jaan' kii' xaa kivi' kini ñaq kunta'an' ndo' xiin' a. Té kii' ndi'i ñaq kunta'an' ndo' jaan' ndii, kusaa' ita' ni'i' kaa ndo' nuu' ichi' Ndiosí.

¹⁴Ñaq jaan' na kuii' kuita ni'i ndo' ichi' a. Ñaq nduu' ñaq ndixaq xa'a' Ndiosí ndii, tjin ndo' a ndee naa ijin' ñaq ki'i' toko' ndo'. Té ñaq xachuun' ndaku ndii, tjin ndo' a ndee naa ñaq kási tia'ní ndo'.

¹⁵Té ñaq yoo tu'va ndo' té ka'an ndoso' ndo' xa'a' tu'un va'a saaq ndiee' mani' e' xiin' Ndiosí ndii, tjin ndo' a ndee naa ndixan' ki'i ndo'.

¹⁶Té siin' tuku' ndii, ñaq iñi ndo' xini ndo' Ndiosí tjin ndo' ndee naa kaa ñaq tiasi xiin' mii' ndo', te kuví nda'va ndo' sákuu' kuxi' ndatin, tun' xatia ñaq ndiva'a nuu' ndo'.

¹⁷Té ñaq ni sákakú Jesús ndo'ó nuu' kuachí ndo' ndii, tjin ndo' a ndee naa ti'e' ñaq kási xini' ndo'. Té tu'un Ndiosí ndii, tjin tu ndo' a ndee naa ichi' ñaq taxi' Espíritu Santo nda'a' ndo'.

¹⁸Ka'an ndo' xiin' Ndiosí saaq kivi', té sákuu' nuu' saaq ka'án e' xiin' a ndii, ka'an nda'vi ndo' xiin' a xiin' ñaq ndiee' Espíritu Santo, té koo tu'va tu ndo' xiin' ñaq jaan', té näkoo ndo' ñaq xikán ndo' nuu' a xa'a' sákuu' ne nduu' kuenta a.

¹⁹Té ka'an tu ndo' xiin' Ndiosí xa'a' yu'u ñaq taxi' a tu'un a nuu' i, té ka'an i xiin' ñaq ndieni nuu' ne yivi' kii' sákuni' i niq ñaq yoo si'e xa'a' tu'un va'a, ñaq ka'án xa'a' Jesús.

²⁰Té yu'u nduu' té ndiso' chuun' xa'a' tu'un va'a jaan', sákán' na tiín i xiin' karena naá i vi'e kaa. Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i té kuví ka'an i xiin' ñaq ndieni nuu' ne yivi' saaq kuní Ndiosí ka'an i.

Cha'an' so'o' ndi'i'

²¹Tíquico, ñaqi mani' e', iin te xika' nuu' ndaku nuu' xto'o e' ndii, xaa raa mii' ndiee' ndo', te ka'an ndi'i raa xiin' ndo' xa'a' i te kuni' ndo' saa ndu'u' i.

²²Ti'vi' ña'a' i xa'a' ña kaa', te sakuni' raa ndo'ó saa ndiee' ndu, te sandieni raa nimá ndo'.

²³Na taxi na yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ña mani' koo xiin' sakuu' ndo'ó, te sakán' tu ne ta'an' e', te na taxi tu a ña kundani ta'an' ndo' xiin' ña ini ndo' xini ña'a' ndo'.

²⁴Te na sañu'u' na tu Ndiosí sakuu' ne ndani xto'o e' Jesucristo xiin' iin kanii' nimá nia. Sakan' na kundai a.

Filipenses

Filipenses 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

1Yu'ü Pablo xiin' Timoteo ndii, te xika' nuu' nuu' Jesucristo nduu' ndu, te ti'vi' ndu cha'an' sakuu' ndo'ó, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ini xini Cristo Jesús, ne ndiee' ñuu Filipos. Te ti'vi' tu ndu cha'an' te xito' ndo'ó, xiin' te chindiee' ndo'ó.

2Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, te na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Ka'án Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ndikún ichi' a xiin' rä

3Taxi' i ña chindani Ndiosí i sakuu' ichi' kii' naka'an' i xa'a' ndo'.

4Te sakuu' ichi' ndii, kuatia' nimá i te ka'án i xiin' a xa'a' sakuu' ndo'ó,

5sakan' ña xachuun' inga' e' xa'a' tu'un va'a ndee kivi' nuu' ña ni xini so'o ndo' tu'un jaan', te ndee vitin.

6Te ndituni yu'ü ña chuuun va'a ña ni xa'a' Ndiosí xaa' a xiin' nimá ndo' ndii, kua'an naa kua'an a xaa' ña'a' a, te sakinu ña'a' a ndee xaa kivi' ña nandiko' Jesucristo.

7Te kandei' xanini i sakan' xa'a' sakuu' ndo', sakan' ña ndan i kua'a' i ndo'ó. Kuachi ndii ni xachuun' inga' sakuu' ndo' xiin' i nuu' chuuun ña ni samani' Ndiosí yu'ü, kii' naá i vi'e kaa xiin' kii' xika' ndiká i ndiee' yu'u' i xa'a' tu'un va'a jaan', te nia'a i ña ña ndaku nduu' a.

8Ndiosí xiní saa vi' kundani i sakuu' ndo'ó saa nii' kundani va Jesucristo yoo'.

9Te ka'án i xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kundani ta'an' ya'a kaa ndo', te na saa ndo' a xiin' ña xini tuní, te saa tu ndo' a xiin' ña ndichi.

10Te kuní i ña jaan' xa'a' ndo' te kuví naqaxin ndo' ndee ña nduu' ña va'a xn'a, te kaa na kaa ndaku ndo', te koo' ndee iin ña kuví tiin kuachi ne yivi' ndo'ó ndee xaa kivi' ña nandiko' Jesucristo.

11Te kumi' tu ndo' kua'a' va ña ndaku ña xaa' ndo' xiin' ña ndiee' Jesucristo, te xiin' ña jaan' kua'a' kaa ne yivi' tiin ka'nu' Ndiosí, te saka'nu' tu ña'a' nja.

Ka'án Pablo ña xa'a' Cristo kuuti' tiaku rä

12Ñani ta'an' i, kuní i ña kundani ndo' ña tu'un ndo'o' i yo'o' ndii, ni naqasi a ña kikú tu'un va'a, süu' jaan' ndii so'o chindiee' kaa a xa'a' ña jaan'.

13Sakan' na kuii' ndee te xíin', te ndiaa vi'e ka'nu', xiin' sakuu' ne yivi' xiní ña naá i vi'e kaa xa'a' ña xika' nuu' i nuu' Cristo.

14Te kua'a' kaa ñani ta'an' e' ndii, ini kaa ra xini raa xtq'o e' xa'a' a ña naá i vi'e kaa. Te so'o kumi' kaa ra ña ndieni te ka'án ndoso' ndituni raa tu'un va'a jaan' nuu' ne yivi'.

15Ñä ndixä nduu' a ñä savä te jaän' ndii, ka'án ndoso' rä xa'a' Cristo xa'a' ñä ndasi' nuu' rä xini rä yu'u xa'a' chüün ñä ndiso' i, uun xa'a' a ñä kuni känando rä yu'u kuiti'. Ndisü savä tükü rä ndii, ka'án ndoso' rä a xa'a' a ñä va'a nimá rä.

16Të ndasi' nuu' jaän' ndii, ka'án ndoso' rä xa'a' Cristo xa'a' a ñä kuni katin ta'an' rä xiin' yu'u kuiti', te xächuun' ndaku nimá rä. Süu' jaän' ndii kuni sänakuiniá kä rä tu'un kui'e nuu' i vi'e kaa yo'o.

17Ndisü te va'a nimá jaän' ndii, ka'án ndoso' rä xa'a' Cristo xa'a' a ñä ndaní rä yu'u, sakan' ñä xiní rä ndii, naá i vi'e kaa xa'a' a ñä naka'án i xa'a' tu'un va'a jaän'.

18Të ndii, köö' a xaa' a naa' ka'án ndoso' rä a xa'a' a ñä ndasi' nuu' rä, uun xa'a' a ñä nduu' ra te ndaku nimá, ndee saa kani ndii, xa'a' Cristo ka'án ndoso' rä, te va'a va kuni yu'u xa'a' ñä jaän'. Te va'a na va'a kä kuni i,

19Sakan' ñä xiní i ñä xa'a' a ñä ka'án ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i, xiin' xa'a' a ñä chindiee' Espíritu Jesucristo yu'u ndii, ketä i vi'e kaa yo'o'.

20Të ka'án nimá i, te ndiatu' tu ini i ñä ndöö kui'e i nuu' Cristo, süu' jaän' ndii xiní kaxi' i ñä naa xä xaa' kä i ndii, nia'a tu i ñä ka'nu' Cristo vitin tee' ndee tiaku i, uun tee' ndee kuví i.

21Sakan' ñä nuu' yu'u naa' tiaku i ndii, tiaku i te xaa' i ñä kuní Cristo, te naa' kuví i ndii, xä ni ketä va'a i.

22Të naa' kutiakü kä i, te kunduu a nuu' i iin ñä koo' kua'a' kä ne ini kuni Cristo ndii, xiní ndee ñä va'a kä.

23Sakan' ñä vixi va nuu' i te kuni i ndee ñä uví ta'an jaän' nduu' ñä va'a kä. Kuachi ndii ka'án nimá i kuví i, te kundu'u i xiin' Cristo, sakan' ñä ñä jaän' nduu' ñä va'a ya'a kä.

24Ndisü xa'a' ñä va'a ndo'ó ndii, kuní a ñä koo' kä i xiin' ndo' iin yivi' yo'o'.

25Të ini i ñä ndoo' kä i iin yivi' yo'o' xiin' sakuu' ndo' xa'a' ñä va'a mii' ndo', te chindiee' i ndo'ó nuu' ñä kuatia' nimá ndo' ñä ini ndo' xini ndo' Jesús,

26te saka'nu' kä ndo' Cristo Jesús xa'a' a ñä chindiee' a yu'u, xiin' xa'a' a ñä koo' tükü i xiin' ndo'.

27Ndisü ndee kä ñä koo' ndii, xa'a' a ñä nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, kákä naa xika' ndo' naa ka'án chuun' tu'un va'a xa'a' a. Tee' ndee xaa i uun xää i mii' ndiee' ndo' ndii, kuni kuni i kuento ñä ita' ni'i ndo' xiin' iin ndaq' nimá ndo' nuu' ichi' a, te xachuun' inga' tu ndo' nuu' ichi' a xa'a' tu'un va'a ñä kandixa' e' jaän'.

28Të ndee sie küyi'vi ndo' nuu' ne nakasi ndo'ó xa'a' a ñä kandixa' ndo' tu'un va'a jaän'. Te ñä jaän' nia'á ñä ne ndo'nu'u' nduu' niä, ndisü ndo'ó ndii, nia'á ñä jaän' ñä ne kakü nduu' ndo', te mii' Ndiosí saa ñä jaän'.

29 Kuəchị ndii, süu' ni taxi Ndiosí ña ini kuiti' e' xini e' Cristo, süu' jaan' ndii ni taxi tu a ña kundo'o tu e' xa'a' a.

30 Sakan' ña ndo'o' ndo' naa ni xini ndo' ni ndo'o i saa', xiin' saa xini ndo' kuento ña ndo'o' i vitin.

Filipenses 2

Nda'vi kuu nimá ndo' saa nii' nda'vi kuu' nimá Cristo Jesús

1 Sakan' na kuii', naa' ndixä xna'a saki'ví Cristo ndo'ó xa'a' a ña ini ndo' xini ña'a' ndo', te saki'ví tu a ndo'ó xa'a' a ña ndani a ndo'ó, te ni nduijin ndo' ni xaa Espíritu Santo te ndiee' mani' ndo', te kuvita ini ndo' xini ta'an' ndo' ndii,

2 sakuatia' ndi'i' ndo' nimá i kunduú ndo' iin ndaq' xini', te iin ndaq' tu ña ndani ta'an' ndo', te iin ndaq' tu nimá ndo', te iin ndaq' tu ña xanini ndo'.

3 Te sää ndo' ndee iin ña'a, te naata'vi' ta'an' ndo' xa'a' a ña ndasi' nuu' ndo' ni ndee xa'a' a ña ñuñu' ndo'. Süu' jaan' ndii xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo' kañini ndo' ña ne ka'nu' kaa nduu' inga ne yivi' te sakan' mii' ndo'.

4 Te kañini ndo' xa'a' ña va'a mii' kuiti' ndo', süu' jaan' ndii kañini tu ndo' xa'a' ña va'a inga ne yivi'.

5 Sakan' na kuii' na kañini ndo'ó naa xanini Cristo Jesús.

6 Ña jaan' ndii, tee' ndee iin kachi nduu' a xiin' Ndiosí ndii, ni xä xii a xa'a' a ña iin kachi nduu' a xiin' Ndiosí.

7 Süu' jaan' ndii ni nakoó mii' ndoo a ña ka'nu' a, te ni nanduijin kachi a xiin' iin te xika' nuu', te ni ndasaijin kachi xiin' mii' tu a xiin' te yivi'.

8 Te kii' nduu' a te yivi' ndii, ni sanuu' xiin' mii' mii' a, te ni saxinu ndi'i xechi' a ña kuní Ndiosí ndee ni xi'i a, te ndee nuu' iin krusín vi' ni xi'i a.

9 Sakan' na kuii' ni kañi'i ña'a' Ndiosí ndee mii' ka'nu' ya'a, te ni chindu'u' a iin kivi' a ña ka'nu' kaa te sakan' ndee kaa tukü kivi' ña yoo.

10 Sakan' te nuu' Jesús vikuita xiti' sakuu' ña ndiee' ndivi', xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' sakuu' ña ñu'u' tixin ñu'u',

11 sakan' te nakoñi sakuu' ne yivi' iin yivi' ña Jesús nduu' xto'o nuu' sakuu' ña'a, te xiin' ña jaan' natiin' Ndiosí, yuva' e', ña tiin' ka'nu'.

Ka'án Pablo ña kuní a kunduú e' ndee naa ñu'u nuu' ne yivi'

12 Ñani ta'an' mani' i, saa nii' kandixa' ndo' ña ka'án i sakuu' ichi' xiin' ndo', te süu' kii' ndu'u' kuiti' i xiin' ndo', süu' jaan' ndii vitin kaa vi' ndee' kandixa' ndo' yu'u ña koo' i ndu'u' xiin' ndo'. Te nia'a ndo' ña nduu' ndo' ne ni sakkakú Ndiosí, te xiin' ña kundi'ni ndo' yi'vi ndo' ndee kisi a ndo'ó xaa' ndo' a.

13Kuəchị ndii mii' Ndiosí nduu' ñaq xaa' səkan', tə ka'án nimá ndo' səq ndo' ñaq kuní a, tə suví tu a xaa' səkan', tə səxinu' ndo' ñaq jaqan' xa'a' a ñaq səkan' ni' kuní mii' a.

14Tə kä'an yu'u' ndo' kii' xaa' ndo' sakuu' ña'a, ni' ndee käni ta'an' tu ndo' kuento,

15səkan' tə kundu' ndo' ne xachuun' ndəku nuu' səkku' ne yivi', tə tii'ñ kuəchị ni'ja ndo'ó. Tə kundu' ndo' si'e Ndiosí, ne köö' kuəchị tein ne ni'ja'a, ne ni' sativi' xiin' mii'. Tə kundu' ndo' ndee naa ñu'u ñaq yi'é, ñaq ndiee' ndivi', nuu' ne yivi' iin yivi' jaqan'.

16Tiin' kutu' ndo' tu'un ñaq taxi' kivi' ñu' e', səkan' tə kii' nəndiko' Cristo ndii, kuví ka'ān kuatia' i xa'a' ñaq ni' səndo'o' saka xiin' mii' i, tə ni' ndee ni' xachuun' saka tu i nuu' a tein ndo'.

17Tee' ndee kuní a kuiti'ja ní' i, tə ki'in ta'an' a xiin' ñaq nasoko' ndo' nuu' Ndiosí, te ñaq jaqan' nduu' ñaq ini' ndo' xini ndo' a, səq e xiin' ñaq kuatia' nimá i, tə səkuatia' tu i nimá səkku' ndo'ó xiin' i.

18Tə səkan' tu ndo'ó ndii, kuatia' nimá ndo', tə səkuatia' na ndo' nimá i xiin' nimá ndo'.

Ka'án Pablo xa'a' uví tə'an tə chindiee' ta'an' xiin' rə, Epafroditó xiin' Timoteo

19Ndiatu' i ñaq taxi' xto'o e' Jesús ti'vi' yachi' i Timoteo mii' ndiee' ndo', tə va'a kuni i kii' nəndiko' rə tə ka'ān rə xiin' i səq ndiee' ndo'.

20Səkan' ñaq köö' kə ndee iin rə xiin' i ndee naa tə jaqan', tə ndi'ni xna'a xa'a' ndo' ndee naa yu'u.

21Kuəchị ndii, səkku' inga' rə ndii, ndi'ni rə xa'a' ñaq kuní mii' kuiti' rə, tə ndi'ni rə xa'a' ñaq kuní Cristo Jesús.

22Ndisu xə xiní ndo' səq xachuun' ndəku Timoteo yo'o', ñaq xika' nuu' va'a rə nuu' tu'un va'a xiin' i ndee naa xaa' iin si'e, tə xika' nuu' nuu' yuva' rə.

23Səkan' na kuii' ndiatu' ini i ti'vi' yachi' rə mii' ndiee' ndo' kii' kuni i kuento ndee ñaq kundo'o i.

24Tə ini i ñaq taxi' xto'o e' ñaq yachi' ku'un tu yu'u mii' ndiee' ndo' jaqan'.

25Ndisu vitiñ ndii, ni' xata'ān nuu' i ñaq sənəndiko' tukuu' i ñənə i Epafroditó mii' ndiee' ndo', tə ni' ti'vi' ndo', tə səq rə chuyu'nuu' i. Tə chindiee' ta'an' rə xiin' i xachuun' inga' ndu ñaq kunta'an' ndu xiin' ñaq ni'ja'a.

26Ti'vi' ñaq'a' i mii' ndiee' ndo' səkan' ñaq nanduku' va rə səkku' ndo'. Tə ndi'ni va tu rə xa'a' a ñaq ni' xiní ndo' kuento ñaq ni' kuni kuví rə.

27Ñaq ndixā nduu' a ndii, ni' kuni kuví va rə. Ndee chaa' va tə kuví rə. Ndisu ni' kuvita ini Ndiosí xa'a' rə, tə ni' sanda'a ñaq'a' a. Tə ni' kuvita tu ini a ndee xa'a' yu'u, kuəchị ndii ni' taxi' a ñaq kusuchi' kua'a' kə ini i.

28Saqan' na kuii' yachi va ti'vi' ña'a' i, te nandiko' ra mii' ndiee' ndo' jaan'. Te kii' kuní ña'a' ndo' ndii, kuatia' ni tukuu' nimá ndo', te kusuchi' ka ini yu'u.

29Natiin ña'a' ndo' saq kuní xto'o e' xiin' ña kuatia' nimá ndo'. Te koto ka'nu' ndo' te yivi', te xaa' naa xaa' te yo'o',

30Sakan' ña ndee sie va te kuví ra xa'a' a ña xachuun' ra nuu' Cristo Jesús, ña kuain' ni kuu rä xiin' kivi' ñuu rä kii' ni xito rä yu'u xa'a' ndo'ó xa'a' a ña ni kuví chindiee' mii' ndo' yu'u.

Filipenses 3

Ka'án Pablo ña Cristo kuiti' kuní a ini e' kuni e'

1Ñani ta'an' i, ka'án tu i xiin' ndo' ña kuatia' nimá ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o e' Jesús. Yu'u ndii, xävi i ña tukú ni ke'i i nuu' ndo' ña xä ni ke'i i jaan', te chindiee' tu a ndo'ó nuu' ichi' Ndiosí.

2Koto xiin' mii' ndo' nuu' te yivi' ñaa', te nduu' ndee naa naya' sana', te koto xiin' mii' ndo' nuu' ña nia'a ña xaa' ra, te koto xiin' mii' tu ndo' nuu' ña kuni kasa'a ra tuni iin' ndo'.

3Sakan' ña yoo' ndii, kumi' xna'a e' ña jaan', ndisu nimá e' yoo a xa'a' a ña xaka'nu' e' Ndiosí xiin' ndiee' Espíritu Santo, te Jesucristo kuiti' ini e' xini e', te ini e' xini e' ña ndiee' mii' e' te koo ndaku nimá e' nuu' Ndiosí.

4Sakan' tu yu'u ndii, yoo ña kuví ini i kuni i te koo ndaku nimá i nuu' Ndiosí xiin' ndiee' mii' i. Naa' yoo kaa xanini ña kuví koo ndaku nimá e' nuu' Ndiosí xiin' ndiee' mii' e' ndii, yu'u kaa vi'.

5Sakan' ña ni xä'a nia tuni iin' i kivi' ña unia ña ni tuvi i. Te ichi' ne Israel nduu' i. Te xii' yata' i ni nduu Benjamín. Te te hebreo ndi'i nduu' i. Te kuenta ña nduu' i te fariseo ndii, ndikún va'a kaa i tu'un ndei' Ndiosí.

6Te kuenta ña xaa' i ña kuní Ndiosí ndii, ndee ne nakayá xa'a' Jesús ni taxi' u'vi i, te kuenta ña ka'án chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ni saxinú i sakuu' a.

7Ndisu vitin ndii, sakuu' ña ni tuu i ni ndiaa ya'vi' nuu' i kii' sahan' ndii, kuäsa' xachi' kaa ndiaa ya'vi' a nuu' i vitin xa'a' ña ini i xini i Cristo.

8Ndisu süu' sahan' kuiti', ndee iin ña jaan' ndiaa ya'vi' kaa nuu' i vitin kii' nakata' e xiin' ña xiní i xto'o i Cristo Jesús, ña ndiaa ya'vi' ya'a kaa. Te xa'a' Cristo ni nakoo i sakuu' ña jaan', te nduu' a nuu' i ndee naa mii'in' kuiti', sahan' te ndee iin ndaa' Cristo kuiti' kondia ya'vi' nuu' i,

9te nduiin tu i xiin' a. Te nduku' i ña kunduu i te ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' ña saxinú i ña ka'án tu'un ndei' a, süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini i xini i Cristo kuiti' nduku' i ña jaan'. Sahan' ña mii' Ndiosí kuiti' nduu' ña xandaku nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo.

10 Kuəchị ndii kuni kuni i Cristo, te kuni tu i ña ndiee' Ndiosí, ña ni sənətiaku ña'a' a, te kundo'o na i naa ni ndo'o a, ña xaa i kuyi i ndee naa ni xi'i a,

11 te xiin' ña jaan' ndiatu' ini i ña natiaku i tein ne ni xi'i.

Ka'án Pablo ña kuni xaa rä ndee mii' ni nia'a ña'a' Ndiosí xaa rä

12 Süu' ka'án i ña xə ni nəni'i' i səkuu' ña jaan', ni ndee kä'án tu i ña xə ni səxinu i səqə kuní Ndiosí künduu i, süu' jaan' ndii kua'ān na kua'ān i ña ndiatu' ini i nəni'i' i ña ni kənə Cristo yu'u künduu i.

13 Ñəni i ta'an' i, süu' ka'án i ña xə ni nəni'i' i ña jaan'. Ndisu iin ndaq' a xaa' i ndii, nandoso' i xa'a' səkuu' ña ni nəkoo i xata' i, te xanduxa' kə i ña nəni'i' i ña ndu'u' nuu' i mii' kua'ān i,

14 te ndii kua'ān na kua'ān i mii' ni nia'a Ndiosí nəxaq i ndee nəni'i' i ña va'a ña ni kənə Ndiosí yu'u nətiin i xa'a' ña ini i xini i Cristo Jesús.

15 Səkan' na kuii' səkuu' yoo', ne xə xixə ini nuu' iche' Ndiosí ndii, kuní a kənini e' səkan'. Ndisu naa' siin' xanini səva ndo'ó xa'a' ña jaan' ndii, mii' Ndiosí səkuni' ndo'ó ndee ña kuní a səqə ndo'.

16 Ndees səqə kə ni ndii, kuní a ña iin ni ndaq' a kəkə e' nuu' iche' a naa xə xika' e'.

17 Ñəni ta'an' i, kəkə ndo' iche' Jesús səqə nii' xika' yu'u iche' a, te chūun xa'a' tu ndo' səqə xika' ne xika' iche' a naa xika' ndu'u.

18 Naa xə ni ka'ān i xiin' ndo' ki'in' va iche' ndii, tukü ni ka'án i xiin' ndo' vitin ndee xaku' i ña xika' kua'a' ne yivi', ne kuu' ndee naa chindiaa ya'vi' ni ña ni xəa Cristo nuu' krusín.

19 Te kii' kuyi ne jaan' ndii, tundo'o' kuiti' koo ni, səkan' ña ña xikán nimá kuiti' ni ña nduu' ndiosí nuu' ni, te ka'án ñuñu' ni xaa' a ña ka'ān ña xaa' ni, te ndi'ni ni xaa' a ña yoo iin yivi' kuiti'.

20 Ndisu yoo' ndii, ndivi' kandu'u' ñuu' e', te ikan' ndiatu' ini tu e' kixin xto'o e' Jesucristo, ña sakakú yoo'.

21 Te nəma a ñu'u' nde'i e', ña tívi', te künduu a ndee naa ñu'u' nde'i mii' a, ña ndatun' va. Te səqə a ña jaan' xiin' ndiee' a ña tiin' a te xa'ndia chuun' a nuu' səkuu' ña yoo'.

Filipenses 4

Kuətia' naa kuatia' nimá ndo' iin kivi' kua'ān xa'a' Jesús xto'o e'

1 Səkan' na ka'án i xiin' ndo'ó, ne ta'an' i, ne ndan i va i, te kundi ni va tu i xa'a' ndo', te va'a tu kuni i xini ndo'ó, te nduu' ndo' ndee naa corona i, ña kuita ni i na ita' ni i ndo' nuu' iche' xto'o e' Jesús.

²Ka'án nda'vi i xiin' Evodia, te sakan' tu xiin' Síntique, ña na nakoó nja ña mani' xiin' ta'an' nja. Kuachí ndii iin kachi ne xika' ichi' xto'o e' nduu' uví sasa' nja.

³Te ka'án nda'vi tu i xiin' yo'ó, Sícigo, te xachuun' inga' ndaku xiin' i, ña chindíee' un' ña'a' jaan'. Ne ni xachuun' u'ví xiin' i xa'a' tu'un va'a nduu' tu ne jaan', xiin' Clemente, xiin' inga ne ni xachuun' inga' tu xiin' i. Te xá yoso' kivi' sakuu' ne jaan' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne natíin kivi' ñuu ña koo' kivi' ndil'i.

⁴Vítin ka'án i ña kuatia' nimá ndo' sasa' kivi' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o e' Jesús. Te tukú ni ka'án i xiin' ndo' ña kuatia' nimá ndo'.

⁵Te nia'a ndo' nuu' sakuu' ne yivi' ña ne va'a nimá nduu' ndo'. Xá kuyatin' tukuu' kixin xto'o e' jaan'.

⁶Sandi'ní xiin' mii' ndo' xa'a' ndee iin ña'a, ndee chaa' ká ka'án ndo' xiin' Ndiosí sakuu' ichi', te ka'án nda'vi ndo' xiin' a xa'a' ña kuní nuu' ndo', te taxi tu ndo' ña chindani a.

⁷Te taxi a ña mani' a, ña va'a ya'a ká te sakan' ña xiní ne yivi' iin yivi', koo nimá ndo', te ña jaan' koto nimá ndo' xiin' ña xanini ndo' xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' Cristo Jesús.

Xa'a' ña va'a kuiti' kuní a kaniñi e'

⁸Naní ta'an' i, mii' sandi'i' i yo'o' ka'án i ña kaniñi ndo' xa'a' sakuu' ña nduu' ña ndixá, xiin' xa'a' sakuu' ña xata'an koto ka'nu' e', xiin' xa'a' sakuu' ña ndaku, xiin' xa'a' sakuu' ña ndoq, xiin' xa'a' sakuu' ña ndatun', xiin' xa'a' sakuu' ña va'a koo' chukuu' xa'a' ne yivi'. Naa' yoo ña xata'an saka'nu' e' ndii, xa'a' ña jaan' kuiti' kaniñi ndo'.

⁹Te sakuu' ña ni sania'á i ndo'ó, xiin' ña ni ka'án i, xiin' ña ni xiní so'o ndo' ka'án i, xiin' ña ni xiní ndo' xaa' i ndii, ña jaan' sasa' ndo'. Te na koo Ndiosí, ña taxi' ña mani' yoo nimá e', xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani ne ñuu Filípos xa'a' a ña ni chindíee' ña'a' nja

¹⁰Kuatia' va nimá i nuu' xto'o e' ña tukú sakan' ni nako'an' ndo' chindíee' ndo' yu'u. Xiní i ña koo' kivi' ni nakoqo ndo' ña naka'an' ndo' xa'a' i, ndisu ni kuví kuní ndo' sasa' chindíee' ndo' yu'u.

¹¹Süü' ka'án i ña yo'o' xa'a' a ña natiín i xa'a' ña'a. Kuachí ndii xá ni kaan i ña va'a kuni i nuu' ndee ká nuu' ña ndo'o' i.

¹²Xiní i kunduu i te nda'vi kuu', te xiní tu i kunduu i te vika'. Xá ni kaan i nuu' ndee ká ña ndo'o' i, naa kuu' ña kák chitu' i, uun ña kák soko i, te xiní tu i ña kumi' i kua'a' ña'a, uun ña kunduu i te natiín.

¹³Kuví xaa' i sakuu' ña jaan' sakan' ña Cristo chindíee' yu'u.

¹⁴Ndee sasa' ká ni ndii, va'a ni xáa ndo' ña ni chindíee' ndo' yu'u nuu' ña ndo'o' i.

¹⁵Xiní kaxi' ndo'ó, n̄e ndiee' ñuu Filipos, ña kii' ni keta i ñu'u' Macedonia ñaa', te ni x̄a'a' i ka'án ndoso' i tu'un va'a ndii, ndee iin ti'vi' n̄e nakayá xa'a' Jesú斯 n̄i chindiee' yu'u, sūu' jaan' ndii ndo'ó kuiti' ni x̄a a ña jaan'.

¹⁶Kuachi ndii, ndee kii' xika' i ñuu Tesalónica ndii, ki'in' ichi' ni ti'vi' ndo' ña kutiaku i.

¹⁷Süu' ka'án i ña yo'o' xa'a' a ña kuní i ña taxi k̄a ndo' ña kutiaku i, sūu' jaan' ndii kuní i ña sañu'u' na Ndiosí ndo'ó xa'a' ña va'a ña xaa' ndo' jaan'.

¹⁸Xa ni natiiin i nda'a' Epafroditò sakuu' ña kutiaku i, ndee yoso' a nuu' i vitin xiin' ña ni ti'vi' ndo' jaan', n̄ian i ndee yoso' a kutiaku i. Ña jaan' ndii, ndee naa iin tumani' xavixín' nduu' a nuu' Ndiosí, te va'a tu kuni a xini a ña jaan'.

¹⁹Te mii' Ndiosí e', ña kumi' ña vika' ndatun' koo' chukuu', taxi sakuu' ña kuní nuu' ndo' saa Cristo Jesú斯.

²⁰Na natiiin yuva' e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Ti'vi' Pablo cha'an' sakuu' n̄e nakayá xa'a' Jesucristo, te ndeji' ña'a' ra

²¹Sakuu' inga n̄e iní xini Cristo Jesú斯, n̄e nduu' kuenta Ndiosí, n̄e ndiee' ñaa' ndii, kua'an Ndiosí koo niña. Te kua'an Ndiosí koo tu ndo'ó, kachi ñan i e', te ndiee' xiin' i yo'o'.

²²Sakan' tu sakuu' n̄e nduu' kuenta Ndiosí, n̄e ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' niña cha'an' ndo', ndisu n̄e xika' nuu' nuu' César k̄a vi' ti'vi' cha'an' ndo'.

²³Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Colosenses

Colosenses 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

1Yu'ü nduu' Pablo, tē Jesucristo ni tianu' yu'ü tē sania'á i ichi' a saq kuní Ndiosí, tē xiin' Timoteo, ñanji ta'an' e' ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó,

2ñanji ta'an' ndu, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne xika' ndaku ichi' Cristo, ne ndiee' ñuu Colosas. Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí ndo'ó, tē na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Ka'án Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ini xini Jesús xiin' rä

3Sakuu' ichi' kii' ka'án ndu xiin' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo ndii, taxi' ndu ña chindani a xa'a' ndo'.

4Sakan' ña ni xini ndu kuento ña ini ndo' xini ndo' Cristo Jesús, tē kundani tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí

5xa'a' a ña ndiatu' ini ndo' ña natiiñ ndo' ña kumi' Ndiosí xa'a' ndo' ndivi'. Tē xa xiní ndo' xa'a' ña jaqan', sakan' ña x a ni xini so'o ndo' tu'un va'a ndixa ña ka'án xa'a' Jesús,

6ñ a x a ni xaa ndee mii' ndiee' ndo'. Tē tu'un va'a jaqan' ndii, kikú a, tē sanduv a a kivi' ñuu ne yivi' kani' iin yivi' naa ni xaa a xiin' ndo'ó ndee kivi' ñuu' ña ni xini so'o ndo' a, tē ni kundani xna'a ndo' xa'a' ña ndani mii' Ndiosí yoo'.

7Tē Epafras, ñanji mani' ndu, ni sania'á ndo'ó ña jaqan'. Tē jaqan' ndii, tē xachuun' xiin' ndu nduu' rä, tē xika' nuu' ndaku rä nuu' Cristo xa'a' ña va'a ndo'ó.

8Tē ni ka'an rä xiin' ndu ña ndani ta'an' ndo' xaa' Espíritu Santo.

9Xa'a' a jaqan' na ndee kii' ni xini ndu ña ni ka'an rä xa'a' ndo' jaqan' ndii, ka'án tē ka'án ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo', tē sakan' ndi'i a ndo'ó ña kuní a saq ndo', tē sakan' tu a ndo'ó xiin' ña xini tuní, xiin' ña kundani ña taxi' Espíritu Santo,

10tē kakä ndo' saq xata'an nuu' xto'o e' Jesús, tē sakan' ndo' a xiin' sakan' ña xaa' ndo', sakan' ña saq ndo' ña va'a, tē ku'anu tu ndo' xiin' ña xini va'a k a ndo' Ndiosí.

11Tē xikán tu ndu nuu' a ña taxi a ndee ndo' xiin' ña ndee a ña ndatun' koo' chukuu' ña kumi' a, tē kuvi kundiensi kuie ndo' nuu' sakan' tundo'o'.

12Tē nakuatia' nimá ndo' taxi' ndo' ña chindani yuva' e' Ndiosí ña ni sakan' tu'va yoo', tē natiiñ na e' ña xito' natiiñ ne nduu' kuenta a mii' xa'ndia chuun' a mii' ndatun' koo' chukuu',

13sakan' ña ni sakan' a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' ña iin yaví, ña nduu' kuenta ña ndiva'a, tē ni ndasandu a yoo kuenta Cristo, si'e mani' a,

¹⁴ñä ni nächa'vi' xa'a' kuächi e' xiin' níi' a, té xiin' ñä jaän' ni yoo ka'u' inä Ndiosí xa'a' kuächi e'!

Ni näkoo e' ñä mani' xiin' Ndiosí xa'a' ñä ni ndo'ó Jesucristo

¹⁵Té Cristo jaän' nduu' ñä nakuitá xächi' xiin' Ndiosí, ñä küvü künü e', té nia'a a yoo' säa kuu' Ndiosí, té xi'nä a ni xikoo té säkan' säkuu' ñä yoo'.

¹⁶Säkan' ñä suvü a ni xäa säkuu' ñä yoo ni xäa Ndiosí, ni xäa a ñä yoo ndivü', xiin' ñä yoo nuu' ñu'u' iin yivi', ñä küvü künü e', xiin' ñä küvü künü e', naa kuu' ñä kumi' ndiee' ka'u', xiin' naa kuu' ñä xa'ndia chuun' ka'u', xiin' naa kuu' ñä xa'ndia chuun', xiin' naa kuu' ñä kumi' ndiee'. Cristo jaän' ni xäa säkuu' ñä yoo, té xa'a' müi' a ni xäa ñä'a' a.

¹⁷Té ñä jaän' ndii, xä yoo a ndee kii' tüa'an küo ndee iin ñä'a. Té xiin' ndiee' a yoo yukü säkuu' ñä yoo.

¹⁸Té ñä jaän' nduu' xíni' säkuu' ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a. Té suvü tu a nduu' xa'ndu säkuu' ñä yoo, té xi'nä tu a ni natüakü tüen ne ni xi'i té kunduü a ñä ka'u' kuu' nuu' säkuu' ñä yoo.

¹⁹Säkan' ñä müi' Ndiosí ni xtüni ñä nakuitá xächi' ñä jaän' xiin' a,

²⁰té xiin' ñä ni ndo'ó a ni näkoo Ndiosí ñä mani' xiin' säkuu' ñä yoo, ñä yoo nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' ñä yoo ndivü' ndii, ni natüandiee mani' a säkuu' ñä jaän' xa'a' a ñä ni xitiü níi' Cristo jaän' nuu' krusín.

²¹Säkan' tu ndo'ó säa' ndii, xika' ni yoo' ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ñä kün*ü* ñä ni xanini' ndo', xiin' ñä niäa ñä ni xäa ndo', té ni kundasi' ndo' Ndiosí. Té ndii, xä ni natüandiee mani' Cristo ndo'ó xiin' Ndiosí viütin

²²xa'a' a ñä ni xi'i a xäa' kuächi ndo' kii' ni xika' a iin yivi', té ndo' küo ndo' kii' sanakua'a a ndo'ó nuu' Ndiosí, té ndo' tu nimá ndo', té küo' ndee iin xa'a' ñä tiün kuächi Ndiosí yoo' nuu' a

²³naa' ita' ni*ü* ndo' nuu' ñä inäe' xini e' Jesús, té künündia'a ndo' nuu' a, té küxioo tu ndo' nuu' ñä ndiatu' inäe' ñä ni natüin ndo' kii' ni xini so'o ndo' xa'a' tu'un va'a, ñä ka'án ndoso' te yivi' küanii' iin yivi'. Té ni säkuiso' chuun' tu Ndiosí yu'u Pablo, té ka'án ndoso' i ñä jaän'.

Ndo'o' Pablo xa'a' ne ndikún ichei' Jesús

²⁴Nakuatia' nimá i viütin nuu' ñä ndo'o' i xa'a' ndo' xiin' ñu'u' nde'i i, säkan' ñä xiin' ñä jaän' saxinú i ñä ni ndo'ó Cristo xa'a' ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a.

²⁵Té ni säkuiso' chuun' Ndiosí yu'u té xika' nuu' i nuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, té ka'án ndoso' xinu' i tu'un va'a

²⁶ñä ni yoo si'e nuu' səkuu' né yivi' ndee xta'an' iin yivi', xiin' ndee kii' ni xa'a' yoo né yivi'. Ndisu v̄it̄in ndii, xä ni s̄atuví ñä'a' Ndiosí nuu' né nduu' kuenta a.

²⁷Sakan' ñä ni kuní a ñä kundaní ndo'ó, né tuku', né nduu' kuenta a, ñä ka'nu' koo' chukuu' ñä ni yoo si'e jaqan'. Té Cristo nduu' ñä jaqan', té naá a nimá ndo', xa'a' a jaqan' na ndiatu' ini ndo' ñä kundiee ndo' mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'.

²⁸Té xa'a' Cristo jaqan' ka'án ndoso' ndu nuu' səkuu' né yivi'. Ndiaa yu'u' ñä'a' ndu, té sania'á tu ñä'a' ndu xiin' səkuu' ñä xini tuní ñä kuaxi nda'a' Ndiosí, té kuyi sənəkua'a ñä'a' ndu nuu' Ndiosí nduu' niä né ndaku nimá xa'a' a ñä ini niä xini nia Cristo Jesús.

²⁹Xa'a' a jaan' na xachuun' u'vi i nuu' Cristo xiin' ñä ndiee' ñä taxi' a nuu' i, té saxinú i ñä ni səkuiso' chuun' a yu'u.

Colosenses 2

¹Té kuní i ñä kundaní ndo' saa vi' xachuun' u'vi va i xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' né ndiee' ñu Laodicea, xiin' xa'a' səkuu' né tia'an kuni saa kaa' nuu' i.

²Xaa' i səkan' té səndieni i nimá ndo', té iin ndaq' kundu ñä ndaní ta'an' ndo', té kundaní ndi'i ndo' səkuu' ñä xini tuní, səkan' té kundaní ndo' ñä ndichi ñä yoo si'e xa'a' yuva' e' Ndiosí, té ñä ndichi jaqan' nduu' Cristo.

³Té ñä jaqan' nduu' ñä kumi' səkuu' ñä ndiaa ya'vi' koo' chukuu', ñä yoo si'e, ñä xini tuní xiin' ñä ndichi xava'a.

⁴Ka'án i ñä yo'o' xiin' ndo' té kuni xa'an' ndee iin né yivi' ndo'ó xiin' kuento ndatun' saka.

⁵Kuachij ndii, tee' ndee köo' i yoo xiin' ndo', ndisu yoo nimá i xiin' ndo', té nakuatia' i ñä ndiee' mani' xiin' ta'an' ndo', té ita' ni'i tu ndo' nuu' ñä ini ndo' xini ndo' Cristo.

⁶Səkan' na kui' xa'a' a ñä ni natijin ndo' Jesucristo nduu' xto'o ndo' ndii, kákä ndo' saa kuní a,

⁷tiin' kutu' ñä'a' ndo', té kuita kutu' tu ndo' nuu' tu'un a, té kuita ni'i ndo' nuu' ñä ini e' xini e' Jesús saa nii' ni sania'á rä ndo'ó, té taxi va ndo' ñä chindaní Ndiosí.

Ni səndoó ndiká Cristo yoo' nuu' kuachij e' té nduu' e' né yivi' xaa'

⁸Koto xiin' mij' va ndo', té kuni xa'an' ndee iin né yivi' ndo'ó xiin' ñä xini tuní saka, ñä kuäsa' kuní, ñä ka'án xa'a' ñä xi xaá té yivi' kuiti', té ka'án tu a saa kuní ñä xiko' ni'i' né yivi', né nduu' kuenta iin yivi', té süu' ka'án ñä jaqan' saa kuní Cristo.

⁹Səkan' ñä nakuitá kānii' Cristo xiin' ñä kuu' Ndiosí.

¹⁰Té ndo'ó ndii, xä yoo xinu' ndo' té saa ndo' ñä kuní Ndiosí xa'a' a ñä ini ndo' xini ndo' Cristo, té ñä jaqan' nduu' xini' nuu' səkuu' ñä kumi' ndiee' xiin' ñä xa'ndia chuun'.

¹¹Té sakan' tu xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Jesús ndii, ni x'a' a tuni ndo', ndisu süy' tuni naa ña xa'a' nda'a' té yivi' nduu' ña jaqan', süy' jaqan' ndii nduu' a ña tava' Jesús ña ndioo' ini iin' ndo' saa ndo' kuachí. Té ña jaqan' nduu' ndee naa tuni ndo' ña ni x'a' a Cristo.

¹²Kii' ni chichí ndo' kuenta Cristo ndii, ndee naa ni kuxi tu ra ndo'ó xiin' a tixin ñu'u', té ni natiaaku inga' tu ndo' xiin' a xiin' ndiee' Ndiosí xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Jesús, té ndiee' jaqan' nduu' ña ni tiiin Ndiosí, té ni sanatiaku ña'a' a tein ne ni xi'i.

¹³Té ndo'ó ndii, ni nduu ndo' ndee naa ne ni xi'i nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni xikó ni'i' kuachí kivi' ñu'u ndo', té ni nduu ndo' kuenta Ndiosí xa'a' a ña koo' tuni iin' ndo'. Ndisu Ndiosí ndii, ni sanatiaku inga' a ndo'ó xiin' Cristo kii' ni yoo ka'nu' ini a xa'a' kuachí e'.

¹⁴Sakan' ña ni sandoyo' a sakuu' ña yoso' xa'a' e', ña ni xka'ndia e' ña ka'án tu'un ndei' a, ña ni tiiin kuachí yoo'. Ni tiiin ña'a' a, té ni kuxi ña'a' a nuu' krusín, té sakan' ni sandoyo' a ña ka'án ña jaqan' xa'a' kuachí e'.

¹⁵Té sakan' ni tu'un a ña ndiee' nuu' sakuu' ña kumi' ndiee' jaqan', xiin' nuu' ña xa'ndia chuun' kii' ni sandiee' kui'e tuvi' ña'a' a nuu' kua'a' ne yivi', xiin' ña ni xaa Cristo nuu' krusín.

¹⁶Xa'a' a jaqan' na kuii' saa ndo' kuenta ña ka'an kiní ne yivi' xiin' ndo' xa'a' ña xixi' ndo', xiin' ña xi'i' ndo', ni ndee xa'a' a ña xito' ka'nu' ndo' kivi' ña tuu ne jaqan' ka'nu', xiin' a xa'a' ña xito' ka'nu' ndo' kivi' ña nduu' itia' yoo', xiin' xa'a' a ña xito' ka'nu' ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' niña.

¹⁷Té sakuu' ña jaqan' nduu' kunda'vi ña kixin, ndisu ña ka'án xn'a'a ña jaqan' xa'a' ndii, Cristo nduu' a.

¹⁸Té täxi ndo' nakaşı ndee iin ne yivi' ndo'ó nuu' ña sani'í Ndiosí ndo'ó, sakan' ña ne jaqan' ndii, xasovi' niña ña nda'vi ini niña, té xaka'nu' tu niña ángele, té ka'án niñu' niña ña satuví a nuu' niña, té chitu' vi' xini' niña ñu'u' ña kuasa' kuní.

¹⁹Té ne jaqan' ndii, ndikún niña Cristo, ña nduu' xini' sakuu' yoo', ne ini xini a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, xiin' mii' ñu'u' ta'an' iki' mii' tiin' tuchi xii ñu'u' nde'i jaqan'. Sakan' ña saxka'ndia a sakuu' ña kuní a xa'a' yoo', ne ini xini a. Té sakan' sanduiin' ña'a' a, té xa'nu' e' saa kuní Ndiosí.

²⁰Naa' ndixä xn'a'a xä ni xi'i inga' ndo' xiin' Cristo nuu' ña xiko' ni'i' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, ¿ndichun na xika' ndo' ndee naa xika' ne nduu' kuenta iin yivi', té ndikún ndo' ña xaa' ne jaqan'?

²¹Naa kuu' ña ka'án niña ndii: "Küni nda'a' un' ña ka'a', köto un' saa iin' ña yo'o', töndia un' ña yo'o' xiin' nda'a' un'", kachi niña.

22Te sakuu' ña jaan' ndii, ka'án a xa'a' ña sania'á te yivi' xiin' ña ka'án chuun' mii' kuijti' rä, te ña ndoñu'u' kundai ña kuijti' ya'a kivi' yoo a.

23Ña ndixä nduu' a ndii, sakuu' ña sania'á ne jaan' ndii, ndee naa ña xini tuní xna'a xa'a' ichi' Ndiosí nduu' a, sakan' ña ka'án a saa kaka niä ichi' Ndiosí, xiin' saa kundai vi ini niä, xiin' saa sandoo'o xiin' mii' niä. Ndisü ndee sie chindiee' ndee iin ña jaan' yoo', te nakoq e' kuachi ña ndioq ini iin' e.

Colosenses 3

Na käninj e' xa'a' ña yoo ndivi' kuijti'

1Te xa'a' a ña ni natiaqu inga' ndo' xiin' Cristo ndii, nduku' naa nduku' ndo' ña'a ña yoo ndivi' mii' ndu'u' Cristo nda'a' kuä'a Ndiosí.

2Te käninj ndo' xa'a' ña nduu' kuenta ndivi', te käninj ndo' xa'a' ña nduu' kuenta iin yivi'.

3Te xa'a' a ña ni xi'i ndo' nuu' ña kuní iin' mii' ndo' ndii, nda'a' Ndiosí yoo si'e kivi' ñuu' ndo' ni xaa Cristo.

4Te kuij' natuvi Cristo, ña taxi' kivi' ñuu' e' ndii, natuvi tu ndo'ó xiin' a mii' ndatun' kaa'.

Na nakoq e' sakuu' nuu' kuachi

5Xa'a' a jaan' na kütiaqu k a ndo' nuu' ña kuní iin' mii' ndo': naa kuu' ña kumi' ndo' musa ndo', xiin' ña xe'na' ndo', xiin' ña kini ndioq ini ndo', xiin' ña ka'án nimá ndo' saa ndo' ña kini, xiin' ña ndioq ini va ndo' xa'a' ña'a, te ndee naa iin ndiosí ndo' nduu' ña jaan'.

6Te ne xaa' ña jaan' ndii, chie va tundo'o' taxi' Ndiosí kundai' o niä.

7Te ni xaa' tu ndo'ó ña ka'an jaan' kuij' ni xika' ndo' xiko ni'i' ña jaan' kivi' ñuu' ndo'.

8Ndisü vitin ndii, kuní a ña nakoq ndo' sakuu' ña yo'o': naa kuu' ña nasaá' ndo', xiin' ña kui'e ndo', xiin' ña chichí' ini ndo', xiin' ña kani'a ndo' xa'a' ne yivi', xiin' ña va'a yu'u' ndo'.

9Te kuni' xa'an' ta'an' k a ndo', sakan' ña vitin ndii x a ni nakoq ndo' kivi' ñuu' yata', xiin' sakuu' ña ni xaa ndo',

10te x a ni nanduu' ndo' ne yivi' xaa'. Sakan' na iin kivi' kua'an nakuitá k a kuu' ndo' saa kuu' Ndiosí, ña ni xaa' yoo', ndee skachi' xaa' kivi' ña kundai' iin ndo' xa'a' a.

11Te köö' a xaa' a naa' nduu' e' ne tuku', uun ne judío, naa' yoo tuni iin' e', uun naa köö' a, naa' ne nda'vi so'o nduu' e', uun ne iku' nduu' e', naa' ne xiko' ni'i' iin xto'o nduu' e', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e'. Süu' jaan' ndii Cristo nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' e', te suvi tu a naá nimá sakuu' e'.

12Té xa'a' a ñaq ni naqaxin Ndiosí yoo', té nduu' tu e' kuenta a, té ndani a yoo' ndii, nia'a ndo' ñaq va'a kuu' ndo', xiin' ñaq kuvita iní ndo', xiin' ñaq ndasun iní ndo', xiin' ñaq nda'vi kuu' nimá ndo', xiin' ñaq maso kuu' ndo', xiin' ñaq kuie iní ndo'.

13Té sakan' tu kundieni ndo' kuni ta'an' ndo', te koo ka'nu' iní ndo' kuni ta'an' ndo'. Té naa' yoo ndo' tun kui'e xiin' ta'an' ndo' ndii, koo ka'nu' iní ndo' xa'a' ta'an' ndo' saa' nii' ni yoo ka'nu' iní Cristo xa'a' e'.

14Té ñaq ka'nu' kaa'nuu' sakuu' ñaq jaan' ndii, ñaq kundani ta'an' ndo' nduu' a, sakan' ñaq ñaq jaan' nduu' ñaq ndasaiin' xachi' yoo'.

15Té na koo na ñaq mani', ñaq taxi' Cristo, nimá ndo', kuachí ndii ni kana Ndiosí ndo'ó te kunduu' ndo' ndee naa iin ndaa' ñu'u' nde'i, té kundiee mani' ndo'. Te taxi na ndo' ñaq chindani Ndiosí.

16Té na koo kua'a' tu'un va'a xa'a' Cristo nimá ndo' té kuví sania'a ta'an' ndo', té kuví tu kondia yu'u' ta'an' ndo' xiin' sakuu' ñaq xini tuní ñaq kuaxi nda'a' Ndiosí. Té kaa'ndoo' nuu' a taxi' ndo' ñaq chindani a xiin' yaq ñaq yoso' nuu' tutu Salmos, xiin' yaq ñaq kuie kua'an, xiin' yaq ñaq sakáán Espíritu nimá ndo'.

17Sakan' na kuii' ndee kaa' ñaq ka'án ndo', uun ndee kaa' ñaq xaa' ndo' ndii, saa' ndo' sakuu' ñaq jaan' xiin' ndiee' xto'o e' Jesús taxi' ndo' ñaq chindani yuva' e' Ndiosí xa'a' ñaq ni xaa' Jesús.

Saa' xata'an kaka' ne' ndikún ichi' Jesús

18Ndo'ó, ñaq'a', ne' yoo ii' ndii, kuní a ñaq kaka' nuu' ndo' nuu' ii' ndo' xiin' iin kani' nimá ndo' saa' xata'an saa' ne' ndikún ichi' xto'o e' Jesús.

19Ndo'ó, té yoo ña' si'i ndii, kundani ñaq'a' ndo', té mii' kuu' ndo' xiin' a'.

20Ndo'ó, ne' kuachí' ndii, kandixa' ndo' sakuu' ñaq ka'án yuva' si'i' ndo' xiin' ndo'. Kuachí' ndii va'a kuni xto'o e' Jesús kii' xaa' ndo' ñaq jaan'.

21Ndo'ó, yuva' si'i' ndii, mii' kuu' ndo' xiin' si'e ndo' koto' kaa' kuu' sooo iní nia.

22Ndo'ó, ne' xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kandixa' ndo' sakuu' ñaq ka'án xto'o ndo' iin yivi' yo'o' xiin' ndo'. Té süu' kandixa' ñaq'a' ndo' kii' xito' ndi'e' kuiti' ne' jaan' ndo'ó te ndoo' va'a ndo' nuu' nja. Süu' jaan' ndii xiin' iin kani' nimá ndo' kandixa' ñaq'a' ndo', sakan' ñaq xito' ka'nu' ndo' xto'o e' Jesús.

23Té ndee kaa' ñaq xaa' ndo' ndii, saa' ndo' a xiin' iin kani' nimá ndo' ndee naa xika' nuu' ndo' nuu' xto'o e' Jesús, té süu' nuu' ne' yivi' kuiti'.

24Kuachí' ndii xiní ndo' ñaq natii' ndo' ñaq va'a nda'a' Ndiosí ndivi', sakan' ñaq nuu' xto'o e' Cristo xika' nuu' ndo' kii' xika' nuu' ndo' nuu' ne' yivi' jaan'.

25Ndisu yoo kaa' ñaq nja'a ndii, nacha'vi mii' nja' xa'a' ñaq jaan' saa' Ndiosí, sakan' ñaq iin kachi kuu' ñaq jaan' xiin' sakuu' ne' yivi'.

Colosenses 4

1 Ndo'ó, n̄e nduu' xto'ó v̄it̄in ndii, s̄achuun' ndāku ndo' xiin' n̄e xika' nuu' nuu' ndo', t̄e iin kachi t̄u kūu ndo' xiin' n̄ia nāka'an' ndo' ña yoo t̄u iin xto'ó ndo'ó ndiyi'.

2 Nākōo ndo' ña ka'án chit̄o ndo' xiin' Ndiosí, t̄e kōo t̄u'v̄a ndo' kii' ka'án ndo' xiin' a taxi' ndo' ña chindāni a.

3 T̄e kii' ka'án ndo' xiin' a ndii, kakān t̄u ndo' nuu' a t̄e nunia' a ichi', t̄e kuv̄i ka'án ndoso' ndu tu'un va'a xa'a' Cristo, ña ni yoo si'e nuu' ne yivi', ña naá i vi'e kaa xa'a'.

4 T̄e ka'án t̄u ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i t̄e kuv̄i ka'án ndoso' kaxi' i ña jaan' saa kuní a.

5 T̄e kākā ii' ndo' nuu' ne t̄ia'an iñi kuni Jesús, t̄e kōo t̄u'v̄a xava'a ndo' sakuu' ichi' kii' kuv̄i ndātu'un' ndo' xiin' n̄ia.

6 T̄e sakuu' ichi' kii' ndatu'un' ndo' xiin' ne jaan' ndii, va'a va ka'án ndo', t̄e sii' tu ka'án ndo'. Sakan' t̄e kuv̄i nākuuin va'a ndo' nuu' i'in ne yivi'.

Cha'an' so'o' ndi'i'

7 Tíquico, ñani mani' e', t̄e xika' nuu' ndāku nuu' xto'ó e' Jesús xiin' i, ka'án xiin' ndo' xa'a' i kii' xaä rä mii' ndiee' ndo'.

8 Ti'vi' i ra t̄e ka'án ra xiin' ndo' saa ndiee' ndu, t̄e sandieni ra nimá ndo'.

9 T̄e ti'vi' ña'a' i xiin' Onésimo, ñani mani' e', t̄e ni kiee ñuu ndo', t̄e xika' nuu' ndāku nuu' xto'ó e'. T̄e ka'án uv̄i saa' te jaan' xiin' ndo' sakuu' ña xka'ndiá yo'o'.

10 Ti'vi' Aristarco, t̄e naá vi'e kaa xiin' i, cha'an' ndo'. T̄e sakan' tu ti'vi' Marcos, t̄e nduu' saxin Bernabé, cha'an' ndo'. T̄e xa ni natuiñ ndo' iin tutu ña ka'án chuun' xa'a' rä. T̄e natuiñ va'a ña'a' ndo' naa' naxaä rä ñaa'.

11 T̄e ti'vi' tu Jesús, t̄e nani' tu Justo, cha'an' ndo'. T̄e uni ta'an yo'o' kuiti' nduu' t̄e judío, t̄e xachuun' inga' xiin' i t̄e ki'in' kā ne yivi' kāndiä chuun' Ndiosí nimá, t̄e xandieni kua'a' tu rä yu'u.

12 Ti'vi' ni tu t̄e ñuu ndo' Epafras cha'an' ndo', t̄e xika' nuu' nuu' Cristo. T̄e ka'án ndiiee' rä xiin' Ndiosí xa'a' ndo' t̄e kuita ni'i xava'a ndo' nuu' ichi' a, t̄e kuixä tu iní ndo' nuu' a, t̄e saxonú ndo' sakuu' ña kuní a.

13 T̄e kuv̄i ndiee' yu'u i ña xachuun' u'vi va rä xa'a' ndo' xiin' xa'a' ne ndiee' ñuu Laodicea xiin' xa'a' ne ndiee' ñuu Hierápolis.

14 T̄e ti'vi' tu Lucas, t̄e tatan', t̄e ndani e', cha'an' ndo', t̄e sakan' tu Demas.

15 T̄e kua'án Ndiosí kōo ñani ta'an' e', ne ndiee' ñuu Laodicea. T̄e kua'án Ndiosí kōo tu Ninfas, t̄e sakan' tu ne nakayá xa'a' Jesús vi'e a'.

16 T̄e kii' ndi'i kā'vi rä tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó ndii, saya'á ndo' a nda'a' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu Laodicea t̄e kā'vi tu ne jaan' a. T̄e ndo'ó tukü kā'vi tutu ña ni t̄ivi' i nda'a' ne jaan' kii' taxi nia a nda'a' ndo'.

¹⁷Te ka'an ndo' xiin' Arquipo ña səxinú rə chuun ña ni səkuiso' chuun' ña'a' xto'o e'.

¹⁸Mii' yu'u, te nduu' Pablo, ke'i i xiin' nda'a' i vitin. Ti'vi' tu i cha'an' ndo'. Naka'an' ndo' ña vi'e kəq naá i. Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Səkan' na kündüü a.

1 Tesalonicenses

1 Tesalonicenses 1

Ti'vi' rä cha'an' nja

¹Yu'ü Pablo, xiin' Silvano, xiin' Timoteo ndii, ti'vi' ndü cha'an' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tesalónica, ne nakayá xa'a' yuva' e' Ndiosí xiin' xa'a' xtö'o e' Jesucristo. Na sañu'u' va na a ndo'ó, te na taxi tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí xa'a' ne iní xini Jesús

²Sakuu' ichi' kii' ka'án ndü xiin' Ndiosí ndii, taxi' ndü ña chindani a xa'a' sakuu' ndo'.

³Té naka'an' chitö ndü xa'a' ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xa'a' saa xaa' ndo' chüun va'a xa'a' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, xiin' xa'a' ña xachuun' u'ví va ndo' ña ndaní ndo' inga ne yivi', xiin' xa'a' ña ita' ni'i ndo' nuu' ña ndiatu' iní e' xa'a' xtö'o e' Jesucristo.

⁴Ñani ta'an' ndü, ndaní Ndiosí ndo'ó, te xiní ndü ña ni nakaixin a ndo'ó xa'a' mii' a.

⁵Kuachí ndii, kii' ni ka'án ndosö' ndü tu'un va'a nuu' ndo' ndii, süu' xiin' tu'un kuiti' ni xaa ndü a, süu' jaan' ndii xiin' ña ndiee' Ndiosí ni xaa ndü a, te sahan' tu xiin' ña ndiee' Espíritu Santo te kuni ne yivi' ña ña ndixa nduu' tu'un va'a jaan'. Te xiní ndo' ña mani' ni kuu ndü kii' ni xikä ndü tein ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo'.

⁶Té ni xaa ndo' saa nii' xaa' ndu'ü xiin' saa xaa' xtö'o e'. Tee' ndee ni sando'o' u'ví va ne yivi' ndo'ó ndii, ni natjin ndo' tu'un va'a jaan' nakuatia' nimá ndo' xaa' Espíritu Santo.

⁷Té nuu' ña jaan' ni nia'a ndo' nuu' sakuu' ne iní xini xtö'o e', ne ndiee' ñu'u' Macedonia, xiin' ne ndiee' ñu'u' Acaya.

⁸Süu' ne ndiee' ikan' kuiti' xä ni xini so'o tu'un va'a xa'a' xtö'o e' ni xaa ndo', süu' jaan' ndii mii' kä kikú tu'un jaan', sahan' ña xä ni xini so'o ne yivi' ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí. Ndee kuni a ña ka'án kä vi' ndü xiin' ne yivi' xa'a' tu'un jaan',

⁹kuachí ndii mii' ne jaan' ka'án saa ni natjin ndo' ndu'ü xiin' saa ni nakoqo ndo' ndiosí saka, te vitin xika' nuu' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, ña nduu' Ndiosí xna'a.

¹⁰Té ka'án tu nia saa ndiatu' ndo' ña kiee' Jesús, si'e Ndiosí, ndivi', te xaa a iin yivi'. Te Ndiosí ni sanatiaku ña'a', te ni sahakú a yoo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiso' kuachí nuu' ku'un e'.

1 Tesalonicenses 2

Ka'án Pablo xa'a' saa xachuun' rä tein ne ñuu Tesalónica

¹Ñani ta'an' ndü, xiní ndo' ña ni xa'án saka ndü mii' ndiee' ndo'.

²Tę xiní tu ndo' ña ni səndo'o' ne yivi' ndu'u, tę mii' tu ni kuu niə xiin' ndu ñuu Filipos. Ndisu Ndiosí ni təxi ndiee' ndu, tę ni ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo', tee' ndee ndiee' ni xikuita'nü ne yivi' nuu' ndu.

³Kuəchị ndii, ña ka'án ndoso' ndu ndii, kuäxi a nuu' ña sana', ni ndee kuäxi tu a nuu' ña xanini kini, ni ndee kuäxi tu a nuu' ña xini xa'an'.

⁴Süu' jaqan' ndii mii' Ndiosí ni səkuiso' chuun' ndu tę ka'án ndoso' ndu tu'un va'a jaqan', tę nii' səkan' yoo a ka'án ndu, səkan' tę nduku' ndu ña səkuatia' ndu ne yivi', süu' jaqan' ndii nduku' ndu ña səkuatia' ndu Ndiosí, ña xiní səq a iin' nimá e' kuiti'.

⁵Tę xiní tu ndo' ña köö' kivi' ni ka'an ndatun' ndu nuu' ndo' tę səkəndixa' ndu ndo'ó, ni ndee ni xini xa'an' tu ndu ndo'ó te ki'in ndu xu'un' nda'a' ndo'. Xiní Ndiosí ña xää' ndu səkan'.

⁶Tę ni ndee nduku' tu ndu ña koto ka'nu' ndee iin ne yivi' ndu'u, ni ndee ndo'ó uun ndee kə ne yivi' ndii, kuni ndu ña səq niə səkan'. Tee' ndee tę tianu' Jesús sania'á ıchi' a nduu' ndu, tę kumi' ndu ndiee' tę tı̄achuu'ndu ndo'ó ndii, ni xaq ndu səkan'.

⁷Süu' jaqan' ndii kuie ni kuu ndu xiin' ndo' ndee naa xaa' iin ña'a' ña' ndani a si'e a', tę xito' va'a a.

⁸Tę xa'a' a ña ndani xava'a ndu ndo'ó ndii, süu' tu'un va'a xa'a' Ndiosí kuiti' ni sənia'á ndu ndo'ó, süu' jaqan' ndii ndee kivi' ñuu ndu ni kuni ndu təxi tu ndu xa'a' ndo', səkan' ña ndani xava'a ndu ndo'ó, ndee naa nimá ndu nduu' ndo'.

⁹Tę naka'an' ndo'ó, ñanı ta'an' ndu, səq ni xəchuun' u'vi va ndu, tę ni səxəavi xiin' mii' tu ndu ña xəchuun' ndu nduvi' xiin' ñuu tę səndo'o' ndu ndee iin ndo'ó xa'a' ña tiaku ndu kii' ka'án ndoso' ndu tu'un va'a xa'a' Ndiosí nuu' ndo'.

¹⁰Xiní Ndiosí, tę xiní tu ndo'ó səq ni xikə ndoq ndu nuu' Ndiosí nuu' ndo'. Tę xiní tu ndo' səq ni xəchuun' ndəku ndu nuu' ndo'ó, ne inı xini ña'a'. Tę köö' ndee iin xa'a' ña kuvı tı̄in kuəchị ne yivi' ndu'u.

¹¹Tę xiní tu ndo' ña ni kuu va'a ndu xiin' iin ndo' ndee naa xaa' iin yuva' xiin' si'e ra.

¹²Səkan' ni xəndieni ndu ndo'ó, ni chı'nı kueı tu ndu ndo'ó xiin' kuento, tę ni ka'an ndiee' ndu xiin' ndo' tę kəkə xata'an ndo' səq kunı Ndiosí, ña ni kənə yoo' tə kundiee e' mii' xa'ndia chuun' a mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'.

¹³Ña jaqan' na xikuiń ndu ña taxi' ndu ña chı̄ndani Ndiosí xa'a' a ña ni natıin va'a ndo' tu'un a kii' ni ka'án ndoso' ndu a nuu' ndo'. Tę süu' ni natıin ndo' a ndee naa tu'un ne yivi', süu' jaqan' ndii ni natıin ndo' a ndee naa tu'un Ndiosí. Tę tu'un Ndiosí xnə'a nduu' a, tę xiin' tu'un jaqan' xəchuun' Ndiosí xiin' nimá ndo'ó, ne inı xini ña'a'.

14 Né ñaní ta'an' i, kii' ndo'o' ndo' xaa' né ta'an' ndo' ndii, ndo'o' ndo' sāq nii' ni ndo'o i'in tī'vi' né nakayá xa'a' Ndiosí, né nduu' kuenta Cristo Jesús, né ndiee' ñu'u' Judea, ni xāq né judío, né ta'an' ndu.

15 Té né judío jaqan' nduu' né ni xānī' xto'o e' Jesús, té suví tu niā ni xānī' té ni ka'ān tiakú tu'un Ndiosí xta'an', té suví ni tu niā ni taxi' ndu'. Té xää' niā ñā kuní Ndiosí, té ndasi' niā sakuu' né yivi'.

16 sākan' ñā taxi' niā ka'ān ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo'ó, né tuku', té kakú ndo' nuu' kuāchi ndo'. Té xiin' sakuu' ñā xaa' niā jaqan' ndii, so'o kuu' kua'a' kā kuāchi niā nuu' Ndiosí, ndisú ndiee' va sāndo'o' ñā'a' a.

Kuni ku'un ndi'e' ni tukuu' Pablo mii' ndiee' né ñuu Tesalónica

17 Ñaní ta'an' ndu, tee' ndee ni kuxika' ndu nuu' ndo' ni xāq né yivi' jaqan' iin xa'a' ndii, yachi va ni kuní ndu nāndiko' tukuu' ndu mii' ndiee' ndo', té koo' ndu xiin' ndo', sākan' ñā ñu'u' ndo' nimá ndu tee' ndee xika' ndiee' ndu nuu' ndo'.

18 Ñā jaqan' na kuii' ni kuní ndu ku'un ndu mii' ndiee' ndo' jaqan'. Yu'u, té nduu' Pablo kā vi' ndii, ki'in' ichi' ni xikā i ku'un i mii' ndiee' ndo', ndisú ni nākāsi ñā ndiva'a nuu' ndu.

19 Kuāchi ndii, ¿ñáá xiiní ndo' ñā ndo'ó nduu' né xaa' sākan' té ndiatu' iní ndu, xiin' ñā kuatia' nimá ndu, té kunduu' tu ndo' ñā kuví ka'ān va'a ndu xa'a' ndu nuu' xto'o e' Jesucristo kii' nāndiko' tukuu' a?

20 Sūu' ndo'ó nduu' né xaa' sākan', té ka'ān va'a ndu xa'a' ndu, té suví tu ndo' xakuatia' nimá ndu.

1 Tesalonicenses 3

Ni tī'vi' Pablo Timoteo ñuu Tesalónica

1 Xa'a' a jaqan' na kuii', kii' ni kundiēni kā ndu ndii, ni ndoq' ndu kuento ñā ndoq' ndu ñuu Atenas,

2 té ni tī'vi' ndu Timoteo, ñaní e', mii' ndiee' ndo'. Té jaqan' ndii, té xachuun' inga' xiin' ndu kuenta Ndiosí xa'a' tu'un va'a ñā ka'ān xa'a' Cristo nduu' ra. Ni tī'vi' ñā'a' ndu té nākāta' ni'i kā ra' ndo'ó nuu' ñā iní ndo' xini ndo' Jesús, té sāndieni tu ra' ndo'ó nuu' ñā jaqan',

3 koto' kā kuxiqo' ndo' nuu' ichi' a xa'a' a ñā sando'o' né yivi' ndo'ó. Kuāchi ndii xiiní ndo' ñā kuní a kundō' e' ñā jaqan'.

4 Sākan' na kii' ni yoo' ndu xiin' ndo' ndii, ni sākuni' ndu ndo'ó ñā sando'o' né yivi' yoo', té sākan' xna'a' ndo'o' e' vitin'.

5 Xa'a' a jaqan' na kii' ni kundiēni kā yu'u ndii, ni tī'vi' i Timoteo mii' ndiee' ndo' té kundi i naa' kusaa' ndikún kā ndo' ichi' Jesús. Kuāchi ndii ni xānīni i ñā tee' kuain'

xə ni koyó ndo' nuu' ña xito' kuq'a ña ndiva'a ndo'ó, te chuun ña ni xaa ndu tein ndo' ndii, ni ndoñu'u' saka a.

⁶Ndisu kii' ni nandiko' Timoteo ni xa'an ra mii' ndiee' ndo' ndii, ni ka'an va'a ra xiin' ndu xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, xiin' xa'a' ña ndaní ta'an' ndo'. Te ndatun' va naka'an' ndo' xa'a' ndu, te kuni kuni tu ndo' nuu' ndu ndee naa kuní ndu'u kuni ndu nuu' ndo'ó, ni kachi ra xiin' ndu.

⁷Ñaní ta'an' ndu, sakan' na kuii' tee' ndee sando'o' va ne yivi' ndu'u, te sakusuchi' tu nia ini ndu ndii, ni xandiéni Ndiosí ndu'u kii' ni xini ndu kuento ña ita' ni'i ndo' nuu' ña ini ndo' xini ndo' Jesús.

⁸Te vitin ndii, ni nakunaq va'a nimá ndu kii' ni xini ndu ña ndikún ni'i ndo' ichi' xto'q e' Jesús.

⁹Ndee xiní ká ndu ndee ña ka'an ndu xiin' Ndiosí kii' taxi ndu ña chindani a xa'a' ña nakuatia' xava'a nimá ndu xa'a' ndo' nuu' a.

¹⁰Sakan' na kuii' nduvi' xiin' ñu xikán ndiee' ndu nuu' a ña taxi a kuni tukuu ndu nuu' ndo', te sakinu ndu ña kuní ká kundani ndo' xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Jesús.

¹¹Na nunia' na yuva' e' Ndiosí, xiin' xto'q e' Jesucristo ichi' te kuyi' xaa tukuu ndu mii' ndiee' ndo'.

¹²Te na chindiee' na xto'q e' ndo'ó te kuq'nú ndo' nuu' ña ndaní ta'an' ndo', te kundani naa kundani ta'an' ká tu ndo', te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' ndee naa kundani ndu'u ndo'ó.

¹³Te na chindiee' na a nimá ndo', sakan' te köö' kuachí ndo', te köö' tu ndee iin xa'a' ña tjin kuachí Ndiosí, yuva' e', ndo'ó kivi' kii' nandiko' xto'q e' Jesucristo xiin' sakuu' ne nduu' kuenta mii' a.

1 Tesalonicenses 4

Ka'án Pablo ña kuní a saa e' ña xtaní Ndiosí

¹Te vitin, ñaní ta'an' ndu, ka'án nda'vi ndu xiin' ndo', te ndiaa yu'u' tu ndu ndo'ó xa'a' a ña ini e' xini e' xto'q e' Jesús ña káká na káká ndo' ña xakuatia' ndo' Ndiosí saa ni sania'á ndu ndo'ó. Tee' ndee xaa' ndo' a ndii, kuní a ña saa va'a ká ndo' a.

²Kuachí ndii xaa xiní ndo' ña ni sania'á ndu ndo'ó saa nii' ni sakuiso' chuun' xto'q e' Jesús ndu'u.

³Kuachí ndii kuní Ndiosí ña káká ndo' saa kuní mii' a kuiti', sakan' na kuii' kuxiqo ndo' nuu' ña xiín.

⁴Kuní a ña ijin ndo' ndii, kundani ndo' ña kuy tuní ndo' xiin' ijin' ndo', te káká ndo' ndo' xiin' a.

⁵Te ndio'o ini ká'an ta'an' ndo' naa xaa' ne tuku', ne xiní yoo Ndiosí.

⁶Té mii' kuu ndee iin ndo', ni ndee küní xa'an' tu ndo' ñaqi ta'an' ndo' nuu' naa ña yo'o', sakan' ña sando'o' xto'o e' ne xaa' ña jaan' naa xá ka'an ndu xiin' ndo', te ni ndiaa yu'u' ndu ndo'ó.

⁷Kuachí ndii ní kana Ndiosí yoo' te saa e' ña xe'na', süu' jaan' ndii ni kana a yoo', te kunduu e' nditi a.

⁸Sakan' na kuii' yoo' ká sanandiko' ña yo'o' ndii, süu' ña ka'án ne yivi' sanandiko' niq, süu' jaan' ndii, ña ka'án chuun' Ndiosí sanandiko' niq. Sakan' ña ña jaan' ni taxi' Espíritu Santo naá nimá e'.

⁹Té xa'a' a ña ndani ta'an' ndo' ndii, küní a ña ka'an ká i xa'a' ña jaan', sakan' ña mii' Ndiosí ni smania'á ndo'ó ña ndani ta'an' ndo'.

¹⁰Kuachí ndii ndani tu ndo' sakuu' ne iní inga' xini Jesús xiin' e', ne ndiee' ñu'u' Macedonia nda'a' ñu'u' ndo'. Ndisu ka'án nda'vi ndu xiin' ndo', ñaqi ta'an' ndu, ña kundani naa kundani ta'an' ká ndo'.

¹¹Té kaká naa xika' ndo' ña ndiee' mani' ndo' xiin' sakuu' ne yivi'. Té xa'a' ña ka'án kuachí nuu' mii' kuiti' ndo' chuun' xa'a' ndo'. Té sachuun' ndo' xiin' nda'a' mii' ndo' te kutiaku ndo' saa nii' ni ka'an chuun' ndu xiin' ndo' kii' ni jaan'.

¹²Té koto ka'nu' ne iní xini Jesús ndo'ó kii' kuni niq xaa' ndo' ña jaan', te kötiin ndiaa ndo' ndee iin ne yivi'.

So'o saa a kivi' ña nandiko' xto'o e'

¹³Ñaqi ta'an' ndu, küní ndu ña küní ndo' saa ndo'o' ne xá ni xi'i, te küsuchi' iní ndo' xa'a' niq ndee naa xaa' ne ndiátu' iní ña kundiée niq mii' ndu'u' Ndiosí.

¹⁴Kuachí ndii kandixa' e' ña ni sanaatiaku Ndiosí Jesús, te sakan' tu sanaatiaku a ne ni xi'i, ne iní xini Jesús, te nduiin niq xiin' a ndivi'.

¹⁵Sakan' na kuii' ka'án ndu xiin' ndo' vitin ña ni ka'an xto'o e' xiin' ndu ndii. Yoo', ne tiaku kii' nandiko' a ndii, ki'in ichi' e' nuu' ne xá ni xi'i jaan'.

¹⁶Kuachí ndii mii' xto'o e' Jesús ketá ndee ndivi' ka'án chuun' ti'e' a xiin' tachi' yu'u' a, te ka'an ti'e' tu in ángele kuu' nuu', te nde'i ti'e' tu in ndachuun' Ndiosí. Te ne ni xi'i, ne iní xini Cristo ndii, xi'ná ká niq natiaaku kii' sakan'.

¹⁷Sakan' te yoo', ne tiaku kii' sakan', ne ni ndoo ká ndiee' ndii, in xita' inga' tio' Ndiosí yoo' xiin' ne jaan', te ku'un e' nuu' viko', te nduiin e' xiin' xto'o e' tein tachi'. Te sakan' kundiée e' xiin' a ndee ndi'i ni kivi'.

¹⁸Xa'a' a jaan' na kuii' sandieni ta'an' i'in ndo' xiin' tu'un yo'o'.

¹ Tesalonicenses 5

¹Ñaqi ta'an' ndu, küní a ña ka'an i xiin' ndo' amaq kuiti' nandiko' xto'o e' Jesús, ni ndee küní tu a ka'an i xiin' ndo' saa kuiti' xka'ndia a.

²Kuəchị ndii xə xiní kaxi' ndo' ñə kii' xaa kivi' ñə nəndiko' xto'o e' ndii, iin xaa kii' kuiṭi' a ndee naa xaa' iin tə kui'nə' ñuu.

³Kii' ka'án ne yivi' ndii: "Ndiee' mani' e', tə koo' a yoo", kachi niə, sakan' te iin kixin kuiṭi' ñə səndoñu'u' ñə'a' ndee naa iin kuəxi kuiṭi' ñə ndo'o' iin ñə'a' kii' xito' səkaku' a'. Tə koo' a kuvi' saa niə, tə kakü niə.

⁴Ndisu ndo'ó, ñənji ta'an' ndu ndii, yoo sa'ví ini ndo' xaa'a' kivi' jaan' te tii nianí a ndo'ó ndee naa tiin' nianí tə kui'nə' ne yivi'.

⁵Sakan' ñə səkuu' ndo'ó ndii, xə tuvi' nuu' nimá ndo' xaa' ñu'u Ndiosí, tə xika' ndo' ndee naa iin ke'in' nduu' a. Tə nduu' e' ndee naa ne xika' ñuu, ni ndee nduu' tu e' ne xika' iin yaví.

⁶Sakan' na kuii' täxi' e' ñə koo' sa'ví ini e' xaa'a' kivi' jaan' naa xaa' ne ini xini Jesús, sūu' jaan' ndii koo' tu'və e' xaa'a' a, tə koo' ñu'u ini tu e'.

⁷Kuəchị ndii, ne yoo sa'ví ini xaa'a' kivi' jaan' ndii, kixín niə ñuu, tə xi'i' tu niə vino ñuu, tə xini niə.

⁸Ndisu yoo', ne xə tuvi' nuu' nimá xaa' ñu'u Ndiosí ndii, kuní a ñə koo' ñu'u ini e', tə tiasi ñə ini e' xini e' Jesús yoo', xiin' ñə ndanji ta'an' e'. Tə ñə ndiatu' ini e' səkakú Jesús yoo ndii, nduu' a ndee naa ti'e' ñə kasi xini' e'.

⁹Kuəchị ndii, sūu' ni nəkəxin Ndiosí yoo' te səndo'o' a yoo', sūu' jaan' ndii ni nəkəxin a yoo' te səkakú a yoo' xaa'a' ñə ni xaa xto'o e' Jesucristo,

¹⁰ñə ni xi'i a xaa'a' e', tə kundięe inga' e' xiin' a naa' ni xi'i e' uun naa' tiaku e'.

¹¹Sakan' na kuii' səndieni ta'an' jin ndo', tə chindięe' ta'an' tu ndo' ñə kuənu' ka ndo' nuu' ichi' Jesús naa xə xaa' kə ndo'.

Ndiaa yu'u' Pablo ne ini xini Jesús saa kuní a kaka niə

¹²Ñənji ta'an' ndu, ka'án nda'vi ndu xiin' ndo' ñə koto' ka'nu' ndo' ne xachuun' u'vi tein ndo' chūun nuu' xto'o e', ñə xito' niə ndo'ó, tə sania'á tu niə ndo'ó ñə ndikún ndo' ichi' a.

¹³Tə tii ka'nu' və ndo' ne jaan', tə kundanji və tu ñə'a' ndo' xaa'a' chūun ñə xaa' niə. Tə kundięe mani' xiin' ta'an' ndo'.

¹⁴Ñənji ta'an' ndu, ka'án nda'vi tu ndu xiin' ndo' ñə kəni' kuento ndo' ne suxan', tə səndieni tu ndo' ne nuu' nimá, tə chindięe' ni tu ndo' ne itja' ini, tə sakan' tu kui kuu ini ndo' xiin' səkuu' ne yivi'.

¹⁵Chūun xaa'a' və ndo' ñə ndee jin ndo' sənəndiko' ñə niə'a xaa'a' ñə niə'a ñə xaa' ne yivi' xiin' ndo', sūu' jaan' ndii kaka ndo' xaa' ndo' ñə və'a xiin' ta'an' ndo', tə jin kachi tu saa ndo' a xaa'a' səkuu' ne yivi'.

¹⁶Kuətia' na kuatia' ini ndo'.

¹⁷Té ka'án na ka'án ndo' xiin' Ndiosí.

¹⁸Té taxi' na taxi' ndo' ña chindáni a xa'a' sákuu' ña ndo'o' ndo'. Kuachi' ndii ña jaan' nduu' ña kuní Ndiosí saa e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús.

¹⁹Tiasi' ndo' ña kuni sáa Espíritu Santo.

²⁰Té sánuu' tu ndo' ña ka'án tiakú ne yivi' xaa' Espíritu Santo jaan'!

²¹Ndisu' sákuuqan' ndi'i' ndo' a té kuni' ndo' naa' Espíritu Santo jaan' nduu' ña saka'án tiakú ne yivi' jaan' uun süvi a. Té ña va'a kuiti' natiin ndo'.

²²Té na kuxioq' tu ndo' nuu' sákuu' nuu' ña ni'a.

²³Na taxi' na Ndiosí ña manj' koo xiin' ndo', té na ndasandoo' ndi'i' xachi' a ndo'ó. Te sákan' taxaq' a kani' ndo', naa kuu' espíritu ndo', xiin' nimá ndo', xiin' ñu'u' nde'i' ndo', té koo' ndee iin' xa'a' ña tijin' kuachi' a ndo'ó kii' nandiko' xto'o e' Jesucristo.

²⁴Sákan' ña Ndiosí, ña ni' kana' yoo' ndii, xachuun' ndaku a té sáxinú a sákuu' ña jaan'.

Ndejj' Pablo ne iní xini Jesús

²⁵Nanji' ta'an' ndu, ka'án ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu.

²⁶Chito nuu' ta'an' sákuu' ndo' kuenta Jesús, té xiin' ña jaan' nakuatü ta'an' ndo'.

²⁷Ka'án chuun' i nuu' ndo' sáa kuní xto'o e' ña kaví' ndo' tütü yo'o' nuu' sákuu' ñani' ta'an' e'.

²⁸Té na sánu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Sákan' na kündüu a.

2 Tesalonicenses

2 Tesalonicenses 1

Ti'vi' r̄a cha'an' n̄ia

1Yu'ü Pablo, xiin' Silvano, xiin' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne ndiee' n̄uu Tesalónica, ne nakayá xa'a' yuva' e' Ndiosí xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo.

2Na s̄ñu'u' v̄a na a ndo'ó, t̄e na t̄axi tu a ña manj' kōo xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí, t̄e ka'án tu r̄a ña sando'o' a ne sando'o' ne ndikún jichi' a

3Ñani ta'an' ndu, kuní a ña t̄axi ndu ña chindani Ndiosí s̄akuu' jichi' xa'a' ndo'. Xata'an saa ndu sakan', kuachij ndii kua'an kuajnu te kua'an kuajnu ña ini ndo' xini ndo' Jesú, xiin' ña ndaní ta'an' k̄a ndo' i'in kivj' kua'an.

4Xa'a' a jaan' na ka'án kuatia' ndu nuu' i'in ti'vi, ne nakayá xa'a' Jesú, saa kundieni ndo' nuu' s̄akuu' nuu' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó, xiin' s̄akuu' nuu' ña xandij' nia xiin' ndo'. T̄e ka'án tu ndu saa vi' ini ndo' xini ndo' Jesú kii' ndo'o' ndo' sakan'.

5T̄e xa'a' a ña kundieni ndo' ña ndo'o' ndo' jaan' ndii, nia'a a ña xachuun' ndaku Ndiosí, t̄e xata'an kundiee ndo' mii' xa'ndia chuun' a, sakan' na ndo'o' ndo' xa'a' ña jaan' vitin'.

6T̄e xa'a' a ña xachuun' ndaku Ndiosí ndii, sando'o' a ne sando'o' ndo'ó jaan'.

7T̄e ndo'ó, ne ndo'o' vitin' ndii, t̄axi a ña nandiee' ndo' xiin' ndu kii' satuví xiin' mii' xto'o e' Jesú ndee ndiyi' xiin' kua'a' ángele, ña xika' nuu' nuu' a.

8T̄e kixin a tein ñu'ü ndatin, t̄e sando'o' a s̄akuu' ne xini yoo Ndiosí, ne ni kandixa' tu'un v̄a'a xa'a' xto'o e' Jesucristo.

9Ne jaan' ndii, kundo'o nia ndee ndi'i ni kivi' saa a kii' sakan', t̄e täxi a ña kundiee nia xiin' a. Ni ndee täxi tu a kundiee nia nuu' ña ndiee' ndatun' koo' chukuu' a.

10Sakan' saa a kii' xaa kivi' ña nandiko' a jaan', t̄e koto ka'nu' ña'a' s̄akuu' ne nduu' kuenta a, t̄e nandani tu nia kuní ña'a' nia. T̄e kundiee tu ndo'ó ikan' xiin' ne jaan' xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' ña ni ndiee yu'u' ndu nuu' ndo'.

11Xa'a' a jaan' na ka'án t̄e ka'án ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo' t̄e kunduu ndo' ne xata'an xa'a' chuyun ña ni kana a ndo'ó, t̄e xiin' ña ndiee' a na saxonú a ña va'a ña kuní ndo' saa ndo', xiin' ña v̄a'a ña xaa' ndo' xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Jesú.

12T̄e xiin' ña xaa' ndo' jaan' natuin xto'o e' Jesucristo ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi', t̄e natuin tu ndo'ó ña tiin ka'nu' jaan' xa'a' a ña kundani mii' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó.

2 Tesalonicenses 2

Xi'na ka te nia'a kixin, sakan' te kixin Jesús

1Té vitin ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' ña nandiko' xto'o e' Jesucristo xiin' xa'a' saa naata'an' e' xiin' a. Ñaní ta'an' ndu, xikán ndu nuu' ndo'

2ñä täxi ndo' ñä sandi'ní ne yivi' ndo'ó, ni ndee kuyi'vi tu ndo' saa nia naa' ka'án nia ñä ni satuví Espíritu Ndiosí nuu' nia ñä xä ni kixin tukuu xto'o e' Jesús, uun naa' ka'án ndoso' nia ñä jaan', uun naa' ka'án nia ñä ni natii nia iin tutu nda'a' ndu'u ñä ka'án xa'a' ñä jaan' ndii.

3Täxi ndo' kuní xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' ndee ka nuu' ñä xini xa'an'. Kuachí ndii, kii' kuní ka xaä kivi' jaan' ndii, xi'nä ka kivi', ñä nakuítä tei' kua'a' va ne yivi' nuu' Ndiosí, xaä, xiin' ñä tuví te xää' kuenta kuu' tu'un ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, te xä yoo ndoñu'u' xächi' nduu' ra.

4Kuachí ndii xikuita'nú ra nuu' sakuu' ñä ka'án ne yivi' nduu' ndiosí, xiin' nuu' sakuu' ñä xaka'nu' ne yivi', te ndee tixin yukun' ka'nu' Ndiosí nda'ni ra kundu'u' ra, te ka'an ra ñä xä Ndiosí nduu' mii' ra.

5Té naka'an' ndo' ñä xä ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' te jaan' kii' ni ndu'u' i tein ndo'.

6Xiní kaxi' ndo' ñä yoo iin ñä nakasi te jaan' te satuví xiin' mii' ra ndee kii' xaä kivi' ñä kuní a saa ra ñä jaan'.

7Kuachí ndii xä ni xä'a' xachuun' ñä ndiee' ñä ndiva'a, ñä yoo si'e jaan', ndee ñä kuní kündia'a ndi'i ñä nakasi ñä'a' kuiti' te tuvi a.

8Té sakan' te tuví te xää' kuenta kuu' tu'un ndei' Ndiosí jaan', te xto'o e' ndii, ka'ni' ñä'a' a xiin' tachi' yu'u' a, te sandoñu'u' xächi' ñä'a' a xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu' a ñä kixin xiin' a.

9Té kii' tuví te jaan' ndii, ñä ndiva'a sakuiso' chuun' ñä'a' te saa ra kua'a' nuu' chun ka'nu' siki', xiin' kua'a' ñä nia'a siki', xiin' kua'a' ñä vixi siki' ñä nandaní ne yivi'.

10Té tjin ra sakuu' nuu' ñä xini xa'an' kiní va, te kuní xa'an' ra ne kua'an ichi' vi'e ndiaya' xa'a' a ñä ni kuní nia kändixa' nia ñä ndixa te kakü nia nuu' kuachí nia.

11Xa'a' a jaan' na ti'vi' Ndiosí iin ndiee' ñä kuní xa'an' ndiee' ne jaan' te kändixa' nia ñä xini xa'an' jaan',

12sakan' na katun' Ndiosí sakuu' ne ni kändixa' ñä ndixa, süu' jaan' ndii ni xtani ka nia xaa' nia ñä nia'a.

Kuita ni'i e' nuu' ichi' Jesús

13Ndisu ndo'ó, ñaní ta'an' ndu, ne ndaní xto'o e' Jesús ndii, kuní a ñä täxi naa taxi' ndu ñä chindani Ndiosí xa'a' ndo', sakan' ñä xä ni nakaixin a ndo'ó ndee ñä nuu' te kakü ndo' xiin' ñä ndiee' Espíritu Santo, ñä xaa' sakan', te nduu' ndo' nditia Ndiosí, xiin' ñä ini ndo' xini ndo' ñä ndixa.

14Xa'a' a jaan' na ni kana Ndiosí ndo'ó xiin' tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' te kundiee na ndo' mii' ndatun' kaa', mii' yoo xto'o e' Jesucristo.

15Ñani ta'an' ndu, sakan' na kuii' kuita ni'i ndo' nuu' ña ni saya'á ndu nuu' ndo', te kaka ndaku tu ndo' nuu' a, naa' nduu' a ña ni ka'an xiin' yu'u' ndu nuu' ndo', uun naa' nduu' a ña ni ke'i ndu nuu' tutu.

16Te mii' xto'o e' Jesucristo xiin' yuva' e' Ndiosí, ña nduu' ña ndani yoo', te ni taxi mii' a ña saki'ví a yoo' ndee ndi'i ni kivi', te ni taxi tu a ña ndiatu' ini va'a e',

17na sandieni na tu a nimá ndo', te chindiee' tu a ndo'ó xiin' sakuu' ña va'a ña saa ndo', uun ña ka'an ndo'.

2 Tesalonicenses 3

Xikán Pablo ña ka'an niña xiin' Ndiosí te kiku ká tu'un a

1Ñani ta'an' ndu, mii' ndi'i ndoso' yo'o' ka'án ndu xiin' ndo' ña ka'an va ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu te yachí kiku tu'un va'a xa'a' xto'o e', te natuin ka'nu' ne yivi' a ndee naa ni natuin ndo' a.

2Te ka'an tu ndo' xiin' Ndiosí ña sakakú a ndu'u nuu' ne niña'a. Kuachí ndii süu' sakuu' ne yivi' ini xini Jesús.

3Ndisu xto'o e' ndii, xachuun' ndaku a, ña jaan' na kuii' sandieni a ndo'ó, te koto tu a ndo'ó nuu' ña ndiva'a.

4Te xa'a' a ña ini nduu' e' xiin' xto'o e' Jesús ndii, ini ndu ña saxonú ndo' ña ni ka'an ndu xiin' ndo', te kua'an naa kua'an ndo' ña saxonú ndo' ña jaan'.

5Te na chindiee' xto'o e' ndo'ó, te kundani ká ndo' ne yivi' saa nii' ndani Ndiosí sakuu' e', te na taxi tu a ndiee' ndo', te sandieni xiin' mii' ndo' nuu' tundo'o' naa ni xandieni xiin' mii' Cristo nuu' ña ni ndo' a.

Ka'án Pablo ña kuní a sachuun' e' te kutiáku e'

6Ñani ta'an' i, xiin' ña ndiee' xto'o e' Jesucristo ka'án chuun' ndu xiin' ndo' ña kusiin' ndo' nuu' sakuu' ne suxan', ne ndikún ichi' Jesús, ne xika' saa ni sania'a ña'a' ndu.

7Kuachí ndii xiní mii' ndo'ó saa kundikun ndo' xata' ña ni xaa ndu kii' ni yoo ndu xiin' ndo', ni nduu ndu te suxan' kii' sakan'.

8Te ni ndee ni xaxi' so'o ndu ña'a ndee ini ne yivi', süu' jaan' ndii nduvi' xiin' ñuu ni xachuun' u'vi' ndu, sakan' ña ni kuní ndu sando'o' ndu ndee ini ndo'ó.

9Ni xaa ndu sakan' tee' ndee xata'an ña taxi ndo'ó ña xaxi' jaan' kaxi' ndu. Ndisu ni kuní ndu sakan' te kundikun ndo' ichi' ña ni nia'a ndu jaan'.

10Kuachí ndii sakan' tu kii' ni yoo ndu xiin' ndo' ndii, ni ka'an chuun' ndu ña naa' yoo ká kuni sachuun' ndii, na kúxi tu niña.

¹¹Kuəchị ndii ni xini ndu kuento ña yoo səva ne suxan' tein ndo', te kuni səchuun' niq ndee iin nuu' chuyun, süu' jaqan' ndii chi'ni' xiin' mii' niq nuu' ña xaa' tuku ne yivi' mii' köö' kana' ña'a'.

¹²Tə ne jaqan' ndii, ka'án chuun' ndu xiin' niq, te kani tu ña'a' ndu kuento xa'a' a ña ni səkuiso' chuun' xtö'o e' Jesucristo ndu'u, ña na səchuun' mani' niq, te kutiakü niq.

¹³Tə ndo'ó, ñanı ta'an' ndu, na xävi ndo' ña xaa' ndo' ña va'a.

¹⁴Saq ndo' kuenta naa' yoq səva ne kuni kəndixa' ña ka'án ndu nuu' tutu yo'o', te ki'in ta'an' ndo' xiin' niq, səkan' te kükə'an nuu' niq xa'a' ña xaa' niq jaqan'.

¹⁵Ndisu kündası' ña'a' ndo', süu' jaqan' ndii ka'ān mani' ndo' xiin' niq xa'a' a ña ne inı xini xtö'o e' xiin' e' nduu' niq.

Ti'vi' Pablo cha'an' so'o' ndi'i'

¹⁶Tə xtö'o e', ña taxi' ña mani', na taxı na ña mani' a koo xiin' səkuu' ndo' saq kivı' xiin' əmaqa ka. Tə na koo na a xiin' səkuu' ndo'.

¹⁷Yu'u, tə nduu' Pablo, ke'i i xiin' nda'a' mii' i cha'an' ndo'. Səkan' xaa' i xiin' səkuu' tutu ña ke'i i tə nia'á i ña yu'u ni ke'i i a. Səkan' ke'i yu'u.

¹⁸Na sañu'u' na xtö'o e' Jesucristo səkuu' ndo'ó. Səkan' na künduu a.

1 Timoteo

1 Timoteo 1

Ti'vi' rä cha'an' rä

1Yu'ü nduu' Pablo, tē Jesucristo nī tīanü' yu'ü tē sania'á i ichi' a, sakan' ñä Ndiosí, ñä nī sakakú yoo', xiin' Jesucristo, ñä ndiatu' iní e' xa'a', nī sākuiso' chuun' yu'ü.

2Ti'vi' i cha'an' un', Timoteo, tē nduu' un' ndee naa si'e i xa'a' a ñä iní inga' e' xini e' Cristo. Na sāñu'u' na yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Cristo Jesús yo'ó, tē na kūvita iní a xa'a' un', tē na täxi' tu a ñä mani' koo' xiin' un'.

Ka'án Pablo ñä kuní a koto xiin' mii' e' nuu' nē sania'á ñä xini xa'an'

3Kij' nī keta' i kua'än i ñü'u' Macedonia ndii, nī ka'än nda'vi i xiin' un' ñä ndoo' un' ñüü Éfeso tē ka'än chuun' un' xiin' sava' tē sania'á ñä xini xa'an' ñä na sāin kuiín rä ñä jaan'.

4Tē na sāin kuiín tu rä ñä sania'á rä kuento yata', uun ñä natava' rä kuenta yoo' nī nduu' ichi' yata' nē yivi', ñä koo' kivi' ndi'i'. Kuachij ndii kuento kuiti' sakani ta'an' ñä jaan' nē yivi', tē täxi' a ñä kuänu' e' nuu' ñä iní e' xini e' Jesús.

5Tē nī ka'än chuun' i ñä jaan' xiin' un' tē sania'á un' nē yivi' ñä ndani' ta'an' e', xiin' ñä ndoo' koo' nimá e', xiin' ñä naá kaxi' tu ñä xanini e', xiin' xa'a' ñä iní xnä'a e' xini e' Jesús.

6Tē xä nī kuxioo' sava' tē yivi' nuu' ñä jaan', tē ndee xä nuu' xa'a' ñä kuäsa' kuní kuiti' kani' ta'an' rä kuento.

7Tē kuni künduu' rä tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí, kachi mii' rä, ndisü ndee kündani rä ñä ka'án tu'un ndei' jaan' nī ndee ñä sania'á nditun' va rä.

8Ndisü yoo' ndii, xiní e' ñä ñä va'a nduu' tu'un ndei' jaan' naa' xachuun' ndäku e' xiin' a.

9Tē xiní tu e' ñä süü' yoo tu'un ndei' jaan' xa'a' nē xachuun' ndäku, süü' jaan' ndii yoo a xa'a' nē xka'ndiá ndoso' a, xiin' xa'a' nē xasoo' nuu' a, xiin' xa'a' nē xää' ñä kuní Ndiosí, xiin' nē xtani' sāa' kuachij, xiin' nē xito' ka'nu' Ndiosí, xiin' nē xa'nú tu'un ndei' Ndiosí, xiin' nē xa'ni' yuva' si'i' mii' niä, xiin' sākuuu' inga' nē xa'ni',

10tē yoo tu a xa'a' nē kumi' musa, xiin' xa'a' tē yivi', tē kandu'ü' xiin' inga' tē yivi', xiin' xa'a' nē xiko' nē yivi', xiin' xa'a' nē vixi, xiin' xa'a' nē ndiee' yu'u' xiin' ñä vixi, xiin' xa'a' ndee kā ñä kani' ta'an' xiin' ñä ndixä, ñä sania'á e' xa'a' Jesús,

11ñä nakuitá xiin' tu'un va'a ndatun' koo' chukuu', ñä ka'án xa'a' Ndiosí, ñä xata'än tjiñ ka'nu' e', ñä nī sākuiso' chuun' yu'u' tē ka'än ndoso' i tu'un jaan'.

Ka'án Pablo ñä nī kūvita iní Jesús xa'a' rä, tē nī sākuiso' chuun' ñä'a' a

12Taxi' i ñaq chindəni xto'o e' Cristo Jesús, ñaq taxi' ndiee' i, səkan' ñaq ni xini a ñaq te xachuun' ndəku nduu' i, te ni səkuiso' chuun' a yu'u.

13Tee' ndee ni nduu i te kania'a xa'a' a, te ni nduu tu i te xandii' xiin' ne ini xini ñaq'a', te ni nduu ni tu i te tei' nuu' a kii' səkan', ndisu ni kuvita ini a xa'a' i, səkan' ñaq ni kandixa' ñaq'a' i, te ni ndee ni kundəni tu i ñaq ni xaa i.

14Ndisu xa'a' a ñaq ndanı kua'a' mii' xto'o e' Ndiosí yu'u, na ni taxi a ñaq ini i xini ñaq'a' i, xiin' ñaq ndanı i ne yivi' xaa' Cristo Jesús.

15Ñaq ka'án i yo'o' ndii, ñaq ndəku nduu' a, te xata'an ñaq natiiñ səkuu' ne yivi' a: ñaq ni kixin Cristo Jesús iin yivi', te səkakú a ne ndiso' kuəchi, te yu'u nduu' te nuu', te ni ndiso' kua'a' kə kuəchi te ni səkakú a.

16Ndisu xa'a' a jaan' na ni kuvita ini Ndiosí xa'a' yu'u, te ndiso' kua'a' kə kuəchi, te ni nia'a' Cristo Jesús xiin' i səkuu' ñaq kuie kuu' ini a. Te ni nia'a' tu a ñaq naa' ini ne yivi' kuni ñaq'a' nia' ndii, taxi a kivi' nuu' ñaq köö' kivi' ndi'i' ndə'a' nia' naa ni xaa a xiin' yu'u.

17Te na natiiñ na Ndiosí səkuu' ñaq tiin' ka'nu', xiin' səkuu' ñaq xaka'nu' ñaq'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Te ñaq jaan' nduu' ñaq xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndee ndi'i' ni kivi'. Te köö' kivi' kuvit a, te ndee iin ne yivi' kuvit kuni nduchi' nuu' ñaq'a', te ñaq jaan' kuiti' nduu' Ndiosí. Səkan' na kunduu a.

18Timoteo kua'a mii' i, ñaq yo'o' sakuiso' chuun' i yo'o, ñaq nakuitá xiin' ñaq ni ka'án tiakú rə xa'a' un' səa!. Səkan' na ñaq jaan' na kunduu ndiee' un' te kunta'an' naa kunta'an' va'a un' xiin' ñaq nia'a.

19Te na kunduu tu a ndiee' un' te kuiin ni'i un' xiin' ñaq ini un' xini un' Jesú, te kunaq kaxi' tu ini un'. Səkan' ñaq səvə ne ndikún ichi' Jesú, ne ni xaa' ñaq jaan' ndii, ni səna nia' nuu' ñaq ini nia' jaan' ndee naa tundoo' kii' kani ta'an' nu'.

20Səkan' ni xka'ndia a xiin' Himeneo xiin' Alejandro. Səkan' na ni sənəkua'a ñaq'a' i ndə'a' ñaq ndiva'a te kundəni rə ñaq vä'a kania'a rə xa'a' Ndiosí.

1 Timoteo 2

Va'a kə ñaq ka'án e' xiin' Ndiosí xa'a' səkuu' ne yivi'

1Ñaq yo'o' xikán i nuu' un' vitin ñaq ka'án nda'vi un' xiin' Ndiosí xa'a' səkuu' nuu' ne yivi', te kakən tu un' nuu' a xa'a' nia. Te ka'án un' xiin' a xa'a' nia, te səkan' tu taxi un' ñaq chindəni a xa'a' nia.

2Səkan' tu səa un' xa'a' te xa'ndia chuun', te ka'nu' koo' chukuu', xiin' xa'a' səkuu' te kumi' ndiee', te kuvit kundiñ mani' e' iin yivi', te kundiñ ni nimá e', te xaa' e' ñaq kuní Ndiosí, te kuu' kaxi' tu e' xiin' ne yivi'.

3Səkan' ñaq ñaq jaan' nduu' ñaq va'a, ñaq xtani Ndiosí, ñaq ni səkakú yoo'.

4Kuəchị ndii kuní Ndiosí ña kakụ səkuu' nə yivi' nuu' kuəchị nia, tə kuní tu ə ña natiin nia ña ndixə xa'a' a.

5Səkan' ña yoo iin ndaa' kuiti' Ndiosí, tə yoo iin ndaa' kuiti' tu ña xikui'ní xa'a' səkuu' nə yivi' nuu' a. Tə ña jaqan' nduu' Jesucristo, ña nduu' tu tə yivi',

6ñi sənəkua'a kivi' ñuū a tə ni xi'i a, tə nduu' a ya'vi' xa'a' kuəchị səkuu' nə yivi'. Tə ni xka'ndia səkuu' ña jaqan' kivi' ña ni chituní mii' Ndiosí.

7Xa'a' a jaqan' na ni səkuiso' chuun' Jesús yu'u, tə sənia'á i ichi' a nuu' nə tuku', tə ka'ān ndoso' i tu'un a, tə sənia'á tu i ña jaqan' tə iní nə jaqan' kuni ña'a' nia, tə kuni tu nia ña ndixə. Tə süu' xini xa'an' i ña ndixə ka'án i xa'a' Cristo.

Ka'án Pablo xa'a' tə yivi' xiin' xa'a' ña'a'

8Səkan' na kui' kuní i ña mii' kə ka'án tə yivi' xiin' Ndiosí ndii, na ndəni'i rə nda'a' rə xiin' ña ndoo nimá rə, tə na nəsaq' rə, tə ni ndee kāni' ta'an' tu rə kuento.

9Tə kuní tu i ña ña'a' ndii, xəkụ tio' nətaxi xiin' mii' ni'nu' nia toto, tə kuní i ña kuu' kaxi' nia xiin' toto nia tə nia'a nia ña xəkuita' nia tə yivi', ni ndee sətiin ndətun' tu nia ixi' xini' nia, ni ndee kү'un tu oro nda'a' nia, tə ni ndee kү'un tu yuu' ndətun', ña nani' perla, sukuñ' nia, ni ndee kuñ'nu tu nia toto ya'vi va.

10Süu' jaqan' ndii va'a kə kundiñi nia ña səq' nia chuyun va'a, ña nakuitá xiin' ña ndiee' yu'u' ña'a', ña' xito' ka'nu' Ndiosí. Tə ña jaqan' kunduñu ndee naa ña nətaxi xiin' mii' nia.

11Tə kuní tu i ña koo taxin' yu'u' ña'a' kii' sania'á tə yivi' tu'un Ndiosí, tə na koto ka'nu' nia ña xaa' rə jaqan' kundiñe taxin' nia.

12Tə täxi' i ña sənia'á ndee iin ña'a', tə ni ndee täxi' tu i ña viko ni'i nia tə yivi'. Va'a kə koo taxin' yu'u' nia.

13Kuəchị ndii xi'na kə ni xa'a' Ndiosí Adán, səkan' tə ni xa'a' a Eva.

14Tə ni xini xa'an' ña ndiva'a Adán jaqan', süu' jaqan' ndii, ni xini xa'an' a Eva, səkan' tə ni nəmə a' nuu' kuəchị.

15Ndisu ña'a' ndii, səkakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña yoo si'ē a' naa' iin' ni'i a' nuu' ña iní a' xini a' Jesús, xiin' ña ndani a' nə yivi', xiin' ña xika' a' səq' kuní Ndiosí kuiti', xiin' ña kaka' kaxi' a'.

1 Timoteo 3

Yo'o' ka'án Pablo səq' kuní a kuyu tə xito' nə nakayá xa'a' Jesús

1Ka'án nə yivi' ña naa' kuni kundiñu yoo kə tə xito' nə nakayá xa'a' Jesús ndii, ña ndaku nduu' a, ña iin chuyun va'a ndioo' iní rə xa'a'.

2Ndisu iin tə xito' nə nakayá xa'a' Jesús ndii, kuní a ña kundiñu rə tə koo' ndee iin xa'a' ña kuyi tiiñ kuəchị ña'a' nə yivi', tə kuní tu a ña kundiñu rə tə iin ndaa' kuiti'

ñā' si'i, tē kuní tū a ñā kōo ñu'u' īnī rā, tē kuní tū a ñā kuu' kaxi' rā, tē kuní tū a ñā xito' ka'nu' ñā'a' nē yivi', tē kuní tū a ñā natiiñ vā'a rā nē yivi' vi'e rā, tē kuní tū a ñā kōo tu'vā rā tē sānia'á rā.

³Tē kuní a ñā künduu rā tē xini, tē kuní tū a ñā künduu rā tē kui'e, tē kuní tū a ñā künduu rā tē ndioo' īnī vā xa'a' xu'un'. Süu' jaan' ndii kuní a ñā künduu rā tē vā'a nimá, tē kāka mani' tu rā xiin' nē yivi'.

⁴Tē na künduu rā tē xa'ndia chuun' vā'a vi'e mii' rā, tē na sānia'á vā'a rā si'e rā, tē künduu niā nē so'o, tē kōto ka'nu' ñā'a' niā.

⁵Kuāchī ndii, naa' kūvi kā'ndiā chuun' vā'a īin tē yivi' tixin vi'e mii' rā ndii, ¿sāq tū kūvi ka'ān chuun' rā nuu' nē nakayá xa'a' Jesús, na sākan'?

⁶Kuní tū a ñā künduu rā īin tē sakān' xā'a' ndikún īchi' Jesús, kōto kā sachie xiin' mii' rā, tē nāmā rā, tē kūndo'o rā sāq Ndiosí naa nī ndo'o ñā ndivā'a xa'a' a ñā nī xāchié xiin' mii' mii' a.

⁷Tē kuní tū a ñā künduu rā īin tē ka'ān vā'a nē īnī xini Jesús xa'a', sākan' tē nī'i' nē yivi' ñā kānja'a niā xa'a' rā, tē vīku'un rā sāq ñā ndivā'a jaan'.

Sāq kuní a kūu tē chindiee' nē nakayá xā'a' Jesús

⁸Tē tē chindiee' ta'an' xiin' tē xito' nē nakayá xā'a' Jesús ndii, kuní a künduu rā īin tē ka'ān vā'a nē yivi' xa'a', tē kuní tū a ñā ndātu'un' ndāku rā, tē kuní a ñā kō'o kua'a' rā vino, nī ndee ndiōo' tu īnī rā ñā kī'in kua'a' rā xu'un' ndā'a' nē yivi' xiin' ñā xini xa'an'.

⁹Tē kuní a ñā kākā naa kākā rā taxa'a rā ñā nī sātuví Ndiosí nuu' e' xa'a' a ñā īnī e' xini e' Jesús. Tē kūnaa vā'a nimá rā kī'i' xaa' rā ñā jaan'.

¹⁰Ndisu ñā nuu' ndii, kuní a ñā kūni e' sāq xika' rā, tē naa' kōo' ñā kūvi tīin kuāchī e' rā ndii, sākan' tē kūvi künduu rā tē chindiee' jaan'.

¹¹Sākan' tū ñā si'i' rā ndii, kuní a ñā künduu a' ñā ka'ān vā'a nē yivi' xa'a'. Tē kuní tū a ñā kānja'a a' xa'a' nē yivi'. Süu' jaan' ndii kūu kaxi' a', tē kākā ndāku a' xiin' sākuu' ñā xaa' a'.

¹²Tē chindiee' nē nakayá xā'a' Jesús jaan' ndii, kuní a ñā künduu rā tē īin ndāa' kūti' ñā si'i. Tē kuní tū a ñā künduu rā tē xa'ndia chuun' vā'a nuu' si'e rā xiin' tixin vi'e rā.

¹³Sākan' ñā tē chindiee' vā'a ndii, xito' ka'nu' ñā'a' nē īnī xini Jesús, tē kua'ān kūa'nū kā tū ñā īnī rā xini rā Cristo Jesús.

Ñā yo'o' nduu' ñā ndixā ñā kandixa' e'

¹⁴Ke'i i ñā yo'o' nuu' tūtū tee' ndee ndiatu' īnī i ñā xaa yachi i mii' yoo un'.

15 Sákán' tē naa' kūy kuachí i ndii, kūni yun' sāq kūy yun' vi'e Ndiosí mii' nakayá ne yivi' xā'a' Ndiosí tiaku, nē taxi' ndiēe' xa'a' ñā ndixā, tē nduu' tu niā ndee naa nduyu a.

16 Xiní kaxi' e' ñā ñā ka'nu' ya'a nduu' ñā ndixā, ñā ni satuví Ndiosí nuu' e' kandixa' e': Ni kixin Jesú iin yivi' nduu' a iin tē yivi', tē Espíritu Santo ni nia'a ñā xachuun' ndāku nduu' a, tē ni xini tu ñā'a' ángele, tē ni ka'an ndoso' tē yivi' xa'a' a nuu' nē tuku', tē ni kandixa' ñā'a' nē yivi' iin yivi', tē ni natiin ñā'a' Ndiosí ndiv' mii' ndatun' vā kaa'.

1 Timoteo 4

Sakuni' tu'un Pablo nē ndikún ichi' Jesú xa'a' nē sania'á ñā xini xa'an'

1 Ndisu ka'án kaxi' Espíritu Santo xiin' e' vitin ñā nākoo sāvā nē yivi' ñā ndixā xa'a' ichi' Jesú kivi' so'o' ndi'i', tē kandixa' niā espíritu, ñā xini xa'an', tē kundikun niā ñā sania'á nē saká'án ñā ndiva'a.

2 Tē nē sania'á ñā jaan' ndii, nē xini xa'an' xasuvi' xiin' mii' nduu' niā, tē ni kuxii nimá niā nuu' ñā ndāku, tē ndee sie kuchani kā niā.

3 Tē täxi' kā niā ñā tunda'a' nē yivi', tē täxi' tu niā ñā kaxi' nē yivi' sāvā nuu' ñā xaxi'. Ndisu Ndiosí ndii, ni xā'a a sākuu' ñā xaxi' jaan', tē kuví kaxi' yoo', nē iní xini ñā'a', nē xā xiní ñā ndixā, nē taxi' ñā chindani a kii' xaxi' e' e.

4 Sákán' ñā sākuu' ñā ni xā'a Ndiosí ndii, ñā va'a nduu' a, tē ndee iin a vā'a kundasi' e' naa' taxi' e' ñā chindani a kii' natuun' e' ñā jaan'.

5 Kuachí ndii kuñu'u a xaa' tu'un Ndiosí, tē kuñu'u tu a kii' ka'án e' xiin' a xa'a' a.

Sāq kuni a kūy iin tē xika' nuu' va'a nuu' Jesucristo

6 Tē naa' sania'á yun' ñā yo'o' nuu' ñāni ta'an' e' ndii, tē xika' nuu' va'a nuu' Jesucristo kunduyu yun', tē xiin' ñā ndixā, ñā kandixa' e' xa'a' Jesú, ñā ni sākuuān yun', kua'an kuā'nū yun', tē ndikún yun' ñā jaan' ndee vitin.

7 Xa'a' a jaan' na kuii', nātiin' yun' kuento ñā sanduxín xiin' ñā ndatu'un' saka ñā'a' xixa. Süu' jaan' ndii koto xiin' mii' yun', tē sāq va'a kā yun' ñā kuní Ndiosí.

8 Kuachí ndii, tee' ndee xito' xiin' mii' e' xiin' ñū'u' nde'i e' ndii, chindiee' kua'a' a. Tē ñā xaa' e' ñā kuní Ndiosí ndii, chindiee' a nuu' sākuu' ñā'a. Sákán' ñā chindiee' a yoo' iin yivi' yo'o' xiin' inga iin yivi' ñā kixin nuu' ku'un e'.

9 Tē ñā ndāku nduu' ñā yo'o', tē xata'an nātiin sākuu' nē yivi' a.

10 Xa'a' a jaan' na xachuun' ndiēe' u'vi e', tē ndo'o' nimá e', sákán' ñā ndiatu' iní e' xa'a' Ndiosí tiaku, ñā sākakú sākuu' nē yivi', kachí kā vi' yoo', nē iní xini ñā'a'.

11 Ñā yo'o' kuní a ka'an chuun' yun' nuu' nē yivi', tē suvi tu a kuní a sania'á ñā'a' yun'.

12Täxi un' sändiee kui'e ndee jin ne yivi' yo'ó xa'a' a ña' nduu' un' te sava. Süu' jaan' ndii künduu' un' te nia'a va'a nuu' ne ini xini Jesús, naa kuu' saa' ndatu'un' un', xiin' saa' kuu' un', xiin' saa' ndaní un' ne yivi', xiin' saa' ini un' xini un' Jesús, xiin' saa' yoo ndoq' nimá un' nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'.

13Te ña' kuní kā xaä i ndii, kā'vi' naa ka'vi' un' tutu' Ndiosí nuu' ne yivi', sändieni un' nimá nia, te sania'á tu ñä'a' un' ndee xaa i.

14Te koto un' ña' chüun vā, ña' ni taxi' Ndiosí nda'a' un' kii' ni ka'án tiakú te xixa' xa'a' un', kii' ni chindiee ra' nda'a' ra' xini' un'.

15Te kundi'ni un' xa'a' chüun jaan', te saxonú ndi'i un', saakan' te kuní sakuu' ne yivi' ña' kua'án kua'nú un' xiin' chüun ña' ni taxi' Ndiosí nda'a' un'.

16Te koto xiin' mii' un', te koto tu un' ña' ndixä ña' sania'á un', te kuiin ni'i un' nuu' ña' jaan'. Kuächji' ndii, kii' xaa' un' saakan' ndii, saakakú xiin' mii' mii' un', te saakakú tu un' ne xini so'o ña' ka'án un' jaan'.

1 Timoteo 5

Ka'án Pablo saa' kuní a kuu' e' xiin' ne yivi'

1Käsi'e un' nuu' te xixa', süu' jaan' ndii kuie kondja yu'u' ña'a' un' ndee naa yuva' un'. Te te sava ndii, ka'án un' xiin' ra' ndee naa ñaní un',

2te ka'án kuie tu un' xiin' ña' xixa' ndee naa xaa' un' xiin' si'i' un', te ka'án kuie tu un' xiin' ña' sava' ndee naa xaa' un' xiin' ña' kuvä' mii' un', te xiin' nimá ndoq' saa' un' ña' jaan'.

Ka'án Pablo xa'a' ña'a' ne kuaan'

3Te ña' kuaan', ña' köö' xnä'a' ne jin kuu' xiin' ndii, kuní a ña' chindiee' ña'a' un'.

4Ndisu' naa' yoo jin ña' kuaan', ña' yoo si'e, uun si'ani' a' ndii, kuní a ña' xi'nä kā chindiee' nia ña' jaan', saa' xata'an saa' nia, xa'a' a ña' nduu' nia kuenta Jesús, te xiin' ña' jaan' sanandiko' nia ña' va'a ña' ni xaa' yuva' si'i' nia xiin' nia. Saakan' ña' jaan' nduu' ña' xtani' Ndiosí.

5Ña' kuaan', ña' jin ndaa' tilü' xnä'a' ndii, ndiatu' ini a' xa'a' Ndiosí kuiti', te ka'án a' xiin' a' ndüvi' xiin' ñuu' xikán a' nuu' a ña' chindiee' ña'a' a.

6Ndisu' ña' kuaan', ña' xä xindoó nimá ña' saa' a' ña' kuní jin mii' a' ndii, tee' ndee tiaku a' ndii, ndee naa' ña' xä ni xi'i' nduu' a' nuu' Ndiosí.

7Te ña' yo'o' ka'án chuun' un' nuu' saakuu' ne nduu' kuenta Jesús, saakan' te köö' ndee jin xa'a' ña' kuvä' tjin kuächji' ña'a' ne yivi'.

8Vä'a xaa' ne chindiee' ne jin kuu' xiin' nia, te ndii vä'a xächi' kā xaa' ne chindiee' ne ndiee' vi'e mii' nia, saakan' ña' ne xaa' saakan' ndii, ni' ndiko' xata' nia nuu' ichi' Jesús, te kiní kā kuu' nia te saakan' ne ini xini Jesús.

9Ña' kuañ'n, ña' näkoso' kivi' mii' nakoso' kivi' ne kuañ'n, ne kuní a chündiee' ndo' ndii, kuní a ña kumi' a' ya'a ka uni xüko kuiya, te kuní tu a ña unta' kuiti' ni tunda'a' a'.

10Te säkan' tu kuní a künduu a' iin ña' ka'án va'a ne yivi' xa'a', xiin' xa'a' ña va'a ña xaa' a', naa kuu' ña ni säkua'n'u' va'a' si'e a', te ni natiin va'a tu a' ne yivi' vi'e a', te ni natia a' xa'a' inga ne nduu' kuenta Jesús, te ni chündiee' a' ne suchi' ini, te ni yoo tu'va a' säkuu' ichi', te säa a' säkuu' nuu' ña va'a.

11Te ña'a' kuañ'n, ne säva ndii, täxi ndo' näkoso' kivi' nia ikan'. Kuäch*i* ndii, k*i*j' ka'án ndiee' va nimá nia xa'a' te yivi' ndii, säxinú nia kuento ña ni täxi nia nuu' Cristo, te kuní nia tunda'a' tukuu' nia.

12Te xiin' ña jañ'n ndiso' kuäch*i* nia xa'a' a ña ni säxinú nia kuento ña ni täxi nia nuu' a'.

13Te säkan' tu nanduu' nia ne suxñ'n, te xa nuu' vi'e ne yivi' kuiti' xika' ndi'e' nia, te süu' ña jañ'n kuiti' xaa' nia, süu' jañ'n ndii nanduu' tu nia ne vixi, te chi'n'i xiin' mii' nia mii' köo' kana' ña'a', te ka'án nia ña xäta'ñan ka'án nia.

14Ña jañ'n na kuii' kuní i ña tunda'a' ne jañ'n, te köo si'e nia, te kümi' nia chüun tüxin vi'e nia, te säxinú tu nia a, te köo' ndee iin xa'a' ña kuv*i* ka'án kuäch*i* ne ndasi' yoo' xa'a' e'.

15Kuäch*i* ndii xa ni kuxñoo säva ne kuañ'n jañ'n ichi' Jesús, te ndikún nia ña ndiva'a'.

16Säkan' na kuii', naa' iin ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' yoo iin ña' kuañ'n vi'e nia ndii, kuní a ña chündiee' ña'a' nia, te xäkü kua'a' chüun täxi nia nuu' yoo', ne nakayá xa'a' Jesús, säkan' te kuv*i* chündiee' e' ne kuañ'n, ne iin ndaq*i* tilu' xna'a'.

Ka'án Pablo ña kuní a tiin ka'nu' e' te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús

17Te xixa, te ni'i' ichi' va'a nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, xata'ñan ña koto' ka'nu' ña'a' e', te taxi' e' ña kutiakü ra. Te ndii, ña jañ'n nduu' ña va'a ka säa e' xa'a' te xixa, te xachuun' ndiee' va ña ka'án ndoso' ra xa'a' ichi' Jesús xiin' ña sania'á tu ra tu'ñun a.

18Kuäch*i* ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Chü'ñun ndo' tinda'a' yü'u' toro k*i*j' säkoyó ri' ndijk*i*n' trigo." Te yoso' tu a ndii: "Te xachuun' ndii, xata'ñan ki'in ya'vi' ra." Säkan' yoso' a.

19Naa' tiin' kuäch*i* iin ne yivi' iin te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kändixa' ña ka'án nia naa' köo' uv*i* tä'an, uun uni tä'an ne tiin' kuäch*i* ña'a'.

20Te naa' xaa' naa xaa' yoo ka kuäch*i* ndii, käni kuento ña'a' un' nuu' säkuu' ne nakayá xa'a' Jesús, te kuy*i*'vi inga ne jañ'n, te säa nia ña jañ'n.

21Te nuu' Ndiosí, xiin' nuu' Jesucristo, xiin' nuu' səkuu' ángele, ña ni nəkaxin a ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó ña ka'qan chuun' un' ña yo'o' nuu' səkuu' ne yivi'. Te kii' xaa' un' ña jaqan' ndii, chitun koo ini un', ni ndee nəkaxin tu un' ne yivi'.

22Kaqinji va'a va un' ña kuní ka chindu'u' un' nda'a' un' xini' yo'o' kaa, te səkuiso' chuun' ña'a' un', koto' kaa kuiso' un' kuachij ña xaa' niq. Kakaa ndoo un' nuu' Ndiosí.

23Te koo' kaa un' xaa' mi'i ndi'l' tijkui, süu' jaqan' ndii koo' tu un' sie vino xaa' a ña ku'ví chito' va tixin un'.

24Savá ne yivi' ndii, tuvi' va xaa' niq kuachij ndee ña kuní ka nəndiee a, ndisu savá tuku niq ndii, ndee kii' nəndiee kuachij niq, te sakan' vi' natuví a.

25Te sakan' tu ña va'a ña xaa' e' ndii, yoo ña kuäan' vi' kuni e', ndisu savá a ndii, kuví kuni e' vitin, te ndii naá kivi' ndii, kuni e' səkuu' a.

1 Timoteo 6

1Səkuu' ne ini xini Jesús, ne xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kuní a ña koto' ka'nu' niq xto'o niq te kani'a ne yivi' xaa' a' Ndiosí xiin' xaa' ña ndixa ña sania'á e'.

2Te ne xiko' ni'i' iin ne ini xini Jesús ndii, va'a tiiin ka'nu' niq ne jaqan' xaa' a ña nduu' inga' niq ne ini xini Jesús xiin' niq, süu' jaqan' ndii kuní a ña kakaa nuu' va'a ka niq nuu' ne jaqan', sakan' ña xaa' ña va'a ne ñani mani' e', ne ini xini Jesús, xachuun' niq. Ña yo'o' kuní a sania'á un' ne yivi', te suvi tu a kondia yu'u' ña'a' un'.

Ndee chaa' kaa va'a kuni e' xiin' ña kumi' e'

3Naa' yo'o' kaa sania'á xaa' xto'o e' Jesucristo, te näkuitá a xiin' ña ndixa ña sania'á e', te chindiee' tu a ne yivi' te saa niq ña kuní Ndiosí ndii,

4iin te ñuñu', te kündanij xachij ña xaa' nduu' ra. Te xtanj va ra iin tajan ra xiin' ne yivi' xaa' ña kuäsa' kuní ña ka'án ra, te xiin' ña jaqan' sakaku' ra ña ndasi' nuu', xiin' tu'un kui'e, xiin' ña kania'a xiin' ta'an' ne yivi', xiin' ña ini kaa ne yivi' xini ta'an' niq.

5Te kani' ta'an' te jaqan' kuento xaa' ña kuäsa' kuní, sakan' ña xaa ni tivi' ña xanini ra, te xiní ra ña ndixa, te tiin' ndiaq ra ña ndixa ña kandixa' e', te xiin' ña jaqan' sanduvika' xiin' mij' ra. Kuxiqo un' nuu' te xaa' naa ña jaqan'.

6Naa' xaa' e' ña kuní Ndiosí, te va'a kuni e' xiin' ña kumi' e' ndii, ndee naa ne vika' nduu' e' nuu' a.

7Kuachij ndii kii' ni tuvi' e' iin yivi' ndii, koo' ña'a' ndiso' e'. Te sakan' tu kii' kuví e' ndii, koo' a kuiso' e' ku'un e'.

8Xaa' a jaqan' na kuii', naa' kumi' e' ña xaxi' xiin' ña kui'nü e' ndii, na va'a kuni nimá e'.

⁹Səkan' ña, nə kuni kuvika' ndii, koyó niq nuu' ña xito' kua'a ña' a' ña kini, tə xiku'ún niq nuu' kua'a' ña ndioo' iní niq. Tə ña jaan' ndii, ña kuu' kaxi' nduu' a, tə sando'o' ña'a' a, tə sandoó nda'vi tu ña'a' a, ndee skachi' səndoñu'u' xəchi' ña'a' a.

¹⁰Kuəchị ndii ña too va nə yivi' xu'un' nduu' xa'ndu səkuu' nuu' ña niq'a. Tə xa'a' a ña ndioo' iní va niq ña jaan' na ni kuxiqo savə niq nuu' ña ndixə ña kandixa' e', tə ni səndo'o' kua'a' ña'a' ña jaan'.

Ndiaa yu'u' kə Pablo Timoteo

¹¹Ndisu yo'ó, tə ni sakuiso' chuun' Ndiosí ndii, kuxiqoo un' nuu' səkuu' ña niq'a jaan', tə kundikun naa ndikún un' ña xachuun' ndəku un', tə səq un' ña kuní Ndiosí, tə kuijn ni'i un' nuu' ña iní un' xini un' Jesús, tə kundikun tu un' ña ndani un' nə yivi', xiin' ña kuie iní un', xiin' ña maso kuu un' xiin' nə yivi'.

¹²Tə kua'an naa kua'an un' ña xanduxa' un' xa'a' ña ndixə, ña kandixa' e', tə kuijn ni'i un' nuu' ichi' ña kua'an vi'e Ndiosí mii' kundu'u' un' ndee ndi'i' ni kivi'. Səkan' ña mii' Ndiosí ni kənə yo'ó xa'a' ña jaan' kii' ni ndee yu'u' un' xiin' iin kənii' nimá un' nuu' kua'a' va nə yivi' ña nduu' un' kuenta Jesús.

¹³Tə nuu' Ndiosí, ña taxi' kivi' ñuū səkuu' ña'a, xiin' nuu' Jesucristo, ña ni ndee yu'u' va'a nuu' Poncio Pilato, səkuiso' chuun' i yo'ó,

¹⁴tə səxinú un' chuyun ña ni natijin un' nuu' a. Tə täxi un' tivi' nimá un', tə ni ndee täxi tu un' ndee iin xa'a' ña kuvı tiiin kuəchị nə yivi' yo'ó, səkan' saq un' ndee xaa kivi' ña nəndiko' xto'o e' Jesucristo.

¹⁵Tə mii' Ndiosí sətuví kivi' jaan' kii' kuní mii' a. Səkan' ña iin ndaq' ña jaan' kuiti' nduu' ña su'un, ña xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Tə suvi tu a nduu' ña xata'an tiiin ka'nur' e', tə ña ka'nur' kə nduu' a tə səkan' səkuu' tə xa'ndia chuun' kuu' nuu', tə nduu' tu a xto'o nuu' səkuu' xto'o.

¹⁶Tə iin ndaq' ña jaan' kuiti' kōo' kivi' kuvı, tə yoo a tein ñu'u, ña ndətun' va, tə ndee iin ña'a kuvı kuyatın nuu' a, tə ndee iin nə yivi' tia'an kuni ña'a', ni ndee kuvı tu kuni ña'a' niq xiin' nduchi' nuu' niq. Tə na natijin a səkuu' ña tiin' ka'nur' ña'a' e', xiin' səkuu' ña xa'ndia chuun' ndee ndi'i' ni kivi'. Səkan' na kundu a.

¹⁷Nə vika' iin yivi' yo'o', nə iní xini Jesús ndii, ka'an chuun' un' xiin' niq ña künduu niq nə ñuñu' nimá, tə ni ndee chindu'u' tu niq ña ndiatu' iní niq nuu' ña vika' niq, səkan' ña yachı va xka'ndia ña jaan'. Süu' jaan' ndii nuu' Ndiosí kuiti' chindu'u' niq ña ndiatu' iní niq, ña jaan' taxi' səkuu' ña kuní nuu' e', tə koo va'a e'.

¹⁸Tə ka'an chuun' tu un' xiin' niq ña kuní a səq niq chuyun va'a, tə na kunduu niq ndee naa nə vika' xiin' kua'a' chuyun va'a, tə koo tu'va niq xiin' ña səmani' niq nə yivi', tə natə'vi' niq ña ni xəmani' ña'a' Ndiosí.

¹⁹Tə kii' xaa' niq səkan' ndii, kaya niq ña vika' xna'a' ndivi', tə xiin' ña jaan' kuvı ni'i' niq iin kivi' ñuū xna'a' kivi' ña kixin.

Ñä ka'án chuun' so'o' ndi'i' Pablo nuu' Timoteo

20Kot_o va'a un' ñä ni s_akuiso' chuun' Ndiosí yo'ó, Timoteo. Täxi so'o un' kuu' ne ka'án kuento ñä sanduxín, ñä yoo iin yivi', ni ndee ñä kuässä' kuní ñä ka'án ne kani ta'an' kuento xa'a' ñä xini tuní te yivi' iin yivi'!

21Te savä ne iní xini Jesús xiin' e' ndii, xa'a' a ñä ni ch_uun xa'a' niä kuu' ñä jaan' ndii, ni kuxiqo niä nuu' ichi' a. Na sañu'u' na Jesucristo yo'ó. S_akan' na kundu_u a.

2 Timoteo

2 Timoteo 1

Ti'vi' rä cha'an' rä

1Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tianu' yu'u te sania'á i ichi' a saq kuní Ndiosí, te ka'án ndoso' i xa'a' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e', ña taxi' a kivi' ñuu e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús.

2Ti'vi' i cha'an' un', Timoteo, te nduu' un' ndee naa si'e i xa'a' a ña ini inga' e' xini e' Jesús. Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo, yo'ó, te na kuvita ini a xa'a' un', te na taxi tu a ña manj' koo xiin' un'.

Xandieni Pablo Timoteo

3Sakuu' ichi' kii' ka'án i xiin' Ndiosí, iin ke'in' nduu' a, uun ñuu nduu' a ndii, naka'an' i xa'a' un', te taxi' i ña chindani Ndiosí, ña xika' nuu' i nuu xiin' nimá ndoo, saa ni xaa ne xii' yata' i.

4Kii' naka'an' i ña ni xitia tikui nuu' un' kii' ni ndei' ta'an' e' ndii, kuni kuni i yo'ó, te va'a ndi'i kuni nimá i.

5Naka'an' tu i ña ini xna'a un' xini un' Jesús naa ni xaa xi'na xtaan' un' Loida xiin' si'i' un' Eunice. Xiní kaxi' i ña ini tu yo'ó naa ne jaan'.

6Xa'a' a jaan' na sanaka'an' i yo'ó ña taxi un' nda'va ña chuun va ña ni taxi Ndiosí nuu' un' kii' ni chindu'u' i nda'a' i xini' un'.

7Kuachi ndii ni taxi Ndiosí iin espíritu ña iyo nuu' e', süu' jaan' ndii Espíritu mii' a ni taxi a nuu' e', te taxi' ña jaan' ña ndiee' e', te taxi' tu a ña ndan i e' ne yivi', xiin' ña ndiko' ni'i' xiin' mii' e'.

8Sakan' na kuii' kuchani un' te ndiee yu'u un' xa'a' xto'o e', ni ndee xa'a' yu'u ña naá i vi'e kaa' xa'a' a ña ndiee' yu'u i xa'a' a. Süu' jaan' ndii kundjeni un' nuu' tundo'o' ña ndo'o' un' xa'a' tu'un va'a xiin' ña ndiee' Ndiosí naa xaa' yu'u.

9Kuachi ndii ni sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi e', te ni kana a yoo' te kundu e' kuenta a. Te süu' xa'a' ña va'a ña ni xaa e' na ni xaa a sakan' xa'a' e'. Süu' jaan' ndii ndee kii' ti'an koo iin yivi' ndii, ni chituní Ndiosí kuento ña kundan i mii' a yoo' xa'a' ña saa Cristo Jesús.

10Te vitin ndii, xaa ni satuví Ndiosí ña ni chituní a jaan' ña ni kixin Cristo Jesús, ña ni sakakú yoo' nuu' kuachi e', te ña jaan' ni sandonu'u' ndiee' ña xa'nii' yoo'. Te xiin' tu'un va'a ni satuví kaxi' a nuu' e' ña kuvitatiin e' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'.

11Te xa'a' tu'un va'a jaan' ndiso' chuun' i ña nduu' i te ka'án ndoso' a, te nduu' tu i te ni tianu' Cristo sania'á tu'un jaan' nuu' ne tuku', te nduu' tu i maestro xa'a' ña jaan'.

12Xa'a' a jaan' na ndo'o' i yo'o' vitin. Ndisu küchaní i, sakan' ña xiní i yoo nduu' ña ini i xini i, te iní xna'a i ña kumi' ña jaan' ña ndiee', te koto va'a a ndee kivi' so'o' ndi'i' chuun ña ni xaa i, ña ni sanakua'a i nda'a' a.

13Taxa'a un' ña ni sania'á i yo'o, te iní un' xini un' Cristo Jesús, te ndani un' ne yivi' xaa' a.

14Te xiin' ndiee' Espíritu Santo, ña naá nimá un', koto va un' tu'un va'a ña ni sania'á i yo'o.

15Xa xiní un' ña ni nakoo sakuu' ne ni kiee ñu'u' Asia yu'u, te ni nakoo tu Figelo xiin' Hermógenes yu'u.

16Na kuvita iní xto'o e' Jesús xa'a' ne vi'e Onesíforo, sakan' ña ki'in' ichi' ni xandieni ra yu'u, te ni kuchani ra xa'a' a ña naá i vi'e kaa.

17Süu' jaan' ndii xaa so'o ra ñu'u Roma yo'o', te ni xa'a' nanduku' ndi'ni ra yu'u ndee ni xan kuni ra mii' naá i.

18Na kuvita iní xto'o e' Jesús xa'a' Onesíforo jaan' kivi' so'o ndi'i'. Xiní kaxi' un' ña ni chindiee' va ra yoo' ñu'u Éfeso.

2 Timoteo 2

Kuní a kuita ni'i e' nuu' ichi' Jesús tee' ndee yoo tundo'o' kivi' ñuu e'

1Te yo'o, yuva' i, kuiin ni'i un' nuu' ña xamaní' Ndiosí yoo' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús.

2Ña ni xini so'o un' ni ka'an i nuu' kua'a' ne yivi' ndii, ña jaan' kuní a tiachuun' un' te xika' ndaku ichi' xto'o e', te tuu un' ña yoo tu'va xna'a ra te sania'á ra ña jaan' nuu' tuku ne yivi'.

3Na kundo'o inga' e' nuu' ichi' Jesucristo xa'a' a ña nduu' e' ndee naa te xín' va'a xa'a' a.

4Te ndee iin te xín', te kuni ndoo va'a nuu' te tiachuun' ña'a' ndii, ndi'ni ra saa ra naa xaa' ne yivi' nda'vi so'o.

5Te sakan' tu te katin ta'an' ndii, küvi natijn rä corona ña xata'an natijn rä naa' kätin ta'an' va'a rä saa ka'án tu'un ndei' xa'a' ña xasiki' jaan'.

6Te sakan' ni tu iin te xachuun' u'vi xa'a' ku'u ndii, xi'nä rä xata'an kaxi' ña savi' va'a kä kii' nakuixa a.

7Kanini un' xa'a' ña ka'án i jaan', te mii' xto'o e' chindiee' yo'o te kundani kaxi' un' sakuu' a.

8Te naka'an' un' xa'a' Jesucristo, ña ni natjaku, ña nduu' siani' xika' David. Te tu'un va'a xa'a' ña jaan' ka'án ndoso' i.

9Te xa'a' ña jaan' sando'o' te yivi' yu'u, te tiín i xiin' karena naá i vi'e kaa yo'o' ndee naa ijin te xaa' ña ni'a. Ndisu tu'un Ndiosí ndii, kuäsa' tiín a xiin' karena.

10Xa'a' a jaan' na kundieni i saa ka ndo'o' i xa'a' ne ni nakaxin Ndiosí, te kuvi natiiin tu ne jaan' ña sákakú ña'a' a xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús, sakan' te kundiée ni'a ndee ndi'i' ni kivi' mii' ndatun' kaa'.

11Te ña ka'an i yo'o' ndii, ña ndaku nduu' a: Naa' ni xi'i inga' e' xiin' Cristo ndii, kutiakú inga' tu e' xiin' a.

12Naa' ni kundienni e' nuu' tundo'o' xa'a' a ndii, ka'ndia chuun' inga' tu e' xiin' a. Ndisu naa' ka'an e' ña xiní ña'a' e' ndii, ka'an tu a jaan' nuu' Ndiosí ña xiní a yoo'.

13Naa' xächuun' ndaku e' nuu' a ndii, kua'an naa kua'an ña jaan' xachuun' ndaku a xa'a' e'. Kuächji ndii küyü xächi' námä a saa kuu' a.

Kuní a künduu e' te xachuun' va'a, te va'a kuni Ndiosí xini a

14Te sanyak'a'an' un' ne iñi xini Jesús ña ni ka'an i jaan'. Te sákuni' ndiee' un' ne jaan' ña nuu' Ndiosí ka'an i ña vä'a kani' ta'an' ni'a kuento xa'a' ña kuäsa' kuni. Sakan' ña sativi' ndi'i' ña'a' ña jaan' kii' xini so'o ni'a a.

15Nakundiée' un' te künduu un' ijin te va'a kuni Ndiosí xini a ndee naa ijin te xachuun' va'a, te köö' ndee ijin xa'a' ña kuchani rä nuu' Ndiosí, te sanyak'achi' ndaku rä tu'un ndixa xa'a' a.

16Chi'ni' xiin' mii' un' xiin' te ndatu'un' kuento ña sanduxín xiin' ña kuäsa' kuni, sakan' ña te xaa' ña jaan' ndii, so'o saxioo' kä rä ne yivi' nuu' ña kuní Ndiosí.

17Te ña sania'á rä ndii, kikú a ndee naa xaa' kui'e te'i, ña kikú kanii' iñi' e'. Te tein te jaan' ka'ní te nduu' Himeneo xiin' Fileto.

18Te jaan' ndii, ni kuxioo rä nuu' tu'un ndixa, te xika' rä ka'án rä ña xä ni xka'ndia ña sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i, te sasana' rä ña iñi savä ne yivi' xini ni'a Jesús.

19Ndisu ña ndixa xa'a' Ndiosí ndii, nduu' a ndee naa xa'a' vi'e ña iñi kutu' mii' yoso' ña ka'án a ndii: "Xiní xtö'o e' ne nduu' kuenta a." Te yoso' tu a ndii: "Yöö kä nakuni ña Ndiosí nduu' xtö'o ni'a ndii, kuní a kuxioo ni'a nuu' ña ni'a." Sakan' yoso' a.

20Te tixin iñi vi'e chie ndii, yoo kua'a' nuu' ndachuuun' ña tiin' ne yivi'. Yoo ña ni kua'a' xiin' oro, te yoo tu ña ni kua'a' xiin' plata, te yoo ni tu ña ni kua'a' xiin' ñu'u' kixin', te sakan' tu yoo ña ni kua'a' xiin' itun'. Te iñi ña jaan' ndii, xä yoo xä yoo chüün nuu' a. Savä a yoo xa'a' chüün ka'nu', te savä tukü a yoo xa'a' chüün kuali' kuso'o.

21Ndee naa ndachuuun', ña yoo xa'a' chüün ka'nu' jaan', nduu' ne kuxioo' nuu' ña ni'a jaan'. Te nduu' ni'a nditia xtö'o e', te chüün va ni'a nuu' a, te yoo tu'va ni'a xa'a' ndee kä chüün va'a.

22Kunu un' nuu' kuachij ña xtani né sava xaa' nia, te kundikun un' ña xachuun' ndäku un', xiin' ña ini un' xini un' Jesús, xiin' ña ndani un' né yivi', xiin' ña yoo un' ña mani' xiin' né yivi'. Saqa inga' un' ña jaqan' xiin' né nakuni xiin' nimá ndoo ña Jesús nduu' xto' o nia.

23Chi'nj xiin' mij' un' xiin' né kani' ta'an' kuento xa'a' ña kuäsa' kuní, xiin' xa'a' ña kuu' kaxi' nia, sakan' ña xa xiní kaxi' un' ña jaqan' sandutíá tu'un kui'e.

24Te iin te xika' nuu' xto' o e' ndii, küní a kani ta'an' ra kuento xiin' né yivi', süu' jaqan' ndii kuní a kunduu ra iin te vita nimá xiin' sakuu' né yivi', te koo tu'va tu ra te sañania'á ña'a' ra, te kuie kuu tu ini ra xiin' nia.

25Te sakan' tu kuní a ña kondia yu'u' maso ra, te näkuitá kuento xiin' ña ndixa, tee' kuain' täxi na Ndiosí ña näma te jaqan' nimá ra, te sakuni' ña'a' a ña ndixa jaqan'.

26Sakan' te ndoo nuu' ra, te ndie'nj ra ndäa' ña ndäva'a, ña ni savíku'ún ña'a' te xaa' ra ña kuní mij' a.

2 Timoteo 3

Koo kua'a' tändo'o' iin yivi' kivi' so'o' ndi'i'

1Te vitin ndii, kuní i ña kundani un' ña kivi' so'o' ndi'i' ndii, koo kua'a' tändo'o' iin yivi'.

2Kuachij ndii koo kua'a' va né ndani xiin' mij' kuiti', te koo kua'a' né ndioo' ini va xa'a' xü'un', te koo kua'a' né ka'án ñuñu', te koo kua'a' né ñuñu', te koo kua'a' né kania' xa'a' Ndiosí xiin' xa'a' né yivi', te koo kua'a' né so'o' nuu' yüva' si*l*', te koo kua'a' né täxi' ña chindani, te koo kua'a' né xito' ka'nu' Ndiosí,

3te koo kua'a' né ndäni ndee sie, te koo kua'a' né köo' ka'nu' xächi' ini, te koo kua'a' né kania' xa'a' né yivi', te koo kua'a' né ndäko' ni'l' xiin' mij', te koo kua'a' né tei' ini, te koo kua'a' né ndasi' sakuu' nuu' ña va'a,

4te koo kua'a' né siki', te koo kua'a' né yachi va kuu', ndisu xänini nia ña xka'ndia naá kivi' xa'a' ña xaa' nia, te koo kua'a' né ñuñu' ya'a, te koo kua'a' né xtani ya'a ka ña si*l*' te sakan' ña xtani nia ña kuní Ndiosí.

5Te né jaqan' ndii, kuu nia ndee naa né xito' ka'nu' xna'a' Ndiosí, ndisu küni nia näma Ndiosí kivi' ñuñu nia xiin' ña ndiee' a. Te k*ü*'in' ta'an' un' xiin' né jaqan'.

6Sakan' ña naa né jaqan' nduu' né chüun va te xika' ndi'e' nia vi'e né yivi', te saviku'ún nia ña'a', né itüa' ña ini nuu' ichi' Jesús, né ndiso' kua'a' kuachij, te xa'a' a jaqan' na xiko ni'l' ña'a' sakuu' nuu' ña ndioo' ini nia.

7Te né jaqan' ndii, sakuaqan te sakuaqan nia, ndisu köo' kivi' xaá nia kundani nia ña ndixa xa'a' Ndiosí.

8Tę kuu' niq̄ ndeeq̄ naa ni kuu Janes xiin' Jambres kii' ni xikuita'nū rā nuu' Moisés xta'an' kivi', nii' sakan' xikuita'nū niq̄ nuu' ñā ndixā jaan'. Sakan' ñā xā ni nduxin xachi' ñā xanini niq̄, tē köö' chūun tu niq̄ nuu' ñā ini e' xini e' Jesús.

9Ndisu näkaaq̄ kua'a' niq̄ xiin' ñā xini xa'an' jaan', sakan' ñā sakuu' ne yivi' kuni ñā ne kuu' kaxi' nduu' niq̄ naa ni ndo'o tē uvī ta'an jaan'.

Sakuiso' chuun' Pablo Timoteo

10Ndisu yo'ó ndii, xiní kaxi' un' ñā sania'á i, tē xiní tu un' saq̄ xika' i, tē xiní tu un' ndeeq̄ ñā kuni saq̄ i xiin' kivi' ñuu i, tē xiní tu un' saq̄ vi' ini i xini xto'o e', tē xiní tu un' saq̄ kuie kuu' ini i xiin' ne yivi', tē xiní tu un' saq̄ kundani i Ndiosí xiin' ne yivi', tē xiní tu un' saq̄ vi' kundieni i nuu' ichi' Jesús,

11tē xiní tu un' saq̄ vi' mii' ni kuu tē yivi' xiin' i, tē xiní tu un' saq̄ vi' ni ndo'o i. Tē xiní tu un' saq̄ ni ndo'o u'vi i kii' ni xikā i ñuu Antioquia, xiin' ñuu Iconio, xiin' ñuu Listra, xiin' kua'a' ñā mii' ni kuu tē yivi' xiin' i. Ndisu ni sakakú xto'o e' yu'u nuu' sakuu' ñā jaan'.

12Tē sakuu' yoo', ne kuni saq̄ ñā kuní Ndiosí, xa'a' a ñā nduu' e' ne ini xini Jesús ndii, sando'o' ne yivi' yoo'.

13Tē niq̄ a, tē xini xa'an' jaan' ndii, i'in kivi' kua'an so'o tívi' ka rā nuu' ñā sania'a jaan'. Xini xa'an' rā ne yivi', tē xini xa'an' ta'an' tu mii' rā.

14Ndisu yo'ó ndii, kuiin ni'i un' nuu' ñā ni sakuaq̄ un', sakan' ñā xiní kaxi' un' ñā ñā ndixā nduu' a, tē xiní tu un' yoo ni sania'á a yo'ó.

15Tē ndeeq̄ kii' lulu un' tē xā xiní un' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí. Tē ñā jaan' ndii, kumi' a ndiee' tē sania'á a yo'ó, tē kuni un' ñā kuvī kakū e' nuu' kuachi e' xa'a' a ñā ini e' xini e' Cristo Jesús.

16Tē sakuu' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí ndii, mii' a ni saka'án nimá tē yivi', tē ni ke'i rā a. Xa'a' a jaan' na ñā yoso' jaan' ndii, va'a a sania'á e' ne yivi', tē va'a a saki'in' ndei' e' ne yivi', tē va'a a nākātā ndāku e' ne yivi', tē va'a a sania'á ñā'a' e' tē sachuu' ndāku niq̄ saq̄ kuní Ndiosí.

17Sakan' tē koö tu'va yoo' tē xaa' chūun nuu' Ndiosí, tē kuvī saq̄ e' sakuu' nuu' chūun va'a.

2 Timoteo 4

Ka'an ndosó' e' tu'un va'a

1Nuu' Ndiosí xiin' nuu' Jesucristo, ñā kixin sania'má ne tiaku xiin' ne ni xi'i kii' nāndiko' a tē kāndiq̄ chuun' a ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó

2ñā vīkuijn un' ñā ka'án ndosó' un' tu'un va'a. Ka'an un' un amaa qā, naa' kivi' va'a nduu' a, uun naa' süvī a. Tē xiin' ñā jaan' nākātā ndāku un' ne yivi', tē saki'in' ndei' tu ñā'a' un', tē sandieni tu un' niq̄ xiin' ñā kuie ini un' kii' sania'á un' ñā jaan'.

³Sakan' ña xaa kivi' ña natiin ne yivi' ña ndixa ña sania'a e' xa'a' Jesús, süu' jaan' ndii kuni nia kuni so'o nia ña xikán nimá mii' nia. Sakan' na nduku' nia moto vi' maestro, te sania'a ña'a' ña nakuitá xiin' ña xtani mii' nia.

⁴Nakoo nia ña ndixa jaan' xata' nia, te kuni so'o nia kuento yu'u' te yivi' kuuti'.

⁵Ndisu yo'ó ndii, koo ñu'u' iní va un' sakuu' ichi', te kundiensi un' nuu' tundo'o', te xanuu' tu'un va'a tio' ka'an ndoso' un' nuu' ne yivi', ne tia'an iní kuni Jesús, te sakinú ndil'i tu un' sakuu' chuyun ña ni taxi Ndiosí nda'a' un' naa xaa' iin te xika' nuu va'a.

⁶Sakan' ña yu'u ndii, xä yoo i kuví i te kunduu a ndee naa iin tumani' nuu' Ndiosí, sakan' ña xä ni xaa kivi' ña ketä i iin yivi' yo'o'.

⁷Ni kunta'an' va'a i xiin' ña nia'a, te xä ni sakinú i chuyun ña ni taxi xto'o e' nda'a' i, te köö' kivi' ni nakoo i ña ndixa ña kandixa' e'.

⁸Te vitin ndii, ndee ndiatu' iní i natiin i iin corona kivi' so'o' ndi'i', ña xata'an natiin ne xachuun' ndaku nda'a' xto'o e', ña nduu' ña xa'nú ndaku kuachi. Te süu' nda'a' yu'u kuuti' taxi ña'a' a, süu' jaan' ndii taxi tu ña'a' a nda'a' sakuu' ne ndiatu' xiin' iin kanii' nimá nia ña nandiko' a.

Xikán Pablo ña va'a nuu' Timoteo

⁹Saq un' sakuu' ña nduxa', te kixin koto yachí un' yu'u,

¹⁰Sakan' ña xä ni nakoo Demas yu'u, te kua'an ra ñuu Tesalónica xa'a' a ña ni xtani va ra ña nduu' kuenta iin yivi'. Te xä kua'an tu Crescente ñu'u Galacia. Te Tito kua'an ñu'u Dalmacia.

¹¹Te ndee iin ndaq' so'o Lucas ndu'u xiin' i. Nakä tu un' Marcos, te kixin ra xiin' un', kuachi ndii kuví chindiee' ra yu'u xiin' chuyun nuu' i.

¹²Tíquico ndii, ñuu Éfeso ni tiv'i ña'a' i.

¹³Kii' kixin un' ndii, koni'i un' totó nani' ni'nu' i ña ni nakoo i ñuu Troas mii' ndu'u' Carpo. Te koni'i tu un' tutu i, ndisu naka'an' ka un' xa'a' tutu iin' ña ni nakoo i ikan'.

¹⁴Alejandro, te xachuun' xiin' kaa ndii, mii' va ni kuu ra xiin' i. Ndisu nacha'vi mii' ra nuu' xto'o e' xa'a' ña ni xaa ra jaan'.

¹⁵Koto xiin' mii' tu yo'ó nuu' te jaan', sakan' ña ni xikuita'nü ndiee' va ra nuu' tu'un va'a ña sania'a e'.

¹⁶Kii' ni naka'an i xa'a' i nuu' te romano ña nuu' ndii, ndee iin köö' ni naka'an xa'a' i, süu' jaan' ndii ni nakoo sakuu' ra yu'u. Te ndiatu' iní i ña säa Ndiosí kuenta xa'a' ña ni xaa te jaan' xiin' i.

¹⁷Ndisu xto'ó e' ndii, yoo ą xiin' i, te chindiee' ą yu'u, sakan' te ni taxi ą ña ndiee' i te kuví ka'an ndoso' ndi'i i tu'un va'a, te sakan' ni xini so'o ña'a' sakuu' ne tuku' yo'o'. Te ni sakan' ą yu'u nuu' león.

¹⁸Te sakan' xto'ó e' yu'u nuu' sakuu' ña nia'a, te kundiaká va'a ą yu'u ndee ndivi' mii' xa'ndia chuun' a. Te na natiiin Ndiosí sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Ña ndeji' Pablo so'o' ndi'i'

¹⁹Kua'an Ndiosí koo Priscila xiin' Aquila, xiin' ne vi'e Onesíforo.

²⁰Erasto ndii, ñuu Corinto ni ndoo ra, te ñuu Mileto ni nakoo i Trófimo, sakan' ña kuni kuví ra.

²¹Saq un' sakuu' ña nduxa', te kixin un' ña kuní ka xaä yoo' ña vixin. Ti'vi' Eubulo xiin' Pudente xiin' Lino xiin' Claudia cha'an' un'. Te ti'vi' tu sakuu' inga ñani ta'an' e' cha'an' un'.

²²Te na koo na xto'ó e' Jesucristo xiin' nimá un'. Na sañu'u' na Ndiosí sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tito

Tito 1

Ti'vi' rä cha'an' rä

1Yu'ü nduu' Pablo, te xika' nuu' nuu' Ndiosí, te nduu' tu i te ni tianu' Jesucristo sania'á jichi' a, te kuñi ne ni naqaxin Ndiosí kuni nia Jesús, te kundaní nia ña ndixa ña kandixa' e'.

2Xa'a' a jaan' na ndiatu' iní nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', ña xa ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' ndee xta'an' kii' tia'an kua'a iin yivi', te ña jaan' ndii, xini xa'an' a.

3Kii' ni xaa kivi' ña ni naqaxin a ndii, ni satuví a kuento jaan'. Te mii' Ndiosí, ña sakakú yoo', nduu' ña ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i ña jaan' nuu' ne yivi'.

4Tito, yo'ó ndii, ndee naa si'e mii' xna'a i nduu' un' xa'a' a ña iní inga' e' xini e' Jesú, te ti'vi' i tutu yo'o' ndaa'a' un'. Te na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xtq'o e' Jesucristo, ña sakakú yoo', yo'ó, te na kuvita tu iní a xa'a' un', te na taxi tu a ña mani' koo xiin' un'.

Saq kuní a kaka nuu te xixa te xa'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús

5Kii' ni naqoo i yo'ó nuu' ñu'u' ña naá i'nú ña nani' Creta ndii, ni xaa i sakan' te ndasava'a un' ña kuní xinu, naa kuu' ña sakuiso' chuun' un' te xixa, te ka'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús i'in ñuu, saa ni tiachuun' i yo'ó.

6Te iin te xixa, te xa'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kuní a ña kundu' ra iin te ka'án va'a ne yivi' xa'a', te iin ndaa' kuiti' ña' si'i ra koo, te si'e ra ndii, kuní a ña iní nia xini nia Jesús, te kündu' nia ne nia'a, ni ndee kündu' tu nia ne so'o.

7Kuachí ndii, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' ndii, kuní a ña kundu' ra iin te ka'án va'a ne yivi' xa'a', sakan' ña chuyun nuu' Ndiosí xaa' ra. Te küní a ña kundu' ra te ñuñu', ni ndee te i'ni', ni ndee te xini, ni ndee te kunta'an' xiin' ne yivi', ni ndee te xini xa'an' ne yivi' te ki'in ra xu'un'.

8Süu' jaan' ndii kuní a ña kundu' ra iin te natuin' mani' ne yivi' kii' xaá nia vi'e ra, iin te ka'án va nimá saa ña va'a, iin te kuu' kaxi', iin te xachuun' ndaku, iin te xika' ndoo nuu' Ndiosí, iin te xito' xiin' mii'.

9Te sakan' tu kuní a ña kuiin ni'i ra saa nii' ni sakuwaan ra tu'un va'a ña kandixa' e', te koo tu'va ra, te kani kuento ra ne yivi' xiin' ña va'a ña sania'á ra xa'a' ña ndixa ña kandixa' e', te sakandixa' ra ne xikuita'nú nuu' tu'un va'a jaan'.

10Kuachí ndii yoo kua'a' te so'o nuu' ña kandixa' e' jaan', te ka'án saka ra, te xini xa'an' tu ra ne iní xini Ndiosí. Sakan' xaa' naa kuu' te ka'án ña kuní a ña kasa'a e' tuni iin' e'.

11Täxi' un' sənia'á tə jaqan' nə ndikún ichi' Jesús, səkan' nə sasana' rə səkuu' nə ndiee' vi'e mii' ko'ni' rə sania'á rə. Tə siin' tuku' ndii, süu' xa'a' Ndiosí xaa' rə chuu' jaqan', süu' jaqan' ndii xa'a' q nə kuni ki'in rə xu'un' kuiti' xaa' rə a.

12Xa'a' q jaqan' na xə nə ka'ən tiakú iin tə nənu Creta nəaq' xa'a' nə nənu rə xtə'an' ndii: "Nə nənu i, nə Creta ndii, vixi və mii' nə jaqan', tə kuu' nə nədeē na kiti' iku', tə səkan' tə xixi' xka'ndia nə, tə suxan' və tu nə", nə kachı rə.

13Tə nə ndəku nə ka'ən rə, səkan' na kuní q nə kəndia yu'u' ndiee' un' nə ndikún ichi' Jesús jaqan', tə nəkuita nə'i tukuu nə nuu' nə inī e' xini e' Jesús,

14tə səa tu nə kuenta kuu' kuento nə nə nətə'vi' xini' tə judío, nə nədeē səa tu nə kuenta kuu' nə ka'án chuun' tə yivi', tə nə saxioo xiin' mii' nuu' nə ndixa' xa'a' Ndiosí.

15Nə inī xnə'a xini Jesús ndii, ndəo nimá nə tə ndəo tu səkuu' nə'a' nuu' nə. Ndisu nə xə nə tə'vi' nimá, tə inī tu nə xini nə Jesús ndii, kəo' nədeē iin nə ndəo nuu' nə jaqan'. Kuəchı ndii mii' ndi'i' nə kuəsa' kuní xanini nə, tə nətuvi' inī nə xa'a' nə nə'a, nə xaa' nə.

16Ka'án nə jaqan' nə xini nə Jesús, ndisu xiin' nə xaa' nə nə xini xaa'ndu' nə nə xini xaa'ndu' nə. Tə kini və kuu' nə, tə nəduu' tu nə nə so'o, tə səkan' tu kəo' kivi' xaa' nə nədeē iin nuu' nə və'a.

Tito 2

Səa kuní q sənia'á Tito

1Ndisu yo'ó ndii, ka'ən kuiti' un' nə nəkuitá xiin' nə ndixa' nə kandixa' e'.

2Tə xixə ndii, ka'ən un' xiin' rə nə kuní q kəo nə'u' inī və rə, tə kuní tu q nə kənduu rə iin tə ka'án və'a nə yivi' xa'a', tə kuní q nə kuu' kaxi' rə, tə kuní q kuiin ni'i tu rə nuu' ichi' Jesús, tə kuní q nə kuiin ni'i tu rə nuu' nə kəndanı rə nə yivi', tə kuiin ni'i tu rə tee' nədeē yoo təndo'o' nuu' kivi' nənu rə.

3Səkan' tu nə'a' xixə ndii, sənia'á un' nə nə nə kəkə ii' nə səa kuní Ndiosí. Tə sətaví kuəchı nianí nə nə yivi', tə nə nədeē kənduu tu nə nə nə xtanı və kə'o vino, nədeē və'a kə na sənia'á nə nə və'a,

4tə kəndia yu'u' nə nə'a' səvə nə kəndanı nə jaqan' ii' nə xiin' si'e nə.

5Tə na kəndia yu'u' tu nə nə səvə jaqan' nə kənduu nə nə kuu' kaxi', tə kənduu tu nə nə xika' ndəo, tə kəto manı' tu nə nə ndiee' vi'e nə, tə və'a tu nimá nə kuni nə nə yivi', tə səkan' tu kəto ka'nū' nə ii' nə. Səkan' tə kəo' nə kəvı kənja'a xa'a' tu'un Ndiosí.

6Səkan' tu nə səvə ndii, kəndia yu'u' un' nə nə nə kənduu nə nə kuu' kaxi',

⁷te xiin' ña xaa' un' nia'a un' niq ña xachuun' ndaku un' xiin' sakuu' ña xaa' un', te kii' sania'á ña'a' un' ndii, saa un' ña jaan' xiin' iin kanii' nimá un', te saa tu un' saa xata'an kuini e'.

⁸Te sakan' tu sania'á ndaku un' ne yivi', te koo' ne kuví kania'a xa'a' tu'un va'a, sakan' te yoo' ka xikuita'nú nuu' ña sania'á un' jaan' ndii, kuka'an nuu' niq, kuachí ndii koo' ña niq a kuví ka'an niq xa'a' e'.

⁹Te sakan' tu ne xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kondia yu'u' un' niq, ña taxi so'o niq ña ka'án chuun' xto'o niq xiin' niq, te kakka niq xakuatia' nia te jaan' xiin' sakuu' ña xaa' niq, te kani ta'an' niq kuento xiin' ra.

¹⁰Te sakuina' niq ña'a xto'o niq jaan', süu' jaan' ndii kuní a ña sachuun' ndaku xnq'a niq. Sakan' te kuni sakuu' ne yivi' ña ndatun' ya'a ka'án ña ndixa xa'a' Ndiosí, ña ni sakkakú yoo'.

¹¹Kuachí ndii x a niq nia'a tuvi' Ndiosí ña ndani mii' a yoo'. Sakan' na katani' a ña sakkakú a sakuu' yoo' ne yivi' iin yivi' nuu' kuachí e'.

¹²Te xiin' ña ndani a yoo' jaan' sania'á a yoo' ña kuxiqo e' nuu' sakuu' nuu' ña niq a, xiin' ña too iní, ña yoo iin yivi'. Te kundu e' ne kuu' kaxi', te kakka ndaku e' iin yivi', te saa e' ña kuní Ndiosí,

¹³ñ a ndiatu' e' xaa ña ndiatu' iní e' xa'a', ña nduu' kivi' ndatun' ña kixin Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', ña nduu' Jesucristo, ña sakakú yoo'.

¹⁴Te ni sanaqua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuachí e' te sandoo' ndiká a yoo' nuu' sakuu' nuu' ña niq a, te ndasandoo a nimá e'. Sakan' te kundu e' kuenta mii' a, ne nduu' nditi a, ne xaa' x a nuu' ña va'a kuiti'.

¹⁵Xiin' sakuu' ña ndiee' ña kumi' un' ka'an un' ña yo'o' nuu' ne yivi' ñaa', te sandieni un' niq, te ka'an ndiee' tu un' xiin' niq. Te taxi un' ndee iin xa'a' ña ka'an kui'e ndee iin ne yivi' xa'a' un'.

Tito 3

Saa kuní a kuu ne ndikún ichi' Jesús

¹Sanaka'an' naa sanaka'an' un' sakuu' ne ta'an' e', ne nduu' kuenta Jesús, ña kuní a saxonú niq ña ka'án te ndiaa chuun' nuu' ñu'u' e', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' e'. Te na saxonú niq ña ka'án chuun' ra, te na koo tu'va tu niq te saa niq sakuu' ña va'a.

²Te na kania'a niq xa'a' ndee iin ne yivi', te na kani' ta'an' niq kuento xiin' ne yivi', süu' jaan' ndii mani' kuu niq xa'a' ne yivi' nia'a niq nuu' sakuu' ne jaan' ña maso kuu' niq.

³Kuachí ndii ni kuu tu yoo' xt'an' naa kuu' ne jaan', ni nduu e' ne küu' kaxi', te ni nduu tu e' ne so'o nuu' Ndiosí, te xika' ni yoo e' nuu' ña ndixa, te ni xiko ni'i' sakuu' nuu' ña niq a, ña ndioo' iní mii' e' yoo', xiin' ña sii', ña yoo' iin yivi'. Te x a nuu' nuu'

ñä niä'a ni tiaku e', te ndäsi' nuu' e' ni xini ta'an' e', te kini va ni íin e', te ni ndäsi' ta'an' e'.

⁴Ndisu Ndiosí, ñä sakakú yoo' ndii, ni nia'a a ñä kuvita ïni a xa'a' ne yivi' iin yivi' xiin' ñä ndani a sakuu' e'.

⁵Té süu' xa'a' a ñä ni xaa e' ñä va'a na ni sãkakú a yoo', süu' jaan' ndii xa'a' a ñä kuvita ïni a xa'a' e' ni xaa a ñä jaan', sakan' ñä ni sãndoyo' a kuachí e' kii' ni kãkú e' tukú ichi', te ni na'in e' kivi' ñuu xaa' ni xaa Espíritu Santo,

⁶ñä ni sãkutu' Ndiosí nimá e' xa'a' ñä ni xaa Jesucristo, ñä sakakú yoo'.

⁷Ni xaa a sakan' te sãndaku a nimá e' xa'a' a ñä ndani mii' a yoo', te natïin e' kivi' ñuu ñä kõo' kivi' ndi'i, ñä ndiatu' ïni e' xa'a'.

⁸Ñä yo'o' ndii, ñä ndaku nduu' a, te kuní i ñä ka'án ndiée' va un' un xiin' ne yivi', sakan' te kundi'ni ne ïni xini Ndiosí te saa ni ñä va'a. Te ñä jaan' ndii, ñä va'a va nduu' a, te chindiee' kua'a' tu a sakuu' ne yivi'.

⁹Ndisu käní ta'an' un' kuento xiin' ne yivi' xa'a' ñä kuäsa' kuní, ni ndee xa'a' kuento yata' ñä ka'án ni ñä xa'a' ne xii' yata' e', ni ndee xa'a' tu'un ndei' Ndiosí. Kuachí ndii ñä kuäsa' kuní nduu' a kii' xaa' e' sakan', te kuäsa' tu chindiee' a.

¹⁰Té ne xika' nata'vi' ne ndikún ichi' Jesús ndii, käní ñä'a' un' kuento iin uví ta'an ichi', te naa' täxi so'o ni ñä ka'án un' ndii, täxi ka un' nduiin ni ñä xiin' ndo'.

¹¹Kuachí ndii xä xiní kaxi' e' ñä xiin' ñä jaan' nia'a ne jaan' ñä xä ni sãnako' xiin' mii' ni ñä nuu' ñä ndixa, te xä kuachí mii' ni ñä katun' ñä'a'.

Ka'án Pablo xiin' Tito xa'a' ñä kuní a saa ra

¹²Té kii' ti'vi' i Artemas uun Tíquico mii' ndu'u' un' ñaa' ndii, saa un' sakuu' ñä nduxa' te kixin koto un' yu'u ñuu Nicópolis. Sakan' ñä ikan' xanini i xka'ndia i yoo' vixin.

¹³Té chindiee' un' te xikui'ní xa'a' ne yivi', te nani' Zenas, te chindiee' tu un' Apolos xiin' yo'o kä nduu' ñä'a ñä kuní nuu' uví saa' ra, te kuví nakaä ra ku'un ra xiin' tu'un Ndiosí, sakan' te kündo'o ra xa'a' ndee iin ñä'a'.

¹⁴Sakan' te kuví sakuuañ ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' saa ni ñä va'a, te chindiee' ni ñä ne natiín xnä'a, te kundaiu' ni ñä ne chüun va nuu' Ndiosí.

Ndei' Pablo Tito

¹⁵Ti'vi' sakuu' ne chindiee' ta'an' xiin' i cha'an' un'. Te kua'án Ndiosí kõo na ne ïni inga' xini Jesús xiin' e', ne ndani yoo'. Na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. Sakan' na kundaiu' a.

Filemón

Filemón 1

Ti'vi' rä cha'an' rä

¹Yu'ü nduu' Pablo, tē naá i vi'e kaqxa'a' a ñä nduu' i tē xika' nuu' nuu' Jesucristo. Yu'ü xiin' ñäni e' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' un' Filemón kua'a, tē xachuun' inga' xiin' ndu.

²Tē ti'vi' tu ndu cha'an' sakuu' nē nakayá xa'a' Jesús vi'e un'. Tē sakana' tu ti'vi' ndu cha'an' nē ta'an' e' xiin' Cristo, ña' nduu' Apia xiin' tē nduu' Arquipo, tē xachuun' inga' xiin' e'.

³Tē na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo, ndo'ó. Tē na tāxi tu a ña mani' kqo xiin' ndo'.

Ka'án Pablo xiin' Ndiosí xa'a' Filemón

⁴Sakuu' ichi' kii' ka'án i xiin' Ndiosí ndii, taxi' i ñä chindani a xa'a' un', Filemón,

⁵sakan' ñä xini i kuento ñä ndani un' xto'o e' Jesús, tē iní tu un' xini ñä'a' un'. Tē sakan' tu ndani un' sakuu' nē nduu' kuenta a.

⁶Tē ka'án va i xiin' Ndiosí ñä xa'a' a ñä iin kachi iní e' xini ñä'a' e' ndii, kundani un' sakuu' ñä va'a ñä kuví natijin e' xa'a' a ñä ndikún e' ichi' Jesucristo.

⁷Kuachí ndii va'a va kuni nimá i, tē naá va'a tu iní i xa'a' a ñä tiakú tu'un ñä kundani va un' nē iní xini Jesús. Ñäni i, sakan' ñä ni saki'ví un' nimá kua'a' nē nduu' kuenta Ndiosí xiin' ñä xaa' un' jaan'.

Xikán Pablo iin ñä va'a nuu' Filemón xa'a' Onésimo

⁸Sakan' na kuii', tee' ndee kumi' i ñä ndiee' ñä ni tāxi Cristo nuu' i tē tiachuu' i yo'ó ndee kā ñä kuní a saa un' ndii,

⁹ndee chaa' kā ka'an nda'vi i xiin' un' te saa un' iin ñä va'a xa'a' i xa'a' a ñä ndani ta'an' e'. Yu'ü, Pablo ndii, iin tē xixa' va nduu' i, tē siin' tuku' ndii, vi'e kaqnaá i vitin xa'a' a ñä sania'a i ichi' Jesucristo.

¹⁰Ka'án nda'vi i xiin' un' xa'a' Onésimo, tē ni ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' tixin vi'e kqaa yo'o', ndee naa si'e i nduu' rä nuu' ichi' Jesús.

¹¹Naa' nuu' ni kixin ndii, iin tē naá xachuun' kuäsa' kuní ni nduu' Onésimo yo'ó nuu' yo'ó ndii, süü' sakan' kā nduu' a vitin, süü' jaan' ndii iin tē xachuun' ndaku va nduu' rä nuu' i, tē sakan' tu nuu' yo'ó.

¹²Sakan' na kuii' ti'vi' ñä'a' i mii' ndu'u' un', tē ndee naa nimá i nduu' rä.

¹³Tee' ndee ni kuni nimá i ñä ndoo rä xiin' i nuu' yo'ó te chindiee' rä yu'u mii' naá i vi'e kqaa xa'a' a ñä ka'án ndoso' i tu'un va'a,

¹⁴ndisu n̄i kuni i saa i ndee iin ña'a' a ña tia'an ndo e' kuento xa'a' ña jaan'. Sakan' te ña va'a ña saa un' xa'a' i ndii, künduu a ndee naa ña tiin' u'vi yu'u yo'ó te saa un' un, süu jaan' ndii saa un' sakan' xa'a' a ña sakan' ka'án nimá mii' un'.

¹⁵Kuachi ndii kuein' xa'a' a jaan' na ni kuxioo Onésimo yo'o' nuu' un' iin xa'a'. Ndisu vitin ndii sanandiko' i ra vi'e un', te ndo r̄a ikan' ndee amaa k̄a kivi' xiin' un'.

¹⁶Ndandij, künduu k̄a r̄a te xika' nuu' kuitj' un', süu jaan' ndii künduu r̄a ndee naa ñani mii' un', te ndani va un'. Sakan' ña va'a k̄a nduu' a sakan'. Yu'u ndii, ndani va ña'a' i, ndisu yo'ó ndii, kuní a ña kundaní ya'a k̄a ña'a' un'. Kundaní un' r̄a sakan' ña süu' ndee k̄a nuu' te yivi' nduu' r̄a, süu jaan' ndii iin te ndikún xto'o e' nduu' r̄a.

¹⁷Sakan' na kuii', naa' ndixaq xna'a ñani un' nduu' i nuu' ichi' xto'o e' ndii, natiiin va'a un' r̄a ndee naa natiiin' un' yu'u.

¹⁸Naa' ni xaq Onésimo yo'o' ndee k̄a nuu' ña v̄a'a xiin' un', uun naa' ndiso' ika' r̄a yo'ó ndii, yu'u nacha'vi xa'a' r̄a.

¹⁹Yu'u, te nduu' Pablo, ke'i tutu yo'o', te chindu'u' i nuu' nda'a' i nuu' a, te kuni un' ña taxi' i kuento i ña nacha'vi i yo'ó sakuu' ña ndiso' ika' r̄a yo'ó. Tee' ndee kuví sanaka'an' i yo'ó ña ndiso' ika' tu' mii' un' yu'u xa'a' kivi' ñuu un'.

²⁰Ndixaq, ñani i Filemón, ka'án nimá i ña saa un' iin ña va'a xa'a' i xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesús. Saki'ví un' nimá i xiin' ña jaan' xa'a' a ña iin kachi xika' e' ichi' a.

²¹Ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' un', sakan' ña xiní kaxi' i ña saxonú un' ña yo'o', te ndee kua'a' k̄a saa un' te sakan' ña xikán i jaan'.

²²Te ndee vitin sakuni' tu'un i yo'ó ña sakuu' tu'va un' iin xaan' mii' kundu'u' i. Sakan' ña ndiatu' ini i saxonú Ndiosí ña xikán ndo nuu' a, te kuví ketu i vi'e kaa, te ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo'.

Ti'vi' te chindiee' ta'an' xiin' Pablo cha'an' Filemón

²³Epafras, te naá vi'e kaa xiin' i xa'a' a ña xika' nuu' ndu nuu' Cristo Jesús ndii, ti'vi' r̄a cha'an' un'.

²⁴Te sakan' tu ti'vi' Marcos, xiin' Aristarco, xiin' Demas, xiin' Lucas cha'an' un'. Te chindiee' ta'an' xiin' tu i nduu' sakuu' te yo'o'.

²⁵Na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo nimá ndo'. Sakan' na künduu a.

Hebreos

Hebreos 1

Ka'án Ndiosí xiin' e' vitin xiin' nda'a' si'e a

1Nuu' ni kixin ndii, kua'a' va' ichi' te kua'a' va' tu nuu' ni saka'án Ndiosí te ni ka'an tiakú tu'un a nuu' ne xii' yata' e'.

2Ndisu kivi' ña xá kua'an ndi'i iin yivi' vitin ndii, xiin' nda'a' si'e a ni ka'an a xiin' e'. Te ña jaan' ni ndasanduu a ña xiin' ña sakuu' ña yoo. Te xiin' nda'a' ña jaan' tu ni xa'a' Ndiosí iin yivi'.

3Ña jaan' nduu' ña nia'á ña ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí. Te suvi tu a nduu' ña nakuitá xachi' xiin' Ndiosí jaan'. Te suvi tu a nduu' ña xito' sakuu' ña yoo' xiin' ndiee' tu'un yu'u a. Te kii' ndi'i ni sandoyo' mij' a kuachi e' ndii, ni xikundu'u a ndienu nda'a' ku'a' Ndiosí, ña ka'nu' va.

4Sakan' na kuii' ña ka'nu' ká nduu' si'e Ndiosí jaan' te sakan' ángele, sakan' ña ka'nu' ká kivi' ni naatiin a te sakan' ña jaan'.

5Kuachi ndii, köö' kivi' ni ka'an Ndiosí xiin' ndee iin ángele ndii: Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vitin satuví i ña nduu' i yuva' un'. Te tuku xaan' ni ka'an a ndii: Yu'u kunduu yuva' te jaan', te te jaan' kunduu si'e i. Sakan' kachi a.

6Te ni ka'an ká tu Ndiosí kii' ni ti'vi' a si'e a ña xkua'a' jaan' iin yivi' ndii: Naa saka'nu' ña'a' sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí. Ni kachi a.

7Te ndisu xa'a' ángele yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii: Te ángele, ña xika' nuu' nuu' a ndii, sananduu' ña'a' a ndee na tachi', uun ndee na ñu'u ndatin.

8Ndisu ni ka'an Ndiosí xa'a' si'e a ndii: Ndiosí, yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' ndee ndi'i ni kivi', te xa'ndia chuun' ndaku tu un'.

9Te xtaní un' ña xachuun' ndaku, te ndasi' un' ña nja'a. Xa'a' jaan' na ni sakuiso' chuun' Ndiosí un' yo'ó, te ni taxi a ña sii' ká kuni un' te sakan' sakuu' ndee ká ne ta'an' un'. Ni kachi a.

10Te yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí ña ka'án a xa'a' si'e a jaan' ndii: Tákui'e, yo'ó nduu' ña ni xa'a' ñu'u iin yivi' ndee ña nuu', te suvi tu un' ni xa'a' ndivi'.

11Te ña jaan' ndii, ndoñu'u a, te yo'ó ndii, yoo naa yoo un'. Te kuyata' sakuu' a ndee naa toto,

12te natuvi' un' ña jaan' ndee naa iin toto, te nama un' ndee naa xaa' ne yivi' kii' nama' nja toto nja, sakan' nama un' sakuu' ña jaan'. Ndisu yo'ó ndii, köö' kivi' nama un', te köö' kivi' ndi'i tu kivi' ñu'u un'. Kachi a.

13Kuachi ndii köö' kivi' ni ka'an Ndiosí xiin' ndee iin ángele ndii: Kundu'u' nda'a' ku'a' i, te na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó. Ni ka'an a sakan'.

14Sákán' ña sákuu' ángele jaan' ndii, espíritu, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí kuiti' nduu' a, te ti'vi' ña'a' Ndiosí te chindiee' a yoo', ne natijin ña sákakú Ndiosí yoo'.

Hebreos 2

Kuní a kuita ni'i e' nuu' ña ni sákakú Ndiosí yoo'

1Xa'a' a jaan' na kuní a ndii, kuita ni'i va e' nuu' ña ka'án tu'un Ndiosí, ña ni xini so'o e', koto kuxioo e' nuu' ichi' a.

2Té naa' ni sáxinú Ndiosí tu'un ndei' a, ña ni sáka'án a ángele xt'a'an' nuu' ne xii' yata' e', te sákuu' ne ni xaa ña nia'a, te ni taxi so'o nia tu'un ndei' a jaan' ndii, ni sando'o' ña'a' Ndiosí saa xata'an kundo'o nia,

3saa ká vi' tu yoo' naa' tävá' e' kuenta kuu' tu'un va'a xa'a' ña ka'nu' ya'a ña xá ni sákakú Ndiosí yoo' nuu' kuachí e'. Sákán' suu xi'ná ká xto'o e' Jesús ni ka'án ndoso' tu'un jaan', ikan' te ni ka'án tu ña'a' ne ni xiní so'o a ña ña ndixá nduu' a.

4Té sákan' tu Ndiosí ndii, ni nia'a a ña ña ndixá nduu' ña ni ka'án ne jaan' xiin' ña nia'a ndiee' a, xiin' ña nandani va ne yivi', te sákan' tu xiin' ki'in' nuu' chuyun ka'nu' koo' chukuu'. Té sákan' tu xiin' nda'a' Espíritu Santo ni taan a ña chuyun va nimá i'in ne ni kuní a saa sákan' xiin'.

Cristo nduu' ña sakakú yoo'

5Kuachí ndii ni taxi Ndiosí ña ka'ndia chuun' ángele nuu' ku'un e' nuu' ñu'u' iin yivi', ña ka'án ndu xa'a' nuu' ndo' jaan'.

6Naa ni ka'án iin te yivi' iin xaan' mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii: Yuya' e' Ndiosí, ¿yoo' nduu' ne yivi' na naka'an' un' xa'a' nia? Te, ¿yoo' nduu' nia na ndi'ni un' xa'a' nia?

7Té ni sanuu' ká un' nia iin xa'a' te sákan' ángele, te ni taxi un' ña ndatun' koo' chukuu' nia, te ni taxi tu un' ña natijin nia ña tiin' ka'nu'. Te ni sanaku'a un' sákuu' ña ni xa'a un' nda'a' nia te ka'ndia chuun' nia nuu' ña jaan'.

8Té ni sákuiso' chuun' un' nia nuu' sákuu' ña jaan'. Sákán' yoso' a. Te kii' ka'án a ña ni sákuiso' chuun' un' nia nuu' sákuu' ña'a jaan' ndii, ndee iin a ni ndo' ña ká'ndia chuun' nia nuu' a. Ndisu ndee saa kaní ndii, tia'an kuví kuní e' naa' xá xa'ndia chuun' nia nuu' sákuu' ña'a jaan'.

9Té ndii, kuví kundaní e' ña ni sanuu' ká Ndiosí Jesús iin xa'a' te sákan' ángele, te ni natijin a ña ndatun' koo' chukuu' xiin' ña tiin' ka'nu' xa'a' a ña ni ndo' a ña xi'i. Sákán' ña xa'a' a ña kundaní va mii' Ndiosí yoo' na ni xi'i Jesús nuu' sákuu' e'.

10Té Ndiosí nduu' ña ni xa'a sákuu' ña yoo, te suví tu a xaa' sákan' te yoo naa yoo a. Te xa'a' a ña ni kuní a ña kua'a' si'e a kundiée xiin' a mii' ndu'u' a, mii' ndatun' kaa' ndii, ni ndo' a kuento ña Jesús sáxinú sákuu' ña kuní a xiin' tundo'o' ña ni ndo' a. Sákán' ña suví a nduu' ña ni sákakú yoo' nuu' kuachí e'.

11Kuəchị ndii Jesús nduu' ñaq ni ndasəndoo yoo', te yoo' nduu' ne ni ndasəndoo a, səkan' na yuva' tu səkuu' yoo' nduu' Ndiosí xiin' a. Xa'a' a jaqan' na kuəsa' ka'an' nuu' a jaqan' ka'an a ñaq ni ta'an' a nduu' e.

12Naa yoso' a nuu' tu tu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ka'an ndoso' i xa'a' un' nuu' ñani ta'an' i, te mii' nakayá kua'a' ne yivi' kəta i yaq nuu' un'." Səkan' yoso' a.

13Te tuku xaan' yoso' a nuu' tu tu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ini yu'u kuni i Ndiosí. Səkan' yoso' a. Te ka'an kə a ndii: Koto ndo' yo'o' ita' ndu xiin' si'e i, ne ni xəman'i Ndiosí yu'u. Səkan' yoso' a.

14Xa'a' a ñaq yoo ñu'u' nde'i xiin' níi' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, ni ndasənduu xiin' mii' tu Jesús jaqan' ndee naa yoo'. Te kii' ni xi'i a ndii, ni kanando a ñaq xa'ndia chuun' nuu' ñaq xi'i, te ñaq jaqan' nduu' ñaq ndiv'a a.

15Te xiin' ñaq jaqan' ni səndoó ndiká a səkuu' e' nuu' ñaq yi'vi e' kuvi e', səkan' ñaq ndee ni tuvi e', te ni xikə ni'l' ñaq jaqan' yoo'.

16Kuəchị ndii ni kixin Jesús te chindiee' a ángele, süu' jaqan' ndii ni kixin a te chindiee' a yoo', ne nduu' sən'i xika' Abraham.

17Xa'a' a jaqan' na ni kuni a ñaq nəkuita nii' a xiin' yoo', ne ta'an' a. Səkan' te kunduu a nuu' Ndiosí iin sutu ka'nu' xachuun' ndaku, ñaq vita inxi xa'a' ne yivi'. Te səkan' te səndoyo' a kuəchị e' xiin' ñaq ni sənəsoko' xiin' mii' a kii' ni xi'i a.

18Te xa'a' a ñaq ni ndo'o tu mii' Jesús, ñaq xito' kua'a ñaq kini ndii, yoo ndiee' a te chindiee' a yoo', ne yoo nuu' ñaq xito' kuə'a ñaq jaqan'.

Hebreos 3

Ñaq ka'nu' kə nduu' Jesús te səkan' Moisés

1Xa'a' a jaqan' na, ñaq ni ta'an' i, ndo'o, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni kana a te kundiee' ndo' ndiv'i ndii, saq ndo' kuenta kuu' Cristo Jesús, ñaq ni tianu' a sənia'á ichi' a, te nduu' tu a sutu ka'nu' nuu' ichi' ñaq ndikún e'.

2Te Jesús jaqan' ndii, ni xikə nuu' ndaku a nuu' chuyun ñaq ni səkuiso' ñaq a' Ndiosí, naa ni xikə nuu' ndaku tu Moisés nuu' səkuu' chuyun ñaq ni səkuiso' ñaq a' Ndiosí nuu' ra xa'a' ne nduu' kuenta a.

3Te ndii, kua'a' kə ñaq ka'nu' xata'ñan natiin Jesús te səkan' Moisés jaqan', ndee naa xaa' ne yivi' xiin' iin te xa'a vi'e ndii, xito' ka'nu' kə nia te jaqan' te səkan' vi'e ñaq xa'a ra.

4Kuəchị ndii, te yivi' xa'a səkuu' vi'e, ndisu Ndiosí nduu' ñaq ni xə'a səkuu' ñaq a ñaq yoo.

⁵Té ni xika nuuu ndaku Moisés nuuu' sakuu' chuun ña ni sakuiso' ña'a' Ndiosí nuuu' ne nduu' kuenta a, té xiin' ña jaan' ni nia'a ra ña kuni kachi chuun jaan' nuuu' ku'une'.

⁶Ndisu Cristo ndii, xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' a ndii, xa'ndia chuun' ndaku a nuuu' ne nduu' kuenta Ndiosí, té ne jaan' nduu' yoo' naa' nákoo e' ña ini n*í* i e' ña ndiatu' ini e', té va'a kuni e' ndiatu' e' ña jaan'.

Mii' nandiee' ne ndikún ichi' Ndiosí

⁷Xa'a' a jaan' na ka'án Espíritu Santo ndii: Naa' xini so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vítin ndii,

⁸säxiiu ndo' nimá ndo' nuuu' a, naa ni xaqa ne xiiu' yata' ndo' xta'an' kii' ni xatei' nia nuuu' a, té ni xito kua' a tu ña'a' niqa mii' taxin' kaa'.

⁹Ikan' ni xito kua' a ne xiiu' yata' ndo' yu'u, tee' ndee ni xini niqa chuun ka'nu' ña ni xaqa i nii' uvi xkoo kuiyau.

¹⁰Xa'a' a jaan' na ni nasaa' i ni xini i ne jaan', té ni ka'an i ndii: "Ndee naa ne xika' ndoso iin yivi' tiaan tiaan nduu' nimá niqa, té tiaan nakun*u* niqa mii' kua'an ichi' i."

¹¹Sakan' na ni nasaa' i, té ni taxiu i kuento i ña kö'n*u* niqa mii' nandiee' niqa xiin' i. Sakan' kachi a.

¹²Koto xiin' mii' ndo', ñaniu ta'an' i, té ndee iin ndo' künduu ne niqa'a nimá, té künduu tu ndo' ne xiiu nimá, té kuxioo ndo' nuuu' Ndiosí tiaku.

¹³Süuu' jaan' ndii va'a ka kondia yu'u' ta'an' iin ndo' iin kivi' kua'an, ña tan*u* ka kivi' vítin ña ka'án Ndiosí xa'a' jaan', sakan' té ndee iin ndo'ó küxiiu nimá nuuu' Ndiosí xa'a' a ña xini xa'an' kuachi ndo'ó.

¹⁴Kuachi ndii kuenta Cristo nduu' e' naa' ini na ini e' xini ña'a' e' ndee so'o' ndi'i' ndee naa ini e' ni xini ña'a' e' ña nuuu'.

¹⁵Naa yoso' a nuuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Naa' xini so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vítin ndii, säxiiu ndo' nimá ndo' nuuu' a naa ni xaqa ne xiiu' yata' ndo' xta'an' kii' ni xatei' niqa nuuu' a. Sakan' yoso' a.

¹⁶Naka'an' ndo' ña ne ni tava' Moisés ñu'u' Egipto xiin' ña ndiee' Ndiosí nduu' sakuu' ne ni xini so'o tu'un yu'u' a jaan', ndisu tee' ndee sakan' nduu' a ndii, ni xatei' niqa nuuu' a.

¹⁷Té suvi tu niqa nduu' ne ni xi'e Ndiosí ni xini a nii' uvi xkoo kuiyau xa'a' a ña ni xaqa niqa kuachi, sakan' na ni xi'i niqa mii' taxin' kaa' jaan'.

¹⁸Té suvi ni tu niqa nduu' ne ni taxiu Ndiosí kuento a nuuu' ña kö'n*u* niqa mii' nandiee' niqa xiin' a, sakan' ña ni taxi so'o niqa ña ni ka'an a xiin' niqa.

¹⁹Sakan' na xin*u* e' ndii, ni kö'n*u* niqa ikan' xa'a' a ña ni ini niqa ni xini ña'a' niqa.

Hebreos 4

Kündüyü e' nə so'o nuu' Ndiosí

¹Sakan' na kuii' kuní a koto xiin' mii' e' ña kusaa' kandu'u' kā kuento Ndiosí ña ka'án ña kuví kō'ní e' mii' nändiee' e' xiin' a, sää iin kii' te kō'ní savá ndo' ikan'.

²Kuachi ndii, xa ni xini so'o tu yoo' tu'un va'a naa ña ni xini so'o ne jaan', ndisu nī chindiee' a ne jaan' tee' ndee nī xini so'o niq a. Sakan' ña nī iní niq kūnī niq Ndiosí xiin' tu'un va'a jaan'.

³Ndisu yoo', ne kandixa' tu'un va'a jaan' ndii, kō'ní e' mii' nändiee' e' xiin' Ndiosí, mii' nī ka'an a xiin' ne jaan' ndii: Sakan' na nī nasaq' i, te nī taxi i kuento i ña kō'ní niq mii' nändiee' niq xiin' i. Ni ka'an a sakan' tee' ndee xa yoo mii' nändiee' e' xiin' a jaan' ndee kii' nī sandi'i' a nī xa'a a iin yivi'.

⁴Sakan' ña yoo iin xaan' mii' ka'án a so'o xa'a' kivi' ña uxá ndii: Te ni nändiee' Ndiosí kivi' ña uxá ndee ndi'i' nī chūun nuu' a. Kachi a.

⁵Te tukú nī nī ka'an a ndii: Kō'ní niq mii' nändiee' niq xiin' i. Ni kachi a.

⁶Ndisu kuní kā kō'ní savá ne yivi' mii' nändiee' niq jaan', sakan' ña ne nī xini so'o tu'un va'a jaan' ña nuu' ndii, nī kuví kō'ní niq ikan' xa'a' a ña nī xaso'o niq.

⁷Sakan' na nī chindu'u' nī tukuu' Ndiosí inga kivi', te kivi' jaan' nduu' kivi' vitin. Xa'a' a jaan' na xā kua'a' kuiya kua'an ña xā nī saka'án a David xa'a' kivi' jaan' ndii: Naa' nī xini so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vitin ndii, säxii ndo' nimá ndo' nuu' a. Ni kachi a.

⁸Kuachi ndii, naa' sakan' te nī taxi' Josué ña nändiee' xna'a ne xii' yata' e' jaan' ndii, kä'án Ndiosí xa'a' tukú kivi' kii' xā nī ya'a.

⁹Xa'a' a jaan' na yoo kā iin xaan' mii' nändiee' sakuu' yoo', ne xika' ichi' Ndiosí.

¹⁰Ña jaan' na kuii' yoo kā nī kō'ní mii' nändiee' niq xiin' a jaan' ndii, nändiee' xachi' niq ndee ndi'i' nī chūun nuu' niq, naa nī xaa Ndiosí nī nändiee' a xiin' chūun nuu' a.

¹¹Sakan' na kuii' na saa e' ña nduxa' ña kō'ní e' mii' nändiee' e' xiin' a jaan', te ndee iin e' kündüyü ne so'o nuu' a naa nī xaa ne xii' yata' e' jaan'.

¹²Kuachi ndii tu'un yu'u' Ndiosí ndii, yoo tiaku a, te yoo tu ña ndiee' a, te xin' kā a te sakan' sakuu' ichi' ña xin' uvı' saa' ta'vi', te ki'ví a ndee tixin nimá e', xiin' tixin espíritu e' ndee maa'. Te ki'ví tu a ndee mii' ñu'u' ta'an' iki' e', xiin' ndee mii' ñu'u' chimeke tixin a, te kuví nākuní a ña xanini e', te sakan' tu ña ka'án nimá e' xa'a'.

¹³Te kō'o' ndee iin ña nī ku'a' yoo si'e nuu' Ndiosí, süü' jaan' ndii sakuu' ña'a yoo iin' vichi' nuu' a, te yoo nunia' tu a nuu' ña xito' sana'má yoo'.

Jesús nduu' sutu ka'nu' kumi' yoo'

14 Te xa'a' a ña xaq kumi' e' iin sutu ka'nu', ña ni kaa ndivi' te ndu'u' a ikan', ña nduu' Jesú, si'e Ndiosí ndii, na kuita ni'i e' nuu' ña ndixä ña kandixa' e'.

15 Kuachä ndii kumi' e' iin sutu ka'nu' ña kuvä kunda'vi ini xa'a' e' kii' köö' ndiee' e', sakan' ña ni ndo'o tu mii' ña jaan' ña xito' kua'a ña kinä ndee naa ndo'o' yoo', ndisu köö' kivi' ni xaa' a kuachä.

16 Xa'a' a jaan' na ini e' te kuyatän e' nuu' Ndiosí mii' ndu'u' a nuu' tej ka'nu' mii' naatiin va'a mani' a yoo', te kuvita ini a xa'a' e', te chindiee' a yoo' xiin' ndee kaa ña ndo'o' e' saava ni kii' kuní a nuu' e'.

Hebreos 5

1 Kuachä ndii, sakuu' sutu ka'nu' ndii, nakaxin ña'a' Ndiosí tein ne ta'an' ra te sakuiso' chuun' ña'a' a, te vikui'ni rä xa'a' ne yivi' nuu' a, te sanakua'a tu rä ña nasoko' ni ña nuu' a xiin' ña kaa'mi rä kiti' xa'a' kuachä ni.

2 Te kuvä kuie kuu ini rä kuni rä ne sa'ví ini xiin' ne sasana' xiin' mii' mii', sakan' ña te yoo kuachä nduu' tu mii' rä.

3 Te xa'a' a jaan' na kuní a kaa'mi tu rä kiti' xa'a' kuachä mii' rä saa xaa' rä xa'a' kuachä ne ñuu' rä.

4 Te kuvä na'in ndee kaa te yivi' chüun ka'nu' jaan' te saa rä a, süu' jaan' ndii te sakuiso' chuun' Ndiosí kuiti' kuvä saa a naa ni xaa a xiin' Aarón.

5 Sakan' tu Cristo ndii, ni xaka'nu' xiin' mii' mii' a jaan' te ndasanduu xiin' mii' a sutu ka'nu', süu' jaan' ndii mii' Ndiosí, ña ni sakuiso' chuun' ña'a', ni ka'an xiin' a ndii: Si'e i nduu' yo'o, kivi' vitän satuví i ña nduu' i yuva' un'. Ni kachi a.

6 Te ingä xaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Yo'o nduu' sutu ka'nu' ndee amaa kaa kivi' ndee naa ni nduu' te ni nani' Melquisedec. Sakan' yoso' a.

7 Te kii' ni xikä Cristo iin yivi' yo'o' ndii, ti'e' ni ka'an nda'vi a xiin' Ndiosí, te ni xaku tu a, sakan' ña jaan' kuiti' kuvä chindiee' ña'a' nuu' ña xi'i. Te xa'a' ña ni saxinu a ña kuní Ndiosí ndii, ni chindiee' xna'a ña'a' a.

8 Sakan' na kuii' tee' ndee si'e Ndiosí nduu' a ndii, xiin' tundo'o' ña ni ndo'o a ni kundani a saxinu a ña kuní Ndiosí.

9 Te kii' ni ndi'i ni xaa Jesú sakuu' chüun ña ni taxi Ndiosí saa a ndii, ni nanduu a xa'ndu ña kakú e', te taxi' tu a kivi' ñuu' ña köö' kivi' ndi'i' nda'a' sakuu' ne xaa' ña kuní a.

10 Te ni sakuiso' chuun' ña'a' Ndiosí te nduu' a sutu ka'nu' ndee naa ni nduu' Melquisedec.

Ndée naa ne kuali' nduu' e kii' kuvä kuä'nü e' nuu' ichi' Jesú

11Yoo kua'a' ką ña kuni s̄ania'á ndu ndo'ó xa'a' ña jaan', ndis̄ xa'a' a ña täxi' so'o kaxi' ndo' tu'un va'a ndii, vixi va te s̄anakuachi' ndu a.

12Kuachi' ndii xa kua'a' va kuiya sakuaan ndo' tu'un Ndiosí, te xa xata'an kunduu ndo' ne sania'á ña jaan'. Ndis̄ kusaa' kuní a ña sakuaan ką ndo' xa'a' ña kuu' nū' ña xa nī s̄ania'á ndu ndo'ó xa'a' tu'un jaan'. Te nduu' ndo' ndee naa ne kuachi' kuali', ne kusaa' chichin' ką, te kūvi kuxi nīa ndee ką ña xaxi'.

13Te s̄akuu' ne kuu' ką ndee naa kuu' ne kuali', ne chichin' ndii, kūvi kundan̄i nīa ndee ña nduu' ña va'a, uun ndee ña nduu' ña nīa'a. S̄akan' ña kuu' nīa ndee naa ña kuañu'u.

14Ndis̄ ne xa nduu' ndee naa ne xixa, ne xa kūvi xanini va'a, te xa kūvi tu xixi' nia ndee ką nuu' ña xaxi' ndii, ne jaan' nduu' ne xa xiní ndee ña nduu' ña va'a, uun ndee ña nduu' ña nīa'a.

Hebreos 6

1Xa'a' a jaan' na v̄ikuijn e' ña sakuaan e' xa nuu' xa'a' ña kuu' nū' kuiti' xa'a' ichi' Cristo. Ndēe chaa' ką so'o ku'un ku'a'nū ką e' nuu' ichi' a jaan'. Süu' xa nuu' xa'a' ña kuu' nū' jaan' kuiti' ndatū'un' e', naa kuu' xa'a' ña kuní a nāmā e' nimá e' xa'a' ña kuāsa' kuní ña xaa' e', xiin' xa'a' ña kuní a ini e' kuni e' Ndiosí,

2xiin' xa'a' saa' kuní a kuchi' e' kuenta Jesús, xiin' xa'a' ña chindu'u' e' nda'a' e' xini' ne yivi', xiin' xa'a' ña natjaku e' kii' kūvi e', xiin' xa'a' kii' s̄ana'má Ndiosí yoo' kivi' so'o' ndi'i'.

3S̄akan' saa' e' naa' kuní Ndiosí.

4Kuachi' ndii, ne xa nī nia'a Ndiosí ña ndixā nuu' unta', te nī xini nīa tumani' ña taxi' mii' a, te nī kumi' nīa ña ndiee' Espíritu Santo,

5te xa nī xini tu nīa ña ndatūn' ka'án tu'un Ndiosí, te nī xini tu nīa ña ndiee' ña koo nuu' ku'un e',

6te nī nākoo nīa s̄akuu' ña jaan' xata' nīa ndii, kōo' xāchi' ką kūvi saa' e' te nāmā ne jaan' nimá nīa xa'a' kuachi' ña xaa' nīa, te nāndiko' tukuu nīa nuu' Ndiosí. S̄akan' ña kii' xaa' nīa s̄akan' ndii, ndee naa tuku nī xa'nī' nīa si'e a jaan' nuu' krusín, te ndee naa tuku nī tu saka'an' ña'a' nīa nuu' kua'a' ne yivi'.

7S̄akan' na kuii' ne yivi' jaan' ndii, nduu' nīa ndee naa ñu'u' mii' kuun' va'a savi'. Naa' kua'a' ña savi' tāxi ñu'u' jaan' ndii, s̄añu'u' ña'a' Ndiosí.

8Ndis̄ naa' mii' ndi'i' iñu' xiin' ndiki'i' kuiti' tāxi a ndii, kuāsa' kuní xāchi' a, te kan̄i ña'a' Ndiosí, te kā'mi tu ña'a' a.

9Ne ta'an' mani' ndu, tee' ndee ka'án ndu s̄akan', ndis̄ xiní kaxi' ndu ña ndo'ó ndii, xa yoo ña va'a va xito' natjuiin ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' ne nī kakū nī xaa' Ndiosí.

¹⁰Kuəchị ndii ñaq xachuun' ndäku nduu' Ndiosí, te nändoso' a ñaq xachuun' ndo' nuu' a, te ni xikä nuu tu ndo' nuu' ne nduu' kuenta a xa'a' a ñaq ndanị ña'a' ndo', te kusaa' xika' nuu' kä ndo' nuu' ne jaan' ndee vitin.

¹¹Ndisu ka'án nimá ndu ñaq ku'un naa ku'un i'in ndo' ñaq xaa' ndo' sakan' ndee so'o' ndi'i, te kuni ndo' xinu xna'a ñaq ndiatu' ini e' xa'a'.

¹²Künduu ndo' ne suxan' nuu' ichi' Ndiosí, süu' jaan' ndii ini naa ini ndo' kuni ndo' Ndiosí, te kundiieni ndo' ndee naa xaa' ne natiiñ' ñaq ni taxi a kuento a xa'a', xa'a' a ñaq ini nia xini ña'a' nia.

¹³Kuəchị ndii, kii' ni taxi Ndiosí kuento a nda'a' Abraham ndii, xa'a' a ñaq koo' kä ñaq ka'nu' kä ñaq kuvitii ndiaa a ndii, ni tiin ndiaa xiin' mii' mii' a, te ni taxi a kuento a

¹⁴kii' ni ka'an a ndii: "Sañu'u' kua'a' xava'a i yo'ó, te ndasakua'a' xava'a tu i siani' xika' un' nuu' ku'un e", ni kachị a xiin' ra.

¹⁵Te xa'a' a ñaq ni ndiatu te ni ndiatu ini Abraham jaan' ndii, ni natiiñ rä ñaq ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

¹⁶Sakan' ñaq ini ne yivi', kii' taxi' nia kuento nia ndii, tiin' ndiaa nia ini ñaq ka'nu' ka te sakan' mii' nia, te kii' xaa' nia sakan' ndii, kuvitii ndatu'un' kä e' xa'a' ñaq jaan'.

¹⁷Te xa'a' a ñaq ni kuni Ndiosí nia'a kaxi' a nuu' ne natiiñ ñaq ni chikandu'u' a kuento a xa'a' jaan', te kuni nia ñaq näma' a ñaq ka'án a ndii, ni tiin ndiaa xiin' mii' a kii' ni taxi a kuento a jaan'.

¹⁸Te xa'a' kuento ñaq ni taxi a, xiin' ñaq ni tiin ndiaa xiin' mii' mii' a jaan' ndii, kuvitii näma a uvitaa' ñaq jaan', sakan' ñaq kuvitii kuni xa'an' a. Te xandieni ñaq jaan' yoo' ne nduku' ñaq koto Ndiosí yoo', te ndiatu' ini e' ñaq natiiñ e' ñaq ni ka'an a taxi a nda'a' e'.

¹⁹Te ñaq ini e' jaan' xaa' sakan', te ita' ni'i e'. Te suvi tu a xaa' sakan', te ita' ndäku e' ndee naa ini tundoo' kii' chu'un' ki'i te yivi' nu' xiin' kaa' ki'i tixin minji. Te ñaq ini e' jaan' xaa' sakan', te xka'ndia e' ndee xata' toto ndiká mii' ndu'u' Ndiosí ndivi',

²⁰ndee mii' ni ki'vi' Jesús xa'a' e' ni'i' ichi' a nuu' e' nduu' a sutu ka'nu' ndee amaa ka kivi' ndee naa ni nduu Melquisedec.

Hebreos 7

Jesús nduu' sutu ka'nu' ndee naa Melquisedec

¹Te Melquisedec jaan' ni nduu' te ni xan'ndia chuun' kuu' nuu' ñuu' Salem, te ni nduu' tu ra sutu ka'nu' kuu' nuu' xika' nuu' nuu' Ndiosí ndu'u' ndivi!. Te kii' ni nandiko' Abraham ñaq ni xa'an kunta'an' ra, te ni kanando ra tuku te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kixin nata'an' Melquisedec jaan' xiin' ra, te ni sañu'u' ñaq a ra.

²Te ni cha'vi Abraham jaan' Melquisedec ini ñaq a xa'a' i'in uxu sakuu' ñaq a ñaq ni kanando ra. Te kivi' Melquisedec jaan' ndii, yoo uvitaa' ñaq kuni kachị a, ñaq nuu'

ndii, "Te xa'ndia chuun' ndaku." Te nduu' tu rä te xa'ndia chuun' kuu' nüu' ñuu Salem. Te ñä jaan' kuni kachi a ndii, "Te xa'ndia chuun' xiin' ñä manj!."

³Te jaan' ndii, köö' xiní xächi' xa'a' yuva' si'i' rä, te ni ndee xa'a' ne xii' yata' rä, te sakan' tu ndee iin köö' xiní amaa ni tuvi rä, uun amaa ni xi'i rä, sakan' ñä ni ndaku nii' rä si'e Ndiosí, ñä jaan' ndii, nduu' a sutu ka'nu' kuu' nüu' ndee amaa kä kivi'.

⁴Koto ndo', saa vi' te ka'nu' koo' chukuu' ni nduu te jaan' na ndee mii' xii' yata' e' Abraham ni cha'vi' ñä'a' iin ñä'a' xa'a' i'in uxı sakuu' ñä ni kanando rä jaan'.

⁵Tu'un ndei' Ndiosí ka'án chuun' ñä te nduu' sianni' xika' Leví, te na'in' chuun' te kunduu rä sutu ndii, kandei' cha'vi' ñä'a' sakuu' ne yivi' iin ñä'a' xa'a' i'in uxı sakuu' ñä na'in nixa' chuuñ ñä xaa' nixa, tee' ndee te iin kuu' xiin' nixa nduu' rä xa'a' a ñä te xii' yata' tu ne jaan' nduu' Abraham, kachi a.

⁶Ndisu Melquisedec jaan' ndii, süu' sianni' xika' Leví nduu' rä, ndee saa kä ni ndii ni ki'in rä iin ñä'a' xa'a' i'in uxı sakuu' ñä ni kanando Abraham, te xä ni taxi' Ndiosí kuento a nda'a' jaan', te ni sañu'u' tu ñä'a' rä.

⁷Te xiní kaxi' sakuu' e' ndii, te ka'nu' kä nduu' te sañu'u' ne yivi' te sakan' ne kuñu'u' xaa' rä jaan'.

⁸Te yivi', te kendiaa' ya'vi' iin ñä'a' xa'a' i'in uxı sakuu' ñä na'in' e' xa'a' chuuñ ñä xaa' e' jaan' ndii, te kuví nduu' rä naá kivi'. Ndisu Melquisedec jaan' ndii, kusaa' tiaku kä rä, kachi tu'un Ndiosí.

⁹Sakan' na kuii' kuví ka'an e' ñä kii' ni cha'vi' Abraham Melquisedec jaan' xiin' iin ñä'a' xa'a' i'in uxı sakuu' ñä ni kanando rä jaan' ndii, ni cha'vi' tu ñä'a' sutu te nduu' sianni' xika' Leví, te kendiaa' ya'vi' iin ñä'a' xa'a' i'in uxı sakuu' ñä na'in' e' xa'a' chuuñ ñä xaa' e' vitin.

¹⁰Kuachi ndii, kii' ni kixin nata'an' Melquisedec jaan' xiin' Abraham jaan' ndii, xä ni ndiso' Abraham jaan' te vi'e Leví jaan' tein ní' rä, tee' ndee tia'an tuvi ndee iin rä.

Jesús ndii, ndee naa Melquisedec nduu' a

¹¹Sutu te vi'e Leví ndii, ni ndiso' chuun' rä saa ka'án tu'un ndei' jaan', ndisu xa'a' a ñä ni kuví kunduu ne yivi' ne ndaku xächi' nimá nuu' Ndiosí xiin' a ndii, ni kuni a tukü nuu' sutu ndee naa Melquisedec jaan', te süu' ndee naa ni nduu Aarón sutu.

¹²Kuachi ndii, kii' namá te kunduu sutu ndii, kuní a ñä namä tu tu'un ndei' jaan'.

¹³Sakan' ñä xto'o e' Jesús, ñä ndatu'un' e' xa'a' jaan' ndii, süu' sianni' xika' te vi'e Leví ni nduu a, te ndee iin te vi'e a jaan' ni nduu sutu, te nasoko' kití' nuu' Ndiosí.

¹⁴Kuachi ndii, xiní kaxi' e' ñä sianni' xika' Judá nduu' ñä jaan'. Te xa'a' te vi'e Judá jaan' ndii, köö' kivi' ni ka'an Moisés naa' kuví kunduu rä sutu.

¹⁵Te kundani e' ña ni namä tu'un ndei' jaan' xa'a' a ña ni kaku inga sutu ka'nu' kuu' nuu' siin' kaa' ndee naa Melquisedec.

¹⁶Te Jesús ndii, süu' nduu' a sutu saa ka'án chuun' tu'un ndei', sakan' ña tu'un ndei' jaan' ka'án ndii, te nduu' siāni' xika' Leví kuīti' kuví saa sakan', süu' jaan' ndii nduu' a sutu xa'a' a ña kumi' a ña ndee', te tiaku a ndee ndi'i ni kivi'.

¹⁷Kuāchí ndii, yoso' a nuu' tutu Ndiosí xa'a' a ndii: Yo'ó nduu' sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaq a kiví' ndee naa Melquisedec. Sakan' yoso' a.

¹⁸Sakan' na kuii' tu'un ndei' yata' jaan' ndii, x a ni ndoo chūun a xa'a' a ña ni koo chukuu' a sāxinú a ña kuní Ndiosí, te kuāsa' tu kuní a.

¹⁹Kuāchí ndii ni kuví ndasandaku tu'un ndei' jaan' nimá e' nuu' Ndiosí. Te siin' tuku' ndii, x a yoo inga ña va'a k a ndiatu' iní yoo' xa'a', ña sakuyatin' yoo' nuu' Ndiosí.

²⁰Te Jesús ndii, ni t iin ndiaa xiin' mii' mii' Ndiosí kii' ni tāxi a kuento a ña kunduu Jesús sutu kuu' nuu',

²¹Ndisu tuku nuu' sutu ndii, ni t iin ndiaa xiin' mii' a xa'a' r a ndee iin ichi'. Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ni tāxi a kuento a xa'a' Jesús ka'án a ndii: Ni t iin ndiaa xiin' mii' mii' xto'o e' Ndiosí, te ña jaan' ndii nāma a kuento a: "Yo'ó nduu' sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaq a kiví' ndee naa Melquisedec." Sakan' kachí a.

²²Jesús nduu' ña chikandia Ndiosí te sāxinú a kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e', te ña va'a k a nduu' ña jaan' te sahan' kuento ña ni ndoo a ña nuu'.

²³Te tuku nuu' sutu ndii, kua'a' xava'a r a ni yoo' xa'a' a ña ndee iin r a ni kuví kuītakú ndee ndi'i ni kivi'.

²⁴Ndisu Jesús ndii, xa'a' a ña tiaku a ndee amaq a kiví' ndii, nduu' a sutu ndee amaq a kiví'.

²⁵Xa'a' a jaan' na kuví tu sākakú xāchi' a ne iní xini ña'a', ne kuyatin' nuu' Ndiosí xiin' ña ndee' a, sahan' ña tiaku a ndee ndi'i ni kivi', te xikui'ní chito a xa'a' ni a nuu' Ndiosí.

²⁶Sakan' na kuii' ña jaan' nduu' sutu ka'nu' ña ni kuni a kumi' yoo', sahan' suu' ña ndoo ndi'i nduu' a, te kōo' tu kuāchí a, te kōo' kivi' ni xaa' tu a ña ni'a, te ni xtāni' ña'a' Ndiosí tein ne xaa' kuāchí, te ni sahaa' ña'a' a ndivi', te ni taxi a iin chuun' ka'nu' k a nda'a' a ikan'.

²⁷Ña jaan' ndii, xaa' a ndee naa xaa' tuku sutu ka'nu' jaan', ña xa'ní' r a kiti' i'in kivi'. Te xi'na' xa'mi' r a ri' xa'a' kuāchí mii' r a, te sahan' xa'mi' tu r a ri' xa'a' kuāchí ne yivi'. Süu' jaan' ndii unta' kuīti' ni sānasoko' xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuāchí e', te ndee ndi'i ni kivi' ndiaa ya'vi' ña ni xaa a jaan'.

28Səkan' ñaq tu'un ndei' Ndiosí ndii, te yivi', te ndiso' kuəchij, kuiti' saki'in' chuun' a, te nduu' rə sutu ka'nu'. Ndisu Ndiosí, kii' ni tjin ndiaq xiin' mii' mii' a ndii, ni səkuiso' chuun' a si'e a jaqan', te nduu' a sutu ñaq səxinú səkuu' ñaq kuní Ndiosí ndee amaq a kə kivi'. Te ni xaq Ndiosí ñaq jaqan' kii' xaq yoo tu'un ndei' jaqan'.

Hebreos 8

Jesús nduu' sutu ka'nu' ya'a kə te səkan' ndee kə te yivi'

1Vaq'a, ñaq ka'nu' kə ñaq kuni ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' ndii, sutu ka'nu' kə vi' nduu' ñaq kumi' e' jaqan'. Ndee ndaq'a' kuəq'a' tei Ndiosí, ñaq ka'nu' va, mii' ndu'u' a xa'ndia chuun' a ndivi', ni xikundu'u' a.

2Te sutu ka'nu' jaqan' ndii, xachuun' a nuu' Ndiosí tixin yukun' ka'nu' xn'a' ñaq iin' ndivi'. Te süu' te yivi' ni xaq'a yūkun' jaqan', süu' jaqan' ndii mii' xto'o e' Ndiosí ni xaq'a a.

3Səkan' ñaq səkuu' sutu ka'nu' iin yivi' yo'o' ndii, ndiso' chuun' rə te nasoko' rə tumanı', xiin' ñaq kəmī rə kiti' xa'a' kuəchij ne yivi'. Xa'a' a jaqan' na səkan' tu Jesús jaqan' ndii, kuní a ñaq koo tu iin ñaq nasoko' a nuu' Ndiosí xa'a' kuəchij e'.

4Naa' səkan' te xika' kə Jesús nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o' ndii, ni ndee künduu' a sutu ka'nu' jaqan', kuəchij ndii kusaa' yoo kə sutu te nasoko' tumanı' jaqan' saa' ka'án tu'un ndei' Ndiosí.

5Sutu ka'nu' jaqan' ndii, ndee naa ñaq niania', uun ndee naa kunda'vi ñaq yoo yukun' ñaq iin' ndivi' kuiti' nduu' ñaq xaa' rə jaqan'. Naa ni ka'an Ndiosí xiin' Moisés kii' ni səkuiso' chuun' ñaq'a' a, te kasa'a rə vi'e toto, ni ka'an a xiin' rə ndii: "Chuun xa'a' va un' te səxinu un' səkuu' ñaq ni nia'a i yo'ó saa' nii' ni xini un' un xini iku' yo'o", ni kachi a xiin' rə.

6Ndisu chuyun sutu, ñaq ni səkuiso' chuun' Ndiosí Jesús ndii, ñaq ka'nu' kə nduu' a te səkan' ñaq ni xaq te yivi', te ni nduu' sutu jaqan'. Səkan' ñaq iin ñaq xikui'ni va'a kə xa'a' e' nduu' a jaqan' xa'a' a ñaq xiin' ndaq'a' a ni ndoo Ndiosí kuento va'a kə ñaq saa' a xiin' e', te xiin' ndaq'a' a ni chikandu'u' Ndiosí kuento va'a kə xiin' e'.

7Kuəchij ndii, naa' ni kuyi kundaku nimá e' nuu' Ndiosí xiin' kuento ñaq ni ndoo a xiin' e' ñaq nuu' ndii, küní a ndoo a inga kuento xiin' e'.

8Ndisu xa'a' a ñaq ni xini Ndiosí ñaq xika' va'a ne jaqan' iichi' a ndii, ni xi'e a xini ñaq'a' a ka'án a ndii: Kuaxi kivi', kachi xto'o e' ndii, ndoo i inga kuento xaq'a xiin' ne vi'e Israel, te səkan' tu xiin' ne vi'e Judá.

9Süu' naa kuento ñaq ni ndoo i xiin' ne xii' yata' ni xta'an' kii' ni tjin i ndaq'a' ne jaqan', te ni tav'a' ñaq'a' i nuu' ñu'u' Egipto. Səkan' ñaq ne jaqan' ndii, ni səxinú ni kuento i jaqan'. Xa'a' a jaqan' na ni nəkoo ñaq'a' i. Kachi a.

10Té ka'án tu xto'o e' ndii: Ñaq yo'o' nduu' kuento xaa' ñaq ndoo i xiin' ne vi'e Israel nuu' ku'un e': Chindu'u' i tu'un ndei' i nuu' ñaq xanini nia, té ke'i tu e tixin nimá nia. Sakan' té kunduu i Ndiosí ñaq xaka'nu' nia, té ne jaan' kunduu kuenta i.

11Té sakan' tu küní ká ñaq sania'á nia ne ñuu' nia xa'a' i, té ni ndee küní ká tu a ñaq sania'á nia ne iin kuu' xiin' nia xa'a' i. Kuachí ndii sakuu' nia kundaní kaxi' xa'a' i, ndee ne kuali', té ndee ne xixa.

12Té koo ka'nu' in i xa'a' sakuu' ñaq nia'a ñaq ni xaa' nia, té koo' kivi' ká tu na'ka'an' i xa'a' kuachí nia. Ni kachi a.

13Kii' ni ka'án Ndiosí ñaq ndoo a inga kuento xaa' jaan' nuu' e' ndii, xá ni ndoo chuun kuento ñaq ni ndoo a nuu' e' ñaq nuu', té xá ni kuyata' tu a nuu' a, té ñaq xá yata' ndii, nä'a' ká té nduxin xachi' a.

Hebreos 9

1Va'a, té xiin' kuento ñaq ni ndoo Ndiosí xiin' ne xii' yata' e' ñaq nuu' ndii, ni taxi a ndei' saa' kuní a sachuun' sutu nuu' a xaka'nu' ñaq'a' ra, xiin' saa' kuní a koo yukun' a iin yivi' yo'o'.

2Té yekun' jaan' ndii, so'o ni ku'a a: mii' xaa' uu e' ndii, iin xaan' su'un nani' a. Té ikan' ita' kandelerero xiin' iin mesa mii' ndiee' xita' va'a ñaq kuñu'u' nuu' Ndiosí.

3Té xata' toto ndiká ñaq uví tixin yekun' jaan' ndii, iin xaan' mii' su'un xava'a nani' a.

4Té ikan' iin' cho'o oro mii' xixí suxa chu'ma, té ikan' tu iin' xatun', tun' ndisuku' mii' ndi'i oro, tun' nia'á ñaq ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' nia xta'an' ká. Té tixin tun' jaan' naá iin kişi lulu ñaq nduu' mii' ndi'i oro mii' ni taxa'a ne yivi' ñaq xaxi' ñaq nani' maná, xiin' tun' ni katuví Aarón, tun' ni niania nda'a, té ikan' tu ñu'u' yuu' mii' yoso' tu'un ndei' Ndiosí.

5Té xata' xatun' jaan' ni xata' nia uví ta'an ángele ñaq ni saniania' nia, ñaq nani' Querubines. Té xiin' ñaq jaan' nia'á Ndiosí ñaq ikan' yoo a. Té ni tisa'ví ángele jaan' ñaq ndasi tun' jaan' xiin' ndixin a. Ndisu vitin ndii küní a ka'án ká ndu xa'a' ñaq jaan'.

6Té kii' xá yoo tu'va sakuu' ñaq jaan' ndii, ko'ni' chito sutu xaa' ra chuun nuu' Ndiosí mii' xaá uu e' tixin yekun' jaan'.

7Ndisu xata' toto ndiká ñaq uví jaan' ndii, sutu ka'nu' kuiti' kuví xkan'dia ikan' iin ichi' i'in kuiyá. Té ndii, xiin' nii' kiti' kuiti' kuví xka'ndia ra ikan' té nasoko' ra a xa'a' kuachí mii' ra xiin' xa'a' kuachí ñaq xaa' nianí ne yivi'.

8Té xiin' ñaq jaan' ni sakuni' Espíritu Santo yoo' ñaq naa' iin' ká mii' xaá uu e' tixin yekun' jaan' ndii, kuví ki'vi' e' mii' iin' ñaq su'un xava'a jaan'.

⁹Te səkuu' ña jaqan' ndii, ña ka'án ndiaa kuiti' nduu' a nuu' e' kivi' vitin. Səkan' ña köo' ndiee' ña xa'mi' niə kiti' jaqan', xiin' ña nasoko' niə te ndasandoo a nimá niə, te kuní niə ña köo' kə kuəch'i jaqan' ndiso' niə.

¹⁰Səkan' ña ña jaqan' ndii, ka'án a xa'a' ña kuv'i kax'i' e', xiin' ña kuv'i ko'o e' kuiti', te ka'án tu a xa'a' saa sandoo xiin' mii' e' nuu' Ndiosí, te ña jaqan' ka'án a saa kuní a saa e' xiin' ñu'u' nde'i e'. Səkan' ni yoo a ndee skachi' ni xaa kivi' ña nama ña'a' Ndiosí.

¹¹Ndisu vitin ña xə ni kixin Cristo ndii, ña jaqan' nduu' sutu ka'nu' te natiiñ e' ña va'a, ña ni ndoo Ndiosí kuento taxi a nda'a' e'. Te yükun' mii' xa'ndia chuun' a ndii, ña va'a kə nduu' a, te ña su'un kə tu nduu' a, te süu' te yivi' iin yivi' ni xaa yakin' jaqan', səkan' ña süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a.

¹²Te səkan' tu süu' nii' tixu'u', uun nii' sindiki' ni nasoko' a nuu' Ndiosí tixin yükun' mii' su'un kə jaqan'. Süu' jaqan' ndii xiin' nii' mii' a ni ki'vi' a, te nasoko' a xə unta' səkan' nuu' Ndiosí mii' su'un kə jaqan', te ni ndasandoo a yoo' nuu' Ndiosí ndee amaqə kə kivi'.

¹³Kuəch'i ndii, naa' nii' toro, xiin' nii' tixu'u' chie, xiin' yaa' nú'u vaca sie, ti' ni xixi ni kəndia likin' sutu kuu' nuu' jaqan' iin' ne ni xka'ndia ña ka'án tu'un ndei' Moisés, te ni kuv'i ndasandoo a ñu'u' nde'i niə nuu' ña ni xaa niə jaqan' ndii,

¹⁴kach'i kə vi' tu e' nii' Cristo ndii, ni ndasandoo a nimá e'. Kuəch'i ndii xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, ña yoo ndee ndi'i ni kivi' ni sanasoko' xiin' mii' a xa'a' kuəch'i e' nuu' Ndiosí. Te xa'a' a ña ña ndoo ndi'i nduu' a ndii, kuv'i ndasandoo nii' a nimá e' nuu' ña kinj ña saxoo' yoo', te kaka nuu' e' nuu' Ndiosí tiaku.

¹⁵Xa'a' a jaqan' na Jesucristo nduu' ña xikui'ní xa'a' e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni səxinú a ña ka'án chuun' kuento xaa', ña ni ndoo Ndiosí xiin' e' saa a, te ni natiiñ yoo', ne ni nəkaxin a, səkuu' ña va'a ña yoo ndi'i, ña ni chikandu'u' a kuento a xa'a' jaqan'. Səkan' ña ni xi'i Jesús te sandoyo' a kuəch'i e' ña ni xaa e' kii' ni xika e' saa ka'án chuun' kuento yata', ña ni ndoo Ndiosí xiin' e'.

¹⁶Kuəch'i ndii, kii' xava'a iin ne yivi' tutu ña ka'án saa kuní niə nata'vi' ña'a niə, te yoo nda'a' ndoo a kii' kuv'i niə ndii, ndee kii' kuv'i ne jaqan', səkan' vi' te ndiaa ya'vi' tutu jaqan'.

¹⁷Səkan' ña tutu jaqan' ndii, ndee na kuv'i ne ni xaa a te kuv'i chindiee' a, səkan' ña kuv'i nata'vi' ña'a jaqan' kii' kusaa' tiaku kə ne nakoo' a.

¹⁸Xa'a' a jaqan' na ndee kii' ni xaa' nuu' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e' ndii, ni xitiə nii' kiti', te ni xaa' a xachuun' a.

¹⁹Kuəch'i ndii, kii' ni ndi'i ni ka'an ndoso' Moisés səkuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí nuu' səkuu' ne yivi' jaqan' ndii, ni ki'in ra nii' sindiki' xiin' nii' tixu'u' chie, te ni nəsakə ra a xiin' tıkui. Ikan', te ni ki'in tu ra kach'i kua'a ndukun', xiin' yuku

nduku hisopo, te ni koso likin' ra níi' xiin' tiku'i jaan' xata' yuu' mii' yoso' tu'un ndei' jaan', te sakan' tu ni kondia likin' ra te' jaan' sakuu' ne yivi' jaan'

20 ka'án ra ndii: "Xiin' níi' ñaaq' nia'á Ndiosí ndo'ó kuento a ña ni ndoo a xiin' ndo", ni kachi ra.

21 Te ni kondia likin' tu ra níi' jaan' yukan' xiin' sakuu' ndachuu' ña xi tiín sutu kii' xaa' ra chuu' nuu' Ndiosí.

22 Te ka'án chuun' tu'un ndei' jaan' ña yatin' sakuu' ña'a kuní a ndundoo xiin' níi', kachi a. Te na koo' níi' jaan' kuiti' ndii, kuví koo' ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuachi e'.

Ni ndoyó kuachi e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni xiti' níi' Jesús

23 Sakan' na, ni kuni a ña kuiti' níi' kit' jaan' te ndundoo sakuu' ña jaan', ña nduu' ña ka'án ndiaa kuiti' xa'a' ña yoo ndivi'. Ndisu ña ndixa xna'a ña yoo ndivi' ndii, xiin' níi' va'a ká kuní a te kuví xka'ndia e' ikan' te sakan' xiin' níi' kit' jaan'.

24 Kuachi ndii ni ndi'vi Cristo iin yukan' ña ni xa'a' nda'a' te yivi', ña nduu' ndee naa ña ka'án ndiaa xa'a' yukan' ña ndixa xna'a. Süu' jaan' ndii ni ndi'vi a ndee ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí te xikui'ní a xa'a' e' nuu' a jaan'.

25 Te ni ndi'vi a ikan' te nasoko' xiin' mij' a kua'a' ichi' naa xi xaá sutu ka'nu', ña ndi'vi ra saa kuiya' mii' su'un xava'a tixin yukan' xiin' níi' kit', te süu' níi' mij' ra.

26 Naa' sakan' ni xaa' Cristo ndii, ni kuni a ña kuví a kua'a' ya'a' ichi' ndee kii' ni kua'a iin yivi', ndisu vitin ña xá kuyatin' ndi'i iin yivi' ndii, ni kixin a, te ni nasoko' xiin' mii' a, te ni xi'i a unta' kuiti' xa'a' kuachi e', te ndiaa ya'vi' a ndee amaa' ká ni xa'a' a ña ni ndo'o mij' a, te ni sandoyo' a kuachi e'.

27 Te sakan' tu yoo', ne yivi' iin yivi' ndii, unta' kuiti' xi'i e', ndi'i jaan' te kuaxi ña sanamá Ndiosí yoo' xa'a' ña ni xaa e'.

28 Sakan' na kuii' Cristo ndii, unta' kuiti' tu ni xi'i ña jaan' xa'a' kuachi kua'a' ne yivi'. Te kii' kixin ni tukuu a ndii, süu' kixin a te kuví tukuu a xa'a' kuachi e', süu' jaan' ndii kixin kuiti' a te sakakú a, ne ndiatu' ña'a'.

Hebreos 10

Ni kuví ndasandoó níi' kit' yoo' nuu' kuachi e'

1 Tu'un ndei' Ndiosí ndii, süu' ña va'a ña ni ka'an Ndiosí taxi a nda'a' e' ni nduu' ña jaan', süu' jaan' ndii kunda'vi kuiti' a ni nduu a. Sakan' na tee' ndee saa kuiya' xa'mi' sutu kit' nuu' Ndiosí xa'a' kuachi ne yivi', ne kuaxi ikan' ndii, ndasandaku ña jaan' nimá niu' Ndiosí.

2 Kuachi ndii, naa' sakan', te ña kuví sandoyo' kuachi ni a nduu' ña xa'mi' ni a ti' jaan' ndii, kuasa' ká kini kuni ne xaka'nu' Ndiosí xiin' ña jaan' xa'a' kuachi ni a, te násoko' ká tu ni a kit' jaan'.

3 Ndisu ña nasoko' sutu kit' jaan' ndii, saa kuiya' sanaka'an' ña'a' a xa'a' kuachi ni a.

- 4**Səkan' ña ní' toro xiin' ní' tixu'u' chie ndii, küyü sandoyo' a kuəchị e' nuu' Ndiosí.
- 5**Xa'a' a jaqan' na ni ka'an Cristo xiin' Ndiosí kii' ni kixin a iin yivi' ndii: Xtäni un' ña nasoko' ne yivi' ña'a, ni ndee ña taxi' niā tumanı' nuu' un'. Xa'a' a jaan' na ni taxi un' ñu'u' nde'i yu'u.
- 6**Ni xtäni un' ña nasoko' ne yivi' ña'a, ni ndee ña xa'mi' niā kitı' xa'a' kuəchị niā.
- 7**Səkan' na ni ka'an i ndii: "Ndiosí ka'nu', koto un', yo'o' iin' i, kuaxi i te saa i ña ka'án nimá un', saa nii' ka'án tu'un ndei' un' xa'a' i", ni kachı i.
- 8**Ni ka'an a ña nuu' ndii: "Xtäni un' ña nasoko' ne yivi' ña'a, ni ndee ña taxi' niā tumanı', ni ndee ña xa'mi' niā kitı' nuu' un' xa'a' kuəchị niā, te vä'a tu kuni un' xiin' ña jaqan'." Səkan' ka'án a tee' ndee tu'un ndei' Ndiosí ni ka'an tuní ña jaqan'.
- 9**Te ni ka'an kə Cristo ndii: "Ndiosí ka'nu', koto un', yo'o' iin' i, kuaxi i te saa i ña ka'án nimá un'", ni kachı a. Te xiin' ña jaqan' xta'ni' Ndiosí ña yata' jaqan', te ni nachındu'u' a iin ña xaa'.
- 10**Te xa'a' a ña ni səxinú Jesucristo jaqan' ña kuní Ndiosí ndii, ni ndasanduu a yoo' nditja Ndiosí, səkan' ña ni sənəkua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuəchị e' unta' kuiti', te ndiaa ya'vi' ña ni xaa' a jaqan' ndee ndi'i ni kivi'.
- 11**Te səkuu' sutu ndii, xiní kaxi' e' ña saa kivi' xaa' rə chüun nuu' Ndiosí tixin yūkun', te xə nuu' kitı' kuiti' xa'mi' chito rə tee' ndee küyü sandoyo' ña jaqan' kuəchị ne yivi' nuu' Ndiosí.
- 12**Ndisu Cristo ndii, unta' kuiti' ni sənəkua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' kuəchị e', te ndiaa ya'vi' ña jaqan' ndee ndi'i ni kivi'. Te ndi'i jaqan', te ni xikundu'u' a nda'a' kuə'a Ndiosí.
- 13**Te ikan' ndiatu' a ndee skachi' səndoó kui'e xəchi' Ndiosí te ndasi' ña'a'.
- 14**Səkan' ña xiin' iin ndaq' kuiti' ña ni nasoko' xiin' mii' a jaqan' ni ndasandoo xəchi' a yoo', ne xə nduu' nditja Ndiosí.
- 15**Te sakuni' tu Espíritu Santo yoo' ña jaqan' a kii' ni ka'an a ndii:
- 16**Ka'án Ndiosí ndii: Ña yo'o' nduu' kuento ña ndoo i xiin' ne vi'e Israel nuu' ku'un e': Taqan' i tu'un ndei' i nimá niā, te ke'i tu e xini' niā.
- 17**Ikan' te ka'án kə a ndii: Te köö' kivi' nəkə'an' kə i xa'a' kuəchị niā, ni ndee ña ni'a ña ni xaa' niā. Ni kachı a.
- 18**Səkan' na kuii', xa'a' a ña ni yoø ka'nu' inı Ndiosí xa'a' kuəchị e' ndii, küní kə ña nasoko' kə e' ña'a' xa'a' kuəchị e' jaqan'.

Jesús nduu' iichi' xaa' ña kua'an nda'a' Ndiosí

- 19**Ñani ta'an' i, xa'a' a jaqan' na xə yoo ndiká e' te kuyi xka'ndia e' nuu' a mii' su'un kə xa'a' a ña ni xitiä ní' Jesucristo xa'a' kuəchị e'.

20Səkan' ñaq kii' ni xi'i Jesús ndii, ni nūnia' a ichi' xaq' ñaq taxi' kivi' ñuu e', te kuví xka'ndia e' xata' totó ndiká jaan' xa'a' a ñaq ni nāsoko' a ñu'u' nde'i a jaan'.

21Te yoo', ne vi'e Ndiosí ndii, xaq kumi' e' iin sutu ka'nu' va ñaq ni'i' ichi' nuu' e',

22səkan' na kuii' na kuyatín e' nuu' Ndiosí xiin' iin ndaq' nimá e', te iní xachí' e' ñaq natíin va'a a yoo' xa'a' a ñaq xaq ni ndasandoo a nimá e' nuu' ñaq ni ndo'o e' ni xaq kuachí e', ndee naa ni natia a ñu'u' nde'i e' xiin' tikui ndatun' va.

23ni naa iní e' kuni e' Ndiosí ndiatu' iní e' xa'a' a, te iin ndaq' tu kunaq nimá e' nuu' ñaq kandixa' e', səkan' ñaq xachuun' ndaku ñaq ni chikandu'u' kuento jaan' nuu' e'.

24Te kuní a ñaq kundi'ni e' xa'a' saaq kuví chindíee' ta'an' iin e', te xiin' ñaq jaan' taxí e' ndíee' ta'an' e', te kundani ta'an' kaa e', te saa e' ñaq va'a.

25Te näkoo tu e' ñaq nakayá e' saka'nu' e' Ndiosí naa sakaán xiin' mii' savá ne yivi'. Süu' jaan' ndii sandieni ta'an' iin e', kachí kaa vi' e' vitin ñaq xaq kuyatin' kivi' ñaq nändiko' xto'o e'.

26Kuachí ndii, naa' xaq xiní e' səkuu' ñaq ndixaq ñaq ka'án tu'un va'a, te kusaa' xaa' te xaa' kaa e' kuachí ndii, köö' kaa ndee iin ñaq kuví nāsoko' e' nuu' Ndiosí te səkakú a yoo' xa'a' kuachí e' jaan'.

27Süu' jaan' ndee ñaq iyo xava'a ñaq kuaxí kii' ndilí sana'má Ndiosí yoo' xa'a' kuachí e' jaan' kuití ndiatu' e', xiin' ñaq ku'un e' nuu' ñu'u' ndatin ñaq kaa'mi Ndiosí ne ndasi' ñaq'a'.

28Naa' yoo' kaa ni səxinu tu'un ndei', ñaq ni natíin Moisés, te yoo uví ta'an, uun uni ta'an ne yivi' ndiee' yu'u' xa'a' niq nuu' te sana'má ñaq'a' ndii, köö' kuvíta xachí' kaa iní xa'a' niq, süu' jaan' ndii ka'án chuun' ra te kuví niq xa'a' ñaq ni xaq niq jaan'.

29Səkan' na kuii' saaq ndo' kuenta ñaq kua'a' ya'a kaa kundo'o ne kuni koto si'e Ndiosí jaan', səkan' ñaq ndee naa xe'ní ndoso' ñaq'a' niq. Te xaa' niq ñaq ndee naa ñaq kuäsa' kuní nduu' níi' a ñaq səxinu ñaq ni ndoo' Ndiosí kuento a xiin' e', tee' ndee xiin' ñaq jaan' ndasanduu' a ne jaan' nditia a. Te ka'án kiní tu niq xa'a' Espíritu Santo, ñaq ndani ñaq'a'.

30Səkan' ñaq xaq xiní e' saaq xachuun' Ndiosí naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'án a ndii: "Mii' yu'u' nakan kuenta nuu' ne xaa' ñaq niq'a' xiin' ne yivi', te nacha'vi i ne jaan' xaq'a' ñaq ni xaq niq", ni kachí xto'o e'. Te yoso' tu a ndii: "Sana'má xto'o e' ne nduu' kuenta a." Səkan' yoso' a.

31Iyo ya'a kundo'o yoo' kaa naa' kaní ñaq'a' Ndiosí tiaku.

32Näkä'an' ndo' ñaq u'vi va ni ndo'o ndo' nuu' ni kixin kii' ni natíin ndo' tu'un va'a, ñaq nduu' ndee naa ñu'u' nuu' ndo'.

33Yoo xaa' ndii, ni kaniq'a' ne yivi' xiin' ndo' nuu' chitu', te ni səndo'o' tu niq ndo'ó, te xaa' tukü ndii, ni nduiin ndo' xiin' ne ni yoo' nuu' tundo'o' jaan'.

34Səkan' tu ni kuvita ini ndo' xa'a' ne ñu'u' vi'e kaq, te kii' ni nakaya ne yivi' ña kumi' ndo' ndii, va'a kuiti' ni kuni ndo'. Səkan' ña xiní ndo' ndii, ndivi' kumi' ndo' ña va'a kə ña köö' kivi' ndi'i', ña səni'í Ndiosí yoo'.

35Näkoo' ndo' ña ini ndo' xini ndo' kuento ña ni taxi Ndiosí nuu' ndo' jaan', səkan' ña xiin' ña jaan' sənu'u' kua'a' a ndo'ó ndivi'.

36Kuachí ndii kuní a ña kundiéni naa kundiéni ndo' te səxinú ndo' ña kuní Ndiosí, te natiiin ndo' ña ni taxi a kuento a nuu' ndo'.

37Səkan' ña yoso' a nuu' tutu a mii' ka'án a ndii: Ña kixin ndii, xə kuyatin' kuii kixin a, te kukuachí kə a.

38Ne ni xəndaku Ndiosí nimá ndii, xika' niq nuu' a xa'a' a ña ini niq xini ña'a' niq. Te ndii, naa' näkoo' niq ichi' i xata' niq ndii, va'a kuni i kuni ña'a' i. Səkan' yoso' a.

39Ndisu yoo' ndii, nduu' e' ne nakoo' ichi' a, te koo e' tundo'o' jaan'. Süu' jaan' ndii ne ini xini Ndiosí nduu' e', te səkakú a nimá e'.

Hebreos 11

Kuní a ini e' kuni e' Ndiosí

1Ña ini e' xini e' Ndiosí kuni kachi a ndii, ini xna'a e' ña natiiin e' ña ni taxi Ndiosí kuento a nuu' e' xa'a', te xiin' ña ini e' jaan' tu xiní xna'a e' ña taxi Ndiosí ña jaan' nda'a' e' naá kivi', tee' ndee kuví kuni e' ña jaan'.

2Kuachí ndii, xa'a' a ña ni ini ne xii' yata' e' ni xiní niq Ndiosí xtā'an', na ni kiee va'a niq nuu' a, te ni natiiin ña'a' a.

3Te xa'a' a ña ini e' xini e' Ndiosí na xiní e' ndii, xiin' tu'un yu'u' a ni xa'a' a iin yivi' xiin' ndivi'. Səkan' na kuii' ña kuví xini e' vitiin ndii, ni ku'a' a xiin' ña kuví kuni e'.

4Səkan' tu Abel ndii, xa'a' a ña ni ini ra ni xiní ra Ndiosí na ni nəsoko' ra ña va'a kə nuu' a te səkan' nənji ra Caín. Xa'a' a jaan' na ni ka'án Ndiosí ña te xachuun' ndaku ni nduu' ra, te ni natiiin a ña ni nəsoko' ra jaan'. Te ña ni ini ra ni xiní ra Ndiosí jaan' ndii, kusaa' nia'a kə a yoo', tee' ndee xə ni xi'i ra.

5Səkan' tu Enoc ndii, xa'a' a ña ni ini ra ni xiní ra Ndiosí, na ni ndəni'i ña'a' a te kua'án ra ndivi', te ni xi'i ra. Te səkan' tu köö' ni xini kə ña'a', səkan' ña Ndiosí ni nəkə ña'a'. Ndisu ña kuní kə ku'un ra mii' ndu'u' Ndiosí ndii, ka'án tutu a ña ni səxinu ra ña kuní a, te va'a ni kuni a xiin' ña ni xa'a' ra.

6Xa'a' a jaan' na kuii' naa' ini e' xini e' Ndiosí ndii, kuví xəchi' va'a kuni Ndiosí kuni a yoo'. Səkan' ña yoo' kə kuyatin' nuu' a ndii, kuní a ña kəndixa' niq ña yoo a, te kəndixa' tu niq ña səmaní a ne nanduku' ña'a'.

7Xa'a' a ña ni ini Noé ni xiní ra Ndiosí na kii' ni səkuni' tu'un ña'a' a xa'a' ña tia'an koo, te kuví kuni e' ndii, ni səxinu ra ña ni ka'án a xiin' ra, te ni xəso'o' ra nuu' a. Te ni xa'a' ra iin tundoo' chié mii' ni səkakú ra ne iin kuu' xiin' ra. Te xa'a' a ña ni ini ra

jāan' ni nācha'an ne nī inī kūnī Ndiosí. Tē tē jāan' ndii, ni xāndāku Ndiosí nimá rā nuū' a xā'a' a ñā nī inī rā nī xīnī ñā'a' rā.

⁸Xā'a' a ñā nī inī Abraham ni xīnī rā Ndiosí na ni sāxinū rā ñā nī ka'an a xiin' rā ñā kētā rā mii' nī ndu'u' rā, tē ku'un rā tūkū ñu'u' mii' tāxi Ndiosí kūnduu ñā'a' rā naá kīvī'. Tē ni kētā rā kua'an nianí rā tee' ndee xīnī rā mii' nduu' a.

⁹Tē xā'a' a ñā inī tū Abraham jāan' xini rā Ndiosí na ni ndu'u' rā vi'e totō nuū' ñu'u' ñā nī ndoq Ndiosí kuento a tāxi a ndā'a' rā ndee naa tē kuaxī tūkū xaan'. Tē iin kachi naa ni xāa si'e rā, tē nānī Isaac, xiin' sīani' rā, tē nānī Jacob. Sākan' tū tē jāan' ndii, ni tāxi Ndiosí kuento a ñā tāxi a ñu'u' jāan' ndā'a' rā.

¹⁰Sākan' ñā nī ndiatū inī Abraham jāan' iin ñuū ñā nī sākania' mii' Ndiosí xā'a', tē suví tū a nduu' ñā nī sāniania' ñuū jāan', tē suví ni tū a ni xā'a' ñā'a'.

¹¹Tē sākan' tū xā'a' a ñā nī inī Sara ni xīnī a' Ndiosí, na ni nākūna a ñā ndiēe' a', tē ni yoo iin si'e a', tee' ndee ñā' xīxā vā nī nduū a', tē ñā' kūvī nākuiso nī nduū tū a'. Sākan' ñā inī a' ni xīnī a' Ndiosí ñā sāxinū xna'a' a kuento a ñā nī tāxi a nuū' a'.

¹²Xā'a' a jāan' na tee' ndee tē xīxā vā nī nduū Abraham ndii, ni yoo kua'a' xāvā'a sīani' xika' rā ndee na kua'a' tiuūn' ndiēe' ndīvi', uun ndee na kua'a' ñūti' mīnī, tē kūvī kāvī e' a.

¹³Tē sākuu' ne jāan' ndii, ni inī niā ni xīnī niā Ndiosí ndee ni xi'i niā, tee' ndee ni nātiin niā ñā nī tāxi a kuento a xā'a' jāan', tē ni xi'i niā. Ndisū xā'a' a ñā nī inī niā ndii, ndee naa' ni xīnī niā ndee xika' ñā nī chikāndu'u' Ndiosí kuento a xā'a' jāan', tē vā'a vā nī kūnī niā ni xīnī niā a. Tē ni ndiēe yū'u' niā ñā ne tuku', ne xka'ndiā kua'an kūti', nduu' niā nuū' ñu'u' iin yivi'.

¹⁴Sākan' ñā ne ka'án ñā jāan' ndii, kundānī kaxi' e' ñā ne nduku' ñuū mii' kundīēe nduu' niā.

¹⁵Kuāchī ndii, naa' sākan' tē xā'a' ñuū mii' ni kīēe niā ni xānīni niā kīi' ni ka'an niā ñā jāan' ndii, kūvī nāndīko' niā ñuū jāan'.

¹⁶Ndisū ne jāan' ndii, ni ka'an nimá niā xā'a' iin ñuū vā'a kā, tē ñā jāan' nduu' ñā kāndu'u' ndīvi'. Xā'a' a jāan' na kā'an' nuū' Ndiosí ka'án a ñā xā iin ndā'a' a jaan' nduu' Ndiosí niā, sākan' ñā ni xāvā'a a iin ñuū chīe mii' kundīēe niā.

¹⁷Xā'a' a ñā nī inī tū Abraham ni xīnī rā Ndiosí na kīi' ni xītō kua'a ñā'a' a ndii, ni yoo tū'vā rā ñā nāsoko' rā Isaac, si'e rā, tē iin ndā'a' tilū', tee' ndee xā ni tāxi a kuento a xā'a' tē jāan'

¹⁸Kīi' ni ka'an a ndii: "Tē xiin' Isaac, si'e un', ñāa' kūti' koo kua'a sīani' xika' un'", ni kāchī a xiin' rā.

¹⁹Sākan' ñā ni inī Abraham jāan' ñā koo' chukuu' ya'a Ndiosí, tē kūvī sānatiaku a ne yivi' tee' ndee xā ni xi'i niā. Xā'a' a jāan' na kuni kāchī a ndii, ndee naa ni xi'i Isaac jāan', tē ni nātiāku rā ndā'a' Abraham.

20Te sakan' tu Isaac jaan' ndii, xa'a' a ña ni ini rä ni xini rä Ndiosí na ni ka'an ra xiin' si'e rä Jacob xiin' Esaú ña sañu'u' ña'a' a nuu' ku'un e'.

21Te sakan' tu Jacob jaan' ndii, xa'a' a ña ini rä ni xini rä Ndiosí na kii' xä xito' kuví kuii rä ndii, ni ka'an rä xiin' uví sasa' si'e José ña sañu'u' ña'a' Ndiosí nuu' ku'un e', te ni xikuijn ndichí rä xiin' tun' katuvi' rä, te ni xaka'nu' rä Ndiosí.

22Te sakan' tu José jaan' ndii, xa'a' a ña ni ini rä ni xini rä Ndiosí na kii' xä xito' kuví kuii rä ndii, ni ka'an tiakú rä ña kiee ne vi'e rä, ne Israel, ñuu Egípto, te ni ka'an chuun' rä sasa' sasa' niña xiin' iki' rä.

23Te sakan' tu yuva' si'i Moisés ndii, xa'a' a ña ni ini niña ni xini niña Ndiosí na kii' sakan' ni tuvi rä ndii, ni tisi'e ña'a' niña nii' uni ta'an yoo', sakan' ña ni xini niña ndii, iin te kuañu'u luí va kaa' ni nduu' rä, te ni yi'vi niña xa'a' ña ni ka'an chuun' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' jaan' ña ká'ni' rä sakuu' te kuañu'u si'e ne vi'e Israel.

24Te sakan' tu Moisés ndii, xa'a' a ña ni ini rä ni xini rä Ndiosí na kii' ni xixa rä ndii, ni xiin' ká rä ña tjin ka'nu' ña'a' ne yivi' tee' ndee si'e nda'vi ña' si'e Faraón ni nduu' rä.

25Süu' jaan' ndii ni xindoo nimá rä ña kundo'o inga' rä xiin' ne ta'an' rä, ne ndikún iichi' Ndiosí, te sakan' ña sasanq' xiin' mii' rä nuu' kuachí iin xa'a'.

26Sakan' ña ni xini rä ndii, ña va'a ká nduu' a ña kundo'o rä xa'a' Cristo, ña tianu' Ndiosí, te sakan' ña kumi' rä ña vika' ne Egípto jaan'. Sakan' ña ni ndiatu ini rä ña sañu'u' ña'a' Ndiosí nuu' ku'un e' xiin' ña va'a ká.

27Te xa'a' a ña ini tu Moisés jaan' ni xini rä Ndiosí na ni nakoo' rä ñuu Egípto, te ni yi'vi rä tee' ndee xiní rä ndii, kasi'e te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' jaan' ña ni xaa rä ña jaan'. Te ni ini rä xiin' iin kani' nimá rä ni xini rä Ndiosí ndee naa ni xini ña'a' rä xiin' nimá rä tee' ndee kuví kuni ña'a' e'.

28Te sakan' tu xa'a' a ña ni ini Moisés jaan' ni xini rä Ndiosí na ni xä'a' rä víko' pascua, te ni ka'an chuun' rä, te ni xatiq' likin' ne ta'an' e' nii' mbéy i'e' niña, sakan' te kii' xka'ndia ña kumi' ndiee', te ká'ni' a si'e nuu' ne Egípto ndii, ká'ni' a si'e nuu' ne jaan'.

29Te sakan' tu xa'a' a ña ni ini ne xii' yata' e', ne Israel, ni xini niña Ndiosí na ni xka'ndia niña miní kua'a ndee naa ñu'u' iichi ni nduu a. Ndisu kii' ni xika te xín' Egípto xka'ndia rä ikan' ndii, ni ka'a ndoo' rä te ni xii' rä.

30Te sakan' tu xa'a' a ña ni ini ne jaan' ni xini niña Ndiosí na ni nduvä namä ña ndasi i'nü ñuu Jericó kii' ndil'i ni kienduu ña'a' niña uxä ta'an kivi'.

31Te sakan' tu ña' nani' Rahab, ña' ni xiko' xiin' mii' ndii, xa'a' a ña ini a' ni xini a' Ndiosí na ni ndoñu'u' a' xiin' inga' ne ñuu a', ne ni taxi' so'o ña ni ka'an Ndiosí. Süu'

jāan' ndii ni sākakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña ni natiin mani' a' te Israel, te ni xa'an koto si'e sāa kaa' ñuu Jericó jaan'.

32 Yoo kua'a' kā ña kuví ka'an i xiin' ndo', ndisu kētā i nākaā kā i ka'an i xa'a' naa kuu' ña ni xāa Gedeón, xiin' Barac, xiin' Sansón, xiin' Jefté, xiin' David, xiin' Samuel, te sākan' tu sākuu' naa kuu' ña ni xāa te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí.

33 Te jaan' ndii, xa'a' a ña ni ini rā ni xini rā Ndiosí sākan' na ni kānando rā nuu' kua'a' mii' xa'ndia chuun' tukū, te koo' chukuu', sākan' tu na ni xāchuun' ndāku rā, te sākan' tu na ni natiin rā ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan', te sākan' ni tu na ni ndāsi rā yu'u' león.

34 Te xa'a' a ña ini tu te jaan' ni xini rā Ndiosí na ni ndāvā rā ñu'u ndatin ndiee' va, te ni kaku tu rā ndā'a' te yivi', te ni kuni kāni' ña'a' xiin' ichi, te ni taxi tu Ndiosí ndiee' rā tee' ndee xā ni xāvi xāva'a rā, te sākan' tu ni yoo ndiee' rā, te ni kīe vā'a rā kii' ni xa'an rā tiin rā ñu'u, te ni kanando tu ra te xin', te ndasi' ta'an' xiin' rā.

35 Ni yoo sāvā ña'a' ndii, xa'a' a ña ini niā ni xini niā Ndiosí na ni natiāku ne iin kuu' xiin' niā, ne ni xi'i. Te sāvā tukū ne yivi' ndii, ni nākuin yu'u' niā ña sāndo'o' ña'a' te yivi' xa'a' a ña ini niā ni xini niā Ndiosí, te ni xiin' niā nākoo' niā Ndiosí te sāndoó ndiká ña'a' rā, sākan' ña xiní niā ña kii' natiāku tukū niā ndii, kivi' ñuu vā'a kā natiin niā ndivi'.

36 Te xa'a' a ña ini tu sāvā niā ni xini niā Ndiosí na ni xāndi'i ne yivi' xiin' niā, te ni suku' iin' tu ña'a' niā. Te sāvā tukū niā ndii, ni satiín ña'a' ne yivi' kārena, te ni taan tu ña'a' niā vi'e kāa.

37 Te ni xāni' tu ne yivi' sāvā ne jaan' xiin' yuu', te sāvā niā ni kendoso' mā'in' ña'a' niā xiin' serrucho, te ni xito kuā'a tu ña'a' niā, te sāvā niā ni xāni' ña'a' niā xiin' ichi, te sākan' tu ni xikā niā mii' kā ni'nū' niā iin' mbeé, uun iin' tixu'u'. Te ne natiin xāva'a ni nduu tu niā, te ni xikā ndo'o' ini vā niā iin yivi', te sākan' tu mii' vā ni kūu ne yivi' xiin' niā.

38 Te ni xata'an ne yivi' iin yivi' yo'o' ña kāka ne yivi' vā'a jaan' tein niā. Sākan' ña ne yivi' vā'a jaan' ndii, ni ndiee niā xika' ndoso' niā mii' ichi' kaa', te ni ndiee tu niā xiki' tein iku', uun tixin yavī yuu' ni ndiee niā, uun ni ndiee tu niā tixin yavī ñu'u'.

39 Ndisu tee' ndee vā'a ni kuni Ndiosí xa'a' ña ni ini ne jaan' ni xini ña'a' niā ndii, ni natiin ndee iin niā ña ni taxi a kuento a nuu' niā jaan'.

40 Sākan' ni xāa Ndiosí, sākan' ña xā ni chituní a iin ña vā'a kā xa'a' yoo', te na xaa inga' e' xiin' ne jaan' mii' ndasāndoinga' ndi'i a yoo'.

Hebreos 12

Iní e' kuni e' Ndiosí tee' ndee yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu e'

1 Ña jaan' na kuii' sākan' tu yoo' ndii, xa'a' a ña yoo ne yivi' kua'a' jaan' sāa xinunduu xiin' e', te nia'a niā yoo' sāa ini e' kuni e' Ndiosí ndii, na nākoo' e' sākuu'

ñä nakasi nuu' e', te sakan' tu kuächi e' ñä xiko ni'i' yoo', te kundiensi e' ku'un naa ku'un nuu' ichi' Ndiosí mii' xä taví e' kua'an e'.

²Nuu' Jesús kuiti' na taxi so'o e, sakan' ñä ñä jaan' nduu' xa'ndu ñä ini e', te suví tu a xaa' sakan' te ini naa ini e' xini ñä'a' e' ndee so'o' ndi'i'. Ñä jaan' ndii, ni kundiensi a ñä ka'an ñä ni xi'i a nuu' krusín, sakan' ñä ni xini a ñä va'a va' kuni a nuu' ku'un e', te vitin ndu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí mii' ndu'u' ñä jaan' xa'ndia chuun' a.

³Xa'a' a jaan' na saa ndo' kuenta naa kuu' Jesús, saa vi' ni saando'o' ñä'a' ne ndiso' kuächi, ne ni nakuítä xiin' a, ndisu ni kundiensi a nuu' ñä jaan'. Sakan' na kuii' säxävi xiin' mii' ndo' ñä ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te sänako' xiin' mii' tu ndo' nuu' ichi' a.

⁴Kuächi ndii tiq'an kundo'o ndo' ndee kuví ndo' xa'a' a ñä kuni saa ndo' kuächi ndee naa ni ndo' o' Jesús.

⁵Tee' xä ni nandoso' ndo'ó ñä ka'án tu'un Ndiosí xiin' yoo', ne nduu' si'e a, kii' kani kuento a yoo' ka'án a ndii: Si'e mii' i, ichi koo ini un' kii' ndiaa yu'u' xto'o e' Ndiosí yo'ó, ni ndee kunda'vi tu kuni un' kii' kani' kuento a yo'ó.

⁶Kuächi ndii, xto'o e' Ndiosí jaan' ndii, ndiaa yu'u' a sakuu' ne ndani a, te suku' yo'o' tu a ne natiin' a nduu' si'e a. Sakan' kachi a.

⁷Vä'a kä kundiensi ndo' nuu' ñä ndiaa yu'u' Ndiosí ndo'ó, kuächi ndii xaa' a sakan' xiin' ndo' xa'a' ñä nduu' ndo' si'e a. Sakan' ñä köö' ndee iin yuva' si'i', te köö' kivi' ndiaa yu'u' si'e ra.

⁸Ndisu naa' ndiaa yu'u' Ndiosí ndo'ó naa xaa' a xiin' inga ne nduu' si'e a ndii, süü' si'e xna'a a nduu' ndo' nuu' a na sakan'.

⁹Te siin' tukü ndii, kii' ni nduu' e' ne kuali' ndii, ni ndiaa yu'u' yuva' si'i' e' iin yivi' kaa' yoo', te ni xito ka'nu' ñä'a' e'. Saä kä vi' tu kuni a ñä koto ka'nu' e' yuva' e' Ndiosí, ñä ndu'u' ndivi', te taxi a kivi' ñuu' e' ñä köö' kivi' ndi'i'.

¹⁰Kii' ni nduu' e' ne kuali' ndii, ni ndiaa yu'u' yuva' si'i' e' jaan' yoo' iin xa'a', sakan' ñä nuu' ne jaan' ndii, ñä jaan' nduu' ñä va'a nuu' yoo'. Ndisu Ndiosí ndii, ndiaa yu'u' a yoo' xa'a' ñä va'a mii' e', sakan' te kunduu' e' ne ndoo' nuu' a ndee naa yoo mii' a.

¹¹Ñä ndäku nduu' a ndii, kuäsa' xächi' va'a kuni e' kii' ndiaa yu'u' yuva' e' yoo', süü' jaan' ndii kusuchi' ndi'i' ini e'. Ndisu naa' yoo' kä ni kundiensi nuu' ñä jaan' ndii, taxi' a ñä ndiee' mani' xiin' ta'an' niä, te taxi' tu a ñä sachuun' ndäku niä.

Saa saa Ndiosí xiin' ne saxioo' ñä'a'

¹²Xa'a' a jaan' na nähinaá ndo' ndiee' nda'a' ndo' ñä xä ni xävi, te sakan' tu xa'a' ndo', ñä xä ni kuu itun', te nakuítä ni'i' ndo'.

¹³Te nähkä ndäku ndo' ichi' Ndiosí, sakan' te nda'a xa'a' ndo' ñä nduu' ndee naa ñä yakua' ñaa', te këta ndo' nuu' ichi' a.

¹⁴Kundiee' mani' naa ndiee' mani' ndo' xiin' səkuu' ne yivi', te kəkə naa xika' ndo' saq kuní mii' xto'q e' Ndiosí kuiti', səkan' ña ne xää' ña jaan' ndii, küní niq nuu' a.

¹⁵Te koto ndo' ña ndee iin ndo' sänako' xiin' mii' nuu' ña ndani mii' Ndiosí yoo', səkan' te künduu' ndee iin ndo' ndee naa tio'q iin ku'u uvə, te xiin' ña jaan' satívi' ndo' kua'a' ne yivi', te kuxika' niq nuu' Ndiosí saq ndo'.

¹⁶Te koto va tu ndo' ña ndee iin ndo' künduu' ne kumi' musa, ni ndee kā'nū tu ndo' tu'un ndei' naa ni xaq Esaú, ña xa'a' iin ndaq' ko'o' ña xaxi' kuiti' ni xiko' ra ndei' ña kumi' ra xa'a' a ña nduu' ra te xkua'a', te natiiñ rä ña'a yuva' ra kii' kuvi te jaan'.

¹⁷Səkan' ña xə xiní e' ndii, kii' ni ya'a, te ni kunj te jaan' natiiñ rä kuento va'a yu'u' yuva' ra, ña ni xata'an natiiñ rä jaan' ndii, ni kuvi ka natiiñ rä a. Tee' ndee ni xika nduu' ra ndee ni xakü va ra xa'a' ña jaan' ndii, ni yoq ka tatan' a xa'a' ña ni xaq ra jaan'.

¹⁸Te yoo' ndii, ni kuyatin' e' iku' naa ni kuyatin' ne xii' yata' e', iin iku' ña kuvi tondia nda'a' niq, ña xixí, te iin yaví va tu a xiin' viko' nu'u', te səkan' tu ni xika ndiee' va tachi'.

¹⁹Te ni ndee ni xini so'o tu e' ña nde'í ti'e' ndachuun', ni ndee tachi' yu'u' Ndiosí ña ni ka'an xiin' e' ndee naa ña ni xini so'o ne xii' yata' e' jaan'. Kii' ni xini so'o niq ña jaan' ndii, ni ka'an nda'vi niq ña kā'an ka tachi' yu'u' jaan' xiin' niq.

²⁰Səkan' ña ni kundiensi ka niq kuni so'o niq tu'un ndei', ña ni ka'an chuun' Ndiosí xiin' niq ikan', kii' ni ka'an a ndii: "Naa' yoq ka tondia iku' yo'o' ndii, kā'nī' ña'a' ne yivi' xiin' yuu', uun xiin' kuxi. Te səkan' tu saq niq tee' ndee iin kit'i' tondia iku' yo'o'", ni kachi a.

²¹Iyo xava'a ni kaq' ña ni xini ne jaan' ikan' səkan' na ndee mii' Moisés ni ka'an ndii: "Yi'vi i ndee kisi' vi' a yu'u", ni kachi ra.

²²Ndisu yoo' ndii, kuyatin' e' mii' iin' iku' Sión, ña nduu' ñu Jerusalén, ña kandu'u' ndivi', ña nduu' ñu mii' Ndiosí tiaku. Te kuyatin' tu e' nuu' kua'a' xava'a ángele ña xita'sini nuu' Ndiosí ndivi'.

²³Te kuyatin' tu e' nuu' ti'vi ne xə yoso' kivi' ndivi'. Ne jaan' nduu' ne ni nəkəxin nuu' Ndiosí ndee ña nuu' te nduu' niq si'e a. Te nii' səkan' tu kuyatin' e' nuu' Ndiosí, ña xa'nú ndaku kuəch'i səkuu' e'. Te kuyatin' tu e' nuu' nimá ne yivi', ne ni xəndaku Ndiosí xə ndiee' ndivi'.

²⁴Te səkan' tu kuyatin' e' nuu' Jesús, ña xikui'ní xa'a' e', səkan' na ni ndoo Ndiosí kuento xə xiin' e'. Te nii' səkan' tu kiee' va'a e' xiin' ní' Jesús jaan' ña ni xitja xa'a' kuəch'i e'. Te ní' va'a ka nduu' ña jaan' te səkan' ní' Abel, səkan' ña xikán ya'vi' a xa'a' kuəch'i e'.

²⁵Xa'a' a jaan' na koto va ndo' səa iin kii' səso'q ndo' nuu' Ndiosí kii' ka'an a xiin' ndo'. Naa' ni səkakú Ndiosí ne xii' yata' e' kii' ni xəso'q niq nuu' a xtə'an', kii' ni

ka'án ndei' a xiin' niq iin yivi' yo'o' ndii, käku xachi' kā vi' yoo' naa' täxi so'o e' nuu' ña ka'án a xiin' e' ndee ndivi'.

²⁶Kii' ni ka'án Ndiosí xiin' ne jaan' xta'an' ndii, ni taan nū'u' iin yivi' kuiti', ndisü vitin ndii xā ni tāxi kā Ndiosí kuento a ka'án a ndii: "Sataan kā tukuu i iin yivi', ndisü süu' nū'u' iin yivi' kuiti', süu' jaan' ndii sataan tu i ndee ndivi'", ni kachi a.

²⁷Tē kii' ka'án a ndii: "sataan kā tukuu i", kuni kachi a ña sakan' a ña ni xā'a a, ña kuví kanda jaan', tē ndoo ña kōo' kivi' kandā kuiti'.

²⁸Sakan' na kuii', xa'a' a ña nduu' e' kuenta mii' kuví kandā mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndii, na tāxi e' ña chindani a, tē sakan' nu' ña'a' e' xiin' iin kanii' nimá e' saa xtaní a ña ki'in ka'nú' ña'a' e'.

²⁹Sakan' ña Ndiosí e' jaan' ndii, ndee naa nū'u ña xa'mi' sakuu' nuu' ña'a nduu' a.

Hebreos 13

Saa kuní a kuu yoo', ne xika' ichi' Ndiosí

¹Kundani ta'an' naa kundani ta'an' ndo' ndee naa iin ndaq' nduu' ndo'.

²Tē nāndoso' ndo' ña natii mani' ndo' yoo' kā kii' kua'án ndi'e' niq mii' ndiee' ndo', kuachi' ndii sakan' ni natii mani' savā ne yivi' ndee ángele, tee' ndee ni nakuni ña'a' niq.

³Tē nākā'an' tu ndo' xa'a' ne nū'u' vi'e kaa ndee naa nū'u' tu mii' ndo' vi'e kaa jaan' xiin' ne jaan'. Tē sakan' tu nākā'an' ndo' xa'a' ne mii' kuu' ne yivi' xiin', tē saa ndo' kuenta ña ndee naa mii' ndo' ndo'o' ña jaan'.

⁴Koto' ka'nu' sakuu' ndo' ña tunda'a', tē va'a' nduu' a ña kusun xiin' ta'an' ndo', ndisü ne kumi' musa xiin' ne xaa' ña xiín ndii, sana'má ña'a' Ndiosí.

⁵Tē ndio'o' ini va ndo' xa'a' xu'un', na kundo'o nimá ndo' xiin' ña kumi' kuiti' ndo'. Sakan' ña yoso' a nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ndee iin kivi' sändie'ni' i yo'ó, tē ni ndee näkoo' tu i yo'ó", kachi a.

⁶Xa'a' a jaan' na ini e' tē ka'án e' naa ka'án a nuu' tutu' Ndiosí mii' yoso' a ndii: Kuäsa' yi'vi i yoo' kā nduu' ña saa ne yivi' xiin' j, sakan' ña xto'o e' Ndiosí chindiee' yu'u. Kachi a.

⁷Nākā'an' na ndo' xa'a' tē paxto ndo', tē ni sania'a ndo'ó tu'un Ndiosí, tē nākā'an' tu ndo' saa ni ini tē jaan' ni xinj rā Ndiosí, tē saa tu ndo'ó naa ni xaa rā.

⁸Jesucristo ndii, kōo' kivi' namā kuu' a, naa ni kuu a ikü, sakan' tu kuu' a vitin, tē sakan' tu kuu a ndee amaq kā kivi'.

⁹Tē täxi ndo' kuni' xa'an' ne yivi' ndo'ó xiin' inga ña sania'a siin' ña näkuitá xiin' ña ndaku xa'a' Jesús. Kuachi' ndii va'a kā ña kuita ni'i e' xiin' ña ini e' xini e' Ndiosí

xa'a' a ñaq ndaní mii' a yoo', te sakan' ñaq kuita ni'i e' nuu' ñaq ka'án xa'a' ñaq kuví xaxi' e'. Sakan' ñaq ñaq jaan' ndii, ni chindíee' a ndee iin ne xaa' a.

10 Yoo' ndii, xaq kumi' e' ñaq va'a qaq te sakan' mii' nasoko' sutu kiti' kuiti' xa'a' a ñaq ni nasoko' xiin' mii' Jesús, te ni xi'i a nuu' krusín xa'a' e'. Te sutu jaan' ndii, koo' ndei' kumi' ra xa'a' ñaq va'a jaan'.

11 Sakan' ñaq ndei' kiti', ti' xatia sutu ka'nu' níi' xa'a' kuachí ne yivi' tixin yukun' toto mii' su'un qaq ndii, xa'mi' ra a nuu' ñuu' yatiñ mii' ndiee' ni jaan'.

12 Xa'a' a jaan' na sakan' tu Jesús ndii, ni xi'i a nuu' ñuu' Jerusalén te ndasanduu a yoo' nditja a xiin' níi' mii' a jaan'.

13 Xa'a' a jaan' na na ku'un e', te nduiin e' xiin' Jesús nuu' ñuu' jaan', te iin kachi saka'an' ne yivi' yoo' xiin' a.

14 Kuachí ndii, süu' xaq yo'o' kundíee xachi' e', süu' jaan' ndii ndiatu' ini e' xa'a' iin ñuu' ñaq koo' nuu' ku'un e', ñaq kandu'u' ndivi'.

15 Xa'a' a jaan' na na saka'nu' e' Ndiosí saa kivi' kua'an xiin' ñaq ndiee' Jesucristo. Te ñaq jaan' nduu' ñaq nasoko' e' nuu' Ndiosí, te xiin' ñaq jaan' ndiee' yu'u e' xa'a' a.

16 Te na nändoso' ndo' saa ndo' ñaq va'a, te sakan' tu chindíee' ta'an' ndo' xiin' ñaq kumi' ndo'. Kuachí ndii ñaq jaan' nduu' ñaq nasoko' ñaq xtani Ndiosí.

17 Taxi so'o ndo' ñaq ka'án te paxto ndo', te saa ndo' ñaq ka'án chuun' ra xiin' ndo'. Sakan' ñaq te jaan' nduu' te xito' ndo' nuu' ichi' Ndiosí, te xiní ra ñaq nataxi ra kuenta nuu' Ndiosí xa'a' ndo'. Taxi so'o ndo' ñaq ka'án ra, te kunaq va'a nimá ra saa ra chuun nuu' Ndiosí. Sakan' ñaq naa' sakundi'ni ñaq a' ndo' ndii, va'a xaa' ndo'.

18 Ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu. Xiní ndu ñaq naá va'a nimá ndu, sakan' ñaq ka'án nimá ndu ñaq sachuun' ndaku ndu xiin' sakuu' ñaq xaa' ndu.

19 Te ka'án nda'vi i xiin' ndo' ñaq ka'an va ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i, te kuví nändiko' yachi tukuyu i mii' ndiee' ndo'.

Cha'an' so'o' ndi'i'

20 Te Ndiosí nduu' ñaq taxi' ñaq mani' yoo nimá e', te ni sanatiaku tu a xto'o e' Jesucristo tein ne ni xi'i. Te Jesús jaan' nduu' ñaq paxto kuu' nuu' nuu' yoo', ne nduu' ndee naa mbee. Te xa'a' a ñaq ni xitia níi' a ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' e' ndee ndi'i' ni kivi'.

21 Na sakoo' chuyun a ndo'ó nuu' ndee qaq chuyun va'a te kuví saa ndo' ñaq kuní a. Te na saa a ñaq jaan' xiin' ndo' saa xtani mii' a xiin' ñaq ndiee' Jesucristo, ñaq xata'an kuiti' saka'nu' e' ndee amaq qaq kivi'. Sakan' na künduu a.

22 Ñani ta'an' i, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ñaq natuiin va'a ndo' ñaq sie, ñaq ni ke'i i yo'o', ñaq xandieni ndo'ó, ñaq ti'vi' i nda'a' ndo'.

²³Sakuni' tu'un i ndo'ó ña xaq ni ketä ñaní e' Timoteo vi'e kaa, sakan' na kuii' naa' yachi kixin ra ndii, ku'un i xiin' ra ku'un koto i ndo'ó.

²⁴Kua'an Ndiosí na koq na sakuu' te paxto ndo', te sakan' tu sakuu' inga ne nduu' kuenta Ndiosí. Te ti'vi' tu ne ta'an' e', ne ndiee' Italia, cha'an' ndo'.

²⁵Na sañu'u' na Ndiosí sakuu' ndo'ó. Sakan' na kündüü a.

Santiago

Santiago 1

Ti'vi' rä cha'an'

1Yu'ü nduu' Santiago, tē xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' xto'o e' Jesucristo. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó nē uxí uví ti'vi, nē ta'an' i, nē Israel, nē ni kiku ki'in' xaan' iin yivi'.

Na nakuatia' nimá e' kii' yoo tundo'o' nuu' e'

2Ñaní ta'an' i, na nakuatia' va nimá ndo' kii' ndo'o' ndo' nuu' ndee kā tundo'o'.

3Kuächí ndii xä xiní ndo' ñä kii' ndo'o' ndo' nuu' ndee kā ñä'a xa'a' a ñä ini ndo' xini ndo' Ndiosí ndii, chindiee' a tē ita' ni'i kā ndo' nuu' ñä ini ndo' jaan'.

4Tē naa' ita' ni'i ndo' nuu' ñä ini ndo' jaan', tē chindiee' a ndo'ó nuu' tundo'o' ndee so'o' ndi'i, tē kunduu xächi' ndo' nē xata'än nuu' Ndiosí, tē kunduu tu ndo' nē xinu xächi' nuu' a, tē köö' ñä kuní xächi' kā nuu' ndo'.

Kakän e' ñä chuyun va e' ñä kaka ndaku e' nuu' Ndiosí

5Tē naa' yoo sava ndo'ó, nē kuní kā ñä xini tuní nuu' ndii, kakän ndo' a nuu' Ndiosí, tē taxi a ñä jaan' nda'a' ndo'. Sakan' ñä Ndiosí ndii, taxi' a kua'a' ñä va'a nuu' e', tē xii' a nuu' e' xa'a' a ñä xikán e' ñä jaan' nuu' a.

6Ndisu ini ndo' tē kakän ndo' a, tē künduu ndo' nē uví a xanini, sakan' ñä nē uví a xanini ndii, nduu' niä ndee naa tikui miñi ka'nu', te' kua'än kuaxi xika' xaa' tachi', tē yo'o' ni jaan' koyo' a ra'.

7Kuächí ndii, nē xaa' ñä jaan' ndii, na känini niä ñä natiiñ niä iin ñä xikán niä jaan' nuu' xto'o e'.

8Sakan' ñä nē uví nimá nduu' niä, tē ximi' koo tu ini niä nuu' sakuu' ñä xaa' niä.

9Ñaní ta'an' e', nē nda'vi kuu' ndii, na va'a kuni niä ñä nduu' niä nē ka'nu' nuu' Ndiosí.

10Ndisu nē vika' ndii, na va'a kuni niä ñä nduu' niä nē nda'vi kuu' nimá ni xaa' Ndiosí, sakan' ñä ñä vika' niä jaan' ndii, ndoñu'u' a ndee naa ita ku'u.

11Kuächí ndii, kii' ketä ñü'ü sanandij' ndiee' a ndii, ichí ku'u jaan', tē koyo ita a, tē ndoñu'u' ñä ndatun' a. Iin kachi kundo'o tu nē vika', sakan' ñä ndoñu'u' nē jaan', tē ndoñu'u' tu ñä xachuun' niä xiin' ñä vika' jaan'.

Kuäsä' xito' kua'a Ndiosí nē yivi'

12Sañu'u' va Ndiosí yoo kā xandieni nuu' ñä xamaña, sakan' ñä kii' kānando niä nuu' ñä jaan' ndii, natiiñ niä kivi' ñü'ü ñä köö' kivi' ndi'i, ñä nduu' ndee naa corona ñä ni'í nē kanando, ñä ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' nē ndaní ñä'a'.

¹³Na kä'ən yoo kə kii' xito' kua'a ñə kini ndii: "Ndiosí ni xito kua'a yu'u." Kuəchị ndii kōo' ndiee' ndee iin ñə'a tə sanama' a Ndiosí nuu' kuəchị, tə ni ndee mii' Ndiosí xito' kua'a ndee iin ne yivi' tə koyə niə nuu' kuəchị.

¹⁴Süu' jaan' ndii ñə kini, ñə ndioo' ini mii' niə, nduu' ñə xito' kua'a ñə'a, tə xiku'un niə nuu' kuəchị.

¹⁵Tə xa'a' a ñə kini ndioo' ini niə ndii, xaa' niə kuəchị. Tə kii' xaa' tə xaa' niə kuəchị jaan' ndii, kuvı xəchi' niə nuu' Ndiosí xa'a' a jaan'.

¹⁶Né kua'a ñənji ta'an' i, künji xa'an' xiin' mii' ndo'.

¹⁷Kuəchị ndii Ndiosí taxi' səkuu' ñə va'a, tə səkuu' ñə ndoq' kuəxi mii' ndu'u' a ndivi', tə suvı tu a nduu' ñə ni xə'a səkuu' ñə yi'é ndiee' ndivi'. Tə Ndiosí ndii, kōo' kivi' namá a ndee naa xaa' ñə yi'é ndiee' ndivi' jaan', ni ndee näma tu a ndee naa xaa' kunda'vi ñə jaan'.

¹⁸Tə xa'a' a ñə kuní mii' a, ni satuví a yoo' xiin' tu'un a, ñə ndixa, tə kunduu e' si'e a, ne nuu' nuu' səkuu' ñə ni xə'a a.

Na künji so'o e' tu'un Ndiosí, tə səq' tu e' ñə ka'án a

¹⁹Né kua'a, ñənji ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuní a ñə kōo tu'va səkuu' e' tə künji so'o e' ñə ka'án ingle ne yivi', tə ndiatu' e' xiin' ñə ka'ən e', tə näsaq' yachi tu e'.

²⁰Kuəchị ndii, ñə kui'e ne yivi' ndii, täxi' a sachuun' ndəku niə səq' kuní Ndiosí.

²¹Ñə jaan' na kuii' nəkōo ndo' səkuu' ñə xe'na', xiin' səkuu' ñə niə'a ñə yoo va nuu' kivi' nuu' ndo'. Tə natijin maso ndo' tu'un ñə ni chil'i Ndiosí nimá ndo', səkan' ñə ñə jaan' kumi' ndiee' tə səkakú a ndo'ó.

²²Ndisu künji xa'an' xiin' mii' ndo', süu' künji so'o kuiti' ndo' tu'un jaan'. Süu' jaan' ndii, kuní a səq' tu ndo' ñə ka'án a.

²³Kuəchị ndii, ne xini so'o kuiti' tu'un jaan', tə xää' niə ñə ka'án a ndii, nduu' niə ndee naa iin ne xito' ndiaa ndi'i nuu' niə nuu' yuu' peko.

²⁴Tə kii' ndi'i koto ndiaa xiin' mii' niə, tə kua'ən niə ndii, iin kan'i va tə nandoso' niə səq' kaa' nuu' niə.

²⁵Ndisu ne xini so'o tu'un ndei' Ndiosí, tə xito' ndi'i niə ñə ka'án a xiin' niə, tə ndikún kixin' niə a, tə nändoso' niə a ndii, sañu'u' ñə'a' Ndiosí, tə xaa' niə a. Səkan' ñə tu'un ndei' jaan' ndii, iin ñə va'a ndi'i nduu' a, tə sandoó ndiká a yoo' nuu' kuəchị e'.

²⁶Tə naa' yoo kə tuu ñə nduu' niə ne xaa' xna'a ñə kuní Ndiosí, ndisu xito' niə səq' koo yu'u' niə ndii, xini xa'an' xiin' mii' niə, tə ndiaa ya'vi' ñə xaa' niə jaan' nuu' a.

²⁷Səkan' ñə ñə ndoq' xiin' ñə ndəku nuu' yuva' e' Ndiosí, ñə xtani a səq' e' ndii, ñə yo'o' nduu' a: ñə koto e' ne kuəchị' nda'vi, tə səkan' tu ñə'a' kuaan' kii' ndo'o' niə, tə koto xiin' mii' e' nuu' kuəchị ñə yoo iin yivi'.

Santiago 2

Vä'ä näkaxin e' ne yivi'

¹Ñäni ta'an' i, xa'a' a ñä ini e' xini e' xto'o e' Jesucristo, ñä ka'nu' koo' chukuu' ndii, kuní a ñä iin kachi tjin mani' e' ndee kä nuu' ne yivi'.

²Saa e' kuenta ndii, ndi'vi iin te vika' ni'nu' toto va'a, te ñu'u' tu iin kaxun nda'a' va'a nuu' nda'a' rä, mii' nakayá ndo', te ndi'vi tu iin te nda'vi kuu' ni'nu' toto yata' ikan'.

³Te koto'nj ndo' nuu' te vika' jaan', te ka'än ndo' xiin' rä ndii: "Nia'a yatjn yo'o' kündu'u' un', tákui'e", kachi ndo'. Te ka'än tu ndo' xiin' te nda'vi kuu' jaan' ndii: "Ndeé kaq' kuijn ndichi yo'ó, uun ñu'u' mii' ita' xa'a' i yo'o' kündu'u' un'", kachi ndo' xiin' te jaan'. Naa' sakan' nduu' a ndii,

⁴xa iin kächi tjin mani' ndo' ne yivi' kii' xaa' ndo' sakan', te nduu' ndo' ndee naa te xa'nú kuachij, te xächuun' ndäku.

⁵Né kua'a ñäni ta'an' i, chüun xa'a' va ndo' ñä ka'än i xiin' ndo' vitin: ¿Ñáá xiní ndo' ñä ni näkaxin Ndiosí ne nda'vi kuu' iin yivi' yo'o' te ini va niä kuni ñä'a' niä? Te kii' xaa' niä sakan' ndii, ndee naa vika' niä nuu' a xa'a' a ñä natiin' niä ñä ka'ndia chuun' a nimá niä saa ni taxi a kuento a nuu' ne ndani ñä'a'.

⁶Ndisu ndo'ó ndii, mij' kuu' ndo' xiin' ne nda'vi kuu' jaan'. ¿Saa tu xiní ndo' ñä ne vika' jaan' nduu' ne mij' kuu' xiin' ndo', te suví tu niä nduu' ne tiin' kuachij siki' ndo'ó, te kua'än niä xiin' ndo' ndee vi'ë mii' xa'nú te yivi' kuachij?

⁷¿Saa tu xiní ndo' ñä suví tu niä nduu' ne kanja'a xa'a' kivi' ndatun' xto'o e', ñä ini e' xini e'?

⁸Ka'án tu'un ndei' ka'nu' kä mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii: "Kündani ndo' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa ndani xiin' mii' mij' ndo'." Sakan' yoso' a. Naa' ndixä xnä'a saxinú ndo' ñä jaan' ndii, va'a xaa' ndo'.

⁹Ndisu na iin kachi tjin mani' ndo' ne yivi' ndii, xä ni xäa ndo' kuachij xa'a' a ñä ni xka'ndia ndoso' ndo' ñä ka'án tu'un ndei' jaan', te xä ne ndiso' kuachij nduu' ndo' nuu' a.

¹⁰Kuachij ndii yoo kä saxinú sakuu' tu'un ndei' jaan', ndisu xka'ndia ndoso' niä iin yu'u' kuiti' a ndii, kumi' kuachij niä nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' a.

¹¹Kuachij ndii, suví Ndiosí jaan' ni ka'än ndii: "Kumi' un' musa un'." Te suví tu a ni ka'än ndii: "Kä'ni' un' ne yivi'", ni kachi a. Ñä jaan' na kuii' naa' ni kumi' ndo' musa ndo', ndisu ni xä'ni' ndo' iin ne yivi' ndii, xä kumi' kuachij ndo' nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' tu'un ndei' a.

¹²Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, ndatu'un' va'a ndo', te sachuun' va'a tu ndo', sakan' ñä xiní ndo' ñä sana'má Ndiosí yoo' nuu' kuachij e' xiin' tu'un ndei' a, ñä sandoó ndiká yoo' nuu' kuachij e'.

13Kuəchị ndii küyǖta xəchi' ini Ndiosí xa'a' yoo kə kii' səna'má ña'a' a naa' n̄i kuyita ini nīa xa'a' ne yivi', səkan' ña ne nī kuyita ini xa'a' ne yivi' ndii, kətə va'a nīa kii' səna'má ña'a' a.

Kuní a səchuun' inga' ña ini e' xini e' Ndiosí xiin' ña chindiee' e' ne yivi'

14Ñanı ta'an' i, ne ka'án ña ini nīa xini nīa Ndiosí, te xää' nīa ña va'a ndii, kuəsa' kuní xəchi' ña ka'án nīa jaan', te küyǖ kakü nīa nuu' kuəchị xiin' ña ka'án kuiti' nīa ña ini nīa.

15Saq e' kuenta ndii, yoo iin ne xika' ichi' Ndiosí xiin' e', tiaq, uun ña'a' nduu' nīa, te kuní totō kui'nü nīa, te kuní tū ña kuitiakü nīa,

16te ka'án iin ndo'ó xiin' ne jaan' ndii: "Ndiosí na ku'un xiin' un', na koo na totō un' xiin' ña tiaku un", kachị ndo', ndisü täxi ndo' ña kuní nuu' nīa ndii, köö' ndeē iin ña va'a nī xaa' ndo' xa'a' ne jaan' na səkan'.

17Nii' səkan' nduu' tū a xiin' ne ka'án kuiti' ña ini nīa xini Ndiosí, te xää' nīa ña va'a ndii, iin ña kuəsa' kuní nduu' ña ini nīa jaan'.

18Ndisü saq e' kuenta ndii, ka'án yoo kə ndii: "Yo'ó ndii, ini un' xini un' Ndiosí, te yu'u ndii, xaa' i ña va'a." Küvi nia'a ndo' yu'u ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí kii' köö' ña va'a xaa' ndo'. Ndisü yu'u ndii, xiin' ña va'a ña xaa' i kuyi nia'a i ndo'ó ña ini i xini i Ndiosí.

19¿Ñáá kandixa' ndo'ó ña yoo iin ndaa' kuiti' Ndiosí? Va'a xaa' ndo'. Ndisü ndeē ña ndivä'a kandixa' ña jaan', te yi'vi va ña'a' a.

20¡Nē küyǖ kaxi' nduu' ndo'ó! Xa'a' a ña ka'án kuiti' ndo' ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te xää' ndo' ña va'a ndii, iin ña kuəsa' kuní nduu' ña ini jaan'.

21Xə̄ xiní ndo' ña Abraham, te xii' yata' e' ndii, nī ka'án Ndiosí ña te ndäku nimá nduu' rä nuu' ā xa'a' ā ña nī xaa' rä kii' nī xikä rä nəsokȫ rä si'e rä Isaac saq nī ka'án chuun' ā xiin' rä.

22Te kotō ndo' saq nī xəchuun' inga' ña ini rä xini rä Ndiosí xiin' ña nī xaa' rä. Te xiin' ña nī xaa' rä jaan' nī xinū ña ini rä jaan'.

23Xa'a' ā jaan' na nī xinū ña yoso' nuu' tutū Ndiosí mii' ka'án ā ndii: "Nī ini Abraham nī xiní rä Ndiosí, te nī ka'án ā ña te xəchuun' ndäku nduu' rä nuu' ā." Səkan' yoso' ā. Te nī ka'án tū ā ña te xiní ta'an' xiin' ā nduu' rä.

24Ña jaan' na kuii' xiní e' ndii, süu' xa'a' ā ña ka'án kuiti' ne yivi' ña ini nīa xini nīa Ndiosí, te nduu' nīa ne xəchuun' ndäku nuu' ā. Süu' jaan' ndii xa'a' ā ña xaa' tū nīa ña va'a nduu' nīa ne xəchuun' ndäku nuu' ā.

25Te xə̄ xiní tū ndo' saq nī xka'ndią̄ ā xiin' Rahab, ña' nī xikȫ xiin' mii' mii'. Ndeē ña' jaan' nī ka'án Ndiosí ña ña' xəchuun' ndäku nduu' ā nuu' ā xa'a' ā ña nī natiīn va'a ā te Israel, te kuan kotō maña ñuu' ā, te nī ti'vi' ña'a' ā inga' ichi', te nī kakü rä.

26Səkan' na kuii' iin ñu'u' nde'i kii' kōo' kā nimá a ndii, xā ni xi'i a, nii' səkan' tu yoo ña ini e' naa' kōo' ña va'a xaa' e'.

Santiago 3

Koto e' yu'u' e' kii' ndatu'un' e'

1Ñani ta'an' i, na ndüku' kua'a' va ndo'ó ña kunduu' ndo' ne sania'á, səkan' ña xiní e' ndii, ndiee' kā nakən Ndiosí kuenta nuu' ndu'u, ne sania'á, te səkan' ne xini so'o ña jaan'.

2Səkuu' e' ndii, ki'in' va ichi' xaa' e' ña vä'a. Ndisu naa' yoo iin ne yivi', ne kōo' kivi' xaa' ña jaan' xiin' ña ka'án niqndii, ne yivi' va'a xəchi' nduu' niq, te kuvı' ndiko' ni'i' xiin' mii' tu niqnuu' kuəchi.

3Ndeé naa xaa' tu e' kii' chika'ni' e' kaa yu'u' kuei, te saa ri' ña kuní e' ndii, kuvı' ndiko' ni'i' e' ri', te ku'yn ri' mii' kā kuní e'.

4Koto tu ndo' saa xaa' tundoo', tee' ndee na'nu' xava'a tun' jaan', te ndiee' va xika' tachi' ndii, xiin' iin tun' lulu kuiti' kuvı' satuvi' te yivi' nu', te kua'an nu' mii' kā kuní ra.

5Səkan' tu xaa' yaq' e' ndii, iin ña lulu kuenta ñu'u' nde'i e' nduu' a, ndisu kumi' a ndiee' te ka'án niqnu a xa'a' ña na'nu' ya'a. Te nduu' a ndeé naa iin ñu'u' tilikin', ña kuvı' kā'mi kua'a' xava'a xiki' na'nu'.

6Te səkan' tu yaq' e' ndii, ndeé naa ñu'u' nduu' a. Te iin xaan' mii' ñu'u' chitu' vi' ña niq'a nduu' tu a. Te iin tu'yn' ñu'u' nde'i e', ña kuvı' sativi' kānii' e', nduu' a, te ndeé kii' tuví e' xiin' ndee skachi' kuvı' e' ndii, kuvı' sativi' a yoo', səkan' ña ndee naa ñu'u, ña kuaxi vi'e ndiaya', nduu' a.

7Ndixa nduu' a ndii, chuyun va ne yivi' səmaso niq səkuu' nuu' kit' iku', naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' saa, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' ti' ñu'u' miñi ka'nu'.

8Ndisu ndee iin e' kuvı' səmaso yaq' e'. Səkan' ña iin ña niq'a nduu' a, te kuvı' ndiko' ni'i' ña'a' e'. Te xiin' yaq' e' jaan' ka'án e' kuento xatu, ña satuxu'ví ne yivi'.

9Te xiin' yaq' e' jaan' tu xaka'nu' e' Ndiosí, yuva' e', te xiin' ña jaan' tu sanacha'an' e' ne yivi', ne ni xa'a' Ndiosí saa kuu' mii' a.

10Xiin' yu'u' e' ka'án va'a e' xa'a' ne yivi' te xiin' ña jaan' tu sanacha'an' ña'a' e'. Ñani ta'an' i, xäta'ñ saa e' səkan'.

11Səkan' ña iin xaan' mii' kiee' tikui ndii, kuvı' kiee' tikui va'a xiin' tikui uva.

12Ñani ta'an' i, səkan' tu itun' higo ndii, kuvı' kuyun nduu' olivo nda'a' nu', ni ndee kuvı' tu kuyun nduu' higo nda'a' yo'o' uva, səkan' na kuii' ni ndee kuvı' tu kiee' tikui va'a mii' kiee' tikui uva.

Yoo uvı' nuu' ña xini tuní

¹³Naa' ka'ní s̄av̄a ndo'ó ne xini tuní ndii, na nia'a ndo' ña jaqan' xiin' ña va'a ña xaa' ndo', xiin' ña maso kuu' ndo', ña taxi' ña xini tuní ndo' jaqan'.

¹⁴Ndisu naa' ndasi' va nuu' ndo' xini ndo' ne yivi', te kuni nakuita tu ndo' xiin' nia ndii, kōo' ndee iin xa'a' ña ka'an nia'ndu' ndo', te xini xa'an' ndo' xa'a' ña ndixa.

¹⁵Ña xini tuní ña kumi' ndo' jaqan' ndii, süu' Ndiosí taxi' a, süu' jaqan' ndii ña xini tuní, ña yoo iin yivi' kuiti' nduu' a, ña ni natav'i xini' ne yivi', ña taxi' ña ndiva'a.

¹⁶Kuachí ndii mii' yoo ne ndasi' nuu' xini nia ne yivi', te kuni nakuita tu nia xiin' inga ne yivi' ndii, ndiee' mani' nia, te xaa' nia s̄akuu' nuu' ña nia'a.

¹⁷Ndisu yoo', ne kumi' ña xini tuní ña taxi' Ndiosí jaqan' ndii, xika' ndo' e' nuu' ichi' a, te sakan' tu ndiee' mani' e', te va'a nimá e' xini e' ne yivi', te nda'vi kuu' e' xiin' ne yivi', te kuvita iní e' xa'a' ne yivi', te sakan' tu xaa' e' kua'a' ña va'a, te näkaxin tu e' ne yivi', te nduu' tu e' ne uví nimá.

¹⁸Sakan' ña ne nduku' ña ndiee' mani' ne yivi' ndii, xika' mani' nia iin yivi', te natin nia ña xaa' ne yivi' ña kuní Ndiosí.

Santiago 4

Na ndio'o' ini e' xa'a' ña' a ña yoo iin yivi'

¹¿Ñáá xiní ndo' mii' kuaxi tuñ kui'e xiin' ñu'u ña yoo tein ndo'? Süu ña kiní ndioo' ini mii' ndo' jaqan' sakaku' ña kunta'an' nimá ndo' xiin' ña va'a ña kuní a saa ndo'.

²Ndioo' iní ndo' xa'a' ña' a, te kōo' a natin ndo'. Xa'ní' ndo' ne yivi', te kündieni kā ndo' ña ndasi' va nuu' ndo' xini ña' a' ndo', ndisu kōo' a natin ndo'. Xa'a tu ndo' tuñ kui'e xiin' ñu'u, ndisu kōo' ña' a natin ndo', sakan' ña xikán ndo' a nuu' Ndiosí.

³Te kii' xikán ndo' a nuu' a ndii, kōo' a natin ndo' sakan' ña xikán va'a ndo' a saa kuní Ndiosí. Süu' jaqan' ndii xikán ndo' a te kusiki' saka ndo' a mii' yoo ña sií' nuu' ndo'.

⁴Ndo'ó, ne xa'ní ndoso' Ndiosí ndee naa ne kumi' musa ndii, ¿Ñáá xiní ndo' ña ne xtani va saa ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, nanduu' nia ne ni ta'an' va'a kā xiin' Ndiosí? Sakan' na kuii' yoo kā xtani saa ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, ni ta'an' va'a kā nia xiin' Ndiosí.

⁵¿Ñáá xanini ndo' ña yoso' saka ña ka'án nuu' tutu Ndiosí ndii: "Kuiñ va Espíritu Ndiosí, ña ni taxi a naá nimá e', xini a yoo"? Sakan' yoso' a.

⁶Ndisu chindiee' kua'a' kā Ndiosí yoo' naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'án a ndii: "Täxi Ndiosí ña ketä va'a ne ñuñu', ndisu chindiee' a ne nda'vi kuu' nimá." Sakan' yoso' a.

⁷Sakan' na kuii' taxi ndo' ña kāndia chuun' Ndiosí nuu' ndo', te täxi ndo' ña ketä va'a ña ndiva'a xiin' ndo', te kuxioo a nuu' ndo'.

⁸Ndásayatín ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí tē kuyatín tu a jaan' nuu' ndo'. Ndo'ó, ne ndiso' kuachí ndii, nákoo ndo' a, tē ndundoo' nimá ndo', sakan' ña ne uví nimá nduu' ndo'.

⁹Xa'a' a jaan' na na kusuchi' u'ví iní ndo', tē kuakú ndo', tē taná ndii va ndo' xa'a' kuachí ndo'. Na nanduu' ña ni xaku ndo' ña kuakú u'ví ndo', tē ña sií' ni xiní ndo' ndii, na nanduu' a ña kusuchi' va iní ndo'.

¹⁰Na sanuu' xiin' mii' mii' ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, tē ki'in ka'nu' a ndo'ó.

Nätava' e' kuenta kuu' ta'an' e'

¹¹Ñani ta'an' i, kani'a xiin' ta'an' ndo'. Sakan' ña naa' kani'a ndo' xa'a' ne yivi', uun naa' natava' ndo' kuenta kuu' ne jaan' ndii, kani'a tu ndo' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, tē natava' tu ndo' kuenta kuu' tu'un ndei' a jaan'. Tē kii' xaa' ndo' sakan' ndii, süu' tē saxinú tu'un ndei' jaan' nduu' ndo', süu' jaan' ndii tē xa'nú kuachí sananduu' xiin' mii' ndo'.

¹²Kuachí ndii Ndiosí kuití' nduu' ña xa'a tu'un ndei' jaan', tē suví tu a nduu' ña xa'nú kuachí e'. Tē ña jaan' kumi' ña ndiee' tē sakakú a yoo' nuu' kuachí e', uun kätun' a yoo'. Ndisu' ndo'ó ndii, yoo' nduu' ndo', tuu ndo', na natava' ndo' kuenta kuu' inga ne yivi'?

Vä'a ka'än ñuñu' e' xa'a' kivi' tiaan

¹³Chuun xa'a' va ndo'ó vitín, ne ka'án ndii: "Vítín, uun tiaan ku'un e' iin ñuu, tē kundiee' e' ikan' iin kuiya, tē xiko' e' ña'a, tē kānando e' xu'un." Sakan' kachi ndo'.

¹⁴Ndisu' xiní ndo' saa saa a xiin' kivi' ñuu' ndo' tiaan. Kuachí ndii, kivi' ñuu' e' ndii, nduu' a ndee naa viko' nu'u', ña yoo iin kaní', tē ndilí tukuu a so'o.

¹⁵Kuní a ña va'a kā ka'än ndo' ndii: "Naa' kuní xto'o e' ndii, kutiakú e', tē saa e' ña yoo', uun ña jaan'." Sakan' kuní a ka'än ndo'.

¹⁶Ndisu' ndo'ó ndii, ka'án ñuñu' ndo'. Tē sakuu' ña ñuñu' naa ña jaan' ndii, ña ni'a nduu' a.

¹⁷Sakan' na kuii' ne xiní saa ña va'a, tē xää' ni'a a ndii, kuachí xaa' ni'a nuu' Ndiosí.

Santiago 5

Vítín ka'än Santiago xa'a' ña kundo'o ne vika' ni'a

¹Ndo'ó, ne vika' ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ka'än i vitín, sakan' ña xā kuyatin' kuii ña kundo'o ndo'. Sakan' na xā'a' ndo' kuakú ndo' tē nde'i ndo'.

²Sakan' ña ña vika' ndo' ndii, te'i a, tē totó ndo' ndii, xaxi' kuxi a.

³Tē oro ndo' xiin' plata ndo' ndii, kuxi a. Tē kuxi ña vika' ndo' jaan' künduu' ña tiin kuachí ndo'ó nuu' Ndiosí, tē künduu' a ndee naa ñu'u kii' xamí' a ña'a. Ndisu' taxa'a tē taxa'a kā ndo' ña vika' jaan' tee' ndee xā kuyatin' kivi' so'o' ndi'i'.

⁴Kuní so'ó ndo' ña ka'án kuachí te tatú ndo' nuu' ndo', te ni nákaya ña savi' ndo', sakan' ña ni cha'ví' ña'a' ndo'. Te xto'ó e' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ndii, xá ni xini so'ó a ña ka'án kuachí te jaan'.

⁵Ndo'ó ndii, sij' xika' ndo' iin yivi' yo'o', te sasaña' xiin' mii' ndo'. Te sanda'ni ndo' nimá ndo' xiin' sakuu' ña kuní ndo'. Xa'a' a jaan' na ni kuxa'an ndo' ndee naa kiti', ti' xito' kuxi ne yivi', te xá ni xaa kivi' ña kuví ri'.

⁶Te ni kátn' ndo' ne yivi', ne koo' kuachí, te ni xá'ni' ña'a' ndo' tee' ndee ni kuví ndoni'i nda'a' niá te naka'án niá xa'a' niá.

Kundieni e' ndee xaa kivi' ña nandiko' xto'ó e'

⁷Ñani ta'an' i, kuie kuu iní ndo' ndee xaa kivi' ña nandiko' xto'ó e'. Koto ndo' saa kuie kuu' iní te xachuun' xa'a' ku'u ndee nakuixá ña savi'. Te jaan' ndii, kuie kuu' iní rändiatu' rä savi' ña kuu' nüu' xiin' savi' ña kuu' ndi'i' ndoso'.

⁸Nii' sakan' tu' kuní a ña kuie kuu tu' iní ndo'ó, te kuita ni'i' ndo' nuu' ichi' Ndiosí ndee xaa kivi' jaan'. Kuachí ndii xá kuyatin' xaa kivi' ña nandiko' xto'ó e' jaan'.

⁹Ñani ta'an' i, kuchi' ta'an' ndo', saa' iin kii' katun' ndo' xa'a' ña jaan'. Sakan' ña xá kuyatin' kuii kivi' ña nandiko' ña xa'nú kuachí.

¹⁰Ñani ta'an' i, naka'an' ndo' saa ni kundiensi te ni ka'án tiakú tu'un xto'ó e' Ndiosí xiin' ña ndee' a. Te jaan' ndii, kuie ni kuu tu' iní rä kii' ni saando'o' ña'a' ne yivi', nii' sakan' tu' kuní a kundiensi ndo'ó, te kuie kuu tu' iní ndo'.

¹¹Ña ndixá nduu' a ndii, ka'án e' ña sañu'u' va' Ndiosí ne ni kundiensi nuu' tundo'o'. Te ni xini so'ó ndo' saa ni kundiensi Job nuu' tundo'o', ña kuie ni kuu iní rä. Te xini tu' ndo' saa ni sañu'u' va' ña'a' xto'ó e' Ndiosí so'ó' ndi'i', sakan' ña kuvita va' iní a xa'a' e', te yoo ka'nu' va' tu' iní a xa'a' e'.

¹²Ñani ta'an' i, ña ka'nu' kánduu' a ña tii'ndiaa'ndoo' kivi' Ndiosí kii' taxi' ndo' kuento ndo'. Ni ndee tii'ndiaa'ndoo' tii'ndiv'. Te sakan' tu' tii'ndiaa'ndoo' ñu'u' in yivi'. Te tii'ndiaa'ndoo' ndee in nuu' tukú ña'a' kii' taxi' ndo' kuento ndo' jaan'. Süu' jaan' ndii kii' ka'án ndo' "uun" ndii, ña jaan' kuiti' ka'án ndo'. Te kii' ka'án ndo' "ü'un" ndii, ña jaan' kuiti' tu' ka'án ndo'. Sakan' saa' ndo', saa' iin kii' kátn' Ndiosí ndo'ó xa'a' ña jaan'.

Ka'án e' xiin' Ndiosí xa'a' ne kuni kuví

¹³Naa' yoo sava' ndo'ó, ne ndo'o' ndii, na ka'án niá xiin' Ndiosí. Naa' yoo sava' ne va'a va' kuni tein' ndo' ndii, na káta niá yaq' Ndiosí.

¹⁴Naa' yoo sava' ne kuni kuví tein' ndo' ndii, na kána niá te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Ndiosí, te ka'án rä xiin' a xa'a' niá, te xiin' ña ndee' xto'ó e' kakín ña'a' rä xa'án oliva.

¹⁵Te kii' iní e', te ka'án e' xiin' Ndiosí xa'a' niá ndii, nda'a' ne kuni kuví jaan' saa xto'ó e', te ndokoo' niá. Te naa' ni xaa niá kuachí ndii, koo' ka'nu' iní a xa'a' niá.

¹⁶Saqan' na kuii' na'maq ndo' kuachiq ndo' nuu' ta'an' ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ta'an' ndo', te nda'a ndo'. Te kii' iin ne xachuun' ndaku nuu' Ndiosí ka'án xiin' a ndii, chindiee' kua'a' ñaq ka'án ne jaan'.

¹⁷Naa kuu' Elías ndii, iin te yivi' naa yoo' tu ni nduu te jaan'. Te kii' ni ka'an, te ni ka'an ra xiin' Ndiosí ñaq kyun savi' ndii, ni kyun xn'a a uni kuiya yoso' sava.

¹⁸Ni ya'a, te ni ka'an tukuyu ra xiin' Ndiosí ñaq kyun tukuyu savi'. Te ni kyun a, te ni yoo ñaq savi'.

Sanandiko' e' ne yivi' nuu' ñaq ndixa xa'a' Ndiosí

¹⁹Ñani ta'an' i, naa' iin ndo'ó sanako' xiin' mii' nuu' ñaq ndixa ñaq kandixa' e', te sanandiko' inga ne ta'an' e' ndo'ó nuu' ñaq ndixa jaan' ndii,

²⁰kuní i ñaq kundaní ndo' ñaq yoo' ka sanandiko' ne xaa' kuachiq jaan' nuu' ichi' Ndiosí ndii, saqakú ñaq'a' niq nuu' vi'e ñaq ndiva'a. Te koo' ka'nu' iní Ndiosí xa'a' saqkuu' kuachiq ne ni xaq kua'a' xava'a kuachiq jaan'.

1 Pedro

1 Pedro 1

Ti'vi' r̄a cha'an' n̄ia

1Yu'ü nduu' Pedro, t̄e Jesucristo n̄i t̄ianu' yu'ü sania'á i ichi' a. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó, n̄e ndiee' t̄ukü xaan', n̄e n̄i xitüa i'nu' nuu' ñu'u' ña n̄ani' Ponto, xiin' ñu'u' Galacia, xiin' ñu'u' Capadocia, xiin' ñu'u' Asia, xiin' ñu'u' Bitinia.

2Te yuva' e' Ndiosí ndii, n̄i n̄akaxin a ndo'ó saa nii' n̄i chituní a ndee xta'an' te ndasandu' Espíritu Santo ndo'ó kuenta Ndiosí, t̄e k̄andixa' ña'a' ndo', t̄e xiin' n̄i' Jesucristo kündu' ndo' n̄e ndoo nimá. Te i'in kivi' kua'an na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, t̄e na taxi ya'a tu a ña mani' koo xiin' ndo'.

Ni taxi Ndiosí ña ndiatu' iní e' ña kundiée e' xiin' a naá kivi'

3Ka'nu' v̄a ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'o e' Jesucristo. Te xa'a' a ña kuvita xava'a iní a xa'a' e' ndii, n̄i kákü e' t̄ukü ichi' n̄i xaa a, t̄e n̄i natüin e' ña ndiatu' iní ndituní e' xa'a' ña n̄i natüakü Jesucristo.

4Te natüin e' ña koo' kivi' te'í, t̄e koo' kivi' tu t̄ivi' a, t̄e sakan' tu koo' kivi' ndi'i' ña ndatun' a ña yoo tu'v̄a xa'a' e' xaa' Ndiosí ndi'i'.

5Te xiin' ña ndiee' Ndiosí xito' a ndo'ó xa'a' a ña iní ndo' xini ña'a' ndo' ndee xaa ña natüin ndo' ña sakan' xachi' a ndo'ó, ña xaa yoo tu'v̄a natüin ndo', t̄e nia'a ña'a' a ndee kivi' so'o' ndi'i'.

6Xa'a' a jaan' na na va'a va kuni ndo' tee' ndee ndo'o' kua'a' ndo' ndee vitin ki'in' nuu' tundo'o' in kaní'.

7Sakan' ña xiin' tundo'o' jaan' nia'a ndo' ña ndee naa oro vi' nduu' ña iní ndo' jaan'. Sakan' ña oro ndii, tee' ndee ña ndoñu'u' nduu' a ndii, saxka'ndíá t̄e yivi' a nuu' ñu'u' t̄e kuni ra naa' oro ndi'i' xna'a' nduu' a. Te ña iní ndo'ó jaan' ndii, ndiaa ya'vi' ya'a kaa t̄e sakan' oro, t̄e naa' kiee va'a a nuu' tundo'o' ndii, xata'an natüin ndo' ña ndatun' xiin' ña tiin' ka'nu' xiin' ña va'a saa Jesucristo kii' nandiko' a.

8Tee' ndee n̄i xini nduchi' nuu' ndo' a ndii, ndani ña'a' ndo'. Tee' ndee küvi kuni ña'a' ndo' vitin ndii, iní ndo' xini ña'a' ndo'. Te va'a xava'a kuni ndo', t̄e ndee küvi ka'an ndi'i' ndo' saa kuni ndo'.

9Sakan' ña natüin ndo' ña va'a xa'a' a ña iní ndo' jaan', t̄e ña jaan' nduu' ña kakü nimá ndo' nuu' kuachí ndo'.

10Te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, n̄i ka'an ra ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó, sakan' ña n̄i sakan' ndi'i' ra, t̄e n̄i xikü tu ra kündaní ra saa saa Ndiosí t̄e sakan' a yoo'.

11Te n̄i xikü tu ra kuni ra amaa koo ña jaan' xiin' saa xka'ndia a, sakan' ña Espíritu mii' Cristo n̄i naa nimá ra, t̄e n̄i nia'a ña'a' a xa'a' ña jaan', t̄e n̄i sakan' ña'a' a ndee

ñä kuní kā koo ñä kundo'ó Cristo, ñä kixin sākakú yoo', xiin' xa'a' ñä ndatun' xāvā'a, ñä natiin a kii' ndi'i kundo'ó a tundo'ó jaan'.

12Tē ni sākuni' a tē jaan' ñä süu' xa'a' ñä va'a mii' rā ni ka'an rā ñä jaan', süu' jaan' ndii xa'a' ñä va'a yoo' ni ka'an rā a. Tē ñä jaan' nduu' tu ñä ni ka'an tē yivi', tē ni ka'an ndoso' tu'un va'a nuu' ndo' xiin' ñä ndiee' Espíritu Santo, ñä ni tianu' Ndiosí ndee ndivi'. Tē ndee sākuu' ángele, ñä xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, kuni kuni a ñä jaan'.

Kākā ndoo e' xiin' sākuu' ñä xaa' e' ndee naa xaa' mii' Ndiosí

13Sākan' na kuii' koo tu'vā ndo' xiin' ñä xanini ndo', tē koo ñu'u' ini vā ndo', tē kundiātu ndi'i tu ini ndo' xa'a' a ñä ndanī mii' Ndiosí ndo'ó kii' kixin tukuu Jesucristo.

14Ndēe naa xaa' si'e, ñä sāxinú niā ñä ka'án yūva' si'i' niā ndii, nii' sākan' tu kuní a sāxinú ndo'ó ñä ka'án Ndiosí, ñä kākā kā ndo' sāqā ni xikā ndo' kii' tīq'an kundiāni ndo' xa'a' Ndiosí.

15Süu' jaan' ndii kākā ndoo ndo' xiin' sākuu' ñä xaa' ndo' ndee naa xaa' mii' Ndiosí, ñä ni kāna yoo', sākan' ñä ñä jaan' ndii, ñä ndoo nduu' a.

16Sākan' ñä yoso' a nuu' tu tu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Kākā ndoo ndo', sākan' ñä ñä ndoo nduu' yu'u", kachi a.

17Sākan' na kuii' naa' nakuni ndo'ó ñä Ndiosí nduu' yūva' ndo' ndii, kuní a kākā ndo' tiin' ka'nu' ñā'a' ndo', ñä xika' nuu' ndo' iin yivi' yo'o', sākan' ñä ñä jaan' nduu' ñä sana'má ndāku yoo' xa'a' ñä xaa' iin e', tē nākaxin a ne yivi'.

18Tē xiní kaxi' ndo' sāqā ni sāndoó ndiká Ndiosí yoo' nuu' ñä ni xikā saka e' sāqā ni saya'á ne xii' yata' e' nuu' e'. Süu' ni xāqā a sākan' xiin' ñä ndoñu'u' naa ñä nduu' oro, uun plata.

19Süu' jaan' ndii xiin' ñä ndatun' xāvā'a ñä nduu' ní' Cristo, ñä ni xitiā xa'a' kuāchi e', ni xāqā Ndiosí ñä jaan'. Sākan' ñä Cristo jaan' ni nduu' ndee naa mbēe, ti' nasoko' ne yivi' nuu' Ndiosí, ti' ndatun' vā, tē kuāsa' kui'e ri' ndee sie.

20Tē xā ni chituní Ndiosí ndee kii' tīq'an kuā'a iin yivi' ñä Cristo jaan' sāqā chūun jaan'. Ndisu vitin, ñä xā kua'ān ndi'i' kivi' ndii, ni sātuví ñā'a' a xa'a' ñä vā'a yoo'.

21Tē xa'a' a ñä ni xāqā Cristo, ini ndo'ó xini ndo' Ndiosí, sākan' ñä ni sānatiaku ñā'a' a, tē ni kī'in ka'nu' ñā'a' a ndivi', sākan' tē ini ndo' kūnī ndo' Ndiosí, tē xa'a' ñä jaan' kuiti' kundiātu ini ndo'.

22Tē vitin, ñä xā ni ndasāndoo Ndiosí nimá ndo' xa'a' a ñä ni kāndixa' ndo' ñä ndixā xa'a' Jesús ni xāqā Espíritu, tē kundiāni ta'an' ndo' xiin' iin kānii' nimá ndo' ndii, na kundiāni ta'an' ndo' xiin' ñä ndoo nimá ndo'.

²³Kuəchí ndii xə ni kąkų ndo'ó tükü ichi', te süy' ni kąkų ndo' naa ni xaa kii' ni sákaku' si'i' ndo' ndo'ó. Süy' jaqan' ndii ni kąkų ndo', te kütjákų xächi' ndo' saa tu'un Ndiosí. Te tu'un jaqan' ndii, ña yoo tiaku nduu' a, te köö' kivi' ndoñu'u' a.

²⁴Xa'a' a jaqan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Né yivi' ndii, ndee naa ku'u nduu' nia. Te ndee naa ita ku'u jaqan' nduu' ña ka'nú' nia. Te ku'u jaqan' ndii, ichí a, te koyó tu ita a.

²⁵Ndisu tu'un xto'o e' Ndiosí ndii, köö' kivi' ndoñu'u' a. Sakan' yoso' a. Te ña yoso' jaqan' nduu' tu'un va'a, ña ka'án xa'a' Jesús, ña ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo'.

1 Pedro 2

¹Xa'a' a jaqan' na nakoqo ndo' sákkuu' ña kini yoo ini ndo', te nakoqo tu ndo' sákkuu' ña xini xa'an', xiin' ña xasuví' xiin' mii', xiin' ña ndasi' nuu' ndo', xiin' sákkuu' ña kanja'a ndo' xa'a' ne yivi'.

²Saq nii' xaa' ña kuañu'u, ña xikán va ini a xa'a' lechin si'i' a ndii, nii' sakan' tu kakán va ini ndo'ó xa'a' ña ndixá, ña taxi' Ndiosí, te xiin' ña jaqan' ku'a'ndu' ña ndiatu' ndo' kivi' ña sákakú Ndiosí ndo'ó,

³Sakan' ña xə ni xito ndo' ña va'a va kuu' xto'o e'.

Cristo nduu' ndee naa yuu' xa'a' vi'e

⁴Te kuyatín ndo' nuu' Jesucristo, ña nduu' ndee naa iin yuu', ña tiaku, te yuu' jaqan' ndii, ni nakoqo te yivi' a, ndisu Ndiosí ndii, ni nakoqo te yivi' a, te nduu' a iin yuu' ndatun' va.

⁵Sakan' tu ndo'ó ndii, ndee naa yuu' tiaku nduu' ndo'. Te xa'a Ndiosí iin vi'e a xiin' ndo' te kundu'ndu' ndo' iin tiví' sutu nditja mii' a, te násoko' ndo' ña xtani va Ndiosí, ña natiin' a xa'a' ña ni xaa Jesucristo.

⁶Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Koto ndo', chindu'u' i iin yuu', ña kua'an xiki' vi'e, ñuu' Sión. Te yuu' jaqan' ndii, yuu' kuu' nuu' nduu' a, te ni nakoqo te ya'a' i te nduu' a iin yuu' ndatun' va, te yo'o ka ini xini ña jaqan' ndii, köö' kivi' saka'an' xiin' mii' nia. Sakan' yoso' a.

⁷Te ña nduu' ndee naa yuu' jaqan' ndii, ña ndatun' nduu' a nuu' ndo'ó, ne ini xini ña'a'. Ndisu nuu' ne ini xini ña'a' ndii, nduu' a ndee naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii: Yuu', ña ni nakoqo te xa'a' vi'e ndii, yuu' nuu' ña tiin' xa'a' vi'e ni nandu' a.

⁸Te yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí ndii: Xiin' yuu' jaqan' kaki'i ne jaqan', te ña jaqan' saa sakan' te xaa nia ñu'u'. Sakan' yoso' a. Sakan' ndo'o' nia xa'a' a ña kändixa' nia ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te xə ña jaqan' chituní Ndiosí kundo'o' nia.

Né ñuu' Ndiosí nduu' yoo'

⁹Ndisu ndo'ó ndii, ne yivi', ne xə ni nakoqo Ndiosí, nduu' ndo', te nduu' ndo' sutu xika' nuu' nuu' a, te xə nditja mii' kuiti' a nduu' ndo', te xə kuenta mii' kuiti' tu a

nduu' ndo' te ka'an ndoso' ndo' xa'a' chūun va'a koo' chukuu' ña ni xaa ña ni kana
ndo'ó jaan'. Te ña jaan' ndii, ni tāva' a ndo'ó nuu' ichi' ña iin yaví, te ni ko'ni a
ndo'ó nuu' ichi' a, ña yi'é ndatun' va.

10 Ndo'ó, ña nuu' ndii, ndee ni nduu' ndo' iin ti'vi, ndisu vitin ndii, ni naandu' ndo'
kuenta Ndiosí. Te sakan' tu ni kuvita ini a xa'a' ndo' ña nuu', ndisu vitin ndii, xa
kuvita ini a xa'a' ndo'.

11 Ñani ta'an' mani' i, xa'a' a ña nduu' ndo' ndee naa ne ndiva'a, ne xka'ndia kua'an
ini yivi' ndii, ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña täxi ndo' keta va'a ña ndioo' ini iin' ndo', ña
kuun' ta'an' xiin' ña va'a ña kuní nimá ndo'.

12 Te va'a kuu' ndo' tein ne tuku', ne ini xini Jesús, sakan' te tee' ndee kania'a ne
jaan' xa'a' ndo' ndii, kuni nia ña va'a ña xaa' ndo' jaan', te saka'nu' nia Ndiosí kii'
nakán a kuenta nuu' sakuu' ne yivi'.

Saxinú ndo' ña ka'án sakuu' te xa'ndia chuun'

13 Te xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o e' ndii, sakinu' ndo' ña ka'án sakuu' te
xa'ndia chuun' kuenta iin yivi', naa kuu' rey, te xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu',

14 xiin' naa kuu' nda'a' xa'a' ra, te tianu' ra sando'o' ne xaa' ña nia'a, te tiin' ka'nu' ra
ne xaa' ña va'a.

15 Kuachi' ndii kuní Ndiosí ña xiin' ña xaa' ndo' ña va'a, köö' ña kuvit ka'an ne küu'
kaxi' xa'a' ndo'.

16 Ña jaan' na xika' ndiká ndo' ni xaa Ndiosí, ndisu tiin' ndiaa ndo' ña xika' ndiká
ndo' jaan' te saa' ndo' ña nia'a, süu' jaan' ndii tiin' ndo' a te kaka' nuu' ndo' nuu'
Ndiosí kuiti'.

17 Ña jaan' na kuii' tiin ka'nu' ndo' sakuu' ne yivi', te kundani ndo' ne ini xini Jesús
xiin' ndo', te kuyi'vi ndo' Ndiosí, te tiin ka'nu' ndo' rey.

Ña kuní a saa' ne ni ke'vi xachuun' nuu' xto'o nia kii' mij' kuu' ra xiin' nia

18 Ndo'ó, ne ni ke'vi xachuun' nuu' xto'o ndii, sakinu' ndo' ña kuní ne jaan', te tiin
ka'nu' ndi'i ña'a' ndo'. Te süu' xiin' xto'o ndo', ne va'a, ne vita kuu' ini kuiti' saa' ndo'
ñä jaan', süu' jaan' ndii saa' tu ndo' a xiin' xto'o ndo', ne nia'a, ne mij' kuu' xiin' ndo'.

19 Kuachi' ndii iin ña ndiaa ya'vi' nduu' a nuu' Ndiosí naa' xa'a' a ña kuni sakinu' ndo'
ñä kuní a kundieni ndo' ñä sando'o' xto'o ndo' ndo'ó tee' ndee köö' iin xa'a'.

20 Naa' xa'a' a ñä xaa' ndo' kuachi, te sando'o' xto'o jaan' ndo'ó, te kundieni kuie
ndo' nuu' ñä jaan' ndii, kuäsa' ndiaa ya'vi' xachi' a jaan'. Ndisu naa' sando'o' ne
jaan' ndo'ó xa'a' a ñä xaa' ndo' ñä va'a, te kundieni kuie ndo' nuu' a ndii, iin ñä
ndiaa ya'vi' nduu' a nuu' Ndiosí.

21 Te xa'a' ñä jaan' ni kana Ndiosí ndo'ó, sakan' ñä sakan' tu ni ndo'o Cristo xa'a'
e', te ni nia'a a yoo' saa' kuní a kundikun e' ichi' ñä ni xika' a.

22“Ña jaqan' ndii, kōo' kivi' ni xaa' a kuachij, te ni ndee ni ka'an tu a tun vixi.”

23Tē kij' ni kānja'a ne yivi' xiin' a ndii, ni kānja'a ña jaqan' xiin' niq, te kij' ni sāndo'o' ña'a' niq ndii, ni ka'an a ña kān ña'a' a, süu' jaqan' ndii ni sanakua'a a sakuu' ña ndo'o' a nda'a' Ndiosí, ña sana'má ndaku ne yivi'.

24Tē mii' Cristo ni nācha'vi xiin' ñu'u' nde'i a xa'a' kuachij e' nuu' krusín, sākan' te künduy e' ndee naa ne ni xi'i nuu' kuachij jaqan', te kūtiakü e', te saa e' ña ndaku ña kuní Ndiosí. Tē xa'a' a ña ni tuxu'ví a ni nda'a' e'.

25Kuachij ndii ni xikä ndo' ndee naa mbęe, ti' ni xitiä i'nu. Ndisu vitin ndii, xä ni nāndiko' ndo' nuu' ña paxto e', ña xito' nimá ndo'.

1 Pedro 3

Ña kuní a saa sākuu' ne yivi', ne xä ni tunda'a'

1Nii' sākan' tu ndo'ó, ne yoo ii' ndii, kōto ka'nu' ndo' rä, sākan' te naa' kändixa' ra tu'un va'a ndii, kūvī nāmä rä nimá rä xa'a' ña kuu' ndo' jaqan', te ndee küní a ña ka'an vi' ndo' xiin' rä

2kij' küní rä saa xika' ndo' xiin' saa xito' ka'nu' ña'a' ndo'.

3Na ndāsandatun' ya'a ndo' iin' ndo', naa kuu' ña kachi'i' ndo' ix'i xini' ndo', xiin' kāa va'a oro ña ndondia iin' ndo', xiin' totö ya'vi, ña ni'nu' ndo'.

4Süu' jaqan' ndii nimá ndo' ndāsandatun' ndo' xiin' ña kuäsa' tivi', ña nduu' ña va'a nimá ndo', xiin' ña maso ndo'. Ña jaqan' nduu' ña ndiaa ya'vi' xnä'a nuu' Ndiosí.

5Sākan' ña xta'an' ndii, sākan' ni ndāsandatun' xiin' mii' ña'a', ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni iní xini' ña'a', te ni xito' ka'nu' niq ii' niq.

6Naa ni xaq Sara, ña ni xito' ka'nu' a' Abraham, te ni ka'an a' ña xto'o a' nduu' rä. Te ndo'ó ndii, ndee naa si'e ña' jaqan' nduu' ndo' naa' xaa' ndo' ña va'a, te xika' ni'vi ndo' iin yivi'.

7Tē sākan' tu ndo'ó, te yoo ña si'i ndii, kündiakä ña'a' ndo' xiin' ña xini tuní, te tiin ka'nu' ña'a' ndo' xa'a' a ña nduu' niq ne ii' ka. Sākan' ña samani' tu Ndiosí ne jaqan' xiin' ndo' kivi' ñuú ña kōo' kivi' ndi'i. Te kii' xaa' ndo' sākan' ndii, kōo' ña tiasi nuu' ndo' kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí.

Vä'a kä kundo'o e' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a, te sākan' xa'a' a ña xaa' e' ña vä'a

8Sākan' na kuii' kuní a ña kündiee mani' xiin' ta'an' ndo', te kōo ka'nu' iní ndo' küní ta'an' ndo', te kündani' ndo' ne yivi' ndee naa ta'an' mii' ndo', te kūvita iní ndo' xa'a' ta'an' ndo', te va'a kōo nimá ndo' küní ta'an' ndo'.

9Tē sānandiko' ndo' ña vä'a nuu' ne yivi' xa'a' ña vä'a ña xaa' niq xiin' ndo'. Te ni ndee sānandiko' ndo' ña kānja'a ne yivi' xa'a' ndo'. Süu' jaqan' ndii kakān ndo' nuu'

Ndiosí te sañu'u' ña'a' a, sakan' ña ndo'ó ndii, ni kana Ndiosí ndo'ó te natijin ndo' ña sañu'u' a xa'a' a ña xaa' ndo' jaan'.

¹⁰Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Yoq ká kuni kuytakú va'a, te kaka sii' ini niajin yivi' ndii, na koto nia yaa' nia, te kanya'a niaxa'a ne yivi', te na koto tu nia yu'u' nia, te kä'án nia tun vixi,

¹¹te na kuxiqo nia nuu' ña nia'a, te saa nia ña va'a. Te na nduku' nia ña kundiee manj' nia xiin' ne yivi', te saa nia a xiin' ijin kani' nimá nia.

¹²Kuachí ndii xito' ndoso' xto'o e' ne xachuun' ndaku, te xini so'o tu a ña ka'án nia xiin' a, ndisú xito' xi'é a ne xaa' ña nia'a. Sakan' kachi a.

¹³Köö' saa xachi' ña vä'a xiin' ndo' naa' sanduxa' ndo', te saa ndo' ña va'a.

¹⁴Ndisú naa' sando'o' ne yivi' ndo'ó xa'a' ña xachuun' ndaku ndo' ndii, sañu'u' va Ndiosí ndo'ó. Xa'a' a jaan' na kuyi'vi ndo' ne yivi' jaan', ni ndee kundi'ni tu ndo'.

¹⁵Süy' jaan' ndii tjin ka'nu' ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' nimá ndo'. Te koo tu'va ndo' sakuu' ichi' te nakuin ndo' nuu' sakuu' ne ndatu'un' ndo'ó xa'a' ña ndiatu' ini ndo'. Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, maso kuu ndo' xiin' ne jaan', te tjin ka'nu' tu ña'a' ndo'.

¹⁶Te xiin' ña jaan' xiní ndo' ña köö' ndee ijin xa'a' ña kuvi tjin kuachí nia ndo'ó. Sakan' te ne kania'a xa'a' ndo' xa'a' ña va'a ña xaa' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, kuka'an nuu' nia.

¹⁷Ña jaan' na kuii', naa' kuní Ndiosí ña kundo'o e' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a ndii, va'a ká nduu' a te sakan' kundo'o e' xa'a' a ña xaa' e' ña vä'a.

¹⁸Sakan' ña Cristo ndii, xa unta' sakan' kuiti' ni xi'i a xa'a' kuachí e', te ña jaan' ndii, ña köö' kuachí nduu' a, te ni xi'i a xa'a' yoo', ne ndiso' kuachí, sakan' te ku'un ndiaká a yoo' nuu' Ndiosí. Ña ndixa nduu' a ndii, ni xi'i xnä'a ñu'u' nde'i a, ndisú ni natjaku espíritu a.

¹⁹Sakan' te ni xa'an a, te ni ka'an ndoso' a nuu' nimá ña ndasi i'nü.

²⁰Te ña jaan' nduu' nimá ne yivi', ne ni xiin kandixa' ña ka'án chuun' Ndiosí ni ndiee ijin yivi' xt'an' kii' ni xiká Noé ijin yivi'. Tee' ndee ni ndiatu' kuie ini a xa'a' nia kii' xa'a' Noé jaan' tundoo' chie ndii, ndia'vi' kuiti' ne yivi' ni kakú xiin' tundoo' jaan' kii' ni kixin tikui savi' jaan'. Unia ta'an kuiti' nia nduu' ne ni kakú ña sakuu' nia.

²¹Te tikui jaan' ndii, ka'án ndiaa ra' xa'a' ña chichi' e' kuenta Cristo, te xiin' ña jaan' ni sakkakú Ndiosí yoo' vitin. Te ña chichi' e' jaan' ndii, süy' kuenta ña natia' e' ijin e' nduu' a, süy' jaan' ndii ijin nuu' ña taxi' e' kuento e' nuu' Ndiosí xiin' ijin kani' nimá e' nduu' a, te xa'a' a ña ni natjaku Jesucristo, na ni sakkakú a yoo'.

²²Te ña jaan' ndii, ni ndaa a ndivi', te ndu'u' a xiin' kuä'a Ndiosí. Te sakuu' ángele, xiin' sakuu' ña kumi' ndiee', xiin' sakuu' ña kumi' ña ndiee' yoo nda'a' Jesús.

1 Pedro 4

Käkä ką e' naa xika' nę įni xini Jesús

¹Xa'a' a ñaq ni ndo'o Cristo xiin' ñu'u' nde'i a xa'a' e' ndii, nii' sakan' tu kuní a koo tu'va ndo'ó te kundo'o ndo', sakan' ñaq ni ndo'o xiin' ñu'u' nde'i a ndii, xa ni sañdi'i a kuachí e'.

²Te vitin, ñaq kuu' saa' tiaku ką e' ndii, na kąkä e' xaa' e' ñaq kuní Ndiosí, te süy' kąkä e' saa' e' ñaq ndioo' īni e', ñaq nduu' kuenta īin yivi'.

³Víkuijin ndo' ñaq xaa' ndo' ñaq xtaní nę tuku', nę īni xini Jesús, ñaq ni xaq ndo' xtä'an' kii' ni nduu' ndo' nę ni xikä xaa' ñaq kini kuu' xiin' īin' ndo', xiin' ñaq kini ñaq ndioo' īni ndo', xiin' ñaq xini, xiin' ñaq xa'a ndo' viko' loco, xiin' ñaq ndiee' siil' ndo' te xini va ndo', xiin' ñaq xaka'nu' ndo' ndiosí saka, ñaq kuäsa' kuní.

⁴Ndisu vitin ñaq xää' ką ndo' ñaq kini naa ñaq xaa' ne jaan' ndii, siin' kuu' ndo' tuu nia, sakan' na kanja'a niq xa'a' ndo'.

⁵Ndisu nę jaan' ndii, naá kivi' kuni a ñaq nataxi niq kuenta nuu' Ndiosí, ñaq xa yoo tu'va, te sana'má a nę tiaku, xiin' nę xaq ni xi'i.

⁶Xa'a' a jaan' na ni xini so'o tu nę xaq ni xi'i vitin tu'un va'a te kuví natuin niq kivi' ñu'u ñaq koo' kivi' ndi'i' tee' ndee ni xi'i niq ndee naa xi'i' ndee ką nę yivi'.

Ka'án Pedro saa' kuní a kuu e', vitin ñaq xa kuyatin ndi'i īin yivi'

⁷Xaq kuyatin' kivi' ndi'i īin yivi'. Xa'a' a jaan' na koo ñu'u' īni ndo', te koo tu'va ndo', te ka'án ndo' xiin' Ndiosí.

⁸Te ñaq ka'nu' ką ndii, kündaní ta'an' xava'a ndo'. Kuachí ndii kii' xaa' e' ñaq jaan' xa'a' ne yivi' ndii, yoo ka'nu' īni e' xa'a' kua'a' kuachí niq.

⁹Te na natuin ta'an' va'a ndo' vi'e ndo', te kä'án yu'u' ndo' kii' xaa' ndo' ñaq jaan'.

¹⁰Te īin ndo' ndii, kąkä nuu' ndo' nuu' inga nę yivi' xiin' īin nuu' ñaq chuuun ñaq ni taxi Ndiosí nda'a' ndo'. Te chindiee' va'a ndo' niq xiin' īin ñaq chuuun jaan'.

¹¹Xa'a' a jaan' na, nę ka'án ndosó' ndii, na ka'án niq saa' nii' saka'án ñaq'a' Ndiosí kuiti', te nę xika' nuu' ndii, na kąkä nuu' niq xiin' ndiee' Ndiosí kuiti'. Te xiin' ñaq jaan' natuin Ndiosí sakuu' ñaq xaka'nu' xiin' nda'a' Jesucristo, ñaq xata'án natuin ñaq tiin' ka'nu' ñaq'a' e', xiin' sakuu' ñaq ndiee' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na künduu a.

Na nakuatia' e' kii' ndo'o' e' xa'a' a ñaq īni e' xini e' Cristo

¹²Ñani ta'an' mani' i, nändaní ndo' kii' yoo tundo'o' chię va nuu' kivi' ñu'u ndo', te känini ndo' ñaq küní a xka'ndia tundo'o' naa ñaq jaan' nuu' kivi' ñu'u ndo'.

¹³Süy' jaan' ndii nakuatia' va nimá ndo' xa'a' a ñaq ndo'o' ndo' ndee naa ni ndo'o' Cristo, sakan' te nakuatia' ya'a ką nimá ndo' kii' kuni ndo' nandiko' a īin yivi' xiin' ñaq ndatun' koo' chukuu' a.

¹⁴Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó naa' ka'án kini ne yivi' xiin' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo, sakan' ña naá Espíritu Ndiosí, ña ndatun' koo' chukuu', nimá ndo'.

¹⁵Te naa' sando'o' ne yivi' yoo ka nduu' ndo'ó ndii, na künduu a xa'a' a ña nduu' ndo' ne xa'nj' ne yivi', uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne kui'nq', uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne xaa' ndee ką nuu' ña niq'a, uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne chi'ni' yu'u' nuu' a, mii' kōo' kana' ndo'ó.

¹⁶Ndisu naa' ndo'o' yoo ką xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, kōo' xa'a' ña kuchani ndo', süu' jaan' ndii saka'nu' ndo' Ndiosí xa'a' a ña ndo'o' ndo' jaan' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo.

¹⁷Kuachij ndii xa ni xa'a' kivi' ña sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', te kuní a ña xi'na xa'a' a xiin' yoo', ne nduu' kuenta a, te naa' xi'na ką xiin' yoo' xa'a' a ndii, saq ką vi' tu kundo'ó ne kuni kandixa' tu'un va'a xa'a' Ndiosí.

¹⁸Kuachij ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Te naa' tundo'ó xava'a te kakü ne xachuun' ndaku ndii, saq ką vi' tu kundo'ó ne xaa' ña niq'a xiin' ne xaa' kuachij. Sakan' kachi a.

¹⁹Sakan' na kuii', yoo ką ndo'o' xa'a' a ña sakan' kuní Ndiosí ndii, na sanakua'a xiin' mii' niq' nda'a' a, sakan' ña ña ni xa'a iin yivi' ndii, sakinú a kuento ña taxi' a. Xa'a' a jaan' na näkqo' ndo' ña xaa' ndo' ña va'a.

1 Pedro 5

Ka'án Pedro xiin' te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús

¹Kuni ka'án nda'vi i xiin' te xixa, te xito' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, xa'a' a ña nduu' tu yu'u te xixa ndee naa te jaan', te ni xini nduchi' nuu' i ña ni ndo'ó Cristo, sakan' tu natiiinga' i xiin' te jaan' ña ndatun' koo' chukuu' ña tuvi saq Ndiosí nuu' ku'un e'.

²Ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña koto va'a ndo' ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni taxi a nda'a' ndo' xito' ndo', te nduu' niq' ndee naa mbeé xito' ndo'. Te säa ndo' ña jaan' xiin' ña ndiee', ni ndee säa tu ndo' a xa'a' a ña too ndo' xu'un', süu' jaan' ndii säa ndo' a xa'a' a ña kuni kaka nuu' ndo' nuu' ne ni taxi Ndiosí xito' ndo' jaan'.

³Te küu ndo' ndee naa xto'ó xiin' ne xito' ndo' jaan', süu' jaan' ndii künduu ndo' ne nia'á ichi' Ndiosí nuu' ne jaan'.

⁴Te kii' nandiko' ña paxto kuu' nuu' ndii, natiiin ndo' corona ndatun' xava'a ña kōo' kivi' tivi'.

Kani' kuento Pedro sakuu' inga ne ndikún Jesús

⁵Ndo'ó, ne savä ndii, koto ka'nu' ndo' te xixa. Te sakuu' ndo' ndii, koto ka'nu' ta'an' ndo' xiin' ña nda'vi küu nimá ndo'. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Nakasi Ndiosí nuu' ne ñuñu', ndisu ne nda'vi kuu' nimá ndii, chindiee' ña'a' a. Sakan' yoso' a.

⁶Ña jaan' na kuii' ko'ní xachi' ndo' xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo' nda'a' ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí, te tiin ka'nu' a ndo'ó kii' xaq kivi' ña ni chituní a.

⁷Té nako'o ndo' sakuu' ña sandi'ní nimá ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña ndi'ní ña jaan' xa'a' ña ndo'o' ndo'.

⁸Koo ñu'u' iní ndo', te koo tu'vá tu' ndo', sakan' ña ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an' xiin' e' ndii, xika' nduu' a yoo' ndee naa león kii' xiña ri' nanduku' ri' yoo' kuví koko' ri'.

⁹Té täxi ndo' ña ketä va'a ña ndiva'a jaan' nuu' ndo', te kuita ni'i va' ndo' nuu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, sakan' ña xiní ndo' ña ndo'o' tu' inga ne iní xini Jesús iin kachi nuu' tundo'o' mii' kā ndiee' ni a iin yivi'.

¹⁰Ndisu kii' ndi'i kundo'o ndo' iin xa'a' ndii, mii' Ndiosí ndasandaku nimá ndo' te kuita ni'i ndo' nuu' ichi' a, te kuita kutu' tu' ndo'. Sakan' ña Ndiosí jaan' ndii, ndani mii' a yoo', te suví a ni kana yoo' te kundiee' e' ndee ndi'i ni kivi' mii' ndatun' xava'a kaa' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo.

¹¹Té Ndiosí na natiin sakuu' ña tiin' ka'nu', xiin' sakuu' ña ndiee' ndee ndi'i ni kivi'. Sakan' na kunduu' a.

Ndei' Pedro, té ti'vi' tu' ra cha'an'

¹²Xiní i ña Silvano ndii, iin te xika' ndaku ichi' Jesús nduu' ra, te jaan' ni chindiee' yu'u ni ke'i i tutu ña sie yo'o' te sandieni i ndo'ó, te täxi i ña kundaní va'a ndo' ndee xa'a' xna'a nduu' a na ndani mii' Ndiosí yoo'. Ña jaan' na kuii' na kuita ni'i ndo' nuu' ña jaan'.

¹³Ne ni nakoaxin tu' Ndiosí, ne nakayá xa'a' Jesús ñuu' Babilonia ndii, ti'vi' ni a cha'an' ndo'. Te sakan' tu' ti'vi' Marcos, te nduu' ndee naa si'e i, cha'an' ndo'.

¹⁴Té chito nuu' ta'an' sakuu' ndo' kuenta Jesús xa'a' a ña ndani ta'an' ndo' ndee naa ta'an' mii' ndo', te xiin' ña jaan' nakuatu ta'an' ndo'. Te na koo na ña mani' ña taxi' Ndiosí xiin' sakuu' ndo'ó, ne nduu' kuenta Jesucristo. Sakan' na kunduu' a.

2 Pedro

2 Pedro 1

Ti'vi' rä cha'an' nia

1Yu'ü nduu' Simón Pedro, te xika' nuu' nuu' Jesucristo, te ñä jaan' ni tiänü' yu'ü sania'á i ichi' a. Te ti'vi' i cha'an' ndo'ó, ne ni natiiñ iin ñä va'a xava'a, ñä iní na ndo' xini ndo' Jesús saa nii' iní ndu. Te ni natiiñ ndo' ñä jaan' xa'a' a ñä xachuun' ndäku Ndiosí e' Jesucristo, ñä ni sákakú yoo'.

2Te ijin kivi' na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na täxi ya'a tu a ñä mani' koo xiin' ndo' xa'a' ñä xiní ndo' xa'a' a, xiin' ñä xiní ndo' xa'a' xto'o e' Jesús.

Nia'á ndo' ñä ni kana Ndiosí ndo'ó, te ni nakaxin tu a ndo'ó

3Xiin' ñä ndiee' Ndiosí ni täxi a sakuu' ñä kuní nuu' e' te kutiakü e, te kaka' ndäku xna'a' e' nuu' a xa'a' a ñä ni täxi a kundaní e' xa'a' Jesús, ñä ni kana yoo' xiin' ñä ndiee' mii' a xiin' chuyun ka'nú' ñä ni xaa a.

4Te xiin' ñä jaan' ni täxi Ndiosí kuento a nuu' e', te kuento jaan' ndii, ndatun' va a, te ka'nú' va tu a. Sakan' te kii' ndi'i kiee' ndo' nda'a' ñä kiní ñä kuní iin' ndo', ñä yoo iin' yivi' yo'o' ndii, natiiñ ndo' ñu'u' nde'i ñä yoo ndi'i'.

5Xa'a' a jaan' na saa ndo' sakuu' ñä nduxa', te süu' iní kuiti' ndo' kuni' ndo' Jesús, süu' jaan' ndii saa tu ndo' ñä nduxa' te kaka' ndäku ndo', te süu' ñä jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ñä nduxa' te kundaní ká ndo' xa'a' Ndiosí.

6Te süu' ñä jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ñä nduxa' te ndiko ni'i xiin' mii' ndo', te süu' ñä jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te kuie kuu iní ndo', te süu' ñä jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te saa ndo' ñä kuní Ndiosí kuiti'.

7Te süu' ñä jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te kundaní ta'an' ndo' ndee naa ta'an' mii' ndo' nduu' ne yivi', te süu' ñä jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ñä nduxa' te kundaní ta'an' ndo' xiin' iin kani' nimá ndo'.

8Sakan' ñä, naa' xaa' ndo' sakuu' ñä jaan', te chitu' vi' a nimá ndo' ndii, sakuu'nu' a ndo'ó nuu' ñä xiní ndo' xa'a' xto'o e' Jesucristo, te täxi' a kunduu' ndo' ne kuasa' kuní, uun ne köö' xachi' ñä va'a xaa' xa'a' Ndiosí.

9Te ne köö' ñä jaan' ñu'u' nimá ndii, xito' xachi' nia ñä xaa' nia, te nduu' nia ndee naa ne kui'e nuu' näka'an' ká nia ñä xá ni sandoyo' Ndiosí kuachi' ñä ni xaa' nia xt'an'.

10Ñani ta'an' i, sakan' na kuii' saa ká ndo' sakuu' ñä nduxa' te saa ndo' ñä jaan', te koto' va ndo' ñä ni kana Ndiosí ndo'ó, sakan' ñä suvi a ni nakaxin ndo'ó. Te naa' xaa' ndo' sakan' ndii, köö' kivi' kuxloqo' ndo' nuu' a.

¹¹Té kii' xaa' ndo' ña jaqan' ndii, nunia' ko'o' Ndiosí yi'e' nuu' ndo' té xka'ndia ndo' mii' xa'ndia chuun' Jesucristo ndee ndi'i ni kivi', ña nduu' xto'o e', ña ni sãkakú yoo'.

¹²Ña jaqan' na kuii' sanaka'an' chito i ndo'ó xa'a' ña ni ka'an i jaqan' tee' ndee xã xiní ndo' a, té xika' ni'i ndo' xiin' ña ndixa jaqan', ña kumi' ndo' vitin.

¹³Sakan' ña xiní i ña vitin ña kusaa' tiaku i xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, kuní a sanaka'an' chito i ndo'ó xa'a' ña jaqan'.

¹⁴Sakan' ña xiní i ndii, nä'a' kã te nãkoo i ñu'u' nde'i i naa ni ka'an xto'o e' Jesucristo xiin' i.

¹⁵Té xiin' ña ndiee' sanaka'an' tu i ndo'ó sãkuu' ña yo'o' vitin té naaka'an' ndo' a tee' ndee xã ni xi'i i.

Ña ndaku ka'án Ndiosí xa'a' Jesucristo

¹⁶Kii' ni sãkuni' ndu' ndo'ó xa'a' ña ndiee' koo' chukuu' xto'o e' Jesucristo, xiin' xa'a' ña nãndiko' a iin yivi' ndii, ni ka'an ndu' xiin' kuento xini tuní nda'vi so'o. Süu' jaqan' ndii ni ka'an ndu' xa'a' ña ni xini' nduchi' nuu' ndu, ña ka'nu' va ña nduu' Jesús jaqan'.

¹⁷Kuachi ndii ni tiiin ka'nu' ña'a' yuva' e' Ndiosí, té ni ndasayi' é va tu ña'a' a. Te ndee ndivi', mii' ndu'u' ña ka'nu' koo' chukuu', ni xini' so'o ndu' tachi' yu'u' a ña ka'án ndii: "Si'e i, ña ndaní va i, nduu' ña ñaa'. Te va'a va kuni i xini ña'a' i", ni kachi a.

¹⁸Té mij' ndu'u nduu' té ni xini' so'o tachi' yu'u' ña ni kixin' ndee ndivi' kii' ni ita ndu' xiin' Jesús xini' iku' su'un.

¹⁹Té xiin' ña jaqan' ni xini' e' ni xinu' ña ni ka'an té ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, sakan' na va'a xaa' ndo' naa' kandixa' ndo' a, sakan' ña kunduu' a ndee naa ñu'u ña kotoonu' nuu' ndo' mii' iin yaví ndee kitu', té tuvi' Jesús nimá ndo', ña nduu' ndee naa tiuun' chie, ti' keta' kuaxi' kitu'.

²⁰Té ña ka'nu' kã nduu' a ña kundaní ndo' ña ndee iin tu'un ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ka'án tiakú jaqan' ndii, ni kaku' a xini' mij' ra, süu' jaqan' ndii Espíritu Santo ni saka'án ña'a', té ni ka'an tiakú ra sãa' kuní Ndiosí.

2 Pedro 2

Ka'án Pedro ña koto xiin' mii' e' nuu' té sania'á tun vixi
(Jud. 4-13)

¹Ndisu ni yoo tu té ka'án tiakú tu'un vixi tein ne ichi' yata' e', ne Israel. Te nii' sakan' koo tu té sania'á tun vixi tein ndo'ó. Te sania'á si'e ra ña xini xa'an' ña sativi' ne yivi', té xiin' ña jaqan' ndii, ndee xa'a' xto'o e', ña ni sãkakú ña'a', ndee yu'u' ra. Te xa'a' ña jaqan' ndii, ki'i' va kixin' ña sandonu'u' ña'a'.

²Kua'a' va ne nduu' kuenta Ndiosí kundikun xata' ña ka'an ña sania'á te jaan'. Te xa'a' a ña xaa' ni a ña jaan' ndii, kanja'a ne yivi' xa'a' ichi' ña ndixa, ña ndikún e'.

³Té xa'a' a ña ndioo' ini va ra xa'a' xu'un' ndii, tava' ra xu'un' nda'a' ndo' xa'a' kuento nda'vi so'o, ña xini xa'an' jaan'. Xa'a' a jaan' na ndee xta'an' vi' xa ni chituní Ndiosí ña sando'o' a ra, té xaa' yoo tu'va kivi' ña ndoñu'u' ra.

⁴Ndiosí ndii, ni yoø ka'nu' ini a xa'a' ángele, ña ni xaa' kuachji, süü' jaan' ndii ni ko'ní ña'a' a tixin iin yaví kunu va, té ni ndasi i'nú ña'a' a mii' iin yaví ikan', té ni taxi ndiatu ña'a' a ndee xaa' kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'.

⁵Té sakan' tu ni yoø ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne ni xaa' ña ni jaan' ni ndiee iin yivi' xta'an', kii' ni ti'vi' a savi', té ni xaa'ni' ña'a' a, té ni saakakú a Noé kuiti', té ni ka'an ndoso' xa'a' ña sana'má ndaku Ndiosí, té ni saakakú tu a uxaa ta'an kaa ne yivi' xiin' ra.

⁶Té ni sanduxín tu a ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra ndee ni nanduu ñuu jaan' ndee yaa' nu'u kuiti', té xiin' ña jaan' nia'a a saa' sando'o' a ne xaa' ña ni jaan'.

⁷Té ni xachuun' ndaku jaan' ndii, ni ndo'o kua'a' nimá ndaku ra i'in kivi' kua'an xa'a' ña ni jaan' ña ni xaa' ni, ña ni xini ra xiin' ña ni xini so'o ra.

⁸Té xiin' sakuu' ña jaan' nia'a xto'o e' Ndiosí ña kumi' a ndiee', té saakakú a ne xaa' ña kuní a nuu' ña sando'o' ña'a'. Té kumi' tu a ndiee' té sando'o' a ne xachuun' ndaku jaan' kii' xaa' kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'.

¹⁰Ña jaan' na sando'o' xto'o e' sakuu' ne xaa' ña xe'na' jaan' xiin' ña ka'an ña ndioo' ini iin' mii' ni, té yi'vi ni kanja'a ni xaa' a ña ndiee' a. Té sania'á ña xini xa'an' jaan' ndii, tiaku yu'u' ra, té nuñu' tu ra, té yi'vi tu ra ña kanja'a ra xaa' a ña kumi' ndiee', ña ndiee' ndivi'.

¹¹Ndisu ángele ndii, tee' ndee koo' chukuu' kaa a, té kumi' kaa tu a ña ndiee' té sakan' té xini xa'an' jaan' ndii, kündieni a kanja'a a xaa' a ña kumi' ndiee' jaan' nuu' xto'o e' Ndiosí.

¹²Té jaan' ndii, kuu' ra ndee naa kitii', ña köö' ña xanini ri' té xika' ri' saa' tuu mii' kuiti' ri', té tuví ri', té tiiñ te yivi' ri', té kaa'ni' ra ri'. Té jaan' ndii, kanja'a ra xaa' a ña kündani ra, sahan' na kuii' tivi' xachi' ra nuu' ña kinji jaan',

¹³te kundo'o ra saa' Ndiosí xaa' a ña ni sativi' ra inga ne yivi'. Sakan' ña tuu ra ndii, va'a kuni ra ña xaa' ra ndee kaa nuu' ña kinji kuu' ra ndee iin ke'in'. Té kii' naka' ña'a' ndo', té xixi' ra mii' ndiee' sii' ndo' ndii, kua'an ka'an' nuu' e' kuu' ra xaa' a ña kinji ña xaa' ra xiin' ña kuaa' loco ra.

14Te jaqan' ndii, küvi xka'ndia sana' vi' iin ñaq'a' nuu' ra, sakan' ñaq xaq ndikun ni, te kuni tjiin ñaq'a' ra, te köö' kivi' xikuiín ra ñaq xaa' ra kuachí. Te xamaña ra ne itja' iní nuu' ñaq kandixa' niä Cristo, te chuyun va ra ñaq tava' ra ndee kaq ñaq ndioo' iní ra xa'a' nda'a' ne yivi'. Sakan' na kuii' te xaq yoo koo tuundo'o' saa Ndiosí nduu' ra.

15Te jaqan' ndii, ni nakoqo rä ichi' ndaku, te ni ko'ní rä nuu' ichi' Balaam, si'ë te nduu' Beor. Balaam jaqan' ndii, ni xtani va ra saa rä ñaq niä'a, te ki'in rä xu'un' nda'a' ne yivi'.

16Ndisu ni kani kuento ñaq'a' iin mburru xiko' ñaq'a' xa'a' kuachí rä xiin' iin tachi' yu'u' ndee naa ka'án iin ne yivi', te ni sajin kuiín ri' ñaq ni kuni te ka'án tiakú siki' jaqan' saa rä, tee' ndee köö' tu'un ti' jaqan'.

17Te sania'á ñaq xini xa'an' jaqan' ndii, nduu' ra ndee naa tikoy'o', mii' ni ndoko tikui, te nduu' tu rä ndee naa viko', ñaq xiko' ni'i' tachi' ndiee', te xa'a' te jaqan' tu ni sakoo' tu'va Ndiosí mii' iin yaví ndiaa' xachi'.

18Kuachí ndii ka'án ñuñu' rä xa'a' mii' rä xiin' kuento ñaq kuäsa' kuní, te xiin' ñaq ka'án ñaq xaa' rä sativi' rä ne sahan' xinu' nuu' ne xiní ñaq ndixa' xa'a' Ndiosí.

19Taxi' rä kuento rä ñaq sandoo ndiká rä ne yivi' jaqan' nuu' tu'un ndei' Ndiosí, kii' ndee mii' rä tia'an ndoo ndiká nuu' ñaq kini ñaq xaa' rä. Sakan' ñaq yoo kaq küvi viko ni'i' xiin' mii' nuu' ndee kaq ñaq'a' ndii, ñaq jaqan' xiko' ni'i' ñaq'a'.

20Naa' xaq ni kakü yoo kaq nda'a' ñaq ndioo' iní ñaq nduu' kuenta iin yivi' xa'a' a ñaq ni xini niä tu'un xa'a' xto'o e' Jesucristo, ñaq ni sakakú yoo' nuu' kuachí e', te tukü ni sanasuku' ñaq'a' ñaq kini jaqan', te kanando ñaq'a' a ndii, sativi' ya'a kaq ñaq'a' a ichi' ñaq uvi te sahan' ñaq nuu' kii' xiní niä ichi' Jesús.

21Sakan' na kuii' ndee chaa' kaq na köö' kivi' ni xini ne jaqan' ichi' ñaq ndaku jaqan', te sahan' ñaq nakoqo niä a kii' xaq ni xini niä a, sahan' te kuxioo niä nuu' tu'un va'a su'un, ñaq ni xini so'o niä.

22Ndisu ni xaq te jaqan' sahan' te xinu naa ka'án ne yivi' ndii: "Naya' ndii, nakaxi' ri' suxan yu'u' ri", kachi niä. Te naa ka'án tu ne yivi' ndii: "Kii' xaq ni sakuchi' e' kini ndii, tukü ni xiko kava' ri' nuu' nde'i", kachi niä.

2 Pedro 3

Ka'án Pedro xa'a' ñaq xka'ndia kii' xaq kuyatin' nandiko' Jesús iin yivi'

1Ñani ta'an' mani' i, tutu yo'o' nduu' ñaq uví ñaq ti'vi' i nda'a' ndo'. Te xiin' uví saa' a kuní i kondia yu'u' i ndo'ó te ndoto nuu' iní ndo', te kaniñi va'a ndo',

2te nako'an' ndo' ñaq ni ka'án te nduu' kuenta Ndiosí, te ni ka'án tiakú tu'un a xt'a'an'. Te kuní tu i ñaq nako'an' ndo' tu'un ndei' ñaq ni taxi' xto'o e', ñaq ni sakakú yoo' nuu' kuachí e', nuu' ndu'u, te ni tianu' a sania'á ichi' a, te ni saya'á ndu a nuu' ndo'.

³Ñä xi'na kä ñä kuní a kundaní ndo' ndii, ñä yo'o' nduu' a: kivi' so'o' ndi'i' ndii, kandekuije te kundi'i xiin' e', te kundikun ra ñä kini ñä ka'án nimá mii' kuiti' ra,

⁴te ka'an ndii' ra ndii: "Ni nakoo xto'o ndo' kuento ra ñä nandiko' ra, te köö' ra xaá, te ndee kii' ni xi'i te xii' yata' e' ndii, iin kachi kaa' iin yivi' ndee vitin ndee naa ñä nuu' kii' ni kuqa'a a", kachi ra.

⁵Ndisu te yivi' jaan' ndii, kuni naka'an' mii' ra ñä ndee xt'an' iin yivi' ndii, xa'a' a ñä ni ka'an chuun' Ndiosí na ni kuqa'a ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi', te kuni naka'an' tu ra ñä tixin tikui ni ketä ñu'u' jaan', te xiin' tikui jaan' ni kuva'a a.

⁶Te xiin' ñä ni ka'an chuun' ñä jaan' tu ni sandeka'nú a iin yivi' kii' sakan' xiin' tikui.

⁷Te xiin' tu'un ndei', ñä ni ka'an chuun' a jaan', tu yoo tu'va ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ñä yoo vitin, te kokó a. Sakan' na xiin' ñu'u jaan' kokó ñä jaan' kii' xaq' kivi' ñä sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', te sandonu'u' a ne xaa' ñä kini.

⁸Ndisu ndo'ó, ne ñani ta'an' mani' i ndii, ka'án i xiin' ndo' ñä nändoso' ndo' ñä iin kivi' nuu' xto'o e' ndii, nduu' a ndee naa iin mii' kuiya, te iin mii' kuiya ndii, nduu' a ndee naa iin kivi' kuiti' nuu' a.

⁹Sakan' na xto'o e' jaan' ndii, nä'a' ká te saxonú a kuento a, ñä ni taxi a nuu' e' jaan', te süü' ni kuu kuachí a naa xanini savä ne yivi', süü' jaan' ndii ndiatu' a xa'a' a ñä kuie ini a xa'a' e', te küní a ñä kuví ndee iin ne yivi' xa'a' kuachí niä. Süü' jaan' ndii kuní a ñä nampa sakuu' niä nimá niä xa'a' kuachí ñä xaa' niä, te kandixa' ñä'a' niä.

¹⁰Ndisu kivi' ñä nandiko' xto'o e' ndii, iin xaq' ki'i' kuiti' a ndee naa iin te kui'na'. Te ndivi' mii' ndiee' ñä tuún nuu' e' ndii, ndonu'u' a saa iin ñä ni'i yo xav'a' kii' sakan', te kokó ndo' ñä yi'é ndiee' ndivi', te ñu'u' iin yivi' xiin' sakuu' ñä yoo nuu' a ndii, kokó sakuu' a.

¹¹Te xa'a' a ñä sakan' ndonu'u' sakuu' ñä jaan' ndii, kuní a ñä ndiee' ká kaká ndo' a, te kaká va'a tu ndo', te saa ndo' ñä kuní Ndiosí,

¹²ñä ndiatu' ndo' xaq' kivi' ñä sana'má a ne yivi', te saa ndo' ñä nduxa', te xaq' ki'i' va kivi' jaan'. Kii' sakan' ndii, ndivi' mii' ndiee' ñä tuún nuu' e' ndii, ndonu'u' a saa ñu'u, te ndutia ndo' ñä yi'é ndiee' ndivi' jaan' saa ñä i'ni' ñu'u jaan'.

¹³Ndisu yoo' ndii, ndiatu' e' ñä kasa'a Ndiosí iin ndivi' xaa' xiin' iin ñu'u' iin yivi' xaa', saa ni taxi a kuento a nuu' e', mii' koo mii' ndi'i ñä ndaku.

¹⁴Sakan' na kuii', ñani ta'an' mani' i, vitin ñä ndiatu' ndo' xaq' kivi' ñä nandiko' xto'o e' jaan' ndii, saa ndo' sakuu' ñä nduxa', te sätivi' ndo' nimá ndo', te köö' ndee iin xa'a' ñä kuví tiin kuachí Ndiosí ndo'ó. Te saa tu ndo' sakuu' ñä nduxa', te koo ndo' ñä mani' xiin' a.

¹⁵Té náka'an' ndo' ña, ña kuie kuu' iní xto'ó e' xa'a' e' jaqan' ndii, xa'a' ña kuni sákakú a yoo' na xaa' a sákan' xiin' e', saq nii' nij ke'i tu ñqaní mani' e' Pablo nuu' ndo' xiin' ña xini tuní ña nitaxí Ndiosí nda'a' ra.

¹⁶Té kuyatin' sákuu' tütü ña nij ke'i Pablo jaqan' ndii, ka'án a xa'a' ña yo'o'. Té yoo savá ña nij ke'i ra jaqan' ndii, vixi va ka'án a. Sákan' na kuii', ne kuu' kaxi' xiin' ne itia' iní nuu' ichi' Ndiosí ndii, sänakuachi' ndaku nija ña jaqan'. Té sákan' tu xaa' nija xiin' inga xaan' mii' yoso' a nuu' tütü Ndiosí. Xa'a' a jaqan' na sandóñu'u' xiin' mii' mii' nija.

¹⁷Né ñqaní ta'an' mani' i, sákan' na kuii', ndo'ó ndii, xa'a' a ña xa xiní ndo' ña jaqan' ndii, kákq ndito' iní va ndo' koto kaq kundikun ndo' xata' ña xini xa'an' ña xaa' ne kini kuu', té nákoo ndo' ña ita' ni*j*i ndo' nuu' ichi' Jesús.

¹⁸Ndeq chaa' kaq kuaq'nu naa kuaq'nu kaq ndo' nuu' ña ndaní va xto'ó e' Jesucristo, ña nisákakú yoo', ndo'ó, xiin' ña kuaq'nu ndo' nuu' ña xiní ndo' xa'a' a. Té ña jaqan' na natiin sákuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' ndeq ndi'i' nij kiví'. Sákan' na kundu a.

1 Juan

1 Juan 1

Jesús nduu' tu'ün ñaq taxi' kivi' ñuu' e'

1Ka'án ndu xiin' ndo' xa'a' tu'ün ñaq taxi' kivi' ñuu' ñaq köö' kivi' ndi'i', ñaq xä yoo ndee ñaq nuu' kii' tia'an kuä'a iin yivi'. Ndu'ü ndii, ni xini so'o ndu ñaq ni ka'an a, te ni xini nduchi' nuu' ñaq'a' ndu, te ni tondia nda'a' tu ñaq'a' ndu.

2Te ñaq taxi' kivi' ñuu' e' jaan' ndii, ni tuvi a iin yivi'. Te ndu'ü ndii, ni xini nduchi' nuu' ñaq'a' ndu, te ndiee' yu'u' ndu xa'a' a, te ka'án ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' ñaq taxi' kivi' ñuu' ñaq köö' kivi' ndi'i' jaan', ñaq yoo xiin' yuva' e' Ndiosí, te ni tuvi a tein e'.

3Te ñaq ni xini nduchi' nuu' ndu xiin' ñaq ni xini so'o ndu jaan' nduu' ñaq ka'án ndoso' ndu nuu' ndo', sakan' te iin ndaa' kundu tu ndo'ó xiin' ndu, ndee naa iin ndaa' nduu' ndu'ü xiin' yuva' e' Ndiosí, xiin' si'e a Jesucristo.

4Ke'i ndu ñaq yo'o' nuu' ndo', te nakuatia' ndi'i nimá e'.

Sandoyo' Ndiosí kuächì e' naa' na'mä e' kuächì e' nuu' a

5Ñaq yo'o' nduu' ñaq ni xini so'o ndu ni ka'an Jesucristo, te ka'án ndoso' tu ndu'ü a nuu' ndo': Ndiosí nduu' ñaq tuún ndatun', te köö' ndee ma'á ñaq iin yaví ini a.

6Naa' ka'án e' ñaq iin ndaa' nduu' e' xiin' Ndiosí, te kusaa' xaa' kaa' e' kuächì xika' e' ichi' iin yaví ndii, xini xa'an' e', te köö' ñaq ndixaa' xaa' e'.

7Ndisu naa' xika' e' ichi' mii' tuún ñu'ü ndatun' jaan' ndee naa xaa' Ndiosí ndii, iin ndaa' nduu' e' xiin' ta'an' e', te níi' Jesucristo, si'e a, sandoyo' sakuu' kuächì e'.

8Naa' ka'án e' ñaq ne köö' kuächì kumi' nduu' e' ndii, xini xa'an' xiin' mii' mij' e', te köö' ñaq ndixaa' naá nimá e'.

9Ndisu naa' ndiee yu'u' e' kuächì e' nuu' Ndiosí ndii, xa'a' a ñaq xachuun' ndaku a, te sakinu tu a ñaq ka'án a ndii, köö' ka'nu' ini a xa'a' kuächì e', te ndasando' a nimá e' nuu' sakuu' ñaq niq'a ñaq ni xaa' e'.

10Naa' ka'án e' ñaq ne köö' kivi' xaa' kuächì nduu' e' ndii, ñaq xini xa'an' ndasanduu' e' Ndiosí, te köö' tu'ün a ñu'u' nimá e'.

1 Juan 2

Jesucristo nduu' ñaq xikui'ní xa'a' e' nuu' Ndiosí

1Ne kua'a mani' i, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' te sää ndo' kuächì. Ndisu naa' ni xaa' yo'o' kaa' kuächì ndii, xachuun' ndaku Jesucristo, te ñaq jaan' nduu' ñaq xikui'ní xa'a' e' nuu' yuva' e' Ndiosí.

2Té ñaq jaqan' nduu' ñaq ni xi'i té cha'vi a xa'a' kuächchi e' nuu' Ndiosí. Té süu' kuächchi yoo' kuiti', süu' jaqan' ndii suví tu a ni xi'i xa'a' kuächchi sakuu' ne yivi' iin yivi'.

3Té naa' saxonú e' ñaq ka'án chuun' a xiin' e' ndii, kundani e' ñaq xiní xna'a ña'a' e'.

4Té yoo' ká ka'án ndii: "Xiní ña'a' yu'u", kachi niq, ndisú xää' niq ñaq ka'án chuun' a ndii, ne xini xa'an' nduu' niq, té köö' ñaq ndixá naá nimá niq.

5Ndisú yoo' ká saxonú ñaq ka'án chuun' a ndii, ne jaqan' nduu' ne kundani xinú xna'a saa xaa' Ndiosí. Té xiin' ñaq jaqan' xiní e' ñaq iin ndaq' nduu' xna'a e' xiin' Jesús.

6Yoo' ká ka'án ñaq nduiin' niq xiin' a ndii, kuní a ñaq kákka niq saa nii' ni xiká ñaq jaqan'.

Ní ke'i Juan iin ñaq ka'án chuun' xaa'

7Ñaní ta'an' maní' i, ñaq ka'án chuun' i nuu' ndo' yo'o' ndii, süu' ñaq xaa' nduu' a, süu' jaqan' ndii ñaq xaq ni xini so'o' ndo' nduu' a, té xaq ni natiin ndo' a ndee ñaq nuu'.

8Ndisú ke'i tukuu i ñaq yo'o' nuu' ndo' ndee naa ñaq ka'án chuun' xaa', ñaq ka'án xa'a' ñaq ni nia'a' Jesús xiin' xa'a' ñaq saxonú tu ndo'ó. Kuächchi ndii xaq kua'än xka'ndíá ñaq iin yaví, té xaq xaa' yi'é ñuu' ñaq ndixá nuu' e'.

9Yoo' ká ka'án ñaq xika' niq ichi' mii' tuún ñu'u a, ndisú ndasi' niq ñaní ta'an' niq ndii, kusaa' xika' iin yaví ka nia.

10Yoo' ká ndani ñaní ta'an' niq ndii, xika' niq mii' tuún ñu'u a, té köö' ñaq kuví kaviko' ñaq a' té saa niq kuächchi.

11Ndisú yoo' ká ndasi' ñaní ta'an' niq ndii, mii' iin yaví yoo niq, té xaq ikan' xika' niq. Té xiní niq mii' kua'än niq, sakan' ñaq tüvi' ká nuu' niq xaa' ñaq iin yaví jaqan'.

12Ñaní ta'an' maní' i, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' sakan' ñaq xaq ni yo'o' ka'nu' iñi Ndiosí xa'a' kuächchi ndo' xa'a' ñaq ni xaa' Jesús.

13Ndo'ó, té xixá ndii, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' sakan' ñaq xaq xiní ndo' ñaq xaq yoo ndee kii' tiq'an kuä'a iin yivi'. Ndo'ó, ne saq' ndii, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' sakan' ñaq xaq ni känando ndo' ñaq ndiv'a'. Ñaní ta'an' maní' i, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' sakan' ñaq xaq xiní ndo' yuva' e' Ndiosí.

14Ndo'ó, té xixá ndii, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' sakan' ñaq xaq xiní ndo' ñaq xaq yoo ndee kii' tiq'an kuä'a iin yivi'. Ndo'ó, ne saq' ndii, ke'i i ñaq yo'o' nuu' ndo' sakan' ñaq ita' ni'lí ndo' nuu' ichi' Ndiosí, té taxa'a' ndo' tu'un a nimá ndo', té xaq ni känando ndo' ñaq ndiv'a'.

Ka'án Juan ñaq vä'a kündani e' ñaq kini ñaq yoo iin yivi'

15Sakan' na kuii' kündani ndo' iin yivi' yo'o' ni ndee ñaq nduu' kuenta a. Sakan' ñaq yoo' ká ndani ñaq jaqan' ndii, ndäni niq yuva' e' Ndiosí.

16Kuächi¹ ndii ndee iin ña kini, ña nduu' kuenta iin yivi' yo'o', kuäxi nda'a' yuva' e' Ndiosí. Süu' jaan' ndii xä iin yivi' yo'o' ni kä'ndi a: naa kuu' ña ndioo' iní kini iin' ne yivi', xiin' ña xikán iní niä xa'a' ña xini nduchi' nuu' niä, xiin' ña ka'án ñuñu' niä.

17Té ndii, iin yivi' xiin' ña kini, ña nduu' kuenta a ndii, ña xka'ndíá kuiti', nduu' a, ndisü ne xaa' ña kuní Ndiosí ndii, kutiakü niä ndee ndi'i' ni kivi'.

Kuní a ña koto xiin' mii' e' nuu' té ndasi' ta'an' xiin' Cristo

18Ñani ta'an' mani' i, xä kuyatin' kuii va xaä kivi' so'o' ndi'i'. Té ndo'ó ndii, xä ni xini so'o' ndo' ña kixin té ndasi' ta'an' xiin' Cristo, suu' kua'a' ya'a rä xä ni kä'ndi, sakan' na kundani e' ndii, xä kuyatin' kuii va xaä kivi' so'o' ndi'i' jaan'.

19Té jaan' ndii, tee' ndee tein ndu ní kiee rä, ndisu ní nduu xna'a rä kuenta Jesús xiin' e', sakan' ña naa' ni nduu' rä kuenta a xiin' e' ndii, yoo rä xiin' e' ndee vitin. Ndisü xiin' ña ni xaä rä jaan' kuví kundani e' ña süu' kuenta Jesús xna'a ni nduu ndee iin rä.

20Ndisü ndo'ó ndii, ni taxi Ndiosí Espíritu Santo naá nimá ndo', sakan' na kuii' xiní sakuu' ndo' xa'a' ña ndixa.

21Süu' ni ke'i ña yo'o' nuu' ndo' xa'a' a ña xini ndo' ña ndixa jaan'. Süu' jaan' ndii ni ke'i e sakan' ña xä xiní ndo' a, té ndee iin yu'u' tun vixi kuäxi xiin' ña ndixa jaan'.

22¿Yoo nduu' té xini xa'an' naa' süu' té ka'án ña süu' Jesús nduu' Cristo, ña ni sakan' ña xä xiní ndo' a? Te jaan' nduu' té ndasi' ta'an' xiin' Cristo, sakan' ña saxoo' rä yuva' e' Ndiosí xiin' si'e a jaan'.

23Sakan' ne saxoo' si'e a jaan' ndii, iin ndaq' nduu' tu niä xiin' Ndiosí, yuva' e'. Ndisü yoo kä ndiee' yu'u' xa'a' si'e a jaan' ndii, iin ndaq' nduu' tu niä xiin' yuva' e' Ndiosí jaan'.

24Sakan' na kuii' taxä'a ndo' ña ni xini so'o' ndo' ndee kii' ni xä'a' xika' ndo' ichi' Jesús, té kii' xaa' ndo' sakan' ndii, iin ndaq' xächi' kunduú ndo' xiin' si'e yuva' e' Ndiosí xiin' mii' a.

25Té ña yo'o' nduu' kuento ña ni taxi Cristo nuu' e' ndii, ña natiin e' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i'.

26Ke'i i ña yo'o' té koto xiin' mii' ndo' nuu' té kuni kuni xa'an' ndo'ó.

27Ndisü ndo'ó ndii, xä ni chinaá Ndiosí Espíritu Santo nimá ndo', té naá kä ña jaan' ikan', sakan' na kuii' küní kä ña sania'á ndee iin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ña Espíritu Santo jaan' nduu' ña sania'á ndo'ó sakuu' ña kuní a kundani ndo'. Te ña sania'á ña jaan' ndii, ña ndixa nduu' a, té süu' ña xini xa'an' nduu' a, sakan' na kuii' kua'an naa kua'an ndo' ña iin ndaq' nduu' ndo' xiin' Cristo saä nii' ni sania'á ña jaan' ndo'ó.

28Né ta'an' mani' i, vitin ndii, iin ndaq' naa iin ndaq' kunduú e' xiin' Cristo, sakan' té ndituni e' kuni ña'a' e' kii' nandiko' a, té kükä'an nuu' e' kii' kuni ña'a' e'.

²⁹Naa' xiní xnä'a ndo' ñä xachuun' ndäku ä ndii, kuní ä kundaní tu ndo' ñä säkuu' né xachuun' ndäku ndii, xä ni käkä xää' niä ni xää a.

1 Juan 3

Si'ë Ndiosí nduu' e'

¹Koto ndo', sää vi' kua'a' kundaní yuva' e' Ndiosí yoo', säkan' na si'ë ä nani' e' ni xää a. Të xä si'ë xnä'a nduu' e', säkan' na kuii' né nduu' kuenta ijin yivi' ndii, näkuni niä yoo' säkan' ñä niä näkuni tu niä Ndiosí.

²Ñaní ta'an' mani' i, xä si'ë Ndiosí nduu' e' vitin, tee' ndee xiní e' sää kuiti' koo e', ndisü xiní e' ñä kii' nändiko' Cristo ndii, kuu e' sää nii' kuu' mii' a, säkan' ñä kuni e' sää nii' kuu' xnä'a a.

³Të säkuu' né kumi' ñä ndiatu' ini jaan' xa'a' Jesús ndii, ijin kivi' kua'an xika' ndoo kä niä nuu' a, säkan' ñä ñä jaan' ndii, ñä ndo' ndi'i nduu' a.

⁴Säkuu' né xaa' kuachi ndii, xka'ndíá ndoso' tu niä tu'un ndei' Ndiosí, säkan' ñä kuachi nduu' a kii' xka'ndíá ndoso' e' tu'un ndei' a.

⁵Ndisü xiní ndo' ñä ni kixin Jesús ijin yivi' te sandoyo' ä kuachi e'. Të ñä jaan' ndii, ñä köö' kuachi nduu' a.

⁶Säkan' na kui' yoo' kä nduiin' xiin' Jesús ndii, xää' kä niä kuachi. Të yoo' kä xaa' kuachi ndii, tia'an ini niä kuni ñä'a' niä, ni ndee xini tu niä yoo' nduu' Jesús jaan'.

⁷Ñaní ta'an' mani' i, täxi ndo' kuni xa'an' ndee ijin né yivi' ndo'ó. Säkuu' né xachuun' ndäku ndii, né ndäku nimá nduu' niä ndee naa ndäku nimá ñä jaan'.

⁸Né xaa' na xaa' kuachi ndii, kuenta ñä ndiva'a nduu' niä. Säkan' ñä ñä ndiva'a jaan' ndii, ndee xta'an' kivi' xaa' ä kuachi. Xa'a' ä jaan' na ni kixin si'ë Ndiosí, te sandonu'u' a ñä kini ñä xaa' ñä ndiva'a jaan'.

⁹Të säkuu' né nduu' si'ë Ndiosí ndii, xää' kä niä kuachi, säkan' ñä kivi' ñuu' xaa' kumi' niä ni xää a, säkan' na kivi' kä sää niä kuachi jaan' xa'a' a ñä si'ë ä nduu' niä.

¹⁰Të xiin' ñä yo'o' kivi' kundaní kaxi' e' yoo' nduu' si'ë Ndiosí, te yoo' nduu' si'ë ñä ndiva'a jaan'. Säkuu' né xächuun' ndäku ndii, süu' si'ë Ndiosí nduu' niä, ni ndee süvi' tu né ndäni né ini xini Jesús xiin' niä.

Ka'án Juan ñä kundaní ta'an' e'

¹¹Säkan' ñä ñä yo'o' nduu' tu'un va'a, ñä ni xini so'o ndo' ndee ñä nuu' kii' ni xä'a' ndo' ndikún ndo' ichi' Jesús, ñä kundaní ta'an' ijin e'.

¹²Të künduu e' ndee naa Caín. Të jaan' ndii, kuenta ñä ndiva'a ni nduu' rä säkan' na ni xä'ni' rä ñäni mii' rä. ¿Ndee xa'a' ni xää rä ñä jaan'? Ni xää rä a ñä jaan' xa'a' a ñä te xaa' ñä niä'a ni nduu' rä, ndisü ñäni rä jaan' ndii, te xächuun' ndäku ni nduu' te jaan'.

13 Ñən̄i ta'an' i, nändən̄i ndo' ñə ndasi' ne nduu' kuenta iin yivi' ndo'ó.

14 Tə yoo' ndii, xiní e' ñə xə ni k̄ee e' nuu' ichi' ñə kua'ān mii' xi'í e', tə xə xika' e' ichi' ñə taxi' kivi' ñuu' ñə kōo' kivi' ndi'i', səkan' ñə ndani e' ta'an' e' ne ini xini Jesús xiin' e', tə yoo' kə ndān̄i ne jaan' ndii, xika' kə nīa ichi' ñə kua'ān mii' xi'í e'.

15 Səkuu' ne ndasi' ne ini xini Jesús xiin' nīa ndii, ne xa'ni' ne yivi' nduu' nīa. Tə xə xiní ndo'ó ñə ndee iin ne xa'ni' ne yivi' ndii, kōo' kivi' ñuu' ñə kōo' kivi' ndi'i' kumi' nīa nuu' Ndiosí.

16 Tə yoo' ndii, xiin' ñə yo'o' ni kündən̄i e' saa' nduu' a ñə kundan̄i ta'an' e', ñə ni taxi' Jesucristo kivi' ñuu' a, tə ni xi'i a xa'a' kuäch̄i e'. Tə səkan' tu kuní a saa' yoo' təx̄i e' kivi' ñuu' e' xa'a' ta'an' e', ne ini xini Jesús xiin' e'.

17 Ndisu naa' kumi' yoo' kə ñə'a, ñə tiaku nīa iin yivi' yo'o', tə xini nīa iin ne ini xini Jesús xiin' nīa, ne nakotiín xa'a' ñə'a, tə saxi'ndia' nīa ñə'a nīa nuu' ne jaan' ndii, kuäsa' xächi' nia'á nīa ñə ndan̄i ñə'a' nīa saa' kuní Ndiosí.

18 Ne ta'an' mani' i, süu' xiin' tu'ün ñə kiee' yu'u' kuiti' e' kuní a ka'ān e' ñə ndan̄i ta'an' e', süu' jaan' ndii kuní tu a ñə nia'a e' ñə jaan' xiin' chüun' va'a ñə xaa' e', tə chindiee' xnə'a e' ne jaan'.

19 Tə xiin' ñə jaan' kuni e' ñə ñə ndixa' kandixa' e', tə nachinaá va'a tu e' nimá e' nuu' Ndiosí.

20 Tee' ndee tiin kuäch̄i nimá e' jaan' yoo' nuu' a ndii, Ndiosí nduu' ñə ka'nu' kə te səkan' nimá e' jaan', tə xiní ñə jaan' səkuu' ñə'a.

21 Ne ta'an' mani' i, naa' kuäsa' tiin kuäch̄i nimá e' yoo' ndii, ini e' tə kuyat̄in e' nuu' Ndiosí,

22 tə natiin' e' ndee kə ñə xikán e' nuu' a, səkan' ñə kandixa' e' ñə ka'án chuun' a, te xaa' tu e' ñə xtanj̄ a.

23 Tə ñə yo'o' nduu' ñə ka'án chuun' a ñə ini e' kuni e' si'e a Jesucristo, tə kundan̄i ta'an' tu e' saa' ni ka'ān chuun' a xiin' e'.

24 Tə yoo' kə kandixa' ñə ka'án chuun' a jaan' ndii, nduiin' nīa xiin' a, tə nduiin' tu a jaan' xiin' nīa. Tə xiní e' ñə jaan' səkan' ñə ni təx̄i a Espíritu Santo naá nimá e'.

1 Juan 4

Səa kuyi kuni e' yoo' nduu' ne ini xnə'a xini Jesús, tə yoo' nduu' ne xini xa'an'

1 Ñən̄i ta'an' mani' i, kändixa' ndo' ñə sania'á ndee kə ne yivi', ne ka'án ñə Espíritu Santo saka'án ñə'a', süu' jaan' ndii saa' ndo' kuenta xiin' ñə sania'á ne jaan' tə kuni ndo' naa' kuenta Ndiosí nduu' nīa. Səkan' ñə xə ni nəkuch̄i kua'a' va tə ka'án tiakú tun vixi iin yivi'.

2Tę xiin' ñaq yo'q' kuyvi nəkunij e' yoq' nduu' ne naá Espíritu Ndiosí nimá. Yoq' ka ndiee' yu'u' ñaq te yivi' xəchi' ni nduu' Jesucristo kii' ni kixin a iin yivi' ndii, ne jaan' naá Espíritu Ndiosí nimá.

3Ndisu yooq' ka ndiee' yu'u' ñaq te yivi' xəchi' ni nduu' Jesucristo ndii, süu' Espíritu Ndiosí naá nimá niq'. Süu' jaan' ndii espíritu kuenta ñaq ndasi' ta'an' xiin' Cristo kumi' niq'. Xaq ni xini so'o ndo'ó ñaq kixin ñaq jaan' iin yivi', te vitin ndii, xaq yoo a iin yivi'.

4Ñani ta'an' mani' i, ndo'ó ndii, kuenta Ndiosí nduu' ndo'. Te xaq ni ketə va'a ndo' nuu' ne xini xa'an' jaan', sakan' ñaq ka'nu' ka nduu' Espíritu Ndiosí, ñaq naá nimá ndo'ó, te sakan' espíritu ñaq ñu'u' nimá ne nduu' kuenta iin yivi' jaan'.

5Ne jaan' ndii, kuenta iin yivi' nduu' niq' sakan' na ka'án niq' xa'a' ñaq tuu ne yivi' kuenta iin yivi'. Te ne yivi' kuenta iin yivi' ndii, xini so'o niq' ñaq ka'án ne jaan'.

6Yoo' ndii, kuenta Ndiosí nduu' e'. Te ne xini Ndiosí ndii, xini so'o niq' ñaq ka'án e'. Ndisu ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, xini so'o niq' ñaq ka'án e'. Xiin' ñaq jaan' kuyvi kuni' e' yoo' nduu' ne kumi' Espíritu Ndiosí, uun ne kumi' espíritu ñaq xini xa'an' jaan'.

Ka'án Juan ñaq kuní a kundanij ta'an' e'

7Ñani ta'an' mani' i, kuní a kundanij ta'an' e', kuəchi' ndii nuu' Ndiosí kiee' ñaq ndani jaan'. Te yooq' ka ndanij ne yivi' ndii, si'e Ndiosí nduu' niq', te xini niq' Ndiosí.

8Ndisu yooq' ka ndanij ne yivi' ndii, tia'an kuni' niq' Ndiosí, sakan' ñaq ndanij ñaq jaan' yoo'.

9Tę xiin' ñaq yo'q' ni nia'a Ndiosí ñaq kundanij a yoo', ñaq ni t'i'vi' a si'e a, ñaq iin ndaq' tilu', iin yivi' yo'o', te ni natijin e' kivi' nuu' ñaq köo' kivi' ndi'i' ni xaa' ñaq jaan'.

10Te ñaq kundanij xnq'a ndii, so'o yoo a: süu' ñaq ni kundanij yoo' Ndiosí ñaq nuu', süu' jaan' ndii ñaq xi'nq' ka mii' a ni kundanij yoo', te ni t'i'vi' a si'e a, te ni xi'i a, te ni cha'vi a xa'a' kuəchi' e'.

11Ñani ta'an' mani' i, xa'a' a ñaq sakan' kundanij Ndiosí yoo' ndii, nii' sakan' tu' kuní a kundanij ta'an' yoo'.

12Ndiosí ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kuni' nduchi' nuu' ñaq'a', ndisu naa' ndanij ta'an' i'in e' ndii, iin ndaq' nduu' e' xiin' a, te naa' ndanij ta'an' e' ndee naa ndanij ñaq jaan' yoo' ndii, xaq yoo xinu' xnq'a ñaq ndanij a jaan' nimá e'.

13Te xa'a' a ñaq ni taxi a Espíritu a naá nimá e' na xini e' ñaq iin ndaq' xnq'a nduu' e' xiin' a, te iin ndaq' tu' nduu' a xiin' e'.

14Te ndu'u ndii, ni xini ndu, te ndiee' yu'u' ndu ñaq ni tianu' yuva' e' Ndiosí si'e a, te ni tuvij a iin yivi' te sakan' a ne yivi' iin yivi' nuu' kuəchi' niq'.

15Yooq' ka ndiee' yu'u' ñaq si'e Ndiosí nduu' Jesús ndii, nduiin' niq' xiin' Ndiosí, te nduiin' tu a jaan' xiin' niq'.

¹⁶Tę xiní e' ñä kundanı Ndiosí yoo', te ini e' xini e' ñä kundanı a yoo'. Ndiosí nduu' ñä ndanı yoo'. Tę yoo ką nduu' nę ndanı ta'an' ndii, nduiin' niä xiin' a, te nduiin' tu a xiin' niä.

¹⁷Tę xiin' ñä yo'o' xinú ñä ndanı ta'an' e' saä kuní Ndiosí, te ini e' kij' xaä kivi' ñä sana'má a sakuu' nę yivi'. Sakan' ñä xika' e' iin yivi' yo'o' saä nii' ni xikä Jesucristo.

¹⁸Nę ndanı nę yivi' ndii, yi'vi niä xa'a' kivi' jaan'. Kuächı ndii kij' ndanı xnä'a e' ndii, xinu' ñä yi'vi e' jaan'. Sakan' na kuii' nę yi'vi ndii, xanini niä ñä sañdo'o' ñä'a' Ndiosí xa'a' ñä tia'an xinu' xnä'a ñä ndanı niä saä kuní Ndiosí.

¹⁹Yoo' ndii, kundanı ñä'a' e', sakan' ñä xi'nä ką ñä jaan' ni kundanı yoo'.

²⁰Naa' ka'án yoo ką ndii, "Kundanı yu'u Ndiosí", kachi niä, ndisu ndasi' niä nę ini xini Jesú斯 xiin' niä ndii, nę xini xa'an' nduu' niä na sakan'. Kuächı ndii, naa' kündanı niä nę ini xini Jesú斯 xiin' niä, nę kuvi xini nduchi' nuu' niä ndii, ¿saä kuvi ka'án niä ñä kundanı niä Ndiosí, ñä tia'an kuni nduchi' nuu' niä?

²¹Jesucristo ni ka'án chuun' nuu' ndu ñä naa' ndanı e' Ndiosí ndii, kuní tu a ñä kundanı e' nę ini xini Jesú斯 xiin' e'.

1 Juan 5

Ini e' kuni e' Jesú斯

¹Yoo ką kandixa' ñä Jesú斯 nduu' Cristo ni tianu' Ndiosí kuenta a ndii, ne jaan' nduu' si'e Ndiosí. Yoo ką kundanı iin yuva' ndii, kuní a ñä kundanı tu niä si'e ra.

²Tę xiin' ñä yo'o' xiní e' ñä kundanı e' nę nduu' si'e Ndiosí xiin' e', kij' kundanı e' Ndiosí, te kandixa' tu e' ñä ka'án chuun' a.

³Sakan' na kuii' naa' kundanı xnä'a e' Ndiosí ndii, saxinú e' ñä ka'án chuun' a. Tę ñä ka'án chuun' a jaan' ndii, süu' ñä vixi nduu' a.

⁴Kuächı ndii sakuu' yoo', nę nduu' si'e Ndiosí ndii, kanando e' nuu' ñä nduu' kuenta iin yivi'. Tę xiin' ñä yo'o' kanando e' nuu' ñä nduu' kuenta iin yivi' jaan', ñä nduu' ñä ini e' xini e' Jesucristo.

⁵Süu' ndee ką ne yivi' kanando nuu' ñä nduu' kuenta iin yivi' jaan'. Süu' jaan' ndii nę kandixa' ñä si'e Ndiosí nduu' Jesú斯, nę jaan' kuiti' kanando nuu' ñä nduu' kuenta iin yivi'.

⁶Tę tikui xiin' níi' nduu' ñä nia'á ñä ni kixin Jesucristo nuu' Ndiosí, süu' tikui kuiti' nia'á ñä jaan', süu' jaan' ndii tikui xiin' níi' nia'á ñä jaan'. Tę Espíritu Santo nduu' ñä ndiee' yu'u' xa'a' ñä jaan', sakan' ñä Espíritu jaan' ndii, ñä ndixa nduu' a.

⁷Kuächı ndii, uni ta'an kuu' ñä ndiee' yu'u' ndivi': [Tę ñä jaan' nduu' Ndiosí, yuva' e', xiin' si'e a, xiin' Espíritu Santo. Tę iin ndaq' nduu' uni saa' ñä jaan'.

⁸Té uní ta'an kuu' ña ndiee' yu'u' iin yivi', té ña jaqan' nduu'] Espíritu Santo jaqan', xiin' tikui jaqan', xiin' níi'. Té nakuitá ña ndiee' yu'u' uní saa' ña jaqan'.

⁹Naa' natiin' e' ña ndiee' yu'u' ne yivi' ndii, saa' ka vi' tu xata'an ka natiin' e' ña ndiee' yu'u' Ndiosí, sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' ña ndiee' yu'u' a jaqan'. Sakan' ña xa'a' si'e a ni ndiee yu'u' a.

¹⁰Yoo ka ini xini si'e Ndiosí jaqan' ndii, natiin' nia ña ndiee' yu'u' ña jaqan'. Ndisu yoo ka ini xini si'e a jaqan' ndii, sandiee' vixi nia Ndiosí xa'a' ña ni kandixa' nia ña ndiee' yu'u' a xa'a' si'e a jaqan'

¹¹Té xa'a' ña yo'o' nduu' ña ni ndiee' yu'u' Ndiosí, ña ni taxi a kivi' ñuu e' ña koo' kivi' ndi'i'. Té kivi' ñuu e' jaan' ndii, nda'a' si'e a jaan' natiin' e'.

¹²Ne ini xini si'e Ndiosí ndii, natiin' nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', ndisu ne ini xini si'e a jaqan' ndii, koo' kivi' ñuu jaqan' natiin' nia.

Sandi'i' ndoso' Juan ke'i ra

¹³Ke'i i ña yoso' yo'o' nuu' ndo'ó, ne ini xini si'e Ndiosí, té kuni ndo' ña xa kumi' ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', té ini ndo' kuni ndo' si'e a jaqan'.

¹⁴Té ña yo'o' nduu' ña ini e' xini e' Ndiosí, ña k*ii*' xikán e' ndee ka ña'a' nuu' a saa' kuni m*ii*' a ndii, xini so'o a ña ka'án e'.

¹⁵Té naa' xiní e' ña xini so'o a ña xikán e' nuu' a ndii, xiní kaxi' tu e' ña xa natiin' e' ña xikán e' nuu' a jaqan'.

¹⁶Naa' xiní sava ndo'ó ña xaa' iin ne nakayá xiin' ndo' xa'a' Jesús kuachi, ña säku'ún ña'a' té kuvi nia ndii, ka'án ndo' xiin' Ndiosí xa'a' nia, té taxi ña jaqan' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' nda'a' nia. Sakan' saqa ndo' xa'a' ne xaa' kuachi ña säku'ún ña'a' té kuvi nia. Kuachi ndii yoo kuachi ña saku'ún ne yivi' té kuvi nia, té ka'án i na ka'án ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne jaqan'.

¹⁷Sakuu' ña nia'a nduu' kuachi. Ndisu yoo kuachi ña säku'ún ña'a' té kuvi nia.

¹⁸Xiní e' ña yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, xaa' ka e' kuachi. Sakan' ña Jesús, si'e Ndiosí, xito' yoo', té kuvi satuxu'ví ña ndiva'a yoo'.

¹⁹Té xiní tu e' ña si'e Ndiosí nduu' e', té nda'a' ña ndiva'a naá kanii' iin yivi'.

²⁰Té xiní tu e' ña ni kixin si'e Ndiosí iin yivi', té ni taxi a ña kundani e' ndee ña nduu' Ndiosí xna'a. Té yoo' ndii, nduiin' e' xiin' ña ndixa jaqan', té nduiin' tu e' xiin' si'e a jaqan', ña nduu' Jesucristo, té ña jaqan' nduu' Ndiosí xna'a, té ña jaqan' tu taxi' kivi' ñuu e' ña koo' kivi' ndi'i'.

²¹Ne kua'a m*ii*' i, koto xiin' m*ii*' va ndo' nuu' ndiosí saka. Sakan' na kundu a.

2 Juan

2 Juan 1

Ti'vi' rä cha'an' niä

1 Yu'ü, tē nduu' iin tē xixä vā ndii, ti'vi' i cha'an' yo'ó, ña' ta'an' i, ña' xä nī nākaxin Ndiosí nduu' kuenta a, tē ti'vi' tu i cha'an' si'e un'. Tē ndani i ndo'ó sāq ka'án ña ndixä, ña kandixa' e'. Tē süu' yu'ü kuiti' ndani ndo'ó. Süu' jaan' ndii sākan' tu sākuu' ne xiní ña ndixä.

2 Tē ndani i ndo'ó xa'a' a ña naá ña ndixä jaan' nimá e', tē xä ikan' kūnaa a ndee ndi'i' nī kivi'.

3 Na sāñu'u' vā na Ndiosí, yuva' e', xiin' si'e a Jesucristo, ndo'ó. Tē na kūvita tu iin a xa'a' ndo'. Tē na tāxi tu a ña mani' kōo xiin' ndo'. Na sāq a ña jaan' xa'a' a ña xiní ndo' ña ndixä jaan', tē ndani ta'an' ndo'.

Kuitä ndäku e' nuu' ña ndixä ña ka'án xa'a' Jesús

4 Vā'ä vā nī kūni i kii' nī xini i sāva si'e un', ne xaa' ña ndixä sāq nii' nī ka'án chuun' Ndiosí, yuva' e', xiin' e'.

5 Ña' ta'an' i, vītin ndii ka'án nda'vi xiin' ndo' ña na kundani ta'an' na e'. Tē süu' iin ña ka'án chuun' xāa' nduu' ña ka'án i nuu' ndo'. Süu' jaan' ndii ña xā yoo nuu' e' ndee kii' nī xā'a' ndikún e' ichi' Jesús nduu' a.

6 Tē ña yo'o' nduu' ña kundani ta'an' e' ndii, ña kākā e' sāq ka'án chuun' Ndiosí. Tē ña yo'o' nduu' ña ka'án chuun' a jaan' ña kundani ta'an' e' sāq nii' nī xini so'o' ndo' ndee ña nuu'.

7 Ka'án i ña jaan' sākan' ña xā kua'a' vā tē xini xa'an' xika' iin yivi' ka'án ña Jesucristo ndii, nī nduu' a tē yivi' xāchi' kii' nī kixin a iin yivi'. Tē jaan' ndii, tē xini xa'an' nduu' rä, tē ndasi' tu rä Cristo.

8 Koto xiin' mii' ndo' nuu' tē jaan', koto kā ndoñu'u' saka ña xata'án nātiin ndo' xa'a' chūun ña nī xāa' ndo' nuu' Ndiosí, vā'ä kā sānduxa' ndo' tē nātiin ndo' sākuu' ña kuní a tāxi a nda'a' ndo'.

9 Yōo kā kuxioo' nuu' ña ndixä ña ka'án xa'a' Cristo, tē kuāsa' ita' nī'i nīa nuu' a ndii, kōo' Ndiosí naá nimá nīa. Ndisu yōo kā ita' nī'i xiin' ña jaan' ndii, naá Ndiosí xiin' si'e a jaan' nimá nīa.

10 Sākan' na kuii' naa' kuāxi yōo kā nduu' tē jaan' mii' ndiee' ndo', tē sānia'á rä ña ndixä xa'a' Jesús ndii, tāxi ndo' xka'ndia rä vi'e ndo' kundiee rä, tē nī ndee nākuatu ña'a' ndo'.

11 Kuāchi ndii, ne nakuatu' ña'a' ndii, chindiee' ta'an' nīa xiin' tē jaan' nuu' chūun nīa'a ña xaa' rä jaan'.

Ña ndeji' so'o' ndi'i'

¹²Yoo kua'a' kə ñaq kuni ka'an i xiin' ndo', ndisu küni ke'i i e nuu' tutu, sakan' ñaq ndiatu' inj i ku'un i mii' ndiee' ndo', te ndatu'un' xiin' ta'an' e'. Sakan' saa i te va'a ndi'i kuni na i'in e' kua'an.

¹³Né nduu' si'e ña' ta'an' un', ña' ni nákaxin tu Ndiosí, né ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' nia cha'an' un'. Sakan' na kündüu a.

3 Juan

3 Juan 1

Ti'vi' rä cha'an' niä

1 Yu'u, tē nduu' iin tē xixä vā ndii, ti'vi' i cha'an' yo'ó, Gayo kua'a, tē ndani i yo'ó saa ka'án ñä ndixä ñä kandixa' e'.

2 Ñaní kua'a, ka'án vā i xiin' Ndiosí xa'a' un' tē kiee vā'a un' xiin' sakuu' ñä xaa' un', tē koo vā'a tu un' saa nii' yoo vā'a nimá un' nuu' Ndiosí.

3 Vā'a vā ni kuni i kii' ni kixin savä ñaní e', tē ni ndiee yu'u' rä nuu' i ñä ini vā un' xini un' ñä ndixä, tē xika' ndaku tu un' xiin' ñä jaan'.

4 Kōo' kā ndee iin ñä'a ñä xaa' sakan' tē vā'a kā kuni yu'u, tē sakan' ñä xini so'o i ñä xika' nē kua'a si'e i xiin' ñä ndixä jaan'.

5 Ñaní kua'a, xachuun' ndaku vā un' nuu' chuyun Ndiosí ñä chindiee' un' nē ndikún iichi' Jesús xiin' e'. Tee' ndee nē xiní ta'an' xiin' un' nduu' savä nē jaan' ndii, chindiee' ñä'a' un'.

6 Tē nē jaan' ndii, ndiee' yu'u' niä xa'a' un' nuu' nē nakayá yo'o' xa'a' Jesús ñä kundani vā ñä'a' un'. Chindiee' naa chindiee' un' nē jaan' saa kuní Ndiosí xiin' ñä kuní nuu' niä kii' kua'än niä iichi'.

7 Kuächili ndii, xa'a' a ñä ndani niä Jesús na ni kiee niä xika' niä sakan'. Tē kōo' a ni'i niä nda'a' nē ini xini Jesús.

8 Sakan' na kuii' yoo' ndii, kuní a chindiee' e' nē jaan', tē sachuun' inga' e' xiin' niä xa'a' ñä ndixä jaan'.

9 Xä ni ke'i i iin tutu nuu' nē nakayá xa'a' Jesús ñuu' ñaa'. Ndisu tē nduu' Diótrefe ndii, nätiin' rä ñä ka'án ndu jaan', sakan' ñä xtani rä ñä nduu' rä tē kuu' nuu' nuu' niä.

10 Sakan' na kuii' kii' xaa i ñaa' ndii, ka'än i xiin' rä nuu' ndo' xa'a' ñä kuu' rä jaan', xiin' xa'a' ñä kania'a rä xa'a' ndu. Tē süu' ñä jaan' kuiti' xaa' rä, süu' jaan' ndii nätiin' tu rä ñaní ta'an' e', nē xaá ñuu' ñaa'. Tē ni ndee täxi' tu rä nätiin' inga nē ini xini Jesús, nē ndiee' ñaa', nē jaan', tē ni ndee täxi' tu rä nakaya kā nē natiiin' ñä'a' jaan' xiin' inga nē nakayá xa'a' Jesús ñaa'.

Ka'án vā'a Juan xa'a' iin tē nani' Demetrio

11 Ñaní kua'a, sää un' ñä niä'a ñä xaa' nē yivi'. Süu' jaan' ndii ñä vā'a kuiti' saa un'. Kuächili ndii yoo' kā xaa' ñä vā'a ndii, kuenta Ndiosí nduu' niä. Ndisu nē xaa' ñä niä'a ndii, xiní niä Ndiosí.

¹²Saquu' nē nakayá xa'a' Jesús ka'án va'a xa'a' Demetrio. Te ndeē mii' ñā ndixā, ñā kandixa' e' ndii, nakuitá xiin' saq̄ xika' r̄a. Te saqan' tū ndu'ū ndii, ka'án va'ā ndū xa'a' r̄a. Te xiní un' ñā ñā ndaku nduu' ñā ndiee' yu'ū ndū.

Ndejí' Juan īnḡa nē īnj̄ xini Jesús

¹³Yoo kua'a' k̄ā ñā kuni ka'ān ī xiin' un', ndisū ndeē chaa' k̄ā kē'i ī e nuu' tutū,

¹⁴sakan' ñā ndiatu' īnj̄ ī ku'ūn ī mii' ndu'ū un' ījn tun ki'ī tē ndatu'ūn' xiin' ta'an' e'.

¹⁵Nā t̄axī nā Ndiosí ñā manj̄l̄ k̄ōo xiin' un'. Nē xiní ta'an' xiin' e', nē ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' niq̄ cha'an' un'. Kua'ān Ndiosí k̄ōo ījn nē xiní ta'an' xiin' e', nē ndiee' ñaa'.

Judas

Judas 1

Ti'vi' rä cha'an' nia

¹Yu'ü nduu' Judas, ñaní Santiago, te xika' nuu' i nuu' Jesucristo. Te ti'vi' i cha'an' sakuu' ndo'ó, ne ni kana' yuva' e' Ndiosí, xa'a' a ña ndani a ndo'ó, te xito' tu a ndo'ó xiin' nda'a' Jesucristo.

²Te na so'o kua'nü kua'a' kä ña kuvita iní Ndiosí xa'a' ndo', xiin' ña mani', ña taxi' a yoo xiin' ndo', xiin' ña ndani a ndo'ó i'in kivi' kua'an.

Ka'án Judas ña kuní a koto' xiin' mii' e' nuu' ne sania'á tun vixi (2 P. 2:1-17)

³Né kua'a, ni ka'an ndiee' va nimá i ke'i i xa'a' ña sakakú Ndiosí yoo', ña xä kumi' inga' e'. Ndisu ni xini i ña kuní a ke'i i vitin, te ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña ku'un naa ku'un ndo' ña xanduxa' ndo' xa'a' ña ndixa' ña kandixa' e', ña ni sanakua'a Ndiosí unta' kuiti' te xava'a nda'a' ne nduu' kuenta a.

⁴Kuachij ndii xä ni ko'ni si'e savä te xini xa'an' tein ndo' xiin' tun vixi. Te jaan' ndii, ndee xta'an' vi' ka'án tu'un Ndiosí xa'a' a ña koo' rä tundo'o'. Te yivi' jaan' ndii, te ni'a nduu' rä, te tiin' ndiaq' rä ña ndani mii' Ndiosí yoo', te ndasanduu' rä ña jaan' ña kuví xaa' rä ña ka'an kini' xiin' iin rä. Te xiin' ña jaan' saxoo' rä Ndiosí, ña nduu' ña xiin' ña'a' yoo', te saxoo' tu ra xto'o e' Jesucristo.

⁵Teé' ndee xä kundaní kaxi' ndo' ña xito' ka'an i xiin' ndo' vitin ndii, kuni sanaka'an' i ndo'ó ña kii' ndili ni tava' xto'o e' Ndiosí ne nduu' kuenta a nuu' ñu'u' Egipto ndii, ni sandonu'u' a savä ne jaan' xa'a' a ña ni kandixa' ña'a' nia.

⁶Naa kuu' ángele, ña ni tiin' ka'nu' mii' ni ndiee' a xa'ndia chuun' a, te ni naqoo a ndiee' a ña ni taxi' Ndiosí nda'a' a ndii, ni ko'ni xachi' ña'a' Ndiosí iin' xaan' mii' iin yaví, te ndiatu' a ndee xaa' kivi' chie ña so'o' ndi'i' te sana'má ña'a' Ndiosí.

⁷Te naqan' tu ndo' saa' ni xaa' ne ni ndiee' ñu'u Sodoma, xiin' ñu'u Gomorra, xiin' nda'a' uví saa' ñu'u jaan' ndii, ni xtani' va niya sakuu' nuu' ña xiín. Te ni xikö ni'l' ña'a' ña ka'an ña ka'án nimá niya xiin' iin' niya. Xa'a' a jaan' na ni sandoo' o' ña'a' Ndiosí xiin' ñu'u ña koo' kivi' nda'vá, te sakuuni' a yoo' saa' xaa' a xiin' ne xaa' kuachij.

⁸Ndeé saa' kä ni ndii, te xini xa'an' jaan' ndii, nii' sakan' tu xaa' te jaan' xika' rä ndee naa te xáni xaa' rä ña ka'an xiin' iin' rä. Te nätiin' rä ña xa'ndia chuun' Ndiosí, te kaniq'a tu rä xa'a' ña ndiee' ña ndiee' ndivi'.

⁹Ni ndee Miguel, ña nduu' iin ángele ka'nu' kuu' nuu' kä, kii' ni kana' ta'an' a kuento xiin' ña ndiva'a' xa'a' ñu'u' nde'i Moisés ndii, ni kundiensi a kana'a a xiin' ña ndiva'a jaan'. Süü' jaan' ndii ni ka'an a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii: "Xto'o i na kana' yo'ó", ni kachi a.

10 Ndisu te xini xa'an' jaqan' ndii, kania'a ra xa'a' ndee ña kündani ra. Te ña kundani ra, kuenta ña xini ijin' mii' ra ndee naa xaa' kit'i' ña köo' ña xanini ri' ndii, katun' ndi'i ña'a' ña jaqan' nuu' Ndiosí.

11 Nda'vi va kundo'o te jaqan', kuachij ndii xata' ña ni'a ña ni xaq Caín ndikún ra. Te xa'a' a ña kuni ki'in ra xu'un' ndii, ndikún tu ra xata' ña ni xaq Balaam. Te xa'a' a ña xaso'o ra ndee naa Coré ndii, sandoñu'u' tu ña'a' Ndiosí.

12 Te kij' ko'ni' te jaqan' mii' ndiee' sij' ndo' ña ndani ta'an' ndo', te xixi' ndo' kuenta Jesúz, te xixi' ra xiin' ndo' ndii, ka'an' nuu' e' kuu' ra xa'a' ña kinj' ña xaa' ra, sakan' ña ndi'nj' ra xa'a' ña ndioo' ijin' mii' kuitj' ra, te nduu' ra ndee naa viko' ichi, ña säkuun' savi', te xiko' ni'i' ña'a' tachi' mii' kā kuní a. Te nduu' tu ra ndee naa itun', tun' köo' nduu' kuun' nda'a' kij' kuní a kūun a nda'a' nu'. Xa'a' a jaqan' na nduu' ra ndee naa tun' xā ni kiee sakuu' tio'o, te xā ni xi'i xachij' ra nuu' Ndiosí.

13 Te te jaqan' ndii, nduu' ra ndee naa tijkui nuu' minj' ka'nu' kij' ndiee' va kiee' kua'a' ña kā'an, ña xini xa'an' jaqan' yu'u' ra ndee naa pele nuu' tijkui minj' jaqan'. Te nduu' tu ra ndee naa tiuun', ti' ndiee' ijin xaan'. Te xā ni sañoo' tu'va Ndiosí xa'a' te jaqan' mii' ijin yaví ndiaa' xachij', mii' kū'un ra ndee ndi'i ni kivi'.

14 Sakan' tu Enoc, te uxā sjan'i xika' Adán ndii, ni ka'an tiakú ra xa'a' te xini xa'an' jaqan' ndii: "Koto ndo', kixin xto'o e' xiin' ki'in' mií Ángele, ña xika' nuu' nuu' a,

15 te sana'má a sañuu' ne yivi', te kendiaq' ya'vi' a sañuu' ne ni'a xa'a' sañuu' ña ni'a ña ni xaq ni'a, xiin' sañuu' ña ni kania'a ne kinj' kuu' xaa' kuachij' xa'a' a", ni kachij' ra.

16 Te jaqan' ndii, xā nuu' kayu'u' ra, te chitun tu ra, te ndikún tu ra ña ni'a, ña ka'án nimá mii' ra xa'a', te ka'án nuñu' tu ra, te sañan' tu sachie' ra ne yivi', te ki'in ra xu'un' nda'a' ni'a kuitj'.

Ka'án Judas ña kuita ni'i e' nuu' ichi' Jesúz

17 Ñani ta'an' mani' i, naka'an' ndo' ña ni ka'an te nda'a' xa'a' xto'o e' Jesucristo nuu' ndo' saa'.

18 Ni ka'an ra ña: "Kivi' so'o' ndi'i' ndii, koo ne kundi'i' xa'a' Ndiosí. Ne jaqan' ndii, kaka ni'a saa' ndioo' kinj' ijin nimá mii' kuitj' ni'a", ni kachij' ra.

19 Te nata'vi' ndo'ó kuitj' nduu' te xini xa'an' jaqan'. Te xiko' ni'i' ña'a' ña ni'a, ña ka'án nimá mii' ra, te köo' tu Espíritu Santo naá nimá ra.

20 Ndisu ndo'ó ñani ta'an' mani' i ndii, kuita ni'i kā ndo' xiin' ña ndixa, ña kandixa' e', ña nduu' ña su'un, ña kuaxi nda'a' Ndiosí. Te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí xiin' ndiee' ña taxi' Espíritu Santo.

21 Te sañan' tu kū'un naa kū'un ndo' nuu' ña ndani Ndiosí ndo'ó, ña ndiatu' ndo' ña xaq kivi' ña taxi' xto'o e' Jesucristo kivi' ñuu' e' ña köo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña kuvita ijin a xa'a' e'.

22Té nē kōo' ñā ndāku nuu' xa'a' ñā ndixā ñā kandixa' e' ndii, sənia'á ndi'i kā ñā'a' ndo' xa'a' ñā jaqan'.

23Té sava tuku niā ndii, tu'un ñā'a' ndo' nuu' ñā kinj̄ ñā xaa' niā, ñā nduu' ndee naa ñu'u, té səkakú ñā'a' ndo' vi'e tundo'o'. Té sava tukū niā ndii, kuvita īn̄ ndo' xa'a' niā. Ndisu kōto xiin' mii' vā ndo' kii' xaa' ndo' ñā jaqan', kōto kā satívi' niā ndo' ó xiin' kuachi niā. Té kundasi' tu ndo' ndee toto ñā ni'nu' niā xaa' niā kuachi jaqan'.

Ka'án Judas ñā Ndiosí kuiti' xata'an səka'nu' e'

24Té iin ndaq' Ndiosí, ñā ni səkakú yoo' kuiti' kuvit̄ kōto ndo'ó, té nāmā ndo' nuu' kuachi, səkan' té kōo' ndee iin xa'a' ñā tiin kuachi a ndo'ó, té sii' kuni ndo' kii' naxaqa e' nuu' a mii' ndatun' kaa'.

25Té ñā jaqan' na nətjiin səkuu' ñā ndatun' xavā'a, xiin' ñā ka'nu', xiin' ñā ndiee', xiin' ñā xa'ndia chuun' ndee vitin té ndee ndi'i' ni kivi' xa'a' ñā ni xaa Jesucristo. Səkan' na kunduu a.

El Apocalipsis

El Apocalipsis 1

Ña ni nia'q Ndiosí nuu' Jesucristo

1 Ña yo'o' nduu' ña ni nia'q Ndiosí nuu' Jesucristo, te ña jaqan' nia'a' ña'a' nuu' ne xika' nuu' a ña nä'a' ką te koo. Xa'a' a jaqan' na ni tianu' Jesús iin ángele, ña nduu' nda'a' xa'a' a nuu' yu'u, te nani' Juan, te xika' nuu' nuu' a, te sákuni' a yu'u ña jaqan'.

2 Te ndiee' yu'u' ndaku i xa'a' ña ni nia'q Ndiosí nuu' i xiin' xa'a' ña ni ndiee' yu'u' Jesucristo, ña ni xini i jaqan'.

3 Sañu'u' va Ndiosí ne ka'vi' ti'e' ña yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' ne yivi', xiin' sákuu' ne xini so'o' ña ka'án tiakú yo'o', te saxinú niq a. Kuachí ndii xá kuyatin' kivi' ña koo sákuu' ña yo'o'.

Ti'vi' Juan cha'an', te xaka'nu' rā Jesús

4 Yu'u' nduu' Juan, te ti'vi' i cha'an' uxá ti'vi' saa' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia. Na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxi tū a ña mani' koo xiin' ndo'. Ña jaqan' ndii, yoo a, te ni yoo a, te kuaxi a. Te sakan' tū na saa uxá saa' Espíritu, ña ndiee' yatín nuu' tei ka'nu' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí.

5 Te sakan' tū na saa Jesucristo, ña ndiee' yu'u' ndaku xa'a' Ndiosí, te nduu' tū a ña kuu' nuu' ña ni natíakú a tein ne ni xi'i, te sakan' tū nduu' a ña kumi' ndiee' nuu' sákuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'. Te ndaní Cristo yoo', ña jaqan' na ni sandoó ndiká a yoo' nuu' kuachí e' xiin' níi' a.

6 Te siin' tuku' ndii, ni sánanduu' a yoo' te xa'ndia chuun', te ni sánanduu' tū a yoo' sutu te káká nuu' e' nuu' yuva' a Ndiosí. Na natíin a sákuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' xiin' sákuu' ña ndiee' ndee ndi'i ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

7 Kotó ndo', kaq' kuaxi Jesús tein viko'. Te kuni' nduchi' nuu' ña'a' sákuu' ne yivi' iin yivi'. Te ndee te ni xa'ní' ña'a' kuni' ña'a'. Te sákuu' ne ndiee' iin yivi' ndii, kusuchi' iní niq xa'a' ña kuaxi a. Sakan' na kunduu a.

8 Te ka'án xto'o e' ndii: "Yu'u' ndii, yoo i ña nuu', te yoo tū i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tū i ña so'o' ndi'i', te yoo i, te ni yoo i, te kuaxi i, te nduu' i ña ka'nu' koo' chukuu'", kachi a.

Ni xini Juan iin ña kaa' naa kaa' Jesús

9 Yu'u' nduu' Juan, ta'an' ndo', te ndo'o' tu i saa ndo'o' ndo'ó nuu' ña sando'o' va ne yivi' yoo' xa'a' ña ndikún e' ichi' Jesús, te nduu' e' kuenta ña xa'ndia chuun' Ndiosí, te kundiene iní e' nuu' ña jaqan' xiin' ndiee' Jesús. Te xa'a' a ña ni ka'an ndoso' i tu'un Ndiosí, xiin' ña ni ndiee yu'u' i xa'a' Jesús na ni tuiin u'vi' rā yu'u, te ni xan ndiaka rā yu'u nuu' iin ñu'u' ña nani' Patmos, ña ndasi i'nú xiin' miñi ka'nu'.

10Te iin kivi' ña nakayá e' xaka'nu' e' xto'o e' ndii, ni səkutu' Espíritu Santo nimá i, te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ti'e' va xata' i ndee naa' ndeí iin ndəchuun' vi'.

11Te ni ka'an a xiin' i ndii: —Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i'. Ke'i un' nuu' tütü səkuu' ña kuni nduchi' nuu' un', te ti'vi' un' tütü jaan' nda'a' uxə ti'vi' səa' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu' ña ñu'u' nuu' ñu'u' Asia, naa kuu' ñuu' Éfeso, ñuu' Esmirna, ñuu' Pérximo, ñuu' Tiatira, ñuu' Sardis, ñuu' Filadelfia, xiin' ñuu' Laodicea —ni kachı tachi' yu'u' jaan'.

12Səkan' te ni ndiko kuiín i, te ni nəkoto xata' i te kuni i yoo ka'án xiin' i. Te ni xini i ita' uxə ta'an kəndelero, ña ni kuə'a xiin' oro, mii' ita' ña tuún.

13Te tein kəndelero jaan' ni xini tu i iin ña kaa' ndee naa kaa' ña nduu' tu te yivi' ni'nu' a totə nani' ña xaá ndee nuu' xa'a' a. Te kanu' iin toto, ña ni kuə'a xiin' yu'va oro ti'a'nı a.

14Te xini' a xiin' ixi' xini' a ndii, yaə kachı' vi' a ndee naa i'in'. Te nduchi' nuu' a ndii, yi'é a ndee naa ñu'u ndatin.

15Te nuu' xa'a' a ndii, yi'é a ndee naa yi'é kəa kua'a ndii' kii' ndundoo' a nuu' ñu'u i'ni' va. Te tachi' yu'u' a ndii, ndee' xəva'a ni'i a ndee naa ni'i mii' koyó kua'a' va tikui.

16Te ni kumi' a uxə ta'an tiuun' tixin nda'a' kua'a a. Te ni ketə iin ichı ní' ña xin' va uvı səa' ta'vi' yu'u' a. Te nuu' a ndii, ndee' kə ni yi'e a te səkan' ñu'u iin ke'in' səva.

17Te kii' ni xini ña'a' i ndii, ni nəkəndu'u' ndee i ndee nuu' ñu'u' xa'a' a ndee naa xa ni xi'i i. Te ni chındu'u' a nda'a' kua'a a sokə i ka'án a xiin' i ndii: —Küyi'vi un'. Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ndee so'o' ndi'i'.

18te tiaku i tee' ndee ni xi'i i ndii. Koto un', tiaku i ndee ndi'i' ni kivi'. Səkan' na künduu a. Te kumi' i ña ndee' nuu' ña xi'i xiin' nuu' yavı ndii.

19Səkan' na kuii' nətiso' un' ña ni xini nduchi' nuu' un', xiin' ña xini un' vitin, xiin' ña koo kii' xka'ndia ña jaan'.

20Te ña yo'o' nduu' ña ni yo'o si'e, ña ka'án ndiaa xa'a' uxə ta'an tiuun' yo'o', ti' ni xini un' tixin nda'a' i, xiin' xa'a' uxə ta'an kəndelero oro mii' ita', ña tuún jaan'. Uxə ta'an tiuun' yo'o' ndii, ka'án ndiaa ri' xa'a' uxə ta'an ángele, ña xika' nuu' ñu'u i. Te uxə ta'an kəndelero jaan' ndii, ka'án ndiaa a xa'a' uxə ta'an ti'vi' ne nakayá xa'a' i.

El Apocalipsis 2

Ña yo'o' nduu' tütü ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndee' ñuu' Éfeso

1'Nuu' ángele, ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndee' ñuu' Éfeso ndii, ke'i un' nuu' iin tütü ña ka'an i xiin' un' vitin: "Yu'u, ña kumi' uxə ta'an tiuun' tixin nda'a' kua'a' i, te xika' i tein uxə ta'an kəndelero oro jaan' ndii, ña yo'o' ka'án i:

2Xiní i ñaq xaa' ndo', te xiní tu i ñaq xachuun' u'ví ndo' xa'a' i, te kundieni ndo'. Te xiní ni tu i ñaq ndasi' va ndo' ñaq xaa' te nia'a. Te xiní tu i ñaq xito' kua'a tu ñaq'a' ndo', te ka'án te jaan' ñaq yu'u tianu' ñaq'a' ñaq sáñia'á ra ichi' i, ndisú süví ra, te ni xiní ndo' ñaq te xini xa'an' nduu' ra.

3Te xa'a' a ñaq ndaní ndo' yu'u ndii, kundieni ndo' nuu' tundo'o' ñaq ndo'o' ndo', te xachuun' u'ví ndo' xa'a' i, te ni sáñako' xiin' mii' ndo'.

4Te ndee saa ká ni ndii, tiin' kuachí i ndo'ó xa'a' ñaq yo'o': ñaq ndaní kua'a ká ndo' yu'u vitin ndee naa ni ndaní ndo' yu'u ñaq nuu'.

5Xa'a' a jaan' na náka'an' ndo' saa ni ita ndo' nuu' ichi' i ñaq nuu' kii' tia'an kúxiqo nimá ndo'. Namá ndo' nimá ndo', te saa tukuu ndo' ñaq kuní i naa ni xaa ndo' ñaq nuu'. Te naa' námá ndo' nimá ndo' ndii, yachi xaa' i mii' ndiee' ndo', te sáñundia'á i kandelerero ndo' ñaa' mii' iin' a.

6Ndisú yoo iin ñaq va'a ñaq xaa' ndo': ñaq ndasi' ndo' ñaq xaa' ne ndikún ichi' Nicolaítas saa nii' ndasi' yu'u a.

7Yoo ká nduu' ne xá ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o ni ñaq ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i jaan'. Ne kanando nuu' tundo'o' ndii, taxi i kaxi' ni ñaq nduu' tun' iin' mii' ndatun' kaa' mii' ndu'u' Ndiosí. Te tun' jaan' nduu' tun' taxi' kivi' ñuu' ñaq kóo' kivi' ndi'i."

Ñaq yo'o' nduu' tutu ñaq ni ti'vi' Jesús nda'a' ñaq ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu' Esmirna

8'Nuu' ángele, ñaq ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu' Esmirna ndii, ke'i un' ñaq ka'an i xiin' un' vitin nuu' iin tutu: "Yu'u, ñaq yoo ndee ñaq nuu', te yoo tu i ndee ñaq so'o' ndi'i', te tiaku xáchi' i tee' ndee ni xi'i i ndii, ñaq yo'o' ka'án i:

9Xiní i ñaq xaa' ndo', te xiní tu i saa ndo'o' ndo', te xiní ni tu i ñaq nda'vi kuu' ndo', ndisú vika' ndo' xiin' ñaq yu'u. Te xiní ni tu i saa kania'a sáva ne ka'án ñaq ne judío nduu' ni ñaq xa'a' ndo', ndisú süü' sákan' nduu' a. Süü' jaan' ndii kuenta ne nakayá xa'a' ñaq ndiva'a nduu' ni ñaq.

10Küyi'vi ndo' xa'a' ñaq xito' sándo'o' ne yivi' ndo'ó. Kuachí ndii taaan' te nduu' kuenta ñaq ndiva'a jaan' sáva ndo'ó vi'e kaa, te koto kua'a ra ndo'ó, te kundo'o' ndo' uxí ta'an kivi'. Káká naa xika' ndáku ndo' nuu' ichi' i tee' ndee kúvi' ndo' saa te jaan'. Sákan' te taxi i kivi' ñuu' ndo' ñaq kóo' kivi' ndi'i', ñaq nduu' ndee naa iin corona ñaq ni'l' ndo'.

11Yoo ká nduu' ne xá ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o ni ñaq ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i jaan'. Te yoo ká kanando nuu' sakuu' ñaq jaan' ndii, kúvi' ni ñaq ichi' ñaq uví."

Ñaq yo'o' nduu' tutu ñaq ni ti'vi' Jesús nda'a' ñaq ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu' Pérgamo

12'Nuŋ' ángele, ña ndiaa chuun' nuuŋ ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuŋ Pérximo ndii, ña yo'o' ke'i un': "Ña kumi' ichi nii' ña xíin' va uvi saa' ta'vi' jaŋan' ndii, ña yo'o' ka'án a:

13Xiní i saa' ndo'o' un', te xiní tu i ña ndu'u un' ñuŋ mii' xa'ndia chuun' ña ndiva'a. Ndée saa' kani ndii, iní te iní un' xini un' yu'u. Te ní naŋkoŋ un' ña iní un' xini un' yu'u, ni ndee kii' ni xa'ní' te yivi' Antipas, te ni xiká ndaku ndiee' yu'u' xa'a' i. Ña jaŋan' ni xka'ndia ñuŋ un' jaŋan' mii' ndu'u' ña ndiva'a jaŋan'.

14Te ndee saa' ká ni ndii, tiin' kuachí yu'u yo'ó xa'a' ki'in' ña'a, naa kuu' ña ka'ní ne ndikún ichi' Balaam tein' ndo'. Te Balaam jaŋan' ni sania'á Balac saa' kuví samaña ra ne vi'e Israel nuuŋ kuachí. Xa'a' a jaŋan' na ni kavíko' te jaŋan' ne vi'e Israel jaŋan' te kuxí ni ña xaxí' ña ni nasoko' ne yivi' nuuŋ ndiosí saka. Te ni kavíko' tu ña'a' ra, te ni xaa' ni ña xiín.

15Te sakan' tu ka'ní ne ndikún ichi' ña sania'á ne ndikún Nicolaítas tein' ndo'.

16Sakan' na kuii' námä ki'i un' nimá un' xa'a' kuachí un'. Sakan' ña naa' saa' un' ña jaŋan' ndii, yachi ku'un i mii' ndu'u un', te kunta'an' i xiin' ne jaŋan' xiin' ichi ña keta' yu'u' i jaŋan'.

17Yoo ká nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o nia ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuuŋ ñu'u' Asia. Te yoo ká kanando nuuŋ sakuu' tundo'o' jaŋan' ndii, taxi i kaxí' ni ña nani' maná, ña yoo si'e. Te taxi tu i in yuuŋ lulu yaŋa nda'a' ni ña, te nuuŋ yuuŋ jaŋan' yoso' in kivi' xaa' ña ndee in ne yivi' xiiní, súuŋ jaŋan' ndii in ndaq' mi*j*' ne natinyuuŋ jaŋan' kuiti' kuni a."

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuuŋ ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuŋ Tiatira

18'Nuŋ' ángele, ña ndiaa chuun' nuuŋ ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuŋ Tiatira ndii, ña yo'o' ke'i un': "Si'e Ndiosí, ña yi'é nduchi' nuuŋ ndee naa ñu'u' ndatin, te yi'é tu nuuŋ xa'a' a ndee naa yi'é kaa' kua'a ndii ndii, ña yo'o' ka'án a:

19Xiní i ña xaa' un', te xiní tu i ña ndani un' yu'u xiin' ne yivi', te xiní ni tu i ña iní un' xini un' yu'u, te xiní tu i ña xika' nuuŋ un' nuuŋ i, te sakan' tu xiní ña kundieni un' nuuŋ tundo'o'. Te xiní i ña kua'a' kaa' un' ña jaŋan' vitin te sakan' ni xaa' un' ña nuuŋ kii' ni xa'a' iní un' xini un' yu'u.

20Te ndee saa' ká ni ndii, tiin' kuachí yu'u yo'ó xa'a' ki'in' ña'a, naa kuu' ña taxi' un' ña xaa' Jezabel, ña' ka'án ña in ña' ka'án tiakú tu'ln Ndiosí nduu' a, kachi mi*j*' a'. Te xiin' ña sania'á a' ndii, xamaña a' savin ne xika' nuuŋ nuuŋ i, te sakan' kumi' ni ña musa nia, te sakan' tu xixi' ni ña xaxí' ña ni nasoko' ne yivi' nuuŋ ndiosí saka.

21Te yu'u ndii, ni taxi i ki'in' kuiyq nuuŋ a' te námä a' nimá a' xa'a' kuachí a', ndisu ni xiin a' naŋkoŋ a' ña xiín a'.

22Xa'a' a jaqan' na səndo'o' i ña' jaqan' xiin' kui'e xatü. Tə səndo'o' u'vi tu i nə kumi' ña' jaqan' ndee naa musa niə naa' nəmə niə nimá niə nuu' səkuu' ña niə'a ña niə sania'á ña'a' ña jaqan'.

23Tə xiin' kui'e xatü ka'nı' i nə ndikún ıchi' ña sania'á a'. Tə kii' səkan' ndii, kuni səkuu' tı'vi nə nakayá xa'a' i ña yu'u nduu' ña xiní ña xanini yoo' kə. Tə xiní tu i ña ka'án nimá niə xa'a'. Tə viku'un ya'vi' tu i'in ndo'ó xa'a' ndee kə nuu' ña ni xaq ndo'.

24'Ndisu səvə ndo'ó, nə ndiee' ñu Siatira, nə ni səkuaqñ ña sania'á ña jaqan', xiin' nə ni xini kuento ña ka'án ne jaqan' kaa' si'e, ña ka'án xa'a' ña ndiva'a ndii, ka'án i ña köö' kə tukü ña ka'án chuun' i xiin' ndo'.

25Ndaa' ndii, kuni i ña iní naa iní ndo' kuni ndo' yu'u ndee xaa' kivi' ña nəndiko' tukuu' i.

26Tə yoo' kə kənando nuu' səkuu' təndo'o' jaqan', tə səxinú niə ña kuni yu'u ndee kivi' so'o' ndi'i' ndii, təx i ndiee' niə tə kə'ndiqchuun' niə nuu' nə yivi' iin yivi'.

27Tə səq nii' ni natıin yu'u ndiee' nda'a' yuva' i tə xa'ndia chuun' i ndii, nii' səkan' təx i ña kə'ndiqchuun' viə nə jaqan' nuu' nə yivi', tə səkuachi' niə nə yivi' jaqan' ndee naa kisi' ña sakuachi' xi'e nə yivi'.

28Tə təx i tiuun' chie, ti' keta' kuaxi' kitü', nda'a' niə.

29Yoo' kə nduu' nə xə ni nənia' Ndiosí so'o' ndii, na təx so'o' niə ña ka'án Espíritu Santo xiin' nə nakayá xa'a' i, nə ndiee' nuu' ñu' Asia."

El Apocalipsis 3

Ña yo'o' nduu' tütü ña ni tı'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' nə nakayá xa'a' a, nə ndiee' ñu Sardis

1'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' nə nakayá xa'a' i, nə ndiee' ñu Sardis ndii, ña yo'o' ke'i un': "Ña kumi' uxə səa' Espíritu, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí jaqan' xiin' uxə səa' tiuun' jaqan' ndii, ña yo'o' ka'án a: Xiní i ña xaa' un', tə xiní tu i ña ka'án nə yivi' ña tiaku kə ña iní un' xini un' yu'u. Ndisu nuu' yu'u ndii, xə yoo' un' kuvı un'.

2Koö ndito' iní un'. Tə səndieni un' ña va'a ña xaa' kə na un', ña kusaa' ndoo' kə ndee sie jaqan'. Kuachı' ndii xə ni xini i ña ni səxinu' va'a un' chuun' ña xaa' un' nuu' Ndiosí.

3Naka'an' un' ña ndixa ña ni natıin un' xiin' ña ni xini so'o' un', tə səxinú un' ña jaqan', tə na nəmə un' nimá un' nuu' kuachı' jaqan'. Səkan' ña naa' köö' ndito' iní un' ndii, nəndiko' si'e i nuu' un' kii' xiní un' amaq kuiti' ndee naa xaa' tə kui'nä'.

4Ndisu yoo ndia'vi' nə ndiee' ñu Sardis ñaa' nə ni sənde'i nimá xiin' kuachı' nuu' i. Səkan' na kui'i' toto yaq kui'nü niə kakə niə xiin' i xa'a' a ña nə xata'qan nduu' niə.

5Te ne kānando nuu' kuachí ndii, kui'nu nia toto yaq jaan'. Te sāndoyo' i kivi' nia, ña yoso' nuu' tūtu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'. Te nuu' yuva' i xiin' nuu' ángele a ndii, ndiee yu'u i ña nduu' nia kuenta i.

6Yoo kā nduu' ne xā nī nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o nia ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u Asia."

Ña yo'o' nduu' tūtu ña nī tī'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Filadelfia

7'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Filadelfia ndii, ke'i un' ña ka'án i xiin' un' vītīn: "Ña su'un ndi'i, ña ndixā xnā'a, ña kumi' nda'a' ña nī kūmi' rey David, te kii' nunia' a iin yi'e' ndii, ndee iin ña'a kūvī ndasi ña jaan', te kii' ndasi a iin yi'e' ndii, ndee iin ña'a kūvī nunia' tu ña jaan' ndii, ña yo'o' ka'án a:

8Xiní i ña xaa' un'. Te koto un', xā nī nunia' i iin yi'e' nuu' un', te ndee iin ña'a kūvī ndasi yi'e' jaan'. Te, tee' ndee kōo' kua'a' ña ndiee' un' ndii, nī sāxinú un' tu'un i, te kōo' kivi' nī ka'án un' ña xīní un' yu'u.

9Te ne xini xa'an' ne nakayá xa'a' ña ndi'va'a jaan', ne ka'án ña ne judío nduu' nia, te sūvī nia ndii, sāndiee kui'e ña'a' i ña ku'un kuitā xiti' nia nuu' un', te kuni nia ña ndani yu'u yo'ó.

10Te xa'a' a ña nī sāxinú un' ña nī ka'án chuun' i xiin' un', ña kundiēni un' nuu' ichi' i ndii, koto tu yu'u yo'ó nuu' tūndo'o' chie ña kixin nuu' ñu'u iin yivi', ña koto kua'a ne yivi' iin yivi'.

11Koto un', xā kuyatin' nāndiko' nī tukuu' i iin yivi'. Ini naa inī un' kuni un' yu'u, te sakan' kōo' na'in corona ña kānando un' saa i.

12Te ne kānando nuu' tūndo'o' jaan' ndii, sānanduu' ña'a' i ndee naa nduyu ka'nu' xa'a' yukun' Ndiosí i mii' xika' nuu' i nuu' a. Te kōo' kivi' kuni a ña kīe nī vi'e a jaan'. Te chīndu'u' i kivi' Ndiosí i nuu' ne jaan' xiin' kivi' ñuu a, ña nāni' Jerusalén xaa'. Te ñuu jaan' ndii, keta a ndi'vi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu a. Te chīndu'u' tu i kivi' xaa' mii' i nuu' nia.

13Yoo kā nduu' ne xā nī nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o nia ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u Asia."

Ña yo'o' nduu' tūtu ña nī tī'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Laodicea

14'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Laodicea ndii, ña yo'o' ke'i un': "Ña nduu' sakan' na kundiū a, ña ndiee' yu'u' ndaku, ña ka'án ña ndixā, ña nī xā sakan', te nī xā'a Ndiosí sākuu' ña yoo ndii, ña yo'o' ka'án a:

15Xiní i ña xaa' un', te xiní tu i ña nī ndee i ni' kā un' nuu' ichi' i, te nī ndee vīxīn tu un' nuu' a. Vā'a kā naa' vīxīn un', uun i ni' un' nuu' ichi' i.

¹⁶Ndisu xa'a' a ña ni ndee i'ni' ką un' nuu' ichi' i, te ni ndee vixin tu un', süu' jaan' ndii i'ni' vixin kuiti' un' nuu' ichi' i jaan' ndii, xą xito' nduxan kuii i yo'ó.

¹⁷Sakan' ña ka'án un' ndii: Te vika' nduu' i, te ni natiiñ i kua'a' ña vika'. Te kuäsa' natiiñ i xa'a' ndee iin ña'a, kachi un'. Ndisu nuu' yu'u ndii, te nacha'an nduu' un', te te natiiñ xava'a nduu' tu un'. Te te nda'vi koo' chukuu' kuu' ni tu nduu' un'. Te sakan' tu ndee naa te tüvi' nuu' nduu' un'. Te ndee naa te iin' vichi' nduu' tu un'.

¹⁸Ña jaan' na kuii' ka'án i xiin' un' ña va'a ką nuu' yu'u sata' un' ña va'a ką ña nduu' ndee naa kaa' kua'a, ña ndundoo' nuu' ñu'u i'ni' va, te kuvika' un' xa'a' ña nduu' kuenta i. Te sata' tu un' toto yaq nuu' i kui'nun' un', te kaka' iin' vichi' un', te kuchani un', te sakan' tu sata' un' xa'an tatan' te taan un' nduchi' nuu' un', te kuví kuní un' ña nduu' kuenta i.

¹⁹Te yu'u ndii, kani kuento i sakuu' ne ndani i, te kani tu ña'a' i tundo'o'. Xa'a' a jaan' na kundikun un' yu'u xiin' iin kanii' nimá un', te namá un' nimá un' nuu' kuachij un'.

²⁰Te koto un', yu'u ndii, yoo te yoo i nuu' ki'e, te kana' i ndo'ó. Te yoo ką nduu' ne xini so'o tachi' yu'u i, te nakuuin niña ña ka'án i, te saxka'ndia niña yu'u vi'e niña ndii, xka'ndia i vi'e niña, te kuxi inga' i xiin' niña ña xaxi' xakuaaq'.

²¹Te ne kānando nuu' sakuu' tundo'o' ña koo' ndii, taxi i kundiee niña mii' xa'ndia chuun' i, ndee naa ni xaa i ni kānando i te ndu'u i mii' xa'ndia chuun' yuva' i.

²²Yoo ką nduu' ne xaa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o niña ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u Asia" —ni kachi a xiin' i.

El Apocalipsis 4

Xaka'nu' ña ndiee' ndivi' Ndiosí

¹Kii' ni ndi'i ni satuví a ña jaan' nuu' i ndii, ni xini i ña nunia' iin yi'e' ndivi', te ni xini so'o ni tukuu i tachi' yu'u, ña ni xini so'o i ña nuu', ña ti'e' ka'án a ndee naa tachi' iin ndachuun'. Te ni ka'an a xiin' i ndii: —Kua'an kaa' yo'o', te nia'a i yo'ó ña xka'ndia kii' ndi'i ña kaap' —ni kachi a.

²Te xaka'án e', te ni sakutu' Espíritu Santo nimá i, te ni xini i iin' iin tei ka'nu' ndivi', te ndu'u iin tei yivi' nuu' tun' jaan'.

³Te te ndu'u nuu' tei jaan' ndii, ndatun' va yi'e ra ndee naa yuu' ndatun' ña nani' jaspe, xiin' yuu' kua'a ña nani' cornalina. Te ndasi i'nü tei ka'nu' jaan' xiin' iin ña kaa' ndee naa koo' yanki' ndatun' ndee naa iin yuu' ña yi'e kuij' ndatun' xava'a ña nani' esmeralda.

⁴Te ndasi i'nü tu tei ka'nu' jaan' xiin' oko kumi' ta'an tei ka'nu' mii' ndiee' ña xixa. Te ña xixa jaan' ndii, ni'nü a toto yaa, te ndu'u iin corona oro xini' i'in a.

⁵Té nuu' tei ka'nu' jaan' ni kiee ñu'u savi', té ti'e' va ni nde'i a, té ka'án tu ki'in' tachi' yu'u'. Té ndatin tu uxá ta'an choon ikan'. Té ña jaan' nduu' uxá ta'an Espíritu Ndiosí.

⁶Té sakan' tu yoo iin ña yi'é ndee naa miñi yuu' tata yatin nuu' tei ka'nu' jaan'. Té yi'é kaxi' a ndee naa yuu' ña nani' cristal. Té yatin tei ka'nu' jaan' xiin' saa kua'an xiin' nu' ndii, yoo' kumi' ta'an ña tiaku. Té saa kua'an iin' ña jaan' yoo nduchi' nuu' a naa kuu' xata' a xiin' nuu' a.

⁷Té ña tiaku, ña iin ndii, naa kaa' león kaa' a. Té ña tiaku, ña uví ndii, naa kaa' sindiki' savá kaa' a. Té ña tiaku, ña uní ndii, naa kaa' nuu' té yivi' kaa' nuu' a. Té ña tiaku, ña kumi' ndii, naa kaa' tasú' kii' ta'nu' ri' kaa' a.

⁸Té yoo iñu ta'an ndixin iin kumi' saa' ña tiaku jaan'. Té saa kua'an iin' a yoo nduchi' nuu' a. Té nduvi' xiin' ñu' ndii, xikuiín a ña ka'án a ndii: Ña su'un, ña su'un, ña su'un nduu' xto'o e' Ndiosí. Té ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' a. Té ni yoo a, té yoo a, té kuaxi a. Kachi a.

⁹Té xita' kumi' saa' ña tiaku jaan' yaq nuu' ña ndu'u' nuu' tei ka'nu', ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan', té xaka'nu' ña'a' a, té tiin' ka'nu' ña'a' a, té taxi' tu a ña chindani ña jaan'. Té sakuu' ichi' kii' xaa' ña jaan' sakan' ndii,

¹⁰Xikundieé ndiee oko kumi' saa' ña xixa jaan' nuu' ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan', té xaka'nu' a ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan'. Té chindu'u' iin ña xixa jaan' corona oro, ña ndu'u' xini' a, yatin nuu' tei ka'nu' jaan', té xaka'nu' a ka'án a ndii:

¹¹Xto'o ndu Ndiosí, xata'an ña yo'ó xito' ka'nu' ndu. Té xata'an tu ña tiin ka'nu' ndu yo'ó, té xata'an tu ña natiiun un' ña ndiee. Kuachí ndii yo'ó ni xa'a sakuu' ña yoo. Té xa'a' a ña kuní un' na yoo a, té sakan' tu na ni xa'a un'. Ni kachi ña xixa jaan'.

El Apocalipsis 5

Yo'o' ka'án Juan xa'a' tutu ña iin' tuví xiin' xa'a' mbée Lulu

¹Té ni xini i ña nda'a' kuá'a ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan' ndii, tiin' a iin tutu ña iin' tuví, té yoo ña yoso' nuu' a xiin' xata' a. Té ndasi kutu' a xiin' uxá ta'an chíndu'.

²Té ni xini tu i iin ángele ka'nu' va ña ka'án ndoso' ti'e' va ndii: —Yoo nduu' ne xata'an ta'vi' chíndu' kaa' té nunia' ni a tutu kaá? —ni kachi a.

³Ndisu köo' ndee iin ña xata'an nunia' tutu jaan', ni ndee ndivi', ni ndee nuu' ñu'u' iin yivi', ni ndee tixin ñu'u' ndii, köo' ña koo' chukuu', té nunia' a tutu ña iin' tuví jaan', té ka'vi ña'a' a.

⁴Té ni xakú kua'a i, sakan' ña köo' ndee iin ña xata'an té nunia' a tutu jaan', té ka'vi ña'a' a.

⁵Sakan' té ni ka'án iin ña xixa jaan' xiin' i ndii: —Kuákú ká un'. Koto un', ña nduu' león kuenta ne vi'e Judá, ña nduu' tu siáni' xika' ka'nu' David ndii, xa ni kánando a

nuu' ña ndiva'a, sakan' na yoo ndiee' a te ta'vi' a uxã saa' chi'ndu' kaq', te nunia' a tütü ña iin' tuví kaq' —ni kachí a xiin' i.

⁶Sakan' te ni xini i ña ma'in' kumi' saa' ña tiaku jaan', xiin' ma'in' mii' iin' tei ka'nu' jaan', xiin' ma'in' ña xixa jaan' iin' iin' ña nduu' Mbëe Lulu. Te ña jaan' ndii, nia'a iin' a ña ni xa'ní' ña'a' ne yivi'. Te ni yoo uxã ta'an ndiki' a, te ni yoo tu uxã ta'an nduchi' nuu' a. Ña jaan' nduu' uxã ta'an Espíritu, ña tianu' Ndiosí nuu' ne ndiee' kanii' iin' xaan' iin' yivi'.

⁷Te ni xa'an natiiin Mbëe Lulu jaan' tütü ña iin' tuví jaan' nda'a' kuq'a ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan'.

⁸Te kii' ni natiiin a tütü jaan' ndii, ni xikundiee ndiee kumi' saa' ña tiaku jaan' xiin' oko kumi' saa' ña xixa jaan' nuu' Mbëe Lulu jaan'. Te iin ña jaan' tiin' iin ñuu' ña xandaal, ña nani' arpa, te ni tiiin tu a ko'o' oro mii' ñu'u' suxa chû'ma. Te suxa chû'ma jaan' nduu' ña ka'án ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' a.

⁹Te ni xita a iin yaq xaa' nuu' Mbëe Lulu jaan' ka'án a ndii: Xata'an ña natiiin yo'ó tütü ña iin' tuví kaq', te ta'vi' un' chi'ndu' kaq', sakan' ña xa ni xa'ní' te yivi' yo'ó, te xiin' níi' un' ni ki'in un' sakuu' nuu' ne yivi' te künduu nia nditiä Ndiosí. Te ni kiee sakuu' ne jaan' nuu' sakuu' iin tiv'i chie, nuu' ne yoo tu'un mii', xiin' nuu' sakuu' ñu'u ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' nuu' sakuu' nuu' ne yivi'.

¹⁰Te ni sananduu' ña'a' un' iin tiv'i ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', te künduu tu nia sutu, te kaka nuu nia nuu' Ndiosí e'. Te ka'ndia chuun' nia nuu' ne yivi' iin yivi'. Ni kachí ña xixa jaan'.

¹¹Ikan' te ni xini i mií ni mií ni ángele saa kua'an xiin' tei ka'nu' jaan'. Te ni xini so'o tu i tachi' yu'u' a, xiin' tachi' yu'u' kumi' saa' ña tiaku jaan', xiin' ña xixa jaan'.

¹²Te ti'e' ni kuqa' sakuu' ña jaan' ndii: Mbëe Lulu, ña xa ni xa'ní' te yivi' yo'o' ndii, xata'an ña natiiin a ña ndiee', xiin' ña vika', xiin' ña ndichi va. xiin' ndiee', xiin' ña tiiin ka'nu' ña'a' e', xiin' ña ndatun' xava'a, xiin' ña xaka'nu' e' nuu' a. Ña jaan' ni kachí a.

¹³Te ni xini so'o i ka'án sakuu' ña ni xa'a Ndiosí, naa kuu' ña ndiee' ndivi', xiin' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' ña ñu'u' tixin ñu'u', xiin' ti' ñu'u' minj ka'nu' ndii: Ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' kaq' xiin' Mbëe Lulu ndii, na natiiin a ña xaka'nu' ña'a' e', xiin' ña tiiin ka'nu' ña'a' e' xiin' ña ndatun' xava'a, xiin' ña ndiee' ndee ndi'i' ni kivi'. Ni kachí a.

¹⁴Te ni ka'an kumi' saa' ña tiaku jaan' ndii: —Sakan' na künduu a —ni kachí a. Te ni xikundiee ndiee oko kumi' saa' ña xixa jaan', te ni xaka'nu' a ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan'.

El Apocalipsis 6

Só'o ni xaq a kii' ni ta'vi' Jesús chi'ndu' ña ndasi tütü ña iin' tuví jaan'

¹Té ni xini i kii' ni ta'vi' Mbęę Lulu jaqan' iin chi'ndu' ña uxə ta'an jaqan'. Té ni xini so'o i tachi' yu'u' iin ña tiaku, ña kumi' ta'an jaqan', ka'án ti'e' a ndee naa nde'i savi' ndii: —Nia'a —ni kachi a.

²Té ni xini i ni ketə iin kuei yaqa. Té te yoso' ti' jaqan' ndii, ni'i' ra iin itun' toso. Té ni natijin rä iin corona ña kündu'u' xíni' rä. Té ni kānando rä. Té kua'ān rä, te kānando kā rä.

³Té kii' ni nūnia' Mbęę Lulu jaqan' chi'ndu' ña uvı ndii, ni xini so'o i ña ni ka'ān ña tiaku, ña uvı jaqan' ndii: —Nia'a —ni kachi a.

⁴Té ni ketə iin kuei kua'a ñu'u. Té te yoso' ti' jaqan' ndii, ni natijin rä ndiee' te sakunta'an' rä ne yivi' iin yivi', te kānij' ta'an' nia. Te ni natiin tu ra iin ichi nani' va.

⁵Té kii' ni nūnia' Mbęę Lulu jaqan' chi'ndu' ña unı ndii, ni xini so'o i ni ka'ān ña tiaku, ña unı jaqan' ndii: —Nia'a —ni kachi a. Té ni xini i ni ketə iin kuei ndiaa!. Té te yoso' ti' jaqan' ndii, ni'i' ra iin kaa ña xikuitá ña a.

⁶Té ni xini so'o i ña keta' iin tachi' yu'u' tein kumi' saa' ña tiaku jaqan' te ni ka'ān a ndii: —In kilo kuiti' yuchi' ndikin' trigo, te kondia a xu'un' ña ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'. Té unı ta'an kilo yuchi' ndikin' cebada kuiti', te kondia a xu'un' ña ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'. Ndisu sänduxín un' xa'ān oliva, ni ndee sänduxín tu un' vino va'a —ni kachi tachi' jaqan'.

⁷Té kii' ni nūnia' Mbęę Lulu jaqan' chi'ndu' ña kumi' ndii, ni xini so'o i ña ni ka'ān ña tiaku, ña kumi' jaqan' ndii: —Nia'a —ni kachi a.

⁸Té ni xini i ni ketə iin kuei yaqa ndii. Té te yoso' ti' jaqan' ndii, ña xi'í nani' rä. Té yatın va ndikún yavı ndii xata' rä. Té ni natijin uvı saa' te jaqan' ndiee', te kānij' rä iin ta'vi' ña kumi' ne ndiee' iin yivi' xiin' ñu'u, xiin' sokö, xiin' kui'e, xiin' kitı' iku'.

⁹Té kii' ni nūnia' Mbęę Lulu jaqan' chi'ndu' ña u'un ndii, ni xini i ña ñu'u' ne ni xi'i xa'a' ña nduu' mii' nasoko' ne yivi' ña a nuu' Ndiosí. Té ni xa'nij' ne yivi' ne jaqan' xa'a' a ña ni ka'ān ndoso' nia tu'un Ndiosí, te ni ndiee yu'u' te ni ndiee yu'u' nia xa'a' a.

¹⁰Té ti'e' ni ka'ān nia ndii: —Xto'o, kumi' un' sakuu' ña ndiee', te ña su'un nduu' tu un'. Té sakan' tu ndixä kuu' un'. ¿Amäa vi' kendiaa' ya'vi' un' nuu' ne ndiee' iin yivi' xa'a' a ña ni xa'nij' nia ndu'u, te sando'o' ña a' un'? —kachi ne jaqan'.

¹¹Sakan' te ni taxi Ndiosí nda'a' iin nia iin toto yaqa nani'. Té ni ka'ān a xiin' nia ña nandiee' kā nia ndee sie ndee skächti' xinu ne ta'an' nia, ne xika' nuu' tu nuu' a, ne kuvı tu naa ni xi'i ne jaqan'.

¹²Té kii' ni nūnia' Mbęę Lulu jaqan' chi'ndu' ña iñu ndii, ndiee' va ni taan. Té ni kuu iin yavı nuu' ñu'u ndee naa toto ndiaa!. Té ni kuu kua'a ndiaa' yoo' ndee naa ní!.

¹³Té tiuun', ti' ndiee' ndivi' ndii, ni koyö ri' nuu' ñu'u' iin yivi' ndee naa koyö ndoko' higuera itia' nda'a' itun' a kii' xika' ndiee' tachi'.

14Té ndivi' ndii, ni natuvi' a ndee naa tutu ña iin' tuví. Té sakuu' iku' ndii, ni nama a mii' ita' a. Té sakuu' ñu'u' ña ndasi i'nú xiin' miní ka'nu' ndii, ni nama mii' ndiee' a.

15Té ne xa'ndia chuun' kuu' nuu' ká nuu' ne yivi' iin yivi', xiin' ne ka'nu' kuu' nuu', xiin' ne viká', xiin' ne kumi' ña ndiee' nuu' te xíin', xiin' ne kumi' ndiee', xiin' sakuu' ne xiko' ni'l' iin xto'o, xiin' ne xika' ndiká ndii, ni tisi'e xiin' mij' ni ja iku' tixin káva' xiin' tixin yuu' na'nu'.

16Té ni ka'an ni ja xiin' iku' xiin' yuu' na'nu' jaan' ndii: —Koyo ndo' xíni' ndu te tisi'e ndo' ndu'u nuu' ña ndu'u nuu' tei ka'nu' xiin' nuu' ña sando'o' Mbéé Lulu kaa' ndu'u'.

17Kuachí ndii xá ni xáa kivi' ña sando'o' Ndiosí xiin' Mbéé Lulu kaa' ndu'u, te ndee iin ne yivi' kúvì kundiéni nuu' tundo'o' jaan' —ni kachi ni ja xiin' ña jaan'.

El Apocalipsis 7

Só'o ni xáa a kii' ni chindu'u' ángele sello ti'e' ciento uvi xíko kumi' mií ne yivi'

1Té kii' ni ndi'i ña ni satuví a ña jaan' nuu' i ndii, ni xini i ita' ndichí kumi' ta'an ángele kumi' saa' xaan' mii' kuaxí tachi' nuu' ñu'u' iin yivi'. Té täxi a xka'ndia ndee iin tachi' jaan' nuu' iin yivi', ni ndee nuu' miní ka'nu', ni ndee nuu' ndee iin itun'.

2Té ni xini tu i kuaxí keta ingá ángele mii' keta' ñu'u. Té ni'l' a sello Ndiosí tiaku. Té ni ka'an ti'e' a xiin' kumi' saa' ángele jaan', ña xá ni natuun ndiee' te sanduxín a ñu'u' iin yivi' xiin' miní ka'nu' jaan', ka'án a ndii:

3—Sànduxín ndo' ñu'u' iin yivi', ni ndee miní ka'nu', ni ndee itun', ndee ndi'i chindu'u' ndu sello yo'o' ti'e' ne xika' nuu' nuu' Ndiosí e' —ni kachi ángele jaan'.

4Té ni xini só'o i saa ta'an te yivi' ni chindu'u' ángele jaan' sello jaan' ti'e', ciento uvi xíko kumi' mií kuu' rä. Té te jaan' nduu' siáni' te uxí uvi tí'vi te nduu' kuenta ne vi'e Israel.

5Sakan' na ni chindu'u' a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Judá. Té ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Rubén. Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Gad.

6Té ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Aser. Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Neftalí. Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Manasés.

7Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Simeón. Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Leví. Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí uvi mií ne nduu' ichi' Isacar.

⁸Té ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxí mií ne nduu' ichi' Zabulón. Té ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxí mií ne nduu' ichi' José. Té sakan' tu ni chindu'u' a sello jaan' ti'e' uxí mií ne nduu' ichi' Benjamín.

Né kua'a' koo' chukuu', né ni'nu' toto yaq nani'

⁹Té kii' ni ndi'i ña ni tuví jaan', sakan' té ni xinj i kua'a' koo' chukuu' ne yivi'. Kua'a' va kuu' niá, té ndee iin ne yivi' kúvi ka'vi ña'a'. Té ne jaan' ndii, ni kíee niá nuu' sakan' nuu' ne yivi'. Té ni kíee tu niá nuu' sakan' i'in t'i'vi chie. Té ni kíee ni tu niá nuu' sakan' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a. Té sakan' tu ni kíee niá nuu' sakan' ne yoo tu'un mii'. Té ni ita niá yatin' nuu' tei ka'nu' jaan' xiin' nuu' ña nduu' Mbeé Lulu jaan'. Té ni'nu' niá toto yaq nani', té ni'i' tu niá ñuu' nda'a' itun'.

¹⁰Té ti'e' ni kuqa' niá ka'án niá ndii: Xa iin ndaq' Ndiosí e', ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' xiin' Mbeé Lulu kuiti' sakan' yoo'. Ni kachi niá.

¹¹Té ita' sakan' ángele jaan' saa' xinunduu' yatin' tei ka'nu' jaan' xiin' mii' ndiee' oko kumi' saa' ña xixa jaan', xiin' kumi' saa' ña tiaku jaan'. Sakan' té ni xikundiee' ndiee' sakan' a yatin' nuu' tei ka'nu' jaan', té ni xaka'nu' a Ndiosí,

¹²té ka'án a ndii: Sakan' na kunduu' a. Na natijin Ndiosí e' sakan' ña xaka'nu' e' nuu' a, xiin' ña ndatun' xava'a, xiin' ña ndichi, xiin' ña chindani ña taxi' e' nuu' a, xiin' ña tiin' ka'nu' ña'a' e', xiin' ña xa'ndia chuun', xiin' ña ndiee' ndee' ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu' a. Ni kachi a.

¹³Sakan' té ni ka'án iin ña xixa jaan' xiin' i ndii: —¿Yoo nduu' ne ni'nu' toto yaq kaq', té mii' ni kíee niá? —ni kachi a.

¹⁴Té ni ka'án i xiin' a ndii: —Mii' yo'ó xiní, tákui'e —ni kachi i. Té ni ka'án a xiin' i ndii: —Ne kaq' nduu' ne xá ni xka'ndia tundo'o' chie, té ni natia niá toto niá kaa' xiin' ní' Mbeé Lulu kaq', sakan' na ni nduyaq nia.

¹⁵Xa'a' a jaan' na ita' niá yatin' nuu' tei ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí. Té xika' nuu' niá nuu' a nduvi' xiin' ñuu' tixin yekun' a. Té mii' Ndiosí jaan', ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan', koq' xiin' niá, té koto ña'a' a.

¹⁶Té köo' kivi' kundo'o' ká niá xa'a' ña xaxi', ni ndee' xa'a' tikui. Té ni ndee' kä'mi tu ña'a' ñu'u, té ni ndee' i'ni' ká tu kuni niá.

¹⁷Sakan' ña Mbeé Lulu, ña iin' yatin' mii' iin' tei ka'nu' kaq', koto ña'a', té kundiaka ña'a' a tikoy'o' mii' yoo' tikui, te' nduu' kivi' ñuu' ña köo' kivi' ndi'i', té mii' Ndiosí naaku'a' sakan' tikui te' kiee' nduchi' nuu' niá —ni kachi ña xixa jaan' xiin' i.

El Apocalipsis 8

Só'o ni xaq a kii' ni nunia' Jesús chí'ndu' ña uxá

¹Té kii' ni nunia' Mbeé Lulu chí'ndu' ña uxá ndii, ni kutaxin' kaa' kanii' ndivi' yatin' savá hora.

2Sąkan' te ni xini i uxə ta'an ángele ña ita' ndichi yatin nuu' Ndiosí. Te ni natuin i'in a iin ndachuuun' tun' ni'i' ichi'.

3Ikan' te ni kixin inga ángele ni'i' a iin ko'o' chü'ma oro, te ni xikuijn ndichi a yatin nuu' a mii' xi xixí sūxə chü'ma. Te ni natuin a kua'a' sūxə chü'ma, te ni sanduijn ña'a' a xiin' sakuu' ña ka'án ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' a. Te k'a'mi ángele jaan' uvı̄ saa' ña jaan' nuu' ña ni kua'a xiin' oro, ña iin' yatin nuu' tei ka'nu' jaan'.

4Te nda'a' ángele jaan' ni kiee ñu'ma sūxə chü'ma jaan' xiin' ña ka'án ne jaan' xiin' Ndiosí, te kua'an kaa a nuu' Ndiosí mii' ndu'u' a.

5Sąkan' te ni ki'in ángele jaan' ko'o' chü'ma jaan', te ni sakuu' ña'a' a xiin' ñu'u tikeí ña ñu'u' jaan', te ni xatia a ñu'u' jaan' nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ti'e' va ni nde'i savi', te ni tiakü tachi' yu'u' ndee naa ka'án ne yivi', te ndiee' va ni kiee ñu'u a, te ni taaan va.

So'o ni xaa a kii' ni tivı̄ ángele jaan' ndachuuun', tun' ni'i' ichi' jaan'

6Te uxə saa' ángele, ña tiin' uxə saa' ndachuuun' tun' nichi' jaan' ndii, ni xikoq tu'va a te tivı̄ a tun' jaan'.

7Sąkan' te ni tivı̄ ángele ña nuu' ndachuuun' a. Te ni koyo i'in xiin' ñu'u, ña saká xiin' níi', nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni xixi iin ta'vi' ña unı̄ ñu'u' iin yivi'. Te ni xixi iin ta'vi' ña unı̄ itun', tun' ita' nuu' ñu'u' jaan'. Te ni xixi tu sakuu' ku'u kuii' nuu' ñu'u' jaan'.

8Sąkan' te ni tivı̄ ángele ña uvı̄ ndachuuun' a, te ni namä nuu' minj ka'nu' iin ña kaa' ndee naa jku' kii' xixi a. Sąkan' te iin ta'vi' ña unı̄ minj ka'nu' jaan' ni nanduu níi'.

9Te ni xi'i iin ta'vi' ña unı̄ ti' ñu'u' minj ka'nu', te ni ndoñu'u' tu iin ta'vi' ña unı̄ tundoo', tun' xka'ndíá nuu' minj jaan'.

10Sąkan' te ni tivı̄ ángele ña unı̄ ndachuuun' a, te ni namä iin tiuun' ndatin chię va ndee ndivi' ndee naa iin choon. Te ni namä ri' nuu' iin ta'vi' ña unı̄ itia iin yivi', xiin' nuu' iin ta'vi' ña unı̄ tiko'yo'.

11Te tiuun' jaan' ndii, uvə nani' ri'. Te iin ta'vi' ña unı̄ tıkui ni nanduu uva. Te kua'a' ne yivi' ni xi'i kii' ni xi'i nia te jaan', sakan' ña ni nanduu uva ra'.

12Sąkan' te ni tivı̄ ángele ña kumi' ndachuuun' a, te ni nduxin iin ta'vi' ña unı̄ ñu'u, xiin' iin ta'vi' ña unı̄ yoo', xiin' iin ta'vi' ña unı̄ tiuun', te ni kuu iin yaví iin ta'vi' ña unı̄ sakuu' ña jaan'. Te sakan' köö' ñu'u iin ta'vi' ña unı̄ iin ke'in'. Te ni ndee nändioo' tu yoo' xiin' tiuun' iin ta'vi' ña unı̄ ñuu.

13Sąkan' te ni ndani'i i nuu' i ndivi', te ni xini i sukun va ta'nu' iin tasu' ka'án ti'e' ri' ndii: —Nda'vi, nda'vi, nda'vi va ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi' kii' tivı̄ uni ta'an ka ángele kaa' ndachuuun' a —ni kachı̄ ti' jaan'.

El Apocalipsis 9

Só'ó ni xaa a kii' ni tiví ángele ña u'un ndachuun' a

1 Sakan' te ni tiví ángele ña u'un ndachuun' a, te ni xini i ña x a ni namá iin tiuun', ti' ni keta ndee ndivi', nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni natii ri' nda'a' ña nuniá' yavi kunu va.

2 Te ni nunia' ri' yavi kunu va jaan'. Te ni kiee kua'a' xava'a ñu'ma ndee naa kua'a' ñu'ma kiee' iin xitun chie xava'a. Te ni kuu iin yaví ndee ni ndasi ñu'ma jaan' ñu'u ndee ni sativi' tu a tachi'.

3 Te tein ñu'ma jaan' ni kiee tika. Te ni nakuchi ri' nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni natii ri' ña ndiee' ndee naa ña kumi' tisu'ma.

4 Te ni ki'in chuuun ri' ña sanduxín ri' itia ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', uun sanduxín ri' itun', uun sanduxín ri' ku'u. Süu' jaan' ndii ni ki'in chuuun kuiti' ri' te sando'o' ri' ne yivi', ne koo' sello Ndiosí ndu'u' ti'e'.

5 Te sakan' tu ni ki'in chuuun ri' te ka'ni' ri' ne yivi' jaan'. Süu' jaan' ndii ni ki'in chuuun ri' te sando'o' u'vi va ña'a' ri' u'un ta'an yoo'. Te ña u'vi, ña sando'o' ti' jaan' ndii, u'vi a ndee naa kii' xaxi' tisu'ma iin ne yivi'.

6 Te kivi' jaan' ndii, nanduku' ne yivi' jaan' ña xi'i. Ndisu koo' a kuni nia, te ka'an tu nimá nia kuví nia xa'a' a ña u'vi va xini nia, ndisu kuví kuví nia.

7 Tika jaan' ndii, naa iin' kuei, ti' x a xito' koso' te yivi' kii' ku'un ra ñu'u, iin' ri'. Te i'in ri' ndii, ndu'u' iin ña kaa' ndee naa corona oro xini' ri'. Te nuu' ri' ndii, naa iin' nuu' ne yivi' iin' a.

8 Te ixi' xini' ri' ndii, naa iin' ixi' xini' ña'a' iin' a, te nu'u ri' ndii, naa iin' nu'u león iin' a.

9 Te ni ni'nú ri' iin ña kaa' ndee naa kaa' ti'e' ña ni'nu' te xin'. Te ti'e' va ni'i' ndixin ri' ndee naa ni'i' kua'an kua'a' xava'a kuei kii' taxta'an' ri' xita' ri' carreta kii' yoo ñu'u.

10 Te ni yoo su'ma' ri', te ni yoo tu iñu' a ndee naa tisu'ma. Te xiin' su'ma' ri' jaan' yoo ña ndiee' ri' te sando'o' ri' ne yivi' u'un ta'an yoo'.

11 Te ña xa'ndia chuun' nuu' ri' ndii, ángele, ña xa'ndia chuun' yavi kunu va jaan', nduu' a. Te Abadón nani' ángele jaan' xiin' tu'un hebreo. Te xiin' tu'un griego ndii, Apolión nani' a.

12 Xa ni ndi'i tundo'o' kini va ña nuu'. Ndisu chuuun xa'a' va ndo'. Kusaa' yoo ka uvi ta'an a.

13 Sakan' te ni tiví ángele ña iñu ndachuun' a. Te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ña ni keta ma'in' kumi' saa' ndiki' ña yoo' nuu' ña ni kua'a xiin' oro, ña iin' yatin nuu' Ndiosí.

¹⁴Té ni ka'an tachi' yu'u' jaqan' xiin' ángele ñaq iñu, ñaq kumi' ndachuuun' tun' nichí jaqan' ndii: —Kua'an té sajin' un' kumi' saa' ángele, ñaq tiín ndiee' yu'u' itia ka'nu', ñaq nani' Éufrates —ni kachí tachi' yu'u' jaqan'.

¹⁵Té ni sajin' kumi' saa' ángele jaqan' té ka'ní' a iin ta'vi' ñaq uni ne yivi' iin yivi'. Sakan' ñaq xaq xa'a' hora jaqan', xiin' kivi' jaqan', xiin' yoo' jaqan', xiin' kuiya jaqan' ni xikoo tu'va ángele jaqan'.

¹⁶Té ni xini so'o i ñaq uví ciento millón kuu' té xíin', té yoso' kuei jaqan'.

¹⁷Té ni satuví tukuu a nuu' i, té ni xini i kuei xiin' té yoso' ti' jaqan'. Té ñaq kasi tia'ni ñaq ni'nu' té yoso' ri' ndii, ñaq kua'a ñu'u, xiin' ñaq ndi'e' ndee naa yu'u ñaq nani' zafiro, xiin' ñaq kuaan ndee naa azufre nduu' a. Té xini' ti' jaqan' ndii, ndee naa iin' xini' león iin' a. Té ni kiee ñu'u, xiin' ñu'ma, xiin' azufre yu'u' ri'.

¹⁸Té ni xi'i iin ta'vi' ñaq uni ne ndiee' iin yivi' ni xaq uni ta'an tundo'o' chie jaqan', ñaq nduu' ñu'u, xiin' ñu'ma, xiin' azufre, ñaq ni kiee yu'u' ri' jaqan'.

¹⁹Kuachí ndii ni kumi' kuei jaqan' ñaq ndiée' xiin' yu'u' ri', xiin' su'ma' ri'. Sakan' ñaq naa iin' xini' koo' iin' xini' su'ma' ri' jaqan'. Té xiin' ñaq jaqan' ni satuxu'ví ri' ne yivi'.

²⁰Té ne ni xi'i ni xaq tundo'o' jaqan' ndii, tee' ndee ni xini niq tundo'o' jaqan', ndisu niq namá niq nimá niq te nakoqo niq ñaq niq'a ñaq xaa' niq, süu' jaqan' ndii kusaal' xaka'nu' kaq niq ñaq ndiva'a, xiin' ndiosí ñaq kua'a xiin' oro, xiin' plata, xiin' kaq kua'a, xiin' yu'u, xiin' itun', tee' ndee küvi kuni ñaq jaqan', té küvi tu kuni so'o a, té ni ndee küvi tu kaka a.

²¹Té niq namá tu niq nimá niq te nakoqo niq ñaq xa'ní' niq ne yivi', xiin' ñaq kuini', xiin' ñaq xiin niq, xiin' ñaq xakui'na' niq.

El Apocalipsis 10

Kuaxí nuu inga ángele ndiée' va xiin' tutu lulu ñaq iin' tuví

¹Sakan' té ni xini i inga ángele ndiée' va ñaq kuaxí nuu a ndee ndivi'. Té ángele jaqan' ndii, iin' suku' a iin viko'. Té ndu'u' tu koo' yanki' xini' a. Té yi'é nuu' a ndee naa ñu'u. Té xa'a' a ndii, ndee naa iin' ñu'u ndichi iin' a.

²Té tiin' a iin tutu lulu tun' yoo' ñaq nunia!. Té ni xaní a xa'a' kuqa' a nuu' miní ka'nu'. Té xa'a' itin a ni xaní a nuu' ñu'u'.

³Té ni nde'i ti'e' a ndee naa nde'i iin león. Té kii' ndi'i ni nde'i a ndii, niq nakuuin uxá sáa' ñaq nde'i saví'.

⁴Té kii' ni ka'an ñaq nde'i saví' jaqan', té xaq xito' ke'i i ñaq ni ka'an a ndii, ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ñaq keta' ndivi', ñaq ka'án ndii: —Taxaq'a si'e un' ñaq ni xini so'o un' jaqan'. Ké'i un' ñaq ni ka'an uxá sáa' ñaq nde'i saví' kaq! —ni kachí tachi' yu'u' jaqan' xiin' i.

5Səkan' tə ángele, ñaq ni xini i iin' nuu' mīni ka'nu' xiin' nuu' ñu'u' jaqan' ndii, ni ndāni'i a nda'a' a ndivi'.

6Tə ni ka'an a ndii: —Ndiosí, ña yoo ndee ndi'i ni kivi', ña ni xa'a ndivi' xiin' səkku' ñaq yoo' tixin a, xiin' iin yivi' xiin' səkku' ñaq yoo' nuu' a, xiin' mīni ka'nu' xiin' səkku' ñaq ñu'u' tixin a, nduu' ñaq xiní ñaq nā'a' kā tē ndi'i iin yivi'.

7Süu' jaqan' ndii kii' xaa kivi' ñaq tivi' ángele ñaq uxā ndachuu' a ndii, səxinú a ñaq ni chituní si'e a, ñaq ni ka'an a xiin' ne xika' nuu' nuu' a, ne ni ka'an tiakú tu'un a —ni kachi ángele jaqan'.

8Səkan' tə ni ka'an ni tukuu' tachi' yu'u' ñaq ni xini so'o i ni keta ndivi' jaqan' xiin' i ndii: —Kua'an tə na'in un' tutu lulu tun' yoo' ñaq nunia', ñaq ni'i' ángele, ñaq iin' nuu' mīni ka'nu' xiin' nuu' ñu'u' jaqan' —ni kachi a.

9Tə ni xa'an i nuu' ángele jaqan', tə ni xikan i tutu lulu jaqan' nuu' a. Tə ni ka'an a xiin' i ndii: —Na'in a, tə kaxi' un'. Kuu uva a tixin un', ndisu' kuu vixi a ndee naa ñuñu' yu'u' un' —ni kachi ángele jaqan' xiin' i.

10Tə ni na'in i tutu lulu jaqan' nda'a' a, tə ni xaxi' i a. Tə ni xini i ñaq vixi a yu'u' i, ndisu' ni kuu uva a tixin i.

11Səkan' tə ni ka'an kā a xiin' i ndii: —Kuní a ñaq ka'an tiakú tukuu' un' xa'a' ñaq kundo'o ne ndiee' ñu'u' ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' xa'a' ñaq kundo'o kua'a' nuu' ne yivi', xiin' xa'a' ne yoo tu'un mii', xiin' xa'a' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu' —ni kachi a.

El Apocalipsis 11

Tə uví ta'an tə ndiee' yu'u' xa'a' Ndiosí

1Tə ni natiin i iin nduku' tun' kaa' ndee naa iin tun' ki'in' kū'vā. Tə ni ka'an iin tachi' yu'u' xiin' i ndii: —Kua'an tə ki'in kū'vā un' yükun' Ndiosí xiin' mii' nasoko' ne yivi' ñaq a nuu' a. Tə səkan' tu kā'vī un' saa' ta'an ne yivi' xaka'nu' Ndiosí ikan'.

2Ndisu' ki'in kū'vā un' nuu' ki'e yükun' jaqan', ñaq nduu' kuenta ne tuku', səkan' ñaq ni taxi' Ndiosí nuu' ki'e jaqan' nuu' ne tuku' jaqan'. Tə ne jaqan' ndii, mii' kuu niq xiin' ne ndiee' ñu'u' Jerusalén su'un uví xiko' uví yoo'.

3Tə tianu' i uví ta'an tə ndiee' yu'u' xa'a' i. Tə tē jaqan' ndii, kui'nū rā totō ñaq nia'á ñaq suchi' vā inī rā. Tə ka'an ndosó' tiakú rā tu'un i iin mií uví ciento unī xiko' kivi' —ni kachi a.

4Tə uví saa' tə ndiee' yu'u' jaqan' nduu' uví saa' tun' olivo xiin' uví saa' kandeleró mii' ita' ñaq tuún nuu' Ndiosí, ñaq nduu' xto'o səkku' ñaq yoo iin yivi'.

5Tə naa' yoo ndee kā ne yivi', ne kuni satuxu'ví ñaq a' ndii, kiee ñu'u yu'u' rā tē saa' ndoñu'u' rā ne ndasi' ñaq a' jaqan'. Tə nii' səkan' tu sandoñu'u' rā ndee kā ne kāka satuxu'ví ñaq a'.

6Té yoo ndiee' rä te täxi rä kyun savi' kii' xika' rä iin yivi' ka'án tiakú rä tu'un Ndiosí. Té yoo tu ndiee' rä te sanqanduu' rä tıkui ní'. Té sakan' ni tu yoo ndiee' rä te sando'o' rä ne ndiee' iin yivi' xiin' ndee ką nuu' kui'e xatu sqa ką ta'an ıchi' kuní ra.

7Té kii' ndi'i ka'án ndoso' rä tu'un Ndiosí ndii, keta ti' ni'a yavi' kunu va jaan' te kunta'an' ri' xiin' rä. Té kanando ña'a' ri', té ką'ní' tu ña'a' ri'.

8Té kundiee ñu'u' nde'i rä ya'ya ñuu ka'nu' mii' ni xi'i xto'o e' nuu' krusín. Té kivi' ñuu jaan' ña ka'án ndiaa ndii, ñuu Sodoma xiin' ñuu Egipto nani' a.

9Té sakuu' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' sakuu' ti'vi chie, xiin' sakuu' ne yoo tu'un mii', xiin' sakuu' nuu' ne yivi' koto ndi'e' ñu'u' nde'i rä uni kivi' yoso' sava, te täxi ni'a ndiee a.

10Té va'a va kuni sakuu' ne ndiee' iin yivi' jaan' xa'a' a ña ni xi'i te jaan'. Té saka'nu' ni'a kivi' jaan' samaní' ta'an' ni'a ña'a, sakan' ña xä ni xi'i uvı sqa' te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí, té ni sando'o' va ña'a' jaan'.

11Ndisu kii' ni xka'ndia uni kivi' yoso' sava jaan' ndii, ni sanatiaku Ndiosí te jaan'. Té ni ndondichí rä. Té sakuu' ne ni xini ña'a' ndii, ni yi'vi xava'a ni'a.

12Sakan' te ni xini so'o rä iin tachi' yu'u' ti'e' va ndee ndivi' ka'án a ndii: —Kua'an kaa ndo' yo'o' —ni kachí a. Té ni xini ne ndasi' ña'a' jaan' kua'án kaa rä ndivi' nuu' iin viko'.

13Té ndiee' va ni taan hora jaan', té ni ndoñu'u' uxı ta'an ta'vi' nuu' iin ciento nda'a' ñuu ka'nu' jaan', té ni xi'i tu uxı mií ne yivi'. Té ne ni xi'i ndii, ni yi'vi xava'a ni'a, ña jaan' na ni xaka'nu' ni'a Ndiosí ndu'u' ndivi'.

14—Xa ni xka'ndia tundo'o' kiní va ña uvı. Té xa kuyatin' ña uni —ni kachí tachi' yu'u' jaan' xiin' i.

So'o ni xaa a kii' ni ti'vi ángele ña uxä ndachuun' a

15Sakan' te ni ti'vi ángele ña uxä ndachuun' a, té ni tiakú kua'a' tachi' yu'u' ndivi' ka'án a ndii: Xto'o e' Ndiosí xiin' Cristo, ña tianu' a kuenta a ndii, xa ni natiiin a sakuu' ña xa'ndia chuun' iin yivi'. Té ña jaan' ndii, kaa'ndia chuun' a ndee ndi'i ni kivi'. Ni kachí tachi' yu'u' jaan'.

16Té ña xixä, ña oko kumi', ña ndiee' tei yatın nuu' Ndiosí ndii, ni xikundiiee ndiee a nuu' a té ni xaka'nu' ña'a' a

17ka'án a ndii: Xto'o ndu Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' un', té yoo un', té ni yoo tu un', té kuaxi un'. Taxi' ndu ña chindani un', sakan' ña xä ni natiiin un' ña ndiee' koo' chukuu', té xa ni xaa' un' xa'ndia chuun' un'.

18Té ni nasaq' va ne yivi' iin yivi' xini ni'a yo'ó, ndisu xä ni xaa kivi' ña sando'o' ña'a' un'. Té xa ni xaa tu kivi' ña sana'má un' ne ni xi'i. Té xa ni xaa tu kivi' ña vi'ku'un ya'vi' ne xika' nuu' nuu' un', ne ka'án tiakú tu'un un' xiin' ne nduu' kuenta un', xiin'

sákkuu' nē xito' ka'nu' yo'ó, naa' nē ka'nu' nduu' nīa, uun naa' nē nda'vi so'o nduu' nīa, tē xā nī xāa tū kivi' ñā sāndōñu'u' ȳn' nē sānduxín īin yivi'. Sākan' nī kachi tachi' yu'u' jāan'.

¹⁹Sākan' tē nī nunia' yūkun' Ndiosí ñā īin' ndivi'. Tē tixin yūkun' jāan' ndii, nī xīni ī īin' xatun' mii' naá kuento ñā nī ndoo Ndiosí xiin' nē Israel. Tē nī yi'e ñu'u savi', tē nī xīni so'o ī tachi' yu'u', tē nī nde'i tu savi' jāan', tē nī tāan', tē sākan' tū nī koyo īin' na'nu'.

El Apocalipsis 12

Sō'o nī xāa kuāku' kua'a chiē koo' chukuu' xiin' īin ñā'a'

¹Sākan' tē nī tuví īin ñā nia'á ndatun' vā ndivi', suū nī xīni ī īin ñā'a', ñā' ni'nu' ñu'u, tē ndu'u' yoo' xa'a' a', tē ndu'u' īin corona, ñā nī kuā'a xiin' uxī uvī ta'an tiuun', xīni' a'.

²Tē ñā' jāan' ndii, xā xito' kāku si'e a'. Xa'a' a jāan' na nde'i a', sākan' ñā u'vī vā xini a' ñā kaku' si'e a' jāan'.

³Sākan' tē nī tuví ndivi' ingā ñā nia'á, suū nī xīni ī īin kuāku' kua'a chiē vā, tē uxā ta'an kuu' xīni' ri', tē uxī ta'an kuu' ndikīl' ri', tē ndu'u' īin corona īin xīni' ri' jāan'.

⁴Tē nī suku' su'mā' ri' ndee chaa' ta'vī' sāvā tiuun' ndiee' ndivi', tē nī sākoyó ñā'a' ri' ñu'u' īin yivi'. Tē nī xīkuijñ kuāku' jāan' nuū' ñā'a', ñā' xito' kāku si'e jāan', tē kuvī ndikun kāxi' ri' si'e a' jāan' kii' tuví ra.

⁵Sākan' tē nī kāku tiaq si'e a' tē kā'ndiā chuun' ndiēe' rā nuū' sākkuu' nē yivi' ndiee' īin yivi' xiin' ñā nduu' ndēe na itun' kāa. Tē nī na'lin Ndiosí si'e ñā' jāan' ndēe nuū' a mii' ndu'u' a nuū' tei ka'nu' a.

⁶Tē nī xīnu ñā'a' jāan' īin xa'an' mii' nī xāvā'a Ndiosí xa'a' a' mii' īchi kaa'. Tē īkan' koto ñā'a' a īin mií uvī ciento unī xīko kivi'.

⁷Tē nī xā'a' yoo īin ñu'u ndivi'. Tē ángele Miguel xiin' ángele ndā'a' xā'a' a ndii, nī kūnta'an' a xiin' kuāku' jāan' xiin' ángele ndā'a' xā'a' ti' jāan'.

⁸Ndisu nī kānando kuāku' jāan' xiin' ndā'a' xā'a' ri' jāan'. Tē nī kuvī kā kundu'u' ri' ndivi'. Tē nī kuvī kā tū kundiēe ndā'a' xā'a' ri' jāan' īkan'.

⁹Tē nī xta'nī' kuāku' chiē vā jāan' ndivi' xiin' ndā'a' xā'a' ri'. Tē nī nāmā ri' nuū' ñu'u' īin yivi'. Tē suvī ri' nduu' koo' yāta' īin yivi', ti' nāni' diablo, ñā nduu' ñā ndiā'a, tē nāni' tū ri' ñā tiin' kuāchī, tē suvī tū ri' xini xa'an' sākkuu' nē yivi' īin yivi'.

¹⁰Sākan' tē nī xīni so'o ī īin tachi' yu'u' ti'e' ndivi' ka'án ndii: Vītin xā nī xāa ñā sākakú Ndiosí nē nduu' kuenta a, tē kumi' a sākkuu' ñā ndiēe', tē xā'ndia chuun' a, tē sākan' tū vītin xā'ndia chuun' Cristo tianu' a kuenta a xiin' ndiēe'. Kuāchī ndii xā nī xta'nī' Ndiosí ñā tiin' kuāchī nē ta'an' e', tē nī skāna' ñā'a' a īin yivi'. Ñā jāan' ndii, nī tīin' kuāchī a ne jāan' nuū' Ndiosí nduvi' xiin' ñuū'.

11 Té ne jaan' ndii, ni kānando nia nuu' ña ni tjin kuāchí ña'a' jaan' xiin' ña ndiee' ní' Mbeé Lulu, ña ni xitiá xa'a' kuāchí nia, xiin' ña ndixa, ña ni ndiee yu'u' nia xa'a' a. Té ni kundaní kua'a' kā nia kivi' ñuu nia, sū' jaan' ndii ni sānākua'a nia a, te kuví nia xa'a' ña ndixa jaan'.

12 Sakan' na kuii' nākuātia' va ndo'ó, ña ndiee' ndivi' te va'a va kūni ndo'ó, ña ndiee' ndivi'. Ndisu ndo'ó, ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi' xiin' ti' ñu'u' mīni ka'nu' ndii, kūndo'ó ya'a ndo', sakan' ña xā nū ña ndiv'a'mii' ndiee' ndo'. Té xi'é xāv'a a, sakan' ña xiní a ña ndee ndia'vi' kivi' yoo nuu' a te kōo a ñaa'. Ni kachi a.

13 Té kii' ni xiní kuāku' jaan' ña ni xta'ní' ri' ndivi', te ni nāmā ri' nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, ni xā'a' ndikún ri' ña'a' ña' ni tuvī tiaq si'e jaan'.

14 Ndisu ña'a' jaan' ndii, ni nātiin a' uví tā'an ndixin na'nu' ndee naa ndixin iin tasu' chie va, te kuví kūta'nū a, te xā a' mii' iichi kaa' mii' xika' nuu' kuāku' jaan', te ikan' koto ña'a' Ndiosí uní kuiyā yoso' sāva.

15 Sakan' te ni xatia kuāku' jaan' kua'a' va tīkui xiin' yu'u' ri' ndee ni xkoo iin itia ka'nu' va xata' ña'a' jaan', ndiani te na'in ra' ña' jaan'.

16 Ndisu ñu'u' ni chīndiēe' ña'a' jaan', sakan' ña ni nunia' a, te ni ko'ní tīkui itia, te ni xatia kuāku' jaan'.

17 Sakan' naa' ni nāsaa' xāv'a kā kuāku' jaan' ni xiní ri' ña'a' jaan', te ni kēta ri' ikan' te kua'ñ kūnta'an' ri' xiin' siāni' ña' jaan', ne kandixa' ña ka'án chuun' Ndiosí, te xika' ndāku tu nia nuu' ña ni ndiee yu'u' Jesús.

El Apocalipsis 13

So'o ni xāa uví tā'an ti' nia'a

1 Té ni xikuijn kuāku' jaan' yu'u' mīni ka'nu'. Té ni xini i keta' iin ti' iyo va kaa' mīni ka'nu' jaan', te yoo uxā ta'an xini' ri', te yoo tu uxī ta'an ndīki' ri', te ndu'u' iin corona nuu' iin ndīki' ri' jaan', te yoso' tu iin kivi' ña kania'a xa'a' Ndiosí iin xini' ri'.

2 Té ti' ni xini i jaan' ndii, naa kaa' ndīka'a kaa' ri'. Té xā'a' ri' ndii, naa iin xā'a' oso iin a, te yu'u' ri' ndii, naa kaa' yu'u' león kaa' a. Té kuāku' ndii, ni taxī ri' ña ndiee' ri' nuu' ti' jaan' xiin' mii' xā'ndia chuun' ri', te ni taxī tu ri' kua'a' ndiee' ti' jaan'.

3 Té ni xini i ña kua'a' xāv'a ni tuxu'ví iin xini' ti' iyo va kaa' jaan', ndee chaa' kuví ri'. Ndisu ni ndā'a ri', te ni nāndaní va sākuu' ne yivi' iin yivi' xikundikún nia xata' ti' jaan'.

4 Té ni xāka'nu' sākuu' nia kuāku', ti' ni taxī ndiee' ti' iyo va kaa' jaan', te ni xāka'nu' tu nia ti' iyo va kaa' jaan' ka'án nia ndii: —Ndīee' koo' chukuu' ti' iyo va kaa' kaa'. Te kōo' ndee iin ña kuví kānando ña'a' —ni kachi nia.

5Te ti' iyo va kaa' jaan' ndii, ni nattiin ri' ndiee' ña ka'an ñuñu' ri' xa'a' mii' ri', te kanja'a ri' xa'a' Ndiosí. Te ni nattiin tu ri' ndiee' te saa ri' ndee ka ña kuní ri' nuu' ñu'u' iin yivi' uvi xiko uvi yoo'.

6Sakan' na ni xa'a kanja'a ri' xa'a' Ndiosí, xiin' xa'a' kivi a, te ni kanja'a tu ri' xa'a' mii' ndu'u' a ndivi', xiin' xa'a' sakuu' ña ndiee' ndivi' jaan'.

7Te ni nattiin ri' ndiee' te kunta'an' ri' xiin' ne nduu' kuenta Ndiosí, te kanando ña'a' ri'. Te ni nattiin tu ri' ndiee' nuu' ti'vi chie, xiin' nuu' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' nuu' ne yoo tu'un mii', xiin' nuu' sakuu' nuu' ne yivi'.

8Te sakuu' ne ndee kij' ni kua iin yivi' ni xikoso' kivi nia nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña koö' kivi' ndi'i' ndii, ni xaka'nu' nia ti' iyo va kaa' jaan'. Tutu jaan' ndii, kuenta Mbeë Lulu, ña ni xitiä nii' xa'a kuachi e', nduu' a.

9Na taxi so'o sakuu' ndo'ó, ne yoo so'o.

10Te naa' yoo ka taxi' Ndiosí ña saviku'ún ña'a' te yivi' ndii, suu saviku'ún ña'a' ra. Te yoo ka taxi' Ndiosí ña ka'nij' ña'a' te yivi' ndii, suu ka'nij' ña'a' ra. Xa'a' kaa na kuní a ña kundieni yoo', ne nduu' kuenta a, te kaka ndaku e' ichi' a.

11Sakan' te ni xini i keta' inga ti' iyo va kaa' tixiñ ñu'u'. Te yoo uvi ta'an ndiki' ri' naa iin' ndiki' iin mbeë iin a. Ndisu ka'án ti' jaan' ndee naa ka'án iin kuaku'.

12Te kumi' ti' jaan' sakuu' ndiee' ti' iyo va kaa', ti' nuu', te xaa' ri' chuun' nuu' ti' nuu' jaan'. Te kaviko' u'vi' ri' ne yivi' iin yivi' ña saka'nu' nia ti' nuu', ti' ni nda'a xini' mii' ni tuxu'vi xava'a jaan'.

13Te ni xaqa tu ti' uvi jaan' ki'in' chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' ne yivi', ndee ñu'u ni kiee ndivi' ni xaqa ri', te ni koyo a nuu' ñu'u' iin yivi' nuu' ne yivi'.

14Te ni xini xa'an' ri' ne yivi' iin yivi' xiin' chuun ka'nu', ña ni nattiin ri' ndiee', te saa ri' nuu' ti' nuu' jaan'. Te ni ka'an chuun' ri' xiin' ne jaan' ña kasa'a nia iin ña niania' ti' nuu' jaan', ti' ndee chaa' kuvi kuii xiin' ichi, ndisu ni xi'i ri'.

15Te ni nattiin ti' uvi jaan' ña ndiee' te satiaku ri' ña niania' ti' nuu' jaan', te ndee kuvi ka'an a, te ka'an chuun' a te kuvi sakuu' ne xiiñ saka'nu' ña'a'.

16Te ni kaviko' tu ri' sakuu' nuu' ne yivi' ña nattiin nia iin tuni nda'a' kua nia uun ti'e' nia. Naa' ne ka'nu' nduu' nia uun naa' ne nda'vi so'o nduu' nia, naa' ne vika' nduu' nia uun naa' ne nda'vi kuu' nduu' nia, naa' ne xika' ndiká nduu' nia uun naa' ne xiko' ni'i' iin xto'o nduu' nia.

17Te naa' koö' tuni jaan' kumi' nia ndii, kuvi sata' nia ni ndee kuvi tu xiko' ndee iin nia ña'a. Suu' jaan' ndii ne kumi' tuni jaan' ña nduu' kivi ti' iyo va kaa' jaan' uun número kivi ri' kuiti' kuvi saa ña jaan'.

18Ña xini tuni ña taxi' Ndiosí kuní te kuvi kundani e' ña yo'o'. Yoo ka kumi' ña xini tuni jaan' ndii, na tava' nia kuenta te kuni nia saa keta' número ti' jaan'. Te

número ri' jaan' ndii, ndee naa iin número te yivi' nduu' a. Iñu ciento uni xikó iñu nduu' a.

El Apocalipsis 14

Xita' te ciento uvi xikó kumi' mii' nuu' Ndiosí xiin' nuu' Mbée Lulu

¹Sakan' te ni xini i iin ña nduu' Mbée Lulu jaan' xini' iku' Sión. Te ita' tu ciento uvi xikó kumi' mií te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii, yoso' kivi' Mbée Lulu jaan' xiin' kivi' yuva' a ti'e' ra'.

²Te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ti'e' va ña kiee' ndivi', ndee naa tisó kua'an kua'a' va tikui, uun ndee naa ni'i nde'i savi' vi' ni'i a. Te tachi' yu'u' jaan' ndii, ndusú a ndee naa kii' xandaa' kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ñuu' ña nani' arpa.

³Te xita' te jaan' iin yaa xaa' nuu' a mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, xiin' nuu' kumi' saa' ña tiaku, te sakan' tu nuu' ña xixa jaan'. Koo' xachi' ni a ni kuvi kata yaa jaan'. Süu' jaan' ndii te ciento uvi xikó kumi' mii' te xaa ni sakakú Ndiosí nuu' ñu'u' iin yivi' jaan' kuítí kuvi xita' a.

⁴Te te jaan' ndii, ni satívi' xiin' mii' ra xiin' ña'a', sakan' ña ni tondia ra ña'a'. Te ndikún ra Mbée Lulu jaan' mii' ka kua'an a. Te ni sakakú ña'a' Ndiosí tein ne yivi' iin yivi' te kunduu ra ndee naa tumani' nuu' nditia a xiin' nditia Mbée Lulu jaan'.

⁵Te ni ndee ni ka'an tu ra tun vixi. Te te ndoo nduu' ra nuu' Ndiosí.

Taxi' uni ta'an ángele tu'un Ndiosí nuu' ne yivi'

⁶Te ni xini i ta'nu' inga ángele sukun va ndivi', ña ni'i tu'un va'a, ña yoo ndee ndi'i ni kivi'. Te ka'an ndoso' a ña jaan' nuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi'. Naa kuu' nuu' sakuu' nuu' ne yivi', xiin' nuu' ne nduu' ti'vi chie, xiin' nuu' ne yoo tu'un mii', xiin' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a.

⁷Te ti'e' ka'án a ndii: —Kuyi'vi ndo' Ndiosí, te koto ka'nu' ndo' a. Sakan' ña xaa ni xaa kivi' ña sana'má a ne yivi'. Sakan' na kuii' saka'nu' ndo' ña jaan', ña ni xaa'a' ndivi', xiin' ñu'u' iin yivi', xiin' miní ka'nu', xiin' tiko'yo' —ni kachí ángele jaan'.

⁸Sakan' te ni ndikun ña'a' ángele ña uvi ka'án a ndii: —Xaa ni nduxin ñuu' ka'nu' Babilonia, xaa ni nduxin a. Sakan' ña ne ni ndiee ñuu' jaan' ni satívi' sakuu' ne ndiee' iin yivi' xa'a' a ña xaa' ni a ndee naa xaa' iin ña'a', ña' xiín, ña' küní viko ni'i xiin' mii' nuu' ña jaan' —ni kachí a.

⁹Sakan' te ni ndikun tu ángele ña uni ka'án ti'e' a ndii: —Yoo ka saka'nu' ti' iyo va kaa' jaan', xiin' ña niania' ri', te natuin ni a tuni ri' ti'e' ni a uun nda'a' ni a ndii,

¹⁰kuní a ña ko'o ni a vino uvä, te' nduu' ña xi'é va Ndiosí xini a ne jaan'. Sakan' ña katia ña xi'é a jaan' xata' ne jaan', te kundo'o ndiee' va ni a xiin' ñu'u, xiin' azufre nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' a, te kundo'o tu ni a nuu' Mbée Lulu jaan'.

11Te ñu'maq, ñaq kiee' mii' ñu'u' niq tundo'o' jaan' ndii, kiee' te kiee' a ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' ñaq ni xaka'nu' niq ti' iyo va kaa' jaan' xiin' ñaq niania' ri', te ni natuin tu niq tuni kivi' ri'. Te koo' kivi' nandiee' niq nduuvi' xiin' nii' ñuu nuu' tundo'o' jaan'.

12Xa'a' a kaq' na kuní a ñaq kundieni yoo' ne nduu' kuenta a, ne saxinú ñaq ka'án chuun' Ndiosí, te xika' ni'i e' ichi' Jesús —ni kachí ángele ñaq uni jaan'.

13Te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ñaq keta' ndee ndivi' ka'án xiin' i ndii: —Ke'i un' ñaq yo'o': "Ndee vitin, te ndee amaq ká ndii, sañu'u' va xto'o e' ne xika' nuu' nuu' a ndee kuví niq" —ni kachí tachi' yu'u' jaan'. Te ni ka'an Espíritu ndii: —Ñaq ndaku nduu' a. Nandiee' niq nuu' chuuñ vie, ñaq ni xaa niq, kuachí ndii kiee va'a niq xa'a' chuuñ va'a ñaq ni xaa niq —ni kachí Espíritu.

Nakaya ángele ñaq savi' nuu' ñu'u' iin yivi' trigo xiin' uva

14Te ni xito i, te ni xini i iin viko' yaa. Te nuu' viko' jaan' ndu'u' iin ñaq kaa' ndee naa ñaq nduu' tu te yivi'. Te ndu'u' iin corona oro xíni' a. Te tiin' a iin ichi ki'i' xín' va.

15Sakan' te ni ketä inga ángele yukan' ñaq iin' ndivi', te ti'e' ka'án a xiin' ñaq ndu'u' nuu' viko' jaan' ndii: —Xa'a' kii' un' ka'ndia un' ñaq savi' xiin' ichi ki'i' un' ñaa', sakan' ñaq xaq xixa ñaq savi' nuu' ñu'u' iin yivi' te xaq ni xaa kivi' ñaq nakaya un' —ni kachí ángele jaan' xiin' a.

16Sakan' te ni xaqndia ñaq ndu'u' nuu' viko' xiin' ichi ki'i' a ñaq savi' jaan' nuu' ñu'u' iin yivi', te ni nakaya ñaq a' a.

17Sakan' te ni xini i ni ketä inga ángele yukan' ñaq iin' ndivi'. Te ni'l' tu a jaan' iin ichi ki'i' xín' va.

18Te ni ketä ká inga ángele nuu' a mii' nasoko' ne yivi' ñaq a nuu' Ndiosí. Te kumi' ñaq jaan' ndiee' nuu' ñu'u. Te ti'e' va ni ka'an a xiin' ángele ñaq tiin' ichi ki'i' xín' jaan' ndii: —Xiin' ichi un' ñaa' ka'ndia un' iin yutu uva xa'a' ñaq tata iin yivi', sakan' ñaq xaq ni xixa uva jaan' —ni kachí ángele jaan'.

19Ikan' te ni xaq a' ángele jaan' xa'ndia a yutu uva jaan' xiin' ichi ki'i' a jaan' nuu' ñu'u' iin yivi', te ko'ni ñaq a' a mii' xe'ní ñaq a' a, ñaq nduu' ñaq xi'é va Ndiosí.

20Te ni xe'ní ángele jaan' uva jaan' nuu' ñuu, te kii' ni xe'ní ñaq a' a ndii, ni kiee kua'a' níi', te ni kaa a ndee yatin yu'u' iin kuei, te ni kiku a yatin' uni ciento kilómetro.

El Apocalipsis 15

Uxa ta'an ángele ñaq ni'l' uxqa ta'an kui'e ñaq so'o' ndi'i'

1Ikan' te ni xini i ndivi' inga ñaq nia'á ka'nu' koo' chukuu' ñaq sanandani yoo' ká. Ni yoo uxqa ta'an ángele, te ni'l' a uxqa ta'an kui'e ñaq so'o' ndi'i', te xiin' ñaq jaan' saxinu Ndiosí ñaq xi'é a xini a ne yivi'.

²Ni xini tu i kandu'u' iin ñaqaa' ndee naa minji chie, te tuvi' kaxi' a ndee naa yuu' taata, te ndee naa kiee' ñu'u' nuu' a. Te ni xini tu i ne ni kanando nuu' ti' iyo va kaa' jaan', xiin' ñaqaa' niania' ri', te ni natijin tu niqaa' numero kivi' ri'. Te ne jaan' ndii, ita' niqaa' nuu' minji jaan' tiin' iin niqaa' nuu' ñaqaa' nani' arpa, ñaqaa' ni taxi Ndiosí ndaa'a' niqaa'.

³Te xita' niqaa' yaqa ñaqaa' ni xita Moisés, te ni xikaa' nuu' nuu' Ndiosí, te nduu' tu a yaqa Mbeé Lulu. Ka'án niqaa' ndii: Xto'o' ndu' Ndiosí, ñaqaa' ka'nu' koo' chukuu' nduu' un', Ñaqaa' ka'nu' va' nduu' ñaqaa' xaa' un', te ndatun' va' a. Ñaqaa' ndaku va' nduu' ichi' un', te ñaqaa' ndixa' nduu' a. Te xa'ndia chuun' nuu' ne yivi' iin yivi' nduu' un'.

⁴Te kuní a ñaqaa' kuyi'vi sakuu' ne yivi' yo'ó, te koto' ka'nu' niqaa' yo'ó, Ndiosí kua'a. Kuachí ndii iin ndaa' yo'ó kuijti' nduu' ñaqaa' ndoo' ndi'i, xa'a' a jaan' na sakuu' ne yivi' iin yivi' kixin' nuu' un', te saka'nu' niqaa' yo'ó, sakan' ñaqaa' ni nia'a un' ñaqaa' xachuun' ndaku va' un'. Yaqa jaan' xita' ne jaan'.

⁵Ndi'i jaan', te ni xito' i, te ni xini i ñaqaa' ni nunia' yukan' toto' ñaqaa' iin' ndivi', mii' iin' ñaqaa' nia'a ñaqaa' ni taxi Ndiosí kuento a' xa'a' ñaqaa' sasa' a' xa'a' e'.

⁶Te tixin yukan' jaan' ni kiee' uxaa' sasa' ángele ni'i' a uxaa' ta'an kui'e' jaan'. Te ángele jaan' ndii, ni'nu' a toto' yaqa nani' xiñu. Te kanu' iin toto' ñaqaa' ni ku'a'xiin' yu'va' oro tia'ni a.

⁷Sakan' te ni taxi iin ñaqaa' tiaku, ñaqaa' kumi' jaan', ndaa'a' iin' ángele jaan' iin ko'o' oro ñaqaa' ñu'u' chitu' vi' ñaqaa' xi'e' va' Ndiosí, ñaqaa' yoo tiaku ndee ndi'i' ni kivi'.

⁸Te ni chitu' va' tixin yukan' jaan' xiin' ñu'maqaa' ni kiee' mii' nia'a ñaqaa' ka'nu' Ndiosí xiin' ñaqaa' ndiee' a. Te koo' kuyi' ndi'vi' tixin yukan' jaan' xa'a' ñu'maqaa' jaan' ndee' ndi'i' xaxaa' uxaa' sasa' ángele jaan' uxaa' sasa' kui'e' jaan'.

El Apocalipsis 16

So'o ni xaa' a kii' ni xatja uxaa' sasa' ángele jaan' ñaqaa' ñu'u' ko'o' a

¹Sakan' te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ti'e' ñaqaa' ni keta' tixin yukan' jaan'. Te ni ka'jan a' xiin' uxaa' sasa' ángele jaan' ndii: —Kua'an ndo' te katja' ndo' ñaqaa' xi'e' Ndiosí, ñaqaa' ñu'u' ko'o' ñaaqaa', nuu' ñu'u' iin yivi' —ni kachí tachi' yu'u' jaan'.

²Te ni xaa' an ángele ñaqaa' iin, te ni xatja a ñaqaa' ñu'u' ko'o' a nuu' ñu'u' iin yivi'. Ñaqaa' jaan' na kuii' ni kiee' ta'a xatu' ñaqaa' kinii' va' iin' iin' ne ni natijin tuni' ti' iyo va' kaa' jaan', te ni xaa' an niqaa' ñaqaa' niania' ri'.

³Te ni xaa' an ángele ñaqaa' uvii, te ni xatja a ñaqaa' ñu'u' ko'o' a nuu' minji ka'nu'. Ñaqaa' jaan' na kuii' ni nanduu' ra' nii' ne ni xi'i, te ni xi'i sakuu' ti' ñu'u' tikui jaan'.

⁴Te ni xaa' an ángele ñaqaa' unii, te ni xatja a ñaqaa' ñu'u' ko'o' a nuu' sakuu' itija xiin' sakuu' tiko'yo'. Ñaqaa' jaan' na kuii' ni nanduu' tu te' jaan' nii'.

⁵Səkan' tə ni xini so'o i ka'án ángele ñaq xito' t̄ikui iin yivi' ndii: —Tákui'e, ñaq ndäku nduu' un', tə yoo un', tə ni yoo un', ñaq ndoo ndi'i nduu' un', səkan' ñaq katun' ndäku un' ne kaq' kii' xaa' un' ñaq kaq'.

⁶Kuächiq' ndii ne kaq' ni xatia níi' ne nduu' kuenta un' xiin' níi' ne ni ka'an tiakú tu'un un'. Səkan' na kuii' taxi' un' níi' ko'o niə. Səkan' ñaq xata'an ñaq natiiin' niə tundo'o' kaa' —ni kachi ángele xiin' a.

⁷Səkan' tə ni xini so'o tu i inga tachiq' yu'u' ñaq ni ketə mii' nasoko' ne yivi' ñaq'a nuu' Ndiosí ka'án a ndii: —Xto'o ndu Ndiosí, ñaq ka'nu' koo' chukuu' nduu' un', tə ñaq ndixaq xiin' ñaq ndäku xaa' un' kii' sana'má un' ne jaqan' —ni kachi a.

⁸Tə ni xa'an ángele ñaq kumi', tə ni xatia a ñaq ñu'u' ko'o' a nuu' ñu'u. Ña jaan' na kuii' ni xaq'a' xa'mi' a ne yivi' iin yivi' xiin' ñu'u a.

⁹Tə səkuu' ne ni xixi xiin' ñu'u ñaq i ni' va jaqan' ndii, ni kənja'a niə xa'q' Ndiosí, ñaq kumi' ndiee' nuu' kui'e jaqan', tə ni namə niə nimá niə te səka'nu' ñaq'a' niə.

¹⁰Tə ni xa'an ángele ñaq u'un, tə ni xatia a ñaq ñu'u' ko'o' a nuu' a mii' xa'ndia chuun' ti' iyo va kaa' jaqan'. Ñaq jaqan' na kuii' ni kuu iin yaví mii' xa'ndia chuun' ti' jaqan'. Te ni xaxiq'i' ne yivi' yaq' niə xa'q' ñaq u'vi ndo'o' niə.

¹¹Tə ni kənja'a niə xa'q' Ndiosí ndu'u' ndiv'i' xa'q' ñaq u'vi ndo'o' niə xiin' xa'q' ta'a jaqan'. Ndisu ni namə niə nimá niə te nəkoo niə ñaq niə'a ñaq xaa' niə.

¹²Tə ni xa'an ángele ñaq iñu, tə ni xatia a ñaq ñu'u' ko'o' a itia ka'nu' ñaq nanı' Éufrates. Ñaq jaqan' na kuii' ni ndoko t̄ikui itia jaqan', tə kuv'i xka'ndia te xa'ndia chuun' kuu' nuu' xiin' te xin' ra ikan', tə kuaxiq'i mii' keta' ñu'u.

¹³Səkan' tə ni xini i unı ta'an espíritu kinqi, ñaq iin' ndee naa sa'va, kiee' a yu'u' kuäku' jaqan', xiin' yu'u' ti' iyo va kaa', ti' kuu' nuu', xiin' yu'u' te ka'án tiakú tu'n vixi.

¹⁴Tə espíritu kinqi jaqan' ndii, ñaq ndiva'a nduu' a, tə yoo ndiee' a te xaa' a chuuun ka'nu'. Te kua'an a nuu' səkuu' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', ne ndiee' kənji' iin yivi', tə sanduiin' a ne jaqan', tə kunta'an' niə xiin' Ndiosí, ñaq ka'nu' koo' chukuu', kiv'i' chię so'o' ndi'i'.

¹⁵Ka'án xto'o e' ndii: "Chuun xa'a' va ndo', yu'u ndii, kixin i kii' köq' a naá nimá ndo' ndee naa xaa' te kui'na'. Te sañu'u' va Ndiosí ne xito' xiin' mii', tə yoo tu'va niə xiin' toto niə, koto kə kəkə iin' vichi' niə, tə kuchani niə nuu' ne yivi'", kachi a.

¹⁶Tə ni kaya espíritu kinqi jaqan' te xa'ndia chuun' jaqan' iin xaan' mii' nanı' Armagedón xiin' tu'un hebreo.

¹⁷Səkan' tə ni xatia ángele, ñaq uxä, ñaq ñu'u' ko'o' a tein tachiq'. Səkan' tə ni ka'an ti'e' iin tachiq' yu'u' ñaq keta' nuu' tei ka'nu' tun' iin tixin yūkun' ñaq iin' ndivi' ndii: —Xa ni xinu a —ni kachi a.

¹⁸Sakan' tē nī kīeē ūnu'u savi' ndiēe' vā, tē nī ka'ān ki'in' tachi' yū'u', tē ti'e' vā nī nde'i savi', tē sakan' tu ndiēe' xāvā'a nī tāan ūnu'u iin yivi'. Tē kōo' kivi' nī tāan sāa nī taan kivi' jaan' ndee kii' ni xikoo ne yivi' iin yivi'.

¹⁹Sakan' na ni ndata' ñuu ka'nu' uni ta'an tu'un', te ni ndoñu'u' sakuu' ñuu ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi'. Té ni naq'a'an' tu Ndiosí xa'a' ñuu ka'nu' Babilonia té sako'o' ndi'i a ne jaan' vino, te' ka'án ndiaa xa'a' tundo'o' ña sando'o' a ne jaan' xa'a' ña xi'é va a xini ña'a' a.

²⁰T_e n_i ndoñu'u' t_u s_akuu' ñu'u' ña ñu'u' i_jn_u m_a'in' m_in_i ka'n_u', xiin' s_akuu' i_{ku}' ña ita' nuu' ñu'u'.

21 Té ndeē n̄d̄iv̄i' n̄j̄ k̄iēē kua'a' v̄ā i'in' na'n̄u' ñ̄ā vīē ndeē uvī x̄ik̄ō kilo, té n̄j̄ koȳō a siki' nē yivi', ndisū n̄j̄ k̄an̄ja'ā ndīi' n̄j̄ā xa'a' Ndiosí xa'a' tundo'o' chiē ñ̄ā sando'o' ñ̄a'a' a jaan', sakan' ñ̄ā iin tundo'o' kinī vā nduu'a.

El Apocalipsis 17

**Yo'o' ka'án jin ángele nde  n  kuni kach  q  n  ni x n  Juan yoso' jin n  a' k ochi'
kua'a jyo v  kaa'**

¹Sakan' tə ni kuyatın iin ángele ña ndiaka' ta'an' xiin' ña uxə ta'an ña ni ni'i ko'o' jaan', tə ni ka'an ə xiin' i ndii: —To'o' xiin' i, tə nia'a i yo'ó ndee nuu' tundo'o' sando'o' Ndiosí ña'a', ña' ka'nu', ña' xiín, te ndu'u' a nuu' kua'a' tikui.

2Tę ña' jaan' ni nduu musa sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'. Tę ne yivi' iin yivi' ndii, ndee naa ne xini nduu' niña xa'a' a ña ni xaa niña ña xiín naa ña xaa' ña' jaan' –ni kachi ángele jaan'.

³Sakan' te ni nia'a Espíritu iin ñaq satuví nuu' i, ñaq ndiaka' ángele jaan' yu'u ndee ni xaq ndu iin xaan' mii' ichi kaa'. Te ni xini i iin ñaq'a' ña' yoso' iin ti' kua'a ndukun' iyo va kaa'. Te ti' jaan' ndii, yoso' kani' iin' ri' kua'a kivi' ña kania'a xa'a' Ndiosí. Te yoo uxa ta'an xini' ri', te yoo tu uxi ta'an ndiki' ri'.

⁴Tę ñaq'a' jaq'an' ndii, ni'nu' a' toto ndukun' xiin' ñaq kua'a ndukun'. Tę tití a' xiin' ñaq kua'a xiin' oro, xiin' kua'a' nuu' yuu' xiñu' ñaq ndiaa ya'vi' koo' chukuu', xiin' yuu' yi'é, xiin' ñaq nani' perla. Tę ni'l' a' iin yaxin' ñaq ni kua'a xiin' oro mii' ñu'u' kua'a' ñaq nia'a xiin' ña kini iin', ña nduu' ña xiín ña ni xaa a' xiin' ne yivi'.

⁵Tę yoso' iin kivi' si'e ti'e' a' ka'án a ndii: "Ka'nu' va nduu' ñuu Babilonia, tę nduu' a si'i' sakuu' ña'a' ña' xiko' xiin' mii', tę kandu'u' a' xiin' tę yivi'. Tę nduu' a xa'ndu sakuu' kuachi ña kini iin' ña xaa' ne yivi' iin yivi'", kivi' jaan' yoso' ti'e' a'.

⁶Te ni xiní i ñaq xiní ñaq'a' jaan' xiin' níi' ne nduu' kuenta Ndiosí, xiin' níi' ne ni xi'i xa'a' a ñaq ni ndiee yu'u' va nia xa'a' Jesús. Te kii' ni xiní ñaq'a' i ndii, ni nandani xava'a i.

⁷Tę nī ka'ān ángele jaqan' xiin' ī ndii: —Nändänī un'. Yu'u sákuni' yo'ó ñā sī'e xa'a' ñā'a' kaa' xiin' xa'a' ti' iyo va kaa', ti' yoso' a' kaa', ti' kumi' uxä ta'an xíni' xiin' uxí ta'an ndiki'.

⁸Tę ti' iyo va kaa', ti' nī xinī un' jaqan' ndii, nī yoq ri', ndisü vītīn ndii, kōo' kā ri', tē xä xito' kēta kuii nī tuküy ri' yavı̄ kunu va jaqan', tē ku'un ri' mii' ndoñu'u' ri'. Tē sákuu' nē ndeē kii' nī kuq'a iin yivi' nī xikoso' kivi' nī nuu' tutu mii' yoso' kivi' nē kumi' kivi' ñuū ñā kōo' kivi' ndi'i' ndii, nändänī va nī kii' kūnī nī jaqan', sákán' ñā nī yoq ri', tē kōo' ri' vītīn, ndisü tuvı̄ kā ri'.

⁹Ñā xini tuní kuní tē kuvı̄ kündänī e' ñā yo'o'. Uxä ta'an xíni' ti' jaqan' ndii, ka'ān ndiaā ā xa'a' uxä ta'an xiki' mii' ndu'u' ñā'a' jaqan',

¹⁰tē ka'ān ndiaā tu uxä ta'an xíni' jaqan' xa'a' uxä ta'an tē xa'ndia chuun' kuu' nuu'. U'un ta'an tē xa'ndia chuun' jaqan' ndii, xä nī xi'i rä, tē iin rä xa'ndia chuun' kā vītīn, tē inga' rä ndii, tiā'an kixin rä. Ndisü kii' kixin tē jaqan' ndii, iin xa'a' kuiti' kā'ndia chuun' rä.

¹¹Tę ti' iyo va kaa' jaqan', ti' nī yoq, ndisü kōo' ri' vītīn ndii, ka'ān ndiaā ā xa'a' iin tē kā'ndia chuun' tē uniā, ndisü iin nduu' rä xiin' tē uxä ta'an jaqan'. Tē ku'un rä, tē ndoñu'u' rä.

¹²Tę ndiki', ñā uxí ta'an ñā nī xinī un' jaqan' ndii, ka'ān ndiaā ā xa'a' tē uxí ta'an tē tiā'an kā'ndia chuun' kuu' nuu'. Ndisü natiiin rä ndieē tē kā'ndia chuun' inga' rä xiin' ti' jaqan' iin xa'a' sie kuiti'.

¹³Tę nduiin kuento tē jaqan' ñā taxi rä ñā ndieē rä xiin' ndieē rä nuu' ti' jaqan'.

¹⁴Tę ti' jaqan' xiin' tē jaqan' ndii, kuyun ta'an' rä xiin' Mbęē Lulu, ndisü kānando Mbęē Lulu jaqan' xiin' nē ndikún iichi' ā nuu' ti' jaqan', sákán' ñā xto'o ka'nu' kā nduu' ā tē sákán' sákuu' xto'o, tē ñā ka'nu' kā nduu' tu ā tē sákán' sákuu' tē xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Tē nē ndikún iichi' ā nduu' nē nī kānā Ndiosí, nē nī nākaxin ā tē xika' ndaku nī nuu' ā —nī kachı̄ ángele jaqan' xiin' ī.

¹⁵Tę nī ka'ān tu ángele jaqan' xiin' ī ndii: —Tę tikui, tē nī xinī un' mii' kandu'u' ñā'a' ñā' xiko' xiin' mii' jaqan' ndii, ka'ān ndiaā ra' xa'a' sákuu' ñuū ka'nu' xiin' nda'a' ā, xiin' xa'a' nē kua'a' koo' chukuu' nē ndieē iin yivi', xiin' xa'a' sákuu' nuu' nē yivi', xiin' xa'a' sákuu' nē yoo tu'un mii'.

¹⁶Tę ti' iyo va kaa' jaan' xiin' uxí ta'an ndiki' ri', ñā nī xinī un' jaan' ndii, kundasi' ā ñā'a' ñā' xiko' xiin' mii' jaqan'. Tē sákui'nā ā sákuu' ñā nduu' kuenta a', tē tava' ā toto a' ndeē kuyu iin' vichi' a'. Tē kaxi' ā ñu'u' nde'i a', tē kā'mi ā ñā jaqan' xiin' ñu'u'.

¹⁷Kuächı̄ ndii mii' Ndiosí nī sákáán nimá ñā jaqan' tē sāq ā ñā nī chituní Ndiosí. Sákán' na kuii' nākuuin yu'u' ā ñā taxi ā ñā ndieē ā nuu' ti' jaqan' ndeē xinū ñā ka'ān tu'un Ndiosí.

18 Té ña'a' jaqan' ndii, ka'án ndiaq a' xa'a' ñuu ka'nu', mii' yoo té xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' i'in té xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'!

El Apocalipsis 18

Só'o sáa a kii' ndoñu'u' ñuu Babilonia

1 Té kii' ndil'i ni xini i ña jaqan' ndii, ni xini i ña kuächi nuu inga ángele ndiee' koo' chukuu' ndivi', té ni yi'e kañii' iin yivi' ni xaa ña ndatun' a jaqan'.

2 Té ti'e' va ni ka'án a ndii: —¡Xa ni nduxin ñuu ka'nu' Babilonia, xa ni nduxin a! Te vitin ndii mii' ndiee' ña ndiva'a ni nanduu a, té ni nanduu tu a mii' ñu'u' espíritu ña ndiva'a jaqan'. Té ni nanduu ni tu a mii' ndiee' sakuu' nuu' sáa kini va iin', ti' ndasi' e' kaxi' e'.

3 Ni sanduxín Ndiosí ne ndiee' ñuu jaqan', kuächi ndii suví ni a ni xaa sakan', té ni xaa sakuu' ne yivi' iin yivi' sakuu' nuu' ña xiín. Sakan' ña ndee naa ni sako'o' ne jaqan' ne yivi' jaqan' vino xatú va, té ni xini va ni a xiin' ne jaqan'. Té sakan' tu sakuu' té xa'ndia chuun' kuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, ni xaa ra ña xiin xiin' ne ñuu jaqan', sakan' ña ni nduiin ra xiin' ne jaqan' xiin' kuächi ña xaa ni a. Té sakuu' ne naxiko' ña'a iin yivi' ndii, ni kuvika' va ni a ne ñuu jaqan' xa'a' a ña ni xan'i' ndii' ne jaqan' xu'un' xa'a' a ña kuni koo' ndatun' ni a —ni kachi ángele jaqan'.

4 Sakan' té ni xini só'o i tukü tachi' yu'u' ña ni ketä ndivi' ka'án a ndii: —Ne kua'a i, kiee ndo' ñuu Babilonia ñaa', té sáa ndo' kuächi ña xaa' ne jaqan' té sando'o' tu i ndo'ó xiin' tundo'o' chiee ña natuin ne jaqan'.

5 Kuächi ndii xa kua'a' va kuächi ni xaa ni a, té ndee ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí ni naxaa a. Té xa ni xaa kivi' ña sando'o' ña'a' a xa'a' sakuu' kuächi ni jaqan'.

6 Sakan' na kuii', sáa nii' ni xaa ni a xiin' ne yivi' ndii, nii' sakan' na kundo'o ni a. Te na nacha'vi ni a sáa nii' ni xaa ni a ña ni a. Na kutu' katil'i yaxin' mii' ni a xiin' te' uvá va sáa nii' ni xaa ni a ña ni a jaqan'.

7 Sáa nii' kua'a' ni xiká ñuñu' ne jaqan', xiin' sáa nii' kua'a' ni xiká sií' ni a ndii, nii' sakan' na kundo'o u'vi ni a, té nii' sakan' tu na kuækü u'vi ni a. Sakan' ña ka'án ne jaqan' xiin' nimá ni a ndii: "Xa'ndia chuun' e' nuu' sakuu' ne ndiee' iin yivi' ndee naa iin té xa'ndia chuun' kuu' nuu', té kuäsä' tu ndo'o' e' ndee naa iin ña' kuaan', té ni ndee köö' tu kivi' kusuchi' iní e", kachi ni a xiin' nimá ni a.

8 Xa'a' a jaqan' na iin xaa ki'i kuiti' sakuu' ña kundo'o ni a, koo ña kuvi ni a, koo tu ña kusuchi' iní ni a, té koo ni tu sokö, té koko tu ñuu ni a. Sakan' ña xto'o e' Ndiosí, ña sana'má ña'a' ndii, ndiee' koo' chukuu' a.

9 Té kii' kuni té xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ñu'mä ña xixí ñuu Babilonia jaqan' ndii, kusuchi' va iní ra, té kuækü u'vi tu ra. Sakan' ña ni xaa té jaqan' kuächi ka'án ñuu jaqan', té ni xiká sií' ni a tu ra ikan'.

¹⁰Té xa'a' a ña yi'vi rä kundo'o na rä xiin' ñuu jaan' ndii, ndee ndoso' kuitä rä, té ka'än rä ndii: —Xä nda'vi, xä nda'vi kuu' ne ndiee' ñuu ka'nu' Babilonia kaä!, ñuu ne ni kumi' ña ndiee'. Iin ni xäa ki'i' kuiti' ña ni sando'o' ña'a' Ndiosí —kachi rä.

¹¹Té ne naxiko' ña'a iin yivi' ndii, kusuchi' tu iní niä, té kuäku u'vi tu niä xa'a' ne ni ndiee ñuu jaan', sakan' ña köö' kaa ne sata' kua'a ña'a ña ya'vi ña xiko' niä,

¹²naa kuu' oro, xiin' plata, xiin' kua'a nuu' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi', xiin' yuu' yi'é ña nani' perla. Naa kuu' ki'in' nuu' totö ndatun' vä, naa kuu' totö yaä vä, xiin' totö ndukun', xiin' totö kua'a ndukun', xiin' totö ya'vi' vä ña nani' seda. Té köö' kaa ne sata' tu kua'a ña'a ña ya'vi ña xiko' niä, naa kuu' vitu' xavixín', xiin' sakuu' ña'a ña kua'a xiin' ndiki' nuu' elefante, xiin' vitu' ya'vi' vä, xiin' kaa, xiin' kaa kua'a, xiin' kaa ti'e' vä, xiin' yuu' ña nani' mármol.

¹³Té köö' kaa tu ne sata' ña'a kua'a ña ya'vi ña xiko' niä, naa kuu' sakuu' ña xaa' asin' ña xaxi', naa kuu' canela, xiin' sakuu' ña xavixín', naa kuu' suxä chü'ma, xiin' ña xavixín' ña nani' mirra, xiin' ki'in' nuu' kaa tükui xavixín' ya'vi. Té köö' kaa ne sata' tu ña'a niä, naa kuu' vino, xiin' xä'än oliva, xiin' yuchi' xita' vaa' ña ndi'i vä, xiin' ndikin' trigo, naa kuu' sindiki', xiin' mbeä, xiin' kuei, xiin' carreta tun' kañuu' kuei, xiin' ndee ne yivi', ne ni ke'vi xachuun' nuu' iin xtö'q.

¹⁴Té ni ka'än tu tachil' yu'u' jaan' ndii: —Köö' kaa ña vaa' ña ndioo' iní vaa' ndo' xa'a' kumi' ndo', xä ni ndoñu'u' sakuu' ña ndatun' xiin' ña vika' nuu' ndo'. Té köö' kivi' nañiñ xächi' kaa ndo' ña ndioo' iní vaa' ndo' xa'a' jaan' —ni kachi a.

¹⁵Té ndee xika' kuitä tu ne naxiko' jaan', ne ni kuvika' xä'a' ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' a ña yi'vi vaa' tu niä ña kundo'o niä xiin' ne ndiee' ñuu jaan'. Té kusuchi' iní niä té kuäku u'vi niä,

¹⁶té ka'än tu niä ndii: —Xä nda'vi, xä nda'vi kuu' ne ni ndiee ñuu ka'nu', mii' ni ndiee ne ni ni'nü totö ndatun' vaa, xiin' totö yaä vaa, xiin' totö ndukun', xiin' totö kua'a ndukun'. Té ni titi' niä xiin' ña kua'a xiin' oro, xiin' ña kua'a xiin' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi' vaa, xiin' yuu' yi'é ña nani' perla.

¹⁷Té iin ni xäa ki'i' kuiti' ña ni ndoñu'u' ña vika' niä —kachi ne jaan'. Té sakan' tu sakuu' té satuvil' tundoo' na'nu', tun' kua'än nuu' miní ka'nu', xiin' ne cha'vi xa'a' a ña kua'än niä xiin' nu', xiin' té xachuun' nuu' nu', xiin' ne ki'in' xu'un' ña xachuun' niä nuu' miní ka'nu' jaan' ndii, kuitä tu ne jaan' ndee xika' vaa,

¹⁸té kii' kuni ne jaan' nu'mä ña xixí ñuu jaan' ndii, ka'än ti'e' niä ndii: —Köö' xächi' kaa iin ñuu ka'nu' ndee naa ñuu kaä! —kachi niä.

¹⁹Té saka'a' niä yaka' xini' niä, té nde'i ti'e' niä, té kuäku niä, té ka'än nda'vi niä ndii: —Xä nda'vi, xä nda'vi kuu' ne ndiee' ñuu ka'nu' kaä!, sakan' ña xiin' ña vika' niä ni kuvika' sakuu' ne kumi' tundoo'. Ndisu iin ni xäa ki'i' kuiti' ña ni ndoñu'u' ña vika' niä —kachi niä.

20 Té ndo'ó, ñaq ndiee' ndivi', ne nduu' kuenta Ndiosí, xiin' té ni tiany' Jesús sania'á jichi' a, xiin' ne ni ka'an tiakú tu'un a ndii, na nakuatia' na nimá ndo'. Kuachí ndii xaq ni kendiaq' ya'vi' Ndiosí nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' kuachí niq ñaq ni sando'o' niq ndo'ó, ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

21 Sakan' té ni ndonij'i iin ángele ndiee' va iin yuu' chie va, ñaq kaa' ndee naa yuu' molino, té ni skana' ñaq'a' a tixin miní ka'nú, té ni ka'an a ndii: —Nii' sakan' yachi va ndoñu'u' ñuu ka'nú Babilonia, té küní xachí ká ñaq'a' ne yivi'.

22 Té küní so'o ká ne yivi' ndee iin yaq ñuu jaan', naa kuu' ñaq xandaa' té yivi' ñuu', naa kuu' ñaq xita' ne yivi', naa kuu' ñaq tivi ra tun' yoo', naa kuu' ndusú ndachuun'. Té kóq' ká ne chuuñ va nuu' ñaq xa'a niq xiin' nda'a' niq. Té ni ndee kütiaqu ká tu ni'i ñaq ndikó ne ndiee' ñuu jaan'.

23 Té kötuun ká kaa' tuún ñuu jaan'. Té kóq' ká ne tunda'á' ñuu jaan'. Kuachí ndii, ne ni sata' ñaq'a' ñuu ndo' jaan', té naxiko' niq, ni nduu ne ndiee' ká iin kanii' iin yivi'. Té ni xini xa'an' ndo' xiin' ñaq kuini' ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi'.

24 Té ne ni ndiee ñuu jaan' ni xaq ni ne ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' sava ká ne nduu' kuenta a, xiin' sakuu' ne ni xi'i iin kanii' iin yivi' —ni kachi ángele jaan'.

El Apocalipsis 19

Sakan'nu' ne ndiee' ndivi' Ndiosí

1 Kii' ni ndi'i ni ka'an ángele ndiee' jaan' ndii, sakan' té ni xini so'o i ñaq ka'án til'e' xava'a kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndii: Na koto ka'nú e' Ndiosí. Kuenta Ndiosí nduu' ñaq kakú e'. Té na natijin a ñaq tiin' ka'nú ñaq'a' sakuu' ne yivi', xiin' ñaq xaka'nú ñaq'a' niq, té natijin tu a sakuu' ñaq ndiee'.

2 Té ñaq ndaku xiin' ñaq ndixa nduu' ñaq xaa' a kii' sana'má a ne yivi'. Té ni sando'o' a ne ndiee' ñuu jaan', ne ni xaa' ndee naa xaa' iin ñaq'a' ña' xiko' xiin' mii'. Té ni sativi' ne jaan' ne ndiee' iin yivi' xiin' ñaq xiin' ñaq xaa' niq. Té kendiaq' ya'vi' ñaq'a' Ndiosí sakan' ñaq ni xaa'ni' ne jaan', ne xika' nuu' nuu' a.

3 Té ti'e' xava'a ni ka'an ká a ndii: —Na koto ka'nú e' Ndiosí. Kaa' té kaa' ñu'ma mii' xixi ñuu ka'nú jaan' ndee ndi'i ni kivi' —ni kachi a.

4 Té oko kumi' saa' ñaq xixa jaan' xiin' kumi' saa' ñaq tiaku jaan' ndii, ni xikundiee ndiee a yatiñ nuu' tej ka'nú ká mii' ndu'u' Ndiosí, té ni xaka'nú ñaq'a' a ka'án a ndii: —Sakan' na kunduu a. Na koto ka'nú e' Ndiosí —ni kachi a.

5 Sakan' té ni ketä iin tachi' yu'u' ndee yatiñ mii' iin tej ka'nú jaan' ka'án a ndii: Té sakuu' ndo'ó, ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, na sakan'nu' ndo' a, xiin' sakuu' ndo'ó, ne tiin' ka'nú a, naa' ne ka'nú nduu' ndo', uun naa' ne nda'vi so'o nduu' ndo'. Ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

6 Sakan' té ni xini so'o tu i iin ñaq nduu' ndee naa ñaq ka'án ti'e' xava'a kua'a' koo' chukuu' ne yivi'. Té ndiee' xava'a ni ni'i a ndee naa ni'i kua'a' va tikui. Té ti'e' va tu

ka'án a ndee naa nde'í savi' ka'án a ndii: Na koto ka'nu' e' Ndiosí. Xa xa'ndia chuun' xto'o e' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'.

⁷Tę na kuatia' va nimá e', tę na va'a kuni e'. Tę na saka'nu' e' Ndiosí, sakan' ña xä ni tondia kivi' ña tunda'a' Mbęę Lulu. Tę xä ni xikoo tu'va ña'a' ña' tunda'a' xiin' a.

⁸Tę xä ni taxi Ndiosí totö ni'nu' a'. Tę ndoo va totö jaan', tę yaä xiñü vi' a. Ni kachi a. Tę ka'án ndiąa totö jaan' xa'a' ña ndaku ña xaa' ne nduu' kuenta Ndiosí.

Va'a va kuni ne ku'yn viko' mii' tunda'a' Mbęę Lulu

⁹Sakan' tę ni ka'an iin ángele xiin' i ndii: —Ke'i un' ña yo'o': "Sañu'u' va Ndiosí ne yivi', ne ni tatü a, tę ku'un nja, tę kuxi nja ña xaxi' xakuaa' viko' mii' tunda'a' Mbęę Lulu jaan" —ni kachi a. Tę ni ka'an kę ángele jaan' xiin' i ndii: —Tu'un ndixa, ña ka'án Ndiosí, nduu' ña yo'o' —ni kachi a.

¹⁰Ikan' tę ni naakandu'u' ndiee i nuu' a tę saka'nu' ña'a' i, ndisu ni ka'an a xiin' i ndii: —Säka'nu' un' yu'u. Kuachij ndii iin ña xika' nuu' nuu' Ndiosí nduu' i xiin' un' xiin' inga ne iñi xini ña'a', ne ita' ni'i nuu' ña ndixa, ña ka'án xa'a' Jesús. Ndiosí kuiti' saka'nu' un'. Tę ña ndixa, ña ka'án xa'a' Jesús, nduu' ña ni taxi ña ndiee' nuu' ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí —ni kachi ángele jaan'.

Keta' iin ña yoso' kuei yaa

¹¹Sakan' tę ni xini i ña nunia' ndivi'. Tę ni xini i iin kuei yaä. Tę ña yoso' ti' jaan' ndii, ña xachuun' ndaku xiin' ña ndixa nani' a. Tę sana'má ndaku a, tę tiin' ndaku tu a ñu'u.

¹²Tę nduchi' nuu' a ndii, yi'é a ndee naa ñu'u ndatin. Tę xini' a ndii, yoo kua'a' tivi. Tę iin' a ndii, yoso' iin kivi' ña ndee iin ne yivi' xini, süu' jaan' ndii mii' kuiti' a xini ña jaan'.

¹³Tę ndi'i ndoo totö a ni ka'ma níi', tę tu'un Ndiosí nani' a.

¹⁴Tę kua'a' ti'vi tę xini' kuenta ndivi', tę ni'nu' totö va'a yaä ndoo va, kua'an xiin' a yoso' ra kuei yaa.

¹⁵Tę yu'u' a ndii, keta' iin ichi xini' va ña tiin a tę satuxu'ví a sakuu' ne ndiee' iin yivi'. Tę ką'ndia chuun' vie a nuu' ne jaan'. Tę kuein ndoso' ña'a' a ndee naa xeín ndoso' tę yivi' uva, tę tava' a tikui a. Tę te' jaan' nduu' ña xi'é xava'a' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', xini a ne jaan'.

¹⁶Tę nuu' totö a xiin' si'in a ndii, yoso' kivi' ña ka'án ndii: "Ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' sakuu' tę xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Xto'o kuu' nuu' nuu' sakuu' xto'o." Sakan' yoso' a.

¹⁷Sakan' tę ni xini i iin ángele nuu' ñu'u. Tę ni ka'an ti'e' a xiin' sakuu' nuu' saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii: —Nia'a ndo', tę naakaya ndo', tę koo mani' va ndo' ña xaxi' xakuaa' saa Ndiosí.

18 Nia'a ndo', te kaxi' ndo' ñu'u' nde'i te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' ñu'u' nde'i te xín' kuu' nuu', xiin' ñu'u' nde'i te xín' ndíee' va, xiin' ñu'u' nde'i kuei, xiin' te yoso' ri'. Nia'a ndo', te kaxi' ndo' ñu'u' nde'i sákuu' nuu' ne yivi', naa kuu' ñu'u' nde'i ne xika' ndiká xiin' ñu'u' nde'i ne xiko' ni'i' iin xto'o, te kaxi' tu ndo' ñu'u' nde'i ne ka'nu', xiin' ñu'u' nde'i ne nda'vi so'o —ni kachí ángele.

19 Sákan' te ni xini i ña ni nduiin ti' iyo va kaa', xiin' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi', xiin' sákuu' te xín' ra, te kunta'an' ri' xiin' ña yoso' kuei yaq xiin' te xín' a.

20 Sákan' te ni xiku'un ti' iyo va kaa' jaan' xiin' te ka'án tiakú tu vixi, te ni xaa chüun ka'nu'. Te xiin' chüun jaan' ni xini xa'an' ra ne yivi', ne ni natiiin tuni ti' jaan', te ni saka'nu' tu ni ña niania' ri'. Te ni sko'ni' tiaku Ndiosí ti' iyo kaa' jaan' xiin' te ka'án tiakú tu vixi jaan' miñi mii' ndatin ñu'u xiin' azufre.

21 Te ni xan' ni ña yoso' kuei sákuu' inga ne ni kunta'an' xiin' a jaan' xiin' ichi ña keta' yu'u' a jaan'. Te ni nda'ni va sákuu' saa jaan' kii' ni xaxi' ri' ñu'u' nde'i ne jaan'.

El Apocalipsis 20

Xa'ndia chuun' Cristo iin mií kuiya

1 Sákan' te ni xini i kua'an nuu iin ángele ndee ndivi', te ni'i' a nda'a' ña nuniá' yi'e' yavi kunu va jaan'. Te ni'i' tu a iin karena chie.

2 Te ni natiiin ángele jaan' kuaku', ti' nduu' koo' yata' iin yivi', ti' nani' diablo, ña nduu' ña ndiva'a, te nani' tu ri' ña tiin' kuachí. Te ni satiín ña'a' a, te sákan' koo' ri' kotijin ri' iin mií kuiya.

3 Te ni sko'ni' a ri' tixin yavi kunu va jaan', te ni ndasi i'nú kutu' a ri' yavi jaan', te ni chindu'u' a sello Ndiosí xata' yi'e' yavi jaan' te kuyi kuni xa'an' ká ri' ne ndíee' iin yivi' ndee xinu iin mií kuiya jaan'. Ndisu kii' ndi'i xinu iin mií kuiya jaan' ndii, kuní a ña ndaxin' ti' jaan' iin xa'a'.

4 Sákan' te ni xini i ita' tei ka'nu' mii' ni xikundiee ne ni natiiin ndíee' te sana'má niña. Ne jaan' nduu' ne ni kendoso' ne yivi' sukun' xa'a' ña ni ndíee' yu'u' niña xa'a' Jesús xiin' xa'a' tu'un Ndiosí, te xiin' xa'a' ña ni xaka'nu' tu niña ti' iyo va kaa' jaan', te ni ndee ni xaka'nu' tu niña ña niania' ri', te ni natiiin tu niña tuni ri' ti'e' niña, uun xata' nda'a' niña. Te ne jaan' ndii, ni natia'ku niña, te taxi Ndiosí ndíee' niña te ka'ndia chuun' niña xiin' Cristo iin mií kuiya jaan'.

5 Te ña yo'o' nduu' ichi' nuu' ña sana'atiaku Ndiosí ne ni xi'i. Ndisu savá tukú ne ni xi'i ndii, ni natia'ku niña xiin' ne jaan', süu' jaan' ndii natia'ku niña ndee kii' xinu iin mií kuiya jaan'.

6 Te ne ni natia'ku ña nuu' jaan' ndii, sañu'u' va ña'a' Ndiosí, te nduu' niña nditja a. Sákan' na ña xi'i ña uví ndii, koo' ndíee' kumi' a nuu' kivi' ñu'u ne jaan'. Süu' jaan'

ndii kunduu niq sutu xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' Cristo. Te ka'ndia chuun' nia xiin' a iin mií kuiya jaan'.

Skō'ni' Ndiosí ñaq ndiva'a mii' xixi ñu'u xiin' azufre

7Te kii' xinu iin mií kuiya jaan' ndii, ndoq ndiká ñaq ndiva'a jaan' yavi kunu mii' ndasi i nuu a jaan',

8te ketä a yavi jaan', te ku'un a te kuni xa'an' a sakuu' ne yivi' iin yivi', ñaq nduu' Gog xiin' Magog mii' ndiee' ne ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí. Te sanduiin ñaq ndiva'a jaan' sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' te kunta'an' a xiin' ne nduu' kuenta Ndiosí. Te ne jaan' ndii, kuu kua'a' koo' chukuu' niq ndee naa kua'a' ñuti' ñaq ndiee' yu'u minj ka'nu'.

9Te ni kiku ra saa kua'an nuu' ñu'u iin yivi', te ni xinunduu ra ñuu ñaq ndani Ndiosí mii' ndiee' ne nduu' kuenta a. Ndisu ni nuu ñu'u, ñaq ni kiee ndivi', te ni xamí ndoq a sakuu' te jaan'.

10Te ñaq ndiva'a, ñaq ni xini xa'an' ne jaan' ndii, ni sko'ni' ña'a' Ndiosí nuu' ñu'u ñaq ndatin xiin' azufre, ñaq kaa' ndee naa minj, mii' xamí ni sko'ni' a ti' iyq va kaa' jaan' xiin' te ka'án tiakú tun vixi jaan', te sando'o' ña'a' a xiin' ñu'u jaan' nduvi' xiin' ñuu ndee ndi'i ni kivi'.

So'o saa a kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi' ichi' so'o' ndi'i'

11Sakan' te ni xini i iin tei yaq tun' ka'nu'. Te ni xini tu i ndu'u' te xa'ndia chuun' nuu' tun' jaan', te iin yivi' xiin' ndivi' ndii, ni xinu a nuu' a, te ni ni'i a mii' kundiee a.

12Sakan' te ni xini i ne ni xi'i, ne ka'nu' xiin' ne nda'vi so'o, te ita' niq yatin nuu' tei ka'nu' jaan'. Te ni nunia' kua'a' tutu. Sakan' te ni nunia' tu inga tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ñaq köö' kivi' ndi'i. Te ne ni xi'i ndii, ni sana'má ña'a' Ndiosí saa nii' yoso' nuu' tutu kua'a' jaan', ñaq ka'án xa'a' ñaq ni xaa nia.

13Sakan' te sakuu' ne ni xi'i ñu'u' minj ka'nu' ndii, ni sanakua'a a ña'a' minj jaan' nda'a' Ndiosí te na'ma niq. Te sakan' tu ñaq xi'i xiin' yavi ndii jaan' ndii, ni sanakua'a tu a jaan' nda'a' Ndiosí ne ni xi'i, ne kumi' a, te na'ma niq. Te ni sana'má Ndiosí i'in ne yivi' jaan' xa'a' ñaq ni xaa nia.

14Sakan' te ni xitiq i nuu tu mii' ñaq xi'i jaan' xiin' yavi ndii jaan' minj mii' ndatin ñu'u jaan'. Te minj ñu'u jaan' nduu' ñaq xi'i ñaq uvi.

15Te ne yoso' kivi' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ñaq köö' kivi' ndi'i jaan' ndii, ni xitiq i nuu niq minj mii' ndatin ñu'u jaan'.

El Apocalipsis 21

Ndivi' xaa' xiin' ñu'u iin yivi' xaa'

1Sakan' te ni xini i ndivi' xaa' xiin' iin ñu'u iin yivi' xaa'. Sakan' ñaq ndivi' ñaq nuu' xiin' ñu'u iin yivi' ñaq nuu' ndii, xamí ni xka'ndia a. Te köö' kaa tu minj ka'nu'.

²Sakan' te ni xini yu'u, Juan, ñuu ña nani' Jerusalén xaa', ña su'un. Te ni keta a ndivi' mii' ndu'u Ndiosí, te nuu' a. Te yoo tu'va a ndee naa iin ña'a' kii' ndasandatun' xiin' mii' a' xa'a' ii' a'.

³Te ni xini so'o i iin tachi' yu'u ña keta' ndivi' mii' iin tei ka'nu' ka'án ti'e a ndii: —Koto ndo', yo'o' iin vi'e mii' yoo Ndiosí xiin' ne yivi' vitin, te ne jaan' kunduu ne ñuu a, te mii' a kakä tchin niq, te kunduu a Ndiosí niq.

⁴Te sanayaa' a nduchi' nuu' niq, ña ni xaku' niq. Te kuví ká niq, te kuäku' ká tu' niq, te ni ndee ndä'vi ká ni tu' kuni' niq, te sakan' tu' kuni' u'vi ká niq. Kuächi' ndii xá ni xka'ndia iin yivi' yata' —ni kachi' tachi' yu'u jaan'.

⁵Sakan' te ni ka'an ña ndu'u nuu' tei ka'nu' jaan' ndii: —Koto ndo', ndasaxaa' i sakuu' ña'a —ni kachi' a. Te ni ka'an tu' a xiin' i ndii: —Ke'i un' tu'un yo'o', sakan' ña ña ndaku nduu' a, te nduu' tu' a ña xata'an iní ne yivi' kuni' niq —ni kachi' a.

⁶Te ni ka'an tu' a xiin' i ndii: —Xá ni xinu' a. Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu' i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu' i ña so'o' ndi'i'. Te ne ichí tikui ndii, taxi so'o i ko'o niq tikui tiko'yo', te' taxi' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i'.

⁷Te yoo ká kanando nuu' tundo'o' ña xka'ndia niq ndii, natuin niq sakuu' ña va'a saa i. Te kunduu i Ndiosí niq, te kunduu niq si'e i.

⁸Ndisu sakuu' ne kasi yu'u' xa'a' i, xiin' ne iní xini yu'u, xiin' ne xaa' kuächi' niq'a, xiin' ne xa'ní' ne yivi', xiin' ne kumi' musa, xiin' ne xaa' ña kuini', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka, xiin' sakuu' ne ka'án tun vixi' ndii, ku'un niq miní mii' ndatin ñu'u xiin' azufre. Te miní ñu'u jaan' nduu' mii' kuví niq, ña uví —kachi' a.

So'o kaa' ñuu Jerusalén xaa'

⁹Sakan' te ni kixin iin ángele ña uxá ta'an, ña ni ni'i uxá ta'an ko'o' mii' ñu'u' chitu' vi' uxá ta'an kui'e ña so'o' ndi'i', te ni ka'an a xiin' i ndii: —To'o' xiin' i, te nia'a i yo'ó ña' xito' tunda'a', ña' kunduu ña' si'i Mbeé Lulu —ni kachi' a xiin' i.

¹⁰Te ni nia'a Espíritu yu'u iin ña satuví, ña jaan' nduu' iin iku' chie sukun va, te ni sania'á yu'u ñuu chie Jerusalén xaa', ña su'un. Te ni keta a ndivi' mii' ndu'u Ndiosí, te nuu' a.

¹¹Te ñuu jaan' ndii, yi'é va' xa'a' ña ikan' yoo Ndiosí. Te ndatun' yi'é a ndee naa yuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a, ndee naa yuu' ña nani' jaspe, ña ndatun' ndee naa yuu' taata.

¹²Te ndasi i'nú a xiin' namä chie sukun va. Te yoo uxí uví ta'an yi'e' a. Te iin iin ángele nuu' i'in yi'e' jaan'. Te yoso' kivi' iin ti'vi' ne Israel nuu' ña ndasi' i'in yi'e' jaan'.

¹³Te yoo uni ta'an yi'e' xiin' a mii' keta' ñu'u. Te xiin' a nda'a' kuä'a e' ndii, yoo tu' uni ta'an yi'e' a. Te xiin' a nda'a' itin e' ndii, yoo tu' uni ta'an yi'e' a. Te sakan' tu' xiin' a mii' ketá ñu'u ndii, yoo uni ta'an yi'e' a.

¹⁴Té xa'a' namä a ndii, ní kua'a a xiin' uxí uví ta'an yuu' na'nu'. Té nuu' i'in yuu' jaan' yoso' kivi' i'in té ní tjanu' Mbeé Lulu sania'á ican' a.

¹⁵Té ni'i' ángele, ña ni ka'an xiin' i jaan', iin nduku, tun' ki'in' ku'va a, tun' ní kua'a xiin' oro, té ki'in ku'va a ñuu Jerusalén xaa' jaan', yi'e' a xiin' namä a.

¹⁶Ñuu jaan' ndii, iin kachi ndiká a, té sakan' ña nani' a. Té ní ki'in ku'va ángele ñuu jaan' xiin' tun' jaan'. Té ña nani' a, xiin' ña ndiká a, xiin' ña sukun a ndii, uví mií uví ciento kilómetro kumi' i'in a.

¹⁷Té ní ki'in ku'va ángele jaan' namä ñuu jaan' xiin' iin ña ki'in' ku'va né yivi'. Té kumi' a ciento uví xiko kumi' saa nani' ndee kondó nda'a e' té ndee nuu' nda'a e'.

¹⁸Té namä jaan' ndii, ní kua'a a xiin' yuu' ña nani' jaspe. Té sakuu' ña nduu' kuenta ñuu jaan' ndii, ní kua'a a xiin' mii' ndi'i oro. Té oro jaan' ndii, ndee naa yuu' tata ña ní ndoo nduu' a.

¹⁹Té xa'a' namä ñuu jaan' ndii, ndixin' a xiin' sakuu' nuu' yuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a. Té yuu' chie ña iin ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij' kua'a ña nani' jaspe. Té yuu' chie ña uví ndii, ndixin' a xiin' yuu' ndi'e' ña nani' zafiro. Té yuu' chie ña uní ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij' ña nani' ágata. Té yuu' chie ña kumi' ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij' va ña nani' esmeralda.

²⁰Té yuu' chie ña u'un ndii, ndixin' a xiin' yuu' ña nani' ónice. Té yuu' chie ña iñu ndii, ndixin' a xiin' yuu' kua'a ña nani' cornalina. Té yuu' chie ña uxá ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij' kuaan ña nani' crisólito. Té yuu' chie ña uní ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij' kuaan tuún ña nani' berilo. Té yuu' chie ña ín ndii, ndixin' a xiin' yuu' ndatun' xava'a ña nani' topacio. Té yuu' chie ña uxí ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij' ndiaa' yi'é ña nani' crisopraso. Té yuu' chie ña uxí iin ndii, ndixin' a xiin' yuu' kua'a kuaan ña nani' jacinto. Té yuu' chie ña uxí uví ndii, ndixin' a xiin' yuu' yi'é ndukun' ña nani' amatista.

²¹Té iin uxí uví saa' vitu' yi'e' ñuu jaan' ndii, ní kua'a a xiin' yuu' xiñu ña nani' perla. Té ya'ya ñuu jaan' ndii, ní kua'a a xiin' mii' ndi'i oro, té ndatun' a ndee naa yuu' tata.

²²Té ní xini i in yukan' ñuu Jerusalén xaa' jaan', sakan' ña mii' xto'o e' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', xiin' Mbeé Lulu nduu' yukan' jaan'.

²³Té ñuu jaan' ndii, küní a ñu'u, té ni ndee küní tu a yoo', sakan' ña mii' Ndiosí yi'é nuu' ñuu jaan'. Té Mbeé Lulu nduu' ña tuún ñuu jaan'.

²⁴Té káká né yivi' iin yivi' nuu' ña yi'é ñuu jaan'. Té té xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' né yivi' iin yivi' ndii, sánakua'a rå sakuu' ña ndatun' rå xiin' ña ka'nu' rå nuu' ñuu jaan'.

²⁵Té vitu' yi'e' ñuu jaan' ndii, nduvi' koo' nunia' a, sakan' ña koo' ñuu ican'.

26Te s̄an̄kua'a s̄akuu' nē yivi' iin yivi' s̄akuu' ña ndatun' niā, xiin' s̄akuu' ña ka'nu' niā nuu' ñuū jaan'.

27Te köo' kivi' ko'ni ndee iin nē xaa' ña niā'a ñuū jaan', ni ndee nē xaa' ña ka'an, ni ndee nē ka'án tūn vixi, süu' jaan' ndii nē yoso' kivi' nuu' tūtū mii' yoso' kivi' nē kumi' kivi' ñuū ña köo' kivi' ndi'i, ña nduu' tūtū Mbeé Lulu jaan', kuiti' kuyi' xka'ndia' ikan'.

El Apocalipsis 22

1S̄akan' te ni s̄ania'á ángele jaan' yu'u iin itiā mii' kua'ān tīkui, te' taxi' kivi' ñuū ña köo' kivi' ndi'i'. Te tīkui jaan' ndii, xiñu ra' ndee naa yuū' tāta. Te xa'a' tei ka'nu' Ndiosí xiin' Mbeé Lulu kiee' ra'.

2Te kua'ān ra' ma'in' ya'ya ñuū jaan'. Te iin' iin ndaq' itun', tun' kuun' nduu' ña taxi' kivi' ñuū ña köo' kivi' ndi'i' nda'a', iin ta'vi' yu'u itiā jaan'. Te uxí uví nuu' nduu' kuun' nda'a' tun' jaan' iin kuiyá. Te iin ndaq' nuu' nduu' kuun' nda'a' nu' iin yoo' kua'ān. Te xiin' yuku tun' jaan' kūntatan' s̄akuu' nuu' nē yivi'.

3Te köo' kivi' kā nacha'ān nē yivi' ikan'. Te ñuū jaan' kuiin tei ka'nu' Ndiosí xiin' Mbeé Lulu jaan'. Te s̄aka'nū' ña'a' nē xika' nuu' nuu' a.

4Te kūni ne jaan' nuu' Ndiosí, te koso' kivi' a ti'e' niā.

5Te köo' kā ñuū ikan', te kūni kā tū a kōtuūn ñu'u nuu' niā, te ni ndee kūni tū a kōtuūn ñu'u, s̄akan' ña ña yi'é xto'o e' Ndiosí kūnduū ñu'u nuu' niā. Te kā'ndia chuun' niā ndee ndi'i ni kivi'.

Nä'a' kā te nāndiko' Jesús iin yivi'

6S̄akan' te ni ka'ān a xiin' i ndii: —Ña ndaku nduu' s̄akuu' tū'un yo'o', te nduu' tū a ña xata'ān iñi nē yivi' kūni niā. S̄akan' na xto'o e' Ndiosí, ña saka'án nimá te ka'án tiakú tū'un a ndii, ni tīanu' a ángele, ña nduu' kuenta a, te nia'a a nē xika' nuu' nuu' Ndiosí ña xā kuyatin' xka'ndia'.

7—Koto vā ndo', ña'a' kā te nāndiko' i, te sañu'u' vā Ndiosí nē saxinú ña ka'án tūtū yo'o', ña ka'án xa'a' ña koo —ni kachí a.

8Te yu'u, Juan ndii, ni xīni so'o i, te ni xīni nduchi' nuu' tū i s̄akuu' ña yoso' nuu' tūtū yo'o'. Te kii' ndi'i ni xīni so'o e, xiin' kii' ndi'i ni xīni nduchi' nuu' e ndii, ni nākāndu'u' ndiee i nuu' ángele, ña ni nia'a ña jaan' nuu' i, te s̄aka'nū' ña'a' i.

9Ikan' te ni ka'ān ángele jaan' xiin' i ndii: —S̄aka'nū' un' yu'u! Kuachí ndii ña xika' nuu' Ndiosí xiin' un' xiin' inga nē ka'án tiakú tū'un a nduu' i, xiin' s̄akuu' nē saxinú ña yoso' nuu' tūtū yo'o'. Iin ndaq' Ndiosí kuiti' s̄aka'nū' un' —ni kachí a xiin' i.

10Te ni ka'ān kā a xiin' i ndii: —Täxā'a un' nuu' nē yivi' ña yoso' nuu' tūtū yo'o', ña ka'án xa'a' ña koo. Kuachí ndii xā kuyatin' kivi' ña koo s̄akuu' ña jaan'.

¹¹Te nē xaa' ñā vā'a ndii, naa sāq kā niā ñā jaqān', sākan' tū nē xaa' ñā niā'a ndii, naa sāq kā niā ñā jaqān'. Te nē xachuun' ndāku ndii, naa sāchuun' ndāku kā niā, sākan' tū nē xaa' ñā kuní Ndiosí kuiti' ndii, naa sāq kā niā a.

¹²—¡Kotó vā ndo! Nā'a' kā te nāndiko' i, te cha'vī i i'in nē yivi' sāq nii' nī xāchuun' niā.

¹³Te yu'u ndii, yoo' i ñā nuu', te yoo tū i ñā so'o' ndi'i'. Te nduu' i ñā nuu', te nduu' tū i ñā so'o' ndi'i', te nduu' i ñā xi'na, te nduu' tū i ñā ndi'i' ndoso'.

¹⁴Te sañu'u' vā Ndiosí yoo' kā nduu' nē natia' totō niā, sākan' ñā xata'ān kāxī' niā nduu' ñā kuun' ndā'a' tun' taxi' kivi' ñuu' ñā kōo' kivi' ndi'i', te kō'nī tū niā yi'e' ñuu' Jerusalén xāa' jaan'.

¹⁵Ndisu nē cha'an' kuu' ndee nāa naya', xiin' nē xaa' ñā kuini', xiin' nē kumi' musa, xiin' nē xa'nī' nē yivi', xiin' nē xaka'nu' ndiosí saka, xiin' nē xtanī tūn vixī, xiin' nē xini xa'an' nē yivi' ndii, kūvī kō'nī niā ñuu' jaqān'.

¹⁶Te yu'u Jesús ndii, xā nī tīanu' i iin ángele, ñā nduu' kuenta i, te ka'ān ndoso' a xā'a' ñā jaqān' nuu' ndo'ó, nē nakayá xā'a' i. Te yu'u nduu' siāni' xika' David. Te nduu' tū i tiuun' chie' ti' keta' kuāxi' kitu' —nī kachi a xiin' i.

¹⁷Te Espíritu Santo xiin' ñā' tunda'á' ndii, ka'án niā xiin' Jesús ndii: —Niā'a —kachi niā. Te sākuu' nē xini so'o' ñā yo'o' ndii, na ka'ān tū niā ndii: —Niā'a —kachi niā. Te yoo' kā ichí tīkui ndii, niā'a ndo', te yoo' kā kuní tīkui ndii, kō'o so'o' ndo' tīkui, te' taxi' kivi' ñuu' ñā kōo' kivi' ndi'i'.

¹⁸Te yu'u, Juan ndii, sakuni' ndiēe' i yoo' kā xini so'o' ñā yoso' nuu' tūtū yo'o' xā'a' ñā kōo. Naa' chikānu' ndoso' yoo' kā ndee kā yu'u' nuu' tūtū yo'o' ndii, sāndo'o' ñā'a' Ndiosí xiin' tūndo'o' ñā yoso' nuu' tūtū yo'o'.

¹⁹Te naa' sāndoyo' yoo' kā sāvā yu'u' ñā ka'án xā'a' ñā kōo, ñā yoso' nuu' tūtū yo'o' ndii, tāxi' Ndiosí kāxī' niā nduu' ñā kuun' ndā'a' tun' taxi' kivi' ñuu' ñā kōo' kivi' ndi'i', te kūvī tū kō'nī niā ñuu' su'un, ñā ka'án tūtū yo'o' xā'a' jaqān'.

²⁰Te ñā ndiee' yu'u' sākuu' ñā yoso' nuu' tūtū yo'o' ka'án a ndii: —Nā'a' kā te nāndiko' i —kachi a. Sākan' na kūnduu' a. Niā'a, xto'o' ndu' Jesús.

²¹Te na sāñu'u' vā xto'o' e' Jesucristo sākuu' yoo', nē nduu' kuenta a. Sākan' na kūnduu' a.

Esclarecimento

Trata-se de iniciativa particular, com os seguintes objetivos: (i) colaborar para divulgação dos diversos textos bíblicos disponíveis, e, (ii) facilitar o acesso a esses textos, inclusive por meio de download.

Todo esforço em tornar a Palavra de Deus acessível a todos, em quaisquer localidades e falantes das mais diversas línguas, precisa ser um objetivo de todos os que são guiados pelo Espírito Santo. Ele inspirou o profeta Jeremias a dizer “não ensinará jamais cada um ao seu próximo, nem cada um ao seu irmão, dizendo: Conhece ao SENHOR, porque todos me conhecerão, desde o menor até ao maior deles, diz o SENHOR” (Jer. 31:34).

Jesus, também, falou assim: “e será pregado este evangelho do reino por todo o mundo, para testemunho a todas as nações” (Mat. 24:14).

Muitas organizações foram constituídas com o propósito de fazer a Bíblia disponível nas diversas línguas. Não é uma tarefa simples. Anos de trabalho, dedicação e entrega são necessários para esta tão extraordinária missão.

O texto deste trabalho está disponível na internet, em páginas eletrônicas de organizações que produzem ou divulgam bíblias, sem acréscimos de notas ou comentários. Assim, reconhecendo e respeitando os direitos que possuem sobre seus trabalhos, incumbe a todos os que amam a Palavra de Deus, o esforço em contribuir para amplificar sua divulgação.

Se possível, faça download do texto, para que sejamos, também, guardiões da Bíblia, e, com isso, preservando-a para as futuras gerações.

Divulga a Palavra de Deus, ela mostra o Caminho e permite a todos, que se conheça Sua vontade, em todos os lugares e épocas.

Marcel da Glória Pereira
2021, Vitória/ES - Brasil